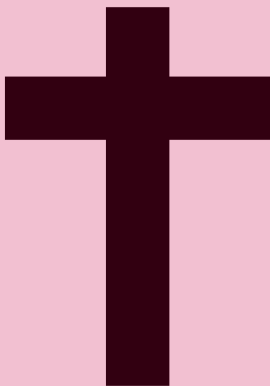

Amani Owr

Adioukrou: Amani Owr New Testament

Amani Owr
Adioukrou: Amani Owr New Testament

copyright © 1998 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Adioukrou

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

b20fd1e5-39e1-5678-9af9-b99e1ebfb994

Contents

MATIE	1
MARK	67
LUK	109
JAN	177
OB KOK	226
ROM	289
1 KORENT	320
2 KORENT	350
GALAT	370
EFES	381
FILIP	392
KOLJS	400
1 TESALONI	407
2 TESALONI	413
1 TIMOTE	417
2 TIMOTE	426
TIT	432
FILEMŃ	436
EBRE	438
JAK	461
1 PIER	468
2 PIER	477
1 JAN	483
2 JAN	490
3 JAN	492
JUD	494
ES EKN	497

Matie ec'Amani Mamn eke non Ów ek'it eke wél k'uw any

Matie a, wél b'esh'n Levi yeji. L'el Jwif eke b'eb wus labm on Rom ec'es ew a. Jwifel b'oc wus labm eb esel a ese agn ek'eju el ec'eb a os eke -li k'onny sosiem ec'af. - Li b'ifn wél, gbekó Jesu esn Matie el in e jam esel ab em e nyam (Matie 9.9-13).

Matie non Jesu eci Amani Mamn na yec'etn ke li yégm Jwifel eke Jesu el Mesi a. Li b'elu Amani Sig em eci susu nono okm l'akm Amani Owr eci lel non esel a fén, yec'etn ke li yégm eke kokoba ob esel a dad Jesu e lís e low a. Amani Sig em ec'ów amua em lele Jesu eci sodad ab ab em a, Matie am elu okm yégm eke Mesi a elm Jwifel sony ce ec'Es Eb Elu Es, kó agn a fén eci. Emeny n'am elu okm li yégm eke Nyam ec'Es Ew a elm es ew eke wél kok ew es wus af anja ese elel eke Jwifel am onn ab af; ow el es ew eke anj egn egn fén ek'ub nawre a ec'erm ab em. Matie oc Moís ec'ol a ese eb ir eci nyimn ob af, gbekó n'am dad elel eke Jesu yégm agn ol a e liy a

tasi a ek'anm ese Farisiel eci low yégm ab af (Matie 5.17).

K'ígn Abraham ton Jesu Krist

Luk 3.23-38

¹ Jesu Krist lagnel Abraham em, lele David em ab e mew.

² Abraham ec'alaw † Isak e l'ew ab em ec'en ec'es onnm: Jakób, ³ Juda lele lisijimel ab; Peres lele Zera ab (Tamar el el lis), Esrom, Aram, ⁴ Aminadab, Nasón, Salmó, ⁵ Boas (Rahab el lis), Obéd (Rut el lis) ⁶ Jese, lele jim eb ebu David ab. Salomó (lis el Uri e yow a); ⁷ Roboam, Abia, Asaf, ⁸ Josafat, Joram, Osias, ⁹ Joatam, Akas, Esekias, ¹⁰ Manase, Amó, Josias, ¹¹ Yekonia lele lisi-jimel ab. Legn ab em anake wél ot Israel ec'ey im madu okr em Babilón wus af a. †

¹² Ca eke wél ot Israel ec'ey im Babilón a, ow e jam a, ow el Salatíel, Sorobabel, ¹³ Abiud, Eliakim, Asor, ¹⁴ Sadok, Akim, Eliud, ¹⁵ Eleasar, Matan, Jakób, ¹⁶ etn Jakób ew Josef, Mari ec; Mari anake ew Jesu eke wél b'eshn Mesi a. †

¹⁷ Sica k'ígn Abraham ton David a, ow ij alaw sakp lew yar; David ton ke k'ok legn ab em a eke wél ot Israel ec'ey im Babilón wus af a, ow ij alaw sakp lew yar; sica

† **1:2** Alaw:mew owi a eke wél am dad lel na em a, Jwifel ogn a, ow elm ey a eke wél inm ew a ce, kó alaw yeji. † **1:11** Ekn 2 Eb Ebu 24.12-16. † **1:16** Jwifel em a, egn ec'elel ek'owr in e mew owi em a bi yégm low yec'eke l'otu eke li ki kok eb eyn ab em a. Agn a sony coco eke el eci mew owi ab em ec'agn a fén el Jwifel tasi a ce ony abusu eke k'eshn juma ek'onny any (Nehemi 7.61-64; Esdras 2.61-62). Matie ob in ec'odad a nunj etn am yégm mew owi ab em eke Jesu el Jwif mamn tasi.

an̄a ton̄ ke ok Mesi e mew e læḡn̄ a, ow ij emeny alaw sakp læw yar.

Josef ec'ermij ebr Jesu eci mew owi ab em

18 Kin Jesu Krist eci mew owi ec'elel eke ecr. Josef esu Jesu lis Mari; gbek̄o gbuñ ke -l'uwarir any a, Ab̄n̄ Lala ec'abusu em, Mari an̄n̄ nimamn. 19 Ec Josef el eḡn̄ eke b'elum Nyam et̄n̄ l'erurm eke li k'elu ow okm dedeku f̄eñ ec'any af; ow sosiem l'eḡn̄ l'eb eke ew ew em, li k'elu ow es. † 20 Sica eke n'am tutr low na a, Es K̄ot̄ok̄o ec'afr erm es nyam ow memn em eñn̄n̄ et̄n̄ dad'r nin̄e: «Josef, David eci lilaw, ermij k'ók'ñ eke k'oc Mari ese ñ e yow af, an̄ke Ab̄n̄ Lala ec'abusu em anake n'an̄n̄ nimamn a. 21 Li b'ow l'ew iy, ñ b'ow esñ iy a Jesu, † an̄ke in anake li b'ow l'eb in ec'aḡn̄ a nimum l'elu es el e sikpl em a.»

22 Low na ey yec'et̄n̄ ke odad a eke Es K̄ot̄ok̄o dad kokoba ob̄ es ab em a iy neny. 23 Kin odad a: *Dedyowli a eke anm iḡn̄ ab a b'ow an̄n̄ lokab et̄n̄ b'ow ew iy iḡn̄ eke wel b'ow esñ Emanuel.*† (Nin a e nyandre el: "Nyam an̄n̄ ey ab.")

24 Eke Josef uf̄n̄m es a, li kok ese elel eke Es K̄ot̄ok̄o ec'erm es a dad'r ab af, et̄n̄ l'oc Mari ese in e yow af. 25 Gbek̄o n'anm ow ab ton̄ bat̄n̄ Mari ew iy iḡn̄ eke Josef ew nin̄ Jesu.

2

Nun̄ em on̄y esel ow am ekn Jesu

1 Læḡn̄ ab em eke Er̄od el eb ebu a anake wel ew Jesu Betlehem ban̄n, † Jude wus af a. Sica eke wel ew Jesu a, nun̄ em on̄y esel ek'el m̄il̄él em ekn ec'a, an̄n̄ yoḡn̄ a eke ligbn b'igb a ow ton̄ ok Jerusalem. 2 -L'ibrm nin̄e: «Boḡn̄ iy a eke wel ew ke el Jwifel ec'eb ebu ab a ee? S'ekn in eci lé̄l a yoḡn̄ a eke ligbn b'an̄n̄ igb a, ow sosiem anake s'ow eke si k'usr'r sos a.» †

3 Eke eb ebu Er̄od amani na ok oru em a, ermni ed̄n̄'n̄ es, Jerusalem nimum ec'aḡn̄ a yeji. 4 Er̄od as egb waw esel egbel a f̄eñ lele ol e low yegm esel ab ab f̄eñ luku et̄n̄ am ibrm el yoḡn̄ eke wel k'ew Mesi a. 5 -Li dad ow nin̄e: «Betlehem ban̄n, Jude wus af, an̄ke kin low yec'eke Nyam dad ke kokoba ob̄ es a non̄: 6 *Et̄n̄ ñ, Betlehem, elm Jude wus af ec'eb ewi a f̄eñ*

† 1:19 Jwifel oḡn̄ a, eke yow lele iḡn̄ ab k'ebirm et̄n̄ -l'eru a, ow ec'abr enym a b'ew tuotuo (Ol Okn 22.13-28). Mari eci lok ab owi ab em a, Josef otu eke k'esñ'n̄ jej ok em, ke li kók ow és eke k'ocm ow es lis dedeku ec'aran̄n̄. Ow ana ke li tutr eke li k'elu ow es eke ów esu owi k'anm em, ow ew pete em, ow e liy a k'éym okm (Ol Okn 24.1). † 1:21 *Jesu*:nin a e nyandre el: *Es Eb Elu Es*. † 1:23 Esayi 7.14. † 2:1 *Betlehem ban̄n*:1 Samiel 16.1 em ec'a, Betlehem el David ec'eb. † 2:2 *s'ow eke si k'usr'r sos*:odad na Grék em a, wel otu ek'it̄n̄n̄ ejec'em dad ese s'ow eke si k'iḡn̄'n̄ nun̄. † 2:6 Mise 5.1.

eci jam es. Kɔ η em eb ebu a b'ow anη ey ɔkm, ke nyimn em ec'agη Israel.»†

7 Ow sosiem ew ew em Erɔd esη nun em ɔny esel a ek'el em, li k'uw legη tasi yec'af eke lél a k'ey ɔkm ab any. 8 Etη l'erm wel Betlehem. Li dad wel ninε: «Imn otarir iy a e lis e low akr senyn senyn toη énan in; eke b'énan in a òwr dadr'm yec'etη k'em yeji m'im m'usr'r sos.»

9 Eke -l'irir eb ebu a e sodad a, -l'elu lakr -n'im. Eke -n'aam a, kin lél a eke -l'ikηn anym -l'ékan yogη a eke ligbn b'annη igb a, ek'ikη el anym. Etη wanci ab af a eke lél a im ok yogη a eke iy a anη a, n'inym es. 10 Eke -l'ékan lél a inym es a, -n'annη sos em iηn ligbel em. 11 -L'ok akη a etη -l'ékn iy a lele lis Mari ab. -L'ok ɔwrɔkp wus etη -n'am usr iy a sos. -Li kpakpab el eci sekpr ab es etη -l'ap ow sika, ogη lele kphey ab. † 12 Ow e jam a, Nyam ewar el memn em, eke -li k'ewlmn meny -n'iimn Erɔd ogη a ij; etη -l'eb ejagb ejeci -n'im el eci wus ab af.

Ejipt ec'im

13 Sica eke nun em ɔny esel a im a, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam ow eηn Josef memn

em etη dad'r ninε: «Igb, òc iy a lele lis ab urur es imn Ejipt toη bake Es Kɔtɔkɔ dád ɔny e meny ewl ow ec'odad, anke Erɔd b'ow ɔl iy a eci ibi es.» 14 Kpekη Josef igb ncok em, oc iy a lele Mari ab etη -n'im Ejipt. 15 -N'annη yogη toη Erɔd uw. Low na ey yec'etη ke Es Kɔtɔkɔ ec'odad na eke dad kokoba ɔb es ab em a, iy neny: *Ejipt wus af etη m'esη em ec'iy a.†*

Etuey ec'ibi

16 Eke Erɔd b'uw any eke nun em ɔny esel a eju'r a, erm ebl'l afηn in es. Na sosiem n'ɔη abusu eke wel k'ibi Betlehem lele in e saw saw ab ec'ey meny nenym, toη k'igη akpo yony esel a feη. Nun em ɔny esel ec'amani a ek'ɔη'n legη ab af eke lél a ey ɔkm a, af yogη anake li kok low na a. 17 Eβen eke kokoba ɔb es Jeremi ec'odad na eke dad a iy neny ana:

18 Rama eb em, wel iri lebl ek'ikη, ɔηn ikη lele luw eci likekr ab. Rashel anake am ikη in ec'ey a ec'ɔηn a. L'ibram ηɔηn anke in ec'ey a anm ij. †

Ejipt ec'igb

19 Eke Erɔd uw a, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam

† 2:11 Jwifel bi tutr eke wus na eci eb eb a feη ec'agη a b'ow usr Mesi a sos (Esayi 49.23; 60.5-6; Selu 72.10-15). Ob ap na e nyandɛ el: sika a el eb ebu a eke li b'ow l'el a eci meny ewr; ogη a el abη em owi eci meny ewr; etη kphey a el gbɛ ij owi eci meny ewr. † 2:15 Ose 11.1. † 2:18 Jeremi 31.15. Rama eb eke ow em Babilon eyη as Jwifel luku eke k'ot im el madu ɔkr em. Rashel el Jakɔb e yow ek'erur tasi (Nun ɔb 29.30); wel b'oc'r ese Israel lis af. In eci uwomu a anη Betlehem.

məmn em ow enj Josef Ejipt wus af ²⁰ etj dad'r ninε: «İgb, òc iy a lele lis ab ke éwal mēny immn Israel wus af, anjke agj a eke am ol iy ab es eke k'ibi a -l'uw.» ²¹ Ow oj Josef igb oc iy a lele lis ab etj -l'ewl -n'im Israel wus af. ²² Gbεkɔ Josef iri eke Arkelaos † usr es Erɔd usu esε Jude eci es ew es af; na sosiem erjn ow'r sos eke li k'im l'ir Jude. Eke wɛl yegm'n ow ec'ów məmn em a, n'im Galile wus af, ²³ etj n'im l'ir Nasaret banj. Ow el εben yec'etj ke kokoba ob esel ec'odad na eke dad a iy neny: *Wɛl b'ow esj'n Nasaret iy.*†

3

Jan mij ok nunj es e Nyam odad eke dad

Mark 1.1-8; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

¹ Lεgij ab em a, Jan mij ok nunj es ey okm Jude eci loj † a etj am dad Nyam odad esε: ² «İtnnin erm em anjke Afr ec'es ew a ow titm.» ³ Jan el εgij a eke kokoba ob es Esayi dad in e ec'odad, ow a eke n'am dad l'esε: *εgij nyam anj loj am elu lebl dad esε: «Kòkr Es Kòtòkò ec'ejagb a, kòkr in e sebr a inym nyim!»*†

⁴ Jan sus mob eke wɛl kok gbanjko kedebnam e suw em etj l'εgij ndey lel e meb er em; † li b'ij tεte gbanjban lele mow mun ab. ⁵ Jerusalem ec'agij, Jude wus af ec'agij fεj, lele mij ewl mij Jurden wus ab af ec'agij a am ow Jan ogij. ⁶ -N'am εgij el e sikpl a -l'eb agij fεj ec'any af, etj Jan am ok el mij nunj Jurden erj.

⁷ Eke Jan am εkn eke Farisiel nono lele Sadusiεl ab am ow in ogij mij ok nunj ec'a, li dad wɛl ninε: «Ony morjn amua! Kɔ bwo dad ony eke, ek'okr mij nunj ke otur eke k'ngbronj Nyam ec'erm bebl ek'am ow ab em ee? ⁸ Sica yεgm'n ony ec'es an ab em eke itjnin erm em! ⁹ Etj emeny kɔ tutar ony em ki dadr k'esre: "Ey lagij el Abraham." † Kɔ m'am dad ony eke Nyam otu eke ki kok mebn amua el Abraham ec'alaw! ¹⁰ Sica os anj eke b'ow bubr ekij es min em. Likij fεj ek'osum ey amamn a, wɛl b'ow ubr'r es oc owl alm. ¹¹ Em ec'a, m'am m'ok ony mij nunj mij em esε erm em itjn eci mēny ewr af, gbεkɔ εgij ek'anj'm jam am ow a b'ow ok ony mij nunj Abij Lala lele al em ab.† N'onj abusu nono l'akm im. M'itm bobo yeji eke mi k'onj

† **2:22** Arkelaos:Erɔd ligbel a eci luw em a, in ec'ey nyahan a cεc in ec'es ew a etj εgij εgij eb in eci. Arkelaos ek'ew Jude es a, el εgij eke lokm unj akm es. Lisijim Antipas ek'ew Galile es a, el εgij eke in e lokm sunj a akpl tel akm lisijim ec'a. † **2:23** Nasaret iy:banj eke wɛl úbm. Wel b'ow ifn Jesu eke l'el Nasaret ec'εgij a sosiem. Ekn Jan 1.46. † **3:1** Jude eci loj:wus ek'agij nono irm af. † **3:3** Esayi 40.3. † **3:4** Ekn 2 Eb Ebu 1.8. † **3:9** Jwifel e tutr em a, ek'Abraham el el lagij a, ke Nyam eb elu el es ij. Ekn Jan 8.33,37,39. † **3:11** Ekn Ob Kok 2.1-4. † **3:11** Ekn Jan 1.27 ec'akr otar a.

in e cɔkrukɔ meɓ a m'ot'r es.† 12 N'ɔnym waw ab etɪ li b'ow n'ɔŋ eɓ a lɛf, l'ɛb ey a, ke l'ígɪ suw a l'ok es. Li b'ow l'eb eɓ a l'ok eɓel em, ke l'óŋɪ suw a al ek'iram es ab em.»

Jesu e mij ok nuɪ

Mark 1.9-11; Luk 3.21-22

13 Sica Jesu anɪ Galile ow Jurɔen eke Jan k'ok'r mij nuɪ; 14 kɔ Jan eɓɪm, etɪ dad'r nine: «Em anake k'ok'm mij nuɪ a, etɪ ow el ɪ eke am ow em oɓɪ!» 15 Gbɛkɔ Jesu dad'r nine: «Caca em a, èɓɪ ke ow él eɓen, anke eɓen eke si b'ow si kok ów fɛɪ eke Nyam am ibrm ey ab ana.» Ow sosiem Jan eɓɪ eb ok'r mij nuɪ. 16 Eke Jesu ok mij nuɪ ke am ey ɔkm erɪ a, kɓɛkɪ afr agbr em. L'ɛkn Nyam ec'Abɪ ek'am us'r es nuɪ af eɓe kel af. 17 Etɪ lebl nyam anɪ afr am ikɪ dad eɓe: «Eɓɪ na el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em inɪ fɛɪ m'elu'l em.» †

4

Agn eɓm Jesu

Mark 1.12-13; Luk 4.1-13

1 Sica Nyam ec'Abɪ oc Jesu im loj eke agn k'eju'r. 2 Eke n'ɛnɪ nɛny sɛɪɪ ekn yony, ncok lele lɛɪɪ owr ab a, ca namn ow'r sos. 3 Agn ek'el eju es a, eri ow titm'n etɪ dad'r nine: «Ek'el Nyam ec'Iy, ke dàd meɓn amua

ítɪɪ el ob ij.» 4 Jesu dad'r nine: «Wɛl nɔn Nyam Lɛl em eke: *Ow elm ob ij sɔny cɛ ɔɔm eɓɪ sel, kɔ Nyam ec'odad ebl fɛɪ eke b'ann'n nɛnyem ey ɔkm a.*»†

5 Emɛny agn oc'r im uyum'n Jerusalem eɓ lala ab em e Nyamel gbɛl a e luw af ec'usu gege a, 6 etɪ dad'r nine: «Eke el Nyam ec'Iy, ke ànɪ anɪ igb us es wus; anke wɛl nɔn Nyam Lɛl em eke: *Nyam b'ow ɔɪ in ec'afɪ erm eɓel a ow ɪ sosiem, etɪ -li b'ow -l'oc'ɪ abu em abu em, yec'etɪ ke leɓn kaka kí kokm'ɪ ob lakɪ.*»† 7 Jesu dad'r nine: «Nyam Lɛl yeji dad eke: *K'ɛbam Es Kɔɔkɔ ɪ e Nyam.*»†

8 Emɛny agn oc'r im lafɛny gege nyam af, yeɓm'n wus na ec'es ew es ew a fɛɪ lele el eci sakpl ab ab, 9 etɪ dad'r nine: «Mob amua fɛɪ m'ow m'ɔɪ eke ok ɔwrɔkp wus igɪ'm nuɪ.» 10 Ca Jesu dad'r nine: «ɪ Satan, kɓab'm es lís! Anke wɛl nɔn Nyam Lɛl em eke: *B'ow igɪ Es Kɔɔkɔ ɪ e Nyam sɔny nuɪ, ke kók in sɔny coco e juma.*»†

11 Sica agn eɓb'r es; etɪ kin afr erm eɓel ow'r saw am kok in e lís e low.

Jesu ɔb juma nuɪ Galile wus af

Mark 1.14-15; Luk 4.14-15

12 Eke Jesu iri eke wɛl elu Jan sobel em a, † n'im Galile wus af. 13 L'irm Nasaret ij, etɪ n'im n'anɪ Kapernayum,

† 3:17 Bèbmn Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab. † 4:4 Ol ɔkn 8.3. † 4:6 Selu 91.11-12. † 4:7 Ol ɔkn 6.16. † 4:10 Ol ɔkn 6.13-14. † 4:12 Èkn Matie 14.3-12.

eb eke anj Galile eci mij lekpl a saw, Zabolon lele Nefkali ab eci wus ab af. ¹⁴ Ow el eben yec'etj ke kokoba ob es Esayi eci sodad amua eke dad a iy neny:

¹⁵ Zabolon eci wus a, Nefkali eci wus a ek'ann
okij saw ec'ejagb ab af,
Jurden jam a,
Galile ek'agn ek'elm Jwifel a
ir af!

¹⁶ Agj a ek'ir ncebn em a ekn usuayl ligbel!

Etj agj a ek'ann luw eci low ew a,
usuayl ejn ok el af. †

¹⁷ Legj na af anake Jesu ob nun am dad Nyam odad ese: «Itjnin erm em anke Afr ec'es ew a ow titm.»

Jesu e jam esel krekre ek'esj

Mark 1.16-20; Luk 5.1-11

¹⁸ Jesu am ecr Galile eci mij lekpl a e saw saw etj l'ekn agj lisijimel yony ek'el on ibi esel: Simo eke wel b'esj Pier lele lisijim Andre ab. -N'am ok muw mij lekpl ab em. ¹⁹ Jesu dad el nine: «Ustr'm jam, m'ow mi kok ony eel agj eb esel.» ²⁰ Kpekj -li digj el eci muw a -l'ok es etj -l'us ow jam.

²¹ Eke li b'im akpoj tel a, l'ekn agj lisijimel ejeci yony Jak lele Jan ab, Sebede ec'ey. El es ab -n'ann el eci mijetj ab em -n'am kok el eci muw

a etj Jesu esj el. ²² Kpekj -li digj el es lele mijetj ab ab -l'elu es, etj -l'us ow jam.

²³ Jesu am ec Galile eci wus ab af; wus ab af yogj, n'am yegm agj low Nyam nun ign susu a etj n'am ob gbrenjgbi usu a ec'Amani Mamn a e kokoba. N'am ewlm olu a el ec'ol ernj ernj fenj em lele el eci dudu fenj ab. ²⁴ Siri wus af nimum, Jesu e lis ec'odad eke wel am dad a ec'amani am ok agj oru em, etj wel am is'r agj fenj ek'am ij ol ernj ernj e gbre ese agj ek'onj abj enj, krokro esel lele sos eyru ab; etj Jesu am ewlm el. ²⁵ Agj nono ek'ann Galile ow, Eb Lew a eci wus ab af ec'agn, † Jerusalem ec'agn, Jude wus af ec'agn lele Jurden ogog eci wus ab af ec'agn ab, am us Jesu jam.

5

Ehe esel nawre

Luk 6.20-23

¹ Eke Jesu ekn bieku a, l'uyu lafeny af etj li sig es. In e jam esel a ow titm'n ² etj n'am yegm wel low li dad l'ese:

³ «Agj ek'ij abj em e gbcr,† ehe el el eci anke Afr e gbrenjgbi usu a, el eci!†

⁴ Agj a ek'ann sorj em a, ehe el el eci anke Nyam b'ow eyr el erm es!

† **4:16** Esayi 8.23-9.1. † **4:25** Eb Lew ek'ann Samari lele Galile ab ec'ogog eke lignn b'ann igb, ke yogj ec'agn a ec'eb ir a b'ot Grekel ec'ab es. † **5:3** Agj ek'ij abj em e gbcr: Agj ek'uw any ek'el e low fenj anj Nyam em a. † **5:3** Afr e gbrenjgbi usu a, el eci! Odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese -l'el Afr e gbrenjgbi usu a eci agj. Jesu eci low yegm na bebl Jwifel erm anke el eci low yegm em a, Afr eci gbrenjgbi usu a, el ec'eb a ce ec'agn a sony coco eci.

5 Agɲ erm frɔrɔ esel, ehe él
el eci,
aɲke -li b'ow -l'ij wus eke
Nyam ewar a ec'aja.

6 Agɲ eke low nenyembri
nyam ec'amn am ɔny
a,

ehe él el eci,
aɲke Nyam b'ow iyr el lok.

7 Agɲ a eke b'ikɲ agɲ sɔrɲ a,
ehe él el eci,

aɲke Nyam b'ow ikɲ el sɔrɲ!

8 Agɲ ek'erm em ayl a, ehe él
el eci,

aɲke -li b'ow -l'ekn Nyam.

9 Agɲ a eke b'is erm es ey a,
ehe él el eci,

aɲke wɛl b'ow esɲ el Nyam
ec'ey.

10 Agɲ a eke b'an es esɛ el
eke Nyam b'erur ab
af,

ke ow sosiem wɛl b'ijr gbɛ
a, ehe él el eci,

aɲke Afr e gbɛrɛgbi usu a, el
eci.

11 Ànɲɲ ehe em eke em
sosiem agɲ bi wɛwr ɔny, b'ijr
ɔny gbɛ, bi dad ów enɲɲ fɛɲ

ok ɔny af yadɲ em. 12 Kòkr
yaya, ànɲɲ sos em iɲɲ em,

aɲke afr ob ap ligbɛl nyam
am eku ɔny. Kokoba ɔb esɛl

ek'ikɲ anym ow a yeji, ebɛn
eke wɛl ijr el gbɛ ana.»

Mok lele usuayl ab owi

Mark 9.50; Luk 14.34-35

13 «ɔny anake eel wus na
e mok a. Kɔ eke mok irmn
in e ded a, † ayaf wɛl ɔtu eke

ki kokr'r ke l'ɛwl li ded ee?
L'akplm ij, gbɛɲ cɛ l'it eke

wɛl k'oc owl' ke agɲ uyu'r
af.

14 ɔny anake eel wus na
ec'usuayl a. Baɲɲ ek'anɲ

lafɛny af a ɔnym es lɔl.

15 Wɛl igɲɲ kɛniɛ ewm es
ob ew; kɔ wɛl b'itm'n es ob

gege af, ke l'áyal agɲ a fɛɲ
ek'anɲ akɲ a. 16 Ebɛn ek'ɔny

ec'usuayl a ki jɛjɲ agɲ fɛɲ
ec'any af ana, yec'ɛtɲ ke -

l'ekn ɔny ec'ów amamn a
eke bi kokr a, ke -li kɔklm
ɔny Es ek'anɲ afr a.»

Ol eci liy em elu

17 «Kì tutar eke m'ow e
mi k'ɔny Moïes ec'ol a lele

kokoba ɔb esɛl e low yeɲm
ab ab m'ot es. M'owm eke

mi k'ɔny m'ot el es, kɔ eke
mi k'ɛlu liy em. 18 M'am dad

ɔny nawrɛ em eke afr lele
wus ab b'ow ɛc, kɔ ol a eke

wɛl nɔn a e mɔni kaka, ow
e logli kaka k'ow tɛtɲm es

tɔɲ ke fɛɲ íy nɛny. † 19 Ow
sosiem, ɛɲɲ eke b'ow igɲ sol

amua em e likekli nyam elu
es, ke b'ow yeɲm agɲ kok

ebɛn a, Afr e gbɛrɛgbi usu
a, li b'ow l'el likekli; gbɛkɔ

ɛɲɲ eke b'ow ɔsu ol a, ke
b'ow yeɲm agɲ kok ebɛn a,

Afr e gbɛrɛgbi usu a, li b'ow
l'el ligbɛl. 20 Kɔ m'am dad

ɔny: eke kokmn low yec'a
eke Nyam am ibrm ɔny a

akamn ol e low yeɲm esɛl
lele Farisiel ab a, k'ow ɛymn

Afr e gbɛrɛgbi usu a.»

Erm bebl owi ec'akr otar

† 5:13 Tasi em a, Israël wus af eci mok a b'irmn in eci ded a. Mob ejeci e miy kpacam b'anɲ em ek'ɔnym lɛc ded em. Eke wɛl b'ɛw mok ikɲ na es foɲ em a, mok a tasi bi ler es ke miy kpacam a anɲ. † 5:18 tɔɲ ke fɛɲ íy nɛny: odad na

Grɛk em, wɛl ɔtu ek'itɲɲ ejɛc'em dad esɛ tɔɲ ke ow él wus na e nuɲ ɛdɲ. † 5:21 ɔkm Ok 20.13; Ol ɔkn 5.17.

²¹ «Irir eke wɛl dad ɛy lagɲɛl: “K’ibim ɛɣɲ,† ɛɣɲ fɛɲ ek’ibi ɛɣɲ a, wɛl b’ow oc’r im jɛj ok ec’any af.” ²² Kɔ ɛm, m’am dad ɔny m’ɛsɛ: ɛɣɲ fɛɲ eke b’ow ebl ɛrm ok lisijim af a, wɛl b’ow oc’r im jɛj ok ec’any af; ɛɣɲ eke b’ow wɛwr lisijim ɛsɛ: “N nyamb ɛɣɲ a,” wɛl b’ow oc’r im Sanedren ec’agɲ a ec’any af; ɛtɲ ɛɣɲ eke b’ow dad lisijim ɛsɛ “Nuɲ ɛm akplm ɲ a,” it eke wɛl k’oc’r im gbɛɛ ij usu ec’al ab ɛm. ²³ Eke am oc ob ap im egb waw usu ɔɲ Nyam, ɛtɲ yogɲ ɔkn ek’ɛsɲ jim ɛw low ɲ ab a, ²⁴ egb waw usu yogɲ, ɛw ɲ ec’ob ap ab es, ke ikɲ anym im okar ɛm ɛsɲ jim ab ke sica ɛwl ow ke ɲp Nyam ob a.

²⁵ Eke ɛɣɲ nyam ɛw low ɲ ab, ɛtɲ usr ɛjagb aamn jɛj ok ɛm a, ɔɣɲ es fafa okar ɛm eke anɲɲ ɛjagb af a, yec’ɛtɲ ke li k’ocm’ɲ n’ɔɔm jɛj ok ɛs, jɛj ok ɛs a ocm’ɲ ɔɔm usu ɔsu ɛs ɛlum’ɲ sobel ɛm. ²⁶ M’am dad’ɲ nawre ɛm: k’ow ɛym ɔkm yogɲ eke sɔgm ɲ e labm a fɛɲ ek’ɔny a uwarm.»

Nfaci owi ec’akr otar

²⁷ «Irir low yec’a eke wɛl dad ab ee? K’ijm nfaci.† ²⁸ Kɔ ɛm m’am dad ɔny: ɛɣɲ fɛɲ eke bi lɛr lawl e yɔw ke b’ɔny erur in ec’ɛrm ɛm a, ow ab l’ij nfaci ɲ. ²⁹ Eke batɲ

ow el ɲ e lidr e nyamn a anake b’ɔɲ ɛy sikpl owi ɛm a, ɔkr ɔny oc’r es ɔwl’l usu kpekpe: ow akpl ɲ eci eke k’irmn ɲ e sos ikpr nyam ɛɛ, ow a eke ɲ e sos a fɛɲ k’anɲ ke wɛl ɔny ɔwl’ɲ gbɛɛ ij usu a. ³⁰ Eke batɲ ow el ɲ e lidr abu a anake b’ɔɲ ɛy sikpl owi ɛm a, ɔbr’r es oc ɔwl’l kpekpe: ow akpl ɲ eci eke k’irmn sos ogog nyam, ow a eke k’im gbɛɛ ij usu ab ɛm ɲ e sos a fɛɲ ab a.»

Ɔwarir ec’akr otar

Matie 19.9; Mark 10.11-12; Luk 16.18

³¹ «Wɛl dad yɛji: “Eke am ogɲ ɲ e yɔw eke ɔl mar ɛbi a, ɔɲ’n igɲɲin e lɛl.”† ³² Kɔ ɛm m’am dad ɔny: ɛɣɲ fɛɲ ek’ɛlu in e yɔw e l’ɔl mar l’ɛbi es, ke ow elm ɛɣɲ ot owi ɛm a, n’ɔɲ yɔw a b’ow ɛy nfaci ij owi ɛm. ɛtɲ ɛɣɲ ek’ɛbi yɔw eke wɛl ɔwr a, in yɛji l’ij nfaci.»

Neny ij owi ec’akr otar

³³ «Irir low yec’a eke wɛl dad ɛy lagɲɛl ab ee? K’itɲɲm ɲ e neny ij a, kɔ ke kók ɛs Kɔɔkɔ ec’any af, yec’a eke dad neny ij ɛm a.† ³⁴ Kɔ ɛm, m’am dad ɔny eke k’ijmn neny kaka: k’ijmn neny afr e nin ɛm anke ow el Nyam eci es sig usu; ³⁵ k’ijmn neny wus e nin ɛm anke ow el in ec’akr es ok usu, k’ijmn neny Jerusalem e nin ɛm, anke ow

† **5:27** Ɔkm Ok 20.14; Ol Ɔkn 5.18. † **5:31** Ol Ɔkn 24.1-4. Igɲɲin tasi a ec’elel eke wɛl ki kok ana; gbɛkɔ Jwifɛl bɛb eci tutr ɛm a, ow el abusu eke wɛl ɛlu ɛl es eke low kaka fɛɲ ɛm -li k’igɲɲin. ɛkn Matie 19.7-9. † **5:33** Ob Ap 19.12; Awl 30.3; Ol Ɔkn 23.22-24. † **5:35** Jwifɛl bɛb e tutr ɛm a, eke -l’ij neny ob ɛjeci e nin ɛm ɛtɲ ow elm Nyam e nin ɛm, eke -li kokm yɛji ɔfr ɔfr.

el Eb Ebu gbɛl a ec'eb. †
 36 K'ijm nɛny okm η e nuη ab
 af aηke k'otum kokm η e sin
 nuη nyam ibrm oglog ufum.
 37 Dadr cɛ εsrɛ: "εε" oglog
 "Njaη." Yec'a eke wɛl bi dad
 igη af a, low ηuηη εs eci.» †

Efnu ec'erur owi

Luk 6.27-36

38 «Irir low yec'a eke wɛl
 dad ab ee? Nyamn lele
 nyamn ab ετη nɛn lele nɛn
 ab.† 39 Kɔ em m'am dad ɔny
 eke k'atarɛmn ɔny ec'ifnu ab.
 Eke batη εγη nyam εdηη
 any af lidr ogog e lɔwl a, †
 ɔkη'n nɛmn ogog ec'a yeji
 l'εδηη. 40 Eke εγη oc im'η
 jej ok ec'any af eke k'eb η eci
 mob sus em a, yɛb'r l'eb η e
 mob af εw a yeji. † 41 Eke
 εγη nyam ɔny'η lɛc em eke
 k'an es in ab ɔɔfu kaka fɛη
 a, an ow eci sakp yony. †
 42 Εγη ek'am ibrm'η ob a,
 ɔη'n; k'ηηan εγη erm suη.»

43 «Irir low yec'a eke wɛl
 dad ab ee? B'ow erur εγη
 kaka fɛη† ke ifn η ec'ifnu.
 44 Kɔ em m'am dad ɔny:
 erurir ɔny ec'efnu, ke ηɔηan
 Nyam ɔηη agη a eke b'ijr
 ɔny gbre a; 45 ow em a
 b'ow eel ɔny εs ek'anη afr
 a ec'ey, aηke in e ligbn a
 b'afηη ów εηηη kok εsel

lele ów amamn kok εsel ab,
 ετη in ec'afr e mij a b'aan
 ów amamn kok εsel lele ów
 εηηη kok εsel ab. 46 Eke batη
 ow el agη a cɛ eke b'erur
 ɔny a b'erurir, ke bla k'ɔη
 ekur Nyam ogη ec'ob ap ee?
 Wus labm eb εsel yeji εben
 cɛ -li bi kok. 47 Ek'ow el
 ɔny lisijimɛl cɛ b'εσηηin, ke
 low ligbɛl kokr ab ee? Nyam
 any uwm εsel yeji, εben cɛ -
 li bi kok. 48 Éel ɔɔɔ εσε elɛl
 ek'ɔny εs ek'anη afr a yeji el
 ɔɔɔ ab af.» †

6

*Nyam nuη igη em ec'ów
 ek'it e wɛl ki kok*

Luk 11.2-4

1 «Éwr erm, ki kokr Nyam
 e lís e low fɛη agη ec'any af
 any ij sosiem eci. Eke b'ow
 kokr εben, k'ow εηηmn ɔny
 εs Nyam ek'anη afr ec'ob ap
 a. † 2 Ow sosiem, eke am ɔη
 ɔgbɔru os, k'èw fuw em agη
 k'ékn'η; Nyam nuη igη usu
 lele εberη em ab, εben eke
 ów εnyembri yony yony esel
 bi kok ana. -Li bi kok εben
 ek'agη k'usr el sos. Low
 nawrɛ m'am dad ɔny ek'el
 ec'ob ap a -n'εηη η. 3 Kɔ η
 ec'a, ek'am ap ɔgbɔru ob η e
 lidr abu ab em, η e nɛmn abu
 a k'ékn, 4 yec'ετη ke ob ap a

† 5:37 Ékn Jan 8.44. † 5:38 ɔkm Ok 21.24; Ob Ap 24.20; Ol ɔkn 19.21. † 5:39
 εdη εγη any af el Jwifel ogη eci wɛwr ligbɛl. † 5:40 Jwifel ogη a, mob af εw
 a, wɛl b'oc bubuk sos es ncok em; na sosiem ol ɔη abusu eke wɛl k'oc igηη εγη
 lɛη og cɛ eci (ɔkm Ok 22.25-26; Ol ɔkn 24.13). Jesu am yeγm eke εγη ki kok
 low afη ol es yɛb'r l'oc kpekη kpekη. † 5:41 Rom e srɔda εηη a ɔny abusu
 eke k'ony εγη lɛc em uyu el ec'erekp an es kilo nyam lele likpr ab cɛ. † 5:43
 Ob Ap 19.18. † 5:48 Bèbmn Ob Ap 19.2 lele ɔkm Ok 18.13 ab. † 6:1 Jwifel
 ec'a, ɔgbɔru ec'ob ap, Nyam ηɔηη lele nɛny εηη ab a, el el e Nyam nuη igη em
 ec'ów amamn tasi. Na sosiem anake Jesu am dad ow ec'odad lel ikpr usuiy na
 em a.

él es lol em, ke asɲ Nyam eke b'ekn es lol em e low a, b'ow ap'ɲ ob.

⁵ ɔny e Nyam ɲɔɲɲ em, ki kokr esɛ ów enyembri yony yony esɛl af; -li b'erur eke -li k'inym es Nyam nuɲ iɲɲ usu a lele ebɛɲɲ saw saw ab-ni ɲɔɲɲ Nyam yec'ɛtɲ ke aɲɲ fɛɲ ékn el. Low nawɛ m'am dad ɔny, el ec'ob ap a, -n'ɛɲɲ ŋ. ⁶ Kɔ ɲ, eke am erur e ki ɲɔɲɲ Nyam, èy ɲ ec'akɲ abl él ke yogɲ, ɲɔɲɲ asɲ Nyam es lol em, ke Asɲ Nyam eke b'ekn es lol em e low a, b'ow ɔɲ'ɲ ɲ ec'ob ap a.

⁷ Eke bi ɲɔɲɲan Nyam, odad ebl nyam coco a cɛ k'ánɲ ɔny nɛnym k'ibn esɛ Nyam any uwm esɛl ec'ab af; -li bi tutr eke odad a b'ɔfu el nɛnym a ke Nyam b'ow iri el e ɲɔɲɲ e lebl a. ⁸ K'èbr el e lakr a, aɲke ɔny ɛs Nyam, gbɲɲ ke íbrmn in low a, li b'íkɲ anym l'uw low yec'a ek'am erurir ab any. ⁹ ɔny e Nyam ɲɔɲɲ em, dàdr esɛ:

ɛy ɛs ek'anɲ afr,
ke ɲ e nin lala a óny elum;
¹⁰ ke ɲ ec'es ɛw a ów;
ke wɛl kók ɲ ec'erur wus aɲa esɛ afr ec'ab af.
¹¹ ɔɲ ɛy yɛfɛnyɲa ec'ob ij a ek'it a.
¹² Àp ɛy low ɲɲɲ a eke si kok a,
esɛ elɛl eke si b'ap aɲɲ a eke kok ɛy low ɲɲɲ ab af.
¹³ Ki yɛb ɛy si k'ɛy ɛbm owi em,
kɔ ɔny oc ɛy es low ɲɲɲ ec'abu em;

[aɲke akpo akpo fɛɲ, es ɛw, abusu ɔny lele anygbɛl ab él ɲ eci. Amen.] †

¹⁴ Tasi em a, ek'ocr low ɲɲɲ ek'agɲ kok ɔny a apr, ɔny ɛs ek'anɲ afr a yɛɲi b'ow oc ap ɔny. ¹⁵ Kɔ eke ocmɲ low ɲɲɲ ek'ɛɲɲ kok ɔny a apmn, ɔny ɛs ek'anɲ afr a yɛɲi, k'ow ocm ɔny e low ɲɲɲ e kokr a apm ɔny.

¹⁶ ɛtɲ kin, eke am ɛɲɲɲ nɛny, k'èwr ɔɲɲ e sos esɛ elɛl eke ów enyembri yony yony esɛl bi kok ab af; -li b'ɛw any ek'agɲ fɛɲ k'uw any eke -n'am ɛɲɲ nɛny. M'am dad ɔny nawɛ em ek'el e labm ɔɔg a -n'ɛɲɲ ŋ. ¹⁷ Kɔ ɲ ec'a, ek'am ɛɲɲ nɛny, yɔg any, èfɲ sin, ¹⁸ yec'ɛtɲ k'agɲ k'úwm any ek'anɲ nɛny ɛɲɲ em. Asɲ ɔny coco ek'ɛɲɲ ɛknm a cɛ b'ow ɛkn, ɛtɲ in eke li b'ekn low yec'a ek'am kok es lol em a, li b'ow li ɔɔg'ɲ ow e labm.»

Afr eci ob ɔny

Luk 12.33-34

¹⁹ «K'àsr ɔny ec'ob ɔny luku wus af aɲa eke sisɲ lele adagra ab bi ɲɲɲɲ, ke elu yɛɲi b'ok akɲ iy mil a. ²⁰ Kɔ àsr ɔny ec'ob ɔny luku afr. Yogɲ, ke ow el sisɲ, ke ow el adagra, -li k'ɔtumɲ -ni ɲɲɲɲmn; ɛtɲ yogɲ, elu k'ɔtum okm akɲ iym mil. ²¹ Tasi em a, yogɲ eke ɲ ec'ob ɔny a anɲ a, yogɲ cɛ ɲ ec'erm a yɛɲi b'ow anɲ.»

† 6:13 Matie eci silel esig beb em a, wɛl ɛɲnm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'aranɲ em a. ɛkn 1 Ów e Wel Nɔn 29.11-13.

*Sos eci kenie
Luk 11.34-36*

22 «Anyamn el sos megl e kenie. Eke anyamn akpl'η a, η e sos megl a feη anη usuayl em; 23 kō eke anyamn akplm'η a, ke η e sos megl a feη yeji anη ncebn em η̂. Eke batη usuayl ek'ann'η em a el ncebn, ke ncebn ligbel marem ow b'ow el a!»

Nyam b'ow ew ony e lís e low erm

Luk 16.13; 12.22-31

24 «Aduign kaka k'otum kokm es ew esel yony e juma; oglog li b'ow l'ifn krekre ec'a, ke l'éurur yony em ec'a; oglog li b'ow l'ij neny nyam nyam e lís, ke li k'éwm nyam e low any. Otumn eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jete yeji e juma.

25 Ow amua feη sosiem a, m'am dad ony: k'èbar ob ek'ijr [mij ek'égn] esη sel, oglog ony ec'ob sos ew e low ermij. Kō sel eηn akplm akam ob ij ee? Etη kō sos megl apklm akam ob sos ew ee? 26 Lèer or: - l'ewlmn egb, -l'ubmn egb, -l'asmn egb luku egbel em, gbekō ony Es ek'annη afr a bi gbagbl el! Kō ilm̄n an akamn or amua ee? 27 Ony em a, bwo ec'égn otu eke in ec'ermij ebr em k'obn in ec'owr anη e segn a tel ee? †

28 Etη kō bla etη ob sos ew e low b'okr ony ermij ee? Lèer ogm e suw ototō ec'eel eke b'elil: -li kokmn juma, -l'olmn gbad.

29 Gbekō m'am dad ony eke Salomō ek'onny ob nōnō a yeji, onym ob sos ew ek'akpl akm ogm suw ototō amua em e nyam. 30 Nyam b'ew ogm e suw ek'annη yefenyana, ke efi wel b'ow oc owl alm̄ a ob sos. Sakp abi ony yeji li k'ow l'ewm ony ob sos ebn ee? Onm ufum ony es gbē! 31 K'èbar ermij ki dadr k'esre: "Bla obi si b'ow s'ij ee? Bla mij iy si b'ow s'égn ee? Bla obi si b'ow s'ew sos ee?" 32 Tasi em a, Nyam any uwm esel anake sakp sakp feη b'ol ow amua feη es a. Kō, ony Es ek'annη afr a uw any eke onyn ow ec'es abur. 33 Nyam e gbrenḡbi usu a eci low íkη anym okr ony ermij, low nenyembri nyam eke n'am ibrm a yeji, ke ow e likpr a feη Nyam b'ow ign af ony. 34 Ca k'èbar efi e low ermij, efi b'ow ism in e low ab. Lēgn lēgn e gbre a bi bebmn lēgn ab ab.»

7

*Ɛw erm jej ok owi em
Luk 6.37-38, 41-42*

1 «Kì jejr agη e lís ec'ów k'okr, yec'etη ke ony yeji, Nyam kí jejm ony e lís ec'ów okm; 2 anke Nyam b'ow jej ony e lís e low ok ese elel eke bi jejr agη ejeci e lís e low okr ab af, etη akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob onη agη ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow oc ebmn ony. 3 Kō bla etη am

† 6:27 k'obn in ec'owr anη e segn a tel ee? Odad na Grēk em a, wel otu ek'itηn ejec'em dad ese k'igbl sos ogn agb tel in obi ee?

ler suwli ek'anŋ esŋ jim e nyamn em a, etŋ éwm likŋ ikpr ek'anŋ'ŋ nyamn em a e low erm ee? ⁴ Oglog ayaf likŋ ikpr ɔtu ek'anŋ'ŋ nyamn em ke dad esŋ jim ese: "Yèb'm m'ony suwli na m'óc'ŋ es nyamn em ee?" ⁵ Enyembri yony yony es, ìkŋ anym ɔny likŋ ikpr ek'anŋ'ŋ nyamn em a oc es, ke sica b'ow ekn es senyn senyn ɔny esŋ jim e suwli ek'anŋ nyamn em a oc es.

⁶ K'òcr Nyam ec'ob k'ɔŋn mɔwr bake -l'ewl -li gugŋ ɔny; k'òcr an gbél e miyob k'okr es sigbroko ec'any af bake -l'uyu af.»

Ìbrmn, ɔɔl es, ìcmn lisany abu

Luk 11.9-13

⁷ «Ìbrmn ob eke erurir a, Nyam b'ow ɔŋ ɔny. ɔɔl ob eke erurir a es, Nyam b'ow ɔŋ eŋn'n. Ìcmn lisany abu, Nyam b'ow fig ɔny. ⁸ Kɔ eŋŋ fɛŋ eke b'ibrm ob eke l'erur a, Nyam b'ɔŋ'n; eŋŋ fɛŋ eke b'ɔl ob eke l'erur a es a, Nyam b'ɔŋ n'eŋŋ; etŋ Nyam bi fig eŋŋ fɛŋ eke b'ìcm'n lisany abu a. ⁹ Kɔ ɔny em aŋa, eŋŋ nyam anŋ ek'in ec'iy b'ibrm'n futufutu ke l'óc lebn n'ɔŋ ow ee? ¹⁰ Oglog ow b'ibrm'n ɔcn, ke l'óc lorŋŋ n'ɔŋ ow ee? ¹¹ ɔny nana ek'eel agŋ eŋŋ a, b'uwr ob amamn any ɔŋŋ ɔny ec'ey; etŋ Nyam ek'anŋ afr a anake k'ow uwm any ɔɔm agŋ ek'am ibrm'n ów amamn ab ee?

¹² Low fɛŋ ek'am erurir eke agŋ ki kok ɔŋ ɔny a,

ɔny yeŋi, kòkr eben kpen ɔŋŋ agŋ ejec'a. Moïs ec'ol a lele kokoba ɔb esél e silél a e low yeŋm ek'ey ɔkm ana.»

Lisany likekli

Luk 13.24

¹³ «Èbar lisany likekli eci! Anke lisany gbada lele ejagb gbada ab b'irmn eŋŋ, etŋ agŋ nɔnɔ b'ecr yogŋ eci. ¹⁴ Kɔ lisany eke b'ewl eŋŋ sel eŋŋ em a ew likekli afŋŋ es, etŋ ejagb eke b'ewl eŋŋ sel eŋŋ em a ew kɔli nɔnɔ. Agŋ tel ce b'ecr yogŋ eci.»

Likŋ lele in ec'ey ab

Luk 6.43-44

¹⁵ «Òsur sos kokoba ɔb esél ayadŋu e lís, -li b'itŋŋ -l'ew mɛceb e sos -l'ow ɔny em, kɔ el obi em a, botimbo. ¹⁶ B'ow uwr el any el e low kok em. Kɔ kati em wél b'ow kɔkɔbri, etŋ kɔ librebr em, wél b'ow babm ee? ¹⁷ Likŋ mamn, ey amamn li b'ɔsu, etŋ likŋ ŋŋŋ ey eŋŋŋ li b'ɔsu. ¹⁸ Likŋ mamn k'ɔtum ɔsum ey eŋŋŋ, etŋ likŋ ŋŋŋ k'ɔtum ɔsum ey amamn. ¹⁹ Likŋ fɛŋ ek'ósum ey amamn a, wél b'ow ubr'r es oc ɔwl'l alm. ²⁰ Èben eke b'ow uwr kokoba ɔb esél ayadŋu any el ec'ów kok em ana.»

Ús êl lob af

Luk 6.46-49; 13.25-27

²¹ «Ow elm agŋ a fɛŋ eke b'esŋ'm: "Es Kɔtɔkɔ, Es Kɔtɔkɔ" a, k'ow okm Nyam e gbrenŋbi usu a, kɔ agŋ a ce eke b'ow kok em Es ek'anŋ afr e ec'erur a. ²² Jɛj ok e lɛŋŋ a, agŋ nɔnɔ b'ow dad'm ese: "Es Kɔtɔkɔ, Es Kɔtɔkɔ,

kɔ ow elm η e nin em s'elm kokoba ɔb esel, η e nin em s'oghm abη enuη, η e nin em si kokm sakrowa nɔnɔ ee?"
 23 Etη m'ow mi dad el any af m'ese: "Imn yogη a, ɔny ɔw enuη kok esel, legη kaka m'uwm ɔny any!"

24 Na sosiem egη kaka feη ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kok ese el el eke l'irir ab af a, n'ann ese ewru nyam eke us in ec'el lob af af. 25 Mij an ok wus, mij ewl mij feη iy igη el a, lef elul el a lec em, kɔ l'eym anke wel us'r lob af. 26 Kɔ egη kaka feη ek'iri sodad amua eke mi dad, ke kokm ese el el eke l'irir ab af a, n'ann ese nyamb egη nyam ek'us in ec'el a mrici af af. 27 Mij an ok wus, mij ewl mij feη iy igη el a, lef elul el a etη ow ey wus kkn es nimum.»

Jesu eci abusu ɔny owi

28 Eke Jesu dad ɔw ɔm e sodad amua bake ow uwr a, agη a ek'am iri in e low yeγm a, low am iti any in ec'el el eke n'am yeγmn agη low a sosiem, 29 anke n'anm ese el ec'ol e low yeγm esel ab af, kɔ n'am yeγm wel low abusu ɔny em.

8

Jesu ewlm kokobe es nyam Mark 1.40-45; Luk 5.12-16

1 Jesu ann lafeny ab af us es, etη agη nɔnɔ am us'r

jam. 2 Kpekη kokobe es nyam ow titm'n, ok ɔwrokp wus in ec'any af etη dad'r nine: «Egη gb el, eke η erur, ɔtu eke k'ayal'm.» 3 Jesu egηm abu es itηn in etη dad nine: «M'erur, ayl!» Kpekη kokobe a oc'r es lís etη l'ayl. 4 Etη Jesu dad'r nine: «Iri senyn senyn: kì dad low na k'ok egη kaka. Gbekɔ im yeγm egb waw es a sos, ke waw egb a ese el el eke Mois ec'ol a ibrm ab af ese danju ij af.» †

Jesu ewlm srɔda eyη ekη yen eci anym es nyam eci juma kok es

Luk 7.1-10

5 Wanci ab af eke Jesu am ey Kapernayum a, Rom e srɔda eyη ekη yen eci anym es nyam ow titm'n etη am ηɔηn'n 6 dad ese: «Egη gb el, em e juma kok es a bubm es eru es akη, n'am ij gbre nɔnɔ.» 7 Jesu ibrm'n nine: «M'im m'ewlm'n ee?» 8 Gbekɔ anym es a dad nine: «Egη gb el, m'itm eke k'ey em e gbugη a. † Kɔ dād odad ebl nyam ce ke kpekη em e juma kok es a ewl. 9 Em obi yeji, m'ann abusu esel ekpekp ec'ew, etη m'ɔny srɔda eyη eke m'ew es. Eke mi bi dad nyam m'ese: "Im!", kpekη li b'im; etη eke mi bi dad ejeci nyam m'ese: "Ow!", kpekη

† 8:4 waw egb a eke Mois ec'ol a ibrm a: egb waw es b'ekn kokobe es sos, l'égn l'eb ek'egη a ewl (ayl) gbuη ke ɔlu a éy dedeku em (Ob Ap 14.2-32). Ow b'ow ij danju eke Jesu ɔtu eke k'ewlm kokobe es etη li b'ony ol yeji ec'elum. † 8:8 ey em e gbugη a: eke Jwif ec'egη nyam ey egη ek'elm Jwif ec'akη, ke in yeji l'uwm ann Nyam ec'any af ij.

li b'ow; etɲ eke mi bi dad em ec'aduign a m'ese: "Kòk low na!", kpekɲ li bi kok.»

¹⁰ Eke Jesu iri sodad amua a, l'erur anym es a e low etɲ n'am dad agɲ a ek'am us'r jam a l'ese: «M'am dad ony nawre em, m'eynm onn es nene kaka Israel eyɲ em bobo yeji. ¹¹ Kò m'am dad ony, agɲ nono b'ow anɲ yogɲ eke ligbn b'ann igb lele yogɲ eke ligbn b'eru es ab ow Afr eci gbrenɲbi usu a, -l'ok es Abraham, Isak, lele Jakob ab ob ij usu a. † ¹² Etɲ agɲ a ek'it eke blel eɲɲ Afr e gbrenɲbi usu a, wɛl b'ow ogɲ ok el gben ncebn ab em, yogɲ anake onn ikɲ lele an em sasagr ab b'ow anɲ a.» ¹³ Etɲ Jesu dad anym es a nine: «Im gbugɲ, yec'a ek'ɲ ec'onm a am erur a, b'ow eɲɲ.» Etɲ anym es a e juma kok es a ewl wanci ab af ce.

Jesu ewlm ólu nono

Mark 1.29-34; Luk 4.38-41

¹⁴ Ca Jesu im Pier ec'akɲ a, etɲ l'ekn Pier ey lis eke sos am etu es eru es. ¹⁵ Jesu itɲɲ yow a ec'abu a abu etɲ lefr ol a oc'r es lís; l'igb etɲ n'am kok Jesu e lís e low.

¹⁶ Eke leɲɲ ew es a, † wɛl ot agɲ nono eke abɲ enɲɲ am ijr gbre a is Jesu. In ec'odad ebl em ce l'ogɲ abɲ enɲɲ a etɲ l'ewlm ólu a feɲ. ¹⁷ Li

kok eben yec'etɲ ke kokoba ob es Esayi ec'odad na eke dad a íy neny: *L'eb ey e sos dudu a etɲ l'okm ey sel es ey ec'ol em.*†

Agɲ ek'erur e k'us Jesu jam

Luk 9.57-62

¹⁸ Eke Jesu b'ekn bieku a eke did elul il em a, l'ibrm eke in e jam esel a k'ubr mij lekpl a e jam in ab. ¹⁹ Ol e low yegm es nyam eri ow etɲ dad'r nine: «Egɲ gbɛl, m'ow m'us'ɲ jam usu feɲ eke b'ow im a.» ²⁰ Jesu dad'r nine: «Ekrɛ ony el ec'onmu wus em eke b'eru em, or yeji ony el e mel; kò eɲɲ ec'Iy onym usu nuɲ nyam ek'otu ek'eru es eb sel.»

²¹ Egɲ ejeci, in e jam esel ab em e nyam dad'r nine: «Egɲ gbɛl, on'm abusu m'im m'oc em es es gbuɲ ke m'ow.» † ²² Jesu dad'r nine: «Ûs'm jam ke yéɛ agɲ a ek'uw abɲ em a, ot el ec'agɲ a ek'uw ab es.»

Jesu adar lidgbegb

Mark 4.35-41; Luk 8.22-25

²³ Sica Jesu ey mijetɲ nyam em etɲ in e jam esel a ign'n ab im. ²⁴ Kpru em, lidgbegb ligbɛl am elu mij lekpl ab af, toɲ batɲ mra am ol eke k'ubur mijetɲ ab es; kò Jesu gbɛ, n'am eru memn. ²⁵ Jam esel a eri ow titm'n etɲ am

† **8:11** ob ij usu a: Jwifel bi tutr eke Afr eci gbrenɲbi usu a ec'es gbegbl a eke Jesu am dad ow ec'odad a, el ec'ebra a sony coco eci. † **8:16** Ekn Mark 1.32 lele ow ec'akr otar ab ab. † **8:17** Esayi 53.4. † **8:21** Jwifel e tutr em a, ow it ke kók asɲ lele esɲ ab ec'es oc a e low senyn senyn. "Ełum asɲ lele esɲ ab" e liy ab ana (Okm Ok 20.21). Wɛl otu eke k'iri yej'eke "m'oc em es es" el odad ebl mum eke bi yegm eke "mi k'ann m'ekn em es e lís e low toɲ ke l'uw".

uwr'r dad'r esε: «Egη gbεl, εb εy, kō s'am uw!»²⁶ Jesu dad εl ninε: «Kō bla εtη ernη am ɔny ɔny ee? Ɔmn ufum ɔny es tasi!» L'igb, εtη lebl tuɔtuɔ εm, li dad lidgbegb a lele mra ab ab eke k'irm es, εtη usu a fεη irm es tη. ²⁷ Agη a fεη low iti any εtη am dad esε: «Kō bwo εl εgη ikη na eke lidgbegb lele mra ab b'ɔny in ec'elum ab ee?»
†

Jesu ewlm agη yony eke abη enη am ijr gbre

Mark 5.1-10; Luk 8.26-39

²⁸ Eke Jesu ubr mij lekpl a e jam, Gadareni eyη † eci wus ab af a, agη yony anη suwɔmu ec'araη ok ɔkm εtη am ow ɔbr'r. Abη enη anη agη amua εm, εtη -li b'ɔr abr nɔnɔ. Ow ɔη εgη ɔtum εcrm ebr ab af eci. ²⁹ Kpekη abη enη esεl a am ɔg dad esε: «Nyam ec'Iy, kō bla lowi anη εy araη ee? Kō εy e gbre ijr ec'ow gbun ke lεgη a ɔw ee?» ³⁰ Akpoj εm a, gbroko nɔnɔ anη ek'am ɔl εl ec'ob ij es εc. ³¹ Abη enη a am ηɔη Jesu esε: «Ek'erur eke k'ogη εy a, ɔgη εy s'ok sigbroko amua εm.» ³² Jesu dad εl ninε: «Imn.» -L'ok ɔkm wεl εm -n'im -l'ir sigbroko ab εm. Kpekη gbroko a fεη anη lafeny ab af uru es ok mij lekpl ab εm uw. ³³ Sigbroko ɔsu esεl a uru es im baη ɔb low a ek'εy a ec'amani; -li dad abη enη esεl yony a yeji

ec'odad. ³⁴ Ow sosiεm, baη a ec'agη a fεη ok ɔkm im am εkn Jesu; eke -l'εkan ow a, -ni ηɔη ow ek'ow k'ηgbon εl eci wus ab af.

9

Jesu ewlm sos es wεw εs nyam

Mark 2.1-12; Luk 5.17-26

¹ Jesu εy mijεtη nyam εm, εtη ewl ubr mij lekpl a im baη. † ² Agη oc sos es wεw εs nyam ek'anη faja εm is'r. Eke Jesu b'εkn agη a ec'ɔmn a, li dad sos es wεw εs a ninε: «Em jim, ermij k'ók'η! M'oc η e sikpl a m'ap'η!» ³ Ow sosiεm, ol e low yeγm esεl beb am dad εl obi εm esε: «Egη na am ocr in sosi Nyam! N'am ɔbr Nyam any!»

⁴ Eke Jesu uw εl e tutr ab any a, li dad ninε: «Kō bla εtη am ɔnyn sow tutr enη amua ee? ⁵ Kō bogη ec'anake εw fuεfuε eke wεl ki dad sos es wεw εs ab ee? "M'oc η e sikpl a m'ap'η," oglog wεl dád'r esε: "Ig̃b ke án es ee"?" ⁶ Gbεkō m'erur eke k'uw̃r low na any: wus af aηa, εgη ec'Iy ɔny abusu eke k'oc sikpl ap.» Etη sica li dad sos es wεw εs a ninε: «Ig̃b, ɔc η e eci faja a eb ejagb im gbugη!»

⁷ Etη sos es wεw εs a igb aam gbugη. ⁸ Eke bieku a b'εkn low na a, ow am ɔny εl ernη εtη -n'am kɔklm Nyam, abusu ikη na eke n'ɔη agη a sosiεm.

† 8:27 Bèbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32.

† 8:28 Εkn Luk 8.26 ec'akr otar a.

† 9:1 Matie 4.13 εm a, εb a, Kapernayum.

Jesu esɲ Matie eke k'us'r jam

Mark 2.13-17; Luk 5.27-32

⁹ Eke Jesu igb yogɲ aam a, in ec'ec em a, l'ekn egɲ nyam eke wɛl b'esɲ Matie eke sig es wus labm eb usu. Li dad ow nine: «Üs'm jam.» Etɲ l'igb l'us ow jam.

¹⁰ Sica eke Jesu am ij ob Matie ec'akɲ a, wus labm eb esɛl nɔnɔ lele sikpl esɛl ejec'ab ow eɲɲ Jesu lele in e jam esɛl ab ab etɲ -l'okr af -n'am ij ob. ¹¹ Farisiel

ekn low na etɲ am dad in e jam esɛl a esɛ: «Kɔ bla etɲ ɔny eci low yegm es a am ij ob agɲ amua ab ee?»

† ¹² Jesu iri el lebl etɲ dad nine: «Agɲ a eke anɲ sos tuɔtuɔ em a, ibram sos kok es, kɔ ɔlu a anake ibrm sos kok es a. ¹³ Ìmn ke wéwar Nyam e sodad amua eke dad a: *Mi b'erur erm mamn owi m'akm ndey em e segb waw.*

† Tasi em a, m'owm eke mi k'esɲ agɲ eke b'ubr el sosi nenymbri nyam esɛl a, kɔ m'ow eke mi k'esɲ sikpl esɛl.»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af

Mark 2.18-22; Luk 5.33-39

¹⁴ Ow e jam a, Jan mij ok nuɲ es eci jam esɛl a ow eɲɲ Jesu etɲ am ibrm'n esɛ: «Kɔ bla etɲ sakp nɔnɔ ey lele Farisiel ab si b'ennɲ neny etɲ ɲ e jam esɛl a éɲɲm ee?»

¹⁵ Etɲ Jesu dad el nine: «Am tutar ek'agɲ lawlɛl eke wɛl esɲ mɛbi ec'es gbɛgbl em a ɔtu eke k'anɲ sos es ɔw em eke yɔw éc a anɲ el ab ee? Njan! Gbɛkɔ lɛgɲ am ow eke wɛl b'ow ɔny yɔw éc a oc es el ec'araɲɲ, ke sica -n'ennɲ neny gɔɲ.»

¹⁶ Egɲ ócm gbad owr lele gbad sig ab ɔbarm gígɲm; anke gbad owr a b'ony gbad sig a agbr em, etɲ gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔnɔ.

¹⁷ Etɲ emeny egɲ ócm mar owr okm marel sig em; eke kok ebɛn a, mar owr a b'ow ɔny marel sig a ɔb es; † mar a b'ow ok es etɲ marel a b'ow uɲ. Tasi em a, mar owr, marel owr em wɛl b'ok'r etɲ mar a lele marel ab ab b'anɲ.»

Jesu ewlm yow nyam etɲ igbm dedyɔwli nyam luw em

Mark 5.21-43; Luk 8.40-56

¹⁸ Eke Jesu am dad el so-dad amua a, Jwifel ec'es ew es nyam ow. L'ok ɔwɔkɔp wus Jesu ec'any af etɲ li dad nine: «Em jɔw uw wanci na af cɛ; gbɛkɔ òw itɲɲ in abu, li b'ow l'igb.» ¹⁹ Jesu lele in eci jam esɛl ab ab igb us'r jam.

²⁰ Kpɛkɲ kin yow nyam eke b'ub abu ke mebl a éɲɲm es toɲ ow ij akpo lɛw yony. L'ecr jam jam eci l'ow li titm Jesu etɲ l'itɲɲ ow e mob sus em a ec'enyembri a abu, † ²¹ anke n'am dadr in

† **9:11** Ekn Luk 15.2 ec'akr otar a. † **9:13** Ose 6.6. † **9:17** Marel:ob eke Jwifel bi gígɲ ndey lel em anɲ esɛ ekpr af, eke wɛl b'ok mij, meny mij lele mar ab em. Mar a b'anɲ marel ab em úgɲ a, ow b'odu ndey lel a. Eke ndey lel a ew lisig a, ow b'agbr em ɲɲɲɲ fɛɲ. † **9:20** Jwifel ec'ol em a, yow ek'am ekn awl ke itɲɲ egɲ abu a, egɲ a el egɲ ek'uwm anɲ ij (Ob Ap 15.25-33).

sosi l'ese: «Blél mi k'itjn in e mob sus em a abu ce, ke m'ewl ñ.» ²² Jesu ewl meny ler'r etj dad'r nine: «Em jow, ermij k'òk'ñ, ñ ec'omn a ewlm'ñ!» † Etj wanci ab af ce yow a ewl.

²³ Sica Jesu im es ew es a ec'akñ a. Eke li b'ok yogñ a, l'ekñ kete afl esel eke bebñ sos egñ es oc eci lele dedeku a ek'am og ab ab, † ²⁴ etj li dad nine: «Òkr okm aña, dedyowli a, l'uwm, kò memñ n'am eru.» Dedeku a am kokr Jesu miyer. ²⁵ Eke wel ogñ agñ a ok gbenj a, Jesu ey ojli em a, n'onj dedyowli a abu etj ow igb. ²⁶ Amani a eb es wus ab af nimum.

Jesu ewlm ány eflu yony

²⁷ Sica eke Jesu igb yogñ aam a, ány eflu yony am us'r jam. -N'am ogr ow -l'ese: «David e lilaw, ikñ ey sornj!»

²⁸ Eke Jesu im ey gbugñ a, ány eflu a im titm'n etj n'am ibrm wel l'ese: «Kò onjn omn eke m'otu eke mi k'ewlm ony ee?» -Li dad nine: «Ee, Egñ gbél, otu eke k'ewlm ey.» ²⁹ Etj Jesu itjn el anyamn abu etj dad nine: «Nyam óñ ony low a ek'am ekur omn em a!» ³⁰ Etj -n'am ekñ es. Jesu dad el lebl tuotuo em nine: «Kì kokr egñ kaka k'úw any.» ³¹ Gbekò ány eflu a im, etj wus a nimum af -n'am dad Jesu ec'odad.

Jesu ewlm ebrm nyam

³² Eke ány eflu a b'im a, kpékñ wel oc ebrm nyam ek'abñ ñññ any em is Jesu. ³³ Sica eke Jesu ogñ abñ ikñ na a, ebrm a am dad odad. Bieku a low iti any etj am dad ese: «Israel wus af aña, s'eknm low nené legñ kaka.» ³⁴ Gbekò Farisiel a gbé am dad ese: «Abñ enññ ec'es ew es a anake b'on'ñ abusu l'ogñ abñ enññ amua a.» †

Jesu b'onj agñ e sornj ikñ

³⁵ Jesu am ec banñ egbél em lele banñ ekekey em ab. N'am yegm agñ low el e Nyam nunñ ign usu a, n'am ób gbrenjbi usu a ec'Amani Mamn e kokoba etj n'am ewlm ólu a el ec'ol erñ erñ fññ em lele el e dudu fññ ab. ³⁶ Agñ dedeku a eke n'am ekñ a e low on'ñ sornj afññ in es, anke agñ amua sos kikñ es, sos ow es ese meceb ek'onym osu es af. ³⁷ Etj Jesu dad in e jam esel a nine: «Egb ub a ufu es nòkò, kò juma kok esel enym. ³⁸ Ìbrmn egb ogm es a ke l'érm juma kok esel nòkò im in ec'egb ub ab em.»

10

Jesu sòsum erm esel lew yony ot

Mark 3.13-19; Luk 6.12-16

¹ Jesu esñ in e jam esel lew yony a etj n'onj wel abusu

† **9:22** ñ ec'omn a ewlm'ñ: odad na Grék em, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese ñ ec'omn a sòg'ñ. † **9:23** S'uw any eke ow el Jwif ek'uw ec'es oc anke el ec'ol a b'ibrm eke wel ki sòg kete afl esel yony lele yow nyam eke b'ikñ onñ ab labm, ke -l'ow luw gbugñ a -n'am afl kete ke -n'am ikñ onñ. † **9:34** Ekñ Matie 12.24.

eke wɛl k'ogŋ abŋ eŋuŋ, ewlm ólu lele el eci ol erŋ erŋ fɛŋ em lele el eci dudu fɛŋ ab. ² Kin erm esel lɛw yony a ec'en: kɛkɛ em a, Simɔ eke wɛl igŋ nin af Pier, † lele lisijim Andre ab; Jak lele lisijim Jan ab, agŋ a yony mum Sebede ec'ey; ³ Filip, Bartelemi, Toma lele Matie ek'el wus labm eb es; Tade † lele Alfe jim Jak ab; ⁴ Simɔ eb dogŋn es lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

Jesu erm in e jam esel lɛw yony a

Mark 6.7-13; Luk 9.1-6

⁵ Sica Jesu erm agŋ lɛw yony amua etŋ am ijl el neny dad esɛ: «K'imn agŋ ek'elm Jwifel a eci wus af, etŋ emeny k'èyr Samari eci baŋn fɛŋ em yeji. ⁶ Kɔ ìmn Israel ec'agŋ ek'anŋ esɛ mɛceb ek'irm af ogŋ. ⁷ Ejagb us em a, obr Amani a dadr esɛ: "Afr eci es ew a ow titm!" ⁸ Èwlmn ólu, igbmn agŋ luw em, èwlmn kokobe esel ayl, ògŋn abŋ eŋuŋ. Obr em eŋan, el yeji onŋ el obr em. ⁹ K'òcr sika, os, deŋ kaka fɛŋ k'áŋŋ ony ekpr em. ¹⁰ K'òcr usu im ec'ekpr, k'òcr kotu yony, cɔkrukɔ lele kpama ab. Tasi em a, ob kok es it ob ij onŋ. †

¹¹ Eke okr eb nyam em, ìbrmn eŋan egŋ ek'erur eke k'eb ony a, ke áŋŋn egŋ ikŋ na ogŋ tonŋ ke ókr cɔkm yogŋ. ¹² Eke b'okr akŋ nyam, èsŋnin el esɛ: "Erm es ey áŋŋ ony ab." † ¹³ Eke akŋ a ec'agŋ a eb ony a, ony ec'erm es ey a b'ow anŋ el ab; kɔ eke -l'ebm ony a, ke ony ec'erm es ey a éwl ow ony ab. ¹⁴ Ek'akŋ nyam oglog eb nyam em wɛl egŋm ebm ony oglog irim ony ec'odad a, òkr cɔkm yogŋ ke cícr ony ec'akr sec a okr el es. † ¹⁵ Low nawrɛ m'am dad ony: jej ok e lɛgŋ a, Sodɔm lele Gomɔr ab † e low ŋuŋ e wɛl ki kok a b'ow onŋ tel akm eb na ec'agŋ ec'a.»

Efi eci gbre ijr owi

Mark 13.9-13; Luk 12.2-7; Luk 21.5-19

¹⁶ «Kin m'am m'erm ony esɛ mɛceb af sibotimbo ec'araŋn. Èwar esɛ morŋn af, ke áŋŋn frɔɔ esɛ kel af. ¹⁷ Osur sos kɔ agŋ b'ow ot im ony jej ok ec'any af etŋ -li b'ow -l'or ony say em Nyam nuŋ igŋ susu. ¹⁸ Em sosiem, wɛl b'ow ot im ony es ew esel lele éb ebu ab ec'any af, yec'etŋ ke el lele Nyam any uwm esel ab ec'any af ijr danŋu. ¹⁹ Lɛgŋ eke wɛl b'ow ot im ony jej ok ec'any

† **10:2** Pier:Ow e nyandre el lebn. Èkn Matie 16.16-18; Jan 1.42. † **10:3** Tade:In e nin yony em ana. In e nin kɛkɛ a el Judas. Luk 6.16. † **10:10** Bèbmn 1 Korɛnt 9.14; 1 Timote 5.18. † **10:12** Erm es ey áŋŋ ony ab:Jwifel ec'esŋn ana.

† **10:14** Akɔ sec eci es cícr:Ow el egŋ ab ec'ijarm. Jwifel b'èkn Nyam any uwm esel eci sec a esɛ sikpl ob iy af; ow sosiem -li bi cícr akɔ sec -l'ok es gbuŋ ke -l'ey el eci Israel wus ab af yec'etŋ k'ow k'èlm sikpl eci wus. Low ikŋ na bi yeŋm eke Jwifel e seb a eke b'igŋ Amani a elu es a, wɛl b'oc el esɛ sikpl ec'eb af, esɛ seb ek'elm Jwifel ec'af. Èkn Ob Kok 13.51; 18.6. † **10:15** Sodɔm lele Gomɔr ab:Èkn Nuŋ Ob 18.19.

af a, odad yec'a eke ki dadr a, lele eled eke ki dadr ab ab ec'ermij k'ók ony; wanci ab af ce Nyam b'ow dad ony sodad a eke ki dadr a. 20 Sodad a k'ow anm ony em owm, kó ony Es Nyam ec'Abn a b'ow dad odad ony ony.

21 Agn lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeji b'ow kok eben el ec'ey e lis, ey yeji b'ow obr el esel any, ony wel ibi el. 22 Em sosiem agn a feñ b'ow ifn ony; gbeko egn eke b'ow inym es kikri ton ow e nun edn em a, b'ow eñ sel. 23 Eke wel am ijr ony gbre eb nyam em a, òkr okm imn eb ejec'em. Low nawre m'am dad ony: k'ow ecmn Israel ec'eb a feñ em uwrn etn egn ec'Iy b'ow ow.

24 Low wewr es kaka ágbm akam in e low yegm es; etn juma kok es kaka ágbm akam in ec'es ew. 25 Ow it eke low wewr es k'anñ ese in e low yegm es ab af, ke juma kok es yeji áññ ese in ec'es ew es ab af. Eke wel esñ akñ es a Belsebul, ke sakp abi wel k'ow wewrn akñ a ec'agn ab ee?

26 Ow sosiem k'urur agn amua. Kó low feñ eke lol es a b'ow ey okm; etn low feñ ek'el asre em ec'a, wel b'ow uw any. 27 Low yec'eke mi dad ony saw em a, dàdr agn feñ ec'any af; ke ow eke irir asre ut em a, úyur

él luw af elul lebl agn iri. † 28 K'urur agn a eke b'ibi sos megl ke ótum ibim egn e liy a; kó urur Nyam ek'onny abusu ek'ibi sos megl lele liy ab gbre ij usu a. † 29 Kó wel ólm yay yony ijm lel nyam ee? Eben yeji, yony ab em e nyam éym wus ek'ow elm Nyam ec'erur. 30 Ony ec'a, ony e sin nun bobo yeji Nyam awl uw any. 31 K'urur erñ: ony, iil an nono akmn siyay nono!»

Jesu Krist ec'egbr lel egn eb ab e low

Luk 12.8-9

32 «Eke egn nyam bi dad dedeku feñ ec'any af ek'in el em eci, em yeji, em Es ek'anñ afr ec'any af, m'ow mi dad m'ese: "L'el em eci." 33 Gbeko ek'egn nyam bi dad dedeku feñ ec'any af ek'in uwm im any, † eben em yeji, em Es ek'anñ afr ec'any af a m'ow mi dad m'ese: "M'uwm'n any." »

Jesu sosiem ec'em bubr owi

Luk 12.51-53; 14.26-27

34 «K'onny onn eke m'is erm es ey wus af anja. M'owm eke mi k'is erm es ey, kó ar owi. 35 Tasi em a, m'ow eke mi k'obar egn lele es ab nun, yowli lele lis ab, yow eke wel ebi ow lele ec lis ab. 36 Ifanin b'ow anñ akñ nyam coco ec'agn ec'aranñ. † 37 Egn yec'eke b'erur es oglog lis akm'm a, itm eke k'el em e jam us es; egn yec'eke b'erur

† 10:27 úyur él luw af elul lebl agn iri: Jwifel e mel eke b'us a, af pete; yogñ anake -li b'uyu -l'ob eb em ec'amani a. † 10:28 Bèbmn Jak 4.12. † 10:33 Bèbmn 2 Timote 2.12. † 10:36 Mise 7.6.

jim oglog jow akm'm a, in yeji itm eke k'el em e jam us es. ³⁸ Egn ek'abum in obi ec'olikh usm im jam a, itm eke k'el em e jam us es. † ³⁹ Etn emeny egn eke b'ow osu in e sel a, li b'ow l'irmn; ko egn eke b'ow irmn in e sel a em sosome a, li b'ow n'ehn.»

Egn ec'eb owi

Mark 9.41

⁴⁰ «Egn ek'eb ony a, eb'm; etn egn ek'eb'm a, eb Nyam ek'erm'm a. ⁴¹ Egn ek'eb kokoba ob es, Nyam e kokoba ob es ek'ow el a sosome a, b'ow ehn ob ap ek'el Nyam e kokoba ob esel ec'a. Etn egn ek'eb low nenyembri nyam es, low nenyembri nyam es ek'egn na el Nyam ec'any af a sosome a, li b'ow n'ehn ob ap a ek'el low nenyembri nyam esel ec'a. ⁴² Low nawre m'am dad ony: egn yec'eke b'ow aw mij dra kpok nyam ce ony em e jam esel ey amua em e nyam, em e jam us es eke iy a el a sosome a, egn ikh na b'ow ehn in ec'ob ap.»

11

¹ Eke sica Jesu dad ow om e sodad amua ok in jam esel lew yony a bake ow uwr a, l'igb yogh, n'im eke li ki yegm agh low ke li dad

Nyam ec'odad wus ab af e seb ab em.

Jan mij ok nun es lele Jesu ab

Luk 7.18-35

² Jan mij ok nun es ek'ann sobel em a, iri wel dad Krist ec'ow eke am kok. L'erm in e jam esel ab em e beb Jesu ogn ³ eke -li k'ibrm ow -l'ese: «Ko n, Mesi a eke in k'ow ab ana, oglog egn ejeci el k'eku ee?» ⁴ Jesu dad el nine: «Imn dadr Jan low yec'a ek'am irir ke am ekan a: ⁵ any eflu am ekn es, akr kpece esel am an es, kokobe esel yeji am ewl, oru ablu yeji am iri ow, agh ek'uw a yeji am igb etn wel am ob Amani Mamn a e kokoba ok ogboru. † ⁶ Ehe el egn a eke k'ow irmnm in ec'omn eke n'onny em em a eci.» †

⁷ Kpekhn eke Jan eci jam esel a im a, Jesu oc Jan e lis e low am ibrm dedeku a ese: «Ko loj yogh bla imn eke k'ekan ee? Ko egn ek'ann ese anany eke lef am ony mumu af ee? Njan! ⁸ Ca eke ow elm eben a, ke bla im ekan ee? Egn eke sus mob senyn ee? Njan, agh eke bi sus mob senyn senyn a, eb ebu e gbugh -li b'ann. ⁹ Etn ca bla tasi im ekan ee? Ko kokoba ob es nyam ee? Ee, m'am dad ony ek'egn a ek'ekan a agb akm kokoba

† **10:38** *abu n obi ec'olikh*: Rom eyn b'at eke agh a eke wel ob low luw ec'a, k'abu el obi ec'olikh a tonj im ok ibi usu. Usu a ec'im em a, agh b'iwr did elul egn ab em ke -n'am kokr ow miyer. Nyandre odad na am yegm ek'egn ki bebm sos gbre ij eci, miyer kokr eci lele luw ec'ab. Ekn Jan 19.17. † **11:5** *Bebm Esayi 35.5-6; 61.1.* † **11:6** *in ec'omn eke n'onny em em a eci*: odad na Grek em a, wel otu ek'itn ejec'em dad ese *in ec'omn eke n'onny em sosome a eci.*

ob es; ¹⁰ anke Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lis e low nine: *Kin, m'am oη em ec'erm es ikηη anym kók η ec'ejagb a.*[†] ¹¹ Low nawre m'am dad ony: agη a eke wel ew ab em a, egη kaka anm agbm akam Jan mij ok nuη es; gbekó Afr e gbrenḡbi usu a ec'agη a ek'anη a e likekli a agb akm Jan. ¹² Legη a etη eke Jan am ob Amani a toη ke k'it yefenyina a, Afr e gbrenḡbi usu a e low am ey lec, † etη ów ganḡan esel a am ol ek'oc lec em. ¹³ Toη k'igη Jan e legη em a, kokoba ob esel a feη lele Mois ec'ol ab ab ob gbrenḡbi usu a ec'amani. ¹⁴ Etη ek'erurir ek'ubr'm nawre, ke Jan anake el Eli a eke k'ewl ow a. † ¹⁵ Ek'onyn oru eke k'irir, k'irir senyn senyn.

¹⁶ Kó bwo ec'egη m'otu eke mi k'oc mi bebmn yefenyina ec'agη ab ab ee? -L'ot etuey ek'anη an ol usu es, ke beb am dad ejeci lebl gege em ese: ¹⁷ "S'afl kete ej ub eci s'ok ony, etη egηmn eke k'ubr ej! S'egη sorη ej s'ok ony etη egηmn okmn sabu ermni ikηmn oηn!" ¹⁸ Kin, Jan ek'ow a, li b'ennη neny, l'égηm mar, etη agη bi dad ek'ow'n ony abη ηuη. ¹⁹ Sica

egη ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'egη mar, etη agη bi dad ek'egη ikη na in el ob iju, mar egηu, wus labm eb esel lele sikpl esel ab e lawl. Gbekó Nyam eci sewr a b'ulm es in ec'ow a ec'okm ok em.»

Seb ek'erurm eke k'ub Jesu nawre

Luk 10.13-15

²⁰ Emeny Jesu am enym seb a eke wel em li kok in e sakrowa egbel nono a abr, anke eb eyη a itηnm erm em. Li dad nine: ²¹ «Korasin ec'agη, gbre él ony eci! Betsayida ec'agη, gbre él ony eci! Anke sakrowa a eke wel kok ony ogη a, blel ow el Tir lele Sidon ab wel kok ana, ke blel -l'ew sorη e sos, -li kpakp milakη, -l'ok fandi, erm em itηn eci. † ²² Na sosiem m'am dad ony jej ok e legη a, Tir lele Sidon ab e low ηuη eke Nyam ki kok a b'ow odη akm ony ec'a. ²³ Etη η Kapernayum, *am tutr eke any ij em b'ow agb toη bake im titm afr ee? Njan, b'ow is es toη bake igη oηnes baηn;*[†] anke sakrowa a eke wel kok η ogη a, blel Sodóm[†] ana, ke eb ikη na áηη yefenyina yeji. ²⁴ Na sosiem m'am dad'η, jej ok e legη a, Sodóm e low ηuη

† **11:10** Malaki 3.1. † **11:12** Afr e gbrenḡbi usu a e low am ey lecodad na Grék em a, wel otu ek'itηn ejec'em dad ese Afr e gbrenḡbi usu a am ekn gbre.

† **11:14** Jwifel am eku kokoba ob es nyam ese Eli af eke k'ow gbuη ke Mesi a ów (Luk 1.17). Eke Jan kok ow e low a, ów feη iy neny eke Jesu el Mesi a. Malaki 3.23; Matie 17.11-12. † **11:21** Tir lele Sidon ab ab Fenisi ec'eb yony eke wel uw any low ηuη kok owi em. Esayi 23.1-18; Ezekiel 26; Joel 4.4-8; Amos 1.9-10.

fandi: èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. † **11:23** oηnes baηn: Esayi 14.13-15. Jesu am oc Kapernayum bebmn Babilon ab; Babilon el eb eke sikpl feη e kok owi iy em gbōη. Èkn Es Èkn 17.5. † **11:23** Sodóm: èkn Nuη Ob 19.24-28.

eke wɛl ki kok a b'ow ɔɔɔɔ tɛl akm ɲ ec'a.»

*Òwr em ogh ebr erm es ey
Luk 10.21-22*

²⁵ Lɛɔɔ ab em a, Jesu dad nine: «Em ɛs, ɲ ek'el afr lele wus ab ec'ɛs Kɔtɔkɔ a, m'am elu'ɲ bia, ów a ek'ot lɔl es, ɛsɛwru lele nuɲ em ɔny ɛsɛl ab ec'any af, ke yɛgm etuey uw any a eci. ²⁶ ɛɛ! Em ɛs erur eke ow k'el ɛbɛn.

²⁷ Em ɛs ocr in sosi nimum elul'm abu em. ɛɔɔ kaka uwm Iy ab any eke ow elm ɛs ɔny coco ɛɛ, ɛɔɔ ɛɔɔ kaka uwm ɛs any eke ow elm Iy a ɔny coco lele aɔɔ a eke Iy a erur eke k'elu ɔkm yɛgm ab ab.

²⁸ ɔny fɛɔɔ ek'ɛrɛkp am leg leg ɔny a òwr em ogh, m'ow m'ɔɔ ɔny erm es ey. ²⁹ ɛɔɔ em e low ɛbr, ke yébr mi yɛgm ɔny low aɔɔke m'el erm frɔɔɔ, erm nini ɛs; ow em b'ow ɛɔɔ ɔny obi ec'erm es ey. ³⁰ Em e low a eke m'ow m'ɔɔ ɔny a ec'ɔsu a, ɛw fuɛfuɛ, ɛɔɔ ɛrɛkp eke m'ow m'ɔɔ ɔny a ɛwm leg leg.»

12

*ɛɔɔ ec'Iy el nɛnɛɔɔ ec'es
ɛw ɛs*

Mark 2.23-28; Luk 6.1-5

¹ Eke ɛɔɔ bɛb ɛc a, nɛnɛɔɔ nyam, Jesu lele in e jam ɛsɛl ab ab am ɛcr ɛgb ɔgm eci. Jam ɛsɛl a namn am ɔny ɛɔɔ

am bubm egbey a ij. ² Eke Farisiel b'ɛkn a, -li dad Jesu nine: «Is any ɛkn, ɲ e jam ɛsɛl a am kok low eke ɛy ec'ol a ɔɔm abusu eke wɛl ki kok nɛnɛɔɔ e lɛɔɔ!» †

³ Jesu dad el nine: «Awlmn low a eke ɛb ebu David in obi in obi lele in ec'aɔɔ ab ab kok lɛɔɔ nyam eke namn am ɔny el ab ee? ⁴ L'ey Nyamel em, ɛɔɔ in ec'aɔɔ ab ab -l'ij egb waw e futu-futu a; ke -n'ɔnym ow ec'ij ec'abusu kaka. ɛy ec'ol a ɔɔ abusu eke egb waw ɛsɛl ɔny coco k'ij. † ⁵ ɛɔɔ emeny awlmn Mois ec'ol ab em eke nɛnɛɔɔ e lɛɔɔ, egb waw ɛsɛl ek'ɔny juma Nyamel gbɛl ab em a, ɔsum nɛnɛɔɔ ec'ol a, ke ow ɛlm el ec'ów ɔbr ab ee? † ⁶ Kɔ m'am dad ɔny ek'aɔɔ low nyam aɔɔ ek'ɔny any akm Nyamel gbɛl a! ⁷ Blɛl uwr Nyam Lɛl a e sodad amua ek'am dad ɛsɛ: *mi b'erur erm mamn owi m'akm ndey em e ɛgb waw* e nyandre any tasi ana, † ke aɔɔ amua ek'ɛknm low a, blɛl ɔbmɛl el low. ⁸ Tasi em a, ɛɔɔ ec'Iy anake el nɛnɛɔɔ ec'es ɛw ɛs a.»

*Jesu ewlm ɛɔɔ ek'abu
wɛw es nɛnɛɔɔ e lɛɔɔ*

Mark 3.1-6; Luk 6.6-11

⁹ Eke Jesu ɲgbɔɔ yogɔɔ im ɛy el eci Nyam nuɲ igrɔɔ usu a, ¹⁰ ɛɔɔ nyam ek'abu wɛw es aɔɔ yogɔɔ. Aɔɔ a ek'aɔɔ

† **12:2** Ek'usu im ɛsɛl am ɛcr ɔgm nyam eci ɛɔɔ namn am ɔny el a, ol ɔɔ abusu eke -li k'ub egbey -l'ij (Ol ɔkn 23.25-26). Kɔ nɛnɛɔɔ e lɛɔɔ gbɛ Jwifɛl eci low yɛgm ɛsɛl a ɛdɔɔ eke wɛl ki kok. Eke batɔ ub kɔkɔtu nyam, ke egb ub e juma anake am kok a, ɛɔɔ juma kaka fɛɔɔ wɛl ɛdɔɔ ow e kok nɛnɛɔɔ e lɛɔɔ (ɔkm Ok 34.21). † **12:4** ɛkn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. † **12:5** ɛkn Awl 28.9-10.

† **12:7** Ose 6.6.

yogŋ a erur eke k'ok Jesu ów af; ow sosiem -l'ibrm ow ninε: «Kɔ ɛy ec'ol a ɔŋ abusu eke wɛl k'ewlm ɛŋŋ nɛnɛŋŋ e lɛŋŋ ee?» † ¹¹ Jesu dad ɛl ninε: «Ek'ony ɛm ec'ɛŋŋ nyam ɔny licɛb nyam coco ɛtŋ licɛb a ɛy nɔmu cronŋ ɛm nɛnɛŋŋ e lɛŋŋ a, li k'ow n'iim n'ɔnym l'ocm ow es ee? ¹² ɛŋŋ il an akm licɛb! Ow sosiem ɛy ec'ol a ɔŋ abusu eke wɛl ki kok low mamn ɔŋ ɛŋŋ nɛnɛŋŋ e lɛŋŋ.» ¹³ Jesu dad ɛŋŋ a ninε: «ɛŋŋm abu es.» L'ɛŋŋm abu a es ɛtŋ ow ɛwl akpl ɛsɛ yec'ab af. ¹⁴ Ow ɔŋ Farisiel a ok ɔkm Nyam nuŋ igŋ usu a, -n'im -n'am as luku -l'ol elel eke -li k'ɔnyŋ Jesu bake -l'ibi ow.

Nyam e libowi eke sɔsum oc

¹⁵ Eke Jesu iri in e luw ec'amani a, n'ŋgbonŋ yogŋ ɛtŋ agŋ nɔnɔ am us'r jam. N'am ewlm ólu a fɛŋ, ¹⁶ ɛtŋ n'am ijl wɛl nɛny l'ɛwar eke wɛl k'ulam'n es. ¹⁷ Li kok ɛbɛn yec'ɛtŋ ke kokoba ɔb ɛs Esayi eci sodad amua eke dad a iy nɛny:

¹⁸ Nyam dad ninε: «Kin ɛm e libowi eke mi sɔsum m'oc

ke m'ony in ec'erur ɛtŋ m'oc ɛm eci sos ɛm iŋn m'ɛlu'l ɛm.

M'ow m'ɛlu'l ɛm ec'Abŋ ab ɛm

ɛtŋ li b'ow l'ɛwar ɛbr ɛbr a fɛŋ ɛm e low nɛnyembri nyam a.

¹⁹ Li k'ow l'atarm ów es ɛŋŋ kaka fɛŋ ab ɛtŋ li k'ow l'elum lebl, wɛl k'ow irim'n lebl ɛbɛrŋ ɛm.

²⁰ Anany ek'ibn es a, li k'ow n'ɔnym l'ubm es.

Kenie ek'in ec'al a am irm es a,

li k'ow n'ɔnym l'irmnm es.

Li b'ow li kok ɛbɛn ton ke low nɛnyembri

nyam ɛb es usu a fɛŋ;

²¹ ɛtŋ wus na e ɛbr ɛbr a fɛŋ b'ow oc ɛl ec'ɔmn a ɛlu'l ɛm.» †

Jesu in ɔny agŋ ec'abŋ

Mark 3.22-30; Luk 11.14-

²³

²² Sica ɛmɛny wɛl oc any eflu nyam eke el ɛbrm yeji, abŋ ɛŋŋ ek'anŋ'n ɛm a sosiem is Jesu. Jesu ewlm ɛŋŋ a; ow ɔŋ n'am dad ów ɛtŋ n'am ɛkn es yeji. ²³ Agŋ a fɛŋ low iti any ɛtŋ am dad ɛsɛ: «Kɔ ɔŋ Jesu na David eci lilaw li k'el ee?» ²⁴ Eke Farisiel iri odad na a, -li dad ninε: «ɛŋŋ na am ogŋ abŋ ɛŋŋ aŋke ɛl ec'es ɛw ɛs Belsebul anake am ɔŋ'n abusu a.»

²⁵ Jesu uw ɛl e sow tutr ab any ɛtŋ dad ɛl ninε: «Es ɛw fɛŋ eke in ec'agŋ a ubr ɛm a b'uy. ɛb fɛŋ, oglog akŋ fɛŋ ek'in ec'agŋ a ubr ɛm a, b'uy. ²⁶ Eke sica Satan am ogŋ abŋ ek'el Satan eci, ke in sosi n'am ogŋŋ ar a; kɔ in ec'es ɛw a ɔtu eke k'anŋ ee? ²⁷ Am ubr eke m'am ogŋ abŋ ɛŋŋ Belsebul

† **12:10** Jwifel ec'ol a eke ok Mois ec'ab ɛm a ɔŋ abusu eke nɛnɛŋŋ e lɛŋŋ wɛl k'elum ɛŋŋ cɛ eke luw am ibi a abu. † **12:21** Esayi 42.1-4, Septant ɛm ec'odad eke wɛl oc.

ec'abusu em; etj ony aghiyel
 ec'a eke b'ogñ a, kɔ bwo
 b'ɔñ el abusu ee? El obi el
 obi -n'am yegm eke onymn
 low ij! ²⁸ Tasi em a, Nyam
 ec'Abñ em anake m'am ogñ
 abñ enuj a; ow am yegm
 eke Nyam ec'es ew a ow ony
 ec'araññ ñ. † ²⁹ Eke wel
 erur eke k'im ey lec es nyam
 ec'akñ iy'r mil a, ow it ke wel
 íkñ anym ony awñ'n gbuj ke
 wel ótu ey in ec'akñ ot in eci
 mob a fñ.

³⁰ Egn ek'anm em ab a,
 el em ec'ifnu, etj egn eke
 éluam im abu s'asm Nyam
 ec'ey luku a, am omun el es.
³¹ Na sosiem a, m'am dad
 ony: wel ótu eke k'oc agñ e
 sikpl owi lele wewr owi eke
 dad ab ab a ap el; † gbekɔ
 egn eke dad odad ñuj ok
 Abñ Lala af a, Nyam k'ow
 ocm apm'n. ³² Egn fñ eke
 dad odad ñuj ok egn ec'Iy
 af a, Nyam b'ow oc ap'r; kɔ
 egn yec'eke dad odad ñuj
 ok Abñ Lala af a, ke ow él
 yefenyina, ke ow él efi, Nyam
 k'ow ocm apm'n.»

Likñ lele in ec'ey ab

Luk 6.43-45

³³ «Kòkr likñ akpl, in ec'ey
 a yeji b'ow akpl; kòkr likñ
 él likñ ñuj, in ec'ey a yeji
 k'ow akplm, anke wel b'uw
 likñ fñ any in ec'ey osu ab
 em. ³⁴ Ony morñ, ayaf otur
 eke ki dadr ów amamn, ony
 ek'eel agñ enuj ab ee? Low
 yec'a ek'iy erm em gbɔñ a

anake neny bi dad elu okm
 a. ³⁵ Egn mamn, in em ec'ów
 amamn eke b'anñ a anake
 li b'oc l'elu okm a; etj egn
 ñuj, in em ec'ów enuj eke
 b'anñ a anake li b'oc l'elu
 okm a. ³⁶ M'am dad ony eke
 jej ok e legñ a, sodad eke
 agñ dad ese odad ofr ofr af
 a, -li b'ow -l'awl; ³⁷ anke ñ
 ec'odad ebl em wel b'ow jej
 ñ e low ok egn'ñ low oglog
 ob'ñ low.»

*Farisiel am ibrm eke Jesu
 ki kok meny ewr nyam*

Mark 8.11-12; Luk 11.29-32

³⁸ Etj ol e low yegm
 esel beb lele Farisiel beb
 ab am dad Jesu ese: «Low
 yegm agñ es, s'am erur
 eke k'elu meny ewr nyam
 okm yegm ey.» ³⁹ Jesu
 dad el nine: «Yefenyina
 ec'agn enuj amua ek'ijm
 neny nyam Nyam ec'any af
 a, am ibrm meny ewr, †
 kɔ wel k'ow kokm meny
 ewr kaka om el ek'ow elm
 kokoba ob es Jonas ec'a ce.
⁴⁰ Tasi em a ese lele eke Jonas
 anñ on gbél a lokm ij segn
 nyahan ncok lele legñ owr
 ab a, eben nyam coco egn
 ec'Iy yeji b'ow anñ wus em
 ij segn nyahan ncok lele legñ
 owr ab. ⁴¹ Jej ok e legñ a,
 Ninif eyñ b'ow igb yefenyina
 ec'agn ec'any af, etj b'ow
 ob el low, anke el, eke -l'irir
 Jonas eci Nyam odad a, -
 l'itñ erm em. Etj kin egn

† 12:28 Jesu fifn Satan ec'es ew ab es. Èkn Luk 10.18. † 12:31 Wewr owi eke dad a: odad na Grek em a, wel ótu eke k'itññ ejec'em dad ese wewr owi eke wel dad ok Nyam af. † 12:39 Èkn 1 Korent 1.22.

ann ek'agb akm Jonas! ⁴² Jεj ok e lεgη a, Seba ec'es εw lis a b'ow igb inym es yefenyina ec'agη a ec'any af, εtη b'ow ob el low, anke n'ann usu kpekpe l'ow yec'εtη ke l'iri eke li k'iri Salomɔ eci sεwr e sodad a. † εtη kin, εgη ann ek'agb akm Salomɔ!»

Abη ηuη ek'εy ɔkm εgη em a ɔtu ek'εwl ow

Luk 11.24-26

⁴³ «Ek'abη ηuη nyam ann εgη em εy ɔkm a, li b'ann usu wεwe n'am rereb usu a, n'am ɔl usu eke li k'ir. Eke sica n'εηnm a, ⁴⁴ ke n'am dad in em l'εse: "M'ow m'εwl m'im m'εy em ec'akη a eke m'ann m'εy ɔkm a." Eke li b'εwl mεny l'ow a, li b'εkn eke wεl apl akη ab es ayl, wεl nyinyimn ow akpl εtη εgη irm em. ⁴⁵ Sica li b'εwl n'im l'εsn lawlel abη enuη lobη ek'uη akm'n, -li b'okr af -l'ir yogη. Ow e jam a, abη amua b'ijr εgη na gbre akm krekre ec'a. Yefenyina ec'agη enuη ec'a yeji, eben ow b'ow el.»

Jesu lis lele lisijimel ab e low

Mark 3.31-35; Luk 8.19-21

⁴⁶ Eke Jesu odad ann nεnym am dad agη a, kpekη lis lele lisijimel ab ow inym es gben eke ki dad'r odad. ⁴⁷ εgη nyam dad Jesu ninε: «Kin esη lele esη jimel ab ek'ow inym es gben. -N'am erur eke -li ki dad'η odad.» ⁴⁸ Jesu dad εgη a ninε: «Kɔ

bwo el em lis ee? εtη kɔ bwo el el em lisijimel ee?» ⁴⁹ εtη n'am ɔkη jam εsel a abu li dad l'εse: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'ann anη, ⁵⁰ anke εgη kaka fεη eke bi kok εs ek'ann afr ec'erur a, el em lisijim, em lisijow lel em lis ab.»

13

Wus akpasu yar e nyandre em odad

Mark 4.1-9; Luk 8.4-8

¹ Lεgη a cε, Jesu ann akη a † εy ɔkm εtη im sig es mij saw eke ki yεgm agη low. ² Agη nɔnɔ ar elul il em; na sosiem l'εy mijεtη nyam em li sig es. Kɔ bieku a gbε inym es mij neny a. ³ N'am dad wεl ɔw nɔnɔ nyandre em l'εse: «Lεgη nyam, εgb ewl εs nyam im ɔgm am ewl εgb. ⁴ Eke n'am ufη εgb ey ab es a, † beb ok ebr af εtη ɔr ow sus ij. ⁵ Beb ok mebn wus af, usu eke sεc εnym. Kpekη -l'eli, sεc a ek'εnym a sosiem. ⁶ Kɔ eke ligbn ow afr a, l'ebal εgb a eke eli ok ɔkm a εtη li wεwr wεl es anke min ɔnym el wus tasi. ⁷ Beb εjeci ok usu eke mirη ann. Mirη a eli ɔny awη el es. ⁸ Gbεkɔ εgb ey a e beb ok wus mamn af εtη il ewη: beb ɔny likη lele lεw ab, beb ɔny ekη nyahan, εtη ow e beb a, ekη yen.» ⁹ εtη Jesu ign af dad ninε: «Eke ɔny ɔru eke k'irir, ke irir sεnyn sεnyn.»

† 12:42 εkn 1 εb Ebu 10.1-10. † 13:1 akη a:εkn Mark 2.1 lele akr otar ab ab.

† 13:4 Eke εgb ey a eke Jwifel a k'εwl a εw toni toni ey a, -l'agbrm ɔmu -l'okm em, kɔ -li b'ufη es wus a eke -n'ɔmun ab af.

Jesu b'oc nyandre odad yegmn agn low

Mark 4.10-12; Luk 8.9-10

¹⁰ Jam esel a ow titm Jesu etn am ibrm'n ese: «Kɔ bla etn bi dad el odad nyandre em ee?» ¹¹ Li dad wel nine: «ɔny, ehan Afr eci gbrenghi usu a ec'ow a eke lol es a ec'any uw, kɔ el -n'eynm. ¹² Tasi em a, egn ek'eyn any uw a, wel b'ow obn'n etn ow b'ow ufur es; kɔ egn ek'eynm a, tel a eke ɔtu eke k'any'n a, wel b'ow eb. ¹³ Ow sosome mi b'oc nyandre em mi dad el odad, anke -li bi ler kɔ -l'eknmn, etn ow b'ok el ɔru em yeji kɔ -l'irimn, etn ow okm el es sos em. ¹⁴ Eben eke Nyam ec'odad eke dad el Esayi eci kokoba ɔb em a, ey ɔkm sodad amua em ana: Ow b'ow ok ɔny ɔru em

senyn senyn, kɔ k'ow irimn;

b'ow lɛer senyn senyn, kɔ k'ow eknmn.

¹⁵ Tasi em a, agn amua na itn ew tuɔtuɔ;

-li babl ɔru es,

-li bubur anyamn

yec'etn ke el ec'anyamn k'eknm,

ke el ec'oru a k'irim ow,

el eci nun em ɔny a k'anm es,

-l'ewlmn -l'owmn em ogn bake m'ewlm el. †

¹⁶ ɔny ec'a, sos em ɔtu eke k'ihn ɔny anke ɔny ec'anyamn am ekn es etn ɔny ec'oru am iri ow!

¹⁷ M'am dad ɔny nawre em:

kokoba ɔb esel nɔnɔ lele agn ek'ij neny nyam Nyam ec'any af ab a erur eke k'ekn low na eke am ekan a, kɔ -l'eknm, iri low na ek'am irir a, kɔ -l'irim.» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Mark 4.13-20; Luk 8.11-15

¹⁸ «Irir egn ewl es ec'odad a e nyandre. ¹⁹ Ebr ab af a eke egn a ok a, el agn a eke b'iri wel am dad gbrenghi usu a ec'odad ke ewm erm af a, agn low nun es b'ow oc yec'a eke wel ewl el ec'erm em a. ²⁰ Mebn wus a eke egn a ok a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad ke kpekɔ b'eb'r sos em ihn em a. ²¹ Gbekɔ -li yebmn odad a okm min el em, -li b'ew erm af tel ce. Eke sica sos es ow owi oglog gbre ij owi b'ow Nyam odad a sosome a, -li b'egbr ɔmn a fafa. ²² Wus a eke mirn nɔnɔ anj af ke egn a ok af a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad, ke emeny b'eb'r wus na ec'ow a e low ermij a. -Li b'ol ob ɔny es. Ermij owi amua b'ejn el, b'awn odad ab es, etn ow ɔsum ey kaka. ²³ Wus mamn a, el agn a eke b'iri Nyam ec'odad ke b'ew erm af a. -Li b'osu ey: beb ec'a likɔ lele lew ab oglog ekɔ nyahan etn beb ec'a ekɔ yen.»

Nyandre em odad suw enun eci

²⁴ Jesu am dad el nyandre em odad ejeci ese: «Kin Afr eci gbrenghi usu a eci elel

† 13:15 Esayi 6.9-10, Septant em ec'odad eke wel oc. † 13:17 Bèbmn 1 Pier 1.10-12.

eke anɲn: eɣɲ nyam ewl eɣb amamn in ec'ɔgm a. ²⁵ Ncok nyam, eke aɣɲ a fɛɲ am eru mɛmn a, in ec'ifnu nyam ow ewl suw eɲuɲ eɣb ab em etɲ im. ²⁶ Eke eɣb a eli bake il ewɲ a, suw eɲuɲ a yeɟi eli ok ɔkm. † ²⁷ ɔgm es a eci juma kok esel a ow am dad'r esɛ: "Eɣɲ gbɛl, kɔ ow elm eɣb amamn ewlm ɲ ec'ɔgm a ee? Etɲ kɔ bogɲ suw eɲuɲ amua anɲ ow ee?" ²⁸ Li dad wɛl ninɛ: "Ifnu nyam e low eke kok ana." Juma kok esel a ibrm'n ninɛ: "Erur eke si k'im s'iri suw eɲuɲ ab es ee?" ²⁹ Li dad ninɛ: "Nɲaɲ, aɲke ow eci es iri em a, ɔtur eke k'irir eɣb amamn ab es. ³⁰ Yɛbr el -l'okr af -l'agb toɲ ke ow it eɣb ub e lɛɲɲ a, ke sica yogɲ, m'ow mi dad eɣb ub esel a m'esɛ: Iknɲ anɲm irir suw eɲuɲ ab es awɲ es eku eku ofɲn, ke sica ókr eɣb a, em ec'egbel ab em." »

Likɲ e liy ec'odad nyandre em

Mark 4.30-32; Luk 13.18-19

³¹ Jesu am dad el nyandre em odad eɟeci: «Afr eci gbrenɣbi usu a anɲ esɛ likɲ e liy nyam ek'ign nyam oc ewl in ec'ɔgm af. ³² L'el eɣb ey a fɛɲ em eci likekli tasi; kɔ eke l'eli a, l'el eɣb ewlu ab em e likɲ ligbɛl tasi. L'el likɲ toɲ batɲ ɔr b'ow us mel in ec'al ab em.»

Nyandre em odad ek'el lijru eci

Mark 4.33-34; Luk 13.20-21

³³ Jesu am dad el nyandre em odad eɟeci: «Afr eci gbrenɣbi usu a anɲ esɛ lijru eke yɔw nyam oc wuwlm ma † toy likɲ lele yen ab toɲ bake ma a nimum inɲ eb es ab af.»

³⁴ Jesu am dad dedeku a ów amua fɛɲ nyandre em; li dádm wɛl low ek'ow elm nyandre em. ³⁵ Li bi kok eɛben yec'etɲ ke kokoba ɔb es ec'odad a iy nɛny: *M'ow mi dad el odad nyandre em, m'ow m'ɔɲ el ów eke lɔl es wus eci nun ɔb em etɲ a ec'amani.*†

Jesu am otar nyandre em odad a ek'el suw eɲuɲ a e low akr

³⁶ Sica Jesu elu bieku ab es etɲ im akɲ. In e jam esel a im titm'n etɲ am ibrm'n esɛ: «Ótar nyandre em odad a ek'el suw eɲuɲ ek'anɲ ɔgm a e low akr ok ey.» ³⁷ Jesu dad ninɛ: «Eɣɲ ec'Iy anake ewl eɣb amamn a; ³⁸ ɔgm a, ke wus na nimum ana; eɣb amamn a el aɣɲ a eke b'elum gbrenɣbi usu a eci low; suw eɲuɲ a, el aɣɲ a eke b'elum agn low ɲuɲ es e low a; ³⁹ ifnu a eke am ewl suw eɲuɲ a, ke agn ana; eɣb ub a, ke jɛɲ ok e lɛɲɲ ana; etɲ eɣb ub esel a ke afr erm esel ana. ⁴⁰ Esɛ elel eke wɛl am iri suw eɲuɲ es eke wɛl k'owl al em a, eɛben eke ow b'ow el jɛɲ ok e lɛɲɲ ec'ab ana: ⁴¹ eɣɲ ec'Iy

† **13:26** Eke eɣb amamn a b'il ewɲ a, suw eɲuɲ amua ab -li b'otarir es. † **13:33** ma:Grek em odad a eci iri tasi a el *farin*. † **13:35** Selu 78.2.

b'ow erm in ec'afr erm esel a, -li b'ow -n'ony agn a feñ eke b'irmn el lawlel ec'omn a lele ow enun kok esel ab ab -l'ot es gbrenḡbi usu a, ⁴² ke -l'ot -l'owl wæl al gbæl ab em; yogñ anake onn ikñ lele an em sasagr ab b'ow ann a. ⁴³ Kɔ sica agñ a eke ij neny nyam Nyam ec'any af a, b'ow jejn ese ligbn af el Es eci gbrenḡbi usu a. Ek'onyn onru eke k'irir, ke irir senyn senyn.»

Nyandre em odad ek'el ob ony a eke lol es a eci

⁴⁴ «Afr eci gbrenḡbi usu a ann ese ob ony eke lol es ogm nyam af. † Egn nyam iwr ob ony na es etñ emeny oc lol' es ogm a. Sos em in'n ton batñ n'im l'ol ob feñ eke n'ony a l'ij, etñ l'ewl l'ow l'ol ogm a.»

Nyandre em odad ek'el miyob eci

⁴⁵ «Afr eci gbrenḡbi usu a ann ese an olu nyam ek'am ol miyob amamn es af. ⁴⁶ Eke n'eyn an gbæl e miyob nyam a, n'im l'ol ob feñ eke n'ony a l'ij, etñ l'ol miyob a.»

Nyandre em odad ek'el muw eci

⁴⁷ «Emeny Afr eci gbrenḡbi usu a ann ese muw eke wæl ok ke ony onn ern ern feñ af. ⁴⁸ Eke ow b'iy a, mij juma kok esel a b'odu ow'r ákpaf ke ok es am jej

on ab es: -li b'ok amamn a mulu em, ke -l'owl yec'eke akplm a. ⁴⁹ Jej ok e legñ a, eben ek'ow b'ow el ana: afr erm esel b'ow ow kpab agñ enun a es, amamn a e lis, ⁵⁰ ke owl el al gbæl ab em. Yogñ anake onn ikñ lele an em sasagr ab b'ow ann a.»

Ob ony owr lele ob ony sig ab

⁵¹ Jesu ibrm el nine: «Kɔ irir ow a feñ ee?» -L'egñ nine: «Ee.» ⁵² Etñ ca li dad wæl nine: «Eben eke ol eci low yegm es feñ ek'am el Afr e gbrenḡbi usu a ec'egñ a, ann ana. N'ann ese akñ es nyam eke b'elu in ec'ob ony okm low yegm owr em lele low yegm esig em ab af.»

Nasaret banñ eyñ úbm Jesu nawre

Mark 6.1-6; Luk 4.16-30

⁵³ Eke Jesu dad nyandre em odad amua bake ow uwr a, l'igb yogñ ⁵⁴ n'im eb ab em eke n'ann l'agb a. N'am yegm agñ low yogñ eci Nyam nun ign usu a ton agñ a feñ ek'ann yogñ a low iti any afñ es. -N'am dad -l'ese: «Bogn nun em ony na ann ow'r ee? Ayaf l'otu eke li ki kok sakrowa amua ee? ⁵⁵ Kɔ ow elm ogog es odu es a ec'iy ab ee? Kɔ ow elm Mari elm lis ee? Kɔ Jak, Josef, Simo lele Jud ab elm lisijimel ee? ⁵⁶ Kɔ lisijowel feñ irm ey ab ee? Kɔ abusu ikñ na bogñ n'eyn ee?» ⁵⁷ Etñ ow

† **13:44** Jesu eci legñ ab em a, sakp nono agñ b'agbr nomu el ec'ogm a ok el ec'ob ony em, yec'etñ ke egn k'iyf. Sakp oglog -li b'ijl usu a eke ob ony a ann ab es. Musu em agñ ejeci b'uyum ab ot. Jwifel ec'ol em a, ob ony feñ eke lol es egn ec'ogm a, el ogm es a eci.

amua fəŋ ɔm abusu eke -li k'ony ɔmn Jesu em. Eŋ Jesu dad el nine: «Usu a fəŋ wəl b'ony kokoba ɔb es ec'elum, ek'ow elm in ec'eb ab em lele in ec'akŋ ab cə wəl ɔnym in ec'elum.» † ⁵⁸ Yogŋ eci sakrowa a eke Jesu kok a təl cə, el eci ɔmn a eke -n'onym a sosiem.

14

Jan mij ok nuŋ es e luw owi

Mark 6.14-29; Luk 9.7-9

¹ Ləŋŋ ab em a, Galile eci es ew es Erɔd Antipas am iri Jesu eci nin ek'am il e low. ² Li dad in eci juma kok esel a nine: «Eŋŋ a Jan mij ok nuŋ es! L'igb luw em, na sosiem anake n'am ɔny abusu li kok sakrowa a.»

³⁻⁴ Kin lele eke Jan mij ok nuŋ es a e luw owi a ecr: Erɔd Antipas oc lisijim Filip e yow Erodiad, eŋŋ Jan im dad Erɔd nine: «Ow itm eke k'oc esŋ jim e yow.» † Eŋŋ ow sosiem Erɔd ɔŋ abusu wəl ɔny Jan ok ŋgbraka elu sobel em. ⁵ Erɔd am erur eke k'ibi Jan, kɔ n'am uru Jwifel a, aŋke -li b'oc Jan ese kokoba ɔb es af.

⁶ Gbəkɔ sica Erɔd e mew ec'es gbəgbɔ e ləŋŋ ab em a, Erodiad jow ub eŋ etu a eke wəl esŋ a ec'any af. In e low iŋŋ Erɔd sos em ⁷ toŋ l'əŋŋ l'eb eke li k'ɔŋ ow ob fəŋ eke ow b'ow ibrm a. ⁸ Erodiad ec'ow ɔm ebl em, jow dad Erɔd nine: «Òc Jan mij ok

nuŋ es eci nuŋ a wayas em is'm aŋa!»

⁹ Eb ebu a sos ɔw es; gbəkɔ eke l'ij neny etu a ec'any af a, l'elu abusu es eke li k'ɔŋ ow. ¹⁰ N'ɔŋ eŋŋ im sobel em ubr Jan mij ok nuŋ es nuŋ. ¹¹ Wəl oc nuŋ a wayas em ow ɔŋ dedyowli a eŋŋ l'eb n'ɔŋ lis. ¹² Ek'ow a ec eben a, Jan eci jam esel a ow oc in e sos megl a im oc es, eŋŋ im ewl Jesu amani low na ek'ey a eci.

Jesu iyr aŋŋ ek'afŋ fandi yen es lok

Mark 6.30-34; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

¹³ Eke Jesu iri Jan e low na a, l'igb yogŋ mijetŋ em eke li k'im in ɔny usu saw em, kɔ aŋŋ a uw any; -l'ok ɔkm seɔ a ek'anŋ yogŋ ab em, eŋŋ mij neny a -n'am us Jesu jam lakr em. ¹⁴ Mijetŋ a b'itr es eke Jesu b'us es a, l'ekŋ aŋŋ nɔɔ; wəl e low ɔny'n ɔŋŋ eŋŋ kpekŋ n'am ewlm el ec'olu a.

¹⁵ Eke ləŋŋ ew es a, in e jam esel a ow titm'n eŋŋ am dad'r ese: «Ləŋŋ ec, eŋŋ emeny usu na yeŋi ew usu saw em. Òk aŋŋ ab es im baŋŋ baŋŋ ek'anŋ saw saw aŋa a yec'eŋŋ ke -l'ol ob ij.» ¹⁶ Jesu dad el nine: «Ow itm eke -li k'im; ɔny obi, ɔŋŋ el ob -l'ij!» ¹⁷ -Li dad ow nine: «Futufutu yen lele ɔcn yony ab cə anake s'onym ab aŋa

† **13:57** Bèbmn Luk 4.24, Jan 4.44, lele Jan 6.42 ab ab. † **14:3-4** Jwifel ec'ol em a, ek'esŋ jim aŋŋ owr, ow itm eke k'eb in e yow el ŋ eci. Ekŋ Ob Ap 20.21.

a.» ¹⁸ Jesu dad el nine: «Òtr isr'm anja.»

¹⁹ Etn emeny li dad agn a eke k'ok es suw ab af; sica l'oc futufutu yen a lele òcn yony ab ab, l'igbl any ogn afr etn l'elu Nyam bia. Li bubr em n'òñ jam esel a etn -li cec -n'òñ agn a. ²⁰ El fex -l'ij ob lok iy el etn emeny ow wal es. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etn ow iy mulu lew yony. ²¹ Agn a fex ek'ij ob a òtu eke k'ij agn fandi yen; wel awlm òyòw lel ey ab. †

Jesu am an es mij lekpl ab af

Mark 6.45-52; Jan 6.15-21

²² Kpekñ eke ow b'uw r a, Jesu òñ jam esel a ok mijetñ ab em eke k'ikñ anym im mij lekpl a e jam a, ke n'áññ in obi l'afl agn ab es. ²³ Eke l'afl wel es a, l'uyu lafeny ab af eke li ki ñòññ Nyam. Eke lægn ew es a, n'ann yogn in sony. ²⁴ Mijetñ a gbè, wus ab a, n'im kpekpe, mra am elul il anke lef am elu òbr'r. ²⁵ Eke lægn am eny ow a, Jesu am an es mij ab af im enñ in e jam esel a. ²⁶ Eke -l'èkan Jesu am an es mij af a, -li kpikpr m es etn -li dad nine: «Na òñnabñ!» Etn -n'am òg erññ ebl em. ²⁷ Gbèkò kpekñ Jesu dad el nine: «Èrm úsu òny lokm! Erññ k'óny òny! Kò em!» ²⁸ Pier òdu odad eb etn dad'r nine: «Ègn gbèl, eke ow el ñ tasi, ke òñ abusu m'an es mij ab af m'ow

m'èññ'ñ.» ²⁹ Jesu egn dad nine: «Òw!» Pier ey òkm mijetñ ab em etn am an es mij ab af im enñ'n. ³⁰ Gbèkò eke l'èkn lef a e læc ek'am elu òkm a, erññ ow'r sos etn n'am emn. L'elu lebl li dad nine: «Ègn gbèl, èb elu'm es!» ³¹ Kpekñ Jesu egnñ abu es òny'n, etn dad'r nine: «Òmñ ew'ñ fuefue tasi! Kò bla etn bèbar ee?» ³² El yony mum -l'ok mijetñ ab em etn lef a irm es. ³³ Ow òñ jam esel a ek'ann mijetñ ab em a, ok òwrokp wus Jesu ec'any af etn am dad ese: «Ñ gbè Nyam ec'Iy tasi!»

Jesu ewlm ólu Genesarèt wus af

Mark 6.53-56

³⁴ Eke Jesu lele in e jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a ke -l'itar es Genesarèt wus af a, ³⁵ yogn ec'agn a uw Jesu any etn ewl susu a fex in ec'ow ec'amani. Etn wel ot ólu fex isr'. ³⁶ -N'am ñòññ ow eke ow ki yeb wel itññ in e mob sus em a ec'enyembri a cè abu, etn agn a fex ek'am itññ in e mob sus em a abu a, am ewl.

15

Ey lagñel ec'eb ir owi

Mark 7.1-13

¹ Sica Farisiel lele ol eci low yegm esel ab ann Jerusalem ow enñ Jesu etn am ibrm'n ese: ² «Kò bla etn ñ e jam esel a élúam

† 14:21 Òyòw a lel ey ab ab ok es saw em; etn egn a yeji ok es saw em.

ey laghel ec'eb ir owi a † ek'oy ey a ee? Tasi em a, low yegm a am ibrm eke wel ki yog sabu gbuη ke ij ob, ko -li kokmn.»³ Jesu dad el nine: «Etnη ko ony, bla sosome etη ony ec'eb ir ec'ow a sosome eluamn Nyam ec'ol ab ee? ⁴ Tasi em a, Nyam dad nine: *Elum asη lele esη ab*, etη emeny: *egη eke bi yayr es lele lis ab a, l'it eke wel k'ibi'r*† ⁵ Ko ony, ony e low yegm ab em bi dadr esre: ek'egη nyam in dad ow es oglog ow lis in ese: "Ob a eke mi k'oyη η ec'abu elum ec'a, m'oc m'ew es Nyam ec'egb wawr eci," ⁶ ke egη ikη na, ony ec'a, yec'eke li k'oyη es a, † n'ngbonη ow e low em η.† Eben eke b'isr Nyam ec'odad ab es onη ony ec'agη em ec'ow a usu ana! ⁷ Ony, agη enyembri yony yony esel! Nawre tasi, Esayi dad ony e lis e low na in e kokoba ob ab em: ⁸ Nyam dad eke: "Agη amua na neny em ofr ofr -n'am koklm im,

ko el ec'erm a kpab es em e lis.

⁹ Nunη ofr ofr agη amua am igη'm, anke agη em ec'ow anake -li b'oc -li yegmn agη low a." »†

Ów eke b'oyη egη úwm anη
Mark 7.14-23

¹⁰ Sica Jesu esη dedeku a etη am dad el ese: «Ighn loru es irir low na senyn senyn: ¹¹ ow elm ob eke b'ey egη nenym a, wom egη uwm anη, ko low eke b'anη egη nenym ey okm a, low na anake b'oyη egη úwm anη a.»

¹² Low na af jam esel a ow eηη Jesu etη am dad'r ese: «Odad na eke dad Farisiel iri a, ko uw any ek'ow ey el sos em ee?» ¹³ Li dad nine: «Likη feη ek'elm em Es ek'anη afr eci likη ek'ewl a, li b'ow l'iri ow es. † ¹⁴ Egbr el es, -l'el ány eflu ek'am nyimn ány eflu! Ek'any eflu nyam am nyimn any eflu ejeci nyam, el yony mum -li b'ow -l'ok nomu nyam em.»

† **15:2** *Ey laghel ec'eb ir owi*: eke Jwifel ok okm madu okr em a, el ec'eb ir a titηη noko. Ow onη ol e low yegm esel a ob nunη am obn Mois ec'ol a ek'ow k'okr af eb ir owr na ab. Sol a eke -l'oban a lele Mois ec'ol ab ab ony any nyam coco. *Yog sabu*: ow elm mij ok a eke b'onny egη eci sos af e sibr a oc es a, ko mij ok a eke b'ayal egη abη em Nyam ec'any af a. Nunη ob em a, mij ok na ow el egb waw esel ce ki kok (Okm Ok 30.18-21). Gbeko Farisiel b'erur ek'ow k'el Nyam nunη igη esel a feη ki kok eben. † **15:4** Okm Ok 20.12; Ol Okn 5.16; Okm Ok 21.17; Ob Ap 20.9. † **15:6** *yec'eke li k'oyη es a*: Matie eci silēl esig oglog em a, *yec'eke li k'oyη es oglog lis a*. † **15:6** Eke egη nyam bi dad lis lele es ab ese: "Ob na, Nyam ec'ob ap," ke ow ec'iri a ok sakp yony η: 1) Nyam ec'ob eke n'am onη, oglog 2) ow ew ese ob eke n'onη Nyam af η; tasi em a, ow elm Nyam n'wom, ko es lele lis ab k'otum eηnm ij. Ol e low yegm esel beb ec'a, low eke egη eb a, ek'ow el nyamb owi yeji, ow it eke ki kok (Ol Okn 21.21-23). -Li bi tutr eke neny ij na agb akm egη es lele egη lis ab ec'elum (Okm Ok 20.12). Tasi em a, agη bi wewlm ol meny el eci sel es okr eci. † **15:9** Esayi 29.13, Septant em ec'odad eke wel oc. † **15:13** Sakp noko, Nyam b'oc likη dadr odad nyandre em ok Israel af. Selu 1.3; Esayi 60.21.

15 Pier ɔdu odad eb etɲ am dad'r esɛ: «Òtar nyandre em odad na e low akr ok ey.»
 16 Jesu dad nine: «Kɔ ɔny bɔbɔ yeji, k'irimm low na eci nyandre ab ee? 17 Kɔ uwmn any eke ob fɛɲ eke b'ey eɲɲ nɛnym a, b'im ey lokm, ke sica n'annɲ lokm a l'ey ɔkm ee? 18 Low eke b'annɲ nɛnym ey ɔkm a, erm em ow b'annɲ ow; etɲ low na anake b'ɔɲ eɲɲ uwm annɲ a. 19 Tasi em a, sow tutr eɲɲ eke b'ɔɲ eɲɲ ibi eɲɲ, erum yɔw ejec'ab, ij nfaci, iy mil, ij danɲu yadɲ ke dád sodad eɲɲ ok aɲɲ af a, erm em -li b'annɲ -l'ow. 20 Ów amua anake b'ɔɲ eɲɲ uwm annɲ a! Ij ob ke kí yɔgm abu a ɔɔm eɲɲ uwm annɲ.»

Utuyɔw nyam ɔny ɔmn Jesu em

Mark 7.24-30

21 Etɲ Jesu igb yogɲ im Tir lele Sidɔn ab eci wus ab af. 22 Kpekɲ kin Kana wus af e yɔw nyam † ek'ir wus ikpr ab af a, ow eɲɲ'n etɲ am elu lebl dad esɛ: «Eɲɲ gbɛl, David e lilaw, ikɲ'm sɔɲɲ! Kɔ abɲ ɲɲ am ijr em jɔw gbre, ow k'akplm kaka!»
 23 Gbɛkɔ Jesu cizm sar okm'n es. In e jam esɛl a ow titm'n etɲ am dad'r esɛ: «Òɲɲ'n † kɔ n'am us ey jam l'ogr ey nɔɔɔ.» 24 Jesu dad nine: «Nyam erm'm Israel ec'agɲ a ek'annɲ esɛ mɛɛɛb ek'irm af

a eci ɛɛ.» 25 Kɔ yɔw a ow ok ɔwɔɔkp wus in ec'any af etɲ dad'r nine: «Eɲɲ gbɛl, ikɲ'm sɔɲɲ!» 26 Jesu dad nine: «Ow itm eke wɛl k'oc etuey ec'ob ij ɔɲ mɔwr.» † 27 Yɔw a dad nine: «Eɲɲ gbɛl, tasi, gbɛkɔ mɔwr yeji, el eci es ew esɛl eci ob ij a ec'ekpr a eke b'annɲ tabl af ok wus a, -li b'ij.» 28 Ow ɔɲ Jesu dad'r nine: «Oy! ɔmn agb'ɲ gbɛ! B'ow eɲɲ low a ek'am erur a.» Etɲ wanci ab af ɛɛ, yɔw a ec'iy a ewl.

Jesu ewlm ɔlu nɔɔɔ

29 Sica Jesu igb yogɲ im ey Galile eci mij lekpl a ogɲ. † L'uyu ligigl nyam af li sig es. 30 Agɲ nɔɔɔ ow eɲɲ'n. -L'ism akr kpeɛɛ esɛl, ány eflu, sos éyru, ebrmɛl, lele ɔlu ejeci nɔɔɔ ab. -L'ok wɛl es Jesu ec'any af etɲ l'ewlm wɛl. 31 Eke -l'ekan ebrmɛl dad ów, sos éyru ewl, akr kpeɛɛ esɛl an es lele ány eflu ek'ekn es ab ab a, agɲ a low iti any afɲɲ es etɲ -n'am kɔklm Israel e Nyam a.

Jesu iyr agɲ fandi yar lok

Mark 8.1-10

32 Emɛny Jesu esɲ in e jam esɛl a etɲ dad nine: «Agɲ amua e low am ɔny'm sɔɲɲ, anɲke kin sɛɲɲ emum nya-han eke -n'annɲ em ab ke -n'ɔnym ob kaka eke -li k'ij. M'erurm eke mi k'ɔɲ el -n'im namn; ejagb -l'ɔtu eke

† 15:22 Yow a, Israel ec'efnu esig ab em ec'eɲɲ: ow elm Kana ek'annɲ Galile a e yow. † 15:23 *Òɲɲ'n*: odad na Grɛk em a, wɛl ɔtu ek'itɲɲ ejec'em dad esɛ *ɔɲ'n* ob a eke n'am ibrm a. † 15:26 *mɔwr*: jwifel b'oc agɲ ek'elm jwifel a esɛ mɔwr af. † 15:29 *Jesu igb yogɲ im ey Galile eci mij lekpl a ogɲ*: ow am yeɲm eke n'im l'ey Nyam any uwm esɛl eci wus ab af. Mark 7.31.

-li k'ejn es abur.» ³³ Jam esel a dad'r nine: «Kɔ usu saw em anja, bogɔ s'otu eke si k'ejn ob ij s'ɔɔ agɔ amua ij lok iy ee?» ³⁴ Eɔɔ Jesu ibrm el nine: «Kɔ futufutu abi ɔnymn ab ee?» Eɔɔ -li dad nine: «Futufutu lɔɔɔ lele ɔcn ekekey abi ka ab.» ³⁵ Ca li dad agɔ a eke k'ok es wus. ³⁶ Eɔɔ l'ot futufutu lɔɔɔ a lele ɔcn ab ab, l'elu Nyam bia, li bubr em n'ɔɔ in e jam esel a, eɔɔ -li cec agɔ a feɔ. ³⁷ El feɔ -l'ij lok iy el. Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, eɔɔ ow iy mulu eɔɔɔɔ lɔɔɔ. ³⁸ Agɔ a ek'ij ob a ij agɔ fandi yar, wel awlm ɔɔɔɔ lele etuey ab. ³⁹ Eke sica Jesu ɔɔɔ bieku a im a, l'ey mijetɔ ab em eɔɔ n'im Magadan † eci wus ab af.

16

Farisiel lele Sadusiɔɔ ab am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Mark 8.11-13; Luk 12.54-56

¹ Farisiel lele Sadusiɔɔ ab ow eɔɔ Jesu eke k'ebm'n. -L'ibrm ow nine: «Èlu meny ewr nyam ɔkm yegm ey ek'ow el Nyam erm'ɔ.» ² Kɔ Jesu dad el nine: «[Lɔɔɔ es ew em bi dadr esre: "Efi e lɔɔɔ a b'ow akpl, anke afr ebl es." ³ Eɔɔ ibribr fafa, eke afr b'ibr es a, bi dadr esre: "Yefenyana nyam b'ow an." Lɔɔɔ eci elel eke b'annɔ a b'uwr any, kɔ sɔɔɔ amua eci

meny ewr a, ɔtumɔ uwɔm any!]]† ⁴ Yefenyana ec'agɔ eɔɔɔ amua eke ijɔ meny nyam Nyam ec'any af a am ibrm meny ewr; kɔ wel k'ow kokm meny ewr kaka ɔɔm el ek'ow elm Jonas ec'a ce.» † Eɔɔ l'elu wel es n'im.

Jam esel a low a k'okm es sos em kaka

Mark 8.14-21

⁵ Eke jam esel a im ok mij lekpl a e jam a, -l'ijl es eke -li k'oc futufutu. ⁶ Jesu dad el nine: «Èwr erm! ɔsur sos Farisiel lele Sadusiɔɔ ab eci lijru a e lis.» ⁷ Jam esel a am dadarir el ɔfr ese: «Eke s'ocm futufutu a sosiem anake n'am dad ɔw amua a.» ⁸ Jesu uw odad a eke -n'am dad ab any eɔɔ li dad wel nine: «Bla sosiem eɔɔ am dadr ɔɔɔ ɔfr em esre: "Eke s'ebm futufutu a sosiem ee?" Kɔ k'irimɔ ce ee! ⁹ Ow k'okm ɔɔɔ es sos em ce ee? Futufutu yen a eke mi bubr em, m'ɔɔ agɔ fandi yen lele ekpr a eke wal es eci mulu abi a eke otr imn a, kɔ k'oknmn ow e low ee? † ¹⁰ Eɔɔ kɔ futufutu lɔɔɔ a eke mi bubr em m'ɔɔ agɔ fandi yar a, lele ekpr a eke wal es a eci mulu eɔɔɔɔ abi a eke otr imn a, k'oknmn ow e low ee? † ¹¹ ɔsur sos Farisiel lele Sadusiɔɔ ab e lijru a e lis. Kɔ ayaf ɔtur eke k'uwmn any ek'ow elm futufutu ec'odad mi dadm ɔɔɔ ee?» ¹² Ca jam esel a iri ek'ow elm lijru a eke wel b'oc kokr futufutu

† 15:39 Èkn Mark 8.10 ec'akr otar a. † 16:3 Matie eci silɔɔ esig nono em, wel èɔɔɔ sodad ek'annɔ ob na [...] ec'aranɔ em a. † 16:4 Bèbmɔ Matie 12.39-40.

† 16:9 Èkn Matie 14.15-21. † 16:10 Èkn Matie 15.32-38.

a ec'odad Jesu dadm el, kɔ Farisiel lele Sadusiēl ab e low yegm a e low.

Pier dad eke Jesu in el Mesi

Mark 8.27-30; Luk 9.18-21

¹³ Jesu im ey Sesare Filip ec'eb em. N'am ibrm in e jam esel a l'ese: «Ayaf agɲ bi dadr eɲ ec'Iy e līs ee?»

¹⁴ -Li dad nine: «Agɲ beb bi dad ese η Jan mij ok nun es, beb bi dad ese η Eli, etɲ agɲ likpr ec'a, -li b'oc'η ese Jeremi oglog kokoba ɔb es ejeci nyam af.» ¹⁵ Etɲ Jesu ibrm el nine: «Kɔ ɔny obi ɔny obi a, ayaf b'ocar'm ee?»

¹⁶ Simɔ Pier dad nine: «Ŋ Mesi a, Nyam a ek'annj owr ec'Iy.» ¹⁷ Ca Jesu dad'r nine: «Simɔ Jonas jim, † ehe él η eci, anke nawre ikɲ na, ow elm eɲ elum ɔkm dadm'η, kɔ em Es ek'annj afr a. ¹⁸ Sica em, m'am dad'η m'ese: η Lob, † etɲ lob ikɲ na af, m'ow m'us em e Nyamel a.† Luw ec'abusu a k'otum ɔnym lec in af. ¹⁹ M'ow m'ɔɲ'η Afr e gbrenɲbi usu a eci sisafue a: low fɛɲ eke b'ow igɲ wus af aɲa a, Afr b'ow igɲ; low fɛɲ eke b'ow eb wus af aɲa a, Afr yeji b'ow eb.» † ²⁰ Jesu ijl in e jam esel a neny dad

nine: «Kì dadr eɲɲ kaka eke m'el Mesi a.»

Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anɲ igb ab e low
Mark 8.31-9.1; Luk 9.22-27

²¹ Lɛɲɲ a ce, Jesu ɔb nun am dad ulm in e jam esel a es ese: «Ow it eke mi k'im Jerusalem ke yogɲ m'ij gbre nɔnɔ, agɲ ekpekp, egb waw esel eɲbel, lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. Wel b'ow ibi'm etɲ seɲɲ nyahan m'ow m'igb luw em.» ²² Eben a, Pier oc'r ab im saw em etɲ am enym'n abr dad ese: «Eɲɲ gbɛl! Nyam ɔny oc'η es em! Low na k'ow eɲnm'η lɛɲɲ kaka!» ²³ Gbɛkɔ Jesu ewl sos meny etɲ am dad Pier ese: «Satan, kpàb'm es līs! Nj el em ec'ejagb us e lirikp, anke η e tutr a elm Nyam e tutr, kɔ agɲ em eci.»

²⁴ Emeny Jesu am dad in e jam esel a ese: «Ek'eɲɲ nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e līs owi, l'ábu in obi ec'olikɲ a, † ke l'ús'm jam. ²⁵ Tasi em a, eɲɲ yec'eke b'ow erur eke ki dogɲn in e sel a, b'ow irmn. Gbɛkɔ eɲɲ yec'eke b'ow irmn in e sel a em sosiem a b'ow eɲn.

† **16:17** *Simɔ Jonas jim*: Pier es e nin a, Jan (Jan 1.42) kɔ Jonas el in ec'esɲ likpr em Grek em. † **16:18** Pier e nin a e nyandre el lob. † **16:18** *m'ow m'us em e Nyamel a*: odad na em, Nyam ec'agɲ e low wel am dad, kɔ ow elm él. Bèbmɲ Efes 2.20. † **16:19** ... *igɲ...eb*: Grek em odad eci iri tasi a el...awɲ es...mɔmu es. Ol e low yegm esel e dad em a, es awɲ lele es mɔmu ab e nyandre el: igɲ low oglog éb low. Jwifel e Nyam nun igɲ em a, ol e low yegm esel a ɔny abusu ikɲ na, etɲ -li tutr eke ol eke -li b'ɔny -l'ew a, Afr yeji b'eɲɲ eb. Sica Jesu eb ol e low yegm esel ec'usu a ese Nyam nun igɲ em ec'es ew es af, etɲ n'am ɔɲ Pier abusu na. Etɲ ow e jam a, n'ɔɲ jam esel a yeji (Matie 18.18; Jan 20.23). † **16:24** *l'ábu in obi ec'olikɲ a*: èkn Matie 10.38 ec'akr otar a.

26 Eke batɲ eɣɲ nyam ɔny wus ec'ob fɛɲ ɛtɲ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? Kɔ bla ob iy eɣɲ ɔtu eke k'oc sɔgr in e sel ab ee? 27 Tasi em a, eɣɲ ec'Iy b'ow ow ɛs ec'anygbɛl ab em lele in ec'afr erm esɛl ab ab, ɛtɲ eɣɲ eɣɲ in eci es an ab em, li b'ow li sɔg ow labm. 28 Low nawrɛ m'am dad ɔny: aɣɲ amua ek'anɲ aɲa a e bɛb b'ow ɛkn eɣɲ ec'Iy ow ɛsɛ ɛb ebu af gbuɲ ke -l'uw.»

17

Jesu itɲn sos

Mark 9.2-13; Luk 9.28-36

1 Eke sɛɣɲ nɔhɔn ɛc a, Jesu ɛsɲ Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab ɛtɲ -li kpab es -n'im saw em el sɔny lafeny gege nyam af. 2 Jesu itɲn sos el ec'any af: any am jejn'n ɛsɛ ligbn af ɛtɲ in e mob sus em a ufu pum pum pum anɲ ɛsɛ usuayl af. † 3 ɛtɲ kin, jam esɛl nyahan a ɛkn Mois lele Eli ab ek'ilm any am dad ów Jesu ab. 4 ɛtɲ Pier dad Jesu ninɛ: «Eɣɲ gbɛl, ow akpl eke si k'anɲ aɲa! Ek'erur, aɲa m'ɔtu eke mi k'us nuɲ ign usu nyahan: ɲ e nyam, Mois e nyam lele Eli e nyam ab.»

5 Odad anɲ Pier nɛnym am dad ɛtɲ kpɛkɲ kin jru ek'am jejn ow ubur el es. Lebl nyam anɲ jru ab em am ikɲ dad ɛsɛ: «Eɣɲ na el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em inɲ fɛɲ m'ɛlu'l em. Ìrir in e low!» † 6 Eke jam

esɛl a iri lebl ikɲ na a, erɲn ɔny el afɲn es ɛtɲ -li bubu any es wus. 7 Jesu im titm el, itɲn el abu ɛtɲ dad el ninɛ: «Ìgbr, k'ùrur erɲn.» 8 -Li gbigbl any oɣɲ ɛtɲ -l'ɛknm eɣɲ kaka ek'ow elm Jesu sɔny ɛɛ.

9 Eke -n'anɲn lafeny ab af -n'am us es a, Jesu am ijl el nɛny dad ɛsɛ: «Low na ek'ɛkan a, ki dadr kokr eɣɲ kaka tonɲ bake eɣɲ ec'Iy igb aɣɲ ek'uw ab em.» 10 ɛtɲ jam esɛl a am ibrm Jesu ɛsɛ: «Dàd ɛy, kɔ bla sosiɛm ɛtɲ ol e low yɛgm esɛl a bi dad ek'Eli in k'ow gbuɲ ke Mesi in ow ee?» † 11 Jesu dad el ninɛ: «Tasi em a, Eli eke li k'ow ke ni nyímn ów a fɛɲ. 12 Gbɛkɔ m'am dad ɔny ek'Eli ow lɛɣɲ a ɛtɲ, aɣɲ eɣɲm ebm'n ɛtɲ kok'r low yec'eke -l'erurir a. ɛbɛn eke -li b'ow -li kok eɣɲ ec'Iy sos keskes ana.» 13 Sica jam esɛl a iri eke Jan mij ok nuɲ ɛs ec'odad anake Jesu am dad el a.

Jesu ewlm iy nyam ek'abɲ nuɲ b'ijr gbɛ

Mark 9.14-29; Luk 9.37-43a

14 Eke Jesu lele in e jam esɛl ab ab ow ok yogɲ a eke bieku a anɲ a, eɣɲ nyam ow titm Jesu, ok ɔwrɔkp wus in ec'any af 15 ɛtɲ dad'r ninɛ: «Eɣɲ gbɛl, ɔny em ec'iy a eci sɔɲɲ ikɲ. L'el krokro ɛs ɛtɲ ol a b'ijr'r gbɛ tonɲ sakp nɔnɔ ec'a li b'ey alm,

† 17:2 Bèbmn 2 Pier 1.16-18. † 17:5

† 17:10 ɛkn Matie 11.14 ec'akr otar a.

Bèbmn Matie 3.17; Selu 2.7; Esayi 42.1.

oglog mij em. ¹⁶ M'oc'r m'is η e jam esel a kɔ -l'otum -l'ewlam ow.» ¹⁷ Jesu igbl lebl ogɲ dad nine: «Wew! ɔny eel agɲ eɲɲ eke ɔmn anm em tasi! Emeny seɲɲ abi m'it eke mi k'anɲ ɔny ab ee? Etɲ emeny sakp abi ow it eke mi k'egɲ low na m'eb ee? Ȯcr iy a isr'm aɲa.» ¹⁸ Jesu ɔɔr abɲ ηɲɲ a abr ey ɔkm iy ab em etɲ l'ewl wanci ab af ce.

¹⁹ Jam esel a im titm Jesu saw em etɲ ibrm'n nine: «Kɔ bla etɲ ey s'otum s'onym abusu s'ogɲm abɲ na ee?» ²⁰ Jesu dad el nine: «ɔny ec'ɔmn a ufum es. Low nawre m'am dad ɔny: blel ɔnyɲ ɔmn ew likekli ese likɲ e liy af, ɔtur eke ki dadr ligigl na esre: "Igb aɲa im yogɲ a", li b'ow n'im. Low kaka k'ow ɔtum akam ɔny. [²¹ Abɲ akpasu na, Nyam ηɔɲɲ lele neny enɲ em ab ce wel ɔtu eke k'ogɲ'n.]» †

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anɲ igb ab

Mark 9.30-32; Luk 9.43b-45

²² Lɛɲɲ nyam, jam esel a feɲ enjanin Galile, etɲ Jesu am dad el ese: «Wel b'ow ɔny egɲ ec'Iy elu agɲ abu em, ²³ ke -l'ibi ow; gbekɔ seɲɲ nyahan, li b'ow l'igb luw em.» Ow sosiem jam esel a sos ɔw es nɔnɔ.

Wus labm e sɔg

† **17:21** Matie eci silɛl esig oglog em a, wel ɛɲnm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'araɲɲ em a. † **17:24** Egɲ igɲ ek'el Jwif feɲ k'ij akpo likɲ afɲ es a, it eke Nyamel gbɛl ab em k'ɔkl os lakpo lakpo feɲ (ɔkm Ok 30.11-16). Ow bebmn juma kok es nyam eci lɛɲɲ ikpr e labm sɔg ab.

²⁴ Eke Jesu lele in e jam esel ab ab ow ok Kapernayum a, Nyamel gbɛl a eci wus labm eb esel a ow eɲɲ Pier etɲ am ibrm'n ese: «Kɔ ɔny eci low yegm es a, n'am sɔgm Nyamel gbɛl a eci wus labm ee?» † ²⁵ Pier dad nine: «Njan, li bi sɔg.»

Wanci ab af a eke Pier am ey akɲ a, Jesu ikɲ anym eb odad etɲ dad'r nine: «Simɔ, kɔ ayaf am tutar ee? Wus na eci ɛb ebu a, kɔ bwo ki sɔg wus labm ɔɲ el ee? El ec'ɛb eyɲ a, kɔ etu agɲ ab ee?» ²⁶ Pier dad nine: «Etu agɲ a ce.» Af yogɲ Jesu dad Pier nine: «ɛb eyɲ a ɔnym labm sɔg ij. ²⁷ Gbekɔ s'erurm eke si k'ebal agɲ amua erm es. Na sosiem im mij lekpl ab em ɔwl ew; ɔcn krekre a eke b'ow ɔny a, fig in e neny a, b'ow eɲɲ os eke b'ow ebm η lele em ab eci wus labm a eci sɔg. Ȯc os a ow sɔg el ey ec'a.»

18

Egɲ ligbɛl ec'el

Mark 9.33-37; Luk 9.46-48

¹ Wanci ab af a, jam esel a ow eɲɲ Jesu etɲ am ibrm'n ese: «Afr eci gbrenɲɲbi usu yogɲ, kɔ bwo ec'egɲ el ligbɛl ee?» ² Jesu esɲ iyli nyam ow, n'inymn ow es el ec'araɲɲ ³ etɲ li dad nine: «Low nawre m'am dad ɔny: eke itɲnmn ɔnymn erm ese etuey af,

k'ow ɔtumn eymn Afr eci gbrenḡbi usu a. ⁴ Gbrenḡbi usu a ec'egḡ ligbel a, in l'el egḡ a eke b'is es ke b'ewl anḡ eḡe iy na af a.»

*Ɛw erm ke k'eyim sikpl em
Mark 9.42-48; Luk 17.1-2*

⁵ «Eke egḡ eb ey amua em e nyam em sosiem a, ke em anake l'eb'm a. ⁶ Gbekɔ egḡ eke b'ow ɔny egḡ ek'ony ɔmn em em eḡe iy na af elu wus a, low ḡny a eke li k'egḡ a agb nɔnɔ. Eke wɛl oc meb ucur lob ligbel ucu'r emn, etḡ ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ḡny a eke wɛl ki kok'r a. ⁷ Bogḡ e gbre ana! Wus na af, ów nɔnɔ anḡ low ḡny kok eci! Tasi ów amua b'ow anḡ eḡḡ fegḡ eci, gbekɔ gbre b'ow el egḡ a eke b'ow kok ów amua a eci! ⁸ Eke batḡ ow el ḡ ec'abu a oglog ḡ e lakr a anake b'ɔḡ ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es oc ɔwl'l kpekpe; ow akpl ḡ eci eke k'ey sel egḡ tasi ab em abu nyam coco ab oglog lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony lele akr yony ab, ke wɛl óc ɔwl'ḡ al a ek'iram es ab em a. ⁹ Etḡ ek'ow el ḡ e nyamn a anake b'ɔḡ ey sikpl owi em a, ɔkr ɔny oc es oc'r ɔwl'l kpekpe; ow akpl ḡ ec'eke k'ey sel egḡ tasi ab em nyamn nyam coco ab, ow a eke k'eli anyamn yony, ke

wɛl óc ɔwl'ḡ gbre ij usu ec'al ab em a.»

*Liceb ek'irm ke wɛl egḡ
Luk 15.3-7*

¹⁰ «Ɛwr erm em e jam esel ey amua em e nyam ec'ifn owi em; tasi em a, m'am dad ɔny eke el ec'afr erm esel b'anḡ eḡḡ fegḡ em Ɛs ek'anḡ afr a ec'any af. † [¹¹] †

¹² Kin low nyam, ɔny e tutr el bogḡ ec'ee? Eke egḡ nyam ɔny mæceb ekḡ yen, etḡ el em eci nyam irm a, kɔ li k'ow l'igḡm ekḡ yar lɛw libarm a l'elum es lafeny af yogḡ, n'iim l'ɔlm yec'a ek'irm a l'ocm ee? ¹³ M'am dad ɔny, eke n'egḡ ow, li b'ow n'ony sos em iḡn liceb na e nuy af l'akm ekḡ yar lɛw libarm a ek'iram a. ¹⁴ Ɛben ek'ony Ɛs ek'anḡ afr a erurm eke em e jam esel ey amua em e nyam k'irm ana.»

*Eke Krist em ec'esḡ jim
nyam kok'ḡ low ḡny*

¹⁵ «Eke esḡ jim nyam kok low ḡny [ḡ e lís], † ke ìm egḡ'n ḡ ɔny, ke dád'r in e low ḡny a eke li kok a. Eke l'iri ḡ ec'odad a, ke esḡ jim a l'el ḡ ec'ḡ. ¹⁶ Kɔ eke l'egḡm l'irim ḡ ec'odad a, òc egḡ ejeci nyam oglog agḡ yony ab im, yec'etḡ ke, eḡe lele eke Nyam Lel a am dadr ab af a: *odad fegḡ eci nyinyimn*

† **18:10** Jwifel eci tutr em a, egḡ egḡ fegḡ ɔny in eci afr erm es eke b'ɔsu'r; etḡ agḡ ek'ony any a ce eci afr erm esel a anake b'im Nyam ec'any af a. Kɔ Jesu am elu ɔkm yeḡm eke jam esel ekekey amua ɔny any Nyam ec'any af. Ɛkn akr 1.

† **18:11** Matie eci silɛl esig beb em a, wɛl egḡ akr 11: *Egḡ ec' Iy ow sog yec'a ek'irm a eb elu es.* † **18:15** Matie eci silɛl esig oglog em a, wɛl egḡm sodad ek'anḡ ob na [...] ec'aranḡ a.

† **18:16** Ol Ɔkn 19.15.

em, adan̄ku yony oglog nya-
han áññ em.† 17 Gbəkɔ eke
l'ɛg̃ñm l'irim wɛl ec'odad
a, dād ok Nyamel; ɛt̃ñ
eke l'ɛg̃ñm l'irim Nyamel
ec'odad a, òc'r ɛsɛ Nyam any
uwm ɛs af oglog wus labm
ɛb ɛs af.

18 Low nawrɛ m'am dad
ɔny: low fɛñ eke b'ow ig̃ñ
wus af aña a, Afr b'ow ig̃ñ;
low fɛñ eke b'ow ebr wus af
aña a, Afr yeji b'ow eb. †

19 Ɛmɛny m'am dad ɔny, eke
wus af aña, ɔny ɛm ec'ag̃ñ
yony okr af eke k'ibrm low
kaka fɛñ jɛj ok owi ec'a,
ɛm ɛs ek'an̄ñ afr a b'ow
ɔñ ɛl. 20 Tasi ɛm a, yog̃ñ
ek'ag̃ñ yony nyahan as luku
ɛm e nin ɛm a, m'an̄ñ ɛl
ec'aran̄ñ.»

Nyandrɛ em odad ek'el
juma kok ɛs a ek'ocm apm a
eci

21 Ɛt̃ñ Pier ow titm Jesu ɛt̃ñ
am ibrm'n ɛsɛ: «Ɛg̃ñ gbɛl,
ek'ɛm lisijim bi kok'm low
ññ, ke sakp abi mi k'oc
m'ap'r ee? Kɔ sakp lɔb̃ñ ee?»

22 Jesu dad'r ninɛ: «Njan̄,
m̄i dadm'ñ m'ɛsmɛ tɔñ sakp
lɔb̃ñ, kɔ tɔñ sakp ek̃ñ nya-
han lele lɛw ab tɔñ sakp
lɔb̃ñ. † 23 Na sosiɛm, kin
Afr e gbren̄gbi usu a ec'elɛl
ek'an̄ñ: ɛb ebunyam erur
eke k'ub in ec'ob a ek'in eci
juma kok ɛsɛl a ɔnym'n ab a.

24 Eke l'ɔb̃ñ n̄ñ n'am kok ow
e low a, wɛl oc juma kok ɛs
nyam ek'ɔnym'n os bubute

gbɛl ab is'r. 25 Ɛg̃ñ a ɔnym
ob kaka eke k'oc sɔgr in e
labm a; ow sosiɛm ɛb ebunyam
a ɔñ abusu eke wɛl k'ol'l ij'r
ɛsɛ aduig̃ñ af, ke wɛl ól in e
yɔw, in ec'ey lele ob fɛñ eke
n'ɔny ab ab ij yec'ɛt̃ñ ke l'ótu
li sɔg labm a. 26 Juma kok
ɛs a ok ɔwrɔkp wus ɛb ebunyam
a ec'an̄ñ af ɛt̃ñ am dad'r ɛsɛ:
“Ɛrm ɛy'ñ ɛs, èku bɛb, m'ow
mi sɔg'ñ fɛñ!” 27 Ɛb ebunyam
a sɔr̃ñ ɔny n̄ñ: l'oc labm a
l'ap ow ɛt̃ñ l'ɛlu ow ɛs ow
im.

28 Juma kok ɛs a ec'im ɛm
a, l'ɔbr lawl juma kok ɛs
nyam ek'ɔnym'n os tɛl ab.
N'ɔny ow ɛmn ɛmn n'am
b̄br̄m ow l'atr ow sel li
dad l'ɛsɛ: “Sɔg ɛm ec'os a
ek'ɔnym ab a!” 29 Lawl a ok
ɔwrɔkp wus in ec'an̄ñ af ɛt̃ñ
am ñɔñ'n ɛsɛ: “Ɛrm ɛy'ñ
ɛs, èku bɛb, m'ow mi sɔg'ñ!”

30 Gbəkɔ l'ɛg̃ñm; n'ɔny l'ɛlu
ow sobel ɛm ek'ow k'an̄ñ ɛm
tɔñ ke ow sɔg'r labm a.

31 Eke juma kok ɛsɛl ɛjɛc'a
ɛkn low a ek'ey a, sos ɔw ɛl
ɛs sɛnyñ sɛnyñ ɛt̃ñ -n'im -
l'awl ów a fɛñ -l'ok ɛb ebunyam
a. 32 Af yog̃ñ, ɛb ebunyam a ɔñ
wɛl ɛsñ juma kok ɛs a ow
ɛt̃ñ li dad ow ninɛ: “Juma
kok ɛs ññ! M'oc ñ e labm
a fɛñ m'ap'ñ eke ñɔñ'm a
sosiɛm. 33 Ñ yeji, blɛl óny
awl'ñ a eci sɔr̃ñ ik̃ñ ɛsɛ elɛl
eke m'ɔny ñ e sɔr̃ñ ik̃ñ ab
af.” 34 Ɛb ebunyam a ɛrm ebl af̃ñ
ɛs ɛt̃ñ n'ɔny juma kok ɛs a

† 18:18 Bèbm̄n Matie 16.19 lele Jan 20.23 ab. † 18:22 sakp ek̃ñ nyahan lele
lɛw ab tɔñ sakp lɔb̃ñ: odad na Grɛk ɛm a, wɛl ɔtu ek'it̃ñ ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ sakp
ek̃ñ nyahan lele lɛw lɔb̃ñ ab. Jwifɛl e low yegm ɛm a, wɛl ɔtu eke k'oc low ap
ɛg̃ñ tɔñ sakp nyahan.

l'elu sobel em milolu kokr eci tonj ke li sóg labm a fɛɲ.»
 35 Etɲ Jesu igɲ af dad ninɛ: «Eben eke em Es ek'anɲ afr a b'ow kok ɔny ana, ek'ɔny em ec'ɛɲ nyam nyam ocm low ɲuɲ eke lisijim kok'r a apm'n erm nyam em.»

19

Iɲɲin owi

Mark 10.1-12

¹ Eke sica Jesu dad ów ɔm odad bake ow uwr a, l'igb Galile etɲ n'im Jude wus af e mij jam ek'el Jurden a. ² Agɲ nɔnɔ am us'r jam etɲ l'ewlm el em ec'ólu a.

³ Farisiel beb ow titm Jesu eke k'uk'r meb odad ebl em. -L'ibrm ow ninɛ: «Kɔ low kaka fɛɲ em, ey ec'ol a ɔɲ abusu eke ɛɲ k'ogɲ in e yɔw ee?» ⁴ Jesu dad ninɛ: «Kɔ awlmn low yec'a eke Nyam Lɛl dad ab ee? Nuɲ ɔb em a, Nyam kok igɲ lele yɔw ab, ⁵ etɲ li dad ninɛ: *Na sosiem anake igɲ b'ow ɲgboɲ es lele lis ab ec'akɲ, ke l'ókr af in e yɔw ab ab -l'el sos megl nyam a.†* ⁶ Ca -l'elm agɲ yony ij, kɔ sos megl nyam. Ke ɛɲ k'ónym yec'eke Nyam ɔny okr af a kpabm es.» ⁷ Emɛny Farisiel am ibrm'n ɛsɛ: «Kɔ ɛɲ am ow ogɲ in e yɔw a, bla sosiem etɲ Moïs b'ibrm eke wɛl k'ɔɲ ow igɲnin e lɛl ee?» † ⁸ Li dad ninɛ: «ɔny ec'erm tuɔtuɔ a sosiem anake Moïs ɔɲ ɔny abusu eke k'ogɲɲ ɔny ec'ɔyɔw a. Kɔ nuɲ ɔb em a, ow elm eben

ow ɛcrm. ⁹ M'am dad ɔny: igɲ fɛɲ eke elu in e yɔw es, ke ow elm ɛɲ ot owi em, ke im ebi yɔw ɛjec'a, l'ij nfaci ɲ.»

¹⁰ In e jam ɛsɛl a dad'r ninɛ: «Ek'ow el eben tasi ɛɲ k'anɲ in e yɔw ab a, ke ow akplm ek'ɛɲ k'ebi yɔw.» ¹¹ Jesu dad el ninɛ: «Agɲ a fɛɲ k'ɔtum ɛɲɲm odad na ebm ek'ow elm agɲ a cɛ eke Nyam b'ɔɲ ow ec'abusu a. ¹² Ów nɔnɔ anɲ eke b'ɛdɲn agɲ yɔw ec'ebi agɲ: beb ec'a, mew em etɲ -l'ijm ow e lɛc; beb ec'a ɛɲ agbru, agɲ ɔɲ -n'ɔnym ow ec'abusu; sica beb ec'a, Afr eci gbrenɲbi usu e juma kok sosiem -l'erurmn eke -li k'ebi yɔw. Ke ɛɲ yec'eke k'ɛɲ low yɛgm na eb a, l'ɛɲ l'eb!»

Jesu ɛdɲ etuey ɔwɔ

Mark 10.13-16; Luk 18.15-17

¹³ Sica agɲ ot etuey am is Jesu eke li k'at wɛl abu nuɲ ni ɲɔɲɲ Nyam n'ɔɲ wɛl, kɔ jam ɛsɛl a am ɛnym agɲ a abr. ¹⁴ Gbɛkɔ Jesu dad ninɛ: «Yèbr etuey ow em ogɲ! ɛɲ k'édɲn el, anɲke tasi em a, Afr e gbrenɲbi usu a el agɲ a ek'anɲ ɛsɛ el af a eci.» ¹⁵ L'at wɛl abu nuɲ l'ɛdɲ wɛl ɔwɔ etɲ l'igb yogɲ n'im.

Ígɲ fɛɲ elu es ke ús Jesu jam

Mark 10.17-31; Luk 18.18-30

† 19:5 Nuɲ ɔb 1.27; 2.24; 5.2. † 19:7 Ol ɔkn 24.1-4. ɛkn Matie 5.31 lel ow ec'akr otar ab ab.

16 Ɛtɛ kin ɛgɛ nyam ow ɛɛn Jesu ɛtɛ am ibrm'n ɛsɛ: «Low yɛgm agɛ ɛs, kɔ bla low mamn iy m'otu eke mi ki kok ke m'ɛɛn sel ek'onym uwr ee?» 17 Jesu dad'r ninɛ: «Kɔ bla sosiɛm ɛtɛ am ibrm im low yec'a eke k'akpl ab af ee? Nyam sɔny coco cɛ akpl. Eke batɛ am erur eke k'ɛy sel ek'onym uwr ɛm a, ɛlum sol a.» 18 L'ibrm ninɛ: «Kɔ bogɛ eci sol ee?» Jesu dad ninɛ: «*K'ibim ɛgɛ, k'ijm nfaci, k'iyim mil, k'ijm danƙu yadh ɛm ɛgɛ e nuɛ af;* 19 *ɛlum asɛ lele ɛsɛ ab, ke ɛrur ɛgɛ kaka fɛɛ ɛsɛ ɛ obi af.*»† 20 Nɔgbafɛli a dad'r ninɛ: «Mi b'ɛlum sol amua fɛɛ. Ɛmɛny bogɛ ec'anake anɛ ab ee?» 21 Jesu dad'r ninɛ: «Ek'am erur eke k'anɛ ɛsɛ elɛl eke Nyam am erur ab af a, ke im ol ɛ ec'ob a eke ony a ij, ɔc ow ec'os a onɛ ɔgbɔru, † ke b'ow ɛɛn ob ony afr, ca ɛwl mɛny ow ke ɛs'm jam.» 22 Nɔgbafɛli a b'iri low na a, n'aam sos es ɔw ɛm anɛke tasi ɛm a, n'onɛ ob nɔnɔ.

23 Ɛtɛ sica Jesu dad in e jam ɛsɛl a ninɛ: «Low nawrɛ m'am dad ony: ow ɛw tuɔtuɔ eke gbɛɛngbi k'ɛy Afr eci gbɛɛngbi usu a. 24 Ɛtɛ ɛmɛny, kin low nyam eke m'am dad ony: gbanɔ kedebnam eci fɛfn ɔmu ɛm eke k'ɛcr a ɛw fuɛfuɛ akm gbɛɛngbi eci Nyam e gbɛɛngbi usu a ec'ɛm ɛy

a.» 25 Eke jam ɛsɛl a iri ɔw amua a, low iti ɛl any ɛtɛ -n'am dad -l'ɛsɛ: «Ke sica bwo ec'ɛgɛ ɔtu eke k'ɛɛn sel ee?» 26 Jesu lɛr ɛl ɛtɛ dad ɛl ninɛ: «Agɛ ec'any af a ow ɛw tuɔtuɔ, kɔ ow elm Nyam ec'any af gbɛ, anɛke Nyam ec'a, fɛɛ ɛw fuɛfuɛ!»

27 Ca kin Pier eb odad ɛtɛ dad'r ninɛ: «Ɔ obi yeji ɛkn! Ɛy, s'igɛ fɛɛ s'ok es ɛtɛ s'us'ɛ jam. Kɔ ɛy ec'a, ayaf ow b'ow ɛcr ab ee?» 28 Jesu dad ɛl ninɛ: «Low nawrɛ m'am dad ony: lɛgɛ a eke ɛgɛ ec'Iy b'ow sig es in ec'anygbɛl ec'atufu lɛkpn af, ɛb owr ab ɛm yogɛ a, ony lɛw yony a ek'usr'm jam a, ony yeji b'ow sigr es atufu mɛkpn af, ke jɛjr Israel ec'eb lɛw yony a ec'ow okr. 29 Ɛtɛ agɛ a fɛɛ ek'igɛ ɛl ec'akɛ oglog ɛl lisijimɛl oglog ɛl lisijowɛl, ɛl ɛsɛl, ɛl lisɛl, ɛl ec'ɛy, ɛl e sɔgm ok es, ɛm e nin a sosiɛm a, -li b'ow -n'ɛɛn sakp ekɛ yen ok af ɛtɛ -li b'ow -n'ɛɛn sel ek'onym uwr. 30 Kɔ agɛ nɔnɔ a eke caca ɛm el ɛnyimu a, b'ow el ajamu ɛtɛ agɛ nɔnɔ a eke caca ɛm el ajamu a, b'ow el ɛnyimu.»

20

Viny ɔgm a eci juma kok ɛsɛl

1 «Tasi ɛm a, kin elɛl eke Afr eci gbɛɛngbi usu a anɛn:

† 19:19 Ɔkm Ok 20.12-16; Ol Ɔkn 5.16-20; Ob Ap 19.18. † 19:21 ɔc ow ec'os a onɛ ɔgbɔru: Jwifɛl ec'eb ir ɛm a, -l'ɛgɛ -l'eb eke wɛl k'ap ɔgbɔru yej'ob. Gbɛkɔ eke cɛc ob a ek'onɛ a sakp yen a, ɛl ec'ol a ɛdɛn eke k'apm ob afɛm akp nyam es.

gbrengbi nyam ey okm ib-ribr fafa eke k'eb juma kok esel in e viny ogm a eci, etj n'eyn. ² Neny okr el af juma kok esel ab ab os nyam, ek'el legj nyam e labm sog eci, etj l'ot wel n'im in ec'ogm a. ³ Wanci libarm em a, l'ey okm etj l'ekn beb ek'anj eberj em ke onym low kaka eke ki kok. ⁴ Li dad wel nine: "Ony yeji imn em ec'ogm a kokr juma, m'ow m'oj ony labm sog ek'it a," ⁵ etj -n'im ogm a. Legj b'uyu nun, emeny ogm es a ey okm ot agj etj emeny ncebles eci wanci nyahan em yeji, l'ey okm li kok eben. ⁶ Sica ncebles eci wanci yen em a, l'ey okm etj emeny l'ekn agj ejeci ek'anj eberj em yogj. L'ibrm wel nine: "Ko bla etj legj mum a b'anjn ofr ofr nene ee?" ⁷ -Li dad nine: "Egj kaka ebm ey juma." Li dad wel nine: "Ek'ow el eben, ke ony yeji, imn em eci viny ogm a kokr juma."

⁸ Eke legj ew es a, ogm es a dad in ec'ob awl es a nine: "Esn juma kok esel a ke sog egj egj e labm a. B'ow ob nun ajamu ab em toj ke úwar ányumu ab em." ⁹ Agj a ek'ob juma nun ncebles eci wanci yen em a ow, etj egj egj etj in ec'os nyam a. ¹⁰ Eke sica ow igj agj a eke wel ikj anym eb a ogj a, -li tutr eke -li b'ow -n'eyn ow afj es; gbekó el yeji, wel oj el egj egj os nyam. ¹¹ Os a ec'eb em a, -n'am eny abr -l'ok ogm es ab af ¹² -li dad -l'ese: "Juma kok esel amua

eke wel anj jam eb a, wanci nyam eci juma ce -li kok etj sog el labm ese ey eke legj mum a s'ij gbre ligbn kpan kpan na em ab af!" ¹³ Gbekó ogm es a dad el em ec'egj nyam nine: "Lawl, mi kokm enyembri yony owi j e lís. Neny okr ey af os nyam ek'el legj nyam juma eci, kó yadnj ee? ¹⁴ Èb j e labm sog a ke im. M'erur eke egj na eke wel anj jam eb a, m'oj'n os a ese j ec'ab af. ¹⁵ Kó m'onym abusu eke em ec'os a, mi ki kokr low yec'eke m'erur ab ee? Kó em ec'erm mamn a e low a, nyamn eyr ow am ony'j ee?" » ¹⁶ Etj sica Jesu igj af dad nine: «Agj ek'el ajamu a b'ow el ányumu, etj agj ek'el ányumu a, b'ow el ajamu.»

Jesu am ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anj igb ab

Mark 10.32-34; Luk 18.31-34

¹⁷ Jesu lele in e jam esel ab ab am uyu im Jerusalem. Es an im em a, l'ot jam esel lew yony ab ab n'im saw em, etj n'am dad wel l'ese: ¹⁸ «Ísr any ekan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a; yogj, egj ec'Iy b'ow ey egb waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ob ow low luw eci, ¹⁹ etj -li b'ow -l'oc ow -n'oj Nyam any uwm esel eke ki kokr'r miyer, or'r say em, ew'r olikej af luw eci. Eke ow b'ow kok segn nyahan a, li b'ow l'igb luw em.»

Jak lele Jan ab ec'el lis e low ek'ibrm

Mark 10.35-45

²⁰ Sica Sebede ec'ey yony a ec'el lis † a ow titm Jesu, l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af etɛ n'am ibrm ow ob. ²¹ Jesu ibrm'n ninɛ: «Kɔ bla low iy am erur ee?» Li dad ow ninɛ: «Ègɛ eb eke em ec'ey yony amua b'ow ok es susu amamn lɛgɛ eke b'ow eb η ec'eb eb e lekpn a; nyam ány lidr ogog ke nyam ány nemn ogog.» ²² Jesu dad el ninɛ: «Low yec'a ek'am ibrmn a, k'uwmn any. Kɔ ɔtur eke k'ɛgɛn gbre eci mij kpɔk a † eke m'ow m'ɛgɛ ab ee?» - Li dad ow ninɛ: «Èɛ, s'ɔtu.» ²³ Jesu dad el ninɛ: «Tasi em a, b'ow ɛgɛn em e mij kpɔk a. Gbɛkɔ em e lidr abu af ec'es sig a, lele nemn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'ɔɔm ɛgɛ; susu amua, em Ès kok agɛ a eke li bɛbm sos a eci.»

²⁴ Eke jam esel agɛ lɛw a iri low na a, -l'ebɛ erm - l'ok agɛ lisijimɛl yony ab af. ²⁵ Ow sosiem Jesu ɛsɛ el fɛɛ etɛ dad el ninɛ: «Èkan ɛb ec'es ɛw esel a, -li b'ɛw ɛb ab es abusu ɔny em, etɛ el em ec'agɛ any esel ek'anɛ a b'ɛlu el ec'abusu ɔny a ɔkm dedeku a e nuɛ af. ²⁶ Gbɛkɔ ɔny ec'araɛn ec'a, ow k'ɛcr ɛben. Eke batɛ ɔny em ec'ɛgɛ kaka fɛɛ am erur e k'el ɔny ec'es ɛw ɛs a, ke l'él ɔny a fɛɛ ec'ob oc ɔɛ

ɛs; ²⁷ etɛ emeny ek'ɔny em ec'ɛgɛ kaka fɛɛ am erur eke k'el ɔny ec'anymu a, ke l'él ɔny a fɛɛ ec'adu. ²⁸ ɛben nyam coco ɛgɛ ec'Iy yeji owm ek'agɛ ki kok in e lis e low, kɔ l'ow eke li ki kok agɛ e lis e low, ke l'óc in e sel a l'ɛw awoba li ɔɔgr agɛ nɔnɔ.» †

Jesu ewlm ány eflu yony

Mark 10.46-52; Luk 18.35-43

²⁹ Eke -l'okr ɔkm Jeriko a, agɛ nɔnɔ am us Jesu jam. ³⁰ Kpɛkɛ kin, ány eflu yony eke sig es ɛjagb saw, -l'iri eke Jesu am ɛc. -N'am ɛlu lebl -li dad -l'ɛsɛ: «Ègɛ gbɛl, David e lilaw, ikɛ ɛy ɔɔrɛ!» ³¹ Dedeku a am enym el abr eke -li ki yewal, gbɛkɔ ca - n'am ɛlu lebl tuɔtuɔ -li dad -l'ɛsɛ: «Ègɛ gbɛl, David e lilaw, ikɛ ɛy ɔɔrɛ!» ³² Jesu inym es etɛ ɛsɛ el am ibrm el ɛsɛ: «Kɔ bla low iy am erurir eke mi ki kok m'ɔny ɔny ee?» ³³ -Li dad ow ninɛ: «Ègɛ gbɛl, kòk ke ɛy ec'anyamn a ékn es.» ³⁴ El e low ɔny Jesu ɔɔrɛ etɛ l'itɛn wɛl ec'anyamn a abu; kpɛkɛ agɛ a yony mum am ɛkn es, etɛ -n'am us Jesu jam.

21

Jesu am ɛy Jerusalem

Mark 11.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

¹ Sica Jesu lele in e jam esel ab ab im titm Jerusalem. Eke

† **20:20** Yow a, Salome; l'ɔtu eke li k'el Jesu lis lisijɔw. Bèbm Mark 27.56 lele Mark 16.1 ab ab. † **20:22** Èkn Mark 10.38 ec'akr otar a. † **20:28** Bèbm Mark 14.24; 1 Timote 2.6. † **21:1** Èkn Mark 11.1 lele akr otar ab ab.

-li titmn Betfaje baɲn, Olivie lafeny af a, † Jesu erm jam esel yony. ² Li dad wel nine: «İmn baɲn a ek'anɲ ɔny any af ab em; kpekɲ yogɲ b'ow eɲan gbaɲkɔ kpeteɲ yow nyam eke wel ucur es ke in e liy a anɲ in ab. Mɔmun in es otr el isr'm. ³ Eke batɲ eɲɲ b'ibrm ɔny low, dàdr esre: «Eɲɲ gbɛl a ɔny ow ec'es abur.» Eɲɲ kpekɲ wel b'ow elu el es ɔɲ ɔny.» ⁴ Low na ey yec'etɲ ke kokoba ɔb es eci sodad amua eke dad a iy neny:

⁵ Dàdr Siɔn ec'agɲ a: kin ɔny ec'eb ebu a am ow ɔny ogɲ a frɔɔ em, l'uyu gbaɲkɔ yow lele in e liy ab af. †

⁶ Jam esel yony a im, etɲ kok yec'a eke Jesu dad el a. ⁷ -L'ot gbaɲkɔ kpeteɲ yow a lele liy ab ab -l'ow, -l'ot el e sigbad a -l'ok wel af etɲ Jesu sig es af. ⁸ Agɲ nɔnɔ gbɛl ot el e sigbad a faf ejagb, beb am bubr ekɲ ál ok ejagb. † ⁹ Agɲ a ek'anɲ'n anym a lele beb a ek'anɲ'n jam ab ab am ɔg dad es: «Hosana! Anygbɛl él David e lilaw eci. *Ke Nyam éɲɲ eɲɲ ek'am ow Es Kɔɔkɔ e nin em a ɔwɔɔ! Anygbɛl él Nyam ek'anɲ afr*

kpeke a eci!»† ¹⁰ Eɲɲ eke n'am ey Jerusalem a, bieku a feɲ am bɔbar. Wel am ibrm es: «Kɔ bwo el eɲɲ na ee?» ¹¹ Agɲ a am dad es: «Eɲɲ na, kokoba ɔb es Jesu, Nasaret ek'anɲ Galile wus af a ec'eɲɲ.»

Jesu anɲ Nyamel gbɛl a e gbugɲ a

Mark 11.15-19; Luk 19.45-48; Jan 2.13-22

¹² Sica Jesu im ey Nyamel gbɛl a e gbugɲ a, etɲ ogɲ agɲ a feɲ ek'am ɔl mob ij a, lele agɲ a ek'am ɔl mob ab ab gbugɲ yogɲ. N'ony jete titɲ esel a e sitabl a lele prɛndre ɔl ij esel a e mekɲn ab ab l'ok wus. † ¹³ Eɲɲ li dad wel nine: «Nyam Lel em a Nyam dad nine: *Wel b'ow esɲ em ec'él a, Nyam ɲɔɲɲ ec'él.*† Kɔ ɔny, am ocr kokr elu ec'eɲanin usu.»

¹⁴ Ány eflu lele akr kpece esel ab ow titm Jesu Nyamel gbɛl a e gbugɲ a etɲ l'ewlm wel. ¹⁵ Egb waw esel egbɛl a lele ol e low yegm esel ab ab ekn ów any iti owi † eke n'am kok, -l'ekn etuey ek'am ɔg Nyamel gbɛl ab em dad es: «Anygbɛl él David e lilaw eci!» Erm ebl el, ¹⁶ etɲ -li dad

† **21:5** Esayi 62.11; Zakari 9.9. Eke eb ebu nyam uyu gbaɲkɔ kpeteɲ yow af, ke ow el erm es ey lele es is ab e meny ewr. † **21:8** Eb ebu eke wel b'elum a ec'ów eke wel bi kok in ec'obr eci (2 Eb Ebu 9.13). † **21:9** Tasi em a, *Hosana* e nyandre el òw *elum ey abu*. Selu 118.25-26. Wel bi dad odad na kɔklm owi em. Pak ec'es gbegbl e legɲ a, wel b'oc eɲɲn ej eb etu a ek'am ow Jerusalem a. † **21:12** Jete titɲ esel a b'eb usu im esel ec'os a itɲɲ Nyamel gbɛl ab em ec'os ab ab, yec'etɲ ke -l'otu -li sog wus labm, ke -l'ap ob yeji. Mindey tasi ek'el egb wawr ec'a, ob ɔl ij esel a b'ot ɔɲ usu im esel a ɔl iju. -Li b'ok mob a an em afɲɲ es. † **21:13** Esayi 56.7. † **21:15** *any iti owi*:ow elm án ɔlu a ce eke Jesu ogɲ a e low elm any iti owi, kɔ li yeb ány eflu lele akr kpece esel ab ok Nyamel ab em. Low na, Jwifɛl eci low yegm esel eci ol a eɲɲn.

Jesu nine: «Kɔ am iri odad a eke -n'am dad ab ee?» Jesu dad el nine: «Ee, m'am iri kɔ legɛn kaka awlmn Nyam Lel em ec'odad na ek'el: *Kok el el eke ton etuey lele ey meny nenym ab bobɔ yeji kɔklm'ɛn ab ee?*»† 17 Etɛn l'elu wel es l'ey ɔkm eb ab em, n'im Betani l'ɛru.

*Jesu ofn babm ikɛn nyam
Mark 11.12-14, 20-24*

18 Legɛn b'eny akr af ec'ibribr fafa a, eke Jesu am ewl ow eb ab em a, namn ow'r sos. 19 L'ekn babm ikɛn nyam † ek'inym es ejagb saw etɛn n'im l'ey ow ec'ew a; gbekɔ n'ɛɛnm ob kaka ek'ow elm suw a cɛ. Li dad babm ikɛn a nine: «Legɛn kaka k'ow ɔsum liy ij!» Kpekɛn wanci ab af cɛ babm ikɛn a inym es uw es. 20 Jam esel a b'ekn ebɛn a, low iti el any afɛn es, etɛn -n'am ibrm Jesu -l'ɛsɛ: «Kɔ ayaf etɛn babm ikɛn na inym es kpekɛn uw es ee?» 21 Jesu dad el nine: «Low nawrɛ m'am dad ɔny: eke ɔnyɛn ɔmn etɛn bebar anm ɔny em a, ɔtur eke ki kokr low na eke mi kok babm ikɛn na a. Ow elm low na ɔny cɛ, kɔ ɔtur yeji eke ki dadr ligigl na esrɛ: "Ngbɔn anja, ke im ey okij em," etɛn ow b'ow el. 22 Eke ɔnyɛn ɔmn, b'ow ɛɛn low fɛn eke b'ow ibrmn Nyam nɔɔn em a.»

Jesu ec'abusu ɔny

Mark 11.27-33; Luk 20.1-8

23 Jesu ewl ow Nyamel gbɛl a e gbugɛn a etɛn am yɛgm agɛn low. Egb waw esel egbɛl lele Jwifel ec'agɛn ekpekɛn ab ab ow ɛɛn'n etɛn am ibrm'n esɛ: «Kɔ bogɛn ec'abusu em bi kok ɔw amua ee? Etɛn kɔ bwo b'ɔn'ɛn ow e kok ec'abusu ee?» 24 Jesu dad el nine: «Em yeji m'am ow m'ibrm ɔny low nyam cɛ; eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ɔw amua a. 25 Kɔ bwo ɔn Jan abusu ow ok agɛn mij nuɛn ee? Kɔ Nyam oglog agɛn ee?» Etɛn ow ew el ɔw es atar el ɔfr etɛn -n'am dad -l'ɛsɛ: «Eke si dad eke Nyam ɔn'n abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ɛsɛ: "Kɔ bla sosiɛm etɛn ubmn in nawrɛ ee?" 26 Etɛn eke si dad eke agɛn ɔn'n abusu l'ow yeji, ow it eke si k'ɔny dedeku a e muru, anke tasi em a, agɛn a fɛn b'oc Jan esɛ kokoba ɔb es af.» 27 Etɛn sica -li dad Jesu nine: «S'uwm any.» Etɛn Jesu yeji dad el nine: «Eke ow el ebɛn a, em yeji mi k'ow mi dadm ɔny abusu yec'em eke mi bi kok ɔw amua fɛn a.»

Ey yony a e lɛs eci nyandrɛ em odad

28 Jesu usr af dad nine: «Kɔ ayaf am ɛkanin low na ee? Eɛn nyam ɔny ey yony. Legɛn nyam, li dad iy kpekɛn a nine: "Em jim, yefɛnyina

† 21:16 Selu 8.3, Septant em ec'odad eke wel oc. † 21:19 *babm ikɛn nyam*: Babm ikɛn b'ɛfi gbuɛn ke suw am ok'r ɔkm. Tasi em a, eke suw anɛn'n em, ke l'ɛfi n̄. Babm ikɛn na eke suw iy em gbɔn ke ey anm em a, bebmn agɛn enyembri yony yony esel esɛ Jwifel ec'es ewel ab af.

im ɔgm kok juma.” 29 Li dad nine: “M’iim”, gbekɔ ow b’innɔn ebr a, l’itɔn odad ebl etɔ n’im ɔgm a. 30 Odad nyam a ce, iy es a dad ok jam es a. Iy a dad es nine: “M’ow m’im,” gbekɔ n’iim. 31 Agɔ yony na, bogɔ ec’anake kok es ec’erur ab ee?” -Li dad nine: «Iy kpekɔ a.» Etɔ Jesu dad el nine: «Low nawre m’am dad ɔny: wus labm eb esel lele afacyɔw ab b’ow ikɔ ɔny anym Nyam e gbrenɔbi usu a. 32 Tasi em a, Jan mij ok nuɔ es ow ɔny ogɔ low nenyembri nyam e yeɔm eci, etɔ ubmn in nawre; gbekɔ wus labm eb esel lele afacyɔw ab ub’r nawre. Etɔ emeny ów amua bobɔ ek’ekan a yeɔi, itɔnmn erm em ubmn in nawre.»

Viny ɔgm e juma kok esel eɔny eci odad nyandre em

Mark 12.1-12; Luk 20.9-19

33 «Ìrir nyandre em odad ejeci na: legɔ nyam, ɔgm es nyam ewl viny in ec’ɔgm a. N’awɔ lakp l’elul em, li kok usu eke wɛl k’ifi egb ey ab es, etɔ li kok usu gege eke wɛl k’anɔ ɔsu ɔgm a. † Etɔ l’oc egb ɔgm a l’abul ɔgm juma kok esel etɔ l’eb eɔagb n’im usu. 34 Eke egb ub e lakpo ow a, l’erm in ec’abu elum esel a im ɔgm juma kok esel a ogɔ eke li k’ɛɔn in ec’egb eke k’ebm’n a. 35 ɔgm juma kok esel a ɔny in ec’abu elum esel a, ɔr nyam, ibi yec’a, etɔ nya-han em ec’a, -l’ibi ow mebn

em. 36 Sica ɔgm es a erm in ec’abu elum esel a im nɔnɔ em akm kɛkɛ em ec’a, kɔ ɔgm juma kok esel a kok el low nyam ce. 37 Ow e jam a, l’erm in ec’iy a etɔ n’am tutr l’ese: “-Li b’ow -n’ɔny em jim ec’elum.” 38 Gbekɔ eke ɔgm juma kok esel a ekɔ iy a, -n’am dadarir el ɔfr em -l’ese: “Kin eɔɔ a eke godo godo b’ow el aja ij es a! S’imn, s’ibir ir ke egb ɔgm a el ey eci!” 39 -N’ɔny iy a, -l’oc -n’im -l’ɔwl ow ɔgm a e lakp jam a etɔ -l’ibi ow.»

40 Jesu ibrm el nine: «Etɔ sica legɔ eke egb ɔgm es a b’ow ow a, bla lowi li b’ow li kok ɔgm juma kok esel ab ee?» 41 -Li dad ow nine: «Agɔ ibiu amua ec’a, sɔɔɔ ikɔ k’ow anm em, li b’ow l’ibi wɛl, l’éb ɔgm a l’abul ɔgm juma kok esel ejeci. Eke egb ub e legɔ a b’ow ow a, wɛl b’ow ɔɔ’n in ec’egb ek’it a.» 42 Etɔ Jesu dad el nine: «Kɔ awlmn legɔ kaka Nyam Lel ec’odad eke dad ab ee? Lebn a eke êl us esel a oc ɔwl a,

ewl el êl lɔy em e lebn tasi. Na low ek’anɔ Nyam ogɔ ow ke el low sobɔ ey ec’any af.»

†

43 Jesu igɔ af dad nine: «M’am dad ɔny, na sosiem wɛl b’ow eb ɔny Nyam e gbrenɔbi usu a abu em ɔɔ ebr nyam ec’agɔ a eke b’ow kok ow e low a. [44 Eɔɔ eke b’ow ey lebn na af a, b’ow kikɔ es, etɔ eɔɔ eke lebn a b’ow ey af a, b’ow

† 21:33 Èkn Mark 12.1 ec’akr otar a.

† 21:42 Selu 118.22-23.

piplm em el siflefl.]» † 45 Egb waw esel egbel lele Farisiel ab iri Jesu eci sodad a, etj -l'uw any eke ow am dad el ec'odad. 46 -N'am ol akunda yec'em eke -li k'edjn Jesu, gbeko -n'am uru dedeku a, anke agj amua b'oc Jesu ese kokoba ob es af.

22

Mebi ec'es gbegbl ec'ob ij a eci nyandre em odad

Luk 14.15-24

1 Emeny Jesu oc nyandre em odad am dad ok agj a ek'ow low iri em a. N'am dad wel l'ese: 2 «Kin Afr eci gbrenjbi usu a ec'elel eke anjn: es ew es nyam kok ob ij, jim e mebi ec'es gbegbl a eci. 3 L'erm in eci juma kok esel a im eke k'esj agj a eke l'ew abu ob ij na ec'a, ko -l'egjm -l'owm. 4 Emeny l'erm juma kok esel ejeci etj li dad wel nine: "Dadr agj a eke m'ew abu a: Sica wel iny ob ab nj, wel ibi em eci sed a, mindey sobo fej iy neny. Owr mebi a ec'es gbegbl a ec'ob ij ab em!" 5 Gbeko agj a eke wel ew abu a tutrm ow e low etj im el ec'ow em: nyam ec'a, in ec'ogm owi em, yec'a, in ec'an ol owi em; 6 beb ony juma kok esel a, ijr gbre etj ibi el. 7 Es ew es a erm ebl: l'erm in ec'ar esel a im ibi agj ibiu amua etj etul el ec'eb a. 8 Sica li dad juma kok esel a nine: "Mebi a ec'es gbegbl ec'ob ij a bebmn ab, gbeko

agj a eke m'ew abu a itm. 9 Imn seberj em, ke ewr agj ek'otur eke k'ejan a abu ob ij a eci." 10 Juma kok esel a im seberj ab em, as agj a fej eke -n'am ejn a luku, amamn lele enj ab, etj es gbegbl usu a agj iy gbj.

11 Es ew es a ey akj eke k'ekn agj a eke wel im ot ow a, etj l'ekn egj nyam ek'ewm es gbegbl a ec'ob sos. 12 Li dad ow nine: "Lawl, ko ayaf eyr akj anj, etj ewm es gbegbl a ec'ob sos ee?" Egn a yewal tin. 13 Etj es ew es a dad juma kok esel a nine: "Awjn in sabu lele akr ab, ke ocr owal il gberj ncebn ab em. Yogn anake on ikj lele an em sasagr ab b'ow anj a." » 14 Jesu ign af dad nine: «Tasi em a, wel ew nono abu, ko tel ce wel sosum ot.»

Ko wel sog wus labm ee?

Mark 12.13-17; Luk 20.20-26

15 Sica ow on Farisiel a im ut asre. -N'am bebmn elel eke -li k'uk Jesu meb ke -n'onny ow odad ebl em. 16 Ow b'uwr a, -l'erm el e jam esel ab em ec'agj beb lele Eröd ec'ogog ec'agj ab im dad Jesu nine: «Low yegm agj es, s'uw any eke nj bi dad low nenyembri nyam: Nyam ec'elel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpej. Jnym egj kaka e muru; nj ec'a, agj a fej el agj nenyembri nyam. 17 Däd ey yec'ek'am

† 21:44 Matie eci silel esig oglog em a, wel ejnm sodad ek'anj ob na [...] ec'aran em a. Ekn Luk 20.18.

tutr odad na af a: kɔ ɛy ec'ol ab em abusu eru es eke si ki sɔg wus labm s'ɔŋ Sesar ee?» † 18 Gbɛkɔ Jesu uw el eci sow tutr enɔŋ ab any, etɔ li dad wɛl ninɛ: «Enyembri yony yony ɛsɛl, kɔ bla sɔsiɛm etɔ am ukr'm meb ee? 19 Yɛgm'n'm os a eke wɛl b'oc sɔgr wus labm a.» -L'oc os deɔŋ nyam -l'ow -li yɛgm ow, 20 etɔ Jesu ibrm el ninɛ: «Mɛny ɛwr na lele nin na eke wɛl nɔn os na af a, bwo ec'ɛgɛ ec'ow el ee?» 21 -Li dad ninɛ: «Sesar eci.» Etɔ Jesu dad el ninɛ: «Eke ow el ɛbɛn a, ke ɔŋn Sesar yec'ek'el Sesar ec'a, ke ɔŋn Nyam yec'ek'el Nyam ec'a.» 22 Eke -l'irir odad a, low iti el any afɔŋ es, etɔ -l'ɛlu ow es -n'im.

Luw em anɔ igb

Mark 12.18-27; Luk 20.27-40

23 Lɛgɛ a ɛɛ, Sadusiɛl bɛb ow ɛɔŋ Jesu. (Ke Sadusiɛl anake bi dad ɛsɛ luw em anɔ igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na 24 -l'ɛsɛ: «Low yɛgm agɛ ɛs, kin Moiss ec'elele eke dadr: *Eke ɛgɛ nyam uw etɔ l'ewm ey a, ow it eke lisijim k'ɛbi iɔnyɔw a ew ey in ab ɛw'r nin es.* † 25 Kin ɛy em ec'agɛ lisijimɛl lɔbɔ e low ek'ɛɔŋ: *likpekp a ɛbi yɔw,*

ewm iy kaka toɔ etɔ l'uw. Eke l'ewm iy a, l'ɛlu lisijim iɔnyɔw ab es. 26 Lisijim yony em a yeji ɛbɛn, nyahan em ec'a yeji ɛbɛn; etɔ el lɔbɔ mum ec'a, ow el ɛbɛn. 27 Eke el fɛɔ -l'uwr a, yɔw a yeji uw. 28 Sica lɛgɛ eke agɛ ek'uw a b'ow igb luw em a, agɛ lisijimɛl lɔbɔ a, bwo ec'ɛgɛ anake yɔw a b'ow el in ec'ab ee? Anke el fɛɔ -l'ɛbi ow, ow el el e yɔw!»

29 Jesu dad el ninɛ: «ɔny, ek'am irmn, anke uwmn Nyam Lɛl a eke wɛl nɔn a ab any, etɔ Nyam ec'abusu a yeji uwmn any. 30 Tasi em a, lɛgɛ ek'agɛ ek'uw a b'ow igb a, ɛgɛ lele ɔyɔw ab k'ow ɛbirm okm es ij, kɔ -li b'ow -l'ir ɛb ɛsɛ elele eke afr ɛrm ɛsɛl anɔŋ afr ab af. 31 Yec'a eke k'el agɛ eke k'igb luw em a, kɔ awlmn lɛgɛ kaka low yec'a eke Nyam dad ɔny ab ee? Li dad ninɛ: 32 *Em m'el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakob e Nyam ab.* † Etɔ Jesu usr af dad ninɛ: «Kɔ agɛ ek'uw a e Nyam li k'el ee? Njan, l'el agɛ ek'uw ke anɔ owr a e Nyam.» 33 Eke dedeku a iri low na a, ow ɔr el.

Ol ab em eci ligbɛl tasi a

Mark 12.28-34; Luk 10.25-28

† 22:17 Tasi em a, Erɔd ec'ogog ec'agɛ lele Farisiɛl ab irirm. Erɔd ec'agɛ a b'erur Rom ɛyɔ ec'ɛs ɛw a, etɔ -li bi tutr ek'ow it eke wɛl ki sɔg wus labm. Farisiɛl bi tutr eke Nyam anake el el ec'ɛb ebu a; ke sɔg wus labm ɔŋ Sesar a, ow am yɛgm eke wɛl am eb in ec'ɛs ɛw a, ke iɔŋ Nyam ec'a ɛlu es. -Li tutr ek'ow ɔtu eke k'is gbɛ ɛɔŋ ɛɔŋ Israel ɛb em. † 22:24 Ol ɔkn 25.5-6. † 22:32 ɔkm Ok 3.6. Abraham, Isak lele Jakob ab uw ow ij akpo ekɔ yen yen sakp yen gbɔɔ etɔ Nyam am dad Moiss odad na. Bɛbm'n Luk 20.37. Ow am yɛgm eke Abraham, Isak lele Jakob ab a, eke -l'uw yeji, -n'anɔ owr etɔ lɛgɛ nyam -li b'ow -l'igb luw em.

³⁴ Eke Farisiel iri eke Jesu abl Sadusiēl neny es odad ebl em a, -l'ut asre. ³⁵ Etnj el em ec'ol e low yegm es gbēl nyam erur eke k'ebm Jesu. L'ibrm ow nine: ³⁶ «Low yegm agn es, kō ol a fēn em e ligbēl el bogņ e'ee?» ³⁷ Jesu dad'r nine: «*B'ow erur Asņ Kōtōkō η e Nyam η ec'erm fēn em, η ec'abņ fēn em, lele η e tutr pupukpaņ ab.*† ³⁸ Na anak'el ol ab em e ligbēl lele ow eci tasi ab a. ³⁹ Etnj kin yony em ec'eke akpl ot krekre ec'ab es: *b'ow erur egnj kaka fēn ese η obi η obi af.*† ⁴⁰ Mois ec'ol a fēn lele kokoba ob esel eci low yegm ab ab anņ ol yony na em.»

Mesi a lele David ab e low
Mark 12.35-37; Luk 20.41-44

⁴¹ Farisiel as luku etņ Jesu am ibrm el low na: ⁴² «Tutr eke onyn Mesi a e līs el bogņ e'ee? Bwo e lilaw eel ee?» -Li dad ow nine: «L'el David e lilaw.» ⁴³ Jesu dad el nine: «Etnj kō sica ayaf David ek'Abņ Lala nyimn a otu esņ'n "Es Kōtōkō" ee? Ke David dad nine: ⁴⁴ Es Kōtōkō Nyam dad em Es Kōtōkō nine: Òw sig es em e lidr abu af toņ bake m'ót η ec'efnu a m'ok η ec'akr ew. †

⁴⁵ Eke sica David b'esņ'n "Es Kōtōkō", ke ayaf Mesi a otu eke k'el David e lilaw ee?» † ⁴⁶ El em ec'egnj kaka otum pigm neny dadm odad nyam coco yeji, etņ ow e legņ a etņ a, egnj kaka úsm ibram'n low ij.

23

Ki kokr ese Farisiel lel ol e low yegm esel ec'ab af
Mark 12.38-39; Luk 11.43-46; 20.45-46

¹ Sica Jesu am dad bieku a lel in e jam esel ab ab ese: ² «Wēl abul ol e low yegm esel a lele Farisiel ab ab Mois ec'ol a ec'akr otar. ³ Ow sosiem ēlumn el, ke kōkr low yec'a eke -li bi dad ony a, gbekō k'ēbr el ec'es an a e lakr, anke low a eke -li bi yegm agņ a, -li kokmn. ⁴ Ow b'el erēkp leg leg eke -li b'awņ -l'itm agņ obi af, kō el obi em a, -l'egņmn -l'ocmn abuli em -l'ēluamn agņ abu uyum sērēkp leg leg amua. ⁵ El ec'ów fēn e kok em, -li b'erur ek'egņ ki ler el. Ow em a, Nyam odad a eke -li b'oc -l'ucu el e sos a, b'ew low agbr em. Etnj emeny el eci mob af ew a ec'enyembri a eke -li bi gignj a yeji b'ar es afņ es. † ⁶ Ek'ow el

† 22:37 Ol ņkn 6.5. † 22:39 Ob Ap 19.18. † 22:44 Selu 110.1. † 22:45 Jwifel am eku Mesi a eke k'el egnj ow ese Mois af ke sōg el Rom ec'es ew a ec'abu em (Ol ņkn 18.15). Jesu am yegm el eke Mesi a b'ow el egnj ke l'el Nyam yeji. † 23:5 Nyam nuņ ignj em, Jwifel amamn bi non Mois ec'ol a ok ndey lel em ok meb oc ucu anyaf; oglog ucu nemn abu (ņkm Ok 13.9,16; Ol ņkn 6.8; 11.8). -Li b'oc ob ese truku ec'enyembri af -l'ew el eci mob af ew a ec'esr em a, el eci sol a ec'okn sosiem eci (Awl 15.37-41; Ol ņkn 22.12). Nyam erur eke agņ ki kok eben kō Farisiel ec'a, -li b'ew low agbr em yec'etņ ke agņ úw any eke -li b'ignj Nyam nuņ -l'akm agņ ejeci.

ob ij ec'es gbegbl em yeji, -
li b'erur susu amamn, etj
Nyam nuj ign susu a, -
li bi dogjn mekpn anym
es; ⁷ -li b'erur eke dedeku
em wel k'esjn el elum em,
etj emeny -li b'erur ek'agn
k'esjn el "Low yegm agn es".
† ⁸ Gbeko ony, k'ojn agn
k'esjn ony "Low yegm agn
es", anke egn nyam coco ce
bi yegm ony low etj ony fej
eel agn lisijimel ofr. ⁹ Wus
af ana, k'esjn egn kaka ey
"Es", anke egn Es nyam coco
onyn, in a ek'ann afr a.
¹⁰ Etj emeny k'ojn egn k'esjn
ony "Es ew Es", anke Es ew
Es nyam coco onyn, in l'el
Mesi a. ¹¹ Ow it ek'onny em
ec'egn ligbel a k'el ony ec'ob
oc oj es. ¹² Egn eke b'ow
igbl'l in sosi ogn a, wel b'ow
is'r es, gbeko egn eke b'ow is
es a, wel b'ow igbl'l ogn.»

*Jesu am edjn ol e low
yegm esel lele Farisiel ab
ec'enyembri yony yony owi a*
Mark 12.40; Luk 11.39-52;
20.47

¹³ «Ol e low yegm esel
lele Farisiel ab, ony agn
enyembri yony yony esel,
gbre el ony eci! Anke b'abal
Afr eci gbrenjbi usu a e
lisany a agn ec'any af. Ony
obi okmn em etj agn a eke
b'erur eke k'ok em a, ejjmn
-l'okmn em. [¹⁴] † ¹⁵ Ol
e low yegm esel lele Farisiel

ab, ony, agn enyembri yony
yony esel, gbre el ony eci!
Anke b'ecar mij af eci, wus
wewe af eci imn susu fej eke
k'ejan egn nyam coco eke
k'us ony jam; eke b'ejan in
a, bi kokar ir l'ot gbre ij usu
ec'egn es sakp yony l'akm
ony.

¹⁶ Nyimn esel ek'any efl,
gbre el ony eci! Ony bi dadr
esre: "Ek'egn nyam ij neny
Nyamel gbél a e nin em, ke
n'anm neny ij ab em; ko
eke l'ij neny sika a ek'ann
Nyamel gbél ab em a e nin
em, ke n'ann neny ij ab em."

¹⁷ Ony anyamb agn! Any
eflu! Ko bogj ec'ob anake
ony any ab ee? Sika a, ko
Nyamel gbél a eke b'oj sika
a ony any ab ee? ¹⁸ Emeny
bi dadr yeji esre: "Ek'egn ij
neny egb waw usu e nin em,
ke n'anm neny ij ab em; ko
eke l'ij neny ob ap a ek'ann
egb waw usu a e nin em a, ke
n'ann neny ij ab em." ¹⁹ Any
eflu! Bogj ec'ob anake ony
any ab ee? Ob ap a, ko egb
waw usu a eke b'oj ob ap
a ony any ab ee? ²⁰ Egn
ek'am ij neny egb waw usu
a e nin em a, am ij neny egb
waw usu a lel ob fej ek'ann
egb waw usu ab ab e nin
em. ²¹ Egn ek'am ij neny
Nyamel gbél a e nin em a,
am ij neny Nyamel gbél a lele

† **23:7** Jwifel ec'ol em a, eke am esjn egn ek'el low yegm agn es a, ow it eke
ki dad ese "Low yegm agn es" elum sosiem. Eke ow elm eben, b'ow ejn abr
enym tuotuo. † **23:14** Matie eci silel esig beb em a, wel ejn akr 14. [Ol e low
yegm esel lele Farisiel ab, ony enyembri yony yony esel, gbre el ony eci! B'ufjn
enjyow eb es, etj bi kokr nyandre ofurir Nyam njjn yec'etj ke wel ot ony agn
amamn. Na sosiem anake ony e jej ok a b'ow ew tuotuo a.]

Nyam ek'ir em ab ab e nin em. ²² Egn ek'am ij neny afr e nin em a, am ij neny Nyam e lekpn a lele Nyam eke sig es af ab ab e nin em.

²³ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agn enyembri yony yony esel, gbre el ony eci! Anke b'onh Nyam ony ec'ob ek'ewal a eci sakp lew em toh mob soson ob ab yeji, † gbekɔ b'ighn low yegm amamn a ek'el ol a ec'a elul es, ese jej ok nyim nyim, sɔh ikh lele neny nyam ij ab. Ke tasi em a, low na anake wel ki kok a, ke ow e likpr a yeji, wel k'ighm elum es. ²⁴ Nyimn esel ek'any efl! B'osr mij es eke k'onyn kpikpi ek'anh em a ocr es, † kɔ b'eman gbanɔ kedebnam! ²⁵ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agn enyembri yony yony esel, gbre el ony eci! Anke ony e mij kpɔk lel ony e kpokpo ab ab e jam jam a, b'etn es, kɔ ow e lokm a, ow enuh b'iy em: sos es onyn anm ony em, b'erurir ob ony toh el ony mil. ²⁶ Farisiel ek'any efl, tɛtn mij kpɔk a e lokm ab es ye, etn ow e jam jam a yeji b'ow ayl.

²⁷ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agn enyembri yony yony esel,

gbre el ony eci! Anke ony b'otr suwomu eke wel ufur es; † ow ec'af a b'akpl, kɔ ow e lokm a, agn ek'uw ec'ew lele kpɔtɔm owi ab b'anh. ²⁸ Eben nyam coco ony yeji, sos af a, bi yegmn agn ek'ijr neny nyam Nyam ec'any af, kɔ ony e lokm a, ow enyembri yony yony lele ow enuh ab iy em gbɔh.

²⁹ Ol e low yegm esel lele Farisiel ab, ony agn enyembri yony yony esel, gbre el ony eci! Anke bi kokr kokoba ɔb esel eci suwomu a akpl, etn b'ijr mɛwl neny nyam esel ec'ab af, ³⁰ etn bi dadr esre: "Blel ey lagnel e legn ab em s'anh ana, ke blel neny okrm ey af s'ibim kokoba ɔb esel a." ³¹ Eben a, ony obi em uwar ony sosi any eke eel agn a ek'ibi kokoba ɔb esel a ec'alaw. ³² Sica ony ec'a, abu anh ony em! Uwarir low yec'a eke ony lagnel ɔb nun a! ³³ Ony morhn kpu ec'eb amua, ayaf ɔtur eke k'anmn gbre ij usu ee? ³⁴ Na sosiem kin, m'ow m'erm kokoba ɔb esel, agn nun em ony esel lele low yegm esel tasi ab ony ogn. Ony b'ow ibir beb, ewr beb ol likh af. Ony e Nyam nun igh usu a, b'ow ɔɔr beb say em, etn b'ow ogn el es eb

† **23:23** Mois ec'ol a b'ibrm eke egn ek'onh Nyam wus juma eke wel kok a ec'egb a eci sakp lew em (Ol Jkn 14.22; Ob Ap 27.30), kɔ Farisiel b'oc ol na ew low agbr em, toh ke -l'ot egb ek'itm yeji -l'ok em. † **23:24** Tasi em a, Jwifel b'ekn moyu ese sikpl ec'ob af (Ob Ap 11.20-23). Farisiel b'os ob feh ek'el mij ob iy eke -li b'egh ab es yec'etn ke -li k'emnmn loyu. Eke -n'emn a, -li bi tutr eke -l'uwm anh Nyam ec'any af ij. † **23:27** Lakpo feh, gbuh ke Pak ey Jerusalem a, agn b'ufur suwomu a, ow yegm usu im esel a eke k'itnrm abu. Eke -l'itnrm abu, ke -l'uwm anh Nyam ec'any af nɛnegh gber nyam eci, etn ow k'ow ɔɔm el abusu -n'anmn es gbegbl ab em ij.

eb em. ³⁵ Ow em a, b'ow enjan low nenymbri nyam esel eci low nun a eke wel kok a ec'abr enym ek'it a. Ow ob nun neny nyam es Abel eci low nun a eke wel kok ab em, etj ow im ton edj nun Zakari Baraki jim ec'ab em. Ibir ir egb waw usu a lele usu lala ab ab ec'aran a. † ³⁶ Low nawre m'am dad ony: ow enun a ec'abr enym a ek'it a b'ow ey yefenyina ec'agj a e nun afl!»

Jesu am dad Jerusalem eci es ufj owi

Luk 13.34-35

³⁷ «Jerusalem Jerusalem, η eke b'ibi kokoba ob esel ke b'or agj eke Nyam b'erm ow η ogj a mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as η ec'ey luku em e lis, ese elel eke ηgos ey lis b'as in ec'ey luku ow ew ab af, etj egjm! ³⁸ Ow sosiem kin, *Nyam b'ow digj ony ec'akj a elu es foj.* † ³⁹ Tasi em m'am dad ony: k'ow eknmn'm ton ba ke legj a ow; yogj anake b'ow dadr esre: “*Ke Nyam edj egj ek'am ow Es Kotoko e nin em a owro a!*” »†

24

Nyamel gbela e nunj

Mark 13.1-2; Luk 21.5-6

¹ Jesu ey okm Nyamel gbela ab em etj aam. In e jam esel a im enj'n eke ki yegm'n Nyamel gbela ec'elel eke wel

usr a. ² Jesu odu odad eb etj am dad el ese: «Am ekan ow amua fej ee? Low nawre m'am dad ony: anja lebn kaka k'ow usrm lawl lebn af anm, fej b'ow er ok wus.»

Legj es abal el e gbre a

Mark 13.3-13; Luk 21.7-19

³ Eke Jesu sig es Olivie lafeny af a, jam esel a im enj'n in sony em etj am ibrm'n ese: «Dad ey o! Ko bogj legj iy low na b'ow ey, etj bogj eci meny ewr b'ow yegm η e mowrer lele wus na e nun edj ab ee?» ⁴ Jesu dad el nine: «Ewr erm! Ki yebr egj k'irmn ony. ⁵ Tasi em a, agj nono b'ow ow em e nin em dad ese: “Em Mesi a”, etj -li b'ow -l'irmn agj bubute. ⁶ B'ow irir ar ek'am ey anja e likekr lele ar owi eke b'ow ey akpoj a ec'amani ab; ki yebr erjn k'onny ony. Ow it ek'ow amua k'ey, ko ow k'elm wus na e nun edj. ⁷ Tasi em a, ebr nyam ec'agj b'ow im enj ebr ejeci nyam ogj ar; es ew nyam b'ow im enj es ew ejeci nyam ar ogj eci; lek b'ow ey etj wus b'ow umu susu susu af. ⁸ Ow amua fej b'ow ew ese iy onyn eci dudu krekre ab af.

⁹ Ow sosiem agj b'ow ot im ony gbre ijr eci etj -li b'ow -l'ibi ony. Em sosiem ebr ebr a fej b'ow ifn ony. ¹⁰ Etj ow e legj ab em

† **23:35** Abel lele Zakari ab usr agj a fej ek'eknm low ke wel ibi a usu Ebre em e Bibl ab em, anke -l'el agj krekre lele es abal el ab ek'eknm low ke wel ibi. Bibl na edj nun Ow e Wel Non e lel em; ow elm Malaki em. Nun Ob 4.8; 2 Ow e Wel Non 24.20-22. † **23:38** Jeremi 22.5. † **23:39** Selu 118.26.

a, agɲ nɔɔɔ b'ow irmn el ec'omn; -li b'ow -l'ejurir etɲ -li b'ow -l'ifanin el ofr yeji. ¹¹ Etɲ emeny kokoba ɔb esel ayadɲu nɔɔɔ b'ow ok ɔkm etɲ b'ow irmn agɲ nɔɔɔ. ¹² Low ɲɲɲ kok b'ow eny eb es tonɲ ke agɲ beb ec'erur ek'ony a irm. ¹³ Gbeko egɲ eke b'ow inym es kikri ton ow e nun edɲ em a, b'ow eɲn sel. ¹⁴ Wel b'ow ɔb gbrenɲbi usu a ec'Amani Mamn na wus na nimum af, yec'etɲ ke ebr ebr a feɲ ij danɲku; ke sica ow el ow e nun edɲ goɲ.»

Musue ob iy

Mark 13.14-23; Luk 21.20-24

¹⁵ «Sica b'ow ekan ob yec'a eke wel b'esɲ "*Musue ob iyr*" eke kokoba ɔb es Daniel dad ow ec'odad a. †*Wel b'ow ew'r usu lala a.* (Ke egɲ eke b'ow awl ow amua a, iri senyn senyn!) ¹⁶ Ke kpekɲ agɲ a eke b'ow anɲ Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em; ¹⁷ egɲ eke b'ow anɲ in ec'el af e lef eb usu a, † k'usm es eym akɲ ocm ob; ¹⁸ etɲ egɲ eke b'ow anɲ ɔgm a, k'ewlm iim jam ocm in e mob af ew a ij. ¹⁹ Segɲ amua b'ow ew tuɔtuɔ molok ab lisel lel el ek'am ɔɲ ey meny ab ab eci. ²⁰ Nɔɲan Nyam yec'etɲ ke es uru ikɲ na k'eym nyam es us em,

oglog nenegɲ e legɲ! ²¹ Tasi em a, ow e legɲ ab em, *gbre ij a b'ow ew tuɔtuɔ afɲn es.* *Ow b'ow akm gbre ij feɲ eke wel ekn wus e nun ɔb em ton ke k'it yefenyana ec'a.* † Legɲ kaka, gbre ij ikɲ na k'ow anm ij. ²² Etɲ blel Nyam egɲm isrm segɲ amua em, ke egɲ kaka blel ɔtum anm owr. L'isr segɲ amua em agɲ a eke li sɔsum l'ot a sosiem eci. ²³ Eke batɲ egɲ nyam bi dad ɔny ese: "Ekan, Mesi a anɲ aɲa!" oglog: "N'anɲ yogɲ a!" k'ubr egɲ a nawre. ²⁴ Tasi em a, mesiel ayadɲu lele kokoba ɔb esel ayadɲu ab b'ow ok ɔkm. - Li b'ow -li kok meny ewr egbel lele ow any iti owi ab agɲ ec'irmn eci, etɲ ek'ow it yeji, -l'otu -l'irmn agɲ a eke Nyam sɔsum ot a. ²⁵ Kin, irir! M'ikɲ anym m'ewar ɔny.

²⁶ Eke batɲ wel bi dad ɔny ese: "Ekan, n'anɲ loj yogɲ!" k'imn. Oglog ek'egɲ bi dad ɔny ese: "Ekan, n'am lol es aɲa!" k'ubr ir nawre. ²⁷ Eɛe el el eke afr b'eɲn ke b'ayal yogɲ a eke ligbn b'igb, ton ok yogɲ a eke ligbn b'eru es a, eben eke egɲ ec'Iy b'ow owr ana. ²⁸ Yogɲ eke sos megl ugɲn anɲ a, yogɲ anake sikaka b'as luku a.» †

Egɲ ec'Iy eci mowrer

Mark 13.24-27; Luk 21.25-28

† **24:15** Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † **24:17** Jwifel e mel eke b'us a, ow ec'af a b'ew pete. -Li b'anɲ yogɲ -l'eb sel. † **24:21** Daniel 12.1. † **24:28** Akr 28 ec'iri a ew tuɔtuɔ; gbeko ek'akr 26, 27 am ayal a, wel ɔtu eke k'iri nene: ese el el eke sikaka eknm sos megl ugɲn eke -n'iim ow e saw a (Job 39.30), eben nyam coco agɲ b'ow ew Krist ec'ow e legɲ a erm.

29 «Kpekɛɛ eke sɛgɛɛ ab em eci gbɛɛ ij owi a b'oc es a, *ligbn b'ow irm es etɛɛ awl yeji k'ow afɛɛm ij, mɛlɛl b'ow anɛɛ afr ok wus etɛɛ afr ec'abusu owi fɛɛɛ b'ow wuwal.*† 30 Etɛɛ sica ɛgɛɛ ec'Iy e mɛny ɛwr a b'ow ɛy ɔkm afr; *etɛɛ wus na nimum ec'ɛbr ɛbr a fɛɛɛ b'ow ikɛɛ ɔɛɛn kok sɔɛɛɛ, -li b'ow -l'ɛkn ɛgɛɛ ec'Iy eke b'ow anɛɛ afr e jru em am ow abusu fɛɛɛ lel anygbel ab.* † 31 *Krɔkr gbɛɛl a b'ow ikɛɛ, etɛɛ li b'ow n'ɔɛɛ in ec'afr erm esel a im wus na eci ɔy yar ab em as agɛɛ a eke li sɔsum l'ot a luku; ow b'ow ɔb nuɛɛ ogog nyam ton ogog yec'a.*†

Low yɛgm eke babm e likɛɛ a am elu ɔkm
Mark 13.28-31; Luk 21.29-33

32 «Kin low yɛgm ek'el babm e likɛɛ a eci eke k'irir: kpekɛɛ eke in ec'al a b'ɛw wrɔwrɔ, ke n'am gɛgɛɛ ɔɔɔɔ a, kpekɛɛ b'uwr any eke mewij ow titm ŋ. 33 Eɛɛɛ nyam coco, eke b'ɛkan ów amua ow a, ke kpekɛɛ úwr any eke low a titm, etɛɛ ow b'ow ɛy. 34 Low nawrɛ m'am dad ɔny: yɛfɛnyɛna ec'agɛɛ a fɛɛɛ k'ow uwm uwrɛm etɛɛ ów amua b'ow ɛy. 35 Afr lele wus ab b'ow ɛc, gbɛkɔ lɛgɛɛ kaka em e sodad a k'ow ɛcm.»

Nyam sɔny coco uw lɛgɛɛ a e nuɛɛ ɛdɛɛ ab any

Mark 13.32-37; Luk 17.26-30, 34-36

36 «Gbɛkɔ ów a e lɛgɛɛ lele wanci ab ab eke b'ow ɛy a, ɛgɛɛ kaka uwm any: afr erm esel yeji uwm any, ɛgɛɛ ec'Iy bɔbɔ yeji uwm any, † ek'ow elm em ɛs sɔny coco ɛɛ. 37 Low yec'a ek'ɛy Noe e lɛgɛɛ ab em a, lɛgɛɛ ek'ɛgɛɛ ec'Iy b'ow ow a, ow b'ow el ɛɛɛɛ. 38 Tasi em a, ow e lɛgɛɛ a, gbunɛ ke mij gbɛɛl a ek'an a eci lɛgɛɛ ów a, agɛɛ am ij etɛɛ am ɛgɛɛ ɛsɛ sɛgɛɛ fɛɛɛ ec'ab af. -N'am ɛbi ɔyɔw, -n'am ɛbir el ec'ɛy ɔyɔw ɛgɛɛ ton batɛɛ it lɛgɛɛ a eke Noe ɛy mijetɛɛ gbɛɛl ab em a; † 39 -l'ɛwm ow e low erm ton ow it lɛgɛɛ a eke mij gbɛɛl a an ot el fɛɛɛ ab im a. Lɛgɛɛ ek'ɛgɛɛ ec'Iy b'ow ow a, ɛɛɛɛ ek'ow b'ow ɛcr ana. 40 Ow em a, ek'agɛɛ yony anɛɛ ɔgm, wɛl b'ow oc nyam ke wɛl ígɛɛ nyam elu es. 41 Ek'ɔyɔw yony am bɛbm sos ob iny eci, wɛl b'ow oc nyam ke wɛl ígɛɛ nyam elu es. 42 ɔsur, anke uwmn lɛgɛɛ a eke ɔny ɛs Kɔtɔkɔ b'ow ow ab any. 43 Írir low na ow ók ɔny es sos em sɛnyɛn sɛnyɛn: blɛl akɛɛ ɛs b'uw ncok e wanci ek'ulu k'ow ab any ana, ke blɛl n'ánɛɛ any owr yec'etɛɛ ke li kí yɛbm ow ɛpirm ɛym'n akɛɛ. 44 Na sɔsiɛm, ɔny yeji, bɛbmɛn sos, anke ɛgɛɛ ec'Iy

† 24:29 Bɛbmɛn Esayi 13.10; 34.4; Ezekiel 32.7; Joel 2.10; 3.4. † 24:30 Daniel 7.13. † 24:31 Ol ɔkn 30.4; Zakari 2.10; Nehemi 1.9; Ezekiel 37.9. † 24:36 *ɛgɛɛ ec'Iy bɔbɔ yeji uwm any*:Matie eci silel esig oglog em a, wɛl ɛɛɛɛm odad ikɛɛ na. † 24:38 ɛkn Nuɛɛ ɔb 6.9-7.6.

b'ow ow wanci af eke k'ow
omnmn a.»

*Juma kok es mamn lele
juma kok es nun ab*

Luk 12.41-48

⁴⁵ «Bwo ec'egh el juma kok es mamn lele nun em ony es ab ee? Kin egh nyam eke in ec'es ew es a ony abusu eke k'ekn juma kok esel ejec'a e lis e low, n'on wel ob ij wanci a ek'ow b'it a. ⁴⁶ Ehe el juma kok es ikh na eci, eke in ec'es ew es a e meny ewl ow em, b'ow ehan am kok juma a! ⁴⁷ Low nawre m'am dad ony: es ew es a b'ow afl in ec'ob ony a feh es elul il abu em. ⁴⁸ Gbeko ek'ow el juma kok es nun, li b'ow li dad in ec'erm em l'ese: "Em ec'es ew es a k'ow owm caca." ⁴⁹ Etn li b'ow l'ob nun n'am or in e juma em e lawlel a, n'am ij ke n'am egh, mar egh esel ab ab. ⁵⁰ Ko es ew es a b'ow ewl ow legn nyam eke li k'ow n'omnm, wanci nyam af eke li k'ow l'uwm any. ⁵¹ Li b'ow l'ogh juma kok es a † ke n'on ow enyembri yony yony esel eci gbre ij a; yogh anake onh ikh lele an em sasagr ab b'ow anh a.»

25

*Ededyow oto lew a eci
nyandri em odad*

¹ «Afr eci gbrenghi usu a anh ese ededyow oto lew a

e low ab af. -L'ot el e mun al a etn -l'ok okm -n'aam -l'obr mebi es a. † ² El em a, yen ewm low erm etn yen a gbe b'ew low erm. ³ El a eke ewm low erm a, ot el e mun al a, ko -l'ocm mun kaka -l'akham abu ab. ⁴ Etn el a eke b'ew low erm a, ot el e mun al a lele mun ek'anh mun kpar em ab im. ⁵ Eke mebi es a ec'ow a am ibn, oyow oto a feh memn eb sos, etn am eru memn.

⁶ Eke legn usu a, lebl nyam ikh dad nine: "Kin mebi es a! Okr okm obar ir!" ⁷ Ededyow oto lew a ufhm es igb etn am bebm el e mun al a sos. ⁸ Low erm ewm lisel a am dad likpr a ese: "Onh ey ony e mun a tel, ko ey e mun al a am irm es." ⁹ -Li dad wel nine: "Njan, anke ow enym eke ow b'ow ebm ey bake ow ebm ony. Imn ol ij usu a, ke ol ony eci." ¹⁰ Low erm ewm lisel a im am ol mun, etn wanci ab af ce mebi es a ow. Ededyow oto yen a eke bebm sos a ok es gbeghl usu a in ab etn wel abl el a safue em. ¹¹ Eke ow ibn tel a, oyow oto ejec'a yeji ow, etn am elu lebl dad ese: "Egh gbel, egh gbel, fig ey lisany!" ¹² Ko mebi es a dad nine: "Low nawre m'am dad ony: m'uwm ony any." » ¹³ Jesu ign af dad nine: «Osur anke uwmn legn a lele wanci ab ab any.»

† **24:51** *Li b'ow l'ogh juma kok es a: odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese li b'ow li kok juma kok es a low nun afh es.* † **25:1** Jwifel eci mebi es gbeghl em a, ncok em, yow ec a lele lawlel ab b'im oc yow a ke -l'osn es n'am ow gbugh. Yow a e lawlel a b'obr el ejagh ke el yeji ok el em. Agr a feh eke b'osn es a b'onym mun al ab ow yegm eke el yeji -n'anh es gbeghl ab em.

*Òc os ɔɔl an
Luk 19.11-27*

14 «Tasi em a, Afr eci gbrenghi usu a anɔ esɛ eɔɔ nyam ek'am ow im usu af. L'esɔ in eci juma kok esɛl a etɔ l'abul wɛl in ec'ob ɔny a. 15 N'ɔɔ nyam sika em os † yen, yec'a yony, etɔ nyahan em ec'a nyam. Eɔɔ eɔɔ eci lɛc oɔɔ eke b'im ok a, ow em li cɛc wɛl os a, etɔ n'im. 16 Kpekɔ juma kok es a ek'ɛɔɔ yen a oc im ɔɔl an etɔ ɛɔɔ sika em os ejeci yen. 17 Yec'a ek'ɛɔɔ yony a yeji kok ɛben, etɔ ɛɔɔ sika em os ejeci yony. 18 Gbɛkɔ yec'a ek'ɛɔɔ ekɔ nyam a im ur nɔmu lɔl in eɔɔ gbɛliy ec'os ab es em. †

19 Eke ow kok sɛɔɔ nɔɔ a, juma kok esɛl a ec'es ɛw es a ow, etɔ wɛl ab n'am ub ob. 20 In a eke ɛɔɔ sika em os yen a, ɛri ow etɔ ok ejeci yen ɔkm etɔ dad ninɛ: “Es ɛw, ɔɔ'm sika em os yen. M'ɛɔɔ ekɔ ejeci yen: kin ow.” 21 In eci es ɛw es a dad'r ninɛ: “Ow akpl, ɔ juma kok es mamn nɛny nyam es. Ij nɛny nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ɔ ów eɔɔ. Òw kok sos em inɔ em ab.” 22 Juma kok es a eke ɛɔɔ sika em os yony a yeji ow dad ninɛ: “Es ɛw, ɔɔ'm sika em os yony. M'ɛɔɔ ejeci yony: kin ow.” 23 In ec'es ɛw es a dad'r ninɛ: “Ow akpl, ɔ juma kok es mamn nɛny nyam es. Ij nɛny

nyam ów ekekey em, m'ow m'abul'ɔ ów eɔɔ. Òw kok sos em inɔ em ab.”

24 Sica juma kok es a ek'ɛɔɔ sika em os nyam a ɛri ow etɔ dad ninɛ: “Es ɛw, m'uw any eke ɔ ɛw tuɔtuɔ: yogɔ eke ewlm a, b'ow, yogɔ eke elum eɔɔ nɔmu em a yeji b'ub. 25 ɛɔɔ ɔny'm etɔ m'oc ɔ ec'os a mi lɔl es nɔmu em: kin ow.” 26 In ec'es ɛw es a dad'r ninɛ: “N' juma kok es ɔɔɔ, ɔɔɔ! Úw any eke mi b'ow eɔɔ yogɔ eke m'ewlm a, etɔ mi b'ub eɔɔ yogɔ eke m'elum eɔɔ nɔmu em. 27 Blɛl óc em ec'os a ɛw es ob es ɛw usu, ke em eci mɛny ewl ow em a, m'oc em ec'ob a lele ow eci mij ab ab. 28 Èbr ir sika em os nyam a abu em, ke ócɔ ɔɔɔ eɔɔ a ek'ɔny sika em os lɛw a. 29 Tasi em a, eɔɔ fɛɔ ek'ɔnym ob ab a, wɛl b'ow obn'n etɔ ow b'ow ufu'r es, kɔ eɔɔ ek'ɔnym ob kaka a, tɛl a eke n'ɔny a yeji, wɛl b'ow ɔdu eb'r abu em. 30 Juma kok es keskes na ec'a, ɔnyɔ ɔwal il gbɛɔ nɛbn ab em, yogɔ anake ɔɔɔ ikɔ lele an em sasagr ab b'ow anɔ a.” »

Jej ok es abal el

31 «Lɛɔɔ ek'ɛɔɔ ec'Iy b'ow ow in ec'anyɔɔ ab em afr ɛrm esɛl fɛɔ ab a, li b'ow li sigr in ec'ɛb ebu el e lɛkpn a. 32 Wus na nimum eci ɛbr ɛbr a fɛɔ b'ow as luku in ec'any

† 25:15 Sika em os nyam bɛbmɔ juma kok es nyam ec'akpo lɛw yen eci labm sɔɔ ab. † 25:18 Jwifɛl em a, eke wɛl abul'ɔ os, etɔ agbr nɔmu elu em a, eke ulu ow iy, ke ow elm ɔ e low ij. Eɔɔ na erurm eke lɛɔɔ nyam wɛl k'ok'r ów af,

na sosiem anake l'agbr nɔmu l'elu em a.

af, etj li b'ow l'ok agj a sakp yony ese el el eke mebob osu es b'ok meceb ogog ke b'ok sican ogog ab af. †³³ Li b'ow l'ok meceb in e lidr ogog a, ke l'ok sican in e nemn ogog a. ³⁴ Etj eb ebu a b'ow dad agj a ek'annj in e lidr ogog a ese: "Ony a eke em Es edj owr a, òwr ke ijr gbrenghi usu a eke wel kok ew es wus e nuj ob em etj a ec'aja. ³⁵ Tasi em a, namn ony'm etj onn'm ob m'ij; mijamn ony'm etj onn'm mij m'egj; m'el utuegj etj ebr elul'm akj; ³⁶ m'annj sos ofr etj ewr'm ob sos; m'annj ol em, etj kokr'm sos; m'annj sobel em, etj owr ekan'm." ³⁷ Etj agj a eke kok Nyam ec'erur a b'ow ibrm'n ese: "Es Kotoko, ko bogj e legj s'ekn'j namn ab etj s'onj'j ob ij, oglog mijamn em etj s'onj'j mij egj ee? ³⁸ Ko bogj e legj s'ekn'j ese utu af, etj s'eb s'elu'j akj, oglog sos ofr etj s'ew'j ob sos ee? ³⁹ Ko bogj e legj s'ekn'j ol em oglog sobel em etj s'ow s'ekn'j ee?" ⁴⁰ Eb ebu a b'ow dad el ese: "Low nawre m'am dad ony: sakp sakp fej a eke kokr ow amua onn em lisijimel ey amua em e likekli nyam a, ke em anake kokr onn a."

⁴¹ Etj eb ebu a b'ow dad agj a ek'annj'n nemn ogog a ese: "Ony agj eke wel ofn, kpabr'm es lis imn kpekpe.

Imn al a ek'iram es ab em, al a eke wel kok ew agn lele in ec'erm esel ab ab es a. ⁴² Tasi em a, namn ony'm etj onn'm ob m'ijm; mijamn ony'm etj onn'm mij m'egj; ⁴³ m'el utuegj, etj ebmn'm; m'annj sos ofr, etj ewmn'm ob sos; m'annj ol em, m'annj sobel em, etj kokmn em e lis e low kaka." ⁴⁴ Etj -li b'ow -l'ibrm ow -l'ese: "Es Kotoko, ko bogj e legj s'ekn'j namn, mijamn, oglog utuegj, oglog sos ofr, oglog ol em, oglog sobel em, etj s'eluum'j abu ee?" ⁴⁵ Eb ebu a b'ow dad el ese: "Low nawre m'am dad ony: sakp sakp fej eke kokmn ow amua onn em e jam esel ey amua em e nyam a, ke em anake kokmn onn a." ⁴⁶ Etj -li b'ow -n'im gbre ij ek'onym uwr ab em, ke agj a eke kok Nyam ec'erur a im sel etj ek'onym uwr ab em.»

26

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre

Mark 14.1-2; Luk 22.1-2; Jan 11.45-53

¹ Eke Jesu dad ow om eci sodad amua bake ow uwr a, li dad in e jam esel a nine: ² «Uwr any eke ow ann segj yony ke Pak ec'es gbegbl a ow. Wel b'ow ol egj ec'Iy ij yec'etj ke wel ob'r ecigbro olikj af.»

³ Ke eben a, egb waw esel egbel lele Jwifel em ec'agn

† **25:32** Jwifel ogj a, segj fej mebob osu esel b'ok meceb saw etj -li b'ok sican yeji saw. Legj owr em a, -li b'osu wel usu nyam. Legj b'uk a, meceb a b'erur eke k'eru ghen, ko sican a gbe b'erur eke k'annj el em.

ekpekɔ ab ab as luku egb waw ɛs ligbɛl Kayif e gbugɔ a; ⁴ ɛl fɛɔ -l'okɔ af -l'ɛɔɔ -l'eb eke ew ew ɛm -li k'ony Jesu ke -l'ibi ow. ⁵ -N'am dad -l'ɛsɛ: «Ow itm eke si k'ony'n ɛs gbɛɔɔ na ɛm; ek'ow el ɛbɛn, bɔbar owi b'ow ɛy bieku ab ɛm.»

Yɔw nyam ok Jesu mijey nuɔ

Mark 14.3-9; Jan 12.1-8

⁶ Jesu im Betani baɔɔ, Simɔ a eke lɛɔɔ anym ɛm kokobe ok a ec'akɔ. ⁷ Eke Jesu aɔɔ ob ij lofu lɛs a, yɔw nyam ow titm'n. N'onym an gbɛl e mijey kɔk nyam eke wɛl kok lebn ɛm ab; lebn na, wɛl b'ɛsɔɔ'n albatr. L'ɛwl mijey a fɛɔ l'ok Jesu nuɔ. † ⁸ Eke jam ɛsɛl a b'ɛkn ɛbɛn a, ow e low ebl ɛl ɛrm ɛɔɔ -n'am dad -l'ɛsɛ: «Kɔ bogɔ ec'ob ɔɔɔɔ el na ee? ⁹ Kɔ ow itm eke mijey ikɔ na, wɛl k'ol ij an tuɔtuɔ oc ow ec'os a ɔɔ ɔgbɔru ee?» ¹⁰ Jesu iri low na eke -n'am dad a, ɛɔɔ li dad wɛl ninɛ: «Kɔ bla ɛɔɔ am ijar yɔw na gbɛr ee? Low na eke li kok ɛm e lɛs a el low mamn. ¹¹ Tasi ɛm a, ɔgbɔru ec'a, -n'aɔɔ ɔny ab sɛɔɔ a fɛɔ; † kɔ ɛm, mi k'ow m'anm ɔny ab sɛɔɔ a fɛɔ. ¹² L'ok'm mijey na sos

yec'ɛɔɔ ke ow bɛbm im sos uwɔmu ɛm eci. † ¹³ Low nawrɛ m'am dad ɔny: wus na nimum af ec'usu kaka fɛɔ eke wɛl b'ow ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, wɛl b'ow ɔkn yɔw na e low, ke wɛl dád low a eke li kok a yeɔi.»

Judas am bɛbm eke b'ow ol Jesu ij

Mark 14.10-11; Luk 22.3-6

¹⁴ Jam ɛsɛl lɛw yony ab ɛm ec'ɛɔɔ nyam eke wɛl b'ɛsɔɔ Judas Iskariot, im ɛɔɔ egb waw ɛsɛl ɛgbɛl a ¹⁵ ɛɔɔ dad ɛl ninɛ: «Kɔ eke m'ony Jesu m'ɔɔ ɔny, ke bla b'ow ɔɔɔ'm ee?» Agɔ a awl os likɔ lele lɛw ab ɔɔ'n. † ¹⁶ Wanci ab af ɛɛ, Judas am ol akunda sɛnyɔn yec'ɛm eke k'ony Jesu ɔɔ el.

Pak ec'ob ij a eci sos bɛbm

Mark 14.12-21; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

¹⁷ Futufutu ek'ejru ánɔm ɛm ec'ɛs gbɛɔɔl e lɛɔɔ krɛkrɛ a, jam ɛsɛl a ow am ibɔm Jesu ɛsɛ: «Kɔ bogɔ am erur eke si k'im si bɛbm Pak eci ob ij a eci sos ee?» ¹⁸ Jesu dad ɛl ninɛ: «Ìmɔn ɛb ab ɛm, ɛy ec'ɛɔɔ a ogɔ ke dádɔr ir ɛsrɛ: “Low yeɔm agɔ ɛs ninɛ in eci wanci a in bɛbm ab;

† 26:7 Mijey a ec'an a el juma kok ɛs nyam eci lakpo mum e labm sɔɔ. Low ikɔ na, low yeɔm ɛsɛl ek'ony any a anake sakɔ oglog wɛl bi kok ɔɔ any gben a.

† 26:11 ɛkn Ol ɔkn 15.11. † 26:12 Jwifel eci low yeɔm ɛm a, ów amamn fɛɔ e kok ɛm a, eke kok ɛɔɔ ek'uɔw a sos in ec'uɔwɔmu ɛm im elu ec'a, ow ɔny any akm ɔgbɔru ec'ob eke wɛl k'ɔɔ a. ɛɔɔ ɛmɛny Rom ɛyɔ ec'ol a ɛdɔɔ eke wɛl ki kok low ɔɔɔ ɛs eke wɛl ibi a sos ɛs oc eci. Gbɛkɔ Jesu ec'a, Nyam ikɔ anym kok ow e low a fɛɔ yɔw ab ɛm gbuɔ ɛɔɔ wɛl ibi'r. † 26:15 os likɔ lele lɛw ab: Adu ec'an eke b'il (Matie 27.28). Ow bɛbmɔ juma kok ɛs nyam eci sɛɔɔ ekɔ nɔhɔn eci labm sɔɔ ab. Nyamel gbɛl ab ɛm eci sikpl oc ap ec'os anake wɛl oc ɔɔl Jesu a. -L'uwm any eke Jesu el ɛy e sikpl ec'egb waw ɛs abal el.

η ογη a anake in eci jam esel ab ab, el b'ow el kok Pak a." »¹⁹ Jam esel a kok yec'a eke Jesu dad el a, etη -li bebηm Pak ec'ob ij a eci sos.

²⁰ Eke legη ew es a, Jesu lele in e jam esel lew yony ab ab sig es ob ij lofu līs. ²¹ Eke -n'am ij ob a, Jesu dad ninε: «Low nawre m'am dad ony: ony em ec'egη nyam b'ow ol ij'm.» ²² Jam esel a sos ow es afηn es, etη egη egη am ibrm'n ese: «Egη gbēl, ko ow otu eke k'el em ee?» ²³ Jesu dad el ninε: «Egη a eke em ab us abu lofu nyam em a, in anake li b'ow l'ol l'ij'm a. ²⁴ Egη ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam Lel ewar in e līs ab af; † gbekō gbre él egη a ek'am ol ij'r a eci! Egη ikη na, blel wel ewm'n bōbō yeji!» ²⁵ Judas a ek'am ol ij'r a am ibrm'n ese: «Low yegm agη es, ko ow otu eke k'el em ee?» Jesu dad'r ninε: «Iη obi dad.»

Ob ij lala

Mark 14.22-26; Luk 22.15-20; 1 Korēnt 11.23-25

²⁶ Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em n'otη in e jam esel a, etη li dad ninε: «Èbr ke ijr, na el em e sos megl.» ²⁷ Emeny l'oc mij kpok eke mar anη em; eke l'elu Nyam bia a, n'otη in e jam esel a, etη li dad ninε: «Ègηn ony fēj, ²⁸ anke na el em e mebl, Nyam e sinm a e mebl ek'am

ow ok es agη nōnō e sikpl oc ap eci. † ²⁹ M'am dad ony ek'igη yefeny na a, mi k'ow m'egηm mar na sakp ejeci toη ke ow it legη a eke ony ab, em Es e gbrenḡbi usu a, m'ow m'egη mar owr a.» ³⁰ Sica -l'egη es gbēgl a ec'ej † ba ow b'uwr, etη -n'im Olivie lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Mark 14.27-31; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

³¹ Sica Jesu dad in e jam esel a ninε: «Ncok na ce, low a eke b'ow eηn'm a b'ow ok ony ec'omn a wus. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel nōn: *M'ow m'ibi mēceb osu es a, etη mēceb a fēj b'ow omu es.*† ³² Gbekō em eci uwomu em anη igb em a, m'ow m'ikη anym m'im Galile m'eku ony.» ³³ Pier dad ninε: «Eke agη a fēj igη elu'η es yeji, em gbē legη kaka mi k'ow m'igηm m'elum'η es.» ³⁴ Jesu dad'r ninε: «Low nawre m'am dad'η: ncok na ce, gbuη ke ηḡos ikη a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.» ³⁵ Pier dad'r ninε: «Eke ow it η ab eci luw bōbō yeji, mi k'ow mi dadm m'esme m'uwm'η any.» Etη jam esel ejec'a yeji dad ebēn.

Jesu am ηotηn Nyam Jese mane

Mark 14.32-42; Luk 22.39-46

³⁶ Etη sica Jesu lele in e jam esel ab ab ow ok

† **26:24** Selu 22.2-19; Esayi 53. † **26:28** Okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. † **26:30** Jwifel ec'ol em a, eke Pak ec'ob ij a b'uwr a, -li b'egη selu ese Selu 113-118 af.

† **26:31** Zakari 13.7.

usu nyam eke wɛl b'ɛsɲ Jɛsemane, † ɛtɲ n'am dad wɛl l'ɛsɛ: «Eke m'aam yogɲ a mi ɲɔɲɲ Nyam a, òkr es aɲa.» ³⁷ L'oc Pɛr lele Sebede ec'ey yony ab ab l'igɲ sos af n'im. Sos ɔb nuɲ am ɔw'r es, ɛtɲ ermij yeji am ok'r afɲɲ es. ³⁸ Li dad wɛl ninɛ: «Sos es ɔw ek'el luw eci afɲɲ em ec'abɲ ab es; òkr es aɲa ke ósur em ab.» ³⁹ L'eri n'im kpekpe tɛl, l'ok ɔwrɔkp wus l'ubu any es ɛtɲ n'am ɲɔɲɲ Nyam li dad sodad amua: «Em ɛs, ek'ow it tasi, ke ɔny gbɛre eci mij kpɔk na kpab'm es lís. Ke fɛɲ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kɔ yec'a eke ɲ am erur a.»

⁴⁰ Jesu ɛwl ow jam ɛsɛl nyahan a ogɲ a, ɛtɲ n'ɛɲan wɛl eke wɛl am eru mɛmɲ. Li dad Pɛr ninɛ: «Kɔ wanci nyam bɔbɔ yeji, ɔtumn ɔsumɲ em ab ee? ⁴¹ Àɲɲɲ any owr ɔsur ke ɲɔɲɲan, yec'ɛtɲ ke k'éymɲ eɛm ɛkn owi em. ɔny ec'abɲ a gbɛ inɲm es low fɛɲ e kok eci, kɔ ɔny e sos megl a gbɛ ijm lɛc.» ⁴² N'im akpoj sakp yony em ɛtɲ n'am ɲɔɲɲ Nyam li dad sodad amua: «Em ɛs, eke mij kpɔk na k'ow ocm im es lís eke mi k'ɛgɲm ow e mij a, ke kòk ɲ ec'erur a!»

⁴³ Eke ɛmɛny l'ɛwl mɛny l'ow in e jam ɛsɛl a ogɲ a, n'ɛɲan wɛl mɛmɲ eru em; mɛmɲ am bɔbm ɛl anyamɲ. ⁴⁴ ɛmɛny Jesu ɛlu ɛl es im akpoj ɛtɲ am ɲɔɲɲ Nyam sakp nyahan em. N'am ebr

sodad nyam coco ab em. ⁴⁵ ɛmɛny l'ɛwl l'ow jam ɛsɛl a ogɲ a ɛtɲ n'am dad wɛl l'ɛsɛ: «Aɲ! Am ɛrur mɛmɲ a ɛɛ ebr sel ee? Kin, wanci a eke wɛl b'ow ɔl ɛgɲ ec'Iy ij sikpl ɛsɛl ec'abu em a ow ɲ. ⁴⁶ Ìgbr s'imn! Kin, ɛgɲ a eke am ɔl ij'm a ow titm ɲ!»

Jesu ec'ony

Mark 14.43-50; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

⁴⁷ Jesu odad anɲ nɛnym k'uwrɲm ɛtɲ kpekɲ Judas, jam ɛsɛl lɛw yony ab em ec'ɛgɲ nyam a, ilm any. Agɲ nɔɲɔ a ek'ow in ab a ɔnym ɛkɲ ekpr lele mab ler em ab. Egɛ waw ɛsɛl ɛgbɛl lele Jwifel ec'agɲ ekpekɲ ab ab anake ɛrm ɛl a. ⁴⁸ Judas eke b'ow ɔl Jesu ij a, ikɲ anym yeɛgm dedeku a in ec'akunda yec'em eke -li k'ɔnyɲ ow a. Li dad ninɛ: «ɛgɲ a eke m'ow mi joj nɛny a, in ana; ɔnyɲ in.» ⁴⁹ ɛtɲ kpekɲ Judas ow titm Jesu ɛtɲ dad'r ninɛ: «Low yeɛgm agɲ ɛs, m'am ɛsɲɲ ɲ!» ɛtɲ li joj ow nɛny. ⁵⁰ Jesu dad'r ninɛ: «Em lawl, low yec'a ek'ow eke ki kok a, kòk fafa.» Kpekɲ agɲ a ok'r af ɔny'n. ⁵¹ Agɲ a ek'anɲ Jesu ab a e nyam ɔdu in e lab ler em a eb. L'iyɲ egɛ waw ɛs ligbɛl a ec'abu ɛlum ɛs a ɛtɲ l'ubɲ ow lɔru es. ⁵² Jesu dad'r ninɛ: «Òc ɲ e lab ler em a ɛw ow eci usu a, anke agɲ a eke b'oc lab ler em a, -li b'ow -l'uw lab ler em em. ⁵³ Kɔ uwm any

† 26:36 *Jesemane*:nin eke Arame ɛbr em ow e nyandɛ ɛl “mun es ifir ob”.

eke m'otu eke mi k'ibrm em
 Es abu elum, ke kpekɛɛ l'is'm
 afr erm esel áru eb lew yony
 ee? ⁵⁴ Ke low na eke kok
 ab em, ayaf Nyam Lel a otu
 eke k'iy neny ee? Nyam Lel
 a dad eke ów a k'ecr eben.»
⁵⁵ Etɛ Jesu am dad dedeku a
 ese: «Kɔ em eci ony a ibrm
 eke k'otr ekɛ ekpr lele mab
 ler em ab owr ese low nɔɔ
 kok es em el af ee? Sɛɛɛ a fɛɛɛ
 mi bi sig es Nyamel gbɛl a e
 gbugɛ mi yɛgm agɛ low etɛ
 onymn'm. ⁵⁶ Kɔ ów amua
 ey yec'etɛ ke kokoba ob esel
 ec'odad a ek'anɛ Nyam Lel
 em a iy neny.»

Etɛ jam esel a fɛɛɛ igɛ elu'l
 es uru es im.

*Jesu im Sanedren ec'agɛ a
 ec'any af*

*Mark 14.53-65; Luk 22.54-
 55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24*

⁵⁷ Agɛ a ek'onɛ Jesu a, -
 l'oc -n'im ow egb waw es
 ligbɛl Kayif ec'any af, yogɛ
 a eke ol e low any uw esel
 lele agɛ ekpekp ab ab as
 luku a. ⁵⁸ Pier anɛ akpoj
 em am us Jesu jam toɛ l'ok
 egb waw es ligbɛl a e gbugɛ
 a. L'ey gbugɛ a li sig es
 usu osu esel ab ab yec'etɛ ke
 l'ekɛ el el eke low a b'ow ecr
 a. ⁵⁹ Egb waw esel egbɛl a
 lele Sanedren a ec'agɛ ejec'a
 fɛɛɛ ab am ol danɛ ij nyam,
 eke k'obr Jesu low, ek'ow el
 yadɛ em yeji, yec'etɛ ke -l'ibi

ow, ⁶⁰ kɔ -n'ɛɛɛnmn low kaka.
 † Ke agɛ nɔɔɔ ow cicr'r yadɛ
 em cɛ. Sica ow ec'uwr em a,
 agɛ yony ow ⁶¹ etɛ am dad
 ese: «Egɛ na dad neny ij em
 nine: "M'otu eke mi k'onɛ
 Nyamel gbɛl a mi nɔɔɔ, ke
 sɛɛɛ nyahan m'usr em." »
⁶² Egb waw es ligbɛl a igb etɛ
 dad Jesu nine: «Kɔ wɛl ám
 dad sodad amua ok'ɛ af, ke
 k'obm kpu ee?» ⁶³ Kɔ Jesu
 yewal tiɛ. Etɛ egb waw es
 ligbɛl a dad'r nine: «Nyam
 ek'anɛ owr e nin em, m'am
 ibrm'ɛ, dád ey ofn em tasi
 ek'ow el ɛ el Mesi, Nyam
 ec'Iy a.» ⁶⁴ Jesu dad'r nine:
 «ɔ obi dad. Emeny m'am
 dad ony: jam anɛ b'ow ekan
 egɛ ec'Iy eke sig es Nyam
 Abusu Es eci lidr abu af, ke
 b'ow anɛ afr eci jru em ám
 ow.»† ⁶⁵ Odad na sosiɛm egb
 waw es ligbɛl a ony in eci
 simob sus em a gbagbrm em,
 † etɛ dad nine: «L'obr Nyam
 any! Ey s'ibram adanɛ ij!
 Ony yeji caca irir eke li dad
 low obr any owi Nyam e lís
 a. ⁶⁶ Kɔ ony e tutr el bogɛ
 ec'ee?» -Li dad nine: «Ow
 ey'r af, l'it eke wɛl k'ibi'r
 goɛ.» ⁶⁷ Etɛ sica -n'am afl
 ow sar any -l'or ow kukuta
 em; beb gbɛ am dɛdɛ'n any
 af, ⁶⁸ etɛ am dad ese: «ɔ
 ek'el Mesi a, èlu es ekn okm
 ke dád ey egɛ a ek'iy'r'ɛ ob

† **26:60** Jwifɛl ec'ol em a, ow itm eke wɛl ki jej odad ok ncok em. Emeny eke
 cicr owi anɛ eke b'ow ism egɛ luw ab yeji, ow it eke jej ok a k'anɛ ij sɛɛɛ yony.
 Emeny wɛl bi bibrm adanɛ a low saw em. Jesu eci jej ok ab em, -l'eluum ów
 amua kaka. † **26:64** Selu 110.1; Daniel 7.13. † **26:65** ony in eci simob sus em
 a gbagbrm em: Jwifɛl e low yɛgm em a, ek'egɛ nyam dad odad nɔɔɔ ok Nyam af
 a, ow it ek'agɛ a ek'iri low a k'igb, ke ony el eci simob sus em a gbagbrm em,
 ese low nɔɔɔ a eci meny ewr af.

a!»

Pier egbr Jesu

Mark 14.66-72; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

⁶⁹ Pier sig es gbugn yogŋ. Ob oc ɔŋ lisel ab em e nyam ow titm'n etŋ dad'r ninε: «Ŋ yeji, anŋ Jesu Galile iyli na ab!» ⁷⁰ Kɔ l'egbr ow dedeku a fεŋ ec'any af ninε: «Low yec'a ek'am ɔl eke ki dad a, mi k'uwm any.» ⁷¹ L'igb n'aamn gbugn a e lisany a eci, etŋ ob oc ɔŋ lis ejeci nyam εkn'n etŋ am dad ok agŋ a ek'anŋ yogŋ a εse: «Egŋ na yeji, n'anŋ Nasaret iyli Jesu ab.» ⁷² Etŋ emeny Pier egbr'r dad ofn em ninε: «Egŋ ikŋ na, m'uwm'n any.»

⁷³ Ow b'inŋn ebr tεl a, agŋ a ek'anŋ yogŋ a ow titm Pier etŋ am dad'r εse: «Tasi, ŋ, el em ec'εgŋ nyam. Ŋ ec'odad a am ot'ŋ suw es af yeŋm yogŋ ek'anŋ ow a.» ⁷⁴ Pier ɔdu eb dad ninε: «Ek'ow el yadh m'am ɔny, ke Nyam kók'm low ŋuŋ! M'am ofn mi dad ek'εgŋ na m'uwm'n any!» Odad na anŋ'n nenym n'am dad, etŋ kpekŋ ŋgɔs ikŋ. ⁷⁵ Ow ɔŋ Pier ɔkn odad a eke Jesu dad'r a: «Gbuŋ ke ŋgɔs ikŋ a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm'm any.» Etŋ Pier εy ɔkm im gberŋ am ikŋ low dudu eci ɔŋn.

27

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Mark 15.1; Luk 23.1-2; Jan

18.28-32

¹ Eke legŋ eny a, ibribr fafa, egb waw εsel εgbel a fεŋ lele Jwifel ec'agŋ ekpekŋ ab ab okr af εgŋ eb eke k'ibi Jesu. ² -N'ɔŋ wel ɔny awŋ'n, -l'oc -n'im -n'ɔŋ ow Pilat, Rom iy ek'el Jude ec'es εw εs. †

Judas e luw owi

Ob Kok 1.18-19

³ Judas a eke ɔl Jesu ij a, iri eke wel ɔb Jesu low. Ow e low εy'r sos em, etŋ l'ewlm os likŋ lele lεw ab ab a meny n'im n'ɔŋ egb waw εsel εgbel a lele agŋ ekpekŋ ab ab. ⁴ Li dad wel ninε: «M'εy lɔbr, m'ɔl εgŋ ek'εknm low a m'ij luw eci!» Kɔ -li dad ow ninε: «Na ŋ e low ana, εy e low kaka anm em!» ⁵ Etŋ Judas, ɔkm εy em a, oc os a im ɔwl Nyamel gbɛl ab em. Etŋ n'im l'oc meb l'εdŋn emn. ⁶ Egb waw εsel εgbel a ot os a etŋ dad ninε: «Ey ec'ol a εdŋn eke wel k'oc os ikŋ na wuwlm Nyamel gbɛl a ec'os ab ab, anke ow el mebl ec'os.»

⁷ Eke sica neny okr el af a, -l'oc os a -l'ol mijel kok εs a ec'ɔgm eke -li ki kok etu agŋ ec'es oc usu. ⁸ Na sosiem anake wel εŋ ɔgm a "mebl ec'ɔgm" tonŋ k'ow it yefenyana a. ⁹ Ow ɔŋ kokoba ɔb εs Jeremi eci sodad amua eke dad a iy neny: -L'ot os likŋ lele lεw ab a, (an eke *Israel eyŋ εw ana*,)† ¹⁰ -l'ɔɔl mijel kok εs a ec'ɔgm a, εse

† 27:2 Rom eyŋ ɔom Jwifel abusu eke k'ibi εgŋ; na sosiem anake Jwifel a oc Jesu im Pilat ogŋ a. † 27:9 Adu ec'an eke b'il. εkn Matie 26.15 ec'akr otar a.

elee eke Es Kōtōkō dadr'm ab af.[†]

Pilat am ibrm Jesu low

Mark 15.2-5; Luk 23.3-5; Jan 18.33-38

¹¹ Jesu anη es ew es Pilat ec'any af etη ow am ibrm'n esε: «Kō η Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?» Jesu dad'r ninε: «Ŋ obi dad.»

¹² Etη emeny eke egb waw esel egbel lele agη ekpekp ab ab am cicr'r a, li dadm odad kaka. ¹³ Etη Pilat dad'r ninε: «Kō ów amua eke -n'am dad -l'ok'η af a, am iri ee?» ¹⁴ Kō Jesu obm kpu low kaka af † toη es ew es a low iti any afηn es.

Wel ob Jesu low luw eci

Mark 15.6-15; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.6

¹⁵ Sakp sakp feη eke Pak ec'es gbεgbl e leηη b'ow a, es ew es a b'elu sobel em es nyam es, in a eke dedeku a b'erur a. ¹⁶ Ke leηη ab em, eb any obr es ligbel nyam eke wel b'esη Barabas † anη sobel em. ¹⁷ Pilat am ibrm dedeku a ek'as luku a esε: «Kō bwo ec'εηη am erurir eke mi k'elu es m'ōη ony ee? Barabas kō Jesu a eke wel b'esη Krist ab ee?» ¹⁸ Tasi em a, l'uw any senyn senyn eke nyamn eyr em wel oc Jesu is'r.

¹⁹ Eke Pilat sig es jej ok usu a, in e yow a onη wel is'r amani na: «K'èy εηη na eke εknm low kaka a e low na em, anke tasi em a, ncok na,

memn em m'ij gbre nōnō in sosiεm.» ²⁰ Kpekη egb waw esel egbel a lele agη ekpekp ab ab am itr dedeku a eke k'ibrm Barabas ec'es elu lele Jesu ec'ibi ab e low. ²¹ Es ew es a emeny odu odad eb etη am ibrm el esε: «Agη yony a, bogη eci am erurir eke mi k'elu es m'ōη ony ee?» - Li dad ow ninε: «Barabas!» ²² Pilat ibrm el ninε: «Ke sica Jesu a eke wel b'esη Krist a ec'a, ayaf mi ki kokr'r ab ee?» El feη -l'okr lebl af - li dad ninε: «Èw'r oliκη af!» ²³ Pilat ibrm el ninε: «Kō bla low obr iy li kok ee?» Kō - n'am oη lebl tuotuo em -l'esε: «Èw'r oliκη af ce!» ²⁴ Eke sica Pilat εkn ek'ow akplm ij, ke emeny itarir a lele soη ab ab am bobn a, l'oc mij li yōg sabu dedeku a ec'any af etη li dad ninε: «Na ony e low ana! M'anm εηη na e luw owi em!» ²⁵ Dedeku a feη odu eb dad ninε: «Ke in e luw a e ligbow ánη ey lele ey ec'alaw ab ab e nun af!» ²⁶ Pilat elu Barabas es etη n'ōη wel or Jesu say em gbuη etη l'elu abusu es eke wel k'oc im ew ow oliκη af.

Srōda eyη a am kokr Jesu miyer

Mark 15.16-20; Jan 19.2-3

²⁷ Pilat eci srōda eyη a ony Jesu elu lakp lokm a ek'el Pilat e gbugη a, etη el a feη -l'iwr -li did -l'elul ow em. ²⁸ Wel ony in e mob a ot'r es sos etη wel sus'r mob af

† 27:10 Matie oc Zakari e lel lele Jeremi e lel ab eci sodad a okr af. Zakari 11.12-13; Jeremi 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15. † 27:14 Εkn Esayi 53.7. † 27:16

Barabas:Mark 15.7. Matie eci silel esig oηlog em a, Jesu Barabas.

ew ebl. ²⁹ -Li kok mirn em tufe, -l'oc -l'us ow etn -l'elu ow anany in e lidr abu ab em. † -L'ok owrokp wus ow ec'any af etn -n'am kokr ow miyer -li dad -l'ese: «S'am eshn'η o, Jwifel ec'eb ebu!» ³⁰ -N'am fafl ow sar any etn -l'oc anany a -n'am nenhn ow nun. ³¹ Eke -li kokar ow miyer senyn senyn bake ow uwr a, -n'ony mob af ew a -l'oc ow es, -l'ewl -li sus ow ow e mob a etn -l'oc -n'im ow eke -li k'ew ow olikn af.

Wel ew Jesu olikn af

Mark 15.21-32; Luk 22.26-43; Jan 19.17-27

³² Eke -n'anhn bahn a -n'am ok okm a, -l'obr Siren iy nyam eke wel b'esn Simo; srōda eyη a ony'n lec em eke li k'abu Jesu ec'olikh a. † ³³ -N'im -l'ok usu nyam eke wel b'esn Gōlgota ek'el nyandre em "Nun kpok ec'usu." ³⁴ Yogη, -n'oh Jesu mar eke wel wuwlm ob lolo ab eke k'egη;† eke li tat anm a, l'erurm eke li k'egη.

³⁵ -L'ew ow olikn af etn -li cec ow eci mob sus em a sōsum oc kok em.† ³⁶ Etη -l'ok es yogη -n'am osu ow. ³⁷ In e nun af a, -ni non lel ek'am yegm low a sosiem eke wel ob'r low a. Ow eke wel non a el: "Egη na Jesu, Jwifel ec'eb ebu." ³⁸ In e saw saw a, wel ok elu yony olikn

af; nyam anη'n lidr abu af etn nyam anη'n nemn abu af. †

³⁹ Agη ek'am ec a am egηn nun em wewr'r, † ⁴⁰ etn am dad'r ese: «Ŋ ek'am erur eke k'ufη Nyamel gbēl ab es ke segη nyahan kpēn ūs ejec'a, † eke el Nyam ec'Iy tasi,† èbr η sosi, ànη olikn af yogη us es!» ⁴¹ Etη egb waw esel egbēl a, ol e low yegm esel a lele agη ekpekp ab ab yeji am kokr'r miyer dad ese: ⁴² «L'eb agη ejeci l'elu es, etn l'otum eke li k'eb'r in sosi! Kō Israel ec'eb ebu tasi ee? Sica n'ānη olikn af yogη l'us es, ke s'ūb'r nawre. ⁴³ L'oc in ec'ōmn a l'elu Nyam em li dad nine: "M'el Nyam ec'Iy." Ee! Eke Nyam ony in ec'erur tasi, ke l'ēb l'elu ow es gōη!»† ⁴⁴ Etη ōw enūn kok esel eke wel ew olikn af in ab a yeji am wewr'r dad eben.

Jesu eci luw a

Mark 15.33-41; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30

⁴⁵ Sica legη uyu nun em a, ncebn ey wus a nimum af toη ok ncebles eci wanci nyahan em. ⁴⁶ Ek'ow am titm ncebles eci wanci nyahan a, Jesu barm lebl tuotuo em nine: «Eli, Eli, lema sabaktani?» (ek'el nyandre em: "Em e Nyam, em e Nyam, kō bla etn digη elu'm es ee?")† ⁴⁷ Agη nyam nyam ek'anη

† **27:29** -Li sus ow mob ese eb ebu af eke -li ki kokr ow miyer. Mob af ew ebl a ew ese eb ebu e gbad af. Mirn em tufe a ew ese eb ebu eci tufe af. Anany a ew ese eb ebu eci kpama af. † **27:32** Ekn Matie 5.41 ec'akr otar a. † **27:34** Selu 69.22. † **27:35** Selu 22.19. † **27:38** Ekn Esayi 53.12. † **27:39** Selu 22.7-8; 109.25. † **27:40** Ekn Matie 26.61; Jan 2.19. † **27:40** Eke el Nyam ec'Iy tasi:Bēbmn Matie 4.3-6 ab. † **27:43** Selu 22.9. † **27:46** Selu 22.2.

yogŋ a iri odad na etŋ dad nine: «N'am eŋ Eli!» †
 48 Kpekŋ el em ec'egŋ nyam uru es im oc mbra usm el eci mar ab em etŋ oc ucur anany okŋ Jesu eke k'egŋ. † 49 Gbeko agŋ ejec'a am dad ese: «Èku ye, si b'ow s'ekn eke Eli b'ow eb elu'l es!»

50 Emeny Jesu barm lebl ligbel nyam etŋ ok sel es. 51 Kpekŋ, Nyamel ab em eci gbad gbèl gbada a eke wèl ew edŋn usu lala ab any a, † igŋ afr em a etŋ agbr em aranŋ didi toŋ ok esr em a. Wus umu, mób gbagbrm em, 52-53 suwomu fig. Eke Jesu igb luw em a, omn esel noko a ek'uw a igb luw em; -n'anŋ suwomu ab em -l'ok okm. -L'ok Jerusalem, eb lala ab em; yogŋ agŋ noko ekn el.

54 Eke srɔda eyŋ a eci anym es a lele srɔda eyŋ ab ab ek'am ɔsu Jesu a ekn wus umu a lele ów a ek'am ey ow ab ab a, erŋn ɔny el afŋn es. -N'am dad -l'ese: «Nje, tasi egŋ na Nyam ec'Iy!» 55 ɔyow noko ek'us Jesu jam Galile etŋ eke ki kok in e lis e low a † anŋ yogŋ am ekn low a akpoj em. 56 El em a, Mari, Magdala banŋ yowi a, Mari Jak lele Josef ab e lis a, lele

Sebede ec'ey a ec'el lis ab yeji anŋ.

Jesu ec'es oc owi
Mark 15.42-47; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42

57-58 Eke legŋ ew es a, Arimate banŋ eci gbrenŋbi nyam, eke wèl b'esŋ Josef, ke in yeji el Jesu eci jam us es a im etŋ Pilat etŋ ibrm ek'ow k'oc Jesu eci sos megl a ɔŋ'n; † etŋ Pilat ɔŋ abusu. 59 Josef oc sos megl a wiwrm gbad ufu owr ab 60 etŋ l'oc n'im l'oc ow es in obi eci uwomu lob owr eke n'ɔŋ wèl ur ab em. † Li wuwl lob nyam l'abl uwomu a ec'em ey usu ab es etŋ n'im. 61 Mari Magdala yowi a lele Mari yec'ab ab anŋ yogŋ, -l'ok es -l'ɔbr uwomu ab any.

Uwomu a ec'ɔsu
 62 Nenegŋ e sos bebŋm e legŋ ec; sica legŋ beny a, egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab okr af im Pilat ogŋ a 63 etŋ dad'r nine: «Egŋ gbèl, low nyam ow ey nun em: yadŋu na, in ec'owr anŋ em a, li dad eke, ek'in uw ba ow'n bi kok seŋŋ nyahan a, in b'ow in igb luw em. 64 Egŋ ɔŋ abusu ke wèl ɔsu uwomu a toŋ ow kok seŋŋ

† 27:47 Eke agŋ a iri Jesu am eŋ "Eli" a (ow e nyandre el "Em e Nyam"), -li tutr eke kokoba ɔb es Eli ec'odad Jesu am dad. Eke Eli uwm ke l'igb n'im afr a (2 Eb Ebu 2.1-12), Jwifel e tutr em a, eke low nenyembri nyam es anŋ gbre em, Eli b'ow eb elu'l es. † 27:48 Bèbmn Selu 69.22 ab. † 27:51 Èkn Okm Ok 26.31-33. † 27:55 ɔyow a:èkn Luk 8.2-3. Akpoj em: bèbmn Selu 38.12. † 27:57-58 Jwifel ec'ol a edŋn eke sos megl k'anŋ olikŋ af legŋ ukr. Ow b'is abu eyr eb ab em (Ol Okn 21.22-23). Rom ec'agŋ a gbè b'ew es olikŋ af ow ugŋ es. Eke wèl erur eke k'oc egŋ eke wèl ibi olikŋ af a es a, ow it eke wèl k'ibrm Rom ec'egŋ a ek'ew wus ogog ab es a abusu. Eke egŋ a ow el eb l'elu wus a, abusu érum es legŋ kaka. Kɔ Jesu ec'a gbè Pilat ɔŋ abusu. † 27:60 Jwifel ogŋ a, wèl b'ot agŋ enŋŋ a eke b'uw a es uwomu nyam coco em.

nyahan, yec'etj ke in e jam esel a k'íym sos megl a bake -li dadmn dedeku a eke l'ígb luw em. Sica eci, yadñ ikñ na b'ow agb akm krækre ec'a.»
 65 Pilat dad el nine: «Ōnyn usu ōsu esel. Ìmn ke óññ el -l'ōsu uwōmu a esε elel eke am erurir ab af.» 66 -N'im -n'am bebñ uwōmu a ec'elel eke wel k'ōsur a. -L'ōkr lob a ek'anñ uwōmu neny a wel kōkr saw saw ab es senyn senyn etj -l'ok usu ōsu esel.

28

*Jesu eci luw em anñ igb a
 Mark 16.1-10; Luk 24.1-12; Jan 20.1-10*

1 Neneñ e leñ a b'ec eci dimas leñ eny ow em a, Mari Magdala yōwi a lele Mari yec'ab ab ow am ekn uwōmu a. 2 Kpru em, wus umu lec em, etj Es Kōtōkō ec'afr erm es nyam anñ afr us es, ow wuwl lob a oc es etj sig es af. 3 L'ew esε afr eke b'ejñ af, etj in eci mob sus em a ufu esε nyamok af. 4 Usu ōsu esel a erññ ōny afññ es, am ufñ bōbar, etj ew esε agñ ek'uw cε af. 5 Afr erm es a dad ōyōw a nine: «Erññ k'ōny ōny. M'uw any ek'am ōl Jesu a eke wel ew olikñ af a; 6 n'anm aña. L'ígb agñ ek'uw ab em esε elel eke l'ikñ anym li dad ab af. Ōwr ekan usu a eke l'eru es a. 7 Sica ìmn fafa dadr in e jam esel a esre: "L'ígb agñ ek'uw ab em n'aam l'eku ōny Galile. † Yogn anake b'ow ekan in a." »

8 Erññ lele sos em inñ ligbel em ab, -l'ogñ es -n'ñgbonñ uwōmu a ec'usu a, etj -l'uru es -n'aam -l'ewl Jesu e jam esel a amani. 9 Kpekñ Jesu ōbr el etj am dad el esε: «M'am esññ ōny!» -N'im -li titm ow, -n'ōny ow akr es etj -n'am igñ ow nuñ. 10 Jesu dad el nine: «Erññ k'ōny ōny. Ìmn dadr em lisijimel a im Galile: yogn anake -li b'ow -l'ekn'm a.»

Usu ōsu esel a ec'ōw e dad

11 Eke ōyōw a anñ ejagb af yogn aam a, srōda eyñ ab em e beb ek'am ōsu usu a ewl ow baññ a, etj awl ōw a feñ ek'ey a ok egb waw esel egbel a. 12 Egb waw esel egbel a lele agñ ekpekñ ab ab ōny luku as. Sica eke neny okr el af a, -n'ōñ srōda eyñ a os nōñ, 13 etj -li dad wel nine: «Dàdr esre: "S'am eru memñ ncok em, etj kpekñ egn a, in e jam esel a ow iy in e sos megl a." 14 Etj eke Pilat iri yeji, si b'ow s'eyr'r erm es; s'uw elel eke si k'ewr neny ke k'ejñmn es abur kaka ab any.» 15 Usu ōsu esel a eb os a etj kok esε elel eke wel dadr el ab af. Eben eke amani a eb es jwifel em tonñ it yefenyana ana.

*Jesu yegm in e jam esel a
 sos*

Mark 16.14-18; Luk 24.36-49; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

16 Jam esel lew nyam a ec'a, -n'im Galile eci lafeny a eke Jesu yegm el ab af.

¹⁷ Yogh, eke -l'ekan ow a, -
 l'ok ɔwrɔkp wus -l'igh ow
 nun, gbeko el em ec'agɛ beb
 gbɛ am bebar. ¹⁸ Jesu eri
 ow etɛ dad el nine: «Afr
 lele wus ab ec'abusu a feɛ,
 Nyam ɔɛ'm. ¹⁹ Sica imn wus
 na eci ebr ebr a ec'agɛ a ogh,
 ke kókr el -l'el em e jam us
 esel; òkr el mij nun Es, Jim,
 lele Abɛ Lala e nin em ab;
²⁰ yègmn el -l'ɔsu ów a feɛ
 eke mi dad ɔny a. Sica ìrir:
 seɛɛ a feɛ m'ow m'anɛ ɔny
 ab toɛ wus na e nun edɛ.»

Mark ec'Amani Mamn eke non Ów ek'it eke wél k'uw any

Mark elm Jesu eci jam esél ləw yony ab em ec'əgŋ. Ob Kok e lel ab em a, wél b'əsŋ'n Jan Mark. Li kok juma erm esél ek'el Pól lele Pier ab (Ob Kok 12.12; 13.4-13; 1 Pier 5.13). Jesu eci lís e low eke l'iri Pier dad a anake ni non a.

Mark am yegm ey eke Jesu el Nyam ec'Iy eke Nyam erur tasi. Eke Jesu ɔb juma kok nuŋ a, l'erurm eke wél k'uw'r any fafa esə Mesi af, esə eb eb u af, anke l'erur eke usu k'irm es ke l'ótu li yegm in e jam esél a low. Ow it eke li k'otar akr li yegm wél eb eb u yec'eke l'el a. Na sosiem anake l'edŋn agŋ a eke l'ewlm a eke ki dad in e low ok agŋ ejec'a (Mark 1.34,44; 3.12; 5.43; 7.36-37; 8.26,30; 9.9). Eke dedeku a iri eke l'el Mesi a, ow ibnm etŋ Jwifel eci nuŋ af esél a ibi'r nyamn eyr eke -n'ónyn ow ec'a sosiem.

Mark non Amani Mamn na agŋ a ek'elm Jwifel a eci. Ləgŋ sig em a, -l'igŋ sisekp nuŋ, kɔ yefeny na em a, -l'ub Jesu nawrə, etŋ wél am ijr el gbre ɔmn eke n'ónyn a sosiem. Mark am non lel na atr el sos es yec'etŋ ke -n'ónyn ɔmn Jesu eci abusu a eke ɔny ab em. N'am elu ɔkm li yegm

Jesu eci ləc eke ij akm abŋ enuŋ a e low. N'am elu ɔkm li dad eke Jesu in b'ewlm ól fəŋ, ow'n ɔny abusu eke ow'n ki kok sakrowa. N'am yegm wél yej'eke Jesu eci jam us a in elm akrowa owi cə, anke Jesu in ekn gbre lele luw ab. Eke -l'ɔkn eke Jesu igb luw em, in eci gbre ij a ɔtu eke k'atr el sos es -n'inym es kikri el eci gbre ij em.

Jan mij ok nuŋ es e Nyam odad eke dad

Matie 3.1-12; Luk 3.1-18; Jan 1.19-28

¹ Anja anake Jesu Krist [Nyam Jim] † ec'Amani Mamn a ɔb nuŋ a, ² esə elel eke Nyam eci kokoba ɔb es Esayi non ab af:

Em Nyam, m'ow m'ɔŋ em ec'erm es ikŋ

anym kok ŋ ec'ejagb a. †

³ Eŋŋ nyam anŋ loj am elu lebl dad esə:

«Kòkr Es Kòtòkò ec'ejagb a, kòkr in e sebr a inym nyim nyim!» †

⁴ Kin elel eke Jan mij ok nuŋ es ey ɔkm loj, ke am elu lebl dad: «Ìtŋnin erm em, òkr mij nuŋ, ke Nyam b'ow oc ɔny e sikpl a ap ɔny.» ⁵ Jude wus a nimum ec'agŋ a fəŋ lele Jerusalem ec'ab ab am ow Jan ogŋ. - N'am eŋŋ el e sikpl a -l'eb agŋ a fəŋ ec'any af, etŋ Jan am ok el mij nuŋ Jurden erŋ. ⁶ Jan sus mob eke wél kok gbanke kedebnam

† 1:1 *Nyam Jim*:Mark eci silél esig oglog em a, wél éŋnm odad ikŋ na. † 1:2 Malaki 3.1; bəbmn Matie 11.10. † 1:3 Esayi 40.3.

e suw em, etj l'egj ndey lel em e meb er em. In ec'ob eke li b'ij a el tete gbangban lele mow mun ab. †⁷ N'am dad agj a fej l'ese: «Egj a ek'ann'm jam b'ow a, ony abusu nono akm im, m'itm yeji eke mi k'is es bake m'ony in e cokrukpo meb a mi momu es. †⁸ Em ec'a, m'am ok ony mij nun mij em, ko in li b'ow l'ok ony mij nun Abj Lala em.» †

Jesu e mij ok nun lele ebm ekn owi ab

Matie 3.13-4.11; Luk 3.21-22; 4.1-13

⁹ Legj ab em, Jesu anj Nasaret Galile wus af ow, etj Jan ok'r mij nun Jurden erj. ¹⁰ Eke n'ann mij ab em n'am ey okm a, l'ekn afr agbr em etj Abj us'r es nun af ese kel af. ¹¹ Etj lebl nyam anj afr ikj am dad ese: «Ij el em ec'Iy eke m'erur tasi; m'oc em eci sos em injn fej m'elu'j em.» †

¹² Kpekj eke ow b'uwr a, Abj Lala oc im'n loj. ¹³ N'ann yogj l'ij segj ekj yony eke Satan eju'r. L'ir yogj akp em e mindey ab, etj afr erm esel ow am kok in e lis e low.

Jesu e jam esel krekre ek'esj

Matie 4.12-22; Luk 4.14-15; 5.1-11

¹⁴ Legj ab em eke wel elu Jan mij ok nun es sobel em a, Jesu im Galile wus af etj n'am ob Nyam ec'Amani

Mamn a eci kokoba li dad l'ese: ¹⁵ «Legj a eke Nyam ewar a ow ij, anke Nyam ec'es ew a ow titm. Itjnin erm em ke ebr Amani Mamn a.»

¹⁶ Eke Jesu am ecr Galile eci mij lekpl a e saw saw a, l'ekn on ibi esel agj yony, Simo lele lisijim Andre ab ek'am ok muw mij lekpl ab em. ¹⁷ Jesu dad el nine: «U'sr'm jam, m'ow mi kok ony eel agj eb esel.» ¹⁸ Kpekj -li digj el e muw a -l'ok es, etj -l'us ow jam. ¹⁹ Jesu b'imn anym eci tel a, l'ekn Sebede jimel a, Jak lele lisijim Jan ab. -N'ann el eci mijetj ab em -n'am kok el eci muw a. ²⁰ Kpekj Jesu esj el; -li digj el es Sebede lele el e juma kok esel ab ab -l'elu es letj ab em, etj -l'us ow jam.

Jesu ewlm abj njj es a

Luk 4.31-37

²¹ Jesu lel in e jam esel ab ab im Kapernayum ec'eb ab em. Nenej e legj a, Jesu ey Nyam nun ign usu a etj am yegm agj low. ²² Agj a ek'am iri in e low yegm a, low am iti any in ec'elel eke n'am yegmn agj low a sosiem, anke n'anm ese el ec'ol e low yegm esel ab af, ko n'am yegm wel low abusu ony em. ²³ Ke Nyam nun ign usu yogj egj nyam ek'abj njj anj em a, am og dad ese: ²⁴ «Oy! Nasaret e Jesu, bla am erur eke ki kok ey ee? Ko ek'ow eke

† 1:6 Ekn 2 Eb Ebu 1.8. † 1:7 Ekn Jan 1.27 ec'akr otar a. † 1:8 Ekn Ob Kok 2.1-4. † 1:11 Bëbmn Selu 2.7 lele Esayi 42.1 ab.

ki n̄uḡn ey ee? Em, m'uw eḡn ek'el'ḡ ab any: Nyam ec'erm es lala.»²⁵ Jesu dad abḡ n̄uḡn a odad lebl tuotuo em nine: «Yèwal, ke éy okm eḡn na em!»²⁶ Abḡ n̄uḡn a mumu eḡn a læc em, etḡ am og ey okm in em. †²⁷ Agḡ a feḡ low iti any afḡn es toḡ batḡ -n'am bibrmnin el ofr -l'ese: «Kɔ na bla lowi ana ee? Bogḡ ec'abusu ony em e low yeḡm owr ana ee? Eḡn ikḡ na ew abḡ enḡ yej'es, etḡ -li b'elum ow!»²⁸ Etḡ kpekḡ agḡ am dad Jesu e lís e low Galile wus nimum af.

Jesu ewlm ólu n̄onɔ

Matie 8.14-17; Luk 4.38-41

²⁹ Eke -n'anḡn Nyam nuḡn igḡ usu a -l'okr okm a, Jesu, Jak lele Jan ab im Simo lele lisijim Andre ab ogḡ a.³⁰ Simo ey lis eke sos am etu es a, eru es. Etḡ kpekḡ wæl dad in ec'ol owi ok Jesu.³¹ Jesu im eḡn yow a, l'ucu abu n'onḡ l'igbm ow, etḡ kpekḡ in ec'ol a oc'r es lís. Etḡ yow a am kok el e lís e low.

³² Ncebles em a, eke lignb im eru es a, † agḡ ot el ec'ólu a feḡ is Jesu; abḡ enḡ esel yeji anḡ em.³³ Eb ab em ec'agḡ a feḡ as luku Simo eci lisany a.³⁴ Jesu ewlm ólu a lel el ec'ol eḡn eḡn a feḡ ab. N'am ogḡ abḡ enḡ a, etḡ l'élum wæl abusu es eke wæl

ki dad odad, anke -l'uw eḡn a ek'el Jesu ab any. †

Jesu am ḡgbonḡ Kapernayum
Luk 4.42-44

³⁵ Lægḡ eny ow em a, eke usu k'otm es a, Jesu igb ey gbenḡ etḡ im usu saw em. Yogḡ, n'am ḡḡn Nyam.³⁶ Simo lele lawlel a ek'anḡ in ab ab ok okm im in ec'ol em.³⁷ Eke n'eḡan ow a, -li dad ow nine: «Agḡ a feḡ am ol'ḡ.»³⁸ Jesu dad el nine: «S'ḡgbonḡn anḡ, s'imn baḡn saw saw a, anke yogḡ yeji ow it eke mi ki dad el Amani Mamn a ec'odad. Na sosiem eci m'ow wus na af.»³⁹ Etḡ Jesu am ec Galile wus ab af nimum. N'am ob Amani Mamn a e kokoba Nyam nuḡn igḡ usu a feḡ, etḡ n'am ogḡ abḡ enḡ yeji.

Jesu ewlm kokobe es nyam
Matie 8.1-4; Luk 5.12-16

⁴⁰ Lægḡ nyam kokobe es nyam ow am kok soḡn ibrm Jesu abu elum; l'ok owrokp wus Jesu ec'any af, etḡ n'am dad l'ese: «Eke ḡ erur, otu eke k'ayal'm.»⁴¹ In e low ony Jesu soḡn; † l'egḡm abu es l'itḡn ow etḡ li dad nine: «M'erur, àyl!»⁴² Kpekḡ kokobe a oc'r es lís, etḡ l'ayl.⁴³ Jesu elu olu a eke l'ewlm a abusu es eke k'im, etḡ l'ewar ow lebl tuotuo em nine:⁴⁴ «Ìri senyn senyn, ki dad low na k'ok eḡn kaka! Gbeko im yeḡm eḡb waw es a

† **1:26** Èkn Mark 9.26. † **1:32** Ncebles em a, eke lignb im eru es a: ke nenegḡ e legḡ uwr ḡ; eke milél krekre b'ok okm a, ke legḡ ejeci ob nuḡn ḡ. Jwifel ec'ol em a, wæl otu eke sica wæl k'ot ólu is Jesu. † **1:34** Bèbmn Ob Kok 16.16-17.

† **1:41** In e low ony Jesu soḡn: Mark eci silel esig oglog em a Jesu ebl erm ok'r af.

† **1:44** Èkn Matie 8.4 ec'akr otar a.

sos, ke wáw egb εσε elel eke Moïs ec'ol a ibrm ab af, ke ow íj dan̄ku.» † ⁴⁵ Ɔlu a im, et̄j usu a f̄ej̄ n'am dad low a eke ej̄n'n a ec'odad. Na sosiem Jesu ɔtum ilam sos any eb em, kɔ li b'an̄j usu saw em ke aḡj am an̄j susu a f̄ej̄ ow in oḡj.

2

Jesu ewlm sos es wew es nyam

Matie 9.1-8; Luk 5.17-26

¹ Eke sēḡj beb ec a, Jesu ewl ow Kapernayum, et̄j dedeku a iri eke l'ec ak̄j. † ² Et̄j kpek̄j aḡj nɔnɔ ow as luku gbuḡj a eb usu a f̄ej̄; usu kaka anm, lisany a bobo yēji usu anm. N'am dad wel Nyam ec'odad, ³ et̄j aḡj yar abu sos es wew es nyam am is Jesu. ⁴ Gbeko eke -li k'otum̄n -l'okm̄n yoḡj a eke Jesu sig es aḡj a sosiem a, -li fig usu nyam el luw af a, et̄j -l'oc ɔlu a ek'an̄j in eci faja em a -l'usm es Jesu ec'any af. ⁵ Eke Jesu b'ek̄n aḡj a ec'om̄n a, li dad sos es wew es a nine: «Em jim, m'oc η e sikpl a m'ap'η.»

⁶ Ol eci low any uw esel beb sig es yoḡj, et̄j am tutr el ec'erm em dad εσε: ⁷ «Kɔ bla et̄j ej̄j na am dad odad nenε ee? N'am ɔbr Nyam any! Bwo ec'ej̄j ɔtu eke k'oc sikpl ap ek'ow elm Nyam sony coco ee?» † ⁸ Eke Jesu uw el e sow tutr ab any a, li dad wel nine: «Kɔ

bla et̄j am tutar ów amua na ɔny ec'erm em ee? ⁹ Kɔ boḡj ec'anake ew fuefue eke wel ki dad sos es wew es ab ee? “M'oc η e sikpl a m'ap'η”, oglog ke wel dad'r εσε: “Ígb oc η eci faja a ke án es ee”? ¹⁰ Gbeko m'erur eke k'uwr low na any: wus na af, ej̄j ec'Iy ɔny abusu eke k'oc sikpl ap.» Et̄j sica li dad sos es wew es a nine: ¹¹ «M'am dad'η, ígb oc η eci faja a eb ejagb ím gbuḡj!» ¹² Kpek̄j ej̄j a ígb aḡj a f̄ej̄ ec'any af, l'oc in eci faja a, et̄j l'ey ɔkm n'am an es n'im. Ow e low a iti dedeku ab any, et̄j -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'εσε: «Lεḡj kaka s'ek̄nm low akpasu na.»

Jesu es̄j Levi eke k'us'r jam

Matie 9.9-13; Luk 5.27-32

¹³ Emeny Jesu ewl im Galile eci mij nen̄y a. Aḡj nɔnɔ am ow in oḡj, et̄j n'am yēgm wel low. ¹⁴ In ec'ec em a, l'ek̄n Alfe jim Levi, eke sig es wus labm eb usu. Jesu dad'r nine: «Ús'm jam!» Levi ígb et̄j us'r jam.

¹⁵ Ow e jam a, Jesu im Levi ec'ak̄j a, et̄j am ij ob. Wus labm eb esel nɔnɔ lele sikpl esel ab am ij ob Jesu lele in eci jam esel ab ab, an̄ke aḡj amua e nɔnɔ anake am us'r jam a. ¹⁶ Et̄j ol e low yēgm esel ek'el Farisiel ec'ogog ec'aḡj a, ek̄n eke Jesu am ij ob aḡj amua f̄ej̄ ab; et̄j -li dad in eci jam

† **2:1** ak̄j:Mark 1.29 em a, ke wel tutr ek'ow el Simo Pier lele Andre ab ec'ak̄j.

† **2:7** Bèbmn Ob Ap 24.16; Selu 103.3; Esayi 43.25.

esel a nine: «Kɔ bla etɲ n'am ij ob wus labm eb esel amua lele sikpl esel † amua ab ee?»¹⁷ Jesu iri odad a eke -n'am dad a, etɲ dad el nine: «Aɲ a ek'ann sos tuɔtuɔ em a, íbram sos kok es, kɔ ólu anake b'íbrm sos kok es a. M'owm eke mi k'esɲ aɲ eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel a, kɔ m'ow eke mi k'esɲ "sikpl esel".»

Ob owr lele ob sig ab ókrm af

Matie 9.14-17; Luk 5.33-39

¹⁸ Lɛɲ nyam, Jan mij ok nuɲ es eci jam esel a lele Farisiel ab am enɲ neny. Aɲ ow am íbrm Jesu ese: «Kɔ bla sosiem etɲ Jan mij ok nuɲ es eci jam esel a lele Farisiel ec'ab ab b'enn neny etɲ ɲ e jam esel a énnɲ neny ee?»¹⁹ Jesu dad el nine: «Kɔ am tutar ek'agɲ lawlɛl eke wɛl esɲ mɛbi eci es gbɛgbl em a ɔtu eke k'énn neny eke yɔw ec a anɲ el ab ee? Njan! Sɛɲ a fɛɲ eke yɔw ec a b'ow anɲ el ab a, -li b'ow -l'ij etɲ -li b'ow -l'ɛɲ. ²⁰ Gbɛkɔ lɛɲ am ow eke wɛl b'ow ɔny yɔw ec a oc es el ec'araɲ, ke sica -n'enn neny gɔɲ.»

²¹ Etɲ Jesu ub el nyandre nine: «Eɲ ócm gbad owr lele gbad sig ab ɔbarm gígɲm. Eke kok ɛben, ke gbad owr a b'ow ɔny gbad sig a agbr em; etɲ gbad a ec'em agbr a b'ow agb nɔnɔ. ²² Etɲ emeny eɲ ócm mar

owr okm marel sig em. Eke kok ɛben a, mar owr a b'ow inɲ tonɲ ba ke óny marel sig a ɔb es. Etɲ wɛl b'ow irmn mar a lele marel ab ab. Tasi em a, mar owr, marel owr em wɛl k'ok.» †

Eɲ ec'Iy el nenɛɲ ec'es ew es

Matie 12.1-8; Luk 6.1-5

²³ Nenɛɲ e lɛɲ nyam, Jesu lel in eci jam esel ab ab am ecr segb ɔgm eci. El ec'ejagb us em a, jam esel a am bubm egbey a. ²⁴ Farisiel ow etɲ am íbrm Jesu ese: «Ís any ɛkn, kɔ bla sosiem etɲ ɲ e jam esel a am kok low ek'ey ec'ol a ɔɔm abusu eke wɛl ki kok nenɛɲ e lɛɲ ee?» † ²⁵ Jesu ɔdu eb dad el nine: «Awlmn low eke ɛb ebu David in obi in obi lele in ec'agɲ ab ab kok lɛɲ nyam eke namn am ɔny el ab ee? ²⁶ L'ey Nyamel em, etɲ in eci agɲ ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a. Low na ey egb waw es ligbel Abiatar e lɛɲ ab em. Ey ec'ol a ɔɲ abusu eke egb waw esel sony coco k'ij egb waw e futufutu na.» † ²⁷ Jesu igɲ af dad nine: «Nyam kok nenɛɲ eɲ e nimamn sosiem kɔ ow elm nenɛɲ sosiem Nyam kokm eɲ. ²⁸ Na sosiem anake eɲ ec'Iy el nenɛɲ yeji ec'es ew es a.»

3

Jesu ewlm eɲ ek'abu wɛw es nenɛɲ e lɛɲ

Matie 12.9-14; Luk 6.6-11

† 2:16 ɛkn Luk 15.2 eci akr otar a.

† 2:24 ɛkn Matie 12.2 eci akr otar a.

† 2:22 ɛkn Matie 9.17 ec'akr otar a.

† 2:26 ɛkn 1 Samiel 21.2-7; 2 Samiel

15.35; Ob Ap 24.5-9.

¹ Ɛmeny Jesu ewl ow Nyam nun igɲ usu a. Yogn, l'ɛkn ɛɲ nyam ek'abu wɛw es. ² Agɲ a fɛɲ ek'anɲ Nyam nun igɲ usu a ok'r anyamn af am lɛr gbiy ɛkn, eke li b'ow l'ewlm ɛɲ na nɛnɛɲ e lɛɲ na, anke -n'am ɔl low nyam eke -li k'ɛbr ow af -l'ok ow ɔw af. † ³ Jesu ɛsɲ ɛɲ a ek'abu wɛw es a, ɛtɲ li dad ow ninɛ: «ɪgb ow aɲa inym es agɲ a fɛɲ ec'any af!» ⁴ Ɛtɲ n'am ibrm agɲ a ek'anɲ yogn a l'ɛsɛ: «Nɛnɛɲ e lɛɲ a bla lowi ɛy ec'ol a ɔɲ abusu eke wɛl ki kok ee? Low nimamn kɔ low ɲɲ ee? Wɛl ɔtu eke ki sɔg ɛɲ oglog wɛl ɛgb'r es luw ee?» Kɔ -l'ɔbm kpu. ⁵ Ɛtɲ Jesu am lɛr ɛl ɛrm bebl ɛm; sos yeji ɔw'r es anke -n'ɔnym sɔɲ ikɲ kaka. Li dad ɔlu a ninɛ: «Ɛɲm abu es!» L'ɛɲm abu es ɛtɲ l'ewl. ⁶ Kpɛkɲ Farisiel a ok ɔkm Nyam nun igɲ usu a, ɛtɲ Erɔd Antipas ec'ogog ec'agɲ ab ab -n'im -n'am as luku, -l'ɔl eled eke -li k'ɔnyn Jesu bake -l'ibi ow.

*Agɲ nɔnɔ am ow Jesu ogn
Matie 4.25; 12.15-16; Luk
6.17-19*

⁷ Jesu lel in e jam ɛsɛl ab ab ocr sos es im Galile e mij saw a, ɛtɲ agɲ nɔnɔ am us'r jam. Agɲ am anɲ Galile, Jude, ⁸ Jerusalem, Idume, Jurɔn ogog eci wus ab af, Tir lele Sidɔn eci baɲɲ saw saw a ow. Bieku na am ow eke

k'ɛkn Jesu anke -l'iri ɔw a fɛɲ ek'ow am kok a. ⁹ Jesu dad in e jam ɛsɛl a ninɛ: «Ɔcr mijetɲ nyam owr ɛwr es aɲa, yec'ɛtɲ ke dedeku a k'átram im sel.» ¹⁰ Eke Jesu ewlm agɲ nɔnɔ a sosiɛm, agɲ a fɛɲ ek'ɔny ɔl ɛɲɲ ɛɲ a, am itarir eke k'ɛɲɲ usu itɲɲ in abu. ¹¹ Ek'agɲ ek'abɲ ɛɲɲ anɲ ɛm a b'ɛkn Jesu a, -li b'ok wus ow ec'any af -n'am babarm -l'ɛsɛ: «ɪ Nyam ec'Iy.» ¹² Kɔ Jesu am ijl ɛl nɛny kponkpon dad ɛsɛ: «K'ùlmn'm es!»

*Jesu sɔsum ɛrm ɛsɛl lɛw
yony ot*

Matie 10.1-4; Luk 6.12-16

¹³ Ca Jesu uyu lafɛny af, l'ɛsɲ agɲ eke l'ɛrur a ɛtɲ wɛl ow in ogn. ¹⁴ Ɛl ɛm a li sɔsum agɲ lɛw yony l'ot [ɛtɲ n'ɔɲ wɛl nin ɛrm ɛsɛl]. † Li sɔsum l'ot wɛl eke wɛl k'anɲ in ab ke n'am ɛrm wɛl -n'im -l'ɔb gbɛɲgbi usu a e kokoba. ¹⁵ N'ɔɲ wɛl abusu eke wɛl k'ogɲ abɲ ɛɲɲ yeji. ¹⁶ Kin ɛrm ɛsɛl lɛw yony a ec'en: Simɔ (Jesu igɲ'n nin af Pier), † ¹⁷ Jak lele lisijim Jan ab, ɛl Sebede ec'ey (Jesu ɔɲ ɛl nin Bwanergɛs † ek'el nyandre ɛm: "agɲ ek'el e low kok b'ot nyamgbrany es"), ¹⁸ Andre, Filip, Bartelemi, Matie, Toma, Jak Alfe jim, Tade, † Simɔ low dogɲɲ ɛs, ¹⁹ lele

† **3:2** Ɛkn Matie 12.10 eci akr otar a. † **3:14** Mark eci silɛl esig beb ɛm a, wɛl ɛɲnm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'araɲɲ ɛm a. † **3:16** Pier:ow e nyandre el lebn. Ɛkn Matie 16.16-18; Jan 1.42. † **3:17** Bwanergɛs:bèbmn Luk 9.54. † **3:18** Ɛkn Matie 10.3 eci akr otar a.

Judas Iskariot ek'ól Jesu ij ab ab.

Wel am cicr Jesu eke n'ony agn ec'abñ

Matie 12.22-32; Luk 11.14-23; 12.10

²⁰ Emeny Jesu ewl meny ow akñ a. Agñ nõnõ ewl meny ow as luku yogñ toñ Jesu lel in e jam esel ab ab éñnm abusu eke k'ij ob yeji.

²¹ Jesu ec'akñ ec'agñ am ow eke k'oc'r ab im anke -n'am iri † eke Jesu in ki kokm egn em owi.

²² Etñ ol e low ye gm esel ek'ann Jerusalem ow a am dad ese: «Belsebul, abñ enñ ec'es ew a, ann Jesu em! Ow anake ow b'otñ'n abusu ke li b'otu l'ogñ abñ enñ a.» ²³ Jesu esñ el etñ n'am dad wel sodad nyandre em l'ese: «Ayaf Satan otu eke k'ogñ in sosi ar ee?

²⁴ Eke batñ es ew nyam ec'agñ b'ogñ ar el ofr em, es ew a k'otum anm ij. ²⁵ Eben nenyembri nyam bosu nyam ec'agñ ek'ubr em el ofr a, k'otum anm ij. ²⁶ Eke batñ Satan b'ogñ in sosi ar, oglog Satan neny ókrm af in obi ab ij a, ke in eci abusu a k'otum ibnm ij; in eci es ew a uwr ñ. ²⁷ Etñ emeny, eke wel erur eke k'im ey læc es nyam ec'akñ iy'r mil a, ow it ke wel íkñ anym ony awñ'n gbuñ ke wel otu ey in ec'akñ a ot in eci mob a feñ.»

²⁸ Etñ Jesu ign af dad ninε: «M'am dad ony nawre em tasi, agñ otu eke k'ejñ sikpl

feñ lele sodad enñ feñ eke -li b'ow -li dad -l'ok Nyam af ab ab ec'oc ap. ²⁹ Gbeko ek'egñ nyam dad low ññ ok Abñ Lala af a, li k'ow n'ejñm ow ec'oc ap lægn kaka, anke low ññ a b'ow ann'n af segn feñ.» ³⁰ Jesu dad odad na ok ol e low ye gm esel ab af, anke -li dad ek'abñ ññ in ann ow em sosiem.

Jesu lis lele lisijimel ab

Matie 12.46-50; Luk 8.19-21

³¹ Etñ Jesu lis lele lisijim jam esel ab ab ow. -N'inym es gben a etñ -n'otñ egn ey akñ a eke k'esñ'n. ³² Agñ nõnõ ok es iwr elul Jesu em, etñ wel dad'r eke: «Kin, esñ lele esñ jimel ab ek'ow inym es gben a. -N'am erur eke -li k'ekñ'n.» ³³ Etñ Jesu dad ninε: «Kõ bwo el em lis ee? Etñ kõ bwo el el em lisijimel ee?» ³⁴ Etñ eke l'ew nyamn li ler agñ a ek'ok es iwr did elul il em a, li dad ninε: «Kin em lis lel em lisijimel ab ek'ann aña, ³⁵ anke egn kaka feñ eke bi kok Nyam ec'erur a, el em lisijim, em lisijow, lel em lis ab.»

4

Wus akpasu akpasu yar e nyandre em odad

Matie 13.1-9; Luk 8.4-8

¹ Sakp ejeci, Jesu ow Galile eci mij neny a, etñ n'am ye gm agñ low. Agñ nõnõ ow ar did elul il em. Na sosiem l'ey mijetñ nyam ek'ann mij

† 3:21 -n'am iri:odad na Grek em a, wel otu ek'itññ ejec'em dad ese -n'am dad.

af ab em etj li sig es. Bieku a nimum ok es mij neny a. ² Jesu am ot nyandre em ec'ow nono yegmn el low. In eci low yegm ab em, n'am dad l'ese: ³ «Igrn loru es irir! Legj nyam, egb ewl es nyam im ogm am ewl egb. ⁴ Eke n'am ufj egb ey ab es a, † beb ok ebr af etj or ow sus ij. ⁵ Beb ok mebn wus af, usu eke sec enym. Kpekj -l'eli sec a ek'enym a sosiem. ⁶ Ko eke ligbn ow afr a, l'ebal egb a eke eli ok okm a etj li wewr ow es anke min onym el wus tasi. ⁷ Beb ejeci ok usu eke mirj anj. Mirj a eli ony awj el es. Na sosiem -l'osum ey kaka. ⁸ Gbeko egb ey a e beb ok wus mamn af. -L'eli -l'ok okm, -l'agb etj -l'osu ey. Beb osu likj lele lew ab, beb ec'a ekj nyahan etj ow e beb a osu ekj yen.» ⁹ Etj Jesu ign af dad nine: «Ek'onyn oru eke k'irir, ke irir senyn senyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agj low
Matie 13.10-17; Luk 8.9-10

¹⁰ Eke Jesu anm bieku ab ab ij a, in e jam esel lew yony a lel agj a eke b'anj in ab a, am ibrm'n low sodad nyandre ab af. ¹¹ Jesu dad el nine: «Ony enan Nyam eci gbrenghi usu a ec'ow a eke lol es a ec'any uw. Ko el ec'a, nyandre em ce m'am dad el, ¹² yec'etj ke -li bi ler ke -li k'eknmn;

-li b'iri ke ow k'okm el es sos em,
anjke blel ow am ok el es sos em,
blel -l'ewl meny -l'ow Nyam ogj,
ke blel ow ap el low.» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar
Matie 13.18-23; Luk 8.11-15

¹³ Etj Jesu dad agj a ek'anj yogj a nine: «Ony otumn irimn egb ewl es a ec'odad a e nyandre? Ayaf b'ow otur irir sodad nyandre em a fenj ee? ¹⁴ Egb ewl es a ewl Nyam odad. ¹⁵ Ebr ab af a eke egb a ok a, el agj eke b'iri odad a. Kpekj Satan ow ony odad eke wel ewl el ec'erm em a oc es. ¹⁶ Mebn wus a eke egb a ok a, el agj eke b'iri odad a ke kpekj eb'r sos em inj em. ¹⁷ Gbeko, -li yebmn odad a okm min el em, -li b'ew erm af tel ce. Eke sica sos es ow owi oglog gbre ij owi b'ow Nyam odad a sosiem a, -li b'egbr omn a fafa. ¹⁸ Wus a eke mirj nono anj af ke egb a ok af a, el agj eke b'iri odad a. ¹⁹ Gbeko wus anja ec'erm mij ebr, ob ony e meju lele wus ec'ow aw ejeci nono iy el erm em gbogj, etj ony odad a awj es el em, ke otum osum ey kaka. ²⁰ Wus mamn a el agj eke b'iri odad a ke eb'r. Ow osu ey el em. Beb osu likj lele lew ab, likpr osu ekj nyahan etj beb a osu ekj yen!»

Kenie e nyandre em odad
Luk 8.16-18

† 4:4 Ekn Matie 13.4 eci akr otar a. † 4:12 Esayi 6.9-10, Septant em oc'odad eke wel oc.

²¹ Jesu ibrm el nine: «Kɔ kenie eke wɛl b'igɲ a, ob ew eke wɛl k'ubur es oglog kofa ew eke wɛl k'oc ɛw sosiɛm wɛl b'igɲ ee? Njan! Tasi ɛm a, ob gege af wɛl b'itmɲ es. † ²² Ɛben low fɛɲ eke lɔl es a b'ow ɛy ɔkm, ɛtɲ yec'ek'anɲ ncebɲ ɛm a b'ow ilm any usuayl ɛm. ²³ Ke ɛɲɲ ek'ony ɔru eke k'iri a, iri gɔɲ!»

²⁴ Ɛtɲ ɛmɛny Jesu dad el nine: «Ɛwr low fɛɲ eke b'ow irir a ɛrm sɛnyn sɛnyn! Anke akunda yec'ɛm eke b'ow ocr ɛbmɲin ob ɔɲɲ ɛɲɲ ɛjɛc'a, ow ɛm cɛ Nyam yeji b'ow ɛbmɲ ɔɲ ɔny, ɛtɲ li b'ow li kok l'akm ɔny ɛc'a. ²⁵ Tasi ɛm a, ɛɲɲ ek'iri odad a ke ucu ɔny es a, Nyam b'ow obn'n; kɔ ɛɲɲ ek'irim kaka a, tɛl a eke l'iri a yeji, wɛl b'ow ɔny oc'r es ɛrm af.»

Egb ey eke el obi eli ok ɔkm e nyandɛ ɛm odad

²⁶ Ɛmɛny Jesu dad nine: «Nyam e gbɛɲɲɲɲɲ usu a otarir es odad na ab: igɲ nyam ewl egb ey in ɛc'ɔgm a. ²⁷ Sica n'im ɛtɲ n'am ir ɛb, l'ɛru es l'igb, ncok lele lɛɲɲ owr ab ɛsɛ sɛɲɲ fɛɲ ɛc'ab af. Gbɛkɔ egb ey a eli ok ɔkm ɛtɲ am agb ek'ɛɲɲ a in obi uwm ow e low kaka any. ²⁸ Kɔ wus in obi li bi kok ɛtɲ egb ey a b'eli ok ɔkm, agb toɲ usu sel ɛm. ²⁹ Ɛtɲ ek'egb ey a usu a, kpɛkɲ ɛɲɲ a ow ɛl ɛc'ub ɛm, anke ow it eke sica wɛl k'ub ɛl gɔɲ.» †

† 4:21 Bɛbmɲ Matie 5.15; Luk 11.33. Luk 8.22 eci akr otar a.

Likɲ e liy ɛc'odad nyandɛ ɛm

Matie 13.31-32, 34; Luk 13.18-19

³⁰ Ɛmɛny Jesu dad nine: «Bla lowi wɛl ɔtu eke k'oc bɛbmɲ Nyam e gbɛɲɲɲɲɲ usu ab ab ee? Ɛtɲ bogɲ ɛc'odad wɛl ɔtu eke k'oc dadr ow e low ee? ³¹ Nyam e gbɛɲɲɲɲɲ usu a anɲ ɛsɛ likɲ e liy nyam eke wɛl ewl af. Gbuɲ eke wɛl k'ewl'l a, l'el egb ey a fɛɲ ɛm eci likekli tasi. ³² Sica eke li b'eli l'ey ɔkm a, li b'agb l'akm wɛl fɛɲ. Li b'ok ál, li faf es toɲ bake ɔr ám ow sus mel in ɛc'ál a eci low ew a.»

³³ Sodad nyandɛ amua ɛm anake Jesu b'oc am dadr el Nyam ɛc'odad a, yec'a cɛ eke -l'ɔtur eke -li k'oc -l'ɛw es ɛrm ɛm a. ³⁴ Sakp sakp fɛɲ Jesu b'oc sodad nyandɛ ɛm am dadr el ów. Gbɛkɔ eke li b'anɲ in e jam ɛsɛl ab ab a, li b'otar ów a fɛɲ akr l'ok wɛl.

Jesu adar lidgbɛgb

Matie 8.23-27; Luk 8.22-25

³⁵ Lɛɲɲ a cɛ eci ncebles a, Jesu dad in e jam ɛsɛl a nine: «S'úbar mij jam a.» † ³⁶ Ɛtɲ eke -l'elul bieku ab es a, jam ɛsɛl a ok lɛtɲ a eke Jesu anɲ ɛm ab ɛm, ɛtɲ -n'im. Mɛtɲ ɛjɛci yeji anɲ ɛl saw. ³⁷ Ɛl ɛc'ubr ɛm a, kpɛkɲ lidgbɛgb okr ɛl es ɛtɲ mra am ɛlul ɛl, toɲ mij am bubm ok ɛl lɛtɲ ɛm. ³⁸ Jesu gbɛ ɛkpɲ ob, ɛru es lɛtɲ nɛny a am ɛru mɛmɲ. Jam ɛsɛl a am uwr'r dad'r ɛsɛ: «Low yɛgm agɲ ɛs, kɔ ɛy e luw na eke s'am ow s'uw

† 4:29 Bɛbmɲ Joɛl 4.13. † 4:35 Ɛkn

a, ow am kokm'ŋ low kaka ee?»

³⁹ Jesu ufŋm es etŋ dad lidgbegb a lele mij ab ab ninε: «İrmn es! Àdar!» Etŋ lidgbegb a ec'elu a ubr es etŋ usu a feŋ irm es tiŋ. ⁴⁰ Sica Jesu am dad in e jam esel a ese: «Kɔ bla etŋ erŋn am ɔny ɔny ee? Kɔ ɔny k'ɔnymn ɔmn ce ee?» ⁴¹ Jam esel a erŋn ligbel am ɔny etŋ am dad el ɔfr em ese: «Kɔ bwo el eŋŋ ikŋ na eke lidgbegb lele mij ab b'ɔny in ec'elum ab ee?» †

5

Jesu ewlm abŋ ŋuŋ es nyam

Matie 8.28-34; Luk 8.26-39

¹ Jesu lel in eci jam esel ab ab im ok Galile eci mij jam a, Geraseni † eyŋ eci wus ab af. ² Eke n'ann mijetŋ ab em l'us es a, kpekŋ eŋŋ nyam ann eŋŋ es oc usu a ey ɔkm ow am ɔbr'r. Eŋŋ a, abŋ ŋuŋ ann'n em. ³ Suwɔmu ec'araŋn anake li b'ann a. Eŋŋ kaka ɔtum ucurm'n es, ŋgbraka em bɔbɔ yeji, ⁴ anke sakp nɔnɔ wɛl b'awŋ'n akr lele sabu ab ŋgbraka em, kɔ li b'ɔny feŋ li bubr es. Eŋŋ kaka ɔnym lεc eke k'ɔtu ɔny'n yeji. ⁵ Sɛŋŋ feŋ, ncok lele lεŋŋ owr ab, li b'ann suwɔmu ek'ann mafeny em a ec'araŋn; n'am babarm ke

n'am ot mebn li kokr in sosi mob.

⁶ L'εkn Jesu akpoj em, l'uru es l'ow, l'ok ɔwɔrkp wus ow ec'any af, etŋ n'am elu lebl tuɔtuɔ li dad l'ese: ⁷ «Jesu, Nyam ek'ann afr kpekpe ec'Iy, kɔ bla lowi ann ey araŋn ee? Nyam e nin em m'am ŋɔŋn'ŋ, kɔ kok'm low ŋuŋ!» ⁸ Abŋ ŋuŋ a ew lebl am dad εben anke Jesu ikŋ anym dad'r ninε: «Abŋ ŋuŋ, εy ɔkm eŋŋ na em!» ⁹ Ca Jesu am ibrm'n ese: «Kɔ ayaf wɛl b'εsŋn'ŋ ee?» Li dad ninε: «Wɛl b'εsŋ'm "Bubute", anke s'eny nɔnɔ.» ¹⁰ Etŋ n'am at lebl es ni ŋɔŋn Jesu l'ese: «K'ògŋ abŋ enuŋ amua k'ŋgboŋ wus ikpr ab af.»

¹¹ Yogŋ, gbroke nɔnɔ ann ek'am ij ob lafeny a saw. † ¹² Abŋ enuŋ a am ŋɔŋn Jesu dad ese: «Ògŋ ey s'im sigbroko amua ogŋ a yec'etŋ ke s'ók el em!» ¹³ Jesu ɔŋ el ow ec'abusu. Abŋ enuŋ a ok ɔkm eŋŋ ab em, etŋ im ok sigbroko ab em. Gbroke a feŋ ek'ann yogŋ a ɔtu eke k'ij fandi yony. El a feŋ -n'ann lafeny ab af -l'uru es -l'ok mij lekpl ab em, etŋ -n'emn.

¹⁴ Es uru em, sigbroko ɔsu esel a ewl im am ɔb amani εb ab em lele sikpukpu em ab. Etŋ agŋ am ow εkn low yec'a ek'ey a. ¹⁵ -L'ow -n'εŋn Jesu, etŋ -l'εkn eŋŋ a eke lεŋŋ sig em abŋ enuŋ ann em a

† 4:41 Bèbmn Selu 65.8; 89.10; 107.23-32. † 5:1 Geraseni:Ékn Luk 8.26 lel in ec'akr otar ab ab. † 5:11 Eke sigbroko ann εb ab em, ke ow am yegm eke low na am ey agŋ ek'elm Jwifel a eci εb em, anke gbroke el Jwifel e criε (Ob Ap 11.7; Ol ɔkn 14.8).

eke sig es. Sica li sus mob; nun em ayal. Etn agn a erjn am ony. ¹⁶ Agn a ek'ekn ów a feñ ek'eññ egñ a ek'onny abñ enun a, lele low yec'a ek'eññ sigbroko ab ab a, am awl ow ec'ów ok el. ¹⁷ Etn agn a feñ ek'ow a okr af am ñonñ Jesu eke li k'ngbonñ el eci wus ab af.

¹⁸ Eke Jesu am ey mijetn ab em a, egñ a ek'onny abñ enun bake ewl a am dad'r ese: «Ek'ow akpl'ñ sos em, ke m'am erur eke mi k'anñ ñ ab!» ¹⁹ Jesu egñm, gbekó li dad ow nine: «Éwl im ñ ec'agn a ogn a, ke áwl ów a feñ eke Es Kotóko kok onñ a, lele sornñ ikñ e n'onny ñ ec'ab ab a ok el.» ²⁰ Egñ a im, etn l'ob nun Eb Lew † ab em, n'am dad ów a feñ eke Jesu kok onñ a l'ok agñ. Etn agñ a feñ low iti any.

Jesu ewlm yow nyam etn igbm Jayirus jow a luw em

Matie 9.18-26; Luk 8.40-56

²¹ Eke Jesu anñ mij jam a owr mijetn em ec'a, agñ nono gbél ow iwr did elul il em mij nenñ yogñ. ²² Egñ nyam eke wel b'esñ Jayirus, Nyam nun ign usu a ec'es ew es anñ ow etn eke l'ekn Jesu a, l'ok owrokp wus ow ec'any af. ²³ N'am at lebl es ni ñonñ Jesu li dad l'ese: «Em jowli am uw. Ów ke át'r abu nun, yec'etn ke li k'úwm kó ke n'ánñ owr.» ²⁴ Jesu ab

-n'im, etn agñ nono a ek'aam ewl'l a am itarir -l'ul il.

²⁵ Bieku na em, yow nyam eke b'ub abu ke mebl a edñm es tonñ ij akpo lew yony anñ. ²⁶ L'ij gbre nono gbél sos kok esel nono ec'abu em. Ni ñunñ in ec'os feñ, kó l'ewlm, gbekó catñ anake ol a am otu yej'a. ²⁷ Etn eke l'iri Jesu e lís e l'ow a, l'ow l'ey dedeku ab em, l'ec Jesu jam, etn l'itññ ow eci mob sus em a abu. † ²⁸ Ke li dad in ec'erm em nine: «Blél mi k'itññ in e mob sus em a abu ce, ke m'ewl ñ.» ²⁹ Kpekñ l'ekn eke mebl a ek'am ok'r a edñ es, etn l'ekan in sosi em eke l'ewl in ec'ol ab em. ³⁰ Akr af yogñ ce Jesu uw any eke lec nyam ey okm in em. L'edñ menñ bieku ab em etn n'am ibrm wel li dad l'ese: «Kó bwo ec'egñ itññ em eci mob sus em a abu ee?» ³¹ In e jam esel a am dad'r ese: «Ám ekñ agñ nono na ek'am itarir -l'ul'ñ a, ke ám ibrm egñ ek'itññ'ñ abu ee?» ³² Etn Jesu am ew nyamn in e saw saw a, yec'etn ke l'ekñ egñ a eke kok low na a. ³³ Yow a erjn am onny, n'am ufñ, anke l'uw low a ek'eññ'n ab any. Na sosiem l'ow l'ok owrokp wus Jesu ec'any af, etn l'egñ low a l'eb. ³⁴ Jesu dad'r nine: «Em jow, ñ ec'omñ a ewlm'ñ! † Ìm erm es ey em, ke éwl ñ ec'ol ab em gonñ.»

³⁵ Jesu odad anñ nenym am dad etn agñ anñ Jayirus ogn a ow. -N'am dad ow -

† 5:20 Ekñ Matie 4.25 eci akr otar a.

† 5:27 Ekñ Matie 9.20 ec'akr otar a.

† 5:34 ñ ec'omñ a ewlm'ñ: odad na Grék em a, wel otu ek'itññ ejec'em dad ese ñ ec'omñ a soğ'ñ.

l'ese: «Ejɔŋ uw! K'ijr low yegm agɔ es gbre ɔfr ɔfr.»
³⁶ Jesu usm el e sodad ebl a jam † kɔ li dad Jayirus nine: «K'uru ernɔ, kɔ ɔny ɔmn ɔny coco ce.»
³⁷ N'ɔɔm eɔŋ kaka abusu eke k'im ewl'l ek'ow elm Pier, Jak lele Jan ek'el Jak lisijim ab ce.
³⁸ -N'im -l'ok Jayirus ec'akɔ a; yogɔ, sɔg ɔnym nuɔ. Jesu ɛkn ek'agɔ am ikɔ ɔŋn babarm.
³⁹ L'ey akɔ a, etɔ n'am ibrm wel l'ese: «Kɔ bla sosiem etɔ am ikɔn ɔŋn ɔgr ee? Dedyɔwli a, l'uwm kɔ mɛmn n'am eru.»
⁴⁰ Etɔ dedeku a am kokr Jesu miyer. Ow sosiem l'ogɔ agɔ a fɛɔ ok ɔkm. Gbekɔ l'esɔ iy es a, iy lis a, lel in eci jam esel agɔ nyahan ab ab, etɔ -l'ok akɔ a eke dedyɔwli a anɔ a.
⁴¹ N'ɔny ow abu, etɔ li dad ow nine: «*Talita, kum!*»† (Ow e nyandre el: «Dedyɔwli, m'am dad'ɔ, igb!»)
⁴² Kpekɔ dedyɔwli a igb etɔ n'am an es. Ke dedyɔwli a, n'ɔny akpo lɛw yony. Agɔ a fɛɔ ek'anɔ yogɔ a, low iti any.
⁴³ Jesu am dad el lebl tuɔtuɔ em ese: «Ki dadr k'okr eɔŋ kaka.» Etɔ emeny l'igɔ af li dad nine: «Ōŋan in ob tɛl l'ij.»

6

Nasaret baɔn eyɔ ubm Jesu nawre

Matie 13.53-58; Luk 4.16-30

¹ Jesu ŋgboɔ yogɔ, etɔ n'im Nasaret baɔn a eke l'agb a. In eci jam esel a im ewl'l.
² Neneɔŋ e lɛɔŋ a Jesu am yegm agɔ low Nyam nuɔ igɔ usu a. Yogɔ, agɔ nɔnɔ anɔ. Eke -n'am iri Jesu eci low yegm a, low am iti el any etɔ -n'am dad -l'ese: «Kɔ bogɔ low na anɔ ow'r ee? Etɔ bogɔ eci nuɔ em ɔny anake n'eyɔ ab ee? Ayaf li b'ɔtu li kok sakrowa amua yej'ee? ³ Kɔ eɔŋ na ow elm ɔgɔg es ɔdu es ab ee? Mari jim † ab ee? Jak, Jose, Jud lele Simɔ ab ec'el lisijim ee? Etɔ kɔ lisijowel gbɛ irm ey ab anɔ ee?»
 Ów amua fɛɔ ɔɔm Nasaret eyɔ abusu eke k'ɔny ɔmn Jesu em.
⁴ Ow sosiem li dad wel nine: «Usu a fɛɔ wel b'ɔny kokoba ɔb es ec'elum, ek'ow elm in ec'eb a, in ec'agɔ em, lel in ec'akɔ ab ce eke wel ɔnym in ec'elum.» †
⁵ Jesu ɔtum kokm akrowa kaka Nasaret yogɔ, ek'ow elm ɔlu beb eke l'at abu nuɔ ke ewl a.
⁶ Etɔ eb eyɔ a ec'ɔmn ɔnym a e low am at'r sel.

Jesu erm in e jam esel lɛw yony a

Matie 10.5-15; Luk 9.1-6

Emeny Jesu am ec baɔn baɔn a ek'anɔ saw saw yogɔ a, etɔ n'am yegm agɔ low.
⁷ L'esɔ jam esel lɛw yony a, etɔ l'ɔb nuɔ n'am erm wel agɔ yony yony. N'ɔŋ wel abusu abɔ enuɔ fɛɔ eci nuɔ

† **5:36** Jesu usm el e sodad ebl a jam:odad na Grek em a, wel ɔtu eke itɔn ejec'em dad ese: *marem*, Jesu iri el e sodad a. † **5:41** *Talita, kum*:Sebr a eke -li b'ebɔ ab em e nyam ek'el Arame a, Jesu oc dadr odad. † **6:3** ɛkn Jan 6.42. † **6:4** Bɛbmɔn Luk 4.24 lele Jan 4.44 ab.

af. ⁸ Ἐτη n'am ijl wɛl nɛny li dad l'ɛsɛ: «᾽Ny ec'ɛjagb us ɛm a, k'òcr ob kaka ek'ow elm kpama cɛ. K'òcr futu-futu, k'òcr ekpr, k'òcr os k'ánnɔ ɔny ekpr ɛm. ⁹ Òkr cɔkrukɔ gbɛ, ke éwal mob sus ɛm nyam cɛ. ¹⁰ Eke batɔ okr akɔ nyam ɛtɔ agɔ a eb ɔny a, ke ánnɔ yogɔ ton ɔny eci lɛgɔ a eke k'imn a ow. ¹¹ Eke batɔ usu nyam ec'agɔ ɛgɔm ebm ɔny, oglog ɛgɔm eke k'iri ɔny e nɛny ɛm ec'odad, ke ókr ɔkm yogɔ, cícr ɔny ec'akr sɛc a okr ɛl es, † ke ow ij low nɔnɔ a eke -li kokr a eci danɔu.» ¹² Jam esɛl a im ɛtɔ -n'am ɔb ɛrm ɛm itɔn eci kokoba. ¹³ -N'am ogɔ abɔ ɛnɔn nɔnɔ, ɛtɔ -n'am udu ólu a mun nɔnɔ -l'ewlm wɛl. †

Jan mij ok nuɔ ɛs e luw owi

Matie 14.1-12; Luk 9.7-9

¹⁴ Eke Jesu e nin a eb es usu a fɛɔ a, eb ebu Erɔd Antipas yeji iri in e lebl. Wɛl am dad ɛsɛ: «Jan mij ok nuɔ ɛs igb luw ɛm; na sosiɛm anake n'am ɔny abusu li kok sakrowa a.» ¹⁵ Bɛb am dad ɛsɛ: «Eli.» Oglog am dad ɛsɛ: «ɛgɔ na anɔ ɛsɛ kokoba ɔb esɛl esig ab af.» ¹⁶ Ek'ów amua na ok Erɔd ɔru ɛm a, li dad ninɛ: «Jan mij ok nuɔ ɛs a eke m'ɔn abusu wɛl ubr nuɔ ɛs a, anake igb luw ɛm a!»

¹⁷⁻¹⁸ Kin elel eke Jan mij ok nuɔ ɛs e luw owi a ɛcr. Erɔd Antipas oc lisijim Filip

e yɔw Erodiad. Jan im dad Erɔd ninɛ: «Ow itm eke k'oc ɛsɔ jim e yɔw.» † Ἐτη ow sosiɛm Erɔd ɔn abusu wɛl ɔny Jan ok ngbraka ɛlu sobel ɛm. ¹⁹ Erodiad ɔny Jan e sifn; n'am erur eke li k'ibi ow kɔ n'énnm ow ec'abusu, ²⁰ anke Erɔd b'ɔny Jan eci muru. Tasi ɛm a, li b'oc ow ɛsɛ ɛgɔ lala af, ɛsɛ low nɛny nyam ɛs af, ɛtɔ li b'ɛw ow ɛrm. Eke batɔ l'iri Jan ec'odad, ke ow ám ɛw'r sel at sos ɛm. Gbɛkɔ li b'erur eke li k'iri ow ec'odad.

²¹ Sica lɛgɔ nyam Erodiad ɛnɔ abusu eke k'ibi Jan mij ok nuɔ ɛs a. Ow el Erɔd e mew ec'ɛs gbɛgbl e lɛgɔ. Erɔd ɛsɔ in eci saw saw e nyimn esɛl a fɛɔ, srɔda ɛyn fandi eci anym esɛl a, lele Galile ec'agɔ ɛgbɛl ab ab ob ij ɛm. ²² Yogɔ anake Erodiad jɔw ow ɛy ob ij usu a, ke am ub ɛj a. Erɔd lel agɔ a eke l'ɛsɔ ob ij ɛm ab ab erur dedyɔwli a e low. Ἐτη Erɔd am dad dedyɔwli a ɛsɛ: «Kɔ bla ob iy am ibrm eke mi k'ɔn ee?» ²³ N'am ij nɛny li dad l'ɛsɛ: «Ibrm im ob fɛɔ ek'am erur a, m'ow m'ɔn. Ek'ow el ɛm ec'ɛs ɛw a eci likpr bɔbɔ yeji, m'ow m'ɔn.» ²⁴ Kɔkɔnɔ yɔwli a uru es im dad ok lis ninɛ: «ɛm lis, kɔ bla ob iy mi k'ibrm ee?» Lis dad'r ninɛ: «Ibrm Jan mij ok nuɔ ɛs e nuɔ a.» ²⁵ Kɔkɔnɔ dedyɔwli a ogɔ ɛs im eb ebu a ogɔ a, ɛtɔ li dad ow ninɛ: «I's'm sicaca Jan mij ok nuɔ

† 6:11 Ἐkn Matie 10.14 ec'akr otar ab. Ἐkn Matie 14.4 ec'akr otar a.

† 6:13 Bɛbmn Jak 5.14. † 6:17-18

es a eci nun a wayas em!»
 26 Eb ebu a sos ow es amani a eke l'iri a eci, gbeko li k'otum l'owrm sar ij, neny a eke l'ij lele agn a eke ok es ab ab sosiem. 27 Kpekɛn n'ow usu ow esel ab em ec'egn nyam abusu eke k'im ubr Jan nun es. N'im sobel em yogɛn, etɛn l'ubr ow nun es. 28 L'oc l'ow n'ow dedyowli a, etɛn ow oc im ow lis. 29 Eke Jan eci jam esel a b'iri low na a, -l'ow, etɛn -l'oc ow eci sos megl a -n'im -l'oc es.

Jesu iyr agn ek'afɛn fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Luk 9.10-17; Jan 6.1-14

30-31 Erm esel a eke Jesu erm a, ewl ow etɛn eke -l'okr es Jesu ab a, -n'am ow juma a fɛn eke -li kokr a lele low a eke -li yegmn agn ab ab a ec'amani -l'ok ow. Eke -n'am dad ow odad a, agn nono am ow etɛn am ewl towɛn -n'onymn abusu kaka fɛn eke -li k'ij ob; etɛn Jesu dad in e jam esel a nine: «Owr s'imn saw em aɲa, bake ebr sel tel.»

32 El sony -l'ok mijetɛn em -n'aam usu saw em ek'irm es. 33 El ec'im em a, agn ekn el, etɛn l'uw any ek'ow el Jesu lele in eci jam esel ab ab anake aam a. Kpekɛn agn amua anɛn banɛn a ogn es ikɛn anym im ok usu a eke -n'aam a. 34 Mijetɛn a b'itr es eke Jesu b'us es a, l'ekn agn nono ek'ok es ese meceb ek'onym

ow es af, † etɛn el owi ony'n sorɛn. Ow sosiem, n'am yegm wel ow nono.

35 Eke legɛn ec a, jam esel a ow etɛn Jesu etɛn am dad'r ese: «Legɛn ec, etɛn usu na yeji ew usu saw em. 36 Ok agn ab es im sikpukpu a lele banɛn banɛn ek'anɛn saw saw aɲa ab ab em yec'etɛn ke -l'ol ob ij.»

37 Jesu dad el nine: «Ony obi, onɛn el ob -l'ij!» -Li dad ow nine: «Ko futufutu os ekɛn lew † si k'im s'ol s'ow s'ow el -l'ij ee?» 38 Li dad wel nine:

«Imn ekan! Ko futufutu abi anɛn ony ee?» -N'im -l'ibrm etɛn -l'ewl meny -l'ow -li dad nine: «Futufutu yen lele onɛn yony ab ce anɛn.» 39 Li dad jam esel a eke k'ow agn a ok es eku em eku em suw owr ab af. 40 -N'ow agn a ok es serɛn em serɛn em. Beb ok es ekɛn yen yen, oglog ok es ekɛn yony lele lew lew ab. 41 Jesu oc futufutu yen a lele onɛn yony ab ab, l'igbl any ogn afr, etɛn l'elu Nyam bia. Li bubr em n'ow in e jam esel a eke ki cec ow agn a. Li cec wel onɛn yony a yeji. 42 Agn a fɛn ij ob a lok iy. 43 Jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku etɛn ow iy mulu lew yony. † 44 Agn a fɛn ek'ij ob a, egn fandi yen anɛn em.

Jesu am an es mij lekpl ab af

Matie 14.22-33; Jan 6.15-21

45 Kpekɛn eke low na ey oc es a, Jesu ow in e jam esel

† 6:34 ow es:bèbmn Awl 27.16,17; 1 Eb Ebu 22.17. † 6:37 Os nyam el ogm juma kok es nyam eci legɛn nyam e labm sog. † 6:43 Bèbmn 2 Eb Ebu 4.42-44.

a ok mijetj ab em eke k'ikj anym im mij lekpl a e jam a, Betsayida eb ogog a, ke n'ann in obi l'afli bieku ab es. ⁴⁶ Eke l'elu wel es a, l'uyu lafeny ab af eke li ki njohn Nyam.

⁴⁷ Eke legj am uk a, jam esel a ann mijetj ab em, mij aranj yogj, etj Jesu ann akpaf a. ⁴⁸ Jesu ekn eke jam esel a am ij gbre mij or ab em, anke lef am elu obr el. Eke legj am eny ow a, Jesu am an es mij ab af im ejn el, n'am ol eke li k'afj wel es. ⁴⁹ -L'ekn ow ek'ow am an es mij ab af ow; -li tutr ek'ow el onnabj, etj -n'am babarm. ⁵⁰ El fej -l'ekn ow etj -li kpikprm es. Kpekj Jesu dad el nine: «Erm usu ony lokm! Erjn k'ony ony! Ko em!» ⁵¹ L'ey mijetj ab em li sig wel es em, etj lef a irm es. Jam esel a low iti any ton afjn es, ⁵² anke akrowa a ek'ey futufutu a eci cec em a, -l'irim ow okm el es sos em, el ec'erm tuotuo a sosiem.

Jesu ewlm olu Genesarēt wus af

Matie 14.34-36

⁵³ Eke Jesu lel in eci jam esel ab ab ubr mij lekpl a e jam a, -n'im -l'ok Genesarēt eb em. -L'itr mijetj ab es, etj -l'us es. ⁵⁴ El ec'es us em a, kpekj agj uw Jesu any, ⁵⁵ -l'ewl amani a wus ikpr a nimum af etj agj ot el ec'olu

ogo af am ow yogj a eke -l'irir eke Jesu ann a. ⁵⁶ Usu a fej eke Jesu am ey a, ke ow el banj gbēl em o, ke ow el banj likekli em o, ke ow el kpukpu em o, agj am ot olu ow ejem aranj. -N'am njohn ow eke ow ki yeb wel itjn in e mob sus em a ec'enyembri a ce abu, etj agj a fej ek'am itjn mob sus em a abu a, am ewl.

7

Ey lagjel ec'eb ir owi

Matie 15.1-9

¹ Ca Farisiel lel ol e low yegm esel beb ek'ann Jerusalem ow ab ab, iwr did elul Jesu em. ² -L'ebmn nyamn eke Jesu e jam esel ab em ec'agj beb yogm sabu ese elel eke el ec'eb ir a am ibrm ab af, etj -n'am ij ob.

³ Ke tasi em a, Farisiel lele Jwifel beb ab ogj a, eke yogm abu, k'otum ijm ob; anke -li b'ucu el agnijel ec'eb ir owi amua -n'ony es.

† ⁴ Na sosiem, eke -n'ann an ol usu batj -l'ow gbugj, -l'ijmn ob eke -l'akprm mij sos. † Etj emeny -n'ony agj em ec'eb ir owi nono yej'eke -li b'usu ese mij kpok, ob ijr kpokpo lele sijowre ab ec'elel eke wel k'etjn es ab af.

⁵ Ow sosiem Farisiel a lel ol e low yegm esel ab ab am ibrm Jesu ese: «Ko bla etj ey lagjel ec'eb ir owi a ek'on ey a, η e jam esel a eluam

† 7:3 Luk 11.38. † 7:4 -l'ijmn ob eke -l'akprm mij sos:odad na Grek em a, wel otu eke itjn ejec'em dad ese: -l'ijmn ob kaka fej eke b'ann ob an ew usu ow a eke -li yoyogm es. † 7:5 Ekn Matie 15.2 ec'akr otar a.

ee? -Li b'ot sabu ek'aylm -
n'am ijr ob.» † 6 Jesu am dad
el esε: «Ony, agη enyembri
yony yony esel! Nawre tasi,
Esayi dad ony e lís e low in e
kokoba ob ab em:

Nyam dad eke agη amua na
neny em ofr ofr

-n'am koklm im,

kó el ec'erm a kpab es em e
lís.

7 Nun ofr ofr agη amua am
igη'm,

anke agη em ec'ów anake -li
b'oc

-n'am yegmn agη low
a.»†

8 Etη emeny Jesu usr af
dad nine: «Ony bi waal
Nyam ec'ol a ec'ów a elul
es, etη b'ucur agη em ec'a
onyn es.» 9 Etη emeny l'igη
af nine: «Ony, onyn nyandre
nɔnɔ ek'ow em b'igηn Nyam
e sol a okr es, ke b'ucur
ony ec'agη em ec'a onyn es!

10 Tasi em a, Mois dad nine:
“Elum asη lel esη ab.”† Etη
l'usr af nine: “Egη eke yayr
es lele lis ab a, l'it eke wel
k'ibi'r.”† 11 Etη ony, ony e

low yegm ab em bi dadr esre,
ek'egη nyam in dad ow es
oglog ow lis in esε: “Ob a
eke mi k'ónη η eci abu elum
ec'a, ob a el Kɔrban” (ow e
nyandre el, ob eke wel oc
εw es Nyam ec'egb wawr on
eci), † 12 ony b'elul abusu es
ek'egη ikη na, kí kokm low
kaka wɔm es lele lis ab ij.

13 Eβen anake ony, b'onyn
Nyam ec'ów ek'elu abusu es

eke wel ki kok a otr es, ke
b'ucur ony ec'agη em ec'a
ek'irir a onyn es a. Etη onyn
ów bubute gbɛl e bi kokr esε
low ikη na af.»

Ów eke b'ónη ke egη úwm
anη

Matie 15.10-20

14 Emeny Jesu esη agη a
etη am dad el esε: «Ígηn
loru es ony fηη k'irir. 15 Ow
elm ob ek'egη b'ij ok lokm
a, wɔm'n l'uwm anη, kó ów
tutr eke b'anη in ec'erm
em ey wkm a anake b'ónη'n
l'uwm anη a. 16 [Ke egη fηη
ek'onyn wru eke k'iri a, íri
gónη!]]» †

17 Eke Jesu elu agη ab es
im ey akη a, in e jam esel
a im eηn'n etη am ibrm'n
esε: «Òtar nyandre a ek'ub
a e low akr òk ey!» 18 Etη
n'am dad wel l'esε: «Kó ony
yeji k'ótumn k'irimn low na
eci nyandre ee? Uwmn any
ek'ow elm ob ek'egη b'ij ok
lok m a, k'ótum wɔm'n l'uwm
anη, 19 kó ów tutr eke b'anη
in ec'erm em ey wkm a anake
b'ónη'n ke l'uwm anη ab ee?
Anke ob e li b'ij l'ok sos
em a, lokm ow b'ok'r kó ow
elm erm em, etη li b'iny l'ok
es.» (Odad ebl na em a, Jesu
am yegm ek'ob fηη akpl iju.)

† 20 Etη emeny Jesu dad
nine: «Ów tutr eke b'anη
egη em ey wkm a b'ónη etη
l'uwm anη. 21 Tasi em a, egη
ec'erm em anake sow tutr

† 7:7 Esayi 29.13, Septant em ec'odad eke wel oc. † 7:10 Wkm Ok 20.12; Ol
Wkn 5.16. † 7:10 Wkm Ok 21.17; Ob Ap 20.9. † 7:11 Ekn Matie 15.6 ec'akr
otar a. † 7:16 Mark eci silel esig oglog a, wel eηnm sodad ek'anη ob na [...]
ec'araηn em a. † 7:19 Bèbm n Ob Kok 10.9-16.

enun a feŋ b'ann, ke b'ɔn'n l'ij nfaci, l'iy mil, l'ibi eŋ, ²² l'erum yow ejec'ab, l'erur lawl ec'ob; li kok low nun, l'aju eŋ, li wuwlm ów ab, n'ɔny eŋ nyamn eyr, li cak cak eŋ, n'ɔny tutre, ke l'ij nyamb a. ²³ Ów amua feŋ eke b'ann eŋ ec'erm em ok ɔkm a, anake b'ɔn ke l'uwm ann a.»

Utuyow nyam ɔny ɔmn Jesu em

Matie 15.21-28

²⁴ Jesu ngbon yogŋ a e n'ann a, etŋ n'im l'ey wus ikpr a eke titm Tir ab af. Eke l'ey akŋ nyam a, l'erurm eke wel k'uw any eke l'ow n'ann yogŋ, gbekɔ ow ibnm etŋ amani a eb es eke Jesu in ow anja. ²⁵ Yow nyam ek'in ec'iy yowli ɔny abŋ nun a, iri eke Jesu ow ann eb ab em. L'ow n'etŋn ow etŋ l'ok ɔwrɔkp wus ow ec'any af. ²⁶ Yow a elm Jwif, wel ew'r Fenisi eb em, Siri wus af. † N'am nɔn Jesu eke k'ogŋ abŋ nun ek'ann jowli ab em a elu ɔkm. ²⁷ Kɔ Jesu dad'r ninɛ: «Yèb, wel óŋ etuey ob ij ye anke ow itm eke wel k'oc el ec'ob ij a ɔŋ mɔwr ey.» † ²⁸ Yow a ɔdu eb etŋ dad ninɛ: «Egŋ gbɛl, nawre tasi dad. Gbekɔ mɔwr ey eke b'ann tabl ew a, b'ij etuey ec'ob eke b'akm el ok wus a.» ²⁹ Jesu dad'r ninɛ: «Low na eke dad a sosiem, ɔtu eke k'im gbugŋ. Abŋ nun a ey ɔkm ŋ ec'iy ab em.» ³⁰ Yow

a im gbugŋ etŋ etŋ in ec'iy a ek'eru es ob erur ob af, etŋ l'ekn yeji eke abŋ nun a ey ɔkm ow em.

Ɔru ablu ebrm nyam ec'ewlm owi

³¹ Sica Jesu ngbon Tir eci wus ab af, ecr Sidon eci, ubr Eb Lew a e wus ab af, im ok Galile e mij a ogŋ a. ³² Agŋ oc eŋ nyam ek'oru abl ke ɔtum dadm odad okm es a is Jesu, etŋ am nɔn'n eke li k'at ow abu nun. ³³ Jesu elu bieku ab es, oc ɔlu a im saw em. L'ot sabu ey l'ok ow ɔru em, etŋ l'oc in e sar nenym a l'udu ow anm. ³⁴ Sica Jesu igbl any ogŋ afr, bubm sel ok etŋ dad eŋ a ninɛ: «Efata!»† (Ow e nyandre el "Fig!") ³⁵ Kpekŋ eŋ a am iri ów, anm kpab'r es nenym etŋ l'ɔb nun n'am dad odad senyn senyn. ³⁶ Jesu ijl agŋ a nenɛ dad ninɛ: «Kì dadr low na k'òkr eŋ kaka!» Sica eke li b'ijl wel nenɛ eke wel kí dadm a, yogŋ anake agŋ a yeji, b'im am ɔb low a ec'amani a. ³⁷ Agŋ a feŋ ann low any iti ligbel em toŋ am dad esɛ: «Feŋ eke li bi kok a b'el ów amamn ɔfr. Li bi kok óru ablu am iri ów etŋ el a ek'ɔtum dadm odad a, yeji bi dad ów.»

8

Jesu iyr agŋ fandi yar lok Matie 15.32-39

¹ Legŋ ab em, emeny agŋ nɔnɔ gbɛl ow iwr did elul Jesu em. Eke -n'ɔnym ob

† 7:26 Yow a, Israel ec'efnu esig ab em ec'eŋ. † 7:27 mɔwr ey:èkn Matie 15.26 ec'akr otar a. † 7:34 Efata:Arame ebr em Jesu dad.

kaka eke -li k'ij a, Jesu εση in e jam εσελ a, ετη dad ελ nine: ² «Αγη amua e low am οny'm σορη, anke kin σεγη emum nyahan ετη eke -n'anηη em ab ke -n'onym ob kaka eke -li k'ij. ³ Eke m'am elu el es -n'im namn, -li k'ow -n'onymn λεc ελ ec'εjagb us em, anke ελ em ec'αγη nyam nyam anη susu kpekpe ow.» ⁴ In e jam εσελ a am dad'r εσε: «Ετη sica bogη si k'εηη ob ij s'οη ελ usu saw em na ek'εγη irm ab ee?» ⁵ Jesu ibrm ελ nine: «Κο futufutu abi οnymn ab ee?» Ετη jam εσελ a dad nine: «Λοβη.» ⁶ Sica Jesu οη abusu eke dedeku a k'ok es wus. L'ot futufutu λοβη a, l'elu Nyam bia, li bubr em, ετη n'οη in e jam εσελ a eke ki cεc dedeku a. Ετη jam εσελ a cεc οη ελ φηη. ⁷ -N'onym οcn abi ka ab. Jesu oc yeci yeji elu Nyam bia ετη οη jam εσελ a eke ki cεc οη ελ. ⁸ Αγη a ij ob molok iy ελ τοη ob wawal es. Jam εσελ a εc ot ob a φηη eke wal es a ετη ow ij mulu εgbελ λοβη. ⁹ Αγη a φηη ek'ij ob a, οtu eke k'ij αγη fandi yar. Sica Jesu οη ελ abusu eke -li k'im, ¹⁰ ετη kpekη in lel in e jam εσελ ab ab -l'ok mijετη ab em -n'im Dalmanuta † eci wus ab af.

Farisiel am ibrm eke Jesu ki kok meny ewr nyam

Matie 16.1-4

¹¹ Farisiel ow εηη Jesu ετη am atar ow es in ab.

Eke -l'erurir eke -li k'uk ow meb a sosiem, -li dad ow nine: «Κοk meny ewr nyam οη εy yec'ετη ke s'uw any tasi ek'ow el Nyam erm'η ow.» ¹² Jesu bubm sel ok ετη dad nine: «Bla sosiem ετη yεfenyna ec'αγη amua am ibrm eke k'εkn meny ewr ee? M'am dad οny nawρε em tasi: wel k'ow kokm meny ewr kaka οcm οny.» ¹³ Ετη l'elu wel es, l'εy mijετη ab em l'ubr mij jam a.

Jam εσελ a low a k'okm es sos em kaka

Matie 16.5-12; Luk 12.1

¹⁴ Eke -n'im a, jam εσελ a ijl es eke k'eb futufutu, ek'ow elm futufutu nyam a cε eke -n'onymn ab mijετη ab em a. ¹⁵ Jesu am ijl ελ neny dad εσε: «Εwr erm! Ke οsur sos Farisiel lele Erοd ab e lijru a e lıs.» ¹⁶ Jam εσελ a ek'iri low na a am dadarir ελ οfr em εσε: «Eke s'ebm futufutu a sosiem anake n'am dad εy ow amua a.»

¹⁷ Eke Jesu iri ow a eke -n'am dadarir ελ οfr em a, n'am dad wel l'εσε: «Κο bla sosiem ετη am dadr εsrε: "Eke s'ebm futufutu a sosiem ee?" Κο k'irimn cε ee? Κο ow k'okm οny es sos em cε ee? Κο οny ec'erm tuotuo a sosiem ee? ¹⁸⁻¹⁹ Οny εlil anyamn ετη εknmn es ee? Εlil οru ετη irimn ow ee?† K'oknmn λεγη a eke m'ubr futufutu yen em m'οη αγη fandi yen a ij a, ow a ek'akm

† **8:10** Dalmanuta:εkn Matie 15.39. Yεfenyna em a, wel uwm Dalmanuta lele Magadan ab eci yogη ek'anη ab any. Ow οtu eke k'el εb nyam cε eci en yony oglog εb yony ek'ob okr af eci nin.

† **8:18-19** Jeremi 5.21; Ezekiel 12.2.

† **8:18-19** Εkn Mark 6.35-44.

el a, mulu abi anake εcr otr ab ee?» -Li dad nine: «Λεw yony.»† ²⁰ Εμεny l'ibrm wel nine: «Λεγη a eke m'ubr futufutu lɔbh ab em m'ɔη agη fandi yar a ij a, ow a ek'akm el a, mulu abi anake εc otr ab ee?» -Li dad nine: «Λɔbh.» † ²¹ Ετη Jesu usr af dad el nine: «Ετη εμεny sica k'irimn ow k'okm ɔny es sos em ce ee?»

Jesu ewlm any eflu nyam Betsayida

²² Jesu lel in e jam esel ab ab im ok Betsayida. Yogη oc any eflu nyam ow ετη am ηɔη'n eke li k'itηn ow abu. ²³ Jesu ucu any eflu a abu ɔny ετη oc'r ab im baηn saw a. Yogη l'oc sar l'ubr ow anyamn em, l'ok ow sabu any ετη l'ibrm ow nine: «Κɔ am εkn es ee?» ²⁴ Any eflu a fifig anyamn ετη dad nine: «M'am εkn agη ek'am an es, gbekɔ m'am εkn el εse ekη af.» ²⁵ Εμεny Jesu ok'r sabu any ετη n'am εkn es senyn senyn. Sica l'ewl tasi ετη n'am εkn ob feη εse elel ek'ow it ab af. ²⁶ Ετη Jesu dad'r nine: «Èb ejagb im gbugη; kɔ k'òkη any kpekη kpekη k'im k'ey agη ab em.»

Pier dad eke Jesu in el Mesi

Matie 16.13-20; Luk 9.18-21

²⁷ Ow e jam a, Jesu lel in e jam esel ab ab us ejagb aam baηn baηn a ek'anη Sesare Filip eci wus ab af a. Eke -n'anηn ejagb -n'aam a, Jesu

ibrm in e jam esel a nine: «Κɔ ayaf agη bi dadr em e lís ee?» ²⁸ -Li dad ow nine: «Agη beb bi dad εse η Jan mij ok nuη es, beb bi dad εse η Eli, ετη agη likpr ec'a, -li b'oc'η εse kokoba ɔb esel ab em e nyam af.» ²⁹ Ετη Jesu ibrm el nine: «Κɔ ɔny obi ɔny obi a, ayaf b'ocar'm ee?» Pier ɔdu eb dad nine: «Iη el Mesi a.» ³⁰ Jesu ijl el nenyn kponη kponη eke -li ki dadmn in e lís e low -l'okmn εγη kaka.

Jesu am εwar in e luw lel in e luw em anη igb ab

Matie 16.21-28; Luk 9.22-27

³¹ Jesu am yeγm in e jam esel a low dad el εse: «Ow it ek'εγη ec'Iy k'ij gbre nɔnɔ; ke agη ekpekp, egb waw esel εgbel lel ol e low yeγm esel ab íγη elu'l es, óη wel ibi'r ke seγη nyahan, l'ígb agη ek'uw ab em.» ³² N'am dad wel sodad amua l'erum mar. Na sosiem Pier oc'r ab im saw em ετη am enym'n abr dad'r εse: «Kì dad odad nenε.» ³³ Eke Jesu ewl meny ler in e jam esel a, li dad Pier lebl tuɔtuɔ em nine: «Satan, kpàb'm es lís, anke η e tutr a elm Nyam e tutr, kɔ na agη em e tutr.»

Elle eke wel k'usr Jesu jam

³⁴ Eke Jesu εση dedeku a lel in e jam esel ab ab a, n'am dad wel l'εse: «Ek'εγη nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, l'ábu in obi ec'olikη a † ke l'ús'm jam.

† 8:20 Εkn Mark 8.1-9. † 8:34 ábu in obi ec'olikη a:εkn Matie 10.38 eci akr otar a.

35 Tasi em a, egn yec'eke b'ow erur eke ki doghn in e sel a, b'ow irmn. Gbeko egn yec'eke b'ow irmn in e sel a Amani Mamn a lel em sosiem ab a, b'ow ehn. 36 Eke batn egn nyam ony wus ec'ob fen etn l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? 37 Etn bla ob iy egn otu eke k'oc sogr in e sel ab ee? 38 Yefenyina ec'agn amua el sikpl esel lel enyembri yony yony esel ab Nyam ec'any af. Ek'egn nyam es am ony em lel em e sodad ebl ab ab sosiem agn amua ec'aran, eben ce egn ec'Iy yeji es b'ow ony, legn eke li b'ow l'ow Es ec'anygbel em, afr erm esel lala ab ab a.»

9

Jesu itn sos

Matie 17.1-13; Luk 9.28-36

1 Emeny Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: agn amua ek'ann anja a e beb b'ow ekn Nyam ec'es ew a ow abusu ony em gbuñ ke -l'uw.»

2 Eke segn nohon ec a, Jesu esn Pier, Jak lele Jan ab etn -li kpab es -n'im saw em el sony lafeny gege nyam af. Yogn, Jesu itn sos el ec'any af. 3 In eci mob sus em a e jejn a afhn es; wus af anja, egn kaka anm eke k'on in eci mob sus em a jejn eben. † 4 Etn kpekñ Eli lele Mois ab okm sos okm etn am dad ow Jesu ab. 5 Eke Pier b'ekn eben a, li dad Jesu

nine: «Low yegm agn es, ow akpl eke si k'ann anja! S'us nuñ ign usu nyahan: n e nyam, Mois e nyam lel Eli e nyam ab.» 6 Tasi em a, Pier eknm odad eke ki dad anke el nyahan mum erhn am ony el. 7 Kpekñ jru ey etn ubur el es. Etn lebl nyam anñ jru ab em am ikñ dad ese: «Egn na el em ec'Iy eke m'erur tasi; irir in e low.» † 8 Kpekñ jam esel a am ol saw saw, gbeko -l'eknm egn kaka ek'ow elm Jesu sony ce ek'ann el ab a.

9 Eke -n'ann lafeny ab af -n'am us es a, Jesu ijl el neny dad nine: «Low na ek'ekan a, ki dadr k'okr egn kaka, ton bake egn ec'Iy igb agn ek'uw ab em.» 10 -L'egn low a -l'eb, gbeko -n'am ibrmnin el ofr -l'ese: «Ke egn ec'Iy igb agn ek'uw ab em e nyandre el ayaf ee?» 11 Emeny jam esel a am ibrm Jesu ese: «Dad ey, ko bla sosiem etn ol e low yegm esel a bi dad ek'Eli in k'ow gbuñ ke Mesi a in ow ee?» † 12 Jesu dad el nine: «Ee, Eli eke li k'ow ke ni nyimn ow a fen. Gbeko bla sosiem Nyam Lel em wel non ek'egn ec'Iy b'ow ij gbre non ke wel k'ubm'n ee? † 13 M'am dad ony ek'Eli ec'a, l'ow legn a etn, etn agn kok'r low yec'a eke -l'erurir a ese el el eke wel non ab af.»

Jesu ewlm iy nyam ek'abñ nuñ b'ijr gbre

Matie 17.14-21; Luk 9.37-43a

† 9:3 Bèbmn 2 Pier 1.16-18. † 9:7 Bèbmn Mark 1.11; Selu 2.7; Esayi 42.1.

† 9:11 Ekn Matie 11.14 lele ow eci akr otar ab ab. † 9:12 Esayi 53.3; Selu 22.1-18.

14 Eke -l'owr -n'ejan jam esel likpr a, -l'ekn dedeku ek'elul wel em, etj wel am atar ów es ol e low yegm esel ab ab. 15 Eke dedeku a b'ekn Jesu a, low iti el any etj kpekj -n'am uru es -n'im -l'esjn ow. 16 Jesu ibrm jam esel a nine: «Kó bla owi am atarir es ee?» 17 Dedeku ab em a, ejj nyam ódu eb dad nine: «Low yegm agj es, m'oc em jim ek'ony abj njj ke óom'n li dadm odad a m'is'j. 18 Usu kaka fej ek'abj na b'ey'r af a, ow b'ony elu'l ow wus, sar ufu ám ifl'l neny, n'am sasagr an em, ke n'am ecan es. Mi dad j e jam esel a eke k'ogj abj ikj na in em, etj -l'ótum -n'onym ow ec'abusu.» 19 Jesu dad in e jam esel a nine: «Óny tasi, eel agj eke ómn anm em! Emeny sejj abi m'it eke mi k'annj ony ab ee? Etj emeny sakp abi ow it eke mi k'ejj low na m'eb ee? Ócr iy a isr'm anja!»

20 Wel oc iy a is'r. Ek'abj njj a b'ekn Jesu a, l'ufj iy a lec em, n'ony l'elu ow wus. Iy a am wuw'l wus yogj etj sar ufu am ifl'l neny. 21 Jesu ibrm iy es a nine: «Kó ow ij sejj abi ek'abj njj na ann'n af ee?» Iy es a dad nine: «In e likekli em etj. 22 Sakp oglog abj a b'ony elu'l alm, oglog mij em eke k'ibi'r. Ek'ótu e ki kok, ikj ey sorj ke élum ey abu!» 23 Jesu am dad'r ese: «Kó bla etj am dad ese: "Ek'ótu e ki kok ee?" Wel ótu eke ki kok

low low fej ejj eke b'ony ómn a eci.» 24 Kpekj iy es a igbl lebl ogj etj am dad ese: «M'ub nawre! Élum im abu ke em ec'ómn ónym a óc es em em.»

25 Eke Jesu ekn agj a ek'am uru ow a, l'oc lebl tuótú em n'am dad abj njj a l'ese: «Abj eke b'ójj ejj el ebrm lel óru ablu ab, m'am dad'j: éy ókm iy na em, k'èwl meny k'ow in em ij!» 26 Abj njj a babarm, ufj iy a lec em etj l'ey ókm. Iy a ew ese ek'ow'n uw ce af, tonj agj ek'annj yogj a am dad ese: «Iy a, l'uw.» 27 Gbekó Jesu óny iy a abu etj ow ój l'igb n'inym es.

28 Eke Jesu im gbugj, ke in eci jam esel ab ab -n'annj el óny a, -n'am ibrm ow -l'ese: «Kó bla etj ey s'ótum s'onym abusu s'ogjm abj na ee?» 29 Jesu am dad el ese: «Abj akpasu na, Nyam njjn em ce wel b'ogj'n l'ey ókm.»

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em annj igb ab

Matie 17.22-23; Luk 9.43b-45

30 Sica -n'ngbonj usu a eke -n'annj a, etj -l'ubr Galile ogog a. Jesu e tutr em a, k'ejj k'úwm yogj a eke n'annj ab any. 31 N'am yegm in e jam esel a low li dad wel l'ese: «Wel b'ow óny ejj ec'Iy elu agj abu em, ke -l'ibi ow. Eke ow b'ow kok sejj nyahan a, li b'ow l'igb luw em.» 32 Gbekó low yegm ikj na, jam esel a k'irim ow eci nyandre a, etj -n'am uru eke

-li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

Εγη ligbel ec'el owi

Matie 18.1-5; Luk 9.46-48

³³ N'im -l'ey Kapernayum; eke -n'imn -l'okr akn a, Jesu am ibrm in e jam esel a ese:

«Kɔ ejagb us em a, bla owi anake am atarir es ab ee?»

³⁴ El a feŋ -li yewal, anke ejagb af a, -l'atar ów es, -n'am dadarir el ɔfr em -l'ese: «Kɔ bwo el ey ec'anymu ee?»

³⁵ Sica Jesu sig es, etŋ l'esŋ jam esel lew yony a feŋ, etŋ n'am dad wel l'ese: «Eke eŋ nyam erur eke k'el ɔny ec'anymu, ke l'él ɔny a feŋ eci jam ablu, l'él ɔny feŋ eci ob oc ɔŋ es.» ³⁶ Etŋ Jesu ɔny iyli nyam abu ow aranŋ yogŋ el ec'any af, l'oc ow etŋ n'am dad wel l'ese:

³⁷ «Ek'eŋ eb ey amua em e nyam em sosiem a, ke em anake l'eb'm a. Etŋ eŋ a ek'eb'm a, ow elm em obi l'ebm im, kɔ eŋ a ek'erm'm a anake l'eb eben a.»

Εγη ek'elm ey ec'ifnu a el ey ec'eŋ

Luk 9.49-50

³⁸ Jan dad Jesu nine: «Low yegm agŋ es, s'ekn eŋ nyam eke oc η e nin a am kokr juma ogŋn abŋ enŋ. S'edŋn in, eke l'elm ey ec'eŋ a sosiem.» ³⁹ Jesu dad nine: «Eŋ k'édŋn in, anke eŋ kaka anm eke b'ow oc em e nin a kokr sakrowa, ke kpekŋ ow e jam a, ɔtu dad em e nin ŋuŋ ec'odad. ⁴⁰ Tasi em a, eŋ ek'ifnm ey a, el ey

ec'eŋ. ⁴¹ Low nawre m'am dad ɔny: eŋ kaka feŋ ek'ɔŋ ɔny mij kpɔk em eŋn, Krist ec'agŋ ek'eel a sosiem a, eŋ ikŋ na, li b'ow n'ehŋ in e labm ɔɔg.»

Εw erm ke k'éym sikpl em

Matie 18.6-9; Luk 17.1-2

⁴² Emeny Jesu usr af dad nine: «Eŋ eke b'ow ɔny eŋ ek'ɔny ɔmn em em ese iy na af elu wus a, low ŋuŋ a eke li k'ehŋ a agb nɔnɔ. Eke wel oc meb ucur lob ligbel ucu'r emn, etŋ ɔny eman in okij a, ow akpl akm low ŋuŋ a eke wel ki kok'r a. ⁴³ Eke batŋ ow el η ec'abu a anake b'ɔŋ ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, anke ow akpl η eci eke k'ey sel eŋn tasi ab em abu nyam coco ab, ow a eke k'eli sabu yony ke ím anŋ gbre ij usu, yogŋ a eke al ek'iram es anŋ a. [⁴⁴ *Yogŋ, sisŋ a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etŋ al a ek'anŋ yogŋ a yeji iram es kaka.*]† ⁴⁵ Etŋ ek'ow el η e lakr a anake b'ɔŋ ey sikpl owi em a, ke ùbr'r es, anke ow akpl η eci eke k'ey sel eŋn tasi ab em lakr nyam coco ab, ow a eke k'eli akr yony ke ím gbre ij usu a. [⁴⁶ *Yogŋ, sisŋ a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etŋ al a ek'anŋ yogŋ a yeji iram es kaka.*] ⁴⁷ Eke batŋ ow el η e nyamn a anake b'ɔŋ ey sikpl owi em a, ɔkr ɔny oc'r es, ow akpl η eci eke k'oc nyamn nyam ab ey Nyam eci gbrenŋbi usu ab

† 9:44 Mark eci silel esig nɔnɔ em a, wel éhnm akr 44 lele 46 ab. Ekn akr 48.

em, ow a eke k'eli anyamn yony ke wɛl ɔny ɔwl'ŋ gbre ij usu a. ⁴⁸ *Yogh, sisŋ a eke b'ij sos megl a, -l'uwmn, etŋ al a ek'annŋ yogŋ a yeji iram es kaka.*† ⁴⁹ Tasi em a, eŋŋ eŋŋ b'ow ecr al eci gbre ijr ab em, yec'etŋ ke ebm ekn na áyal il ese egb waw eke wɛl b'ok mok af ab af. † ⁵⁰ Mok el ob mamn. Eke batŋ l'irmn in e ded a, † ayaf wɛl ki kokr ke l'éwl meny li ded ee? Ow akpl ek'ɔny em a, mok e ded ikŋ na k'annŋ, yec'etŋ ke ɔny ɔfr em a, ír erm es ey ec'eb.»

10

Ighnin owi

Matie 19.1-12; Luk 16.18

¹ Jesu igb yogŋ im Jude wus af, etŋ l'ubr Jurden jam a. Emeny agŋ nɔnɔ ow as luku elul il em; ese seŋŋ feŋ ec'a eke li bi kok ab af, n'am yeŋm agŋ a low. ² Eke Farisiel k'ebm Jesu a sosiem, -l'ow -n'ehŋ ow etŋ -n'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ ey ec'ol ab em abusu eru es eke igŋ k'elu in e yow es ee?» ³ Jesu ibrm el ninɛ: «Kɔ low yeŋm eke Mois ɔŋ ɔny a el bogŋ ec'ee?» ⁴ -Li dad ninɛ: «Mois ɔŋ abusu *eke wɛl ki nɔn igŋnin e lel gbuŋ ke igŋ ógŋ in e yow.*»† ⁵ Ow sosiem Jesu dad el ninɛ: «Mois nɔn

ol ikŋ na anke ɔny, eel agŋ erm tuɔtuɔ esel. ⁶ Gbekɔ wus e nun ɔb em a, eke Nyam kok ów a feŋ a, *li kok wɛl igŋ lele yow ab.*† ⁷ *Na sosiem anake igŋ b'ow ŋgbonŋ es lele lis ab ec'akŋ,* ⁸ *ke l'ókr af in e yow ab ab -l'el sos megl nyam a.*† Ca -l'elm agŋ yony ij, kɔ sos megl nyam. ⁹ Ke eŋŋ k'ónym yec'eke Nyam ɔny okr af a, kpbm es.»

¹⁰ Sica eke Jesu lele in e jam esel ab ab im ok akŋ a, emeny jam esel a am ibrm'n ów, odad a eke li dad ab af. ¹¹ Jesu dad el ninɛ: «Igh feŋ eke elu in e yow es, ke im ebi yow ejec'a, l'ij nfaci krekre e yow a ec'any af ŋ. ¹² Etŋ eke yow nyam elu in ec'igŋ es etŋ im oc igŋ ejec'a, in yeji l'ij nfaci ŋ.»

Jesu edŋ etuey ɔwrɔ

Matie 19.13-15; Luk 18.15-17

¹³ Agŋ ot etuey aam Jesu ogŋ eke li k'at wɛl abu nun, gbekɔ jam esel a am enym el abr. ¹⁴ Eke Jesu b'ekn eben a, ow e low ebl'l erm etŋ li dad in e jam esel a ninɛ: «Yèbr etuey ow em ogŋ! Eŋŋ k'édnŋ el, anke tasi em a Nyam e gbrenŋbi usu a, agŋ a ek'annŋ ese el af a eci. ¹⁵ Low nawre m'am dad ɔny, eŋŋ kaka feŋ ek'egŋm Nyam e gbrenŋbi usu a ebm

† **9:48** Esayi 66.24. † **9:49** eŋŋ eŋŋ b'ow ecr al eci gbre ijr ab em... wɛl b'ok mok af ab af:Grek em odad eci iri tasi a el eŋŋ eŋŋ mok al b'ow ɔb em. Gbekɔ odad ebl na em, Jesu am otar akr yeŋm eke eŋŋ feŋ eke ub nawre a, ɔtu ek'uw any eke gbre ij el low eke ow em wɛl bebŋm ekn'n ese elel eke al b'elu sika eci sayl ɔkm ab af (èkn 1 Pier 1.7). Sica Amani Sig em a, wɛl b'oc mok ok seŋb waw af ayal el (èkn Ob Ap 2.13). † **9:50** Èkn Matie 5.13 ec'akr otar a. † **10:4** Ol ɔkn 24.1. Èkn Matie 5.31 eci akr otar a. † **10:6** Nun ɔb 1.27; 5.2. † **10:8** Nun ɔb 2.24.

ese iyli af a, egn ikn na, legn kaka li k'ow l'otum l'eym em.»¹⁶ Etn Jesu am ot ey a, at el abu nun edn el owro.

Ígn feg elu es ke ús Jesu jam

Matie 19.16-30; Luk 18.18-30

¹⁷ Ejagb ce eke Jesu us eke k'im a, kpekñ egn nyam uru es ec'r anym ok owrokp wus etn am ibrm'n ese: «Low yegm agn es mamn, ko ayaf mi ki kokr ke m'ij sel egn ek'onym uwr ec'aja ee?»

¹⁸ Jesu dad'r nine: «Ko bla etn am esn'm egn mamn ee? Egn kaka elm egn mamn, ek'ow elm Nyam sony coco ce.

¹⁹ Ko uw sol ab any ee? *K'ibim egn, k'ijm nfaci, k'iyim mil, k'ijm danju yadn em egn e nun af, ki kokm leyw owi egn e lis, elum asn lele esn ab.*»[†] ²⁰ Egn a dad'r nine: «Low yegm agn es, likekli em etn mi b'elum sol amua feg.»

²¹ Jesu ler'r, ony in ec'erur etn dad'r nine: «Ow anññ low nyam ce. Ìm ol ñ ec'ob ek'onny a ij, òc ow ec'os a on ogboru, † ke b'ow egn ob ony afr, ca ewl meny ow us'm jam.» ²² Ek'egn a iri odad na a, ow e low edn'n ermni es, etn n'aam sos es ow em, anke n'onny ob nono.

²³ Eke Jesu ler in e jam esel a ek'anñ'n saw saw a, li dad wel nine: «Nyam e gbrenghi usu a ec'em ey a

ew tuotuo agn a ek'onny ob nono a eci gbe!»²⁴ Jam esel a low iti any low na eke -l'irir a sosome; etn Jesu ewl am dad el ese: «Em jimel, Nyam eci gbrenghi usu a ec'em ey a ew tuotuo. †

²⁵ Kin, gbanjo kedebnam eci fefn omu em eke k'ecr a, ew fuefue akm gbrenghi eci Nyam e gbrenghi usu ec'em ey a.» ²⁶ Ow on jam esel a eci low any iti a am afñ es, etn -n'am dadarir el ofr em -l'ese: «Ko sica bwo ec'egn on ek'egn sel ee?» ²⁷ Jesu ok el anyamn af, etn dad el nine: «Agn ec'any af a, ow ew tuotuo, ko ow elm Nyam ec'any af a gbe, anke Nyam ec'a, feg ew fuefue!»

²⁸ Af yogñ Pier dad'r nine: «Ñ obi yeji èkn! Ey, s'ign feg s'ok es etn s'us'ñ jam.»

²⁹ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad ony: eke em lele Amani Mamn ab ab sosome egn nyam ign in ec'akñ, lisijimel, lisijowel, lis, es, in ec'ey, in e sogm elu es a,³⁰ segn amua eke s'anñ em ab em, li b'ow n'egn ow amua e sakp ekn yen ok af: akñ, lisijimel, lisijowel, lisel, ey lele sogm ab. Etn li b'ow l'obr gbre ijr yeji. Ke sica segn a eke anñ anym am ow ab em a, n'egn sel ek'onnym uwr. ³¹ Gbeko anymu ab em eci nono b'ow ewl el ajamu, etn ajamu ab em e nono, b'ow ewl el anymu.»

† **10:19** Okm Ok 20.12-16; Ol Okn 5.16-20. *ki kokm leyw owi egn e lis:* sodad amua anm ol lew ab em. *Matie lele Luk ab em yeji ow anm.* † **10:21** Èkn *Matie 19.21 eci akr otar a.* † **10:24** Mark e silel esig oglog b'ign af ese: *agn a eke b'ocr el sosi elu ob ony em a eci.*

Jesu ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anj igb ab

Matie 20.17-19; Luk 18.31-34

³² Jesu us ejagb agn a ek'am us'r jam ab ab, l'ikn wel anym -n'am uyu -n'im Jerusalem. Jam esel a ermni edn es, etn agn a ek'am us'r jam a erhn ow sos. Jesu esn lew yony a saw em eke ki dad el low yec'a eke b'ow ehn'n a. ³³⁻³⁴ Li dad nine: «Isr any èkan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a; yogh egn ec'Iy b'ow ey egb waw esel egbel lel ol e low yegm esel ab ab ec'abu em. -Li b'ow -l'ob ow low luw eci, etn -li b'ow -l'oc ow -n'on Nyam any uwm esel kokr'r miyer, afl'l sar any, or'r say em, ke -l'ibi ow. Gbeko eke egn nyahan b'ow ec a, li b'ow l'igb luw em.»

Jak lele Jan ab e low ek'ibrm

Matie 20.20-28; Luk 22.24-27

³⁵ Sica Sebede jimel a, Jak lele Jan ab, ow ehn Jesu etn am dad'r ese: «Low yegm agn es, s'am erur eke low yec'eke si b'ow s'ibrm'n a, kók on ey.» ³⁶ Jesu ibrm el nine: «Ko bla lowi am erurir eke mi ki kok m'on ony ee?» ³⁷ -Li dad ow nine: «Legn eke b'ow anj n ec'anygbel em a, ègn on ey abusu ke s'ók es n ab: egn nyam sig'n es lidr ogog ke nyam sig'n es nemn

ogog.» ³⁸ Gbeko Jesu dad el nine: «Low yec'a ek'am ibrmn a, k'uwmn any. Ko onur eke b'ow egn gbre e mij kpok a † eke m'ow m'egn a, oglog wel ok ony gbre e mij nun a eke wel b'ow ok'm ab ee?» ³⁹ -Li dad ow nine: «Èe, s'onu.» Etn Jesu dad el nine: «B'ow egn mij kpok a eke m'ow m'egn a, etn wel b'ow ok ony mij nun a eke wel b'ow ok'm a, † ⁴⁰ gbeko em e lidr abu af ec'es sig a lele nemn abu af ec'ab ab a, ow elm em m'om egn. Susu amua el agn a eke el sosome Nyam kok ew es a eci.»

⁴¹ Eke jam esel agn lew a iri low na a, -n'am ebl erm -l'ok Jak lele Jan ab af. ⁴² Ow sosome Jesu esn el fen etn am dad el ese: «Èkan ek'agn a e si b'oc ese eb ec'es ew esel af a, b'ew eb ab es abusu ony em, ke el em ec'agn any esel ek'anj a, b'elu el ec'abusu ony a okm dedeku a e nun af a. ⁴³ Gbeko ony eci aranj ec'a, ow k'ècr eben. Eke batn ony em ec'egn kaka fen am erur eke k'el ony ec'es ew es a, ke l'él ony a fen ec'ob oc on es; ⁴⁴ etn emeny ek'onny em ec'egn kaka fen am erur eke k'el ony ec'anymu, ke l'él agn a fen ec'adu. ⁴⁵ Eben nyam coco egn ec'Iy yeji owm ek'agn ki kok in e lis e low, ko l'ow eke li ki kok agn e lis e low, ke l'oc in e sel a l'ew awoba li soqr agn nono.» †

† **10:38** *gbre e mij kpok*: Amani Sig em a, ow el odad usu eke am yegm gbre ij owi. Selu 75.9; Esayi 51.17-22; Jeremi 25.15; Ezekiel 23. 31-34. † **10:39** Bèbm Ob Kok 12.2. † **10:45** Bèbm Mark 14.24; 1 Timote 2.6.

Jesu ewlm any eflu Bar-time

Matie 20.29-34; Luk 18.35-43

⁴⁶ Jesu lel in e jam esel ab ab ow ok Jeriko eb em. Sica eke Jesu, in e jam esel a lel agn dedeku ab ab am ok okm banj a, -l'uyum any eflu nyam eke wel b'eshj Bar-time, Time jim ab, eke sig es ejagb saw ob sasm eci. ⁴⁷ Eke l'iri ek'ow el Nasaret iy Jesu a, n'am elu lebl li dad l'ese: «Jesu, David eci lilaw, ikn'm sorj!» ⁴⁸ Agn nono gbél erurm etj am enym'n abr eke li ki yewal, gbekó n'am at lebl es l'og li dad l'ese: «David eci lilaw, ikn'm sorj!» ⁴⁹ Jesu inym es etj dad eke wel k'eshj'n any eflu a. -L'eshj ow etj -li dad ow nine: «Àtr sos es igb! N'am esj'j.» ⁵⁰ Any eflu a wog in e mob sus em a elu es, etj l'igb kpekj n'im n'ejjn ow. ⁵¹ Jesu ibrm'n nine: «Kó bla lowi am erur eke mi ki kok m'oj'j ee?» Any eflu a dad'r nine: «Low yegm agn es, m'am erur eke mi k'ewl m'ekn es.» ⁵² Jesu dad'r nine: «Ìm! Nj ec'omn a ewlm'j.» † Kpekj n'am ekn es, etj n'am us Jesu jam.

11

Jesu am ey Jerusalem

Matie 21.1-11; Luk 19.28-40; Jan 12.12-19

¹ Eke -n'imn bake -n'am titm Jerusalem, ke -n'annj Betfaje banj lele Betani banj ab eci neny neny a, Olivie lafeny † a ogj a, Jesu erm in e jam esel ab em ec'agn yony ² etj li dad wel nine: «Ìmn banj a ek'annj ony anym ab em, kpekj eke b'ow okr em a, b'ow ejan gbanj kpetej eke wel ucure, ke legj kaka egj sigm af. Mòmun in es k'ocr isr'm anj. ³ Eke batj egj b'ibrm ony low a sosiem eke am mòmun gbanj kpetej na es a, dádr esre: “Egj gbél ony ow ec'es abur. Gbekó kpekj ce li b'ow l'ewl meny l'elu es ow ow ejn'j.” »

⁴ -N'im etj -n'ejjn gbanj kpetej nyam ek'ucure es gbenj lisany saw, ejagb neny, etj -ni momu ow es. ⁵ Agj nyam nyam ek'annj yogj a am ibrm el ese: «Kó bla anake am kokr ab ee? Bla sosiem am mòmun gbanj kpetej na es ee?» ⁶ Jam esel a dad agj a yec'a eke Jesu dad el a, etj kpekj wel elu el es -l'eb ejagb -n'im. ⁷ -L'oc gbanj kpetej a -l'is Jesu, -l'ot el e sigbad a -l'ok ow af etj Jesu sig es af. ⁸ Agj nono am ot el e sigbad a ok ejagb, etj beb ec'a, ow el ekj al eke -l'ubr ogm ogm a. † ⁹ Agj a ek'ikj Jesu anym lel el a ek'annj'n jam ab ab a, am og dad ese: «Hosana! Anygbél

† **10:52** Nj ec'omn a ewlm'j: Odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejeci em dad ese Nj ec'omn a sog'j. † **11:1** Betfajeel banj nyam ek'annj Olivie lafeny a e lidr ogog a, ke ibnm Jerusalem ab. Betani el banj ek'in anj Betfaje saw. Olivie lafeny el ligigl nyam ek'annj Jerusalem e lidr ogog; Sedron eci mij ewl mij a anj el aranj. † **11:8** Ekj Matie 21.8 eci akr otar a.

*él Nyam eci! Ke Nyam édh
egh ek'am ow Es Kótókó e
nin em a ówro!* ¹⁰ Ke Nyam
édh gbrenghi usu a ec'es ew
a ek'am ow a ówro! Ey lagh
David eci gbrenghi usu a
ec'es ew a! *Anygbel él Nyam
ek'anj afr kpekpe a eci!*†

¹¹ Jesu ey Jerusalem etj
n'im toj l'ey Nyamel gbél
ab em. Eke l'ew mob a feñ
nyamn af uwr a, in lel in e
jam esel ab ab, -l'eb ejagb -
n'im Betani, anke legñ am
uk.

Jesu ofn babm ikñ nyam

Matie 21.18-19

¹² Eke legñ eny ke Jesu
lel in e jam esel ab ab ok
okm Betani a, Jesu namn
ow sos. ¹³ Akpoj em a,
l'ekn babm ikñ nyam ek'ebu
senyn senyn. Etj n'aam
l'ekn eke li b'ow n'ejñ ey ow
em. Kó eke n'im li titm likñ
a, l'ekn eke ow el suw ófr, †
anke ow elm lakpo ek'ow it
ek'ow k'osu ey a. ¹⁴ Etj Jesu
dad nine: «Ke legñ kaka egh
k'éjñm ñ em e liy ijñ.» Jam
esel a iri odad a eke li dad a.

*Jesu anj Nyamel gbél a e
gbugh a*

*Matie 21.12-17; Luk 19.45-
48; Jan 2.13-22*

¹⁵ Sica -n'im -l'ok
Jerusalem. Eke Jesu ey
Nyamel gbél a eci gbugh a,
n'am ogñ án ólu a lel agñ
ek'am ól mob ab ab l'ok
okm. Etj n'ony jete titñ
esel e sitabl a lele prendre
ól ij esel e mekpn ab ab

l'ok wus. † ¹⁶ Etj l'égbm
egh kaka es eke k'oc ob ubr
Nyamel ab em. ¹⁷ Etj sica
n'am yegm wél low li dad
l'ese: «Nyam Lel em Nyam
dad nine: *Wél b'ow esñ em
ec'él a Nyam ñojñ ec'él, ebr
ebr feñ eci.* Kó óny, am ocr
kokr elu eci enjanin usu.» †

¹⁸ Ek'egb waw esel egbél
lel ol e low yegm esel ab ab
iri low ikñ na a, -n'am ól
akunda yec'em eke -li k'ibi
Jesu. Ke tasi em a, -li b'ony
ow e muru anke dedeku
a b'erur in e low yegm a.
¹⁹ Eke legñ ew es a, Jesu lel
in e jam esel ab ab ok okm
eb ab em.

Óny ómn Nyam em

Matie 21.20-22

²⁰ Ibribr em a, eke Jesu lel
in e jam esel ab ab am ec
ebr ab af a, -l'ekn babm ikñ
a e wew es toj ok min em.
²¹ Pier okñ low a ek'ec a,
etj li dad Jesu nine: «Low
yegm agñ es, lèr! Babm ikñ
a ek'ofn ok af a wew es feñ.»
²² Jesu am dad in e jam esel a
ese: «Low nawre m'am dad
ony: ónyn ómn Nyam em!
²³ Ek'egh dad ligigl na eke
k'ñgboj aja im ey okij em,
etj bebar anm'n erm em, etj
l'ub nawre eke low a e li dad
a b'ow el a, tasi ow b'ow el.
²⁴ Na sosiem m'am dad óny,
ob feñ eke b'ow ibrmn Nyam
ñojñ em a, ùbr nawre eke
enjan etj Nyam b'ow óñ óny.
²⁵ Sica, eke am ñojñ Nyam
etj okan eke ónyn low óny

† 11:10 Ekn Matie 21.9 eci akr otar a.

† 11:13 Ekn Matie 21.19 eci akr otar a.

† 11:15 Ekn Matie 21.12 eci akr otar a.

† 11:17 Bèbmn Esayi 56.7; Jeremi

7.11.

lawl nyam ab a, òcr apr ir, yec'etj ke òny Es ek'annj afr a yeji áp òny e sikpl a. [²⁶ Gbèkò eke k'ow apmn òny lawlèl a, òny Es ek'annj afr a yeji k'ow apm òny òny e sikpl a.]» †

Jesu ec'abusu òny owi

Matie 21.23-27; Luk 20.1-8

²⁷ Èmeny eke Jesu lel in e jam esel ab ab ow Jerusalem a, n'annj Nyamel gbèl a eci gbugj a n'am nyinyimn es. Egb waw esel, ol e low yegm esel lel agj ekpekp ab ab ow ejn'n, ²⁸ etj -n'am ibrm ow -l'ese: «Kò bogj ec'abusu em bi kok ów amua ee? Etj kò bwo b'ònj'j ow e kok ec'abusu ee?» ²⁹ Jesu dad el nine: «M'aam m'ibrm òny low nyam ce. Sica eke dadr'm a, em yeji mi b'ow mi dad òny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua a. ³⁰ Kò bwo òj Jan abusu ow ok agj mij nuj ee? Kò Nyam oglog agj ee? Dàdr'm m'iri.» ³¹ Ow ew el ów es atar el òfr em etj -n'am dad -l'ese: «Eke si dad eke Nyam òj'n abusu l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: "Kò bla sosiem etj ubmn in nawre ee?" ³² Etj eke si dad eke agj òj'n abusu l'ow, yeci yeji es abur.» (-N'òny dedeku a e muru, anke el fèj -li b'oc Jan kokoba òb es tasi.) ³³ Etj sica -li dad Jesu nine: «S'uwmm any.» Etj Jesu yeji dad el

nine: «Eke ow el eben a, em yeji mi k'ow mi dadm òny abusu yec'em eke mi bi kok ów amua fèj a.»

12

Viny ògm e juma kok esel enuj ec'odad nyandre em

Matie 21.33-46; Luk 20.9-19

¹ Ow e jam a, emeny Jesu am dad el odad nyandre em ese: «Lègj nyam ògm es nyam ewl viny in ec'egb ògm a. N'awj lakp l'elul em, li kok usu eke wel k'ifi egb ey ab es, etj li kok usu gege eke wel k'annj òsu ògm a. † Etj l'oc egb ògm a l'abul ògm juma kok esel, etj l'eb ejagb n'im usu. ² Ek'egb ub e lakpo ow a, egb ògm es a erm in ec'abu elum es nyam im eke juma kok esel a k'òj'n in ec'egb a eke k'ebm'n a. ³ Juma kok esel a òny abu elum es a, -l'or ow etj -l'ewlm ow meny ow im abu òfr. ⁴ Èmeny egb ògm es a erm abu elum es nyam im. In ec'a, -li kok ow ob nuj etj -li kok ow sos keskes. ⁵ Èmeny egb ògm es a erm abu elum es ejeci nyam im. In ec'a, -n'òny ow etj -l'ibi ow. L'erm abu elum esel ejec'im, kò -li kok wel low nenymbri nyam a ce: -l'or beb etj -l'ibi likpr. ⁶ Sica in ec'iy eke l'erur tasi a ce el egj ek'annj'n abu em.

† **11:26** Mark eci silel esig oglog em a, wel èjnm sodad eke anj ob na [...] eci lokm a. Èkn Matie 6.15. † **12:1** Èkn Esayi 5.1-4. Em yogj, viny a el Israel ek'òsum ey a eke Nyam am eku a. Em anja ec'a, ow el juma kok esel ab anake wel am ok ów af a. El -l'el egb waw esel egbel, ol e low yegm esel egbel lel agj ekpekp ab.

Ow anake l'abal es l'erm ow ek'ow k'im ekn wel a, anke in e tutr em a, ek'ow el in ec'iy a, wel b'ow ony ow ec'elum. ⁷ Gbeko eke juma kok esel a ekn iy a, -n'am dadarir el ofr em -l'ese: "Kin egn a eke godo godo b'ow el aja ij es a. S'imn, s'ibir ir, ke egb ogm a el ey eci." ⁸ -N'oniy iy a, -l'ibi ow, etn -l'oc ow e sos megl a -l'owl ogm a e jam a.»

⁹ Sica Jesu ibrm nine: «Egb ogm es a, bla li b'ow li kok ab ee? Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esel a, ke l'oc egb ogm a l'elul agn ejec'abu em.

¹⁰ Ko ony awlmn odad na eke wel non Nyam Lel em ab ee? Lebn a eke el us esel a oc owl a,

ewl el el loy em e lebn tasi.

¹¹ Na low eke anj Nyam ogn ow ke el low sobo ey ec'any af.»

¹² Sica Jwifel ec'es ewel a am ol akunda yec'em eke k'ew Jesu abu af, anke -l'uw any eke el ow dad odad nyandre em na ok el af. Gbeko dedeku a e muru sosiem a, -l'egb ow es etn -l'eb ejagb -n'im.

Ko wel sog wus labm ee?

Matie 22.15-22; Luk 20.20-26

¹³ Jwifel ec'es ewel a erm Farisiel ec'agn nyam nyam lele Erød ec'ogog ec'agn nyam nyam ab ow eke k'uk Jesu meb ke -n'oniy ow ow ec'odad ebl ab em. ¹⁴ -L'ow -n'etn Jesu etn -li dad ow

nine: «Low yegm agn es, s'uw any eke n bi dad low nenyembri nyam, onym egn kaka e muru; n ec'a, agn a fetn el agn nenyembri nyam, etn Nyam ec'eel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpen. Dad ey o! Ko ey ec'ol ab em, abusu eru es eke si ki sog wus labm s'onj Sesar es ee? Ow it eke si ki sog ee?»

¹⁵ Gbeko Jesu ek'uw el e kprakpr ab any a dad el nine: «Bla sosiem etn am ukr'm meb ee? Ocr os a isr'm ke m'ekn.» ¹⁶ -L'oc os a -l'is ow, etn Jesu ibrm el nine: «Meny ewr na lele nin na eke wel non os na af a, bwo ec'egh ec'ow el ee?» -Li dad nine: «Sesar eci.» ¹⁷ Etn Jesu dad el nine: «Eke ow el eben a, onj Sesar yec'ek'el Sesar ec'a, ke onj Nyam yec'ek'el Nyam ec'a.» Etn Jesu eci low ikn na e dad el a ew el any iti.

Luw em anj igb

Matie 22.23-33; Luk 20.27-40

¹⁸ Legn nyam, Sadusiel em ec'agn likpr ow etn Jesu. (Ke Sadusiel anake bi dad ese luw em anj igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na -l'ese: ¹⁹ «Low yegm agn es, Mois non ol na onj ey dad nine: *Eke ign nyam ebi yow etn l'ewm iy kaka tonj l'uw, ow akpl ke lisijim eb innyow a ebi, ew ey in ab ew lisijim nin es.*» ²⁰ Kin agn lisijimel lobn e low ek'etn: likpekr

a ebi yow, l'ewm iy kaka ow ab etj l'uw. ²¹ Yony em ec'a eb innyow a ebi, l'ewm iy kaka ow ab etj in yeji l'uw. Low nenyembri nyam a, etj nyahan em ec'a yeji; ²² agj a lobj mum, egn egn ebi yow a ko l'ewm iy kaka, etj el fej l'uw. Ek'el fej l'uw a, yow a yeji uw. ²³ Sica legj a ek'agn ek'uw a b'ow igb luw em a, bwo ec'egn e yow tasi li b'ow l'el ab ee? Anke el a fej egn egn ebi'r ow el in e yow.»

²⁴ Jesu dad el nine: «Nje, ony na irm anake am irmn a! Etj uwr low nuj af ek'am irmn ab any ee? Ony uwmn Nyam lel a eke wel non ab any, etj Nyam ec'abusu a yeji uwmn any. ²⁵ Tasi em a, legj ek'agn b'ow anj luw em igb a, egn lele yow ab k'ow ebirm okm es ij, ko - li b'ow l'ir eb ese el el eke afr erm esel anjn afr ab af. ²⁶ Sica yec'ek'el uwomu em anj igb ec'a, awlmn Mois e lel e non ab em, yogj a eke wel dad kati ek'am iri ke etum es a ec'odad ab ee? Wel non dad eke Nyam dad Mois nine: *Em m'el Abraham e Nyam, Isak e Nyam, lele Jakob e Nyam ab.*»[†] ²⁷ Etj Jesu usr af dad nine: «Ko agj eke uw a e Nyam li k'el ee? Njan, l'el agj ek'uw ke anj owr a e Nyam. Nje, ony na irm anake am irmn a!»

Ol ab em eci ligbel tasi a Matie 22.34-40; Luk 10.25-28

²⁸ Ol e low yegm es nyam iri el ec'ow es atar a, etj l'ekn eke Jesu ec'odad a e dad Sadusiel a el low tasi. L'eri l'ow li titm ow etj n'am ibrm ow l'ese: «Ol a fej em e ligbel el bogj ec'ee?» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Kin ol a fej em e ligbel: *O Israel, ign loru es! Es Kotoko ey e Nyam el Nyam nyam coco.*»[†] ³⁰ B'ow erur Asj Kotoko η e Nyam η ec'erm fej em, η ec'abj fej em, η e tutr fej em lele η e lec pupukpan ab.»[†] ³¹ Etj kin ol a e yony em ek'ot krekre ec'ab es: *B'ow erur egn kaka fej ese η obi af.*[†] Ol a fej em, kaka anm agbm akam ol yony na.»

³² Ol e low yegm es a dad Jesu nine: «Low yegm agj es, ow akpl! Low nawre tasi anake dad a: *Es Kotoko el Nyam nyam coco, etj Nyam kaka anm ek'ow elm in sony ce.*»[†] ³³ Nje ek'egn erur Nyam in ec'erm fej em, in e tutr fej em, lele in e lec pupukpan ab, etj l'erur egn kaka fej ese in obi af a, na akpl akm mindey eke li k'im Nyam ec'any af l'ofj, lel egb waw ern ern eke li ki kok n'on ow ab ab.»

[†] ³⁴ Jesu ekn ek'ol e low yegm es a dad low a nuj em ony em, etj li dad ow nine: «J, titm Nyam e gbrenghi usu a.» Ow e jam a, egn kaka usm ibram Jesu low ij.

[†] **12:26** Okm Ok 3.6. Ekn Matie 22.32 eci akr otar a. [†] **12:29** *Es Kotoko ey e Nyam el Nyam nyam coco*: odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad ese *Es Kotoko el ey e Nyam, Es Kotoko sony coco.* [†] **12:30** Ol Okn 6.4-5. [†] **12:31** Ob Ap 19.18. [†] **12:32** Ol Okn 4.35. [†] **12:33** Bëbmn Ose 6.6.

Mesi a lele David ab

Matie 22.41-46; Luk 20.41-44

³⁵ Eke Jesu anj Nyamel gbɛl ab ɛm am yɛgm agɛ low a, l'ibrm nine: «Ayaf ɛtɛ ol e low yɛgm ɛsɛl ɔtu e ki dad ɛsɛ: Mesi el David e lilaw ee? ³⁶ David, ek'Abɛ Lala ow'r af a, in obi li dad nine:

ɛs Kɔtɔkɔ Nyam dad ɛm ɛs Kɔtɔkɔ nine:

Òw sig es ɛm e lidr abu af toɲ bake m'ót η ec'efnu a m'ok η ec'akr ew. †

³⁷ Eke sica David b'ɛsɛɲ'n "ɛs Kɔtɔkɔ", ke ayaf Mesi a ɔtu eke k'el David e lilaw ee?» † Agɛ nɔnɔ gbɛl am erur Jesu ec'odad ek'am dad a.

Ki kokr ɛsɛ ol e low yɛgm ɛsɛl ec'ab af

Matie 23.1-36; Luk 20.45-47

³⁸ Jesu in e low yɛgm ab ɛm am dad el ɛsɛ: «Èwr sos ɛrm ol e low yɛgm ɛsɛl amua eke bi sus mob akpakp am ok ɔkm ɛc a e lís. -Li b'erur eke dedeku ɛm wɛl k'ɛsɛɲ el elum ɛm, ³⁹ ɛtɛ Nyam nuɲ igɛ e susu a, -li bi dogɲɲ mɛkpɲ anym es; es gbɛgbl ec'ob ij owi ɛm yɛji, -li b'erur susu amamn. ⁴⁰ -Li b'ufɛɲ ɛɲɲɔw ɛb es, ɛtɛ -li bi kok nyandre -l'ɔfur Nyam ηɔɲɲ yec'ɛtɛ ke wɛl ót el agɛ amamn. Na sosiɛm anake el e jɛj ok a b'ow ɛw tuɔtuɔ a.»

ɪɲɲɔw gbɔr yɔw a ec'ob ap a

Luk 21.1-4

⁴¹ Sica Jesu sig es ɔbr usu a eke wɛl kok Nyamel gbɛl ab

ɛm ob ap ec'ab any, ɛtɛ n'am lɛr elɛl eke agɛ a am apr ob a. Egbreɲgbi nɔnɔ am ok os nɔnɔ kɔprɔ ebr mob ab ɛm. ⁴² ɪɲɲɔw gbɔr yɔw nyam ow ɛtɛ elu os ekekey yony ek'usm any yɛji kɔprɔ ebr ob ab ɛm. ⁴³ Jesu am dad in e jam ɛsɛl a ɛsɛ: «Low nawre m'am dad ɔny, ɪɲɲɔw gbɔr yɔw na ap ob akm agɛ likpr a fɛɲ, ⁴⁴ anke el ec'a -n'ɔɲ el ec'ob e -n'ɔɲɲn a ec'ow ek'igɲ af a; kɔ ɪɲɲɔw a ec'a, n'ɔɲ in e gbɔr ɛm ec'a eke n'ɔɲy a, ow a fɛɲ a eke li k'iir ɛb af a.»

13

Nyamel gbɛl a e ηɲɲ

Matie 24.1-2; Luk 21.5-6

¹ Eke Jesu anj Nyamel gbɛl ab ɛm ɛy ɔkm a, in e jam ɛsɛl ab ɛm ec'ɛgɲ nyam dad'r nine: «Low yɛgm agɛ ɛs, is any ɛkn mebn ɛgbɛl amua lele mel ɛgbɛl amua ab ɔ!» ² Jesu dad'r nine: «Mel ɛgbɛl amua ek'am ɛkn a, kaka k'ow anm; fɛɲ b'ow ɛr ok wus. Lebɲ kaka k'ow anm lawl af ij.»

Lɛgɲ es abal el e gbɛr owi

Matie 24.3-14; Luk 21.7-19

³ Sica eke Jesu sig es Olivie lafɛny af ɔbr Nyamel gbɛl ab any a, Pier, Jak, Jan lele Andre ab ek'anɲ in ab el sɔny a, am ibrm'n low saw ɛm ɛsɛ: ⁴ «Dàd ɛy ɔ! Kɔ bogɲ lɛgɲ iy low na b'ow ɛy, ɛtɛ ów amua fɛɲ eke b'ow ɛy a e mɛny ɛwr el bogɲ ec'ee?»

5 Jesu am dad el ese: «Èwr erm! Kì yebr eḡḡ k'irmn ɔny. 6 Tasi em a, aḡḡ nɔnɔ b'ow ow em e nin em dad ese: “Em Mesi a,” etḡ -li b'ow -l'irmn aḡḡ bubute. 7 Eke batḡ am irir ar ek'am ey aḡḡ e likekr lel ar owi eke b'ow ey akpoj a ec'amani ab a, erḡḡ k'ɔny ɔny. Ow it eke ów amua k'ey, kɔ ow elm wus e nun edḡ. 8 Tasi em a, ebr nyam ec'aḡḡ b'ow im eḡḡ ebr ejeci nyam oḡḡ ar; es ew nyam b'ow im eḡḡ es ew ejeci ar oḡḡ eci. Susu nɔnɔ wus b'ow umu etḡ lek yeḡi b'ow ey. Ów amua feḡ b'ow ew ese iy ɔny eci dudu krekre ab af.

9 Gbekɔ ɔny, ɔny obi ɔny obi a, èwr erm. Aḡḡ b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af. Wel b'ow ɔr ɔny Nyam ḡḡḡ iḡḡ susu. Em e nin a eci danḡu ij sosiem, wel b'ow ot im ɔny es ew esel lele éb ebu ab ec'any af. 10 Ow it eke krekre em a, wel k'ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ebr ebr a feḡ. 11 Etḡ eke wel b'ow ot im ɔny jej ok ec'any af a, ermij k'íkḡ anym k'ok ɔny ow a eke b'ow dadr a eci. Dàdr wanci ab af ec'a ce eke Nyam b'ow ɔḡ ɔny a, anḡe sodad a k'ow anm ɔny em owm, kɔ Abḡ Lala a b'ow dad odad a ɔḡ ɔny. 12 Aḡḡ lisijimel b'ow ot el lisijimel lokm ow ibi eci; ey esel yeḡi b'ow kok eben el ec'ey e lís, ey yeḡi b'ow ɔbr el esel any, ɔḡ wel ibi el. †

13 Em sosiem, aḡḡ a feḡ b'ow ifn ɔny; gbeḡo eḡḡ eke b'ow inym es kikri toḡ ow e nun edḡ em a, b'ow eḡḡ sel.»

Musue ob iy

Matie 24.15-28; Luk 21.20-24

14 «Ke sica b'ow ekan “Musue ob iy” anḡ yogḡ ek'itm eke li k'anḡ a. † (Ke eḡḡ eke b'ow awl ów amua a, iri senyn senyn.) Ke kpekḡ aḡḡ a eke b'ow anḡ Jude wus af a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em. 15 Eḡḡ eke b'ow anḡ in ec'èl afr e lef eb usu a, † k'úsm es eym akḡ ocm ob; 16 etḡ eḡḡ eke b'ow anḡ oḡm a, k'éwlm iim jam ocm in e mob af ew a ij. 17 Seḡḡ amua b'ow ew tuɔtuɔ molok ab lisel lel el ek'am ɔḡ ey meny ab ab eci. 18 Nyam ḡɔḡḡ a át es yec'etḡ ke low na k'éym nyam es us em, 19 anḡe seḡḡ na em a, *gbre ij a b'ow ew tuɔtuɔ afḡḡ es. Ow b'ow akm gbre ij feḡ ek'anḡ leḡḡ a etḡ eke Nyam kok ów a feḡ toḡ k'it yefenyina ec'a.* † Leḡḡ kaka gbre ij na k'ow anm ij. 20 Etḡ blel Es Kɔtɔkɔ isrm seḡḡ amua em, ke eḡḡ kaka blel ɔtum anm owr. L'isr seḡḡ amua em aḡḡ a eke li sɔsum l'ot a sosiem eci. 21 Eke batḡ eḡḡ nyam bi dad ɔny ese: “Èkan, Mesi a anḡ aḡḡ!” oglog: “N'anḡ yogḡ a!” k'ùbr eḡḡ a nawre. 22 Tasi em a, mesiel ayadḡu lele kokoba ɔb esel ayadḡu

† 13:12 Bèbmn Mise 7.6. † 13:14 yogḡ ek'itm eke li k'anḡ a:ke usu a, Nyamel ḡbel ab em. Daniel 9.27; 11.31; 12.11. † 13:15 Èkn Matie 24.17 ec'akr otar a.

† 13:19 Daniel 12.1.

ab b'ow ok okm. -Li b'ow -
li kok meny ewr lele ow any
iti owi ab agn ec'irmn eci,
ke ek'ow it yeji, -l'otu -l'irmn
agn a eke Nyam sɔsum ot a.
23 ɔny ec'a, ewr erm! M'ikn
anym m'ewar ɔny ow amua
fej eke b'ow ey a eci.»

Egn ec'Iy eci mower

Matie 24.29-31; Luk 21.25-28

24 Emeny Jesu ign af nine:
«Gbeko sɛgn ab em, eke gbre
ij owi na fej b'ow ec ok es a,
ligbn b'ow irm es etn awl yeji
k'ow afnm ij. 25 Mílél b'ow ok
wus etn afr ec'abusu owi fej
b'ow wuwal.† 26 Sica yogñ
anake wel b'ow ekn egn ec'Iy
eke b'ow anj afr e jru em am
ow, abusu fej lele anygbel
ab a. † 27 Li b'ow l'ism afr
erm esel ab, etn li b'ow l'as
agn a eke li sɔsum l'ot a luku,
wus na ec'oy yar ab em, tonj
l'ok afr e nunj.»†

*Low yegm eke babm e likn
a am elu okm*

Matie 24.32-35; Luk 21.29-33

28 Sica Jesu dad nine: «Kin
low yegm ek'el babm e likn
a eci eke k'irir: kpekñ eke
in ec'al a b'ew wrɔwrɔ, ke
n'am gign ɔdɔdɔ a, kpekñ
b'uwr any eke mewij ow
titm ñ. 29 Eben nyam coco
eke b'ekan ow amua am ow
a, ke kpekñ úwr any eke
low a titm, etn ow b'ow
ey. † 30 Low nawre m'am
dad ɔny: yefeny na ec'agn

fej k'ow uwm uwrn etn ow
amua b'ow ey. 31 Afr lele
wus ab b'ow ec, gbeko legñ
kaka em e sodad a k'ow ecm.

*Nyam sɔny coco uw legñ a
e nunj edñ ab any*

Matie 24.36-44

32 Gbeko ow a e legñ lele
wanci ab ab eke b'ow ey a,
egn kaka uwm any, afr erm
esel yeji uwm any, egn ec'Iy
bɔbɔ yeji uwm any, ek'ow
elm em Es sɔny coco. 33 Ewr
erm! Memn k'ibi ɔny, anke
uwmn legñ ab any. 34 Ow
anj ese egn nyam ek'aam
usu, ke oc in ec'akñ a abul
in eci juma kok esel a ke ɔñ
el ow fej ec'abusu af. N'ɔñ
egn nyam nyam eci juma eke
ki kok etn li dad usu ɔsu es a
eke k'anj any owr ke ám ɔsu
usu a. 35 ɔsur, anke uwmn
wanci a ek'akñ es a b'ow ewl
meny ow ab any. Ow k'odm
ke l'ow ncebles em, ncok eci
legñ uyu nunj em, ñgɔs ikñ
em, oglog ibribr. 36 Eke l'ow
l'okr ɔny es kpuru, li k'èññ
ɔny memn eru em. 37 Odad
na eke m'am dad ɔny a, agñ
a fej anake m'am dad a:
Àñññ any owr!»

14

*Es ew esel am ut Jesu
ec'ibi a ec'asre*

*Matie 26.1-5; Luk 22.1-2;
Jan 11.45-53*

1 Ow anj sɛgn yony ke Pak
lele Futufutu ek'ejrú ánm

† 13:25 Bèbmn Esayi 13.10; 34.4; Ezekiel 32.7; Joel 2.10; 3.4. † 13:26 Daniel 7.13. † 13:27 Bèbmn Ol Okn 30.4; Zakari 2.10; Nehemi 1.9. † 13:29 Low na titm, etn ow b'ow ey: odad na Grék em a, wel ɔtu eke itññ ejec'em dad ese egn ec'Iy titm, li b'ow l'ow. † 14:1 Okm Ok 12.1-27.

em ec'es gbegbl a e legɲ ey. †Egb waw esel egbel lele ol e low yegm esel ab ab am as luku ol eled eke k'onyn Jesu ew ew em ke -l'ibi ow a. ²Gbeko -n'am dad el ofr em -l'esē: «Ow itm eke si k'onyn es gbegbl na em; ek'ow el eβen, bobar a owi b'ow ey bieku ab em.»

Yow nyam ok Jesu mijey nun

Matie 26.6-13; Jan 12.1-8

³ Jesu im Betani banɲ, Simo a eke legɲ anym em kokobe ok a ec'akɲ. Eke Jesu anɲ ob ij lofu lís a, yow nyam ow titm'n. N'onym án gbēl e mijey kɔk nyam eke wēl kok lebn em ab; lebn na, wēl b'esɲ'n albatr; ke mijey a el nar † tasi em. N'onyn l'ob es etɲ l'ewl l'ok Jesu nun. ⁴Agɲ a ek'anɲ yogɲ a eci beb erurm etɲ am eny abr dad el ofr em esē: «Kɔ na, ow elm ob ɲɲɲ ana ee? ⁵Ow itm eke mijey ikɲ na, wēl k'ol ij os ekɲ yen yen sakp nyahan, oc ow ec'os a ɔɲ ɔgboru ee?» Etɲ -n'am cak cak yow a erm bebl em. ⁶Gbeko Jesu dad nine: «Ègbr yow ab es tin! Kɔ bla etɲ am ijar ir gbre ee? Low na eke li kok em e lís a el low nimamn. ⁷Tasi em a, ɔgboru ec'a, -n'anɲ ɔny ab sɛgɲ a fɛɲ, † legɲ kaka fɛɲ ek'erurir a, ɔtur eke ki kokr el ów amamn; kɔ em, sɛgɲ a fɛɲ mi k'ow m'anm

ɔny ab. ⁸Yow na kok low yec'a eke l'otu eke li ki kok a. L'ikɲ anym l'ok'm mijey na sos, em ec'uwomu em anɲ a eci. † ⁹Low nawre m'am dad ɔny, wus na nimum af ec'usu kaka fɛɲ eke wēl b'ow ɔb Amani Mamn a eci kokoba a, wēl b'ow ɔkn yow na e low, ke wēl dád low a eke li kok a yeji.»

Judas am bebɲ eke b'ow ol Jesu ij

Matie 26.14-16; Luk 22.3-6

¹⁰ Sica, jam esel lēw yony ab em ec'egɲ nyam eke wēl b'esɲ Judas Iskariot, im etɲ egb waw esel egbel a, etɲ dad el eke k'onyn Jesu ɔɲ el. ¹¹Eke -l'irir odad na a, sos em inɲ el toɲ -l'egɲ -l'eb eke -li k'ɔɲ ow os. Ow ɔɲ Judas am ol akunda sɛnyn yec'em eke li k'ɔny Jesu n'ɔɲ wēl.

Pak ec'ob ij a eci sos bebɲ

Matie 26.17-25; Luk 22.7-14, 21-23; Jan 13.21-30

¹² Futufutu ek'ejrɲ ánɲ em e legɲ kɛkɛ eke wēl b'ibi mɛcɛb Pak ec'es gbegbl ec'ob ij ec'a, jam esel a ibrm Jesu nine: «Kɔ bogɲ am erur eke si k'im si bebɲ Pak ec'ob ij a e sos ee?» ¹³Etɲ Jesu dad in e jam esel ab em ec'agɲ yony nine: «Ìmn banɲ a, b'ow ɔbar egɲ nyam ek'uyu mijel. Ûsr egɲ ikɲ na jam, ¹⁴ke akɲ yec'eke li b'ow l'ey a, dádɲ akɲ es a eke low

† **14:3** nar:likɲ mum nyam eke wēl b'oc in e mij a kokr án tuɔtuɔ e mijey. Mijey a ec'án a el juma kok es nyam e labm sɔg lakpo mum eci. Low ikɲ na, low yegm esel ek'onyn any a anake sakp oglog wēl bi kok ɔɲ any gben a. † **14:7** Èkn Ol ɔkn 15.11. † **14:8** Jwifel ogɲ a, eke egɲ uw a, wēl b'udu'r sɛkp sɲɔsɲɔ etɲ wēl b'ok'r mijey yeji; na e low anake Jesu am dad a. Èkn Matie 26.12 ec'akr otar a.

yegm agn es am ibrm usu a ek'in eci jam esel ab ab el k'ij Pak ec'ob a. ¹⁵ Li b'ow li yegm ony el afr yogh, oj gbél nyam eke akh e mob a feh iy neny em. Yogh anake b'ow kokr Pak ec'ob ij a.» ¹⁶ Jam esel a im ok ban a, ehn feh a ese elel eke Es Kotoko dadr el ab af, etn -li bebmn Pak ec'ob ij a eci sos.

¹⁷ Legh es ew em a, Jesu lele jam esel lew yony ab ab im yogh. ¹⁸ Eke -n'any ob ij usu ke -n'am ij ob a, Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: ony em ec'egh nyam ek'am ij ob em ab a, b'ow ol ij'm.» † ¹⁹ Jam esel a feh sos ow es etn egh egh am ibrm'n ese: «Ko ow otu eke k'el em ee?» ²⁰ Li dad wel nine: «Ony lew yony ab em ec'egh nyam, in a ek'am us abu em ab lofu nyam em a. ²¹ Ee, tasi, egh ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam Lel ewar in e lis ab af; † gbekó gbre el egh a ek'am ol ij'r a eci! Egh ikh na, blel wel ewm'n bobo yeji.»

Ob ij lala

Matie 26.26-30; Luk 22.15-20; 1 Korent 11.23-25

²² Eke -n'am ij ob a, Jesu oc futufutu, l'elu Nyam bia, l'ubr em, n'on in e jam esel a etn li dad nine: «Èbr, na el em e sos megl.» ²³ Emeny l'oc mij kpok eke mar any em, l'elu Nyam bia, n'on in e jam esel a; etn el feh -l'egh. ²⁴ Sica Jesu dad el nine: «Na

el em e mebl, Nyam e sinm a † e mebl ek'am ow ok es agh nono eci. ²⁵ Low nawre m'am dad ony: mi k'ow m'eghm mar na sakp ejeci ton ke ow el Nyam e gbrenghi usu a eci mar owr eke mi k'egh.» ²⁶ Sica -l'egh es gbegbl a ec'ej † ba ow b'uw, etn -n'im Olivie lafeny af.

Pier b'ow egbr Jesu

Matie 26.31-35; Luk 22.31-34; Jan 13.36-38

²⁷ Jesu am dad in e jam esel a ese: «Low a eke b'ow ehn'm a b'ow ok ony wus ony eci omn ab em. Tasi em a, Nyam Lel ab em wel non eke m'ow m'ibi mēceb osu es a etn mēceb a feh b'ow omu es.» † ²⁸ Gbekó em eci uwomu em any igb em a, m'ow m'ikh anym m'im Galile m'eku ony.» ²⁹ Pier dad'r nine: «Ek'agh a feh b'ow igh elu η es yeji, ow k'ow elm em gbél!» ³⁰ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'η: ncok na ce, gbuη ke ηgós ikh sakp yony a, b'ow egbr'm sakp nyahan dad eke uwm im any.» ³¹ Ko Pier am dad lebl tuotuo em ese: «Eke ow it η ab eci luw bobo yeji, mi k'ow m'otum mi dadm m'esme m'uwm'η any.» Etn jam esel ejec'a yeji dad eben.

Jesu am ηonη Nyam Jese mane

Matie 26.36-46; Luk 22.39-46

† 14:18 Bèbmn Selu 41.10. † 14:21 Selu 22.2-19; Esayi 53. † 14:24 sinm: Bèbmn Okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34. † 14:26 Ekn Matie 26.30 eci akr otar a. † 14:27 Zakari 13.7.

³² Jesu lele in e jam esel ab ab im ok usu nyam eke wel b'esi Jese mane. † Jesu dad in e jam esel a nine: «Eke m'aam mi njan Nyam a, òkr es aña.»

³³ Eti l'esi Pier, Jak lele Jan ab eke k'im in ab. Sos òb nuñ am òw'r es eti erm mij yeji am ok'r afin in es. ³⁴ Li dad wel nine: «Sos es òw ek'el luw eci afin em ec'abñ ab es; òkr es aña ke ósur.»

³⁵ L'eri n'im kpekpe tel, l'ok òwròkp wus, l'ubu any es, eti n'am njan Nyam ek'ow it ke gbre ij eci wanci ike na kpáb'r es lis. ³⁶ N'am dad l'ese: «Aba, em Es, † ñ em ów feñ ec'abusu a anñ; òny gbre e mij kpòk na kpab'm es lis. Ke feñ em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kò yec'a eke ñ am erur a.»

³⁷ Eti l'ow n'ehñ jam esel nyahan a eke memn ibi. Li dad Pier nine: «Simò, am eru memn! Kò wanci nyam bòbò yeji òtum òsum ee? ³⁸ Anñ any owr òsur ke njan, yec'eti ke k'eymn ebm ekn owi em. Òny ec'abñ a gbè inym es low feñ e kok eci, kò òny e sos megl a gbè ijm lèc ij.»

³⁹ Emeny l'ewl meny n'im eti Nyam njan a el nenyembri nyam a ce. ⁴⁰ Eke emeny l'ewl meny l'ow in e jam esel oñ a, n'ehñ wel memn eru em. Memn am bòbm el anyamn; ow òñ - l'uwmn low yec'eke -li ki

dad Jesu ab any. ⁴¹ Sakp nyahan em ec'a eke Jesu ewl ow a, n'am dad in e jam esel a l'ese: «Am erur memn ce ebr sel ee? Sica ow bebmn ab ñ! Wanci a eke wel b'ow òl eñ ec'Iy ij sikpl esel ec'abu em a, ow ñ. ⁴² Igbr, s'imn! Kin, eñ a eke am òl ij'm a ow titm ñ!»

Jesu ec'ony

Matie 26.47-56; Luk 22.47-53; Jan 18.3-12

⁴³ Jesu odad anñ nenyam k'uwrn eti kpekñ Judas, jam esel lew yony ab em ec'eñ nyam ilm any. Agñ a ek'ow in ab a, ònym eke ekpr lele mab ler em ab. Egb waw esel egbel, ol e low yegm esel lel agñ ekpek ab ab anake erm el a. ⁴⁴ Judas eke b'ow òl Jesu ij a, ike anym yegm dedeku a akunda yec'em eke -li k'ònyñ ow a. Li dad nine: «Eñ a eke m'ow mi joj neny a, in ana; ònyñ in, òcr imn in, ke ósur ir senyn senyn gòñ.» ⁴⁵ Kpekñ eke Judas im titm Jesu a, li dad nine: «Low yegm agñ es!» Eti li joj ow neny. ⁴⁶ Kpekñ agñ a ok'r af òny'n. ⁴⁷ Jam esel ab em ec'eñ nyam òdu in e lab ler em a eb, l'iyr egb waw es ligbel a ec'abu elum es a eti l'ubr ow loru es. †

⁴⁸ Jesu òdu odad eb eti am dad dedeku a ese: «Kò em eci òny a, ibrm eke k'otr eke ekpr lele mab ler em ab owr, ese low njan kok es em el

† **14:32** *Jese mane*:nin eke Arame em ow e nyandre el “mun es ifir ob”. † **14:36** *Aba*:ke Arame em ana. Ow e nyandre el “em Es”. † **14:47** *Bèbm* Jan 18.26.

af ee? ⁴⁹ Ɔny ab ce m'any seɣɣ a feɣ. Mi bi yeɣm agɣ low Nyamel gbɛl a e gbugɣ etɣ ɔnymn'm. Gbekɔ ow ey, yec'etɣ ke Nyam Lɛl em ec'ow a eke wɛl non a íy neny.» ⁵⁰ Kpekɣ jam esɛl a feɣ igɣ Jesu elu es, uru es im. † ⁵¹ Nɣbafɣe nyam eke gbad ikpr nyam ce any sos, am us Jesu jam. Wɛl k'ony'n, ⁵² gbekɔ l'igɣ in e gbad a l'elu es, l'uru es sos ɔfr n'im.

Jesu im Sanedren ec'agɣ a ec'any af

Matie 26.57-68; Luk 22.54-55, 63-71; Jan 18.13-14, 19-24

⁵³ Agɣ a oc Jesu im egb waw es ligbɛl a eci gbugɣ a; yogɣ egb waw esɛl egbɛl a feɣ, agɣ ekpekɣ a, lel ol e low yeɣm esɛl ab ab as luku. ⁵⁴ Pier any akpoj em am us Jesu jam. N'im toɣ l'ey egb waw es ligbɛl a eci gbugɣ a. N'im n'ɛɣn usu ɔsu esɛl a etɣ li sig es al saw n'am ɔgbu al. ⁵⁵ Egb waw esɛl egbɛl a lele Sanedren ec'agɣ ejec'a feɣ ab am ol danɣu ij nyam eke k'obr Jesu low yec'etɣ ke -l'ibi ow, † kɔ -n'ɛɣnmn low kaka. ⁵⁶ Tasi em a, agɣ nono am ij danɣu yadɣ em Jesu e nuɣ af, † kɔ el ɔfr eci danɣu ij ab em yeɣi, neny okrm el af. ⁵⁷ Agɣ beb igb etɣ am ij danɣu yadɣ em in e nuɣ af dad esɛ: ⁵⁸ «S'irir nenym li dad nine: "Nyamel gbɛl na ek'agɣ ec'abu in us

a, in b'ow in ɔny in er in ok; eke ow'n b'ow in ij seɣɣ nyahan a, in b'ow in us ejeci nyam ek'in elm agɣ ec'abu em ec'ek'in us." » † ⁵⁹ Odad na af bobo yeɣi neny okrm el af el e danɣu ij ab em.

⁶⁰ Kpekɣ egb waw es ligbɛl a igb agɣ a feɣ ec'any af, etɣ am ibrm Jesu esɛ: «Kɔ wɛl ám dad sodad amua ok'ɣ af, ke k'obm kpu ee?» ⁶¹ Kɔ Jesu yewal tiɣ; li cicm sar l'okm ow es. Emeny egb waw es ligbɛl a am ibrm'n sakp yony em esɛ: «Kɔ ɣ Mesi, Nyam a eke si b'igɣ nuɣ a ec'Iy ee?» ⁶² Jesu eɣɣ dad nine: «Eɛ, m'el; etɣ ɔny feɣ, b'ow ekan eɣɣ ec'Iy eke sig es Nyam abusu Es eci lidr abu af, ke b'ow any afr eci jru em ám ow.» † ⁶³ Odad na sosiem, egb waw es ligbɛl a ɔny in eci simob sus em a gbagbrm em, † etɣ dad nine: «Ey, s'ibram adanɣu ij! ⁶⁴ Ɔny obi yeɣi irir eke li dad low ɔbr any owi Nyam e lís. Kɔ ɔny e tutr el bogɣ ec'ee?» Agɣ a feɣ ɔb Jesu low ek'el in ec'ibi eci. † ⁶⁵ Etɣ em yogɣ ec'agɣ beb am afl'l sar any. -N'awɣ ow any es, -n'am ɔr ow kukuta em, etɣ -n'am ibrm ow -l'esɛ: «Tùtr ke úlm eɣɣ a es!» Ɔbowi a eb'r abu em etɣ am dedɣn n any af. †

Pier eɣbr Jesu

Matie 26.69-75; Luk 22.56-62; Jan 18.15-18, 25-27

† **14:50** Bèbmn Mark 14.27. † **14:55** Èkn Matie 26.59 ec'akr otar a. † **14:56** Bèbmn Selu 27.12; 35.11. † **14:58** Èkn Jan 2.19. † **14:62** Selu 110.1; Daniel 7.13 † **14:63** Èkn Matie 26.65 eci akr otar a. † **14:64** Èkn Ob Ap 24.16. † **14:65** Bèbmn Esayi 50.6.

66 Ἐτη eke Pier anη wus a gbugη yogη ce a, egb waw es libel a eci ob oc oη lisel ab e nyam ow, 67 etη ekn'n eke n'am ogbu al. L'ok any es li ler ow senyn senyn etη li dad ow nine: «Iη yeji anη Nasaret e Jesu ab.» 68 Kō l'egbr li dad nine: «Mi k'irim senyn senyn; low yec'a ek'am ol eke ki dad a, mi k'uwm any.» N'imn gbenj lisany a eci [etη ηγος ikη]. † 69 Ob oc oη lis a ekn'n, etη emeny am dad agη a ek'anη yogη a ese: «Egη na, jam esel ab em ec'egη nyam!» 70 Kō Pier egbr sakp yony em dad nine: «Njan! Kaka!» Ek'ow ibn tel a, agη a ek'anη yogη a, am dad Pier ese: «Tasi, η jam esel ab em ec'egη nyam, anke η Galile wus af ec'egη!» 71 Gbekō Pier odu eb dad nine: «Ek'ow el yadη m'am oηy, ke Nyam kōk'm low ηηη! M'am ofn mi dad ek'egη na ek'am dadr in e low a m'uwm'n any.» 72 Odad na anη'n nenym n'am dad etη kpekη, ηγος ikη sakp yony em. Ow oη Pier okn low a eke Jesu dad'r a: «Gbuη ke ηγος ikη sakp yony a, b'ow dad sakp nyan eke uwm im any.» Ow sosiem, n'am ikη oηη. †

15

Wel oc Jesu im Pilat

† 14:68 Mark eci silēl esig beb em a, wel ēηnm sodad ek'anη ob na [...] eci aranη a. † 14:72 Ἐkn Mark 14.30. *N'am ikη oηη*: odad na Grek em a, wel otu eke itηη ejec'em dad ese: *l'ogη es l'ey okm etη n'am ikη oηη*, oglog li b'okn ow e low etη n'am ikη oηη. † 15:1 Ἐkn Matie 27.2 ec'akr otar a. † 15:5 Ἐkn Esayi 53.7.

ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Luk 23.1-5; Jan 18.28-38

1 Ibribr fafa em a, egb waw esel egbel a, agη ekpek a, ol e low yeγm esel a, lel agη a feη ek'el el e Sanedren ec'agη a, ec ok usu nyam eke ki beb m low a ucu es. -N'oη wel oηy Jesu awη etη -l'oc -n'im -n'oη ow Pilat. † 2 Pilat ibrm Jesu nine: «Kō η Jwifel ec'eb ebu ee?» Jesu odu eb nine: «Iη obi dad.» 3 Egb waw esel egbel a am dad ow enηη noko ok Jesu af. 4 Ow oη emeny Pilat am ibrm Jesu ese: «Kō η otum dadm low kaka ee? Etη kō am iri ow amua feη eke -n'am dad -l'ok'η af ab ee?» 5 Kō Jesu dadm low kaka ij, † etη ow e low iti Pilat any afηη es.

Wel ob Jesu low luw eci

Matie 27.15-26; Luk 23.13-25; Jan 18.39-19.16

6 Eke sakp sakp feη Pak ec'es gbeηbl e legη b'ow a, Pilat b'elu sobel em es nyam eke dedeku a b'ibrm ab es. 7 Kō egη nyam eke wel b'esη Barabas lele lawlēl ab ab ek'ēgηm Rom ec'es ew e low ebm a, anη sobel em. -L'el agη ek'el ec'erm bebl em ibi egη. 8 Dedeku a uyu im eηη Pilat, etη am ibrm'n ese: «Kōk low a eke lakpo lakpo feη bi kok a oη ey.» 9 Pilat ewl am ibrm el ese: «Kō am erurir eke mi k'elu

Jwifel ec'eb ebu ab es m'ony ony ee?»¹⁰ Tasi em a, l'uw any eke nyamn eyr em egb waw esel egbel a oc Jesu is'r.¹¹ Egb waw esel egbel a am ok dedeku a al em dad ek'ow k'elu Barabas es ony el.¹² Pilat emeny am ibrm dedeku a ese: «Sica bla lowi mi ki kok egn a eke b'esn Jwifel ec'eb ebu ab ee?»¹³ -N'am og -li dad ow -l'ese: «Èw'r olikn af!»¹⁴ Pilat ibrm el nine: «Kò bla low obr iy li kok ee?» Kò -n'am og lebl tuotuo em -l'ese: «Èw'r olikn af!»¹⁵ Pilat erur eke ki kok dedeku a sos em in; na sosome l'elu Barabas es n'ony wel, etn n'ony wel or Jesu say em gbu etn l'elu abusu es eke wel k'oc im ew ow olikn af.

Sroda eyn a am kokr Jesu miyer

Matie 27.27-31; Jan 19.2-3

¹⁶ Sroda eyn a ony Jesu elu lakp lokm a ek'el Pilat e gbugn a, etn -l'esn el lawlel likpr a fey ow.¹⁷ -Li sus ow mob sus em ebl kondon nyam, † -li kok mirn em tufe etn -l'oc -l'us ow.¹⁸ Etn -n'am kokr ow miyer -l'ibrm ow -l'ese: «S'am esn'n o, Jwifel ec'eb ebu!»¹⁹ -L'oc likni -n'am or ow nun, -n'am fafl ow sar any, etn -n'am kok nyandre -l'ok owokp wus ow ec'any af.²⁰ Eke -li kokar ow miyer bake ow uwr a, -n'ony mob

sus em ebl kondon a -l'oc ow es, etn -l'ewl meny -l'ot ow e mob tasi a -li sus ow. Etn sica -n'ony -l'elu ow ghen -n'am oc -n'im -l'ew ow olikn af.

*Jesu ec'olikh af ew owi
Matie 27.32-44; Luk 23.26-43; Jan 19.17-27*

²¹ Sica eke -n'ann ejagb af -n'aam a, -l'obr Simo, Siren ban iy nyam ek'el Alesandr lele Rufus † ab ec'el es ek'ann akp em am ow, etn sroda eyn a ony'n lec em eke li k'abum Jesu olikn.†²² -N'ony Jesu -n'im usu nyam eke wel b'esn Golgota ek'el nyandre em "Nun kpok ec'usu".²³ Yogn sroda eyn a wuwlm mar lele kpoy ab ony Jesu eke k'egn, kò l'egnm l'ebm.²⁴ -L'ew Jesu olikn af etn -li cec ow eci mob sus em a sosome oc kok em,† -l'uw egn egn ec'ek'ebm ab any.²⁵ Ibribr e wanci libarm af anake -l'ewr ow olikn af a.²⁶ Etn ligog log nyam eke wel non aru in ec'olikh a, am yegm low a nun af eke wel obr low luw ec'a. Odad a el: "Egn na el Jwifel ec'eb ebu."²⁷ Yogn ce -l'ok ow eny kok esel yony yeji olikn af; nyam ann Jesu lidr abu af, etn nyam ann'n nemn abu af. [²⁸ Nene anake Nyam Lel ec'a e dad a iy neny a: *Wel awl'l ow eny kok esel ec'arann.*] †

† 15:17 Ekn Matie 27.29 eci akr otar a. † 15:21 Rufus:Bèbmn Rom 16.13.

† 15:21 Ekn Matie 5.41 ec'akr otar a. † 15:24 Selu 22.19. † 15:28 Mark eci silal esig oglog em a, wel ennm sodad ek'ann ob na [...] ec'arann a. Ekn Luk 22.37 lel Esayi 53.12 ab.

²⁹ Agñ ek'am ecr yogñ ec'a, am egnñ nuñ em wewr'r etñ am dad'r ece: «Ij ek'am erur eke k'ufñ Nyamel ab es ke segn nyahan kpeñ ús ejec'a, † ³⁰ èbr ñ sosi, àññ olikñ af yogñ us es!» ³¹ Etñ egb waw esel egbel a, lel ol e low yegm esel ab ab yeji am kokr'r miyer dadarir el çfr em ece: «L'eb agñ ejeci l'elu es, etñ l'ótum eke li k'ebri in sosi!» ³² Ke Mesi ikñ na ek'el Israel ec'eb ebu a, àññ olikñ af aña us es, ke s'ékn, ke s'úb'r nawre tasi.» Etñ ów enññ kok esel eke wel ew olikñ af in ab a yeji am wewr'r.

Jesu e luw a

Matie 27.45-56; Luk 23.44-49; Jan 19.28-30

³³ Sica legñ uyu nuñ em a, ncebn ey wus a nimum af toñ ok ncebles e wanci nyahan em. ³⁴ Ncebles e wanci nyahan em a, Jesu barm lebl tuotuo em niné: «Eloi, Eloi, lama sabaktani?» (ek'el nyandre em: “Em e Nyam, em e Nyam, kò bla etñ digñ elu'm es ee?”) † ³⁵ Agñ nyam nyam ek'ann yogñ a iri odad na etñ dad niné: «Ìrir, n'am esñ Eli!» † ³⁶ Etñ el em ec'egñ nyam uru es im oc mbra † usm el eci mar ab em, oc ujr likñni nyam em etñ oc am çkñ Jesu ek'egñ. † Etñ li dad niné: «S'éwr nyamn es s'ékan ek'Eli b'ow

ony usm'n es olikñ na af!» ³⁷ Etñ eke Jesu barm lebl ligbel nyam a, l'ok sel es. ³⁸ Wanci ab af ce Nyamel ab em eci gbad gbél gbada a eke wel ew edññ usu lala ab any a, † ignñ afr em a etñ agbr em araññ didi toñ ok esr em a. ³⁹ Rom e sròda eyñ a eci anym es a ek'obr Jesu any a, èkn luw a ec'elel eke ecr etñ li dad niné: «Nje tasi egn na Nyam ec'Iy!»

⁴⁰ Oyoow beb yeji ann yogñ etñ am ler low a akpoj em. † El em a, Mari, Magdala baññ yowi a, Salome lele Mari, Jak likekli lele Jose ec'el lis ab ann. ⁴¹ Oyoow amua na, Galile etñ -li b'us Jesu jam etñ -li bi kok ow e lis e low feñ. † Oyoow nono beb yeji eke us Jesu jam ow Jerusalem a, ann yogñ.

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Luk 23.50-56; Jan 19.38-42

⁴²⁻⁴³ Sica eke legñ ew es a, Josef, Arimate baññ iy a, am ow. L'el Jwifel e Sanedren ab em ec'any es nyam ek'in yeji am eku çmn em, Nyam e gbrenghi usu a e mowrer e low. Ow el nenegñ e sos bebem e legñ, ek'el legñ e wel b'eyñ gbuñ ke nenegñ b'ey wus a. Na sosiem l'oc lokm susu em, n'im n'eyñ Pilat etñ l'ibrm ek'ow k'oc Jesu e sos megl a çñ'n. †

† 15:29 Selu 22.7-8. Bèbmn Mark 14.58; Jan 2.19. † 15:34 Selu 22.2. † 15:35 Èkn Matie 27.47 ec'akr otar a. † 15:36 mbra:ow elm mij okr mbra kò okij em ec'ob mum eke b'eb mij nono çnym ab. † 15:36 Selu 69.22. † 15:38 Èkn Çkm Ok 26.31-33. † 15:40 Bèbmn Selu 38.12. † 15:41 çyoow a:èkn Luk 8.2-3. † 15:42-43 Èkn Matie 27.58 eci akr otar a.

44 Pilat low iti any eke Jesu k'uw fafa. Na sosisiem l'esi Rom e srɔda eyi eci nyimn es ligbel a ow eti l'ibrm ow eke Jesu uw ow ibn. 45 Sica eke Pilat iri egi ligbel a nenym a, n'oni Josef abusu eke k'im oc Jesu e sos megl a. 46 Josef im ol gbad ufu nimamn nyam, l'ow n'ony Jesu e sos megl a l'usm es oliki ab af, l'oc gbad ufu a li wiwrm ow ab eti l'oc n'im l'oc ow es uwomu lob nyam eke wel n'oni ur ab em. Eti li wuwl lebn ligbel nyam l'ow l'abl ow ec'em ey usu ab es. 47 Mari, Magdala banɔn yowi a, lele Mari, Jose lis ab, am ler yogi a eke wel am ew Jesu a.

16

*Jesu eci luw em anɔi igb a
Matie 28.1-8; Luk 24.1-12;
Jan 20.1-10*

1 Eke nenegɔ e legi a ec'a, Mari, Magdala banɔn yowi a, Salome lele Mari, Jak lis ab, ol mun sɔɔsɔ eke k'im ok Jesu e sos megl ab af. 2 Dimas eci ibribr fafa eke ligbn am ey okm a, -l'igb - n'aam uwomu ab af. 3 -N'am dadarir el ofr em -l'ese: «Kɔ bwo ec'egi b'ow wuwl lebn na ek'anɔi uwomu a ec'em ey usu a oc es on ey ee?»

4 Gbeko eke -li b'igbl any ogi -li ler a, -l'ekn eke lob a oc es anɔi saw em. 5 -N'im - l'ok uwomu ab em, eti -l'ekn ngbafre nyam eke sig es lidr ogog a, sus mob ufu kpaakp, eti oyow a eriɔn ligbel am

ony. 6 Gbeko ngbafre a dad el nine: «Eriɔn k'ony onɔi; am ol Nasaret e Jesu a eke wel ew oliki af a; l'igb agi ek'uw ab em, n'anm anɔi. L'eer yogi a eke wel ew'r a. 7 Sica imn ke dadr jam esel likpr a lele Pier ab eke in am iki onɔi anym in im in eku onɔi Galile; yogi anake onɔi b'ow onɔi ekan in ese ekel eke in dad onɔi ab af a.» †

8 Oyow a ok okm uwomu ab em eti es uru em eb ejiagb aam, anke sos am ufi el, eti eriɔn am onɔi el. -Li dadm egi kaka low a, anke eriɔn a afri el es.

*Jesu e sos e yegm Mari,
Magdala yowi a lel el em
ec'agi yoni ab*

Matie 28.9-10; Luk 24.13-35; Jan 20.11-18

[9 Eke sica Jesu igb luw em a, nenegɔ e legi krekre a eci ibribr fafa a, l'iki anym li yegm Mari, Magdala yowi a ek'ow em l'ogɔi abɔi enɔi lobɔi a sos. 10 Kreki Mari im eriɔn jam esel likpr a ek'anɔi sos es ow em ke am iki onɔi a, eti li dad wel low a feɔi eke l'ekn a. 11 Li dad agi a nine: «Jesu anɔi owr, m'ekn'n!» Kɔ eke -l'irir odad na a, -l'ubm ow nawre.

12 Ow e jam a, Jesu elu sos okm akunda ejiac'em, yegm jam esel yoni ek'us ejiagb aam kpukpu em a. 13 -L'ewl meny -l'ow, eti -l'otar ow e low akr -l'ok jam esel likpr a, ko el yeji wel ubm el nawre.

*Jesu elu sos ɔkm yegm
jam esel lew nyam a*

Matie 28.16-20; Luk 24.36-53; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-11

¹⁴ Sica eke jam esel lew nyam a am ij ob a, Jesu elu sos ɔkm yegm el; etɲ n'am enym wel abr el ec'omn eke -n'onym a lele el ec'erm tuɔtuɔ ab ab sosiem, aɲke wel egɲm ubm agɲ a ek'ekn in ec'owr anɲ a e low a nawrɛ. ¹⁵ Etɲ li dad wel ninɛ: «İmn wus na nimum af ke ɔbr Amani Mamn a e kokoba okr agɲ fɛɲ. † ¹⁶ Egɲ yec'eke b'ow ɔny ɔmn ke wel b'ow ok mij nuɲ a, li b'ow n'ɛɲn sel; gbɛkɔ egɲ yec'eke k'ow ɔnym ɔmn a, Nyam b'ow ɔb'r low luw eci. ¹⁷ Agɲ a eke b'ow ɔny ɔmn a, kin meny ɛwr eke b'ow ok ɔkm: -li b'ow -l'ogɲ abɲ eɲuɲ em e nin em; -li b'ow -l'ɛbr sɛbr ejeci; ¹⁸ eke -n'ony lorɲn abu em, etɲ -l'egɲ ob kaka fɛɲ eke wel ok ob ɲuɲ em yeji, ow k'ow kokm el low kaka; -li b'ow -l'at ɔlu abu nuɲ etɲ wel b'ow ewl.»

¹⁹ Sica eke Es Kɔtɔkɔ Jesu dad el odad bake ow uwr a, n'im afr etɲ li sig es Nyam e lidr abu af. † ²⁰ Jam esel a im etɲ am ɔb Amani Mamn a e kokoba susu a fɛɲ. Es Kɔtɔkɔ am elum el abu el e juma kok ab em, etɲ meny ɛwr fɛɲ eke -n'am elu ɔkm a, am yegm ek'el ec'odad a el nawrɛ tasi.]†

† **16:15** Bèbmn Ob Kok 1.8. † **16:19** Bèbmn Ob Kok 1.9-11. † **16:20** Mark e silɛl esig nɔnɔ em, wel ɛɲnm akr 9-20.

Luk ec'Amani Mamn eke non Ów ek'it eke wel k'uw any

Luk non lel yony: Amani Mamn a ek'ij in e nin a lele Erm Esel ec'Ob Kok e lel ab ab. Li b'ebbr Grék senyn senyn etj l'el sekp kok es yeji. Lægñ a eke erm es Pól im am dad Amani Mamn ec'odad ok Nyam e low any uwm esel a, l'oc Luk ab n'im, anke Luk el Nyam any uwm es ek'itjn erm em el Krist e jam us es.

Luk in obi l'uwm Jesu any, kó ni non ow e lís e lel. Agñ a eke ekñ Jesu ke iri in ec'odad a ogñ l'otar akr; etj l'oc Mark e lel a li kokr juma, esé elel eke Matie yeji kok ab af. Esé Mark af, Luk non in eci lel a Nyam any uwm esel eci. N'am otar Jwifel ec'ów lele sodad eke -l'irim okm el es sos em a akr. Etj n'am óñm Jesu eci mew ab es Adam em etj, yec'etj ke ow yégm eke Jesu el agñ a feñ ec'Eb Es.

Egñ feñ eke b'ow awl Luk e lel a, b'ow uw any eke Jesu b'elu Nyam ec'erur ligbel ek'ony agñ eke wel wal ok es a e lís e low ókm: ógbóru, ólu, ókópm agñ, óyów, lele etu agñ ab. Emeny Luk dad Abñ Lala lele Nyam ñóñ ab e low nono.

Kin elel eke Luk am otar Amani Mamn a e low akr ok Teofil

¹⁻² Egñ gbél Teofil mamn, agñ nono gbél non ów amua eke ey ey em a esé elel eke agñ a ek'ekñ low a nuñ ób em etj, ke Nyam ój eke ki dad ey in ec'odad a dad ey ab af. ³ Na sosiém egñ gbél Teofil, em yeji m'otar low a ek'ey nuñ ób em etj a akr, etj m'erur eke mi ki non m'ósñm es m'óññ esé elel eke m'ejan ab af, ⁴ yec'etj ke úw any eke low yégm a ek'ejñ a el nawre tasi.

Afr erm es nyam am dad Jan mij ok nuñ es e mew owi

⁵ Lægñ a eke Eród el Jude wus af ec'eb ebu a, Nyam ec'egb waw es nyam anj eke wel b'esñ Zakari, ke el Abia † ec'eb em ec'egb waw esel a ec'egñ nyam. Wel b'esñ ey a Elisabet, egb waw esel ec'el lagñ Arón ec'eb em e yów. ⁶ El yony mum -l'ij nenyembri nyam Nyam ec'any af, etj -li b'elum Es Kótóko e sol a senyn senyn. ⁷ Kó -l'ewm iy kaka, anke Elisabet el itr yów etj el yony mum -l'el agñ ek'usu nono.

⁸⁻⁹ Lægñ nyam, Zakari am kok egb waw es e juma Nyam ec'any af. Ow el el ec'eb a e legñ, etj in anake sósum oc ey'r af a. Ow sosiém n'im l'ey Es Kótóko e Nyamel gbél a e Nyam ñóñ usu lala a eke li ki waw egb ogñ em, esé elel eke egb waw

† 1:5 Abia:David e legñ em a, l'el egb waw es. Egb waw esel a, -li cec -n'inym es sakp likñ lele yar ab, etj Abia el eb nyam e nuñ af es. Ekñ 1 Ów e Wel Non 24.10.

esel bi kok ab af. ¹⁰ Dedeku a feŋ anŋ gbeŋ am ŋoŋŋ Nyam wanci a eke wel am ofŋ ogŋ a.

¹¹ Eke Zakari ey yogŋ a, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam elu sos ɔkm yeŋm'n; n'inym es egb waw usu a e lidr ogog a eke wel bi kok ogŋ ec'egb waw a. † ¹² Eke Zakari b'ekn'n a, l'ikprm es etŋ erŋŋ am ɔny'n. ¹³ Kɔ afr erm es a dad'r ninε: «Zakari, k'uru erŋŋ, aŋke Nyam iri ŋ e ŋoŋŋ ebl a. Aŋŋ Elisabet b'ow ew iy igŋ nyam ɔŋ'ŋ, etŋ b'ow ew'r nin Jan. ¹⁴ Ow b'ow el ŋ ec'ehe ligbel, etŋ agŋ ŋoŋɔ gbɛl sos em b'ow iŋŋ in e mew a sosiem. ¹⁵ Li b'ow l'el egŋ ligbel Es Kɔtɔkɔ ec'any af. Li k'ow l'egŋm mar feŋ eke b'ony egŋ a. † Lis e lokm etŋ li b'ow n'eiŋ Abŋ Lala. ¹⁶ Li b'ow l'esiŋ Israeɓ ec'agŋ ŋoŋɔ eke digŋ Nyam ec'ejagb mamn a elu es a ow Es Kɔtɔkɔ el e Nyam a ogŋ. † ¹⁷ Li b'ow n'eiŋ Abŋ Lala ese Nyam e kokoba ɔb es Eli ec'ab af. Etŋ Abŋ a b'ow ɔŋ'n lεc l'ey ɔkm Nyam ec'any af, *ke li dad ey lele el esel ab okr em.* † Li b'ow n'oiŋ low ɔbr any esel tutr ów ese esewru nenyembri nyam esel af. Nene anake li b'ow li bebɛm agŋ sos Es Kɔtɔkɔ ec'eb ec'a.»

¹⁸ Eke afr erm es a dad ebeŋ a, Zakari yeŋi dad'r ninε: «Kɔ ayaf m'ow m'uw any eke low na el nawre ee?

Tasi em a, em lele em ey ab s'usu.» ¹⁹ Etŋ erm es a dad'r ninε: «Em Gabriel, † Mi b'anŋ Nyam ec'any af mi kok in e juma; l'erm'm eke mi k'ow m'oiŋ'ŋ amani mamn na. ²⁰ Etŋ em ec'odad na b'ow iy neny eke ow b'ow sig ow e legŋ a, kɔ ubm nawre. Na sosiem b'ow el ebrm, k'ow dadm odad toŋ bake ow ít legŋ eke low a b'ow ey ekn ŋ e nyamn em a.»

²¹ Agŋ a feŋ ek'anŋ yogŋ am eku Zakari a, † low am iti any aŋke n'am ibn Nyam ŋoŋŋ usu a. ²² Kɔ eke l'ey ɔkm Nyam ŋoŋŋ usu yogŋ a, l'ótum eke li ki dad wel odad, etŋ agŋ a uw any eke l'ekn low nyam. Neny abl'l es l'el ebrm, etŋ n'am dad wel odad sabu em sabu em.

²³ Eke Zakari uwar in e seŋŋ a eke li k'anŋ Nyamel gbɛl ab em li kok juma a, l'ewl meny n'im gbugŋ. ²⁴ Gbugŋ e n'im a, eke seŋŋ beb b'ec a, ey Elisabet anŋ lok ab, etŋ n'anŋ akŋ sos ɔsu em toŋ ij awl yen, etŋ n'am dad l'ese: ²⁵ «Kin ow eke Es Kɔtɔkɔ kok ɔŋ'm; l'erur eke li k'oiŋ'm iy m'ew, oc'm es es agŋ ec'any af.»

Afr erm es nyam am dad Jesu e mew owi

²⁶ Eke Elisabet e lok a ij awl ŋoŋŋ a, Nyam erm in ec'afr erm es Gabriel, Galile eci baŋŋ nyam eke wel b'esiŋ

† **1:11** Ekŋ ɔkm Ok 30.1-6; 1 Eb Ebu 7.48. † **1:15** Ekŋ Awl 6.3. † **1:16** Ekŋ Malaki 2.6. † **1:17** Malaki 3.23-24. † **1:19** *Gabriele* nyandre el *Nyam e lec* es oglog *Nyam el lec* es. Ekŋ Daniel 8.16; 9.21; Luk 1.26. † **1:21** Agŋ a feŋ am eku'r eke li k'ow l'afl wel es ese el el eke Arɔn bi kok ab af. Ekŋ Awl 6.24-26.

Nasaret, ²⁷ dedyowli nyam ek'uwm ign any ogn. -L'el eb ebu David ec'eb em eci yow eke wel b'esh Mari. In eci ign ek'esu'r a Josef. ²⁸ Afr erm es a im ehn'n etj eshn in dad nine: «Sos em ign'η! Nyam on'η bibm, etj n'ann η ab!» ²⁹ Odad na on Mari ikprm es etj am ibrm in sosi eshn akpasu na e nyandre.

³⁰ Na em a, afr erm es a dad'r nine: «Mari, k'uru erhn, anke ehn Nyam ec'owro. ³¹ B'ow anj lok ab ew iy ign nyam etj b'ow ew'r nin Jesu. † ³² Li b'ow l'agb etj wel b'ow eshn'η Nyam ek'annj afr usu kpekpe ec'Iy. Etj Es Kotoko Nyam b'ow oc lagj David ec'es ew lekpn a on'n, ³³ etj li b'ow l'ew Israel ec'agnj ab es segnj fej, etj in ec'es ew a k'ow onym uwr.» †

³⁴ Ko Mari dad'r nine: «Em eke m'el dedyowli eke k'uwm ign any a, ayaf low na b'ow eel ee?» ³⁵ Etj afr erm es a dad'r nine: «Abj Lala b'ow ow'η af, etj Nyam ek'annj afr kpekpe e low a b'ow ubur'η es. † Na sosiem, iy eke b'ow ew a, wel b'ow eshn'η Nyam ec'Iy lala. ³⁶ Ekn! Elisabet ek'el η ec'akj e yow a anj iy ign nyam e lok ab, in e susu em. -Li b'esh ow itr yow, etj kin eke sica n'annj lok ab ow ij awl nohon, ³⁷ anke low kaka otum eke k'akm Nyam.» †

³⁸ Etj Mari dad nine: «M'el Es Kotoko ec'adyow, ke ow el ese eke dad ab af.» Etj afr erm es a elu'l es im.

Mari aam ekn Elisabet

³⁹ Segj ab em a ce eke low na ec a, Mari ogn es im Jude eci banj nyam ek'annj lafeny af. ⁴⁰ Eke n'im a, l'ey Zakari e gbugj a etj l'eshn Elisabet. ⁴¹ Kpekj eke Elisabet b'iri in ec'eshn a, iy a eke anj'n lokm a mumu, etj Elisabet ehn Abj Lala. ⁴² Kpekj li barm lebl tuotuo l'eshn Mari li dad nine: «Nyam edj'η owro akm owow fej, etj in ec'owro a b'ow anj iy a eke b'ow ew ab af! ⁴³ Ko bwo el'm, etj Es Kotoko e lis k'ow em ogn ee? ⁴⁴ Ko kin, kpekj eke mi b'iri η ec'eshn a e lebl a, iy a ek'annj'm lokm a mumu sos em ign em. ⁴⁵ Ehe el η eci, anke ub nawre eke Es Kotoko ec'odad eke wel dad'η a, b'ow iy neny!»

Mari ec'ej ek'am egn

⁴⁶ Eke Elisabet dad eben ba b'ok es a, Mari am koklm Nyam dad ese:

«Em e liy am koklm Es Kotoko,

⁴⁷ etj em ec'abj sos em am ign Nyam, em ec'Eb Es em;

⁴⁸ anke l'erur eke li k'is any li ler'm, em, in ec'adyowli. †

Es, sica gbe wus na ec'agnj fej b'ow dad'm eke m'el ehe lis,

† **1:31** Jesue nyandre el Es Eb Elu Es. 89.5; Esayi 9.6; Daniel 7.14. † **1:35** Nyam e low a b'ow ubur'η es: Abj Lala b'ow onj anj lok ab. † **1:37** Nuq Jb 18.14.

† **1:33** Ekn 2 Samiel 7.12,13,16; Selu 1.1. † **1:48** Bèbmn 1 Samiel 1.11.

49 anke Nyam Abusu Es
kok'm ów amamn
egbel:

in e nin a el lala,

50 In e sɔɔɔɔ ikɔ a b'ow anɔ
alaw alaw,

agn eke b'elum'n a eci.

51 L'elu in ec'abusu a e lec
ɔkm

etɔ l'ogɔ es efuu, erm tuɔtuɔ
esɛl n'omun es,

52 l'itr éb ebu el e mekpɔn af
l'ok wus,

etɔ n'ony erm frɔɔ esɛl
l'igbl ogɔ.

53 L'iyɔ amnu lok

etɔ l'ogɔ egbreɔgbi im abu
ɔfr.

54 L'elum in e juma kok es
Israel abu,

l'ɔkn in e sɔɔɔɔ ikɔ a ek'anɔ
godo godo fɛɔ

55 esɛ elɛl eke l'ewar ey esɛl,
Abraham lele in ec'alaw
alaw ab af a.»†

56 Etɔ Mari anɔ Elisabet ab
ij awl nyahan, etɔ ewl meny
im banɔ.

Jan mij ok nuɔ es e mew

57 Eke sɛɔɔɔɔ ec a, lɛɔɔɔ a
eke Elisabet k'ew in ec'iy a
ow, etɔ l'ew iy igɔ nyam.

58 Elisabet ec'akɔ a lele agɔ a
eke -l'iir -li titmnin ab ab iri
eke Es Kɔtɔkɔ elu in ec'erm
mamn ɔkm in e lís, etɔ -
n'am kok sos em iɔɔ ow ab.

59 Eke l'ew iy a bake ow
ij sɛɔɔɔɔ niwn a, -l'oc -l'ow
ow eke wɛl k'ubr ow likr
es. † Ow em a, -l'erur
eke wɛl k'ew iy a Zakari
ek'el es e nin a; 60 kɔ lis
dad nine: «Njan, wɛl b'ow
esɔɔ'n Jan.» 61 Etɔ -li dad ow

nine: «ɔ ec'akɔ a, sɛɔɔ kaka
ijm nin na.» 62 Etɔ -n'am
ibrm iy es a sabu em, eke -
li k'uw elɛl eke li k'ewr ow
nin any. 63 Zakari ibrm ob
eke li ki nɔn af; wɛl ɔɔ'n,
etɔ ni nɔn: «In e nin a, Jan.»

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

Low na iti el fɛɔ any. 64 Etɔ
kpɛkɔ Zakari neny lele anm
ab kpab es, etɔ n'am kɔklm
Nyam lebl gege. 65 Agɔ a fɛɔ
ek'ir elul el em a erɔɔ am
ɔny, etɔ Jude mafeny e wus
ab af ec'agɔ a fɛɔ yeji iri ów
amua etɔ am dad okarir el
ɔfr. 66 Agɔ a fɛɔ ek'iri low
na a am tutr ów erm em dad
esɛ: «Kɔ iy na, bla li b'ow l'el
ee?» Ow em a, agɔ a fɛɔ uw
any eke Es Kɔtɔkɔ ec'abu a
anɔ'n af.

† 1:55 Ekɔ 1 Samiɛl 2.1-10. † 1:59 Ekɔ Nuɔ ɔb 17.12; Ob Ap 12.3.

72 Εβεν eke l'elu in ec'erm
mamn okm ey esel e
lis,
ke l'okn in e sinm lala a yeji
ana.

73 Tasi em a, Nyam ewar ey
lagh Abraham neny ij
em, †

74 eke k'eb elu ey es, ey
ec'efnu ec'abu em,
ke n'ónh ey abusu s'igh'n
nuh,

si kók in e juma erm susu
em;

75 yec'etj ke s'él agh amamn
ów tutr em lele neny
nyam ij em ab in
ec'any af,

ey ec'owr anj em segh fenh.

76 Etn j, em ec'iy, wel b'ow
esj'j Nyam ek'anj
afr kpekpe e kokoba
ob es,

eke b'ow an es Es Kotoko
ec'any af kok in
ec'ejagb, †

77 ke yégm in ec'agh uw sel
ejn any,

ke l'óc sikpl l'ap wel.

78 Ey e Nyam a el erm
mamnu, low mamn
Es.

Ow sosiem li b'ow l'ejn afr
ec'usuayl a l'ok ey af,
ese ligbn eke b'ey okm am
ow af,

79 ke l'áyal agh ek'anj ncebn
em luw ec'abusu e
gbre ij em,

ke ni nyímn ey e lakr ec'es
an, erm es ey ec'ejagb
ab af.» †

80 Iy a am agb etj am ony
léc abj em. Etn l'ir loj † toj
batj ow sig lægh a eke l'ob

nuh n'am kok Nyam e juma
Israel eyj ec'any af a.

2

Jesu e mew

1 Lægh ab em a, Sesar
Ogust onj abusu eke wel
k'awl eb a fenh ek'anj Rom
ec'es ew em a ec'agh a.

2 Krekre em ec'agh awl na
ey lægh a eke Kirinus el Siri
wus af ec'es ew es a. 3 Agj
a fenh aam wel áwl el, egh
egj in e banjn.

4 Josef igb
Nasaret banjn Galile wus af
im Betlehem, Jude wus af
ek'el eb ebu David e banjn

a. N'im yogj anke in yeji
l'el David e lilaw. 5 L'oc
Mari ek'el in e yow eke l'esu
ke anj lokab ab ab n'im.

6 Eke -n'imn -l'okr Betlehem
a, in ec'iy a e mew e lægh
ow. 7 Etn l'ew in eci yefl iy
igh nyam. L'oc gbad ufu li

bubur ow sos es, etj l'erum
ow es mindey ec'ob ijr ofu
em, † anke usu anm ebam el
etu eb usu a.

*Mecéb osu esel iri Jesu e
mew owi a*

8 Wus ab af yogj ce, mecéb
osu esel b'anj loj am osu el
mecéb a ncok em. 9 Kpekj
Es Kotoko ec'afr erm es
nyam ey okm, etj Es Kotoko

ec'anygbel a ejn usuayl ok
el af, etj erjn am ony el.

10 Gbeko afr erm es a dad el
nine: «K'úrur erjn! M'am is
ony amani mamn ligbel eke
b'ow injn agj a fenh sos em:

† 1:73 Ekn Nuñ Ob 22.16-17. † 1:76 Ekn Malaki 3.1. † 1:79 Ekn Esayi 9.1.

† 1:80 Ekn Mark 1.1-8. † 2:7 L'erum ow es mindey ec'ob ijr ofu em yec'etj
ke iy a lefr k'ónym, anke ob ijr ofu em a b'ew gbagba.

11 ncok a, David eci banɓa a, wɛl ew ɔny ec'Eb Es ek'el Krist Es Kɔtokɔ a. 12 Eɗɗa kin meny ewr yeci eke b'ow ɔny ɔny uwr ir any: b'imn ba b'okr banɓa a, b'ow enjan iy owrli nyam eke wɛl bubur sos es gbad ufu em erum es mindey ec'ob ijr ɔfu em.»

13 Eke afr erm es a dad odad a bake ow uwr a, kpekɗa afr ec'erm esel nono gbɛl ow enjan'ɗa eɗɗa -n'am kɔklm Nyam -li dad -l'esɛ:

14 «Anygbɛl ɛl Nyam ek'ann afr usu kpekpe eci, erm es ey ɛl wus na ec'agɗa eke enjan in ec'erm mamn a eci!»

Mɛceb ɔsu esel a aam Betlehɛm

15 Eke afr erm esel a elu el es aam afr a, mɛceb ɔsu esel a am dadarir el ɔfr esɛ: «S'imn fafa s'okr Betlehɛm, ke s'ɛkan low a ek'ey, ke Es Kɔtokɔ kok elu ɔkm s'uw any a!»

16 -L'ogɗa es -n'im -l'ok yogɗa, eɗɗa -n'enjan Mari, Josef lele iy owrli a ek'eru es mindey ec'ob ijr ɔfu em a. 17 Eke -l'ɛkan iy a, -n'am awl ɔw a eke afr erm es a dad el ow e lɛs a. 18 Eɗɗa el a feɗ ek'am iri mɛceb ɔsu esel a ec'odad a, low am iti any iɗɗa sos em. 19 Ko Mari eb ɔw amua feɗ ew es in ec'erm em, yec'eɗɗa ke seɗɗa feɗ n'am tutr. 20 Mɛceb ɔsu esel a ewl meny aam. -N'am dad Nyam ec'anygbɛl ec'odad -li kɔklm ow, ɔw a feɗ eke -l'ɛkan ke

-l'irir a sosiɛm; tasi em a, ow ann esɛ yec'a eke afr erm es a dad el ab af.

Jesu e nin ew

21 Eke ow ij seɗɗa niwn a, wɛl ubr iy a likr es, eɗɗa wɛl ew'r nin Jesu, nin a eke afr erm es a ewar gbuɗ ke lis ann in e lokab a.

Wɛl oc Jesu im Nyamel gbɛl ab em

22 Eɗɗa leɗɗa a eke Josef lele Mari ab k'im ke Mari ki kok sos ayal owi, esɛ elɛl eke Mois ec'ol a dad ab af a ow. † -L'oc iy a -l'ow Jerusalem eke -li k'oc -n'im ow Es Kɔtokɔ ec'any af, 23 anke Es Kɔtokɔ ec'ol ab em, wɛl non eke: *Iy igɗa krekre feɗ eke wɛl ew a, wɛl ɔc ew'r saw Es Kɔtokɔ e juma kok eci.*† 24 Ke ca emeny -li kok egb waw yeɗi eke ol a ibrm a: *kel yony oglog prendre ekekey yony.*†

25 Leɗɗa ab em a, Jerusalem banɓa yogɗa igɗa nyam ann eke wɛl b'esɗa Simeɔn. Eɗɗa na el eɗɗa mamn; li b'elum Nyam eɗɗa n'am eku eɗɗa eke k'ow soɗ Israel a. Eɗɗa Abɗa Lala ann in ab. 26 Abɗa Lala ewar ir eke li k'ow l'uwm toɗa bake l'ɛkn Mesi a ek'Es Kɔtokɔ erm a. 27 Eke Josef lele Mari ab oc el jim Jesu ow Nyamel gbɛl a gbuɗa a eke ki kok in e lɛs e low esɛ elɛl eke ol dad ab af a, Abɗa nyimn Simeɔn yeɗi ow yogɗa. 28 Eke li b'ɛkn iy a, l'eb ow in ec'abu em, eɗɗa l'elu Nyam bia li dad nine:

† 2:22 Bɛbmɗ Ob Ap 12.3,6. Jesu eci mew ab ab ow ij seɗɗa eɗɗa yony. † 2:23 ɔkm Ok 13.2,12. † 2:24 Ol ɔkn 12.8.

29 «Sica Ἐς Κότοκο, ἔλου η e
 juma kok es es úw erm
 es εy em,
 εσε el el eke dad ab af,
 30 anke m'ekn η e sel εην a,
 †
 31 sel εην a e kok εw es εbr
 εbr φην ec'a:
 32 ke el usuayl eke b'ow ayal
 εbr εbr φην ek'uwm
 Nyam any,
 ke b'ow el Israel ec'agn
 ec'anygbel a.»

*Simeon ec'odad eke Nyam
 oη am dad εwar*

33 Jesu es lele lis ab low
 am iti any † Simeon ec'odad
 ek'am dad iy a e lis a sosiem.
 34 Simeon ηοηη Nyam oη
 el ετη dad lis Mari nine:
 «Nyam sɔsum iy na oc; li
 b'ow l'el lirikp l'ok agη nɔnɔ
 wus Israel εb em, ke l'igbm
 nɔnɔ. Li b'ow l'el Nyam
 e meny εwr nyam eke agη
 k'ow εηm in e low ebm.
 35 Ow em anake agη nɔnɔ e
 tutr εηη ek'ann merm em
 a b'ow ok okm a; ετη η yow,
 low b'ow dudu'η εy'η sos em
 εσε labli eke b'igη εηη af.»

An am elu Nyam bia

36 Nyam e kokoba oη lis
 nyam ann eke wel b'εση An,
 Fanuel jow ek'el Aser ec'eb
 em e yowli. L'usu nɔnɔ.
 N'ann in ec'igη ab ab akpo
 lobη in e mowr yow em a,
 37 ετη εc uw, l'el ihnyow. Sica
 l'ij akpo ekη yar lele yar ab,

ετη σεηη φην li b'im Nyamel
 gb el em li kok Nyam e juma
 ncok lele λεηη owr ab, neny
 εηη em lele Nyam ηοηη em
 ab. 38 Wanci ab af ce in yeji
 l'ow n'am elu Nyam bia iy
 a, ετη n'am dad ow e lis e
 low l'ok agη a φην ek'am eku
 Jerusalem ec'es eb elu owi a.

39 Eke Mari lele Josef ab
 uwar ów a φην eke Ἐς Κότοκο
 ec'ol a ibrm a, iy ab ab
 -l'εwl meny -n'im Nasaret
 banη Galile wus. 40 Yogh,
 Jesu am agb lele lec ab; ετη
 Nyam ec'owrɔ lele nun em
 ony ab ann in ab.

*Jesu ek'ij akpo lew yony a
 im Nyamel gb el ab em*

41 Lakpo lakpo φην, Mari
 lele Josef ab b'im Jerusalem
 Pak ec'es gbegbl em. 42 Eke
 Jesu ij akpo lew yony a, εσε
 el el eke -li bi kok ab af, † -
 l'oc ow ab -n'im es gbegbl
 ab em. 43 Eke es gbegbl a
 uwr ke -l'εwal meny -n'aam
 a, Jesu ann Jerusalem yogη,
 eke Mari lele Josef ab uwm
 any. 44 -Li tutr eke Jesu us
 ejagb el lawlel ab aam. -N'an
 es ejagb af toη ij λεηη nimum
 nyam, ετη -n'am ol ow el
 ec'agn ogη lele el lawlel em
 ab, 45 gbekɔ -n'εηnm ow. Ca
 -l'εwl meny -l'ow Jerusalem
 -n'am ol ow.

46 Eke ow ij σεηη nyahan a,
 -n'εηη ow Nyamel gb el a e
 gbugη a. Li sig es ol e low
 any uw εσε ec'aranη n'am

† 2:30 *Sel εηne nyandre el εηη a eke in em Nyam b'eb agη elu es el eci sikpl em a.* † 2:33 *Low am iti el any:odad na Grek em, wel oηu ek'itηη ejec'em dad εσε sos em am ihη el.* † 2:42 *Ἐkn Okm Ok 12.1-27; Ol Okn 16.1-8 Jwifel em a, iy igη ek'ij akpo lew yony afη es a, ite eke k'im Pak ec'es gbegbl em Jerusalem e Nyamel gb el a b'em.*

iri wɛl ec'odad a ɛtɛn in yeji n'am bibrm wɛl ɔw. ⁴⁷ Agɛn a fɛn ek'am iri in ec'odad a low am iti any, in e sodad eke n'am dad n'ɔn wɛl nuɛn em ɔny em a sosiɛm. ⁴⁸ Eke ɛs lele lis ab b'ɛkn'n a, low iti el any ɛtɛn Mari dad ninɛ: «Em ec'iy, kɔ bla ɛtɛn kok ɛy low nɛnɛ ee? Kin, em lele asɛn ab s'am ɔl'n ɛrm mij ab.» ⁴⁹ Kɔ li dad wɛl ninɛ: «Bla sosiɛm ɛtɛn am ɔɔl'm ee? Uwr any eke ow it eke mi ki kok em ɛs e juma.» ⁵⁰ Kɔ -li k'irim yec'a eke ow am dad el a.

⁵¹ ɛtɛn Jesu im Nasaret el ab, n'am elum wɛl. Mari gbɛ, l'eb ɔw amua fɛn l'ɛw es ɛrm em n'am tutr ow e low. ⁵² ɛtɛn Jesu am agb sos megl em lele nuɛn em ɔny em ab. Nyam am ɔny in ec'erur, ɛtɛn agɛn yeji am ɔny in ec'erur.

3

Jan mij ok nuɛn ɛs e Nyam odad eke dad

Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Jan 1.19-28

¹⁻² Ow ij akpo lɛw yen eke Sesar Tiber ɛw eb a fɛn ek'annɛ Rom eyɛn ec'abu em a es. Pɔns Pilat ɛw Jude wus es. Erɔd Antipas ɛw Galile wus es, ɛtɛn lisijim Filip ɛw Iture lele Trakonit wus ab es. Lisanias yeji ɛw Abilen wus es, ɛtɛn An[†] lele Kayif ab el egb waw ɛsɛl ɛgbɛl. Yogɛn em anake Nyam dad Zakari jim Jan ek'annɛ loj a odad a.

³ Jan am ɛc elul Jurɛn e mij ewl mij a e wus ab em, ɛtɛn n'am elu lebl li dad l'ɛsɛ: «Itɛnnin ɛrm em, ɔkr mij nuɛn, ke Nyam b'ow oc ɔny e sikpl a ap ɔny.» ⁴ ɛsɛ elɛl eke ow annɛ kokoba ɔb ɛs Esayi e lel em ab af:

ɛgɛn nyam annɛ loj am elu lebl dad ɛsɛ:

«Kɔkr ɛs Kɔtɔkɔ ec'ejagb a, kɔkr in e sebr a inym nyim nyim!

⁵ Yiyibar ɔmu a fɛn ek'annɛ mafɛny araɛn araɛn a;

bɔbmn mafɛny lele egigl ab ab es sɛs es, nyinyiman sebr eke kɛkn a inym,

ke wɛl ɔdu sejagb a fɛn es iy bɛbmn.

⁶ ɛtɛn agɛn fɛn b'ow ɛkn Nyam e sel ɛɛn a.» †

⁷ Agɛn nɔnɔ a am ow Jan ogɛn eke li k'ok wɛl mij nuɛn, ɛtɛn n'am dad wɛl l'ɛsɛ: «ɔny morɛn amua! Kɔ bwo dad ɔny eke, ek'okr mij nuɛn ɔtur eke k'nɛgbronɛn Nyam ec'ɛrm bebl ek'am ow ab em ee?

⁸ Sica yɛgmn ɔny ec'es an ab em eke itɛnnin ɛrm em, ke kɛ dadmn ɔny obi em ɛsmn: “ɛy lagɛn el Abraham!” † Kɔ m'am dad ɔny eke Nyam ɔtu eke ki kok mebn amua ɛl Abraham ec'alaw. ⁹ Sica ɔs annɛ eke b'ow bubr ɛkɛn es min em. Likɛn fɛn ek'ɔsum ey amamn a, wɛl b'ow ubr'r es oc ɔwl'l alm.»

† **3:1-2** An:egb waw ɛs ligbel a eke wɛl ɔny oc es egb waw e juma kok em eke wɛl ew Jesu toɛn ke li k'ony akpo lɛw yen a. Wɛl oc in anwi Kayif usr'r usu. ɛkn Jan 18.13; Ob Kok 4.6. † **3:6** Esayi 40.3-5. † **3:8** ɛkn Matie 3.9 ec'akr otar a.

10 Kɔ agɲ a am ibrm'n dad esɛ: «Kɔ sica ey, ayaf si ki kokr ab ee?» 11 Li dad wɛl ninɛ: «Egɲ ek'ony mob sus em yony a, l'óc nyam n'ony egɲ ek'onym a. Ke egɲ ek'ony ob ij a yeji óɲ egɲ eke onym a.»

12 Wus labm eb esɛl ek'ow eke k'ok mij nuɲ a yeji am ibrm'n esɛ: «Low yegm agɲ es, kɔ sica ayaf si ki kokr ab ee?» 13 Li dad wɛl ninɛ: «Os yec'eke ol ew ɔɲ ony eke k'èbr a, k'igɲɲ ejeci kokr em.» 14 Srɔda eyɲ beb yeji ow ibrm'n ninɛ: «Eɲɲ kɔ ey, ayaf si ki kokr ab ee?» Eɲɲ li dad wɛl ninɛ: «K'èbr egɲ kaka ec'ob lɛc em, oglog k'òbr egɲ kaka low yadɲ em. Kɔ èkur ɔny e labm sɔg a cɛ.»

15 Agɲ a fɛɲ ek'am eku a am ɔmn eɲɲ egɲ egɲ am dad in ec'erm em esɛ: «Kɔ Jan na k'el Mesi ab ee?» 16 Kɔ Jan dad el fɛɲ ninɛ: «Em ec'a, m'am ok ɔny mij nuɲ mij em. Kɔ egɲ eke ɔny abusu akm im, ke m'itm bɔbɔ yeji eke mi k'ony in e cɔkrupɔ meb a mi mɔmu es a am ow. † In li b'ow l'ok ɔny mij nuɲ Abɲ Lala lele al em ab.† 17 N'onym waw ab eɲɲ li b'ow n'ony egb a lɛf, l'éb ey a, ke l'igɲ suw a l'ok es. Li b'ow l'eb egb a l'ok egbel em, ke l'ófɲ suw a al ek'iram es ab em.»

18 Èben eke Jan am ɔm agɲ ów nɔnɔ ke am dad el Amani Mamn ec'odad

yej'ana. 19 Gbɛkɔ n'am enym Erɔd abr anke ow eb ow lisijim e yow Erodiad ebi, † eɲɲ ow kok ów enɲɲ nɔnɔ gbɛl yeji. 20 Eɲɲ emeny l'elu Jan sobel em l'igɲ ów enɲɲ amua eke li kok ab af.

Jesu e mij ok nuɲ owi
Matie 3.13-17; Mark 1.9-11

21 Eke Jan ok agɲ a fɛɲ mij nuɲ bake ow uwr a, l'ok Jesu yeji. Eke Jesu ok mij nuɲ oc es ke am ɲɔɲɲ Nyam a, afr fig, 22 eɲɲ Abɲ Lala us'r es nuɲ af esɛ kel af. Eɲɲ Nyam e lebl anɲ afr ikɲ dad ninɛ: «*ɲ el em ec'iy eke m'erur tasi, m'oc em eci sos em iɲɲ fɛɲ m'elu'ɲ em.*» †

Jesu lagɲɛl ec'en ec'es ɔɲɲm

Matie 1.1-17
 23 Jesu ɔb nuɲ am yegm agɲ low, l'otu eke li k'ony akpo likɲ lele lɛw ab. Agɲ bi tutr eke Jesu el Josef jim. Eɲɲ kin Josef lagɲɛl ec'en ec'es ɔɲɲm: †

24 Eli, Matat, Levi, Mɛlki, Janayi, Josef.

25 Matatias, Amɔs, Nahum, Esli, Nagayi.

26 Maat, Matatias, Semeyin, Josek, Joda.

27 Joana, Resa, Sorobabel, Salatiel, Neri.

28 Mɛlki, Adi, Kosam, Elmadam, Èr.

29 Joswe, Elieser, Jorim, Matat, Levi.

30 Simeɔn, Juda, Josef, Jonam, Eliakim.

† 3:16 mi k'ony in e cɔkrupɔ meb a mi mɔmu es:Èkn Jan 1.27 ec'akr otar a.

† 3:16 Èkn Ob Kok 2.1-4. † 3:19 Èkn Matie 14.4 ec'akr otar. † 3:22 Selu 2.7;

Esayi 42.1. † 3:23 Èkn Matie 1.16 ec'akr otar a.

- 31 Meleya, Mena, Matata,
Natan, David.
32 Jese, Jobed, Boas, Sala,
Nason.
33 Aminadab, Admin, Arni,
Esrom, Fares, Juda.
34 Jakob, Isak, Abraham,
Tera, Nakor.
35 Seruk, Rago, Falek, Eber,
Sala.
36 Kayinam, Arpasad, Sem,
Noe, Lemek.
37 Matusala, Enok, Yared,
Maleleyel, Kayinam.
38 Enos, Set, Adam eke Nyam
in obi kok in ec'abu
em.

4

Agn ebm Jesu

Matie 4.1-11; Mark 1.12-

- 13 Eke Jesu anη Jurden ow a,
Abη Lala iy'r em, etη l'oc ow
n'im loj. ²Yogη, agn eju'r ton
ow ij seηη ekη yony. Seηη
a nimum feη em a, n'ehη
neny eke l'ijm ob kaka. Eke
ow b'uw r a, namn ow'r sos,
³etη agn dad'r nine: «Eke el
Nyam ec'Iy, ke dād lebn na
itη el ob ij.» ⁴Jesu dad'r
nine: «Wel non Nyam Lel em
eke: *Ow elm ob ij sony ce
ocm eγη sel.*» †

- ⁵Emeny agn oc'r ab im
lafeny gege nyam af, etη
inym es yegm'n wus na ni-
mum ec'es ew es ew a feη,
⁶⁻⁷etη dad'r nine: «M'ow
m'otηη abusu lele anygbel
feη ek'ann es ew na em a,
eke ok oc'okp wus ign'm
nun, anke na feη, em wel
otη'm, etη m'otu eke mi k'otη

eγη eke m'erur a.» ⁸Ko
Jesu dad'r nine: «Wel non
Nyam Lel em eke: *B'ow ign
Es Kotoko η e Nyam nun ke
kok in sony coco ce e juma.*»
†

⁹Etη emeny agn oc'r im
uyum'n Jerusalem e Nyamel
gbel a e luw af ec'usu gege
a, etη dad'r nine: «Eke el
Nyam ec'Iy tasi, ke anη anη
igb us es wus; ¹⁰anke wel
non Nyam Lel em eke: *Nyam
b'ow otη in ec'afr erm esel
osu'η.* ¹¹Etη emeny: *-Li b'ow
-l'oc'η abu em abu em yec'etη
ke lebn kaka ki kokm'η ob
lakt.*» † ¹²Jesu odu eb dad'r
nine: «Nyam Lel dad eke:
K'ebam Es Kotoko η e Nyam.»
†

¹³Eke l'ēju Jesu kprakpr
amua na em bake ow uwr
a, agn ηgbon egb'r es im am
eku'r legη ejeci.

*Jesu ob juma nun Galile
wus af*

Matie 4.12-17; Mark 1.14-

15
¹⁴Jesu ewl im Galile; Abη
Lala ec'abusu a iy'r em, etη
yogη agη am dad in e lis e
low. ¹⁵N'am yegm agη low
Nyam nun ign susu, etη agη
a feη am aw'r.

*Nasaret banη eyη ebm
Jesu*

Matie 13.53-58; Mark 6.1-

6
¹⁶Jesu im Nasaret banη,
yogη eke wel gbagbl'l a.
Neneηη e legη a, n'im l'ey
Nyam nun ign usu a ese elel
eke li bi kok god'etη ab af.

† 4:4 Ol Jkn 8.3. † 4:8 Ol Jkn 6.13-14. † 4:11 Selu 91.11-12. † 4:12 Ol Jkn 6.16.

L'igb eke li k'awl Nyam odad eke wɛl nɔn a l'ok agɲ, ¹⁷ ɛtɲ wɛl oc kokoba ɔb ɛs Esayi e lɛl ɔɲ'n. Ni mɔmu lɛl ab ɛs, † ɛtɲ n'ɛɲɲ usu a eke wɛl nɔn eke:

¹⁸ ɛs Kɔtɔkɔ ec'Abɲ anɲ ɛm ab,

anɲke li sɔsum l'oc'm eke mi k'ɔb Amani Mamn a m'ok ɔgbɔru.

L'ɛrm im eke mi ki dad sobel ɛm ɛsɛl ec'es eb ɛlu owi,

ke m'ɔɲ ány eflu ɛkn ɛs, ke m'ɛb agɲ eke am ij gbre a m'ɛlu ɛs,

¹⁹ ke mi dád agɲ eke lakpo eke Nyam b'ow ɛlu in ec'ɛrm mamn ɔkm agɲ e lís a ow. †

²⁰ Eke Jesu awl lɛl a bake ow uwr a, l'ar lɛl a ɛs l'oc n'ɔɲ ob oc ɔɲ ɛs a, ɛtɲ li sig ɛs. Agɲ a fɛɲ a ek'anɲ Nyam nuɲ igɲ usu a ok'r anyamn af. ²¹ ɛtɲ n'am dad wɛl l'ɛsɛ: «Yɛfɛnyna, Nyam Lɛl na ec'odad na eke wɛl awl ok ɔny ke irir a, ow e lɛɲɲ a ow ŋ.» ²² Agɲ a fɛɲ am aw Jesu, ɛtɲ ow am iti ɛl any sodad amamn amua eke ow am dad a sosiɛm. ɛtɲ -n'am dad -l'ɛsɛ: «Kɔ ow elm Josef jim ab ana ee?»

²³ Ow ɛm a, Jesu ɔdu eb dad ɛl nine: «Nawɛ, b'ow dadr'm nyandɛ ɛm ec'odad na ɛsrɛ: "Sɛkp kok ɛs, kòkr ɲ sosi sɛkp!" ɛtɲ ɛmɛny b'ow dadr'm ɛsrɛ: "S'iri yec'a fɛɲ eke kok Kapɛrnayum a;

anɲ ek'el ɲ e baɲɲ a yeji kòk ɛben nyam coco ɔɲ!"

²⁴ Low nawɛ m'am dad ɔny: wɛl ɛbm kokoba ɔb ɛs kaka sɛnyɲ sɛnyɲ in ec'ɛb ɛm.

† ²⁵ M'am dad ɔny nawɛ tasi eke Eli e lɛɲɲ ab ɛm a, ɛɲnyɔw nɔnɔ gbɛl anɲ Israel wus af. Lɛɲɲ a, nyam anm toɲ batɲ ow ij akpo nyahan lele likpr ab, ɛtɲ lek ligbɛl ɛy eb ɛb a nimum ɛm. † ²⁶ ɛben yeji Nyam ɛram Eli iim Israel wus af ec'ɲnyɔw kaka ogɲ, kɔ l'ɛrm ow ɲɲnyɔw a ek'ir *Sarepta, Sidon wus af a ogɲ.* †

²⁷ Kokoba ɔb ɛs Elise e lɛɲɲ ab ɛm yeji, kokobe ɛsɛl nɔnɔ gbɛl anɲ Israel wus af. Kɔ ɛben yeji, ɛl ɛm ec'ɛɲɲ kaka ewlm in e kokobe ec'ɔl ab ɛm, eke ow elm Nayma, Siri iy a sɔny ɛɛ.» †

²⁸ Eke Jesu dad ów amua a, agɲ a fɛɲ ek'anɲ Nyam nuɲ igɲ usu a ke iri a am ebl ɛrm. ²⁹ ɛtɲ -l'igb -n'ɔny ow l'oc ow ab -n'im ɛl eci baɲɲ a ek'anɲ ligigl af a eke -li ki pipig ow, ow ɛy nɔmu ab ɛm. ³⁰ Kɔ l'ɛpir wɛl aranɲ l'eb ejaɲɲ n'im.

*Abɲ ɲɲ ɛs nyam ec'ewlm
Mark 1.21-28*

³¹ ɛmɛny Jesu im Kapɛrnayum baɲɲ, Galile ɛb ɛm, ɛtɲ yogɲ n'am yeɲm agɲ low nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ. ³² Agɲ a ek'am iri in e low yeɲm a, low am iti any in ec'ɛlel eke n'am yeɲm agɲ low ab

† **4:17** Lɛɲɲ ab ɛm, silɛl og akpakp eke wɛl ɔtu eke k'ar ɛs a, af yogɲ anake wɛl bi nɔn lɛl a. † **4:19** Esayi 61.1-2. † **4:24** Bèbmɲ Luk 4.24; Jan 4.44 lele Jan 6.42 ab. † **4:25** ɛkn 1 ɛb Ebu 17.1. † **4:26** 1 ɛb Ebu 17.8-16. † **4:27** ɛkn 2 ɛb Ebu 5.1-14.

em, anke n'am dad wel odad abusu em.

³³ Nyam nun ign usu yogh a, ign nyam anj ek'abj nun anj em. N'am elu lebl tuotuo li dad l'ese: ³⁴ «Oy! Nasaret e Jesu, ko bla am erur eke ki kok ey ee? Ko ek'ow eke ki nun ey ee? Em, m'uw egh ek'el'j ab any: Nyam ec'erm es Lala!»

³⁵ Jesu dad abj nun a odad lebl tuotuo em nine: «Yewall! Ke ey okm egh na em!» Abj nun a ony ign a elu wus agj fej ec'any af, etj l'ey okm eke li kokm ow low nun kaka. ³⁶ Agj a fej low iti any afjn es etj -n'am dadarir - l'ese: «Bogh ec'odad el na ee? Ign na bi dad odad lec em lele abusu em ab, ke kpekj abj enj am ok okm!» ³⁷ Etj -n'am dad Jesu e lis e low wus ab af nimum.

Jesu ewlm slu nono

Matie 8.14-17; Mark 1.29-

34

³⁸ Jesu anj Nyam nun ign usu a ey okm etj im ign nyam e gbugh. Ign a wel b'esj'n Simo, etj ey lis lefr ol am ony tuotuo. Wel am dad Jesu eke k'ewlm yow a. ³⁹ N'im li titm ow etj l'is es li dad lefr ol a odad lebl tuotuo em, n'onj ow ol, etj lefr ol a oc'r es lis. Kpekj l'igb wus etj n'am kok Jesu lele in e jam esel ab ab e lis e low.

⁴⁰ Eke legj ew es a, † agj a fej eke ol akpasu akpasu am ony a, wel ot ow el Jesu

ogh. Etj l'at egh nyam nyam abu nun, l'ewlm wel. ⁴¹ Abj enj nono gbél anj agj ab em ok okm am og dad ese: «J el Nyam ec'Iy tasi!» Ko Jesu dad el odad lebl tuotuo em edjn el eke -li ki dadmn odad, anke -l'uw any eke Jesu el Mesi.

Jesu am dad Nyam odad Jwifel e wus af

Mark 1.35-39

⁴² Sica eke legj am eny a, Jesu ey okm eb ab em im usu saw em. Agj nono am ol'l. Eke -n'ejan ow a, -l'erur eke -li k'ucu -n'onj ow es, ow anj el ab. ⁴³ Ko Jesu dad el nine: «Ow akpl ke m'im seb ejec'em yeji mi dad Nyam e gbrenghi usu a ec'amani ec'odad, anke na sosiem eci Nyam erm im m'ow.» ⁴⁴ Etj n'am dad Nyam ec'odad Jude wus af e Nyam nun ign susu a. †

5

Jesu e jam esel krekre ek'esj

Matie 4.18-22; Mark 1.16-20

¹ Legj nyam, Jesu inym es Genesaret e mij lekpl † a ec'any af a, etj agj nono ow iwr elul il em etj am itarir eke k'iri Nyam ec'odad. ² Eke Jesu b'edj meny a, l'ekn muwetj yony ek'itr es nanu a. Etj onj ibi esel anj em us es am yoyog el e muw ab es. ³ Jesu

† 4:40 Ekn Mark 1.32 lele ow eci akr otar ab. † 4:44 *Jwifel e wus af e Nyam nun ign susu*: Luk eci silé esig oglog em a *Galile wus af e Nyam nun ign susu*.

† 5:1 *Genesaretel Galile e mij lekpl a e nin ejeci*.

ey metj a e nyam em, ek'el Simo ec'a, etj n'am njon ow eke ow k'odu letj a eb jam tel ey mij ab em. Jesu sig es letj ab em, etj emeny am yegm agj a low.

⁴ Eke li yegm wel ow bake ow uwr a, li dad Simo nine: «Odu letj a eb im libn ab em, ke n lele awlhel ab ab okr ony e muw a onyn on.»

⁵ Etj Simo dad'r nine: «Em egn gbely, s'odu muw ncok a ton s'eynm ob kaka. Ko eke dad a, m'ow m'odu muw a m'ekn.»

⁶ -L'odu muw a, etj -n'onyn on bubute gbely, ton batj el e muw a am ol eke ki gbagbrm em. ⁷ Etj -n'am ibrm el lawlel a ek'anj letj ejec'ab em a, eke k'ow elum el abu. -L'ow etj -n'onyn on a -l'ok metj yony ab em iy gbony gbony, batj metj a am ol eke k'emn. ⁸ Eke Simo Pier b'ekn eben a, l'ok owrokp wus Jesu ec'any af, etj li dad nine: «Egn gbely, k'ow ki titm'm, anke m'el sikpl es!»

⁹ Tasi em a, low na iti Simo lele agj a ek'anj in ab a any, on bubute a eke -n'onyn a sosiem. ¹⁰ Etj lawlel Jak lele Jan ab ek'el Sebede jimel a yeji, low iti any. Ko Jesu dad Simo nine: «K'uru erjn; ko jam anj agj anake b'ow eb onj'm a.» ¹¹ Etj kpekj -l'ot el e metj a -l'ow itr es akpaf, etj -l'ign fej -l'ok es -n'am us Jesu jam.

*Jesu ewlm kokobe es nyam
Matie 8.1-4; Mark 1.40-45*

¹² Eke Jesu anj Galile wus af eci banj nyam a, kokobe es nyam ow enj'n. Eke li b'ekn Jesu a, l'ey wus l'ubu any es ow ec'any af, etj n'am njon ow li dad l'es: «Egn gbely, eke erur, on eke k'ayal'm.» ¹³ Jesu egnm abu es itjn in etj dad nine: «M'erur, ayl!» Etj kpekj kokobe a oc'r es lis. ¹⁴ Gbeko Jesu edjn in dad'r nine: «Ki dad egn kaka n ec'ewl a e low; ko im yegm egb waw es a sos, ke waw egb a ese elel eke Mois ec'ol a ibrm ab af, ke ow ij danju.»

†
¹⁵ Eben a yeji, Jesu e nin a am eb es susu a fej. Etj agj nono gbely b'ow in ogn am iri in ec'odad a, etj olu a b'ibrm eke li k'ewlm wel. ¹⁶ Ko Jesu b'ocr sos es im usu saw em am njon Nyam.

Jesu ewlm sos es wew es nyam

Matie 9.1-8; Mark 2.1-12

¹⁷ Legj nyam, Jesu am yegm agj low, etj Farisiel lele ol e low any uw esel ab, anj Galile banj banj, Jude banj banj lele Jerusalem ab ow ok es yogj. Etj Nyam ec'abusu a anj Jesu ab etj am onj'n l'ewlm olu. ¹⁸ Etj kin agj oc sos es wew es nyam ek'eru es faja em ow, etj am ol eke k'oc elu'l akj Jesu ec'any af. ¹⁹ Gbeko -l'eknmn usu eke -li k'ecr nono gbely a sosiem. -L'oc -l'uyum ow el luw af etj -li fig usu nyam, -l'usm ow es

faja ab agñ a ec'araññ, Jesu ec'any af. ²⁰ Eke Jesu b'ekñ el ec'omñ a, li dad òlu a ninε: «Lisijim, m'oc ñ e sikpl a m'ap'ñ!»

²¹ Eke Jesu dad eben a, ol e low yegm esel a lele Farisiel ab ab am bibrmnin el òfr ese: «Kò egñ na, ayaf n'am ocr in sosi etñ n'am òbr Nyam any nenε na ee? † Kò bwo òtu ek'ap egñ sikpl ek'ow elm Nyam sony cε ee?» ²² Jesu uw el e sow tutr ab any etñ dad el ninε: «Bla etñ am ònyn sow tutr nenε òny eci merm ab em ee? ²³ Kò bogñ ec'anake ew fuefue eke wél ki dad sos es wew es ab ee? "M'oc ñ e sikpl a m'ap'ñ" oglog ke wél dád'r ese: "Ìgb ke án es ee"? ²⁴ Gbèkò m'erur eke k'uw r low na any: wus af aña, egñ ec'Iy òny abusu eke k'oc sikpl ap.» Etñ sica li dad sos es wew es a ninε: «M'am dad ñ, ìgb, òc ñ eci faja a eb ejagb im gbugñ.» ²⁵ Etñ kpekñ igñ a ìgb wus agñ a feñ ec'any af oc in eci faja a eke l'erur a aam gbugñ, etñ n'am kòklm Nyam. ²⁶ Eke agñ a ekñ low na a, ow iti el any, erññ am òny el, etñ -n'am kòklm Nyam -li dad -l'ese: «Yefenyina s'ekñ low any iti owi eke s'eknm legñ kaka!»

Jesu esñ Levi eke k'us'r jam

Matie 9.9-13; Mark 2.13-17

²⁷ Eke low na ec a, Jesu ey òkm aam etñ ekñ wus labm eb es nyam eke wél b'esñ Levi. Li sig es wus labm eb usu, etñ Jesu dad'r ninε: «Ûs'm jam!» ²⁸ Levi ìgb wus, digñ wus labm eb e juma a elu es etñ us'r jam.

²⁹ Ow e jam a, Levi kok ob ij ligbel nyam in ogñ a òñ Jesu. Wus labm eb esel nòcò gbél lele agñ ejec'ab yeji anñ ob ij ab em. ³⁰ Eke -n'am ij ob a, Farisiel lele el em ec'ol e low yegm esel ab ab am eny abr dad Jesu e jam esel a ese: «Kò bla etñ am ìjr etñ am egññ òfu nyam em wus labm eb esel lele sikpl esel ab ee?» † ³¹ Jesu òdu eb dad el ninε: «Agñ ek'anñ sos tuotuo em a, ìbram sos kok es. Kò òlu anake b'ìbrm sos kok es a. ³² M'owm eke mi k'esñ agñ eke b'ubr el sosi nenymbri nyam esel a, kò m'ow eke mi k'esñ "sikpl esel" yec'etñ ke -l'itññ erm em.»

Ob owr lele ob sig ab òkrm af

Matie 9.14-17; Mark 2.18-22

³³ Sica agñ beb am dad Jesu ese: «Jan mij ok nuñ es e jam esel a b'ennñ neny ke ám ñòññ Nyam, etñ Farisiel e jam esel a yeji bi kok eben. Kò ñ e jam esel a am ij ob etñ am egñ!» ³⁴ Etñ Jesu òdu eb dad el ninε: «Kò òtur eke k'edññin agñ eke wél esñ mèbi ec'es gbegbl em a ob ij, eke yow ec a anñ el ab ee?

† 5:21 Ekñ Ob Ap 24.16; Selu 103.3; Esayi 43.25. † 5:30 Ekñ Luk 15.2 ec'akr otar a.

Njan! ³⁵ Gbeko legɲ am ow, eke wɛl b'ow ɔny yɔw ɛc a oc es el ec'araɲɲ, ke sica -n'ɛɲɲ nɛny gɔɲ.»

³⁶ Ɛmɛny Jesu dad el nyandre ɛm odad na ninɛ: «Ɛgɲ ɔcm gbad owr log elum gbad sig ɛm gignɲ. Eke kok ɛben, ke gbad owr a ɲɲɲ a; ow k'ow okrm af gbad sig ab ab. ³⁷ Ɛtɲ ɛmɛny ɛgɲ ɔcm mar owr okm marel sig ɛm. † Eke kok ɛben a, mar owr a b'ow inɲ tɔɲ bake ɔny marel sig a ɔb es: mar a b'ow ok es ɛtɲ marel a b'ow uɲ. ³⁸ Ko mar owr, marel owr ɛm wɛl b'ok'r. ³⁹ Ɛgɲ ek'ɛgɲ mar sig ɛcm ab a, k'ow erurm mar owr ec'ɛgɲ aɲke li b'ow li dad eke mar sig a in akpl!»

6

Ɛgɲ ec'Iy el nɛnɛgɲ ec'es
ɛw ɛs
Matie 12.1-8; Mark 2.23-28

¹ Nɛnɛgɲ nyam, † Jesu lele in e jam ɛsel ab ab am ɛcr segb ɔgm eci. In e jam ɛsel a am bubm egb a ec'ey a, ɛtɲ -n'am gag es -l'ij. ² Ow ɔɲ ɛtɲ Farisiel beb am dad el ɛsɛ: «Ko bla sosiɛm am kokr low eke ey ec'ol a ɔcm abusu eke wɛl ki kok nɛnɛgɲ e legɲ ee?» † ³ Ɛtɲ Jesu dad el ninɛ: «Awlmɲ low eke ɛb ebu David in obi in obi lele in ec'agɲ ab ab kok legɲ nyam eke namn am ɔny el ab ee? ⁴ L'ey Nyamel ab

ɛm, ɛtɲ in ec'agɲ ab ab -l'ij egb waw eci futufutu a; ke -n'ɔnym ow ec'ij ec'abusu kaka. Ɛy ec'ol a ɔɲ egb waw ɛsel ɔny coco abusu eke k'ij.» † ⁵ Ɛmɛny Jesu dad el ninɛ: «Ɛgɲ ec'Iy el nɛnɛgɲ ec'es ɛw ɛs.»

Jesu ewlm ɛgɲ ek'abu
wɛw ɛs nɛnɛgɲ e legɲ

Matie 12.9-14; Mark 3.1-6

⁶ Nɛnɛgɲ e legɲ ɛjɛci nyam, Jesu im ey Nyam nɲɲ igɲ usu a am yɛgm agɲ low. Yogɲ n'ɛɲɲ igɲ nyam eke lidr abu wɛw es. ⁷ Ɛtɲ ol e low yɛgm ɛsel lele Farisiel ab am ɔsu Jesu eke -li k'ɛkn ek'ow b'ow ewlm ɛgɲ nɛnɛgɲ e legɲ, aɲke -n'am ɔl low ij nyam eke -li k'ɛbr ow af -n'ɔɲ ow dedeku. † ⁸ Ko Jesu uw el e sow tutr ab any, ɛtɲ li dad igɲ a ek'abu wɛw es a ninɛ: «Igb inym es araɲɲ aɲa agɲ a fɛɲ ec'any af!» Ɛtɲ kpɛkɲ igɲ a igb inym es. ⁹ Ca Jesu dad el ninɛ: «Dàdr'm: nɛnɛgɲ e legɲ a, bla lowi ey ec'ol a ɔɲ abusu eke wɛl ki kok ee? Low nimamn ko low ɲɲɲ ee? Wɛl ɔtu eke ki ɔɔg ɛgɲ oglog wɛl ɛgb'r es luw ee?» ¹⁰ Eke Jesu ibrm el ów amua bake ow uwr a, n'am lɛr wɛl ɛtɲ li dad igɲ a ninɛ: «Ɛgɲɲ abu es!» Ɛtɲ eke li b'ɛgɲɲ abu es a, in ec'abu a ɛwl mɛny akpl'l. ¹¹ Ol e low yɛgm ɛsel a lele Farisiel ab ab ɛrm am ebl, ɛtɲ -n'am

† **5:37** Ɛkn Matie 9.17 ec'akr otar a. † **6:1** *Nɛnɛgɲ nyam*:Luk eci silel esig oglog ɛm a *Awl kɛkɛɛ e nɛnɛgɲ yony ɛm*. Ow el nɛnɛgɲ eke titm egb ub (Ob Ap 23.5-14). † **6:2** Ɛkn Matie 12.2 eci akr otar a. † **6:4** Ɛkn 1 Samiel 21.2-7; Ob Ap 24.5-9. † **6:7** Ɛkn Matie 12.10 eci akr otar a.

dadarir el ɔfr elel eke -li ki kokr Jesu.

Jesu sɔsum erm esel lew yony ot

Matie 10.1-4; Mark 3.13-19

¹² Ow e jam a, Jesu uyu lafeny nyam af eke ki ɲɔɲ Nyam, etɲ ni ɲɔɲ Nyam ncok nyam a nimum. ¹³ Eke leɲɲ eny a, l'esɲ in e jam esel a etɲ li sɔsum lew yony l'ot, l'ew wɛl nin "erm esel". ¹⁴ El ec'en el: Simɔ, eke Jesu igɲ nin af Pier; † lisijim Andre, Jak lele Jan ab, Filip lele Bartelemi ab, ¹⁵ Matie, Toma lele Jak, Alfe jim ab, Simɔ, eb dogɲɲ es, ¹⁶ Judas ek'el Jak jim lele Judas Iskariot ek'ol Jesu ij ab ab.

Jesu am yeɲm aɲ a low etɲ am ewlm ɔlu

Matie 4.23-25; Mark 3.7-11

¹⁷ Jesu anɲ lafeny ab af us es erm esel ab ab, etɲ ow inym es lafeny a ec'esr pɛte a. Yogɲ, in e jam esel nɔnɔ gbɛl lele bieku bieku ek'anɲ Jude, Jerusalem, Tir lele Sidon ek'el eb yony ek'anɲ okij any ab yeɲi, ow. ¹⁸ -L'ow eke -li k'iri ow ec'odad ke ow ewlm el ec'ol a yeɲi. Etɲ aɲ eke abɲ enɲ am ijr gbɛ a yeɲi ewl. ¹⁹ Aɲ a feɲ am ol eke k'itɲ in abu, anɲke ewlm ec'abusu e lec nyam b'ey ɔkm in em ewlm aɲ a feɲ.

Ehe esel lele gbɛ esel ab
Matie 5.1-12

²⁰ Jesu is any lɛr in e jam esel a etɲ dad el ninɛ:

«ɔny ek'eel ɔgboru a, ehe el ɔny eci

anɲke Nyam e gbɛɲɲɲbi usu a el ɔny eci! †

²¹ ɔny eke sica namn am ɔny ɔny a, ehe el ɔny eci

anɲke leɲɲ nyam am ow eke Nyam b'ow iyr ɔny lok!

ɔny eke sica am ikɲɲ ɔɲɲ a, ehe el ɔny eci

anɲke b'ow ifir miyer!

²² Ehe el ɔny eci, ɔny eke aɲ am ifn ɔny, ebm ɔny ke am wɛwr ɔny,

ke am dad ɔny ec'odad enɲ,

eke eel eɲɲ ec'Iy e jam esel a sɔsiɛm a!

²³ Sos em iɲɲ ɔny! Ìgbr susɛ es eke ow nɛnɛ b'ɛɲɲ ɔny a,

anɲke afr, ob ap ligbɛl nyam am eku ɔny.

ɛbɛn eke el lagɲɛl a ijr kokoba ɔb esel gbɛ ana. †

²⁴ Kɔ ɔny egbɛɲɲɲbi a, gbɛ el ɔny eci,

anɲke ɛɲan ɔny ec'ehe a god'etɲ!

²⁵ Gbɛ el ɔny eci, ɔny eke lok iy ɔny a

anɲke namn b'ow ɔny ɔny!

Gbɛ el ɔny eci, ɔny eke am ifir miyer a

anɲke b'ow ikɲɲ ɔɲɲ nɔnɔ!

²⁶ Gbɛ el ɔny eci, eke aɲ a feɲ bi dad ɔny e lís e low mamn.

El lagɲɛl yeɲi, ɛbɛn eke godo godo a -li dadr

† 6:14 ɛkn Mark 3.16 eci akr otar a. † 6:20 ɛkn Matie 5.3 ec'akr otar yony em a. † 6:23 Bɛ̀bmn 2 Ów e Wɛl Nɔn 36.16; Ob Kok 7.52.

kokoba ob esel ayadju a ec'ow amamn ana!»

Efnu ec'erur owi

Matie 5.38-48; 7.12a

27 «Ony ek'am irir em ec'odad a, kin yec'eke m'am dad ony: erurir ony ec'efnu ke kókr ów amamn onn agn eke b'ifn ony a. 28 Afal agn a eke b'ofn ony ab es, ke njonon onn agn a eke bi kok ony ów enun a. 29 Ek'egnj b'ednj any af lálwl ogog, † ke ewl ogog nyam a yeji on'n l'édnj. Ek'egnj b'eb'nj gbad, ke yèb'r l'éb nj e mob af ew a yeji.† 30 Egnj fejn eke b'ibrm'nj ob a, on'n. Etnj ek'egnj oc nj ec'ob, ke k'ibrm'n k'eb. 31 Low fejn ek'am erurir eke agn ki kok on ony a, ony yeji kòkr eben kpenj onn agn ejec'a. †

32 Eke b'erurir agn a ce eke b'erur ony a, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel bobo yeji b'erur agn eke b'erur el a! 33 Etnj eke bi kok low nimamn onn agn a sony ce eke bi kok ony low nimamn a, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel bobo yeji bi kok eben! 34 Kó eke ow el agn a sony ce ek'am oman eke b'ow owr ob on ony a b'abmnin ob, ke bla low mamn iy am ekur eke b'ow enan ee? Sikpl esel yeji b'abmn el lawlél sikpl esel ob, yec'etnj ke el yeji wel ówr

on el eben kpenj! 35 Yec'eke ki kokr a el: erurir ony ec'efnu, kòkr el ów amamn. Abmnin el ob ke k'ómnmn eke -li k'owr -n'on ony. Eke bi kokr eben a, b'ow enan ob ap ligbel etnj b'ow eel Nyam ek'anj afr kpekpe ec'ey, anke Nyam akpl etnj li bi kok low mamn n'on agn enun lele agn ek'uwm low mamn any ab. 36 Ony yeji, èel erm mamnu, ese eled eke ey Es el erm mamnu ab af.» †

Èw erm jej ok owi em
Matie 7.1-5, 15-20

37 «Ki jejr agn ec'ow kokr, yec'etnj ke Nyam kí jejm okm ony. K'òbr agn low, yec'etnj ke Nyam yeji k'óbm ony low. Òcr low apr agn ke Nyam yeji óc low ap ony. 38 Onn agn ob, ke Nyam yeji ónj ony ob yiyibr ony: ony e gbad a eke oknj eke wel kok ony ob em a, wel b'ow ok ony ob ow íy gbónj, tataknj es, gígignj es. Akunda yec'em eke b'ocr ebmnin ob onn egn ejec'a, ow em ce Nyam yeji b'ow oc ebmn on ony.» †

39 Emeny Jesu dad el odad nyandre em nine: «Kó any eflu otu eke ki nyimn lawl any eflu ee? Eke ow el eben a, ke el yony mum -li b'ow -l'ok nomu nyam em. 40 Low wewr es kaka ágbm akam in e low yegm es; kó low wewr es fejn ek'uw low any senyn

† 6:29 Édnj egn any af el Jwifel ognj eci wewr ligbel. † 6:29 yèb'r l'éb nj e mob af ew a yeji: èkn Matie 5.40 ec'akr otar a. † 6:31 Bèbmn Rom 13.8-10. † 6:36 Bèbmn Okm Ok 34.6; Selu 86.15. † 6:38 Èkn Rut 3.15.

senyn a b'ow anj esε in e low yεgm es ab af.

⁴¹ Kɔ bla etj am ler suwli ek'anj esj jim e nyamn em a, etj εwm likj ikpr ek'anj'j nyamn em a e low erm ee? ⁴² Etj ayaf ɔtu eke ki dad esj jim esε: "Lisijim, yεb'm m'ony suwli ek'anj'j nyamn em a m'oc es, ke k'eknm likj ikpr ek'anj'j nyamn em ab ee?" Enyembri yony yony es, ikj anym ɔny likj ikpr ek'anj'j nyamn em a oc es, ke sica b'ow ekn es senyn senyn ɔny esj jim e suwli ek'anj nyamn em a oc es.»

*Likj lele in ec'ey ab
Matie 12.33-37*

⁴³ «Likj mamn ɔsum ey enj, etj likj njj ɔsum ey amamn. ⁴⁴ Tasi em a, wel b'uw likj nyam nyam any in ec'ey ɔsu em: wel ɔwm babm librebr em, etj wel ɔwm kɔkɔbri kati em. ⁴⁵ Egn mamn, in em ec'ow amamn eke b'anj a anake li b'oc l'elu ɔkm a; etj egn nun, in em ec'ow enj eke b'anj a anake li b'oc l'elu ɔkm a. Low yec'a ek'iy egn ec'erm em gbɔj a anake neny bi dad elu ɔkm a.»

*Ús êl lob af
Matie 7.21-29*

⁴⁶ «Kɔ bla etj b'εsjn'm "Egn Gbel, Egn Gbel" etj am kokmn yec'a eke mi bi dad ɔny ab ee? ⁴⁷ Egn eke b'ow em ogn iri em ec'odad, ke b'ucu ɔny es kok a, m'am ow mi yεgm ɔny ob eke li b'ot es a: ⁴⁸ n'anj esε egn

nyam ek'am us êl af, l'agbr nɔmu im wus em kpekpe etj li sigm in ec'êl ab es lebn af. Eke mij iy am ewl ign êl a, êl a εym wus anke egn na us'r l'akpl. ⁴⁹ Kɔ egn eke am iri em ec'odad a ke úcum ɔnym es kokm esε elel eke n'am iri ab af a, anj esε egn nyam ek'am us êl sεc af ke agbrm nɔmu yeji af. Eke mij iy am ewl ign êl a, kpekj êl a ey wus gbruu bubm es nimum!»

7

*Jesu ewlm srɔda eyj eci
anym es nyam e juma kok es
Matie 8.5-13*

¹ Eke Jesu dad agj a odad bake ow uwr a, n'im Kapernayum. ² Yogn, Rom eci srɔda eyj ekj yen ec'anym es nyam ɔny in e juma kok es nyam eke l'erur nɔɔ; etj juma kok es a ɔl am ɔny toj batj am ow uw. ³ Eke l'iri wel dad'r Jesu e low a, l'erm Jwifel ec'agn ekpekp beb im am esj'n eke li k'ow l'ewlm in e juma kok es a. ⁴ -N'im -n'ejn ow etj -n'am njɔn ow atrm em -li dad -l'esε: «Egn na ek'erm ey a it eke k'ejn in ec'abu elum. ⁵ L'erur ey ec'eb na etj in anake n'ɔj ke wel us ey e Nyam nun ign usu a.» ⁶ Eke Jwifel a dad ɔw amua ok Jesu a, l'egn etj kpekj n'aam wel ab.

Ow anj tel ke -l'ok gbugj, etj emeny anym es a erm lawlel eke k'im dad'r esε: «Egn gbel, es ow es dad'j eke j k'ijr sos gbre j k'ow

yeji, kɔ in itm eke η k'ey in e gbugη a; † 7 na sosiem anake in igbm in obi in owm toη bake in εηη'η a. Kɔ η dád odad ebl nyam ce, ke kpekη in e juma kok es a in b'ow in ewl. 8 In obi yeji in anη abusu esel ekpekη ec'ew, εηη in ɔny srɔda eyη eke in εw es. Eke in bi dad nyam in εse: "Ìm!", kpekη ow'n b'im; in bi dad ejeci in εse: "Òw!", kpekη ow'n b'ow; εηη eke in bi dad in e juma kok es in εse: "Kòk low na!", kpekη ow'n bi kok low a.»

9 Eke Jesu iri sodad amua eke wel ow dad'r a, l'erur anym es a e low. Sica l'ewl meny n'am dad aηη a ek'am us'r jam a l'εse: «M'am dad ɔny, m'εηηm ɔmn es nene kaka Israel eyη em bɔbɔ yeji.» 10 Aηη a eke wel erm a ewl meny im anym es a e gbugη a, εηη -l'ekn eke juma kok es a ewl.

Jesu igbm iηnyɔw nyam ec'iy ek'uw

11 Eke low na εc a, Jesu aam baηη nyam eke wel b'εση Nayin; εηη in e jam esel a lele aηη nɔnɔ gbɛl ab am us'r jam. 12 Eke n'am titm baηη ec'em ey usu a, wel oc εηη nyam ek'uw a aam oc es εηη baηη a ec'agη nɔnɔ gbɛl yeji aam el ab. Ow el iηnyɔw nyam ec'iy ekpɔbi. 13 Eke Es Kɔtɔkɔ εkn yɔw a, ow e low ɔny'n sɔrη εηη li dad ow nine: «K'ikη ɔηη!» 14 Kpekη li tat n'im l'itηη leblakp a

abu, εηη aηη a inym es. Li dad nine: «Ìgbafɛli, m'am dad'η, igb!» 15 εηη εηη a ek'uw a igb inym es εηη am dad odad. εηη Jesu dad lis nine: «Kin η ec'iy a.» 16 Aηη a fεη ernη am ɔny εηη am kɔklm Nyam dad εse: «Kokoba ɔb es ligbɛl nyam ey ɔkm ey em! Nyam ow am elum in ec'agη abu!» 17 εηη Jude wus ab af lele baηη a fεη eke elulil em ab ab iri low a eke Jesu kok a.

Jan mij ok nuη es lele Jesu ab

Matie 11.2-19

18 Jan e jam esel a im dad ów a fεη eke Jesu kok a ok Jan. L'εση el em ec'agη yony, 19 εηη l'erm wel Es Kɔtɔkɔ oηη eke -li k'ibrm ow eke ow el Mesi a eke ow a, oglog εηη ejeci -li k'eku. 20 Eke jam esel yony a im ok yogη a, -li dad Jesu nine: «Jan mij ok nuη es erm ey s'ow eke si k'ibrm'η: "Kɔ η, η el εηη a eke el uw any eke in b'ow in ow a, oglog εηη ejeci el k'eku ee?" » 21 Wanci ab af a, Jesu am ewlm aηη nɔnɔ ek'ɔl akpasu akpasu am ɔny, n'am oηη aηη nɔnɔ ec'abη εηη; εηη n'am ɔη ány eflu nɔnɔ εkn es. 22 εηη li dad aηη a eke Jan erm a nine: «Ìmn ke dádη Jan low a eke εkan ke irir a: ány eflu am εkn es, akr kpece esel am an es, kokobe esel yeji am ewl, óru ablu yeji am iri ów, aηη ek'uw a yeji am igb, εηη

† 7:6 Eke Jwif nyam ey εηη ek'elm Jwif a ec'akη, ke in yeji Nyam ec'any af l'uwm anη ij. † 7:22 εkn Esayi 35.5-6; 61.1.

wel am ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ɔgbɔru. † 23 Ehe el eɣɛ a eke k'ow irmnm in ec'omn eke n'ony em em a eci!» †

24 Eke Jan ec'agɛ a ek'erm a ewl meny im a, Jesu oc Jan e lis e low am ibrm agɛ a ese: «Kɔ loj yogɛ bla imn eke k'ekan ee? Kɔ eɣɛ ek'ann ese anany eke lef am ɔny mumu af ee? Njan! 25 Ca eke ow elm eɛen a, ke bla imn ekan ee? Eɣɛ eke sus mob senyn ee? Njan! Agɛ eke bi sus mob senyn senyn ij eb a, eb ebu e gbugɛ -li b'ann. 26 Etɛ ca bla tasi imn ekan ee? Kɔ kokoba ɔb es nyam ee? Ee, m'am dad ɔny eke eɣɛ a ek'ekan a agb akm kokoba ɔb es. 27 Nyam Lel em a, Nyam dad Jan e lis e low nine: *Kin, m'am ɔɛ em ec'erm es ikɛ'ɛ anym kok ɛ ec'ejagb a.*» † 28 Emeny Jesu dad el nine: «M'am dad ɔny eke agɛ eke wel ew ab em, eɣɛ kaka anm ek'agb akm Jan; kɔ Nyam e gbrenɣbi usu a ec'agɛ ek'ann a e likekli a agb akm'n.»

29 Agɛ nɔnɔ tonɔ wus labm eb esel bɔbɔ yeji ek'iri Jesu ec'odad a, uw any eke Nyam e low a nawre, anke -l'egɛ Jan ok el mij nuɛ. 30 Kɔ Farisiel lele ol e low any uw esel ab ab eɣɛm Nyam e low eke ki kok ɔɛ el a ebm, anke -l'egɛm eke Jan k'ok el mij

nuɛ.

31 Emeny Jesu dad nine: «Bwo ec'eɣɛ m'otu eke mi k'oc mi bebmn yefenyina ec'agɛ ab ab ee? Bogɛ ec'agɛ -l'ot es ee? 32 -L'ot etuey ek'ann an ɔl usu es ke am dad lebl gege em ese: "S'afl kete ej ub eci s'ok ɔny, etɛ eɣɛm eke k'ubr ej! S'eɣɛ ɔɔɛ ej s'ok ɔny, etɛ eɣɛm okmn sabu ermni ikɛm ɔɛn!" 33 Kin Jan ek'ow a, li b'enn neny, l'egɛm mar, etɛ ɔny bi dadr ek'ow'n ɔny abɛ nuɛ! 34 Sica eɣɛ ec'Iy ek'ow a, li b'ij ob, li b'egɛ mar, etɛ ɔny ce bi dadr eke eɣɛ ikɛ na, in el ob iju, mar eɣɛ, wus labm eb esel lele sikpl esel ab e lawl! 35 Agɛ a eke eɣɛ Nyam e sewr a eb a uw any eke sewr a el low nenyembri nyam.»

Yow nyam eke nin un a ow yowɔg Jesu akr

36 Legɛ nyam, Farisi nyam eke wel b'esɛ Simɔ esɛ Jesu eke k'ow ij ob in ab. Jesu eɣɛ etɛ im ey in e gbugɛ a sig es ob ij usu. 37 Baɛn yogɛ yow nyam eke nin un a ann. Eke l'iri eke Jesu ann ob ij usu Farisi a e gbugɛ a, l'ow yogɛ. N'onym mijey kɔk nyam eke wel kok lebn eke wel b'esɛ albatr em ab, ke mijey sɔɔɛɔ iy em gbɔɛ. † 38 L'is es Jesu ec'akr esr † n'am ikɛ ɔɛn l'ɔpar ow akr

† 7:23 in eci omn eke n'ony em em a eci:odad na Grek em, wel ɔtu ek'itɛn ejec'em dad ese in ec'omn eke n'ony em sosisem a. † 7:27 Malaki 3.1. † 7:37 Ekn Mark 14.3 eci akr otar a. † 7:38 L'is es Jesu ec'akr esr:Jwifel ec'ob ij em a, agɛ a feɛ bi eɣɛm es tat abu lekpl es ok akr jam. Na anake ɔɛ ke yow a is es, ɔny Jesu akr am tetɛ es in e sin nuɛ ab em, am ey'r akr af joj'r akr a.

es in e mikɲ ab em, l'oc in e sin nuɲ a n'am tetɲ ow es; n'am ey ow akr af li joj ow akr, etɲ n'am ok ow mijey a. ³⁹ Eke Farisi a b'ekn eben a, n'am dad in em l'ese: «Blel igɲ na el kokoba ɔb es tasi ana, ke blel l'úw any eke yow na ek'am titɲ in sabu a el yow eke nin uɲ.» ⁴⁰ Kɔ Jesu dad Farisi a nine: «Simɔ, m'ony low eke mi ki dad'ɲ.» Etɲ Simɔ ɔdu eb dad nine: «Low yegm agɲ es, dàd gɔɲ.»

⁴¹ Etɲ l'ub ow nyandre nyam li dad nine: «Agɲ yony abmn os egɲ nyam ogɲ: nyam ij os ekɲ yen yen sakp yen e labm, etɲ nyam a ij os ekɲ yony lele lew ab e labm. † ⁴² El yony mum -l'ɔtum -li sogm labm a, etɲ igɲ a oc ap el. Kɔ el yony na em a, bwo ec'egɲ anake b'ow erur igɲ a akm lawl ab ee?» ⁴³ Etɲ Simɔ nine: «M'am tutr ke egɲ eke wɛl oc in e labm nɔnɔ a ap a.» Jesu egɲ nine: «Ow tasi anake dad a.»

⁴⁴ Etɲ kpɛkɲ l'ewl meny l'ɔkɲ yow ab any etɲ li dad Simɔ nine: «Kɔ am ekɲ yow na! M'ow m'ey'ɲ gbugɲ etɲ ɔɔm im mij akr es yɔg eci. Kɔ in, li yɔg'm akr es in e mikɲ ab em etɲ li tetɲ es in e sin nuɲ ab em. ⁴⁵ Eke m'ow a, eym im af. Kɔ in, anym etɲ n'am ey'm akr af li jój'm akr. † ⁴⁶ Okm im mun nuɲ, †

kɔ in l'ok'm mijey akr. ⁴⁷ Na sosiem m'am dad'ɲ: erur ligbɛl na eke l'elu ɔkm a am yegm eke in e sikpl nɔnɔ gbɛl a yeji wɛl oc ap'r. Kɔ egɲ eke wɛl ap sikpl tɛl a, erur tɛl cɛ li b'elu ɔkm.» ⁴⁸ Etɲ li dad yow a nine: «M'oc ɲ e sikpl a m'ap'ɲ.» ⁴⁹ Agɲ a ek'anɲ yogɲ am ij ob el ab a am dad el ɔfr em ese: «Kɔ bwo el egɲ na etɲ li k'ap egɲ sikpl ee?» ⁵⁰ Kɔ Jesu dad yow a nine: «ɲ ec'ɔmn a eb elu'ɲ es; im erm es ey em gɔɲ.»

8

Jam esel lew yony a lele ɔyow ab am us Jesu jam

¹⁻² Eke na b'ec a, Jesu am ec banɲ egbɛl em lel ekekey em ab dad Nyam e gbrenɲbi usu a ec'Amani Mamn ec'odad. In e jam esel lew yony a lel ɔyow beb eke l'ogɲ abɲ enɲ wɛl e lís ke l'ewlm wɛl ɔl em ab yeji am us'r jam: Mari Magdala yowi a eke ow em l'ogɲ abɲ enɲ lɔbɲ a; ³ Jana, Erɔd e gbugɲ a ec'es ew es nyam eke wɛl b'esɲ Kusa e yow; Susan lele ɔyow nɔnɔ gbɛl eke b'is Jesu lele in e jam esel ab ab abu elum.

Wus akpasu yar e nyandre em odad

Matie 13.1-9; Mark 4.1-9

⁴ Eke agɲ nɔnɔ anɲ banɲ banɲ am ow Jesu ogɲ, ke sica el fɛɲ -l'asr luku a, li dad

† **7:41** Os nyam ij juma kok es nyam eci leg nyam e labm sog. † **7:45** Jwifel ogɲ a, utu egɲ eci eb em a, wɛl bi joj'r neny ke wɛl ɔɲ madu a yɔyɔg'r akr es. Jesu eke Farisi na ebm eben a, ow el low sos em ey mum. Ow am yegm eke Farisi a am wɛwr Jesu. Ekɲ Nuɲ ɔb 18.4; 19.2. † **7:46** Ekɲ Selu 23.5; 92.11; 133.2; Odad Es 9.8.

wel odad nyandre em nine: ⁵ «Λεγη nyam, egb ewl es nyam im ogm am ewl egb. Eke n'am ufη egb ey ab es a, † beb ok ebr af: agη uyu af etη or ow sus ij. ⁶ Beb ok mebn wus af. Eke egb a eli a, -li wew es anke -n'εηnm sec prōprō eke -li k'akpl. ⁷ Beb ok mirη wus af. Kpekη mirη a eli ok okm egb amamn ab ab, etη ony egb amamn a awη es. ⁸ Etη emeny beb ok wus mamn af. Egb a eli etη osu ey: nyam osu ey ekη yen.» Etη Jesu igbl lebl ogn dad nine: «Ek'onyn oru eke k'irir, ke irir senyn senyn!»

Low sosiem eke Jesu b'oc nyandre odad yegmn agη low a

Matie 13.10-17; Mark 4.10-12

⁹ Eke li dad nyandre em ec'odad na bake ow uwr a, in e jam esel a am ibrm'n odad a e nyandre. ¹⁰ Etη li dad wel nine: «Ony, εηan Nyam eci gbrenghi usu a ec'ow a eke lol es a ec'any uw. Kō agη ejec'a, el -l'uwmn any. Nyandre em wel ki dad yec'etη ke -li bi ler yeji -li k'eknmn; -li b'iri yeji -li k'uwmn any.» †

Wus akpasu yar a ec'akr otar

Matie 13.18-23; Mark 4.13-20

¹¹ «Kin odad a e nyandre: egb a el Nyam ec'odad. ¹² Ebr ab af a eke egb a ok a, el agη a eke b'iri Nyam odad, ke agn b'onny odad a oc

es el ec'erm em yec'etη ke -li k'ubmn nawre bake -n'εηn sel. ¹³ Mebn wus a eke egb a ok a, el agη a eke b'iri odad a ke b'eb'r sos em iηn em a, kō ow okm min el em. -L'ubmn nawre ow ibnm, etη eke -li b'obr gbre a -li bi dign etη ec'omn a -l'elu es. ¹⁴ Wus a eke mirη nono anη af ke egb a ok af a, el agη a eke b'iri odad a ke b'eb'r wus na ec'owr anη ec'ermij a, b'ol ob ony lel eb ij owi ab es a. Ów amua na b'onny awη el es, etη -li kokmn ów amamn. ¹⁵ Wus mamn a el agη eke b'iri odad a ke b'eb'ew es el ec'erm tasi ab em a; -li b'ij nenymbri nyam etη -li bi kok ów amamn.»

Kenie e nyandre em ec'odad eke Jesu dad

Mark 4.21-25

¹⁶ Emeny Jesu dad nyandre em ec'odad na nine: «Egη ígηm kenie uburm es lofu ew, oglog kofa ew. Kō b'igη kenie a, ke itm es ob es itm ob af, yec'etη ke agη eke b'ok akη a ám ekn usuayl a. † ¹⁷ Low eke lol es agη éknm a, -li b'ow -l'ekn; etη low eke agη úwm any a, -li b'ow -l'uw any ke -l'iri yeji. ¹⁸ Na sosiem, ewr erm elel eke am iririr ab em! Anke egη ek'iri odad a ke ucu ony es a, Nyam b'ow obn'n; kō egη ek'irim kaka a, tel a eke n'am tutr eke l'iri a yeji, wel b'ow ony oc'r es erm af.»

† 8:5 Ekη Matie 13.4 eci akr otar a. † 8:10 Esayi 6.9-10. Septant em ec'odad eke wel oc. † 8:16 Bēbmn Matie 5.15; Luk 11.33.

Jesu lis lele lisijimel ab

Matie 12.46-50; Mark 3.31-35

¹⁹ Jesu lis lele lisijimel ab ow ok yogŋ a eke Jesu anŋ a, kɔ -l'otum eke -li k'im bake -li titm ow bieku a sosiem. ²⁰ Etn agŋ a ek'anŋ yogŋ a am dad Jesu ese: «Kin esŋ lele esŋ jimel ab ek'ow inym es gbenŋ. -N'am erur eke -li k'ekn'ŋ.» ²¹ Kɔ Jesu dad agŋ a feŋ nine: «Em lis lele em lisijimel ab a el agŋ a eke am iri Nyam ec'odad ke am elum a.»

Jesu adar lidgbegb

Matie 8.23-27; Mark 4.35-41

²² Legŋ nyam Jesu lele in e jam esel ab ab ok mijetŋ nyam em etŋ li dad wel nine: «S'ubr mij lekpl na e jam a!» † Etn -l'ok letŋ ab em -n'aam. ²³ Eke -n'am ɔr mij -n'im a, Jesu am eru memn. Kpru em lidgbegb ligbel nyam igb mij lekpl ab af, etŋ mij am ok el letŋ em ton batŋ ow am iy, etŋ jam esel a anŋ ermij em. ²⁴ -N'im -n'am uwr Jesu etŋ -n'am ɔg -li dad -l'ese: «Egŋ gbɛl, egŋ gbɛl, s'am uw!» Jesu ufŋm es etŋ dad lidgbegb a lele mra ab ab odad lebl tuotuo em etŋ -l'adr. Etn usu a feŋ irm es tiŋ. ²⁵ Sica l'ibrm in e jam esel a nine: «Bogŋ ɔny ec'omn ab a ee?» Kɔ erŋn am ɔny el, low iti el any etŋ -n'am dadarir el ɔfr -l'ese: «Kɔ bwo ec'egŋ el egŋ na ee?

Li bi dad lef lele mij ab odad, etŋ wel b'elum'n!» †

Jesu ewlm igŋ nyam eke abŋ enuŋ am ijr gbre

Matie 8.28-34; Mark 5.1-20

²⁶ Jesu lele in e jam esel ab ab ubr mij lekpl a jam. Ca -n'im -l'ok Geraseni wus af † ek'anŋ Galile any af a. ²⁷ Eke Jesu anŋ letŋ em us es wus a, banŋ a ec'egŋ nyam am ow ɔbr'r. Egŋ a abŋ enuŋ b'ijr'r gbre. Legŋ kpekpe etŋ li b'anŋ sos ɔfr; n'anm akŋ kɔ suwomu em ɔfr li b'anŋ.

²⁸ Eke li b'ekn Jesu a, li barm etŋ l'ey l'ubu es ow ec'any af, etŋ n'am dad odad lebl tuotuo em l'ese: «Jesu, Nyam ek'anŋ afr kpekpe ec'Iy, kɔ bla lowi anŋ ey araŋn ee? M'am ŋɔŋn'ŋ, k'ijr'm gbre!» ²⁹ N'am dad eben anke Jesu am ogŋ abŋ ŋuŋ a eke k'ey ɔkm in em. Sakp nɔnɔ, eke abŋ akpasu na b'ey'r af a, wel b'awŋ'n akr lele sabu ab ŋgbraka em am ɔsu'r. Kɔ li bi dedŋ ŋgbraka ab es, etŋ abŋ a b'oc elu'l loj n'am adŋ es. ³⁰ Jesu ibrm'n nine: «Kɔ ayaf wel b'esŋn'ŋ ee?» Etn li dad nine: «Em e nin el "Bubute" » (eke abŋ enuŋ nɔnɔ anŋ'n em a sosiem). ³¹ Etn abŋ enuŋ a am ŋɔŋn Jesu dad ese: «K'ogŋ ey si k'im si k'ok nomu cronŋ gbɛl ab em.»

³² Lafeny nyam anŋ yogŋ eke gbroke † nɔnɔ anŋ af am

† **8:22** *Mij lekpla* el Galile e mij lekpl. Etn agŋ a ek'ir mij lekpl na e jam a elm Jwifel. † **8:25** *Bèbmn Selu* 65.8; 89.10; 107.23-32. † **8:26** *Geraseni wus af*; Luk eci silel esig oglog em a, *Gadareni eyŋ wus af*, etŋ beb ec'a *Gergesi eyŋ wus af*. † **8:32** *Èkn* Mark 5.11 eci akr otar a.

ij ob. Abñ enun a am ñoññ Jesu eke ow k'ónj el abusu -n'im -l'ok sigbroko ab em, etñ n'ónj wél abusu. ³³ Abñ enun a ok òkm ign ab em im ok sigbroko ab em, etñ gbroko a feñ anñ lafeny ab af uru es im ok mij lekpl ab em, etñ -n'emn.

³⁴ Eke agñ a ek'am òsu sigbroko a b'ekn low na ek'ey a, -l'uru es -n'im -l'òb amani -l'ok banñ a lele sikpukpu em ab ab ec'agn a. ³⁵ Agñ a feñ ek'iri low na ek'ey a ok òkm aam ekn. -L'ow -n'etñ Jesu etñ -l'ekn ign a eke abñ enun anñ em ok òkm a eke sus mob sig es Jesu saw, ke nun em ayal. Etñ agñ a erññ am òny. ³⁶ Agñ ek'ekn low na a am dad el elel eke abñ enun es a ewl a. ³⁷ Etñ Geraseni eyñ a ow ñoññ am dad Jesu eke k'ngbonj el e wus ab af, eke erññ am òny el a sosiem. Etñ Jesu ey letñ em eke k'im.

³⁸ Sica ign a eke l'ogñ abñ enun ok òkm in em a am ñoññ'n eke li k'anñ ow ab. Kò Jesu dad'r nine: ³⁹ «Èwl meny im gbugñ ke ób low a eke Nyam kok'ñ a ec'amani ok agñ.» Ign a ewl im etñ am dad banñ a nimum ec'agn a, low a eke Jesu kok òñ'n a e low.

Jesu ewlm yow nyam etñ igbm Jayirus jow a luw em

Matie 9.18-26; Mark 5.21-43

⁴⁰ Eke Jesu anñ mij jam a ow a, agñ a ek'im am eku'r a eb'r. ⁴¹ Ign nyam eke wél b'esñ Jayirus ow etñ'n; l'el Jwifel e Nyam nun ign usu a ec'es ew es nyam. L'ok òwrokp wus Jesu ec'any af, etñ n'am ñoññ ow eke ow k'ow in ogñ a, ⁴² anke n'òny iy yowli ekpobi ek'ij akpo lew yony ke am uw. Etñ kpekñ Jesu igb aam yogñ.

Eke n'aam a, agñ ñoññ iwr elul il em am atr'r sel. ⁴³ Yogñ, yow nyam eke b'ub abu ke mebl a édnm es tonj ow ij akpo lew yony a anñ. Ni ñun in ec'ob eke n'òny a sos kok esel ogñ, † kò eben yeji egn kaka otum ewlam'n. ⁴⁴ L'ecr jam jam eci l'ow li titm Jesu etñ l'itññ ow e mob sus em a eci enyembri a abu, † etñ kpekñ mebl a ek'am ok'r a edñ es. ⁴⁵ Jesu ibrm nine: «Kò bwo itññ'm abu ee?» Etñ el feñ -n'am dad eke el eknm. Kò Pier dad nine: «Low yegm agñ es, kò éknm bieku na ek'iwr did elul'ñ em am atr'ñ sel ab ee?» ⁴⁶ Kò Jesu dad nine: «Nawre tasi, egn ekn piy etñ itññ'm abu, anke m'ekn eke lec nyam ey òkm em em.» ⁴⁷ Yow a b'ekn eke low a lòlm es a, sos ufñ em l'ow l'ey Jesu ec'akr af a, etñ li dad agñ a feñ ec'any af low a sosiem eke l'itññ ow abu, ke kpekñ l'ewl a. ⁴⁸ Etñ Jesu dad yow a nine: «Em jow, ñ ec'òmñ a

† 8:43 Ni ñun in ec'ob eke n'òny a ewlm esel ogñ: Luk eci silél oglog em a, odad na anm em. † 8:44 Ekn Matie 9.20 eci akr otar a. † 8:48 ñ ec'òmñ a ewlm'nodad na Grék em, wél otu ek'itññ ejec'em dad ese ñ ec'òmñ a eb soğ'ñ.

ewlm'η! † Ìm erm es ey em.»
 49 Jesu odad anη nenym
 am dad, etη wel erm eηη
 nyam anη Jayirus oηη a ow.
 N'am dad ow l'εε: «Ejōη
 uw! K'ijr low yeηm aηη ες
 gbre ɔfr ɔfr.» 50 Eke Jesu
 b'iri eben a, li dad Jayirus
 ninε: «K'uru erηη, kō ɔny
 ɔmn ɔny coco cε; li b'ow
 l'igb.»

51 Eke n'im l'ey gbugη a,
 n'ɔɔm eηη kaka abusu eke
 k'ey akη a in ab, ek'ow elm
 Pier, Jan, Jak, lele iy εs a lele
 iy lis ab cε. 52 Aηη a fεη am
 ikη ɔηη ok sabu ermni iy a
 sosiem. Kō Jesu dad el ninε:
 «K'ikηη ɔηη! Dedyɔwli a
 l'uwm kō memn n'am eru.»
 53 Kō eke Jesu dad eben a, -
 n'am kokr ow miyer anke -
 l'uw any eke dedyɔwli a uw.
 54 Kō Jesu im ucu iy a abu
 ɔny etη dad lebl tuɔtuɔ em
 ninε: «Dedyɔwli, igb wus!»
 55 Dedyɔwli a ewl anη owr
 etη kpεkη igb wus. Etη Jesu
 dad el ninε: «Ōηη in ob l'ij.»
 56 Iy εs a lele iy lis ab ab low
 iti any, kō Jesu εdηη el eke
 -li ki dadmn low a ek'ey a -
 l'okmn eηη kaka.

9

*Jesu erm in e jam esel lew
 yony a*

*Matie 10.5-15; Mark 6.7-
 13*

1 Leηη nyam Jesu as in e
 jam esel lew yony a luku, etη
 n'ɔη wel abusu lele lec ab
 eke -li k'oηη abη enηη fεη ke
 -l'ewlm ɔl εsel. 2 Etη l'erm

wel eke -li k'im -li dad Nyam
 e gbrenηbi usu a ec'odad, ke
 -l'ewlm ɔlu. 3 N'ɔm wel ów
 ninε: «K'òcr usu im ec'ob
 kaka k'ɔnymn ab: kpama,
 ekpr, ob ij, os yeji. Ke ɔny
 em ec'eηη kaka k'óc̄m mob
 sus em ejeci akrm af. 4 Usu
 fεη eke wel b'ow eb ɔny a,
 àηηη gbugη a cε toη bake
 ηgbrōηη yogη a. 5 Usu fεη
 eke aηη k'ow eηηm ebm ɔny
 a, ηgbrōηη el ec'eb ab em, ke
 cícr ɔny ec'akr sec a okr el
 es. † Na b'ow ij el e nunη af e
 danku Nyam ec'any af.»

6 Jam esel a im etη am εc
 baηη baηη fεη dad Amani
 Mamn a ec'odad, etη usu a
 fεη -n'am ewlm ɔlu.

Erɔd ec'ermij owi

*Matie 14.1-12; Mark 6.14-
 29*

7 Leηη ab em a, Erɔd An-
 tipas ek'el Galile wus af ec'es
 ew εs a iri wel am dad ów
 a ek'am ey a ec'amani. Etη
 l'úwm eled eke li ki dadr any,
 anke aηη beb am dad εse Jan
 mij ok nunη εs ek'in uw a,
 in igb luw em. 8 Aηη oglog
 am dad eke ow'n b'ow in el
 kokoba ɔb εs Eli anake in ewl
 in ow a. Etη beb am dad eke
 ow'n b'ow in el godo godo
 e kokoba ɔb esel a e nyam
 anake in igb luw em a. 9 Kō
 Erɔd am tutr ów dad εse:
 «Kō m'ubr Jan nunη; etη bogη
 ec'eηη anake m'am iri in e
 lis ec'ów ab ee?» Etη n'am
 ɔl eke li k'ekn Jesu.

† 9:5 cícr ɔny ec'akr sec okr es:Ékn Matie 10.14 ec'akr otar a.

Jesu iyr agñ ek'afñ fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Jan 6.1-14

¹⁰ Eke erm esel a ewl meny ow a, -n'am dad Jesu ów a fəñ eke -li kokr a e low. Etñ Jesu ot el ab im banñ nyam eke wəl b'əsñ Betsayida e saw eke -li k'ann el sony.

¹¹ Kɔ eke -l'okr yogñ a, agñ nɔnɔ gbəl uw any etñ am us'r jam im. Jesu eb el etñ am dad el Nyam e gbrenḡbi usu a e low etñ n'am ewlm ólu a ek'am ibrm eke k'ewl a.

¹² Eke læḡñ am ew es a, jam esel læw yony a ow eññ Jesu etñ dad'r ninɛ: «Eḡñ gbəl, òk bieku ab es im banñ banñ lele sikpukpu em ab yec'etñ ke -n'eññ ob ij lele es eru usu ab, anke anja eke s'ann a el usu saw em.» ¹³ Kɔ li dad wəl ninɛ: «ɔny obi, ɔññ el ob -l'ij!» Etñ jam esel a ɔdu eb ninɛ: «Futufutu yen lele ɔcn yony ab cɛ s'onym ab. Kɔ erur eke si k'im s'ol ob ij ebm agñ nɔnɔ na ee?» ¹⁴ (Agñ eḡñ ek'ann el em yogñ a ɔtu ek'ij agñ fandi yen). Jesu dad in e jam esel ninɛ: «Dàdr el -l'ok es eku eku em ek'ɔtu eke k'ij agñ ekñ yony lele læw læw ab.»

¹⁵ Jam esel a elum etñ ɔñ el -l'ok es eben. ¹⁶ Jesu oc futufutu yen a lele ɔcn yony ab ab igbl any ogñ afr; etñ elu Nyam bia. Li bubr em n'ɔñ in jam esel a, etñ -li cɛc -n'ɔñ bieku a. ¹⁷ Agñ a fəñ

ij ob a lok iy, etñ emeny ow wal es. Etñ jam esel a ot ekpr a eke wal es a as luku, etñ ow iy mulu læw yony. †

Pier dad eke Jesu in el Mesi. Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anñ igb ab

Matie 16.13-28; Mark 8.27-9.1

¹⁸ Læḡñ nyam, Jesu ocr sos es im Nyam nɔññ em; jam esel a yeji im in ab. N'am ibrm wəl l'ese: «Kɔ ayaf agñ a bi dadr em e lís ee?» ¹⁹ -L'ɔdu -l'eb -li dad ninɛ: «Agñ beb bi dad eke ñ Jan mij ok nun es. Agñ oglog b'ese ñ Eli. Etñ beb bi dad ese ñ godo godo e kokoba ɔb esel ab em e nyam eke in igb luw em.» ²⁰ Eke -li dadr eben a, Jesu ibrm el ninɛ: «Etñ kɔ ɔny obi ɔny obi a ayaf b'ocar'm ee?» Etñ Pier ɔdu eb dad ninɛ: «Ij el Nyam e Mesi!»

²¹ Eke Pier dad eben a, Jesu ijl el neny kpon kpon kpon ninɛ: «Kì dadr low na k'okr eḡñ kaka.» ²² Etñ emeny li dad ninɛ: «Ow it ek'eḡñ ec'Iy k'ij gbre nɔnɔ, ke agñ ekpekp, egb waw esel egbəl, lele ol e low yeḡm esel ab íḡñ elu'l es, ɔñ wəl ibi'r ke seḡñ nyahan l'ígb agñ ek'uw ab em.»

²³ Etñ li dad agñ a fəñ ninɛ: «Ek'eḡñ nyam am erur eke k'us'm jam a, ow it ke li kí tutrm in e lís owi, ke seḡñ fəñ l'ábu in obi ec'olikh a, † ke l'ús'm jam. ²⁴ Tasi em a, eḡñ yec'eke b'ow erur eke

† 9:17 Bèbmn 2 Eb Ebu 4.42-44. † 9:23 L'ábu in obi ec'olikh:Ekñ Matie 10.38 eci akr otar a.

ki doghɔn in e sel a b'ow irmn. Gbɛkɔ ɛɣɛ yec'eke b'ow irmn in e sel a b'ow ɛɣɛn. ²⁵ Eke ɛɣɛ nyam ɔny wus ec'ob a fɛɣ ɛtɛ l'irmn in e sel a, ke bla ow b'ow eel il ab ee? ²⁶ Ek'ɛɣɛ ɛs b'ony ɛm sosiɛm lele ɛm ec'odad ab ec'a, ɛbɛn ɛɣɛ ec'Iy yeɣi ɛs b'ow ɔny in e lɪs, lɛɣɛ eke li b'ow l'ow in ec'anygbɛl ɛm a, anygbɛl ek'el ɛs lele afr ɛrm ɛsɛl lala ab eci. ²⁷ Low nawrɛ m'am dad ɔny: aɣɛ a eke anɛ aɣa a e bɛb b'ow ɛkn Nyam ec'es ɛw a gbɛɣ ke -l'uw.»

Jesu itɛn sos

Matie 17.1-8; Mark 9.2-8

²⁸ Eke ow ij sɛɣɛ niwn eke li dad odad na a, Jesu uyu lafɛny nyam af, in lele Pier, Jan lele Jak ab eke li ki ɛɔɔɛn Nyam. ²⁹ Eke n'am ɛɔɔɛn Nyam a, in ec'any a itɛn ɛtɛ in e mob sus ɛm a yeɣi ufu toɣ am jɛjn. ³⁰⁻³¹ Kpɛkɛɣ aɣɛ yony ok ɔkm am dad ɔw Jesu ab: ow el Mois lele Eli ab eke anɛ Nyam ec'usuayl ek'am jɛjn ab ɛm okm sos ɔkm. -N'am dad eel eke Jesu b'ow uw Jerusalem, ke ow ɛm in e juma b'ow iy nɛny a. ³² Low na ek'am ɛy a, Pier lele lawlɛl ab ab mɛmɛn ibi. Eke any b'ok ɛl es a, -l'ɛkn Jesu ek'anɛ Nyam ec'usuayl ab ɛm lele aɣɛ yony eke inɛm es ab. † ³³ Eke aɣɛ a k'ɛlu Jesu es im a, Pier dad'r ninɛ: «ɛɣɛ gbɛl, ow akpl eke si k'anɛ aɣa! S'ús nuɣ igɛ usu nyahan: ɛ e nyam, Mois

e nyam lele Eli e nyam ab.» (Odad ɛɛ ek'ɛy'r nɛnyɛm ke li dad.)

³⁴ Eke n'am dad odad ɛbɛn a, kpɛkɛɣ jru ɛy ɛtɛ ubur ɛl fɛɣ es. Eke -l'ɛkan jru na ow am ubur ɛl es a, jam ɛsɛl a ɛrɛɣɛ am ɔny. ³⁵ ɛtɛ lebl nyam anɛ jru ab ɛm am ikɛ dad ɛsɛ: «ɛɣɛ na el ɛm ec'Iy eke mi sɔsum m'oc. Ìrir in e low!» † ³⁶ Eke lebl a ikɛ dad odad na bake ok es a, jam ɛsɛl a ɛkn Jesu sɔny coco eke inɛm es. Low na eke jam ɛsɛl a iri ke ɛkn a, lɛɣɛ ab ɛm a -li dadm -l'okm ɛɣɛ kaka.

Jesu ewlm iy nyam ek'abɛn ɛɣɛ b'ijr gbɛ

Matie 17.14-18; Mark 9.14-27

³⁷ Eke lɛɣɛ ɛny a, Jesu lele in e jam ɛsɛl ab ab anɛ lafɛny ab af us es ɛtɛ aɣɛ nɔnɔ ow am ɔbr'r. ³⁸ Bieku ab ɛm yogɛ, ɛɣɛ nyam am ɛlu lebl ɔɣ dad ɛsɛ: «Low yeɣm aɣɛ ɛs, m'am ɛɔɔɛn'ɛ, is any lɛr ɛm ec'iy na, l'el ɛm ec'iy igɛ ekpɔbi! ³⁹ Abɛn ɛɣɛ a b'ɛy'r ɛm a ke n'am ɔɣ, ow ám ɔny ufɛ'n lɛc ɛm ke sar ám ifl'l nɛny. Ow b'ijr'r gbɛ toɣ bake sos kikn'es ɛm gbɛɣ ke ow ɛlu'l es. ⁴⁰ Mi dad ɛ e jam ɛsɛl a ow ek'ogɛ abɛ ikɛ na, kɔ -l'ɔtum.»

⁴¹ Eke igɛ a dad ɛbɛn a, Jesu igbl lebl ogɛ dad aɣɛ a fɛɣ ninɛ: «Wew! ɔny eel aɣɛ ɛɣɛ eke ɔmn anm ɛm tasi! ɛmɛny sɛɣɛ abi m'it eke mi k'anɛ ɔny ab ee? ɛtɛ ɛmɛny sakp abi ow it eke mi k'ɛɣɛ

† 9:32 ɛkn 2 Pier 1.16-18. † 9:35 Bɛbɛm Esayi 42.1; Luk 3.22.

low na m'eb ee?» Etnj ca li dad iy es a ninε: «Òc η ec'iy a ow anja!» ⁴² Eke iy a am ow titm'n a, abη a ɔny elu'l wus etη am ɔny ufη'n lεc em. Kɔ Jesu dad odad lebl tuɔtuɔ em oγη abη ηunη a, ewlm iy a, etη l'oc n'ɔη ow es. ⁴³ Low na ek'ey eben a, ow iti agη a feη any, Nyam ec'abusu ligbel na ek'ey ɔkm a sosiεm.

Emeny Jesu am ewar in e luw lele in e luw em anη igb ab

Matie 17.22-23; Mark 9.30-32

Ek'εγη εγη low am iti any Jesu e low na eke kok a sosiεm a, li dad in e jam esel a ninε: ⁴⁴ «Low na eke ca m'am ow mi dad ɔny a, ùcur ɔnyn es: wel b'ow ɔny εγη ec'Iy elu agη abu em.» ⁴⁵ Kɔ -l'irim odad a okm el es sos em, anjke Nyam lɔl odad na e nyandɛ ab es yec'etη ke -li k'uwmn any; etη emeny -n'am uru eke -li k'ibrm Jesu low na ec'akr otar a.

εγη ligbel ec'el owi

Matie 18.1-5; Mark 9.33-37

⁴⁶ Sica jam esel a am atar ów es eke k'uw el em ec'εγη eke k'el el ec'anymu ab any. ⁴⁷ Kɔ Jesu uw el e tutr ab any. L'εsη iyli nyam ow inym'n es saw, ⁴⁸ etη li dad in e jam esel a ninε: «εγη ek'eb iyli na em sosiεm a, ke em anake l'eb'm a; etη εγη ek'eb'm a, eb εγη a ek'erm im a yeji. Tasi em

a, εγη ek'el ɔny em e likekli a, in ana l'agb l'akm ɔny a.»

εγη ek'elm ɔny eci ifnu a el ɔny ec'εγη

Mark 9.38-40

⁴⁹ Eke Jesu dad eben a, Jan ɔdu eb dad ninε: «εγη gbεl, s'ekn εγη nyam eke oc η e nin a am kokr juma oγηn abη eηunη. S'εδηη in, eke l'elm ey ec'εγη a sosiεm.» ⁵⁰ Etnj Jesu dad ninε: «εγη k'édηη in, anjke εγη eke ifnm ɔny a el ɔny eci.»

Samari wus af e baηn nyam εγηm ebm Jesu

⁵¹ Eke sεγη a eke Jesu k'uyu afr a ow titm a, ca li bebμ tasi eke li k'im Jerusalem. ⁵² L'erm agη ikη'n anym. Eke érμmu a us ejagb a, -n'im -l'ok Samari eyη e baηn nyam eke -li ki bebμ ow e lís e low. ⁵³ Kɔ eb eyη a erurm eke k'eb'r anjke -l'erurμn eke Jwifel k'εcr el oγη a eci im Jerusalem. ⁵⁴ Eke jam esel Jak lele Jan ab b'ekn eben a, -li dad ninε: «εγη gbεl, kɔ erur eke si k'ɔη al anη afr ow etul el ee?» † ⁵⁵ Jesu ewl meny ler el etη enym el abr lebl tuɔtuɔ em. † ⁵⁶ Etnj -n'im baηn ejeci.

Agη ek'erur eke k'us Jesu jam

Matie 8.19-22

⁵⁷ Eke -n'anηn ejagb -n'aam a, εγη nyam dad Jesu ninε: «M'ow m'us'η jam usu feη eke b'ow im a.» ⁵⁸ Jesu

† 9:54 Luk eci silel esig oglog em a wel b'igη af dad εεε *Eli ec'ab af?* Bèbμn 2 Eb Ebu 1.10-12. † 9:55 Luk eci silel esig oglog b'igη af εεε «Uwmn abη yec'ek'ɔη ɔny low na am dadr ab any, anjke εγη ec' Iy owm eke k'ibi agη, kɔ ke l'éb agη l'elu es.»

dad'r nine: «Ɛkre b'ony el ec'omu wus em eke b'eru em, or yeji b'ony el e mel; ko egn ec'Iy onym usu nuñ nyam ek'otu eke k'eru es eb sel.»

⁵⁹ Emeny li dad egn ejeci nyam nine: «Us'm jam.» Ko egn a dad'r nine: «Egn gbɛl, on'm abusu m'im m'oc em es es gbuñ ke m'ow.» †

⁶⁰ Ko Jesu dad'r nine: «Yeb agn ek'uw abn em a ot el ec'agn ek'uw ab es; ko n, im dad Nyam e gbrenḡbi usu a ec'odad.»

⁶¹ Emeny egn ejeci nyam dad'r nine: «Egn gbɛl, m'ow m'us'n jam; gbeko yeb m'im m'ibrm em e gbugn ec'agn a abusu gbuñ ke m'ow.»

⁶² Ko in yeji Jesu dad'r nine: «Egn eke b'agbr wus, ke b'edn meny a, akplm Nyam e gbrenḡbi usu a eci.»

10

Jesu am erm jam esel ejeci ekn nyahan lele lew yony ab

Matie 9.37-38; 10.7-16; Mark 6.8-11

¹ Eke na b'ec a, Es Kotoko Jesu sosum jam esel ejeci ekn nyahan lele lew yony ab † ot. L'erm wel yony yony wel ikn anym im eb eb em lele susu susu ek'in obi yeji li b'ow n'im a. ² Etn li dad wel nine: «Egb ub a ufu es nono, ko juma kok esel enym. Ow sosiem, ibrmn egb ogm es a, ke l'erm juma kok esel

nono im in ec'egb ub ab em. ³ Imn gon! M'am erm ony ese meceb ey af sibotimbo ec'aran. ⁴ K'ocr os, ekpr, lele cokrukpo ab. Eke aamn a, k'irmnin legn ejagb af k'esnin egn. ⁵ Gbugn nyam eke b'ow im okr a, ikn anym dadr esre: "Ke Nyam ec'erm es ey a anñ gbugn na ec'agn ab ab!" ⁶ Eke yogñ egn nyam anñ ek'erur Nyam ec'erm es ey a, ke ony ec'erm es ey a b'ow anñ in ab. Eke egn nene anm a, erm es ey a b'ow ewl anñ ony ab. ⁷ Anñ gbugn yogñ ijr ob, ke egn yec'eke wel b'ow ony a, anke juma kok es it eke k'ony in e labm sog. † K'ecr gbugn gbugn. ⁸ Eke b'eyr eb nyam em etn -l'eb ony a, ijr ob yec'eke -li b'ow -n'on ony a. ⁹ Ewlmn olu ek'anñ eb ab em a, ke dadr eb ey a esre: "Nyam e gbrenḡbi usu a ow titm ony." ¹⁰ Ko eke b'eyr eb nyam em etn -l'egnm -l'ebm ony a, ec eb ab em, ke dadr esre: ¹¹ "S'am cic ony ec'eb ab em ec'akr sec a s'ok ony es. † Gbeko ùwr low na any: Nyam e gbrenḡbi usu a ow titm ony." ¹² M'am dad ony: jej ok e legn a, Sodom † e low nuñ a eke Nyam ki kok a b'ow onñ tel akm eb na ec'a.»

Seb ek'erurm eke k'ub

† **9:59** Ɛkn Matie 8.21 ec'akr otar a. † **10:1** ekñ nyahan lele lew yony ab: Luk eci silel esig oglog em a ekñ nyahan lele lew ab. † **10:7** Ɛkn 1 Korent 9.14; 1 Timote 5.18. † **10:11** Ɛkn Matie 10.14 ec'akr otar a. † **10:12** Ɛkn Nuñ Ob 19.24-28; Jud 7.

Jesu nawre

Matie 11.20-24

¹³ «Korasin ec'agñ, gbre él òny eci! Betsayida ec'agñ, † gbre él òny eci! Anke sakrowa a eke wèl kok òny ogñ a, blel ow el Tir lele Sidon ab wèl kok ana, ke blel -l'ew sòrñ e sos, -li kpakp milakñ, -l'ok fandi† erm em itñ eci ow yégm eke -l'erur eke -li k'itñ erm em. ¹⁴ Na sosiem jey ok e legñ a, Tir lele Sidon ab e low ñuñ eke Nyam ki kok a b'ow òdñ akm òny ec'a. ¹⁵ Etñ ñ Kapernayum, *am tutr eke any ij em b'ow agb toñ bake im titm afr ee? Njan, b'ow is es toñ bake ígñ òñnes banñ.*»†

¹⁶ Etñ emeny li dad jam esel a niné: «Egñ eke b'iri òny e low a, iri em e low. Egñ eke ebm òny a, ebm im; etñ egñ eke ebm im a, ebm egñ a ek'erm im a.»

Jam esel agñ ekñ nyahan lew yony a eke Jesu erm a ewl ow

¹⁷ Agñ ekñ nyahan lele lew yony ab ab eke wèl erm a ewl meny ow sos em inñ em etñ am dad ese: «Egñ gbèl, eke s'im a, abñ enuñ yeji elum ey ñ e nin em!» ¹⁸ Jesu òdu eb dad el niné: «M'ekñ Satan ek'anñ afr ey wus ese nyam eke b'èññ af. ¹⁹ Kin, m'òñ òny abusu eke k'aan es morññ lele sibòban ab af, ke ákmñ ifnu ec'abusu fèñ es; etñ ob kaka k'ow kokm òny.

²⁰ Eben yeji sos em k'íññ òny eke abñ enuñ elum òny a sosiem. Kò sos em inñ òny eke afr wèl nòn òny ec'en a sosiem.» †

Jesu anñ sos em inñ em

Matie 11.25-27; 13.16-17

²¹ Wanci ab af cè, Abñ Lala òñ Jesu sos em am inñ toñ batñ li dad niné: «Em Es, ñ ek'el afr lele wus ab ec'Es Kòtòkò a, m'am elu'ñ bia, ów a ek'ot lol es, esewru lele nuñ em òny esel ab ec'any af, ke yegm etuey uw any a eci. Ee! Em Es, erur ek'ow k'el eben. ²² Em Es ocr in sosi elul'm abu em. Egñ kaka uwm Iy ab any eke ow elm Es sòny coco cè, etñ egñ kaka uwm Es any eke ow elm Iy a sòny coco cè lele agñ eke Iy a erur eke k'èlu òkm yegm'n ab ab.»

²³ Ca Jesu ewl sos meny etñ am dad in e jam esel a sòny cè ese: «Na eke ekan a, ehe el òny ec'ñ! ²⁴ Kò m'am dad òny, godo godo e kokoba òb esel nònò lele éb ebun nònò ab erur eke k'ekñ low na ek'am ekan a, kò -l'ekm, iri low na ek'am irir a, kò -l'irim.» †

Samari iy mamn

²⁵ Ca ol e low any uw es nyam òdu odad eb etñ ibrm Jesu ebm ekñ em niné: «Low yegm agñ es, kò ayaf mi ki kokr ke m'èññ sel ek'ònym uwr ee?» ²⁶ Jesu dad'r niné: «Kò bla lowi wèl nòn ol ab em ee? Etñ eke b'awl a, ayaf

† **10:13** Korasin lele Betsayida ab el eb yony ek'anñ Kapernayum saw. *Tir lele Sidon ab:* èkn Matie 11.21 ec'akr otar a. † **10:13** *fandi:*èkn Jeremi 6.26; Jonas 3.5-8. † **10:15** Èkn Matie 11.23 ec'akr otar a. † **10:20** Èkn Es Èkn 20.11-15.

† **10:24** Èkn 1 Pier 1.10-12.

b'irir ee?» ²⁷ Li dad ow nine: «B'ow erur Asɔ Kɔtɔkɔ ɔ ɔ Nyam ɔ eci erm feɔ em, ɔ ec'abɔ feɔ em, ɔ e lec feɔ em, lele ɔ e tutr pupukpaɔ ab; ke erur eɔɔ kaka feɔ ese ɔ obi af.»[†] ²⁸ Etɔ Jesu eɔɔ nine: «Ow anake dad a. Kòk eɔen ce ke b'ow eɔn sel ek'onym uwr.»[†]

²⁹ Kɔ eke ol e low any uw es a erur eke in e low k'ij low a, li dad Jesu nine: «Kɔ bwo el eɔɔ ejec'ab ee?» ³⁰ Jesu ɔdu eb dad'r nine: «Eɔɔ nyam igb Jerusalem am us nuɔ es im Jeriko baɔn etɔ l'ey elu abu em. Wel ɔ'r, eb'r mob etɔ wel digɔ elu'l es im. Etɔ n'anɔ luw lele owr anɔ ab ec'araɔn. ³¹ Egb waw es nyam eb ejagb a aam. Eke li b'uyum ow ab a, l'aru l'egb ow es n'im. ³² Leviel em ec'eɔɔ nyam ek'eb ejagb a am ow a, ekn'n, etɔ in yeɔi l'aru l'egb ow es n'im. ³³ Kɔ Samari iy nyam ek'aam usu a, im ok yogɔ. Eke li b'ekn ow a, ow e low ɔny'n ɔɔɔɔ. ³⁴ L'eri n'im li titm ow, l'oc mar li ɔyɔɔ ow abi ab es, l'ok mun em[†] etɔ n'awɔ ow abi ab es. L'oc ow in e gbaɔkɔ ab af, l'oc n'im ow etu eb usu. ³⁵ Eke legɔ eny a, l'oc os yony[†] n'ɔɔ etu eb usu a ec'es ew es a, etɔ li dad ow nine: “Kòk eɔɔ na sekp senyn senyn. Ek'os a obn a, em e meny ewl ow em a, m'ow mi ɔɔɔɔ feɔ.” »

³⁶ Etɔ Jesu ibrm'n nine: «Kɔ aɔɔ nyahan amua em a, bwo el eɔɔ eke elu a ɔr eb mob a e lawl ee?» ³⁷ Etɔ ol e low any uw es a nine: «Eɔɔ a ek'ikɔ'n ɔɔɔɔ a anake el lawl a.» Etɔ Jesu dad'r nine: «Im ke ɔ yeɔi kòk eɔen.»

Jesu im am ekn Mart lele Mari ab

³⁸ Eke Jesu lele in e jam esel ab ab us ejagb aam a, -n'im -l'ok baɔn nyam. Yogɔ yɔw nyam eke wel b'esɔ Mart eb Jesu in e gbugɔ a. ³⁹ N'ony lisijɔw nyam eke wel b'esɔ Mari, [†] ke ow sig es Es Kɔtɔkɔ e saw am iri ow ec'odad a. ⁴⁰ Mart eke akɔ e juma kok afɔn es a ow eɔn Jesu etɔ dad nine: «Eɔɔ gbɔl, kɔ ow ám kokm'ɔ low kaka sos em eke em lisijɔw elu'm es em ɔny m'am kok akɔ e juma na ab ee? Dàd'r ke l'ów l'elum im abu.» ⁴¹ Es Kɔtɔkɔ dad'r nine: «Mart, Mart, am ebr ermij lul es ów nɔnɔ eci, ⁴² kɔ low nyam ɔny coco ce akpl: Mari ɔsum yec'a eke akpl a oc, etɔ eɔɔ k'ɔtum ebm'n abu em.»

11

Jesu am yeɔm jam esel a Nyam ɔɔɔɔ

Matie 6.9-13; 7.7-11

¹ Legɔ nyam Jesu im usu nyam am ɔɔɔɔ Nyam. Eke ni ɔɔɔɔ Nyam bake ow uwr a, in e jam esel ab em ec'eɔɔ

[†] **10:27** Ol ɔkn 6.5; Ob Ap 19.18. [†] **10:28** Bèbmɔ Ob Ap 18.5. [†] **10:34** Mar lele mun ab el sekp eke legɔ ab em a wel b'oc okr eɔɔ eke ob kok a sel es. Bèbmɔ Esayi 1.6. [†] **10:35** os yony:os ek'ebm seɔɔ lew yony e sekp kok e labm ɔɔɔ. [†] **10:39** Mart lele Mari ab: èkn Jan 11.1; 12.1-3.

nyam ibrm'n nine: «Egɔ ɔgɔl, yɛgm ɛy elel eke si ki ɔɔɔɔɔɔ Nyam, ɛsɛ elel eke Jan mij ok nuɔ ɛs yɛgm in e jam ɛsɛl ab af.»² Jesu dad ɛl nine: «Eke b'ow ɔɔɔɔɔɔ Nyam a, ke dadr ɛsrɛ:

ɛs, ke ɔ e nin lala a ɔny elum,

ke ɔ ec'es ɛw a ow.

³ ɔɔ ɛy lɛgɔ lɛgɔ ec'ob ij ek'it a.

⁴ Ap ɛy e sikpl, eke ɛy yeji si b'ap agɔ eke bi kok ɛy low ɔɔɔ a.

Ki yeɔ ɛy si k'ɛy ɛbm owi em.»

⁵ Emɛny Jesu dad ɛl nine: «S'oc low nyam s'ebmn: ɔny em ec'ɛgɔ nyam im njijm em ɛɔɔ lawl nyam ɛɔɔ am ibrm'n ɛsɛ: «Em lawl, abmn'm futufutu nyahan. ⁶ Em lawl nyam ek'ɛc aam usu a ow em ogɔ a, ɛɔɔ m'onym ob kaka eke mi k'ɔɔ'n l'ij.» ⁷ ɛɔɔ lawl a ek'anɔ akɔ a dad'r nine: «K'ijr'm gbɛ! M'abl ɛl ɔ. Em lele em ec'ey ab s'ɛru ɛs ɔ. Mi k'ɔtum m'igbm m'ɔɔm'ɔ futufutu!» ⁸ Eke ow el lawl yeji, li k'ow l'igbm n'ɔɔm ow futufutu a eke ow ibrm a. Kɔ eke n'am at l'ibrm ow a, li b'ow l'igbm n'ɔɔ ow ob fɛɔ a eke ow am ibrm'n a, ɛs eke k'onym'n a sosisem. †

⁹ Eke ow el ɛbɛn a, m'am dad ɔny: ibrmn ob eke erurir a, Nyam b'ow ɔɔ ɔny. ɔɔl ɛs, ɛɔɔ Nyam b'ow ɔɔ ɔny

ɛɔɔ'n. Icmn lisany abu, ɛɔɔ Nyam b'ow fig ɔny. ¹⁰ Kɔ ɛgɔ fɛɔ eke b'ibrm ob eke l'erur a, Nyam b'ɔɔ'n; ɛgɔ fɛɔ eke b'ɔl ob eke l'erur a es a, Nyam b'ɔɔ n'ɛɔɔ; ɛɔɔ Nyam bi fig ɛgɔ fɛɔ eke b'icm'n lisany abu a. ¹¹ ɔny em aɔa, bwo ec'ɛgɔ el iy ɛs eke jim b'ibrm'n futufutu, ke l'oc lebn n'ɔɔ ow ee? † Oglog jim b'ibrm'n ɔɔɔ, ke l'oc lorɔɔ n'ɔɔ ow ee? ¹² Emɛny ow b'ibrm'n ɔgɔs mbue, ke l'oc bɔbɔn n'ɔɔ ow ee? ¹³ ɔny nana ek'eel agɔ ɛɔɔ a b'uwɔ ob amamn any ɔɔɔ ɔny ec'ey; ayaf Nyam ek'anɔ afr a k'ow kokm ow afɔm ɛs ee? Agɔ eke am ibrm'n Abɔ Lala a, li b'ow n'ɔɔ wɛl.»

Jesu in ɔny agɔ ec'abɔ

Matie 12.22-30; Mark 3.22-27

¹⁴ Lɛgɔ nyam, Jesu am ogɔ abɔ ɔɔɔ ek'anɔ igɔ nyam em, ke ow ɔɔ'n l'el ɛbrm. Eke abɔ ɔɔɔ a ɛy ɔkm a, ɛbrm a am dad odad ɛɔɔ agɔ a low am iti any. ¹⁵ Kɔ agɔ oglog am dad ɛsɛ: «Belsebul ek'el abɔ ɛɔɔ ec'es ɛw ɛs a anake b'ɔɔ'n abusu l'ogɔ abɔ ɛɔɔ amua a!»

¹⁶ Agɔ oglog erur eke k'ɛbm'n odad ɛbl em. -N'am ibrm eke ow ki kok mɛny ɛwr yɛgm eke ow ec'abusu b'anɔ Nyam ogɔ ow. ¹⁷ Kɔ Jesu uw ɛl ec'ow tutɔ ab any,

† **11:8** Kɔ eke n'am at l'ibrm... a sosisem: odad na Grɛk em, wɛl ɔtu ek'itɔɔ ejec'em dad ɛsɛ Kɔ li b'ow l'igbm n'ɔɔ ow ob fɛɔ eke ow am ibrm'n a, aɔɔke ow am at l'ibrm'n. † **11:11** Luk eci silel ɛsig oglog em a, wɛl ɛɔɔnm: ke jim b'ibrm'n futufutu, ke l'oc lebn n'ɔɔ ow ee? ɛkn Matie 7.9.

etj li dad wɛl ninɛ: «Es ɛw fɛɲ eke in ec'agɲ a ubr ɛm a b'uy; ɛbɛn nɛnyɛmbri nyam akɲ ek'ubr ɛm a yeji b'uy. 18 Eke Satan ubr ɛm sakp yony, ke in ec'es ɛw a ɔtu eke k'anɲ ee? ɔny bi dadr eke Bɛlsebul ec'abusu ɛm m'am ogɲ abɲ ɛɲɲɲ. 19 Eke ow el ɛbɛn, ke ɔny agɲiyɛl ec'a eke b'ogɲ a, kɔ bwo b'ɔɲ el abusu ee? El obi -n'am yeɣm eke ɔnymn low ij! 20 Tasi ɛm a, Nyam ec'abusu ɛm anake m'am ogɲ abɲ ɛɲɲɲ a; ow am yeɣm eke Nyam ec'es ɛw a ow ɔny ec'araɲɲ ŋ. †

21 Eke lɛc ɛs nyam ok ar mob sos am ɔsu in e gbugɲ a, in ec'ob ɔny fɛɲ b'anɲ tiɲ. 22 Kɔ eke lɛc ɛs ɛjɛci nyam ow ɛɲɲ'n ɛtj akm'n es a, ow b'eb'r ar mob a eke n'am ɔmn a, ke ow eci mob eke l'eb a, li cɛc n'ɔɲ agɲ. 23 ɛgɲ ek'anm ɛm ab a, el ɛm ec'ifnu; ɛtj ɛgɲ eke ɛluam im abu s'asm Nyam ec'ey luku a, am ɔmun el es.»

Abɲ ɲɲ ek'ɛy ɔkm ɛgɲ ɛm a ɔtu ek'ɛwl ow

Matie 12.43-45

24 ɛmeny Jesu dad ninɛ: «Ek'abɲ ɲɲ nyam anɲ ɛgɲ ɛm ɛy ɔkm a, li b'anɲ usu wɛwɛ n'am rereb usu a, n'am ɔl usu eke li k'ir. Eke sica n'ɛɲnm a, ke n'am dad in ɛm l'ɛsɛ: “Mi b'ow m'ɛwl m'im m'ɛy ɛm ec'akɲ a eke m'anɲ m'ɛy ɔkm a.” 25 Eke li b'ɛwl meny l'ow a, li b'ɛkn eke wɛl apl akɲ ab es ayl, wɛl nyinyimn ow akpl. 26 Sica li

b'ɛwl n'im l'ɛsɲ lawlɛl abɲ ɛɲɲɲ lɔbɲ ek'uy akm'n, -li b'okr af -l'ir yogɲ. Ow e jam a, abɲ amua b'ijr ɛgɲ na gbɛre akm kɛkɛre ec'a.»

Ehe tasi

27 Eke Jesu dad odad na ɛbɛn ok es a, yɔw nyam anɲ bieku ab ɛm ɔdu odad eb dad ninɛ: «Ehe el yɔw na eke ew'ɲ ke ɔɲ'ɲ meny a eci!» 28 ɛtj Jesu dad ninɛ: «Nawɛ, kɔ ehe tasi el agɲ a ek'am iri Nyam ec'odad ke am ɛlum a eci!»

Farisiɛl am ibrm eke Jesu ki kok meny ɛwr nyam

Matie 12.38-42

29 Eke agɲ a am ow Jesu ogɲ egbekl ɛm a, li dad wɛl ninɛ: «Yeɣenyina ec'agɲ ɛɲɲɲ amua am ibrm meny ɛwr, kɔ wɛl k'ow kokm meny ɛwr kaka ɔɔm el, eke ow elm Jonas ec'a cɛ. 30 Tasi ɛm a, ɛsɛ elɛl eke Jonas el Ninif baɲɲ ɛyɲ e meny ɛwr ab af a, † ɛbɛn cɛ ɛgɲ ec'ly yeji b'ow el yeɣenyina ec'agɲ a e meny ɛwr. 31 Jɛj ok e lɛgɲ a, Seba ec'es ɛw lis a b'ow igb inym es yeɣenyina ec'agɲ a ec'any af, ɛtj b'ow ɔb el low, anke n'anɲ usu kpekpe l'ow yec'ɛtj ke l'iri Salomɔ e sɛwr e sodad a. † ɛtj kin, ɛgɲ anɲ ek'agb akm Salomɔ! 32 Jɛj ok e lɛgɲ a, Ninif baɲɲ ɛyɲ b'ow igb yeɣenyina ec'agɲ a ec'any af ɛtj b'ow ɔb el low, anke eke -l'irir Jonas eci Nyam odad a,

† 11:20 Jesu fifn Satan ec'es ɛw ab es. 3.3-5. † 11:31 ɛkn 1 ɛb Ebu 10.1-10.

ɛkn Luk 10.18. † 11:30 ɛkn Jonas

-l'itɲn erm em. Etɲ kin, eɲɲ anɲ ek'agb akm Jonas!»

Kenise e nyandre
Matie 5.15; 6.22-23

³³ «Eɲɲ iɲɲm kenise itam es ob ew, kɔ wɛl b'igɲ kenise a, ob gege af wɛl b'itm es yec'etɲ ke agɲ eke b'ok akɲ a ékn usuayl. ³⁴ N ec'anyamn a el ɲ e sos meɲl a e kenise: ek'anyamn akpl'ɲ a, ɲ e sos meɲl a fɛɲ anɲ usuayl em; kɔ ek'anyamn akplm'ɲ a, ke ɲ e sos meɲl a yeɲi anɲ ncebn em ɲ. ³⁵ Na sosiem a, èw erm ke usuayl ek'anɲ'ɲ em a k'élm ncebn. ³⁶ Eke ɲ e sos meɲl ikpr kaka anm ncebn em, etɲ fɛɲ anɲ usuayl em a, sos a nimum b'ow anɲ usuayl em, ese elel eke kenise bi jeɲn in ec'usuayl mamn ok'ɲ af ab af.»

Jesu am cicr Farisiel lele ol e low yeɲm esel ab

Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

³⁷ Eke Jesu dad odad bake ow uwr a, Farisi nyam esɲ'n ob ij. Jesu eɲɲ etɲ im ey akɲ a sig es ob ij usu a in ab. ³⁸ Gbuɲ ke -l'ij ob a, Jesu yɔgm sabu ese elel eke el ec'ol a dad ab af; low na iti Farisi a any. ³⁹ Kɔ Es Kɔtɔkɔ uw in ec'ow tutr ab any etɲ dad'r nine: «Kin elel eke ɔny Farisiel anɲnin: ɔny, b'etɲn mij kpɔk lele nagben ab eci jam jam ab es; kɔ ɔny e lokm a, ów enɲɲ b'iy em: b'erurir ob ɔny toɲ él ɔny mil, etɲ bi kokr lokm

suɲ owi. ⁴⁰ Anyamb agɲ! Kɔ ow elm Nyam a eke kok sos af a kokm lokm a yeɲ'ee? ⁴¹ Gbuɲ ke ɔny e low a áyl akpl tasi a, ɔɲn ɔgbɔru ɔny e magben em ec'ob a lele kpɔk em ec'ab ab.

⁴² Farisiel, gbre él ɔny eci! Anke b'ɔɲn Nyam ɔny ec'ob fɛɲ eke b'ewal a eci sakp lew em toɲ alaf mob yeɲi, † gbekɔ éwmm Nyam ec'erur a eke k'ɔny n a lele low nenyembri nyam e kok ab e low any. Ke tasi em a, low na anake wɛl ki kok a, ke ow e likpr a yeɲi wɛl k'igɲm elum es.

⁴³ Farisiel, gbre él ɔny eci! Anke b'erurir Nyam nuɲ ign susu e mekpɲ anym e sisigr, etɲ dedeku em b'erurir eke wɛl k'esɲn ɔny elum em.

⁴⁴ Gbre él ɔny eci! Anke anɲn ese uwɔmu eke wɛl ewrm meny, ke any uwm em, wɛl b'uyu af af!» †

⁴⁵ Ol e low any uw esel em ec'eɲɲ nyam dad'r nine: «Low yeɲm agɲ es, eke am dad eben, ke ey anake am wewr ey a!» ⁴⁶ Jesu ɔdu eb dad'r nine: «Ol e low any uw esel, ɔny yeɲi gbre él ɔny eci! Anke b'uyulil agɲ erekp legleg etɲ érumm eke k'elumn el abu -l'uyu erekp a.

⁴⁷ Gbre él ɔny eci! Anke bi kokr suwɔmu amamn ɔɲ'n Nyam e kokoba ɔb esel ek'ɔny esel ibi a! ⁴⁸ Na bi yeɲm eke ɔny esel ec'ow eke kok a ɔny yeɲi erurir, anke -l'ibi kokoba ɔb esel, etɲ ɔny yeɲi bi kokr el eci suwɔmu!

† 11:42 Ékn Matie 23.23 ec'akr otar a.

† 11:44 Ékn Matie 23.27 ec'akr otar a.

49 Na sosisiem Nyam, in e sɛwr ab ɛm dad nine: "M'ow m'awɲ ɛl kokoba ɔb ɛsɛl lele ɛrm ɛsɛl ab; -li b'ow -l'ibi wɛl ɛm ec'agɲ bɛb, ɛtɲ -li b'ow -l'ijr bɛb gbɛr."

50 Na sosisiem, Nyam b'ow kok yɛfɛnyana ec'agɲ a low ɲɲɲ, kokoba ɔb ɛsɛl eke ɛl lagɲɛl ibi wus na eci kok ɛm ɛtɲ sosisiem. 51 Ow ɔb nuɲ Abel ec'ibi ɛm toɲ im igɲ Zakari eke wɛl ibi egb waw usu a lele usu lala ab ab ec'araɲɲ a. † ɛɛ, low nawrɛ m'am dad ɔny: Nyam b'ow kok yɛfɛnyana ec'agɲ a low ɲɲɲ, agɲ na fɛɲ eke wɛl ibi a sosisiem.

52 Ol e low any uw ɛsɛl, gbɛr ɛl ɔny eci! Anke ocr low any uw e safuɛ a eke b'ɔɲ ɛgɲ abusu uw low any a; ɔny obi a yɛji ɔkɲm ɛm, ɛtɲ b'ɛdɲnin agɲ eke am erur eke k'ok ɛm a yɛji.»

53 Eke Jesu ɲgboɲ yogɲ a, ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiɛl ab ɛrm ebl ligbɛl ɛtɲ -n'am bibrɲ ow ɔw ɲɔɲɔ. 54 -N'am uk ow meb eke -li k'ony ow eke batɲ yadɲ ɛm ec'odad ka anɲ'n nɛnym ɛy ɔkm.

12

K'èel ɛnyɛmbri yony yony ɛsɛl

Matie 10.26-27

1 Lɛgɲ ab ɛm a, agɲ fandi fandi as luku toɲ batɲ am yuyurir af. ɛtɲ Jesu ikɲ anym am dad in e jam ɛsɛl a odad ɛsɛ: «M'am dad ɔny, ɔsur sos Farisiɛl e lijru a

ek'el ɛnyɛmbri yony yony owi a e lís. 2 Low fɛɲ eke lɔl es a b'ow ɛy ɔkm, ɛtɲ low fɛɲ ek'el asre ɛm ec'a, wɛl b'ow uw any. 3 Low fɛɲ eke b'ow dadr saw ɛm a, wɛl b'ow dad ok ɔkm agɲ a fɛɲ ec'any af; ɛtɲ yec'eke b'ow abal ɛl anɲɲ akɲ dadr ɔw sɛsl ɛm, okr ɔny lawlɛl ɔru ɛm a, wɛl b'ow oc uyu luw af ɛlul lebl agɲ iri.» †

ɛgɲ ek'it eke wɛl k'uru

Matie 10.28-31

4 «ɛm lawlɛl, m'am dad ɔny, k'urur agɲ a eke b'ibi sos megl, ke ow e jam a k'ɔtum kokm low kaka fɛɲ ij a. 5 M'am ow mi yɛgm ɔny ɛgɲ eke k'urur a: urur Nyam eke luw e jam a, ɔny abusu ek'oc ɔwl ɔny gbɛr ij usu a. ɛɛ, m'am dad ɔny, in anake ɔtur eke k'urur ir a!

6 Kɔ wɛl ɔlm yay yen ijɲm lɛl yony ee? ɛbɛn yɛji Nyam ijɲm ɛl ɛm e nyam es. 7 ɛtɲ ɛmɛny ɔny ec'a, ɔny e sin nuɲ bɔbɔ yɛji Nyam awl uw any. K'urur ɛrɲɲ: ɔny, iil an akɲm siyay!»

Jesu Krist ec'ɛgbr lele ɛgɲ eb ab

Matie 10.19-20; 10.32-33; 12.32

8 «M'am dad ɔny, ek'ɛgɲ nyam bi dad dedeku ec'any af eke in el ɛm eci, afr, ɛgɲ ec'Iy yɛji b'ow dad Nyam ec'ɛrm ɛsɛl ec'any af ɛsɛ: "L'el ɛm eci." 9 Kɔ ek'ɛgɲ nyam bi dad dedeku ec'any af ek'in uwm im any, ɛbɛn afr, ɛgɲ ec'Iy yɛji b'ow dad

† 11:51 ɛkn Matie 23.35 ec'akr otar a.

† 12:3 ɛkn Matie 10.27 ec'akr otar a.

Nyam ec'erm esel ec'any af ese: "M'uwm'n any." ¹⁰ Egn fex eke bi dad odad nux ok egn ec'Iy af a, Nyam b'ow oc ap'r; kɔ egn yec'eke dad odad nux ok Abn Lala af a, Nyam k'ow ocm apm'n.

¹¹ Eke wel b'ot im ɔny jej ok em Nyam nux ign susu, ow k'odm es ew esel ec'any af, ke ermij k'ok ɔny low yec'eke ki dadr ednin ɔny sosi abu any a eci, ¹² anke wanci ab af ce Abn Lala b'ow yegm ɔny low yec'eke ki dadr a.»

Gbrengbi nyamb egn ec'odad nyandre em

¹³ Bieku ab em, egn nyam dad Jesu nine: «Low yegm agn es, dad em lisijim cec in lel em ab ec'ob ɔny a eke ey es ew ey es a.» ¹⁴ Etn Jesu dad'r nine: «Em lawl, wel ewm im eke mi ki jej ɔny ec'ow m'ok, ke mi cec ɔny yony a ec'ob ɔny a m'ɔn ɔny.» ¹⁵ Emeny li dad wel fex nine: «Ewr erm, ke ɔsur sos ob ɔny ec'erur fex e lis. Kɔ egn ec'owr anj tasi a anm in ec'ob ɔny ab em eke l'el gbrengbi yeji.»

¹⁶ Na sosiem li dad wel nyandre em ec'odad na nine: «Gbrengbi nyam ɔny wus eke egb ɔsu af nɔɔ. ¹⁷ Etn in em n'am tutr ow li dad l'ese: "Kɔ ayaf mi ki kokr ee? M'onym usu eke mi k'ub em ec'egb na fex m'ok." ¹⁸ Tutr nyam ow'r erm em etj li dad nine: "Kin ow eke

mi ki kok: mi b'ow m'ufn em ec'egbel amua fex es, ke m'us mel egbel ejeci, ke m'as em ec'egb a fex lele ob ɔny a fex ab luku em yogj. ¹⁹ Ke mi dadr em sosi m'ese: M'ɔny nux mamn gbɛ! M'ɔny ob nɔɔ m'ew es akpo nɔɔ eci. Ow it ce ke mi sig es m'am ij, ke m'am egn, ke m'am kok sos em ign!" ²⁰ Kɔ Nyam dad'r nine: "Nyamb egn! Ncok a ce n ec'owr anj a b'ow uwr. Etn sica ob na fex eke ot ok es a, bwo ec'egj eci ow b'ow el ab ee?" ²¹ Emeny Jesu dad nine: «Eben nenyembri nyam ow b'ow el egn eke b'as ob ɔny luku in obi eci, ke ɔlm Nyam ogn ec'ob ɔny es a.» †

*ɔny ɔmn Nyam em
Matie 6.25-34*

²² Emeny li dad in e jam esel a nine: «Na sosiem a, m'am dad ɔny: k'ebar ob eke k'ijr esjn sel oglog ob sos ew e low ermij, ²³ anke owr anj akpl akm ob ij, etj sos megl akpl akm ob sos ew. ²⁴ Ekan ebl kpɔm yeji: -l'ewlmn egb, -l'ubmn egb. -N'onymn oj, -n'onymn egbel -l'okmn egb em, gbekɔ Nyam bi gbagbl el. ɔny ijil an nɔɔ akmn ɔr amua! ²⁵ ɔny em, bwo ec'egj ɔtu eke in ec'ermij ebr em k'obn in ec'owr anj e segj a tel ee? † ²⁶ Eke low tesli em ɔtumn eke ki kokr low kaka, ke bla etj b'ebar low

† 12:21 Ekn Matie 6.20; Luk 12.33; 16.19; 18.22. † 12:25 k'obn in ec'owr anj e segj a tel: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itjn ejec'em k'igbl sos ogn agb tel in obi ee?

ejeci ek'anη a ec'er mij ee?
 27 Lèer ògm e suw òdòdò ec'elel eke b'elil: -li kokmn juma, -l'olmn gbad. Gbèkò m'am dad òny eke Salomò ek'òny ob nòkò a yeji, † ònym ob sos ew ek'akpl akm suw òdòdò amua em e nyam.
 28 Nyam b'ew ògm e suw ek'anη yefenyana, ke efi wèl b'ow oc òwl alm a ob sos. Sakp abi òny yeji li k'ow l'ewm òny ob sos èben ee? Òmn ufum òny es gbè! 29 Kì lulil es k'òl ob yec'eke k'ijr ke éghn a es. 30 Tasi em a, wus na eci Nyam any uwm esel anake sakp sakp fèh b'òl ów amua es a. Òny ec'a, òny Ès uw any eke ònyn ow ec'es abur. 31 Nyam e gbrenghbi usu a e low ókr òny ermij, ke ow e likpr a fèh Nyam b'ow igη af òη òny.»

Afr ec'ob òny

Matie 6.19-21

32 «Òny agh lukuli na ek'am usr'm jam a, k'ùrur erηn, anke òny Ès erur eke k'òη òny in ec'es ew ab em ec'òwro. 33 Òl òny ec'ob òny a ijr, òcr ow ec'os ek'èhan a apr ògboru. Òl ob eke ughm es a es. Àsr òny ec'ob òny a luku afr, yogη ow k'òtum iram, elu yeji k'òtum itηnm abu, etη sisη yeji k'òtum ηηnm. 34 Tasi em a, yogη eke òny ec'ob òny b'anη a, yogη cè òny ec'erm a yeji b'anη.»

Ànηn sos bèbm em

35 «Èwr ob sos, gìghn al ám iri, ke ínymn es juma kok eci.
 36 Ànηn esè juma kok esel ek'am eku el ec'akη es eke b'ow anη mèbi ec'es gbèghl em ow af, yec'etη ke li b'ow eke li b'icm lisany abu a, ke -li fig ow. 37 Ehe él juma kok esel amua eke gbugη es a b'ow èhan any owr a eci! Low nawrè m'am dad òny: li b'ow l'ew ob sos, n'óη wèl ok es, ke n'óη wèl ob ij. 38 Eke l'ow lègh usu em, oglog ow afη es yeji, etη n'èhan wèl any owr, ke ehe el el eci!

39 Ìrir low na ow ók òny es sos em senyn senyn: blèl akη es b'uw wanci eke ulu k'ow ab any ana, ke blèl li kí yèbm ow epirm eym'n akη.
 40 Òny yeji bèbm n sos anke egη ec'Iy b'ow ow wanci af eke k'ow òmmn a.»

*Juma kok es mamn lele
 juma kok es ηη ab*

Matie 24.45-51

41 Na sosiem Pier ibrm'n nine: «Egh gbèl, kò ey sony cè ec'odad am dad nyandre em, kò agh a fèh ec'ee?»
 42 Etη Ès Kòtòkò dad nine: «Bwo ec'egη el juma kok es mamn, nun em òny es ee? L'el egη eke in ec'es ew es a òη abusu eke k'èkn juma kok esel ejec'a e lís e low, ke n'óη wèl ob ij wanci a ek'ow b'it a. 43 Ehe él juma kok es ikη na eci, eke in eci es ew es a eci meny ewl ow em, b'ow èhan am kok juma a! 44 Low nawrè m'am dad òny: es ew es a b'ow afl

in ec'ob ɔny a fɛɲ es elul il abu ɛm. ⁴⁵ Gbɛkɔ eke sica juma kok ɛs ikɲ na bi dadr in sosi eke in ec'es ɛw ɛs a in k'ow in owm caca, ɛtɲ li b'ow l'ɔb nuɲ n'am ɔr juma kok ɛsɛl ɛjɛc'a, ɛgɲ lel ɔyɔw ab, n'am ij ob ke n'am ɛgɲ mar ow ám ɔny'n, ⁴⁶ es ɛw ɛs a b'ow ɛwl ow lɛgɲ eke li k'ow n'ɔmm, wanci af eke li k'ow l'uwm any. Li b'ow l'ogɲ juma kok ɛs a, † ke n'ón ow Nyam any uwm ɛsɛl ɛci gbɛre ij a. ⁴⁷ Juma kok ɛs yec'ek'uw low yec'eke in e es ɛw ɛs a b'erur any ke am kokm a, wɛl b'ow ɔr'r ɲgbɛɛ ɛm sakp nɔnɔ. ⁴⁸ Gbɛkɔ juma kok ɛs yec'ek'uwm low yec'eke in e es ɛw ɛs erur ab any ke kok low ek'it eke wɛl k'ɔr'r a, wɛl b'ow ɔr'r ɲgbɛɛ abi ka ɛm ɛɛ. ɛgɲ a eke wɛl ɔɲ nɔnɔ a, wɛl b'ow ibrm'n nɔnɔ; ɛgɲ yec'eke wɛl abul nɔnɔ a, wɛl b'ow ibrm'n ow ok af.»

Jesu sosiɛm ec'ɛm bubr owi

Matie 10.34-36

⁴⁹ «M'ism Nyam e jɛj ok ec'al ab wus na, † ɛtɲ m'am erur eke jɛj ok a k'el caca. ⁵⁰ M'ow m'ɛy gbɛre ij ligbɛl ɛm ek'el mij ok nuɲ mum nyam, ɛtɲ ow am ijr'm gbɛɛ ɛrm ɛm tonɲ lɛgɲ a eke low na b'ow iy nɛny a. ⁵¹ Kɔ am tutar ek'ɛrm es ɛy m'is wus ee? Njan, m'am dad ɔny eke na ɛm bubr! ⁵² Sica jam aɲa, bosu nyam ɛm ec'agɲ

yen ek'anɲ a b'ow ubr ɛm: nyahan b'ow inym es, ɛtɲ yony yɛji b'ow inym es ke - n'am ifanin. ⁵³ Iy ɛs b'ow ifn jim ɛtɲ jim yɛji b'ow ifn'n. Iy lis b'ow ifn jɔw ɛtɲ jɔw yɛji b'ow ifn'n. Jim ɛy b'ow ifn ɛc lis ɛtɲ ɛc lis yɛji b'ow ifn'n.»

Sɛgɲ ec'any uw e nyandre Matie 16.2-3

⁵⁴ Sica Jesu dad bieku a yɛji ninɛ: «Eke b'ɛkan afr ibɛr es ligbn es ɛru usu a, kpɛkɲ bi dadr eke Nyam b'ow an, ɛtɲ ow b'el ɛbɛn. ⁵⁵ ɛtɲ eke b'ɛkan eke lɛf gbagba igb ɛb ɛsr a, bi dadr eke elubu b'ow ow, ɛtɲ ow b'el ɛbɛn. ⁵⁶ ɛnyɛmbri yony yony ɛsɛl! Eke bi lɛɛr afr lele wus ab a, b'uwr lɛgɲ ec'elɛl eke ow b'ow anɲn ab any: bla ɛtɲ úwmn lɛgɲ na ek'anɲ ɔny any af a e nyandre ab any ee?»

Ifnu ab ec'ɛm okr owi

Matie 5.25-26

⁵⁷ «Kɔ bla ɛtɲ ɔny obi ɛm am jɛjmn okmn kokmn yec'eke akpl ab ee? ⁵⁸ Eke batɲ ɛgɲ ɔɲ'ɲ dedeku ɛtɲ aamn jɛj ok usu ɔny yony mum a, ke ɛjagb ek'aamn a, dàdr low a okar ɛm yec'ɛtɲ ke li k'ócm n'iim'ɲ jɛj ok ɛs ogɲ; ke jɛj ok ɛs yɛji k'ócm ɛlum'ɲ usu ɔsu ɛsɛl abu ɛm ɛlum'ɲ sobel ɛm. ⁵⁹ M'am dad'ɲ eke k'ow ɛym ɔkm yogɲ eke ɔɔgm ɲ e labm a fɛɲ ek'ɔny a uwarm.»

† **12:46** li b'ow l'ogɲ juma kok ɛs:odad na Grɛk ɛm, wɛl ɔtu ek'itɲn ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ li b'ow li kok juma kok ɛs a low ɲɲɲ afɲn es. † **12:49** Bèbmɛn Esayi 66.15-16.

13

Erm em itɣn owi

¹ Lɛɣɣ ab ɛm, aɣɣ bɛb ow am dad Jesu: «Es ɛw ɛs Pilat ɔɣ wɛl ibi Galile ec'agɣ ek'im am kok egb waw ɔɣ Nyam a.» ² Jesu dad ɛl ninɛ: «Kɔ am tutar eke Galile ec'agɣ amua eke wɛl ibi a, -l'el sikpl ɛsɛl ɛgbɛl -l'akm Galile ec'agɣ a fɛɣ ee? ³ Nɣaɣ! M'am dad ɔɣ; eke itɣnmn erm ɛm, ɔɣ fɛɣ b'ow uwr ɛsɛ ɛl af. ⁴ ɛɣɣ kɔ aɣɣ lɛw niwn a eke Silowe † yɔɣɣ, ɛl gege a bubm ok af ibi a, kɔ ɛl -l'el aɣɣ ɛɣɣ -l'akm Jerusalem ec'ɛb ɛɣɣ a fɛɣ ee? ⁵ Nɣaɣ! M'am dad ɔɣ: eke itɣnmn erm ɛm, ɔɣ yɛɣi b'ow uwr ɛsɛ ɛl af.»

Babm e likɣ a eke ɔsum ey

⁶ ɛɣɣ Jesu dad ɛl odad nyandre ɛm ninɛ: «Iɣɣ nyam ewl babm e likɣ in ec'egb ɔɣm a. Li b'ow ɔɣm a eke li k'ow babm a, n'ɛɣnm. ⁷ ɛɣɣ li dad juma kok ɛs a ninɛ: “ɛkn: akpo nyahan ɛɣɣ eke mi b'ow e mi k'ow babm na, kɔ m'ɛɣnm. Ʋbr'r es! Kɔ bla ɛɣɣ li k'eb wus n'ɔnym ab ɔfr ɔfr nɛnɛ!” ⁸ Kɔ juma ɛs a ninɛ: “ɛɣɣ gbɛl, yɛb'r n'áɣɣ lakpo na yɛɣi; m'ow m'agbr wus mi did'r, m'ók'r suw ɛɣɣun. ⁹ Ow k'ɔdm lakpo ek'am ow a, li b'ow l'ɔsu ey. Ek'ow elm ɛben a, ke ɔɣ wɛl ubr'r es.” »

Jesu ewlm ɔl lis nyam nɛnɛɣɣ e lɛɣɣ

¹⁰ Nɛnɛɣɣ nyam, Jesu am yɛɣm aɣɣ low Jwifɛl e Nyam nuɣ ɣɣ usu. ¹¹ Yɔɣɣ a ɔl lis nyam aɣɣ. Ow ij akpo lɛw niwn, eke abɣ ɣɣ nyam ɔɣ ibn'n ɛs ɛɣɣ l'ótum eke li k'inym ɛs. ¹² Eke Jesu b'ɛkn'n a, l'ɛsɣ ow ɛɣɣ li dad ow ninɛ: «Wɛl eb ɛlu'ɣ ɛs ɣ ec'ɔl na ɛm ɣ!» ¹³ Jesu at'r abu nuɣ, ɛɣɣ kɣɛɣ n'inym ɛs ɛɣɣ ɛɣɣ n'am kɔklm Nyam.

¹⁴ ɛben a, Nyamel a ec'ɛs ɛw ɛs a ebl erm ewlm owi na eke Jesu kok nɛnɛɣɣ e lɛɣɣ a sosiɛm. Li dad dedeku a ninɛ: «Sɛɣɣ nɔhɔn aɣɣ eke wɛl ki kok juma; † blel ówr lɛɣɣ ab ɛm wɛl ɛwlm ɔɣ, ke ow k'elm nɛnɛɣɣ e lɛɣɣ!» ¹⁵ ɛs Kɔɔkɔ eb odad ɛɣɣ am dad'r ɛsɛ: «ɛnyɛmbri yony yony ɛsɛ! Nɛnɛɣɣ e lɛɣɣ ɔɣ ɛm ec'ɛɣɣ nyam nyam bi mɔmu in ec'id ek'anɣ ob ij usu a ɛs ɛy ɔkm, ow k'ɔdm ni mɔmu in e gbɣkɔ ɛs n'im n'ɔɣ ow mij ow ɛɣɣ. Kɔ yadɣ ee? ¹⁶ ɛɣɣ yɔw na ek'el Abraham e lilaw, ke Satan ɔɣ ibn ɛs ij akpo lɛw niwn a, ke ow akplm eke wɛl ki mɔmu'n ɛs ɛb ɛlu'l ɛs nɛnɛɣɣ e lɛɣɣ ee?» ¹⁷ Jesu ec'odad ebl na eke dad a, ɔɣ in ec'ɛfnu a fɛɣ ɛs. Kɔ dedeku a fɛɣ gbɛ sos ɛm am inɣ sijuma ɛgbɛl amamn amua eke n'am kok a sosiɛm.

Likɣ e liy ec'odad nyandre em
Matie 13.31-32; Mark 4.30-32

† 13:4 Silowe Jerusalem ec'ɛberɣ nyam e nin. † 13:14 ɛkn ɔkm Ok 20.9; Ol ɔkn 5.13-14.

18 Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi Nyam e gbrenḡbi usu a ot es ee? Bla lowi wel k'oc ebmn ab ee? 19 N'ann eɛe likɔ e liy nyam eke eḡɔ nyam oc ewl in ec'ɔgm af. L'eli l'agb l'el likɔ ligbel etɔ or ow us mel in ec'al ab em.»

Nyandre em odad ek'el lijru eci

Matie 13.33

20 Emeny Jesu dad nine: «Kɔ bla lowi mi k'oc m'ebmn Nyam e gbrenḡbi usu ab ab ee? 21 Ow ann eɛe lijru eke yɔw nyam oc wuwlm ma † toy likɔ lele yen ab tonj bake ma a nimum inɔ eb es ab af.»

Lisany likekli ec'odad

Matie 7.13-14, 21-23

22 Jesu am eɛ banɔ ekekey lele eḡbel em ab yeɛgm aḡɔ low ejaḡb a ek'aamn Jerusalem oḡɔ oḡɔ a. 23 Eḡɔ nyam ibrm'n nine: «Eḡɔ gbɛl, kɔ aḡɔ tɛl cɛ b'ow eɔn sel ee?» Jesu dad el nine: 24 «Atar sos es okr akɔ lisany likekli em oḡɔ. Kɔ low nawre m'am dad ony: aḡɔ nɔnɔ b'ow ebm eke k'ok akɔ, kɔ -li k'ow -l'otumn. 25 Eke gbugɔ es a b'ow igb abl lisany a safue em a, ony b'ow annɔ gben icmn lisany abu ke dadr eɛre: "Gbugɔ es, fig ey lisany!" Li b'ow li dad ony l'ese: "M'uwm yogɔ ek'ann am owr ab any!" 26 Etɔ ony b'ow dadr ir eɛre: "S'ij ob, s'eḡɔ ɔ ab; yeɛgm aḡɔ low ey ec'eb ab em." 27 Emeny li b'ow li dad ony

l'ese: "M'uwm yogɔ ek'ann am owr any. *Nḡbroɔn em e lís, ony eke bi kokr ów eɔn a!*" † 28 Lɛḡɔ eke b'ow ekan Abraham, Isak, Jakɔb lele kokoba ɔb esɛl a feɔ ab Nyam e gbrenḡbi usu a, ke wel b'ow oḡɔ ok ony gben a, yogɔ anake ca b'ow ikɔn ɔɔn sasagar an em a! 29 Aḡɔ b'ow ann susu susu feɔ ow ok es Nyam e gbrenḡbi usu ec'ob ij usu a. 30 Etɔ aḡɔ beb a ek'el ajamu a, sica b'ow el ányumu. Etɔ ányumu a b'ow el ajamu.»

Jesu am dad Jerusalem ec'es ufɔ owi

Matie 23.37-39

31 Lɛḡɔ ab em a, Farisiel ec'aḡɔ beb ow titm Jesu etɔ dad'r nine: «Iḡgboɔ aɔa im usu eɔeci, kɔ Erɔd Antipas am erur eke k'ibi'ɔ.» 32 Etɔ Jesu dad el nine: «Imn dadr kprakpru na eɛre: "M'ow m'oḡɔ abɔ eɔn, m'ewlm ólu yeɛnyina lele efi ab, etɔ seḡɔ nyahan m'ow m'uar em e juma." 33 Ow akpl eke mi k'imn anym eci em ec'ejaḡb us ab em, yeɛnyina, efi lele lɛḡɔ ek'ann anym am ow ab ab. Tasi em a, ow akplm eke Nyam e kokoba ɔb es k'uw usu eɔeci, ke ow k'elm Jerusalem.»

34 Emeny Jesu low am ey sos em tonj batɔ n'am dad l'ese: «Jerusalem, Jerusalem, ɔ eke b'ibi kokoba ɔb esɛl ke b'or aḡɔ eke Nyam b'erm ow ɔ oḡɔ a

† 13:21 ma:Grek em odad eci irir tasi el farin. † 13:27 Selu 6.9.

mebn em a! Sakp abi m'erur eke mi k'as η ec'ey luku em e lís, εσε el el eke ηγος ey lis b'as in ec'ey luku ωw éw ab af, ετη έγηνm! ³⁵ Ow sosiem kin, Nyam b'ow digη ony ec'akη a elu es fonη. M'am dad ony: k'ow εκnmn'm tonη bake λεγη a ow; yogη anake b'ow dadr εsrε: "Ke Nyam éδη εγη a ek'am ow Es Kotoκo e nin em a ωwrω a!" »†

14

Jesu ewlm ol es nyam nenegη e λεγη

¹ Nenegη nyam, Jesu im Farisiel ec'es εw es nyam oγη ob ij em. Agη ek'ann yogη a am εw'r nyamn. ² Eτη igη nyam ek'ol ony bake ir εw fονη a ow inym'n es any af. ³ Jesu odu odad eb ετη ibrm ol e low any uw esel a lele Farisiel ab ab nine: «Kω ey ec'ol a onη abusu eke nenegη e λεγη wel k'éwlm εγη ee?» ⁴ Kω -l'erurm eke -li ki dad odad. Eτη Jesu itηη olu a abu, ewlm'n ετη elu'l es n'im. ⁵ Eτη li dad wel nine: «Kω eke ony em ec'εγη nyam ony in ec'iy, ow k'odm in ec'id ek'ey mijomu em, kω li k'ow n'iim kpekη n'onym l'ocm ow es eke ow el nenegη e λεγη yeji ee?» ⁶ Low na em a, -l'otum -li dadm ow odad kaka ij.

Dedeku em e susu amamn e sōsum oc owi

⁷ Jesu ebmn nyamn εκn eke agη eke wel b'esη ob

ij a, b'erur eke ki sig es susu amamn. Na sosiem li dad agη a feη nyandre em ec'odad na: ⁸ «Ek'εγη nyam εση'η mebi ec'ob ij em, ke k'im ki sig es usu mamn a. Ow k'odm ke wel éση εγη nyam ek'onny any akm'η a yeji ob ij ab em; ⁹ εγη a ek'εση ony, ony yony mum a, b'ow ow dad'η εσε: "Ígb anη im sig es jam a!", kpekη és em b'ow igb im sig es jam a. ¹⁰ Kω eke wel εση'η ob ij ετη im a, sig es jam. Eke ow e wanci a b'ow ow a, εγη a ek'εση'η ob ij a b'ow dad'η εσε: "Εγη gbεl, òw anym anη sig es any esel ec'usu na."† Ow em a, ow b'ow el η ec'anygbenη agη a feη ek'ann ob ij usu a ec'any af. ¹¹ Tasi em a, εγη feη eke am igbl'l in sosi oγη a, Nyam b'ow ony is'r es, ετη εγη ek'am is es a Nyam b'ow ony igbl'l oγη.»

Kin agη yec'eke wel k'εση ob ij

¹² Eτη sica Jesu dad εγη a ek'εση'n ob ij a nine: «Eke b'ow εση agη ob ij em a, ke k'ésη awlηel, εση jimel, η ec'akη ec'agη lele awlηel egbrengbi ab; el yeji -l'otu eke -li k'εση'η ob ij, ke yec'a eke kok a e labm -n'am sōg'η a. ¹³ Kω ek'am kok low ετη k'εση agη ob ij a, ke èση oγboru, sos éyru, akr kpece esel lele ány eflu ab. ¹⁴ Ehe b'ow el η eci anke agη amua k'ow otum ωwrm oom'η. Kω Nyam b'ow sōg'η ow e labm

lægɲ eke agɲ eke kok ów amamn a b'ow igb luw em anɲ owr a.»

Ob ij ligbɛl e nyandre em ec'odad

Matie 22.1-10

¹⁵ Agɲ ek'anɲ ob ij usu a ec'ɛɲ nyam ek'iri odad na a, dad Jesu ninɛ: «Ehe él ɛɲ eke b'ow ij ob Nyam e gbrenɣbi usu a eci!» ¹⁶ Ɖɲ Jesu dad'r nyandre em ec'odad na ninɛ: «Iɣɲ nyam ɛɲ agɲ nɔnɔ gbɛl ob ij. ¹⁷ Ek'ow sig ob ij e wanci a, l'erm in e juma kok es a im am ɛɲ agɲ a eke l'ɛɲ ob ij a eke k'ow, anɣe sica fɛɲ iy nɛny ŋ. ¹⁸ Kɔ ɛl fɛɲ, ɛɲ ɛɲ am dad in ec'es abur owi. Kɛkɛ em es a dad juma kok es a ninɛ: «Dàd ɛɲ gbɛl a, m'ol ɔgm nyam, ow it eke mi k'im m'ɛkn. M'am nɔɲn'n, m'ony es abur; mi k'ow m'otum m'owm.» ¹⁹ Yony em es a dad juma kok es a ninɛ: «Dàd ɛɲ gbɛl a, m'ol sed lɛw eke mi k'im m'ɛbm m'ɛkn ɛl, m'am nɔɲn'n, m'ony es abur; mi k'ow m'otum m'owm.» ²⁰ Nyahan em es a yeji dad juma kok es a ninɛ: «Dàd ɛɲ gbɛl a, catɲ m'ɛbi yɔw m'oc m'ow m'ɛlu akɲ. Na sosiem mi k'ow m'otum m'owm.» †

²¹ Juma kok es a ɛwl meny im ɛɲ in ec'es ɛw es a, ɛɲ dad'r agɲ a ec'odad eke dad a. Kɔ es ɛw es a ebl erm ɛɲ

dad in e juma kok es a ninɛ: «Ìm fafa sɛbɛɲ em, seɲagb af lele susu fɛɲ ab ɛɲ ɔgbɔru, sos éyru, ány eflu lele akr kɛɛɛ ɛsɛl ab!»

²² Eke ow b'ibn tɛl a juma kok es a ow ɛɲ dad ninɛ: «Em ec'es ɛw es, ow eke dad a, wɛl kok ɛɲ emeny usu anɲ.» ²³ Es ɛw es a dad in e juma kok es a ninɛ: «Ìm sakp em eɲagb lele sebr af ab, ke átrm agɲ ów ok akɲ yec'ɛɲ ke em ec'él a íy gbɔɲ.» ²⁴ Kɔ m'am dad ɔny, agɲ amua eke m'ɛɲ ob ij ke ɛɲm owm a, ɛl em ec'ɛɲ kaka k'ow ijm em ec'ob na!»

Digɲ low fɛɲ ɛlu es ke ús Jesu jam

Matie 10.37-38

²⁵ Agɲ nɔnɔ gbɛl am us Jesu jam eɲagb af. L'ɛwl meny l'ɔkɲ wɛl any ɛɲ li dad wɛl ninɛ: ²⁶ «Ɖɲ ek'erur eke k'us'm jam a, l'érur'm l'akm es, lis, in e yɔw, in ec'ey, lisijimɛl, lisijɔwɛl, lele in obi in obi ec'owr anɲ ab. Ek'ow elm ɛben a, li k'otum l'elm em e jam es. ²⁷ Ɖɲ ɛɲ ek'ocm in obi ec'olikh abum † usm im jam a, ɔtum eke k'el em e jam us es.

²⁸ ɔny em a, ek'ɛɲ erur eke k'us ɛl ligbɛl nyam, li b'ow li sig es l'ub os abi eke li k'ony ke l'úwar ɛl a. ²⁹ Eke ow elm ɛben, ɛɲ l'ɛlu lebn nɔmu em, ɛɲ ca

† **14:20** Agɲ amua erurm eke k'im es gbɛɣl ab em, na sosiem anake -n'am dad ɛl ec'abusu éɲnm ec'odad a. Ɖɲ kaka anm eke b'ow ɔl ɔgm oglog sed eke li k'ow l'ikɲm l'ɛknm ow e low. Eke ɛɲ ebi owr yeji, læɲ owr a, l'otu eke li k'ɛlu ow es n'im es gbɛɣl em. † **14:27** Ɖkn Matie 10.38 eci akr otar a.

l'otum l'usm êl a l'uwarm a, agñ a fegñ eke b'ow êkn êl a, b'ow kokr'r miyer, ³⁰ dad esê: "Egñ na am us êl etñ ca ow akm'n!" ³¹ Eñen nenymbri nyam, ek'es ew es nyam erur eke k'ogñ ar lawl es ew es ejec'ab a, li b'ow sig es li bebñ l'êkn, eke l'otu eke agñ fandi læw ab li b'ow l'ogñ lawl a ek'am an es obr'r agñ fandi likñ ab a ar. ³² Eke l'otum ij a, ke l'erm agñ im ibrm es ew es yec'a ek'ann akpoj am ow a erm es ey.» ³³ Etñ Jesu dad uwar ninê: «Ony em ec'egñ kaka k'otum elm em e jam us es, eke l'igñm ów fegñ eke n'onny a l'elum es.»

*Mok eke ded anm em
Matie 5.13; Mark 9.50*

³⁴ «Mok el ob mamñ. Kò eke l'irmn in e ded a, † ayaf wêl otu eke ki kokr'r ke l'ewl li ded ee? ³⁵ Egñ k'otum ocm kokrm wus e juma kaka; kò lirñ af cê ow it eke wêl k'oc owl. Ek'onyn oru eke k'irir, ke irir senyn senyn!»

15

*Licêb ek'irm ke wêl eññ
Matie 18.12-14*

¹ Wus labm eb esel lele sikpl esel ab ow eññ Jesu eke k'iri in ec'odad. ² Kò Farisiel lele ol e low yegm esel ab am ebl erm el ofr em etñ am dad esê: «Igñ na b'eb sikpl esel etñ b'ij ob el ab!» †

³ Na em a, Jesu dad el odad nyandre em ninê: ⁴ «Ek'onny

em ec'egñ nyam ony mæcêb ekñ yen etñ nyam irm a, kò li k'ow l'okm ekñ yar lele læw libarm ab ab es egb ij usu yogñ, n'iim l'olm yec'a ek'irm a toñ bake n'êñnm ow ee? ⁵ Eke n'êññ ow a, n'ann sos em inñ em. L'oc l'ew ow obow af, ⁶ etñ l'ow l'ey gbugñ. L'esñ lawlêl lele agñ ek'ir titm'n ab ab, etñ li dad wêl ninê: "Kòkr sos em inñ em ab, kò em e licêbli a ek'irm a, m'êññ'n ñ!" ⁷ Eñen nenymbri nyam m'am dad ony, eke sikpl es nyam itññ erm em a, afr yogñ wêl b'ow kok sos em inñ ligbêl akm agñ ekñ yar læw libarm eke b'ocr el sosi nenymbri nyam esel ke ibram erm em itññ a.»

Os ek'irm ke wêl eññ

⁸ «Eke yow nyam ony os † læw, etñ nyam irm a, kò li k'ow l'igñm kenis, li paplm akñ ab es, l'olm erm ew em toñ bake n'êñnm l'ocm ee? ⁹ Eke n'êññ l'oc a, li b'ow l'esñ lawlêl lele agñ a ek'ir in ab ab, ke li dad wêl l'esê: "Kòkr sos em inñ em ab, anke em ec'os a ek'irm a, m'êkn m'oc ñ!" ¹⁰ Eñen nenymbri nyam m'am dad ony, eke sikpl es nyam cê itññ erm em a, Nyam ec'afr erm esel sos em b'ow inñ!»

Iy ek'irm im

¹¹ Emeny Jesu dad ninê: «Igñ nyam ony in ec'ey

† 14:34 Êkn Matie 5.13 ec'akr otar a. † 15:2 Jwifel e low yegm esel e sol ab em, eññ eke b'us abu ij ob agñ ek'êluam ol ab a, l'el eññ ek' aylm. † 15:8 Os nyam b'ij juma kok es nyam eci legñ nyam e labm sog.

yony. ¹² Lɛgɛɲ nyam, jam es a dad es nine: “Em es, ɔɲ’ m em ec’ob ɔny ek’ɔtu eke k’ebm im a.” Etɲ es cɛc el in ec’ob ɔny a. ¹³ Eke sɛgɛɲ beb b’ec a, jam es a oc in ec’aja ɔl ij oc ow ec’os a fɛɲ ab im usu kpekpe, eb ejec’em. Yogɛɲ ni ɲuɲɲ in ec’ob ɔny a fɛɲ nfaci ij em.

¹⁴ Eke ni ɲuɲɲ in ec’ob ɔny fɛɲ bake ow uwr a, lek ligbel ey eb ab em, etɲ sica n’am ɔny low fɛɲ ec’es abur. ¹⁵ N’im eb ab em ec’igɛɲ nyam ogɲ, etɲ ow erm’n ɔgm eke li k’im l’ɔsu gbroke. † ¹⁶ Namn ɔny’n toɲ batɲ n’am erur eke li k’ij gbroke a ec’ob eke b’ij a, kɔ yeci yeji wɛl ɔɔm’n.

¹⁷ Eke li b’ekn eke low a e li kok a akplm a, ow ɔɲ etɲ n’am tutr in ec’erm em li dad l’ese: “Juma kok esel a fɛɲ ek’annɛ em es ogɲ a b’ɛɲɛn el ec’ob ij senyn senyn. Etɲ em, m’annɛ aɲa namn am ɔny’m toɲ afɲɛn es! ¹⁸ M’ow m’igb m’im em es ogɲ a, ke mi dád’r m’ese: Em es, mi kok sikpl Nyam ec’any af lele ɲ e lís ab. ¹⁹ M’itm eke k’esɛɲ’ m ɲ ec’iy ij, kɔ èb’m esɛ ɲ e juma kok esel ab em e nyam af.”

²⁰ Etɲ kpekɲ l’igb n’aam es ogɲ a. Eke n’im toɲ bake n’am ok yogɲ a, n’annɛ akpoj etɲ es ekn’n. Ow e low ɔny’n sornɲ, etɲ l’uru es n’im l’ey ow af. ²¹ Iy a dad’r nine: “Em es, mi kok sikpl Nyam ec’any af lele ɲ e lís ab.

M’itm eke k’esɛɲ’ m ɲ ec’iy ij.” ²² Kpekɲ es dad in eci juma kok esel a nine: “Òcr mob sus em mamn a owr susr ir, èlul il kpatrowa abuli, ke ókr ir cɔkrukɔ! ²³ ɔnyɲ id igɲ mamn a owr ibir; s’ijr ob si kokr sos em iɲn! ²⁴ Kɔ em ec’iy na ek’em gbɛ m’ese l’uw a, nje n’annɛ owr. L’irm etɲ wɛl ɛɲn’n.” Etɲ n’am kok es gbɛgbl a sos em iɲn em.

²⁵ Ke lɛgɛɲ a, igɲ a ec’iy kpekɲ a im akp em. Eke n’am ow bake n’am titm gbugɲ a, n’am iri ej ub e likekr. ²⁶ L’esɲ juma kok esel ab em e nyam etɲ l’ibrm ow nine: “Kɔ bla lowi am ey ee?” ²⁷ Juma kok es a dad’r nine: “Esɲ jim ewl ow. Eke es ekn’n eke n’annɛ senyn senyn a, l’ibi id igɲ mamn a.” ²⁸ Eke iy kpekɲ a iri eben a, l’ebɛl erm etɲ l’erurm eke li k’ey gbugɲ a. Es ey ɔkm ow am ɲɔɲɲ’n eke li k’ey gbugɲ, ²⁹ kɔ li dad es nine: “Kin akpo akpo eke m’annɛ ɲ ab, ke lɛgɛɲ fɛɲ mi bi kok yec’a eke bi dad’m a. Etɲ lɛgɛɲ kaka ɔɔm im cani mi kokrm sos em iɲn em lawlɛl ab yeji. ³⁰ Eke sica ejimɲ ow a, in eke ni ɲuɲɲ ɲ ec’ob afacyɔw ab a, in sosisem ibi id igɲ mamn a.” ³¹ Es dad’r nine: “Em jim, annɛ em ab sɛgɛɲ fɛɲ, etɲ fɛɲ a eke m’ony a, ɲ eci. ³² Ow akpl ke si kók sos em iɲn, anke esɲ jim na eke s’esɛ l’uw a, nje n’annɛ owr. L’irm, etɲ sica

† 15:15 Juma na elm juma ek’it eke Jwif ki kok, anke gbroke el Jwifel e crie (Ob Ap 11.7; Ol ɔkn 14.8).

wel eɲn'n!" »

16

Ob ɔsu es nyam e nyandre em odad

¹ Jesu dad in e jam esel a nine: «Gbrenḡbi nyam ɔny in ec'ob ɔsu es nyam. Eɲ wɛl ow dad'r eke ob ɔsu es a in am ɲuɲɲ ɲ ec'ob ɔny a feɲ. ² Gbrenḡbi a esɲ'n eɲ ibrm'n nine: "Kɔ bla lowi anake m'am iri ɲ e lís ab ee? B'ow awl ob a eke m'abul'ɲ a ec'elet eke kokr a ok'm. Kɔ k'otum elm em ec'ob ɔsu es ij."

³ Eke ow ewar ir ebɛn a, ob ɔsu es a am dad in em esɛ: "Em eḡɲ gbɛliy am ow oḡɲ'm juma em; ke sica ayaf mi ki kokr ab ee? M'ijm lɛc wus ob kok owi em, eɲ ob sasm owi em yeji es b'ony'm. ⁴ M'uw yec'eke m'ow mi kok ab any ba eke l'ogɲ'm juma em a, ke aḡɲ éb'm el oḡɲ a!"

⁵ Eɲ n'am esɲ aḡɲ a feɲ a ek'ij in eḡɲ gbɛliy eci labm a nyam nyam em. Li dad kɛkɛ em es a nine: "Kɔ os abi e labm ij em eḡɲ gbɛliy oḡɲ ee?" ⁶ Ow dad'r nine: "Mun baro ekɲ yen e labm." Eɲ ob ɔsu es dad'r nine: "Eke ɲ e labm a el na, ke sig es fafa, ke nɔn ekɲ yony lele lɛw ab." ⁷ Emɛny li dad yony em es a nine: "Eɲ kɔ ɲ, os abi e labm ij ee?" Eɲ ow dad nine: "Egb ey eke wel ok fandi em toɲ ij ekɲ yen." Eɲ ob ɔsu es a dad'r nine: "Ek'ow el na, ke nɔn ekɲ yar." ⁸ Eke -l'awal

mob a, gbrenḡbi a am aw in e juma kok es a eke kok juma kprakr em a. Tasi em a, wus na ec'aḡɲ bi kok ów kprakr em ɔɲanin akm usuayl ec'aḡɲ a.» ⁹ Emɛny Jesu dad iḡɲ af nine: «Kɔ m'am dad ɔny, òcr wus na ec'ob ɔny a eke b'ɛju eḡɲ a, ke ow em éɲan alawl. Sica lɛḡɲ eke k'ow ɔnym os ij a, ke Afr éb ok ɔny eb ir usu a ek'ɔnym uwr ab em.

¹⁰ Eḡɲ ek'ij nɛnyembri nyam ów ekekey em a, b'ow ij nɛnyembri nyam ów eḡɛl em yeji. Eḡɲ ek'ijm nɛnyembri nyam ów ekekey em a, k'ow ijm nɛnyembri nyam ów eḡɛl em yeji. ¹¹ Eke ijm nɛny nyam wus na ec'ob ɔny e lís, ke b'ow ec'eḡɲ anake b'ow abul ɔny ob ɔny tasi ab ee? ¹² Ek'ijm nɛny nyam ob ek'el eḡɲ ec'a ec'ɔsu em, ke bwo ec'eḡɲ anake b'ow ɔɲ ɔny ob él ɔny ec'ab ee?

¹³ Aduiḡɲ kaka k'otum kokm es ew esel yony e juma; oglog li b'ow l'ifn kɛkɛ ec'a ke l'éruɲ yony em ec'a; oglog li b'ow l'ij nɛny nyam, nyam e lís, ke li k'ewm nyam e low any. ɔtum eke ki kokr Nyam e juma ke kokr jɛtɛ yeji eci juma.» †

Jesu am enym Farisiel abr Matie 11.12-13; 5.31-32; Mark 10.11-12

¹⁴ Farisiel ek'am iri Jesu e sodad amua a am kokr'r miyer, anke -li b'erur os owi.

¹⁵ Jesu am dad el ese: «Agn ec'any af a b'ocar ony sosi ese nenyembri nyam esel af, ko Nyam uw ony ec'erm ab any. Yec'eke agn b'oc ew low ligbel a, el low eke Nyam ifn. ¹⁶ Mois ec'ol a e legn a lele kokoba ob esel a ec'odad ab ab anj tonj ok Jan mij ok nunj es e legn a. Legn a etj wel am ob Nyam e gbrenjgi usu a ec'Amani Mamn a, etj egj egj am atr sos es eke k'ey em. ¹⁷ Afr lele wus ab b'ow ec gbuñ ke ol a e moni nyam oc es.

¹⁸ Ign fej eke elu in e yow es, ke im ebi ejec'a, ij nfaci ñ; etj ign eke ebi yow ek'ec ognj a yeji ij nfaci.»

Gbrenjgi erm sunj es lele gbõru Lasar ab

¹⁹ Emeny Jesu oc nyandre em odad am dad ese: «Gbrenjgi nyam anj eke bi sus mob amamn eke b'il an, ew dandany ebl af. Segj fej li bi kok sos, n'am ij, n'am egj, n'am kok sos em inj. ²⁰ Gbõru nyam eke wel b'esj Lasar ke abi ok a, b'anj'n lisany. ²¹ Li b'erur eke li k'ij gbrenjgi a ec'ob eke b'ij ec'ekprey a eke b'ok es wus a. Etj emeny mowr b'ow am irm'n abi a. ²² Eben eben tonj batj gbõru a uw, etj afr erm esel ow oc in ec'abj a im sigm es Abraham † e lís. Eke ow b'ibn tel a, gbrenjgi a yeji uw, etj wel oc'r es.

²³ Ko onnes banj yogj, gbrenjgi a am ij gbre nono gbél. Eke li b'igbl any ognj a, l'ekn Lasar akpoj em eke

sig es Abraham e lís. ²⁴ Etj n'am elu lebl li dad l'ese: «Em es Abraham ikj'm sornj, ke erm Lasar usm abuli mij em ow tat'm anm adar'm erm, anke m'am ij gbre nono al na em.» ²⁵ Ko Abraham dad'r niné: «Em jim, okn eke nj ec'owr anj em anj ehe em etj Lasar anj gbre em. Ca kin eke anj n'anj erm es ey em ke nj am ij gbre. ²⁶ Etj emeny ey lele ony ab ec'aranj a, nonu ligbel nyam anj. Ek'egj erur eke k'ow ony ognj a, oglog ow ey yogj a yeji, li k'otum.» ²⁷ Etj gbrenjgi a dad niné: «Eke ow el eben, ke m'am njon'nj: erm Lasar im em es e gbugj a, ²⁸ anke m'onny em lisijimel yen. N'im l'ewar wel yec'etj ke el yeji -li k'owmn gbre ij usu na.» ²⁹ Abraham odu eb dad niné: «Esn jimel ec'a, -n'onny Mois lele kokoba ob esel ab eke am ewar el. Ow akpl ke -l'iri wel ec'a!» ³⁰ Ko gbrenjgi a dad niné: «Em es Abraham, ow elm ow. Ko eke agj ek'uw ab em ec'egj b'im dad el a, -li b'ow -l'itjn erm em.» ³¹ Etj Abraham dad'r niné: «Eke -l'erurm eke -li k'iri Mois lele kokoba ob esel ab ec'a, eben ce -li k'ow -l'irimn egj ek'uw ke b'ow igb im dad el a ec'a yeji.» »

17

Sikpl kok lele low oc ap owi ab

Matie 18.6-7, 21-22; Mark 11.22-26

† 16:22 Ekn Luk 13.28.

1 Sica emeny Jesu dad in e jam esel a nine: «Ów eke b'óny agy kok sikpl a, b'ow any sedy feny. Gbeko gbre el egy a eke sikpl b'ecr in em ow eny egy a eci! 2 Egy eke b'óny egy ek'óny omn em em ese iy af elu wus a, low nyu a eke li k'eny a agb nono. Eke wel oc meb ucur lob ligbel ucu'r emn ety wel ony eman in okij a, ow akpl akm low nyu a eke wel ki kok'r a. 3 Ony obi a, ewr erm senyn senyn!

Eke esy jim kok low obr ny e lis, ke om'n ów mewl em. Eke l'iri ety l'uw in ec'ów obr ab any a, oc ap'r. 4 Eke legy nyam af li kok low obr sakp lobny ny e lis ety l'ow sakp lobny mum n'am nyony ny a, ke oc ap'r.» †

Omni owi

5 Erm esel a dad Jesu nine: «Egy gbél, obn ey ec'omn a.» 6 Ety Es Kotoko dad el nine: «Blél onyn omn ew likekli ese liky e liy af ana, otur eke ki dadr liky gbél na esre: "Íl es im inym es okij em!", li b'ow l'elum ony.»

Juma kok es itam eke k'eku bia elu

7 Emeny Jesu dad nine: «Kin low nyam: ony em a, egy nyam ony juma kok es eke bi kok ogm juma oglog b'osu mindey. Eke li b'any juma kok em ba li b'ow a, ko in ec'akny es a b'ow dad'r eke li k'ow fafa li sig es l'ij

ob ee? 8 Ko li k'ow li dadm ow kpekny l'esme: "Kok em ec'ob ij a! Ew ob sos, ke ony'm ob m'ij m'egy gbu ny ke ny yeji ij ob egy ee?" 9 Ekan eke n'com in e juma kok es a bia, ów a eke li dad ow, ke ow kok ony'n a ec'ab ee? 10 Eben ony yeji, eke kokr low feny eke Nyam ony ony eke ki kokr a yeji, dadr esre: "Ey juma kok esel ce s'el; ow ek'it eke si ki kok a, ow ana." »

Kokobe es nyam ow elu Jesu bia

11 Sica Jesu eb ejagb aam Jerusalem, ety n'am ecr Samari lele Galile ab e ligber a ogy ogy. 12 Eke n'im bake n'am titm ban nyam a, kokobe esel agy lew any akpoj † am ow obr'r, 13 ety -n'am elu ow lebl -li dad -l'esre: «Egy gbél Jesu, ikny ey sony!» 14 Jesu ekn el ety dad el nine: «Ímn yegmn egb waw esel sos!» † Ety -l'ewl meny -n'aam.

Eke -n'aam a, el feny -l'ewl. 15 El em ec'egy nyam ek'ekn eke l'ewl a, l'ewl meny l'ow yogy, ety n'am koklm Nyam lebl gege. 16 L'ok owrokp wus, l'ubu any es Jesu ec'any af, ety n'am ony ow bia. Igy na elm Jwif ko Samari ec'egy. 17 Jesu ibrm'n nine: «Ko ow elm ony lew mum ewlmn ee? Ety ko bogy libarm ab a ee? 18 Ko ny sony ce ek'el utu egy a anake ow am elu Nyam bia ab ee? Ety ko el a gbé, egy kaka tutrm

† 17:4 Jwifel e low yegm em a, wel otu eke k'oc low ap egy ton sakp nyahan.

† 17:12 Ekn Ob Ap 13.45-46. † 17:14 Ekn Ob Ap 14.2-3.

eke k'ow elu Nyam bia ee?»
 19 Etn Jesu dad'r nine: «Ìgb
 ke ím, kò ñ ec'òmñ a eb elu'ñ
 es.»

*Nyam ec'es ew a e
 mower*
Matie 24.23-28, 37-41

20 Lègñ nyam Farisiel ow
 am ibrm Jesu ese: «Kò bogñ
 lègñ iy Nyam ec'es ew a b'ow
 ow bake agñ ekn ee?» Etn li
 dad wel nine: «Nyam ec'es
 ew a k'ow owm ese ob eke
 wel b'ekñ af. 21 Wel k'ow
 dadm esme: "Kin n'ann aña,
 ow k'odm n'ann yogñ a!"
 Tasi em a, Nyam ec'es ew a
 ann ony ec'araññ.» †

22 Etn emeny n'am dad
 jam esel a l'ese: «Sègñ
 am ow eke b'ow erurir eke
 k'ekan egn ec'Iy lègñ nyam
 ce, gbekò k'ow eknmn in.
 23 Wel b'ow dad ony ese:
 "N'ann aña!", ow k'odm
 "N'ann yogñ a!", kò k'urur
 es k'usr jam k'imn! 24 Ese
 elel eke nyam b'èññ ke
 b'ayal afr nimum fèñ a, eben
 nenymbri nyam ow b'ow
 ecr egn ec'Iy e mower e lègñ
 a yeji. 25 Gbekò gbuñ ke low
 na éy a, ow it ke l'ij gbre
 nòñ, ke yefenyina ec'agn ígn
 elu'l es. 26 Low a eke ey Noe
 e lègñ a, eben ce ow b'ow
 ey egn ec'Iy e mower e lègñ
 a yeji. 27 Lègñ a, agñ a fèñ
 am ij ob, etñ am egn. Egn
 lel oyow ab am ebirir ton
 batñ ow it lègñ a eke Noe

ey mijetñ gbèl ab em a, etñ
 mij gbèl a iy ow bubur el es
 ibi el. † 28 Emeny ow b'ow
 ann ese Lot e lègñ a ec'ab
 af: yogñ yeji agñ am ij ob,
 am egn, am ol án, am ewl
 egn, am us mel. 29 Etn eke
 Lot ann Sodòm baññ ey okm
 a, Nyam on al lele mebn eke
 ler ab am an ok wus ese mij
 af, ton ibi agñ a fèñ. 30 Eben
 ce ow b'ow ey egn ec'Iy e
 mower e lègñ a yeji.

31 Lègñ ab em a, egn eke
 b'ow ann in ec'èl af e lèf eb
 usu a, † ke b'ow ony in e mob
 ann akñ a, k'úsm es eym akñ
 ocm ob. Eben egn eke b'ow
 ann ogm a yeji, k'éwlm ij.
 32 Okan Lot e yow a eke ler
 jam a e low a yeji. † 33 Egn
 eke b'erur eke ki dogññ in
 e sel a, b'ow irmn; kò egn
 a eke b'ow irmn in e sel
 a, b'ow ann owr. 34 M'am
 dad ony, lègñ a eci ncok a,
 agñ yony eke b'ow eru es
 ob erur ob nyam af a, wel
 b'ow oc nyam, ke wel ígn
 nyam elu es. 35 Ek'oyow
 yony am bebñ sos ob iny eci,
 wel b'ow oc nyam, ke wel
 ígn nyam elu es. 36 [Eke agñ
 yony ann ogm, wel b'ow oc
 nyam, ke wel ígn nyam elu
 es.]» †

37 Sica in e jam esel a
 ibrm'n nine: «Egn gbèl, kò
 low na bogñ ow b'ow ey ee?»
 Etn Jesu dad el nine: «Yogn
 eke sos megl ugññ b'ow ann

† 17:21 ann ony ec'araññ dad na Grek em, wel otu ek'itññ ejec'em dad ese ann
 ony em. † 17:27 Ekn Nuñ Jb 6.9-7.24. † 17:31 Ekn Matie 24.17 ec'akr otar
 a. † 17:32 Ekn Nuñ Jb 19.26. † 17:36 Luk eci silel esig beb em a, wel éññm
 sodad ek'ann ob na [...] ec'araññ em a. Ekn Matie 24.40. † 17:37 Ekn Matie
 24.28 eci akr otar a.

a, yogη anake sikaka b'ow as luku a.» †

18

Jej ok es nyam lele innyow nyam ab

1 Emeny Jesu dad in e jam esel a nyandre em odad yegm el ek'ow akpl ke segη fηj -ni ηοηη Nyam, sos k'owm el es. 2 Li dad wel nine: «Eb nyam em a, jej ok es nyam anη eke eluam Nyam ke am tutrm egη yeji. 3 Eb nyam ab em ce, innyow nyam yeji anη eke sakp nɔnɔ b'ow eηn'n ke am ibrm'n eke ow ki jej in lele in ec'ifnu ab e low ok nenyembri nyam em ɔη'n. 4 Legη kpekpe em etη, jej ok es a egηm jejm in e low a okm, etη n'am dad in em l'esε: "Nawre tasi m'eluum Nyam, etη m'am tutrm egη yeji, 5 gbekɔ innyow na am ijr'm gbre nɔnɔ. Mi b'ow mi jej in e low a m'ok, yec'etη ke li k'owm l'ijrm im gbre ij." »

6 Etη emeny Es Kɔtɔkɔ ign af dad nine: «Kɔ irir jej ok es ηηj na ec'odad eke dad ab ee? 7 Etη Nyam ek'ony in ec'agη eke b'elu'l lebl ncok lele legη owr ab a, li b'ow l'ew wel eci jej ok owi a es ow ibn ee? 8 Low nawre m'am dad ɔny: li b'ow l'ogη es li jej wel e low l'ok. Kɔ legη eke egη ec'Iy b'ow ow a, li b'ow n'eηη ɔmn esel wus na af ee?»

Farisi nyam lele wus labm eb es nyam ab

9 Emeny Jesu dad nyandre em odad ok agη a eke b'ubr el sosi nenyembri nyam esel ke b'ifn agη ejec'a nine: 10 «Agη yony im ok Nyamel gbɛl a e gbugη a Nyam ηοηη eci; nyam el Farisi etη nyam el wus labm eb es. 11 Farisi a igb inym es am ηοηη Nyam erm em dad esε: "O Nyam, m'am elu'η bia eke m'anm esε agη amua na ek'el elu, ɔw eηηj kok esel, afacu, oglog esε wus labm eb es na af a. 12 Nenegη gber nyam af, mi b'eηη neny sakp yony. Etη mi b'oc em ec'ob fηj eke mi kok a eci lεw em m'ap'η." 13 Kɔ wus labm eb es a gbε kpab es agη a e līs inym es saw em, ɔtum eke k'igbl any ogη ler afr yeji, etη am ok sabu ermni dad esε: "O Nyam, ikη'm sɔrη anke m'el sikpl es." 14 Low nawre m'am dad ɔny: wus labm eb es a, eke l'ewl meny n'aam akη a, Nyam oc in e sikpl a ap'r; † kɔ ow elm Farisi a gbε. Tasi em a, egη fηj eke b'igbl'l in sosi ogη a, Nyam b'ow ɔny is'r es; etη egη eke b'isr in sosi es a, Nyam b'ow ɔny igbl'l ogη.»

*Jesu lele etuey ab
Matie 19.13-15; Mark
10.13-16*

15 Ca agη ot ey meny nenym yeji ow eke Jesu k'at el abu nun. Eke jam esel a b'ekn eben a, -n'am enym

† 18:14 Nyam oc in e sikpl ap'r: odad na Grek em, wel ɔtu ek'itηn ejec'em dad esε Nyam oc'r nenyembri nyam es in ec'any af.

agɲ a abr. ¹⁶ Kɔ Jesu ɔɲ wɛl ot etuey a ow'r lís etɲ li dad ninɛ: «Yèbr etuey ow em ogɲ! Eɣɲ k'édɲɲ el, anke tasi em a, Nyam e gbrenɣbi usu a, agɲ a ek'anɲ esɛ el af a eci. ¹⁷ Low nawrɛ m'am dad ɔny: eɣɲ kaka fɛɲ ek'éɣɲɲ Nyam e gbrenɣbi usu a ebm esɛ iyli af a, eɣɲ ikɲ na, lɛɣɲ kaka li k'ow l'ɔtum l'eym em.»

Ígɲ fɛɲ elu es ke ús Jesu jam

Matie 19.16-30; Mark 10.17-31

¹⁸ Jwifɛl ec'any es nyam ibrm Jesu ninɛ: «Low yɛgm agɲ es mamn, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'ij sel ek'ɔnym uwr ec'aja ee?» ¹⁹ Jesu dad'r ninɛ: «Kɔ bla etɲ am esɲ'm eɣɲ mamn ee? Eɣɲ kaka elm eɣɲ mamn, ek'ow elm Nyam sɔny coco cɛ. ²⁰ Kɔ uw sol ab any ee? *K'ijm nfaci, k'ibim eɣɲ, k'iyɲ mil, k'ijm danɣu yadɲ em eɣɲ e nuɲ af, élum asɲ lele esɲ ab.*»[†] ²¹ Any es a dad ninɛ: «Likekli em etɲ mi b'elum sol amua fɛɲ.» ²² Eke Jesu b'iri odad na a, li dad ow ninɛ: «Eke kok eɛɛn ke ow akpl, gbɛkɔ ow anɲ'ɲ low nyam: ɔl ɲ ec'ob fɛɲ ek'ɔny a ij, òc ow ec'os a cɛc ɔgbɔru, † ke b'ow eɲɲ ob ɔny afr, ca éwl meny ow us'm jam.» ²³ Eke any es a iri odad na a, sos ɔw'r es anke n'ɔny ob nɔnɔ. ²⁴ Jesu is any lɛr'r etɲ ɛkn eke sos ɔw'r es; li dad ninɛ: «Nyam e gbrenɣbi usu a ec'em ey a ew tuɔtuɔ

agɲ a ek'ɔny ob nɔnɔ a eci gbɛ! ²⁵ Gbanɣkɔ kedebnam eci fɛfn ɔmu em eke k'ɛcr a ew fuɛfuɛ akm gbrenɣbi eci Nyam e gbrenɣbi usu a ec'em ey a.»

²⁶ Agɲ a eke iri odad na a am dad esɛ: «Kɔ sica bwo ec'éɣɲ ɔtu ek'éɲɲ sel ee?» ²⁷ Jesu ɔdu eb dad ninɛ: «Yec'eke ew tuɔtuɔ agɲ ec'a, Nyam ogɲ a ow ew fuɛfuɛ.» ²⁸ Píer dad ninɛ: «Í obi yɛji ɛkn, s'igɲ ey ec'ob ɔny fɛɲ s'elu es s'am us'ɲ jam!» ²⁹ Jesu dad el ninɛ: «Low nawrɛ m'am dad ɔny: ek'éɣɲ igɲ in ec'akɲ, in e yɔw, lisijimɛl, in ec'agɲ oglog in ec'ey ab elu es Nyam e gbrenɣbi usu a sosiem, ³⁰ li b'ow n'ɛɲɲ amua na fɛɲ bubu af lɛɣɲ na em, etɲ lɛɣɲ ek'anɲ anym am ow ab em a, li b'ow n'ɛɲɲ sel ek'ɔnym uwr.»

Jesu ewar sakp nyahan em in e luw lele in e luw em anɲ igb ab

Matie 20.17-19; Mark 10.32-34

³¹ Jesu esɲ in e jam esɛl lew yony a ow eɲɲ'n saw em etɲ am dad el esɛ: «Ísr any ɛkan, kin Jerusalem anake s'am uyu s'im a. Yogn anake low a fɛɲ eke kokoba ɔb esɛl nɔn eɣɲ ec'Iy e lís a b'ow iy neny a. ³² Wɛl b'ow oc elu'l Nyam e low any uwm esɛl ec'abu em. -Li b'ow -li kokr ow miyer, -li wɛwr ow, -l'afɛl ow sar any. ³³ -Li b'ow -l'ɔr ow ɲgbre em, ke ca -l'ibi ow. Etɲ sɛɣɲ nyahan li b'ow l'igb

† 18:20 ɔkm Ok 20.12-16; Ol ɔkn 5.16-20.

† 18:22 ɛkn Matie 19.21 eci akr

otar a.

luw em.» ³⁴ Kɔ jam esel a irim odad eke n'am dad wel a okm el es sos em; odad a eci liy a k'eym okm, etɛ - l'uwm low yec'a eke Jesu am dad a e nyandre ab any.

Jesu ewlm Jeriko ec'any eflu nyam

Matie 20.29-34; Mark 10.46-52

³⁵ Eke -n'imn toɛɛ bake - n'am titm Jeriko a, any eflu nyam sig es ejagb saw am sasm ob. ³⁶ N'am iri dedeku a ek'am ow a e lebl, etɛ n'am ibrm l'ese: «Kɔ bla lowi ee?» ³⁷ Wel dad'r ek'ow el Nasaret e Jesu anake am ec a. ³⁸ Etɛ kpekɛɛ n'am ɔg li dad l'ese: «Jesu, David eci lilaw, ikɛɛ'm sɔɛɛ!» ³⁹ Agɛ ek'anɛ anym am an es im a, am enym'n abr eke li ki yewal, gbekɔ n'am at lebl es l'ɔg li dad l'ese: «David e lilaw, ikɛɛ'm sɔɛɛ!» ⁴⁰ Eke n'am ɔg eɛen a, Jesu inym es etɛ ɔɛ egɛ esɛ'n. Eke any eflu a ow titm'n a, Jesu ibrm'n nine: ⁴¹ «Kɔ bla lowi am erur eke mi ki kok m'ɔɛɛɛ ee?» Any eflu a dad'r nine: «Egɛ gbɛl, m'am erur eke mi k'ekn es.» ⁴² Jesu dad'r nine: «ɔ ec'ɔmn a ewlm'n; ekn es ɔɛɛ!» ⁴³ Kpekɛɛ any eflu a am ekn es, etɛ n'am us Jesu jam li kɔklm Nyam. Etɛ agɛ a fɛɛ eke ekn low na a yeɛi am kɔklm Nyam.

19

Jesu im Z Ashe e gbugɛ a

¹ Eke Jesu ey Jeriko baɛɛn am ubr im a, ² gbrenɛɛbi nyam eke wel b'esɛɛ Z Ashe,

ke el wus labm eb esel ec'egɛ ligbɛl a anɛ yogɛ. ³ N'am ɔl eke li k'ekn egɛ a eke el Jesu a, kɔ bieku a sosiem, l'ɔtum eke li k'ekn ow anɛke l'el egɛ kpekɛɛni. ⁴ Etɛ l'uru es n'im l'uyu sikomor ikɛɛ nyam l'ey em eke li k'ekn Jesu, eke ow b'ow ecɛ yogɛ ec'a sosiem.

⁵ Eke Jesu ow ba b'igɛ yogɛ a, l'igbl any ogɛ etɛ li dad ow nine: «Z Ashe, ɔgɛ es fafa us es; ow it eke yefɛnyina mi k'ey n e gbugɛ a.» ⁶ Etɛ kpekɛɛ Z Ashe ogɛ es us es, oc Jesu ab im gbugɛ etɛ eb'r sos em inɛ em. ⁷ Agɛ a fɛɛ ek'ekn low na a am sɛsl ɔw dad esɛ: «Egɛ na gbɛ, sikpl es ogɛ anake n'im n'am ij etu a!» ⁸ Kɔ Z Ashe igb inym es Es Kɔtɔkɔ ec'any af etɛ dad nine: «Egɛ gbɛl, m'ow m'oc em ec'ob e m'ɔny a e likpr m'ap ɔgbɔru. Etɛ eke m'eb egɛ nyam ec'ob dufre em, mil em, ke m'owr sakp yar m'ɔɛɛ'n.» ⁹ Etɛ Jesu dad'r nine: «Yeɛnyina sel eɛɛn ey akɛ anɛ, anɛke egɛ na yeɛi el Abraham e lilaw. ¹⁰ Tasi em a, egɛ ec'ly ow am ɔl eke k'eb agɛ ek'irm a elu es.»

Òc os ɔɔl an!

Matie 25.14-30

¹¹ Eke -n'am iri sodad amua a, emeny Jesu dad nyandre em ec'odad nyam anɛke n'am titm Jerusalem, etɛ agɛ a am tutr eke Nyam ec'es ew a am ow ey ɔklm kpekɛɛ. ¹² Etɛ kin odad eke l'oc n'am dad: «Akɛ nyam ec'any es nyam aam usu kpekpe eb nyam em eke k'eb es ew ec'abusu, ke ewl meny

ow. ¹³ Gbuŋ eke li k'im a, l'ɛsɲ in eci juma kok ɛsɛl ab ɛm e lɛw, ɛtɲ n'ɔŋ ɛgɲ ɛgɲ os † ɛkɲ yen, ɛtɲ li dad wɛl ninɛ: "Òcr kokar juma ɛŋan mij toɲ ke m'ɛwl mɛny m'ow." ¹⁴ Kɔ in ec'ɛb ɛyɲ a ifn'n, ɛtɲ -l'ɛrm agɲ us'r jam im dad eke ɛl erurm eke ɛgɲ ikɲ na in k'ɛw ɛl es.

¹⁵ Eke n'im l'ɛb es ɛw ec'abusu a bake l'ɛwl l'ow a, l'ɛsɲ in eci juma kok ɛsɛl a eke li cɛc os n'ɔŋ a eke li k'uw ɛgɲ ɛgɲ e juma e kok a e mij ek'ɛɲn ab any. ¹⁶ Kɛkɛɛ ɛs a ow ɛtɲ dad'r ninɛ: "ɛgɲ gbɛl, ɲ e os ɛkɲ yen ab ɛm, m'ɛɲn os fandi." ¹⁷ Es ɛw ɛs a dad'r ninɛ: "Juma kok ɛs mamn, ow akpl gbɛ! Eke ij nɛny nyam low likekli na ɛm a, ow sosiɛm m'am ɔŋ'ɲ abusu ek'ɛw ɛb lɛw es." ¹⁸ Yony ɛm ec'a yeji ow ɛtɲ dad'r ninɛ: "ɛgɲ gbɛl, ɲ e os ɛkɲ yen ab ɛm, m'ɛɲn os ɛkɲ yen yen sakp yen." ¹⁹ Li dad ow ninɛ: "M'am ɔŋ'ɲ abusu ek'ɛw ɛb yen es." ²⁰ Nyahan ɛm e juma kok ɛs a ow ɛtɲ dad ninɛ: "ɛgɲ gbɛl, kin ɲ e os a eke m'ucu es ɔhɔny ɛm m'ɛw'ɲ es. ²¹ M'uru'ɲ aŋke m'uw any eke ɲ el ɛgɲ tuɔtuɔ. ɛtɲ b'oc ob yec'eke ɲ ɛwm es a, b'ub egb yec'eke ewlm a." ²² Eke li dad ɛbɛn a, es ɛw ɛs a dad'r ninɛ: "N' el juma kok ɛs ɲuɲ; m'ow m'oc ɲ ec'odad ebl a m'ɔbr'ɲ low. Uw any eke m'el ɛgɲ tuɔtuɔ, ke mi b'oc ob yec'eke

m'ɛwm es, ke mi b'ub egb yec'eke m'ewlm a; ²³ ɛtɲ kɔ bla ɛtɲ ocm ɛm e os a iim ɛwm es os es ɛw usu, ow kokm juma bake, ɛsɛ elɛl eke m'ow ab af a, ke m'oc os a lele ow e mij ab ab ee?" ²⁴ Kɛkɛɲ es ɛw ɛs a ɛwl mɛny ɛtɲ dad agɲ a ek'ann yogɲ a ninɛ: "Èbr ir os a abu ɛm ɔŋn ɛgɲ a ek'ony fandi a." ²⁵ Kɔ -li dad ow ninɛ: "ɛgɲ gbɛl, in n'ony os fandi ɛtɲ, ke ɛmɛny wɛl ɔŋ'n ee?" ²⁶ L'odu l'ɛb li dad ninɛ: "Low nawrɛ m'am dad ɔny: ɛgɲ fɛɲ eke ɔnym ob ab a, wɛl b'ow obn'n; kɔ ɛgɲ eke ɔnym ob kaka a, tɛl a eke n'ony a yeji, wɛl b'ow ɔdu eb'r abu ɛm. ²⁷ Kɔ sica ɛm ec'efnu a ek'erurm eke mi k'el ɛl ec'ɛs ɛw ɛs a, ɔnyn owr ɛl aŋa, ke íbir ɛl ɛm ec'any af!" »

Jesu am ɛy Jerusalem

Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Jan 12.12-19

²⁸ Eke li dad ɛbɛn a, Jesu ikɲ bieku a anym am uyu im Jerusalem. ²⁹ Eke n'im bake n'am titm Betfaje lele Betani ab ek'el Olivie lafɛny a ec'ogog a, † Jesu ɛrm in e jam ɛsɛl ab ɛm ec'agɲ yony, ³⁰ ɛtɲ li dad wɛl ninɛ: «Ìmn baŋn a ek'ann anym a. Eke b'ow okr ɛm a, b'ow ɛkan gbaŋkɔ kɛtɛɲni nyam eke wɛl ucur es, ke ɛgɲ kaka k'uyum af. ɔnyn mɔmun in es ocr owr ir. ³¹ Ek'ɛgɲ b'ibrm ɔny low a sosiɛm eke am mɔmun gbaŋkoli ab es a,

† 19:13 Os nyam a el juma kok ɛs nyam e lɛgɲ nyam e labm sɔg. † 19:29 ɛkn Mark 11.1 ec'akr otar a.

dàdr ir esre: “Egñ gbél a òny ow ec’es abur.” »

³² Agñ a eke l’erm a im etj -l’èkn low a esé elel eke Jesu dad el ab af. ³³ Eke -n’am mòmú gbàṅkòli a es a, ow ec’esel a am ibrm el esé: «Kò bla etj am mòmún gbàṅkòli ab es ee?» ³⁴ Etj erm esel yony a dad el niné: «Egñ gbél a òny ow es’abur.» ³⁵ Etj kpèkñ -l’oc gbàṅkò kpètèṅni a -l’is Jesu. -L’oc el eci sigbad -li faf ow af, etj -n’òṅ Jesu uyu af. †

³⁶ Eke -n’am an es -n’imn anym ec’a, agñ am ot el e sigbad faf ejagb. † ³⁷ Eke n’am titm Jerusalem, ejagb a ek’am us nuṅ es imn Olivie lafeny af ec’a, agñ a fèṅ ek’am us’r jam a sos em iṅn em am kòklm Nyam lebl gege, sakrowa a fèṅ eke -l’èkan a sosiém eci. ³⁸ -N’am dad -l’esé: «*Ke Nyam éḍḍ Eḅ Ebu ek’am ow Es Kòtòkò e nin em a òwrò!*† S’am kòklm Nyam, erm es ey lele anygbel ab ek’annṅ afr a sosiém eci!»

³⁹ Farisiel beb ek’annṅ agñ ab em a, dad Jesu niné: «Low yegm agñ es, èḍḍṅ ṅ e jam esel a yéwal.» ⁴⁰ Kò Jesu dad el niné: «Eke -li yewal yeji, mebn amua b’ow òḡ kòklm im!»

Jesu am ikñ Jerusalem ec’òṅṅ

⁴¹⁻⁴² Eke Jesu im titm Jerusalem ke b’èkn eb a, n’am ikñ ow ec’òṅṅ li dad l’esé: «O Jerusalem, blel ṅ

yeji uw legñ na em ec’elel eke k’èṅṅ erm es ey any ana! Kò sica ow lól’ṅ es any af. ⁴³ Kò legñ am ow eke ṅ ec’efnu b’ow awṅ lakp iwr did elul’ṅ em, eb’ṅ susu fèṅ, abur’ṅ es atr’ṅ sel. ⁴⁴ -Li b’ow -ni ṅṅṅṅṅṅ nimum, ṅ lele ṅ ec’eb eyṅ ab ab. Etj lebn kaka k’ow anm lawl lebn af ij, anke ṅ uwm legñ eke Nyam ow eke k’elum’ṅ abu ab any!»

Jesu ogñ án òlu a ok òkm Nyamel gbél ab em

Matie 21.12-17; Mark 11.15-19; Jan 2.13-22

⁴⁵ Sica Jesu im l’ey Nyamel gbél a e gbugñ a, l’ogñ án òlu a l’ok òkm, ⁴⁶ etj li dad wel niné: «Nyam Lèl em a, Nyam dad niné: *Em ec’él a b’ow el Nyam ṅṅṅ ec’él.* Etj òny, am ocr kòkr elu eci eṅṅanin usu!» †

⁴⁷ Sèḡṅ fèṅ Jesu b’im yegm agñ low Nyamel gbél ab em. Etj eḡb waw esel eḡbél a, ol e low yegm esel a, lele Jwifèl em ec’any esel ab ab, am ò eke k’ibi’r. ⁴⁸ Kò -l’uwmn elèl eke -li k’èṅṅan ow any, anke agñ a fèṅ b’iri in e low sèṅṅn sèṅṅn.

20

Jesu ec’abusu òny owi
Matie 21.23-27; Mark 11.27-33

¹ Lèḡṅ nyam, Jesu am yegm agñ low Nyamel gbél a e gbugñ a, etj n’am dad Amani Mamn ec’odad. Eḡb

† 19:35 Bèḅmn Zakari 9.9. Èkn Matie 21.5 eci akr otar a. † 19:36 Èkn Matie 21.8 ec’akr otar a. † 19:38 Selu 118.26. Èkn Matie 21.9 ec’akr otar a. † 19:46 Bèḅmn Esayi 56.7; Jeremi 7.11.

waw esel egbel a, ol e low yegm esel a lele agη ekpekp ab ab ow ² etη am ibrm esε: «Dàd ey o! Kò bogη ec'abusu em am kok ów amua ee? Kò bwo oη'η na eci kok ec'abusu ee?» ³ Etη Jesu dad el ninε: «Em yeji m'am ow m'ibrm ony low nyam ce. Dàdr'm, ⁴ kò bwo oη Jan abusu ow ok agη mij nun ee? Kò Nyam oglog agη ee?» ⁵ Etη -n'am dadarir el ofr em -l'ese: «Eke si dad eke Nyam oη'n l'ow, li b'ow l'ibrm ey l'ese: "Kò bla sosiem ubmn in nawre ee?" ⁶ Etη emeny eke si dad eke agη oη'n abusu l'ow, ow b'ow oη agη a feη ot mebn eke k'ibi ey, anke -l'uw any eke Jan el Nyam e kokoba ob es tasi.» ⁷ Etη sica -li dad Jesu ninε: «S'uwmm egη ek'oη'n abusu l'ow l'ok agη mij nun ab any.» ⁸ Etη in yeji li dad wεl ninε: «Eke ow el eben a, em yeji mi k'ow mi dadm ony abusu yec'em eke mi bi kok ów amua feη a.»

Viny ogm e juma kok esel enηη ec'odad nyandre em

Matie 21.33-46; Mark 12.1-12

⁹ Emeny Jesu am dad agη a nyandre odad na esε: «Lεgη nyam ogm es nyam ewl viny in ec'ogm a, l'oc l'abul ogm juma kok esel, † etη n'im usu lεgη kpekpe eci. ¹⁰ Eke egb ub e lεgη ow a, l'erm in ec'abu elum es nyam im eηη juma esel a eke wεl k'oη'n egb a, in ec'eke k'ebm'n a.

Eke abu elum es a im a, juma esel a o'r'r, etη -l'ogη ow ow ewl abu ofr. ¹¹ Emeny ogm es a erm abu elum es ejeci nyam. Kò in yeji juma esel a o'r'r, wεwr'r, etη -l'ogη ow; ow ewl eke -n'ocm ow ob kaka. ¹² Emeny sakp nyahan em, l'erm abu elum es nyam im. Na ec'a gbε, -l'or ow -li kok ow mob, etη -n'onny -l'owl ow lakp jam a. ¹³ Eke egb ogm es a b'ekn eben a, li dad ninε: "Oho! Kò sica ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow m'erm em ec'iy eke m'erur tasi a; ow k'odm ke -n'onny ow ec'elum." Etη l'erm jim im. ¹⁴ Gbekò eke -l'ekan ow a, -n'am dadarir el ofr -l'ese: "Kin egη a eke godo godo b'ow el aja ij es a! S'ibi'r ke ogm a él ey eci." ¹⁵ Etη -n'onny -l'owl ow ogm a e lakp jam a, etη -l'ibi ow.»

Sica Jesu ibrm el ninε: «Kò na, bla lowi ogm es a b'ow kok ogm juma kok esel ab ee? ¹⁶ Li b'ow l'ow, l'ibi juma kok esel a, ke l'óc ogm a n'oη agη ejeci.»

Eke agη a iri sodad amua a, -li dad ninε: «Ow k'ow eym eben!» ¹⁷ Kò Jesu ler el etη ibrm el ninε: «Kò Nyam odad na e nyandre el ayaf ee?

Lebn a eke êl us esel a oc owl a,

ewl el êl loy em e lebn tasi. †

¹⁸ Egη feη eke b'ow ey lebn na af a, b'ow kikn es, etη egη feη eke lebn a b'ow ey af a, b'ow piplm em el siflefl.»

† 20:9 Ekñ Mark 12.1 ec'akr otar a.

† 20:17 Selu 118.22.

Ko wel sɔg wus labm ee?

Matie 22.15-22; Mark 12.13-17

¹⁹ Eke ol e low yegm esel lele egb waw esel egbel ab ab uw any eke el sosiem anake Jesu ub nyandre na a, -n'am ol eke li k'ony ow ke -l'edɛn ow e juma a, gbekɔ -n'am uru agɛ a. ²⁰ Ow sosiem -n'am ɔsu Jesu kprakpr em. -Li b'erm agɛ ow esɛ nenyembri nyam esel af, eke k'ony Jesu in ec'odad ebl em, yec'etɛ ke -l'oc -l'elu ow Jude ec'es ew es a abu em. ²¹ -N'am ibrm Jesu low ikɛ na -l'esɛ: «Low yegm agɛ es, s'uw any eke ɛ e Nyam e low eke bi dad ke bi yegm agɛ a el nawre etɛ ɛrum eɛɛ any es; Nyam ec'elel eke am ibrm eke si k'iir eb a, bi yegm ow ec'ejagb a kpeɛ. ²² Ko dɛd ey ɔ! Ey ec'ol ɔɛ abusu eke si ki sɔg wus labm s'ɔɛ Sesar ee?» † ²³ Eke -li dadr ebɛn a, Jesu uw el e kprakpr ab any, etɛ dad el ninɛ: ²⁴ «Yɛgm'n'm os nyam.» Etɛ -l'oc el ec'os a e nyam -n'am yegm ow. Etɛ Jesu ibrm el ninɛ: «Mɛny ewr na lele nin na eke wel nɔn os na af a, bwo ec'egɛ ec'ow el ee?» Etɛ -li dad ninɛ: «Sesare eci.» ²⁵ Etɛ Jesu dad el ninɛ: «Eke ow el ebɛn a, ke ɔɛn Sesar yec'ek'el in ec'a, ke ɔɛn Nyam yeji yec'ek'el in ec'a.» ²⁶ Na em yeji -l'ɔtum -n'ɔnym ow odad ebl em agɛ a ec'any af. Ko odad eke li dad wel a iti el any, etɛ -li

bubur enyembri.

Luw em anɛ igb

Matie 22.23-33; Mark 12.18-27

²⁷ Ow e jam a, Sadusiɛl ec'agɛ beb ow eɛn Jesu. (Ke Sadusiɛl anake bi dad esɛ luw em anɛ igb in anm a.) -N'am ibrm Jesu low na l'esɛ: ²⁸ «Low yegm agɛ es, Mois nɔn ol na ɔɛ ey dad ninɛ: Eke igɛ nyam ebi yɔw etɛ l'ewm iy kaka toɛ l'uw, ow akpl ke lisijim eb inɛyɔw a ebi, ke ew ey in ab ew lisijim nin es. † ²⁹ Kin agɛ lisijimɛl lobɛ e low ek'ɛɛn: likpekp a ebi yɔw, l'ewm iy kaka ow ab etɛ l'uw. ³⁰ Li b'uw a, yony em ec'a eb inɛyɔw a ebi. In yeji l'ewm iy toɛ batɛ l'uw. ³¹ Eke in yeji li b'uw a, nyahan em ec'a yeji eb inɛyɔw a ebi. Ebɛn ebɛn toɛ el lobɛ mum -l'ebi inɛyɔw a etɛ -l'uw eke -l'ewm ey kaka. ³² Etɛ ow ec'uwr em a, yɔw a yeji uw. ³³ Ko sica legɛ eke agɛ ek'uw a b'ow igb luw em a, bwo ec'egɛ e yɔw tasi li b'ow l'el ab ee? Anke el a feɛ eɛn eɛn ebi'r ow el in e yɔw.» ³⁴ Jesu dad el ninɛ: «Wus na ec'egɛ lele ɔyɔw ab b'ebirir; ³⁵ ko eɛn a lele ɔyɔw ab ab ek'it eke k'anɛ luw em igb, ke ir eb afr a k'ow ebirm ij. ³⁶ -Li k'ow -l'ɔtum -l'uwmn ij anke -n'anɛ esɛ afr erm esel af. Sica -l'el Nyam ec'ey, anke -n'anɛ luw em -l'igb. ³⁷ Mois dad ayal eke agɛ ek'uw a

† 20:22 Ekn Matie 22.17 ec'akr otar a.

† 20:28 Ol ɔkn 25.5-6.

b'ow anj owr, anke kati a ek'am iri al ab em a, l'eshj Es Kōtōkō *Abraham e Nyam, Isak e Nyam, Jakob e Nyam.* †
 38 Kō agj eke uw a e Nyam li k'el ee? Njan, l'el agj ek'uw ke anj owr a e Nyam, anke in ec'a agj amua fej anj owr.» 39 Etej ol e low yegm esel beb eb odad etj dad nine: «Low yegm agj es, uw dad.» † 40 Low na eke li dad wel eben a, egn kaka ūsm af ibram'n low ij.

Mesi a lele David ab

Matie 22.41-46; Mark 12.35-37

41 Sica Jesu ibrm ol e low any uw esel a nine: «Ayaf wel ōtu eke ki dad eke Mesi el David eci lilaw ee? 42 Anke Selu e lel ab em a, David in obi am dad ese:

Es Kōtōkō Nyam dad em e Kōtōkō nine:

“Òw sig es em e lidr abu af 43 tonj bake m'ót η ec'efnu a m'ok'η akr ew.” †

44 Ekan, eke sica David b'eshj'n “Es Kōtōkō”, ke ayaf Mesi a ōtu eke k'el David e lilaw ab ee?» †

Ki kokr ese ol e low yegm esel ec'ab af

Matie 23.1-36; Mark 12.38-40

45 Eke agj dedeku a am iri in ec'odad a, Jesu dad in e jam esel a nine: 46 «Ōsur sos ol e low yegm esel e lís, el eke -li b'erur eke -li ki sus

mob akpakp -n'am ecm ab, ke -li b'erur eke dedeku em wel k'eshj el elum em, etj Nyam nunj ignj susu a -li bi dogjη mekpn anym es. Es gbegbl ec'ob ij owi em yeji -li b'erur susu amamn. 47 - Li b'ufj enjyow eb es, etj -li bi kok nyandre -l'ofur Nyam ηōjη yec'etj ke wel ót el agj amamn. Na sosiem anake el e jej ok a b'ow ew tuōtuō a.»

21

Injyow gbōr yow a ec'ob ap a

Mark 12.41-44

1 Ow e jam a, Nyamel gbēl ab em yogj ce, eke Jesu b'is any a, l'ekn egbrengbi ek'am elu Nyam bia ok el ec'ob ap a kōprō ebr mob ab em. 2 Emeny l'ekn injyow gbōr yow nyam yeji ek'am elu os ekekey yony kōprō ebr ob ab em; 3 etj li dad nine: «Low nawre m'am dad ōny: injyow gbōr yow na ap ob akm agj a fej ec'a, 4 anke el ec'a -n'ōj el ec'ob eke -n'ōny a ec'ow ek'ignj af a, kō injyow a ec'a, n'ōj in e gbōr em ec'a eke n'ōny a, ow kpra kpra a eke li k'iir eb af a.» †

Nyamel gbēl a e ηujη

Matie 24.1-2; Mark 13.1-2

5 Sica agj beb am dad Nyamel gbēl a e sakpl owi, mebn amamn lele mob amamn ab eke wel ap Nyam

† 20:37 Ōkm Ok 3.6. Ekn Matie 22.32 ec'akr otar a. † 20:39 Sadusiel lele Farisiel ab ec'odad nyam eke b'anj el aranj a e liy a el luw em anj igb owi. Ol e low yegm esel nōnō el Farisiel. -Li b'ub luw em anj igb e low a nawre. El anake -n'am ōj Jesu low ij a, anke -n'am ekn eke Jesu anj el ec'ogog. † 20:43 Selu 110.1. † 20:44 Ekn Matie 22.45 ec'akr otar a. † 21:4 Ekn 2 Korēnt 8.1-6.

a e low. Eke Jesu b'iri a, li dad nine: ⁶ «Λεγη am ow eke mebn amua ek'am ekan a, kaka k'ow usrm lawl lebn af anm, anjke feη b'ow er ok wus.»

Λεγη es abal el e gbre owi
Matie 24.3-14; Mark 13.3-

13

⁷ Odad na eke Jesu dad ab em -l'ibrm ow nine: «Low yegm agη es, kō bogη λεγη iy low na b'ow ey ee? Etη bogη e meny ewr em, wel b'ow uw wanci a eke ów amua b'ow ey ab any ee?» ⁸ Etη Jesu dad nine: «Éwr erm! Kì yebr eγη k'irmn ony! Tasi em a, agη nōnō b'ow ow em e nin em dad eke el el Mesi a, etη -li b'ow -li dad eke λεγη es abal el a in ow η! Kō k'usr el jam. ⁹ Eke batη am irir wel am dad ony ar owi lele eb e bōbōr owi ab a, ke erηn k'onny ony. Ow it eke ów amua k'ey, kō ow elm wus na e nuη edη. ¹⁰ Tasi em a, ebr nyam ec'agη b'ow im eηn ebr ejeci nyam ogη ar; es ew nyam b'ow im eηn es ew ejeci nyam ar ogη eci; ¹¹ wus b'ow umu tuōtuō, etη susu nōnō gbēl af lek b'ow ey, ol eηuη b'ow ony agη nōnō; ów erηn erηn b'ow ey etη meny ewr egbēl egbēl b'ow anη afr ok okm.»

¹² Gbēkō gbunη ke ów amua ey a, wel b'ow ony ony ke wel ijr ony gbre, wel b'ow ot im ony jej ok em Nyam nuη igη susu etη wel b'ow ok ony sobel em, etη wel b'ow ot ok ony éb ebu lele es ew esel ab

abu em, ek'eel em e jam esel a sosiem. ¹³ Na anake b'ow ony ijr em e danjku. ¹⁴ Ow sosiem a èbr ewr es nuη em ke ermij k'íkηm anym okm ony low eke b'ow dadr dogηnin ony sosi a eci. ¹⁵ Em obi m'ow m'onη ony sodad ebl lele sēwr ab eke b'ow ony ony ec'efnu a ec'egη kaka k'ow otum dadm odad akam ony es. ¹⁶ Ony esel bōbō yeji, ony lisel, ony lisijimel, ony ec'agη lele ony lawlēl ab b'ow ony ony ot im ony abusu esel ec'any af; wel b'ow ob ony low, ibi ony em ec'agη nōnō. ¹⁷ Em sosiem agη a feη b'ow ifn ony, ¹⁸ kō ony e sin nuη bōbō yeji, kaka k'ow iram. ¹⁹ Inymn es kikri eben ce; na em anake b'ow eηan sel a.»

Jesu am dad Jerusalem e
ηuηη owi

Matie 24.15-21; Mark
13.14-19

²⁰ Emeny Jesu dad nine: «Eke b'ekan áru ek'iwr did elul Jerusalem em a, ke λεγη ab anake b'ow uwr any eke wel b'ow ηuηη'n a. ²¹ Kpekη agη a eke b'ow anη Jude a, ow akpl ke -l'uru es -n'im mafeny em; agη eke b'ow anη Jerusalem baηn a -n'im akpoj, ke agη eke b'ow anη sikipukpu em a k'éym baηn a ij, ²² anjke ow b'ow el jej ok e seγη. Yogη anake ów a feη eke Nyam Lēl dad a b'ow iy neny a. † ²³ Σεγη amua b'ow ew tuōtuō molok ab lisel lele el ek'am ony ey meny ab ab eci, anjke seγη a ow b'ow el

sorŋ ligbel eke b'ow ey eb ab em. Εε, Nyam b'ow elu in ec'erm bebl okm agŋ a e lís! 24 Wel b'ow ibi el ar em, etŋ wel b'ow ot im el madu okr em ebr ebr feŋ em; etŋ Nyam e low any uwm esel b'ow eb Jerusalem onym ab toŋ bake el e legŋ yeji úwr.»

Εγŋ ec'Iy e mower

Matie 24.29-31; Mark 13.24-27

25 Eke li dad na a, emeny Jesu nine: «Seŋŋ am ow eke meny ewr b'ow anŋ ligbn em, awl em lele mílél em ab ok okm. † Eke wus na af ec'ébr ebr a feŋ b'ow iri okij lele mra ab e likekr a, -li b'ow -n'onny ermij. 26 Agŋ erŋn b'ow ony toŋ úw, eke -li b'ow -li tutr ów a eke b'ow ey wus na af e low, anke nyam afr ec'abusu a b'ow ufŋ. 27 Yogŋ anake wel b'ow ekŋ egŋ ec'Iy eke b'ow anŋ jru em ow, abusu ligbel lele anygbel em ab a. † 28 Eke ów amua b'ow ob nuŋ am ow a, ke átar sos es inymn es lær afr, anke ony ec'es eb elu e legŋ a ow titm ŋ.»

Low yeŋm eke babm e likŋ a am elu okm

Matie 24.32-35; Mark 13.28-31

29 Emeny Jesu oc nyandre em ec'odad na etŋ am dad ese: «Èkan babm e likŋ lele ekŋ ejec'ab ab; 30 eke -n'am gign ododo a, kpekŋ b'uwr any eke mewij ow titm. 31 Èben nyam coco,

eke b'ow ekan ów amua ow a, ke kpekŋ úwr any eke Nyam e gbrenŋbi usu a ow titm. 32 Low nawre m'am dad ony: yefenyana ec'agŋ a feŋ k'ow uwm ow uwrŋ, etŋ ów amua b'ow ey. 33 Afr lele wus ab b'ow ec, kó em ec'odad ebl a k'ow ecm.»

Εγŋ ec'Iy e mower ec'erm ew owi

34 «Ow sosiem, èwr erm! K'ocar ony sosi k'elulil es gbegbl owi, mar ony owi, lele owr anŋ ec'ermij ebr owi ab em, bake íjal sos es legŋ a ów okr ony es kpuru, 35 ese asawa eke b'ok ob af ony af; tasi em a, ow b'ow okr wus na ec'agŋ a feŋ es. 36 K'èrur memn, kó seŋŋ feŋ ŋoŋan Nyam yec'etŋ ke ónyn lec akmn ów amua eke b'ow ey ab es, ke ótur inymn es egŋ ec'Iy ec'any af.»

37 Seŋŋ feŋ Jesu b'im yeŋm agŋ low Nyamel gbél a e gbugŋ a etŋ legŋ uk em, li b'im l'èru Olivie lafeny af. 38 Etŋ ibibr fafa agŋ a feŋ b'ow Nyamel gbél a e gbugŋ a eke k'iri in ec'odad.

22

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi a ec'asre

Matie 26.1-5; Mark 14.1-2; Jan 11.45-53

1 Sica Futufutu eke ejru ánm em ec'es gbegbl ek'el Pak a e legŋ a ow titm. †

2 Egb waw esel egbel lele ol e low yeŋm esel ab am ol ew ew em elel eke -li ki kokr

† 21:25 awl em, lele mílél em ab ok okm: bèbmn Esayi 13.10; Ezekiel 32.7; Joel 3.3-4. † 21:27 Èkn Daniel 7.13. † 22:1 Èkn Okm Ok 12.1-27.

bake -l'ibi Jesu, gbekɔ ernɛn am ɔny el agɛn a sosisem.

*Judas am bebɛm eke b'ow
ɔl Jesu ij*

*Matie 26.14-16; Mark
14.10-11*

³ Eɓen a, kpekɛn Satan ey Judas eke wɛl b'ɛsn Iskarjot, jam esɛl lɛw yony a ec'ɛgn nyam em. ⁴ Ow ɔn etɛn n'im n'ɛɛn Jwifel ec'egb waw esɛl egbɛl a lele Nyamel gbɛl a ec'ɔsu esɛl ekpekɛ ab ab, etɛn -l'iririr elel eke li k'oc Jesu l'ɛlu wɛl abu em a. ⁵ Low na eke Judas dad el a iɛn el sos em ton afɛn es, etɛn -l'ɛwar ow eke -li b'ow -li sɔg ow labm. ⁶ Judas ɛgn eb, etɛn sica n'am ɔl akunda senyn yec'em eke li k'ɔny Jesu n'ɔn wɛl yec'etɛn ke dedeku a k'uwɛm any.

*Pak ec'ob ij a eci sos bebɛm
Matie 26.17-25; Mark
14.12-21; Jan 13.21-30*

⁷ Lɛgn a ek'el Futufutu ek'ejru anm em ec'es gbɛgbɛl e lɛgn eke wɛl k'ibi mɛcɛb kok Pak ec'ob ij a ow. ⁸ Etɛn Jesu erm Pier lele Jan ab dad el ninɛ: «Imn bebɛmn ey e Pak † ec'ob ij a ec'usu.» ⁹ Odad na eke ow dad ab em, -l'ibrm ow ninɛ: «Kɔ bogɛn erur eke si k'im si bebɛm ow e sos ee?» ¹⁰ Etɛn Jesu dad el ninɛ: «Kin, eke b'imn ba b'ɛyr baɛn a, b'ow ɛɛn igɛn nyam ek'uyu mijel. Usr ir jam ton ɔny yeji okr gbugɛn a eke li b'ow l'ɛy a. ¹¹ Eke b'okr gbugɛn a, dadr gbugɛn ɛs

a ɛsrɛ: “Low yeɛm agɛn ɛs am ibrm akɛn yec'eke in k'ij Pak ec'es gbɛgbɛl ec'ob in e jam esɛl ab ab.” ¹² Etɛn li b'ow li yeɛm ɔny el afr a ec'akɛn gbɛl nyam ek'akɛn eci mob fɛn iy nenyn em. Yogn anake b'ow bebɛmn ey ec'ob ij a e sos a.» ¹³ Eke -n'imn a, -l'ɛkn low a fɛn eke Jesu dad el a, etɛn -li bebɛm Pak ec'ob ij a e sos -l'ɛw es.

Ob ij lala

*Matie 26.26-30; Mark
14.22-26*

¹⁴ Eke wanci ow bebɛmn ab a, Jesu lele in ec'erm esɛl ab ab ow ok es ob ij usu a. ¹⁵ Eke -n'am ij ob a, Jesu dad el ninɛ: «M'erur tasi eke mi k'ij Pak ec'ob na ɔny ab gbuɛn ke m'ij gbɛrɛ. ¹⁶ Kɔ m'am dad ɔny eke mi k'ow m'ijm ob na ij, ton bake es gbɛgbɛl ikɛn na e liy a ey okm Nyam e gbɛngbi usu a.» ¹⁷ Eke li dad odad na a, kpekɛn l'oc mij kpɔk, l'ɛlu Nyam bia etɛn li dad ninɛ: «Èbr mij kpɔk na ke ɛgnɛn ɔny fɛn. ¹⁸ Kɔ m'am dad ɔny eke emeny mi k'ow m'ɛgnɛm mar na ij ton bake Nyam ec'es ɛw a ów.» ¹⁹ Emeny l'oc futufutu. L'ɛlu Nyam bia etɛn n'ɔny l'ubr em, n'ɔn wɛl etɛn li dad ninɛ: «Na el em e sos meɛl [eke m'am ɔn ɔny. Kòkr low na em ec'okn eci.» ²⁰ Eke -l'ijr ob bake ow uwr a yeji, l'oc mij kpɔk eke mar anɛn em n'ɔn wɛl etɛn li dad ninɛ: «Mij kpɔk na el sinm owr

† 22:8 ɛkn okm Ok 12.3-9. † 22:20 Luk eci silel esig beb em a, wɛl ɛɛnm sodad ek'anɛn ob na [...] em a. Bèbɛmn okm Ok 24.8; Jeremi 31.31-34.

eke Nyam kok em e mebl eke ok es ony sosiem a eci.]†
 21 Gbeko kin: ony em ec'egh nyam ek'am ol ij'm a angh ob ij usu na em ab! † 22 Nawre em, egh ec'Iy b'ow uw ese elel eke Nyam bebm ew es ab af, ko gbre el egh a ek'ol ij'r a eci!» 23 Low na eke -l'irir a ony etgh -n'am bibrmn el ofr -l'ese: «Ko bwo ec'egh anake ki kok low na ey em ab ee?»

Jam esel a am atar anymu el e low es

Matie 18.1-4; Mark 10.35-45; Jan 13.2-17

24 Eke low na ec a, jam esel a am atar ow es tuotuo eke k'uw egh eke el em a k'el anymu ab any. 25 Ow sosiem Jesu dad el nine: «Eb eb em eci eb ebu b'ew agh es, etgh el ec'abusu ab em -li bi dad wel eke wel k'esgh el ow amamn kok esel. 26 Ko ony ec'a, ow k'ow elm eben. Egh eke k'el ony ec'anymu a, n'annh ese iyli af; ke egh eke k'el es ew es a, angh ese ob oc ony es af. 27 Tasi em a, bwo ec'egh el anymu ee? Ko egh eke bi sig es am ij ob a, oglog egh eke b'oc ob ony agh ab ee? Nawre em, egh eke sig es am ij ob a el anymu, ko yadh ee? Etgh kin, em m'annh ony ec'aragh ese ob oc ony es af. 28 Etgh ony yeji angh em ab, em e gbre ijr fgh em. 29 Ese elel eke em Es ony'm abusu eke mi k'ew agh es a, eben em yeji m'ow m'onh ony abusu nenymbri nyam a ce. 30 Em ec'es ew ab em a, b'ow ijr ob, eghn,

etgh b'ow ecr okr es mekpn af ewr Israel ec'eb lew yony a es.»

Pier b'ow egbr Jesu Matie 26.31-35; Mark 14.21-31; Jan 13.36-38

31 Eke li dad low na bake ow uwr a, Jesu am ler Pier etgh dad nine: «Simo, igh loru es iri! Satan ibrm abusu eke b'ow ony ufgh ony ese egbey eke wel bi cic suw es em af. 32 Ko mi nghan Nyam m'onh'gh yec'etgh ke gh ec'omn a k'obm meny. Ko gh yeji, leggh eke b'ow ewl ow el em ec'a, atr esgh jimel a sos es.» 33 Low na eke li dad a, Pier odu odad eb etgh dad'r nine: «Egh gbel, mi bebmbm sos eke mi k'ey sobel em gh ab, ke m'uw gh ab.» 34 Ko Jesu dad'r nine: «Pier m'am dad'gh, ncok a ce, ngos k'ow ikghm etgh b'ow egbr sakp nyahan dad eke uwm im any.»

Os, ekpr lele lab ab

35 Emeny Jesu dad el nine: «Leggh a eke m'erm ony ke ocmn os, ekpr lele cokrukpo ab ke imn a, ko onyn low nyam ec'es abur ee?» -Li dad ow nine: «S'onym low kaka ec'es abur!» 36 Etgh nine: «Ko sica, ony ec'egh ek'onny os a, l'oc ghgh. Egh ek'onny ekpr a yeji l'oc; ke egh ek'onnym lab a, l'ol in e mob sus em a l'ij ke l'ol lab. 37 Ko m'am dad ony nawre em, ow akpl ke Nyam Lel em ec'odad na eke wel non em e lis a iy neny: *Wel awl'l low ngh kok esel*

em a.† Εε, em e lís e low a eke wel non a b'ow iy neny!»
 38 Ετη jam esel a dad'r nine: «Εγη gbél, kin s'onym mab ler em yony ab!» Ετη Jesu ubr odad a es nine: «Na ce ow eny η!» †

Jesu im Nyam ηοηη em Olivie lafeny af

Matie 26.36-46; Mark 14.32-42

39 Sica Jesu ey okm im Olivie lafeny af εσε elel eke li bi kok god'ετη ab af. In e jam esel a yeji us'r jam ab im. 40 Eke -n'imn ba -li b'ok yogη a, li dad wel nine: «Ἰοηηη Nyam, yec'ετη ke k'éymn εbm εκη owi em.» 41 L'elu wel es n'im anym kpekpe tel, ετη yogη l'ok owrɔkp wus n'am ηοηη Nyam li dad l'εσε: 42 «Εε, eke erur, ke ony gbre ij e mij kpok na kpab'm es lís. Ke feη em a, ow k'él yec'a eke m'am erur a, kɔ yec'a eke am erur a.» 43 [Kpekη afr erm εs nyam ow εηη'n ετη am atr'r sos es. 44 Kɔ eben yeji, Jesu am ij erm em e gbre ετη am ηοηη Nyam lec em toη law am ok'r. Ετη in e law a am sus ok wus εσε mebl ekuey af.]†

45 Eke ni ηοηη Nyam bake ow uwr a, l'igb wus ετη l'εwl meny l'ow n'εηη jam esel a, kɔ sos ow el es toη ow el el memn. 46 Eke n'εηηη wel memn eru em a, l'uwr wel ετη li dad nine: «Kɔ bla ετη am erur memn ee? Igbr wus

ke ηοηηη yec'ετη ke k'éymn εbm εκη owi em.»

Jesu ec'onny

Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Jan 18.3-11

47 Jesu odad anη nenym am dad, ετη kpekη agη nono gbél ilm any. Ετη Judas ek'el jam esel lew yony ab em e nyam a anake am nyimn el a. Eke -l'owr -l'okr yogη a, Judas im titm Jesu eke k'éy'r. 48 Kɔ Jesu ibrm'n nine: «Judas, kɔ af ey em am ol εγη ec'Iy ij ee?» 49 Eke jam esel a am εκη low a eke am ow ey a, -l'ibrm Jesu nine: «Εγη gbél, kɔ s'ogη el mum ey e mab ler em ab ab ee?» 50 Ετη kpekη el em ec'εγη nyam iyr egb waw εs ligbél ec'abu elum εs a lab, ετη l'ubr ow lidr e loru ab es. † 51 Kɔ Jesu dad nine: «Ow inym es goη!» Ετη l'itηη ign a e loru a abu, ετη l'ewlm ow. 52 Sica li dad egb waw esel a, Nyamel gbél a ec'osu esel ec'agη egbél a lele Jwifel ec'agη ekpekɔ a eke ow el ab in ec'onny ec'a nine: «Kɔ em ec'onny a ibrm eke k'otr εκη ekpr lele mab ler em ab owr εσε low ηηη kok εs em el af ee? 53 Σεγη eke m'anη ony ab Nyamel gbél ab em a onymn'm. Kɔ sica ony e wanci eke k'onyn'm a ow η; catη ncebn ec'abusu a ow a.»

Pier egbr Jesu

Matie 26.57-58, 69-75; Mark 14.53-54, 66-72; Jan

† 22:38 Na ce ow eny η! Odad na Grek em, wel otu ek'itηη ejec'em dad εσε Ow úbr es goη! † 22:44 Luk eci silel oglog em a, akr 43-44 ab a anm em. † 22:50 Bèbm Jan 18.10,26.

18.12-18, 25-27

⁵⁴ Sica -n'ony Jesu etj - l'oc ow ab -n'im egb waw es ligbel a e gbugj a. Pier anj akpoj em am us el jam. ⁵⁵ Wel fuf al lakp a ec'aranj, agj ok es did al elul em a, etj Pier yeji im sig es el ab. ⁵⁶ Ob oc oj lis nyam ekn'n eke li sig es al saw a, l'ok ow anyamn af n'am ler ow gbiy, etj nine: «Igj na yeji, n'anj Jesu ab!» ⁵⁷ Kɔ Pier egbr Jesu etj dad ob oc oj lis a nine: «Yow, m'uwm'n any.» ⁵⁸ Eke ow ibn tel a, egj ejeci nyam yeji ekn'n etj dad'r nine: «Ŋ yeji, el el em ec'egj nyam.» Kɔ li dad igj a nine: «Njan, m'anm el em!» ⁵⁹ Ow ibn tonj k'ij wanci nyam ka, etj emeny egj ejeci nyam at dad nine: «Nawre tasi egj na yeji el in ec'agj ab em e nyam, anke l'el Galile iy.» ⁶⁰ Kɔ Pier dad'r nine: «M'uwm nj e low yeci eke am erur eke ki dad ab any!»

Odad na anj'n nenym n'am dad etj kpekj ngos ikj. ⁶¹ Etj Es Kotoko ewl meny okj'n any am ler'r gbiy. Ow oj Pier okn odad a eke Es Kotoko dad'r a: «Gbuŋ ke yefenyana ngos ikj a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm im any.» ⁶² Etj Pier ey okm im gbenj am ikj low dudu ec'ojn.

Jesu e miyer kokr lele ɔ ab

Matie 26.67-68; Mark 14.65

⁶³ Agj ek'am ɔsu Jesu a am kokr'r miyer etj am ɔr'r. ⁶⁴ - N'awj ow any es, -n'am ɔr ow kukuta em, -n'am ibrm ow -l'ese: «Ek'el Nyam e kokoba ɔb es, ke dad ey egj ek'iy'r'j ob a!» ⁶⁵ Etj -n'am dad ow enunj nono gbɛl -l'ok ow af miyer kokr em.

Jesu ow Sanedren ec'agj a ec'any af

Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Jan 18.19-24

⁶⁶ Eke legj eny a, Jwifel em ec'agj ekpekj a ek'el egb waw esel egbel a lele ol e low yegm esel ab ab as luku. -N'oj wel oc Jesu ow Sanedren ec'agj a ec'any af, ⁶⁷ etj -l'ibrm ow nine: «Dad ey s'iri gonj! Kɔ nj el Mesi ee?» Etj li dad wel nine: «Eke mi dad ɔny yeji, k'ow ubmn nawre; ⁶⁸ etj eke m'ibrm ɔny low yeji, k'ow egjmn dadmn'm. ⁶⁹ Kɔ jam anja egj ec'Iy b'ow sig es Nyam Abusu Es e lidr abu af.» † ⁷⁰ El feŋ -li dad nine: «Ke Nyam ec'Iy el a!» Etj li dad wel nine: «Ow kpej anake ɔny obi dadr a.» ⁷¹ Etj -li dad nine: «Ow akplm eke si k'ibrm adanku ij! Sica ey obi yeji s'iri'r nenym nj!»

23

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Jan 18.28-38; Ob Kok 4.25-28

¹ Eke -li jejr Jesu ec'ow - l'okr bake ow uwr a, dedeku

a nimum igb wus etɲ oc Jesu ab im Pilat ec'any af. † ² Yognɲ, kpekɲ -n'am cicr ow -li dad -l'ese: «S'ebmn nyamn s'ekn eke eɲ na am irmn ey ec'agn a; li bi dad wɛl eke wɛl kɪ sɔgm wus labm † etɲ li b'ocr in sosi Mesi, eb ebun nyam.» ³ Etɲ Pilat ibrm'n ninɛ: «Kɔ nawre, ɲ Jwifel ec'eb ebun ee?» Etɲ Jesu dad'r ninɛ: «Ŋ obi dad.» ⁴ Eɛen a, Pilat dad eɲ waw esɛl eɲbel a lele bieku ab ab ninɛ: «M'eynm low ɔbr kaka ign na em.» ⁵ Gbɛkɔ -n'am at lebl es -li dad lɛc em -l'ese: «Eɲ na bi dad agɲ eke k'ɔbr eb any. L'ɔb ow e low yɛgm nuɲ Galile etɲ, toɲ l'ow l'ok Jude wus af, etɲ sica l'ow anja yeji.»

Wɛl oc Jesu im Erɔd ec'any af

⁶ Eke Pilat iri odad na a, l'ibrm ninɛ: «Kɔ eɲ na Galile ec'eɲ ee?» ⁷ Eke wɛl dad'r eke Jesu el Galile ec'eɲ, ke l'uw any eke yogn anɲ Erɔd ec'es ew em a, n'ɔɲ wɛl oc Jesu im ow ec'any af, anke Erɔd in obi yeji lɛɲ ab em a, n'anɲ Jerusalem. ⁸ Eke l'ekn ow a, sos em am inɲ'n anke l'iri wɛl dad'r ow e lɪs e low, etɲ lɛɲ kpekpe etɲ n'am erur eke li k'eɲn ow † bake ow kok mɛny ewr nyam l'ekn. ⁹ Li bibrm ow ów nɔnɔ, kɔ Jesu ɔbm kpu kaka ɔɔm'n. † ¹⁰ Eɲ waw esɛl eɲbel a lele ol e

low yɛgm esɛl ab ab yeji ek'anɲ yogn a am cicr Jesu lɛc em. ¹¹ Etɲ Erɔd lele in eci srɔda eyɲ ab ab am kokr Jesu miyer, etɲ am oc'r esɛ eɲ keskes af. -L'ew ow mob sus em mamn sos, etɲ l'ewlm ow mɛny ow im Pilat ogn a. ¹² Lɛɲ a cɛ, Erɔd lele Pilat ab eke lɛɲ ek'ec ab em ijarm a, ewl el agɲ lawlɛl.

Wɛl ɔb Jesu low luw eci Matie 27.15-26; Mark 15.6-15; Jan 18.39-19.16

¹³ Eke Pilat am ekn eke low ɔbr kaka anm Jesu em a, l'as eɲ waw esɛl eɲbel a, es ew esɛl a lele dedeku a fɛɲ ab luku, ¹⁴ etɲ li dad wɛl ninɛ: «Ocr eɲ na isr'm etɲ am dadr eke ow'n am irmn agɲ. Na sosiem m'ibrm'n low ɔny ec'any af. Kɔ kin, m'eynm low ɲuɲ kaka eke li kok ke ow sosiem am ɔɲn in dedeku a. ¹⁵ Eɛen nyam coco, Erɔd yeji eynm low ɔbr kaka in em, etɲ ow sosiem l'ewlm ow mɛny. M'am ekn ke eɲ na kokm low ɔbr kaka ek'it eke wɛl k'ibi'r. ¹⁶ Gbɛkɔ m'ow m'ɔɲ wɛl ɔr'r ɲgbre em, ke m'élul es.» ¹⁷ [Pak ec'es gbɛɲbl fɛɲ e lɛɲ a, ow akpl ke Pilat élul sobel em es nyam eke dedeku a b'erur a es.] †

¹⁸ Eke Pilat dad el eɛen a, kpekɲ -n'am ɔɲ el fɛɲ -li dad -l'ese: «Ibi eɲ na, ke élul Barabas es ɔɲ ey!» ¹⁹ (Ke Barabas na, lɛɲ ab em eke

† **23:1** Ekɲ Matie 27.2 ec'akr otar a. † **23:2** Ekɲ Luk 20.20-25. † **23:8** Ekɲ Luk 9.7-9. † **23:9** Ekɲ Esayi 53.7. † **23:17** Luk eci silel esig oglog em a, wɛl éɲnm sodad ek'anɲ ob na [...] ec'aranɲ em a. Ekɲ Matie 27.15; Mark 15.6.

bɔbar εy Jerusalem baɲn a, in anake wɛl elu'l sobel em a, aɲke l'ɔbr eb any, etɲ l'ibi εɲɲ yeji.)²⁰ Gbɛkɔ eke Pilat am erur eke k'ɛlu Jesu es a, emeny l'ibrm eke li k'iri dedeku a nɛnym.²¹ Kɔ - n'am elu Pilat lebl -li dad - l'ɛsɛ: «Ɛw'r oliɲɲ af! Ɛw'r oliɲɲ af!»²² Emeny Pilat eb odad sakp nyahan em etɲ ibrm el ninɛ: «Bla low ɔbr iy li kok ee? Em gbɛ m'ɛknm low ɔbr kaka in em ek'it eke wɛl k'ibi'r; gbɛkɔ m'ow m'ɔɲ wɛl ɔr'r ɲgbre em, ke m'ɛlu'l es.»²³ Kɔ dedeku a nɛny anɲ em cɛ am ibrm sɔg em eke wɛl k'ɛw Jesu oliɲɲ af. Etɲ el e sɔg e lebl a akm Pilat es.

²⁴ Etɲ Pilat εɲɲ dedeku a ec'a ek'am ibrm a eb.
²⁵ L'ɛlu Barabas ek'ɔbr eb any, ibi εɲɲ ke ow sosiem wɛl elu sobel em a es. Etɲ l'oc Jesu n'ɔɲ dedeku a yec'etɲ -li kok ow el e low eke -n'am erur a.

Wɛl ɛw Jesu oliɲɲ af

Matie 27.32-44; Mark 15.21-32; Jan 19.17-27

²⁶ Eke -l'ocr ow ab -n'aam a, -l'ɔbr Siren baɲn iy nyam eke wɛl b'ɛsɲ Simɔ ek'anɲ akp em am ow. Eke srɔda eyɲ a b'ɛkn'n a, -n'ɔny ow lɛc em etɲ -l'oc Jesu ec'olikiɲ a -n'ɔɲ ow eke ow k'abu us ow jam. †²⁷ Agɲ nɔnɔ gbɛl am us'r jam, etɲ ɔyɔw nɔnɔ ek'anɲ el em a am ikiɲ ɔɲn ok sabu ermni in sosiem.

²⁸ Eke Jesu b'ɛwl meny a, n'am lɛr wɛl etɲ li dad ninɛ: «Jerusalem ec'ɔyɔw, k'ikiɲn ɔɲn em sosiem; kɔ ikiɲn ɔny lele ɔny ec'ey ab eci!
²⁹ Kɔ lɛɲɲ am ow eke agɲ b'ow dad ɛsɛ: “Ehe ɛl etr yɔw eke ewm ey, ke ɔɔm ey meny lɛɲɲ kaka a eci!”
³⁰ Lɛɲɲ ab anake agɲ b'ow dad ɛsɛ: “*Mafɛny, bɔbmn okr εy af! Egigl, bɔburir εy es a!*”†³¹ Tasi em a, eke wɛl am kok likɲ ek'anɲ owr a nɛnɛ, ke likɲ wɛwɛ ec'a ayaf wɛl b'ow kokr'r ab ee?»

³² Srɔda eyɲ a oc agɲ ejeci yony ek'el ɔw enɲɲ kok ɛsɛl yeji ow eke wɛl k'ibi el Jesu ab.
³³ Eke -n'imn usu a eke wɛl b'ɛsɲ “Nunɲ kpɔk ec'usu a”, -l'ɛw Jesu lele ɔw enɲɲ kok ɛsɛl yony ab ab oliɲɲ af; Jesu anɲ araɲn, nyam anɲ'n lidr abu af, etɲ nyam anɲ'n nɛmn abu af. †³⁴ Etɲ Jesu dad ninɛ: «Em ɛs, ɔc ap el aɲke -l'uwm yec'eke -n'am kok ab any.» † Srɔda eyɲ a cɛc in e mob sus em sɔsum oc kok em.

³⁵ Agɲ a ek'anɲ yogɲ a am lɛr'r. Etɲ Jwifel ec'ɛs ɛw ɛsɛl a am kokr'r miyer † dad ɛsɛ: «L'eb agɲ ejeci l'ɛlu es; eke l'el Mesi eke Nyam sɔsum oc a, ke l'ɛbr in sosi s'ɛkn!»
³⁶ Srɔda eyɲ a yeji am kokr'r miyer. -Li b'im -li titm ow, -l'oc el e mar a † -n'am ɔkɲ ow ke -n'am dad -l'ɛsɛ: ³⁷ «Ek'el Jwifel ec'eb ebu, ke ɛbr ɲ sosi elu es

† **23:26** Ɛkn Matie 5.41 ec'akr otar a. † **23:30** Ose 10.8. † **23:33** Ɛkn Esayi 53.12. † **23:34** Em ɛs, ɔc ap el aɲke -l'uwm yec'eke -n'am kok ab any; Luk eci silɛl esig oglog em a, wɛl ɛɲɲm odad na. Ɛkn Selu 22.19. † **23:35** Ɛkn Selu 22.8-9. † **23:36** Ɛkn Selu 69.22.

ցոյ!»³⁸ In ec'olikj a e nun af a, -ni non odad na -l'aru: "Էցյ na el Jwifel ec'eb ebu."

³⁹ Ów enuj esel a eke wel ok olikj af ab em a yeji, nyam am wewr Jesu dad es: «Կօ ow elm η elm Mesi ee? Ek'el Mesi, ke èbr η sosi elu es, bake ey yeji èb elu ey es յ!»⁴⁰ Odad na eke li dad a, lawl a am eym'n abr dad es: «Կօ éluam Nyam ee? N yeji am ij gbre es in af.⁴¹ Ey ec'a, ow it eke si k'ij gbre, anke ey ec'ów enuj e si kok a e labm sog anake s'eyn a. Kօ in, li kokm low ηuj kakal!»⁴² Eke li dad odad na a, emeny li dad nine: «Jesu, k'ijl'm es legj eke b'ow ow η ec'es ew ab em a.»⁴³ Ety Jesu dad'r nine: «M'am dad'η nawre em, yefeny na ce b'ow anj em ab Nyam ec'usu mamn a.»

Jesu e luw a

Matie 27.45-56; Mark 15.33-41; Jan 19.28-30

⁴⁴ Sica ow anj tel ke legj úyu nun, etj ligna a ek'am afj a irm es; ncebn ey wus na nimum af toj ncebles eci wanci nyahan em.⁴⁵ Ety Nyamel ab em eci gbad gbél gbada a eke wel ew edjn usu lala ab any a, † igj afr em a etj agbr em arajn didi toj ok esr em a.⁴⁶ Ety Jesu barm lebl tuotuo dad nine: «Em es, m'oc em ec'abj a m'elu'η abu em.» † Li dad

odad na ba li b'ok es, etj l'uw.⁴⁷ Eke Rom eci srօda eyj a ec'anym es a ekn low a ek'ey a, n'am koklm Nyam li dad l'es: «Nawre tasi, eyj na el neny nyam es!»⁴⁸ Agj a ek'ow yogj a yeji ekn low a ek'ey a. El e meny ewl em a, -n'am ok sabu ermni low dudu em -n'im.⁴⁹ Ety Jesu lawlel lele cyow a ek'us'r jam Galile etj a, inym es akpoj, † etj am ekn low na ek'am ey a.

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Jan 19.38-42

⁵⁰⁻⁵¹ Ety nyam eke wel b'esj Josef, Jwifel eci banj eke wel b'esj Arimate ec'egj, erur eke k'oc Jesu im oc es. L'el egj mamn, neny nyam es, ek'omn em am eku Nyam e gbrenjbi usu a e mowrer. Ety emeny l'el Jwifel e Sanedren ab em ec'egj nyam, kօ l'erurm low a eke lawlel a bebm Jesu ec'ibi ec'a.⁵² Na sosome, n'im n'eyn Pilat etj l'ibrm eke ow k'oc Jesu eci sos megl a յj'n. †⁵³ Eke Pilat elu abusu es a, Josef ony sos megl a usm es olikj ab af, l'oc gbad ufu nyam li wiwrm ow ab, etj l'oc n'im l'oc ow es uwomu lob eke n'ոյ wel ur ab em, ke legj kaka wel ocm egj es em.⁵⁴ Legj a el nenegj e sos bebm e legj, † etj nenegj a yeji ow titm.

† 23:45 Էkn Օkm Ok 26.31-33. † 23:46 Էkn Selu 31.6. † 23:49 յօօօ a:էkn Luk 8.2-3. inym es akpoj em: bebmn Selu 38.12. † 23:52 Էkn Matie 27.58 eci akr otar a. † 23:54 Legj na el segj yen ncebles.

55 Eke Josef aam oc Jesu es a, ɔɔw a eke am us Jesu jam Galile etɔ a, ow yogɔ etɔ ekn uwomu a lele elel eke wɛl erum'n es ab ab. 56 - L'ewl meny -n'im el ogɔ a, etɔ -li kok mun sɔɔsɔ lele simijey ab eke -li ki kpakɔ Jesu e sos megl a. Gbɛkɔ eke lɛɔ a el nenɛɔ e lɛɔ a, ow sosiem -n'am eb sel esɛ elel eke Jwifel ec'ol a dad ab af.

24

Jesu e luw em anɔ igb a

Matie 28.1-10; Mark 16.1-8; Jan 20.1-10

1 Sica lɛɔ krekre a ec'ibribr fafa a, ɔɔw a ot mun sɔɔsɔ eke -li kokɔ ab ab aam Jesu ec'uwomu ab af. 2 Eke -li b'ok yogɔ a, -l'ekn eke lob a eke abl uwomu a ec'em ɛy usu ab es a wuwɔ oc es, 3 etɔ -l'ok uwomu ab em. Gbɛkɔ -l'eknm Es Kɔtɔkɔ Jesu e sos megl a, 4 etɔ ca -l'uwmn elel eke -li ki dadr any. Kpɛkɔ Nyam ec'afr erm esɛl yony eke sus mob ek'am jɛjn a ok ɔkm el ec'any af. 5 Eke ɔɔw a b'ekn el a, erɔn am ɔny el -li sis any es, etɔ ow ɔdm eke -li ki lɛr wɛl. Etɔ erm esɛl a dad el nine: «Kɔ bla etɔ am ɔɔl agɔ ek'uw ab em, ɛɔ ek'ann owr ab ee? 6 N'anm aɔa; l'igb luw em. ɔkan ow a eke li dad ɔny lɛɔ a eke n'ann Galile a: 7 "Ow akpl ke wɛl ɔc ɛɔ ec'Iy ɛlu sikpl esɛl ec'abu em, ke wɛl

bábl'l ecigbrɔ oliɔ af, ke ɛɔ nyahan n'ann luw em l'igb." » † 8 Etɔ ɔɔw a ɔkn odad a eke Jesu dad el a. 9 -N'ngbon uwomu ab af, etɔ -n'im -n'am dad ɔw a fɛɔ ek'ɛy a -l'ok jam esɛl lɛw nyam a lele agɔ ɛjɛc'a fɛɔ ab. 10 ɔɔw a el: Mari, Magdala ɔwi a, Jana, lele Mari, Jak lis ab. Etɔ ɔɔw beb a ek'ann el ab yeji, dad odad nenyembri nyam a cɛ ok erm esɛl a. 11 Kɔ erm esɛl a am tutr eke ow el yadɔ owi, etɔ -n'ɔnym ɔmn odad a eke ɔɔw a dad el ab em. 12 Eɛn a Pier uru es im uwomu ab af, l'is any li lɛr uwomu ab em, etɔ l'ekn gbad a eke wɛl oc wiwrm sos megl ab ab a cɛ ek'ɛru es. Low na eke l'ekn a iti'r any, etɔ l'ewl meny n'im. †

Emayus ejagb af

Mark 16.12-13

13 Lɛɔ a cɛ, jam esɛl ab em ec'agɔ yony aam baɔn nyam eke wɛl b'ɛsɔ Emayus, ke Jerusalem ab a, an es wanci yony † gbun ke ɔk yogɔ. 14 Ejagb ab af eke -n'aam a, -n'am dad low a ek'ɛy a ec'odad. 15 Eke -n'am dad odad -l'atar ɔw es a, Jesu in obi ow ɛɔn el, etɔ us ejagb el ab aam. 16 -N'am ekn ow gɔɔ, kɔ -l'uwmn ow any. 17 Etɔ Jesu ibrm el nine: «Bla ɔw iy am atarir es ee?» Sos ɔw el es, etɔ -l'uk -n'inym es.

18 El em ec'ɛɔ nyam eke wɛl b'ɛsɔ Kleopas dad'r

† 24:7 Ekn Luk 9.22; 17.25; 18.32-33. wɛl ɛɔnm sodad ikɔ na ec'akr 12.

† 24:12 Luk eci silɛl esig oglog em a, wɛl ɔtu ek'itɔn ɛjɛc'em dad esɛ kilo lɛw nyam.

nine: «Kɔ η sɔny ɔɛ el ɛgɪ ek'ir Jerusalem aɲa, ke uwɪ low na ek'ɛy sɛgɪ amua ɛm ab any ee?»¹⁹ Jesu ibrm nine: «Kɔ bla lowi ɛy?» ɛtɪ -li dad ow nine: «Nasarɛt iy Jesu e lɪs e low. ɛgɪ na el kokoba ɔb ɛs abusu ɛs; ɛtɪ l'ɛlu ow e low ɔkm in e juma kok ɛm lele in ec'odad ebl ɛm ab, Nyam ec'any af lele agɪ ec'any af ab.²⁰ Kɔ ɛy ec'egb waw ɛsɛl ɛgbɛl a lele ɛy e Nyamel ec'es ɛw ɛsɛl ab oc im'n wɛl ɔb'r low, ɛw'r oliɪɪ af wɛl ibi'r.²¹ ɛy s'ɔmn eke in anake li b'ow li sɔg Israel a. ɛtɪ kin, yɛfɛnyɪna ab ow ij sɛgɪ nyahan eke l'uw wɛl oc'r ɛs.²² Gbɛkɔ ɛy ɛm ec'ɔyɔw bɛb dad ɛy low any iti owi tasi. Ibribr a -l'igb fafa -n'im uwɔmu ab af,²³ ɛtɪ -l'ɛknm ow e sos meɪl a. -L'ɛwl meny -l'ow -li dad ɛy eke afr ɛrm ɛsɛl yony in ok ɔkm in dad ɛl eke Jesu in anɪ owr. †²⁴ ɛy ɛm ec'agɪ bɛb yeji im uwɔmu ab af ɛtɪ -l'ɛkn low a ɛsɛ lele eke ɔyɔw a dad ɛy ab af. Gbɛkɔ ow gbɛ, -l'ɛknm ow.»

²⁵ -Li dad odad na ba -li b'ok ɛs, ɛtɪ Jesu dad ɛl nine: «Oy! Anyamb agɪ, úbmn kokoba ɔb ɛsɛl ec'odad eke dad a nawrɛ!²⁶ Kɔ uwɪn any eke Mesi a k'ij gbɛrɛ ɛben gbun ke l'ɛy in ec'anygbɛl ab ɛm ee?»²⁷ ɛtɪ n'am otar ów a fɛɪ eke Nyam Lɛl dad in e lɪs a e low akr l'ok wɛl. L'ɔb nuɪ Mois ec'ol ab ɛm toɪ l'igɪ kokoba ɔb ɛsɛl ec'ów a

e dad ab ɛm. †

²⁸ Eke -n'imn bake -n'am titm baɲn a, Jesu kok ɛsɛ anym eci ow'n k'imn af.²⁹ Kɔ agɪ yony a dad'r nine: «K'im; àɪɪ ɛy ab eke lɛgɪ am uk, ke ncebɪn am ow a sosiɛm.» ɛtɪ n'im n'ɛɪɪn wɛl -n'anɪ.³⁰ Eke ow sig wanci eke -li k'ij ob a, Jesu oc futufutu a, l'ɛlu Nyam bia, l'ubr ɛm n'ɔɪ wɛl.³¹ Kpɛkɪ jam ɛsɛl yony a anyamn ɛm ayl, ɛtɪ -l'uw ow any; kpɛkɪ l'irm wɛl ec'any af.³² ɛtɪ -n'am dadarir -l'ɛsɛ: «Eke s'us ejagb s'am ow, ke n'am otar Nyam Lɛl ɛm ec'ów akr l'ok ɛy a, lɛfr mɛnɪ am itr ɛy sos!»³³ Kpɛkɪ -l'ɛwl meny -n'im Jerusalem, ɛtɪ -n'ɛɪɪn jam ɛsɛl lɛw nyam a eke as luku lele ɛl lawlɛl ab ab,³⁴ ke ok ɛs am dad ɛsɛ: «Nawrɛ tasi, ɛs Kɔtɔkɔ igb luw ɛm batɪ Simɔ ɛkn'n!»³⁵ ɛtɪ ɛl yeji -n'am dad low a eke -l'ɛkan ejagb af a, lele elele eke -l'uwr Jesu any, futufutu a eke n'am ubr ɛm ab ɛm.

Jesu yegm in e jam ɛsɛl a sos

Matie 28.16-20; Mark 16.14-18; Jan 20.19-23; Ob Kok 1.6-8

³⁶ Eke odad anɪ ɛl nɛnym -n'am dad a, Jesu in obi ɛy ɔkm ɛl ec'araɲɪ ɛtɪ ɛsɪɪn ɛl: «ɛrm ɛs ɛy àɪɪ ɔny ab!» †³⁷ Kpɛkɪ ɛɪɪɪn ligbɛl am ɔny ɛl anke -n'am tutr eke ɔɪn abɪ anake -l'ɛkan a.³⁸ Kɔ Jesu dad ɛl nine: «Kɔ bla ɛtɪ ɛɪɪɪn am ɔny ɔny ufɪɪn

† 24:23 ɛkn Luk 24.1-11. † 24:27 ɛkn Ol ɔkn 18.15-18; Selu 22.2-9; Esayi 53.

† 24:36 ɛrm ɛs ɛy àɪɪ ɔny ab: Luk eci silel esig oglog ɛm a, wɛl ɛɪɪnɪm sodad iɪɪn na.

ee? Bla etj úbmn nawre ee?
³⁹ Èkan em e sabu arañj a
 lele em ec'akr ab ab; em obi
 ana! Itjnin'm abu ke ékan.
 Ŷjnabj élim sos megl lele
 ew ab esε elel eke m'eli am
 ékan ab af!»

⁴⁰ Eke li dad wel odad na a,
 li yegm wel in e sabu arañj a
 lele in ec'akr ab ab. † ⁴¹ Sos
 em am injn el, gbekɔ ow am
 iti el any etj -li k'ubm nawre
 tasi. Ow ɔj Jesu ibrm el
 nine: «Kɔ ɔnyamn ob ij tɛl
 ab aɲa ee?» ⁴² Etj -l'oc ɔcn
 ikpr eke wel ɔw a -n'ɔj ow.
⁴³ Jesu eb ɔcn a ij el ec'any
 af.

⁴⁴ Sica li dad wel nine:
 «Èkan ów amua, mi dad ɔny
 ow e low lægɲ a eke m'añj
 ɔny ab a. Mi dad ɔny eke
 ów a fɛɲ eke wel nɔn em
 e lís ke añj Mois ec'ol ab
 em, kokoba ɔb esel e lel em,
 toj igɲ Selu e lel em a b'ow
 iy neny.» ⁴⁵ Etj n'ɔj wel
 abusu eke wel k'iri Nyam Lel
 em ec'odad a ók el es sos
 em. ⁴⁶ Ca l'ɔkn wel ów a li
 dad nine: «Kin ow eke wel
 nɔn: ow akpl ke Mesi úw,
 ke sɛgɲ nyahan n'áñj luw
 em l'igb, † ⁴⁷ ke wel yégm
 ebr ebr fɛɲ low in e nin em,
 yec'etj ke agɲ ítjn erm em,
 ke -n'ɛɲn el e sikpl a ec'oc
 ap. Ow ɔb nuɲ Jerusalem,
⁴⁸ etj ɔny b'ow eel ów amua
 ec'adañku. ⁴⁹ Etj m'ow
 m'awɲ ɔny Abj Lala a eke
 em Es ewar ow e low a.
 Gbekɔ àñjɲ baɲn toj bake

afr ec'abusu a ów ɛɲn ɔny.»
 †

Jesu aam afr

*Mark 16.19-20; Ob Kok
 1.9-11*

⁵⁰ Eke li dad wel ów amua
 bake ow uwr a, ca Jesu ot
 ok el ɔkm, etj el ab -n'im
 -li titm Betani, † etj yogɲ
 li gbigbl sabu ogɲ l'ɛdɲ wel
 ɔwro. ⁵¹ Eke n'am ɛdɲ wel
 ɔwro a, l'elu wel es etj n'im
 afr. † ⁵² Jam esel a igɲ'n nuɲ,
 etj ewl meny ow Jerusalem
 sos em injn ligbel em. ⁵³ Sɛgɲ
 fɛɲ -li b'añj Nyamel gbɛl ab
 em -li kɔklm Nyam.

† **24:40** Luk eci silel esig oglog em a, wel éñnm akr ekj yony ec'odad na.

† **24:46** Bèbmn Selu 16.9-11; Esayi 53.10-11; Ose 6.2. † **24:49** Èkn Ob Kok 1.4-5. † **24:50** Èkn Mark 11.1. † **24:51** Èkn Ob Kok 1.9.

Jan ec'Amani Mamn eke non Ów ek'it eke wel k'uw any

Lel na, Jesu eci jam us es Jan non. In Jwif, Sebede jim, l'el ocn ibi es. Lel na em, eke li bi dad in obi ec'odad a, li bi dad l'esε "jam us es a eke Jesu b'erur a". Jesu ec'Amani Mamn a eke Jan non a otarm es Matie ec'a, Mark ec'a lele Luk ec'ab ab. Ów lele sodad ab anη eke anm Amani Mamn ejec'ab em. Amani Mamn a eci non em a, Jan anake anη jam non in ec'a; ow k'odm n'am tutr eke agη ikη anym awl silēl ejec'a ŋ.

Sodad eke ow ec'iri a lol es a, li b'erur ow e low. Li b'oc mob eke seηη a feη b'anη ey any af s'am ekn a ese low nenyembri nyam eke lol es eci meny ewr af. Usuayl lele ncebn ab, mij, viny, futufutu, mebob osu es, owr anη: amua na anake li b'oc li yeγm low nenyembri nyam eke lol es a. Tasi Jan ec'Amani Mamn na eke non ab em, nyandre odad eke bi dad low ek'ey eci odad kaka anm em. In ec'a sony coco em anake Jesu dad eke "Em, anη anη", eke el nyandre em *m'el Nyam*. Jan eci lel ab em, ow b'el akrowa owi a, li b'ur "meny ewr" nin, anke in ec'a ow elm eηη a eke

ewl a e low ce onym any, ko meny ewr a e low tasi eke am elu okm a: Mesi a anake am kok juma a.

Jan sony coco anake ob in e lel non a nuη Nuη Ob owi em a. N'am elu okm li yeγm eke Jesu el Nyam Odad eke ow em Nyam kok wus nimum ke sica odad a el eηη. Grēkel eci nuη em ony esel a yeγi bi dad "odad" a eci lec ek'ij, ke ucu afr lele wus ab ony es a e low, el eci low yeγm em; ow k'odm Jan erur eke ki dad el Jesu e līs e low odad eke -l'uwur any em, yec'etη ke ow em -l'iri eke Jesu el el eci Es Eb Elu Es yeγi. Jan am ayal low a sosiem eke ni non Amani Mamn a n'ōη in e lel awl esel a, ke ow el Jwif oglog Grēk: «Gbeko yec'a eke anη lel na em a, wel non yec'etη ke úbr nawre eke Jesu el Mesi, Nyam ec'Iy. Etη eke b'onyn omn in em a, b'ow eηan sel in em (Jan 20.31).»

Jesu Krist el sel ec'odad

¹ Nuη ob em e low feη e kok em a, ke Odad anη ŋ. Eηη a eke el odad a okr af Nyam ab, etη Odad a el Nyam. ² Nuη ob em etη Odad okr af Nyam ab.† ³ Nyam oc'r kokr'r ob feη; ob kaka anm eke wel kok ke n'anm em; ⁴ feη a eke wel kok a eηn sel in em. Sel ikη na el agη eci usuayl. ⁵ Usuayl am afη ncebn em etη ncebn ebn'n.

†

† 1:2 Bèbmn Nyandre 8.22-26. † 1:5 ncebn ebn'n: odad na Grēk em a, wel otu ek'itηn ejec'em dad ese ncebn irmm'n es.

⁶ Nyam erm egn nyam eke wel b'esy Jan ow. ⁷ N'am ow ese danke af, ke l'ij usuayl e danke yec'ety ke in em agn a fey ub nawre. ⁸ In obi a l'elm usuayl, ko usuayl eci danke ce l'ij. ⁹ Usuayl ikn na el usuayl tasi a ek'am ow wus af aja ayal agn fey a.

¹⁰ Odad a anj wus af aja. Nyam oc'r kokr'r wus, ko wus uwm'n any. ¹¹ L'ow in ec'agn em, ko in ec'agn egnm ebm'n. ¹² Gbeko agn beb eb'r etj ony omn in em; n'onj wel abusu eke wel k'el Nyam ec'ey. ¹³ Ow elm sos megl af e mew ab em, oglog egn ec'erur em -l'elm Nyam ec'ey, ko Nyam ec'erur em -l'el Nyam ec'ey.

¹⁴ Odad a ewl el egn etj ir eb ey ab; Nyam ec'erur eke itjnm lele neny nyam ij ab iy'r em gbony. S'ekn in ec'anygbel a, anygbel eke Iy b'eyn Es em. ¹⁵ Jan ij in e danke. L'elu lebl nine: «Legn a eke m'am dad m'ese: "Egn nyam anj'm jam am ow, ko n'onj any l'akm'm anke l'ikn anym n'anj gbu j etj m'anj a," ke in ec'odad anake m'am dad a.»

¹⁶ Tasi em a, ey fey s'eyn in eci aja ab em eci owro a, tasi li yibr ey ow bobn. ¹⁷ S'eyn ol Mois em, ko Nyam ec'erur ek'itjnm a lele neny nyam ij ab a, anj Jesu Krist em

ow. ¹⁸ Legn kaka egn eknm Nyam, ko Iy ekpobi a sony coco eke el Nyam ke anj Es ab a ce elu'l okm.

Jan mij ok nun es eci danke ij

Matie 3.1-12; Mark 1.1-8; Luk 3.1-18

¹⁹ Jwifel e nun af esel ek'el Jerusalem ec'a erm egb waw esel lele Leviel ab Jan ogn a eke -li k'ibrm ow -l'ese: «Ko n bwo el n ee?» Kin Jan eci danke ek'ij. ²⁰ Jan onynm sos es odad a e dad em etj agn a fey eci any af li dad l'erum mar nine: «Em, m'elm Mesi a.» ²¹ -L'ibrm ow nine: «Ety n bwo ee? Ko n Eli ee?» Li dad nine: «Njan, m'elm Eli.» -L'ibrm ow nine: «Ko n Kokoba ob es ab ee?» † Nine: «Njan.» ²² Emeny -l'ibrm ow nine: «Ke sica n bwo el n ee? Agn a ek'erm ey a, odad si k'onj si dad el. Ko n ayaf am ocr n sosi ee?» ²³ Li dad nine: «Em, m'el egn a ek'anj loj am elu lebl dad ese: *Kokr Es Kotoko ec'ejagb a inym senyn senyn a!*»† (Kokoba ob es Esayi ec'odad eke dad ab ana.) ²⁴⁻²⁵ Ke ermu ab em Farisiel anj † eke emeny am ibrm'n ese: «Eke batj elm Mesi a, elm Eli, elm Kokoba ob es a, ke bla k'onj k'am ok agn mij nun ee?» ²⁶ Jan dad el nine: «Em, m'am ok onj mij nun mij em; gbeko ony ec'aranj a, egn nyam anj

† **1:21** Jwifel a am eku Kokoba ob es nyam ese Mois af, eke segn es abal el em a k'ow. Agn beb am tutr eke kokoba ob es a b'ow el Mesi a. Ekn Okm Ok 18.15-18; Ob Kok 3.22. † **1:23** Esayi 40.3, Septant em ec'odad a eke wel oc. † **1:24-25** ermu ab em Farisiel anj: Jan eci sil el esig oglog em a, ermu a Farisiel.

eke uwmm any. ²⁷ N'ann'm jam n'am ow, etj m'itm bobo yeji eke mi ki momu in e cokrukpo meb ab es.» †
²⁸ Ów amua fej am ey Betani eb em Jurden jam, yogj a eke Jan am ok agj mij nuj a.

Jesu, Nyam e licebli

²⁹ Eke legj eny akr af a, Jan ekn Jesu ek'am ow in ogj etj li dad nine: «Kin Nyam e licebli a eke b'ow ony wus na e sikpl oc es a. † ³⁰ Legj a eke m'am dad m'ese: «Egj nyam ann'm jam am ow, n'onny any l'akm'm, anke l'ikj anym n'ann gbuñ etj m'ann a,» ke in ec'odad anake m'am dad a. ³¹ M'uwm egj a ek'ow k'el ab any, gbekó m'ow eke mi k'ok agj mij nuj mij em, yec'etj ke m'ónj Israel ec'agj a uw'r any.» ³² Emeny l'ij danju li dad nine: «M'ekn Abj Lala ek'annj afr us es ese kel af ke sig'r es af. ³³ Ke mi k'uwm egj eke l'el ab any, gbekó Nyam eke erm'm m'ow eke mi k'ok agj mij nuj mij em a dad'm nine: «B'ow ekn Abj eke b'ow us es ke sig es egj nyam af, in anake li b'ow l'ok agj mij nuj Abj Lala em a.» ³⁴ M'ekn low na etj m'am ij danju eke egj na el Nyam ec'Iy.»

Jesu eci jam esel krekre a

³⁵ Eke legj eny akr af a, emeny Jan lele in e jam esel yony ab ann yogj. ³⁶ Eke l'ekn Jesu ek'am ec a, li dad nine: «Kin Nyam eci licebli a o!» ³⁷ Eke Jan eci jam esel yony a iri odad na a, - l'us ow jam. ³⁸ Jesu ewl sos meny, l'ekn eke agj yony am us'r jam, etj l'ibrm wel nine: «Kó ony, bla am ool ee?» - L'ibrm ow nine: «Rabi, kó nj bogj ir ee?» (Rabi e nyandre el "Low yegm agj es.") ³⁹ Li dad wel nine: «Ówr, b'ow ekan.» Ke ow am titm ncebles eci wanci yar. -N'im - l'ekn yogj a eke l'ir a, etj - n'ann ow ab legj ikpr a.

⁴⁰ Agj a ek'iri Jan eci so- dad a ke us Jesu jam a e nyam el Andre, Simo Pier lisijim. ⁴¹ L'ikj anym n'im l'ekn lisijim Simo etj li dad ow nine: «S'ejn Mesi a.» (Mesi a e nyandre el "Krist".) ⁴² Andre ewl Simo Jesu ogj a. Jesu ler'r senj etj dad'r nine: «Ij Simo, Jan jim; wel b'ow esnj'j Kefas.» (Ow e nyandre el "Lob".) †

⁴³ Eke legj eny akr af a, Jesu ew eke k'im Galile etj l'obr Filip. Li dad ow nine: «Üs'm jam!» ⁴⁴ (Filip a Betsayida eb em ec'egj; eb na anake Andre lele Pier ab yeji el ow ec'agj a.) ⁴⁵ Filip obr Natanael etj dad'r nine: «Natanael, egj a eke Mois dad in ec'odad ol e lel ab

† **1:27** Jwifel ogj a, ke eb utu egj a, momu'n cokrukpo meb es, yoyog'r akr es. Juma ikj na elm Jwifel eci, kó madu eci. † **1:29** *Nyam e licebli*: Odad eke Jwifel ogj a, ow ec'iri a ok nono. Bëbmn Nuñ Ob 22.8; Okm Ok 12.21-27; Ob Ap 14.12; Awl 28.3-4; Esayi 53.6-7. † **1:42** *Simó, Jan jim*: Ekn Matie 16.17 lele ow ec'akr otar ab ab. *Kefas*: ke Arame em ana. Grek em a, Pier.

em, † ke kokoba ob esel dad ow ec'odad a, † s'eyh'n. Egh a, Nasaret e Jesu, Josef jim.»
 46 Natanael dad'r nine: «Kob Nasaret yeji, low mamn otu eke k'anny ow ee?» † Filip dad'r nine: «Ow, ke ékn.»
 47 Eke Jesu ékn Natanael ek'am ow titm'n a, n'am dad ow e lis e low l'ese: «Kin Israel iy tasi; in em meju owi kaka anm.» †
 48 Natanael ibrm'n nine: «Kob ayaf uwr'm any ee?» Li dad nine: «Eke anny babm e likh a ec'ew a, † gbuñ ke Filip ésh'ñ a, ke m'ékn'ñ.»
 49 Af yogh Natanael dad'r nine: «Low yegm agh es, ñ Nyam ec'Iy tasi, ñ Israel ec'eb ebu tasi!»
 50 Jesu dad'r nine: «Mi bi dad m'ese, m'ékn'ñ babm e likh a ec'ew a ek'anny a, ke kpekñ úb'm nawre ee? B'ow ékn ów ek'agb akm na!»
 51 Etn l'igh af li dad nine: «Low nawre m'am dad ony: b'ow ékan afr eke b'ow fig ke Nyam ec'afr erm esel ám uyu, ke ám us es egh ec'Iy e nun af.» †

2

Kana e mebi es gbegbl a

1 Eke segh yony ec a, mebi ec'es gbegbl nyam ey Kana

eb em, Galile wus af; Jesu lis yeji anny em. 2 Wel ew Jesu lele in e jam esel ab ab yeji abu. 3 Eke ow b'innh ebr a, mar uwr. Jesu lis am dad Jesu ese: «Mar uwr el.»
 4 Kob li dad ow nine: «Em lis, bla etñ am elu'm low na em ee? Em e wanci a k'owm.»
 5 Ehen yeji lis dad juma kok esel a nine: «Kòkr low yec'a eke li b'ow l'ibrm ony a.»

6 Ke yogh mijel nohon eke wel kok lebn em anny. Mijel amua eke nyam otu eke k'ij litr ekñ yen a anake Jwifel b'oc kokr el eci sayl owi Nyam ec'any af a. † 7 Jesu dad juma kok esel a nine: «Òkr mij mijel amua em ow iy.» -L'ok em ow iy ok enyembri a. 8 Etn Jesu dad el nine: «Sica àwr mij a tel ke ócr inm onñ es gbegbl a e nyimn es a.» Juma kok esel a kok ehen. 9 Li tat mij a ek'itñ el mar a anm, l'uwm yogh eke mar a anny ow ab any, gbekob juma kok esel a ek'aw mij a gbe uw any. L'esñ mebi es a, 10 l'igbl ow abu ogñ etñ sica nine: «Agh a feñ mar mamn -li b'ob nun -n'onñ agñ egh; eke agñ a e wel ew abu a egh mar nono a, ke sica -n'onñ wel mar mij

† 1:45 *Ole lel:nin* eke Jwifel ew Bibl em e silil yen krekre a. Wel dad kokoba ob es ec'ow a e low Ol Okn 18.15-18 em. † 1:45 Bèbmn Ol Okn 18.18; Esayi 9.5-6; Ezekiel 34.23. † 1:46 *Nasaret:Ékn* Matie 2.23 ec'akr otar a. † 1:47 *Israel iy... meju owi:Israel* el Jakob e nin owr; Jakob e nyandre nyam el egh eju es. Ékn Nun Ob 25.26 lele ow ec'akr otar ab ab. † 1:48 *Babm e likh a ec'ew:likh* a ec'al a bibn es titm wus. Wel b'ocr sos es im yogh tutr ów Nyam odad ab af, hññ Nyam, awl Nyam lel. † 1:51 Jesu em a, jam esel a b'ow ékn Nyam ec'anygbel a ese Jakob ec'es ékn ab af. Nun Ob 28.12-13. † 2:6 Gbuñ ke -l'ij ob, eke ob ij anny el abu em lele ob ij ec'uwr em ab a, Jwifel beb b'akpr mij sos yec'etñ ke -l'ayl Nyam ec'any af. Na sosiem anake mij amua anny el a.

mij a ɔɔŋ. Gbɛkɔ ŋ ec'a, ɛw mar mamn a es toŋ it wanci na!»¹¹ Kin elel eke Kana ɛb ɛm Galile wus af, Jesu ɛlul in eci meny ɛwr krɛkrɛ a ɔkm. L'ɛlu in ec'any gbɛl ɔkm ɛtɔ jam ɛsɛl a ub'r nawrɛ.

¹² Eke low na ɛy oc es a, in obi in obi, lis, lisijimɛl lele in e jam ɛsɛl ab ab -l'us nuŋ es -n'im Kapɛrnayum. -N'ann yogŋ -li kok sɛɔŋ waa ɛɛ.

Jesu ann Nyamel gbɛl a e gbugŋ a

Matie 21.12-13; Mark 11.15-17; Luk 19.45-46

¹³ Jwifɛl eci Pak ec'es gbɛgbɛl a titm, ɛtɔ Jesu uyu im Jerusalem. ¹⁴ Nyamel gbɛl a e gbugŋ a, l'ɛkn agŋ ek'am ɔl sed, mɛɛɛb lele prɛndrɛ ab ij; n'ɛŋn jɛtɛ titɔŋ ɛsɛl yeji eke ok es ɛl eci an ɔl usu a. † ¹⁵ Li kok say ɛtɔ ɛl fɛŋ eke -n'ann Nyamel gbɛl a e gbugŋ a, l'ogŋ l'ok wɛl ɔkm, ɛl e mɛɛɛb lele ɛl e sed ab ab; n'ony jɛtɛ titɔŋ ɛsɛl ec'os a lele ɛl eci sitabl ab ab l'ok wus; ¹⁶ ɛtɔ l'ɛwar prɛndrɛ ɔl ij ɛsɛl a nine: «K'òcr ɛm ɛs ec'èl a ɛsɛ an ɔl èl af! ɔnyn mob amua fɛŋ otr es aŋa!»¹⁷ In eci jam ɛsɛl a ɔkn Nyam Lɛl ab ɛm e sodad amua: *O Admaga, ŋ ec'èl a ec'erur eke m'ony a, b'ow ɛtul'm ɛsɛ al eke b'ɛtul ob af.*†

¹⁸ Af yogŋ, Jwifɛl ec'es ɛwɛl a am ibrm'n ɛsɛ: «Bogŋ e meny ɛwr ɔtu eke ki kok, ke ow yeɔm ɛy eke low na eke kok a, ɔny ow ec'abusu eke ki kok ɛbɛn

ee?»¹⁹ Jesu dad ɛl nine: «Eke ŋuŋan Nyamel na, ow bi kok sɛɔŋ nyahan m'ow m'usr ɛm.»²⁰ -Li dad ow nine: «Wɛl ɛw akpo ɛkn yony miy nɔhɔn us Nyamel gbɛl na, ɛtɔ ŋ am dad eke b'ow usr ɛm sɛɔŋ nyahan ee?»²¹ Ke Nyamel a eke Jesu am dad ow ec'odad a, in e sos meɔl ab ana. ²² Ow ɔŋ, lɛɔŋ a eke Jesu igb agŋ ek'uw ab ɛm a, in e jam ɛsɛl a ɔkn eke l'ikŋ anym li dad odad na; ɛtɔ ow ɛm -l'ub Nyam Lɛl lele Jesu eci sodad eke dad ab ab a nawrɛ.

ɛɔŋ ɛm e low fɛŋ eke ann a, Jesu uw any

²³ Lɛɔŋ ab ɛm a eke Jesu ann Jerusalem, Pak ec'es gbɛgbɛl a ec'a, agŋ nɔnɔ ub'r nawrɛ simeny ɛwr eke n'am kok ab ɛm. ²⁴ Gbɛkɔ Jesu ɔnym ɔmn ɛl ɛm aŋke ɛl fɛŋ l'uw wɛl any sɛnyn sɛnyn. ²⁵ L'ibram eke wɛl k'otar ɛɔŋ kaka fɛŋ e lís e low akr ok'r, aŋke in obi ɛm li b'uw ɛɔŋ e low eke b'ann ɛrm ɛm ab any.

3

Jesu lele Nikodɛm ab

¹ Lɛɔŋ ab ɛm a, Farisiɛl ɛm ec'ɛɔŋ nyam ann eke wɛl b'ɛsŋ Nikodɛm, l'el Jwifɛl ec'anym ɛsɛl ab ɛm ec'ɛɔŋ nyam. ² Ncok nyam, l'ow n'ɛŋn Jesu ɛtɔ n'am ibrm ow l'ɛsɛ: «Low yeɔm agŋ ɛs, s'uw any eke Nyam ɛrm'ŋ ow eke ki yeɔm ɛy low, aŋke ow it ke Nyam ánn ɛɔŋ ab

† 2:14 ɛkn Matie 21.12 ec'akr otar a.

† 2:17 Selu 69.10.

ab gbuñ ke l'ótu li kok meny ewr amua εσε elel eke am kok ab af.» ³ Jesu dad'r nine: «Low nawre m'am dad'ñ: εγη kaka k'ótum eknm Nyam e gbrenḡbi usu a, eke ow elm afr ec'abusu em wel ewrm'n em.» †⁴ Nikodem ibrm Jesu nine: «Εγη ek'usu a, ayaf wel ótu eke k'ewar em ee? Kó l'ótu eke li k'im l'ey lis e lokm wel ewar em ee?» ⁵ Jesu dad nine: «Εε, low nawre m'am dad'ñ, εγη kaka k'ótum eym Nyam eci gbrenḡbi usu a eke wel ewm'n mij em lele abñ ab em. † ⁶ L'ow yec'eke b'ann agñ em ow a, b'el sos megl eci; ετη low yec'eke b'ann Nyam ec'Abñ em ow a, b'el Abñ eci. ⁷ Eke mi dad'ñ eke óny feñ wel k'ewr óny em afr ec'abusu em, ke ow k'íti'ñ any. ⁸ Yogh eke lef † b'erur a, li b'elu n'imn; b'iri in ec'elu a, gbeko úwm yogñ eke li b'ann l'ow lele yogñ eke li b'im ab any. Εγη feñ eke wel ew Nyam ec'Abñ em a, εben ek'ow b'εcr ana.»

⁹ Af yogñ, Nikodem dad'r nine: «Kó ayaf ow ótu eke k'εcr ee?» ¹⁰ Jesu dad'r nine: «Ŋ k'el Israel wus af eci low yegm es ligbel nyam, ke k'úwm ów amua any ee? ¹¹ Εε, low nawre m'am dad'ñ: low yec'a eke s'uw any a, ow ec'odad s'am dad,

ετη low yec'a eke s'εkn a, s'am ij ow eci danḡku; gbeko ey eci danḡku ij a, εγηmn ebmn. ¹² Eke mi bi dad óny wus ec'ów a, úbmn'm nawre; eke sica m'am dad óny Afr ec'ów, ke ayaf b'ow ubr'm nawre ab ee? ¹³ Εγη kaka uyum afr ek'ow elm εγη ec'Iy sóny ce ek'ann afr us es a! † ¹⁴ Εσε elel eke Mois oc lowi em lorñn ucu likñ k'igbl ogn loj a, † εben ow it eke wel k'igbl εγη ec'Iy yeji ogn, ¹⁵ yec'ετη ke εγη kaka feñ eke b'ow ub'r nawre a, éñn sel ek'ónym uwr. ¹⁶ Tasi em a, Nyam erur wus ec'agn a afñn es toñ n'ón wel in ec'Iy ekpobi a, yec'ετη ke εγη kaka feñ ek'óny ómn in em a k'úwm, kó ke n'éñn sel ek'ónym uwr. ¹⁷ Tasi em a, Nyam óm in ec'Iy owm wus ec'agn ogn eke li k'ób wel low, kó ke Jim em a, li sóg wel. ¹⁸ Εγη ek'ub Iy a nawre a, Nyam k'ow óbm'n low; gbeko εγη ek'ubm nawre a, ke Nyam ób'r low ñ, anke l'ubm Nyam ec'Iy ekpobi a nawre. ¹⁹ Sica kin elel eke low ób a b'εcr: usuayl ow wus ec'agn ogn, ετη agñ erur ncebn akm usuayl anke -li bi kok ów enñ. ²⁰ Εγη kaka feñ ek'am kok low ññ a, óny usuayl eci sifn ετη am kpab'r es lís, anke n'am uru

† **3:3** Jwifel bi tutr eke -li b'ow -l'ok Nyam e gbrenḡbi usu a eke -li b'ósu ol a sosisem. Jesu am óny tutr na oc el es nuñ em. Ow it ke εγη a nimum itñn ye.
 † **3:5** Amani Sig a eke Nikodem uw any senyn senyn a, mij el erm em itñn lele sayl ab eci meny ewr. Eke Jesu dad abñ e low, ow el εγη em ec'itñn owi. Ezekiel 36.25-27. † **3:8** Lef lele abñ ab a, odad nyam coco Grék em. Odad eke wel am wewlm meny. † **3:13** Jwifel beb bi tutr eke Mois uyu afr im eb ol. † **3:14** Ékn Awl 21.4-9.

eke in ec'ów enuj a k'ok
 ɔkm usuayl em. ²¹ Gbeko
 agɔ a eke bi kok Nyam
 ec'erur a, b'im titm usuayl,
 yec'etɔ ke agɔ ékn senyn
 senyn eke el ec'ów a e kok
 a ecr Nyam em.»

Jesu lele Jan ab

²² Sica eke ów amua ec a,
 Jesu lele in e jam esel ab ab
 im Jude ec'ogog a. N'ann
 yogɔ wɛl ab l'ok agɔ mij nuɔ
 seɔɔ beb. ²³ Jan yeji, Ayinɔn
 a eke titm Salim a, n'am ok
 agɔ mij nuɔ aɔke yogɔ mij
 nɔnɔ ann. Agɔ am ow in ogɔ
 ok mij nuɔ. ²⁴ Ke wɛl k'elum
 Jan sobel em.

²⁵ Sica ów es atar ey Jan eci
 jam esel beb lele Jwif nyam †
 ab ec'araɔn, ów eke wɛl bi
 kok Nyam ec'any af sos ayal
 ec'a sosiem. ²⁶ -N'im -n'ɛɔn
 Jan etɔ -n'am dad ow -l'ese:
 «Low yeɔm agɔ es, Jurɔen
 jam a ec'ɛɔn a eke ann ɔ ab,
 ke ij in e danɔu a, kɔ am ɔkn
 in e low ee? Aɔ! Sicaca em
 a, n'am ok agɔ mij nuɔ etɔ
 agɔ a feɔ b'im am ekn'n!»
²⁷ Jan dad el nine: «Eɔn kaka
 k'ɔtum eɔnm low ec'abusu
 eke Afr ɔɔm'n. ²⁸ ɔtur eke
 ɔny obi yeji k'ijr danɔu; mi
 dad m'ese: "M'elm Mesi a,
 kɔ eke wɛl ikɔ anym erm'm
 ce." ²⁹ Mebi es anake mebi
 lis b'el in ec'a; kɔ mebi es
 e lawl a, mebi es a e saw li
 b'ann ke n'am iri ow e low;
 etɔ eke li b'iri mebi es a e
 lebl a, li b'ann sos em inɔ
 em. Em eci sos em inɔ ab

ana, etɔ sicaca em a, ow iy
 nenɔ feɔ. ³⁰ Ow it eke in
 ec'any gbɛl a am agb, ke em
 ec'a is es.

³¹ Eɔn ek'el Afr ec'a, ann
 feɔ eci nuɔ af; eɔn ek'el wus
 ec'a el wus eci, etɔ bi dad
 wus ec'ów. Eɔn ek'ow Afr
 eci nin em a, [ann feɔ eci
 nuɔ af;] † ³² li b'ij low eke
 l'ekn ke l'iri a eci danɔu, kɔ
 eɔn éɔnm in e danɔu ij a
 ebm. ³³ Eɔn eke b'ɛɔn in e
 danɔu ij a eb a, am eɔn eb
 eke Nyam el low nenɔembri
 nyam. ³⁴ Eɔn eke Nyam erm
 a bi dad Nyam ec'odad, aɔke
 Nyam b'elu eɔn a in ec'Abɔ
 a nimum feɔ em. ³⁵ Nyam
 erur Iy a etɔ n'ɔɔ ow abusu a
 feɔ. ³⁶ Eɔn yec'eke ɔny ɔnm
 Iy ab em a, eɔn sel ek'ɔnym
 uwr; eɔn eke bi yayr Iy a
 k'ow eɔnm sel ikɔ na, etɔ
 li b'ow n'ann Nyam ec'erm
 bebl a ec'any af.»

4

Jesu lele Samari ɔowi ab

¹⁻³ Farisiel iri wɛl am dad
 eke Jesu am ɔɔ wɛl am ok
 agɔ mij nuɔ nɔnɔ akm Jan,
 etɔ n'am eɔn jam esel yeji
 l'akm ow. (Tasi em a, Jesu in
 obi l'okm eɔn kaka mij nuɔ,
 kɔ in e jam esel anake am ok
 agɔ mij nuɔ a.) Eke Jesu iri
 ów amua eke wɛl am dad a,
 n'ɔnɔnɔ Jude etɔ l'ewl n'im
 Galile. ⁴ Ke n'im a, ow it
 eke li k'ecr Samari wus af
 eci. ⁵ L'ow li titm Samari
 eci baɔn nyam eke wɛl b'ɛsɔ

† 3:25 *Jwif nyam*:Jan eci silel esig oglog em ec'a, *Jwifel*. † 3:31 Jan eci silel
 esig oglog em a, wɛl éɔnm sodad ek'ann ob na [...] ec'araɔn a.

Sikar. Baḥn a titm Jakōb ec'ōgm a ek'ōḡ jim Josef a. † ⁶ Yōḡḡ anake Jakōb eci mijōmu a anḡ a. Eke Jesu sos kikh es usu im ab em a, li sig es mijōmu a e saw. Ow oṡu eke ki bebmn lēḡḡ yuy nuḡ ab.

⁷ Samari yōwi nyam ow am aw mij, etḡ Jesu dad'r ninē: «Yōw na ee! Ōḡ'm mij tel m'ēḡḡ.» ⁸ (Ke in e jam esel a im baḥn a eke k'ōl ob ij.) ⁹ Samari yōwi a dad Jesu ninē: «Kō ḡ, eke el Jwif a, ayaf tasi em eke m'el Samari yōwi a, am sus tasi ibrm im mij eke k'ēḡḡ ee?» (Tasi em a, Samari eyḡ lele Jwifel ab neny ōkrm af.) † ¹⁰ Jesu dad'r ninē: «Blel uw Nyam ec'ob ap a, † lele eḡḡ a ek'am ibrm'ḡ mij eke k'ēḡḡ ab any ana, ke ḡ anake blel éwl ibrm'n mij eke k'ēḡḡ, ke blel n'ōḡ mij ewl mij a.»†

¹¹ Yōw a oṡu eb dad ninē: «Eḡḡ gbēl, mijōmu a im em, etḡ emeny sonu yeḡi oṡyam ab; bogḡ b'ow eḡḡ mij ewl mij ikḡ na ee? ¹² Mijōmu na, ey lagḡ Jakōb oḡ ey, in obi l'ēḡḡ mij a, in ec'ey lele in e

mēbob ab yeḡi eḡḡ mij na. Kō am tutr eke agb akm Jakōb ee?» ¹³ Jesu dad'r ninē: «Eḡḡ fēḡ eke b'ow eḡḡ mij na a, emeny mijamn b'ow oṡy'n; ¹⁴ gbēkō eḡḡ eke b'ow eḡḡ mij a eke m'ow m'ōḡ'n a, mijamn k'ow oṡym'n lēḡḡ kaka. Mij a eke m'ow m'ōḡ'n a b'ow ewl el mij ewl mij ek'ow em sel ek'ōnym uwr b'ow jeḡḡ ok oḡkm.» ¹⁵ Yōw a dad'r ninē: «Eḡḡ gbēl, oḡ'm mij ikḡ na yec'etḡ ke mijamn k'ōnym im m'owm anḡ a m'awm mij ij.»

¹⁶ Jesu dad'r ninē: «Im esḡ acḡ ke éwl meny ow anḡ.» ¹⁷ Yōw a dad'r ninē: «M'ōnym iḡḡ.» Jesu dad'r ninē: «ḡ e low ij eke dad ek'ōnym iḡḡ a, ¹⁸ anke ikḡ anym oṡy eḡḡ yen, etḡ lēḡḡ na em ec'ēḡḡ a ek'in ab ir a yeḡi elm ḡ ec'igḡ. Dad low nenyembri nyam.» ¹⁹ Etḡ yōw a dad'r ninē: «Eḡḡ gbēl, m'am uw any eke ḡ kokoba oḡ es. ²⁰ Ey lagḡḡḡ Samari eyḡ iḡḡ Nyam nuḡ lafeny na af, etḡ oṡy Jwifel bi dadr eke yōḡḡ eke wel k'igḡ Nyam nuḡ a el Jerusalem.» † ²¹ Jesu

† **4:5** Ḳkn Nuḡ Ōb 48.21-22; Joswe 24.32. † **4:9** Jwifel b'oc Samari eyḡ esē agḡ ek'aylm Nyam ec'any af af, brobro oṡow a. Ow sosisem -l'erurmn eke wel k'itḡḡ el, etḡ -l'ēḡḡmn mij kpōk nyam em. † **4:10** Nyam ec'ob ap a: Jwif eci low yeḡm esel bi dad Bibl em eci krekrē em e silēl yen a ec'odad esē "Nyam ec'ob ap" af. † **4:10** Jesu eci mij ewl mij a ek'am ur nin a el nyandre em odad. Abḡ Lala a eke b'ow anḡ esē mij af, ke b'ow oṡy abḡ em eci mijamn oc es, ke b'ow oḡ eḡḡ Nyam em e sel ek'ōnym uwr a ec'odad Jesu am dad. Ḳkn Jan 7.38-39. † **4:20** Lafeny a eke wel b'ēsḡ Garisim a, Samari eyḡ b'ub eke yōḡḡ anake el Nyam nuḡ iḡḡ usu a. Jwifel gbē b'ub ek'ow el Jerusalem. Low na is el ar el oḡr em. Tasi em a, lafeny Garisim el Israel eyḡ e Nyam nuḡ iḡḡ usu (Nuḡ Ōb 12.7; 33.20; Ol Ōkn 11.29; 27.12), toḡ anake Nyam oḡ Salomō abusu us Jerusalem eci Nyamel gbēl a Sion eci lafeny af a (2 Ōw e Wel Nōn 7.11-12). Samari eyḡ b'ēḡḡ Moīs eci silēl a cē eci low eb esē Nyam odad af. Ow b'ōḡ -l'ēḡḡmn Salomō e low eke kok a -l'ebmn.

dad'r nine: «Yow, ùb'm nawre: legñ am ow etñ yogñ eke b'ow igññ Es Nyam nuñ a, ow k'ow elm lafeny na af, ow k'ow elm Jerusalem yeji. ²² Ony, Samari eyñ, ony e Nyam eke b'igññ nuñ a, uwmn in any; ey Jwifel, ey ec'a eke si b'igñ nuñ a, s'uw'r any, anke Jwifel em es eb elu anñ ow. ²³ Legñ am ow, etñ legñ a ow yej'ñ, yogñ, Nyam nuñ igñ esel tasi a b'ow igñ Es nuñ abñ em, ese elel eke Jim elu'l okm ab af; tasi em a, Nyam nuñ igñ esel amua anake Es am ol es a. † ²⁴ Nyam el abñ, ow sosiem agñ a eke k'igñ'n nuñ a, -l'it eke -li k'igñ ow nuñ abñ em ese elel eke Jim elu'l okm ab af.» ²⁵ Yow a dad'r nine: «M'uw any eke Mesi a b'ow ow. (Mesi a ow e nyandre el Krist.) Legñ a eke li b'ow l'ow a, li b'ow l'otar ów a feñ akr l'ok ey.» ²⁶ Jesu dad'r nine: «Em eke m'am dad'ñ odad a, em ana.»

²⁷ Etñ wanci ab af, Jesu eci jam esel a ewl ow, etñ -n'ejan ow eke ow am dad odad yow ab; eke -l'ekan ow a, ow e low iti el any. † Gbeko el em ec'egñ kaka otum ibram'n low esme: «Ko bla am ol ee? Ko bla etñ am dad ów in ab ee?»

²⁸ Yow a ew in e mijel a es yogñ, etñ l'ewl n'im banñ a, n'am dad agñ l'ese: ²⁹ «Òwr ekan egñ eke dad'm em e low feñ eke mi kok a. Ko ow k'elm Mesi ab ee?» ³⁰ Agñ a

ok okm banñ a etñ aam yogñ a eke Jesu anñ a.

³¹ Ke ow eci wanci ab af, jam esel a am ñojñ Jesu ese: «Egñ gbél, ij ob tel ol!» ³² Ko li dad wél nine: «M'onny ob ij eke uwmn any.» ³³ Jam esel a am bibrmn in el ofr ese: «Ko egñ ka k'is'r ob ij ee?» ³⁴ Jesu dad el nine: «Eke mi kok egñ a ek'erm'm a ec'erur, etñ m'umar juma a eke l'abul'm a, ke em ec'ob ij ab ana. ³⁵ Ony, b'ewal egb a, bi dadr esre: «Emeny ow anñ awl yar gbuñ ke egb ub e legñ hébmñ ab.» Gbeko em, m'am dad ony eke ki leer soğm a senyn senyn: egb a ebl, ow bebmn ub ab! ³⁶ Egñ ek'am ub egb a, kpekñ b'eññ in e labm soğ a, etñ li b'as egb a luku sel ek'onym uwr eci; ow em a, egñ ek'am ewl lele egñ ek'am ub ab ab b'okr af kok sos em iññ. ³⁷ Ee, nyandre odad na ek'am dad ese: «Egñ nyam b'ewl, ke egñ ejeci nyam b'ub a,» el low nawre. ³⁸ Oğm nyam em eke kokmñ juma a, m'erm ony imm ubr egb yogñ; agñ ejeci ikñ anym kok juma yogñ, etñ ony eññ gbre eke -l'ijr a e liy.»

³⁹ Yow a dad Samari eyñ a nine: «Egñ na dad'm low feñ eke mi kok a.» Ow em a, agñ a ub nawre anke yow a dad el. ⁴⁰ Ow sosiem, eke Samari eyñ a im eññ Jesu a, -ni ñojñ ow ek'ow k'egñ

† 4:23 Ekn Malaki 1.11. † 4:27 Jam esel a low iti any anke Jwifel ec'eb ir em a, low yeğm es itm eke ki dad odad yow ab legñ kaka; etñ emeny Samari eyñ lele Jwifel ab ijam.

anη el ab; etη Jesu anη yogη seγη yony. ⁴¹ Etη sica Jesu, in obi ec'odad eke n'am dad a sosiem, agη a ek'am ub'r nawre a am eny afηn es; ⁴² etη -n'am dad yow a -l'ese: «Sica ow elm η ec'odad a eke dad a sosiem ce s'ubm nawre ij, kō ey obi s'iri'r nenym, etη s'uw any eke l'el wus na ec'Es Eb Elu Es tasi.»

Jesu ewlm juma idr es ligbel nyam ec'iy

⁴³ Eke sica Jesu kok seγη yony usu a, l'igb yogη n'im Galile. ⁴⁴ Tasi em a, in obi l'ikη anym li dad nine: «Kokoba ob es onym any in ec'eb tasi ab em.» ⁴⁵ Gbekō sica eke n'im l'ey Galile wus af a, yogη ec'agη a eb'r senyn senyn, anke agη amua yeji im Jerusalem Pak ec'es gbegbl ab em etη -l'ekn ów a feη eke Jesu kok es gbegbl a e legη a. ⁴⁶ Sica emeny l'ewl l'ow Galile Kana banη, yogη a eke l'oc mij li kokr mar a. Eb ebu a eci juma idr es ligbel a anη yogη. In ec'iy ek'anη Kapernayum a ol am ony. ⁴⁷ Eke juma idr es a iri eke Jesu anη Jude ow Galile a, n'im n'ehη ow etη n'am ηoηη ow ek'ow k'ow Kapernayum ewlm jim ek'am uw a. ⁴⁸ Jesu dad'r nine: «Ony gbε seγη feη, eke eknmn meny ewr lele ów any iti owi ab a, k'otumn ubmn nawre.» ⁴⁹ Juma idr es

a dad'r nine: «Eγη gbεl, òw em oγη a gbuη ke em ec'iy a úw.» ⁵⁰ Jesu dad'r nine: «Èwl im η oγη a, kō ejimη sos ok es.» L'ub odad a eke Jesu dad'r a nawre etη n'im gbugη.

⁵¹ Eke kpekη l'us ejaηb n'aam a, in eci juma kok esel a ek'am us'r jam ow a obr'r etη dad'r nine: «Ejimη sos ok es!» ⁵² Kpekη n'am ibrm wel wanci ab af eke in ec'iy a sos ok es a, etη -li dad ow nine: «Efi ncebles eci wanci nyam em, legη na af anake lefr a oc'r es lís a.» ⁵³ Odad a ok iy es a es sos em ek'ow el wanci ab af a ce eke Jesu dad'r eke ejimη sos ok es a, etη in lele in ec'akη ab ab a feη -n'onny omn Jesu em. ⁵⁴ Sakp yony em e meny ewr eke Jesu kok, Jude eke n'anη n'im Galile ab ana.

5

Jesu ewlm sos es wew es nyam

¹ Eke ów amua ec a, Jwifel am kok Nyam nun iγη em ec'es gbegbl nyam Jerusalem, etη Jesu im yogη. ² Banη a e lakp a e lisany nyam eke wel b'esη Mεceβ e lisany a, ow e saw a usu nyam anη eke wel kok ok mij em, ke ony lef eb usu yen, usu a Ebre em wel b'esη'n Betesda. † ³ Yogη, ólu nōnō gbεl ese ány eflu, akr kpece esel, lele sos es wew esel ab

† 5:2 *Betsda*: Jan eci silel esig oglog em a, *Betsata*. † 5:4 Jan eci silel esig beb em a, wel eηn sodad na: [p5.3b -N'am eku eke mij a k'umu; p5.4 anke wanci beb anη eke Es Kotoko ec'erm es a b'us es mij ab em umu mij a. Olu krekre a eke b'ey mij a ek'am umu ab em a, b'ewl in ec'ol ab em ek'ow el ol gbεl yeji.]

leru es. [4] † 5 Olu nyam ek'annj ol em akpo likj lele lew lele niwn ab annj yogj. 6 Eke Jesu ekn olu a eke egjm es wus yogj, ke l'iri eke ow'n annj ol em legj kpekpe etj a, l'ibrm ow nine: «Kɔ erur eke k'ewl ee?» 7 Li dad ow nine: «Egj gbɛl, em ec'a mij a b'umu a, m'ɔnym egj eke k'ony elu'm em. Eke mi b'ol eke mi k'im m'ey mij ab em a, egj ejeci b'ec afj'm es ey em.» 8 Li dad ow nine: «Igb, ɔc η eci ajranjka a ke án es.» 9 Kpekj olu a ewl, l'oc in ec'ajranjka a etj n'am an es.

Ke low na, nenegj e legj ow am ey. 10 Jwifel ec'es ewel a am ibrm egj a eke wel ewlm a ese: «Yefenyina nenegj e legj, abusu erum'η es eke k'oc η ec'ajranjka ɔnym ab.» † 11 Li dad wel nine: «Egj a eke ewlm im a dad'm eke mi k'oc em ec'ajranjka a ke m'án es.» 12 Etj -l'ibrm ow nine: «Bwo ec'egj dad'η eke k'oc η ec'ajranjka a ke án es ee?» 13 Kɔ egj a uwm egj a ek'ewlm'n ab any, anjke Jesu irm agj a ek'annj yogj ab em.

14 Eke ow b'innj ebr a, Jesu ejn'n Nyamel gbɛl a e gbugj a etj dad'r nine: «Sica kin eke ewl. Ki kok sikpl ij bake ejn low eke agb akm na.» 15 Olu a im etj dad

Jwifel ec'es ewel a ek'ow el Jesu anake ewlm'n a.

Iy lele Es el nyam

16 Ow sosiem Jwifel a at ejn Jesu, low na eke li kok nenegj a eci. 17 Gbɛkɔ Jesu dad el nine: «Sɛgj fɛj em Es abu annj juma kok em † etj em yeji abu annj'm juma kok em.» 18 Odad na sosiem, sica emeny Jwifel ec'es ewel a am at tasi eke k'ibi Jesu anjke ow elm nenegj ec'ol a eke l'ɔb es a cɛ, kɔ emeny n'am dad eke Nyam in el Es tasi. Na em a, n'am ocr in sosi ese Nyam af. 19 Ow em a, Jesu ewl eb odad etj dad nine: «Eɛ, low nawrɛ m'am dad ɔny: Iy k'ɔtum kokm low kaka in obi em; yec'eke li b'ekn Es kok a, ow li bi kok. Tasi em a, low fɛj eke Es a bi kok a, low nyam coco a cɛ Iy a yeji bi kok, 20 anjke Iy Es a b'erur Iy a etj li bi yegm ow in obi e low eke li bi kok a. Etj emeny li b'ow li yegm ow ów eke b'ow agb akm amua, etj ow b'ow iti ɔny any. 21 Tasi em a, ese elel eke Iy Es a b'igbm agj ek'uw a ke b'ɔj el sel a, ebeɛ nyam coco Iy a yeji b'ɔj egj eke li b'erur a sel. 22 Etj emeny egj fɛj e lís e jej ok owi a, Iy Es a éknm ow e low, kɔ n'ɔj Iy a jej ok owi ec'abusu a fɛj, 23 yec'etj ke agj a fɛj óny Iy a eci sos usr ese elel eke

† 5:10 Jwifel ec'ol a edjn nenegj e juma kok. Eke batj oc ob ɔnym ab, ke juma kok a. Ekn Matie 12.10 ec'akr otar a. † 5:17 Nunj ɔb 2.2-3 am dad ese Nyam eb sel in e juma ab em nenegj e legj. Jwifel a ubm yadj, gbɛkɔ el eci tutr em a, -li b'egj -l'eb eke nenegj e legj yeji Nyam bi nyimn afr lel wus ab. Eke ow el ebeɛ, ke ow itm eke -li k'ɔb Jesu low.

-li b'ony Iy Es a eci sos usr ab af. Egn yec'eke usrm Iy a sos a, usrm Iy Es a ek'erm'n a yeji sos.

²⁴ Ee, low nawre m'am dad ony: egn kaka feñ eke b'iri em e sodad a, ke b'ub egn a eke erm'm a nawre a, n'ehn sel ek'onym uwr ñ. N'onym jej ok ij, etñ ow on l'ubr luw em l'ey owr anñ em. ²⁵ Ee, low nawre m'am dad ony: legñ am ow, etñ legñ a l'ow yej'ñ; legñ na em agñ ek'uw a b'ow iri Nyam ec'Iy e lebl, etñ agñ a eke b'ow iri lebl a, b'ow anñ owr. ²⁶ Ee elel eke tasi em a Iy Es a el sel e nuñ a, eben nyam coco n'on Iy a yeji abusu eke k'el sel e nuñ. ²⁷ Etñ eke Iy a el egn ec'Iy a sosome a, † n'on ow jej ok owi ec'abusu. ²⁸ Ow k'iti ony any. Legñ am ow, etñ ow em, agñ a feñ ek'uw wel ot es a b'ow iri in e lebl, ²⁹ etñ egn egn b'ow anñ uwomu em ey okm. Agñ a eke kok ów amamn a b'ow igb ke eñ sel, gbeko agñ a eke kok ów enñ a, b'ow igb jej ok eci. † ³⁰ Em obi em, mi k'otum mi kokm low kaka feñ. Nyam e low eke bi dad'm ab af mi bi jej egn e low m'ok, etñ em e jej ok a el nawre, anke m'olm em e low eke m'am erur ab es, ko egn a eke erm'm a ec'a eke b'erur a, m'am ol es.»

Iy a ec'adanju

³¹ «Eke em, m'am ij em e nuñ af e danju, liy k'ow anm em e danju ij ab em.

³² Ko egn ejeci anake am ij em e nuñ af e danju a, etñ m'uw any eke danju ij na el nawre. ³³ Ony, erm agñ Jan ogn, † etñ l'ij low nenymbri nyam e danju. ³⁴ Em, m'ibram eke egn k'ij em e nuñ af e danju, ko m'am dad eben yec'etñ ke Nyam sóg ony. ³⁵ Jan ew ese kenie eke wel ign k'am iri ayal usu af, etñ egn ebr kokr sos em inñ in ec'usuayl ab ab wanci tel eci ce. ³⁶ Ko em e danju ij a eke m'onny a, agb akm Jan ec'a: ów amua eke m'am kok a, amua tasi eke em Es on'm eke mi ki kok a, am ij em e nuñ af e danju, etñ am yegm eke em Es erm'm. ³⁷ Etñ em Es eke erm'm a yeji am ij em e nuñ af e danju. Gbeko tasi legñ kaka irimn in e lebl etñ emeny legñ kaka eknmn in ec'elel eke n'anñ a. ³⁸ In eci sodad a irm ony em, anke úbmn egn a eke l'erm a nawre. ³⁹ Bi wewar Nyam e Silal a mewl em eke k'uw any, anke bi tutar eke k'enan sel ek'onym uwr el em. Ke tasi em a, sodad amua anake am ij em e nuñ af e danju a! ⁴⁰ Etñ eben yeji, érumn eke k'owr em ogn enñ sel tasi a ek'onym uwr a.

⁴¹ Em, m'olm agñ ec'es susm ab es. ⁴² Ko ony ec'a, m'uw ony any: m'uw any eke onymn Nyam ec'erur. ⁴³ M'ow em Es e nin em etñ egnm ebmn'm. Gbeko ek'egn ejeci nyam ow in

† 5:27 Ekn Daniel 7.13-14.

† 5:29 Ekn Daniel 12.2.

† 5:33 Ekn Jan 1.19.

obi e nin em b'ow ebr ir! ⁴⁴ B'erurir ony ofr em ec'es susmnin owi, etj olmn Nyam sony coco ogn ec'es susm owi ab es; ke ayaf otur eke k'ubr'm nawre ab ee? ⁴⁵ Em Es ec'any af a, ki tutar eke m'ow m'ok ony ow af; ko Mois anake b'ow ok ony ow af a, in em eke ocr ony ec'omn a elul a. ⁴⁶ Tasi em a, eke ubr Mois nawre ke em yeji b'ow ubr'm nawre, anke em e lis e low anake Mois non a. † ⁴⁷ Ko eke sica yec'a eke Mois non em e lis a ubmn nawre, ke ayaf otur eke k'ubr em e sodad a nawre ee?»

6

Jesu iyr agn ek'afn fandi yen es lok

Matie 14.13-21; Mark 6.30-44; Luk 9.10-17

¹ Eke low na ec a, Jesu inm Galile ogog a e mij lekpl a eke wel b'esnj Tiberiad yej'a e jam. ² Agn nono am us'r jam anke -n'am ekn meny ewr eke n'am kok olu a ec'ewlm em. ³ Ow on Jesu uyu ligigl nyam af etj sig es yogj jam esel ab ab. ⁴ Pak ek'el Jwifel ec'es gbegbl a e legj titm. ⁵ Eke Jesu b'igbl any ogn a, l'ekn agn nono ek'am ow in ogn, etj l'ibrm Filip nine: «Bogn s'otu eke si k'ol futufutu s'on agn a fegj ij ee?» ⁶ Tasi em a, low a eke Jesu am ow kok a, in

obi l'uw any, ko l'ibrm Filip low na eke li k'ebm ow a sosiem. ⁷ Filip dad'r nine: «Eke ow el os ekj lew yeji, † si k'otum s'ejnm futufutu ek'egn egj k'ejn likpr liy nyam bobo yeji.» ⁸ Andre, Simo Pier lisijim ek'el in e jam esel ab em ec'egn nyam a dad'r nine: ⁹ «Aja, iyli nyam onym futufutu yen lele on yony ab. Gbeko na yeji ow elm low kaka agj bubute na ec'any af.» ¹⁰ Etj Jesu dad nine: «On agj a fegj ok es.» (Ke usu a, suw owr anj nono.) Sica el fegj -l'ok es; -l'otu eke -li k'ij egj fandi yen. ¹¹ Jesu ot futufutu a, l'elu Nyam bia, etj n'on wel cec on agj a ek'ok es yogj a. Li kok eben on ab ab yeji, n'on wel ow a fegj eke -n'am ibrm a. ¹² Eke sica agj a fegj ij ob lok iy a, Jesu dad in e jam esel a nine: «Kokjn ekpr a eke wawal es a yec'etj ke kaka k'iram.» ¹³ -Li kokj futufutu yen a eke -l'ijr a ec'ekpr eke wawal es a, etj ow iy mulu egbel lew yony. † ¹⁴ Eke agj a ekn meny ewr na eke Jesu kok a, -li dad nine: «Egn na, Kokoba ob es tasi a eke k'ow wus af aja ab ana.» † ¹⁵ Jesu uw any ek'agn a b'ow ony'n lec em ew'r eb ebu. Ow sosiem emeny l'ewl meny n'im ligigl ab af in sony.

† **5:46** Ekn Ol Jkn 18.15. † **6:7** *Os ekj lew*: Os na ij juma kok es nyam eci segj ekj lew e labm sog. † **6:13** Bèbmn 2 Eb Ebu 4.42-44. † **6:14** Jwifel a am eku Kokoba ob es a eke wel ewar Ol Jkn e lel ab em (Ol Jkn 18.15) ke b'ow el Mesi a. Beb eci low yegm em a, -li bi dad eke Mesi a in b'ow in on futufutu in anj afr in ok wus ese Mois ec'a eke in kok ab af.

Jesu am an es mij lekpl ab af

Matie 14.22-33; Mark 6.45-52

¹⁶ Eke lægɲ ew es a, Jesu e jam esel a us nuɲ es mij neny a, ¹⁷ etɲ ok mijetɲ nyam em am ubr mij lekpl a imn Kapernayum eci. Lægɲ yeji am ukm ab, etɲ Jesu yeji k'iim k'ɛɲnm el. ¹⁸ Lɛf am elu læc em etɲ mra am elu mij lekpl ab af. ¹⁹ -L'or mij ba ow k'ij kilo yen oglog nɔhɔn etɲ kpɛkɲ -l'ekn Jesu ek'am an es mij ab af ow titm mijetɲ a, etɲ erɲn am ɔny el. ²⁰ Gbɛkɔ Jesu dad el nine: «Erɲn k'ɔny ɔny, kɔ em!» ²¹ Jam esel a erur eke k'ɔny elu'l mijetɲ ab em, etɲ kpɛkɲ mijetɲ a itr es yogɲ a eke -n'aam a e nanu a. †

Agɲ am ɔl Jesu

²² Eke lægɲ ɛny akr af a, agɲ a ek'ann mij lekpl a e jam a, ekn ek'ow el mijetɲ nyam cɛ anake ann yogɲ ncebles em a; -l'uw any eke jam esel a im el ɔny, eke Jesu ɛym el e mijetɲ ab em. ²³ Gbɛkɔ simijetɲ ejeci ek'ann Tiberiad am ow a, ow itr es usu a eke Es Kɔtɔkɔ oc futufutu elu Nyam bia ke -l'ijr a. ²⁴ Eke agɲ a ekn eke Jesu lele in e jam esel ab ab anm yogɲ a, -l'ok simijetɲ ab em -n'im Kapernayum -n'am ɔl Jesu.

Jesu el futufutu eke b'ɔɲ ɛgɲ sel

²⁵ Etɲ eke -n'ɛɲan Jesu mij lekpl a e jam a, -n'am ibrm ow -l'ɛsɛ: «Low yɛgm agɲ ɛs, kɔ bogɲ eci wanci af etɲ ow aɲa ee?» ²⁶ Jesu dad el nine: «Low nawrɛ m'am dad ɔny: am ɔɔl'm ek'ijr futufutu molok iy ɔny a sosiɛm, kɔ ow elm em e mɛny ɛwr a e nyandre a eke irir a eci. ²⁷ Ki kokr ob eke b'ugɲ es a e juma, kɔ kɔkr yec'a eke b'ibn ke el sel ek'ɔnym uwr a e juma. ɛgɲ ec'Iy b'ow ɔɲ ɔny ob ij ikɲ na, aɲke tasi em a, ɛs Nyam in obi oc in ec'abusu a e mɛny ɛwr a ɛw'r af.» ²⁸ Etɲ sica -n'am ibrm ow -l'ɛsɛ: «Kɔ juma a eke Nyam am erur a, ayaf si ki kokr ab ee?» ²⁹ Jesu dad el nine: «Juma a eke Nyam am ibrm ɔny a el: ke ɔnyɲ ɔmn ɛgɲ a eke l'ɛrm ab em.» † ³⁰ -Li dad ow nine: «Bogɲ eci mɛny ɛwr ɔtu eke ki kok yɛgm ɛy ke ow af, s'úb'ɲ nawrɛ ee? Nj eci juma ek'am kok a el bogɲ ec'ee? ³¹ Loj yogɲ, ɛy lagɲel ij futufutu ɛsɛ elɛl eke wɛl nɔn Nyam Lɛl em ab af: *n'ɔɲ wɛl futufutu ek'ann afr ow a -l'ij.*» † ³² Etɲ Jesu dad el nine: «Low nawrɛ, m'am dad ɔny: afr eci futufutu a, ow elm Mois ɔɔm ɔny, kɔ em ɛs anake ɔɲ ɔny afr eci futufutu tasi a. ³³ Tasi em a, Nyam eci futufutu a eke b'ɔɲ ɛgɲ a, el ɛgɲ a eke b'ann afr ow, ke b'ɔɲ wus na nimum ec'agɲ a fɛɲ sel a.» ³⁴ Etɲ -li dad ow nine: «ɛgɲ gbɛl, ɛgɲ

† **6:21** Selu 107.23-32. † **6:29** Bèbmɲ Rom 3.28. † **6:31** ɔkm Ok 16.4,15; Selu 78.24.

35 *Jesu dad el nine: «M'el sel e futufutu. † Egn yec'eke b'ow ow em ogn a, legn kaka namn k'ow onym'n, etj egn yec'eke b'ow ony onn em em a, legn kaka mijamn k'ow onym'n. 36 Gbeko m'ikn anym mi dad ony: ekan'm etj ubmn nawre. 37 Egn liy nyam nyam fen eke em Es b'ow on'm a, b'ow ow em ogn, etj legn kaka mi k'ow m'ognm egn eke b'ow ow em ogn a, 38 anke m'ann afr m'ow wus af anja, ow elm em ec'erur kok eci, ko egn ek'erm'm a ec'erur mi ki kok. 39 Etj kin egn a ek'erm'm a e low ek'am erur: ke mi k'irmnm agn a fen a eke l'abul'm a e nyam, ko ke legn es abal el em a, m'igbm el luw em. 40 Ee, tasi em a, kin low ek'em Es am erur: ke agn a fen ek'ekn Iy a ke ony onn in em a, en sel ek'onym uwr, ke legn es abal el em a, m'igbm el luw em.»*

41 *Jwifel a am eny abr ok Jesu af anke li dad nine: «M'el futufutu ek'ann afr us es.» 42 Ow sosiem -n'am dad -l'ese: «Ko ow elm Josef jim Jesu ee? Es lele lis ab a, s'uw el any senyn senyn. Ke sica ayaf l'otu eke li ki dad l'ese: "M'ann afr m'us es" ee?» 43 Jesu dad el nine: «K'enyn abr ony ofr em o! 44 Egn kaka k'otum owm em ogn eke em Es ek'erm'm a nyimnm'n; ke sica em, legn*

es abal el em a, m'igbm'n luw em. 45 Kokoba ob esel e sil el ab em e nyam em wel non: Nyam b'ow yegm el fen low any uw.† Egn fen ek'iri em Es ec'odad ke egn in e low yegm a e low eb a, ke em ogn n'am ow a. 46 Ow elm ke egn ekn em Es nyamn em; egn a ce eke Nyam erm a ce ekn Es. 47 Low nawre m'am dad ony: egn ek'onny onn em em a, ony sel ek'onym uwr. 48 Em anake m'el futufutu a eke b'onny egn sel a.

49 *Ke loj yoggn ony laggnel ij futufutu ce etj -l'uw. 50 Gbeko futufutu a ek'ann afr us es a, el futufutu ek'egn b'ij ke uwm. 51 Em, m'el owr ann eci futufutu ek'ann afr us es. Egn yec'eke b'ow ij futufutu ikn na a, b'ow en sel segn fen. Futufutu a eke m'am onny a, ke em eci sos megl ana; m'am oc m'onny ony yec'etj ke wus nimum en sel.»*

52 *Ow sosiem, Jwifel a el ofr em am atar ow es lebl tuotuo em dad ese: «Ko ayaf egn na k'onny ey in eci sos megl a s'ij ee?» 53 Jesu dad el nine: «Low nawre m'am dad ony: eke ijmn egn ec'Iy eci sos megl, etj egnm in eci mebl a, sel en k'ow anm ony em. 54 Egn yec'eke b'ow ij em eci sos megl ke b'ow egn em eci mebl a ony sel ek'onnym uwr, etj legn es abal el em, m'ow m'igbm'n luw em; 55 anke em eci sos megl a el ob ij tasi, etj em*

† **6:35** Futufutu el Jwifel ec'ob ij tasi ese ojukru ec'a eke egn el el eci ob ij tasi ab af. † **6:45** Esayi 54.13.

eci mebl a el mar tasi eke wel b'εγη. ⁵⁶ Εγη yec'eke b'ij em eci sos megl a, ke b'εγη em eci mebl a okr af em ab, ετη em yeji in yony s'okr af. ⁵⁷ Em Es ek'erm'm a anη owr ετη in em, em yeji m'anη owr; eben nyam coco, εγη yec'eke b'ow oc'm gbagbal in sosi a, b'ow anη owr em em. ⁵⁸ Futufutu a ek'anη afr us es a, in ec'elel eke n'anη ana. N'anm εσε yec'a ek'onny lagηel ikη anym ij ke uw ab af. Gbeko εγη eke b'ow ij futufutu na a, b'ow anη owr σεγη fεη.» ⁵⁹ Ke Kapernayum eci Nyam nuη igη usu a eke n'anη n'am yeγm agη low a anake n'am dad sodad amua a.

Jam esel beb igη Jesu elu es

⁶⁰ Eke l'irir Jesu ec'odad a bake ow uwr a, jam esel ab em ec'agη noko am dad εσε: «Sica aηa ow am εw low agbr em! Bwo ec'εγη otu eke k'εγη odad tuotuo na e low eb ee?» ⁶¹ Jesu uw any eke jam esel a am cak'r odad na af. Na sosiem anake n'am dad wel l'εσε: «Ko low na gbre ow am ijr ony ee? ⁶² Ko sica λεγη eke b'ow εkan εγη ec'Iy uyu im yogη a eke l'ikη anym n'anη l'ow a, ke ayaf ow b'ow kokr ony ab ee? ⁶³ Nyam ec'Abη a anake b'onη εγη sel a; sos megl sony onym low kaka ec'abusu. Sodad a eke mi

dad ony a el abη lele sel ab. † ⁶⁴ Gbeko ony em ec'agη nyam nyam ubm nawre.» (Ke tasi em a, nuη ob em ετη, Jesu uw agη a ek'ubm nawre ab any, ετη l'uw εγη a eke b'ow ol ij'r ab any.) ⁶⁵ L'igη af li dad nine: «Na sosiem anake mi dad ony, eke εγη kaka k'otum owm em ogη eke Nyam otom'n ow ec'abusu.»

⁶⁶ Ow eci wanci ab af, jam esel noko ocr sos es ετη εγηm usm'n jam ij. ⁶⁷ Jesu am dad jam esel lew yony a εσε: «Ony yeji erurir eke k'imn ee?» ⁶⁸ Simo Pier dad'r nine: «Εγη gbηel, ko bwo ec'εγη ogη si k'im ee? N ony sodad eke b'onη εγη sel ek'onym uwr a. ⁶⁹ S'uw any ετη s'ub nawre: η el Εγη Lala eke Nyam erm ow.» ⁷⁰ Jesu dad el nine: «Ko ow elm ony lew yony mum mi sotuam m'otm ony ee? Gbeko ony em ec'εγη nyam el agη!» ⁷¹ Ke Judas, Simo Iskariot iy a ec'iy ec'odad Jesu am dad, anke Judas, eke l'el jam esel lew yony ab em ec'εγη yeji, li b'ow l'ol Jesu l'ij.

7

Jesu lisijimel ubm Jesu nawre

¹ Ów amua e jam a, Jesu am ec elul Galile em; l'erurm eke li k'im Jude anke Jwifel ec'es εw esel a am ol eke k'on

† **6:63** Bèbmn Jan 5.24 ab ab. † **7:2** Es gbηgbl na em, wel b'elu Nyam bia egb eke wel ub a eci lele Nyam ec'erm mamn a ek'onyn Israel eke -n'anηn loj a (Ob Ap 23.33-43; Ol Okn 16.13-15; Zakari 14.16-19). Low na ec'okn em a, σεγη lobη eke es gbηgbl a b'ow ij a, agη b'anη mef ew εσε elel eke el esel kok loj ab af.

wel ibi'r. ² Jwifel eci Mef ec'es gbegbl e legɲ ow titm, †
³ etɲ Jesu lisijimel am dad'r esɛ: «Igb im Jude yec'etɲ ke ɲ e jam esel a yeji ékn ów a eke am kok a. ⁴ Egɲ ek'am erur eke k'il nin a, ótum kokm low es lol em. Esɛ elel eke am kok ów amua ab af a, èlu sos ókm yec'etɲ ke agɲ ékn'ɲ.» ⁵ Tasi em a, lisijimel bɔbɔ yeji ónym ómn in em. ⁶ Jesu dad el nine: «Em ec'es gbegbl em a eke mi k'im a e legɲ tasi ki bebmn ab. Óny ec'a, sɛgɲ a fɛɲ akpl. ⁷ Óny, wus ec'agɲ k'ótum ónym óny e sifn; gbekɔ em, -n'óny em e sifn anke mi bi dad el eci ów enɲ a eke -li bi kok a ec'odad. † ⁸ Óny, imn es gbegbl ab em. Em mi k'owm ye † anke em ec'a, ow ki bebmn ab.» ⁹ Eke li dad odad na bake ow uwr a, in gbɛ n'ann Galile.

Jesu im Mef ec'es gbegbl ab em

¹⁰ Eke lisijimel a im es gbegbl ab em a, Jesu yeji im, gbekɔ l'elum sos ókm ek'agɲ k'ékn'n: ow ew es lol em. ¹¹ Jwifel ec'es ew esel a am ó'l es gbegbl ab em etɲ am ibrm agɲ esɛ: «Kɔ bogɲ n'ann ee?» ¹² Bieku ab em, wel am sɛsl ów nɔnɔ in e nuɲ af. Beb am dad esɛ: «L'el nimamn kok es.» Etɲ likpr am dad esɛ: «Njan, li b'irmn agɲ.» ¹³ Gbekɔ egɲ

kaka élum sos ókm dadm in ec'odad anke el fɛɲ -n'am uru Jwifel ec'es ew esel a.

¹⁴ Es gbegbl a ok arann, etɲ ca Jesu ow ey Nyamel gbɛl a e gbugɲ a etɲ am yegm agɲ low. ¹⁵ Jwifel a low iti any etɲ am dad esɛ: «Egɲ na eke wewrm low yej'a, ayaf li b'otu l'uw ów amua any ee?» † ¹⁶ Jesu dad el nine: «Low a eke mi bi yegm agɲ a ánm em em owm, kɔ Nyam ek'erm'm a ogɲ ow b'ann ow. ¹⁷ Eke egɲ am erur eke ki kok Nyam ec'erur a, li b'ow l'uw any eke em e low yegm a b'ann Nyam em ow, oglog em obi em. ¹⁸ Egɲ eke bi dad in obi e nin em ec'odad a, b'ól in obi ec'any gbɛl es. Gbekɔ egɲ eke am kok juma ol egɲ a ek'erm'n a ec'any gbɛl es a am dad low nenymbri nyam; yadɲ owi kaka anm in em. ¹⁹ Kɔ bla etɲ am ól eke k'ibir'm ee? Mois óom óny ol a ee? Gbekɔ óny em ec'egɲ kaka ánm es ol ab af.» ²⁰ Agɲ a dad'r nine: «Abɲ ɲun ann'ɲ em tasi, kɔ bwo am ol eke k'ibi'ɲ ee?» ²¹ Jesu dad el nine: «Meny ewr nyam ce mi kok, etɲ kin eke óny fɛɲ low a am iti óny any! † ²² Mois óɲ abusu eke wel k'ubr agɲ likr es, etɲ egɲn ow e kok e low ebr nenegɲ e legɲ yeji. (Ke tasi em a, low na anm Mois em owm, kɔ lagɲɛl krɛkrɛ ab em ow ann

† 7:7 Bèbmn Jan 15.19. † 7:8 Mi k'owm ye:Jan eci silɛl esig oglog em a mi k'ow m'owm. † 7:15 Jwifel ec'a, low yegm es b'ɛɲn in ec'abusu low yegm agɲ es a eke yegm'n low a ogɲ; egɲ eke legɲ kaka wel yegam low a, ónym abusu eke ki yegm agɲ ejeci low. † 7:21 Jan 5.1-8.

ow.) † 23 Eke wel b'ubr egn likr es nenegh e legn etj ow onym Mois ec'ol a ocm es, ke sica bla sosiem etj am ebal erm okr'm af, egn nimum eke m'ewlm nenegh e legn ab ee? † 24 Ewr ony e sos af e jej ok ab es, ko jèjr okr low nenymbri nyam em.»

Ko Jesu Mesi ee?

25 Agn a ek'ir Jerusalem a eci beb am dad ese: «Ko ow elm egn a eke wel am ol eke k'ibi ab ana ee? 26 Ekan, n'am dad odad dedeku ec'any af etj wel obm kpu yeji ocm'n! Ko ey ec'es ewel a k'uw any egn eb tasi eke l'el Mesi ab ee? 27 Gbeko legn a eke Mesi a b'ow ow a, egn kaka k'ow uwm yogh eke li b'ow n'ann l'ow ab any, † ko egn na ec'a, s'uw yogh eke n'ann l'ow ab any.» 28 Jesu ek'ann Nyamel gbél a e gbugh a am yegm agn low a, igbl lebl ogn dad nine: «Uwr egn a tasi eke m'el ab any, etj uwr yogh eke m'ann m'ow ab any ee? Ow elm em obi em m'owm, ko egn a ek'erm'm a el nenymbri nyam es, ko uwmn in any. 29 Em, m'uw'r any anke

in ogn m'ann m'ow etj in l'erm'm yeji.» 30 Ow sosiem, -n'am ol eke -li k'onny Jesu, ko egn otum onym'n, anke in e wanci a ki bebmm ab. 31 Gbeko dedeku ab em, agn noco ub'r nawre etj am dad ese: «Legn a eke Mesi a b'ow ow a, ko li b'ow li kok meny ewr l'akm egn na ec'ab ee?»

Wel erm usu osu esel ow Jesu ec'onny em

32 Farisiel a iri Jesu e lis ec'ow eke bieku ab em wel am dad ow esel em. Ow sosiem, egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab erm usu osu esel eke k'im ony'n. 33 Jesu dad nine: «Emeny m'ann ony ab legn tel eci gbuñ ke m'éwl m'im egn a ek'erm'm a ogn. 34 B'ow col'm etj k'ow eñnm'n, anke k'ow otumn iimn yogh a eke m'ow m'ann a.» 35 Jwifel a am ibrmn el sosi ese: «Ko bogh li b'ow n'im etj si k'ow s'otum s'eñnm'n ee? Ko tutr n'onny eke li k'im Jwifel a eke momun es agn a ek'elm Jwifel a ogn ee? L'erur eke li k'im li yegm agn ek'elm Jwifel a low ee? 36 Sodad amua eke li dad: "B'ow col'm etj k'ow eñnm'n, k'ow otumn iimn

† 7:22 Jesu am yegm el eke nenegh e legn a, el yeji -li bi kok ewlm owi. Ol a ibrm eke iy eke wel ew ow ij segh niwn a, wel ubr'r likr es. Etj emeny ol a ibrm eke nenegh e legn a, wel ki kokm juma. Eke likr es ubr eci segh niwn a ey nenegh e legn af a, wel k'otum eluam sol a yony mum ij! Bla lowi wel otu eke ki kok ee? Jwifel ogn a, ol yec'eke wel b'ikñ anym ew a b'onny any. Eke likr es ubr owi ob nun Abraham em etj a (Nun Ob 17.10-13), n'onny any l'akm Mois ec'ol a ek'am edñn nenegh e juma kok a (Okm Ok 20.8-10). Ow it ke wel ubr etuey eke wel ew ow kok segh niwn a likr es (Ob Ap 12.3), eke ow ey nenegh bobo yeji. † 7:23 Jwifel ogn a, eke iy ubr likr es, ke ow el ewlm mum; Nyam ec'any af l'uw es inym ñ. † 7:27 Jwifel beb bi tutr eke Mesi a b'ow ey okm kpru em eke egn k'ow otum uwm yogh eke li b'ow n'ann l'ow ab any.

yogŋ a eke m'ow m'anŋ a" e nyandɛ el bogŋ ec'ee?"

Mij ewl mij

³⁷ Es gbɛgbl a e lɛŋ es abal el a, el es gbɛgbl a eci lɛŋ ligbɛl. Ow e lɛŋ a, Jesu igb inym es ɛtŋ igbl lebl ogŋ dad ninɛ: «Eke ɛŋ mij amn am ɔny, l'ow ɛm ogŋ ke l'ɛŋ mij. † ³⁸ ɛŋ eke b'ow ub'm nawɛ a, mij ewl mij b'ow ewl'l ɛrm ɛm ok ɔkm ɛsɛ elɛl eke Nyam Lɛl dad ab af.» ³⁹ Jesu am dad ɛbɛn yɛgm Abŋ Lala a eke agŋ a ek'ony ɔmn in ɛm a k'ɛŋŋ a ec'odad. Tasi ɛm a, lɛŋ ab ɛm, wɛl k'ɛŋnm Abŋ Lala aŋke Jesu k'ɛym anygbɛl ɛm.

Dedeku a ubr ɛm Jesu sosiɛm

⁴⁰ Sica eke dedeku ab ɛm ec'agŋ iri sodad amua a, nyam nyam am dad ɛsɛ: «ɛŋ na Kokoba ɔb ɛs a tasi ana!» ⁴¹ Bɛb am dad ɛsɛ: «Mesi ab ana!» ɛtŋ likpr am dad ɛsɛ: «Kɔ Mesi a gbɛ ɔtu eke k'anŋ Galile ow ee? ⁴² Kɔ Nyam Lɛl dadm eke Mesi a b'ow el David e bosu ɛm ec'ɛŋ eke b'ow anŋ Betlehɛm, David e baŋŋ a ow ee?» ⁴³ Jesu sosiɛm dedeku a ubr ɛm.

⁴⁴ Agŋ nyam nyam erur eke wɛl k'ony'n, gbɛkɔ ɛŋ kaka ɛwm'n abu af.

Jwifɛl eci nawɛ ubm

⁴⁵ Usu ɔsu ɛsɛl a ɛwl mɛny im egb waw ɛsɛl ɛgbɛl a lele Farisiɛl ab ab ogŋ, ɛtŋ wɛl am ibrm ɛl ɛsɛ: «Kɔ bla sosiɛm ɛtŋ ocmn Jesu ab owmn ee?» ⁴⁶ Usu ɔsu ɛsɛl a dad ninɛ: «Lɛŋ kaka ɛŋ dadm odad ɛsɛ in ec'ab afl» ⁴⁷ Farisiɛl a am ibrm ɛl ɛsɛ: «ɔny yɛji, yɛbr l'ɛju ɔny ee? ⁴⁸ Kɔ es ɛw ɛsɛl ab ɛm ec'ɛŋ nyam oglog Farisiɛl ɛm ec'ɛŋ nyam ub'r nawɛ ee? ⁴⁹ Dedeku a ek'ub'r nawɛ a uwm ol ab any, -l'el agŋ eke wɛl ofn!» † ⁵⁰ Nikodɛm eke lɛŋ ek'ɛc ab ɛm im ɛkn Jesu a, el Farisiɛl ab ɛm ec'ɛŋ ek'anŋ low ab ɛm. N'am dad wɛl l'ɛsɛ: ⁵¹ «Kɔ ɛy ec'ol a b'ɔb ɛŋ low eke wɛl irim'n nɛnym oglog wɛl uwm low a eke li kok ab any ee?» ⁵² -Li dad ow ninɛ: «Ŋ yɛji, kɔ Galile iy el ee? Àpl Nyam e Silɛl ab ɛm b'ow ɛkn eke lɛŋ kaka kokoba ɔb ɛs ánm Galile owm.» † [⁵³ ɛtŋ ɛŋ ɛŋ eb ɛjagb im gbugŋ.] †

† **7:37** Mɛf ec'ɛs gbɛgbl e lɛŋ a, ów ɛgbɛl anŋ eke wɛl bi kok mij ab. Ow ɔny nyandɛ nyahan: kɛkrɛ ɛm a, ow b'ɔkn loj ɛm eci mij eke Nyam ɔŋ el (Okm Ok 17.1-7; Awl 20.8-13); yony ɛm a, ow b'ibrm Nyam eke k'an (Zakari 14.16-17); ɛtŋ nyahan ɛm a, ow b'ɔkn Abŋ Lala eke k'ow Mesi a e lɛŋ a (Zakari 13.1; Esayi 44.3). Eke agŋ a fɛŋ am ɛkn mij ec'ob mamn ek'el a, Jesu am dad eke in el mij ewl mij tasi, ɛtŋ in anŋ kokoba ɔb ɛsɛl ec'ɛwar owi a fɛŋ ɛm. † **7:49** Farisiɛl b'ifn dedeku a aŋke -li wewrnm ol. -Li bi tutr eke ɛŋ ek'uwm ol e low any a k'ɔtum kokm low kaka fɛŋ, ɛtŋ wɛ'n k'ɔtum in ɛŋnm Nyam ec'ɔwrɔ. -Li b'ɛsŋ wɛl sikpl ɛsɛl. † **7:52** Tasi ɛm a, kokoba ɔb ɛsɛl ɛsɛ Jonas af, ɛsɛ Nahum af el Galile ec'agŋ. Jwifɛl ec'ɛs ɛwɛl a am dad ɛbɛn aŋke -li b'ifn Galile ec'agŋ a. † **7:53** Jan eci silɛl ɛsig tasi ab ɛm a, wɛl ɛŋnm Jan 7.53-8.11a.

8

Facyow a e low

¹ [Kɔ Jesu gbɛ im Olivie lafeny af. ² Eke lɛgɛɛ eny akr af a, ibribr fafa em a, l'ɛwl meny l'ow Nyamel gbɛl a e gbugɛɛ a ɛtɛɛ agɛɛ a fɛɛɛ ow ɛɛɛn'n. Li sig es ɛtɛɛ n'am yɛgm wɛl low. ³ Ol e low yɛgm ɛsɛl lele Farisiel ab oc yow nyam eke wɛl okr es nfaci ɔkr em a is'r. -N'ony -n'inymn ow es dedeku a fɛɛɛ ec'any af ⁴ ɛtɛɛ -li dad Jesu ninɛ: «Low yɛgm agɛɛ ɛs, wɛl okr yow na es nfaci ɔkr em. ⁵ Mois dad ɛy ol ab em eke ɔyow nɛnɛ a, wɛl k'ɔr ɛl mebn em ibi ɛl. † Kɔ ɛ b'ɛsɛ ayaf ee?» ⁶ -N'am dad ɛbɛn -l'uk ow meb yec'ɛtɛɛ ke -l'ɔtu -l'ok ow ɔw af. Gbɛkɔ Jesu is any es ɛtɛɛ am nɔn wus abuli em. ⁷ Eke -n'am at -l'ibrm ow l'ow a, Jesu igbl sos ogɛɛ ɛtɛɛ dad ɛl ninɛ: «Ke ɔny em ec'ɛgɛɛ nyam eke lɛgɛɛ kaka kokm sikpl a, ikɛɛ anym ɔwl'l lebn krɛkrɛ.» ⁸ ɛmeny l'ɛwl l'is any es ɛtɛɛ n'am nɔn wus. ⁹ Eke -l'irir ɔw amua a, -n'im nyam nyam, ow ɔb nuɛɛ agɛɛ ɛgbɛl ab em toɛɛ batɛɛ Jesu anɛɛ in ɔny, yow a eke inym'n es any af ab ab. ¹⁰ Jesu ɛwl igbl sos ogɛɛ ɛtɛɛ dad'r ninɛ: «Sica yow, bogɛɛ agɛɛ a im ee? Kɔ

ɛgɛɛ kaka dadm ɛ ec'ibi e low ee?» ¹¹ Li dad ninɛ: «Low yɛgm agɛɛ ɛs, ɛgɛɛ kaka dadm em ec'ibi e low.» Jesu dad'r ninɛ: «ɛm yeji mi dadm ɛ ec'ibi owi. ɔtu eke k'im, gbɛkɔ jam ki kok sikpl ij.» †

Jesu eci danɛɛ ij a el nawrɛ

¹² ɛmeny Jesu am dad dedeku a ɛsɛ: «M'el wus nimum ec'usuayl. † ɛgɛɛ eke b'ow us'm jam a, b'ow ɛɛɛn owr anɛɛ eci usuayl ɛtɛɛ lɛgɛɛ kaka li k'ow n'anm es nɛbɛn em.» ¹³ Farisiel a dad'r ninɛ: «I, am ij ɛ obi e danɛɛ; ɛ e danɛɛ ij na ɔnym any.» ¹⁴ Jesu dad ɛl ninɛ: «Eke m'am ij em obi e danɛɛ yeji, em e danɛɛ ij a el nawrɛ, anɛɛ m'uw yogɛɛ eke m'anɛɛ m'ow ab any ɛtɛɛ m'uw yogɛɛ eke m'aam ab any; kɔ ɔny, uwmn yogɛɛ eke m'anɛɛ m'ow ab any, ɛtɛɛ yogɛɛ eke m'aam a yeji uwmn any. ¹⁵ ɔny, bi jejr okr agɛɛ em eci; em, mi jɛjm ɛgɛɛ e low m'okm ɛbɛn. ¹⁶ ɛtɛɛ eke batɛɛ mi jɛj low m'ok, ke em e jɛj ok a b'el nɛny nyam em eci, anɛɛ mi jɛjm m'okm em ɔny, kɔ em ɛs eke ɛrm'm a b'anɛɛ em ab. ¹⁷ ɔny ec'ol ab em wɛl nɔn: ek'agɛɛ yony nɛny okr af danɛɛ ij nyam em, ke danɛɛ ij ek'el nawrɛ ana. † ¹⁸ M'am ij

† **8:5** Ob Ap 20.10; Ol ɔkn 22.22-24. Ol em a, ow it eke wɛl k'ibi yow a lele ign ab ab. † **8:11** Jan eci silɛl esig tasi ab em a, wɛl ɛɛɛnm Jan 7.53-8.11a. † **8:12** Mɛf ec'ɛs gbɛgbɛl em a, ɔw anɛɛ ek'el al owi ec'ɛke wɛl bi kok: wɛl bi gign mɛrabri ɛgbɛl Nyamel gbɛl a e gbugɛɛ a, ke nɔk nimum a, agɛɛ ɔnym mɛrabri ekekey ab am ub ɛj. Al amua b'ɔkn al a eke ɔsu ke nyimn Israel ec'ey loj a (ɔkm Ok 13.21; 14.19-25; Selu 27.1); ow el Mesi a eci usu ayl a eke b'ow oc is wus na ec'agɛɛ a eci meny ewr yeji (Esayi 42.6; 49.6). † **8:17** ɛkn Ol ɔkn 19.15; 17.6; Awl 35.30.

em obi e danƙu eƙi em Es ek'erm'm a yeƙi am ij em e danƙu.»¹⁹ -N'am ibrm ow -l'ese: «Kɔ bogɔ asɔ a ee?» Jesu dad el nine: «Uwmn'm any, uwmn em Es yeƙ'any. Blel uwr'm any, ke blel úwr em Es yeƙ'any.»

²⁰ N'am dad sodad amua Nyamel gbɛl a e gbugɔ a, eke n'ann n'am yeƙm agɔ low a, yogɔ a eke kɔprɔ ebr mob ann a. Eƙi eƙi kaka eɗnm'n anke in e wanci a k'owm.

Yogɔ a eke m'aam a, k'otumn iimn yogɔ

²¹ Emeny Jesu am dad el ese: «M'ow m'im; b'ow ɔɔl'm gbɛkɔ b'ow uwr ɔny e sikpl ab em. K'otumn iimn yogɔ a eke m'aam a.»

²² Jwifel a am dadarir el ɔfr ese: «Eke n'am dad l'ese es k'otum es iimn yogɔ a eke in aam a, kɔ emn n'am ow n'im l'edɔn ee?»²³ Jesu dad el nine: «ɔny wus ec'agɔ, kɔ em afr m'ann m'ow. ɔny eel wus na eci, kɔ em m'elm wus na eci. ²⁴ Na sosiem anake mi dad ɔny eke b'ow uwr ɔny e sikpl ab em a. Tasi em a, eke ubmn nawre eke "Em, ann ann" † b'ow uwr ɔny e sikpl ab em.»²⁵ -N'am ibrm ow -l'ese: «Ke ɔ bwo el ɔ ee?» Jesu dad el nine: «In a eke mi dad ɔny in e

low nuɔ ɔb em eƙi a. ²⁶ ɔny e lis a, m'ony ów nɔnɔ eke mi ki dad ke mi jéj m'ok yeƙi. Gbɛkɔ eƙi a ek'erm'm m'ow a el neny nyam es, yec'a eke mi wewr in e lis a, m'am ɔb ow ec'amani m'ok ɔny ek'eel wus ec'agɔ a.»²⁷ -L'irim eke ow el Es ec'odad eke n'am dad wel a. ²⁸ Eƙi Jesu dad el nine: «Lɛɔ a eke b'ow igbal eƙi ec'Iy ogɔ a, b'ow uwr any eke "Em, ann ann"; b'ow uwr any yeƙ'eke mi kókm low kaka em obi em: yec'a ce eke em Es yeƙm'm a e low ce mi bi dad. ²⁹ Eƙi a ek'erm'm a ann em ab; l'élum im es em ɔny anke seƙi feɔ mi bi kok low yec'a eke li b'erur a.»³⁰ Eke Jesu am dad eɓen a, agɔ nɔnɔ ub'r nawre.

Ewi lele madu ab

³¹ Jesu am dad Jwifel a ek'ub'r nawre a ese: «Eke b'inymn es em e sodad ab af a, b'ow eel em e jam esel tasi; ³² af yogɔ b'ow uwr low nenyembri nyam any eƙi low nenyembri nyam a b'ow ɔny ɔny eel ewi.» †³³ -L'ɔdu -l'eb -li dad ow nine: «Ey, Abraham ec'alaw; lɛɔ kaka s'elm eƙi kaka e madu. † Ayaf ɔtu eke ki dad ey ese si b'ow s'el ewi ee?»³⁴ Jesu dad el nine: «Eɛ, low nawre m'am dad

† **8:24** Em, ann ann: Eke batɔ Jesu bi dad ese "Em, ann ann," ke in e Nyam eke l'el a ec'odad n'am dad, anke em, ann ann el odad eke Jwifel oc ew es saw. Lɛɔ eke -li b'erur eke -li k'ur Nyam nin a, yogɔ anake -li b'oc a. Esayi 43.10; Ol ɔkn 32.39; ɔkm Ok 3.13-14. † **8:32** Jwifel bi tutr eke ol ec'any uw anake b'ɔn eƙi el lewi a. † **8:33** Tasi em a, Israel eyɔ el madu Ejipt, Babilon, Pers lele Siri eb em ab. Lɛɔ ab em a, -n'ann Rom ec'es ew em. Gbɛkɔ Nyam ec'any af a, -li bi tutr eke -l'el ebr eke wel ɔɔg (Ol ɔkn 7.6).

ony: egn fɛn ek'am kok sikpl a, el sikpl ec'adu. ³⁵ Adu élm akɛ a ec'egn sɛgn fɛn eci; kɔ iy ec'a, sɛgn a fɛn li b'el akɛ a ec'egn. ³⁶ Eke Iy a bi sɔg ony, b'ow eel ewi tasi. ³⁷ M'uw any eke eel Abraham ec'alaw; gbekɔ am ɔɔl eke k'ibir'm, anke em e sodad a anm ony erm em. ³⁸ Em, m'am dad low yec'a eke m'ekn em Es ogn a, kɔ ony, am kokr low yec'a eke ony es dad ony a.» ³⁹ -L'eb ow odad nɛnym nine: «Ey es a, Abraham.» Jesu dad el nine: «Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a. † ⁴⁰ Mi dad ony low nawre a eke m'uw any Nyam e lís a, etɛ am ɔɔl eke k'ibir'm. Lɛgn kaka Abraham kokm low nɛnɛ! ⁴¹ Ony, bi kokr ów nyam a ce ese ony es af.» -L'odu -l'eb li dad ow nine: «Ey s'elm egn ot iy. S'onny ey es nyam coco, in l'el Nyam.» ⁴² Jesu dad el nine: «Blel Nyam el ony es ana, ke blel éruurir'm, anke Nyam ogn m'anɛ m'ow, etɛ m'anɛ anɛ in e nin em. Ow elm em obi em m'owm, kɔ in l'erm'm. ⁴³ Bla sosiem etɛ ɔtumɛn irimɛn odad a eke mi bi dad ab ee? Anke ijmn em e sodad a ec'iri e lɛc. ⁴⁴ Ony es a el agn, etɛ b'erurir eke ki kokr low yec'a eke ony es b'erur a. Nuɛ ɔb em etɛ l'el egn ibiu. Lɛgn kaka n'anm low nɛnyembri

nyam owi em, anke low nɛnyembri nyam anm in em. Eke li b'onny yadɛ, ke in ec'elel eke n'anɛn ke ecm'n ab a ana, anke l'el yadɛ etɛ l'el yadɛ ec'es. ⁴⁵ Gbekɔ em ec'a, low nawre eke mi bi dad a sosiem anake úbmn'm nawre a. ⁴⁶ Ony em anɛ, bwo ec'egn ɔtu eke ki dad elu ɔkm eke mi kok sikpl ee? Etɛ sica eke m'am dad ony low nɛnyembri nyam, bla sosiem etɛ úbmn'm nawre ee? ⁴⁷ Egn ek'el Nyam ec'a, b'iri Nyam e sodad a. Gbekɔ ony, elmn Nyam eci, na sosiem anake írimn a.»

Jesu lele Abraham ab

⁴⁸ Jwifel a dad'r nine: «S'am dad eke ɛ Samari iy † etɛ ony abɛ nuɛ yeji. Kɔ yadɛ s'onny ee?» ⁴⁹ Jesu dad nine: «M'onnym abɛ nuɛ, kɔ em Es mi b'elum etɛ ony, égnmn eke k'elumn'm. ⁵⁰ M'ɔlm em obi ec'anygbel es; egn anɛ ek'am kok ow e low ke am jej ok. ⁵¹ Ee, low nawre m'am dad ony: egn eke b'elum em e sodad a, lɛgn kaka li k'ow l'uwm.» ⁵² Jwifel a dad'r nine: «Sica s'uw any eke ony abɛ nuɛ tasi! Abraham uw, kokoba ɔb esel a yeji uw, etɛ ɛ, am dad ese: “Egn eke b'elum em e sodad a, lɛgn kaka li k'ow l'uwm.” ⁵³ Ey es Abraham uw. Kɔ am tutr eke ony any akm'n ee? Kokoba ɔb esel a yeji uw. Kɔ ayaf b'ocr ɛ sosi

† **8:39** *Blel eel Abraham ec'ey tasi ana, ke blel kókr ów eke li kok a:* odad na Grɛk em, wɛl ɔtu ek'itɛn ejec'em dad ese: *Eke eel Abraham ec'ey, ke kókr Abraham ec'ów.* † **8:48** *ɛ Samari iy:* Jwifel am oc nin na wɛwar Jesu. -Li b'ifn Samari egn -l'akm Nyam any uwm esel.

ee?» ⁵⁴ Jesu dad nine: «Blél m'am òḡn em sosi any ana, ke blél ow elm low kaka. Èḡḡ a eke am òḡ'm any a, em Ès. In e lís e low eke bi dadr a el: "L'el ey e Nyam", ⁵⁵ ke uwmn in any. Kò em, m'uw'r any. Blél mi dad eke m'uwm'n any, blél m'él yadḡu esε òny af. Gbékò m'uw'r any etḡ mi b'elum in e sodad a. ⁵⁶ Òny es Abraham in e tutr em elu sos em iḡn òkm em e mowrer a ec'èkn eci; l'èkn etḡ n'òny sos em iḡn.» ⁵⁷ Ow òḡ Jwifel a dad'r nine: «Kò ḡ, k'ònym akpo ekḡ yony lele læw ab yeḡi ke kpékḡ ékn Abraham ee?» ⁵⁸ Jesu dad el nine: «Èε, low nawre m'am dad òny: gbuḡ ke wél éw Abraham a, "Em, anḡ anḡ." » † ⁵⁹ Ow sosiem -l'ot mebn eke -li k'òḡr ow. † Gbékò Jesu ey òkm Nyamel gbél a e gbugḡ a es lol em.

9

Jesu ewlm any eflu nyam

¹ Eke Jesu am εc a, l'èkn εḡḡ nyam ek'any efl mew em etḡ. ² In e jam esel a am ibrm'n esε: «Low yeḡm agḡ es, bla sosiem etḡ εḡḡ na any efl in e mew em etḡ ee? Kò in obi em e sikpl, oglog es lele lis ab e sikpl sosiem ee?» † ³ Jesu dad nine: «Ow elm in obi em e sikpl, oglog es lele lis ab e sikpl sosiem. Kò any efl'l yec'etḡ ke Nyam e juma kok a e low éy òkm in

em. ⁴ Eke læḡḡ anḡ owr a, ow akpl eke si ki kokr εḡḡ a ek'erm'm a e juma. Læḡḡ uk am ow, ek'εḡḡ k'ow òtum kokm juma. ⁵ Eke m'anḡ wus af anḡ a, m'ow m'el wus na ec'usuayl.» ⁶ Eke li dad sodad amua bake uwr a, l'ifi sar l'ok wus etḡ li kok kòḡḡḡ sar ab ab, l'oc l'udu any eflu a ec'anyamn a, ⁷ etḡ li dad nine: «Ìm yòḡ any Silowe e mij ab em.» † (Silowe e nyandre el "ermu".) Any eflu a im yòḡ any, etḡ eke l'ewl l'ow a, n'am èkn es!

⁸ In e saw saw ec'agḡ lele agḡ ejec'eke læḡḡ sig em èkn'n n'am sasm ob a am ibrm esε: «We! Kò ow elm εḡḡ a eke bi sig es am sasm ob ab ee?» ⁹ Agḡ nyam nyam am dad eke ow in ana. Bèb am dad esε: Njan, ow'n elm ow, kò es cε ow'n b'ot ow. Etḡ εḡḡ a dad nine: «Tasi, em ana.» ¹⁰ -N'am ibrm ow -l'esε: «Kò ayaf kokr etḡ ḡ ec'anyamn a ayl ee?» ¹¹ Li dad nine: «Èḡḡ a eke wél b'εsḡ Jesu a kok kòḡḡḡ udu'm anyamn etḡ li dad'm eke mi k'im Silowe e mij ab em mi yòḡ any. M'im yogḡ, etḡ eke mi yòḡ any uwr a, m'am èkn es.» ¹² -L'ibrm ow nine: «Èḡḡ a, bogḡ in a!» Li dad nine: «M'èknm'n.»

Farisiel am ibrm any eflu a ek'ewl a low

¹³ Sica wél ewl εḡḡ a eke wél ewlm a Farisiel ogḡ.

† 8:58 Èkn Jan 1.1-3. † 8:59 Jwifel ec'ol em a, ek'εḡḡ wewr Nyam, l'it eke wél k'ò'r'r mebn em. † 9:2 Òkm Ok 20.5. † 9:7 *Silowe*:Mij ewl mij ek'anḡ Jerusalem. Mef ec'es gbegbl em a, mij na anake wél b'aw kokr ów a. Ow el òwrò a eke b'ow anḡ Nyam e gbrenḡbi usu a e meny ewr.

14 Ke neneɣɣ e leɣɣ † anake Jesu oc kɔdɔg kok ewlm'n anyamn a. 15 Na sosiem Farisiel a yeji am ibrm eɣɣ a ese: «Kɔ ayaf kokr etɣ am ekn es ee?» Li dad ninɛ: «L'udu'm kɔdɔg tel anyamn, mi yɔg any etɣ m'am ekn es.» 16 Farisiel beb am dad ese: «Eɣɣ ikɣ na eke kok low na a k'ɔtum anm Nyam ogn owm, anke l'eluum neneɣɣ e ec'ol a.» Gbekɔ agɣ likpr a ɔdu eb etɣ am dad ese: «Kɔ ayaf sikpl es nyam ɔtu eke ki kok meny ewr amua ee?» Etɣ el ɔfr a -li bubr em.

17 Emeny Farisiel a am ibrm any eflu a ek'ewl a ese: «Etɣ kɔ ɣ eke l'ewlm'ɣ anyamn a, ayaf am dadr ee?» Li dad ninɛ: «L'el kokoba ɔb es.» 18-19 Jwifel ec'es ewel a k'ubm nawre eke li k'el any eflu ke sica l'ewl n'am ekn es. Ow sosiem l'esɣ es lele lis ab low ibrm eci, etɣ -n'am ibrm wel l'esɛ: «Kɔ iy na ɔny ec'iy ee? Am eɣɣ ebr eke l'el any eflu mew em etɣ ee? Ayaf etɣ sica n'am ekn es ee?» 20 In ec'agɣ a dad ninɛ: «S'uw any ce eke l'el ey jim etɣ wel ew'r any eflu. 21 Gbekɔ elel eke ow ɛcr ke sica n'am ekn es a s'uwm any, etɣ eɣɣ a eke k'ewlm'n anyamn a yeji s'uwm'n any. Any at'r es, ibrmn in, in obi l'ɔtu eke li ki dad!» 22 - N'am dad eɣen anke -n'am uru Jwifel ec'es ewel a. Tasi em a, Jwifel ec'es ewel a ikɣ

anym iririr eke eɣɣ feɣ eke b'ow eɣɣ eb eke Jesu el Mesi a, -l'ogn ow el e Nyam nun ɣɣ usu a. † 23 Low na sosiem anake iy es a lele iy lis ab ab dad ninɛ: «Any at'r es, ibrmn in, in obi l'ɔtu eke li ki dad a.»

24 Emeny Farisiel esɣ eɣɣ a eke wel ewlm a sakp yony em etɣ am dad'r ese: «Ey s'uw any eke eɣɣ na sikpl es! Dad low nenyembri nyam Nyam ec'any af.» 25 Li dad ninɛ: «Ke l'el sikpl es oglog li k'elm sikpl es yeji, m'uwm any. Gbekɔ low nyam ce m'uw any: m'el any eflu, etɣ sica m'am ekn es.» 26 -N'am ibrm ow -l'esɛ: «Kɔ ayaf li kokr'ɣ ee? Ayaf l'ewlm'ɣ anyamn ab ee?» 27 Li dad ninɛ: «M'ikɣ anym mi dad etɣ erurm eke k'irir. Kɔ bla etɣ am erurir eke emeny mi ki dadr em ee? Kɔ ɔny yeji in e jam esel am erurir eke k'eel ee?» 28 -N'am wewr ow -li dad -l'esɛ: «[ɣ] el eɣɣ nene na e jam us es! Ey Moï e jam us esel s'el. 29 Moï ec'a Nyam dad'r odad; kɔ eɣɣ ikɣ na ec'a, yogɣ eke n'anɣ l'ow bɔbɔ yeji s'uwm any!» 30 Eɣɣ a eke wel ewlm a dad el ninɛ: «Kin low ek'ew any iti owi: uwmn yogɣ eke n'anɣ l'ow ab any, gbekɔ l'ewlm im! 31 S'uw any eke Nyam írim sikpl esel e lebl; gbekɔ eɣɣ feɣ eke b'elum Nyam ke bi kok in ec'erur a, Nyam b'iri'r lebl.

† 9:14 Jwifel ec'ol a edɣn neneɣɣ e juma kok feɣ. -Li bi tutr eke ewlm eɣɣ oglog ɔfr kɔdɔg a, el juma eke wel kok. Na wel edɣn. † 9:22 Eke wel ogn eɣɣ Nyam nun ɣɣ usu a, agɣ ejec'a b'oc'r ese eɣɣ ek'uw af. Eɣɣ ikɣ na, -l'ubmn ow ij.

32 Λεγη kaka wel dadm ey s'irim eke εγη nyam ewlm εγη eke mew em ετη el any eflu. 33 Blel εγη na anm Nyam ογη owm, blel l'otum li kokm low kaka.» 34 -L'odu -l'eb -li dad ow nine: «Ἦ e mew em ετη, η nimum a anη sikpl em ετη am erur eke ki yeγm ey low ee?» Ετη -l'ογη ow Nyam nun ηγη usu a.

Any efl tasi

35 Eke Jesu iri eke wel ογη any eflu a, n'im n'εην ow ετη li dad ow nine: «Κο οny οmn εγη ec'Iy em ee?» 36 Εγη a dad'r nine: «Εγη gbεl, dād'm εγη a yec'ετη ke m'ony οmn in em o!» 37 Jesu dad'r nine: «Aah! Am εkn'n; caca em a, in anake n'am dad'η odad a!» 38 Εγη a dad'r nine: «Εγη gbεl, m'ony οmn.» Ετη l'ok oωrokp wus Jesu ec'any af. 39 Ετη Jesu dad nine: «M'ow wus af anη jej ok eci: ke any eflu εkn es, ke aγη ek'am εkn es a any εfl.» 40 Farisiel beb a eke anη in ab a iri sodad amua, ετη am ibrm'n εse: «Κο ey yeji any eflu si k'el ee?» 41 Jesu dad el nine: «Blel eel any eflu, blel elmn sikpl εsel; gbεko eke am dadr eke am εkan es a, eel sikpl εsel.»

10

Jesu el mεceb οsu es mamn

1 Jesu dad nine: «Εε, low nawre m'am dad οny: εγη

eke εcrm lisany a eci εym mεceb lakp ab em, ke b'uyu usu ejeci ey em a, εγη a ulu, ow ganγan es. 2 Gbεko εγη eke b'εcr lisany a ec'a, el mεceb a ec'osu es. 3 Εγη a, usu οsu es a bi fig'r lisany ετη mεceb a b'iri'r lebl. Li b'εση in e mεceb a ec'en nyam nyam em, ετη li b'ok wel okm. 4 Eke li b'ok wel okm feη a, li b'ikη wel anym ke wel am us'r jam, anke mεceb a uw'r lebl any. 5 Gbεko εγη eke -l'uwm any a, -l'usmn ow jam. Eke -l'εkn ow, -li b'uru -n'omu es anke -l'uwm ow lebl any.» 6 Jesu oc nyandre em odad na am dad el, ko low yec'a eke n'am erur eke li k'elu okm a k'okm aγη a es sos em.

7 Εμεny Jesu dad nine: «Εε, low nawre m'am dad οny: m'el mεceb lakp a e lisany. 8 Aγη a feη eke ikη anym ow a, elu, ow ganγan esel; † ko mεceb a εγηm irim el ec'odad a. 9 Em, m'el lisany. Εγη eke b'ow εcr em em ey em a, b'ow εην sel; l'otu eke li k'ey em l'ey okm ετη li b'ow n'εην in ec'ob ij. 10 Ulu ec'a, li b'ow ce eke li k'iy, l'ibi ke ni ηύηη. Em, m'ow eke aγη k'εην sel, ke -n'εην sel a noηo em.

11 Em, m'el mεceb οsu es mamn. † Mεceb οsu es mamn b'oc in e sel a οη in e mεceb a. 12 Εγη ek'am kok juma ke ow el os sosome ce ec'a, elm mεceb οsu es tasi; mεceb a elm in eci. Eke li

† 10:8 Εkn Jeremi 23.1-8; Ezekiel 34. Odad na em a, Israel ec'idr esel a anake el mεceb οsu esel enηη a. † 10:11 Εkn Selu 23; Esayi 40.11.

b'ekn botimbo ek'am ow a, li b'ign l'ok wel es, ke l'uru es n'im. Ke sica botimbo a ony maceb a beb ke omun el es. ¹³ Egn a ek'am kok juma ke ow el os sosome ce ec'a, eben eke ow b'ecr ana. L'utrm maceb a e low. ¹⁴⁻¹⁵ Em, m'el maceb osu es mamn a. Ese elel eke em Es uw'm any ke em yeji m'uw'r any ab af a, eben nyam coco m'uw em e maceb ab any, etj el yeji -l'uw'm any. Em e sel a m'egj m'eb eke mi k'oc m'onj el. ¹⁶ Emeny m'onj maceb ejeci eke anm lakp na em. † El yeji ow it ke mi nyimn el; -li b'ow -l'iri'm lebl etj -li b'ow -l'el mebob nyam eke b'ow ony osu es nyam coco. ¹⁷ Em Es b'erur'm anke m'egj m'eb eke mi k'oc em e sel a m'onj el, ke emeny m'ewl m'oc. ¹⁸ Egn kaka ebm im sel a abu em, ko em obi mi b'oc sel a m'onj el; † m'onj abusu eke mi k'oc sel a m'onj el, etj emeny m'onj abusu eke mi k'eb. Em Es ec'ol a eke onj'm ab ana.»

¹⁹ Sodad amua sosome, emeny Jwifel a ubr em. ²⁰ El em ec'agn noko am dad ese: «N'onj abj njj! Nuj em unj'n! Ko bla etj am irir in ec'odad ab ee?» ²¹ Beb am dad ese: «Egn eke onj abj njj a k'otum dadm odad nene. Abj njj es otu eke

k'ewlm any eflu ee?»

Jwifel beb ign Jesu

²² Sica Nyamel gbél a e fig ec'es gbegbl ey Jerusalem etj ow el lefr legj iy. † ²³ Jesu am nyinymn es Nyamel gbugj a, lef eb usu a eke ij Salomo e nin a. ²⁴ Jwifel a iwr did elul il em etj am ibrm'n ese: «Ko b'ow ony ey es bebar na em ce ee? Dàd ey nenyembri nyam eke ow el nj el Mesi a.» ²⁵ Jesu dad el nine: «M'ikj anym mi dad ony, ko ubmn'm nawre. Ów a eke m'am kok em Es e nin em a am ij em e danke. ²⁶ Etj ony, ubmn nawre anke elmn maceb a ek'el em ec'a. ²⁷ Em e maceb a b'iri'm lebl, m'uw el any etj -li b'us'm jam. ²⁸ Mi b'onj el sel eke onym uwr; legj kaka -li k'ow -l'uwmn etj legj kaka egn k'otum dogrm ebm el em ec'abu em. ²⁹ Em Es a eke ot el onj'm a, l'agb l'akm ob ob fej, etj egn kaka onym abusu eke ki dogr ob eke anj em Es abu em a eb. ³⁰ Em lele em Es ab a, s'el nyam coco.»

³¹ Emeny Jwifel a ot mebn as luku eke ki wowl'l. ³² Ko Jesu dad el nine: «Em Es em, mi kok ów amamn noko mi yegm ony. Ów amua, bogj ec'anake ow af am col eke k'ibir'm mebn em ab ee?» ³³ Jwifel a dad'r nine:

† **10:16** Anja Jesu am dad agj a ek'elm Jwifel ke b'ow ub'r nawre a ec'odad.

† **10:18** Ekn Ob Kok 4.27-28. † **10:22** Nyamel gbél a e fig ec'es gbegbl: Akpo 167 gbuñ ke wel ew Jesu a, Jwifel ec'efnu a eb Jerusalem eci Nyamel gbél a. -L'ign el e nyàm a nuñ Nyamel gbél ab em etj ow on -n'onj ow e sayl a -l'oc es. Eke ow bi kok akpo nyahan a, Jwifel a ogn el, etj ayal Nyamel gbél a ewl oc on Nyam. Low na ec'okm elu a anake el es gbegbl a.

«Ow elm ke bi kok low ni-mamn ke s'ibi'η mebn em, kō Nyam eke am wewr a sosiem. Eγη ce el'η, etη am ocr η sosi Nyam!»³⁴ Jesu dad nine: «Nyam dad wel non ony ec'ol ab em nine: *Ony eel "sinyam"*.†³⁵ Aγη a eke Nyam odad a ot es a, Nyam esη el "sinyam". Ke s'uw any eke Nyam Lel ec'odad eke dad a, wel k'otum onym ocm es.³⁶ Etη em, em Es usm'm abu es etη erm'm wus na af; ayaf otur eke ki dadr esre m'am wewr Nyam anke mi dad eke m'el Nyam ec'Iy ee?³⁷ Eke mi kokm em Es ec'ow a, k'ubr'm nawre.³⁸ Gbeko eke mi bi kok a, eke ubmn em e sodad a nawre yeji, ubr ow amua nawre yec'etη ke ow ok ony es sos em kpekη kpekη eke em Es ir em em etη em yeji m'annη em Es em.»³⁹ -N'am ol ek'emeny - li k'ew ow abu af, kō l'akm wel.

⁴⁰ Emeny Jesu ewl im mij ewl mij a ek'el Jurden a e jam a, yogη a eke Jan ikη anym ok aγη mij nunη a, etη n'annη yogη.⁴¹ Aγη nono am ow in ogη etη -n'am dad - l'esε: «Jan kokm meny ewr kaka, gbeko eγη a e low a eke li dad a el nawre.»⁴² Etη sica aγη nono ub'r nawre.

11

Lasar e luw owi a

¹⁻² Eγη nyam eke wel b'esη Lasar ony lisijowel yony,

Mart lele Mari ab; -l'ir Betani baηη. † Mari a, ke yow a eke ok Es Kotoko mijey akr ke oc in e sin nunη tetη es ab ana.† Lisijim Lasar ey ol tuotuo.³ Aγη lisijowel yony a erm eγη eke k'im dad Jesu eke in ec'eγη a eke li b'erur a ol am ony.

⁴ Eke Jesu iri amani na a, li dad nine: «Ol ikη na k'ow ibim'n, ow el Nyam ec'anygbel a eci, yec'etη ke Nyam ec'Iy ec'anygbel a ey okm.»⁵ Ke Jesu b'erur Mart, ow lisijow lele Lasar ab senyn senyn.⁶ Ow sosiem Lasar ec'ol owi a eke l'iri a, n'annη usu a eke n'annη a li kok seγη yony l'ok af.

†⁷ Etη ca li dad in e jam esel a nine: «S'ewal s'imn Jude.»⁸ Jam esel a dad'r nine: «Low yegm aγη es, yogη anake wel ol eke k'ibi'η mebn em a, otofn k'etum es yeji etη emeny am erur eke k'ewl im ee?»⁹ Jesu dad el nine: «Legη mum em a wanci lew yony b'annη, kō yadh ee? Eke legη owr eγη am an es, l'uyuam ob ab anke n'am ekn wus na ec'usuayl a.¹⁰ Kō eke eγη am an es ncok em, li b'uyum ob ab anke usuayl anm in em.»

¹¹ Eke li dad ow amua bake ow uwr a, l'igη af li dad nine: «Ey lawl a memn n'am eru, kō m'ow m'im m'uwr'r.»¹² Jam esel a dad nine: «Eγη gbēl, eke ow el memn n'am eru tasi, li b'ow

† **10:34** *Ony eel "sinyam"*: Selu 82.6 em a, Nyam am dad Israel ec'es ew esel a odad esε "sinyam" we'n el af, anke -li bi kok ow eci juma Israel ec'es ew eci.

† **11:1-2** Ekn Luk 10.38-42. † **11:1-2** Ekn Jan 12.1-8. † **11:6** Ekn Jan 11.15.

l'ewl.»¹³ Tasi em a, Lasar e luw a ec'odad anake Jesu am dad a, etj jam esel a e tutr em a, ow el memn ce.¹⁴ Ow oj Jesu dad ulm el es nine: «Lasar uw.¹⁵ Eke m'iim yogj a, sos em am ijn'm ony eci yec'etj ke úbr'm nawre. Gbeko ey fej s'imn in ogj a.»¹⁶ Etj Toma, eke wel igj nin af Oli a, dad jam esel ejec'a nine: «Ey yeji, s'imn yogj ke s'úwr in ab.»

Jesu el luw em anj igb lele sel ab

¹⁷ Eke Jesu im ok yogj a, l'iri eke Lasar anj uwomu em ij segn yar. †¹⁸ Eke Betani titm Jerusalem ke ow ijm kilo nyahan yej'a,¹⁹ Jwifel nono ow Mart lele Mari ab ogj eke k'atr el sos es el lisijim e luw na sosiem.²⁰ Eke Mart iri eke Jesu am ow a, n'im ow ec'obr em, ko Mari gbε sig es gbugj.²¹ Mart dad Jesu nine: «Egñ gbél, blel anj anj, em lisijim blel uwm.»²² Gbeko m'uw any, eke caca em yeji, low fej eke b'ow ibrm Nyam a, li b'ow n'oj'j.»²³ Jesu dad'r nine: «Esn jim b'ow igb luw em.»²⁴ Mart dad nine: «M'uw any eke legj es abal el em a eke agj ek'uw a b'ow igb luw em a, in yeji li b'ow l'igb.»²⁵ Jesu dad'r nine: «M'el luw em anj igb lele sel ab. Egñ ek'onj onn em em a, eke l'uw yeji, li b'ow n'anj owr abj em; ²⁶ etj egñ ek'anj owr ke onj onn

em em a, li k'ow l'uwm legj kaka. Ko onj onn low na em ee?»²⁷ Li dad nine: «Egñ gbél, m'ub nawre eke el Mesi a, Nyam ec'Iy eke k'ow wus na af a.»

²⁸ Eke l'ew neny es a, n'im l'esj lisijow Mari etj n'am dad ow lebl es is em l'ese: «Low yegm agj es a ow anj anj, etj n'am esj'j.»²⁹ Eke Mari b'iri sodad amua a, kpekj l'igb es ogj em n'im n'ejn Jesu.³⁰ Ke Jesu k'eym banj a yeji, ko n'anj usu a ce eke Mart obr'r a.³¹ Eke Jwifel a anj akj am atr Mari sos es, ke l'igb es ogj em l'ey okm a, -l'us ow jam. -Li tutr ek'ow aam uwomu af ikj onj.³² Mari im ok yogj a eke Jesu anj a. Kpekj eke li b'ekn ow a, l'ok owrokp wus ow ec'any af etj n'am dad ow l'ese: «Egñ gbél, blel anj anj, em lisijim blel uwm.»³³ Jesu ekn eke n'am ikj onj agj a ek'ign'n ab ow ab ab. Ow e low a obr'r sos es afjn es,³⁴ etj n'am ibrm wel l'ese: «Ko bogj ewr ir ee?» -Li dad ow nine: «Egñ gbél, ow ce b'ow ekn.»³⁵ Jesu ikj onj.³⁶ Jwifel a dad nine: «Èkan, l'erur ow tasi!»³⁷ Gbeko el em ec'agn nyam nyam am dad ese: «In eke l'ewlm any eflu a, † ko li k'otum l'edjnm Lasar eke k'úwm ee?»

Lasar igb luw em

³⁸ Emeny Jesu low ey sos em toj ow afjn es, etj im

† 11:17 Jwifel e low yegm esel a bi tutr eke egñ ek'uw a, in ec'abj a b'anj'n saw ow kok segn nyahan. Eke sica segn nyahan ec a, ke egñ a k'otum igbm ij.

† 11:37 Èkn Jan 9.1-12.

uwomu ab af. Ow el nomu ek'ann mób em, ke wel oc lob abl ow ec'em ey usu ab es. ³⁹ Jesu dad nine: «Ōnyn lob a ocr es.» Lægjuw a e lisijow Mart dad'r nine: «Egñ gbél, sēgñ emum yar etñ anake n'ann aña a, l'it eke li k'ewñ.» ⁴⁰ Jesu dad'r nine: «Kō mi dadm'ñ m'esme, eke ony omn, b'ow ekn Nyam ec'anygbel ab ee?»

⁴¹ Sica wel ony lob a oc es, etñ Jesu igbl any ogñ afr etñ dad nine: «Em Es, m'elul'ñ bia eke iri em e lebl. ⁴² M'uw any eke sēgñ a fēñ b'iri'm lebl, gbekō m'am dad'ñ agñ amua ek'elul'm em a eci, yec'etñ ke -l'ub nawre eke erm'm.» ⁴³ Li b'uwar odad a etñ li barm lebl tuotuo em nine: «Lasar, ey okm!» ⁴⁴ Lægjuw a ey okm, gbad og wiwrm'n sabu lele akr ab etñ gbad wiwrm'n nun ab. Jesu dad el nine: «Mōmun in es, ke égbar ir es n'im.»

Es ew esel am ut Jesu ec'ibi ec'asre

⁴⁵ Jwifel a ek'ow Mari ogñ a ekn ów a eke Jesu kok a etñ el em e nono ub nawre. ⁴⁶ Gbekō el em ec'agñ beb gbē im eññ Farisiel a etñ otar ów a eke Jesu kok a e low akr ok el. ⁴⁷ Egb waw esel egbel lele Farisiel ab esñ Sanedren ec'agñ a luku as em, etñ am dad ese: «Egñ na am kok meny ewr owi

nono! Kō ayaf si ki kokr ab ee? ⁴⁸ Eke s'am yeb'r li kok eben, agñ a fēñ b'ow ub'r nawre; ow b'ow on Rom ec'es ewel a ow ok low na em nunñ ey e Nyamel gbél na lele ey ec'eb na nimum ab!» ⁴⁹ El em ec'egñ nyam eke wel b'esñ Kayif, ke lakpo ab af el egb waw es ligbel a am dad el ese: «Low na k'okm ony es sos em kaka! ⁵⁰ K'uwmn any eke ow akpl ony eci ek'egñ nyam k'uw dedeku a fēñ eci, ke ow em a eb a nimum k'unñ ee?» ⁵¹ Ke ow elm in em li dadm odad na, gbekō eke lakpo ab af l'el egb waw es ligbel a, † n'am ewar li dad eke ow'n it eke Jesu in k'uw Jwifel fēñ eci, ⁵² ke ow'n k'elm wel sony ce eci, kō ke in ás Nyam ec'ey a eke in mōmun es a luku sos megl nyam em.

⁵³ Lēgñ a ce, Jwifel ec'es ewel a bebñ eke k'ibi Jesu. ⁵⁴ Ow sosiem Jesu écm Jwifel a ec'any af ij. N'im wus ikpr nyam eke titm loj a, banñ a eke wel b'esñ Efrayim ab em; n'ann yogñ in e jam esel ab ab.

⁵⁵ Pak ec'es gbegbl ek'el Jwifel ec'a e lēgñ titm, etñ wus ab af ec'agñ nono im Jerusalem eke k'ayal sos gbuñ ke es gbegbl a e lēgñ ów. ⁵⁶ -N'am ol Jesu, etñ eke -n'annñ Nyamel gbél ab em a, -n'am ibrmnin el ofr -l'ese: «Kō ayaf am ekanin ee? Li b'ow l'ow, kō li k'ow

† 11:51 Amani Sig em a, egb waw es ligbel b'onny ob ese srighi af eke b'ibrm low uw Nyam e low ek'am erur ab any (Okm Ok 28.30; 1 Samiel 14.36-44). Amani Owr em a, wel ibram ob na ij, kō Jwifel a uw any eke Nyam b'ecr egb waw es em dad odad.

l'owm es gbegbl na em ee?»
 57 Ke egb waw esel egbel a lele Farisiel ab ab dad ek'egh in uw yogh eke Jesu in angh any, ow'n yéghm el yec'etgh k'el óny ow.

12

Mari ok Jesu mijey akr
Matie 26.6-13; Mark 14.3-

9
 1 Sica ow angh sègh nòhon ke Pak éy, etgh Jesu im Betani, yogh a eke Lasar eke l'igbm luw em a angh a. 2 Yogh, Mart kok ob ij ógh'n. Aggh a ek'angh ob ij lófu lís Jesu ab a, Lasar yeji angh em. 3 Mari oc mijey litr ikpr ek'il an ke wèl kok nar tasi em ok Jesu akr; † etgh l'oc in e sin nuh a li tetgh ow akr es. Akgh a nimum el mijey sógh ófr. 4 Etgh Judas Iskariot, Jesu e jam esel ab em ec'egh nyam, in a tasi eke b'ow ol ij'r a dad nine: 5 «Wèl ótu eke k'ol mijey na ij os ekgh yen yen sakp nyahan, óc ow ec'os a ógh ógbóru.» 6 N'am dad odad na ow elm ógbóru e sógh ikgh eke li k'ony eci, kó eke l'el ulu a sosiem eci, anke os ekpr a eke li b'onym ab a, li b'ot os a eke wèl b'ok em a. 7 Etgh Jesu dad nine: «Égb'r es tigh! Li kok low na leggh a eke wèl b'ow elu'm uwómu em a eci. † 8 Ógbóru angh óny ab sègh fègh, † kó em ec'a, mi k'ow m'anm óny ab sègh fègh.»

9 Jwifel a ec'agh nòhó iri eke Jesu angh Betani. -N'im yoggh ow elm Jesu sosiem eci cé, kó Lasar yeji eke Jesu igbm luw em a sosiem eci. 10 Egb waw esel egbel a eggh eb eke k'ibi Lasar yeji, 11 anke Jwifel nòhó am ngbonh el em Lasar sosiem etgh am ub Jesu nawrè.

Jesu aam ey Jerusalem
Matie 21.1-11; Mark 11.1-11; Luk 19.28-40

12 Eke leggh eny akr af a, aggh nòhó a eke ow Pak ec'es gbegbl ab em a iri eke Jesu am ow Jerusalem. 13 Aggh a fègh ot sarikh ay etgh ok ókm banh a aam óbr'r, -n'am ógh -li dad -l'ese: «*Hosana! Ke Nyam édh eggh a ek'am ow Es Kótókó e nin em a ówró!*† Ke Nyam édh Israel ec'eb ebu a ówró!» 14 Jesu egh gbanhó kpetèghni nyam etgh sig es af ese elel eke Nyam Lèl dadr ab af: 15 *Sion eci dedyówli, ergh k'óny'gh! Ìs any lèr; gh ec'eb ebu a am ow, li sig gbanhó kpetèghni e liy af.*† 16 Ke ów amua k'okm in e jam esel a es sos em; gbekó eke Jesu ey in ec'anygbel em bake ow uwr a, -l'ókgh eke Nyam Lèl ikgh anym dad in e lís e low na, etgh ow anake ow ey a.

17 Bieku ab em ec'agh a eke ekgh Jesu igbm Lasar luw em a, am dad low a eke -l'èkan a ec'odad. 18 Bieku a iri meny ewr a e li kok a

† 12:3 Èkn Mark 14.3 ec'akr otar a. † 12:7 Èkn Matie 26.12 ec'akr otar a.

† 12:8 Èkn Ol Ókn 15.11. † 12:13 Selu 118.25-26. Èkn Matie 21.9 ec'akr otar a.

† 12:15 Zakari 9.9. Èkn Matie 21.5 eci akr otar a.

ec'odad: na sosisiem anake - l'owr -n'am obr ow a. ¹⁹ Ca Farisiel a am dad el ofr em ese: «Am ekan, si k'otumn low kaka fenj ec'ij! Agn a fenj am us'r jam!»

Jesu am dad in ec'anygbel lele in e luw ab ec'odad

²⁰ Es gbegbl a e legn a, agn a ek'uyu im Jerusalem eke k'ign Nyam nun a, Grekel a e beb anj el em. ²¹ El, -n'im -n'ejn Filip ek'el Betsayida banj Galile wus af ec'egn a, etj -li dad ow nine: «Egn gbhel, s'am erur eke si k'ekn Jesu.» ²² Filip im dad ok Andre etj el yony mum - n'im -li dad -l'ok ow. ²³ Jesu dad el nine: «Wanci ow eke egn ec'Iy b'ow ey in anygbel em. ²⁴ Low nawre m'am dad ony: likj e liy nyam eke wel elu nomu em ke anj tinj ugnj es a b'annj in ec'elel a ce. Gbeko eke sel a ugnj es, li b'osu ey nono. ²⁵ Egn eke b'erur in e sel a, li b'ow l'irmn ow; ko egn eke wus af anj k'ow ebrm in e sel a e low erm mij a, b'ow ejn sel ek'onym uwr. ²⁶ Egn eke am erur e ki kok em e lis e low a, ow it ke l'us'm jam; ow em a, li b'ow n'annj yogj a eke m'ow m'annj a. Egn a eke b'ow kok em e lis e low a, em Es b'ow us'r'r sos. ²⁷ Wanci na af ermni edj'm es. Etj ayaf mi ki dadr ee? Mi dad m'ese: em Es, ony oc'm es gbre e wanci na af ee? Ke tasi em a, wanci na ec'anake m'ow a. ²⁸ Em Es, onj nj e nin a anygbel!» Etj

kpkekj lebl nyam anj afr dad nine: «M'onj'n anygbel legn etj, etj emeny m'ow m'onj'n anygbel sakp yony em.»

²⁹ Bieku a eke anj yogj ke iri lebl a am dad ese: «Na nyamgbrany!» Etj agn beb am dad ese: «Afr erm es nyam dad'r odad!» ³⁰ Etj Jesu dad el nine: «Lebl na ikjm em sosisiem, ko ony sosisiem. ³¹ Catj anake wus na e jej ok e wanci a ow a; sicaca em a, wel b'ow ogj wus na ec'es ew es a. ³² Etj em ec'a, legj eke wel b'ow igbl'm ogj afr a, m'ow m'odu agj a fenj m'eb.» ³³ Sodad amua em, Jesu am yegm in e luw a ec'elel eke b'ow ecr.

³⁴ Agj a dad'r nine: «Ej e sol a e silal ab em s'iri eke Mesi a b'ow anj owr segj fenj. † Ayaf otu eke ki dad eke ow it eke wel k'igbl egn ec'Iy ogj afr ee? Egn ec'Iy a, ke bwo ec'egn ana ee?» ³⁵ Jesu am dad el ese: «Emeny usuayl anj ony ec'aranj legj tel eci ce. Eke onyn usuayl a, aan es usuayl em, yec'etj ke ncebn k'okrm ony es. Egn eke am an es ncebn em a uwj usu eke n'aam ab any. ³⁶ Eke onyn egn a eke el usuayl a, onyn onn in em yec'etj ke eel usuayl ec'ey.» Eke li dad sodad amua uwr a, Jesu ocr sos es agj a sosisiem im kpekpe lol es.

Jwifel a ubm Jesu nawre

³⁷ Meny ewr nono na eke li kok bieku a ec'any af a

† 12:34 Ekn Selu 89.36-37; Esayi 9.6; Daniel 7.14.

yeji ɔɔm el -l'ubm ow nawrɛ.
³⁸ Ow em kokoba ɔb es Esayi
 ec'odad eke dad a iy neny:
Es Kɔtɔkɔ, kɔ bwo ec'egɛɣ iri
ɛy eci odad ab ee? Kɔ bwo
ec'egɛɣ Es Kɔtɔkɔ okm sos
ɔkm yegm ee?† ³⁹ Etɛɣ emeny
 Esayi in cɛ li dad low a
 sosiem eke agɛ amua k'otum
 ubm nawrɛ a:

⁴⁰ Nyam efal el any,
 l'irmn wɛl e nuɣ em ɔny a
 yec'etɛɣ ke el eci anyamn a
 k'ɛknm es,
 ke -li k'uwmn low any.
 Etɛɣ kin low a sosiem eke
 -li k'ɛwlmn -l'owmn
 Nyam ogn

bake l'ɛwlm wɛl a. †

⁴¹ Esayi dad odad na anke
 l'ɛkn Jesu ec'anygbɛl a, etɛɣ
 ow el ow ec'odad anake
 n'am dad a. ⁴² Gbɛkɔ, Jwifel
 ec'es ɛwɛl a, el em a yeji agɛ
 nɔnɔ ub Jesu nawrɛ. Gbɛkɔ
 Farisiel a sosiem, -l'okamn
 sos ɔkm bake wɛl ogn el
 Nyam nuɣ ign usu a. ⁴³ -Li
 b'erur sos usr a eke b'anɣ
 agɛ em ow a -l'akm Nyam
 em ec'a.

*Jesu Krist eci odad ab em
 e jej ok*

⁴⁴ Jesu igbl lebl ogn dad
 nine: «Egɛɣ eke ɔny ɔmn em
 em a, ow elm em em sony
 cɛ n'ɔnym ɔmn, kɔ egɛɣ a
 ek'erm'm ab em yeji. ⁴⁵ Egɛɣ
 eke am ɛkn'm a, am ɛkn
 egɛɣ a eke erm'm a. ⁴⁶ Em,
 m'el usuayl, m'ow wus af
 aɣa yec'etɛɣ ke egɛɣ kaka fɛɣ
 eke ɔny ɔmn em em a, k'anm
 ncebɛn em. ⁴⁷ Eke batɛɣ egɛɣ

am iri em e sodad a, etɛɣ
 l'osum a, ke ow elm em
 m'obm'n low ij, anke tasi em
 a, m'ow eke mi ki ɔɔg wus
 ec'agɛɣ a, kɔ ow elm el e low
 ɔb eci. ⁴⁸ Egɛɣ eke am ign'm,
 ke ɛbm em e sodad a, b'ɛɣn
 in e low ɔb a ow em; lɛgɛɣ
 es abal el em a, em e low
 yegm a anake b'ow ɔb'r low
 a. ⁴⁹ Tasi em a, ow elm em
 obi em mi dadm, kɔ em Es
 eke erm'm a in obi, n'ɔɣ'm
 yec'a eke mi ki dad ke mi
 yegm agɛɣ a ec'abusu. ⁵⁰ Etɛɣ
 m'uw any eke yec'a eke li bi
 dad a b'ɔɣ egɛɣ sel ek'ɔnym
 uwr. Yec'a eke m'am dad a,
 m'am dad ɛsɛ elɛl eke em Es
 ɔɣ'm ow ec'abusu ab af.»

13

*Jesu am yɔyɔg in e jam
 ɛsɛl a akr es*

¹ Gbuɣ ke Pak ec'es gbɛgbl
 a e lɛgɛɣ ɛy a, Jesu uw any
 eke lɛgɛɣ ow'r eke li k'ɛgboɣ
 wus af aɣa n'im Es ogn.
 L'erur in ec'agɛɣ a eke anɣ
 wus af aɣa a, etɛɣ sica li b'ow
 li yegm wɛl eke n'ɔny wɛl
 ec'erur kpɛkɛɣ kpɛkɛɣ. ² Jesu
 lele in eci jam ɛsɛl ab ab
 am ij ncebɛs ec'ob; ke Ju-
 das, Simɔ Iskariot jim gbɛ,
 †agn eb'r eke li k'ol Jesu l'ij.
³ Jesu in obi l'uw any eke
 n'anɣ Nyam ogn l'ow eke
 li b'ow l'ɛwl n'im ow ogn,
 etɛɣ Es ɔɣ'n low fɛɣ ec'abusu.
⁴ L'igb ob ij lofu lís yogɛɣ,
 n'ɔny in e mob af ɛw a l'oc
 es, etɛɣ l'oc gbad l'ucu er.

† 12:38 Esayi 53.1. † 12:40 Esayi 6.9-10. † 13:2 Judas, Simɔ Iskariot jim: Jan
 eci silɛl ɛsig oglog em a, Judas Iskariot, Simɔ jim.

⁵ Ow e jam a, l'oc mij l'ok kpokpo em etj n'am yoyog jam esel a akr es; li b'oc gbad a eke l'ucu er a li tetjn wel akr es. † ⁶ Li b'ok Simo Pier ogn a, ow dad'r nine: «Egn gbél, kó η ki yoyog'm akr es ee?» ⁷ Jesu dad'r nine: «Caca em e low eke m'am kok a k'irim, gbekó legj ek'am ow ab em b'ow iri.» ⁸ Pier nine: «K'ow yoyogm im akr es legj kaka!» Jesu nine: «Eke mi yoyogm'η es, k'ow elm em eci.» ⁹ Simo Pier nine: «Egn gbél, ow k'él akr sony ij, kó nun lele sabu ab yeji!» ¹⁰ Jesu nine: «Ow itm eke egn eke ok mij a k'ok mij ij, ek'ow elm akr ce, † anke l'ayl fej. Ony, ayal, gbekó ow elm ony fej gbé.» ¹¹ Jesu uw egn a eke b'ow ol ij'r ab any senyn senyn; na sosome anake li dad eke ow'n elm wel fej we'n aylm a.

¹² Eke li yoyog wel akr es bake ow uwr a, l'us in e mob sus em a, l'ewl n'im ob ij lofu lis a li sig es etj n'am dad wel l'ese: «Kó low a eke mi kok ony a, uwr ow e nyandre ab any ee?» ¹³ B'esjnn'm "Low yegm agj es" lele "Egn gbél" ab etj ony e low yeji ij anke m'el. ¹⁴ Eke batj em eke m'el Egn gbél lele Low yegm agj es ab a mi yoyog ony akr es, ke ony yeji, ony ofr a, ow it eke ki yoyogr ir akr es. ¹⁵ M'onj ony sewl eke ki kokr ese el el eke mi kok ab af. ¹⁶ Ee, low nawre m'am

dad ony: adu ágbm akam in ec'es ew, etj ermu yeji ágbm akam egn a ek'erm'n a. ¹⁷ Sica eke uwr ów amua any a, eke kokr ow e low, ehe b'ow el ony eci.

¹⁸ Ow elm ony fej ec'odad mi dadm; agj a eke mi sosome m'ot a, m'uwr el any. Gbekó ow it ke Nyam Lel ec'odad a iy neny: *Egn a eke in yony s'ij ob a ewl ow'm ar.*† ¹⁹ Sica em a, m'am dad ony kpekj gbuñ ke low a ów, yec'etj ke legj a eke low a b'ow ey a, úbr nawre eke em, anj anj.† ²⁰ Ee, low nawre m'am dad ony: egn kaka fej ek'eb egn eke m'erm a, em yeji l'eb'm; etj egn kaka fej eke eb'm a, eb egn a eke erm'm a.»

Jesu am dad in ec'ol ij a ec'odad

Matie 26.20-25; Mark 14.17-21; Luk 22.21-23

²¹ Eke Jesu dad ów amua bake ew neny es a, low ey'r sos em afjn es. Li dad l'erum mar nine: «Ee, low nawre m'am dad ony: ony em ec'egj nyam b'ow ol ij'm.» ²² Jam esel a am lerir el ofr etj -l'uwmn egn yec'a eke odad a ot es ab any. ²³ Jam esel ab em e nyam a eke Jesu b'erur a akjnm'n ab. ²⁴ Simo Pier ew sos nyam yegm'n eke li k'ibrm Jesu egn yec'a ek'ow am dad ow ec'odad a. ²⁵ Jam es a ign Jesu loru etj am

† **13:5** Jesu eci mob sus na el adu eci mob sus, etj akr es yoyog a yeji el adu eci juma. † **13:10** *ek'ow elm akr ce:* Jan eci silel esig oglog em, wel éjnm sodad amua. † **13:18** Selu 41.10. † **13:19** Ekn Jan 8.24 ec'akr otar a.

ibrm'n εσε: «Εγη gbɛl, kɔ bwo ec'εγη ee?»²⁶ Jesu dad nine: «M'ow m'ubr futufutu m'usm mredi εm; εγη a eke m'ow m'oc m'ɔη a, ke in ana.» L'ubr futufutu l'usm mredi εm ετη n'ɔη Simɔ Iskariot jim Judas.²⁷ Eke kpekη Judas eb futufutu ikpr a, Satan εy'r εm. † Jesu dad'r nine: «Low yec'a eke ki kok a, kɔk fafa.»²⁸ Low a sosiεm eke li dad ow odad na a, agη a eke ok es ob ij lɔfu lís a, εγη kaka uwm any.²⁹ Eke ow el Judas anake b'onym os ab ab a, agη nɔnɔ am tutr eke Jesu am erm'n eke li k'im l'ɔl ob ek'it es gbεgbl a eci, oglog n'ím l'ap ɔgbɔru ob. †³⁰ Judas eb futufutu a ετη kpekη l'εy ɔkm. Ke lεγη am uk.

Ol owr

³¹ Eke sica Judas εy ɔkm a, Jesu dad nine: «Sica εγη ec'Iy ec'anygbɛl a e lisany a fig ετη Nyam ec'anygbɛl a b'ow εy ɔkm in εm.³² [Ετη eke Nyam ec'anygbɛl a εy ɔkm in εm,] † Nyam yeji in obi b'ow elu Iy a ec'anygbɛl ɔkm, ετη ow k'ow ibnm.³³ Em ec'ey, m'annη ɔny ab lεγη tɛl cɛ eci. B'ow ɔɔl'm, kɔ m'am m'ow mi dad ɔny low a eke mi dad m'ok Jwifɛl ejec'a: "K'ow ɔtum

iimn yogη a eke m'aam a." ³⁴ M'am ɔη ɔny ol owr: èrurir ɔny ɔfr. Tasi ow it eke k'erurir ɔny ɔfr εσε eel eke m'erur ɔny ab af. ³⁵ Eke erur annη ɔny ɔfr εm tasi, ke agη a fεη b'ow uw any eke eel εm e jam us εsel.»

Pier b'ow εgbr Jesu

³⁶ Simɔ Pier am ibrm Jesu εσε: «Εγη gbɛl, kɔ bogη aam ee?» Li dad ow nine: «Sicaca εm k'otum usm im jam owm yogη a eke m'aam a; gbεkɔ lεγη ejec'εm b'ow us'm jam ow.» ³⁷ Pier dad'r nine: «Εγη gbɛl, kɔ bla sosiεm ετη caca εm mi k'otum m'usm'η jam m'owm ee? Em, m'uw es inym eke mi k'irmn εm e sel a η eci!» ³⁸ Jesu dad nine: «Kɔ tasi uw es inym eke k'irmn η e sel a ɔη'm ee? Εε, low nawre m'am dad'η: gbuη ke ηγɔs íkη a, b'ow dad sakp nyahan eke uwm'm any.»

14

Jesu el ejagb eke b'εwl εγη Es ogη

¹ Jesu dad in e jam εsel a nine: «Erm mij k'ók ɔny. ɔnyn ɔmn Nyam εm, ke em yeji ɔnyn ɔmn εm εm. ² Eb ir usu nɔnɔ annη εm Es e gbuη

† **13:27** Jwifɛl ogη a, eke etu eb es nyam, ob ij lɔfu lís itl ob ɔη etu ab εm ec'εγη nyam, ow el erur mum eke n'ɔny εγη a eci. Jesu elu in ec'erur es abal el ɔkm ɔη Judas. Gbεkɔ Judas ɔtur erm ετη ow εm anake Satan εy'r εm a. Ow elm ke agη ec'abusu mum nyam annη futufutu ab εm, oglog ke Judas k'onym low ec'abusu. Judas in obi n'ɔη sikpl abusu εy in ec'εb ir ab εm (Jan 12.6), ετη l'iri Satan eci low yegm a yeji (Jan 13.2). † **13:29** Pak eci ncok a, Nyamel gbɛl a eci masany a fεη b'annη froro yec'ετη ke ɔgbɔru a ánnη yogη ke agη ów ap el ob. † **13:32** Jan eci silɛl esig oglog εm a, wɛl éηnm sodad ek'annη ob na [...] ec'araηη a.

a; kɔ blel ow anm tasi, ke mi dad m'ese m'aam mi kok ɔny usu eke k'ir ee? ³ Eke m'ow m'im mi kok ɔny usu a, m'ow m'ewl meny m'ow ke m'ot ɔny, yec'etɛ ke ɔny yeji ányɛn yogɛn a eke m'any a. ⁴ Yogɛn a eke m'aam a ec'ejagb a uwr any.» ⁵ Toma dad'r nine: «Egɛn gbɛl, yogɛn a eke aam a, s'uwm any, ke sica ayaf s'otu eke si k'uw ejagb ab any ee?» ⁶ Jesu dad'r nine: «M'el ejagb, m'el low nenyembri nyam, m'el sel. Egɛn kaka k'otum iim Es ogɛn eke l'ecrm em em. ⁷ Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any. † Etɛn sicaca em a, uwr ir any etɛn ekan in yeji.»

⁸ Filip dad'r nine: «Egɛn gbɛl, yɛgm ey Es ce ke ow b'ow eyr ey erm es.» ⁹ Jesu dad'r nine: «Filip, m'any ɔny ab legɛn ibn etɛn uwm im any ee? Egɛn eke ekn'm a, ekn em Es. Etɛn kɔ bla sosiem am dad eke mi ki yɛgm'ɛn em Es ee? ¹⁰ M'any em Es em etɛn em Es yeji any em em; kɔ ub nawre ee? Sodad a eke m'am dad ɔny a, ow elm em em ow ánm owm. Em Es eke ir em em a anake bi kok in ec'ow fɛn a. ¹¹ Eke mi bi dad m'ese m'any em Es em etɛn em Es yeji any em

em, ke ùbr'm nawre. Eke egɛmn, ke ów amua sosiem gbɛ ùbr nawre. ¹² Eɛ, low nawre m'am dad ɔny. Ów a eke m'am kok a, egɛn yec'eke ɔny ɔmn em em a, in yeji li b'ow li kok. Etɛn li b'ow li kok ow agb afɛn es anke m'aam em Es ogɛn. † ¹³ Low fɛn eke b'ow ibrmn em e nin em a, m'ow mi kok, yec'etɛn ke Iy élu Es ec'anygbɛl a ɔkm. ¹⁴ Eke batɛn am ibrmn'm low em e nin em a, m'ow mi kok.»

Abɛn Lala a eke Jesu ewar a

¹⁵ «Eke b'erurir'm, b'ow ɔsur em e sol a. ¹⁶ Etɛn m'ow m'ibrm em Es eke k'ɔn ɔny Abu Elum Es ejeci eke k'any ɔny ab segɛn fɛn. † ¹⁷ In l'el low nenyembri nyam ec'Abɛn. Wus k'otum ebn'm, anke li k'otum l'eknm ow, li k'otum l'uwm ow any. Gbekɔ ɔny, uwr ir any anke n'any ɔny ab etɛn li b'ow n'any ɔny em segɛn fɛn. † ¹⁸ Mi k'ow m'elum ɔny es ɔny ɔny ese uwiɛnɛl af, kɔ m'ow m'ewl m'ow ɔny ogɛn. ¹⁹ Ow any legɛn tel eke wus k'ow eknm im ij; kɔ ɔny, b'ow ekan'm, anke m'ow m'ewl m'any owr etɛn ɔny yeji b'ow anyɛn owr. ²⁰ Ow

† **14:7** Eke uwr'm any, b'ow uwr em Es yej'any: Jan eci silel esig oglog em a, *Blel uwr'm any ana, úwr em Es yej'any.* † **14:12** Gbuɛn ke Jesu ígb uwɔmu em a, Nyam eci es eb elu owi eym ɔkm tasi. Jam esel a bɔbɔ yeji uwm any eke Jesu elm egɛn ce, kɔ l'afɛn egɛn el es. Eke l'ígb luw em a, ow ayl eke l'el Nyam ec'Iy. In eci owr any em a, usu a eke li b'any a, yogɛn ce wel b'ekn'n; li b'ígb uwɔmu em a, n'ɔn in ec'Abɛn Lala a im wus na nimum etɛn any nawre ub es fɛn em.

† **14:16** *Abu Elum Es ejeci:* Odad na ec'iri Grek em a ufu es nɔnɔ. Wel b'iri ese: ów ɔm es, erm es eyr es, abu edɛn any es oglog sos es atr es. † **14:17** *li b'ow n'any ɔny em segɛn fɛn:* odad na Grek em a, wel ɔtu ek'itɛn ejec'em dad ese n'any ɔny em segɛn fɛn.

e legɲ a, ow b'ow ok ɔny es sos em eke m'anɲ em Es em, etɲ ɔny yeji anɲn'm em, etɲ em yeji m'anɲ ɔny em. ²¹ Egɲ a eke b'eb em e sol a, ke b'osu a, ke egɲ a eke b'erur'm ab ana. Egɲ eke b'erur'm a, em Es b'ow erur ir; em yeji m'ow m'erur ir etɲ m'ow m'okm sos ɔkm in ec'any af.» ²² Jud (ow elm Judas Iskariot) dad'r ninɛ: «Egɲ gbɛl, kɔ bla sosiem dad eke k'okm sos ɔkm yeɣm ey ke ow k'elm wus ec'agɲ ab ee?» † ²³ Jesu dad'r ninɛ: «Low fɛɲ eke m'am dad a, egɲ eke b'erur'm a b'ow ɔsu. Em Es b'ow erur ir, etɲ em lele em Es ab si b'ow s'im in ogɲ, etɲ si b'ow s'ir in em. ²⁴ Egɲ eke érum im a, ósum em e sodad a. Low na eke m'am dad irir a, ow elm em eci, kɔ em Es eke erm'm a ogɲ ow anɲ ow.

²⁵ Eke m'anɲ ɔny ab a, m'am dad ɔny low na. ²⁶ Abu Elum Es a, Abɲ Lala a eke em Es b'ow ɔɲ ow em e nin em a, b'ow yeɣm ɔny low a fɛɲ etɲ b'ow ɔkn ɔny ów fɛɲ eke mi dad ɔny a. ²⁷ M'am ew ɔny erm es ey es, m'am ɔɲ ɔny em eci erm es ey a. M'ɔɔm ɔny esɛ elɛl eke wus b'ɔɲɲ egɲ ab af. Erm mij k'ók ɔny, erɲn yeji k'óny ɔny. ²⁸ Irir mi dad m'esɛ: "M'aam kɔ m'ow m'ewl mɛny m'ow." Blɛl b'erurir'm tasi ana, ow iɲɲ ɔny sos em uwr any eke m'aam em Es ogɲ, anke em

Es agb akm'm. ²⁹ M'am dad ɔny caca em gbuɲ ke ów amua ów, yec'etɲ ke legɲ a eke ów amua b'ow a, úbr ɲawɛ. ³⁰ Mi k'ow mi dadm ów nɔnɔ ɔny ab ij, anke wus na ec'es ew es a am ow. Ow elm ke n'óny abusu em e nuɲ af, ³¹ kɔ ow it eke wus k'uw any eke m'ɔny em Es ec'erur. Ow sosiem low yec'a eke em Es b'ibrm a, mi bi kok. Ìgbɛr, s'ígbroɲn anɲa!»

15

Jesu el viny likɲ lis tasi a

¹ «M'el viny e likɲ lis tasi a, etɲ em Es el ɔgm a e juma kok es. ² Likɲ lal fɛɲ eke b'ucu'm ke ósum ey a, li b'ubr ow es, gbɛkɔ lal fɛɲ eke b'osu ey a, li b'ot ow em es, l'ayal ow, yec'etɲ ke emɛny l'ósu ey nɔnɔ l'obn. ³ Low yeɣm a eke m'ɔɲ ɔny a, ayal ɔny legɲ a etɲ. ⁴ Úcur'm esɛ elɛl eke m'ucu ɔny ab af. Likɲ lal k'ɔtum ɔsum ey in obi em, eke l'ucum likɲ lis a; ebɛn nyam coco ɔny yeji, k'ɔtumɲ ɔsumɲ ey eke ucumɲ'm.

⁵ M'el viny e likɲ a eci lis, etɲ ɔny eel likɲ a ec'ál a. Egɲ eke ucu'm ke em yeji m'ucu'r a b'osu ey nɔnɔ. Tasi em a, k'ɔtumɲ kokmɲ low kaka fɛɲ eke m'anm em. ⁶ Egɲ eke ucum im a, wɛl b'oc ɔwl'l gbɛɲ esɛ likɲ lal eke ósum ey af; li bi wɛw es, etɲ wɛl b'ot ekɲ ál wɛwɛ

† **14:22** Jwifɛl a am tutr eke Mesi a b'ow ow anygbɛl em agɲ fɛɲ ec'any af, li jɛ agɲ ek'elm Jwifɛl a e low l'ok ke li kókr Israel em.

a wowl alm iri ok es. ⁷ Eke b'annah em em etj em e so-dad a yeji b'annah ony em a, ibrmn em Es low yec'a eke erurir a, li b'ow n'onj ony. ⁸ Eke b'osur ey nōnō a, b'ow yegmn eke eel em e jam us esel; ow em anake em Es ec'anygbel a b'ow ey okm a.

⁹ Esē eel eke em Es b'erur'm ab af a, em yeji mi b'erur ony eben. Anj em ec'erur ab em. ¹⁰ B'ow anj em ec'erur ab em eke b'osur em e sol a, esē eel eke m'osu em Es e sol a ke m'anj in ec'erur ab em ab af.

¹¹ Mi dad ony low na yec'etj ke em eci sos em inj a anj ony em, ke ow onj ony e sos em inj a iy neny. ¹² Kin em ec'ol a eke m'am onj ony a: eruririr ony ofr esē eel eke m'erur ony ab af. ¹³ Erur ligbel a eke ejj otu eke k'elu okm a ce el ke l'irmn in e sel a lawl el e nun af. ¹⁴ Eke bi kokr low yec'a eke m'am ibrm ony a, ke eel em lawl el ij. ¹⁵ Mi k'ow m'esj'm ony madu ij, anke adu ūwm in ec'es ew es e low eke bi kok ab any. M'am esj ony em lawl el anke em Es em e low fej eke mi wewr a, mi yegm ony. ¹⁶ Ow elm ony sosuamn ocmn'm, kō em mi sosum m'ot ony; m'ew ony eke k'imn osur ey, osur ey eke b'annah ibn. Ow b'ow onj em Es onj ony low fej eke am ibrmn em e nin em a. ¹⁷ Low a eke m'am ibrm ony a el: eruririr ony ofr.»

Wus ec'agj ifn Jesu lele in ec'agj ab ab

¹⁸ «Eke wus ony ony e sifn, okan eke em l'ikj anym l'ifn'm. ¹⁹ Blel eel wus ec'ana, wus ony ony ec'erur eke eel in ec'a sosiem. Kō mi sosum m'ot m'ok ony saw, elmn wus ec'ij: na sosiem anake wus b'ifn ony a. ²⁰ Okan low a eke mi dad ony a: "Adu agbm akam in ec'es ew a." Eke agj ijr'm gbre, ony yeji -li b'ow -l'ijr ony gbre; eke -l'elum em e low yegm a, -li b'ow -n'onj ony ec'a yeji ec'elum. ²¹ Etj em sosiem -li b'ow -li kok ony ow amua fej, anke ejj a eke erm'm a, -l'uwm ow any. ²² Blel m'owm, etj blel mi dadm el odad ana, ke blel ow elm el sikpl. Kō caca em a, -n'onym low eke -li ki dad -li dogjn sos ij. ²³ Ejj ek'onj em e sifn a, ony em Es yeji eci sifn. ²⁴ Blel el ec'aranj a mi kokm ow eke ejj ejeci k'otum kokm ana, ke blel ow elm el sikpl. Kin, ca -l'ekn em ec'ow a etj em lele em Es ab -n'am ifn ey. ²⁵ Gbekō ow amua am ey yec'etj ke odad na eke wel nōn el ec'ol ab em a iy neny: -N'onj em e sifn ow obr em.† ²⁶ Abu Elum Es a b'ow ow: in l'el low nenyembri nyam ec'Abj eke anj em Es ogj am ow. Em Es b'ow oc'r onj'm m'onj ony, etj li b'ow l'ij em e danju. † ²⁷ Etj ony yeji, b'ow ijr em e danju anke anj em ab nun ob em etj.»

† 15:25 Selu 35.19; 69.5. † 15:26 Ekn Jan 14.16 lele ow ec'akr otar ab ab.

16

1 «M'am dad ɔny ów amua yec'etɲ ke k'ówrɲn ɔny ec'ɔmn a. 2 Wel b'ow ogn ɔny Nyam nuɲ ign susu. Etɲ emeny legɲ anɲ anym am ow eke agɲ a eke b'ow ibi ɔny a b'ow tutr eke ow el Nyam juma anake -n'am kok a. 3 -Li b'ow -li kok eben anke -l'uwm em Es any, etɲ em obi em obi yeji -l'uwm'm any. 4 Gbɛkɔ mi dad ɔny low na yec'etɲ ke legɲ a eke ow b'ow ow a, ókan eke m'ikɲ anym mi dad ɔny.»

Abɲ Lala e juma

«Mi dadm ɔny low na nuɲ ɔb em etɲ anke m'anɲ ɔny ab. 5 Sica m'aam egɲ a ek'erm'm a ogn, etɲ ɔny em ec'egɲ kaka íbram im yogɲ a eke m'aam a. 6 Nɛnɛ eke mi dad a, sos ɔw ɔny es nimum. 7 Gbɛkɔ m'am dad ɔny tasi eke ow akpl ɔny eci eke mi k'im; tasi em a, eke m'iim, Abu Elum Es a k'ow owm. Kɔ eke m'im a, m'ow m'ɔɲ'n l'ow. 8 Etɲ legɲ eke li b'ow l'ow a, li b'ow li yegm wus ec'agɲ a el eci wus ey sikpl owi ab em, low nenyembri nyam owi ab em, lele Nyam e jej ok owi ab em ab. 9 -L'ok wus sikpl owi em anke -l'ubɲn'm nawre; 10 -l'ok wus low nenyembri nyam owi em anke m'aam em Es ogn etɲ -li k'ow -l'ɛknɲn'm ij; † 11 -l'ok wus jej ok owi em

anke wus ec'abusu es a, wel ɔb'r low ŋ.

12 Sicaca em a, m'ɔny ów nɔnɔ eke mi ki dad ɔny, kɔ k'ow ɔtumɲ irimɲ ij. 13 Gbɛkɔ legɲ a eke low nenyembri nyam ec'Abɲ a b'ow ow a, li b'ow ni nyimɲ ɔny low nenyembri nyam feɲ em. Li k'ow li dadm in obi e nin em ec'odad, kɔ li b'ow li dad yec'a eke l'iri a, etɲ li b'ow l'ɛwar ɔny low yec'eke b'ow ey a. 14 Li b'ow l'ɛlu em ec'anygbɛl a ɔkm, anke li b'ow l'ot yec'a ek'el em ec'a, etɲ li b'ow li dad ɔny ow e low. 15 Em Es ec'ob feɲ eke ɔny a, el em eci; ow sosiem anake mi dad m'ese: Abɲ b'ow eb yec'ek'el em ec'a etɲ li b'ow li dad ɔny ow e low.»

Sos es ɔw b'ow itɲn el sos em itɲn

16 «Ow k'ow ibnɲ eke k'ow ɛknɲn'm ij, etɲ emeny eke ow b'ow kok sɛgɲ waa a, b'ow ɛwal ɛkan'm.» 17 Etɲ in e jam esɛl ab em e beb am dad el ɔfr em ese: «Ke na in e nyandre el ayaf ee? Li dad ey eke ow'n k'ow in ibnɲ eke es k'ow es ɛknɲ'n ij; etɲ emeny ow'n b'ow in kok sɛgɲ waa, es b'ow es ɛwl es ɛkn'n. Etɲ emeny li dad eke in aam Es ogn. 18 Sɛgɲ waa a eke n'am dad ow ec'odad a e nyandre el bogɲ ec'ee? Low yec'a eke n'am erur eke

† 16:10 Jwifɛl bi tutr eke el eci ol a ec'elum em, Nyam b'ow eb el. Abɲ Lala b'ow yegm el eke Nyam b'eb agɲ a eke b'oc el ec'ɔmn a ɛlu Jesu Krist em, ke b'oc'r ese el eci Sɔg Es af a (Rom 1.17; 3.21-22). Jesu b'im Es ogn ba ow b'uwr a, Abɲ b'ow ayal ow ok agɲ a es sos em, eke low a eke n'am dad a el nawre tasi, l'el Nyam ec'Iy.

li ki dad a, si k'irim!»¹⁹ Jesu am uw any eke jam esel a am ol eke k'ibrm'n low. Ow on li dad wel nine: «Mi dad ony eke ow k'ow ibnm eke k'ow eknmn'm ij, etj emeny eke ow b'ow kok segj waa a, b'ow ewal ekan'm. Ko na ec'anake ony ofr em a am ol ow e nyandre ab ee?»²⁰ Ee, low nawre m'am dad ony: b'ow ikjn on kokr sorj, ko wus gbē b'ow anj sos em inj em; b'ow anjn sos es ow em, ko ony eci sos es ow a b'ow itjn el sos em inj. ²¹ Yow am ew iy a, li b'anj gbre ij em, anke in e gbre ij e legj a ow ŋ. Ko li b'ew iy a, li b'ijl gbre ij ab es, iy a eke l'ew a eci sos em eke am inj'n a sosiem. ²² Eben eke sicaca em a, anjn gbre ij em ana, gbeko emeny m'ow m'ewl m'ekn ony etj b'ow anjn sos em inj em; sos em inj ikj na, egj kaka k'otum ebm ony abu em. ²³ Eke legj ikj na b'ow a, k'ow ibramn'm low kaka fej ij. Ee, low nawre m'am dad ony: ob fej eke b'ow ibrmn em Es em e nin em a, li b'ow n'on ony. ²⁴ Tonj ke it yefenyina a, ibramn low kaka em e nin em. Ke ony e sos em inj a agb a, ibrmn, b'ow enan.»

Jesu akm wus es

²⁵ «M'oc nyandre em odad mi dad ony ow amua fej. Legj am ow eke mi k'ow mi dadm ony eben ij, ko yogj anake m'ow mi dad ony em Es e lis e low a lala em a. ²⁶ Ow e legj ab em a, b'ow ibrmn em Es low em e nin

em; mi dadm ony eke m'ow mi njon'n m'on ony,²⁷ anke em Es in obi li b'erur ony. Li b'erur ony anke b'erurir'm etj b'ubr nawre eke m'anj Nyam ogj m'ow. ²⁸ M'anj em Es ogj m'ow m'ey wus af anja. Sica m'am elu wus es ke m'ewl m'im em Es ogj a.» ²⁹ In e jam esel a am dad'r ese: «Sica am dad ow a erum mar, ocm odad nyandre em dadrm odad ij. ³⁰ Sica s'uw any eke uw low low fej any, etj b'ikj anym uw low yec'a eke wel k'ibrm n ab any. Em anja anake s'ub nawre eke anj Nyam ogj ow a.» ³¹ Jesu dad el nine: «Catj ubr nawre ee? ³² Ee, wanci am ow, etj wanci a ow yeji ŋ; yogj ony fej b'ow ommun es, ke egj egj im in ogj ke ow on igjn elul'm es em sony. Njan, tasi em a, m'anm em sony anke em Es anj em ab. ³³ Mi dad ony ow amua fej yec'etj ke em em a, enan erm es ey. B'ow ijr gbre wus af anja, ko erm usu ony lokm anke m'akm wus es.»

17

Jesu am njon Nyam in ec'anygbel a ek'ey okm a eci

¹ Sica eke Jesu dad so-dad amua bake ow uwr a, l'igbl any ogj afr etj li dad nine: «Em Es, wanci a ow ŋ; elu Ejimj ec'anygbel a okm yec'etj ke Ejimj yeji elu n ec'a okm, ² ke n'on agj a eke ot abul il a sel ek'onym uwr, abusu a eke on'n agj e nuj af ab em. ³ Sel ek'onym

uwr a el: ke wɛl úw'η any, η eke el Nyam nawrɛ nyam coco a, ke wɛl úw Jesu Krist eke erm a yej'any. ⁴ M'elu η ec'anygbɛl a ɔkm wus af aɲa, juma a eke ɔɲ'm eke mi ki kok ab em. ⁵ Sica em ɛs, anygbɛl a eke m'ɛɲɲ η e lís gbun̄ ke wus an̄ɲ a, ɛlu'm anygbɛl ik̄ɲ na ɔkm η ec'any af.»

Jesu am ηɔɲɲ Nyam ɔɲ in e jam ɛsɛl a

⁶ «Wus ec'aḡɲ a eke ot abul'm a, m'oc'η mi yeɣm el. -L'el η eci ɛɲɲ ot abul'm ɛɲɲ -l'ɔsu η ec'odad ebl a. ⁷ Sica -l'uw any eke ob fɛɲ eke m'ɔny a, η oḡɲ ow an̄ɲ ow, ⁸ aɲke m'ɔɲ el odad a eke ɔɲ'm a, ɛɲɲ -l'eb. Tasi -l'ɛḡɲ -l'eb eke m'an̄ɲ η oḡɲ a m'ow, ɛɲɲ -l'ub nawrɛ eke erm'm. ⁹ M'am ηɔɲɲ'η el eci; ow elm wus eci mi ηɔɲɲm, kɔ aḡɲ a eke abul'm a sosiem aɲke -l'el η eci. ¹⁰ Ob fɛɲ eke m'ɔny a η eci, ɛɲɲ η ec'eke ɔny a yeji el em eci, ɛɲɲ em ec'anygbɛl a b'ɛy ɔkm el em.

¹¹ Mi k'ow m'an̄m wus ij, kɔ el gbɛ -n'an̄ɲ; em, m'am ow η oḡɲ. Em ɛs lala, ɔsu el η e nin a ek'ɔɲ'm ab em, yec'ɛɲɲ ke -l'el nyam, ɛsɛ elɛl eke em lele η ab s'el nyam ab af. ¹² Eke m'an̄ɲ el ab a, m'ɔsu el η e nin em, nin a eke ɔɲ'm ab em. Mi b'ɛw el nyamn af, ɛɲɲ el em ec'ɛḡɲ kaka iram, ek'ow elm in a cɛ ek'it eke k'irm, ke Nyam Lɛl a íy nɛny a. † ¹³ Sica m'am ow η oḡɲ, ɛɲɲ emɛny

eke m'an̄ɲ wus a, m'am dad ɛbɛn yec'ɛɲɲ ke el em a, -n'ɛɲɲ em e sos em iɲɲ a, sos em iɲɲ a nimum. ¹⁴ M'ɔɲ el η ec'odad a ɛɲɲ wus ɔny el e sifn, aɲke -l'elm wus eci ɛsɛ elɛl eke em yeji m'elm wus ec'ab af. ¹⁵ Mi ηɔɲɲm eke k'ɔny ot el es wus af aɲa, kɔ eke k'ɔsu el Low N̄un̄ ɛs e lís. ¹⁶ -L'elm wus eci ɛsɛ elɛl eke m'elm wus ec'ab af.

¹⁷ N̄ ec'odad a el low nɛnyembri nyam. Low nɛnyembri nyam ab em, kòk el -l'el η eci kɛkɛɲ kɛkɛɲ. ¹⁸ M'am erm el wus ec'aḡɲ em ɛsɛ elɛl eke em yeji erm'm wus ec'aḡɲ em ab af. ¹⁹ M'am ocr em sosi nimum m'ɔɲ'η el eci, yec'ɛɲɲ ke el yeji -l'el η eci kɛkɛɲ kɛkɛɲ.»

Jesu am ηɔɲɲ Nyam ɔɲ aḡɲ a fɛɲ eke b'ow ub'r nawrɛ a

²⁰ «Ow elm el ɔny cɛ eci Nyam mi ηɔɲɲm kɔ aḡɲ a eke el yeji b'ow ub'm nawrɛ jam ɛsɛl a eci dan̄ku ij ab em a. ²¹ M'am ηɔɲɲ eke el fɛɲ -li k'el nyam. Em ɛs, ow it eke -li k'okr af ɛy ab ɛsɛ elɛl eke m'an̄ɲ η em ke η yeji an̄ɲ em em ab af, yec'ɛɲɲ ke wus ec'aḡɲ a úb nawrɛ eke ow el η erm'm. ²² ɛɲɲ m'ɔɲ el anygbɛl a eke ɔɲ'm a yec'ɛɲɲ ke -l'el nyam ɛsɛ elɛl eke η lele em ab s'el nyam ab af. ²³ M'an̄ɲ el em ɛɲɲ η yeji an̄ɲ em em; ow em anake -li b'ow -l'ɔtu -l'el nyam tasi a, yec'ɛɲɲ ke wus úw any eke erm'm ɛɲɲ b'erur el ɛsɛ elɛl eke b'erur'm ab af.

24 Em Es, ot el ɔŋ'm, etŋ m'erur eke yogŋ a eke m'anŋ a, el yeŋi -n'anŋ em ab yec'etŋ ke -l'ekn em ec'anygbel a, anygbel a ek'ɔŋ'm a, anŋke erur'm gbuŋ eke wɛl ki kok wus a. 25 Em Es, Low Nyim Nyim Es, wus uwm'ŋ any, kɔ em m'uw'ŋ any etŋ agŋ amua uw any eke ow el ŋ erm'm. 26 M'oc'ŋ mi yeŋm el etŋ emeny m'ow m'oc'ŋ mi yeŋm el yec'etŋ ke em ec'erur a eke ɔny a ánnŋ el em, ke em obi yeŋi m'ánnŋ el em.»

18

Jesu ec'ɔny

Matie 26.47-56; Mark 14.43-50; Luk 22.47-53

1 Eke Jesu dad ów amua bake ow uwr a, in e jam esel ab ab, -n'im Sedron eci mij ewl mij a e jam a. Yogŋ, egb lakp nyam anŋ eke in e jam esel ab ab -n'imn -l'okr em. 2 Judas eke am ɔl Jesu ij a yeŋi uw usu ab any, anŋke sakp nonɔ Jesu lele in e jam esel ab ab b'as luku yogŋ. 3 Egb waw esel ec'agŋ egbel a lele Farisiel ec'ogog ec'agŋ ab ab ot srɔda eyŋ lele usu ɔsu esel ab ɔŋ Judas, etŋ l'ot wɛl ab n'im egb lakp ab em. Ar mob anŋ el abu em etŋ -n'ɔnym es ekan mob lele mrabri ab. 4 Etŋ eke Jesu uw low a feŋ eke b'ow eŋn'n ab any a, n'im li titm wɛl etŋ n'am ibrm wɛl l'esɛ: «Kɔ bwo am ɔɔl ee?» 5 -Li dad ow

nine: «Nasarɛt e Jesu.» Jesu dad el nine: «Em ana.» Ke Judas eke am ɔny Jesu ɔŋ el a anŋ el ab.

6 Kpekŋ eke Jesu bi dad el ek'ow el in a, -li kpukŋ -n'im jam etŋ -l'ok wus. 7 Emeny Jesu am ibrm el esɛ: «Kɔ bwo am ɔɔl ee?» -Li dad nine: «Nasarɛt e Jesu.» 8 Jesu dad el nine: «M'ikŋ anym mi dad ɔny eke em ana. Eke ow el em am ɔɔl'm, ke egbr agŋ likpr a es im.» 9 Elel eke odad a eke li dad a k'iyr neny ana: «Em Es, m'irmnm ŋ ec'agŋ a eke abul'm a e nyam yeŋi.» †

10 Sica Simo Pier ɔny lab ler em eke n'ɔnym ab a l'osm es, etŋ l'iyɛ egb waw es ligbel a ec'abu elum es a, etŋ l'ubr ow lidr e lɔru ab es. (Abu elum es a e nin a el Malkus.) 11 Kɔ Jesu dad Pier nine: «Òc ŋ e lab ler em a elu ow ec'ekpr ab em. Kɔ am tutr eke mi k'ow m'egŋm gbre e mij kpɔk a eke em Es ɔŋ'm ab ee?»

12 Srɔda eyŋ a lele el eci nyimn es ab ab, Jwifel ec'es ew el a eci usu ɔsu esel a okr af ɔny Jesu etŋ -n'awŋ ow. 13 -L'ikŋ anym -l'oc ow -n'im An ogŋ a. † An el Kayif eke lakpo ab af el egb waw es ligbel a eci anu. 14 Ke Kayif anake ɔm Jwifel ec'es ew el a ów dad eke: ow'n akpl ɔny eci eke egŋ nyam in k'uw dedeku a feŋ ec'a.

Pier egbr Jesu

Matie 26.69-70; Mark 14.66-68; Luk 22.55-57

† 18:9 Jan 17.12. † 18:13 Ekn Luk 3.2 ec'akr otar a.

15 Simo Pier lele jam es ejeci nyam ab am us Jesu jam. Eke jam es na el egn eke egb waw es ligbel a uw any a, ow on l'ey ow e gbugn a Jesu ab. 16 Ko Pier gbe an gben lisany a. Etn jam es a eke egb waw es ligbel a uw any a ey okm ow dad yow a eke am osu lisany a odad etn n'on Pier yeji ey gbugn a. 17 Yow a dad Pier nine: «Ko n yeji, elm egn na e jam esel ab em ec'egn nyam ee?» Pier dad'r nine: «M'elm in e jam es.» 18 Ow el lefr legn iy, ow sosiem anake madu a lele usu osu esel ab ab fuf al ke ok es am ogbu a. Pier yeji an el em etn am ogbu al a.

Egb waw es ligbel a am ibrm Jesu low

Matie 26.59-66; Mark 14.55-64; Luk 22.66-71

19 Egb waw es ligbel a am ibrm Jesu low eke on in e jam esel a lele in e low yegm ab ab es. 20 Jesu dad'r nine: «Mi dad agn a fen ec'any af; segn a fen mi bi yegm agn low Nyam nun ign susu a lele Nyamel gbem ab, yogng eke Jwifel fen b'as luku a etn mi dadm low kaka es lol em. 21 Ko bla sosiem etn am ibrm im low ee? Ibrm agn a eke iri yec'a eke mi dad el a; el, -l'uw yec'a eke mi dad el ab any senyn senyn.» 22 Eke Jesu dad nene a, usu osu esel ab em e nyam ek'ann yogng a edn Jesu any af etn am dad ese: «Ko eben eke am dad

egb waw es ligbel odad ana ee?» 23 Jesu dad'r nine: «Eke mi dad low eke akplm, elu okm; sica eke low a eke mi dad a akpl, ke bla sosiem etn am or'm ee?» 24 Etn An on wel oc Jesu eke an meb em a im egb waw es ligbel Kayif ogn a.

Emeny Pier egbr Jesu

Matie 26.71-75; Mark 14.69-72; Luk 22.58-62

25 Wanci ab af ce, Simo Pier gbe an yogng a ce am ogbu al. Wel am ibrm'n ese: «Ko n yeji elm egn na e jam esel ab em ec'egn nyam ee?» Ko Pier egbr dad nine: «M'elm in e jam esel ab em ec'egn.» 26 Egb waw es ligbel a e madu ab em e nyam, eke el egn a eke Pier akpr loru es a ec'egn a, dad'r nine: «Ko m'eknm'n in ab egb lakp ab em ee?» 27 Ko emeny Pier egbr. Etn ow e wanci ab af ce ngos ikn.

Wel oc Jesu im Pilat ec'any af

Matie 27.1-2, 11-14; Mark 15.1-5; Luk 23.1-5

28 Ibribr fafa em a, wel ign Kayif ogn a etn oc Jesu im Pilat eke Rom ew Jude ec'es ew es a eci gbugn a. † Jwifel ec'es ewel a okm gbugn a bake -li k' uwmn an, Pak ec'ob eke -li k'otu -l'ij a sosiem.† 29 Ow sosiem Pilat ow egn el gben etn am ibrm el ese: «Ko bla lowi af

† 18:28 Ekn Matie 27.1 ec'akr otar a. † 18:28 Jwifel ec'ol em a, eke Jwif nyam ey egn ek'elm Jwif ec'akn, ke l' uwm ann ij ton segn lobn gon. Ow on li k'otum n'anm Pak ec'es gbebl ab em ij.

am cicar eḡḡ na ee?»³⁰ - Li dad ow ninε: «Blel l'elm low ḡḡḡ kok εs, blel s'ocm'n s'ism'ḡ.»³¹ Pilat dad el ninε: «Òcr ir ɔny obi ke ɔny ec'ol ab em, jéjr in e low okr.» - Li dad ninε: «S'ɔnym abusu eke si k'ɔb eḡḡ low luw eci.»³² Jesu eci luw owi a eke dad ow ec'odad a ec'eel eke k'iyr neny ana. †

³³ Etḡ Pilat ewl ey gbugḡ; n'ɔḡ wél εsḡ Jesu ow etḡ n'am ibrm ow l'εsε: «Kɔ ḡ, Jwifel ec'eb ebu ab ana ee?»³⁴ Jesu dad ninε: «Kɔ eke tutr ḡ obi etḡ am dad, oglog aḡḡ dad'ḡ em e lís e low ee?»³⁵ Pilat dad ninε: «Kɔ em Jwif m'el ee? ḡ ec'εbr ec'agḡ lele eḡḡ waw εsel eḡḡ ab oc'ḡ is'm; kɔ bla kok ee?»³⁶ Jesu dad ninε: «Em ec'es εw a elm wus na eci; blel em ec'es εw a el wus na eci, ke blel em eci juma kok εsel a óḡḡ mum. -Li k'εḡḡm wél ocm im ɔɔm Jwifel ec'es εwél a. Njan, em ec'es εw a elm wus na eci.»³⁷ Etḡ Pilat dad'r ninε: «Nje ḡ, eb ebu ee?» Jesu dad ninε: «Ḳ dad eke m'el eb ebu. Em, wél ew'm m'ow wus af aḡa eke mi k'ij low nenyembri nyam e danḡu. Eḡḡ fεḡ eke el low nenyembri nyam ec'a b'iri em ec'odad.»³⁸ Pilat dad ninε: «Low nenyembri nyam, ke bla?»

*Wél ɔb Jesu low luw eci
Matie 27.15-31; Mark*

15.6-20; Luk 23.13-25

Eke Pilat dad ów amua bake ow uwr a, emeny l'ewl n'im gberḡ n'εḡḡ Jwifel a, etḡ li dad wél ninε: «Mi k'εknm low sosiem eke mi k'ɔb eḡḡ na low a. ³⁹ Gbεkɔ ɔny ec'ol a eke ɔnyn ab em, sakp sakp fεḡ Pak ec'es gbεḡḡ e lεḡḡ a, mi b'elu ɔny sobel em εs nyam es. Kɔ am erurir eke mi k'elu Jwifel ec'eb ebu ab es m'ɔḡ ɔny ee?»⁴⁰ -Li dad ow sɔḡ em ninε: «Njan, ow elm in! Ey, Barabas s'am erur!» Ke Barabas a eḡḡ ḡḡḡ.

19

¹ Etḡ Pilat ɔḡ abusu wél oc Jesu ow eke wél k'or'r ḡḡbre em. ² Srɔda eyḡ a ol mirḡ tufe etḡ us'r; -l'us ow mob sus em ebl yeji. ³ -L'ow -li titm ow etḡ -li dad ow ninε: «Jwifel ec'eb ebu, s'am ibrm'ḡ!» † Etḡ -n'am dεdḡ ow any af. ⁴ Emeny Pilat ewl ey ɔkm etḡ am dad dedeku a εsε: «M'ow m'oc'r m'is ɔny gberḡ aḡa yec'etḡ ke úwr any eke m'εḡḡm low eke mi k'ɔbr eḡḡ na low.»⁵ Ca Jesu ey ɔkm; l'us mirḡ tufe a lele mob sus em ebl ab ab. Pilat dad el ninε: «Kin eḡḡ a!»⁶ Gbεkɔ kpeḡḡ eke eḡḡ waw εsel ec'es εwél a lele usu ɔsu εsel ab ab εkn'n a, -n'am ɔḡ -li dad -l'εsε: «Éw'r oliḡḡ af! Éw'r oliḡḡ af!» Pilat dad el ninε: «Ìmn ɔny obi ewr ir oliḡḡ af, † kɔ em em tasi

† 18:32 Èkn Jan 12.32-33. † 19:3 Èkn Matie 27.29 ec'akr otar a. † 19:6 Ìmn ɔny obi ewr ir oliḡḡ af: odad na em Pilat am kokr el miyer; l'uw any senyn senyn eke Rom eyḡ ɔɔm Jwifel abusu eke k'ɔb eḡḡ low luw eci.

a, m'ejnm low kaka eke mi k'oc m'obr'r low.» ⁷ Jwifel a dad'r ninε: «Ey s'ony ol, etj ol ab em l'it eke li k'uw, anjke l'urum etj li dad ek'in Nyam ec'Iy.» †

⁸ Eke Pilat iri sodad amua a, in eci erjn a obn. ⁹ L'ewl l'ey gbugj etj n'am ibrm Jesu l'ese: «Kɔ η, bogj iy ee?» Kɔ Jesu cicm sar okm'n es. † ¹⁰ Etj Pilat dad'r ninε: «Erurm eke ki dad'm odad ee? Kɔ uwm any eke m'ony abusu eke mi k'elu'η es, etj emeny m'ony abusu yeji eke mi k'ɔj wel ew'η olikj af ee?» ¹¹ Jesu dad'r ninε: «Ŋ obi em a, ɔnym abusu kaka em af eke ow elm yec'a eke Nyam ɔj'η a. Na sosiem anake ejj a eke oc ow'm η ogj a † kok sikpl akm η a.»

¹² Wanci ab af ce Pilat am ɔl elel eke k'elul Jesu es. Gbekɔ Jwifel a am ɔg dad ese: «Eke elu ejj na es, k'ow elm Sesar e lawl ij! † Ejj fej eke urum ke am ocr in sosi eb ebu a, el Sesar ec'ifnu!» ¹³ Eke Pilat iri sodad amua a, n'ɔj wel oc Jesu ow gbenj; n'ɔj ow ow sig es jej ok usu a eke wel b'esj "Usu eke wel kok mebn em" † (ke Ebre em wel b'esj "Gabata"). ¹⁴ Ow el Pak ec'es gbegbl a e nenejn

krεkrε a e sos bebm e lejg. Eke lejg am uyu nuj a, Pilat dad Jwifel a ninε: «Kin ɔny eci eb ebu a!» ¹⁵ Gbekɔ - n'am ɔg -li dad -l'ese: «Wel ibi'r! Wel ibi'r! Ew'r olikj af!» Pilat dad el ninε: «Kɔ ow it eke mi k'ew ɔny ec'eb ebu a olikj af ee?» Egb waw esel egbel a dad ninε: «S'ɔnym eb ebu ejeci eke ow elm Sesar ce.» † ¹⁶ Etj sica Pilat elu Jesu es ɔj el eke -li k'ew ow olikj af.

*Wel ew Jesu olikj af
Matie 27.32-44; Mark
15.21-32; Luk 23.26-43*

Etj -n'ony Jesu -l'oc ab - n'im. ¹⁷ L'abu in ec'olikh a in obi † etj l'ey ɔkm banj a n'im usu nyam eke wel b'esj "Nuɔ kpok ec'usu" (ke Ebre em wel b'esj "Golgota"). ¹⁸ Yogn anake srɔda eyj a ew Jesu olikj af a. -L'ew agj ejeci yony yeji olikj af, etj Jesu anj el aranj. ¹⁹ Pilat ɔj wel nɔn lel aru olikj a; kin ow eke wel nɔn: "Nasaret e Jesu, Jwifel ec'eb ebu". ²⁰ Jwifel nɔnɔ awl lel a anjke yogn a eke wel ew Jesu olikj af a titm banj a, † etj lel a eke wel nɔn a el Ebre em, Laten em lele Grek em ab. ²¹ Ow ɔj Jwifel ec'egb waw esel ec'es ewel a im am

† **19:7** Ob Ap 24.16. † **19:9** Ekn Esayi 53.7. † **19:11** Ekn Mark 15.1. † **19:12** Sesar e lawl.nin eke wel b'ɔj ejj eke bi kok low ligbel ɔj Sesar. El em ec'ejj eke in e low okm Sesar es sos em a, li b'ijr ow gbre luw eci. † **19:13** *Usu eke wel kok mebn em.*yogn anake Pilat b'ɔj dedeku a jej ok egbel ec'amani a. † **19:15** Jwifel ejjnm ebm eke Nyam any uwm es k'el el ec'eb ebu. Odad na em -n'am titjn anm. † **19:17** Rom eyj ec'ol em a, wel b'or ejj a eke wel ɔb low a say eke mowi ey anj enyembri a, ba ow b'uwɔr, ke wel ɔj n'abu in obi ec'olikh a toj l'ok usu a eke wel b'ow kok'r low njuj a. † **19:20** Rom eyj bi kok nyandre ew ejj olikj af banj saw yec'etj ke agj εkn ke -n'ony tutr.

dad Pilat εσε: «Jwifel ec'eb ebu a» eke wel non a, k'ew es, ko non dad εσε: «Egn na nine: m'el Jwifel ec'eb ebu».»²² Pilat dad nine: «Ow a eke mi ki non a ow mi non a.»

²³ Eke sroda eyη a ew Jesu olikη af a, -l'oc ow eci mob sos ew a, etη -li cec sakp yar; egn egn akp nyam ebm. † -L'oc ow eci mob sus em gbēl a ek'el mrumru, ke ow el ol em wel ol a. ²⁴ Sroda eyη a am dadarir εσε: «Si k'onyn mob sus em gbēl na si ki gbagbrmn em, ko si kókr sōsum oc, s'uw r egn eke ow k'el in ec'ab any.» Ow η Nyam Lel a íy neny: -Li cec em ec'ob sos ew a el ofr etη -li kok em e mob sus em gbēl a eci sōsum oc.† Sroda eyη a e low a eke kok ab ana.

²⁵ Jesu lis ena, lis lisijow, Klopas ey Mari lele Mari Magdala banη yow i ab ab anη olikη a e saw. ²⁶ Jesu ekn lis etη l'ekn jam es a eke li b'erur a ek'anη lis saw. Li dad ow nine: «Em lis, kin ejimη.» ²⁷ Etη li dad jam es a nine: «Kin esη.» Ow e legη a etη anake jam es a eb ew'r es in ogn a.

Jesu eci luw a

Matie 27.45-56; Mark 15.33-41; Luk 23.44-49

²⁸ Eke low na b'ec a, Jesu uw any eke low fēη uwr η.

Ke sica Nyam Lel ec'odad a íy neny a, li dad nine: «Mij amn am ony'm.» † ²⁹ Mijel nyam anη yogη eke sroda eyη a eci mar anη em, etη -l'oc mbra -l'usm mar ab em, -l'oc -l'ucur likη etη -l'ign Jesu neny. ³⁰ Eke l'egη mar a, li dad nine: «Fēη iy neny η.» Li b'is any es, etη l'ok sel es.

Sroda eyη a upr Jesu menegb em

³¹ Legη a el nenegη e sos beb m e legη; Jwifel érum eke legηuw k'anη olikη af nenegη e legη, † etη emeny nenegη e legη na yeji el nenegη ligbēl; ow sosiem, -l'ibrm eke Pilat k'ōη wel bubm agη a eke anη olikη af a akr† ke wel óny ot el es. ³² Sroda eyη a im etη bubm agη a eke wel ew olikη af Jesu ab a akr. ³³ Eke -li b'ok Jesu ogn a, -l'ekn eke ow uw η; ow sosiem anake -li bubam ow akr a. ³⁴ Gbēko sroda eyη ab em e nyam oc in eci mpragb a ign Jesu menegb em etη kpekη mebl lele mij ab am ok es. ³⁵ Egn a ek'am ij ów amua e dan ku a ekn ów a etη in e dan ku ij a el nawrē; in, l'uw any eke low nawrē n'am dad. N'am ij ow e dan ku yec'etη ke ony yeji úbr nawrē. ³⁶ Tasi em a, ów amua ey yec'etη ke Nyam Lel ec'odad a íy neny:

† **19:23** Rom eci sroda eyη a, gbuη ke -l'ibi egn eke wel ob low a, -li b'ot ow mob es sos, ke mob a el el eci. † **19:24** Selu 22.19. † **19:28** Selu 69.22b.

† **19:31** *Nenegη e legη*: ekn Matie 27.58 ec'akr otar a. † **19:31** Agη eke wel b'ew olikη af a, sel b'at el toη ke -l'uw. Ke sel k'átm el a, -li b'ot el ec'akr a -li tat likη a ke ow η -l'egηm tel. -Li bi kok eben a, ow b'ōη -l'ok sel, -l'uwmn fafa. Gbēko eke wel bubm el akr a, -l'otumn -li kokmn ij, ow b'ōη -li b'uw fafa.

Wel k'ow ubm'n luw kaka es.† 37 Ἐτη ἐμενυ Nyam Lel ejec'am dad ese: -Li b'ow -li ler eḡḡ a eke -l'upar mēneḡb em a.†

Jesu ec'es oc owi

Matie 27.57-61; Mark 15.42-47; Luk 23.50-56

38 Ów amua b'ec a, Josef, Arimate baḡḡ iy a ow ibrm Pilat abusu eke k'oc Jesu eci sos meḡl a. † Ke Josef a, Jesu eci jam es kō es lōl em, aḡke li b'uru Jwifel ec'es ewel a. Pilat oḡ'n abusu l'oc Jesu eci sos meḡl ab ab n'im. 39 Nikodēm a eke ncok nyam im eḡḡ Jesu a yeḡi ow. L'ism kpey eke wel wuwlm mijey ejec'ab ke ow eci leg a oḡu eke k'ij kilo likḡ lele lew ab. 40 Aḡḡ a yony mum oc Jesu eci sos meḡl a, ok sekp sḡoḡsḡo sigbad og ab af eḡḡ oc wiwrm'n sos ab ese elel eke Jwifel bi kok eḡḡ es oc em ab af. 41 Usu a eke wel ew Jesu oliḡḡ af a, eḡb lakp nyam anḡ; em yogḡ, uwōmu owr nyam anḡ eke wel ocm eḡḡ es em. 42 Eke ow el Jwifel a eci nēneḡḡ eci sos bēbm e leḡḡ, ke uwōmu a yeḡi titm a, -l'oc ow es em yogḡ.

20

Jesu eci luw em anḡ igb owi

Matie 28.1-8; Mark 16.1-8; Luk 24.1-12

1 Dimas ibribr fafa a, ek'usu k'otm es a, Mari, Magdala yōwi a im uwōmu ab af. L'ekn uwōmu neny a eci lob a ek'oc es anḡ saw. 2 Ow oḡ l'uru es n'im n'eḡḡ Simō Pier lele jam es a eke Jesu b'erur ab ab, eḡḡ li dad wel nine: «Wel oḡy Eḡḡ ḡbel a oc es uwōmu ab em, eḡḡ s'uwm yogḡ eke wel oc ew'r ab any.» 3 Eḡḡ Pier lele jam es yec'ab ab im yogḡ a eke uwōmu a anḡ a. 4 Aḡḡ a yony mum okr af am uru es im, ḡbēkō jam es yec'a uru es fafa akm Pier eḡḡ ikḡ anym im ok uwōmu ab af. 5 L'is es li ler uwōmu ab em, eḡḡ l'ekn sigbad og eke ok es wus, kō l'eym uwōmu ab em ḡbē. 6 Simō Pier eke am us'r jam a yeḡi im ok yogḡ eḡḡ ey uwōmu ab em. L'ekn sigbad og eke ok es wus yogḡ, 7 lele ḡbad a eke wiwrm Jesu nun ab a; ḡbad na anm sigbad og ab ab, kō wel ar es ew es usu ejeci. 8 Eḡḡ jam es ejec'a, in a eke ikḡ anym im uwōmu ab af a yeḡi ey uwōmu ab em. L'ekn eḡḡ l'ub nawre. 9 (Ke tasi em a, toḡ wanci ab af a, jam esel a k'irim Nyam Lel ec'odad ek'am dad eke Jesu in b'ow in igb aḡḡ ek'in uw ab em a e low.) 10 Eḡḡ jam esel yony a ewl im el oḡḡ a.

Jesu elu sos oḡm yeḡm

† 19:36 Oḡm Ok 12.46; Awl 9.12. Lakpo lakpo feḡ eci Pak a, Israel ec'ey a bi ḡbēḡbl Eḡipt eke -l'okr oḡm madu okr em a ec'es. Es ḡbēḡbl ab em -li b'ibi licēbli -li kokr eḡb waw el e sikpl a eci. Ow itm eke licēbli a eci luw kaka k'ub es. Ow anḡ ese Jesu ec'a eke Nyam oḡm abusu eke in e luw k'ub es ab af. Ow el Jesu eke eb licēbli a ec'usu a. † 19:37 Zakari 12.10. † 19:38 Ekḡ Matie 27.58 ec'akr otar a.

*Mari, Magdala baḡn yōwi a
Matie 28.9-10; Mark 16.9-
11*

¹¹ Mari anḡ gbenḡ uwōmu a saw, eṡḡ am ikḡ oḡn. Oḡn ikḡ ab ab, l'is any es eke li k'ekn uwōmu ab em; ¹² l'ekn afr erm esel yony eke sus mob efu ok es usu a eke wēl ew Jesu eci sos meḡl a: nyam anḡ nuḡ af eṡḡ nyam anḡ akr esr a. ¹³ Afr erm esel a am ibrm'n esē: «Yōw, kō bla eṡḡ am ikḡ oḡn ee?» Li dad wēl ninē: «Wēl oḡny em Eḡḡ gbēliy oc es eṡḡ m'uwmm yogḡ eke wēl ew'r es ab any.» ¹⁴ Eke n'am dad eben a, l'ewl sos meny eṡḡ l'ekn Jesu ek'anḡ yogḡ, kō l'uwmm any eke ow el ow. ¹⁵ Jesu ibrm'n ninē: «Yōw, kō bla eṡḡ am ikḡ oḡn ee? Kō bwo am oḡ ee?» N'am tutr eke ow el eḡb lakp a eci juma kok es a, na sosiem li dad ow ninē: «Eḡḡ gbēl, eke ow el ḡ oc'r ab im, ke yeḡm'm usu eke ew'r a, ke m'im m'oc'r.» ¹⁶ Jesu esḡ'n: «Mari!» L'ewl sos meny eṡḡ li dad ow Ebre em ninē: «Rabuni!» (ek'el nyandre em "Low yeḡm aḡḡ es"). ¹⁷ Jesu dad'r ninē: «Njaḡ, k'ūcu k'oḡny'm es! Mi k'iim em Es oḡḡ a, kō im dad em lisijimēl a eke m'aam em Es a eke oḡny yeḡji el oḡny Es a oḡḡ, m'aam em e Nyam a eke oḡny yeḡji el oḡny e Nyam a oḡḡ.» ¹⁸ Eṡḡ Mari, Magdala yōwi a im eḡḡ jam esel a eṡḡ am oḡ el amani dad esē: «M'ekn Eḡḡ gbēl a!» Eṡḡ n'am dad wēl low yec'a eke ow dad'r a.

*Jesu yeḡm in e jam esel a
sos
Matie 28.16-20; Mark
16.14-18; Luk 24.36-49*

¹⁹ Dimas a ce eci ncebles a, jam esel a as luku ēl nyam em. -Li babl masany a feḡḡ safue em anḡke -n'am uru Jwifel ec'es ewēl a. Jesu ey oḡkm el ec'araḡḡ inym es eṡḡ am dad el esē: «Erm es ey ánḡ oḡny ab!» ²⁰ Li b'ok odad ab es a, n'am yeḡm wēl in e sabu a lele in eci menēḡb em ab ab. Jam esel a sos em am iḡḡ, Es Kōtōkō eke -l'ekn a sosiem eci. ²¹ Emeny Jesu am dad el esē: «Erm es ey ánḡ oḡny ab! Eḡe elel eke em Es erm'm ab af a, em yeḡji m'am erm oḡny.» ²² Sodad amua b'uwr a, li fuf wēl sel eṡḡ li dad wēl ninē: «Ēḡan Abḡ Lala! ²³ Aḡḡ a eke b'ow ocr sikpl apr a, b'ow eḡḡ oc ap; aḡḡ a eke k'ow ocmn sikpl apmn a, k'ow eḡḡm oc ap.»

Jesu lele Toma ab

²⁴ Leḡḡ a eke Jesu ow el ec'araḡḡ a, jam esel lew yony ab em ec'eḡḡ nyam, Toma (eke wēl iḡḡ nin af Oli a) anm el ab. ²⁵ Jam esel ejec'a am dad'r esē: «S'ekn Es Kōtōkō!» Kō Toma dad el ninē: «Eke m'eknm ecigbrō enyembri in e sabu araḡḡ a, eke m'ocm em ec'abuli a m'elum ecigbrō a ec'ōmu a eke kok ab em, eṡḡ m'ocm em ec'abu a m'ujrm'n menēḡb em, mi k'ow m'ubm nawre.»

²⁶ Dimas gber mum b'ec a, emeny Jesu eci jam esel a as luku ēl ab em, eṡḡ na ec'a,

Toma yeji anj el em. Wel babl mel a safue em, ko Jesu ey okm inym es el ec'araññ etj am dad ese: «Erm es ey áññ ony ab!» ²⁷ Etj li dad Toma nine: «Èw ñ ec'abuli a aña ke lér em e sabu a; ègñm ñ ec'abu ab es ujr'm mēnegb em. Kì bebar, ko ùb nawrē.» ²⁸ Toma dad'r nine: «Èm Ès Kòtòkò em e Nyam!» ²⁹ Jesu dad'r nine: «Èke èkn'm a anake ub nawrē ab ee? Ehe b'ow el agñ a eke k'ow èknm im ke b'ow ub'm nawrē a eci!»

Lel a e liy a

³⁰ Jesu kok meny ewr nono jam esel a ec'any af eke wel dadm ow ec'odad lel na em. ³¹ Gbeko yec'a eke anj lel na em a, wel non yec'etj ke úbr nawrē † eke Jesu el Mesi, Nyam ec'Iy. Etj eke b'onyn onm in em a, b'ow eñan sel in em.

21

Jesu okm sos okm yegm in e jam esel

¹ Eke egn beb ec a, emeny Jesu okm sos okm yegm in e jam esel a, Tiberiad eci mij lekpl a † e nanu a. Kin elel eke Jesu okm sos okm a: ² Simo Pier, Toma (eke wel ign nin af Oli a), Natanael (Kana banñ Galile wus af ec'a), Sebede ec'ey a, lele Jesu eci jam esel ejeci yony ab anake anj usu nyam a. ³ Simo Pier dad el nine: «M'aam mij af.» -Li dad ow

nine: «Ey yeji s'am ow ñ ab.» -N'im -l'ok mijetj ab em etj -n'im mij af. Gbeko ncok a gbē, -n'onym on kaka.

⁴ Eke legñ am eny ow a, Jesu inym es nanu yogñ, ko jam esel a uwm any eke ow el in. ⁵ Etj Jesu dad el nine: «Èm jimel, ko onyn on tel ee?» -Li dad ow nine: «Njanj o.» ⁶ Li dad wel nine: «Òkr muw a mijetj a eci lidr ogog a, b'ow onyn on.» -L'ok muw a, etj -l'otumn -n'onymn -l'elumn okm mij ab em añke on nono iy em. ⁷ Jam es a eke Jesu b'erur a dad Pier nine: «Egn a Ès Kòtòkò!» Eke Simo Pier iri eke egn a Ès Kòtòkò a, l'us in e mob sus em a eke n'onj l'oc es a, etj l'ey mij ab em. ⁸ Jam esel likpr a am odu muw a eke on iy em a, etj -n'am owr nanu eci mijetj ab em. -L'ibnm nanu ab; ow otu eke k'ij abu ekñ yen.

⁹ Eke -li b'us es wus a, yogñ -l'èkn malel eke wel ok on lele futufutu ab es af. ¹⁰ Jesu dad el nine: «Òtr on a eke caca onyn a eci beb owr.» ¹¹ Simo Pier ewl ey mijetj ab em, etj usm muw a eke on egbel nono anj em ab es. On a ij ekñ lobñ lele lew lele nyahan ab. On a ek'iy em a bobo yeji, on muw a gbagbram es. ¹² Jesu dad el nine: «Òwr ijr ob.» Jam esel ab em ec'egñ kaka ócm any tuotuo em dadm esme: «Kò ñ, bwo el'ñ ee?» Tasi em a, -

† **20:31** yec'etj ke úbr nawrē: Jan eci silēl esig oglog em ec'a, yec'etj ke abu áññ ony em am ubr nawrē. † **21:1** Galile eci mij lekpl a eci nin ejeci nyam el Tiberiad.

l'uw any senyn senyn eke Es Kotoko ana. ¹³ Jesu kpukɔ im eɲɲ el, oc futufutu a etɲ cɛc el; n'ɔɲ wɛl ɔcn a yeji. ¹⁴ Luw em a eke Jesu igb a etɲ a, sakp nyahan em eke n'am yeɣm in e jam esel a sos ana.

Jesu ewl ɔɲ Pier abusu Nyam e juma kok eci

¹⁵ Eke -l'ijr ob ow uwr a, Jesu ibrm Simo Pier nine: «Jan jim Simo, ko em eci erur a eke ɔny a agb akm agɲ amua ec'a ee?» Li dad nine: «Ee, Es Kotoko, mi b'erur'ɲ, uw any.» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb ey a.» ¹⁶ Emeny l'ibrm ow sakp yony em nine: «Jan jim Simo, ko erur'm ee?» Li dad nine: «Ee, Es Kotoko, mi b'erur'ɲ, uw any.» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb a.» ¹⁷ Emeny l'ibrm ow sakp nyahan em nine: «Jan jim Simo, ko erur'm ee?» Pier sos ow es eke Jesu k'ibrm'n odad nyam a ce sakp nyahan. Etɲ li dad ow nine: «Es Kotoko, ɲ uw low feɲ any; uw any eke mi b'erur'ɲ!» Jesu dad'r nine: «Osu em e meceb a. ¹⁸ Ee, low nawre m'am dad ɔny: eke anɲ ɲgbafre a, ɲ obi bi sus ɲ e mob, † etɲ b'im yogɲ eke b'erur a; gbekɔ susu b'ow'ɲ sos a b'ow gegɲm sabu es,† eɲɲ ejeci b'ow sus'ɲ mob etɲ b'ow oc im ɲ yogɲ eke k'ow erurm eke k'im a.» ¹⁹ Sodad amua em, Jesu am yeɣm Pier

ec'elel eke b'ow uwr ke ow em n'ɔɲ Nyam anygbel a. Sica Jesu dad'r nine: «Us'm jam!»

Jesu e jam es a eke b'erur a e low

²⁰ Pier b'edɲ sos meny a, l'ekɲ jam es a eke Jesu b'erur a ek'anɲ el jam. (Ke eɲɲ a eke ub nuɲ ew Jesu af, ob ij lofu lis a eke -n'anɲɲ, ke am ibrm'n eɲɲ a eke b'ow ɔ'l ij'r a e low a, in ana.)

²¹ Pier ekɲ'n etɲ dad Jesu nine: «Es Kotoko, etɲ ko in, bla lowi b'ow eɲɲ'n ee?»

²² Jesu dad'r nine: «Etɲ eke m'erur eke li k'anɲ owr toɲ ke m'ewl m'ow, ke ɲ e low ee? ɲ ec'a, us'm jam ce!»

²³ Amani a eb es agɲ lisijimel ab em eke jam es na in k'ow in uwm ij. Ke tasi em a, Jesu dadm Pier eke ow'n k'ow in uwm, ko li dad: etɲ eke in erur eke ow'n k'anɲ owr toɲ ke in ewl in ow, ke ow e low ee? ²⁴ Jam es nyam na ce anake am ij ow amua e danɲu ke non yej'a, etɲ s'uw any eke in e danɲu ij a el nawre.

Es abal el em ec'odad

²⁵ Emeny Jesu kok ow ejeci nono. Blel wɛl am non ow amua nyam nyam, ke em e tutr em a, blel yec'a eke wɛl non a iy wus na nimum wal es.

† 21:18 ɲ obi bi sus ɲ e mob:Grek em odad a ec'iri tasi a el ɲ obi b'eɲɲ ɲ e meb er em a. † 21:18 Gegɲm sabu es:nyandre em odad mum eke am yeɣm oliɲ af ew owi.

Ɛrm ɛsɛl ec'ob kok e lɛl Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Ob Kok e lɛl na el Luk eci lɛl yony ɛm eke nɔn ɔŋ in iwɛl Teofil. Luk in obi a sɛkp kok ɛs, gbɛkɔ li b'im Pɔl ab -l'ɔb Amani Mamn e kokoba. Jesu Krist ec'Amani Mamn a eke Luk nɔn ab ɛm a, l'otar "fɛŋ eke Jesu kok, ke yɛgm nuŋ ɔb ɛm ɛtɛ tɔŋ ɛŋ ɛŋ a eke Nyam oc im'n afr a" e low akr (Ob Kok 1.1-2). Ob Kok e lɛl ab ɛm, Luk am dad jam ɛsɛl a eci juma eke kok lele eɛl eke -l'ocr Amani Mamn -n'imn -l'okr wus na e nuŋ a ec'odad ab (Ob Kok 1.8). Wɛl b'ɛkn Jesu eci juma kok a Luk ec'Amani Mamn a eke nɔn ab ɛm, ɛtɛ wɛl b'ɛkn Abɛ Lala eci juma kok a Ob Kok e lɛl ab ɛm.

Ob Kok e lɛl ab ɛm, Amani Owr a fafɛn ɛreb fɛŋ es. Ɛrm ɛsɛl a ɔb in ec'amani Jwifel a ec'araŋn, ɛb ɛgbɛl ɛm a eke wɛl b'igɛn sɛkp nuŋ ab ɛm, Grɛkɛl e nuŋ ɛm ɔny ɛsɛl a ec'araŋn, -l'ɔb -l'ok Etiopi iy a, tɔŋ -l'ok Rom bɔbɔ yɛji ek'el ɛb gbɛl ek'ew wus na nimum es ab ɛm. Wɛl ɔb Amani Mamn a e kokoba ok ɛŋ lele ɔyɔw ab, wɛl ɔb sob ɛl ɛm, jɛj ok usu, an ɔl usu, ɛb ɛm ec'ów bɛbm usu. Usu a fɛŋ eke Amani Mamn a ɛc a, agɛ bɛb ɛŋ ow e low ɛb, kɔ likpr ɛŋɛm ebm; sɛkp

nɔnɔ agɛ a eke ɛŋɛm ebm a b'ijr ɛrm ɛsɛl a gbɛ.

Ob Kok e lɛl ab ɛm, agɛ nɔnɔ ɔb ɛrm ɛsɛl a low, ɛtɛ ɛrm ɛsɛl a dad ɛl ów nɔnɔ ɛl eci ɔmn a e dogɛn eci. Eke -li bi dad Jwifel odad a, -li b'ɛlu ɔkm -li yɛgm eke Jesu el ol a lele kokoba ɔb owi ab ab eci nɛny eke iy, ɛtɛ l'el Mesi a. Agɛ a eke am ɛŋ sɛkp nuŋ a, -li bi dad wɛl eke Nyam el ɛŋ a eke -n'am ɔl es sɛŋ a fɛŋ ke -li k'ɛŋnm a. -N'am dad ɔlu a eke Nyam ɔny abusu eke k'ewlm ke ɔny ɛŋ oc es agn ec'abu ɛm.

Kin low ligbɛl a eke wɛl ayal ow e low Ob Kok e lɛl ɛm a: ke ɛl kretien a, ow it ke ɛlum Jwifel ec'ol ab ee? Nuŋ ɔb ɛm a, ɛrm ɛsɛl a ɔny tutr na, kɔ Abɛ Lala ayal ɔŋ ɛl eke Amani Mamn a agɛ a fɛŋ eci, ɛb ir ɛrɛ ɛrɛ a fɛŋ eci. Eke -n'ɔnyɔn ów a -l'ɛkan a, ɛrm ɛsɛl a ɛŋ ɛb eke agɛ a ek'elm Jwifel ke ub Jesu nawrɛ a eci likr es ubr a elm lɛc ɛm, ow itm eke -li k'ɛlum Jwifel eci sol a fɛŋ.

Ɛrm es Pɔl ec'ɛrm a e liy a tasi el: ke l'ɔb Amani Mamn e kokoba l'ok agɛ ek'elm Jwifel a. Lɛl na am dad in eci sɛkp nyahan a ec'usu im owi a ek'ow ɛm li sigm Nyamel es Azi wus af lele Grɛs wus af ab a e low.

*Ɛrm ɛsɛl ec'Abɛ Lala e
wɛl ɛwar*

† 1:1 *lɛl krɛkrɛ ab ɛm*:Luk eci lɛl krɛkrɛ eke nɔn a el Luk ec'Amani Mamn a. (Ɛkn Luk 1.1-4). Ob Kok ɛsɛl e lɛl na anake el Luk eci lɛl yony ɛm eke nɔn na.

¹ Ɛɣɣ gbel Teofil, em eci lel krekre ab em, † mi dad ów a fɛɣ eke Jesu kok, ke yegm nuɣ ob em etɣ ² tonɣ igɣ lɛɣɣ a eke Nyam oc im'n afr a. Gbuɣ ke l'úyu afr a, agɣ a eke li sɔsum l'ot ɛsɛ erm esel af a, n'ɔɣ wɛl sol Abɣ Lala ec'abusu em. ³ Tasi em a, in e luw a e jam a, l'elu sos ɔkm li yegm in ec'erm esel a sakp ɛɣɣ ɛɣɣ em eke n'anɣ owr. Sɛɣɣ ekɣ yony etɣ eke l'elu sos ɔkm li yegm wɛl, ke li dad wɛl Nyam e gbɣɣɣɣbi usu a ec'odad. ⁴ Lɛɣɣ nyam, eke n'am ij ob wɛl ab a, l'ijl wɛl nɛny nine: «Kì kpabr es Jerusalem e lís, kɔ ànɣɣ low a ek'em Ɛs ɛwar ɔny a, ob ap a eke mi dad ɔny ow e low a ec'eku em: † ⁵ Jan ok agɣ mij nuɣ mij em, kɔ ɔny, lɛɣɣ tɛl em, wɛl b'ow ok ɔny mij nuɣ Abɣ Lala em.» †

Jesu am uyu afr

⁶ Ɛrm esel a ek'elul Jesu em a ibrm'n nine: «Ɛs Kɔtɔkɔ, kɔ lɛɣɣ na em anake b'ow ɛwl sigm Israel ec'es ɛw ab es ab ee?» † ⁷ Jesu dad el nine: «Ow elm ɔny itmn eke k'uwɣ sɛɣɣ a lele wanci ab ab e low any, kɔ em Ɛs bɛbm ɛw es in obi ec'abusu em. ⁸ Gbɛkɔ ɔny b'ow ɛɣɣɣɣ lɛc nyam lɛɣɣ a ek'Abɣ Lala b'ow us ɔny es nuɣ af a. Etɣ ɔny b'ow eel em ec'adanɣu, dadɣ em ec'odad Jerusalem,

Jude e wus a nimum af lele Samari ab, tonɣ okɣ wus e nuɣ.» †

⁹ Eke li dad ów amua uwr ke -n'am lɛr ow a, Jesu am uyu afr, etɣ jru ow ɛdɣɣ el any. ¹⁰ Eke erm esel a ec'any a kɔkɣ afr cɛ ke -n'am lɛr yogɣ a eke Jesu am uyu im a, kpɛkɣ agɣ yony eke sus mob efu anɣ el any af ¹¹ etɣ dad el nine: «Galile ec'agɣ, bla sosiem etɣ iymn es anɣ am lɛɛr afr ee? Jesu na eke ɣɣbɔɣ ɔny ec'aranɣ aam afr a, b'ow ɛwl mɛny ow eel a cɛ eke ɛkan in n'aam a.»

Matias usr Judas usu

¹² Sica erm esel a anɣ lafɛny eke wɛl b'ɛsɣ Olivie lafɛny a ogɣ, etɣ ɛwl mɛny ow Jerusalem. Lafɛny a, baɣɣ a e saw cɛ ow anɣ: yogɣ lele baɣɣ ab ab kilo nyam cɛ. † ¹³ Eke -l'owɣ -l'okɣ Jerusalem a, -l'uyu -n'im êl afr a eke -li b'anɣ sɛɣɣ fɛɣ a. Kin erm esel a ek'anɣ yogɣ a ec'en: Pɛɛr, Jan, Jak lele Andre ab, Filip lele Toma ab, Bartelemi lele Matie ab, Jak ek'el Alfe jim, Simɔ ɛb dogɣɣ ɛs lele Jud ek'el Jak jim ab. ¹⁴ El lele ɔyɔw a lele Jesu lis Mari lele Jesu lisijimɛl ab ab sɛɣɣ fɛɣ -li b'as luku usu nyam -ni ɣɣɣɣ Nyam.

¹⁵ Sɛɣɣ ab em e nyam em, ɔmn esel ek'ɔtu eke k'ij agɣ

† **1:4** Ɛkn Luk 24.49. † **1:5** Ɛkn Matie 3.11; Mark 1.8; Luk 3.16; Jan 1.33.

† **1:6** Ɛsɛ Jwifɛl fɛɣ af, erm esel a am eku eke Mesi a ki sɔg el Rom eci gbɛɛr ijr ab em, ke l'ɛwl li sigm Israel ec'es ɛw ab es ɛsɛ David lele Salomɔ ab e lɛɣɣ em ec'ab af. † **1:8** Ɛkn Matie 28.19; Mark 16.15; Luk 24.47-48. † **1:12** Kilo nyam cɛ:usu im eci sɔfu eke Jwifɛl ec'ol a ɛdɣ ɔɣ agɣ nɛnɛɣɣ eci.

ekn nōhōn as luku. Pier igb el ec'arañn etn dad el nine: ¹⁶ «Agn lisijimel, ow it eke yec'a ek'Abn Lala dad Nyam e Lel em a k'iy neny. L'ikn anym l'ecr David em, l'ewar Judas eke nyimn agn a ek'edhn Jesu a e lís e low. ¹⁷ Ke Judas yeji, ey erm esel ab em e nyam ek'in yeji ony in eci juma. ¹⁸ Etn in eci low nun e li kok a eci labm eke wel sog'r ab em, l'ol ogm nyam, etn yogñ n'ann afr l'ey wus nun nun l'ob lok es etn in e sugñ a feñ ok okm. ¹⁹ Jerusalem ec'agn a feñ iri low na, ow sosiem el ec'eb ab em -l'esñ ogm a "Akeldama", ek'el nyandre em "Mebl ec'ogm". ²⁰ Etn Selu e lel ab em kin yec'eke wel non: *Ke in ec'él a éru es ofi; ke egn kaka k'irm em.* Etn emeny wel non: *Ke egn ejeci úsr'r usu in eci juma ab em.*† ²¹⁻²² Ow sosiem, ow akpl ek'egñ nyam k'ow akr ey af ij Es Kotoko Jesu e luw em ann igb a e danju. Ke egn a él agñ a eke b'ann ey ab segn feñ, usu a feñ eke s'ec Es Kotoko Jesu ab a ec'egñ nyam, legñ a etn eke Jan ok'r mij nun a toñ ke ign legñ a eke n'ngbon ey ec'arañn n'im afr a.»

²³ Wel ok agñ yony okm el ec'arañn: Josef eke wel b'esñ Barsabas ke wel b'ok en es Justus, lele Matias ab. ²⁴ Etn dedeku a nimum nōñ Nyam dad nine: «Es Kotoko, ñ eke uw agñ feñ ec'erm

ab any a, yègm ey el yony na em ec'egñ eke sōsum oc ²⁵ eke k'el erm es, ke idr juma a eke Judas ign elu es im usu a ek'el in ec'a.» ²⁶ - Li kok sōsum oc etn ow ey Matias af; etn l'ey erm esel lew nyam a ec'eb ab em.

2

Omñ esel a eñn Abn Lala

¹ Eke Pantekot ec'es gbegbl e legñ ow a, omñ esel a feñ as luku usu nyam. ² Kpru em, likekr ligbel nyam ann afr ow. Likekr a ann ese lef ligbel eke b'elu ab af, etn ow eb akñ a nimum eke -n'ann a. ³ Kpekñ -l'ekn mob ek'ann ese sanm al af eke ok okm; -li kpakpab es etn -n'im -li sisig es egn nyam nyam e nun af. ⁴ Kpekñ Abn Lala iy el feñ em, etn -n'am dad odad sebr ejec'em ese elel eke Abn Lala am on el eke -li ki dad ab af.

⁵ Ke Jwifel ek'ann susu susu a ow ir Jerusalem; -l'el Nyam nun ign esel tasi. ⁶ Eke likekr a ikñ wel iri a, -l'uru es -l'ow -l'as luku. El feñ low am at el sel afñ es, anke el em ec'egñ feñ am iri omñ esel a dad odad in ec'eb ab em. ⁷ El feñ low am iti el any etn am inñ el sos em. -N'am dad -l'ese: «Agn amua feñ ek'am dad sodad a, kō -l'elm Galile ec'agn ee? ⁸ Etn sica ayaf etn ey em ec'egñ feñ am iri -li dad odad in ec'eb eke

† 1:20 Selu 69.25; 109.8.

wel ew'r ow em ab ee? †
 9 Ey ec'arañ a, agñ añ Part,
 Medi lele Elam wus af ab ow:
 beb añ Mesopotami, Jude,
 Kapadoc, Põñ lele Azi wus af
 ab ow; 10 beb yeji añ Friji,
 Panfili, Ejipt lele Siren e wus
 ikpr ek'anñ Libi ab ab ow.
 Eñ agñ añ Rom yeji ow,
 11 (Rom ec'agñ eke mew em
 eñ el Jwif, lele agñ ek'egñ el
 eci Nyam nuñ ign a e low eb
 ab ab), Kret ec'agñ lele Arabi
 eñ ab. Eñ kin eke s'am iri
 -n'am dad Nyam ec'ow egbel
 eke kok a ey e sebr ab em!»
 12 El feñ -n'anñ low any iti
 ligbel em, eñ -l'uwmn low
 eke -li ki tutr any. -N'am
 dadarir el ofr em -l'ese: «Ke
 na, ow e nyandre el bogñ
 ec'ee?» 13 Gbeko agñ beb am
 kokr omn esel a miyer dad
 ese: «-L'egñ mar am ony el!»

*Pier ec'odad eke dad
 dedeku a*

14 Sica Pier ek'anñ erm
 esel lew nyam ab ab a, igb
 inym es eñ lebl tuotuo em
 am dad dedeku a ese: «Ony
 Jwifel lele agñ a feñ ek'ir
 Jerusalem ab ab, ow it eke
 k'uwur low ek'am ey ab any,
 ke ignn loru es irir yec'a
 eke m'ow mi dad a. 15 Agñ
 amua ow elm mar onym el
 ese elel ek'am tutar ab af,
 anke s'anñ ibribr e wanci
 libarm em. 16 Gbeko sica low
 a eke kokoba ob es Joel dad
 a ey tasi ñ. 17 Kin low eke

Nyam dad eke b'ow ey segn
 es abal el em a:

Mi b'ow m'omun em ec'Abñ
 ab es agñ a feñ af;

ony ec'ey egn a lel ey oyow
 ab ab b'ow ob em e
 kokoba,

ony eci ngbafre a b'ow ekan
 nuñ em,

eñ ony ec'agñ esu a b'ow
 ekn ow memn erur
 em.

18 Ee, segn amua em, mi b'ow
 m'omun em ec'Abñ ab
 es

em eci juma kok esel a lele
 juma kok lisel ab ab af,

eñ -li b'ow -l'ob em e
 kokoba.

19 Mi b'ow mi kok ow egbel
 nono afr,

eñ mi b'ow mi kok meny
 ewr owi nono wus
 anja.

Mebl, al, lele mregbn eke
 añ ese jru af b'ow
 añ em,

20 ligbn b'ow irmn in ec'afñ
 a,

eñ awl b'ow ebl es kondon
 ese mebl af,

gbun ke Es Kotoko e legñ
 a ow, anygbel e legñ
 ligbel a.

21 Eñ egn kaka feñ eke b'ow
 esñ Es Kotoko e nin a,
 b'ow eñ sel. †

22 Israel ec'agñ, ignn loru
 es irir low a eke m'am m'ow
 mi dad a: Nyam yegm ony
 eke n'onñ Nasaret e Jesu in eci
 abusu a. Nawre em a, Nyam
 ecr in em kok sakrowa nono
 ony ec'arañ, li kok ow egbel

† 2:8 Israel ec'eb a ey wus ar em ow afñ akpo eñ yen yen sakp yen es. Agñ a
 ek'ey lec a ony Jwifel a lec em im ir lutu eb. Yogn, el ec'ey lele el lael ab weur
 eb ejec'a eci sebr a ese el ec'eb eke wel ew el ow em af. Na sosome anake Jwifel
 b'eb sebr eñ amua feñ a. † 2:21 Joel 3.1-5, Septant em ec'odad eke wel
 oc.

nɔnɔ eke b'iti any, lele meny ewr owi ab; ɔny uwr any yeji. ²³ Eɣɣ iɳɳ na, wɛl elu'l es ɔɣ ɔny esɛ elɛl eke Nyam tutr ke iɳɳ anym bɛbm ow e low ew es ab af. Eɳɳ ɔny, ibir ir oliɳɳ af eke ɔɣn agɳ ek'uwm Nyam any a ew'r ab em. † ²⁴ Gbɛkɔ Nyam igbm'n luw em, n'ɔny l'oc ow es luw e gbɛɛ ijr ab em, aɳke ow itm eke luw ec'abusu a k'ucu ɔny'n es. † ²⁵ Tasi em a, kin yec'eke David dad in e lís:

Seɣɳ fɛɳ m'am ɛkn ɛs Kɔtɔkɔ em ec'any af, n'ann'm saw yec'ɛɳ ke mi kí mumum.

²⁶ Na sɔsiɛm, em ec'ɛɳm sɔs em am iɳɳ, ɛɳɳ em e nɛny am ɛɳɳ ehe ec'ɛj.

ɛɳɳ uwɔmu em yeji, em e sɔs meɣl a b'ow ɛru es am ɔmn low.

²⁷ Nawɛɛ tasi, k'ow igɳɳ elum im es ɔɳnes baɳɳ,

k'ow yeɛbm ɳ e libɔwi mamn e sɔs meɣl a ugɳɳ es uwɔmu em.

²⁸ N, yeɣm'm sebr a eke bi nyimn ɛɳɳ sel ɛɳɳ em a,

ɛɳɳ ɳ e sɔs eke b'ow elu ɔkm em ec'any af a, b'ow ɔɣ'm sɔs em iɳɳ. †

²⁹ Agɳ lisijimɛl, abusu ɛru'm es eke mi kí dad ɔny lala em ɛy lagɳ David e lís e low. L'uw, wɛl oc'r es ɛɳɳ

in ec'uwɔmu a yeɣɛnyina yeji anɳ ɛy ogɳ aɳa. ³⁰ Gbɛkɔ l'el kokoba ɔb ɛs ɛɳɳ l'uw any eke Nyam ij nɛny ɛwar ir ek'in ec'alaw ab em ɛɳɳ nyam b'ow usr'r usu el ɛb ebu.† ³¹ David iɳɳ anym ɛkn low a eke b'ow ɛy a, ɛɳɳ ow sɔsiɛm li dad Mesi ec'uwɔmu em anɳ igb a e low nine: *Wɛl igɳɳ elum'n es ɔɳnes baɳɳ, ɛɳɳ in e sɔs meɣl a ugɳɳ es uwɔmu em.*†

³² Jesu na eke m'am dad in e low a, Nyam igbm'n agɳ ek'uw ab em, ɛɳɳ ɛy fɛɳ s'ij ow e danɳku. ³³ Sica, wɛl igbl'l ogɳ Nyam e lidr abu af, † ɛɳɳ ɛs em n'ɛɳɳ Abɳ Lala a eke wɛl ɛwar ow e low a, ɛɳɳ n'ɔmun es ɛy af. Ow e low anake am ɛkan, ke am irir a. ³⁴ Tasi em a, David in obi l'uyum afr, gbɛkɔ li dad nine:

ɛs Kɔtɔkɔ Nyam dad em ɛs Kɔtɔkɔ nine:

“Òw sig es em e lidr abu af, ³⁵ toɳ bake m'ót ɳ ec'ɛfnu m'ok ɳ ec'akr ew a.” †

³⁶ Sica ow it eke Israel ec'agɳ fɛɳ k'uw any tasi eke Jesu a ek'ɛwr oliɳɳ af a cɛ anake Nyam oc ew Kɔtɔkɔ lele Mesi ab a.»

Agɳ fandi nyahan obn ɔmn ɛsɛl a

³⁷ Eke agɳ a iri sodad amua a, ow ɛy el sɔs em nɔnɔ. -L'ibrm Pier lele ɛɳɳ ɛsɛl likpr ab ab nine: «Agɳ

† **2:23** ɛkn Matie 27.35; Mark 15.24; Luk 23.33; Jan 19.18. † **2:24** ɛkn Matie 28.5; Mark 16.6; Luk 24.5. † **2:28** Selu 16.8-11, Septant em ec'odad eke wɛl oc.

† **2:30** Selu 132.11; bɛbm 2 Samiel 7.12-13. † **2:31** Selu 16.10. † **2:33** wɛl igbl'l ogɳ Nyam e lidr abu af: odad na Grek em a, wɛl ɔtu ek'itɳɳ ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ Nyam e lidr abu a ɔny igbl'l ogɳ. † **2:35** Selu 110.1.

lisijimel, ayaf si ki kokr ab ee?»³⁸ Pier ɔdu eb nine: «Itɔnin erm em, ke ɔny em ec'egɔ fɛɔ ɛgɔ eb wɛl ok'r mij nuɔ Jesu Krist e nin em, yec'etɔ ke Nyam ɔc ɔny e sikpl a ap ɔny, ke ɛɔɔan Nyam ec'ob ap a ek'el Abɔ Lala a,³⁹ aɔke Nyam ec'ob ek'ɛwar a, ɔny lele ɔny eyɔel ab eci, etɔ ow el aɔɔ a ek'elm Jwifɛl a yeɔi eci, aɔɔ a fɛɔ eke ɛs Kɔtɔkɔ Nyam b'ow ɛsɔ a.»⁴⁰ Emɛny Pier dad el sodad nɔnɔ, ɔm el ɔw, atr el sos es nine: «Ègɔɔ sel ɛɔɔ a e low ebr, yec'etɔ ke k'ɔnymn abu ɛyr ɛsɛ aɔɔ a ek'irm ab af.»⁴¹ El em ec'aɔɔ nɔnɔ ɛgɔ Pier e sodad a eb, etɔ wɛl ok el mij nuɔ. Lɛgɔ a, aɔɔ ek'ɔtu eke k'ij aɔɔ fandi nyahan ow obn el a ek'ɔny ɔmn a.

Agɔ a ek'ɔny ɔmn a ec'ɛb ir

⁴² Sɛgɔ fɛɔ ari at em, -li b'as luku -n'am iri erm ɛsɛl a e low yegm a, -l'ir ɛb ɛsɛ aɔɔ lisijimel af, -l'ij ob lofu nyam em, -ni ɔɔɔɔ Nyam usu nyam.⁴³ Aɔɔ a fɛɔ am ɔny Nyam ec'elum, aɔke Nyam am ɛcr erm ɛsɛl ab em kok mɛny ɛwr nɔnɔ lele sakrowa ab.⁴⁴ Aɔɔ a fɛɔ ek'ɔny ɔmn a b'okr af etɔ el ɔfr -li bi ɛɛ ob eke -n'ɔnyn a.⁴⁵ -Li b'ɔl el ec'ob eke -n'ɔnyn a -l'ij etɔ ow em ec'os eke -li b'ɛɔɔ a, -li bi ɛɛ el fɛɔ, ɛgɔ ɛgɔ ec'ɛs abur ek'ɔny a e kokr eci.⁴⁶ Lɛgɔ nyam nyam fɛɔ, ow ɔpim, -li b'as luku Nyamel gbɛl ab em, el ec'akɔ akɔ a -li b'ij ob

usu nyam etɔ ob ij a b'el sos em inɔ em lel erm frɔrɔ em ab.⁴⁷ -N'am kɔkɔm Nyam etɔ aɔɔ a fɛɔ am ɔny el ec'erur. Etɔ lɛgɔ nyam nyam fɛɔ ɛs Kɔtɔkɔ b'ot aɔɔ eke n'am eb l'elu es a, l'ok wɛl em.

3

Pier lele Jan ab ewlm ɛgɔ nyam e bubm es

¹ Lɛgɔ nyam, Pier lele Jan ab aam Nyamel gbɛl ab em ncebles e wanci nyahan e Nyam ɔɔɔɔ em.² Nyamel gbɛl a e gbugɔ e lisany nyam eke wɛl b'ɛsɔ "Lisany Sɔbɔ" a e saw, ɛgɔ nyam aɔɔ eke in e mew em etɔ bubm es. Lɛgɔ nyam nyam fɛɔ, wɛl b'oc ow'r sigm'n es yogɔ, yec'etɔ ke l'ɔtu li sism aɔɔ a eke b'ok Nyamel gbɛl a e gbugɔ a os.³ Eke ɔlu a b'ɛkn Pier lele Jan ab ek'am ow ok akɔ a, n'am sism wɛl ob.⁴ Pier lele Jan ab ok'r anyamn af, etɔ Pier dad'r nine: «L'ɛr ɛy!»⁵ ɛgɔ a am ler el gbiy, aɔke n'am tutr eke wɛl b'ow ɔɔ'n ob.⁶ Kɔ Pier dad'r nine: «M'ɔnym jɛtɛ, m'ɔnym sika, kɔ m'am ɔɔ'n yec'a e m'ɔny a: Nasaret e Jesu e nin em, igb ke án es.»⁷ Etɔ Pier ucu lidr abu ɔny'n, elum'n abu l'igb. Kpɛkɔ ɔlu a ec'akr a lel akr emn em ab ok em fɛɔ;⁸ l'igb l'us es, n'inym es ɛɛ etɔ n'am an es. L'igɔ Pier lele Jan ab l'ɛy Nyamel gbɛl a e gbugɔ a, n'am an es, n'am igb li sus es etɔ n'am

koklm Nyam. † ⁹ Agɲ a fɛɲ ɛkn'n eke n'am an es, ke n'am koklm Nyam. ¹⁰ Sica eke -l'uwr any eke ow el ɔlu a eke bi sig es Lisany Sobɔ a saw sism ob a, el fɛɲ ow ɛw el ɛɲɲn ɛtɲ ow am iti el any yɛɟi, low a ek'ɛɲn ow a sosiɛm.

Pier ec'odad eke dad Nyamel gbɛl a e gbugɲ a

¹¹ Sica ek'ɛɲɲ a ɛlum Pier lele Jan ab es a, agɲ a fɛɲ anɲ low any iti ɛm, ɛtɲ -l'uru es -l'ow -n'ɛɲn wɛl Nyamel gbɛl a eci lɛf eb usu a ek'ij Salomɔ e nin a. ¹² Eke Pier b'ɛkn ɛbɛn a, li dad agɲ a ninɛ: «Israɛl ɛɲɲ, bla sosiɛm ɛɲɲ na ec'ewlm a e low am iti ɔny any ee? Kì lɛɛr ɛy ɛbɛn! ɛɲɲ na, ow elm ɛy obi ec'abusu ɛm, oglog ɛy e Nyam nuɲ igɲ sɛnyɲ ɛm n'anm es, ¹³ kɔ Nyam a ek'el Abraham, Isak lele Jakɔb ab e Nyam, ke el ɛy lagɲɛl e Nyam a, ɛlu in e libɔwi Jesu any ɔkm. ɔny obi a ɔɔl ijr ir es ɛw ɛsɛl ec'abu ɛm, ɛtɲ igɲɲ elul il es Pilat ec'any af, ke l'erur eke li k'ɛlu ow es ɛɛ. ¹⁴ ɔny igɲɲ ɛɲɲ Lala a, Nɛnyembri Nyam ɛs a elul es ɛtɲ ibrmn eke Pilat k'ɛlu ɛɲɲ ibiu ab es ɔɲ ɔny. ¹⁵ ɛtɲ ibir Sel ɛɲɲ ec'Idr ɛs a. Gbɛkɔ Nyam igbm'n luw ɛm ɛtɲ s'el ow ec'adanɲu. ¹⁶ ɛɲɲ na ek'am ɛkan a, uwr ir any. Jesu e nin a ec'abusu a eke ow ɛm s'ɔny ɔmn a anake ewlm'n a. Jesu ɛm ec'ɔmn a

eke s'ɔny a anake ɔɲ ɛɲɲ na ewl nimum ɔny fɛɲ ec'any af a.

¹⁷ Gbɛkɔ agɲ lisijimɛl, m'uw any eke ɔny lele ɔny ec'es ɛw ɛsɛl ab ab, ow el low any uwm ɛm e low eke kokr Jesu e lís. ¹⁸ Gbɛkɔ Nyam kok yec'a eke likɲ anym l'ɛwar lɛɲɲ ek'ɛc ab ɛm kokoba ɔb ɛsɛl fɛɲ e nɛny ɛm a. Li dad eke Mesi a k'ij gbɛrɛ. ¹⁹ Itɲɲin ɛrm ɛm gɔɲ, ke ɛwal -lɛɛr Nyam, yec'ɛtɲ ke li tɛtɲ ɔny e sikpl ab es, ²⁰ ɛtɲ Nyam b'ow ɔɲ ɔny sel eb mamn e sɛɲɲ, ɛtɲ li b'ow l'is ɔny Mesi a eke l'ikɲ anym li sɔsum l'oc ɔny ec'a: ke Jesu ana. ²¹ Gbɛkɔ sicaca ɛm a, ow it eke Jesu Krist k'anɲ afr, tonɲ ow ok lɛɲɲ ek'ów a fɛɲ b'ow ewl el owr a. God'ɛtɲ Nyam ɛwar low na in e kokoba ɔb ɛsɛl lala a e nɛny ɛm. ²² Tasi ɛm a, Mois dad ninɛ: *ɛs Kɔtɔkɔ ɔny e Nyam b'ow ɔɲ ɔny kokoba ɔb ɛs nyam ɛsɛ ɛm af, eke b'ow el ɔny ɛm ec'ɛɲɲ nyam. B'ow irir ów a fɛɲ eke li b'ow li dad ɔny a.* ²³ ɛtɲ ɛɲɲ kaka fɛɲ eke k'ow irim kokoba ɔb ɛs na e low a, wɛl b'ow ogɲ'n Nyam ec'agɲ a ec'araɲɲ ke wɛl ibi'r:† ²⁴ ɛtɲ kokoba ɔb ɛsɛl a fɛɲ eke Samiɛl e lɛɲɲ ɛm ɛtɲ dad ów tonɲ ke igɲ yɛfɛnyɲa a, ɛɲɲ ɛɲɲ dad ów amua eke am ɛy sɛɲɲ amua ɛm a e low. ²⁵ Low a eke Nyam ɛcr kokoba ɔb ɛsɛl ɛm ɛwar a el ɔny eci, ɛtɲ ɔny

† **3:8** Lɛɲɲ krɛkrɛ eke ɛɲɲ na k'ɛy Nyamel gbɛl a e gbugɲ ana, anɲɛ Jwifɛl ec'ol a ɛɲɲɲ eke sos ɛyru k'ɛy Nyamel gbɛl a e gbugɲ a. ɛkn Matie 21.15 lele akr otar ab ab. † **3:23** Ol ɔkn 18.15,18,19.

yeji anñn sinm a eke Nyam kok ɔny lagñel ab a em, lægñ a eke li dad Abraham ninε: *Ny ec'alaw em m'ow m'ecr m'edñ eb eb a fεñ ek'anñ wus na a ɔwrɔ.*† ²⁶ Etn ɔny sosiem Nyam sɔsum in e libɔwi oc, etñ l'ikñ anym l'oc n'ɔñ ɔny. L'erm ow ow ow eke ow k'edñ ɔny ɔwrɔ, etñ li b'ow n'ɔñ ɔny em ec'εgñ nyam nyam igñ in ec'ów enññ kok a elu es.»

4

Wel ot Pier lele Jan ab im Sanedren ec'any af

¹ Eke Pier lele Jan ab odad anñ nɛnym am dad agñ a, egb waw esel, Nyamel gbɛl a ec'ɔsu esel ec'εgñ ligbɛl a, lele Sadusiɛl ab ow εññ el. ² Erm am ebl el nɔnɔ eke erm esel yony a am yεgm agñ a low, ke am dad el Jesu e luw em ek'igb a e low, ke ow em am ij nɛny eke agñ eke in b'uw a yeji in ɔtu eke in k'igb luw em. ³ -N'ɔny Pier lele Jan ab, etñ -l'ot -n'im -l'ok wɛl sobel em ton lægñ eny, anñke lægñ ler im nɔnɔ. ⁴ Eɓen yeji, agñ a ek'iri erm esel a ec'amani a e nɔnɔ gbɛl ub nawrɛ, etñ ow ɔñ ɔmn esel a e nɛny a obn ton ɔtu ek'ij agñ fandi yen.

⁵ Eke lægñ eny akr af a, Jwifel ec'es εw esel, agñ ekpekp lele ol e low yεgm esel ab ab as luku Jerusalem. ⁶ Agñ a ek'anñ el em a el: egb waw εs ligbɛl An, Kayif, Jan, Alesandr lel egb

waw εs ligbɛl a ec'agñ a fεñ ab. ⁷ -N'ɔñ wɛl ɔny Pier lele Jan ab ow el ec'any af etñ -l'ibrm wɛl ninε: «Bwo ec'εgñ ec'abusu em oglog bwo ec'εgñ e nin em ewlmn εgñ na ee?»

⁸ Etn Pier ek'Abñ Lala iy em a dad el ninε: «Eɓ ec'es εw esel lele agñ ekpekp ab, ⁹ yεfenyna wɛl am ibrm εy low, low nimamn eke si kok s'ɔñ εgñ nyam eke bubm es a sosiem, etñ wɛl am ibrm εy elɛl ek'εgñ ikñ na k'ewl a e low. ¹⁰ Eε, ɔny fεñ ow it eke k'uwɛr any, ke Israel eyñ fεñ yeji úw any: ek'εgñ na inym ɔny es any af sos tuɔtuɔ ab, ke Jesu Krist, Nasaret iy a e nin a ec'abusu em. Ewr ir olikñ af kɔ Nyam igbm'n agñ ek'uw ab em. ¹¹ Jesu el εgñ a eke Nyam Lɛl dad in e low ninε: *Lebn a eke ɔny, êl us esel, waal elul es a ewl el êl lɔy em e lebn tasi.*† ¹² In em cɛ anake s'ɔtu eke si k'εññ sel a, anñke wus na nimum af, Nyam ɔom agñ εgñ ejeci kaka ek'in em si k'εññ sel.»

¹³ Sanedren ec'agñ a low am iti any, anñke -n'am εkn elɛl eke Pier lele Jan ab am dad odad erm susu em a, etñ ow am ok el es sos em eke ow el agñ nɛnɛ cɛ eke wewrm low yej'a. Etn -l'uw wɛl any eke wɛl b'anñ Jesu ab. ¹⁴ Gbɛkɔ, eke -n'am εkn εgñ a ek'ewl inym el es saw a, Sanedren ec'agñ a εknm low eke ki dad. ¹⁵ Ow sosiem, -n'ɔñ wɛl ok ɔkm luku as usu a etñ el ɔfr -

† 3:25 Nun ɔb 22.18. † 4:11 Selu 118.22.

n'am bebm ów. ¹⁶ -N'am dadarir -l'ese: «Ke sica bla lowi si ki kok agn amua ab ee? Tasi em a, Jerusalem ec'agn a feñ uw any tasi ek'ow el el -li kokr akrowa na; si k'otum s'egbrm kaka. ¹⁷ Gbeko, ke low na ec'amani a kí cæcrm es dedeku ab em feñ a; s'ók el erñn lokm s'edñn el yec'etñ ke -li ki dadmn egn kaka feñ odad Jesu e nin em.»

¹⁸ Eke -li bebmn ów a uwr a, -l'esñ Pier lele Jan ab etñ -l'ijl wel neny, -l'edñn wel eke wel kí dadm Jesu e nin a ec'odad, yegam agñ Jesu e lís e low kaka feñ. ¹⁹ Gbeko Pier lele Jan ab dad el nine: «Jèjr okr ony obi em, eke tasi Nyam ec'any af ow el ony si k'elum ony oglog Nyam si k'elum. ²⁰ Gbeko ey, si k'otum s'ablm neny low yec'eke s'ekn ke s'iri a eci.»

²¹ Emeny Sanedren ec'agn a ok el erñn lokm etñ wal ok el es. -L'eknm elel eke -li ki kokr wel low ññ, anke dedeku a nimum am kòklm Nyam low a ek'ey a eci. ²² Egn a eke in ec'ewlm a e low ew any iti a, ij akpo ekñ yony afñ es.

Om̄n esel a e Nyam ñññ

²³ Kpekñ eke wel elu el es a, Pier lele Jan ab im eñn el lawlel a, etñ otar ów a feñ ek'egb waw esel ec'es ew esel a lele agñ ekpekp ab ab dad a e low akr. ²⁴ Eke -l'irir odad na a, neny af okr em, om̄n esel a feñ ñññ Nyam

dad nine: «*Es Ew, η anake kok afr; wus, okij lele ob feñ ek'any el em ab ab a.*† ²⁵ Ñ anake ecr Abñ Lala em on ey lagñ David ek'el η e juma kok es a am dad ese:

Ko bla sosome eb eb ec'agn ab em likekr am ey ee? Eb eyñ a ut em ec'asre ko ow el ofr ofr!

²⁶ Wus ec'eb ebu a bebmn sos ar ogn eci

etñ es ew esel okr af sifn em im Nyam lel

in e Meši ab ab ar. †

²⁷ Nawre tasi, eb na em Erød Antipas, Pons Pilat, etu agñ lel Israel ec'agn ab ab okr af ogn Jesu ek'el η e libowi lala a eke sosome oc a ar. †

²⁸ Ow on -li kok ów a feñ eke η ec'abusu em lele η ec'erur em ab ikñ anym bebmn ew es a iy neny. ²⁹ Sica Es Kòtoko, èkn el e gbre e -n'am ol eke -li k'ijr ey a, ke on η ec'obowi a dad η ec'odad a lokm susu em tasi. ³⁰ Elu η ec'abusu a okm yec'etñ ke wel ewlm agñ, kók sakrowa lele meny ewr ab η e libowi lala Jesu e nin em.»

³¹ Eke -ni ñññ Nyam uwr a, yogñ a eke -l'asr luku a umu. El feñ Abñ Lala iy el em etñ sica -n'am dad Nyam ec'odad a erm susu em.

Om̄n esel a ec'eb ir usu nyam

³² Om̄n esel a feñ okr af tasi, erm em lele ów tutr em ab. El em ec'egñ kaka esme in ec'ob ek'in ony a, in sony ce eci, ko el ofr em a, ob feñ

† 4:24 Okm Ok 20.11; Selu 146.6. † 4:26 Selu 2.1-2, Septant em ec'odad wel oc. † 4:27 Èkn Luk 23.7-11. † 4:32 Bèbmn Ob Kok 2.44-45.

eke -n'ony n a el dedeku a feŋ ec'ob. † ³³ Abusu ligbel em, erm esel a am ij Es Kotoko Jesu ec'uwomu em anŋ igb a e danŋu, etŋ el feŋ Nyam am edŋ el owro noko. ³⁴⁻³⁵ El em ec'egŋ kaka onym ob kaka ec'es abur. Tasi em a, agŋ a feŋ ek'onŋ sogm oglog mel a b'ol ij, etŋ b'eb ow ec'os eke b'anŋ em ey okm a ow on erm esel a, etŋ wel bi cec os a egŋ egŋ ec'es abur ek'onŋ a eci.

³⁶ Kin low any okŋ nyam: igŋ nyam anŋ eke wel b'esŋ Josef, ke erm esel a igŋ'n nin af Barnabas. (Ow e nyandre el "egŋ eke b'atr egŋ sos es".) L'el Levi ec'eb em ec'egŋ eke wel ew Sipr. ³⁷ N'onŋ ogm nyam eke l'ol l'ij, etŋ l'oc ow ec'os a l'is erm esel a.

5

Ananias lele Safira ab

¹ Gbeko igŋ nyam eke wel b'esŋ Ananias, lele ey Safira ab, neny af okr em, ol el ec'ogm nyam ij. ² -L'iririr ey ab etŋ ogm a eke l'ol l'ij a, l'ubr ow ec'os ab es, etŋ l'oc likpr a n'im n'onŋ erm esel a. Li dad wel eke os a feŋ ce ana. ³ Ko Pier dad'r nine: «Ananias, bla sosome etŋ Satan otu ey'ŋ erm em, onŋ yadŋ on Abŋ Lala etŋ edŋ ogm a ek'ol ij a ec'os a e likpr ew es ee? ⁴ Gbuŋ ke ol ogm a ij a, ow el ŋ eci, etŋ ek'ol ij a yeji ow ec'os a el ŋ eci, ko yadŋ ee? Ayaf etŋ onŋ tutr kok low akpasu na ee? Ow elm agŋ onym yadŋ om, ko Nyam.» ⁵ Eke

Ananias iri sodad amua a, l'ey wus etŋ l'uw. Agŋ a feŋ ek'iri low na a ernŋ ligbel am onŋ. ⁶ Ngbafre oto ow oc sos megl a wiwrm gbad ab etŋ im oc es.

⁷ Eke wanci nyahan ec a, Ananias e yow a ek'uwm low a ek'ey ab any a ow ey akŋ.

⁸ Pier ibrm'n nine: «Dàd'm o! Onŋ ec'ogm a ek'ol ijr a ec'os a e neny a, ow ow el na ce ee?» Etŋ l'odu l'eb nine: «Ee, ow e neny a ce ana.»

⁹ Etŋ Pier dad'r nine: «Ayaf tasi otur okar neny af ŋ lel acŋ ab ebmn Nyam ec'Abŋ ab ee? Kin, agŋ a ek'oc acŋ es a ow igŋ lisany, etŋ ŋ yeji -li b'ow -l'oc -n'im'ŋ.»

¹⁰ Wanci ab af ce l'ey wus Pier ec'akr esr a etŋ l'uw. Ngbafre oto a ok akŋ etŋ ekn'n eke l'uw; -l'oc ow -n'im etŋ -l'oc ow es ec eci saw yogŋ. ¹¹ Sica Nyamel nimum lel agŋ a feŋ ek'iri ow amua a ernŋ ligbel am onŋ.

Erm esel a e meny ewr owi e kok

¹² Erm esel a am kok meny ewr lele low any iti owi noko gbél ab bieku a ec'aranŋ. Omn esel a feŋ b'as luku Nyamel gbél a e lef eb usu a ek'ij Salomo e nin a. ¹³ Egŋ ejeci kaka egŋm owm eym el em; ke agŋ a b'aw el noko ce. ¹⁴ Ko agŋ noko gbél, egŋ lel oyow ab, am ub Es Kotoko nawre etŋ -n'am eny, ¹⁵ tonŋ wel am ot olu yeji ow ebery em, érum el es faja em oglog sogo af yec'etŋ ke ba Pier

b'ubr εc a, ke in e low a εcr
 el em ec'agn abi ka af. ¹⁶ Agn
 nono am anη Jerusalem eci
 banη saw saw ab em ow; -li
 b'ism olu lel agn ek'onη abη
 enη ab, etη el fen -li b'ewl.

¹⁷ Ow sostiem, egb waw εs
 ligbel a lel agn a fen ek'anη
 in ab, ke el Sadusiεl ec'ogog
 ec'agn a, erm εsel a e low
 onη el nyamn eyr afηn es
 ton batη -l'εgn -l'eb eke -
 li ki kok ow e low. ¹⁸ -
 N'onη wel onη erm εsel a ok
 dedeku fen eci sobel ab em.
¹⁹ Gbeko ncok em, Es Kotoke
 ec'afr erm εs nyam ow fig
 sobel a e masany a, onη erm
 εsel a ok okm etη dad el
 nine: ²⁰ «Imn Nyamel gbēl
 a e gbugη a, ke obr sel ηn
 owr a e kokoba okr bieku
 a nimum.» ²¹ Erm εsel a
 elum etη ibribr fafa, igb im
 Nyamel gbēl a e gbugη a am
 yegm agη low.

Eke egb waw εs ligbel a
 lel agn a fen ek'anη in ab
 a ow a, -l'as Sanedren ek'el
 Jwifel ec'ow bebem εsel a fen
 luku, etη -l'erm Nyamel gbēl
 a ec'abu af εsel a eke k'im
 sobel ab em esη erm εsel
 a ow. ²² Ko eke -n'imn -
 l'okr sobel ab em a, -n'ηnm
 erm εsel a. -L'ewl meny -
 l'ow -n'onη Sanedren ec'agn
 a amani; ²³ -li dad nine:
 «Eke s'im a, s'εkn sobel a
 ek'abl anη tin, ke usu osu
 εsel a inym es lisany, εgn εgn
 ec'usu a ek'it a. Ko eke si
 fig masany a, s'ηnm εgn
 kaka lokm yogη.»

²⁴ Eke Nyamel gbēl a eci

abu af εsel a ec'es εw εs a
 lel egb waw εsel egbel a ec'es
 εw εsel ab ab iri amani na
 a, -l'uwm low yec'eke -li ki
 tutr ab any, etη -n'am ibrm
 low yec'ek'ηn erm εsel a.
²⁵ Ko εgn nyam anη ow etη
 dad el nine: «Irir ol! Agn a
 ek'onyn okr sobel em a anη
 Nyamel gbēl a e gbugη a,
 etη -n'am yegm bieku a low
 yogη.» ²⁶ Kpekη abu af εsel
 a ec'es εw εs a lele in ec'agn
 ab ab im etη ot erm εsel a
 ow. Gbeko -l'ewm lec em,
 anke -n'am uru eke bieku a
 ki wowl el mebn.

*Wel onη erm εsel a im
 Sanedren ec'agn a ec'any af*

²⁷ Sica eke -l'otr wel -l'owr
 a, -l'ot wel -n'im Sanedren
 ec'agn a ec'any af, etη egb
 waw εs ligbel a am ibrm
 el ow. ²⁸ Li dad wel nine:
 «Ey, s'edηn onη kpon kpon
 kpon eke kί yegamn agη low
 εgn na e nin em. Ko kin,
 omunin onη e low yegm ab
 es Jerusalem ec'eb a nimum
 em etη am ocr in e low
 a e low εwr ey af.» †
²⁹ Ko Pier lel erm εsel beb
 ab ab dad nine: «Ow it
 eke si k'elum Nyam, ko ow
 elm agη. ³⁰ Onη, εwr Jesu
 olikη af, ibir ir, ko ey lagηel
 e Nyam a igbm'n low em.
³¹ Nyam onη igbl'l ogη in e
 lidr abu af etη εw'r Es εw
 εs lele Sog εs ab, yec'etη ke
 ow onη Israel eyη abusu itηn
 erm em, ke ηn el e sikpl a
 ec'oc ap. ³² Ey, s'ij ow amua
 e danju, ey lel Abη Lala a

eke Nyam ɔŋ aɣŋ a eke b'ɔny in ec'elum ab ab.»

³³ Eke Sanedren ec'agŋ a iri sodad amua a, erm ebl el afŋn es, etŋ -n'am erur eke -li k'ibi erm esel a. ³⁴ Gbɛkɔ el em a, Farisi nyam anŋ eke wɛl b'esŋ Gamaliel, † ol e low yɛgm ɛs ligbɛl eke dedeku a b'elum. L'igb Sanedren ec'agŋ a ec'araŋn etŋ l'ibrm eke wɛl k'ɔŋ erm esel a ok ɔkm tɛl yɛ; ³⁵ etŋ li dad wɛl nine: «Israel ec'agŋ, low yec'eke b'ow kokr agŋ amua na a, ɛwr ow e low erm. ³⁶ Ɔkan eke ow ibnm yeji, etŋ Tedas ey ɔkm am ocr in sosi any ɛs ligbɛl, etŋ agŋ eke k'ij agŋ duw im ɛŋn'n. Kɔ eke wɛl ibi'r a, agŋ a fɛŋ ek'us'r jam a ɔmu es, etŋ el e low a yeji oc es. ³⁷ In e jam a, agŋ awl e lakpo ab af, Judas Galile iy a ey ɔkm, etŋ agŋ nɔnɔ us'r jam. Kɔ in yeji, eke wɛl ibi'r a, agŋ a fɛŋ ek'us'r jam a ɔmu es. ³⁸ Ow sosiem a, m'am dad ɔny, k'usr agŋ amua e low jam ij, kɔ ɛlul el es -n'im. Eke el e low a lel el e juma ab ab el agŋ em eci, ow b'ow oc es. ³⁹ Gbɛkɔ ek'ow el Nyam em eci tasi, k'ɔtumɔn ɔnymn ŋuŋnmn. ɛwr erm ke ow k'elm Nyam ogŋmn ar!»

Sanedren ec'agŋ a ɛŋŋ

Gamaliel ec'odad a eb. ⁴⁰ - L'ɛwl -l'esŋ erm esel a ow, -n'ɔŋ wɛl ɔr wɛl etŋ -l'ijl wɛl nɛny eke wɛl ki dadm odad Jesu e nin em ij, etŋ -li wal -l'ok wɛl es. ⁴¹ Erm esel a ok ɔkm Sanedren ec'agŋ a ec'araŋn sos em iŋn em, anke Nyam ɛkn eke -l'el agŋ ek'it eke wɛl k'ijr gbre Jesu e nin a sosiem. ⁴² Etŋ sɛŋŋ fɛŋ, Nyamel gbɛl a e gbugŋ a lel akŋ akŋ ab, abu anŋ el em -n'am yɛgm agŋ low etŋ -n'am ɔb Mesi a ek'el Jesu a ec'Amani Mamn a e kokoba.

6

Wɛl sɔsum agŋ lɔbŋ ot eke k'elum erm esel a abu

¹ Lɛŋŋ ab em eke jam esel a e nɛny a am bobn a, el em eci Jwifel eke b'ɛbr Grɛk a am ebl erm ok el a eke b'ɛbr Ebre ab af, dad eke wɛ'n ɛwm el ec'ɛŋnyɔw a e low any eke ow'n bi sig ob cɛc e wanci a. † ² Erm esel lew yony a as jam esel a nimum luku etŋ dad el nine: «Ow ɛbam eke si k'ɛw Nyam ec'odad a e dad es, ke s'am ɛkn ob ij e cɛc owi. ³ Ow sosiem agŋ lisijimɛl, sɔsumn ɔny ec'araŋn a agŋ amamn lɔbŋ ek'Abŋ Lala lele sɛwr ab iy em gbɔŋ otr, ke s'ɔc juma ikŋ na e low s'abul el. ⁴ Ow b'ow ɔŋ ey abusu ke

† **5:34** Gamaliel el Jwifel ec'ol e low yɛgm esel ab em ec'ɛŋŋ ligbɛl nyam. L'el Sanedren ec'agŋ ab em e nyam, etŋ in ec'agŋ eke li yɛgm low ab em e nyam el Pɔl (Ob Kok 22.3). † **6:1** Madu ɔkr em yogŋ etŋ, Jwifel a cɛc sakp yony: 1) agŋ eke irm Israel wus af ke b'ɛbr Grɛk ek'el el ec'ɛbr e wɛl ew el ow em a; 2) agŋ ek'ir Israel wus af ke b'ɛbr Ebre. Agŋ sakp yony mum eci tutr a lele eb ir ab ab ókrm af. Agŋ a eke ir etu eb a el eci susu em b'ɛwl ow ir Israel anke Jwifel b'erur eke wɛl k'oc im oc el es Israel wus af. -Li b'uw -l'igŋ el ec'ɔyɔw a -l'ok es. Ow anake Jerusalem, ɛŋnyɔw nɔnɔ anŋ eke b'ɛbr Grɛk a.

s'úcu Nyam η̄oη̄n lele Nyam odad dad ab e low s'ony es s'am kok.»

⁵ Jam esel a nimum eη̄η low a eb, et̄η kin aη̄η a eke -li s̄ōsumn -l'otr a ec'en; Etien ek'om̄n lel Ab̄η Lala ab iy em gb̄oη̄, Filip, Prok̄ōr, Nikan̄ōr, Tim̄ō, Parmenas lele Nikola ek'el Antiōs eb em ec'eη̄η, ke leη̄η ek'ec ab em eη̄η Jwifel e Nyam nuη̄ iη̄η a e low eb a. ⁶ Sica -l'ot -li yeη̄m wel erm esel a et̄η -l'at wel abu nuη̄ -ni η̄oη̄n Nyam -n'oȳ wel.

⁷ Nyam ec'odad a am eb es, jam esel a am bobn n̄ōn̄ō Jerusalem eb em, et̄η egb waw esel n̄ōn̄ō am ōny om̄n Jesu em.

Etien ec'ony owi

⁸ Etien eke Nyam ec'owro lele lec ab iy em gb̄oη̄ a, am kok low any iti owi lele meny ewr eη̄bel ab eb eȳη a ec'araη̄n. ⁹ Nyam nuη̄ iη̄η usu a eke wel b'es̄η̄ "Madu e wel eb elu es" ec'aḡη nyam nyam am atar ów es Etien ab. -L'el Jwifel ek'ann̄ Siren eb em, Alesandri eb em, Silisi wus af lele Azi wus af ab ec'aḡη ek'ir Jerusalem. ¹⁰ -L'otumn -l'akamn ow es ów es atar ab em, an̄ke n'am dad ów Ab̄η Lala e s̄ewr a ek'am ōη̄'n ab em. ¹¹ Ow sosiem, -l'ub aη̄η abu es, yec'et̄η ke aη̄η a dád ese: «S'iri -li dad ów -l'obr Mois lele Nyam ab any!» † ¹² Nene em anake -n'am ok dedeku a, aη̄η ekpekp̄ a lele ol e low yeη̄m esel ab ab al lokm a. -L'okr Etien es, -n'ony ow

et̄η -l'oc -n'im ow Sanedren ec'aḡη a ec'any af. ¹³ -L'ot aη̄η ek'am ij dan̄ku yad̄η em ok Etien af a yēji -l'ow, et̄η -n'am dad -l'ese: «Eη̄η na, wanci kpaη̄ neny b'ann̄'n em n'am dad ów eη̄η l'ok ey e Nyamel gb̄el lala na lele Mois ec'ol ab ab af! ¹⁴ S'iri li dad eke Nasaret e Jesu in b'ow in bubm ey e Nyamel gb̄el na in ok, ke ow'n tit̄η eb ir a eke Mois in ōη̄ ey a.» ¹⁵ Aη̄η a feη̄ ek'ann̄ Sanedren e luku as ab em a am ler Etien gbiy et̄η -l'ekn eke ow ec'any a ann̄ ese afr erm es ec'any ab af.

7

Etien ec'odad e dad

¹ Egb waw es ligbel a ibrm Etien nine: «Ów amua eke wel am dad η̄ e lís a, k̄o nawre ee?» ² Etien odu eb dad nine: «Aη̄η lisijimel lel aη̄η esel ab, iη̄η̄n loru es irir: eke ey laḡη Abraham ann̄ Mesopotami wus af a, gbuη̄ eke li k'im l'ir Aran a, anygbel e Nyam elu sos ōkm yeη̄m'n. ³ Li dad ow nine: "N̄ȳgb̄oη̄ η̄ ec'eb na lele η̄ ec'eb na em ab, ke im eb a eke mi b'ow m'ok̄η̄η̄ abu ab em!"† ⁴ Ow sosiem Abraham η̄gb̄oη̄ Kalde eȳη ec'eb ab em et̄η im ir Aran. Sica eke es uw oc es a, Nyam oc ow'r eb na em eke iir leη̄η na em a. ⁵ Eb na em, Nyam ōom Abraham usu kaka, l'ubrm usu logli yēji n'oōm ow; gbek̄o Nyam

† 6:11 Bèbmn Matie 26.59-61; Mark 14.55-58. † 7:3 Ekn Nuη̄ Jb 12.1.

ij neny eke b'ow oc wus a nimum ɔŋ'n, ke in ec'alaw a eke b'ow anŋ in em ok ɔkm a, el yeji idr wus a. Ke legŋ ab em a, Abraham ɔnym iy kaka. † ⁶ Kin yec'eke Nyam dad'r: "N ec'alaw b'ow ir etu eb, etŋ yogŋ -li b'ow -l'el madu wel ijr el gbre ton akpo duw. ⁷ Gbekɔ eb a eke ŋ ec'alaw a b'ow el madu el ec'abu em a, mi b'ow mi jej el e low m'ok. Ow e jam a, -li b'ow -l'igb yogŋ ke -l'ow -l'igŋ'm nunŋ aŋa na."† ⁸ Etŋ Nyam kok sinm na Abraham ab ek'ow e meny ewr el likr es ubr. Ow em Abraham ubr jim Isak likr es eke l'ew ow ba ow b'ij seŋŋ niwn a; eben neny nyam Isak yeji bubr Jakob likr es, etŋ Jakob yeji bubr jimel ek'el ey lagŋel lew yony a ekr es. †

⁹ Sica ey lagŋel ɔnyn Josef nyamn eyr, etŋ -l'ɔl -l'ij ow eke ow k'el adu Ejipt. Gbekɔ Nyam anŋ in ab; ¹⁰ l'eb l'elu ow es gbre feŋ em. N'ɔŋ ow nunŋ em ɔny etŋ Faraɔn ek'el Ejipt ec'eb ebu a ec'any af, l'akpal ow. Faraɔn ew Josef Ejipt eb a lel in ec'akŋ a ec'ob feŋ ab ec'es ew es. ¹¹ Lek ligbel ey Ejipt eb em lele Kana eb em ab. Ow ɔŋ gbre am afŋŋ es, etŋ ey lagŋel ɛŋnm ob kaka eke k'ij. ¹² Eke Jakob iri ek'ob ij

anŋ Ejipt a, l'erm jimel ek'el ey lagŋel a im akp nyam. ¹³ Sica eke -n'imn sakp yony em a, Josef okm sos ɔkm lisijimel a uw'r any, etŋ ow ɔŋ Faraɔn uw Josef ec'agŋ ab any. ¹⁴ Etŋ Josef ɔŋ wel im oc es Jakob lel in ec'agŋ a feŋ ek'ij agŋ ekŋ nyahan agŋ lew yen a ow. ¹⁵ Jakob ow ir Ejipt tonŋ uw yogŋ, ey lagŋel a yeji. ¹⁶ Wel ot el e sos meŋl a im Sikem, etŋ uwɔmu a ek'Abraham ɔl os em Amɔr jimel ec'abu em Sikem banŋ a wel ot el es. †

¹⁷ Sica eke legŋ ow titm eke Nyam ki kok ów a feŋ eke l'ewar Abraham a, ey ec'agŋ a am eny bobn Ejipt eb ab em. ¹⁸ Etŋ eb ebu ejeci nyam eke uwm Josef any a, ey ɔkm am nyimn eb a. ¹⁹ Eb ebu na eju ey ec'agŋ a etŋ ɔnyn ey lagŋel milɔlu, ɔny el lec em -li digŋ el ec'ey meny nenym -l'ok es eke k'uw. † ²⁰ Legŋ ab em anake wel ew Mois a; l'el iy ek'akpl ke Nyam erur. Wel gbagbl'l es ec'akŋ a ton awl nyahan. ²¹ Sica eke wel igŋ elu'l es a, Faraɔn jow a oc'r etŋ gbagbl'l ese in ec'iy lokm af. † ²² Ow ɔŋ Mois uw Ejipt eyŋ e low feŋ any, etŋ l'el eŋŋ gbawru odad ebl em lel ów kok em ab.

²³ Eke Mois ɔny akpo ekŋ yony a, l'erur eke li k'im

† **7:5** Akr 4: ɛkn Nunŋ ɔb 11.31; 12.4. Akr 5: ɛkn Nunŋ ɔb 17.8. † **7:7** Nunŋ ɔb 15.13-14; ɔkm Ok 3.12. † **7:8** ɛkn Nunŋ ɔb 17.10-14; 21.4. † **7:16** Akr 9: ɛkn Nunŋ ɔb 37.11,28; 39.2,21. Akr 10: ɛkn Nunŋ ɔb 41.39-41. Akr 11: ɛkn Nunŋ ɔb 41.57; 42.1-2. Akr 13: ɛkn Nunŋ ɔb 45.1,16. Akr 14: ɛkn Nunŋ ɔb 45.9-10, 17-18; *agŋ ekŋ nyahan agŋ lew yen*: Nunŋ ɔb 46.27, Septant em ec'odad wel oc. Akr 15: ɛkn Nunŋ ɔb 46.1-7; 49.33. Akr 16: ɛkn Nunŋ ɔb 23.3-16; 33.19; 50.7-13; Joswe 24.32. † **7:19** Akr 17-18: ɔkm Ok 1.7-8; Akr 19: ɛkn ɔkm Ok 1.10,11,22. † **7:21** ɛkn ɔkm Ok 2.3-10.

l'ekn Israel eyη ek'el in ec'abr ec'agn a. ²⁴ L'ekn Ejipt iy nyam ek'am onyn Israel iy nyam milolu; l'eb ow ec'usu a eke li ki dogηn ow, etη low a eke li ki kok l'obar any ab em l'ibi Ejipt iy a. ²⁵ Li tutr eke lisijimel Israel eyη a b'ow iri eke Nyam am ow ecr in em eb elu el es, kō -l'irim eben. ²⁶ Eke legη eny a, Mois uyum Israel eyη yony ek'am ogη mum ab, etη l'erur eke li k'onny l'okr wēl em. Li dad wēl ninē: "Em lawlēl, ony agη lisijimel ofr eel, bla sosiem etη am onyanin milolu ee?" ²⁷ Kō egη nyam a ek'am onyn lawl a milolu a itr Mois etη dad'r ninē: "Kō η, bwo ew'η ese ey ec'es ew es af, ese ey e jej ok es af ee?" ²⁸ Am erur eke k'ibi'm ese elēl eke efi cē, ibi Ejipt iy ab af ee?" ²⁹ Eke Mois iri sodad amua a, l'uru es n'im l'ir Madian etη l'ew ey yony yogη. †

³⁰ Eke akpo ekη yony ec'a, loj a e titm Sinayi lafeny ab em, afr erm es nyam yegm Mois sos, duw luku ek'am iri al ab em. ³¹ Eke Mois ekn eben a, ow ew'r any iti. Gbēkō eke l'erur e li k'eri n'im li titm ke l'ēkn a, l'iri Es Kōtōkō e lebl ek'am dad'r ese: ³² "M'el alagηel e Nyam, Abraham, Isak lele Jakōb ab e Nyam." Mois erηn am ony ufη etη otum igblm any ogη.

³³ Etη Es Kōtōkō dad'r ninē: "Ony η eci cōkrukpo a ot es akr em, anke usu a ek'inym es a, usu lala. ³⁴ M'ekn em ec'agn a e gbre ek'am ij Ejipt a, m'iri el e somu ikη a etη m'us es eke mi ki sōg el. Ōw, ke sica m'erm'η Ejipt." †

³⁵ Mois nyam a cē eke Israel eyη ogη ke dad'r ninē: "Bwo ec'egη ew'η ese ey ec'es ew es lele ey e jej ok es af a," † in cē Nyam erm'n ese es ew es lele sōg es af, afr erm es a eke elu sos okm yegm'n duw luku ab em a ec'abu elum em. ³⁶ Mois anake ony Israel eyη ok okm Ejipt, low any iti owi lele meny ewr owi e li kok eb ab em, Okij Ebl a ogη a lele loj ab em eke -n'anηn tonj ij akpo ekη yony a. † ³⁷ Emeny Mois na cē anake dad Israel eyη ninē: "Nyam b'ow awη onykokobaob es nyam ese em af'eke b'ow el ony ec'agn ab em ec'egη nyam." ³⁸ Eke Israel eyη as luku loj a, Mois anake anη ey lagηel lele afr erm es a eke am dad'r odad Sinayi lafeny af a ec'aranj a; etη l'eb sel eηn e sodad Nyam ogη l'ow n'onj ey. †

³⁹ Gbēkō ey lagηel egηm onym in ec'elum; -l'igη ow etη -l'erur eke -li k'ewl meny -n'im Ejipt. ⁴⁰ -Li dad Arōn ninē: "Kōk sinyam eke b'an es ey ec'any af'ōη ey, kō Mois ek'onny ok ey okm Ejipt a,

† 7:29 Akr 23-29: Okm Ok 2.11-15, 21-22; 18.3-4. † 7:34 Akr 30 tonj 34: Okm Ok 3.1-10. † 7:35 Okm Ok 2.14. † 7:36 Akr 35: Okm Ok 2.14. Akr 36: Okm Ok 7.3; 14.21; Awl 14.33. † 7:37 ese em af:odad na Grek em a, wēl otu ek'itjn ejec'em dad ese ese elēl eke l'erm im ab af. Ol Okn 18.15-18. † 7:38 Ekn Okm Ok 19.1-20.17; Ol Okn 5.1-33.

s'uwmm low yec'eke eñn'n ab any." 41 -Li kok id ewli eše nyàm af etj -li waw egb - n'òj ow, -li gbegbl es nyàm na ek'el obi -li kokr a eci. † 42 Nyam òny nyamn oc el es af etj egb el es -l'igj afr e mìlél nuñ, eše elel eke wèl nòn kokoba òb esel e lel em ab af:

Israël eyj, tasi, em apr'm mindey lele segb waw ejec'ab

loj a eke anjñ tonj ow ij akpo ekj yony ab ee?

43 Njan! Gbekò abur òny e nyàm Molòk eci nuñ igj èl a

lele òny e lél nyàm Refan e meny ewr ab ab owr, ekj em nyàm amua eke kokr eke k'igjñ nuñ a.

Na sosisem anake mi b'ow m'ewl òny madu òkr em, usu eke ibn akm Babilòn. †

44 Gbad em èl a eke sinm a e lel anj em a, ey lagjel ònym ab loj a. Wèl us'r kpe kpe eše elel eke Nyam yegmn Mois ab af. 45 Gbad em èl ikj na wèl oc'r òj ey a ek'usr ey lagjel usu a; -l'oc ab -n'im legj ab em eke Joswe am nyimn el a. Nyam ogj eb eb a ek'anj el anym a, etj -l'eb seb a. Èl a gbè

anj tonj igj David e legj em a. † 46 David eñn bibm Nyam ec'any af etj l'ibrm ow abusu eke li k'us èl nyam n'òj Jakòb e Nyam a. † 47 Gbekò, Salomò anake us èl a. † 48 Ke Afr Kpekpe e Nyam a írm mel ek'agj ec'abu b'us ab em, eše elel eke kokoba òb es a dad ab af:

49 Nyam dad nine: "Afr el em ec'eb ir usu,

etj wus el em ec'akr es ok usu.

Bogj ec'èl tasi òtur eke k'usr òjn'm ee?

Bogj ogj tasi m'òtu eke mi k'ir ee?

50 Etj kò ow elm em obi mi kokm mob amua feñ ee?" †

51 Òny agj és efuu ek'ony ec'erm lel òru ab babl Nyam ec'esj a e lís; seğj feñ am atarir Abj Lala ab ce! Òny anjñ eše òny lagjel ab af!

52 Bogj eci kokoba òb es òny lagjel ijrm gbre ee? -L'ibi agj a ek'òb el Neny Nyam Ès nyam coco a eke k'ow a e kokoba a; etj sica in anake òny ejur ir ke ibir ir a. †

53 Òny eke Nyam ecr in ec'afr erm esel ab em òj òny in

† 7:41 Akr 39: Èkn Awl 14.3; Akr 40: Òkm Ok 32.1; Akr 41: Òkm Ok 32.2-6.

† 7:43 Akr 42 tonj 43: Amos 5.25-27, Septant em ec'odad wèl oc. *Molòk*: Amori eyj e nyàm eke Nyam ifn akm sinyam a feñ. In eci nuñ igj ab em li b'ibrm eke wèl k'oc etuey wawr egb òj'n (Ob Ap 18.21; 20.2-5; 1 Èb Ebu 11.7; 2 Èb Ebu 23.10; Jeremi 32.35). *Refan*: nyàm sig nyam eke wèl b'igj nuñ eše lél ligbel nyam Saturn ec'es ew es af. † 7:45 Èkn Òkm Ok 25.9,40; Joswe 3.14-17. † 7:46 *Jakòb e Nyam*: Ob Kok eci silèl esig olog em a *Jakòb ec'alaw*. 2 Samiel 7.1-16; 1 Ów e Wèl Nòn 17.1-14. † 7:47 Èkn 1 Èb Ebu 6.1-38; Ów e Wèl Nòn 3.1-17. † 7:50 Esayi 66.1-2. † 7:52 Bèbmn Esayi 63.10; 2 Ów e Wèl Kok 36.16; Matie 23.31.

ec'ol a, † ɔny, eluamn ol ikɛ na!»

Etien e luw owi

⁵⁴ Sanedren ec'agɛ a erm ebl afɛn es sodad amua eke -l'irir a sosiem, etɛ -n'am sasagr an em -l'ok Etien af. ⁵⁵ Kɔ ek'Abɛ Lala iy'r em a, n'am ler afr; etɛ l'ekn Nyam ec'anygbel a lele Jesu ek'inym es Nyam e lidr abu af ab. ⁵⁶ Li dad ninɛ: «Èkan, m'am ekn afr eke fig lele eɛɛ ec'Iy ek'inym es Nyam e lidr abu af ab.»

⁵⁷ Eke -li b'iri ebɛn a, -li babl ɔru es etɛ -n'am babarm. El fɛɛ -l'ok Etien af, ⁵⁸ -l'ɔdu -l'ɛlu ow ɔkm baɛn a, etɛ -n'am ɔr ow mebn em eke -li k'ibi ow. Adanɛ a ok el e mob sus em ab es ngbafɛ nyam eke wɛl b'ɛsɛ Sɔl a ec'anym eke k'ɔsu. ⁵⁹ Eke wɛl am ɔr'r mebn em a, Etien am nɔɛn Nyam ɛsɛ: «Ès Kɔtɔkɔ Jesu, èb em ec'abɛ a!» ⁶⁰ Ow e jam a, l'ok ɔwrɔkp wus etɛ li barm lebl tuɔtuɔ em ninɛ: «Ès Kɔtɔkɔ, k'ɔɛ el -li k'ɛbr em e luw na e ligbɔw!» † Eke li dad sodad amua ba ow b'uwr a, l'ok sel es.

8

Sɔl am ijr Nyamel gbɛ

¹ Sɔl eɛɛ Etien ec'ibi a e low eb. †

Lɛɛɛ a ɛɛ gbɛ ijr ligbel ɔbr Nyamel ek'anɛ Jerusalem a.

Agɛ a ek'ɔny ɔmn a fɛɛ uru ɔmu es Jude lele Samari ab e wus ab af; erm ɛsel a gbɛ urum es. ² Agɛ ek'ɔny Nyam e muru a oc Etien im oc es etɛ ikɛ in e luw a ec'ɔɛn nɔɛɔ. ³ Kɔ Sɔl ek'erur eke ki nɔɛn Nyamel a, aam akɛ akɛ ɔny agɛ a fɛɛ ek'ɔny ɔmn a, eɛɛ lele ɔyɔw ab ok sobel em. †

Filip am ɔb Amani Mamn e kokoba Samari ec'eb ligbel ab em

⁴ Sica agɛ a ek'ɔny ɔmn ke ɔmu es a, am ɔb Amani Mamn e kokoba usu a fɛɛ. ⁵ Filip im Samari ec'eb ligbel ab em etɛ am dad eb eyɛ a Mesi a ec'odad. ⁶ Dedeku a nɛny af okr em am ɛw Filip ec'odad a erm af, anɛ -n'am iri etɛ -n'am ekn mɛny ɛwr a eke n'am kok a. ⁷ Tasi em a, abɛ eɛɛ am babarm ok ɔkm ɔlu nɔɛɔ em, etɛ agɛ e bubm es lel akr kɛɛɛ ɛsel nɔɛɔ ab yeɛi am ewl. ⁸ Ow ɔɛ sos em inɛn ligbel ey eb ab em.

⁹ Igɛ nyam eke wɛl b'ɛsɛ Simɔ ikɛ anym anɛ baɛn a. Li bi kok cam owi etɛ li b'ɔɛ Samari eyɛ nimum anɛ low any iti ligbel em. Li b'ocr in sosi any ɛs, ¹⁰ etɛ agɛ a fɛɛ, igɛ ngbafɛ tonɛ agɛ ekɛkp a b'ɛw in e low erm af. Wɛl bi dad ɛsɛ: «Èɛɛ na “Nyam ec'abusu”, yec'a eke wɛl b'ɛsɛ “Abusu Ligbel

† **7:53** Amani Sig em a, ow elm afr erm ɛsel e low wɛl dadm (ɔkm Ok 19), kɔ ol e low yeɛm ɛsel beb e tutr em a, Nyam ec'ol a eke Mois eb Sinayi lafeny af a, ow el afr erm ɛsel em ow ɛcr. Bèbmɛn Galat 3.19; Ebre 2.2. † **7:60** Bèbmɛn Luk 23.34. † **8:1** Bèbmɛn Ob Kok 22.20. † **8:3** Bèbmɛn Ob Kok 22.4-5; 26.9-11. † **8:10** *Abusu Ligbel a*: Nyam e nin nyam; agɛ bi tutr eke Simɔ el Nyam in obi eke am ey ɔkm.

a.” » † 11 -Li b'ew ow e low erm af nɔnɔ, anke legɲ kpekpe etɲ, li kok ów any iti owi n'ɔɲ wɛl in e cam owi ab em. 12 Gbɛkɔ sica Filip ɔb el Amani Mamn a, Nyam e gbrenɣbi usu a lele Jesu Krist e nin ab ab e kokoba. Agɲ a fɛɲ ek'ub nawre a, egɲ lele ɔyɔw ab, wɛl ok el mij nuɲ. 13 Simɔ in obi yeji ub nawre etɲ wɛl ok'r mij nuɲ; li b'anɲ Filip saw etɲ meny ewr eɣbɛl a lele sakrowa ab ab eke n'am ɛkn ow am kok a e low am iti'r any.

14 Eke erm esɛl ek'anɲ Jerusalem a iri eke Samari eyɲ egɲ Nyam ec'odad a eb a, -l'erm Pier lele Jan ab im yogɲ. 15 Eke -n'imn -l'okr yogɲ a, -ni nɔɲɲ Nyam agɲ a ek'ub nawre a eci, yec'etɲ ke wɛl ɛɲɲ Abɲ Lala. 16 Tasi em a, Abɲ Lala k'usm es el em ec'egɲ kaka af; kɔ mij nuɲ gbɛ wɛl ok el ɛs Kɔtɔkɔ Jesu e nin em. 17 Ca Pier lele Jan ab at el abu nuɲ etɲ -n'ɛɲɲ Abɲ Lala.

18 Eke Simɔ ɛkn eke erm esɛl a am at agɲ a ek'ub nawre a abu nuɲ ke -n'am ɛɲɲ Abɲ Lala a, n'am ɔl eke li k'ɔɲ Pier lele Jan ab os. 19 N'am dad l'ɛsɛ: «Em yeji, ɔɲɲ'm abusu ikɲ na, yec'etɲ ke egɲ yec'eke mi b'at abu nuɲ a ɛɲɲ Abɲ Lala.» 20 Kɔ Pier dad'r nine: «Ke ɲ ec'os a lele ɲ obi ab úgɲɲ es, anke ɲ e tutr em a, wɛl ɔtu eke

k'ɔl Nyam ec'ob ap a os em! 21 Low na otm'ɲ es etɲ ɲ e low yeji anm em, anke ɲ ec'erm a inyam Nyam ec'any af. 22 Ìgɲ ɲ ec'ów tutr eɲɲɲ a ok es, ke ɲɔɲɲ ɛs Kɔtɔkɔ yec'etɲ ke ek'ow it, l'óc tutr na ek'ony a l'ap'ɲ. 23 Tasi em a, m'am ɛkn ek'ów tutr lolo iy'ɲ em gbɔɲ etɲ el sikpl ec'adu.» 24 Simɔ dad Pier lele Jan ab nine: «ɔɲɲ obi nɔɲɲ ɛs Kɔtɔkɔ ɔɲɲ'm, yec'etɲ ke ów amua fɛɲ eke dadr a k'ɛɲɲm im.»

25 Sica eke erm esɛl yony a ij danɲu ke dad ɛs Kɔtɔkɔ ec'odad a, -l'ɛwl -n'im Jerusalem. Ejagb eke -l'usr -n'aam a, -l'ɔb Amani Mamn e kokoba Samari e seb nɔnɔ em.

Filip lel Etiopi iy igɲ agbru ab ab

26 Sica ɛs Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam dad Filip nine: «B'ow imn esr em ec'a, ebr a ek'am usr meny es Jerusalem etɲ imn Gaza ec'ab af, yec'a ek'ecr loj a.»

27 Kpekɲ Filip igb im. Etɲ ebr ab af, n'ɛɲɲ igɲ nyam; ow el Etiopi iy igɲ agbru nyam, juma es ligbɛl eke b'ɔsu Etiopi ec'eb eb yɔw Kandas a ec'ob ɔny a fɛɲ. † L'ow Jerusalem l'igɲ Nyam nuɲ 28 batɲ n'am ɛwl meny n'im in ogɲ a. Li sig es in e letɲ a eke gbɲɲkɔ b'odu ab em n'am awl kokoba ɔb ɛs Esayi e lel a. 29 Abɲ Lala dad

† 8:27 Legɲ ab em, eb nɔnɔ em agɲ a eke b'ɛkn ɛb ebu a ec'ɔyɔw a e lís e low a, wɛl b'ot el ɔri ey es yec'etɲ ke -li k'ɛruamn ɔyɔw amua ab. Jwifel ɛrurm low na. Ol ɛɲɲ eke agɲ amua k'anɲ Jwifel e luku as em (Ol ɔkn 23.2). Gbɛkɔ Nyam e gbrenɣbi usu a ek'am ow ab em, -li b'ow -n'ɛɲɲ usu. ɛkn Esayi 56.3-6.

Filip nine: «Îm toŋ ke títm lætŋ a.»

³⁰ Filip uru es im titm lætŋ a etŋ iri Etiopi iy a ek'am awl kokoba ɔb es Esayi e læl a. L'ibrm ow nine: «Kɔ læl a ek'am awl a ow am ok'ŋ es sos em ee?» ³¹ Igŋ a ɔdu eb nine: «Ayaf ow ɔtu eke k'ok'm es sos em ek'egŋ otarm akr okm im ee?» Etŋ li dad Filip eke k'ey lætŋ ab em ke sig'r es saw. ³² Læl a e n'am awl a el na:

Esɛ liceb eke wɛl b'oc im ibi usu af,
esɛ licebli eke baram agŋ a ek'am iri'r
suw es a ec'any af ab af,
li dadm low kaka.

³³ N'ɛŋŋ ɛs etŋ emɛny wɛl egŋm in e low ij a ɔɔm'n.

Kɔ bwo b'ow dad in ec'ey ec'odad ee?

Tasi em a, in e sel uwr wus na af.†

³⁴ Igŋ a ibrm Filip nine: «M'am ŋɔŋŋ'ŋ dad'm, kokoba ɔb es a, bwo ec'egŋ ec'odad n'am dad ee? Kɔ in obi e low oglog egŋ ejeci e low n'am dad ee?»

³⁵ Filip ɔb nuŋ odad ikpr na af, etŋ am otar Jesu ec'Amani Mamn a ec'ow akr ok'r. ³⁶ Eke -n'anŋŋ ejagb ab af -n'aam a, -l'ok usu nyam eke mij anŋ etŋ igŋ a dad nine: «Kin mij, bla lowi am ɛdŋŋ'm eke mi k'ok mij nuŋ ee?» [³⁷ Filip dad'r nine: «Eke ɔny ɔmn ŋ ec'erm fɛŋ em, ɔtu eke k'ok mij nuŋ.» Etŋ egŋ a

dad'r nine: «M'ony ɔmn eke Jesu Krist el Nyam ec'Iy.»]

† ³⁸ Etŋ n'ɔŋ lætŋ a inym es. Filip lele igŋ ab ab us es mij ab em etŋ Filip ok'r mij nuŋ. ³⁹ Eke -n'anŋŋ mij ab em -l'okr ɔkm a, kpekŋ ɛs Kɔtɔkɔ ec'Abŋ ɔny Filip oc es etŋ igŋ a ɛknm'n ij; gbɛkɔ sos em inŋ em Etiopi iy a eb ejagb aam. ⁴⁰ Etŋ kpekŋ Filip ɛkn eke ow el Asɔt baŋŋ † anake n'anŋ a, etŋ n'am ɛc l'ɔb Amani Mamn e kokoba baŋŋ baŋŋ a toŋ l'ok Sesare.

9

Sol ec'erm em itŋŋ owi

¹ Lɛgŋ ab em a, Sol ec'ermij ebr a el ke n'am ɔɔr ɛs Kɔtɔkɔ e jam ɛsɛl a abr wɛl ec'ibi eci. N'im n'ɛŋŋ egb waw ɛs ligbɛl a ² etŋ l'ibrm ow eke ow k'ɔŋ'n silel ek'ow em Damas eb em e Nyam nuŋ igŋ susu a wɛl k'uwr'r any, yec'etŋ eke n'ɛŋŋ agŋ, egŋ oglog ɔyɔw ek'am us ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a, l'otu n'ony wɛl ke l'ot wɛl l'ow Jerusalem.

³ Eke Sol us ejagb aam Damas ke n'am titm yogŋ a, kpru em, usu ayl anŋ afr ejn iwr elul il em. ⁴ L'ey wus etŋ l'iri lebl nyam eke am dad'r ɛsɛ: «Sol, Sol, kɔ bla sosiem etŋ am ijr'm gbre ee?» ⁵ L'ibrm ow nine: «Egŋ gbɛl, kɔ bwo el'ŋ ee?» Etŋ lebl a ɔdu eb dad'r nine: «Em Jesu ek'am ijr gbre a.

† **8:33** Esayi 53.7-8, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † **8:37** Ob Kok e silel esig nɔnɔ em a, wɛl ɛŋŋm sodad ek'anŋ ob na [...] ec'araŋŋ a. † **8:40** Asɔt el Filisiel eci baŋŋ sig e wɛl b'ɛŋŋ Asidɔd. 1 Samiel 5.1-7.

⁶ Sica igb wus, im eb ab em, yogη wel b'ow dad'η low yec'ek'it eke ki kok a.»

⁷ Agη a ek'us ejagb Sol ab a uk inym es etη -l'otumn -li dadmn low kaka; -n'am iri lebl a gōη, kō -l'eknmn egη kaka. ⁸ Sol anη wus igb etη pig pig anyamn, kō l'otum l'eknm low kaka. Wel ony'n abu oc'r im Damas. ⁹ Segη emum nyahan eke l'otum l'eknm es, l'ijm ob kaka ke l'egηm mij yeji.

¹⁰ Damas yogη jam es nyam anη eke wel b'ēsη Ananias. Es Kōtōkō yegm'n sos es ekn em etη dad'r ninē: «Ananias!» L'egη ninē: «Es Kōtōkō, kin em.» ¹¹ Es Kōtōkō dad'r ninē: «Igb caca cε im ebēη eke wel b'ēsη "Nyim Nyim" ab em, ke Judas ec'akη a, ibrm egη nyam eke wel b'ēsη Sol, Tars iy. N'ann Nyam ηōηη em wanci na af. ¹² Etη es ekn em, l'ekn egη nyam eke wel b'ēsη Ananias ek'am ey akη at'r abu nun yec'etη ke emeny l'ōtu l'ekn es.» ¹³ Ananias odu eb dad'r ninē: «Es Kōtōkō, agη nōnō dad'm egη na e low etη -li dad'm ów enūη fēη eke li kok η ec'agη ek'ann Jerusalem a e lís. ¹⁴ Etη l'ow anη abusu a ek'egb waw esel egbel on'n ab ab eke li k'ony agη a eke b'ēsη η e nin a.» ¹⁵ Gbēkō Es Kōtōkō dad'r ninē: «Im, anke mi sōsum egη na m'oc etη mi b'ow m'ecr in em m'elū em e nin a okm ebr ebr ejec'a ec'agη eci, el eci éb ebu a lel Israel ec'agη ab ab ec'any af.

¹⁶ Em obi em obi mi b'ow mi yegm'n gbre fēη eke li b'ow l'ij em e nin a ec'a.»

¹⁷ Sica Ananias im etη eke l'ey akη a, l'at Sol abu nun etη li dad ow ninē: «Em lisi-jim Sol, ejagb a eke ebr am ow a, Es Kōtōkō elu sos okm yegm'η. In anake l'erm'm m'ow a. L'erm'm m'ow yec'etη ke emeny ótu ekn es, ke Abη Lala íy'η em gbōη.» ¹⁸ Kpekη ob ek'ann esε on sel af a anη Sol ec'anyamn ab em ok wus etη emeny l'ōtu l'ekn es. L'igb etη wel ok'r mij nun; ¹⁹ etη eke l'ij ob a, lec ow'r em.

Sol am ij Krist e danke

Sol anη jam esel a ek'ir Damas ab ab segη beb. ²⁰ Kpekη n'am ob kokoba Nyam nun ign susu, li dad eke Jesu in el Nyam jim. ²¹ Agη a fēη ek'am iri'r lebl a low am iti any etη am dad esε: «Kō ow elm egη a eke Jerusalem am ijr agη a eke b'ēsη Jesu e nin a gbre ab ee? Etη anη eke l'ow a gbē, ow elm eke li k'ony wel ke l'éwl wel egb waw esel ec'es ewel a ogη ee?» ²² Eke Sol am yegm Jwifel a ek'ir Damas a eke Jesu in el Mesi a, n'am dad low a lec em toη Jwifel a éknm low eke ki dad.

²³ Eke ow ibn a, Jwifel a ut asre eke k'ōη wel ibi Sol, ²⁴ kō Sol iri el ec'asre ut a e low. Ow on ncok lele legη owr ab, wel am osu banη a e masany a yec'etη ke wel íbi'r. ²⁵ Ow sosiem, ncok nyam Sol e jam esel a ony elu'l ulu nyam em etη ony

usm'n es banj a e lakp jam a. †

Sol im Jerusalem

²⁶ Eke Sol im ey Jerusalem a, l'ol eke li k'ey jam esel ab em, ko el feñ in e low am ony el ernj, anke -li k'ubm nawre eke ow k'el jam es tasi. ²⁷ Barnabas oc'r ab im etj ewl'l erm esel a ognj. Etj l'otar elel eke Sol ekan Es Kotoko ejagb af, lele elel eke Es Kotoko dadr Sol odad ab a, e low akr l'ok wel. Emeny l'otar elel eke lokm susu em Sol ob Jesu e nin a e kokoba Damas a yeji e low akr l'ok wel. ²⁸ Yognj etj Sol anj el ab, etj Jerusalem eb ab em n'am ec l'ob kokoba omn em tasi Es Kotoko e nin em. ²⁹ Li bi dad odad l'ok jwifel eke b'abr Grek a yeji, etj wel ab li b'atar ow es; ko agj amua am erur eke k'onj wel ibi'r. ³⁰ Eke agj lisijimel a iri ow e low a, -l'oc Sol -l'us nuñ es -n'im Sesare eb em etj -n'onj ow imn Tars eci.

³¹ Sica Nyamel anj erm es ey em Jude wus af nimum, Galile lele Samari ab. N'am agb omn em etj n'am ir eb Es Kotoko ec'elum em. Abj Lala ec'abu elum em a, nawre ub esel a am bobn.

Ene ec'ewlm owi

³² Eke Pier am ec usu a feñ a, legj nyam n'im l'ok Lida banj ec'agnj a ek'ub nawre a ognj. ³³ Yognj, n'ejn ignj nyam eke wel b'esn Ene eke eru es ob erur ob af tonj akpo niwn, anke li bubm es. ³⁴ Pier dad'r nine: «Ene,

Jesu Krist am ewlm'ñ! Igb ke ar ñ ec'ob erur ob ab es ñ obi.» Kpekñ Ene anj wus igb. ³⁵ Lida banj ec'agnj a feñ lele Saron wus pete ab af ec'agnj a ek'ekn Ene ec'ewlm owi a, itjn erm em etj el Es Kotoko eci.

Pier igbm Dorkas luw em

³⁶ Jope banj, jam us lis nyam anj eke wel b'esn Tabita. (Nin a Grek em a "Dorkas", etj ow e nyandre el "ndeyegn".) Segñ feñ abu b'ann'n low nimamn e kok em lele ogboru ec'abu elum owi em ab. ³⁷ Legñ nyam l'ey ol etj luw ibi'r. Eke wel ok'r mij bake ow uwr a, wel kok'r sos etj wel oc'r im erum'n es el afr a ec'oj nyam em. ³⁸ Eke Lida titm Jope † ke jam esel a ek'annj Jope a iri eke Pier in anj yognj a, -l'erm agj yony eke k'im onj'n amani na: «S'am ñonññ, igbm ab kpekñ ow ey ognj anja.» ³⁹ Eke Pier ejn amani a, kpekñ l'igb n'im ermu ab ab.

Eke l'ow l'ey yognj a, wel oc im'n el afr a ec'oj ab em. Eñnyow a feñ ow titm'n am ikñ onj, etj am yegm'n sikotu a lele simob af ew a eke Tabita kok in ec'owr anj em a. ⁴⁰ Pier onj agj a feñ ok gbenj etj l'ok owrokp wus ni ñonñ Nyam. Sica l'ewl l'okñ legñuw ab any etj li dad nine: «Tabita, igb wus!» Legñuw a fig fig anyamn etj eke l'ekn Pier a, l'igb li sig es. ⁴¹ Pier ucu abu ony'n

† 9:25 Bèbmn 2 Korent 11.32-33. † 9:38 Jope lele Lida ab a kilo likñ anj el aranj.

elum'n abu l'igb n'inym es. Ow e jam a, l'esh ennyow a lele omn ony esel ab ab etj li yegm wel Tabita ek'any owr. ⁴² Low a eb es Jope banj a nimum etj agj noko ony omn Es Kotoko em. ⁴³ Pier any Jope kok segj noko, ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esh Simo a ec'akj. †

10

Pier lele Korney ab owi

¹ Sesare eb em, igj nyam any eke wel b'esh Korney. Rom eci srada eyj ekj yen ec'eb nyam eke wel b'esh "Itali eb a", l'el ow ec'anym es. ² L'el Nyam nun igj es tasi; in lel in ec'akj a fej ab - l'opimn Nyam nun igj. Sakp noko li b'elum Jwifel em ec'ogboru abu etj li bi njonj Nyam segj fej. ³ Ncebles nyam eci wanci nyahan em, † l'ekn es, kpata Nyam ec'afj erm es nyam ek'ey in ec'akj a ke esj'n: «Korney!» ⁴ Li ler afr erm es a erjn ab etj l'ibrm ow nine: «Egj gbél, ko bla lowi ee?» Afr erm es a dad'r nine: «Nyam egj j e njonj a lele ogboru ec'abu eke b'elum ab ab e low eb, etj l'ijlm j es. ⁵ Sica, oj agj im Jope esj egj nyam eke wel b'esh Simo Pier a ow. ⁶ N'any ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esh Simo,

ek'in ec'el a any okij neny a ogj.»

⁷ Ek'afj erm es a e dad'r odad a im a, Korney esj in ec'akj juma kok esel ab em e yony lel in e srada eyj ab em e nyam eke b'any'n saw, ke el Nyam nun igj es tasi ab ab ow. ⁸ L'otar low a fej ek'ey a akr l'ok wel etj l'erm wel Jope.

⁹ Eke legj eny akr af, ke ermu nyahan a ek'us ejagb a am titm Jope a, Pier uyu el luw af pete ab af Nyam njonj eci. Ke legj uyu nun j, ¹⁰ etj namn ow'r sos; eke wel am kok in ec'ob ij owi a, n'am ekan nun em. ¹¹ L'ekn afr ek'agbr em etj ob nyam any em am us es: ob ek'any ese gbad ligbel af eke wel ucu ow ec'enyembri yar a ony es ke am is es wus. ¹² Gbad ab af mindey erj erj a fej ek'eli akr yar, lel el eke b'erir es wus wus, lele or erj erj a fej ab any em. ¹³ Lebl nyam dad nine: «Pier, igb, ibi ke ij!» ¹⁴ Gbeko Pier odu eb dad nine: «Es Kotoko, mi k'otum, anke legj kaka m'ijm ob eke wel edjn oglog ob ek'aylm j eci any af a.» † ¹⁵ Emeny lebl a ikjn em etj dad nine: «Ki ler ob yec'eke Nyam ayal a ese ob ek'aylm af.» † ¹⁶ Low a ey okm kpa kpa kpa sakp nyahan etj kpekj ob a ewl meny im afr.

† **9:43** Jwifel b'ekn ndey lel e juma kok a ese juma eke b'onj egj úwm any Nyam ec'any af af. Egj eke bi kok ndey lel e juma a, -n'iimn ow saw. Eke Pier ek'el Jwif a egj eb any Simo ogj a, ow am yegm eke Pier ob nun am itjn sow tutr agj ec'el el eke k'usr Nyam jam a eci. † **10:3** Ncebles eci wanci nyahan el Jwifel eci Nyam njonj eci wanci. Wanci na af anake Nyamel gbél e gbugj a, wel bi waw egb a. † **10:14** Ekn Ob Ap 11.1-47; Ezekiel 4.14. † **10:15** Bèbmn Mark 7.15,19.

17 Pier am tutr low na eke l'ekn es ekn em a e nyandre. Kō wanci ab af, agñ a eke Kōrney erm a bi bibrm uw yogñ eke Simō ec'êl a k'ann ab any, etñ sica -l'ow -l'ok lisany a. 18 -N'am ibrm -l'ese: «Kō aña anake Simō Pier ann ab ee?» 19 Pier ann am tutr es ekn a e nyandre, etñ Abñ dad'r nine: «Kin agñ nyahan ann aña am ol'ñ. 20 Ìgb, ùs es, ke ìm el ab; ki bebar anke em m'erm el -l'ow.» 21 Pier us es im enñ agñ a etñ dad el nine: «Em, egn a ek'am ol ab ana. Kō bla sosiem owr ee?» 22 -Li dad nine: «Ey, ey ec'anym es Kōrney e nin em s'ow. L'el neny nyam es eke b'igñ Nyam nun etñ Jwifel a feñ b'aw'r. Nyam ec'erm es nyam ow dad'r eke li k'esñ'ñ ow in ogñ a, ke l'iri yec'a eke b'ow ony dad'r a.» 23 Etñ sica Pier eb ok el akñ ncok a eci. Eke legñ eny a, l'us ejagb wel ab, etñ Jope ec'agn lisijimel beb ewl'l.

24 Eke emeny legñ eny akr af a, l'ey Sesare. Kōrney lel in ec'akñ ec'agn a lele lawlel tasi eke l'ew abu ow a, ann el ec'eku em. 25 Wanci ab af eke Pier am ow ey akñ a, Kōrney igb ow obr'r etñ ok owrokp wus in ec'any af, esñ in elum ligbel em. 26 Kō Pier ony igbm'n etñ dad'r nine: «Ìgb, anke em yeji egn ce m'el.» 27 Etñ eke n'am ot nenyum Kōrney ab a, l'ey akñ a; yogñ, l'ekn agñ nōnō eke as luku. 28 Li

dad wel nine: «Uwr any eke Jwif eci Nyam nun igñ ebr a oom abusu eke li k'im l'ekn utu egn oglog l'ey ow ec'akñ a. Kō em, Nyam yegm'm eke mi k'ocm egn kaka feñ ese egn eke aylm oglog egn ek'itm eke wel k'im ekn af. 29 Na sosiem, eke esñ'm a, m'onym neny m'ocm es etñ m'ow. Sica m'am erur eke mi k'uw low a nun af eke esñ'm ab any.»

30 Kōrney odu eb dad nine: «Ow ij segn nyahan eke wanci nene af ek'el ncebles e wanci nyahan em a eke m'ann em ogñ a Nyam ñoñ em a, kpuru em egn nyam eke sus mob ek'am jejn a inym'm es anym. 31 Li dad'm nine: «Kōrney, Nyam iri ñ e ñoñ e lebl a etñ l'ijlm abu elum ek'ōñ ogboru ab es. 32 Erm agñ ìm Jope esñ Simō Pier ow. N'ann ndey lel juma kok es nyam eke wel b'esñ Simō a ec'êl ek'ann okij neny ab em.» 33 Kpekñ m'erm agñ ow esñ'ñ etñ erur ow. Sica ey feñ s'ann aña Nyam ec'any af eke si k'iri ów a feñ eke Es Kōtōkō abul'ñ eke ki dad ey a.»

Pier ec'ow e dad Kōrney ogñ a

34 Pier eb odad etñ dad nine: «Sica ow am ok'm es sos em tasi eke nje Nyam am jejm agñ es, † 35 kō eb kaka feñ em, egn kaka feñ eke b'onny in ec'elum ke bi kok low nyim nyim a, li b'eb ow. 36 N'awn Israel ec'agn in ec'amani a: Amani Mamn a

el erm es ey a ek'anj Jesu Krist a ek'el agj fex ec'Es Kotoke ab em. ³⁷ Eke Jan ob kokoba ke ok agj mij nuj bake ow uwr a, low yec'a eke ikj anym ey Galile toj ke eb Israel nimum em a, uwr any. ³⁸ Uwr elel eke Nyam onj Nasaret e Jesu in ec'Abj Lala a lele abusu ab ab any. Uwr elel yej'eke Jesu scr wus nimum af kok ow amamn, ke ewlm agj a fex ek'anj agn ec'es ew ab em a, anke Nyam anj in ab. ³⁹ Ety ey s'ij ow a fex eke li kok Jerusalem lele Israel wus af ab a e danju. Wel ew'r olike af etj l'uw, ⁴⁰ gbeke eke ow bi kok sejn nyahan a, Nyam onj'n n'anj owr, etj ow onj'n abusu eke li k'elu sos okm. ⁴¹ Ow elm agj a fex ec'any af l'elum sos okm, ko ey a ce eke Nyam ikj anym solum ot ese adanju af a ec'any af. Eke Nyam igbm'n agj ek'uw ab em a, s'ij etj s'ejn in ab. † ⁴² N'onj ey abusu eke si k'ob kokoba s'ok agj a, ke si dad eke in anake Nyam ew'r eke li ki jej agj ek'uw lel agj ek'anj owr ab ab e low l'ok a. ⁴³ Kokoba ob esel a fex dad in e low ek'ejn kaka fex ek'in ub ow nawre a, ejn a e sikpl a in b'ow in ony oc ap ow e nin a ec'abusu ab em.»

Agj ek'elm Jwifel a yeji ejn Abj Lala

⁴⁴ Eke Pier odad anj nenym k'uwrn a, Abj Lala

us es agj a fex eke am iri in ec'odad ab af. ⁴⁵ Onj esel a ek'el Jwifel ke ign Pier ab ow a, low am iti any eke Nyam ec'Abj Lala a eke b'onj agj a, k'im ejn agj ek'elm Jwifel a. ⁴⁶ Tasi em a, -n'am iri wel am dad sodad sebr eke wel uwrn any em, etj wel am koklm Nyam e sagb a. Ow sosome Pier dad nine: ⁴⁷ «Ko wel otu eke k'edjn agj amua mij ok nuj, sica eke -n'ejan Abj Lala ese ey af ab ee?» ⁴⁸ Ety n'onj abusu eke wel k'ok wel mij nuj Jesu Krist e nin em. Ow e jam a, -l'ibrm eke Pier k'anj el ab sejn beb.

11

Pier am otar low a ek'ey a akr ok Jerusalem e Nyamel a

¹ Erm esel a lel agj lisi-jimel a ek'anj Jude ab ab iri ek'agj ek'elm Jwifel a yeji ejn Nyam ec'odad a eb. ² Eke Pier ewl meny uyu ow Jerusalem a, Jwifel ek'onj onn a † am ok'r ow af ³ dad ese: «É! Im ey agj ek'elm Jwifel a † ognj etj ij ob el ab!»

⁴ Ow sosome, Pier otar low a ek'ey a akr mewl em ok el. Li dad nine: ⁵ «M'anj Jope eb ab em, etj eke m'am njonj Nyam a, m'am ekn es. M'ekn ob nyam ek'am us es ow ejn'm, ob ek'anj ese gbad ligbel af ke wel cucu ow ec'enyembri yar a ony es, ke anj afr am us es toj ow titm'm. ⁶ M'ok any es

† **10:41** Ekn Luk 24.30,42. † **11:2** *Jwifel ek'onj onn a*:Grek em a, odad a ec'iri tasi a el *ejn ek'ubr likr es*. † **11:3** *agj ek'elm Jwifel a*:Grek em a, odad a ec'iri tasi a el *agj ek'ubrm likr es a*. Ekn Ob Kok 10.28 lele Luk 15.2 eci akr otar ab ab.

mi ler lokm a etj m'ekn mindey eke b'eli akr yar, akp em ndey, mindey eke b'erir es lele or ab. ⁷ Etj m'iri lebl nyam ek'am dad'm ese: "Pier, igb, ibi ke ij!" ⁸ Gbeko mi dad m'ese: "Njan o, Es Kotoko! Anke legj kaka ob e wel edjn oglog ob ek'aylm j ec'any af a eym'm nenym." ⁹ Emeny lebl a anj afr ikj dad nine: "Ob eke Nyam dad eke ow ayl a, j, ki dad k'ese ow aylm." ¹⁰ Low a ey eben eben sakp nyahan etj ob a ewl im afr.

¹¹ Wanci ab af ce, agj nyahan ow ok el a eke s'anj em a ogj; Sesare eb em etj wel erm el -l'ow em eci. ¹² Abj Lala dad'm eke mi k'im el ab, ke bebar k'anm em em. Agj lisijimel nohon na eke m'ot ab m'ow anja a, ewl'm Sesare, etj ey fej s'ok Korney ec'akj a. ¹³ L'otar el el eke l'ekan afr erm es nyam ek'inym es in ec'akj a, ke am dad'r eke li k'erm agj im Jope esj'm m'ow, ¹⁴ mi dad'r sodad eke b'ow el in lele in ec'akj a nimum ab e sog eci. ¹⁵ M'ob nunj m'am dad el odad, etj kpekj Abj Lala us el es af ese el el eke ey yeji l'us ey es af nunj ob em ab af. † ¹⁶ Kpekj m'okn low yec'a eke Es Kotoko dad a: "Jan ok agj mij nunj mij em, ko ony, wel b'ow ok ony mij nunj Abj Lala em." †

¹⁷ El yeji Nyam oj el ob ap nenymbri nyam a eke n'onj ey legj a eke s'ub Es Kotoko Jesu Krist nawre a: sica bwo el'm eke mi k'edjn Nyam, low yec'eke l'erur eke li ki kok ab ee?»

¹⁸ Eke sica -l'irir sodad amua bake ow uwr a, -n'onj erm es ey etj -li koklm Nyam -li dad nine: «Nawre tasi, Nyam oj agj ek'elm Jwifel a yeji abusu eke k'itjn erm em ke ejn owr anj tasi a.»

Siri ec'Antios e Nyamel a

¹⁹ Etien ek'uw oc es e gbre ijr ek'ey a, oj omn esel a omu es; el em ec'agj beb im toj ok Fenisi, Sivr lele Antios † eb em ab, gbeko agj ek'el Jwifel a sony ce -n'am dad Nyam ec'odad a -l'ok. ²⁰ Ko omn esel beb ek'el Sivr lele Siren eb em ec'a, ow ok Antios, etj dad agj ek'elm Jwifel a Es Kotoko Jesu e lis ec'Amani Mamn a ec'odad. ²¹ Es Kotoko ec'abusu a anj el ab, ow oj agj nonj gbel ub nawre etj itjn erm em el Es Kotoko eci.

²² Jerusalem e Nyamel ec'agj a iri low na etj -l'erm Barnabas im Antios. ²³ Eke n'im l'ey yogj ke l'ekn el el eke Nyam eci bibm a kokr omn esel a, sos em inj'n etj l'atr wel sos es eke wel k'onj erm susu, ucu Es Kotoko ony es. ²⁴ Tasi em a, Barnabas el egj senyn senyn eke Abj

† **11:15** Ekn Ob Kok 2.1-4. † **11:16** Ekn Ob Kok 1.5. † **11:19** Antios el Rom eci seb a eke ew es a eci nyahan em ec'eb gbel. Wel b'ikj anym awl Rom lele Alesandri ab. Seny em a, l'ij agj 500.000. Antios el nyam gbel Apolos lele sinyam ejec'ab eci nunj igj usu. Antios anake agj ek'elm Jwifel a eci Nyamel krekre ey okm a, etj Nyamel na anake erm Pol a.

Lala lele òmn ab iy em gbòḡ. Agḡ ñòḡ gbél egḡ Es Kòtòkò owi eb. ²⁵ Ow òḡ Barnabas im Tars eke k'ésḡ Sòl. ²⁶ Eke n'èḡḡ ow a, l'òc ow ab l'èwl l'ow Antios. -N'annḡ yogḡ e Nyamel ab em el yony mum toḡ lakpo mum, etḡ -li yeḡm agḡ ñòḡ gbél low. Antios eb em anake wél òḡ es esḡ jam esél a "kretienel a".

²⁷ Lèḡḡ ab em a, kokoba òb esél annḡ Jerusalem ow Antios. ²⁸ Abḡ Lala nyimn el em ec'èḡḡ nyam eke wél b'ésḡ Agabus † etḡ am òb amani dad eke ow'n k'ow in ibnm etḡ lek ligbél in b'ow in ey wus na nimum af. (Lek a ey tasi, lakpo ab af eke Klod el Sesar a.)† ²⁹ Ow òḡ jam esél a egḡ eb eke egḡ egḡ k'òḡ yec'a eke n'òny ow ec'abusu a, yec'a ek'òtu eke k'elum lisijimél ek'annḡ Jude a abu a. ³⁰ -Li kok èben, etḡ -l'òc abu elum a -n'òḡ Barnabas lele Sòl ab oc im òḡ Jude wus af e Nyamel a ec'agḡ ekpekp a.

12

Jak ec'ibi owi lele Pier ec'ony owi ab

¹ Lèḡḡ ab em a, eb ebu Eròd Agripa am ijr Nyamel ec'agḡ nyam nyam gbre. ² N'òḡ wél ibi Jak ek'el Jan lisijim a lab ler em em. ³⁻⁴ Sica eke l'èkn ek'ow akpl Jwifel a sos em a, Futufutu eke ejru ánm em ec'es

gbèḡbl e lèḡḡ ab em, n'òḡ wél òny Pier elu sobel em, etḡ n'òḡ sròda eyḡ eb yar yar sakp yar am òsu ow. N'òny tutr eke li ki jèj ow e low l'òk dedeku a ec'any af eke Pak ec'es gbèḡbl a b'òc es. ⁵ Kò eke Pier annḡ sobel em a, Nyamel ec'agḡ a am ḡòḡḡ Nyam òḡ'n òmn em tasi.

Pier ey òkm sobel em

⁶ Ncok a eke lèḡḡ k'èny ke Eròd jèj in e low ok dedeku a ec'any af a, Pier am eru memn sròda eyḡ yony ec'araḡḡ. Wél ok'r ḡḡbraka yony etḡ usu òsu esél inym es, egḡ egḡ annḡ in ec'usu sobel lisany a. ⁷ Kpru em Es Kòtòkò ec'afr erm es nyam ilm any etḡ usuayl ejn ok sobel akḡ a. Afr erm es a iyr Pier abu menèḡb em, uwr'r etḡ dad'r nine: «Ìḡb fafa!» ḡḡbraka a ek'annḡ'n sabu a er ok wus. ⁸ Etḡ afr erm es a dad'r nine: «Sùs ḡ e mob a, † ke ók ḡ e còkrukò a.» Pier elum'n etḡ afr erm es a igḡ af dad nine: «Sùs ḡ e mob af ew a ke ús'm jam.» ⁹ Pier igḡ afr erm es a ugḡ ey òkm sobel ab em. Li k'ònym òmn eke low a eke afr erm es a am kok a k'el nawrè tasi: n'am tutr eke ow el es èkn em. ¹⁰ -L'afḡ krekre ec'usu òsu usu ab es, yony em ec'a yeji etḡ -n'im -l'òk lowi lisany a ek'òḡḡ baḡḡ ab any a ogḡ. El ec'any af lisany a fig in

† 11:28 Agabus:Èkn Ob Kok 21.10. † 11:28 Klod el Sesar a:Rom eci Sesar yen em ek'ew eb ab es 41 toḡ 54 eke wél ew Jesu Krist a. Lek na ey in ec'es ew ec'akpo 46 toḡ 48 eke wél ew Jesu Krist a. † 12:8 Sùs ḡ e mob a:Grek em a, odad a ec'iri tasi a el Èḡḡ ḡ e meb er em a.

obi etj -l'ok okm. -N'im -l'ok eberj nyam em, etj kpru em afr erm es a elu'l es.

¹¹ Sica low a ek'ey a ok Pier es sos em etj li dad nine: «Ca gbε, m'am ekn ek'ow el nawre tasi: Es Kɔtɔkɔ anake ɔj in ec'afr erm es ow eb elu'm es Erɔd ec'abusu ab em eke m'annj lele Jwifel e low ηuj fεj ek'am tutr eke ki kok em e lís ab ab a.»

¹² Sica eke ow ok'r es sos em a, n'im Mari ek'el Jan Mark lis ec'akj a. Yogj agj nɔnɔ gbεl as luku anj Nyam ηɔjn em. ¹³ Pier cicm lisany abu, etj akj juma kok lis nyam eke wεl b'εsj Rod igb ow eke ki fig'r lisany a. ¹⁴ Eke l'iri lebl a ke l'uw any ek'ow el Pier a, sos em inj'n tonj l'ijl es eke li ki fig ow lisany a, kɔ l'uru es n'im li dad agj a eke Pier in anj lisany.

¹⁵ -Li dad ow nine: «Nuη em am un'η!» Kɔ neny am at'r es eke ow el low nawre tasi. Etj -li dad -l'usr af nine: «Eben ke in ec'afr erm es ana.» † ¹⁶ Eben yeji Pier abu anj em am cicm lisany a abu. Eke sica -li figr lisany a, -l'ekn ow etj ow εw el any iti. ¹⁷ Li tat wεl abu eke wεl ki yewal etj l'otar elel eke Es Kɔtɔkɔ ɔny elu'l okm sobel ab em a e low akr l'ok wεl. Etj li dad nine: «Dàdr low a okr Jak † lel agj lisijimel beb ab ab.» Etj l'ey okm l'eb

ejagb n'im usu ejeci.

¹⁸ Sica eke usu ot es a, bɔbar ligbel ey srɔda eyj a ec'aranj etj -n'am ibrm el sosi low yec'ek'εjn Pier a. ¹⁹ Erɔd ɔj wεl ɔl Pier es, kɔ wεl εjnm'n. Li bibrm usu ɔsu esel a low etj n'ɔj abusu eke wεl k'ibi el. † Ow e jam a, n'annj Jude n'im Sesare etj yogj n'annj sεgj beb.

Erɔd Agripa e luw owi

²⁰ Sica legj nyam Erɔd ɔny erm bebl ligbel Tir banj eyj lele Sidɔn banj eyj ab e lís. Banj a yony mum neny okr af eke k'im ekn'n. In e saw ec'εgj ek'el Blastus em -l'εcr -n'im -l'ibrm Erɔd eke erm es ey k'annj, anke el e banj a yony mum b'ɔl ob ij eb eb u ec'eb ab em. ²¹ Eke legj a eke wεl εw a ow a, Erɔd sus in ec'eb es εw es e mob sus em a, li sig es eb eb u e lekpn af etj n'am dad wεl ów dedeku em. ²² Dedeku a ɔg dad nine: «Na nyàm anake am dad odad a, kɔ ow elm εgj.» † ²³ Kɔ, kpru em, Es Kɔtɔkɔ ec'afr erm es nyam kok Erɔd low, anke anygbel a ek'el Nyam ec'a l'εgjm n'ɔɔm ow, etj sεgj beb b'ec a sisj ij'r l'uw.

²⁴ Nyam ec'odad a gbε am eb es obn.

† **12:15** Jwifel bi tutr eke εgj εgj b'ɔny in ec'afr erm es eke b'ekn in e lís e low (Matie 18.10; Ebre 1.14). -Li bi tutr eke sakp oglog afr erm es a b'okm sos okm etj εgj a eke li bi kok ow e lís e low a, li b'ot ow es. † **12:17** Jak na eke wεl am ur nin anja a, Jesu lisijim ab ana.

† **12:19** Rom eyj ogj a, eke usu ɔsu es nyam ɔsum sobel em es nyam senyn senyn batj l'uru es n'im a, ow e low a in eci. Eke ow el luw eci yeji, usu ɔsu es a anake b'ow eb sobel em es a ec'usu a.

† **12:22** Bèbmn Ezekiel 28.2.

²⁵ Eke Barnabas lele Sól ab uwar el e juma Jerusalem a, -l'oc Jan Mark -l'ewl meny ab -n'im Antios.

13

Wél sɔsum Barnabas lele Sól ab ot

¹ Antios e Nyamel ab em, kokoba ob esel lele low yegm esel ab ek'anj a ec'en el: Barnabas, Simeon (eke wél ign nin af Nijer), Lusius (Siren banj iy), Manayen (ek'el Galile ec'es ew es Erɔd Antipas e mew em e lawl), lele Sól ab. ² Legj nyam, eke -n'am njɔn Nyam ke -n'am enj neny a, Abj Lala dad el ninɛ: «Ōcr Barnabas lele Sól ab ewr saw yec'etj ke -li kok juma a eke m'esj el ow ec'a.» ³ Ow sosiem, eke -n'ennj neny, -ni njɔn Nyam toj ke ow uwr a, -l'at Barnabas lele Sól ab abu nuj etj -n'ɔj wél abusu wél im.

Barnabas lele Sól ab im Sivr eb em

⁴ Ek'Abj Lala erm Barnabas lele Sól ab a, -n'im -l'ok Selesi banj etj yogj, -l'eb mijetj -n'im Sivr lekr em. ⁵ Eke -n'imn -l'okr Salamin banj a, -n'am dad Nyam odad Jwifel e Nyam nuj ign susu a. Jan Mark yeji anj el ab el eci abu elum eci.

⁶ -L'ubr lekr a kpekj kpekj toj -l'ok Pafɔs ek'anj nuj a. Yogj, -n'ejn cam es nyam eke wél b'esj Bar Jesu; l'el Jwif nyam eke b'ocr in sosi kokoba ob es. ⁷ L'ir Sergius Polus, lekr a ec'es

ew es ek'el nuj em ɔny es a ogj. N'ɔj wél esj Barnabas lele Sól ab anke l'erur eke li k'iri Nyam odad. ⁸ Gbekɔ cam es eke wél b'esj Græk em Elimas a b'atar Barnabas lele Sól ab ów es etj am ol eke k'irmn es ew es a ec'omn a eke k'ɔny a. ⁹ Sól eke wél b'esj Pól yeji, † ke Abj Lala iy em a, ɔkj cam es ab any ¹⁰ etj dad'r ninɛ: «Yadj gbél es eke low njj kok eb sos! Agn e liy! Low mamn fɛj ec'ifnu! Es Kɔtɔkɔ ec'ów amamn a eke bebɔm ok es a, b'ól eke k'ɔny wuwal. Kɔ k'ow walm ow e low elum es ee? ¹¹ Sica iri gɔj: Es Kɔtɔkɔ b'ow efal'j any etj k'ow eknm ligbn ec'usuayl a sejn beb.» Kpekj Elimas any efl etj anj ncebn em; n'am bɔbrm l'ól egj eke k'ɔny'n abu. ¹² Eke es ew es ekn low a ek'ey a, l'ub nawre etj Es Kɔtɔkɔ e lís e low yegm a ok'r es sos em nonɔ.

Pól lele Barnabas ab im ok Pisidi ec'Antios a

¹³ Sica Pól lele agj a ek'am us'r jam ab ab eb mijetj Pafɔs nanu etj im ok Perj, Panfili wus af. Etj Jan Mark elu el es yogj ewl im Jerusalem. ¹⁴ El gbɛ, -l'ign Perj -l'us ejagb kpekj kpekj toj -n'im -l'ok Pisidi wus af ec'Antios a. Eke nenɛjn e legj ow a, -l'ok Nyam nuj ign usu a -l'ok es. ¹⁵ Eke wél awl lel ol e silɛl ab em lele kokoba ob esel ec'ab em uwr a, Nyam nuj ign usu a ec'es

† 13:9 Sól ɔny en yony: Jwifel b'esj'n Sól etj Rom eyj b'esj'n Pól. Ekɔ Ob Kok 22.27-29.

ew esel a ɔŋ eŋɪ im dad el nine: «Aŋɪ lisijimel, ek'ɔnyn ów ɔm ec'odad eke ki dadr atar dedeku a sos es, ke ɔtur eke ki dadr ɔŋɪ.»

16 Pɔl igb tat el abu etɪ dad nine: «Israel ec'agɪ lele ɔny ek'elmn Jwifel ke anɪn aɲa Nyam nuɪ igɪ ec'a, igɪn lɔru es irir! 17 Nyam ek'el Israel ec'agɪ a e Nyam a sosum ey lagɲel ot. N'enyɪn agɪ amua legɪ ab em eke - l'ir etueɓ Ejipt wus af a. Etɪ in e læc ab em n'ɔny l'ot wɛl es Ejipt. 18 Loj yogɪ, n'ɔnym wɛl ab ow ij akpo ekɪ yony. † 19 Kana wus af a, ni ɲɪɲɪn eb lɔbɪ etɪ l'oc wɛl eci wus a n'ɔɪ in ec'agɪ a esɛ el ec'aja ob cɛ af. † 20 Ów amua fɛɲ ɔtu eke k'ij akpo duw akpo ekɪ yony lele læw ab.

Low na b'ec a, n'ɔɪ ey lagɲel jɛj ok esɛl toɲ ow ok kokoba ɔb es Samiel e legɪ em a. † 21 Sica -l'ibrm eb ebun nyam etɪ Nyam ɔɲ el Saul, Kis jim, Benjame ec'eb em ec'egɪ ek'ew eb ab es ow ij akpo ekɪ yony. 22 Eke sica Nyam igɪ Saul elu es a, n'ɔɪ wɛl David esɛ eb ebun af. N'am dad David e lís e low l'esɛ: *M'eyɪn Jese jim David: l'el em ec'erm ec'erur, li b'ow li kok low fɛɲ e m'erur eke li ki kok a.* † 23 David ec'alaw ab em e nyam el Jesu eke Nyam oc ew Israel eci Es Eb

Elu Es, esɛ elɛl eke l'ewar l'ew es ab af. 24 Gbuɪ ke Jesu ów a, Jan dad Nyam odad ibrm ek'Israel ec'agɪ a nimum k'itɪn erm em ke ók mij nuɪ. † 25 Eke sica Jan am uwar in e juma a, n'am dad l'esɛ: “Kɔ ɔny, bwo ec'egɪ am ocr'm eke m'el ee? M'elɪn egɪ a ek'am ekur a. Gbɛkɔ irir, egɪ nyam anɪ'm jam am ow, etɪ m'itm bɔbɔ yeji eke mi k'ɔny in e cɔkrukɔ meɓ a mi mɔmu'n es akr em.” †

26 Aŋɪ lisijimel, ɔny ek'eel Abraham ec'alaw lele ɔny ek'elmn Jwifel ke anɪn aɲa Nyam nuɪ igɪ ec'a, ey fɛɲ anake wɛl is ey es eb elu ec'odad na a. 27 Tasi em a, Jerusalem ec'agɪ a lele el eci es ew esɛl ab ab uwm egɪ a ek'el Jesu ab any, etɪ kokoba ɔb esɛl eci silɛl eke wɛl b'awl nɛnɛgɪ fɛɲ a, - l'irim ow okm el es sos em. Gbɛkɔ eke -l'ɔbr Jesu low a, -n'ɔɪ sodad a fɛɲ iy nɛny. 28 - N'eyɪnm low kaka ek'ow em -li k'ibi ow, kɔ -li dad Pilat eke k'ibi'r. 29 Eke -li kokr fɛɲ a eke Nyam Lɛl ewar Jesu eci lís a, -l'usm ow es oliɲɪ af etɪ -l'elu ow uwɔmu em. † 30 Gbɛkɔ Nyam igbm'n luw em. 31 Sɛgɪ nɔnɔ gbɛl, agɪ a ek'us Jesu jam Galile etɪ toɲ im ok Jerusalem a ec'any af, l'okm sos ɔkm etɪ sica agɪ a el in ec'adanɲu Israel ec'agɪ

† 13:18 n'ɔnym ow ab:odad na Grɛk em a, wɛl ɔtu ek'itɪn ejec'em dad esɛ l'egɪ wɛl e low l'eb. † 13:19 Èkn Ol ɔkn 7.1; Joswe 14.1. † 13:20 Èkn 1 Samiel 3.20. † 13:22 1 Samiel 13.14; Selu 89.21; Esayi 44.28. Èkn 1 Samiel 8.5, 19;

10.21; 16.12 yeji. † 13:24 Èkn Mark 1.4; Luk 3.3. † 13:25 Èkn Jan 1.20; Matie 3.11; Mark 1.7; Luk 3.16; Jan 1.27. † 13:29 Èkn Matie 27.22-23, 57-61; Mark 15.13-14, 42-47; Luk 23.21-23, 50-56; Jan 19.15,38,42.

ec'any af. ³²⁻³³ Εγ obi yeji, s'am is ɔny Amani Mamn na. Sica eke Nyam igbm Jesu luw em a, low yec'a eke l'ewar ey laghel a, li kok ow iy neny ey eke s'el el ec'ey a eci, ese el el eke wel non Selu yony em ab af: *"N em ec'iy, yefenyina em a, m'el asy"*. †

³⁴ Nyam ikɲ anym ewar eke in b'ow in igbm Jesu luw em yec'ety ke ow'n k'ewlm in ughm es ij. Li dad nine: *"M'ow m'oy ɔny ow amamn a eke em obi m'ewar eke mi k'oy David a, ety ɔtur eke k'onyɲ ɔmn ow em."* ³⁵ Na sosome anake Nyam lel ejec'em n'am dad l'ese: *K'ow yebm η e libowi mamn ughm es uwomu em.* †

³⁶ David e legɲ em a, li kok Nyam e juma e bebɲ ew es a toɲ batɲ l'uw, wel oc'r es laghel e saw etɲ l'ugɲ es; †

³⁷ kɔ in a eke Nyam igbm luw em a, l'ugɲm es. ³⁸⁻³⁹ Agɲ lisijimel, ow it eke k'uwɲ any eke Jesu em anake ɔtur ɔnyɲ sikpl eci oc ap a. Mois ec'ol a ɔtum ebm elum ɔny es ɔny e sikpl ab em, kɔ agɲ feɲ eke ɔny ɔmn Jesu em a, Nyam ot el ese agɲ nyim nyim af. ⁴⁰ Sica ewr erm yec'ety ke low na eke kokoba ɔb esel dad a k'eynm ɔny:

⁴¹ "Ekan, ɔny, Nyam e miyer kokr esel, low a iti ɔny any, ke irmn ocr es!

Anke ɔny ec'owr anɲ em, m'ow mi kok low

nyam eke k'ow ubmn nawre,

eke eɲɲ am dad ɔny ow ec'odad bobo yeji." » †

⁴² Eke Pɔl lele Barnabas ab ok ɔkm Nyam nuɲ igɲ usu a, wel ibrm eke nenegɲ ek'am ow a, -li k'ewl meny -l'ow -li dad odad nyam na ce. ⁴³ Eke luku as a uwr a, Jwifel nono lele agɲ a ek'egɲ el e Nyam nuɲ igɲ e low eb a, am us Pɔl lele Barnabas ab jam. - N'am dad wel eke -li k'inym es kikri Nyam eci lec a eke b'oy el ab em.

⁴⁴ Eke nenegɲ ow a, ow anɲ ese eb ab em ec'agɲ a feɲ ce in im in am iri Es Kɔtɔkɔ ec'odad af. ⁴⁵ Eke Jwifel ekn dedeku na a, ow ɔny el nyamneyr; -n'am wewr Pɔl etɲ -n'am ɔny odad -l'oc ow es nenym. ⁴⁶ Pɔl lele Barnabas ab am dad el odad tasi ese: «ɔny, ow it eke wel k'ikɲ anym dad ɔny Nyam ec'odad a ye; gbekɔ eke ebmn odad a, ke am ocar ɔny sosi ese agɲ eke k'ɔtum eynm sel ek'onym uwr a, sica si b'ow s'im agɲ ek'elm Jwifel a ogɲ! ⁴⁷ Kin low yec'eke Es Kɔtɔkɔ ɔɲ ey ow ec'abusu a: *M'oc'ɲ ese ebr ebr a feɲ ec'usuayl af, yec'ety ke yegm wus na nimum ec'agɲ a, el el eke -li k'eyan sel a.*» †

⁴⁸ Eke agɲ ek'elm Jwifel a iri ow amua a, sos em iɲn el etɲ -n'am elu Es Kɔtɔkɔ

† 13:32-33 Selu 2.7. † 13:35 Akr 34: Esayi 55.3, Septant em ec'odad eke wel oc. Akr 35: Selu 16.10. † 13:36 Ekn 1 Eb Ebu 2.10. † 13:41 Abakuk 1.5, Septant em ec'odad eke wel oc. † 13:47 Esayi 49.6.

bia odad na eci; etj agj a fej eke Nyam ikj anym ew sel ek'onym uwr ec'a, ub nawre.

⁴⁹ Nyam ec'odad a eb es wus a nimum af. ⁵⁰ Kɔ Jwifel a ok bosu amamn em ec'oyow a eke b'igj Nyam nunj a lele eb a eci nyimn esel ab ab al lokm; -l'ijr Pɔl lele Barnabas ab gbre etj -l'ogj wɛl el eci wus ab af. ⁵¹ Pɔl lele Barnabas ab cic akr sec ok el es † etj im Ikoniom. ⁵² Jam esel a ek'anj Antios a ec'a, sos em injn ligbel lele Abj Lala eke -n'ɛjan ab a afjn el es.

14

Pɔl lele Barnabas ab im ok Ikoniom

¹ Eɛe Antios ec'ab af, eke Pɔl lele Barnabas ab im ok Ikoniom eb em yogj a, -n'im -l'ok Jwifel e Nyam nunj ignj usu a, etj -n'am dad Nyam odad toj batj Jwifel lele agj ek'elm Jwifel ab ab e nono ub nawre. ² Gbekɔ Jwifel a ek'erurm eke k'ub nawre a, itr agj a ek'elm Jwifel a toj -n'onj agj lisijimel a e tutr njn. ³ Kɔ Pɔl lele Barnabas ab ubrm el e legj ab es. Eke -n'onyn omn nono Es Kɔtɔkɔ em a, -n'am dad Nyam eci sorj ikj a ec'odad erm susu em. Es Kɔtɔkɔ am oj el abusu -li kok simeny ewr lele ow any iti owi ab, etj ow em a, n'am yegm eke wɛl ec'odad a el nawre. ⁴ Eb ab

em ec'agj a ubr em yony: agj likpr inym es Jwifel a eci, etj beb inym es erm esel a eci.

⁵ Jwifel lele el ek'elm Jwifel a lele el ec'es ew esel ab ab, am bebm eke k'ijr Pɔl lele Barnabas ab gbre ke ibi el mebn em. ⁶ Eke -li b'uw any a, -l'uru es -n'imn Likaoni wus af e seb ab a ek'el Lisr, Derb, lele ow e saw saw ab ab eci. ⁷ Yogj yeji, -n'am ob Amani Mamn a e kokoba.

Pɔl lele Barnabas ab im ok Lisr

⁸ Lisr yogj, egj nyam anj eke bi sig es ce anke li bubm es. In e mew em etj sos eyr'r etj legj kaka l'otum n'anm es. ⁹ Legj nyam Pɔl am dad odad etj n'am iri. Pɔl ok'r anyamn af am ler'r etj l'ekn eke egj a ony omn eke k'ewl. ¹⁰ Li dad ow lebl tuotuo em nine: «Igb, inym es cej!» Egj a igb us es etj am an es.

¹¹ Eke dedeku a ekn low a eke Pɔl kok a, -l'og -li dad el ec'abr ek'el Likaoni ab em nine: «Sinyam itjn sos el agj ow ejn ey!» † ¹² -N'am esj Barnabas "Zes" etj -n'am esj Pɔl "Ermes", † anke Pɔl anake b'ob amani a. ¹³ Zes eci nyam njn usu a anj eb a ec'em ey usu a. In ec'egb waw es a ot sed lele suw amamn ab ow lisany a ec'any af; l'erur eke dedeku ab ab -li ki waw egb -n'oj Barnabas lele Pɔl ab. ¹⁴ Gbekɔ eke Barnabas

† 13:51 cic akr sec ok el es:ow el meny ewr eke bi yegm egj ab ec'ijarm. Ekn Matie 10.14 lele akr otar ab ab. † 14:11 Bɛbmn Ob Kok 28.6 ab. † 14:12 Grekel e Nyam nunj ignj em a, Zes el sinyam ec'es ew etj Ermes el el eci nyam eke -li b'erm.

lele Pól ab iri low na a, -n'ony el eci mob sus em a -li gbagbrm em, † etj -l'uru es -l'ok dedeku ab em -n'am elu lebl -li dad -l'ese: ¹⁵ «Agñ lisijimel, kó bla etj am kokr eβen ee? Agñ ce s'el ese ony af. S'am is ony Amani Mamn a eke k'ignj ony e sinyam ekekey na ek'el ob ofr ofr a okr es, ke éwal læer Nyam ek'anñ owr *ke kok afr; wus, okij lele ob feñ ek'anñ em ab ab a.*† ¹⁶ Godo godo a, li yeb ebr ebr a feñ eb el obi ec'ejagb eke -l'erurir. ¹⁷ Gbékó seğj feñ li b'okm sos okm in ec'erm mamn ony ab em: li b'onj mij anñ afr etj an ok ony wus etj li b'onj ony egb eke k'ubr ek'ow e legj b'ow a; † li b'onj ony ob ij etj li bi yibr ony ec'erm a sos em inñ.» ¹⁸ Sodad amua e dad em bóbó yeji, erm esel a ij gbre eke k'edñ dedeku a eke ki waw egb onj el.

¹⁹ Jwifel ek'anñ Pisidi eci Antios a lele Ikonióm ab a ow etj eb dedeku a. -L'or Pól mebn em ibi eci, etj -l'ódu -l'elu ow okm bañn a anke -li tutr ek'ow uw ñ. ²⁰ Sica eke jam esel a ow ar elul il em a, l'igb wus l'ewl l'ey bañn a. Eke legj b'eny a, Barnabas ab -n'im Derb.

Siri eci Antios a ec'ewl im owi

²¹ Pól lele Barnabas ab im ob Amani Mamn e kokoba Derb eb em; yogñ, -li kok agñ nónó el jam esel. Sica -l'ewl

meny -n'im Lisr, Ikonióm, lele Pisidi eci Antios ab ab. ²² -L'usur jam esel a erm, -l'atr wel sos es eke wel k'inym es tuotuo wel ec'omn ab em etj -n'am dad wel -l'ese: «Ow it eke si k'ijr gbre nónó gbuñ ke s'ók Nyam e gbrenğbi usu a.» ²³ Nyamel feñ em, -li b'enn agñ ekpekp -n'onj wel etj eke -li b'enn neny -ni ñonj Nyam a, -li b'afl wel es -n'onj Es Kótoko eke agñ amua ony omn in em a. ²⁴ Emeny -l'ubr Pisidi wus a etj -n'im -l'ok Panfili eci wus ab af. ²⁵ Perj eb em yogñ, -l'ób Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba etj sica -n'im -l'ok Atali eb em. ²⁶ -L'igb yogñ mijetj em -n'aam Siri ec'Antios a. Eb na em anake wel ot ok el Nyam eci nyimn mamn ab em juma na eke sica -li kokr -l'uwarir a ec'a. ²⁷ Eke -n'imn -l'okr yogñ a, -l'as Nyamel ec'agñ a luku -li dad wel ów a feñ eke Nyam ecr el em kok a, lele lele eke Nyam figr agñ ek'elm Jwifel a yeji omn e lakp a. ²⁸ -N'anñ yogñ jam esel ab ab ow ibn nónó.

15

Jerusalem eci luku as gbél a

¹ Agñ beb anñ Jude ow Siri eci Antios a etj am yeğm agñ lisijimel a low dad ese: «Eke ubrmn likr es ese el el eke Mois ec'ol a am ibrm ab af a, k'ow otumn eñnmn es eb elu.» † ² Pól lele Barnabas ab egnm low na ebm etj -l'atar

† 14:14 Èkn Matie 26.65 ec'akr otar a.

† 14:17 Bèbmn Selu 147.8; Jeremi 5.24.

† 14:15 Okm Ok 20.11; Selu 146.6.

† 15:1 Èkn Ob Ap 12.3.

ów es ligbɛl aɣɲ ab ab. Wɛl ɛɣɲ eb eke Pɔl, Barnabas lele Antɔs ec'agɲ bɛb ab k'im Jerusalem ke erm esɛl a lele aɣɲ ekpekp ab ab -li dad odad na. ³ Ɛtɲ Nyamel a ɛkn ɛl ec'usu im a e low. † -L'ɛcr Fenisi lele Samari ab eci, ɛtɲ -n'am awl elɛl ek'agɲ ek'ɛlm Jwifel a ocr any ɔkɲ Nyam a e low; amani na ɔɲ aɣɲ lisijimɛl a ɔny sos ɛm inɲ ligbɛl.

⁴ Eke -l'okr Jerusalem a, Nyamel a, erm esɛl a, lele aɣɲ ekpekp ab ab eb ɛl, ɛtɲ ów a fɛɲ eke Nyam ɛcr ɛl ɛm kok a, -n'am awl -l'ok wɛl. ⁵ Gbɛkɔ Farisiɛl ec'ogog ec'agɲ bɛb ek'ɔny ɔmn a, igb ɛtɲ am dad ɛsɛ: «Ke wɛl búbr aɣɲ a ek'ɔny ɔmn k'ɛlm Jwifel a ekr es ke wɛl ɔɲ ɛl -l'ɛlum Mois ec'ol a.»

⁶ Ɛrm esɛl a lele aɣɲ ekpekp ab ab as luku ɛtɲ am ɔny odad na igbl ogɲ ɛkn.

⁷ Eke -l'atarir ów es kpekpɛ a, Pier eb odad ɛtɲ dad ninɛ: «Aɣɲ lisijimɛl, uwr any eke lɛɣɲ a ɛtɲ Nyam sɔsum oc'm ɔny ec'araɲɲ eke mi k'ɔb Amani Mamn e kokoba m'ók aɣɲ ek'ɛlm Jwifel a, yec'ɛtɲ ke -l'iri ke -l'ub nawrɛ. †

⁸ Ɛtɲ Nyam eke uw aɣɲ eci merm ab any a, ɛlu ɔkm yɛgm eke l'eb wɛl; n'ɔɲ wɛl Abɲ Lala ɛsɛ ɛy af. ⁹ Ɛl lele ɛy ab ec'araɲɲ a, l'okm erɛb kaka: l'ayal wɛl ec'erm a aɲke -n'ɔny ɔmn. ¹⁰ Ɛtɲ sica bla sosiɛm am sismn Nyam

odad aɣɲ a ek'ɔny ɔmn a ec'ɛrɛkp leg leg ec'uyul ɛm, ɛrɛkp ek'ɛy lagɲɛl lele ɛy obi ɛy obi ab, s'ɔtum s'uyum ab ee? ¹¹ Ke tasi ɛm a, s'ub nawrɛ eke Ɛs Kɔtɔkɔ Jesu eci sɔɲɲ ikɲ ab ɛm wɛl sɔg ɛy ɛsɛ ɛl af.»

¹² Sica dedeku a fɛɲ yewal tiɲ, ɛtɲ wɛl am iri Pɔl lele Barnabas ab dad mɛny ɛwr lele low any iti owi ab eke Nyam ɛcr ɛl ɛm kok ɔɲ aɣɲ a ek'ɛlm Jwifel a. ¹³ Eke Pɔl lele Barnabas ab dad odad a ok es a, Jak † ɔdu eb ɛtɲ dad ninɛ: «Aɣɲ lisijimɛl, irir ɛm ec'odad na! ¹⁴ Simɔ dad elɛl eke kpɔkpɔ ɛm ɛtɲ Nyam ɛw ɛb ɛb ec'agɲ ek'ɛlm Jwifel a e low any, ke ɛl ɛm a ot aɣɲ eb mum nyam ɛl in eci.

¹⁵ Ɛtɲ low na lele kokoba ɔb ɛsɛl ec'odad ab ab okr af, aɲke Nyam Lɛl am dad ɛsɛ:

¹⁶ Ow e jam a, m'ow m'ɛwl m'ow,

ke David ec'ɛl a ek'ɛy wus a m'úsr ɛm,

in e êl ek'unɲ a, mi kókr ɛm, ke m'ínymn in es.

¹⁷ Ɛtɲ aɣɲ ɛjɛc'a fɛɲ b'ow ɔl Ɛs Kɔtɔkɔ es;

ɛɛ, ɛbr ɛbr a fɛɲ eke m'ɛsɲ eke k'el ɛm ec'a,

b'ow ɔl'm es.

Na el Ɛs Kɔtɔkɔ ec'odad eke dad;

¹⁸ lɛɣɲ a ɛtɲ l'ɛlu in ec'ów amua ɔkm li yɛgm.» †

¹⁹ Jak igɲ af dad ninɛ:

«Na sosiɛm, m'erurm eke wɛl k'ijr aɣɲ a ek'ɛlm Jwifel

† 15:3 Nyamel a ɛkn ɛl ec'usu im a e low:odad na Grɛk ɛm a, wɛl ɔtu ek'itɲɲ ɛjɛc'ɛm dad ɛsɛ Nyamel a ɛwl ɛl ɛjagb. † 15:7 Ɛkn Ob Kok 10. † 15:13 Ɛkn Ob Kok 12.17 lele akr otar ab ab. † 15:18 Amɔs 9.11-12, Septant ɛm ec'odad eke wɛl oc.

ke oc any ɔkɲ Nyam a gbre.
²⁰ Gbɛkɔ s'áwɲ ɛl lɛl si dad
 ɛl eke -li k'ijmn ndey eke wɛl
 oc wawr egb ɔɲ sɛkp, -l'ijmn
 nfaci, -l'ijmn ndey eke wɛl
 okm mebl es, -l'ɛgɲmn mebl;
 † ²¹ aɲke godo godo ɛtɲ,
 ɛb ɛb fɛɲ ɛm, wɛl am dad
 Mois eci sol amua ec'odad
 ɛtɲ Nyam nuɲ iɲɲ susu yɛɲi
 sɛgɲ fɛɲ nɛnɛgɲ e lɛgɲ wɛl
 b'awl.»

*Lɛl eke wɛl awɲ ɔmn ɛsɛl
 a ek'elm Jwifɛl a*

²² Ow sosiɛm ɛrm ɛsɛl a,
 agɲ ekpɛkp a, lele Nyamɛl
 a fɛɲ ab ɛgɲ eb eke k'ot ɛl
 ɛm ec'agɲ iɲɲ Pɔl lele Barn-
 abas ab af im Siri ec'Antioɔs
 a. -Li sɔsum Jud eke wɛl
 b'ɛsɲ Barsabas lele Silas ab
 -l'ot; -l'el agɲ lisijimɛl ab
 ɛm ec'any ɛsɛl yony. ²³ Kin
 lɛl eke wɛl ɔɲ ɛl a: «ɛrm
 ɛsɛl a lele agɲ ekpɛkp ab ab,
 ek'el ɔny lisijimɛl a, am ɔɲ
 agɲ lisijimɛl a ek'elm Jwif
 k'ir Antioɔs, Siri lele Silisi
 ab a lebl. ²⁴ S'iri ek'agɲ
 anɲ ɛy ogɲ aɲa ow ɔɲ ɔny
 ɛwr jɛɲjɛɲ, ebr ɛrmij ɛl eci
 sodad ebl ab ɛm. Ow elm
 ɛy s'ɔɔm ɛl abusu low na e
 kok eci. ²⁵ Na sosiɛm, ɛy a
 fɛɲ eci nɛny af okr ɛm, si
 sɔsum agɲ s'ot eke si k'erm
 ɛl ɔny ogɲ a, -l'ɛwl ɛy lawlɛl
 Barnabas lele Pɔl ab, ²⁶ eke
 blɛl irmn ɛl ec'owr anɲ a ɛy
 ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist e juma

kok ɛm. ²⁷ S'am ɛrm Jud
 lele Silas ab ɔny ogɲ a eke
 ki dad ɔny ɛl obi ɛm, lɛl na
 eke s'am non aɲa a e low.
²⁸ Tasi ɛm a, ɛy lele Abɲ Lala
 ab, s'ɛgɲ s'eb eke si k'ɔɔm
 ɔny ɛrɛkp ɛjeci ek'ow elm
 sol amua ek'it a ɛɛ: ²⁹ k'ijr
 ndey eke wɛl oc wawr egb ɔɲ
 sɛkp, k'ɛgɲn mebl, k'ijr ndey
 eke wɛl okm mebl es, k'ijmn
 nfaci. Eke ɔsur ów amua,
 ow b'ow akpl. Agɲ lisijimɛl,
 s'am ɛsɲn ɔny!»

³⁰ Wɛl ɛlu agɲ a eke wɛl
 ɛrm ab es, ɛtɲ -n'im -l'ok
 Antioɔs. Yogɲ -l'as agɲ a fɛɲ
 ek'ɔny ɔmn a luku ɛtɲ -n'ɔɲ
 wɛl lɛl a. ³¹ Wɛl awl lɛl a
 ɛtɲ agɲ a fɛɲ sos ɛm am iɲɲ,
 sos es atr ec'odad ek'anɲ ɛm
 a eci. ³² Jud lele Silas ab
 ek'el obi yɛɲi ɛl kokoba ɔb
 ɛsɛl a, dad ɔmn ɛsɛl a odad
 kpɛkpe sos es atr eci; -n'ɔɲ
 wɛl ec'ɔmn a ij lɛc obn. ³³ -
 N'anɲ yogɲ sɛgɲ bɛb, ɛtɲ
 ɛrm es ɛy ɛm, ɔmn ɛsɛl a
 ɔɲ ɛl ɛjagb -l'ɛwl -n'im agɲ
 a ek'erm ɛl a ogɲ. [³⁴ Silas
 gbɛ ɛgɲ eb eke k'anɲ yogɲ.]
 †

³⁵ Gbɛkɔ Pɔl lele Barnabas
 ab gbɛ anɲ Antioɔs. Agɲ ɛjeci
 nɔnɔ ab -n'am yɛgm agɲ
 low, ɛtɲ -n'am ɔb ɛs Kɔtɔkɔ
 ec'odad a ec'amani.

*Pɔl lele Barnabas ab ɛlulil
 es*

† **15:20** -li k'ijmn ndey eke wɛl oc wawr egb: ɛkn ɔkm Ok 34.15; 1 Korɛnt 8.7-13.
 Grɛkel ec'ob ɔl ij usu eci ndey eke anɲ a, ɛl ndey eke wɛl oc wawr egb ɔɲ sɛkp.
 -L'ijmn nfaci: bɛbmn Ob Ap 18.6-23. Ow ɛl sikpl ek'afɲn es Grɛkel ɛm ana. -Li
 k'ijmn ndey eke wɛl okm mebl es, -l'ɛgɲmn mebl: ɛkn Nuɲ ɔb 9.4; Ob Ap 17.10-16.
 Sol yony amua b'ɔɲ Jwifɛl eke ɛl kretienɛl a abusu ij ob kretienɛl ek'elm Jwifɛl
 ab ab, ɛtɲ -n'ɔnymn ɛl ec'aylm a ec'erm mij. † **15:34** Ob Kok eci silel ɛsig
 nɔnɔ ɛm, wɛl ɛɲnm akr 34.

³⁶ Eke -n'annh Antios yogh toh ow ibn a, Pól dad Barnabas nine: «S'éwl meny s'im eb a feh em eke s'ób Es Kótoko ec'odad a ec'amani a, s'ékn agh lisijimel a ek'onny omn a, s'ékn eled eke -n'am aan es a.» ³⁷ Barnabas erur eke Jan Mark k'igh el ab im, ³⁸ kó Pól gbé erurm anke Jan Mark igh elu el es Panfli, etj emeny l'ewlm wel juma ab em ij. † ³⁹ -L'atar ów es senyn senyn toh -l'elulil es. Barnabas oc Mark etj eb mijetj im Sivr; ⁴⁰ Pól gbé oc Silas, etj eke omn esel a ot ok el Es Kótoko eci nyimn mamn ab em a, n'im. ⁴¹ L'ecr Siri lele Silisi wus af ab eci n'am atr Nyamel a feh sos es omn em.

16

Timote am ewl Pól lele Silas ab

¹ Pól im ey Derb etj emeny im ey Litr. † Yogh, jam es nyam anj eke wel b'esj Timote; lis a Jwif ek'in yeji ony omn; es a gbé Grek. ² Aggh lisijimel a e k'ir Litr lele Ikoniom banj ab a, bi dad Timote e lis ec'ów amamn noko. ³ Pól erur eke k'onny ecm'n ab; l'oc ow ab n'im etj l'ubr ow likr es, Jwifel a ek'ann yogh a eke -li b'ow -l'ec a sosisem, anke aggh a feh uw any eke es a Grek. † ⁴ Eb

a feh em eke -n'am ec a, -n'am dad aggh a ek'onny omn a ów a feh eke erm esel a lele Jerusalem ec'aggh ekpekp ab ab dad ucu es a, etj -n'am ibrm eke wel k'elum ów amua. † ⁵ Sinyamel a am ey lec omn em, etj leggh liy nyam nyam feh aggh am bobn.

Pól erur memn Troas

⁶ Abj Lala égbm Pól lele Silas ab es eke -li ki dad Nyam ec'odad a Azi ogog a; ow onj -l'ubr Friji lele Galasi ab eci wus ab af. ⁷ Eke -li titmn Misi wus af a, -n'am bebm eke -li k'im Bitini wus af, gbeko Jesu ec'Abj a yebm el. ⁸ Ow sosisem -l'ubr Misi etj -n'im Troas banj eci nanu a. ⁹ Ncok em a, Pól erur memn: l'ekn Maseduan iy nyam ek'inym es ke am hohn'n dad ese: «Ëc Maseduan ke ów elum ey abu!» ¹⁰ Kpekgh eke memn erur na b'oc es a, si bebm sos s'us ejagb Maseduan im eci, † anke s'ub nawre eke Nyam esj ey eke si k'ewl yogh ec'aggh a Amani Mamn a.

Filip eb em, Lidi ub Es Kótoko nawre

¹¹ S'eb mijetj Troas, s'igb yogh kpekgh kpekgh toh s'im s'ok Samotras lekr em, etj eke leggh eny a, s'im s'ok Neapolis banj. ¹² S'igb yogh s'im Filip, Maseduan eci wus

† **15:38** Ekn Ob Kok 13.13. † **16:1** Bèbmn Ob Kok 14.8,21. † **16:3** Eke Timote lis el Jwif a, wel b'oc Timote yeji Jwif. Gbeko gbuñ ke Jwifel a óc'r tasi ese Jwif mamn af a, ow it ke l'ubr likr es. Pól onj wel ubr'r likr es yec'etj ke l'él Krist eci danju ij es mamn Jwifel ab em. † **16:4** Ekn Ob Kok 15.23-29. † **16:10** Akr lew na em eke Luk am dad ese "ey" a, ke ow am yegm eke yogh anake Pól ab -l'okar af -n'am kok juma a.

a eci eb gbɛl ek'anɲ Rom ec'es ew em a. † S'anɲ eb ab em si kok sɛɲɲ wa cɛ. ¹³ Nɛnɛɲɲ e lɛɲɲ a, s'ok ɔkm baɲɲ a s'im mij nɛny a; yogɲ si tutr eke si b'ow s'ɛɲɲ Jwifel ek'anɲ Nyam ɲɔɲɲ em usu nyam. † S'ok es yogɲ ɛɲɲ ɔyɔw a ek'as luku anɲ yogɲ a, si dad el odad. ¹⁴ ɔyɔw ab em e nyam e nin el Lidi, Tiatir baɲɲ yɔwi eke b'ol sigbad ebl amamn ij ke b'igɲ Nyam nuɲ. N'am iri ey ec'odad a, ɛɲɲ Nyam ɔɲ'n abɲ eke li k'ew Pɔl e sodad a erm af. ¹⁵ Ow ɔɲ wɛl ok'r mij nuɲ, in lele in ec'akɲ ab ab. † L'ew ey abu li dad ninɛ: «Eke am ɛkan eke m'ub ɛs Kɔtɔkɔ nawrɛ tasi, ke ðwr anɲɲ em ogɲ a.» ɛɲɲ l'atrm ey s'ɛɲɲ s'eb.

Wɛl ok Pɔl lele Silas ab sobel em Filip eb em

¹⁶ Lɛɲɲ nyam s'aam Nyam ɲɔɲɲ em, ɛɲɲ adyɔwli nyam am ɔbr ey. In em a, abɲ ɲɲɲ nyam † anɲ eke b'ɔɲ'n l'ɛkn efi e low ek'am ow a li dad. Ów amua eke li b'ɛkn li dad a b'ɔɲ in ec'es ewɛl a os nɔnɔ. ¹⁷ Ey lele Pɔl ab, n'am us ey jam l'ɛlu lebl li

dad l'ɛsɛ: «Aɲɲ amua, Afr Kpekpe e Nyam a e juma kok ɛsɛl! -N'am dad ɔny ejagb a eke b'ewl ɛɲɲ sel ɛɲɲ em a ec'odad!» ¹⁸ Yɔwli a am kok ɛbɛn sɛɲɲ nɔnɔ. Ow b'afɲɲ es a, Pɔl erm ebl tonɲ batɲ ewl mɛny dad abɲ ɲɲɲ a nine: «Jesu Krist e nin em, èy ɔkm in em!» ɛɲɲ wanci ab af cɛ abɲ a ey ɔkm yɔwli ab em.

¹⁹ Eke adyɔwli a ec'es ewɛl a am ɛkn eke -li k'ow -n'ɛɲɲnmn os ow em ij a, -n'ɔny Pɔl lele Silas ab -l'ow ɛbɛɲɲ em es ewɛl ec'any af. ²⁰ -L'ot wɛl -n'im Rom e jej ok ɛsɛl ek'anɲ yogɲ a ec'any af, ɛɲɲ -li dad ninɛ: «Aɲɲ amua am is odad ey ec'eb na em; ²¹ el Jwifel, ɛɲɲ -n'am yɛgm aɲɲ eb ir owr. Ey Rom eyɲ; ey ec'ol a ɔɔm abusu eke si k'ɛɲɲ s'eb oglog si kok ow e low.» † ²² Dedeku a yeji ebl erm ok Pɔl lele Silas ab af. Jej ok ɛsɛl a ɔɲ wɛl eb Pɔl lele Silas ab mob sos ɛɲɲ ɔɲ abusu eke wɛl k'ɔr el likɲni em. † ²³ ɛɲɲ eke wɛl ɔr el sɛnyɲ sɛnyɲ bake ow uwr a, wɛl ok el sobel em, ɛɲɲ wɛl ɔɲ usu ɔsu ɛs eke k'ew el nyamn af sɛnyɲ sɛnyɲ. ²⁴ Eke n'ɛɲɲ abusu

† **16:12** Eke eb anɲ Rom ec'es ew em, ow el low mamn. Eb eyɲ a b'ɛɲɲ ów nɔnɔ ec'abusu eke eb ejec'a ótum ɛɲɲm. † **16:13** Filip yogɲ, Jwifel aɲɲ eɲɲ lew anm eke ow k'ɔɲ wɛl ɔny Nyam nuɲ igɲ usu tasi. Ow sɔsiɛm, Jwifel b'ɛɲɲanin gbɛɲ, mij saw eke it el eci sos ayal a ec'ów e kok eci. Ow k'ɔɔm Rom ec'es ewɛl a ɔɔm Jwifel a abusu eke k'ɛɲɲanin baɲɲ a. Mij ewl mij a ogɲ eke anɲ a lele baɲɲ ab ab a, ow ij kilo nyahan. † **16:15** Bèbmn Ob Kok 16:33; 18.8. † **16:16** Abɲ ɲɲɲ a el lorɲɲ ec'abɲ. Lorɲɲ na anake b'ɔsu nyàm nuɲ igɲ usu gbɛl nyam eke wɛl b'ɛsɲ Delfi a. Aɲɲ nɔnɔ b'im yogɲ ibrm sos. † **16:21** Rom ɔɲ Jwifel abusu eke k'igɲ Nyam nuɲ el ec'eel eke -n'am erur a, kɔ -l'érurm eke wɛl ki dad aɲɲ ejeci Nyam odad. † **16:22** Aɲɲ a ek'elm Rom eyɲ a, jej ok ɛsɛl a b'ɔɲ wɛl ɔr el gbɲɲ ke wɛl jéj el e lís e low ok. Aɲɲ ek'el Rom eyɲ a, wɛl ɛɲɲɲ eke wɛl ki kok el ɛbɛn. Pɔl lele Silas ab a, Rom eyɲ; ow itm eke wɛl k'ɔr el.

ikɲ na a, l'ot l'ok wɛl sobel ab ɛm ec'akɲni nyam ek'anɲ sobel a e nuɲ kɔkɔ a, ɛtɲ n'awɲm wɛl akr ekɲ ekpr ab.

²⁵ Ncok eci lɛɲɲ uyu nuɲ ɛm a, Pɔl lele Silas ab am ɲɔɲɲ Nyam ɛɲɲ ɛj kɔklm'n ɛtɲ sobel ɛm ɛsɛl a am iri. ²⁶ Kpru ɛm, wus umu tuɔtuɔ, ɔny sobel a mumu. Kpɛkɲ masany a fɛɲ fifig ok es ɛtɲ sobel ɛm ɛsɛl a eci ɲgbraka a fɛɲ mɔmu es. ²⁷ Usu ɔsu ɛs a ufɲm es, eke li b'ɛkn eke sobel a eci masany a fifig a, l'ɔdu in e lab ler ɛm a l'ɛlu ɔkm eke li k'ibir in sosi, anke n'am tutr eke sobel ɛm ɛsɛl a uru es im. † ²⁸ Kɔ Pɔl barm in e lɛc fɛɲ ɛm ninɛ: «Kɪ kokr ɲ sosi low ɲun! ɛy fɛɲ s'anɲ anɲ!»

²⁹ Usu ɔsu ɛs a ibrm eke wɛl k'igɲ al; l'uru es l'ɛy akɲ a, sos ufɲ ɛm, ɛrɲn ab, l'ok ɔwrɔkp wus Pɔl lele Silas ab ec'any af. ³⁰ N'ɔɲ wɛl ok ɔkm ɛtɲ li dad wɛl ninɛ: «Aɲɲ ɛgbɛl, kɔ ayaf mi ki kokr ke m'ɛɲn sel ee?» ³¹ -Li dad ow ninɛ: «Ùb ɛs Kɔtɔkɔ Jesu nawrɛ ke ɲ lele ɲ ec'akɲ ab ɛɲan sel.» ³² ɛtɲ -n'am dad ow ɛs Kɔtɔkɔ ec'odad, in lele aɲɲ a fɛɲ ek'anɲ'n akɲ ab ab. ³³ Ncok a eci wanci ab af cɛ, usu ɔsu ɛs a ot ɛl ab im ɛtɲ yɔyɔɔ ɛl abi ɛnyembri ab es. Kpɛkɲ in ec'agɲ ab ab wɛl ok ɛl mij nuɲ. † ³⁴ L'oc Pɔl lele Silas ab n'im in ec'akɲ a ɛtɲ n'ɔɲ wɛl ob ij. ɛɲɲ na lele in ec'akɲ ab ab sos ɛm am iɲn anke -l'ub

Nyam nawrɛ.

³⁵ Eke lɛɲɲ ɛny a, Rom e jej ok ɛsɛl a ɛrm aɲɲ ow dad usu ɔsu ɛs a ninɛ: «Èlu aɲɲ a es.» ³⁶ Usu ɔsu ɛs a ow dad Pɔl ninɛ: «Jej ok ɛsɛl a ɔɲ abusu eke wɛl k'ɛlu ɔny es. ɔtur eke sica k'okr ɔkm imm ɛrm es ɛy ɛm.» ³⁷ Kɔ Pɔl dad aɲɲ a ninɛ: «Wɛl jejɲ ɛy e low okm, ɛtɲ -n'ɔɲ wɛl ɔr ɛy dedeku ec'any af, ke ɛy Rom ec'agɲ cɛ! ɛtɲ -n'ɔny -l'ok ɛy sobel ɛm. Sica -n'am ɛrur eke -li k'ok ɛy ɔkm es lɔl ɛm ee? S'ɛɲɲm! -L'ow ɛl obi -l'ok ɛy es!»

³⁸ Aɲɲ a im ɛwl jej ok ɛsɛl a sodad a eke Pɔl dad a. Eke -l'irir eke Pɔl lele Silas ab ɛl Rom ɛyɲ tasi a, ɛrmni ɛdɲ ɛl es. ³⁹ -L'ow -l'ɛɲɲ low ij -n'ɔɲ wɛl, ɛtɲ -n'ɔny -l'ok wɛl ɔkm sobel ab ɛm ɛtɲ -ni ɲɔɲɲ wɛl eke wɛl k'ok ɔkm baɲn a. ⁴⁰ Eke Pɔl lele Silas ab ok ɔkm sobel ab ɛm a, -n'im Lidi ogɲ a. Eke -l'ɛkan aɲɲ lisijimɛl a, ke -l'atar wɛl sos es a, -n'im.

17

Pɔl lele Silas ab im ok Tesaloni baɲn

¹ Sica Pɔl lele Silas ab ɛcr Anfipolis baɲn lele Apoloni baɲn ab eci im ok Tesaloni; yogɲ, Jwifel eci Nyam nuɲ igɲ usu anɲ. ² ɛsɛ elɛl eke sakp sakp fɛɲ li bi kok ab af a, Pɔl im ɛy Nyam nuɲ igɲ usu a. Nɛnɛɲɲ kpa kpa sakp nyahan, l'atar ów es Nyam odad nuɲ af aɲɲ a

ek'ann yogη ab ab. ³ N'am ayal l'ok wēl ετη n'am yeγm wēl eke Nyam Lēl em a, ow akpl eke Mesi a k'ij gbre ke áηη luw em igb. N'am dad wēl l'εσε: «Jesu na eke m'am dad ɔny in ec'odad a, in anake l'el Mesi a.» ⁴ Jwifel ab em e beb odad a ok es sos em ετη -l'ow -n'εηη Pól lele Silas ab. Grēkel nɔnɔ ek'am igη Nyam nuη a lele bosu amamn em ec'oyow nɔnɔ ab yeji kok eben.

⁵ Gbēkɔ Jwifel a nyamnēyr am ɔny. -L'as ów marem marem εsel eke -n'εηη ebēηη em a luku, -n'am is odad agη ab em, ετη -n'am bubr agη em baηη a. Ca -l'igb -l'ok Jason ec'akη a, -n'am ɔl Pól lele Silas ab eke -li k'ɔny -l'ot -n'im dedeku a ec'any af. ⁶ Eke -n'εηnm wēl a, -l'odu Jason lele agη lisijimēl beb ab es -l'ow baηη a ec'es ew εsel a ec'any af, ετη -n'am ɔg -li dad -l'εσε: «Agη amua inymm wus na nimum es afr; sica ey ogη a -l'ok a! ⁷ Ετη Jason eb ok el akη! Agη amua feη am kok ów ek'elm Sesar ec'ol a eci, aηke -n'am dad eke es ew εs ejeci nyam in aηη eke wē'n b'εση Jesu.»

⁸ Sodad amua ɔη dedeku a lele eb a ec'es ew εsel ab ab sos inym es afr. ⁹ -N'ɔη Jason lele agη lisijimēl ab ab ew os es gbunη ετη -l'elu wēl es.

Pól lele Silas ab im ok Bere baηη

¹⁰ Kpēkη eke lēgη uk a, agη lisijimēl a ɔη Pól lele Silas ab

im Bere. Eke -l'okr yogη a, -n'im Jwifel e Nyam nuη igη usu a. ¹¹ Bere e Jwifel a b'εgη low eb akm Tesaloni ec'a; -l'eb Nyam odad a el e sos em iηη feη em. Ετη segη feη -li bi wewr Nyam Lēl a, yec'ετη ke -l'ekη eke Pól ec'odad eke bi dad el a el nawre. ¹² El em ec'agη nɔnɔ ub nawre; ετη Grēkel ab em, bosu amamn em ec'oyow nɔnɔ lele egη nɔnɔ ab yeji ub nawre.

¹³ Kɔ eke Tesaloni e Jwifel a iri eke Pól am dad Nyam odad Bere baηη em yej'a, -l'ow -n'am ηunη dedeku a merm em -n'ɔη wēl ew jeη jeη. ¹⁴ Ow sosiem, kpēkη agη lisijimēl a ɔη Pól imm okij any a eci; gbēkɔ Silas lele Timote ab gbε aηη Bere. ¹⁵ Agη a ek'aam nyimm Pól a im ewl'l toη ok Aten baηη, ετη -l'ewl -n'im Bere Silas lele Timote ab ec'amani a eke Pól ɔη ab ab. Amani ab em, n'am ibrm eke wēl k'ow fafa εηη'n.

Pól aηη Aten baηη

¹⁶ Eke Pól am eku Silas lele Timote ab Aten yogη a, low am ey'r sos em eke eb na k'el sēkp eci nuη igη ɔfr. ¹⁷ Nyam nuη igη usu yogη, li b'atar ów es Jwifel lele agη a ek'elm Jwifel ke am igη Nyam nuη ab ab, ετη ebēηη em yeji segη feη li b'atar ów es agη ejeci eke li b'εηη ab ab. ¹⁸ Epikurel lele Sitoyikel

eci low yegm esel ab ab † yeji am atar ów es Pól ab. El em ec'agñ beb am ibrm ese: «Nenym gbél es na, bla odad iy n'am dad gbé ee?» Eke agñ beb am iri Pól dad Jesu ec'odad lele luw em anñ igb owi ab a, † -n'am dad -l'ese: «Egñ na, ese etu e sinyam a ce ec'odad ow'n am dad af.»

¹⁹ Ow sosiem -l'oc Pól ab -n'im banñ a ec'ów bebm esel a † ec'any af, etñ -li dad ow nine: «Kó s'otu eke si k'uw low yegm owr na eke am dad ow ec'odad ab any ee? ²⁰ Eke am dad ey ów eke am iti ey any a sosiem, s'am erur eke si k'uw ow e nyandre ab any.» ²¹ Tasi em a, Aten eyñ a feñ lele etu agñ a ek'ir el ab a, b'eb seğñ nõnõ am iri oglog am dad ów owr ec'odad ce.

²² Pól inym es ów bebm esel a ec'any af etñ dad nine: «Aten eyñ, m'am ebmn nyamn eke low low feñ em eel Nyam nuñ ign esel tasi. ²³ Tasi em a, eke m'am ec ony eci banñ em a ke m'am ekñ ony e sinyam nuñ ign e mob a, m'ekñ egb waw usu nyam eke wel nõn: "Nyàm eke wel uwm any

eci". † Εε! Yec'a eke am ignñ nuñ ke uwmn any a anake m'am ow mi dad ony in ec'odad a. ²⁴ Nyam a eke kok wus na nimum lele mob feñ ek'anñ em ab a, anake el afr lele wus ab eci Ες Κότοκο a, etñ l'irm Sinyamel ek'agñ us ab em. ²⁵ L'ibram eke agñ k'õñ'n ob kaka feñ ese ow'n onym ob af; tasi em a, in anake li b'õñ agñ a feñ owr anñ, sel lele mob mob feñ ab a. ²⁶ Egñ nyam coco em, li kok ebr ebr a feñ etñ l'ok wel wus na nimum af. L'ok akpo n'õñ wel, etñ susu susu a eke -li k'ir a yeji, l'edñ ow e sereb a. † ²⁷ Li kok eben yec'etñ ke agñ a ól' es. Etñ eke es ol a am ew bõbrm em yeji, k'aw ke -l'õtu eke -li k'eyñ ow, anke Nyam anm kpekpe egñ kaka eci. ²⁸ Tasi em a, ony e lel nõn esel a yeji dad nine: "In em s'anñ owr, s'õtu eke si k'an es s'ec, etñ s'anñ." Etñ lel nõn es ejeci nyam yeji dad nine: "S'el in ec'ey." †

²⁹ Eke s'el in ec'ey a, si k'õnyñ tutr eke Nyam anñ ese sika em nyàm, os em nyàm oglog lebn em nyàm

† **17:18** Epikurel eci low yegm esel a bi tutr eke wel b'anñ owr lõsn owi eci ce. -Li bi tutr eke Nyam éwm wus e low any, kó marem marem ce ów in b'ow. Sitoyikel eci low yegm esel a égnm lõsn e low ebm. -Li bi tutr eke sol anñ eke bi nyimn wus etñ ow ite eke wel k'atr sos es elum sol amua. † **17:18** *luw em anñ igb*:Luw Em Anñ Igb, Grék em a yow e nin (*Anastasis*). Eke Pól am dad Jesu lele luw em anñ igb owi ab a, ow õtu eke k'õñ Aten banñ eyñ a tutr eke Pól am dad nyàm yony ec'odad: Jesu ek'el nyàm ign lele Luw Em Anñ Igb ek'el nyàm yow ab ab e low. † **17:19** *banñ a ec'ów bebm esel a*:Grék em a, *Ayeropaj*. Aten e lafeny nyam e nin; yogñ ów bebm esel b'õny el e luku as. † **17:23** Egb waw usu na eke wel kok õñ nyàm eke wel uwm any a, Aten eyñ e tutr em a, nyàm ejeci nyam ek'ow k'õdm -l'ijal es sosiem eci. † **17:26** *Egñ nyam coco em*:Adam em, Nuñ Ɔb 1.28. *L'edñ ow e sereb a*: Ol Ɔkn 32.8. † **17:28** Pól am ebr el e lel nõn esel a, Epimenid lele Aratõs ab ec'odad a eke dad ab em.

ek'agn ij mawl kok el ec'ow
tutr em af. ³⁰ Agn ec'any
uwm em ec'ow eke kok legn
a ek'ec ab em a, Nyam ewm
erm af ij, ko n'am ibrm susu
a feg agn a eke k'itjn
el ec'es an a. ³¹ L'oc legn
nyam l'ew es, eke egn a eke
li sosum l'oc ab em, li b'ow li
jej wus e low l'ok nenymbri
nyam em. L'elu ow e low
okm agn feg ec'any af egn na
eke l'igbm luw em ab em!»

³² Eke -l'irir Pol dad luw
em anj igb ec'odad a, agn
beb am kokr'r miyer, etj
oglog am dad ese: «Legn
ejeci ke s'iri n ec'odad na.»
³³ Af anj anake Pol elu el es
a. ³⁴ Ko agn beb gbe egn in e
low a eb etj ub nawre. El em
a, Denis ek'el ow bebm esel
ab em ec'egn a, yow nyam
eke wel b'esn Damaris a lele
agn ejec'ab anj em.

18

Pol im ey Korent banj

¹ Eke ow amua b'ec a, Pol
igb Aten im ey Korent. †
² Yogn n'ejn Jwif nyam eke
wel b'esn Akilas; wel ew'r
Ponj eci wus ab af. N'anj
Rom, Itali wus af l'ow ey
Prisil ab ow k'ibnm, anke
yogn Sesar Klod on abusu
wel ogn Jwifel a feg. Pol
im ejn el, ³ etj eke -n'onyn
juma nyam ek'el ndey lel

em lef e kok a, l'ir wel ab
etj -li b'okr af -li kok juma.
⁴ Nenegn feg, Pol b'im Nyam
nuj ign usu a, etj eke li b'eb
odad a, li b'ol eke li k'eb
Grekel lele Jwifel ab.

⁵ Sica eke Silas lele Timote
ab anj Maseduan ow a, †
Pol b'oc in e legn a feg am
dad Jwifel a Nyam odad am
ij neny dad eke Mesi a Jesu.
⁶ Ko Jwifel a egn in e low
a ebm etj bi wewr'r; ow
sosiem l'ufn in e mob sus em
a e siflefl ab es l'ok wel es,
† etj li dad wel nine: «Eke
batj irmn, ke ony obi em
ana; ow elm em e low ij.
Sicaca em a, m'ow m'oc any
m'okn agn ek'elm Jwifel a.»

⁷ Pol igb yogn im ir Titius
Justus ogn, ek'in ec'el a titm
Nyam nuj ign usu a. L'elm
Jwif ko l'el egn nyam eke
egn el eci Nyam nuj ign owi
a eb. ⁸ Krispus ek'el Nyam
nuj ign usu a ec'es ew a,
lele in ec'akn ab ab † ub Es
Kotoko nawre. Korent banj
eyn nono ek'iri Pol ec'odad
a yeji ub nawre etj ok mij
nuj. ⁹ Sica ncok nyam, Pol
am erur memn etj Es Kotoko
am dad'r ese: «K'uru erjn!
Neny anj n em am dad!
K'abl neny, ¹⁰ anke m'anj n
ab. Egn kaka k'otum kokm n
low njn anke eb na em,
agn nono el em eci.» ¹¹ Pol
anj Korent kok lakpo nyam

† **18:1** Korent el Akayi wus af ec'eb gbel; eb na em, agn ufu es em etj in eci
nfaci ij owi a agb nono. † **18:5** Filip e Nyamel a on Silas lele Timote ab os is
Pol. Ow on Pol sos ok es in e Nyam juma kok ab em. Li kókm juma a eke ow
em li b'ejn os a ij. Ekn 2 Korent 11.9; Filip 4.14-15; Ob Kok 17.15. † **18:6** *l'ufn*
in e mob sus em a e siflefl ab es l'ok wel es:ow e nyandre el egn ab ec'ijarm. Ekn
Matie 10.14 lele ow ec'akr otar ab ab. † **18:8** Bèbmn Ob Kok 16.15,33.

awl nõhõn etj am yegm agn Nyam odad.

¹² Lakpo ab af eke Galion eb Rom ec'es ew Akayi ogog ec'a, Jwifel okr af irjn Põl. - L'oc ow -n'im jej ok ec'any af ¹³ etj -li dad nine: «Egn na am ol eke k'eb agn ign Nyam nun ek'otm ol a ec'ab es.» †

¹⁴ Eke Põl ol eke ki dad odad a, Galion dad Jwifel a nine: «Ony Jwifel, tasi em a, blel ow el low nun li kok, oglog low ligbel marem anake li kok a, ke blel m'ók sos es m'iri ony ec'odad a. ¹⁵ Kõ ek'ow el ów es atar odad ebl owi af, en owi af lele ony obi e sol owi af ab a, na ony obi e low eke k'ekan ana. Sodad nene a, m'erurm eke mi k'el ow e jej ok es!» ¹⁶ Etj l'ogñ wel jej ok usu a. ¹⁷ El fej -n'onny Sõsten ek'el Nyam nun ign usu a ec'es ew es a, etj -n'am or ow jej ok esel a ec'any af; gbekõ Galion cicm sar okm el es.

Põl ewl im Antios

¹⁸ Põl anj Korent ibn. Sica l'elu agn lisijimel a es, etj l'eb mijetj l'ot Prisil lele Akilas ab n'im Siri. Gbuñ ke -l'eb mijetj a, Sanjre eb em yogñ, Põl onj wel er'r sin anjke l'ij neny. † ¹⁹ -N'im -l'ok Efes etj Põl elu el es yogñ. N'im l'ey Nyam nun ign usu a etj

Jwifel ab ab -n'am atar ów es. ²⁰ -L'ibrm ow ek'ow k'anj el ab ibn, kõ l'egñm.

²¹ Ke l'élu wel es a, li dad wel nine: «Eke Nyam egn, legñ ejeci m'ow m'ewl meny m'ow ony ogñ ana.» Etj l'igb Efes n'imn mijetj em eci. ²² Eke l'itr es Sesare a, l'uyu n'im Jerusalem l'esjn Nyamel ec'agn a, gbuñ etj n'im Antios. ²³ Li kok segn beb yogñ etj n'im. In ec'im em a, l'ecr Galasi lele Friji e wus ab af eci etj n'am atr jam esel a sos es.

Apolos im Efes

²⁴ Jwif nyam eke wel b'esj Apolos ke wel ew Alesandri a, ow ey Efes. L'el odad ebl mamn es eke uw Nyam Lel any senyn senyn yeji. ²⁵ Wel yegm'n Es Kõtkõ Jesu ec'ejagb a e low, etj ari at em, n'am ob kokoba li yegm agn Jesu e lís e low fej cecce em; gbekõ Jan eci mij ok nun a ce e low l'uw any. † ²⁶ N'am dad ów omn em tasi Nyam nun ign usu yogñ. Eke Prisil lele Akilas ab iri'r lebl a, -l'oc ow etj -l'otar Es Kõtkõ Jesu ec'ejagb a e low akr tasi -l'ok ow.

²⁷ Sica eke Apolos am erur eke k'im Akayi wus af a, agn lisijimel a atr'r sos es, etj -li kok lel -n'awñ eb ab em eci jam esel a yec'etj ke wel

† **18:13** Rom eyn onj abusu eke wel ki kok Nyam nun ign owi ese Jwifel ec'ab af, kõ ow elm Nyam nun ign owi fej gbe. Jwifel am ok Põl ów af anjke el ec'a, Põl am yegm agn Nyam nun ign owi ejeci; ow el low ligbel ek'itm Rom eyn ec'ol ab em. Galion gbe am oc Põl eci low yegm a ese Jwifel ec'ab af. † **18:18** Põl edñ segn eb ij neny Nyam ec'any af eke k'egñm mar, erm sin (Awl 6.1-21). Sakp nõnõ Jwifel bi kok eben Nyam bia elu eci. Ba wel b'er sin, ke legñ a eke wel edñ eb a uwr ñ. Ekn Ob Kok 21.24 lele akr otar ab ab yeji. † **18:25** Bèbmn Ob Kok 19.3-4.

é'b'r sɛnyn sɛnyn. Eke n'im l'ey yogɲ a, aɲ a eke Nyam e bibm em ɔny ɔmn a, l'elum wɛl abu nɔnɔ. ²⁸ Tasi em a, dedeku fɛɲ ec'any af n'am ot ów tasi li yɛgm eke Jwifel a ɔnym low ij: Nyam Lɛl em, n'am elu ɔkm eke Mesi a Jesu.

19

Pɔl im ok Efɛs eb em

¹ Ek'Apɔlɔs anɲ Korɛnt a, Pɔl ebr mafɛny em eci im ey Efɛs. N'ɛɲɲ jam esɛl bɛb yogɲ ² ɛɲɲ l'ibrm wɛl ninɛ: «Kɔ eke ubr nawrɛ a, ɛɲɲ Abɲ Lala ee?» -Li dad ow ninɛ: «Ek'Abɲ Lala nyam anɲ yeji, s'irim; wɛl dadm ey ow e low.» ³ Ow ɔɲ Pɔl ibrm ɛl ninɛ: «Ke sica bogɲ e mij ok nuɲ ɛɲɲ ee?» -Li dad ow ninɛ: «Jan eci mij ok nuɲ a eke yɛgm aɲ a.» ⁴ Pɔl dad ɛl ninɛ: «Lɛɲɲ ab em a, Jan am ok aɲ a ek'ɛɲɲ eb eke k'itɲɲ ɛrm a mij nuɲ ɛɲɲ n'am dad Israɛl ec'aɲɲ a eke k'ub ɛɲɲ a eke b'ow anɲ'n jam ow a nawrɛ, ɛɲɲ a el Jesu.» † ⁵ Eke -l'irir ów amua a, -n'ɔɲ wɛl ok ɛl mij nuɲ ɛs Kɔtɔkɔ Jesu e nin em. ⁶ Pɔl at ɛl abu nuɲ ɛɲɲ -n'ɛɲɲ Abɲ Lala. -N'am ɛbr sɛbr eke wɛl uwm any ɛɲɲ -n'am iri Nyam ogɲ ec'odad -li dad. ⁷ Aɲɲ a fɛɲ ɔtu ek'ij aɲɲ lɛw yony.

⁸ Pɔl b'im Nyam nuɲ igɲ usu a, ɛɲɲ yogɲ awl emum nyahan, li bi dad ów ɔmn em tasi. N'am dad Nyam e gbɛɲɲɲɲɲ usu a ec'odad

ɛɲɲ n'am ɔl elɛl eke li k'eb aɲɲ a ek'am iri in ec'odad a. ⁹ Gbɛkɔ aɲɲ nɔnɔ am ɔny lɔru aru, ɛɲɲɲ ek'ub nawrɛ ɛɲɲ dedeku a ec'any af, am cak ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb a e low. Ow sosiɛm Pɔl ɛlu ɛl es, ot jam esɛl ab ab im, ɛɲɲ sɛɲɲ fɛɲ am dad Nyam odad Tiranus e lɛl ɛl em a. ¹⁰ Low na ibn toɲ ij akpo yony; ow ɔɲ aɲɲ a ek'ir Azi ogog a, Jwifel lele aɲɲ ek'elm Jwifel ab ab iri ɛs Kɔtɔkɔ ec'odad a.

Seva ec'ey a

¹¹⁻¹² Pɔl em, Nyam am kok sakrowa ɛgbɛl toɲ batɲ aɲɲ b'ot sigbad, oglog nuɲ es awɲ eke Pɔl ɛw sos a ís ólu a: ɔl a b'oc ɛl es lís ɛɲɲ abɲ ɛɲɲ a b'ok ɔkm ɛl em. ¹³ Jwifel bɛb eke b'ɛc susu susu ogɲ abɲ ɛɲɲ eke b'anɲ ólu em a, ɛl yeji am ɛbm oc ɛs Kɔtɔkɔ Jesu e nin a ogɲɲ abɲ ɛɲɲ ok ɔkm. -Li bi dad abɲ ɛɲɲ a -l'ɛsɛ: «Jesu a eke Pɔl am dad in e low a e nin em, m'am dad ɔny eke k'okr ɔkm!» ¹⁴ ɛbɛn eke ɛgb waw ɛs ligbɛl nyam, Jwif eke wɛl b'ɛsɲ Seva a, ec'ey lɔbɲ a yeji bi kok ana. ¹⁵ Kɔ lɛɲɲ nyam, abɲ ɲɲɲ nyam dad ɛl ninɛ: «M'uw Jesu any ɛɲɲ m'uw ɛɲɲ ek'el Pɔl ab any, ɛɲɲ kɔ ɔny, bwo ɛl ɔny ee?» ¹⁶ ɛɲɲ ɛɲɲ a eke abɲ ɲɲɲ ir em a ey ɛl af, ɛɲɲ l'ey lɛc l'akm wɛl fɛɲ; l'ɔr wɛl lɛc em toɲ batɲ mob kok kok ɛl; -l'uru es -l'ok ɔkm akɲ a -n'im sos ɔfr.

† 19:4 ɛkn Matie 3.11; Mark 1.4, 7-8.

17 Efes ec'agn a, Jwifel lele agn ek'elm Jwifel ab ab, iri low na; el fen erin am ony el etn agn am ony Es Kotoko Jesu e nin a ec'elum ligbel. 18 Agn nono a eke ub nawre a ow dedeku a fen ec'any af egn ow enun a eke -li kokr a e low eb. 19 Agn nono a eke kok cam owi a ot el e silil a ow, etn dedeku a fen ec'any af -l'ofn. Wel ub silil a ec'os abi ek'otu eke k'ij a, etn el ec'os ab em, ow ij jete efu fandi ekn yony lele lew ab. † 20 Elel eke Es Kotoko ec'abusu em, Nyam ec'odad a am eb es ke am elu in e lec a okm ana.

Efes eb em e dedeku a ec'erm bebl

21 Eke ow amua ec ok es a, Abn Lala nyimn Pol † eke k'ecr Maseduan lele Akayi ab eci, ke im Jerusalem. N'am dad eke ek'in im yogh, ow'n it ke in im Rom yeji. 22 Ow sosiem n'on in ec'abu elum esel yony, Timote lele Eras ab ikn anym im Maseduan, ko in obi a gbe emeny n'anj Azi segh beb.

23 Legh na af, erm bebl ligbel ey Es Kotoko Jesu ec'ejagb a sosiem. 24 Sika iny es nyam eke wel b'esn Demetrius b'oc jete ufu kokr nyam yow Artemis † eci nyamel ekekey, etn ow b'on juma kok esel a b'ehn os

nono. 25 L'as in e juma kok esel a lele agn ejec'a eke el e juma a ot in ec'a es a luku etn li dad wel nine: «Agn o, uwr any eke ow el juma na anake b'on ey s'ir eb senyn senyn a. 26 Am ekan etn am irir low eke Pol ikn na am kok a: tasi em a, n'am dad eke sinyam a eke agn in kok a, in elm nyam, etn l'eb agn nono, ow elm Efes anj sony ce, ko Azi wus nimum af yeji. 27 Low na otu eke ki nun ey e juma a, ke emeny ow on nyam yow Artemis e nyamel gbél a irmn in ec'any a; nyam yow na eke Azi lele wus na nimum ec'agn a fen ab b'ign nun a e sagb a b'ow oc es!»

28 Eke -l'irir sodad amua a, agn a erm ebl afhn es etn am og dad ese: «Efes eci Artemis a el ligbel!» 29 Erm bebl a eb es eb a fen em. Agn a ony Gayus lele Aritak ab, Maseduan wus af eyn yony eke b'ewl Pol usu, etn dedeku em -l'ub -l'ok dedeku a e luku as usu a. 30 Pol am erur eke k'okm sos okm dedeku a ec'any af, ko jam esel a edhn in. 31 Azi wus ab af eci idr esel beb a ek'el lawlel a, on'n bowl nonn eke li k'iim dedeku a e luku as usu a. 32 Wanci ab af a, luku as a wuwal: agn beb b'on na ke dad, amua b'on na ke dad, etn nono gbél

† 19:19 El eci os, jete ufu nyam el juma kok es nyam e legn nyam eci labm sog.

† 19:21 Abn Lala nyimn Pol:odad na Grek em a, wel otu ek'itn ejec'em dad ese Pol egh eb. † 19:24 Artemis el nyam yow eke Azi ec'agn nono b'ign nun. -Li bi tutr eke ow b'on agn ey ew, ow b'akpal egb. N'onny nun ign susu likn lele lew lele nyahan ab, etn Efes anake el ow eci usu ligbel a. Legh ab em a, in e nyamel gbél a el wus na nimum eci mob amamn ab em e ligbel marem nyam.

ec'a, -l'uwm low a sosiem eke -n'anjn luku as ab em ab any. ³³ Jwifel a akrj ów a ok Alesandr nēnym etj -l'ikrjm ow anym eke li ki dad. Alesandr igbl abu ognj: l'erur eke dedeku a ec'any af li k'eb odad li dad l'otar akr. ³⁴ Gbēko sica eke ow ok el es sos em eke ow el Jwif a, el fēj -l'og lebl nyam tonj ow kok wanci omu yony: «Efes eci Artemis a el ligbel!»

³⁵ Sog a anj em tonj etj sica eb a eci es ew es a otu edjn dedeku a etj dad ninē: «Efes ec'agnj, yewalil o! Agnj a fēj uw any eke Efes ec'eb a b'osu Artemis gbēl a e nun ignj usu a lele in e lebn em nyām ek'anj afr ey wus ab ab. ³⁶ Ow itim egnj kaka any. Ow sosiem otur eke ki yewalil tinj, ki kokr nyamb owi. ³⁷ Kin, otr agnj amua owr aña, -l'iym nyamel gbēl a e mil etj -li wewrm ey e nyām yow a yeji. ³⁸ Eke Demetrius lele in e juma kok esel ab ab ony low egnj ab a, ow ony segnj eke wēl bi jej ów ok etj es ew esel yeji anj: yognj anake -li k'im -li jej -l'ok a. ³⁹ Etj emeny eke onyn low eke k'ibrmn a, wēl b'ow dad ow ec'odad luku as gbēl a eke b'an es ol af a ec'any af. ⁴⁰ Tasi em a, yefenyina e low na ek'ey a, af yognj a, wēl otu eke k'ot ey ese agnj low egnj ebm esel af, anjke low kaka anm ek'am

ayal ey ec'ējanin na, etj si k'ow s'onym odad ebl ek'ow af si k'otar ējanin na e low akr senyn senyn.» ⁴¹ Eke li dad ów amua uwr a, l'igbl luku as a ec'agnj a sos ognj.

20

Pōl im Maseduan lele Gres ab

¹ Eke ów wuwal a fēj ok sel a, Pōl as jam esel a luku etj am atr el sos es. Ow b'uwr a, l'elu wēl es n'im Maseduan. ² L'ecr wus ab af eci, l'atr omn esel a sos es, sodad nono a eke li dad wēl ab em. Etj n'im Gres, ³ n'anj yognj l'ij awl nyahan. Sica eke n'am bebm sos eke li k'eb mijetj n'im Siri a, l'iri eke Jwifel a am ut in ec'asre. Ow sosiem l'ewl meny l'ebr Maseduan eci. ⁴ Agnj a ek'im am ewl'l a † el: Sopater Pirus jim, Bere iy, Aritak lele Sekundus ab ek'el Tesaloni eyj, Gayus, Derb iy, Timote, Tisik lele Trofim ab, Azi wus af ec'agnj. ⁵ Agnj amua iknj anym im Troas am eku ey. ⁶ Ey gbē, eke Futufutu eke ejru anm em ec'es gbēgbl a uwr a, s'eb mijetj Filip eb em Maseduan wus af; etj eke segnj yen ec a, s'im s'ējn el Troas, s'anj yognj si kok segnj lōbj.

Pōl eci Troas eyj ek'im ekn abal es

⁷ Ma ey ncebles a, s'ējanin eke si k'ubr futufutu em, †

† **20:4** *agnj a ek'im ewl'l a*: Ob Kok esel e silēl esig oglog b'ignj af dad ese tonj Azi. † **20:7** *Ma ey ncebles a*: Grek em odad eci iri tasi el *Legn krekre*; wēl otu ek'itjn ejec'em dad ese *Dimas ncebles*; *s'ējanin eke si k'ubr futufutu em*: kretienēl krekre a b'okr af am ij ob a, -li b'ebm ob ij lala ab kpekj.

etj Pól am dad dedeku a odad. Eke lægŋ b'ow eny ke li b'ow n'im a sosiem, li dad odad toŋ lægŋ usu ubr em. ⁸ Oj ab em a eke s'as luku êl afr yogŋ a, kenie nõnõ anŋ. ⁹ Nŋbafre nyam eke wël b'esiŋ Etikus sig es finetr neny af a. Pól ec'odad a ek'am çfu nenym a, çŋ memn ewl'l. Memn a afŋŋ in es toŋ n'anŋ êl afr nyahan em a l'ey wus. Wël çny igbl'l oŋŋ, kõ l'uw. ¹⁰ Pól us es, im ubu'r af, oc'r etj dad agŋ a nine: «Ermij k'ók çny: n'anŋ owr!»

¹¹ Emeny Pól ewl uyu êl afr a, l'ubr futufutu ab em li çec, etj in yeji l'ij. Emeny li dad odad ibn kpekpe toŋ ligbn ejn ey çkm etj n'im. ¹² Iy a gbẽ anŋ owr, wël oc'r im etj ow el agŋ a fẽŋ ec'erm es ey.

Pól igb Troas im Mile

¹³ S'ikŋ anym s'im eke si k'eb mijetj ot im ey Asos; yogŋ anake si k'oc Pól a, anke tasi em a, li dad eke li k'ecr wus wus eci. ¹⁴ Eke l'ow n'eniŋ ey Asos a, s'oc'r mijetj ab em etj s'im Mitilen. ¹⁵ S'igb yogŋ s'im etj lægŋ b'eny a, s'ow s'ok lekr a eke wël b'esiŋ Kio a ec'any af. Lægŋ b'eny a, s'ow s'ok Samõs, etj emeny lægŋ b'eny akr af a, † s'ow s'ok Mile. ¹⁶ Tasi em a, Pól eŋŋ eb eke k'inyam es Efes irmnm lægŋ Azi wus af. N'am oŋŋ es

yec'etj ek'ow it ke n'anŋ Jerusalem Pantekõt e lægŋ a.

Pól am dad Efes ec'agŋ ekpekpa ów

¹⁷ Pól anŋ Mile awŋ bowl Efes eke Nyamel ec'agŋ ekpekpa k'ow. ¹⁸ Eke l'owr - n'eniŋ ow a, li dad wël nine: «Sẽŋŋ a fẽŋ eke m'anŋ çny ab a, uwr elel eke m'aan es ab any, lægŋ krekre a etj eke m'ow Azi wus na af a. ¹⁹ Es is em, mi kok Es Kõtõkõ e juma çŋŋ ikŋ em, Jwifel eci asre eke b'ut em e gbre ijr ec'a sosiem. ²⁰ Uwr any ekan eke low fẽŋ ek'otu eke k'akpl çny ec'a, m'ocm mi lolm es. Dedeku fẽŋ ec'any af, çny ec'akŋ akŋ, mi dad çny etj mi yeŋm çny yeji. ²¹ M'esiŋ Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab eke k'itŋŋ erm em, oc any çkŋ Nyam ke óny çmn ey Es Kõtõkõ Jesu em. ²² Sica m'aam Jerusalem ese elel eke Abŋ Lala am at'm eke mi ki kok ab af. Low yec'a eke b'ow eŋŋm yogŋ a, m'uwm any. ²³ Low a çẽ eke m'uw any a el: eb fẽŋ em eke mi b'ec a, Abŋ Lala b'ewar'm em e gbre ij nõnõ lele sobel em eke m'ow m'ey ab ab a e low. † ²⁴ Gbẽkõ m'am ekn eke em ec'a, em ec'owr anŋ a çnym any; low a çẽ ek'çny any a el ke m'im toŋ m'igŋ em eci es uru a e nuŋ, ke mi kók juma a eke Es Kõtõkõ Jesu abul'm a, toŋ ke m'úwar; juma a el ke m'ób

† 20:15 *Lægŋ b'eny akr af a*: Ob Kok eci silel esig oglog b'igŋ af dad ese eke wël inym es Trojilion a. † 20:23 Bèbmn Ob Kok 21.4,11. † 20:24 Bèbmn 2 Timote 4.7.

Amani Mamn a ek'el Nyam eci sɔɔɔɔn iɔɔɔɔn a e kokoba. †

²⁵ M'ɛc ɔny fɛɔɔn ec'araɔɔn mi dad Nyam e gbɛɔɔɔnɔɔn usu a ec'odad; gbɛkɔɔ sicaca ɛm a, m'uw any ek'ɔny ɛm ec'ɛɔɔn kaka k'ow ɛkɔm im ij. ²⁶ Na sɔsɛm anake yɛfɛnyɔna m'am igbl lebl ogɔɔn mi dad m'ɛsɛ: ek'ɔny ɛm ec'ɛɔɔn nyam am irm, ke ow elm ɛm e low ij, ²⁷ aɔɔke mi dad ɔny Nyam e low a fɛɔɔn eke bɛbm ɛw es a; m'ocm kaka mi lɔlm es. ²⁸ ɔsurir ɔny obi lele Abɔɔ Lala eci mɛbob a ek'ɔɔn ɔny eke k'ɔsur ab ab. ɛsɛ lele eke mɛcɛb ɔsu ɛs b'ɛw in e mɛcɛb a nyamn af ab af a, ɛwr Nyamel a eke Nyam ɔl jim lokm e mebl ab ɛm † a e low ɛm. ²⁹ M'uw any tasi eke ɛm eci im ɛm a, agɔɔn ek'anɔɔn ɛsɛ mindey ɛɔɔn af b'ow ok ɔny ec'araɔɔn ɛɔɔn k'ow yɛbm mɛbob a kaka. ³⁰ ɛɔɔn ɔny ɛm a yeji, agɔɔn b'ow ok ɔkm am ɔny yadɔɔn, yec'ɛɔɔn ke ɔmn ɛsɛl a ús ɛl jam. ³¹ ɔsur sos! Ke ɔkan ek'akpo emum nyahan, ncok lele ɛɔɔn owr ab, ɔɔn iɔɔn ɛm, m'ɔpim ɔny ɛm ec'ɛɔɔn nyam nyam ec'ów ɔm.

³² Sica m'am oc m'elul ɔny Nyam lele in eci sɔɔɔɔn iɔɔɔɔn eci odad ab ab abu ɛm. N'ɔny abusu eke li k'agbr ɔny ɔmn ɛm ke n'ɔɔn ɔny aja a fɛɔɔn eke l'oc l'ɛw es agɔɔn a ek'el in ec'a ec'a. ³³ M'ocm nyamn m'ɛwm ɛɔɔn kaka fɛɔɔn ec'os,

sika, lele simob sus ɛm ab af. ³⁴ ɔny obi yeji uwr any eke ow el ɛm e sabu ab ɛm mi kok juma m'ɛɔɔn yec'ek'it a agɔɔn a ek'am ɛwl'm a, lele ɛm obi ab ec'a. † ³⁵ Sɛɔɔn a fɛɔɔn mi yɛɔɔn ɔny eke ki kokr juma ɛbɛn ke ɛlumɔn ɔgbɔru abu. ɔkan ɛs Kɔtɔkɔ Jesu eci sodad amua eke dad a: "Eke wɛl b'ɔɔn ɛɔɔn ob a, wɛl b'ɛɔɔn sos ɛm inɔn nɔnɔ akm yec'eke wɛl b'ɛɔɔn ɛɔɔn ɛm a." » †

³⁶ Eke odad a uwr a, Pɔl ok ɔwrɔkp wus ɛl fɛɔɔn ab ɔɔnɔn Nyam. ³⁷ Agɔɔn a fɛɔɔn am iɔɔn ɔɔn ɛɔɔn am ɛy Pɔl af es ɛlulil eci. ³⁸ Sos ɔw ɛl es nɔnɔn aɔɔke Pɔl dad ɛl eke wɛ'n k'ow in ɛkɔm'n ij. ɛɔɔn -l'ɛwl ow tɔɔn -l'ok mijɛɔɔn a e lís.

21

Pɔl aam Jerusalem

¹ Eke sica s'ɛlu ɛl es a, s'imn mijɛɔɔn ɛm eci, kɔɔkɔn kɔɔkɔn tɔɔn s'ok Kɔs lekr ɛm; ɛɔɔn b'ɛny a, s'im s'ok Rod lekr ɛm, ɛɔɔn s'igb yogɔɔn s'im s'ok Patara barɔɔn. ² Yogɔɔn, s'ɛɔɔn mijɛɔɔn nyam ek'am ow im Fenisi ɛɔɔn s'ok ɛm s'im. ³ S'ɛkn Sipr lekr a kɔɔkɔn ɛm, s'ɛcr ow ec'ɛsɛr ɛm a, ɛɔɔn s'imn Siri eci. S'itr es Tir eci nanu gbɛl a, yogɔɔn a eke mijɛɔɔn a k'usm in ec'ɛɛɔɔn ab es a. ⁴ Yogɔɔn s'ɛɔɔn jam ɛsɛl ɛɔɔn s'anɔɔn ɛl ab ow ij nɛnɛɔɔn mum nyam. Eke Abɔɔ Lala ɛwar ɛl a, -li dad Pɔl eke k'úyɔm iim Jerusalem. ⁵ Gbɛkɔ eke nɛnɛɔɔn gber

† **20:28** *jim lokm e mebl ab ɛm:odad na Grek ɛm, wɛl ɔtu ek'itɔɔn ejec'ɛm dad ɛsɛ in obi e mebl ab ɛm.* † **20:34** Bɛbmɔn Ob Kok 18.3a. † **20:35** Jesu ec'odad na, wɛl ocm ɛwm es Matie, Mark, Luk lele Jan ab eci lel ab ɛm.

mum a oc es a, s'ewl s'ebr ey ec'usu im ab em. El fex -l'ow -l'ewl ey, el ec'oyow lele el ec'ey ab ton s'ok okm barj a. Okij neny yogj, s'ok owrokp wus si njon Nyam. ⁶ Eke sica s'elulil es a, s'ok mijetj ab em etj el gbe -l'ewl -n'im gbugj gbugj.

⁷ Sica eke s'igb Tir a, s'im s'ok Pitolemais, etj s'ubar ey ec'usu im mij af ec'a. Yogj s'ekanin eb ab em ec'agj lisijimel ab ab, etj s'anj el ab legj nyam ce. ⁸ Legj b'eny a, s'im s'ok Sesare. Yogj, s'ok Amani Mamn a ec'es omun es Filip ec'akj a etj s'anj in ogn a. L'el agj lobj a eke wel somun ot Jerusalem a e nyam. † ⁹ N'onj ey oyow yar eke ebim egj, ke b'ob kokoba dad odad eke Nyam b'onj el a. ¹⁰ S'anj yogj ow kok segj nokj ton etj kokoba ob es nyam eke wel b'esj Agabus † anj Jude ow. ¹¹ L'ow ey ogn a, l'oc Pol eci meb er em a, n'awj in ec'akr a lele sabu ab ab, etj li dad nine: «Kin Abj Lala ec'odad eke am dad: egj a eke meb er em na el in ec'a, Jerusalem yogj, Jwifel b'ow awj'n eben, ke -l'oc -l'elu ow agj ek'elm Jwifel a abu em.»

¹² Eke s'iri ow amua a, ey obi ey obi lele Sesare ec'ey lisijimel ab ab, si njon Pol eke k'uyum iim Jerusalem. ¹³ Gbeko li dad

nine: «Ko bla sosome etj am ikjnj onj owar'm sos es ee? Em, mi bebm sos, ow elm em ec'awj a ce eci, ko ke m'uw Jerusalem Es Kotoko Jesu sosome.» ¹⁴ Eke s'otum s'ebm'n odad ebl em a, s'atram'n ij etj si dad s'es: «Ke ow el yec'a ek'Es Kotoko am erur a!»

¹⁵ Eke sica s'anj yogj si kok segj beb a, si bebm sos s'am uyu s'imn Jerusalem eci. ¹⁶ Sesare eci jam esel a ow ewl ey Jerusalem; -l'oc ey -n'im egj nyam eke k'eb ok ey akj a ogn; wel b'esj'n Minason, Sipr lekr em ec'egj ek'el jam es legj kpekpe, ke ir Jerusalem. ¹⁷ Yogj eke s'ok a, ey lisijimel a eb ey sos em inj em.

Pol im Jak ogn a

¹⁸ Eke legj enj a, Pol ot ey ab im Jak ogn a; yogj, Nyamel ec'agj ekpek a fex as luku. ¹⁹ Pol esj el, etj mewl em am dad el in e juma ab em ec'ow fex eke Nyam kok agj a ek'elm Jwifel a ec'aranj a. † ²⁰ Eke -l'irir ow ec'odad a uwr a, -li koklm Nyam; etj -li dad Pol nine: «Ey lisijim, am ekn eke Jwifel fandi fandi ub Jesu nawre, ke el fex -li b'ucu ol a -n'onj es senyn senyn a. ²¹ Wel dad el eke nj bi yegm Jwifel a fex ek'in ir lutu a low eke we'n k'igj Mois ec'ol a in elu es, etj emeny nj bi dad wel eke we'n k'ubrm wel ec'ey a

† 21:8 Ekn Ob Kok 6.5; 8.5. † 21:10 Ekn Ob Kok 11.28. † 21:19 Ow k'odm Pol eci samani a eke am nj el a, Azi wus af eci Sinyamel a eci ob ap a eke l'eb a, n'onj wel. Ekn 1 Korent 16.1-4; Rom 15.25-28.

ekr es, wē'n kí kokm Jwifel ec'ów a. ²² -Li b'ow -l'iri tasi eke η ow aηa. Ayaf si ki kokr ab ee? ²³ Ow akpl ke kók ow a eke si b'ow si dad'η a. Aηa, s'ony agη yar ek'ij neny Nyam ec'any af. ²⁴ Òc el ab im, àηη el ab sos ayal eci low kok ab em, ke sóg el e low kok a e labm, yec'etη ke -l'otu -l'er sin. † Ow em a, agη a fēη b'ow uw any eke ów a fēη e wēl dad η e lís a elm nawrē; ow b'ow yegm eke η yeji anη Mois ec'ol a ec'elum em. ²⁵ Agη a ek'elm Jwifel ke ub nawrē a ec'a, si kok lēl s'awη el si dad el ów yec'a eke si beb̄m a. Kin ów a: -li k'ijmn ndey eke wēl oc wawr egb oη sēkp, -l'egηmn mebl, -l'ijmn ndey eke wēl okm mebl es, -l'ijmn nfaci.» †

²⁶ Af yogη, Pól oc agη yar amua ab im, etη eke lēgη eny a, -n'im wēl ab sos ayal eci low kok ab em. † Emeny n'im Nyamel gbēl ab em etη n'am dad wēl dedeku em lēgη yec'af eke sos ayal eci low kok a b'ow uwr ke wēl b'ow waw el em ec'egη nyam nyam ec'egb a.†

Wēl edηn Pól Nyamel gbēl ab em

²⁷ Eke sos ayal eci sēgη lobη a am ow uwr a, kpēkη Azi ogog eci Jwifel a ekn Pól Nyamel gbēl a e gbugη a. -L'ij abra -n'ony dedeku a fēη etη -n'ony ow; ²⁸ -n'am og -li dad -l'ese: «Israel ec'agη, èlumn ey abu! Kin egη a eke usu fēη, agη fēη ec'any af bi dad ów enuη ok Israel ec'agη af, Mois ec'ol ab af lele Nyamel gbēl na af ab a. Etη sicaca em a, l'ot agη ek'elm Jwifel l'ok Nyamel gbēl ab em; † ow em a, -ni nηn usu lala a Nyam ec'any af.» ²⁹ Tasi em a, -n'am dad ēben anke -l'ēkn Efēs iy Trofim † Pól ab eb ab em. -N'am tutr eke Pól oc elu'l Nyamel gbēl a e gbugη lokm a.

³⁰ Likekr a eb es eb ab em etη oy oy a fēη em agη am anη ow. -N'ony Pól -l'odu -l'elu ow okm Nyamel gbēl a e gbugη a etη kpēkη -li babl masany a. ³¹ -N'am ol eke -li k'ibi Pól, etη kpēkη wēl im dad Rom e kumada a ek'anη Jerusalem a likekr a eke eb es eb a fēη em a e low. ³² Kpēkη l'ot srōda eyη

† **21:24** Jwifel beb̄ b'ij neny Nyam ec'any af edηn lēgη eb -li k'egηmn mar, -li k'er̄mn sin. Pól egη eb eke k'el agη yar amua e low kok a ec'idr es. Ow sosiem, egb waw eke wēl ibrm a (Awl 6.14-15), ow it ke li sóg ow e labm. Sica sos ayal eci low kok a b'uwr a, ow it ke l'éwar Nyamel gbēl ab em eci egb waw esel a, yec'etη ke -li beb̄m sos egb waw a eci. Lēgη ab af anake agη yar a b'ow er sin, ke ofη sin a lele egb waw ab ab a. † **21:25** Ek̄n Ob Kok 15.20 lele ow ec'akr otar ab ab. † **21:26** Pól eci usu im em a, eb eb a eke l'ec em a ec'agη a elm Jwifel; ow oη l'aylm Nyam ec'any af. Ow it eke li k'ayal sos gbuη ke l'éy Nyamel gbēl ab em. Low kok na b'eb̄ sēgη lobη. † **21:26** Bēb̄mn 1 Korēnt 9.20. † **21:28** *l'ot agη ek'elm Jwifel a l'ok Nyamel gbēl ab em:* Ow itm eke agη ek'elm Jwifel a k'ok Nyamel gbēl a e gbugη lokm a. Ek̄n Ezekiel 44.7. Yogη wēl non lēl ek'am dad ese: *Eke egη ek'elm Jwif afη erēb na es, ke in obi eci luw n'am ol es a.* † **21:29** Ek̄n Ob Kok 20.4.

lele el ec'anym esel ab ab etj l'uru es n'im dedeku a ogn a. Eke -li b'ekn kumada a lele srɔda eyj ab ab a, -l'orm Pɔl ij. ³³ Kumada a eri im titm Pɔl, ɔj wɛl ɔny'n etj ɔj abusu eke wɛl k'oc ηgbraka yony awjɔn'n; etj l'ibrm egn yec'a eke l'el a lele low yec'a eke n'am kok ab ab. ³⁴ Gbɛkɔ dedeku ab em, agj amua ám dad odad na, ke beb ám dad ejeci. Kumada a ɔtum irim low a tasi likekr na em; n'ɔj abusu eke wɛl k'oc Pɔl im in eci frutu lakp ab em. ³⁵ Eke Pɔl anj êl a ec'af uyu usu a, srɔda eyj a oc'r abu em abu em, dedeku a e læc ek'am elu ɔkm a sosiem, ³⁶ anke agj a fɛj am us'r jam ɔg dad esɛ: «Wɛl ibi'r! Wɛl ibi'r!»

Pɔl ibrm odad

³⁷ Wanci ab af eke srɔda eyj a am ɔl eke k'ony Pɔl elu frutu lakp ab em a, li dad kumada a ninɛ: «Kɔ m'ony abusu eke mi ki dad'η odad tɛl ee?» Kumada a ninɛ: «Kɔ b'ɛbr Grɛk ee? ³⁸ Njɛ elm Ejipt iy a eke efnɛny a cɛ is ar ke ot áru fandi yar ab im loj ab ee?» † ³⁹ Pɔl dad ninɛ: «Em Jwif, wɛl ew'm Tars eb em, Silisi wus af, eb ek'ony any ec'ɛgn. M'am ηɔjɔn'η, ɔj'm abusu mi dád dedeku a odad.» ⁴⁰ Kumada a ɔj'n abusu. Pɔl inym es êl a ec'af uyu usu a etj l'ɔwl wɛl abu eke -li ki yewal. Eke

-li yewalil a, Pɔl am dad el odad Ebre em: †

22

¹ «Agj lisijimɛl lele agj esel ab, igjɔn lɔru es ke írir low yec'a eke sica m'am ow mi dad em e dogjɔn ec'a.» ² Eke sica -l'irir ek'ow am dad el odad Ebre em a, usu a irm es tinj etj Pɔl dad ninɛ: ³ «Em Jwif, wɛl ew'm Tars eb em, Silisi wus af, gbɛkɔ Jerusalem anja wɛl gbagbl'm, etj Gamaliel el em e low yɛgm es. † Li yɛgm'm m'uw ey lagjɛl ec'ol ab any sɛnyn sɛnyn. Nyam eci juma kok a eci læc a iy'm em nɔnɔ esɛ elɛl eke yɛfɛnyina ɔny fɛj ow iy ɔny em ab af. ⁴ M'ijr agj a ek'am us Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'ejagb na a gbre luw eci. M'ony egn lele ɔyɔw ab m'ok sobel em. ⁵ Egb waw es ligbɛl a lele Sanɛdrɛn a nimum ab ɔtu ek'ij danju ek'ow el odad nawrɛ eke m'am dad. El ec'abu em, m'ɛjn silɛl ey lisijimɛl Jwifɛl ek'anj Damas a eci eke ow em -li k'uwr'm any; etj m'im eke mi k'ony ɔmn esel a ek'anj a, m'ók el ηgbraka ke m'ót el ab m'ow Jerusalem ke mi kók el low ηjɔj.» †

Pɔl am dad in ec'erm em itjɔn a ec'odad

⁶ «M'us ejagb m'aam etj eke m'am titm Damas a, lægn uyu nuj em, kpɛkɛj usuayl ligbɛl nyam eci jejn a anj afr

† **21:38** Lɛgn ab em a, Rom am ɔny ses babur nɔnɔ Jude eke li k'ew es ab em. Low égnɛm ebm esel nɔnɔ anj eke b'at Rom low. † **21:40** Ebre ebr em: odad na Grɛk em a, wɛl ɔtu ek'itjɔn ejec'em dad esɛ Arame ebr em. † **22:3** Gamaliel: êkn Ob Kok 5.34 lele akr otar ab ab. † **22:5** Êkn Ob Kok 8.3; 9.1-2.

ow ubur'm es. ⁷ M'ey wus etj m'iri lebl nyam ek'am dad'm esε: "Sol, Sol, kɔ bla etj am ijr'm gbre ee?" ⁸ M'ibrm m'esε: "Egɔ gbel, kɔ η bwo el'η ee?" Lebl a dad nine: "Em Nasaret e Jesu ek'am ijr gbre a." ⁹ Agɔ a ek'anɔ em ab a εkn usuayl a, kɔ -l'irim egɔ a ek'am dad'm odad a e lebl a. ¹⁰ M'ibrm m'esε: "Es Kɔtɔkɔ, ayaf mi ki kokr ab ee?" Etj li dad'm nine: "Igb wus, im Damas, yogɔ wɛl b'ow dad'η low yec'eke Nyam am dad'η eke ki kok a." ¹¹ Eke usuayl na ek'am jɛjn a efal'm any a, agɔ a ek'anɔ em ab a ɔny'm abu etj ewl'm Damas.

¹² Yogɔ, egɔ nyam anɔ eke wɛl b'esɔ Ananias, Nyam nuɔ igɔ es sɛnyn eke b'elum ey ec'ol a, ke Damas e Jwifel a fɛɔ b'erur in e low. ¹³ L'ow n'ɛɔn'm, li titm'm etj li dad'm nine: "Em lisijim Sol, εkn es!" Wanci ab af cε, any efl a oc es etj m'am εkn'n. ¹⁴ L'igɔ af li dad nine: "Ey lagɔel e Nyam a ikɔ anym sɔsum oc'η yec'etj ke úw low yec'a eke l'erur ab any, εkn Nenyembri Nyam Es a, ke iri in obi e neny em ec'odad. ¹⁵ Tasi em a, ow it eke k'ij in e danɔku yec'etj ke agɔ a fɛɔ ec'any af, dád low yec'a ek'εkn ke iri a. ¹⁶ Etj sica bla sosiem k'eku ee? Igb, òk mij nuɔ, ke η eci sikpl a fɛɔ tétj es in e nin a ec'esɔ em."

¹⁷ M'ewl m'im Jerusalem,

etj eke m'am ηɔɔɔ Nyam Nyamel gbel a e gbugɔ a, m'εkan nuɔ em. ¹⁸ M'εkn Es Kɔtɔkɔ etj li dad'm nine: "Ògɔ es ey ɔkm Jerusalem fafa, anɔke em e lís e low a eke am dad a, εb eyɔ a k'ow egɔm ow e low ebm." ¹⁹ Mi dad m'esε: "Es Kɔtɔkɔ, -l'uw any tasi eke mi b'im Nyam nuɔ igɔ susu m'ɔny agɔ m'ok sobel em etj mi b'ɔɔ wɛl ɔr agɔ eke b'ub'η nawrε a. ²⁰ Etj lɛgɔ a eke wɛl ibi η e danɔku ij es Etien a, em yeji m'anɔ yogɔ. Agɔ a ek'am ibi Etien a, m'egɔ el e low a m'eb etj m'ɔsu el e mob sus em a." [†] ²¹ Es Kɔtɔkɔ dad'm nine: "Im, anɔke m'ow m'erm'η usu kpekpe, agɔ a ek'elm Jwifel a ogɔ." »

Pɔl lele kumada ab ab owi

²² Dedeku a iri Pɔl ec'odad a toɔ batj igɔ yogɔ a eke li dad ów amua na a; kɔ sica -n'am ɔg -li dad -l'esε: «Irmnin egɔ na! Ìbir ir! L'itm eke li k'anɔ owr!» ²³ - N'am ɔg, -n'am ufɔ el e mob sus em ab es, etj -n'am wɔwl sɛc afr. ²⁴ Kumada a ibrm eke wɛl k'ɔny Pɔl elu in eci frutu lakp ab em, ke wɛl ɔr'r ηgbre em, ow ɔɔ'n li dád odad, yec'etj ke l'úw low a sosiem eke dedeku a am ɔgr'r ab any. ²⁵ Gbεkɔ eke wɛl awɔ'n eke k'ɔr'r a, li dad srɔda eyɔ ekɔ yen ec'anym es a ek'anɔ yogɔ a nine: «Kɔ ɔny abusu eke k'ɔr Rom iy tasi eke wɛl jɛjm in e low

okm ee?» † ²⁶ Eke l'iri ów amua a, n'im n'am ɔŋ in eci kumada a amani li dad l'ese: «Bogŋ e low anake blel kok ab ee? Eŋŋ na Rom iy tasi!» ²⁷ Kumada a ow eŋŋ Pɔl etŋ am ibrm'n ese: «Dàd'm ɔ, kɔ ŋ Rom iy tasi ee?» Pɔl dad'r nine: «Ee, em Rom iy.» ²⁸ Etŋ kumada a dad nine: «Em labm ligbel mi sɔg gbuŋ etŋ m'el Rom iy tasi.» Pɔl dad nine: «Em ec'a gbɛ, mew em etŋ.» ²⁹ Kpekŋ agŋ a ek'am ow ɔr'r yec'etŋ ke li dád odad a, ewl sos meny; kumada a in obi yeji erŋŋ ɔny eke Pɔl k'el Rom iy tasi ke n'ɔŋ wel ɔny awŋ ow ŋgbraka em a.

Pɔl anŋ Sanedren ec'agŋ a ec'any af

³⁰ Kumada a am erur eke k'uw low a tasi ek'ow sosiem Jwifel a am ok Pɔl ów af ab any; na sosiem, eke legŋ eny a, n'ɔŋ wel mɔmu Pɔl es ŋgbraka ab em, etŋ l'ibrm egb waw esel ec'es ewel a lele Sanedren a feŋ ab eke k'as luku. L'oc Pɔl l'ow etŋ n'inymn ow es el ec'any af.

23

¹ Pɔl ok Sanedren ec'agŋ a anyamn af etŋ am dad el ese: «Agŋ lisijimel, Nyam ab ec'eb eke m'ir toŋ ke k'it yefenyina a, em tutr em a, m'ɔnym low kaka eke mi kokr em sosi ów af.» ² Egb waw es ligbel Ananias ɔŋ abusu ek'agŋ a ek'anŋ Pɔl

saw a, ki bɔbm'n neny es. ³ Ow ɔŋ Pɔl dad'r nine: «Ŋ anake Nyam b'ow ɔr'ŋ a; ŋ, êl eke wel ufur! † Anŋ anŋ eke ki jɛj em e low ok ol em, kɔ ol ibrm eke k'ɔŋ wel ɔr'm ee?» ⁴ Agŋ a ek'anŋ Pɔl saw a am dad'r ese: «Nyam ec'egb waw es ligbel a am wɛwr ee?» ⁵ Pɔl dad nine: «Lisijimel, m'uwm any ek'ow el egb waw es ligbel ab ab ɔ! Tasi em a, Nyam Lel am dad ese: *Kí dadm ŋ ec'eb ec'es ew a e nin ŋŋŋ.*»†

⁶ Pɔl uw any eke Sanedren ec'agŋ a e beb a el Sadusiel etŋ likpr a Farisiel; na sosiem anake el ec'any af l'agbr lebl es li dad eke: «Lisijimel, em Farisi, Farisi ec'iy. † Eke m'ub luw em anŋ igb owi nawre a sosiem anake wel am jɛj em e low ok a.» ⁷ Kpekŋ eke Pɔl dad ów amua a, Farisiel a lele Sadusiel ab ab ów es atar ey em, etŋ luku as a ec'agŋ a ubr em sakp yony. ⁸ (Tasi em a, Sadusiel bi dad eke luw em anŋ igb in anm etŋ afr erm esel lele abŋ ab yeji in anm; gbekɔ Farisiel ɔny ɔmn ów amua feŋ em.) † ⁹ Likekr a am at es, etŋ ol eci low yegm esel beb ek'el Farisiel ec'ogog ec'agŋ a igb erm bebl em am dad ese: «S'ɛŋnm low ɔbr kaka eŋŋ na em. Ow k'ɔdm abŋ nyam oglog afr erm es nyam dad'r odad!» ¹⁰ Ów es atar a am yuyu afr toŋ kumada a erŋŋ

† **23:3** *êl eke wel ufur*:ow e nyandre el eŋŋ eke b'ew sos ese eŋŋ mamn af, ke tasi em a elm eŋŋ mamn. Bèbmŋ Matie 23.27-28. † **23:5** ɔkm Ok 22.27. † **23:6** Èkn Ob Kok 26.5; Filip 3.5. † **23:8** Bèbmŋ Matie 22.23; Mark 12.18; Luk 20.27.

am ɔny bake wel píplm Pɔl em. Na sɔsiem anake n'ɔŋ in eci srɔda eyŋ a eke k'im dedeku ab em ɔny Pɔl oc es el ec'araŋŋ, ke -l'oc -n'im ow frutu lakp ab em a.

¹¹ Lɛgŋ b'uk a, Es Kɔtɔkɔ elu sos ɔkm Pɔl ec'any af etŋ dad'r ninɛ: «Sos át'ŋ es! Ij em e danƙu Jerusalem aŋa, etŋ ow it eke Rom yeji ow k'el ebɛn.»

Wel ut Pɔl ec'ibi ec'asre

¹² Lɛgŋ b'eny eci ibibr a, Jwifel beb ut asre; -l'ɛgŋ -l'eb -l'ij nɛny eke -li k'ijmn ob, -l'ɛgŋmn mij eke -li k'ibim Pɔl. ¹³ Agŋ a ek'ut asre ikŋ na a, ij agŋ ekŋ yony afŋ es. ¹⁴ -N'im -n'ɛŋŋ egb waw esel ec'es ew esel a lel agŋ ekpekp ab ab etŋ -li dad wel ninɛ: «S'ɛgŋ s'eb s'ij nɛny eke si k'ijm ob kaka eke si k'ibim Pɔl. ¹⁵ Sica ɔny lele Sanedrɛn ec'agŋ ab ab, ibrmn kumada a eke k'oc Pɔl is ɔny; dadr eke am erurir eke k'ɛkanin in e low ab em sɛnyɛn sɛnyɛn. Ey obi em a, si bebɛm sos eke si k'ibi'r gbun ke l'ow l'ok aŋa.»

¹⁶ Gbɛkɔ Pɔl lisijɔw iyŋ nyam iri asre ut a ec'odad a. N'im l'ey frutu lakp ab em l'ɛwar eyu. ¹⁷ Ow ɔŋ Pɔl esŋ srɔda eyŋ ekŋ yen ec'anym esel ab em e nyam etŋ dad'r ninɛ: «Èwl ŋgbafɛli na ŋ e kumada a ogŋ; n'ɔny low eke li ki dad ow.»

¹⁸ Srɔda eyŋ ec'anym es a oc'r ab im kumada a ogŋ etŋ dad ninɛ: «Pɔl, sobel em es a esŋ'm etŋ dad'm eke mi k'is'ŋ ŋgbafɛli na, n'ɔny

low eke li dad'ŋ.» ¹⁹ Kumada a ɔny ŋgbafɛli a abu ab im saw em, etŋ am ibrm'n esɛ: «Bla odad iy ki dad'm ee?» ²⁰ Li dad ninɛ: «Jwifel nɛny okr af eke efi k'ibrm'ŋ oc Pɔl ow Sanedrɛn ec'agŋ ec'any af; -n'am iwr -li dad eke Sanedrɛn ec'agŋ a in am ɔl eke in k'ɛkan low ab em sɛnyɛn sɛnyɛn. ²¹ Gbɛkɔ k'ub el nawɛ! Aŋke el em ec'agŋ ekŋ yony ek'afŋ es b'ow lɔl es ɔny'n. -L'ɛgŋ -l'eb -l'ij nɛny eke -li k'ijmn ob, -l'ɛgŋmn mij toŋ ke -l'ibi ow. Caca em a, -li bebɛm sos, -n'am eku ŋ ec'odad ebl cɛ.» ²² Li dad ŋgbafɛli a ninɛ: «Ki dad odad na eke dad'm a k'ok ɛgŋ kaka.» Etŋ kumada a elu'l es n'im.

Wel oc Pɔl im es ew es Felis ec'any af

²³ Ow e jam a, kumada a esŋ in e srɔda eyŋ ekŋ yen ec'anym esel ab em e yony etŋ li dad wel ninɛ: «Àsr srɔda eyŋ agŋ ekŋ lɛw, gbɛŋkɔ af uyu esel agŋ ekŋ nyahan lele lɛw, lele mpioro ɔwl esel agŋ ekŋ lɛw ab luku ke ɔny fɛŋ bebɛm sos imn Sesare ncebles e wanci libarm em. ²⁴ Sigbɛŋkɔ a yeji eke k'oc Pɔl im sɛnyɛn sɛnyɛn es ew es Felis ogŋ a, bebɛm el sos.» ²⁵ Etŋ kumada a nɔn lel na: ²⁶ «Klod Lisias am esŋŋ in ec'es ew es mamn Felis. ²⁷ Jwifel ɔny ɛgŋ na aam ibi; eke m'iri eke l'el Rom iy tasi a, m'im em e srɔda eyŋ ab ab m'ɛdŋŋ in abu any etŋ m'eb m'elu'l es. ²⁸ Eke m'erur eke mi k'uw

low a sosisiem eke Jwifel am ok'r ów af ab any a, m'oc'r m'im el e Sanedren ec'agn a ec'any af. ²⁹ M'ekn eke ów a eke -n'am dad -l'ok ow af a, el el obi em ec'ol a ec'ów, gbeko wel otum eynm low obr ek'ow em li k'eyn luw oglog ke wel elu'l sobel em. ³⁰ Etn eke wel ewar'm eke Jwifel am ut in ec'asre a, m'erur eke mi k'oc'r m'is n etn m'ibrm agn a ek'am ok'r ów af a eke k'oy'n dedeku n ec'any af.»

³¹ Sróda eyh a elum ol a eke wel oy el a: -l'oc Pól etn ncok em -l'ewl ow toj -l'ok Antipatris. ³² Legh b'eny a, sróda eyh a ek'im lakr em a, ewl ow frutu lakr ab em etn elu gbanko af uyu esel ab es aam usu a Pól ab. ³³ Eke -n'imn -l'okr Sesare a, gbanko af uyu esel a oc lel a oy es ew es a etn -l'oc Pól -l'elu ow abu em. ³⁴ Es ew es a awl lel a etn ibrm Pól wus yec'af ec'egh eke li k'el a. † Eke l'iri ek'ow el Silisi wus af ec'egh a, ³⁵ li dad ow nine: «Ŋ ec'agn a ek'am ok'ny ów af a b'ow ow a, m'ow m'ibrm'ny low.» Etn n'oy abusu eke wel k'ew Pól es Eród ec'el gbél ab em. †

24

Jwifel am ok Pól ów af Felis ec'any af

¹ Segh yen b'ec a, egb waw es ligbel Ananias ow Sesare agh ekpekp beb ab lele awoka nyam eke wel b'esn Tertulus ab. -L'ow es ew es Felis ec'any af eke -li k'oy Pól dedeku. ² Wel esn Pól, etn Tertulus am ok'r ów af sodad amua em: «Es ew mamn, n e nin em, s'am ir eb erm es ey em, etn n e nyimn senyn em anake ów amua tititn akpl ey ec'eb na ec'a. ³ Segh fegh, usu fegh ec'ów eke si b'eyh a, s'am elu'ny ow e bia erm nyam em. ⁴ Gbeko m'erurm eke mi k'irmn'ny leggh noko, na sosisiem anake m'am n'oyh n ek'erm k'ey n es, ke iri ey ec'odad a; ow k'ow ibnm. ⁵ S'ekn ek'egh na el eggh em e nuyn: li b'is odad wus na nimum eci Jwifel ab em, etn l'el Nasariel † ec'ogog a ec'es ew es. ⁶ L'ew eke li ki n'oyh Nyamel gbél a sos; † ow sosisiem s'ew'r abu af. [S'erur eke si ki jey in e low s'ok ey ec'ol ab em, ⁷ ko kumada Lisias edh abu any etn lec em l'eb ow ey ec'abu em. ⁸ N'oy abusu eke agh a ek'am ok'r ów af a k'ow n ec'any af.] † Eke ibrm'n low, otu eke n obi yeji k'uw low a tasi ek'ow sosisiem s'am ok'r ów af ab any.» ⁹ Jwifel a akr lebl af, dad ek'ow el low nawre.

† **23:34** Felis am ibrm eke k'uw any, eke tasi Pól el in ec'es ew ab em ec'egh, yec'etn ke li jey ow e low l'ok. † **23:35** Eród ligbel a anake us el gbél na Sesare a, etn ow el Rom ec'es ew esel a fegh ec'el eke l'us l'ew es. † **24:5** *Nasariel*: Wel b'oc nin na esn agh a eke b'us Nasaret e Jesu jam a. Ekn Matie 2.23 lele ow ec'akr otar ab ab. † **24:6** Ekn Ob Kok 21.28 lele akr otar ab ab. † **24:8** Ob Kok eci silel esig beb em a, wel eynm sodad ek'any ob na [...] ec'arany em a.

Pól am ayal in e lís e low a Felis ec'any af

10 Es ew es Felis owl Pól abu eke ki dad odad etj Pól eb odad dad nine: «M'uw any eke akpo nɔnɔ em el eb na eci jej ok es, ow anake m'ony omn ke m'am ow η ec'any af eke mi k'ayal sos a. 11 Eσε eled eke otu eke η obi k'otar akr ab af a, ow kokm segh lew yony afjm es eke m'ow Jerusalem Nyam nun igj eci. 12 Wel ejnm im m'atarm ów es Nyamel gbél a e gbugj a egh kaka fej ab, etj m'okm dedeku a al em Nyam nun igj susu oglog eb ab em. 13 Etj sicaca em a, agj amua k'otum ayalm ów a eke -n'am ok'm af a e low. 14 Gbeko low na gbé, η ec'any af, m'am m'egj m'eb: Es Kotoko Jesu ec'ejagb a ec'us em a, ke em lagjel e Nyam a anake m'am igj nun a. Jwifel bi dad ek'ow el ejagb yadj, kɔ em m'ub ol e silél a lele kokoba ob esél e silél ab ab nawre. 15 M'ony omn ikj na Nyam em, omn a eke el obi yeji -n'onyn, eke Nyam b'ow igbm agj amamn lele enuj ab luw em a. 16 Na sosiem anake m'am atr sos es eke mi kokrm em sosi ów af Nyam ec'any af lele agj ec'any af ab a.

17 Eke m'opi Jerusalem akpo nɔnɔ a, m'ewl meny m'im eke mi k'elum em ec'eb a abu os em, ke m'ap Nyam ob. 18 Eke -n'ejan'm Nyamel gbél a e gbugj a, ke m'ubar sos ayal ec'es gbejbl

a η; agj nɔnɔ anm em ab, etj sóg yeji anm. † 19 Gbeko Azi eci Jwifel nyam nyam anj yogj, etj blel -n'onyn low em ab, el anake blel -n'inym es η ec'any af aja ke -l'ok'm ów af a. 20 Oglog ek'agj amua ek'anj aja a ekn low nun eke mi kok legj a eke m'anj Sanedren ec'agj a ec'any af a, -l'otu eke -li ki dad. 21 M'inym es el ec'any af m'igbl lebl ogj mi dad eke m'ub luw em anj igb e low nawre; kɔ low na ce eci anake yefenyina wel inymn'm es ony ec'any af jej ok ec'ab ee?» †

22 Felis ek'iri Es Kotoko Jesu eci ejagb owi a ok es sos em senyn senyn a, oc jej ok a ew legj ejeci etj dad el nine: «Legj eke kumada Lisias b'ow ow a, m'ow mi dad ony ec'odad a.» 23 N'onj sɔda eyj ekj yen ec'anym es a abusu eke k'ew Pól es sobel em, gbeko l'ew ow abusu es eke ow lawlél a ki kok ow e lís e low.

Pól anj Felis lele Drusiy ab ec'any af

24 Segj beb b'ec a, Felis lele ey Drusiy Jwif yowi ab ab ow. N'onj wel esj Pól ow etj n'am iri omn eke ow ony Jesu Krist em a ec'odad. 25 Gbeko eke Pól ob nun am dad es an mamn ec'odad, sos es onyn e low lele jej ok e legj e low ab a, ow am or Felis etj li dad nine: «Sica otu eke k'im gɔj. Legj eke m'ow m'ejn abusu a,

m'ow m'awl m'esh'η.» ²⁶ In ec'omn em a ke Pól b'ow òη'n os; na sosiem anake sakp nòcò li b'esh Pól ow ot nenym in ab a.

²⁷ Eβen eβen a ce toη akpo yony ec, etη Porsius Festus usr Felis usu ese es ew es af. Eke Felis erur eke k'eb sòdη Jwifel ogn a, l'ew Pól es sobel em.

25

Pól anη es ew es Festus ec'any af

¹ Sica Festus ow ey in eci wus ab af eb juma; kpekη ek'ow ij seγη nyahan a, l'igb Sesare l'uyu n'im Jerusalem.

² Egb waw esel egbel a lele Jwifel ec'any esel tasi ab ab ow in ogn a am ok Pól dedeku es. -N'am at -l'ibrm ow ³ eke ow k'egη el nenym òη Pól ow Jerusalem; tasi em a, -l'ut Pól ec'asre etη -l'erur eke -li k'ibi ow e jagb us ab em. ⁴ Gbəkò Festus dad nine: «Pól anη sobel em Sesare etη; em obi yeji ow k'ow ibnm m'ow m'awl m'im yogη. ⁵ Ow akpl ke òny e any esel a ów ewl'm Sesare ke ek'egη ikη na kok low ηun a, ókar ir dedeku es.»

⁶ Festus kok seγη niwn oglog seγη lew ce el ab, etη l'awl n'im Sesare. Legη b'eny a, n'im jej ok em etη n'òη abusu eke wel k'oc Pól ow. ⁷ Eke Pól ow a, Jwifel a ek'ann Jerusalem ow a, elul il em etη am òny yadh egbel ok'r af ek'el obi yeji -l'òtum eke -li k'ayal. ⁸ Gbəkò Pól

am dogηη sos dad ese: «Mi kokm low òbr kaka Jwifel ec'ol a e lís, Nyamel gbél a e lís lele Sesar e lís ab.»

⁹ Festus ek'erur eke k'eb sòdη Jwifel ec'any af a, ibrm Pól nine: «Erur eke k'im Jerusalem wel jej low na ok em ec'any af ee?» ¹⁰ Pól dad nine: «Anη eke m'inym es a, el Sesar eci jej ok usu nyam, etη anη anake wel ki jej em e low ok a. Ese elel eke η obi η obi uw any ab af a, mi kokm Jwifel low ηun kaka.

¹¹ Eke mi kok low ek'ow em mi k'uw, ke m'egbrm eke mi k'uw. Gbəkò eke ów a eke -n'am dad -l'ok'm af a elm nawre a, eγη kaka k'otum ocm im òm el. M'am ibrm eke mi k'ekn Sesar!»

¹² Sica eke Festus dad ów in ec'ów òm esel ab ab bake ow uwr a, li dad nine: «Ibrm eke k'ekn Sesar, b'ow im in ec'any af.» †

Pól anη Agripa lele Berenis ab ec'any af

¹³ Seγη beb b'ec a, eb ebu Eròd Agripa lele lisijow Berenis ab ow Sesare eke k'esηη Festus. ¹⁴ Eke -n'annη yogη -li kokr seγη nòcò a, Festus dad Pól ec'odad ok Agripa. Kin odad a: «Eγη nyam anη anη eke Felis ew es sobel em. ¹⁵ Eke m'im Jerusalem a, egb waw esel egbel a lele Jwifel ec'agn ekpek ab ab ok'r dedeku es etη ibrm eke mi k'òb'r low. ¹⁶ Mi dad el eke ow ecam Rom eyη ab eke k'elu eγη eke wel am cicr ab es òη agη eke ok'r dedeku es

† 25:12 Rom eyη tasi a òny abusu eke k'ibrm Sesar in obi jej el e low ok jej ok usu gbél a.

a, eke l'obarm any wel ab; ow it eke wel k'ow'n abusu li dad in e cicr a ec'odad ye. ¹⁷ Ow sosiem -l'ow aja em ab etj m'irnm legj; eke legj eny a, m'im jej ok usu a etj m'ow abusu eke wel k'oc egj a ow. ¹⁸ In eci cicr esel a ow, gbekɔ -li cicrm ow ów enj a ek'ow em m'ony tutr a e kaka af. ¹⁹ -L'atar ów es ow ab el obi eci Nyam nunj ignj owi em lele egj nyam eke wel b'esj Jesu eke uw ke Pɔl am at dad eke ow'n n'anj owr a e low af. ²⁰ M'uwm elel eke mi ki kokr low nenɛ em ab any; na sosiem anake m'ibrm Pɔl eke k'im Jerusalem yec'etj ke yogj wel jéj low na ok a. ²¹ Gbekɔ Pɔl egjm; l'ibrm eke li k'el sobel em es toj ke Sesar ony low dad'r. M'ow abusu eke wel k'ew'r es toj ke m'ow'n n'im Sesar ogn a.» ²² Agripa dad Festus nine: «M'erur tasi ek'em obi yeji mi k'iri egj na nenym.» Festus dad nine: «Efi b'ow iri'r nenym.»

²³ Legj b'eny a, Agripa lele Berenis ab ow agj ek'us any ab etj ok luku as usu a ec'arabu ab em kumadael lele eb ab em ec'any esel ab. Festus ibrm eke wel k'oc Pɔl ow. ²⁴ Etj li dad nine: «Eb ebu Agripa lele ony fej eke anjn aja ey ab a, am ekan egj na: in sosiem Jwifel nonɔ ow ekn'm Jerusalem lele aja ab, etj am dad ek'ow'n k'anm owr ij. ²⁵ Em gbɛ, m'ekn eke

li kokm low kaka ek'ow em li k'uw. Gbekɔ eke in obi l'ibrm eke li k'ekn Sesar a, m'egj m'eb eke mi k'ow'n n'im yogj. ²⁶ M'onym low tasi eke mi ki non in e nunj af m'ow Sesar; na sosiem anake m'oc'r m'ow ony ec'any af, j eb ebu Agripa ec'any af tasi, yec'etj ke wel b'ibrm'n low, ke m'ony low nyam mi non. ²⁷ Ow am ew'm es adj sos em eke tasi em a, wel k'oc sobel em es im Rom, ke wel k'ayalm ów a sosiem eke ow af wel am cicr'r a!»

26

Pɔl am dad odad dogjn sos Agripa ec'any af

¹ Erɔd Agripa dad Pɔl nine: «Abusu eru'j es eke ki dad odad dogjn sos.» Etj Pɔl igbl abu ogn am dogjn sos sodad amua em: ² «Eb ebu Agripa, sos em am inj'm eke yefenyina mi k'ow j ec'any af mi dad odad mi dogjn sos ów a fej eke ow af Jwifel am cicr'm a eci. ³ Tasi em a, uw Jwifel ec'eb ir owi lele el eci ów es atar ab ab any. Ow sosiem, m'am njon'j eke k'iri em ec'odad a erm es ok em.

⁴ Em eci ngbafre em etj ec'es eke m'an a, Jwifel fej uw any; -l'uw elel eke nunj ob em etj m'iir em ec'eb a ec'aranj lele Jerusalem ab ab any. ⁵ -L'uw'm any legj kpekpe; eke -l'erur, -l'otu eke -li ki dad low nawre: m'el Farisiel ec'ogog ec'egj † ek'el e Nyam nunj ignj owi

† 26:5 Ekn Ob Kok 23.6; Filip 3.5.

ew tuotuo akm el lawlel a feŋ ec'a. ⁶ Etn sicaca em m'any jey ok ec'any af anke m'ony omn Nyam e low a ek'ewar ey laghel ew es ab em. ⁷ Ey ec'eb lew yony a ec'agn a yeji am omn ewar na eke k'ey okm; ow sosiem -n'am ign Nyam nuŋ ari at em, ncok lele legŋ owr ab. Eb ebu Agripa, omn ikŋ na sosiem ec'anake Jwifel am ok'm ów af a! ⁸ Ony Jwifel, ke Nyam ígbm agŋ luw em a, bla etŋ am ubr ek'ow el low ek'otu ee?

⁹ Em obi yeji, legŋ sig em a, m'ony tutr eke akunda kaka feŋ em ow akpl eke mi k'ogŋ Nasaret e Jesu e nin a ar. ¹⁰ Low na anake mi kok Jerusalem a. Egb waw esel egbel a oŋ'm abusu akpasu mum nyam eke mi k'ok omn esel noko sobel em, etŋ mi b'elu abusu es legŋ eke wel b'ob el low luw ec'a. ¹¹ Sakp noko mi b'im Nyam nuŋ ign susu m'oŋ wel ijr el gbre yec'etŋ ke -l'owr sar el ec'omn ony ab em. El ec'erm bebl eke m'ony a agb noko, toŋ ow b'oŋ m'im seb ejec'em m'ijr el gbre.»†

¹² «Eben legŋ nyam egb waw esel egbel a oŋ'm abusu eke mi k'im Damas mi kok juma.† ¹³ Eb ebu Agripa, m'us ejagb etŋ legŋ yuy nuŋ em a, m'ekn usuayl ek'anŋ afr am ejn ow; jeyn a afŋn ligbn ec'ab es, etŋ am ok em lele agŋ a eke el ab

m'us ejagb ab ab af. ¹⁴ Ey feŋ s'ok wus etŋ m'iri lebl nyam ek'am ikŋ dad'm Ebre em ese: “Sol, Sol, bla etŋ am ijr'm gbre ee? Ko bla etŋ am elu læc okm ese id eke in ec'es ew es b'iyŋ likŋ af ee? Læc ofr ofr ce am ij.” ¹⁵ M'ibrm m'ese: “Egŋ gbél, ko bwo el ŋ ee?” Etn Es Kotoko dad nine: “Em Jesu a eke am ij gbre a. ¹⁶ Sica igb inym es. M'elu sos okm mi yegm'ŋ eke mi k'oc'ŋ el em e juma kok es; b'ow ij em e danŋu dá d ok agŋ el el eke ekan'm † yefenyana, ke dá d yec'a eke emeny m'ow mi yegm'ŋ a yeji. ¹⁷ M'ow m'osu'ŋ Jwifel ec'any af lele agŋ ejec'a eke m'ow m'erm'ŋ el ogŋ ab ab ec'any af. ¹⁸ M'am erm'ŋ eke k'im fig fig el anyamn, ony ot el es ncebn em ot ok el usuayl em, Satan ec'abusu ab em eke -n'anŋn a ot oŋ el Nyam. Eke -li b'ony omn em em a, -li b'ow -n'eŋn el e sikpl a ec'oc ap lele es sig usu nyam agŋ a ek'el Nyam ec'ab ab.” »

Pól am dad in e juma e li kok a ec'odad

¹⁹ «Eb ebu Agripa, eben a, es ekn owi a ek'anŋ afr ow ke m'ekn a, m'egbrm ow e low ij. ²⁰ Ko m'ikŋ anym mi dad Nyam odad m'ok Damas ec'agn a lele Jerusalem ec'ab ab, Jude ec'agn a lele eb ejec'em ec'agn ab; el feŋ, m'ibrm el eke -li k'itŋn erm

† 26:11 Ekn Ob Kok 8.3; 9.1-2; 22.4-5. † 26:12 Ekn Ob Kok 9.1-19; 22.6-16.

† 26:16 *el el eke ekan'm:odad na Grék em a, wel otu ek'itŋn ejec'em dad ese low yec'a ek'ekn a.*

em, -l'ewl -li ler Nyam, ke -li kok ów eke bi yegm el ec'itjn ikj na tasi a. ²¹ Na sosiem anake Nyamel gbél a e gbugj a eke m'anj a, Jwifel ony'm ke ol eke k'ibi'm a. ²² Gbékó Nyam osu'm tonj it yefenyina etj m'anj eke mi k'ij danju agj fej ec'any af, k'ow el agj ek'onj any, k'ow el agj ek'onym any. Mi dadm odad ejeci ek'ow elm kokoba ob esel lele Mois ab ec'a eke dad eke b'ow ey a ce: ²³ Mesi a b'ow ij gbre, b'ow el egj krekre ek'igb luw em, b'ow ob usuayl a e kokoba ok ey ec'eb a lele ebr ejeci ec'agj ek'elm Jwifel a.»
†

Pól am ibrm eke Agripa k'ub nawre

²⁴ Eke Pól am dad ów in e sos dogjn ec'a, Festus barm'n es lebl tuotuo em nine: «Pól, nuj em am un'j! Wewr lel nono tonj ow am ew'j nuj em un'j!» ²⁵ Pól dad'r nine: «Egj gbél, nuj em unjm'm. Sodad a eke m'am dad a el nuj em es ok e sodad lele low nawre tasi ab. ²⁶ Eb ebu Agripa otar ów amua akr uw any, ow sosiem in ec'any af m'otu eke mi ki dad onn em. M'uw any tasi eke l'uw ów a fej any, anke ow elm es lol em e low. ²⁷ Eb ebu Agripa, kokoba ob esel ec'odad a eke dad a ub nawre ee? M'uw any ek'ub nawre!» ²⁸ Agripa dad Pól nine: «Am tutr eke legj tel na em ce otu eke

k'itjn'm m'el kretien ee?» †
²⁹ Pól dad'r nine: «K'ow el legj tel em oglog egj nono em, m'am njonj Nyam ek'ow k'elm j sony ce, ko onj fej ek'am irir em ec'odad yefenyina a anake k'anjn ese el el eke m'anjn ab af a, ko njbraka amua gbé k'anm em!»

³⁰ Eb ebu a, es ew es a, Berenis lele agj a eke -n'anjn yogj ab ab igb, ³¹ etj eke -n'imn saw em a, -n'am dadarir el ofr em -l'ese: «Egj na kokm low obr owi ek'ow em li k'uw, oglog k'ow em wel elu'l sobel em.» ³² Etj Agripa dad Festus nine: «Blél egj na ibram eke k'ekn Sesar ana, ke blél wel elu'l es.»

27

Wel am ewl Pól Rom

¹ Sica wel egj eb eke si b'ow s'im Itali mijetj em eci. Wel oc Pól lele sobel em esel ejeci beb ab abul sróda eyj ekj yen ec'anym es nyam eke wel b'esnj Julius. L'el Rom eci sróda eyj a ec'eb a eke wel b'esnj "Sesar Ogust eci eb" a ec'anym es. ² S'ok Adramit eci mijetj nyam eke k'imn Azi e manu a ec'a, etj s'im. Aritak yeji anj ey ab; l'el Tesaloni, Maseduan wus af a ec'egj. ³ Eke legj b'eny a, s'ow s'ok Sidon. Julius eke am onj Pól senyn senyn a, on'n abusu eke li k'im l'ekn lawlel yec'etj ke wel kók in e lis e low. ⁴ Eke emeny s'anj

† 26:23 Bèbmn 1 Korént 15.20; Esayi 42.6; 49.6. † 26:28 am tutr... kretien ee:odad na Grék em wel otu ek'itjn ejec'em dad ese B'ow onj m'el kretien caca em!

yogŋ s'igb s'aam a, s'aru Sivr
lekr a eke b'edŋn lef any
a, aŋke lef am elu ɔbr ey.
5 S'ubr okij a eke titm Silisi
wus lele Panfili wus ab a, etŋ
s'im s'ok Mira, Lisi wus af.
6 Yogŋ, Julius eŋn Alesandri
eci mijetŋ nyam ek'aam Itali
etŋ l'ot l'ok ey em.

7 S'us mij pete pete seŋŋ
nɔnɔ etŋ gbre em kpa, s'im
s'ok Nid baŋŋ any af. Eke lef
a yeŋm ey eke si k'okŋ any
s'im kpekpe a, s'ecr wus a
ek'usm owr Salamone eb a
ec'a s'ok Krɛt lekr a ec'esr
em a eke b'edŋn lef any a.
8 Gbre em ebeŋ, s'aru ligigl a
s'im s'ok usu nyam eke wɛl
b'esŋ Manu Amamn, ek'anŋ
Lase baŋŋ saw.

9 S'irmn leŋŋ nɔnɔ, etŋ
mij us a yeŋi am ew tuɔtuɔ
aŋke lakpo am uwr. † Ow
sosiem Pɔl am ewar el dad
ese: 10 «Aŋŋ lawlel, m'am
ekn eke usu im a b'ow ew
tuɔtuɔ: mijetŋ a lele serekp
ab ab b'ow uŋ, etŋ ey obi yeŋi
s'ɔtu eke si k'uw.» 11 Gbekɔ
srɔda eyŋ ekŋ yen ec'anym
es a ɔny ɔmn mijetŋ nyimn
es a lele mijetŋ es ab ab em
akm Pɔl e sodad a. 12 Etŋ
emɛny nanu a akplm eke
letŋ k'anŋ yogŋ lefr leŋŋ iy
na em. Na sosiem aŋŋ nɔnɔ
a ek'anŋ mijetŋ ab em a erur
eke k'igb yogŋ: -l'erur eke
-l'ɔtu, ke -n'im -l'ok Fenis,
Krɛt eci nanu nyam eke ɔkŋ
esr em eci nɛmn ogog a lele
afr em eci nɛmn ogog ab ab.

Yogŋ anake -li k'anŋ -l'uwar
lefr leŋŋ iy a.

Lef ligbel ey okij ab af

13 Esr em eci lef a am elu
pete pete, etŋ -n'am tutr eke
el eci tutr a b'ow ey af. -
N'ɔŋ mijetŋ a aam etŋ am
aru Krɛt eci ligigl a saw saw.
14 Gbekɔ wanci ab af ce lef
ligbel nyam eke wɛl b'esŋ
"afr em e lidr ogog e lef" anŋ
lekr a e mafeny ab em am
elu ow. 15 Lef a oc mijetŋ ab
ab aam: ow ew tuɔtuɔ eke
wɛl k'ony mijetŋ ab es, etŋ si
yeŋ ow oc ey ab im. 16 S'ecr
esr ogog eci lekr liy nyam
eke wɛl b'esŋ Koda a, etŋ ow
edŋn ey abu any. Gbre ij kpa
em, s'ɔtu s'ony es eb elu e
letŋ likekli a ek'ucur mijetŋ
gbel a. 17 Mij esel a ewl oc
elu'l mijetŋ ab em. Sica -l'oc
mɛb -li cucu mijetŋ gbel a -
l'elul em. Eke -n'am uru eke
li k'im -l'itr es mrici af Libi
ogog a, -l'elu dondo nuŋ a
erŋ etŋ -li yeŋ lef a am oc
el ab im. 18 Lidgbegb a abu
anŋ em am elul ey tuɔtuɔ
toŋ leŋŋ enyn ey etŋ -n'am
ot serekp a -l'ok erŋ. 19 Leŋŋ
b'eny akr af a, el obi ec'abu
em -l'ot mijetŋ a e mob a -li
wowl erŋ. 20 Seŋŋ nɔnɔ eke
wɛl eknm ligbn, eknm mɛlɛl
etŋ lidgbegb a abu anŋ em
am elu lec em ce. S'ɔnym
ɔmn kaka eke si b'ow s'ɔtu
s'anŋ owr.

21 Leŋŋ kpekpe ek'aŋŋ a
ek'us mij a ijm ob kaka. Pɔl
igb el ec'any af etŋ am dad

† 27:9 *lakpo am uwr*:Grek em ec'elel eke wɛl b'irir el *nɛny enŋ e leŋŋ*. Ow el
Sikpl oc ap ec'es gbgbl eke b'ey awl libarm em oglog awl lew em Jerusalem.
Awl amua af lef egbel b'elu, ow b'ɔŋ mij feŋ ec'ubr a b'ew tuɔtuɔ.

el ese: «Agn lawlel, blel irir em ec'odad a eke m'am dad eke si k'okmn okm Kret a, ke blel s'obrnm es abur na, s'irnmnm mob. ²² Gbeko sicaca em a, m'am ibrm eke k'onyn erm susu, anke ony em ec'egh kaka k'ow irnm in e sel a, ko mijetj a sony coco ce b'ow un. ²³ Tasi em a, ncok a em e Nyam a eke mi bi kok in e juma a ec'afr erm es nyam ow'm saw ²⁴ etj dad'm nine: "Pol, erjn k'onyn'j! Ow it eke k'im Sesar ec'any af, ke Nyam ec'erur a eke ony j ec'a sosiem, li sog agj a ek'us mij j ab a." ²⁵ Na sosiem, agj lawlel, onyn erm susu anke m'onyn omn Nyam em: ow b'ow el ese elel eke li dadr'm ab af. ²⁶ Gbeko si b'ow s'un s'inym es lekr nyam af.»

²⁷ Ncok lew yar em eke s'anj mij af ke lidgbegb a am oc ey ab im Mediterane eci okij ab af ana. Ncok eci legj uy nu nj em, mij esel a am ekn ese wus ce we'n am titm af. ²⁸ -L'elu meb eke wel ucu ob leg leg erj eke -li ki bebmn etj -l'ekn eke mij a eci sibn a ij abu likj lele lew lobj ab; -li b'im kpekpe tel a, emeny -l'elu meb a erj etj yogj ow ij abu likj lele niwn ab. ²⁹ -N'am uru eke mijetj a k'ob lob, ow sosiem, letj jam a -l'elu magbis yar erj eke -li k'onyn letj ab es, etj -n'am eku es ogj em eke legj k'eny. ³⁰ Mij esel a am ol eke k'ok okm letj ab em; -l'usm es eb elu e letj ab es erj etj -n'am ub nyandre -l'ese: «S'aam letj a ec'anym

a s'ucur letj es onyn ob ab es.» ³¹ Gbeko Pol dad Julius lele sroda eyj a ab ab nine: «Eke agj amua anm mijetj ab em, k'ow otumn anmn owr.» ³² Ow sosiem, sroda eyj a bubr simeb a ek'onyn es eb elu e letj ab es a etj -li yeb ow im.

³³ Gbu nj ke usu ot es a, Pol ibrm ek'agj a fej k'ij ob etj am dad ese: «Kin, yefenyina ab a, segj lew yar eke am ekur erm mij ab ke k'ijmn ob kaka. ³⁴ M'am ibrm eke k'ijr ob anke ow el ony e sel ejn eci. Ony em ec'egh kaka k'ow irnm in e sin nu nj a e nyam.» ³⁵ Eke li dad ow amua uwr a, l'oc futufutu, l'elu Nyam bia wel ec'any af, l'ubr em etj n'am ij. ³⁶ Agj a fej sos at es etj el yeji -l'ij ob a. ³⁷ Ey fej eke s'anj mijetj ab em a, s'ij agj ekj yen yen sakp yony agj ekj nyahan agj lew nohon. ³⁸ Eke -l'ijr ob molok iy el a, -l'ot egb a eke -l'otr ab -n'aam a -l'ok erj eke mijetj a k'ew fuefue.

³⁹ Eke legj eny a, mij esel a uwm wus a eke -li titmn ab any, gbeko -n'am ekn wus ek'usm ew loy k'elu mrici etj -l'erur ek'abusu eru es, -l'itr mijetj ab es yogj. ⁴⁰ -Ni momu magbis ab es -l'ok erj, etj -ni momu metjbar eke wel bi nyiman letj a e simeb a yej'es. Eben a, -l'ew gbad letj neny a eke lef k'itr letj a, etj -n'imn mrici a ogj. ⁴¹ Ko -n'im -l'obr sec ek'anj mij any yony ec'aranj etj mijetj a abal inym es yogj. Letj

anym a emn mrici ab em etj otum iim ij, etj mra am bobm letj jam ab es lec em.

⁴² Sroda eyj a am erur eke k'ibi sobel em esel a yec'etj ke el em ec'egj kaka k'abnm mij eym okm. ⁴³ Gbeko Julius a am erur eke k'eb Pol elu es, etj l'edjn wel eke -li ki kokmn low a eke -n'onyn ow e tutr a. N'onj agj a eke b'abj mij a abusu eke k'ikj anym ok erj im akpaf; ⁴⁴ agj likpr a ot ogog og oglog mijetj a eci mob ekpr a us el jam. Eben ek'agj a fej im itr es ke sos irm es ana.

28

Pol anj Malt lekr em

¹ Eke sica s'ok okm es abur na em a, s'iri eke wel b'esj lekr a Malt. ² In ec'eb eyj a eb ey senyn senyn, etj eke mij am an ok wus ke lefr yeji am ow a, -li fuf al ligbel nyam ek'ey fej s'iwr s'elul em. ³ Pol oc milel eke wel abal eke k'ok al, ko al a on lorjn ey okm arum'n abu ab. ⁴ Eke lekr a ec'agj a ekn lorjn ek'arum Pol abu ab a, -n'am dad el ofr em -l'ese: «Egj na egj ibiu tasi; l'ey okm okij ab em, ko Nyam em e jej ok a com abusu eke li k'anj owr.» ⁵ Gbeko Pol ufj abu es owl lorjn a alm, etj ob kaka kokm'n. ⁶ Agj a am eku eke k'ekn'n l'ew oglog l'ey luw kpru em. Gbeko eke -l'ekur ow ibn ke -l'ekan eke ob kaka kokm Pol a, -l'itjn

tutr etj -n'am dad ek'ow el nyam mum nyam. †

⁷ Saw yogj, lekr a ec'es ew es gbcl a eke wel b'esj Publius a ec'usu anj. Egj ikj na eb ey erur em etj on ey es eru usu tonj segn nyahan. ⁸ Publius es a eru es anke lefr ol am ony'n etj n'am os sob yeji. Pol im ekn'n, at'r abu nun, njon Nyam on'n etj ewlm'n. ⁹ Na b'ec a, lekr a ec'olu ejec'a yeji ow etj -l'ewl. ¹⁰ Agj a elu el ec'elum fej okm ey e lis, etj wanci a eke s'am ow s'igb s'im a, -n'onj ey ob fej ek'it usu imn ec'a.

Pol im ey Rom

¹¹ Eke ow kok awl nyahan a, s'eb Alesandri eci mijetj nyam eke anj lekr ab em lefr legj iy a nimum a s'im. Wel b'esj mijetj a "Sinyam Oli". † ¹² S'ow s'ok Sirakus ec'eb ab em, s'anj yogj segn nyahan. ¹³ Yogj s'ecr ligigl a eci s'im s'ok Rejo eb em. Legj b'eny a, esr em eci lef a ob nun am elu etj s'eb segn yony s'im s'ok Pusol. ¹⁴ Eb ab em, s'ejn agj lisi-jimel ek'ibrm eke si k'anj el ab segn lobj, etj sica s'igb s'aam Rom. ¹⁵ Rom ec'agj lisijimel a iri ey ec'amani etj ow tonj ok usu eke wel b'esj Apius ec'An Ol Usu a ey ec'obr eci. Agj ejeci ejn ey usu eke wel b'esj Ejanin Usu Nyahan a. Eke Pol ekn el a, l'elu Nyam bia etj sos at'r es. ¹⁶ Eke s'ow s'ok Rom a,

† 28:6 Bèbmn Ob Kok 14.11. † 28:11 *Sinyam Oli*:Ow el nyam yony, Kastor lele Polus ab eke mij esel b'ign nun yec'etj ke wel osu el mij af.

wel ɔŋ Pɔl abusu eke k'ir in
ogŋ a ke srɔda iy nyam am
ɔsu'r.

*Pɔl am dad Nyam odad
Rom*

¹⁷ Ow bi kok sɛgŋ nyahan
a, Pɔl ɛw Rom eci Jwifel
ec'es ɛwɛl a abu in ogŋ a.
Eke -l'asr luku a, Pɔl dad
ɛl ninɛ: «Agŋ lisijimɛl, mi
kokm low ŋuŋ ɛy ec'agŋ a
e lís, ɛy lagŋɛl a ec'ɛb ir
owi e lís ɛtŋ wɛl ɛw'm abu
af Jerusalem, oc'm ɔŋ Rom
eyŋ. ¹⁸ -L'ibrm im ów ɛtŋ -
l'erur eke -li k'ɛlu'm es anke
ɛm ɛm a, -n'ɛŋnm low ek'ow
af -li k'ɔb'm low luw eci.
¹⁹ Gbɛko Jwifel a erurm ɛtŋ
ow ɔŋ m'ibrm eke mi k'ɛkn
Sesar ke wɛl ebr ɛm ec'odad
ab ɛm, kɔ ow elm ɛm ec'ɛb
a eke mi k'ɔŋ dedeku eci.
† ²⁰ Kin low a sosiɛm eke
m'erur eke mi k'ɛkn ɔny ke
mi dad ɔny odad a. Tasi ɛm
a, m'anŋ ŋgbraka na ɛm ɛgŋ
a eke Israel ec'agŋ a b'ony
ɔmn in ɛm a sosiɛm.» ²¹ -Li
dad ow ninɛ: «S'ɛŋnm ŋ e
lís e lɛl kaka eke k'anŋ Jude
ow ɛtŋ ɛy lisijimɛl kaka anm
yogŋ owm tɔkŋm ów okm
ɛy oglog dadm ɛy ŋ ec'odad
ŋuŋ. ²² Kɔ s'am erur eke ki
dad low yec'a ek'am tutr a
s'iri, anke s'uw any ek'usu a
fɛŋ agŋ erurm Nyam eb na
ek'anŋ ɛm a e low.»

²³ -L'ɛw lɛgŋ nyam Pɔl ab
ɛtŋ lɛgŋ a b'ow a, -l'ow nɔnɔ
-n'ɛŋnm ow yogŋ a eke l'ir a.
Ibribr toŋ ncebles, Pɔl am

otar ów a akr ok ɛl: n'am
dad wɛl Nyam ec'es ɛw a
ec'odad ɛtŋ Moís ec'ol a lele
kokoba ɔb ɛsɛl e silɛl a eke
n'am dad ow ec'odad ab ɛm,
n'am ɔl eke li k'eb wɛl Jesu
eci. ²⁴ Agŋ bɛb ów a ok
es sos ɛm, kɔ likpr a ɛgŋm
eke k'ub nawrɛ. ²⁵ ɛl ɔfr
ɛm a nɛny okrm ɛl af, ɛtŋ -
l'igb -n'aam. Pɔl dad ɛl odad
na ninɛ: «Abŋ Lala ɔny low
ij tasi lɛgŋ a eke n'am dad
ɔny lagŋɛl odad kokoba ɔb ɛs
Esayi e nɛny ɛm l'ɛsɛ:

²⁶ Im dad agŋ amua a:

Ow b'ow ok ɔny ɔru ɛm
sɛnyn sɛnyn, kɔ k'ow
irimn;

b'ow lɛɛr sɛnyn sɛnyn, kɔ
k'ow ɛknm.

²⁷ Tasi ɛm a, agŋ amua itŋn
ɛw tuɔtuɔ;

-li babl ɔru es, -li bubur
anyamn,

yec'ɛtŋ ke ɛl eci anyamn a
k'ɛknm es,

ɛl ec'ɔru a k'irim ów,

ɛl e nuŋ ɛm ɔny a k'anm es,
-l'ɛwlmn -l'owmn ɛm ogŋ
bake m'ɛwlm ɛl.» †

²⁸ Pɔl ign af dad ninɛ:
«Sica úwr any eke Nyam eci
sel ɛŋn ec'odad a ow agŋ a
ek'elm Jwifel a eci: † ɛl gbɛ,
-li b'ow -l'iri!» [²⁹ Eke Pɔl
dad ów amua a, Jwifel a ɛl
ɔfr am atar ów es im lebl
tuɔtuɔ ɛm.] †

³⁰ Pɔl anŋ ɛl a eke l'eb ab
ɛm akpo yony. Li b'eb agŋ a
fɛŋ eke b'ow ɛkn'n a. ³¹ Li
bi dad Nyam eci es ɛw a
ec'odad ɛtŋ li bi yɛgm agŋ

† **28:19** ɛkn Ob Kok 25.11 lele akr otar ab ab. † **28:27** Esayi 6.9-10, Septant
ɛm ec'odad eke wɛl oc. † **28:28** Bɛbm̄n Selu 67.3; Luk 3.6. † **28:29** Ob Kok
eci silɛl ɛsig nɔnɔ ɛm a, wɛl ɛŋnm akr 29.

Ες Κῶτοκῶ Jesu Krist owi ὄμν
εἰμ τasi, εἰη εἰη εἰηnm'ν.

Pɔl e lɛl ek'awɲ Rom eyɲ Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Akpo 57 oglog 58 em, Jesu Krist e mew a e jam, anake erm es Pɔl nɔn lɛl na awɲ kretienɛl ek'ir Rom ec'eb gbɛl na, ek'el Rom e wus a nimum ek'ew es a e lɔɲ any a.

Lɛɲ ab em, Pɔl, in obi a n'ann Korɛnt ek'el Gres wus af ec'eb ab em. Etɲ ow el in ec'Amani Mamn e kokoba ɔb ec'usu im sakp nyahan em a ec'uwr em.

Sica eke Pɔl as Sinyamel a fɛɲ ec'ob ap a eke ɔkl a luku a, kpɛkɲ n'am tutr eke li k'oc ob ap a n'im n'ɔɲ kretienɛl ɔgbɔru a ek'ann Israel a. Li b'im Jerusalem n'ɔɲ wɛl ob ap a ba ow b'uwr a, n'am ɔny tutr eke li k'im Espany wus af, l'ɔb Amani Mamn a e kokoba. In ec'im em a, n'am erur eke li k'ec l'ekn Nyamel ek'ann Rom a. Lɛɲ kaka, l'eknm Nyamel na. In eci ec em gbɛ, l'uyum yogɲ eci kretienɛl beb ab.

Pɔl awɲ Rom eyɲ lɛl na eke k'otar Amani Mamn a e low tasi akr ok el. Low nyam ann eke ow sɔsiɛm, Nyam b'ot agɲ esɛ agɲ nyim nyim af in ec'any af. Low a el agɲ ec'ɔmn eke b'oc elu Jim Jesu, wus nimum e Sɔg Es em a. Etɲ ɔmn ikɲ na el Nyam ec'ob ap ɔfr em.

Lɛl a ec'ogog krɛkrɛ ab em (nuɲ 1 lele nuɲ 2 em ab a), n'am otar akr li yɛgm eke ɛɲ fɛɲ ek'ann wus af anɲ a el sikpl ec'adu etɲ ɔny Sɔg Es nyam ec'es abur. Agɲ ek'elm Jwifel a ɔny es abur ikɲ na, gbɛkɔ Jwifel yeji.

Sica Nyam e Lɛl ab em, n'am otar sel ɛɲn ec'ejagb e low akr. Nyam b'ot agɲ esɛ agɲ nyim nyim af el ec'ɔmn a sɔsiɛm, esɛ elel eke ow ɛcr Abraham ec'ab af. Nuɲ 3 toɲ nuɲ 5 em a, agɲ a fɛɲ Adam e sikpl a sɔsiɛm ɔny low ɔbr luw eci, gbɛkɔ agɲ a fɛɲ ɔtu eke k'ɛɲn sel eke -li b'oc el ec'ɔmn a -l'ew Jesu ek'el Mesi ab af. Nuɲ 7 em a, eke ɛɲn b'atr sos es eke Nyam k'ɛɲn in owi eb, Mois ec'ol a ec'elum em, li k'ɔtum sikpl sɔsiɛm. Gbɛkɔ nuɲ 8 em a eke li b'oc in ec'ɔmn a l'elu Jesu Krist ec'olikɲ af ec'egb waw ab em a, Abɲ Lala b'ir in em etɲ b'ɔɲ'n abusu n'ɔny eb ir eke b'akpl Nyam sos em.

Nuɲ 9 toɲ 11 em a, caca em eke Jesu Krist e Nyamel a el Nyam ec'agɲ a, Pɔl am dad Israel e saw ek'ann a e low. Eke batɲ Jwifel em agɲ beb igɲ Mesi a ɔwl yeji, Nyam in obi a, l'igɲm in ec'agɲ a l'ɔwlm. In ec'erm mamn ab em, li b'ow li kok elel eke li ki kokr toɲ ke lɛɲ nyam, Israel yeji ɛɲn sel Jesu Krist em.

Lɛc a ec'uwr em a, Pɔl am yɛgm ey eke erur k'ann esɛ ey ec'ol eke si k'osu af, ey ec'eb ir e low low fɛɲ e kok em, Nyamel em lele agɲ em

ab yeji (nun 12 em ton nun 16 em).

Եսոյն

¹ Էմ Քոլ Jesu Krist e juma kok es, em m'am awոյ յոյ լել na. Nyam esոյ'm eke mi k'el erm es etոյ l'oc l'ew'm saw eke mi k'ob in ec'Amani Mamn a e kokoba.

² Amani Mamn na, Nyam ecr in e kokoba ob esel em ewar ow e low god'etոյ in eci Silel lala ab em. ³ Amani Mamn a am dad Jim Jesu Krist ey Es Kոտոկո ec'odad. Yec'ek'el in e mew em ec'a, wel ew'r eb ebu David, lagոյ ec'eb ab em. ⁴ Eke Abոյ Lala igbm'n luw em a, Nyam yegm eke l'el Nyam ec'Iy ek'ոյny abusu fեոյ. † ⁵ Jesu Krist kok'm bibm m'el erm es, yec'etոյ ke in e nin a e sos usr sosiem a, m'ոյոյ ebr ebr fեոյ ec'agոյ eke uwm Nyam any a, ub'r nawre ke ոյոյ in ec'elum. ⁶ Յոյ yeji, anոյոյ agոյ amua em, eke Jesu Krist esոյ յոյ a sosiem.

⁷ Յոյ fեոյ eke anոյոյ Rom a, յոյ eel Nyam ec'erm erur etոյ l'esոյ յոյ eke k'ow anոյ in ec'agոյ ab em, ke iir eb in eci. Ke Nyam ey Es lele Es Kոտոկո Jesu Krist ab edոյ յոյ յուրոյ ke ոյոյ յոյ erm es ey!

Քոլ am erur eke k'im ekn Rom e kretienel a

⁸ M'am ikոյ anym m'ecr Jesu Krist em m'elu Nyam bia, յոյ fեոյ eci, anոյ ke wel am dad յոյ ec'omn a ec'odad wus nimum af. ⁹ Tasi em a, eke mi b'ob Nyam Jim ec'Amani Mamn a, ke Nyam eci juma anake m'am kok em ec'erm fեոյ em a. † Etոյ in, l'ij em e danոյ eke m'ոյոյոյ յոյ ec'ոյոյ em e Nyam ոյոյոյ fեոյ em. ¹⁰ Mi b'ibrm'n seոյոյ fեոյ eke li k'ոյոյ'm abusu m'ow յոյ ogոյ a, eke ow el in ec'erur tasi, ¹¹ anոյ ke յոյ ec'ekn am aw'm tasi yec'etոյ ke m'ism յոյ Abոյ Lala eci ob ap ab, ke inymn es kikri. ¹² Nawre tasi em a, k'aw ke mi b'ow m'եոյոյ յոյ a, omn a eke յոյ lele em ab s'ոյոյ a, ոյոյ ke s'atarir sos es.

¹³ Agոյ lisijimel, m'erur eke k'uwր any eke sakp ոոոո mi tutr eke mi k'ow յոյ ogոյ yogոյ, ko ton sicaca em a, m'otum m'եոյոյ ow ec'abusu. M'am omn eke em e juma a, յոյ ogոյ yogոյ yeji b'ow յոյ ey amamn esե ebr ejec'em ec'ab af. ¹⁴ Ow it eke mi ki kok agոյ fեոյ e juma, Grekel lele Barbarel ab, † agոյ ek'uw low any lele agոյ eke uwm low any ab ab. ¹⁵ Ow sosiem anake, ow am aw'm tasi eke mi k'ob յոյ Amani Mamn e kokoba, յոյ yeji eke iir Rom a.

† **1:4** *Nyam yegm eke l'el Nyam ec'Iy ek'ոյny abusu fեոյ*: odad na Grek em wel otu ek'itոյոյ ejec'em dad esե: *Nyam yegm abusu em eke l'el Nyam ec'Iy.* † **1:9** *ke in eci juma anake m'am kok... em a*: odad na Grek em wel otu ek'itոյոյ ejec'em dad esե: *ke in anake m'am igոյ'n nun em ec'erm fեոյ em a.* † **1:14** *Grekel lele Barbarel ab*: odad ebl ek'el Grekel a bi yegm agոյ agոյ a fեոյ ek'ir wus eke Grekel ew es ab af a. Agոյ amua wel b'ot el esե agոյ eke irm eb esե Grekel af. *Barbarel el agոյ a ek'anm Grekel ec'es ew owi em a. Wel b'ot el esե mebey af, el ec'eb ir owi eke -l'uwm any a sosiem.*

Kin Amani Mamn a

¹⁶ Tasi em a, Amani Mamn a ec'ob a onym im es, anke l'el Nyam e lec egn kaka feñ ek'ub nawre a e sog eci: krekre em a Jwifel, ke sica agñ ek'elm Jwifel a yeji. ¹⁷ Amani Mamn a bi yegm elel eke Nyam b'ocr agñ nyim nyim in ec'any af a: ow b'ob nuñ omñ a eke -li b'oc -l'elu ow em ab em etñ ow b'uw omñ ab em ce. Ee, Nyam Lel em a wel b'awl: *Egn yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a b'ow anñ owr in ec'omñ a eke l'oc l'elu ow em a sosiem.*[†]

Agñ a ek'elm Jwifel a ony low obr Nyam ec'any af

¹⁸ Afr kpekpe etñ Nyam am elu in ec'erm bebl a okm anke agñ el sikpl esel etñ -li bi kok low nuñ. El ec'ow enuñ kok ab em, -li b'edñ low nenymbri nyam eke ki kok low. ¹⁹ Ee, low eke wel otu eke k'uw any Nyam e lis a, ayl el eci, anke Nyam in obi ayal on el. ²⁰ Nyam ec'abusu a ek'onym nuñ a lele feñ a eke in obi in obi a l'el ab ab a, el ow nawre eke wel ekñm. Gbeko legñ a etñ eke wel kok wus a, egn feñ otu eke k'ekñ el eke li bi ler ow a feñ eke Nyam kok a. Ow sosiem a, agñ onym sos dogñ eb kaka ij. ²¹ Tasi em a, -l'uw Nyam any, ko -l'usrm ow sos etñ -n'om ow bia. Ke ow tasi ek'ow it eke

wel ki kok Nyam ec'ana. Ko el e sow tutr a itñ el nyamb e sow tutr, etñ el ec'erm a eke low any uw anm em a, irmn usuayl a. ²² -Li b'ocr el sosi esewru, ko -l'el en em enuñ esel. ²³ Ow a eke -li k'ign anygbel e Nyam a ek'uw a nuñ a, -l'ign ekñ ekpr nuñ. Ekñ ekpr amua wel aku el n'anñ ese egn eke b'uw, oglog or, oglog mindey ek'eli akr yar lele morñ ab af.

²⁴ Ow sosiem a, Nyam egn el es -li kok el ec'erm em ec'ow eke b'aw el a, etñ eben a el obi em, -li b'ibar el eci sos megl a es em. ²⁵ -N'on Nyam e lis e low nawre a -l'itñ ow yadñ em, yec'a eke Nyam kok a -l'ign ow nuñ etñ -li kok ow e lis owi Kok Es a ec'usu a. Anygbel el in eci segn feñ! Amen!

²⁶ Na sosiem anake Nyam egn el es -l'usr ow aw a eke b'on el es a jam a. El ec'oyow a eruam egn ab ij, ko oyow ejec'ab -li b'eru, etñ ow el low eke wel am kokm agñ em. ²⁷ Egn yeji bi kok low nyam a ce. -L'eruam onoyow ab ij, ko el lawlel egn ec'erur b'aw el. -Li b'eru el egn ofr etñ ow el es! Ow on -li b'eñ el obi em a es abur eke el eci es an nuñ a ism ab.

²⁸ Eke -l'erurm eke -li k'uw Nyam any a, Nyam egn el es -l'us el eci sow tutr yadñ a jam, etñ -n'am kok yec'ek'itm eke wel ki kok a.

[†] 1:17 Ekñ Abakuk 2.4, Galat 3.11. *Egn... b'ow anñ owr in ec'omñ a eke l'oc l'elu ow em a sosiem*: odad na Grék em wel otu ek'itñ ejec'em dad ese: *Egn yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af anke l'oc in ec'omñ a l'elu Nyam em a b'ow anñ owr*.

29 Ów enyembri yony yony iy el em gbɔɔ. -Li bi kok low ɲuɲ, -li b'erur ob ek'el el lawlɛl ec'a, -l'el agɲ enuɲ etɲ nyamnɛyr iy el em gbɔɔ. -Li b'ibi agɲ, -li b'atar ów es, -li b'ɛju el lawlɛl etɲ -li bi kok low mɛju ec'abɲ ab. -Li bi dad ów enuɲ -l'ok agɲ af, 30 etɲ -li bi cacak wɛl. -L'el Nyam ec'efnu, -li bi wɛwr el lawlɛl, es efu iy el em, -li b'ij nɛny, etɲ -li b'ɛcr akunda fɛɲ em -li kok low ɲuɲ. -L'ɛluamn agɲ a eke ew el a. 31 -L'el anyambu, -l'ɛluamn el eci nɛny eke -li b'ij a, etɲ -l'el agɲ eke ɔnym erm lele ɔɔɲɲ ikɲ ab. 32 Ke -l'uw Nyam eci jɛj ok ab any tasi cɛ. Agɲ a eke bi kok nɛnɛ a it eke k'uw. Sica -li bi kok ów amua, kɔ emɛny, -li b'erur agɲ a eke bi kok a yeji.

2

ɛgɲ eke bi jɛj lawlɛl e low ok a am ɔbr in sosi low

1 Ow sosiɛm anake, ɲ eke bi jɛj awlɲɛl ec'ów ok a, ke élm Jwif, ke k'élm Jwif, ɲ ec'a ɔnym sos dogɲɲ eb kaka, anke ɲ bi jɛj awlɲɛl ec'ów ok, kɔ bi kok ɛsɛ el af! Na sosiɛm, eke bi jɛj el ec'ów ok a, ow el ɲ sosi eke am ɔbr low. 2 ɛɛ, ɛy s'uw any eke Nyam eci jɛj ok a el tasi agɲ eke bi kok nɛnɛ a e lís. 3 ɲ bi jɛj agɲ a eke bi kok ów amua a ok, gbɛkɔ bi kok ɛsɛ el af! ɲ am ɔny ɔmn tasi eke Nyam eci jɛj ok a k'ow

ɔbm'ɲ low ee? 4 Nyam ɔny erm mamn, li b'ɛgɲ low l'eb, etɲ li b'eku low. Kɔ na anake erurm ab ee? Kɔ ɲ, uwm any eke Nyam ec'erm mamn na am ɔɲ abusu eke k'itɲɲ ɲ ec'es an ab ee? 5 Gbɛkɔ k'erurm eke k'iri, k'erurm eke k'itɲɲ. Na sosiɛm anake am eb erm bebl ligbɛl ɛw es ɲ e lís erm bebl e lɛgɲ a ec'a. Lɛgɲ a, Nyam b'ow ɛlu ɔkm eke nɛnyembri nyam em li bi jɛj agɲ ec'ów l'ok. 6 Etɲ *li b'ow n'ɔɲ ɛgɲ ɛgɲ ec'ów eke kok a e yec'a ek'it a.†* 7 Agɲ beb b'ucu ɔny es kok low mamn, yec'etɲ ke -n'anɲ Nyam ec'anygbɛl ab em. -Li b'ɔl yɛj'eke Nyam ki susm el es, etɲ -li b'ɔl owr anɲ a eke úwrm ab es. Agɲ amua, Nyam b'ow ɔɲ el -n'anɲ owr in ab sɛgɲ fɛɲ eci. 8 Agɲ beb b'ɔbr'r any, -l'ɛluamn low nɛnyembri nyam kɔ -li bi yɛb low ɲuɲ am nyimn el. Agɲ amua ec'a, Nyam b'ow yɛgm el in ec'erm bebl ligbɛl a. 9 Gbre lele ɛrɲɲ ab b'ow ɔny agɲ a fɛɲ eke bi kok low ɲuɲ a, ow b'ow ɔb nuɲ Jwifɛl em, ke ow éɲɲ agɲ ek'elm Jwifɛl a yeji. 10 Sica Nyam ec'anygbɛl a, es susm a lele erm es ɛy ab ab, li b'ow n'ɔɲ agɲ a fɛɲ eke bi kok low mamn a, ow b'ow ɔb nuɲ Jwifɛl em, ke ow éɲɲ agɲ ek'elm Jwifɛl a yeji. 11 Tasi em a, Nyam okm erɛb agɲ em.

12 Agɲ a fɛɲ eke am kok sikpl ke úwrm Mois e sol ab

† 2:6 ɛkn Selu 62.13; Nyandre 24.12.

any a, b'ow uw eke -l'uwm ol ab any yeji. Gbeko agn a fɛɲ eke uw Mois ec'ol ab any ke eβen yeji am kok sikpl a, ol a b'ow jej el e low ok. ¹³ Bwo ec'egɲ Nyam b'oc eɛe egɲ nyim nyim af in ec'any af ee? Ow elm agn a eke b'iri Mois ec'ol a nɛnɛ cɛ a. Njan, ko agn eke b'elum ol a. ¹⁴ Agn a eke elm Jwifel a uwm Mois ec'ol ab any. Gbeko el em ec'agn beb bi kok eɛe el el eke ol a bi dad ab af. Agn amua -l'uwm ol any, gbeko ow anɲ eɛe eβen ol a cɛ wɛl yeji wɛ'n uw any af. ¹⁵ Anɲ em a, -li bi yeɣm low nyam: ów a eke ol bi dad a non el ec'erm ab em, sow tutr eke -li b'ony el obi em a b'elu ow e low okm. Sakp oglog el e sow tutr a bi dad eke -l'uwm kok, ke sakp beb ec'a wɛl dad eke -l'uw kok. ¹⁶ Ów amua fɛɲ eke mi dad a b'ow ok okm kpata jej ok e lɛɣɲ a, eɛe el el eke Amani Mamn na eke m'am ob a am dad ab af. Lɛɣɲ a, Nyam b'ow ecr Jesu Krist em jej fɛɲ a eke lol es agn ec'eb ir em a e low ok.

Jwifel ony low obr Nyam ec'any af

¹⁷ N eke b'ij en eɛe in Jwif a, ol af anake b'eb lɛc a etɲ ntotɲ b'ok'ɲ η e Nyam a eci. ¹⁸ N uw yec'a eke li b'erur ab any, etɲ ol b'elum'ɲ abu sɔsum yec'a eke akpl a oc. ¹⁹ N bi tutr eke otu eke ki nyimn ány eflu,

ke él agn ek'anɲ ncebn em a ec'usuayl, ²⁰ agn ek'uwm low any a lel el ek'ew fuɛfuɛ onm em ab ab eci low yeɣm es. Eɛ, η bi tutr eke ol eke ony a on'ɲ ony low any uw lele low nɛnyembri nyam tasi ab. ²¹ Eke ow el eβen, η eke bi yeɣm awlɲel low a, ám yeɣmm'ɲ sosi low! N bi dad eke egɲ k'iy mil, ke η ám iy! ²² N b'edɲn nfaci ij, ke η ám ij. N b'onny sinyam yadɲ eci sifn, ko b'iy el e Sinyamel ab em e simob a! † ²³ N ntotɲ b'ok'ɲ ol ek'onny a eci, gbeko éluam ol, ow b'onny ony Nyam ec'any a oc es. ²⁴ Tasi em, kin yec'eke wɛl b'awl Nyam Lel em: ony *sosiem*, *agn a eke elm Jwifel a bi yayr Nyam e nin a.*†

²⁵ Eke bi kok low yec'a eke ol bi dad a, ke nawrɛ tasi likr es ubr el low akplu. Ko eke éluam ol, etɲ ubr likr es bobo yeji, anɲ eɛe egɲ eke ubrm es ab af. ²⁶ Kin low nyam: egɲ nyam ubrm likr es, gbeko li b'elum Nyam ec'ol a. Ko Nyam k'ow egɲm ebm'n eɛe likr cɛ ow'n ubr es af ee? ²⁷ Egɲ ikɲ na ubrm sos megl af e likr es, gbeko li b'elum ol. Eke ow el eβen a, in anake li b'ow li jej η owi l'ok, η eke éluam ol a. Ke η nana ony ol a eke wɛl non a lele likr es ubr ab! ²⁸ Tasi em a, Jwif tasi a, elm egɲ a eke b'an es sos megl af eɛe Jwif af a, etɲ likr es ubr tasi a yeji, elm sos lel a eke wɛl b'ubr

† 2:22 Anɲ k'aw ke ow el Nyam any uwm esel eci Sinyamel ab em eci Nyam nun ign mob a eke b'anɲ a, ec'ol ij owi. † 2:24 Ekn Esayi 52.5, Septant em ec'odad eke wɛl oc.

es a. ²⁹ Kɔ Jwif tasi a, in l'el eɣɲ a eke el Jwif erm em a, etɲ likr es ubr tasi a, el erm em ec'a. † Likr es ubr na, Nyam ec'Abɲ ab em li b'anɲ l'ow, kɔ ow elm ol eke wɛl nɔn ab em. Jwif tasi a ɛɲnm in ec'aw a aɣɲ em, kɔ Nyam em li b'ɛɲn.

3

Aɣɲ a fɛɲ ɔny low ɔbr; Jwifel lele aɣɲ eke elm Jwifel ab ab

¹ Eke ow el ɛben, ke bla lowi Jwifel ɔny eke aɣɲ likpr a ɔnym ee? Etɲ kɔ ob nyam anɲ eke wɛl b'ɛɲn likr es ubr ab em ee? ² Ɛɛ, wɛl bi lɛr ɛkn a, ob ligbel anɲ em! Anke Jwifel anake Nyam ikɲ anym abul in e sodad ebl a. ³ Kɔ sica, eke Jwifel beb ijm nɛny nyam, ke ow b'ow ɛdɲn Nyam eke k'ij nɛny nyam ee? ⁴ Njan ow k'ow elm ɛben! Kin yec'ek'it eke si k'uw any: Nyam el nɛny nyam ɛs, kɔ aɣɲ a fɛɲ anake el ayadɲu a. Tasi em a, Nyam Lɛl dad Nyam e lɪs nɪnɛ: *Ow it eke wɛl k'uw'ɲ any nyim nyim ɲ e sodad ebl em. Etɲ eke wɛl bi jɛj ɲ owi ok, ke ɔny low ij jɛj ok ab em.* † ⁵ Kɔ eke eɣɲ nyam bi tutr eke low ɲɲɲ eke s'am kok a am elum abu wɛl ɛkn eke Nyam el nɛny nyam ɛs, wɛl ɔtu eke ki dad ɛsɛ Nyam ijm nɛny nyam eke li b'ɔr ɛy in ec'erm bebl ab em ab ee? (Anɲ m'am dad odad ɛsɛ eɣɲ kaka fɛɲ af.) ⁶ Njan ow

k'ow elm ɛben! Tasi em a, blel Nyam ijm nɛny nyam, ke ayaf l'ɔtu eke li ki jɛj wus e low l'ok ee? ⁷ Eɣɲ nyam ɔtu eke ki dadr in sosi ɛsɛ: eke em eci yadɲ ab em Nyam e low nɛnyembri nyam a b'ɛy ɔkm kpata in ec'anygbɛl a eci, ke sica bla sosiɛm etɲ, em, ɛmɛny m'ɔny es abur ɛsɛ sikpl ɛs af ee? ⁸ Ow otarir es eke wɛl ki dad ɛsɛ: «Si kók low ɲɲɲ, yec'etɲ ke low nimamn ánɲ em ɛy ɔkm!» Aɣɲ beb b'ok ɛy ów af etɲ bi dad ɛsɛ low na anake ɛs bi yɛgm a. Ow it eke aɣɲ amua na k'ɛɲn gbɛrɛ.

⁹ Sica ayaf s'ɔtu eke si ki dadr a? Kɔ ɛy Jwifel, s'agb s'akm aɣɲ likpr a fɛɲ ee? Njan ow elm ɛben! M'ikɲ anym m'ɛlu low nyam ɔkm: Jwifel lele aɣɲ a fɛɲ eke elm Jwifel ab ab anɲ sikpl ec'abu em. ¹⁰ Etɲ kin yec'ɛke Nyam Lɛl dad:

Eɣɲ kaka anm eke el nyim
nyim, eɣɲ nyamni
bɔbɔ yeji anm!

¹¹ Eɣɲ kaka ɔnym nuɲ em,
eɣɲ kaka ɔlm Nyam es!

¹² El fɛɲ -n'ɲgboɲ ejagb
mamn ab af,
etɲ -n'uyɲ el fɛɲ.

Eɣɲ kaka am kokm low
mamn, eɣɲ nyamni
bɔbɔ yeji!

¹³ El eci ɛmn geg a el uwɔmu
eke anɲ foɲ;

el eci anm ab em li b'ewl
mɛju,

etɲ el eci nɛnym lokm a, labɲ
eci sar a anɲ.

† 2:29 Jeremi 4.4; 9.24-25; Ol ɔkn 30.6. † 3:4 Ɛkn Selu 51.6, Septant em ec'odad eke wɛl oc.

14 El e neny ab em ofn e sodad lele sodad eke bi bubm egn ew es ab iy gbɔŋ.

15 Egn ibi ec'a, -li b'uru es fafa -n'im -l'ibi.

16 -Li bi nyɔŋ ob fɛŋ el eci ejagb ab af

etɛ -li b'ewl gbre usu a fɛŋ.

17 El, -l'uwm erm es ey eci ejagb ab any,

18 etɛ -l'el agɛ eke ɔnym Nyam ec'elum kaka. †

19 Gbɛkɔ s'uw any eke low fɛŋ eke ol am dad a, ow el agɛ a eke k'elum ol a n'am dad. Ow sosiem egn kaka k'ɔtum dogɔnm sos, kɔ wus nimum ey udu Nyam ec'any af. 20 Na sosiem anake egn yec'eke k'elum Nyam ec'ol a e low fɛŋ ek'anɛ em a, ke ow sosiem Nyam ɔc'r ese egn nyim nyim af in ec'any af a, egn kaka k'anm eke k'ɔtu kok eben a. Tasi em a, ol, low nyam ce li bi kok: li b'ɔŋ agɛ abusu uw any eke -n'ɔny sikpl.

Kin el el eke Nyam b'ɔŋ egn el nyim nyim in ec'any af a

21 Sica gbɛ, Nyam elu el el eke li b'ɔŋ ey s'el nyim nyim in ec'any af ke ow elm ol eci elum em a ɔkm. Etɛ Moiss ec'ol a lele kokoba ɔb esel ab yeji dad ow e low.

22 Nyam b'ɔŋ agɛ el nyim nyim in ec'any af el ec'ɔmn a eke -li b'oc -l'elu Jesu Krist em a sosiem. Li bi

kok low na n'ɔŋ agɛ a fɛŋ eke b'ɔny ɔmn Krist em a, anke el fɛŋ -l'el kpen kpen: 23 el fɛŋ -n'ɔny sikpl, etɛ egn kaka ɔtum kokm low sɔbɔ a eke Nyam am ibrm a iym neny. † 24 Gbɛkɔ Nyam in ec'erm mamn ab em, b'ecr Jesu Krist eke bi sɔg el sikpl ec'abu em a, ɔŋ el -l'el nyim nyim ɔfr em. 25-26 Nyam ikɛ anym bebɛm ew es eke Jesu k'ok in e mebl ab es egb waw em. Etɛ in ec'egb waw ab em, Jesu egn agɛ a ek'ɔny ɔmn in em a e sikpl a ec'oc ap. Nene a, Nyam erur eke ki yegm el el eke l'el nyim nyim segn fɛŋ a: legɛ sig em a, l'eku low etɛ l'ewm low n'ɔɔm agɛ el e sikpl a eci. Kɔ yefenyina em a, Nyam am yegm el el eke li b'ɔŋ agɛ el nyim nyim in ec'any af a. Tasi em a, n'am erur eke li k'el nyim nyim ke n'ɔŋ agɛ a ek'ɔny ɔmn Jesu em a yeji el nyim nyim.

27 Sica, kɔ s'ɔny ɔw ejeci eke ow em si k'ew sos ee? Njan, ow anm ij! Bla sosiem ec'ee? Anke yec'eke el ow tasi a, ow elm ol ec'elum a, kɔ ke ɔny ɔmn. 28 Ee, kin ow eke s'am tutr a: agɛ b'el nyim nyim anke -li b'ɔny ɔmn, kɔ ow elm eke -li bi kok ol ec'ow a fɛŋ ek'am ibrm a sosiem. 29 Sica Nyam na, kɔ Jwifel sɔny ce eci Nyam l'el ee? Kɔ l'elm agɛ ejec'a gbɛ e Nyam ee? Kaka! L'el ebr

† 3:18 Ekɛn Selu 5.10; 10.7; 14.1-3; 36.2; 53.2-4; 140.4, Septant em eci sodad eke wel ot. Emeny ekɛn Esayi 59.7-8 yeji. † 3:23 Egn kaka ɔtum kokm low sɔbɔ a eke Nyam am ibrm a iym neny:odad na Grek em wel ɔtu ek'itɛn ejec'em dad

ese: el fɛŋ -li k'ɔtum -l'owm Nyam ec'anygbel a ec'any af.

ejeci ec'agn a yeji e Nyam,
³⁰ anke Nyam nyam coco ce
 anη. In anake li b'ow n'on
 Jwifel eke wel bubr ekr es
 a, el nyim nyim el ec'omn
 a sosiem a, etη emeny in ce
 anake li b'ow n'on ebr ejeci
 ec'agn a eke wel bubrm ekr
 es a yeji el nyim nyim el
 ec'omn a sosiem a. ³¹ Nene
 a, eke si b'onny omn, ke ol
 ob ofr ofr s'am on'n l'el ab
 ee? Njan, ow elm eben! Ko
 ol ec'any a nana anake s'am
 elu okm tasi a.

4

*Nyam oc Abraham ese
 egn nyim nyim af*

¹ Sica bla lowi s'otu eke si
 ki dad Abraham ey lagη eci
 lis ab ee? In obi e lec em,
 bla obi l'otu n'ehη ee? ² Blel
 ow el in ec'ow eke li kok
 a sosiem Nyam oc'r ese egn
 nyim nyim af ana, l'otu eke
 li k'ij neny, ko ow elm Nyam
 ec'any af gbε. ³ Tasi em a,
 bla Nyam Lel dad ee? *Abra-
 ham onny omn Nyam em, ow
 onny Nyam oc'r ese egn nyim
 nyim af in ec'omn a sosiem.*†
⁴ Eke egn bi kok juma a, wel
 bi sog'r labm. Labm sog na
 elm ob ap, ko ob ek'it eke
 wel k'on'n. ⁵ Sica, egn nyam
 ki kokm juma kaka, ke n'onny
 omn Nyam eke b'onny sikpl es
 el nyim nyim ab em, egn
 ikη na, Nyam b'oc'r ese egn
 nyim nyim af, in ec'omn a
 eke n'onny a sosiem. ⁶ Na
 sosiem anake David am dad
 egn a eke Nyam b'oc ese egn

nyim nyim af, ke ow elm in
 ec'ow kok sosiem a e low ese:
⁷ Ehe esel a el agη a eke
 Nyam onny el ec'ow
 obr oc es,
 ke tetη el eci sikpl ab es a.
⁸ Ehe el egn a eke Nyam usm
 in e low obr
 e low jam a eci. †

*Ow elm likr es ubr om
 egn elm nyim nyim*

⁹ Ko ehe na, Jwifel eke bi
 bubr ekr es a sonny ce ec'ee?
 Agη ejec'a eke am bubrm ekr
 es a el gbε ow elm el ec'ee?
 M'ikη anym mi dad m'ese:
*Abraham onny omn Nyam em,
 ow onny Nyam oc'r ese egn
 nyim nyim af in ec'omn a
 sosiem.*† ¹⁰ Etη ko bogη e
 legη em Nyam oc'r ese egn
 nyim nyim af ee? Ko legη
 ab em eke l'ubr likr es a,
 oglog ow a eke li k'ubrm es
 ab ee? Njan, ow elm legη
 ab em eke l'ubr likr es a,
 ko legη ab em eke li k'ubrm
 es a. ¹¹ Gbuη ke l'ubr likr
 es a, ke Abraham el nyim
 nyim Nyam ec'any af η, in
 ec'omn a eke l'oc l'elu ow em
 a sosiem, etη sica ow e jam
 a, n'ehη likr a eke l'ubr es a
 eci meny ewr. Etη meny ewr
 na bi yegm eke in ec'omn
 a eke l'oc l'elu Nyam em a
 sosiem ow onny etη Nyam oc'r
 ese egn nyim nyim af. Nene
 a ow onny Abraham el agη a
 feη ek'onny omn Nyam em a
 ec'el es, eke l'ubrm likr es
 yeji. Etη agη amua ek'ubrm
 likr es a, Nyam b'oc el ese
 agη nyim nyim af. ¹² Etη

Abraham cɛ, el Jwifel eke bubr ekr es a ec'el es. Anja m'erur eke mi ki dad agɲ eke el eci likr es ubr a elm sos af eci cɛ, kɔ ke emeny b'ucu ey es Abraham eci sɛwl a ɔny es a e low: in, l'ikɲ anym l'oc ɔmn l'elu Nyam em gbuɲ etɲ l'ow l'ubr likr es.

Nyam e low a eke ewar ew es a el agɲ a fɛɲ ek'ɔny ɔmn a eci

¹³ Nyam ewar Abraham lel in ec'alaw a eke b'ow ok ɔkm in em a, eke -li b'ow - l'ij wus aja. † Gbɛkɔ low ewar na, ow elm eke Abraham elum ol a sosiem Nyam dadm ewm es. Li dad anke l'oc Abraham esɛ egɲ nyim nyim af ow ec'ɔmn a sosiem. ¹⁴ Sica eke aja a eci ij a el ke kók ol ec'ów a eke am ibrm a, ke ɔmn elm low kaka, etɲ Nyam eci low a eke ewar a yeji elm low ij. ¹⁵ Tasi em a, ol ec'eluum a b'ɛsɲ Nyam ec'erm bebl, kɔ eke ol anm a, wɛl k'otum ɔbm ol es.

¹⁶ Ow sosiem a, ɔmn eke wɛl b'oc elu Nyam em a anake b'ɔɲ egɲ ij aja a, etɲ ow el bibm eke wɛl b'ɛɲɲ ɔfr em tasi. Na sosiem ob a eke Nyam ewar ew es a el agɲ a fɛɲ eke el Abraham ec'alaw a eci. Etɲ ow elm agɲ a eke b'eluum ol a sɔny, kɔ agɲ a ek'ɔny ɔmn Nyam em esɛ Abraham eke el ey fɛɲ eci ey es af a yeji. ¹⁷ Eɛ, Nyam Lɛl dad nine: *Mi kok'ɲ el bieku nɔnɔ ec'el lagɲ.*† Abraham el ey es Nyam ec'any af.

Ow em anake n'ɔny ɔmn a, Nyam a eke b'ɔɲ agɲ eke uw a igb anɲ owr, ke ɔny abusu eke ob ek'anm wɛl éknm a, kok ow anɲ wɛl am ékn a. ¹⁸ Low ɔmn kaka anm low a eke Nyam ewar a eci lís ij, gbɛkɔ eɛen yeji Abraham ɔmn cɛ. L'oc in ec'ɔmn a l'elu Nyam em etɲ ow sosiem, l'el bieku nɔnɔ ec'el es. Nyam Lɛl dad nine: *Agɲ eke b'ow anɲ ɲ em ok ɔkm a b'ow eny nɔnɔ.*† ¹⁹ Etɲ eke ow anɲ akpo tɛl cɛ ke n'ɔny akpo ekɲ yen a yeji, in ec'ɔmn a digrm kaka. Etɲ l'uw any yej'eke in e sos megl a anɲ esɛ ob eke uw af, etɲ ey Sara yeji k'otum ewm iy ij. ²⁰ Eɛen yeji, Abraham irmnm in ec'ɔmn a etɲ bebarm kaka, Nyam e low ewar a e lís. Catɲ nana anake in ec'ɔmn a obn ke li kɔklm Nyam a. ²¹ L'uw low nyam gbɛ any tasi: yec'a eke Nyam ewar a, n'ɔny abusu nɔnɔ eke li ki kók. ²² Na sosiem *Nyam oc'r esɛ egɲ nyim nyim af.*† ²³ Ba Nyam Lɛl bi dad esɛ: *Nyam oc Abraham esɛ egɲ nyim nyim af,* ke sodad amua elm Abraham cɛ eci. ²⁴ Kɔ ey yeji ow ot ey es, etɲ Nyam b'ow lɛr ey ec'ɔmn a. Tasi em a, in eke l'igbm ey Es Kɔtɔkɔ Jesu luw em a, in em s'ɔny ɔmn. ²⁵ Ey e sikpl a sosiem Nyam ɔɲ wɛl ibi Jesu, gbɛkɔ Nyam igbm'n luw em yec'etɲ ke s'él agɲ nyim nyim.

† 4:13 Nuɲ ɔb 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18. Nuɲ ɔb 15.5. † 4:22 Ékn Nuɲ ɔb 15.6.

† 4:17 Ékn Nuɲ ɔb 17.5. † 4:18 Ékn

5

Nyam ecr Jesu em okr ey em in ab

¹ NENE anake Nyam oc ey ese agη nyim nyim af ey ec'omn a sosome a; etη sica s'ann erm es ey em in ab, ey Es Kotoκο Jesu Krist sosome.

² Jesu anake kok ke s'otu s'ucu omn em, bibm eke s'eyη a s'onny es a. Etη s'ann sos em inη em anke s'am omn eke si b'ow s'ann Nyam ec'anygbel ab em. ³ Ow eke akpl tasi a el, si b'ann sos em inη em eke ow el gbre s'am ij yeji. Etη s'uw any tasi eke gbre ij b'onη egn ony erm susu, ⁴ etη egn eke b'onny erm susu a, li b'ij lec eke ses babur b'ann yeji. Egn eke b'ij lec es abur em a, li b'onny low omn, ⁵ etη low omn na ejum egn. Tasi em a, Abη Lala em Nyam ecr yibr ey e merm a in ec'erur a.

⁶ Tasi, eke s'ann ke s'onny lec kaka sikpl ec'any af a, yogη anake Krist egn eb uw ow enη esel eci, legη ab af eke Nyam bebη ew es a. ⁷ S'uw any eke ow ew tuotuo eke egn k'egη eb uw egn nyim nyim eci. Sica ow amamn kok es ec'a, k'aw ke egn atr sos es egn eb uw.

⁸ Gbeko kin el el eke Nyam yegm ey in ec'erur eke n'onny ey ec'a: n'onη Krist ow uw ey eci, legη ab em eke s'el sikpl esel a. ⁹ Sica, eke in ec'egb waw a on ey s'el agη nyim nyim, ow ayl tasi yej'eke li b'ow li sog ey Nyam ec'erm bebl a e lis. ¹⁰ Ee, legη ab em eke s'el Nyam ec'efnu

a, n'onny l'okr ey em in ab Jim eci luw ab em. Sica eke n'onny l'okr ey em a, ow ayl tasi yeji eke li b'ow li sog ey Jim eci sel ab em. ¹¹ Etη ow elm na ce! Ey si b'oc ey eci sos em inη a s'elu Nyam em ey Es Kotoκο Jesu Krist sosome, in eke sica n'onny l'okr ey em Nyam ab a.

Adam em s'ok wus etη Krist em s'el nyim nyim

¹² Egn nyam sosome anake sikpl ow wus af anη a. Egn a el Adam. Etη sikpl ism luw ab. Etη luw ebmn agη feη es, anke agη feη ony sikpl. ¹³ Gbuη ke Nyam onη Mois ol a, ke sikpl ikη anym anη wus na η. Gbeko eke ol anm a, Nyam usm sikpl e low jam tasi. ¹⁴ Ko eben yeji, ign Adam e legη ab em tonη Mois a, luw eb wus nimum onny ab. Etη agη eke kokm sikpl eke otarir es Adam ec'a eke egnm eluam Nyam ec'odad a yeji, luw b'ibi el.

Adam anake el egn a eke k'ow a eci any okηnin a. ¹⁵ Gbeko ereb ligbel anη Nyam ec'ob ap ofr em a lele Adam eci sikpl ab ab ec'aranη. Ee, Adam, egnni nyam a eci sikpl a sosome ce anake agη nono gbel uw a. Gbeko Nyam ec'ob ap ofr em a leg nono ligbel. Ob ap na, Nyam ecr egn nyam em elu'l okm. Egn a in l'el Jesu Krist. Etη eben a, n'omun in eci ow amamn ab es ofr em agη nono gbel af. ¹⁶ Nyam ec'ob ap a bi kok low eke otarm es

egh nyam a eci sikpl a ec'ab ab. Tasi em a, Adam eghni nyam a eci sikpl a e jam a, Nyam eci jej ok a el ke egh fehj úw. Gbeko, kin eke el e sikpl noko gbél a e jam a, Nyam ec'ob ap ofr em a ogh el -l'eel agh nyim nyim. ¹⁷ Ee, egh nyam ce kok sikpl etj luw ibi agh fehj egh nyam a ce e sikpl a sosiem. Gbeko, Jesu Krist egh nyam sosiem ce agh fehj el yeji b'ehh ów noko Nyam e lis: -li b'ehh Nyam ec'erm mamn ligbél a, etj ow eci ob ap ofr em a b'ogh el -l'el agh nyim nyim ow ec'any af. Krist sosiem, -li b'ow -n'ann owr etj -li b'ow -l'ew es ow ab.

¹⁸ Ow eke si ki dad s'uar a el, s'am ekn eke egh nyam ce eci sikpl a eke kok a anake is agh fehj e luw a. Ehen ce, egh nyam eci low nyim nyim e kok a, ogh etj Nyam oc agh fehj ese agh nyim nyim af in ec'any af, etj li b'ogh wel sel. ¹⁹ Legh sig em a, egh nyam eghm eke k'elum Nyam, etj ow ogh agh noko gbél el sikpl esél. Ehen ce, egh nyam eke elum Nyam a sosiem, agh noko gbél el nyim nyim Nyam ec'any af. ²⁰ Sica ol ow, etj sikpl eny eb es noko ligbél. Gbeko yogh a eke sikpl eny eb es a, Nyam eci sorh ikh a b'eny bubu af. ²¹ Legh sig em a, sikpl ony abusu fehj eke k'ogh agh uw. Ehen legh na em, Nyam eci sorh ikh a ony abusu fehj eke k'ogh agh el nyim nyim Nyam ec'any af. Etj ehen a, s'otu eke si k'ehh sel ek'onym uwr

Nyam ab, ey Es Kotoko Jesu Krist sosiem.

6

Eke ok mij nunj ke uw Krist ab etj anj owr in ab

¹ Sica ayaf si ki dadr ab ee? Ko sikpl ow it eke abu k'ann ey em s'am kok yec'etj ke Nyam e sorh ikh a am eny bobn ee? ² Njan, ow elm ehen! Ey s'ecr luw eke ony kpab ey es sikpl e lis ab em. Ayaf emeny s'otu eke si k'ir sikpl ec'eb ee? ³ Ony uwr any tasi eke: eke wel ok ey mij nunj Jesu Krist e nin em a, yogh etj s'okr af in e luw ab ab. ⁴ Ow sosiem, eke wel ok ey mij nunj a, s'uw etj wel oc ey es in ab. Gbeko, Nyam ec'anygbél ec'abusu ligbél a igbm Krist agh ek'uw ab em, yec'etj ke ey yeji, s'ony eb ir owr.

⁵ Tasi em a, s'okr af nimum in ab legh a eke s'uw in ab a. Ehen ce, si b'ow s'okr af in ab legh a eke ey yeji si b'ow s'igb luw em ese elel eke l'igb ab af a. ⁶ S'irir low na senyn senyn: ey ec'elel eke s'annh anym em a, wel oc lele Krist ab obm olikh. Ow ogh, sikpl a eke anj ey em a unj, etj s'elm in eci madu ij. ⁷ Ee, egh eke uw a anm sikpl e low em ij. ⁸ Eke sica s'uw Krist ab a, s'ub nawre eke ow el in ab si b'ow s'ann owr. ⁹ S'uw any tasi eke legh a etj eke Krist igb agh ek'uw ab em a, li k'ow l'uwm ij, etj luw onym abusu kaka in af. ¹⁰ Krist uw, etj in e luw a ony kpab'r es sikpl e lis

nimum nimum, akp nyam segn fen eci. Sica n'annj owr, etj in ec'owr anj a nimum el Nyam eci. ¹¹ Ony yeji, ocar ony sosi ese agn eke sikpl ec'abusu a ewm es ij, ke Jesu Krist ab ec'af okr ab em am ir eb Nyam ec'af.

¹² Ony, sikpl otum eke k'onny abusu ony af ij. Ony eci sos megl a b'ow uw legn nyam. Ow sosiem, ow itm eke k'elumn in ec'ow enuj a eke b'aw'r a ij. ¹³ K'ocr ony eci sos a eci susu susu a k'ewr es sikpl eci, ese ejagb eke eru es low nuj kok ec'af. Kɔ nana, òcr ony nimum kokr Nyam e low, ese agn ek'annj luw em igb anj owr af. Òcr ony eci sos a eci susu susu a ewr es ese ejagb eke eru es low nyim nyim e kok ec'af. ¹⁴ Sica eke ow elm ol ewm ony es ij, ke ow el Nyam eci sɔrnj ikj ab anake ew ony es a, sikpl k'otum onym abusu ony af ij.

Madu eke b'onny eb ir eke b'akpl Nyam sos em

¹⁵ Nawre, ey ow elm ol ewm ey es ij, kɔ Nyam eci sɔrnj ikj a ew ey es. Ow sosiem a, kɔ abusu eru ey es eke si ki kok sikpl ab ee? Njan, ow elm eben! ¹⁶ Ony uwr any tasi eke, eke b'eghn ebr am kokr egj eci juma ese madu af a, ony eel egj a eke am elumn a eci madu. Ow sosiem a, oglog ony eel sikpl e madu, ke sikpl oc im elu ony luw em, oglog ony eel Nyam e madu, ke onyn eb ir nyim nyim in ec'any

af, anke b'onyn in ec'elum. ¹⁷ S'onj Nyam bia! Legn sig em a, ony eel sikpl eci madu. Jam anj em a, ony egjn ebr eke k'elumn ony ec'erm fen em, Amani Mamm a eke wel babul agn fen a. ¹⁸ Ony doghnin sos ebr sikpl ec'abu em etj am kokr low nyim nyim eci juma. ¹⁹ M'am oc agn em e low mi bebmn anke ony eci low iri a b'otu nɔnɔ. Legn sig em a, ese madu af, ony ocr ony eci sos megl a ewr es eb ir eke el sikpl lele suksuk ab eci, etj ow eci low ek'annj em ey okm a, el Nyam eci any obr. Eben, yefenyina yeji ese madu af, òcr ony eci sos megl a ewr es eb ir eke el low nyim nyim eci, etj ow eci low eke b'ow anj em ey okm a, b'ow el eb ir lala eke b'akpl Nyam sos em.

²⁰ Ow a eke eel sikpl eci madu a, low nyim nyim eci kok a awm ony. ²¹ Ow e legn ab af a, bogj ec'ey osur ee? Yefenyina, ow am ony ony es, anke ow eci ey eke ow osu a el luw. ²² Sica jam anj, wel sog ony sikpl e lis etj ewal eel Nyam eci madu. Na sosiem am ir eb eke b'akpl Nyam sos em, etj ow eci low ek'annj em ey okm a, el Nyam ab ec'eb ir segn fen a. ²³ Nawre, anke sikpl eci labm sog ek'annj em a el luw; kɔ Nyam eci ob ap a el sel a ek'onym uwr, ke li b'onj ey, ey Es Kotokɔ Jesu Krist ab ec'af okr ab em a.

7

Wel sɔg ey ol ec'abu em eke si ki kok Nyam e low

¹ Agɲ lisijimɛl, em m'uw any eke ow el agɲ eke uw Nyam ec'ol ab any a, m'am dad odad. Ol ɔny abusu ey af eke s'anɲ owr a cɛ. Eɲɲ ow el low eke uwr any tasi.

² Kin low ebmn nyam: ol em a, yɔw eke ebi igɲ a okr af in ec'igɲ ab ab eke igɲ a anɲ owr a. Kɔ eke igɲ a b'uw a, yɔw a sos b'ok es ol a ek'onɲ okr'r af ɛc ab a e lís. ³ Lɛgɲ ab em eke ɛc anɲ owr a, eke n'im l'ɛbi igɲ ejeci, ke nfaci l'ij a. Kɔ eke ɛc uw a, ol em a abusu eru'r es; l'ɔtu eke li k'ɛbi igɲ ejeci gɔɲ, li k'ow l'elm facyɔw. ⁴ Em lisijimɛl, ɔny ec'a yeji eɛɛn cɛ. ɔny okar af Krist eke uw ey sɔsiem oliɲ af ab ab; ow sɔsiem, ɔny kpabr es nimum Mois ec'ol a e lís. Sica eel ɛgɲ ejeci nyam eci; ɛgɲ ejec'a, in l'el ɛgɲ a ek'igb luw em a. Eɲɲ eɛɛn em a s'ɔtu eke ey fɛɲ si k'ɔsu ey Nyam e juma kok ab em.

⁵ Ɛɛ, lɛgɲ sig em a, eke s'am kok ów eke b'akpl ey sos em a, Mois ec'ol a ec'ów a tasi eke bi dɛdɲn a b'itr ów aw eɲɲɲ a eke ki kok low ey e sos ab em, eɲɲ ow e low ek'anɲ em ey ɔkm a, el luw. ⁶ Gbɛkɔ sica, si kpab es nimum nimum Mois ec'ol a eke ɔny awɲ ey es a e lís; s'ɔtu eke sica si ki kok Nyam e low a sɛwl owr em, s'am elum Abɲ Lala, ke si kí kokm

Nyam e low a ɛɛɛ lɛgɲ sig em ec'a eke s'anɲ ol a eke wɛl nɔn a eci es ɛw em ab af.

Sikpl b'ɛcr ol em ok ey wus

⁷ Sica ayaf si ki dadr ab ee? Kɔ Mois ec'ol na, sikpl eci juma n'am kok ee? Nɲɲ, ow elm eɛɛn! Gbɛkɔ ol anake ɔɲ m'uw sikpl any a. Tasi em a, blel ol dadm ɛsmɛ: *K'ow ocm nyamneyr em erurm awlɲ ec'ob*,[†] blel mi k'uwm any eke ow el low ɲɲɲ. ⁸ Gbɛkɔ sikpl ɛcr ol na em eɲɲ ɔsu em em ów aw eɲɲɲ ɔɲɲ ɔɲɲ a fɛɲ, anke blel ol anm ana, sikpl blel ɔnym abusu kaka. ⁹ Lɛgɲ sig em a, eke m'uwm ol any a, m'el ɛgɲ ek'anɲ owr. Kɔ sica eke m'uw ol any a, sikpl anake ɛwl mɛny anɲ owr a, ¹⁰ eɲɲ em, m'el ɛgɲ eke uw. Eɲɲ ol a eke ki nyimn'm m'anɲ owr a, nyimn'm luw em. ¹¹ Ɛɛ, sikpl ɛcr ol em elu'm wus eɲɲ eɛɛn a, n'ɔɲ'm m'uw.

¹² Gbɛkɔ ol, in obi a l'el lala, eɲɲ ów ey nyam nyam eke anɲ'n em a yeji el lala, nyim nyim lele nimamn ab. ¹³ Sica eke ow el eɛɛn, ke ob mamn ɔtu eke k'ism'm luw ab ee? Nɲɲ, ow elm eɛɛn! Gbɛkɔ sikpl ɛcr ob mamn em ɔɲ'm luw. Nɛnɛ anake ol ɔɲ wɛl ɛkn eɛɛl eke sikpl e lɛc a el ob ɲɲɲ kɔ kɔ kɔ a.

Ey lele sikpl ab ec'ar ogɲ

¹⁴ Ɛɛ, ey s'uw any eke ol, Nyam ogɲ ow anɲ ow, gbɛkɔ em, m'el ɛgɲ fuɛfuɛ eke wɛl ol ij ɛɛɛ adu af sikpl

[†] 7:7 Ɛkn ɔkm Ok 20.17; Ol ɔkn 5.21.

ogn̄. ¹⁵ Nawre tasi, yec'a eke m'am kok a mi k'irim, anke yec'a eke m'am erur a, mi kókm, et̄j mi bi kok yec'a eke m'éurum a. ¹⁶ Eke mi bi kok yec'a eke m'éurum a, mi b'eḡn̄ m'eb eke ol el ob mamn. ¹⁷ Sica m'uw any eke ow elm em mi kókm eben, kó sikpl a eke ir em em a anake b'itr'm mi kok eben a. ¹⁸ Ee, m'uw any eke low mamn irm em em, em e sos onym ab em. Em ec'a, mi b'erur eke mi ki kok ów eke akpl a, kó m'ótum mi kokm. ¹⁹ Tasi em a, low nimamn eke mi b'erur a, m'ótum mi kokm, et̄j low n̄un̄ eke m'éurum a, mi bi kok. ²⁰ Sica, eke mi bi kok low eke m'éurum a, ke ow elm em mi kokm eben, kó sikpl a eke ir em em a anake b'itr'm mi kok eben a.

²¹ Et̄j kin ol ejeci nyam eke m'uyum ab: eke mi b'erur eke mi ki kok low mamn a, ke low n̄un̄ kpek̄n̄ inym'm es any af. ²² Em ec'erm ab em, mi b'erur Nyam ec'ol a. ²³ Gbékó em obi em a, mi b'uyum ol ejeci nyam ab, eke b'atarir Nyam ec'ol a eke in ab nen̄y okr ey af ab ab. Et̄j ol na, in l'el sikpl ec'ol a eke bi kok juma em em, ke b'on̄y'm ese in eci sobel em es af a. ²⁴ Kin eke m'el gb̄re ec'eḡn̄! Bwo ec'eḡn̄ b'ow sog'm sos megl na eke b'oc im elu'm luw em a e lis ee? ²⁵ S'elu Nyam bia, anke Jesu Krist ey Es Kótókó sog'm! Et̄j eben a, em eci tutr ab em, mi b'eḡn̄ Nyam ec'ol a m'eb, gbékó em eci sos onym em a, mi b'elum

sikpl ec'ol a.

8

Nyam ec'Ab̄n̄ a b'ón̄ sos ok ey es

¹ Sica low ob kaka anm aḡn̄ a eke okr af Jesu Krist ab a eci ij. ² Nawre tasi, eke w̄el okr af Jesu Krist ab a, ke Ab̄n̄ Lala ec'ol a anake b'ón̄ eḡn̄ sel a, et̄j ol na sog'm sikpl ec'ol a eke b'ón̄ eḡn̄ luw a ec'abu em. ³ Mōis ec'ol a otum eke ki kok eben, anke aḡn̄ eci sos onym a otum'n ow e kok ec'abusu. Gbékó Nyam otu kok: l'erm Jim eli sos eke otarir es sikpl esel ec'ab ab ow sog el sikpl ec'abu em. Et̄j nen̄e a, Nyam on̄ sikpl a eke am kok juma aḡn̄ e sos em a abur es. ⁴ Li kok nen̄e, yec'et̄j ke s'ón̄y abusu s'ir eb nyim nyim a eke ol am ibrm a. Sica, ow elm elel eke aḡn̄ b'ir eb a s'irm ij, kó ese elel eke Ab̄n̄ Lala b'erur ab af. ⁵ Tasi em a, aḡn̄ a eke b'ir eb ese elel eke -n'am ekan ab af a, b'elum el ec'ów eke b'akpl el sos em a, gbékó aḡn̄ eke b'ir eb ese elel eke Ab̄n̄ Lala b'erur ab af a, b'elum yec'a eke Ab̄n̄ Lala b'erur a. ⁶ Eḡn̄ eke b'us ów eke li b'erur a jam a, li b'im luw em, kó eke li b'us Ab̄n̄ Lala jam a, li b'im sel eke onym uwr lele erm es ey ab ogn̄. ⁷ Tasi, eḡn̄ ec'ów eke b'erur a ókrm af Nyam ec'ab ab, -l'eluumn̄ Nyam ec'ol a. El ec'a, ow el low eke -li k'ótumn̄ -li kokmn̄. ⁸ Et̄j aḡn̄ a eke b'us ów aw amua jam

a, e low k'otum akplm Nyam sos em ij.

⁹ Gbəkɔ ɔny ec'a, írmn ɛb ɛsɛ elɛl eke b'erurir ab af, kɔ ɛsɛ Abɲ Lala ec'elɛl eke b'erur ab af, aɲke Nyam ec'Abɲ a anɲ ɔny ec'erm ab em. Eke Krist ec'Abɲ a anm ɛɲɲ em, ɛɲɲ ikɲ a, l'elm Krist eci. ¹⁰ Nawrɛ eke ɔny e sos meɲl a b'ow uw sikpl sosiem, gbəkɔ eke Krist anɲ ɔny em a, Abɲ Lala b'ow ɔɲ ɔny sel, aɲke Nyam oc ɔny ɛsɛ aɲɲ nyim nyim af. ¹¹ Nyam igbm Jesu luw em. Eke in ec'Abɲ a anɲ ɔny em, in a cɛ eke l'igbm Jesu aɲɲ ek'uw ab em a, li b'ow l'ɛcr Abɲ Lala em n'ɔɲ ɔny e sos meɲl a eke b'ow uw a bɔbɔ yeji sel.

¹² Na sosiem aɲɲ lisijimɛl, s'ɔny labm. Gbəkɔ ow elm ɛy ec'ow a eke b'aw ɛy a e labm s'ɔnym. Ow sosiem, ow itm eke si k'ir ɛb eke ɛy ec'ow aw a b'erur a. ¹³ Eke am iir ɛb ow a eke b'aw ɔny ke b'erurir a e kok eci, b'ow uwr; kɔ eke Abɲ Lala ec'abu elum em waal ɔny e sos meɲl ec'ow a e b'erur e ki kok a elul es a, b'ow anɲɲ owr. ¹⁴ Nawrɛ em a, aɲɲ a fɛɲ eke Nyam ec'Abɲ a bi nyimn a, el Nyam ec'ey. ¹⁵ ɛɲɲ Abɲ a eke ɛɲan a, ɔɔm ɔny elmn madu eke ɛmɛny am uru Nyam, kɔ li b'ɔɲ ɔny eel Nyam ec'ey. ɛɲɲ Abɲ na eci abu elum em, si b'elu Nyam lebl si dad s'ɛsɛ: «Aba! † ɛs!» ¹⁶ Abɲ Lala in obi b'ij danɲku dad ɛy ec'abɲ

a eke s'el Nyam ec'ey. ¹⁷ Ow sosiem, eke s'el Nyam ec'ey a, si b'ow s'ij aja a eke Nyam bɛbm ɛw in ec'agɲ es a, ɛɲɲ aja na, Krist ab si b'ow s'ij. ɛɛ, eke s'anɲ in e gbɛɛ ij a e low em, si b'ow s'anɲ in ec'anygbɛl a yeji e low em.

Nyam erur eke k'ɔɲ ɛy s'anɲ in ec'anygbɛl ab em

¹⁸ Ayaf s'ɔtu eke si k'oc yɛfɛnyina e gbɛɛ a si bɛbmɲ lɛɲɲ ek'am ow ab em eci anygbɛl a eke Nyam b'ow yɛgm ɛy kpata ab ab ee? ɛm e sos em a, yɛfɛnyina e gbɛɛ a elm low kaka. ¹⁹ Am ɛkan eke wus nimum a eke Nyam kok a am eku lɛɲɲ a eke Nyam b'ow elu in ec'ey ec'anygbɛl ɔkm a. ²⁰ Mob amua fɛɲ eke Nyam kok a, itɲɲ el mob ɔfr ɔfr. Ow elm mob a eke Nyam kok a erurm ɛbɛn, kɔ Nyam anake ɔɲ el -n'anɲɲ nɛnɛ a. † Gbəkɔ wus nimum a eke Nyam kok a ɔtu eke ɛmɛny k'ɔmn low. ²¹ ɛɲɲ ɛsɛ elɛl eke adu b'ɲgbɔɲ adu el em a, mob mob a fɛɲ eke Nyam kok a b'ow ɲgbɔɲ el e mob ek'am ugɲɲ el es ab em. ɛɲɲ -li b'ow -n'anɲ Nyam ec'ey a e lewi ij a lele anygbɛl ab ab e low em. ²² S'uw any tasi eke mob mob a fɛɲ eke Nyam kok a am ikɲ sɔmu ɛɲɲ ɛmɛny am ij gbɛɛ caca em a, ɛsɛ yɔw eke b'ew iy ab af, ²³ gbəkɔ ow elm el sɔny cɛ. ɛy obi yeji, s'am ikɲ sɔmu ɛy e mɛrm ab em, ɛɲɲ s'am

† 8:15 *Aba*:Arame ɛbr em ana. Mɔjukru em a, em ɛs. † 8:20 ɛkn Nuɲ ɔb 3.18.

eku eke Nyam k'eb ey ese in ec'ey tasi af, ke s'el ewi kpekɛ kpekɛ. Gbeko s'ikɛ anym s'eyɛn Abɛ Lala, ese ob ap a eke Nyam ewar ew es ab em eci krekre af. ²⁴ Tasi em a, s'eyɛn sel, ko ow el low ɔmn em ce. Eke wel b'ekɛ ob eke wel am ɔmn a, ke wel ubm'n ese low ɔmn ob af ij. Ob eke wel am ekɛ a, ko wel ɔtu eke emeny wel k'ɔmn'n ee? ²⁵ Gbeko eke s'am ɔmn ob eke s'eknm a, si b'any ow eci eku em erm susu em.

²⁶ Eɛɛ emeny, ey eke s'onym sos a, Abɛ Lala b'elum ey abu. S'uwɛm any si nyɛɛɛ Nyam ese el el eke ow it ab af. Ow b'ɔɛ Abɛ Lala in obi bi nyɛɛɛ Nyam ey usu iy, ibrm ow somu ikɛ ebl em eke eɛɛ e neny k'ɔtum dadm. ²⁷ Gbeko Nyam eke b'ekɛ merm lokm a, b'uw yec'eke Abɛ Lala erur eke k'ibrm ab any. Ee, Abɛ Lala bi nyɛɛɛ Nyam ese el el eke Nyam b'erur ab af ɔɛ agɛ a eke el Nyam ec'a.

²⁸ Emeny s'uw any eke agɛ a ek'ony Nyam ec'erur ec'a, low feɛ eke b'eyɛn ey a, Nyam anake bi kok a, yec'eyɛ ke ow elum ey abu s'eyɛn low nimamɛ. Ow el agɛ a eke l'ikɛ anym li bebɛm wel ec'esɛ e low l'ew es a. ²⁹ Tasi em a, agɛ amua eke Nyam ikɛ anym sɔsum ot ec'a, l'ikɛ anym li bebɛm yeɛi eke li ki kok wel, wel ot in ec'Iy ab es, ke ow ɔɛ in ec'Iy a el bosu ligbel a e liy likpekp. ³⁰ Sica agɛ a eke Nyam ikɛ anym

sɔsum ot a, l'esɛ wel yeɛi. Agɛ a eke l'esɛ a, l'ot wel ese agɛ nyim nyim af, eyɛ agɛ a eke l'ot ese agɛ nyim nyim af a, l'ot l'ok wel in ec'anygbel a yeɛi em.

Ob kaka k'ɔtum ɔnym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'ony ey ec'a e lis

³¹ Bla odad iy si ki dad s'igɛ af ee? Eke Nyam any ey ec'ogog, ke bwo ɔtu eke ki kok ey low nyɛ ee? ³² In eke l'eyɛɛɛ in ec'Iy lokm a abu any, ke n'ɔɛ ow uw ey feɛ e sel eyɛn sosiem ec'a, ayaf eke s'okr af ow ab, li k'ow n'ɔɛ ey ɔfr em, ow amamɛ feɛ ee? ³³ Bwo ec'eyɛɛ ɔtu eke k'ok agɛ a eke Nyam sɔsum ot a ow af ee? Eɛɛ kaka anm! Anke Nyam in obi ot el ese agɛ nyim nyim af. ³⁴ Bwo ec'eyɛɛ ɔtu eke k'ob agɛ low luw ec'ee? Eɛɛ kaka anm! Tasi em a, Jesu Krist uw, gbeko n'any luw em l'igb, n'any Nyam e lidr abu af a eyɛ n'am nyɛɛɛ Nyam ey eci. ³⁵ Bla obi ɔtu eke k'ony kpab ey es Krist ec'erur ek'ony ey ec'a e lis ee? Ko es abur oglog ermij ebr ee? Ko agɛ eci milɔlu e b'ɔnyɛn ey ey ec'ɔmn a sosiem ab ee? Ko namɛ oglog gbɔr ee? Ko low eyr eke b'okr ey es a oglog luw ee? ³⁶ Nyam Lel dad nine: *ɛ sosiem anake seɛɛ feɛ s'am uw, ke wel am kok ey ese mɛceb eke wel b'ony im ibi usu af a.†*

³⁷ Gbeko feɛ em a, si b'ok ɔkm agbawru, eɛɛ a

eke erur ey a eci abu elum em. ³⁸⁻³⁹ Εε, m'ony onn tasi, eke ob kaka k'otum onym kpabm ey es erur a eke Nyam elu okm, ey Es Kotoko Jesu Krist em a e lís. Ke ow él luw oglog owr anj, ke ow él afr erm esel† oglog es ew esel oglog læc ek'ann læf em, ke ow él lægñ na em, lægñ ek'ann anym am ow ab em, ke ow él afr e læc oglog wus anja e læc, ke ow él mob mob fɛɲ eke wɛl kok, ob kaka k'otum onym kpabm ey es Nyam ec'erur ek'ony ey ec'a e lís!

9

Nyam sɔsum Israel eyñ oc

¹ Em m'el Krist eci, ow sɔsiem, low a eke m'am m'ow mi dad a el low nawrɛ, mi k'otum m'onym yadñ. Em e tutr a eke Abñ Lala am nyimn a yeji am dad'm eke ow el low nawrɛ. ² Em ec'erm a sos ow es nono ligbɛl etñ m'am ij gbɛre eke úwrm. ³ Mi b'ow m'ɛgñ m'eb eke Nyam k'ignj owl'm ke mi kpáb es Krist e lís, eke ow otu cɛ eke k'eb em lisijimɛl Jwifɛl elu es. ⁴ Bla ec'ee? -L'el Israel eyñ, Nyam ot el -l'el ow ec'ey. Wɛl ec'arañ n'ann in ec'anygbɛl ab em, l'ɛgñ sinm wɛl ab, n'onj wɛl in ec'ol a, li yeɣm wɛl sɛwl yec'em eke wɛl k'ignj'n nuñ a, etñ li dad wɛl ów eke li bɛbm l'ew es wɛl ec'a. ⁵ El -l'el el lagñɛl

ekpekp a eci alaw. † El ec'arañ anake wɛl ew Krist esɛ ɛgñ owr af, in eke l'el Nyam ek'ann ob fɛɲ e nuñ af a! Kɔklm él in eci sɛgñ fɛɲ! Amen!

Nyam ec'ey tasi eke sɔsum ot

⁶ Ow elm ke wɛl dad esɛ Nyam e low a eke ɛwar ew es a elu ok es. Tasi em a, agñ a eke wɛl ew ey lagñ Israel em a, el fɛɲ -l'elm Israel eyñ tasi. ⁷ Etñ agñ a bobo eke wɛl ew ey lagñ Abraham ec'eb ab em a yeji, ow elm el fɛɲ -l'elm ow ec'ey tasi, anke Nyam dad Abraham ninɛ: *Isak em anake b'ow ɛññ alaw eke b'ow elu ñ e nin a okm a.*† ⁸ Kin sodad na ec'iri tasi a: ow elm ey a eke wɛl ew ignj nyam lele yow nyam ab ec'erur em a elm Nyam ec'ey. Kɔ ey tasi a, el -l'el Nyam ec'ɛwar ec'ey a. ⁹ Kin ɛwar a e sodad a: *m'ow m'ɛwl mɛny m'ow ñ ogñ a lakpo yec'a, lægñ nɛnɛ af, etñ ayñ Sara b'ow ew iy ignj nyam.*†

¹⁰ Etñ ow elm na sony cɛ: kɔ Rebeka ec'a yeji. L'ew ey yony ey lagñ Isak ab. ¹¹⁻¹³ Ey yony a, wɛl k'ewm kokm el wus, -li ki kokm low ñuñ oglog low nimamn. Gbɛkɔ Nyam dad Isak ew es eke: *likpekp a b'ow ann jam es a eci es ew em.*† Etñ usu ejec'em a, Nyam Lɛl dad ninɛ: *m'erur Jakɔb m'oc etñ mi wal Esayu m'ɛlu es.*†

† **8:38-39** es ew esel:èkn Efes 1.21; 2.2; Kolos 1.16; 2.15 lele 1 Korɛnt 15.24 ab.

† **9:5** el lagñɛl ekpekp a:el Abraham, Isak, Jakɔb lele in ec'ey ab ab. † **9:7** Nuñ Ob 21.12. † **9:9** Nuñ Ob 18.10. † **9:11-13** Nuñ Ob 25.23. † **9:11-13** Malaki 1.2-3.

Low na ecr nenε, yec'ετη ke Nyam e low a eke beb̄m εw es a éli any. Nyam bi s̄osum agη ot εσε el el eke li b'erur ab af, ετη s̄osum oc a elm agη a ec'ow e bi kok a s̄osiem, k̄o Nyam ce eke b'εση εγη ab εm ow b'ann ow.

14 Sica ayaf si ki dadr ab ee? K̄o Nyam εnyembri yony yony εs l'el ee? Njan, ow elm eben! 15 Tasi em a, li dad Mois ninε: *Mi b'ow m'ikη εγη e m'erur eke mi k'ikη s̄orη a s̄orη, ετη mi b'ow m'ony n εγη eke m'erur eke mi k'ony n erm mamn a erm mamn.*† 16 Ow s̄osiem a, Nyam e s̄orη ikη a ánm agη e low e b'erur ab εm, oglog sos eke b'atr es ab εm, k̄o Nyam ce eke ony s̄orη ikη ab εm ow b'ann ow. 17 Nyam Lel em, Nyam dad Ejipt ec'eb ebu a ninε: *M'εw'η eb ebu, yec'ετη ke η em m'él u em ec'abusu a okm, ke mi kók em e nin a eb es wus na nimum af.*† 18 Wel b'ekn eke Nyam b'ikη εγη eke l'erur eke li k'ikη s̄orη a s̄orη, ετη li b'otur εγη eke l'erur eke li k'otur erm a erm.

Nyam bi s̄osum agη ot εσε el el eke li b'erur ab af

19 Gbεk̄o, k'aw ke εγη íbrm im εσε: sica, eke ow el nenε, bla s̄osiem emeny Nyam k'εnym εy abr ee? Bwo ec'εγη otu eke ki dogηη low eke li b'erur ab ee? 20 K̄o η gbε, bwo el'η eke k'atar Nyam ab ee? *K̄o mijel b'íbrm*

εγη a eke kok'r a εσε: bla s̄osiem ετη kok'm mijel ee?† 21 K̄o mijel kok εs otum eke ki kok low e l'erur kpen ab ab ee? K̄o l'otum eke kpen nyam a ce, li k'itl li kok léw s̄ob̄o nyam oglog léw kprakasa nyam ee?

22 Nyam erur eke k'él u in ec'erm bebl okm ke yégm in ec'abusu a. Gbεk̄o agη a eke n'ony erm bebl wel ab, ke it eke k'irm ogbu es a, l'εγη wel e low l'eb low eku ligbel em. 23 L'εγη low nenε l'eb, yec'ετη ke l'él u in eci anygbel a e sagb a okm agη eke l'erur eke li ki yegm in e s̄orη ikη a e lís. Ow el agη a eke l'ikη anym li beb̄m l'εw es eke k'εηη anygbel na a. 24 Ετη εy s'el agη amua eke l'εση a. Ow elm Jwifel ec'araηη ce l'εσηη εy, k̄o agη eke elm Jwifel ec'araηη ec'agη a yeji. 25 Nyam dad low na kokoba ob εs Ose e lel ab em:

Agη a eke elm em ec'agη a, mi b'ow m'εση el "em ec'agη".

Ετη agη a eke m'érurm a, mi b'ow m'εση el "agη e m'erur".

26 Ετη yogη a eke wel dad agη eke:

«Ony elmn em ec'agη a,» wel b'ow εση el Nyam ek'ann owr ec'ey. †

27 Esayi, in am elu lebl Israel ec'agη e lís εσε:

Eke batη Israel eyη εny n̄on̄o εσε okij any e mirici af yeji,

† 9:15 Okm Ok 33.19. † 9:17 Okm Ok 9.16, Septant em ec'odad eke wel oc.

† 9:20 Bèbm̄n Esayi 29.16; 45.9. † 9:26 Bèbm̄n Ose 2.1-3; 2.25.

agn tɛl a eke wal es a cɛ b'ow
ɛɲn sel.

²⁸ Tasi ɛm a, Nyam Admaga
b'ow kok low a eke li
dad a wus af aɲa,

li b'ow li kok fafa toɲ l'ign
nuɲ.†

²⁹ Ɛtɲ low na anake Esayi
yeɲi ikɲ anym dad a:

blel Nyam Abusu Ɛs okm ɛɲ
alaw beb es,

ke blel s'annɲ ɛsɛ Sodɔm ɛɲɲ
af,

ke s'otarir es Gomɔr ɛɲɲ ab.

†

*Agn a fɛɲ eke b'ɔny ɔmn
Krist ɛm a Nyam b'oc el agn
nyim nyim*

³⁰ Ke ayaf si ki dadr ab ee?

Nawrɛ, agn eke elm Jwifɛl
a, ɔlm eke k'el nyim nyim
Nyam ec'any af. Gbɛkɔ -

l'ɛkn eke Nyam ɛɲɲ eb el, el
ec'ɔmn a sɔsiɛm. ³¹ Ke Israel

ec'agn a am ɔl eke k'el nyim
nyim eke -li b'elum Nyam

ec'ol a sɔsiɛm. Kɔ el -l'ɔwl
-l'ok es. ³² Bla sɔsiɛm ee?

-l'ɔwl -l'ok es, aɲke -l'ɔlm
nyim nyim el na es ɔmn ɛm,

-li tutr eke el ec'ow kok ɛm
-li b'ow -n'ɛɲn. Ɛben a, -

l'uyum lebn a eke b'elu ɛɲɲ
wus ab ab. ³³ Tasi ɛm a,

Nyam Lɛl dad ninɛ:
Sion ɛb ɛm, m'am ɛw lebn

nyam eke b'eb agn

akr,

lob eke b'elu ɛɲɲ wus es.

Ɛɲɲ yec'eke b'oc ɔmn elu'l
ɛm a,

sos k'ow ɔwm es lɛɲɲ kaka.

†

10

*Jwifɛl lele agn eke elm
Jwifɛl ab ab ɔny Ɛs Kɔtɔkɔ
nyam*

¹ Agn lisijimɛl, m'am erur
ɛm ec'erm fɛɲ ɛm eke Jwifɛl

k'ɛɲn sel, ɛtɲ m'am ibrm
Nyam low na el eci. ² Nawrɛ,

m'ɔtu eke mi k'ij el e lís e
daɲku m'ɛsɛ: Nyam e kok

owi anɲ el ɛrm ɛm tasi,
kɔ -l'uwm ow ec'ejagb ab

any tasi. ³ -L'irim elel eke
Nyam b'ocr agn nyim nyim

a, ɛtɲ -l'ol el ec'elel eke
agn b'eel nyim nyim ab es.

Ow ɔɲ -l'ɛɲɲm -l'ebm elel a
eke Nyam b'ocr agn ɛsɛ agn

nyim nyim af a. ⁴ Tasi ɛm a,

Krist kok Mois ec'ol a e low
iy nɛny, yec'ɛtɲ ke Nyam ɔc

agn fɛɲ eke b'ub Krist nawrɛ
a agn nyim nyim.

⁵ Mois in obi nɔn elel eke
wel ɔtu eke k'eel nyim nyim

ol ec'elum sɔsiɛm a ninɛ:
ɛɲɲ yec'eke bi kok ol ec'ow

a fɛɲ ek'anɲ ɛm a, b'ow anɲ

owr in ɛm.† ⁶ Gbɛkɔ kin
yec'eke li dad agn a eke

Nyam b'oc ɛsɛ agn nyim
nyim af el ec'ɔmn a sɔsiɛm

a e lís: *kì dad η ec'erm ab*

ɛm k'ɛsɛ: bwo ec'ɛɲɲ b'ow

uyu afr ee? Ɛsɛ ɛben eke
wel am ibrm, kɔ bwo b'ow

uyu afr ɔny Krist usm es ee?

⁷ Ɛmɛny *kì dad k'ɛsɛ: bwo*
ec'ɛɲɲ b'ow us es wus lokm

ee? Ɛsɛ ɛben eke wel am
ibrm, kɔ bwo b'ow us es
yogɲ ɔny Krist elu ɔkm agn

† 9:28 Ɛkn Esayi 10.22-23. Akr 27 toɲ akr 33 ab ɛm a e sodad a, Pɔl ot kokoba
ɔb ɛs Esayi e sodad a eke dad a ɛsɛ elel eke wel b'ɛɲn Septant ɛm ab af. † 9:29
Ɛkn Esayi 1.9, ke ɛkn Nuɲ ɔb 19.23-28 yeɲi. † 9:33 Bèbmɲ Esayi 8.14; 28.16.

† 10:5 Ob Ap 18.5.

ek'uw ab em ee? ⁸ Ow elm
 εβεν, anke wel non: *odad*
a anj'η saw, η e neny ab
em lele η ec'erm em ab ab.†
 Etj odad na, in anake l'el
 omn ec'amani a eke s'am ob
 a. ⁹ Eke η e neny bi dad
 agj fej ec'any af εσε Jesu el
 Es Kotoκο, † etj ub nawre
 η ec'erm ab em eke Nyam
 igbm'n luw em a, ow b'ow
 oj'η ejn sel. ¹⁰ Tasi em a,
 eke si b'ub nawre ey ec'erm
 fej em a, Nyam b'oc ey εσε
 agj nyim nyim af, etj eke
 si b'elu ey ec'omn a okm
 agj fej ec'any af a, li bi
 sog ey. ¹¹ Eε, Nyam Lel dad
 nine: *Egj yec'eke b'oc omn*
elu'l em a, sos k'ow om es
legj kaka.† ¹² Ow sosome
 a, ereb anm Jwifel lel agj
 ek'elm Jwifel ab ab ec'aranj
 ij. El fej Es Kotoκο nyam
 ce -n'onj, etj li b'onj agj a
 fej eke b'elu'l lebl a in ec'ow
 amamn a. ¹³ Nyam Lel dad
 nine: *Es Kotoκο b'ow sog agj*
a fej eke b'ow elu'l lebl a.†

Amani Mamn e kokoba *ec'ob*

¹⁴ Sica ayaf -li b'ow -l'elul
 Es Kotoκο lebl, eke -l'ubm
 ow nawre ee? Etj ayaf -li
 b'ow -l'ub ow nawre, eke -
 l'irim ow e lis owi ee? Etj

emeny ayaf -li b'ow -l'iri ow
 e lis owi, eke egj obm el
 ow ec'amani ee? ¹⁵ Etj ayaf
 egj k'obr ow ec'amani, eke
 wel eram egj ow ec'ee? Ow
 sosome wel non Nyam Lel
 em: *Eben tasi eke ow akpl*
eke wel ki ler agj a eke b'ob
samani amamn a eci mower
ana!† ¹⁶ Gbeko, ow elm agj
 a fej eluam Amani Mamn a.
 Tasi em a, Esayi dad ow e
 low nine: *Es Kotoκο, ko bwo*
ec'egj ub ey e Nyam odad a
nawre ee?† ¹⁷ Nje, eke egj
 b'iri amani a, ow anake li
 b'ub Es Kotoκο nawre a, etj
 amani na, ow ow el Krist e
 lis ec'odad a.

¹⁸ Ow sosome m'am ibrm
 m'ese: ko Jwifel amua, -
 l'irim odad na e low ee?
 Yadj, -l'iri! Tasi em a, Nyam
 Lel dad nine:

Wel iri el e lebl wus nimum
 af
 etj el e sodad ebl im toj ok
 wus e nuj. †

¹⁹ Ow sosome emeny m'am
 ibrm m'ese: Ko Israel ec'agj
 na, -li k'irim low a k'okm el
 es sos em ee? Ke Mois ikj
 anym dad el Nyam ec'odad
 a nine:

Mi b'ow m'onj nyamn eyr
 ony ony agj na ek'el
 agj ek'onym any a e
 lis.

† **10:8** Ol Jkn 30.12-14. † **10:9** Es Kotoκο:Grek em a *Kurios*. Sica eke Jwifel a
 erur eke k'itjn Amani Sig a eke wel non Ebre em a, Grek em a, Nyam eci nin a
 eke ij Ebre em, ke el YAHWEH (Admaga), -n'onj -l'itjn ow el *Kurios* (Es Kotoκο).
 Anj wel am egj eb eke Jesu in obi a el Es Kotoκο. † **10:11** Esayi 28.16, Septant
 em ec'odad eke wel oc. Esayi e lel ab em e sodad eke wel b'ejn Rom nuj 10
 na em a, Septant em wel ot. † **10:13** Joel 3.5. † **10:15** Esayi 52.7. † **10:16**
 Esayi 53.1. † **10:18** Selu 19.5, Septant em ec'odad eke wel oc. *El e lebl... el e*
sodad...: Selu na em a, ow el Nyam e mob e kok anj afr a e danju ek'ij. Pol am
oc selu na ec'odad ebl a bebmn Krist e jam us esel ec'Amani Mamn a eke k'oc
im omun es susu susu fej ab ab. † **10:19** Ol Jkn 32.21.

Mi b'ow m'owj erm ebl ony
 agj ek'onym low any uw
 kaka a e lís. †

²⁰ Etj Esayi oc lokm susu em
 dad niné: kin low eke Nyam
 dad:

Agj a eke olm'm es a, el -
 n'ejn'm.

Etj m'elu sos okm mi yegm
 agj a eke ibram im

low kaka a. †

²¹ Gbékó Israel ec'agj a e lís
 a, Nyam dad niné:

Légj nimum a,

m'egjnm abu es bieku nyam
 eke éluam low, ke égjnm em
 e low ebm a e lís. †

11

*Nyam igjnm Israel eyj
 elum es*

¹ Sica m'am ibrm m'ese:
 kó Nyam in ec'agj na es l'igj
 l'ok wél ee? Njan! Anke
 em m'el Israel iy, Abraham
 e lilaw lele Benjamé ec'eb
 em ec'egj ab. ² Nyam igjnm
 in ec'agj a eke in obi l'ikj
 anym li sòsum l'ot a, l'elum
 es. Eke m'onym yadj, ke
 uwr Eli e sodad eke anj
 Nyam Lél em ab any, yogj
 a eke n'am ok Israel eyj
 dedeku es Nyam ogj a. ³ Etj
 kin odad a: *Es Kótókó, -l'ibi j
 eci kokoba ob esel a, -ni njjn
 j e segb waw usu a. Em sony
 cé anake m'anj a, etj em yeji
 -n'am erur eke -li k'ibi'm.* †
⁴ Etj Nyam ec'eke dad onj'n
 a el bogj ec'ee? *Anm j sony!
 M'edjn agj fandj lóbj m'ew*

*es em eci, agj a eke ókm
 ówrókp wus igjnm Baal nun
 a.* † ⁵ Yefenyina yeji low nyam
 a cé. Agj tél anj eke Nyam
 in ec'erm mamn ab em edjn
 ew es. ⁶ Eke Nyam in ec'erm
 mamn ab em sòsum ot el, ke
 ow elm el ec'ów eke -li kokr
 a sosiém. Blél ow el ében,
 ke Nyam ec'erm mamn em
 ec'ob ap a elm bibm ófr em
 ij.

⁷ Sica ayaf si ki dadr ab
 ee? Israel eyj ejnm ob a
 eke -n'am ol es a, kó agj a
 cé eke Nyam sòsum ot a ejn
 ob a; agj likpr a ony erm
 tuotuo, ⁸ etj ese elel eke wél
 non Nyam Lél em ab af: *toj
 ke igj yefenyina a, Nyam onj
 el eci low iri a anj ese ob
 eke uw af, n'óm abusu eke
 el ec'anyamn a k'ekn es, ke
 el ec'oru a iri ów.* † ⁹ Eb ebu
 David yeji dad niné: *Ke el eci
 ob ij egbel a ítnj el meb eke
 wél uk el, nómu e wél edj, el
 e wus ok eci, ke Nyam kók el
 ow e low.* ¹⁰ *Ke -l'el ány eflu,
 -li k'eknmn low kaka fej! Ke
 Nyam úyul el erékp leg leg
 ony ibn el es segj fej!* †

*Agj a eke elm Jwifél a eci
 sel ejn owi*

¹¹ Sica m'am ibrm m'ese:
 kó Jwifél na wus -l'ok kpekj
 kpekj ab ee? Njan! Gbékó
 el eci low any óbr a onj
 etj bieku ejeci ec'agj a ótu
 ejn sel. Ében a, ow onj
 Israel eyj am ogj el njkre.

† 10:20 Esayi 65.1. † 10:21 Esayi 65.2. † 11:3 1 Éb Ebu 19.10,14. † 11:4

1 Éb Ebu 19.18. *Baal*: el ob mum nyam eke bieku ejeci ejec'a eke ir titm Israel
 eyj a b'igj nun ese nyàm af. Israel eyj nono yeji ób nun am igj nyàm na nun.

† 11:8 Ol Okn 29.3; Esayi 6.10. † 11:10 Selu 69.23-24, Septant em ec'odad eke
 wél oc.

¹² Israel eci low any ɔbr a ism wus ów amamn egbél egbél ab, etɛ in eci wus ey a ism agɛ ek'elm Jwifel a ów amamn egbél egbél ab. Sica, læɛɛ a eke Jwifel a fɛɛɛ b'ow ewl egɛ Nyam e low eb a, ow ayl tasi eke Nyam ec'ów amamn egbél a emɛny b'ow agb bobn.

¹³ Sica, ɔny eke elmn Jwifel a, ɔny anake m'am dad ɔny odad a. Em m'el Krist ec'erm es agɛ a ek'elm Jwifel a eci, etɛ m'ɔny sos em iɛɛ em e juma na em. ¹⁴ Juma na eci kok em a, m'am ɔny tutr eke mi b'ow m'obn em lisijimɛl Jwifel eci ɛkre ogɛ a, ke ow óɛ m'eb agɛ nyam nyam el em. ¹⁵ Tasi em a, eke Nyam ew el saw a, l'okr em wus ab. Sica, læɛɛ a eke li b'ow l'ewl l'eb wɛl a, bla lowi b'ow ey ab ee? Agɛ eke uw a b'ow ewl anɛ owr.

¹⁶ Eke futufutu ec'ogog nyam el Nyam eci, ke futufutu a nimum yeji in ec'ana. † Etɛ eke likɛ nyam eci min a fɛɛɛ el Nyam eci, ke ál a yeji in ec'ana. ¹⁷ Israel eyɛ anɛ esɛ olivie ikɛ eke wɛl ewl ɔgm, ke Nyam bubr in ec'ál bɛb es af. Etɛ ɛ, eke elm Jwif ke anɛ esɛ akp ɔfr em ec'olivie ikɛ af a, l'oc l'ujr'ɛɛ likɛ lis ab em, wuwlm ekɛ ál tasi a eke cucu likɛ lis a eke wɛl ewl ab ab. Etɛ sica, ɔtu eke in ec'ekɛ ál ab ab k'éɛɛɛ mij a eke b'anɛ in e min ab em ow a. ¹⁸ Ow sosiem, k'im ekɛ ál a ec'any af k'ij en! Eke

erur eke k'ij en, ɔkn eke ow elm ɛ ec'abu em likɛ a e min a anm, kɔ ɛ likɛ a e min a ec'abu em anɛ.

¹⁹ ɛ b'ow dad esɛ: wɛl bubr ekɛ ál es etɛ em, wɛl oc ujr'm likɛ lis ab em. ²⁰ Na low nawrɛ! Wɛl bubr el es anke -n'ɔnym ɔmn, etɛ ɛ akɛɛ likɛ lis ab ab, anke ɔny ɔmn. ɛ k'ew sos, kɔ erɛɛ anake k'ɔny'ɛ a. ²¹ Esɛ, anke eke Nyam egbm Jwifel eke el likɛ can a ec'ál ab es, ɛ yeji li k'ow l'egbm'ɛ es. ²² Ebmn nyamn ekɛ el el eke Nyam b'elu in ec'erm mamn ɔny lel in e tuɔtuɔ el ab ab ɔkm a: l'elu in e tuɔtuɔ el a ɔkm agɛ eke ok wus a e lis, etɛ l'elu erm mamn ɔkm ɛ e lis. Gbɛkɔ ow it eke k'anɛ in ec'erm mamn ɔny ab em, ek'ow elm ebɛɛ, ɛ yeji li b'ow l'ubr'ɛ es esɛ likɛ lal af. ²³ Eke batɛ Jwifel igɛ el eci erm tuɔtuɔ a elu es, Nyam b'ow ewl oc ujr el yogɛ a eke anym em a -n'anɛɛ a, anke n'ɔny abusu eke li k'ujr wɛl em. ²⁴ Tasi em a, ɛ, akp ɔfr em e likɛ lal el. Nyam ubr'ɛ es etɛ oc ujr'ɛɛ likɛ eke wɛl ewl em, ɛ ec'a ow elm el el eke wɛl ki kokr a. Jwifel ec'a, el -l'el likɛ a eke wɛl ewl a ec'ál. Ow sosiem, ow b'ow ew fuɛfuɛ eke Nyam k'ujr el likɛ na eke ow el ow em -l'elil -l'okr ɔkm a.

Israel eyɛ fɛɛɛ e sel erɛɛ

²⁵ Agɛ lisijimɛl, kin Nyam e lis e low e lol es ke m'erur eke mi ki yeɛɛɛ ɔny uwr

any, yec'etj ke ɔny eke elmn Jwifel a, k'ócrrmn ɔny sosi eke eel esɛwru. Israel eyj ec'ogog nyam k'ow egjnm eke k'iri low, etj ow b'ow anj ibn toj bake eb eb ejec'a e nɛny a nimum ewl ow Nyam ogj. ²⁶ Etj eben a Israel eyj tasi a fɛj b'ow ejn sel, esɛ el el eke wɛl nɔn Nyam Lɛl em ab af: *Es Eb Elu Es a b'ow anj Jerusalem ow. Li b'ow n'ɔny Jakɔb ec'eb a eci low any ɔbr a l'oc es.* ²⁷ Etj Admaga ignj af dad ninɛ: *kin sinm a eke mi b'ow mi kok el ab lɛgɛj a eke mi b'ow m'ɔny el e sikpl a m'oc es a.†*

²⁸ -L'ɛgɛjnm Amani Mamn a -l'ebm, ow ɔj -l'ewl -l'el Nyam ec'efnu etj eben a, ɔny, ow akpl ɔny eci. Ke Nyam eke sɔsum ot el a, in ec'agnj eke wɛl k'el eci. Li b'erur wɛl el lagɛl sosiɛm. † ²⁹ Tasi em a, lɛgɛj kaka Nyam ewlm ébm ob eke li b'ɔj egj a, etj agj a eke li bi sɔsum l'ot a, l'igjnm l'elum wɛl es lɛgɛj kaka. ³⁰ Lɛgɛj sig em a, ɔny ɔbar Nyam any, kɔ caca em a, Jwifel anake ɔbr Nyam any, ke ow ɔj, ɔny ejan Nyam eci sɔrj ikj a. ³¹ Etj el ec'a yeji eben cɛ ow b'ow el: *sica el yeji, -li b'ow -l'ɔtu -n'ejn Nyam e sɔrj ikj a, ɔny eci sɔrj ikj a eke Nyam ɔny a sosiɛm eci.* ³² Tasi em a, agj a fɛj ɔnym elum, ow sosiɛm Nyam egb el es -li kok ów eke -l'erurir

a, yec'etj ke li yégm wɛl fɛj in eci sɔrj ikj a.

Nyam agb

³³ Nyam ec'ob ɔny a agb nawrɛ tasi! In e sɛwr a lel in e low any uw ab ab ɔtu nɔnɔ, egj kaka k'ɔtum uwm in ec'ów eke li bi dad l'ucu es ab any, egj kaka k'ɔtum irim in ec'ów eke li bɛbm l'ok es a. Nyam Lɛl dad ninɛ: ³⁴ *Bwo uw Es Kɔtɔkɔ eci tutr ab any ee? Bwo ɔtu eke k'ɔm'n ów ee?†* ³⁵ *Bwo ikj anym ɔj Nyam ob, eke sica Nyam yeji k'owr ɔj'n ee?†*

³⁶ Egj kaka, anke in em fɛj b'anj ow, in em fɛj ɛcr anj etj el in eci. Anygbɛl él Nyam eci sɛgɛj fɛj! Amen!

12

Krist ab ec'eb ir owr

¹ Agj lisijimɛl, Nyam ɔny ey eci sɔrj ikj. Ow sosiɛm, m'am ɔm ɔny ów eke k'ocr ɔny ec'egj el a nimum lele ɔny ec'owr anj ab ab ápr ir, esɛ egb waw ek'ayl ke akpl af. Na anake el nun ignj tasi a ek'it eke k'ɔjn in a. ² K'úsr wus eke s'ir af a ec'agnj em ec'ów a jam, kɔ yèbr Nyam itjn ɔny e tutr a nimum. Eben ke ɔtur uwr yec'eke l'erur ab any: yec'eke akpl, yec'eke akpl'l sos em lele yec'eke iy nɛny bɛbm ab ab.

³ Bibm em ec'ob ap ɔfr em a eke Nyam ɔj'm a sosiɛm, m'am dad ɔny em ec'egjɛni nyam nyam fɛj eke k'ocrm

† **11:27** Esayi 59.20-21, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † **11:28** *el lagɛl:esɛ Abraham, Isak lele Jakɔb ab af.* † **11:34** Esayi 40.13, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † **11:35** Job 41.3.

in sosi eḡḡ ligbel. Kò òkr nuḡ em es, ke jéjr òny sosi okr òmn a eke Nyam òḡ ey ab em. ⁴ Tasi em a, ey e sos meḡl ab em susu ogog nòḡḡ anḡ, kò el feḡ -li kokmn juma nenymbri nyam a. ⁵ Nene anake s'annḡ Krist ab ec'af okr ab em a. S'eny nòḡḡ, kò ey feḡ a s'el sos meḡl nyam. Eḡḡ ey feḡ s'okr af ey òfr em, eḡḡ eḡḡ ec'usu ek'annḡ a, ese sos meḡl nyam ec'ogog ogog ec'ab af. ⁶ Bibm em, Nyam òḡ ey sob ap òfr em, eḡḡ eḡḡ eḡḡ eḡḡ in eci. † Ow sosiem, ek'eḡḡ nyam eḡḡ bibm ek'el odad dad eci ese kokoba òb es af a, ke li dáḡ yec'a eke okr af ey ec'òmn ab ab a. ⁷ Ek'eḡḡ nyam eḡḡ bibm ek'el juma ec'abu elum eci, ke n'am kok abu elum es e juma, ek'eḡḡ nyam eḡḡ bibm ek'el low yeḡm eci, ke n'am yeḡm aḡḡ low, ⁸ ke eḡḡ ek'eḡḡ bibm eḡḡ e sos es atr ec'a, am atr aḡḡ sos es. Eḡḡ ek'am òḡ aḡḡ ob a, óḡ erm nyam em, eḡḡ ek'am nyimn aḡḡ a, nyimn el gbragbra kok em. Eḡḡ ek'am elum oḡbòru abu a, elum el abu sos em in em.

⁹ Ke òny ec'erur a él nenymbri nyam em; ifan low ḡḡḡ kok, ke úcur low mamn e kok òny es. ¹⁰ Èrurir òny òfr erm fròḡḡ em, ese Krist em ec'agḡ lisijimel af. Èel aḡḡ eke b'ogḡ es elum el lawlél.

¹¹ Kòkr Es Kòḡḡ eci juma gbragbra kok em, ke sos am kaka k'anm em, ke ow él òny ec'erm feḡ em. ¹² Àḡḡḡ sos em in em òny e low òmn a sosiem. Òny erm susu gbre ij em, úcur Nyam ḡḡḡḡ òny es. ¹³ Èlumn Nyam ec'agḡ ek'òny es abur a abu, ke seḡḡ feḡ bébm sos ebr aḡḡ a eke b'ow òny ogḡ a senyn senyn.

¹⁴ Ìbrmn Nyam e low mamn òḡḡ aḡḡ eke b'ijr òny gbre a, ibrmn low mamn, kò ow k'él low ḡḡḡ. † ¹⁵ Àḡḡḡ sos em in em aḡḡ a eke b'annḡ sos em in em ab ab, ke ikḡḡ òḡḡḡ, aḡḡ a eke am ikḡ òḡḡḡ ab ab. ¹⁶ Neny ókr òny af òny òfr em. K'èel es efuu, kò èḡḡḡ es is em e juma kok ebr. † K'òny tutr eke òny eel aḡḡ eke uw low feḡ any.

¹⁷ Low ḡḡḡ eke eḡḡ kok òny a, kì kokr k'òbar ir any, kò òḡ low mamn kok es aḡḡ feḡ ec'any af. ¹⁸ Eke ow el òny obi em, eḡḡ ow òtu eke ow k'él eḡen, iir eb erm es ey em aḡḡ feḡ ab. ¹⁹ Erur em ec'agḡ lawlél, low eke eḡḡ kok òny a, òny obi kì kokr ir, kò èḡbr Nyam ec'erm bebl ab es kok ow e low. Tasi em a, Nyam Lél em a, Nyam dad nine: *Em mi b'usr eḡḡ usu mi kok low eke wel kok'r a! Em mi b'ow m'òḡ eḡḡ eḡḡ ec'ek'it eke k'ebm a!*† ²⁰ Gbèkò li dad yej'eke: *Eke ḡ ec'ifnu namn am òny, òḡ'n ob l'ij, eke mij*

† **12:6** Èkn 1 Korent 12.4-11, 27-31; 1 Pier 4.10-11. † **12:14** Bèbm Matie 5.44 lele Luk 6.28 ab. † **12:16** èḡḡḡ es is em e juma kok ebr: odad na Grek em wel òtu ek'itḡḡ ejec'em dad ese: èḡḡḡ oḡbòru ab ec'iririr ebr. † **12:19** Ol Òkn 32.35.

amn am ɔny'n, ɔj'n mij l'égh.
Eke batj bi kok eβen a, ow
any eβe almali ek'am ot ok'r
nuj af.† 21 Ki yeβ low ηuj
 k'akm'η es, kɔ ðc low mamn
 akmn low ηuj es.

13

Elumn agj ek'ɔnym es ew
ab a

¹ Ow it ek'égh feη k'elum
 agj ek'ɔnym es ew ab a. Tasi
 em a, Nyam em es ew feη
 b'any ow, etj agj a ek'ɔnym
 es ew ab a, b'ew agj es
 anye Nyam ɔj abusu. ² Ow
 sosome, eke egj nyam am
 ɔny low es ew esel ab a, ke
 Nyam e low a eke egj eb ab
 ab anake n'ɔny low a, etj
 agj a eke éghm eluam el a,
 el obi el obi am eb jej ok ew
 sos. ³ Eke wel am kok low
 mamn, wel ɔtum eke k'uru
 agj ek'ew ey es a, kɔ wel
 ɔtu eke k'uru el eke wel am
 kok low ηuj. Erurm eke
 k'uru es ew esel ee? Ek'ow
 el eβen a, kòk low mamn, -
 li b'ow -l'aw'η. ⁴ Tasi em a,
 es ew esel am kok Nyam eci
 juma yec'etj ke -ni nyimn'η
 ey low mamn em. Gbeko
 eke am kok low ηuj, ow it
 eke erjη k'ɔny'η. Tasi em
 a, es ew esel ɔny abusu eke
 k'ew low ɔj'η, † etj ow elm
 ɔfr ɔfr nene ce! Eke es ew
 esel b'ew low ɔj egj, ke -
 n'am kok Nyam e juma, -
 n'am elu Nyam ec'erm bebl
 a ɔkm egj eke bi kok low
 ηuj a e lis. ⁵ Na sosome ow it

eke si k'elum es ew esel, etj
 ow elm Nyam ec'erm bebl a
 eke si k'aru s'egb es a ce eci,
 kɔ eke ey e tutr em a, s'uw
 any eke ow el low mamn a
 sosome.

⁶ Etj low na sosome yeji
 anake b'ennm nempo a. Tasi
 em a, juma kok esel a eke
 b'ibr ow eci labm a, Nyam in
 obi abul el ow e juma. ⁷ ɔjη
 egj egj feη yec'a ek'it eke
 ki kokr ɔjη in a: nempo feη
 ek'it eke ki ɔogr ɔjη in a,
 ɔogr ɔjη in; ke kopre ek'it
 eke ki ɔogr ɔjη in a, ɔogr ɔjη
 in. Eke ow el elum k'elumn
 egj, elumn in. Etj ek'ow el
 sos k'usar egj, ùsar ir sos.

Erur eke wel b'ɔny egj
kaka feη ec'a, el ol a tasi

⁸ K'ɔnymn egj kaka ec'ob
 ab, ek'ow elm erur eke
 k'ɔny ɔny ɔfr em a ce e
 labm. Egj yec'eke b'erur
 agj ejec'a, kok ol a e low
 feη iy neny. ⁹ Tasi em
 a, sol a feη eke uwr any
 ese: *K'éjum η e yɔw oglog η*
ec'igj. K'ibim egj. K'iyim
mil. K'óc m nyamn eyr em
erurm ob ek'elm η ec'a,† lele
 ejec'a feη ab, ɔb okr af any
 ol nyam na em: *B'ow erur*
egj kaka feη ese η obi af.
¹⁰ Eke egj ɔny erur, li k'ɔtum
 li kokm egj ejeci low ηuj,
 etj eβen a, ow b'ɔj wel kok
 ol a e low feη iy neny.

Bèbmn sos legj eke Krist
b'ow ow a eci

† 12:20 Nyandre 25.21-22, Septant em ec'odad eke wel oc. † 13:4 es ew esel
 ɔny abusu eke k'ew low ɔj'η: Grek em ec'elel eke wel b'irir a el: *ow elm ɔfr ɔfr es*
ew abum lab any yony. † 13:9 ɔkm Ok 20.13-17; Ol ɔkn 5.17-21; Ob Ap 19.18.

¹¹ Ɔny uwr lægɲ eke s'any em ab any: ow el wanci eke k'ufɲmn es ɔny e memn eru ab em! Tasi em a, sel eɲn a titm ey akm lægɲ a eke s'ub Krist nawre a. ¹² Ow k'ow ibnm, lægɲ uk b'ow uwr eɲɲ lægɲ owr b'ow ey ɔkm. Ow sosiem, s'uil ey ec'ow eɲɲ a fɲɲ eke si bi kok ncok em ab es. Ke si bebmn sos usuayl em ec'eb ir eci. ¹³ S'uir eb low nenyembri nyam em, ese lægɲ owr fitaɲ af: s'aru ob ij nɔnɔ lele mar eɲɲ nɔnɔ ab s'egb es. Si k'agbr lɔsɲɲ eɲɲ kaka fɲɲ ab, si k'ir eb suksuk kok owi em, ke si k'anm ow es atar lele uwerɲ oɲɲ ab e low em. ¹⁴ Anɲɲ ese elɛl eke Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist anɲ ab af. Eke ow aw eɲɲ a ek'anɲ ɔny em a b'erur eke k'odu im ok ɔny low ɲɲɲ em, k'ɔɲan in abusu.

14

Ki jɛjm esɲ jim Krist em e low okm

¹ Eɲɲ eɲɲ eke ew fuɛfuɛ ɔmn em a ebr, ke kɪ dadmn low ɲɲɲ in e tutr eke li b'ony ab af. ² Oglog ke eɲɲ nyam ɔny tutr eke l'otu e li k'ij ob fɲɲ, ke eɲɲ ejeci nyam eke ew fuɛfuɛ ɔmn em a, k'ijm ndey ke n'am ij suw obi. ³ Eɲɲ a eke b'ij ob fɲɲ a itm eke k'ifn eɲɲ a eke ijm ob beb a. Eɲɲ eɲɲ a eke ijm ob beb a itm eke ki jɛj eɲɲ a eke b'ij ob fɲɲ a e low ok, anke Nyam in obi eɲɲ eb'r. ⁴ N, bwo el'ɲ eke ki jɛj Es Kɔtɔkɔ

e juma kok es e low ok ee? Ke n'inym es afr oglog ke l'ey wus, na in ec'Es Ew Es a e low. Eɲɲ li b'ow n'inym es afr, anke Es Kɔtɔkɔ ɔny abusu eke k'ucu ɔny'n es.

⁵ Eɲɲ nyam ɔtu ek'am tutr eke sɛɲɲ beb ɔny any akm sɛɲɲ ejec'a, ke eɲɲ ejeci nyam in am tutr eke -li bebmn el fɲɲ. † Ow akpl cɛ ek'eɲɲ eɲɲ k'ony ɔmn tasi ow eke n'am tutr ab em. ⁶ Eɲɲ a ek'am ok ereb sɛɲɲ ec'araɲn a, am kok eɛɛn Es Kɔtɔkɔ eci. Eɲɲ a ek'am ij ob fɲɲ a, am kok eɛɛn Es Kɔtɔkɔ eci, anke li b'ɔɲ Nyam bia in ec'ob ij a eci. Eɲɲ eɲɲ a ek'ijm ob fɲɲ a, am kok eɛɛn Es Kɔtɔkɔ eci, anke in yeji li b'ɔɲ Nyam bia. ⁷ Ey em a, eɲɲ kaka anm owr in obi eci, eɲɲ eɲɲ kaka úwm in obi eci. ⁸ Eke s'anɲ owr, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'anɲ owr, eke s'am uw, ke Es Kɔtɔkɔ eci s'am uw. Fɲɲ em a, s'el Es Kɔtɔkɔ eci. ⁹ Eɛ, Krist uw eɲɲ n'anɲ luw em l'igb, yec'etɲ ke l'ew agɲ a fɲɲ ek'ub'r nawre ab es, el a eke uw lele el a eke anɲ owr ab ab. ¹⁰ Kɔɲ, bla sosiem am jɛj esɲ jim e low ok ee? Eɲɲ ɲ gbɛ, bla sosiem am ifn esɲ jim ee? Tasi em a, ey fɲɲ si b'ow s'im Nyam ec'any af, ke li jɛj ey e low l'ok. ¹¹ Nyam Lɛl em wɛl nɔn: *Em, Es Kɔtɔkɔ ek'anɲ owr, m'am ij neny m'ese: ob ob pupukpaɲ b'ow ok ɔwrɔkp wus em ec'any af eɲɲ el fɲɲ -li b'ow -li kɔklm em ec'anygbɛl*

† 14:5 Ekn Galat 4.10; Kolos 2.16-18.

† 14:11 Esayi 45.23, Septant em ec'odad

eke wɛl oc.

a.†

¹² Ow sosiem, ey em ec'eghni nyam nyam fəŋ b'ow jəj in e lís e low ok Nyam ec'any af.

S'óol low yec'a eke b'is erm es ey ab es

¹³ Sica s'èwr ey ɔfr eci jəj ok owi ab es. Ke ow tasi eke k'eghni ebr a el: k'ócmn ob kaka ewmn es ɔny lisijim anym in eci wus elu eci oglog in e low nɔŋ em ey eci.

¹⁴ M'uw any etŋ Es Kɔtoko Jesu em ow ayl'm sos em eke ob kaka in obi em a elm ob ek'aylm. Gbəkɔ ek'egh nyam am tutr ek'ob nyam el ob ek'aylm, ke ow el ob ek'aylm in eci. ¹⁵ Eke am ɔŋ esɔ jim ij gbre ob ek'am ij a sosiem, ke irm eb erur em ij. Ob ij owi nun af, ki nɔŋ esɔ jim nyam eke in sosiem Krist uw a! ¹⁶ Ob yec'eke am ekan esɔ ɔny ec'ob mamn af a, ɔtum eke k'ɔŋ agh ejec'a abusu cak ɔny. ¹⁷ Tasi em a, Nyam e gbrenɔbi usu a elm ob ij lele mar egŋ ab e low. Kɔ Nyam e gbrenɔbi usu a, nyim nyim el, erm es ey lele sos em inŋ a eke wəl b'ehŋ Abŋ Lala em a e low. ¹⁸ Egŋ a eke b'igŋ Krist nun ebən a e low b'akpl Nyam sos em, etŋ agh yeji b'aw'r.

¹⁹ Ow sosiem, s'óol low yec'a eke b'is erm es ey, ke b'elum ey abu s'okr af s'imn anym eci ɔmn em ab es. ²⁰ Ki nɔŋ Nyam eci juma a ob ij

owi nun af! Tasi, ob a fəŋ wəl ɔtu eke k'ij, gbəkɔ ow akplm eke wəl k'ij ob, eke ow b'ow ɔŋ egŋ lisijim nyam ey low eke n'am ekn esɔ sikpl af ab em. ²¹ Ow akpl eke k'ijm ndey, † k'égŋm mar, s'úbr es s'esɔ: kí kokm low kaka fəŋ ek'ɔtu eke k'ɔŋ esɔ jim ey wus a. ²² Yec'eke am tutr low na af a, ow áŋŋ'ŋ erm em Nyam ec'any af. Ehe él egŋ a eke low éym sos em wanci ab af eke li b'ucu low n'ɔny eke li ki kok a eci. ²³ Gbəkɔ egŋ nyam ek'am ij ob ke am bebar in em eke ow akplm a, egŋ ikŋ a, Nyam b'ow ɔb'r low. Tasi em a, l'el egŋ eke neny okrm af in ec'ɔmn ab ab, etŋ low fəŋ eke wəl am kok ke elm ɔmn em a, el sikpl.

15

S'ébr Krist e sɔwl a

¹ Sica, ey a eke s'ij lɛc ɔmn em a, ow it eke si k'egh el a ek'ɔnym lɛc na a ec'elɛl eke b'ėkan ów a s'éb, ke si k'ólmn ey e low eke si b'erur a cɛ es. ² Ow it eke ey em ec'egh fəŋ ki kok low eke b'akpl lawl sos em in e low nimamn eci, ke ow élum ey abu s'okr af s'imn anym eci ɔmn em. ³ Krist ɔlm low eke l'erur ab es. Kɔ esɔ elɛl eke wəl nɔn Nyam Lɛl em a: *Wɛwr a eke wəl wɛwr'ŋ a ɛwl mɛny ok'm af.*† ⁴ Tasi em a, lɛgŋ sig em e Nyam e Silɛl a fəŋ eke wəl nɔn a, el ey

† **14:21** k'ijm ndey: ow elm ob eke wəl k'ij a Pəl edhnm. Agh cɛ n'am ɔm ów eke egŋ k'egh lawl ec'elɛl eke b'ėkn'n low a eb, ke li kí kokm low kaka fəŋ eke k'ey ow sos em a. † **15:3** Selu 69.10.

e low yegm eci. -L'it eke -li k'ón̄ ey erm susu lele sos es atr ab, yec'et̄j ke s'ón̄y low òmn. ⁵ Ke Nyam ek'in em erm susu lele sos es atr ab an̄j a, ó̄n̄ ó̄ny ó̄tur ó̄ny ó̄fr em a iir eb neny af okr em, ese elel eke Jesu Krist yegm ó̄ny sewl ab af. ⁶ Et̄j erm nyam em lele lebl nyam em ab, b'ow ó̄tur kòklmn Nyam ey Es Kòtòkò Jesu Krist ec'Es ec'anygbel a.

⁷ Ow sosiem a, èḡn̄ ebarir ó̄ny ó̄fr, ese elel eke Krist eb ó̄ny Nyam ec'anygbel a ec'ab af. ⁸ M'am dad ó̄ny, Nyam ij neny nyam. Ow sosiem Krist ow el Jwifel e juma kok es, † yec'et̄j ke ów a eke Nyam ewar ey laḡn̄el a, li kók ow iy neny. ⁹ Et̄j aḡj a ek'elm Jwifel a am kòklm Nyam ec'anygbel a, in e sòr̄j ik̄j a sosiem. Tasi em a, Nyam e Silél ab em wel nòn: Na sosiem, mi b'ow mi kòklm'ñ ebr ebr feḡj ec'aran̄j

et̄j mi b'ow m'eḡn̄ ñ e nin a ec'ej. †

¹⁰ Et̄j emeny Nyam e Silél a dad niné:

Eb eb ec'aḡj, kòkr sos em iñ̄n̄ Nyam ec'aḡj ab ab. †

¹¹ Eb eb a feḡj ec'aḡj, kòklmn Es Kòtòkò!

Ke aḡj a feḡj kòklm'n! †

¹² Et̄j Esayi yeji dad niné:

Jese eci bosu em ec'eḡj nyam b'ow ow.

Li b'ow l'igb l'ew ebr ebr ab es,

et̄j ebr ebr a b'ow oc el eci low òmn a ew'r af. †

¹³ Ke Nyam eke b'ón̄j aḡj low òmn a yibr ó̄ny erm es ey lele sos em iñ̄n̄ ab, ó̄ny ec'òmn a sosiem. Eben ke ow ó̄n̄ low òmn iy ó̄ny em Ab̄j Lala e lec ab em.

Low nun̄ af eke Pòl am aw̄j lel a

¹⁴ Aḡj lisijimel, em obi em a, m'uw any tasi eke ó̄ny, ó̄n̄yn low erur tasi ó̄ny obi em, uwr ów nòn̄ any et̄j ó̄tur eke k'òmn̄in ów ó̄ny ó̄fr em. ¹⁵ Gbèkò lel na e susu beb em a, m'òtu mi dad erm susu em ów beb ek'it eke mi ki kòkn ó̄ny a. Mi kok eben, an̄ke Nyam, in ec'erm mamn ab em ¹⁶ ew'm Jesu Krist e juma kok es, aḡj a ek'elm Jwifel a eci. L'oc l'ew'm saw eke mi k'òb Nyam ec'Amani Mamn a e kokoba, yec'et̄j ke aḡj a ek'elm Jwifel a él egb waw ek'apkl Nyam sos em, et̄j Ab̄j Lala anake bi kok ke ob ap na b'el Nyam ec'a. ¹⁷ Na sosiem, eke m'okr af Jesu Krist ab a, ntot̄j ótu eke k'ok'm, juma a eke mi kok m'ón̄j Nyam a eci. ¹⁸ Tasi em a, eke erm susu em m'òtu mi dad low nyam, ke ow el yec'a ce eke Krist ecr em em kok a. L'ecr em em, n'ón̄j aḡj a feḡj ek'elm Jwifel a ó̄ny Nyam ec'elum. Li kok low na sodad ebl em lele ów kok em ab, ¹⁹ li yegm in e lec

† 15:8 Jwifel: Grèk em ec'elel eke wel b'iri a el: aḡj a ek'ubr likr es a. † 15:9 2 Samiél 22.50; Selu 18.50. † 15:10 Ol Òkn 32.43. † 15:11 Selu 117.1. † 15:12 Esayi 11.10.

a simeny ewr em lele ów any iti owi em ab, † Nyam ec'Abñ a e lec ab ab. Etn ow ign Jerusalem im toñ ok Iliri e wus ab af,† mi cecr Krist ec'Amani Mamn ab es nimum. ²⁰ Gbeko m'erur eke mi ki cecr Amani Mamn ab es susu a ce eke agñ k'uwm Krist any a. Mi kok eben eke mi k'úsm êl egñ ejeci ec'êl lebn eke elu nomu em ab af. ²¹ Mi kok ese elel eke wel non Nyam Lel em ab af:

Agñ a eke wel òbm in ec'amani a okm a b'ow ekn'n,
 etñ agñ ek'irim in e lís owi kaka a b'ow iri. †

Pol erur eke k'im ekn Rom e Nyamel a

²² Sica susu nono eke m'im m'òb Nyam e kokoba a, el low a eke seğñ feñ óom im abusu eke mi k'ow òny ogñ a. ²³ Caca em a, m'uwar em e juma ogog aña. Etn eke akpo nono em m'erur eke mi k'ow òny ogñ a, ²⁴ em eci Espany wus af eci ec im em a, mi b'ow m'ow yogñ. Ee, m'òny òmn eke mi k'ekn òny, em e yogñ eci ec im em a, etñ m'am òmn òny ec'abu eke k'elumn'm ke m'im a. Kaka feñ yeji, m'erur eke mi k'ann òny ab seğñ beb. ²⁵ Gbeko caca em a, m'aam Jerusalem, Nyam ec'agñ a ek'ann yogñ a ec'abu elum eci. ²⁶ Tasi em a, Maseduan lel Akayi ab eci òmn esel a bebm eke k'òkl os óñ Jerusalem e Nyamel

ab em ec'ògbòru ek'ann a. † ²⁷ -Li bebm eke -li k'elum wel abu, gbeko nawre em a, ow el labm ek'ann el af. Maseduan lel Akayi ab eci òmn esel a elm Jwifel, gbeko, -n'egñ Jerusalem e Jwifel eke b'us Krist jam a ec'abu em, ob òny a ek'el Nyam ec'a. Sica el yeji, ow akpl eke el e wus af aña ec'ob eke -n'òny a, -li ki cec wel ab. ²⁸ Mi b'oc os a eke -l'òkal a m'elu Jerusalem e Nyamel ec'agñ a abu em a, sica ow e jam a, mi b'ow m'im Espany a, mi b'ow m'ecr òny ogñ a. ²⁹ Etn m'uw any eke legñ a eke mi b'ow m'ow òny ogñ a, mi b'ow m'ow lele Krist ec'òwro a nimum ab.

³⁰ Gbeko agñ lisijimel, kin yec'eke m'am ibrm òny a, ey Es Kòtoko Jesu Krist sosisem lele Abñ Lala ec'erur a eke b'òñ ey ab ab sosisem: dògñnin em ab Nyam eke b'ow ñoñan òñn'm ab em. ³¹ Nòñan, yec'etñ ke mi k'éym Jude wus ab af ec'agñ a eke úbm Krist nawre a ec'abu em. † Nòñan, yec'etñ ke Nyam ec'agñ a éğñ abu elum a eke m'am oc m'im Jerusalem a eb, ³² ow óñ ke m'ótu m'ow òny ogñ yogñ sos em inñ em, etñ eke Nyam erur, ke m'ótu m'eb sel beb òny ab. ³³ Ke erm es ey e Nyam a áññ òny feñ ab! Amen!

† **15:19** *simeny ewr lele ów any iti owi em ab*: Ob Kok 14.8-10; 16.16-18, 25-26; 20.9-12; 28.8-9; 2 Korént 12.12; Ebre 2.3-4. † **15:19** *Iliri el Rom ec'es ew ab em eci wus ogog nyam, ek'ann Gres ec'afr em a.* † **15:21** *Esayi 52.15, Septant em ec'odad eke wel oc.* † **15:26** *1 Korént 16.1-4; 2 Korént 8.9. Akayi ann Gres esr em a.* † **15:31** *Ob Kok 20.22-23.*

16

Եսոյն

1 Էմ obi m'am erm ey lisijow senyn Febe, eke el abu elum lis Sanjkre e Nyamel ab em a. † 2 Էbr ir Եs Kōtōkō e nin em, esē elēl ek'ow it Nyam ec'agj ec'arajj ab af. Էlum in abu sakp sakp fēj eke li b'ony ony ec'es abur a, anjke l'elum agj nōnō abu etj em obi yeji l'elum im abu.

3 Եսոյն Prsil lele ec Akilas ab, † eke s'am kok juma nyam Jesu Krist ec'a. 4 - L'ow eke -li k'irmn el e sel a em ec'a e soğ sōsiem eci, etj ow elm em sony cē ow itm eke mi k'elu el bia. Sinyamel a fēj ec'agj ek'elm Jwifel a yeji it eke k'ōj el bia. 5 Եսոյն Nyamel a yej'ēke b'as luku el ec'akj igj Nyam nuj a. † Եսոյն em lawl Epenet yeji. In l'el egj krekre ek'itjn erm em el Krist eci Azi wus ab af. 6 Եսոյն Mari eke kok juma nōnō ony ec'a. 7 Եսոյն Andronikus lele Junias ab. † -L'el em ec'agj etj el erj em anake legj ek'ec ab em s'annj sobel em a. -L'el erm esel eke leg nōnō, † etj -l'ikj anym -l'ub Krist nawre gbuj etj m'annj jam.

8 Եսոյն agj amua fēj yeji: Ampliatuŝ ek'el em lawl

senyn Եs Kōtōkō em. 9 Urben ek'am kok Krist eci juma ey ab a lele em lawl Sakis ab. 10 Apeles ek'elu in e cēcē kok okm Krist e nawre ub em, lele Aristobul ec'akj ec'agj ab ab. 11 Erodion ek'el em ec'egj a, lele Narsis ec'akj ec'agj ek'ub Եs Kōtōkō nawre ab ab. 12 Եսոյն agj lisijowel a ek'el Trifen lele Trifōs ab a. -N'am kok juma nōnō Եs Kōtōkō eci. Եսոյն agj esē: em lisijow senyn Persida eke in yeji kok Եs Kōtōkō eci juma nōnō a. 13 Rufus ek'el Եs Kōtōkō ec'egj senyn eke sōsum oc, † lele lis ek'em yeji annj esē em lis af a. 14 Asenkrit, Flegon, Էrmes, Patrobas, Էrmas lele agj lisijimel lele agj lisijowel ek'annj el ab a. 15 Filolog lel ey Juli ab, Nere lele lisijow ab, Olēmpas lele Nyam ec'agj a fēj ek'annj el ab a.

16 Եսոյն ony ofr ke éyarir af esē Krist em ec'agj lisi-jimel lele agj lisijowel ab af. Krist e Sinyamel a fēj am esոյն ony.

Ջար es abal el

17 Agj lisijimel, kin low yec'ēke m'am dad ony: èwr sos erm agj a eke bi bubr Nyamel ec'agj em a e lís. - L'ōtu eke -li k'ōny omm esel a -l'ok wus, sodad a eke -li b'ow -li dad -l'ok low yegm

† 16:1 *abu elum lis*: bēbmn 1 Timote 3.11. *Sanjkre* el Korent eb em e nanu nyam. Ob Kok 18.18. † 16:3 *Prsil lele Akilas ab*: Ob Kok 18.2-3. † 16:5 *Nyamel a eke b'as luku el ec'akj a*: legj ab em a, agj a ek'egj Krist e low eb a b'as luku egj ec'akj. Bēbmn akr 10,11 lele 23 ab. † 16:7 *Juniasel yow e nin*. † 16:7 *em ec'agj*: wel otu eke k'iri yeji esē: *em ec'abr ec'agj. erm esel eke leg nōnō*: odad na Grek em a wel otu ek'itjn ejec'em dad esē: *agj eke wel b'aw nōnō Krist eci erm esel ab em*. † 16:13 *Rufus*: Էkn Mark 15.21.

a eke eñan ab af a. Kpàbr es el e lís,¹⁸ anke agñ amua am kokm Krist ey Es Kòtòkò eci juma ij. El obi e lok a e juma nana -li bi kok. El e sodad ebl eke -li b'ok mij ab em lele el e nɛnym òb e sodad eke b'ijn sos em ab ab, -li b'èju agñ a ek'uwm low ñun any a.¹⁹ Nawre, òny ec'elum a, agñ a fɛñ uw any; ow òñ, òny sosisem, m'anñ sos em iñ em. Gbèkò m'am erur eke sɛwr k'iy òny em gbòñ low mamn kok eci, ke sɛgn fɛñ éwr erm arur low ñun egbr es.²⁰ Ow k'ow ibnm, erm es ey e Nyam a b'ow kíkñ Satan es òny ec'akr ew.†

²¹ Timote ek'am kok juma em ab a, am esñn òny. Lusus, Jason, lele Sosipater ab ek'el em ec'agñ a, el yeji am esñn òny.

²² Em, Tersius eke mi non lel na a, † m'am esñn òny Es Kòtòkò ek'òny okr ey af ab em.

²³ Gayus am esñn òny,† m'ij utu in ogñ yogñ etñ Nyamel nimum b'as luku in ec'akñ a. Eras ek'el eb ec'os es ew es a lele ey lisijim Kartus ab am esñn òny.†

Anygbel él Nyam eci

[²⁴ Ke ey Es Kòtòkò Jesu ec'òwrò a áññ òny fɛñ ab. Amen.] †²⁵ Anygbel él Nyam eci! N'òny abusu eke li k'òñ òny ijr lɛc òmn em esɛ elɛl eke m'am dad Amani Mamn ab em Jesu Krist e lís ab af.

Amani Mamn na em, Nyam elu low a eke lol es god'etñ a òkm,²⁶ etñ sica, ow eru es usuayl em. Sica agñ a fɛñ ek'el m Jwifel a òtu eke k'uw'r any kokoba òb esɛl e silɛl ab em. Nyam a ek'anñ sɛgn fɛñ a elu abusu na es, yec'etñ ke agñ a fɛñ úb'r nawre ke élum'n.

²⁷ Anygbel él Nyam ek'in sòny coco òny sɛwr a eci! Anygbel él in eci Jesu Krist em sɛgn fɛñ eci! Amen!

† **16:20** Akɛ lɛw lòbñ tòn akɛ likñ a, am òkn Nuñ Òb nuñ 3.1-15 e low a. † **16:22** Tersiusel Pòl eci lel non es. † **16:23** Gayus:Èkn Ob Kok 19.29; 1 Korɛnt 1.14.

† **16:23** Eras:Èkn Ob Kok 19.22; 2 Timote 4.20. † **16:24** Rom eyñ e silɛl esig oglog em a, wel éñnm sodad ek'anñ ob na [...] ec'aranñ a.

**Pól e lel krékré
em ek'awñ
Korent eyñ
Ów ek'it eke wél
k'uw any**

Erm es Pól anake nõn lel na awñ Nyam ec'agñ ek'el Nyamel ek'anñ Korent eb em a. In obi anake li sigm Nyamel na es eb na em akpo 51 em, Jesu e mew a e jam a (Ob Kok 18.1-18). Gbékó eke Pól anñ Efes eb em a (Ob Kok 19), Nyamel ek'anñ Korent a e lís e samani eññ ow ok'r af (1.11). N'eyñ lel nyam eke wél awñ'n am bibrm'n ów beb yeji (7.1). 1 Korent e lel na em anake ni nõn in ec'elel eke n'am ékan ów a eke wél bibrm'n a, akpo 54 toñ 55 em, Jesu e mew a e jam a.

Korent ec'eb a agb nõnó, anke agñ a ek'anñ'n em a otu eke k'ij agñ fandi ekñ yen yen sakp yen oglog fandi ekñ yen yen sakp lobñ. L'el Gres wus ab af e seb egbel ab em e nyam. N'anñ Mediterane ec'okij a saw etñ n'ony manu yony, ow otñ an ol owi b'an es nõnó.

Korent eb ab em, sinyam yadñ e nuñ ign esel lele ekñ ekpr e nuñ ign esel ab eny nõnó; etñ ebirir mareñ mareñ yeji onym nuñ. Ów amua b'ól eke k'otñ agñ a eke el Kretien owr owr a eb el e sejagb esig a. Pól iri yej'eke iririr anm agñ ab

em toñ etñ -li bubr em (1.10 toñ 4.21). Ow sosisem, Pól am awñ lel na ów amua eke l'iri a nuñ af, ke li yégm wél low yeji ów ejeci beb af ese: mebi owi (nuñ 7), sos erm ew segb waw eke wél bi kok otñ sinyam yadñ a e lís (nuñ 8 toñ nuñ 10), Nyam e nuñ ign lele Abñ Lala e sob ap ab ab (nuñ 11 toñ 14), Krist lele agñ ek'ub'r nawre ab e luw em anñ igb e low (nuñ 15). Lél a ec'uwr em a (nuñ 16), Pól am dad el eke li b'ow l'ec wél ogñ yogñ, ke l'óc Jerusalem ec'ogboru a ec'ob ap a; etñ n'am esññ wél.

Esññ

1 Em Pól, Nyam esñ'm anke l'erur eke mi k'el Jesu Krist ec'erm es. Ey lisijim Sosten ab e nin em, †² m'am awñ Nyamel ek'anñ Korent, agñ a eke el Nyam eci el ec'omñ a eke okr af Krist em a, lel na. Nyam am esñ el eke -li k'ir eb ow eci, ese agñ a eke usu feñ bi etññ Nyam ey Es Kótókó Jesu Krist e nin em ab af. L'el wél eci Es Kótókó, es'elel eke ey yeji l'el ey ec'ab af.

³ Ke Nyam ey Es lele Es Kótókó Jesu Krist ab édn ony owró ke óñ ony erm es ey!

Pól am elu Nyam bia Korent e Nyamel a ec'ów amamn eke Nyam kok otñ a eci

⁴ M'ópim eke mi k'elu Nyam bia ony eci, ów amamn a eke Jesu Krist ab

† 1:1 Sosten:Ékn Ob Kok 18.17. Pól e Korent eb em eke anñ seğñ beb ec'a, èkn Ob Kok 18.1-18.

ec'af okr em n'ɔŋ ɔny a eci.
⁵ Εε, Nyam ecr Krist em ɔŋ
 ɔny ów amamn fɛŋ in e juma
 a eci, ke ow el in ec'ejagb a
 ec'any uw, ke ow el læc eke
 wɛl k'ɔny ɔb mɛwl em in
 ec'odad a e kokoba. ⁶ Low
 nawrɛ, anke wɛl ɔb Krist
 ec'amani ok ɔny etɪ ucyr
 ow e low ɔnyn es kikri. ⁷ Ow
 ɔŋ caca em a, Nyam ec'ob ap
 kaka anm ek'akm ɔny, læŋ
 na eke am ekur eke ey Es
 Kɔtɔkɔ Jesu k'ɛlu sos ɔkm
 a. ⁸ In anake li b'ow n'ɔŋ
 ɔny ínymn es kikri toŋ ókr
 nuŋ a. Eɓɛn a k'ow ɔnymn
 low ɔbr kaka, læŋ a eke Es
 Kɔtɔkɔ Jesu Krist b'ow ow
 a. ⁹ Nyam el cɛcɛ, in anake
 l'ɛsɪ ɔny eke ki cɛcr sel eɪŋ
 Jim ek'el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu
 Krist ab a.

*Korent e Nyamel ab em
 ec'em bubr*

¹⁰ Agɪ lisijimɛl, ey Es
 Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em,
 m'am ŋɔŋɔn ɔny eke nɛny
 k'okr ɔny af, ke em bubr owi
 k'ánm ɔny ec'araŋn a. Ókar
 af tasi abɪ em lele tutr em
 ab. ¹¹ Εε, agɪ lisijimɛl, Klowe
 ec'akɪ ec'agɪ a dad'm eke
 irirm in anɪ ɔny em. † ¹² Kin
 low a eke m'erur eke mi ki
 dad a: ɔny em ec'ɛŋɪ fɛŋ am
 dad in ec'ek'erur. Eŋɪ na
 b'igb ke dád ɛsɛ: «Em, Pɔl
 eci.» Ejeci na b'igb ke dád

ɛsɛ: «Em, Apolɔs eci.» Ejeci
 na b'igb ke dád ɛsɛ: «Em,
 Pier eci.» † Ejeci nyam yeji
 b'igb ke dád ɛsɛ: «Em, Krist
 eci.» ¹³ Kɔ Krist e li cɛc ee?
 Kɔ Pɔl wɛl ɛw olikɪ af ɔny
 ec'ee? Kɔ Pɔl e nin em wɛl
 ok ɔny mij nuŋ ee?

¹⁴ M'am ɔŋ Nyam bia,
 anke m'okm ɔny em ec'ɛŋɪ
 kaka mij nuŋ, ek'ow elm
 Krispus lele Gayus ab cɛ. †
¹⁵ Nɛnɛ a, ɛŋɪ kaka k'ɔtum
 dadm eke em e nin em wɛl
 ok ɔny mij nuŋ. ¹⁶ Εε!
 Nawrɛ, m'am ɔkn eke m'ok
 Stefanas ec'akɪ a yeji mij
 nuŋ. † Ow e jam a, mi
 k'ɔnym ɔmn eke mi k'ok
 ɛŋɪ ejeci mij nuŋ. ¹⁷ Krist
 ɛram im mij ok nuŋ owi em,
 kɔ Amani Mamn a ec'ɔb eci
 l'ɛrm'm, etɪ ow elm agɪ e
 "sɛwr" † e sodad a n'ɔɔm
 im abusu eke mi k'oc mi
 kokr juma, yec'etɪ ke Krist
 ec'olikɪ af e luw a k'írmm
 in ec'abusu a.

*Jesu Krist, Nyam ec'abusu
 lele sɛwr ab*

¹⁸ Tasi em a, Krist ec'olikɪ
 af e luw a ec'odad a el nuŋ
 em ŋuŋ owi, agɪ a ek'am
 irm kpab es Nyam e lís a eci.
 Gbɛkɔ ey a eke s'anɪ sel eɪŋ
 ec'ejagb af a ec'a, si b'ɛkn
 Nyam ec'abusu ɔny a. ¹⁹ Kin
 yec'eke wɛl nɔn Nyam Lɛl
 em:
 M'ow m'ɔŋ ɛsɛwru e sɛwr a
 sel at

† **1:11** *Klowe*:ɛŋɪ yow, k'aw ke ow él an ɔl lis nyam ek'ir Efɛs, ke b'ɔŋ agɪ ím
 ɔl an Korent ec'agɪ ab. † **1:12** *Apolɔs*:Ékn Ob Kok 18.24; *Pier*: Grek em e
 nin eke wɛl oc, etɪ Arame em a, ow el *Kefas* eke el nyandɛ em lebɪn (Ékn Jan
 1.42). † **1:14** *Krispus*:Ékn Ob Kok 18.18; *Gayus*: Ékn Ob Kok 19.29. † **1:16**
Stefanas:Ékn 1 Korent 16.15. † **1:17** *agɪ e sɛwr*:læŋɪ ab em a, Grekel b'ɔŋ agɪ
 a eke bi yegm agɪ low sɛwr owi af ke nɛnym b'ok es a, any nɔnɔ (bèbmn akr
 20-22).

ετη m'ow m'onny nunj em ony
 esel eci nunj em ony a
 m'oc es. †

20 Sica bla lowi esewru otu
 eke emeny ki dad ee? Bla
 low any uw esel otu eke ki
 dad ee? Etnj bla ow em apl
 esel otu eke ki dad ee? Bla
 lowi tasi -l'otu eke emeny -li
 ki dad ee? Nyam yegm eke
 wus na eci sewr a el nunj em
 njnj.

21 Tasi em a, Nyam in e
 sewr ab em kok eke wus na
 ec'agnj a otum uwm'n any
 el obi e sewr ab em. Ow
 sosisem, Nyam egnj eb sog agnj
 a eke b'ub amani a eke s'am
 ob a nawre a, eke agnj am
 tutr eke amani a el nunj em
 njnj owi bobo yeji. 22 Jwifel
 am ibrm simeny ewr eke
 b'iti any, etnj Grekel am ol
 yec'a eke -li b'esnj "sewr" ab
 es. † 23 Ey ec'a gbe, Mesi a
 eke wel ew oliknj af ec'amani
 s'am ob. Na, low eke Jwifel
 k'otum egnjm ebm, ke Grekel
 b'ekn esej nunj em njnj owi
 af. 24 Gbeko agnj a eke Nyam
 esnj a, Jwifel lele agnj ek'elm
 Jwifel ab ec'a, -l'uw any eke
 Krist el Nyam ec'abusu ony a
 lele sewr ab ab. 25 Ee, yec'a
 eke wel b'ekn Nyam em esej
 "nunj em njnj" af a, ony sewr
 akm agnj eci sewr a; etnj yec'a
 eke wel b'ekn Nyam em esej
 "sos onym" af a, ony lec akm
 agnj e lec a.

26 Agnj lisijimel, ony eke
 egnj Nyam ec'esnj a ebr a,

ekn ony ec'ob eke eel. Ony
 em a, "esewru" esej el el eke
 agnj b'ekn ab af a, noko
 anm, lec esel noko yeji anm,
 etnj agnj noko eke wel ew
 bosu amamn em a yeji anm.
 27 Gbeko Nyam sosum yec'a
 ek'annj esej nunj em njnj af
 wus anja a, kokr esewru es.
 Nyam sosum yec'a ek'onym
 sos wus na a, kokr agnj a
 ek'onny lec a es. 28 Etnj Nyam
 sosum yec'a eke onym any a
 oc, yec'a eke ony sifn, elm ob
 kaka a, njnjn yec'a eke agnj
 b'ekn esej ob ek'onny any af
 a. 29 Nyam kok eben, yec'etnj
 ke egnj kaka k'elum megnel
 okm in ec'any af. 30 In anake
 l'okr ony af Jesu Krist ab a,
 etnj ey ec'a, Krist el sewr a
 eke b'annj Nyam ognj ow a.
 Nyam b'ecr in em, oc ey esej
 agnj nyim nyim af in ec'any
 af. Krist em, li b'ayal ey s'ir
 eb in eci, etnj li bi sog ey sikpl
 ec'abu em. 31 Ow sosisem, esej
 el el eke Nyam Lel dad ab af:
 Eke egnj nyam erur eke k'ew
 sos,

ke l'ew sos Es Kotoko sosisem.

†

2

*Pol ob Krist a eke wel ew
 oliknj af a ec'amani*

1 Agnj lisijimel, legnj a eke
 em obi m'ow ony ognj a eke
 mi k'ob ony Nyam e low
 a eke lol es ec'amani a, †
 ow elm sodad ebl amamn

† 1:19 Esayi 29.14. † 1:22 "sewr":ekn 1 Korent 1.17 lele ow ec'akr otar ab ab.

† 1:31 Jeremi 9.22-23. † 2:1 eke mi k'ob ony Nyam e low a eke lol es ec'amani
 a: odad na Grek em a, wel otu ek'itjn ejec'em dad esej: eke mi k'ob Nyam e danju
 ij a ec'amani a; ow e nyandre el, odad tasi a eke Nyam onj ey eke si ki dad a.
 Nyam e low e lol es: Ekn Rom 16.25-26; Efes 3.4-5; 1 Timote 3.16.

m'otm oglog agñ e "səwr" a m'ocm. ² Tasi em a, ɔny ec'araññ eke m'anñ a, low nyam cə m'egñ m'eb eke mi k'ob ow ec'amani: Jesu Krist lel in ec'olikh af e luw ab ab. ³ Etñ eke m'ow yogñ a, m'onym sos, erññ am ɔny'm etñ erm mij am ok'm. ⁴ Em ec'odad a lele low yegm ab ab ɔnym low kaka agñ e "səwr" a e sodad ebl amamn ab ab. Gbəkɔ Abñ Lala ec'abusu em anake irir yec'a eke mi dad a ayl ɔny sos em a. ⁵ Nene a, ɔny ec'omñ a k'otum anm agñ e "səwr" ab af, kɔ tasi a, Nyam ec'abusu ɔny ab af.

Nyam ecr in ec'Abñ Lala ab em ɔñ ey in e səwr a

⁶ Sica ey, səwr tasi nyam s'am yegm agñ a eke iy neny ɔmn em a, gbəkɔ səwr na elm wus na ec'a; ow elm wus na ec'es ew esel e "səwr" a eke wel b'ow ñuññ a. † ⁷ Ey, s'am yegm agñ səwr a eke am dad Nyam e low a e lol es agñ ec'any af a e low. Gbəkɔ gbunñ ke wus aññ a, ke Nyam kok səwr na ñ, yec'etñ ke si céc in ec'anygbel a in ab. ⁸ Wus na ec'es ew esel ab em e kaka uwm səwr ikñ na any, anke blel -l'uw r ow any ana, blel -n'ɔom wel ewm Es Kɔtɔkɔ a eke anygbel fəñ el in ec'a olikñ af. ⁹ Tasi em a, Nyam Lel dad nine:

Ów anñ ek'egñ ekñm ke irim legñ kaka, ów eke n'onym ow e tutr kaka; ów amua tasi anake Nyam bebñ ok agñ a † ek'ony in ec'erur ab es a. ¹⁰ Etñ ey anake Nyam ecr in ec'Abñ Lala ab em yegm ey ów amua a. Tasi em a, Abñ Lala uw fəñ any, toñ yec'eke lol es Nyam e tutr em a yeji, l'uw any. ¹¹ Kɔ egñ e lokm e tutr e lol es a, bwo b'uw any ek'ow elm egñ a in obi ec'abñ a cə ee? Eben nyam coco, Nyam e tutr e b'ony a yeji, ow b'el Abñ Lala cə b'uw any. ¹² Gbəkɔ ey, Nyam ɔñ ey in ec'Abñ a. Na sosiem anake s'am tutrm ów ese wus ec'agñ ec'ab af a. Etñ na sosiem yeji anake s'otu eke si k'uw sob ap a eke Nyam ɔñ ey ab any a. ¹³ Etñ s'am dadm sob ap amua e low agñ e "səwr" e sodad ebl eke s'uw any ab em; si bi dad el e low sodad ebl eke Nyam ec'Abñ a bi yegm ey ab em. Nene a, si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr sodad ebl eke b'anñ Abñ ikñ na em cə ow a. †

¹⁴ Egñ eke b'us in ec'ów eke b'aw'r a cə jam a, égñm yec'a eke b'anñ Nyam ec'Abñ a ogñ ow a ebm. In ec'a, na nuñ em ñuñ owi, etñ li k'otum l'irim kaka. Tasi em a, Abñ Lala cə b'ɔñ egñ uw ów amua e jəj ok owi any. ¹⁵ Etñ egñ yec'eke Abñ

† 2:6 wus na ec'es ew esel e "səwr" a:aññ, oglog ke ow él es ew esel enññ a lele el e læc enññ a eke wel ékñm ke b'itr el -li kok ów enññ a e low Pɔl am dad.

† 2:9 Esayi 64.3; Jeremi 3.16. † 2:13 si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr sodad ebl eke b'anñ Abñ ikñ na em cə ow a:odad na Grək em a, wel ɔtu ek'itññ ejec'em dad ese: si b'otar Nyam ec'Abñ a ec'ów akr s'ok agñ a eke ɔny Abñ ikñ na anñ el em a.

Lala anj em a, otu eke ki jej ów fej ok, kó in, egn kaka k'ótum jejm in e low okm. ¹⁶ Nyam Lel dad nine: *Bwo uw Es Kótókó eci tutr ab any ee? Bwo otu eke k'óm'n ów ee?*† Gbékó ey, s'ony Krist e tutr a anj ey em.

3

Juma kok esel a fej okr af am kok juma Nyam eci

¹ Agj lisijimel, em ec'a, m'ótum mi dadm ony odad ese agj eke Nyam ec'Abj Lala a am nyimn af. Kó mi dad ony odad ese agj eke erur eke k'ir eb ese agj ek'onym Abj Lala af. Ony anjn ese ey abu em af yec'ek'el ony ec'óm'n Krist em a. ² M'ónj ony meny mij egn, ow eke ow k'el ob ij leg leg a, anjke k'ótumn ijmn ob leg leg. Etn yefenyina em yeji, k'ótumn ce, ³ anjke am erurir eke k'ir eb ese agj ek'onym Abj Lala af. Tasi em a, ek'onj ofr em a, nyamneyr lele ów esu ab b'anj, ke anmn ese agj ejec'ab af ee? Ke ony ec'eb ir a anm segn fej ese agj a ek'onym Abj Lala ec'ab af ee? ⁴ Eke ony em ec'egn nyam bi dad ese: «Em, Pól eci m'el,» etj ejeci nyam bi dad ese: «Em gbe Apólós eci m'el a,» ke ki dadmn odad ese eel eke agj ejec'a bi dad ab af ee?

⁵ Apólós, ke bwo ee? Etn Pól, ke bwo ee? Ey Nyam e juma kok esel ce. Ey em Nyam ecr onj ony eel

óm'n esel, etj ey em ec'eghni nyam nyam kok juma in ec'ob ap a eke Nyam onj'n ab em. ⁶ Em, m'ewl egb a, etj Apólós ok'r mij, kó Nyam anake onj'n l'agb a. ⁷ Ow anake egn a ek'ewl egb a lele egn a eke ok'r mij ab ab elm low kaka a. Kó egn a ek'onj'n l'agb a anake kok low a fej a, etj egn a, in l'el Nyam. ⁸ Egn a eke b'ewl a lele egn a eke b'ok mij ab ab el kpenj. Nyam b'onj egn egn e juma a eke kok a e labm sóg. ⁹ Tasi em a, ey fej Nyam ab s'am kok juma, etj ony eel Nyam eci ógm a. Ony ce emeny eel in ec'él a eke l'us a.

Wel us Nyam ec'él a Krist ek'el lebn eke wel elu nomu em ab af

¹⁰ Em ec'ob ap a eke Nyam onj'm ab em, mi sigm lebn nomu em ab es ese él us es mamn af, etj egn ejeci fej am us af yogj. Gbékó egn fej éw erm, af yogj ec'us ab em. ¹¹ Lebn nomu em a anj legj a etj: ow ow el Jesu Krist. Etn egn kaka k'ótum elum lebn ejeci nomu em. ¹² Egn otu eke k'oc sika, jete, mebn ey amamn, oglog likj, beny oglog papo, us lebn nomu em na af. ¹³ Gbékó, egn fej e juma a b'ow eru es kpata wel ekn jej ok e legj a, anjke legj a, al ligbel nyam b'ow anj eke b'ow elu egn fej e juma e kok a e sakpl a okm. ¹⁴ Eke egn nyam us él ek'ij léc al a ec'any af, li b'ow n'ejn ob ap. ¹⁵ Eke ow ecrm

† 2:16 Esayi 40.13, Septant em ec'odad eke wel oc.

εβεν, ετη in e juma a etu al ab em a, li b'ow l'irmn fεη. In, li b'ow n'εην sel, gbεkɔ ow b'ow anη εσε εγη eke uru es ubr al em af.

¹⁶ ɔny uwmn any eke eel Nyam ec'el a, ke Nyam ec'Abη a ir ɔny em ee? ¹⁷ Ek'εγη nyam ηυηη Nyam ec'el a, Nyam b'ow ηυηη'n, † anke in ec'el a el lala ετη el a, ow ow el ɔny.

¹⁸ ɔny em ec'εγη kaka k'εjur in sosi. Ek'εγη nyam ɔny ec'aranη a am ocr in sosi sεwru, εσε wus ec'agn ec'eel eke bi tutar ab af, ow akpl eke "nuη em k'uy'n" ke l'el sεwru tasi. ¹⁹ Tasi em a, wus ec'agn e sεwr a, Nyam ec'a nuη em ηυη. Na sosiem anake Nyam Lel dad ninε: *Nyam b'ony εσεwru, el obi eci kprakpr ab em.*† ²⁰ ετη Nyam Lel cε emeny dad ninε: *ες Kɔtɔkɔ uw εσεwru e tutr ab any, l'uw any eke ow elm low kaka.*† ²¹ εγη kaka ɔtum eke k'εw sos eke n'am us any εs kaka fεη jam a sosiem. Tasi em a, fεη el ɔny eci: ²² Pɔl, Apolɔs oglog Pier, wus na, sel, luw, caca em lele λεγη ek'anη anym am ow ab ab. ²³ Fεη el ɔny eci, gbεkɔ ɔny, eel Krist eci ετη Krist el Nyam eci.

4

S'el Krist ec'erm εσελ

¹ Ow akpl cε eke ki lεεr ey εσε Krist e juma kok εσελ lele ob nyamn af εw εσελ eke

l'abul Nyam ec'ow nawre eke lol es ab af. ² Low cε eke wel b'ibrm ob nyamn af εw εσελ a el: ke -l'el cεεε. ³ Em ec'a, ɔtur eke ki jej r em e low okr, εγη kaka fεη ɔtu eke ki jej em e juma a ok, ow ɔnym any kaka; tasi a, mi jejm em obi e juma m'okm. ⁴ Tasi em a, m'am ekn eke em e tutr em a, m'ɔnym low kaka eke mi k'okr em sosi ow af, gbεkɔ ow elm ke εβεν a mi k'onym low ɔbr eci. ες Kɔtɔkɔ anake bi jej em e low ok a. ⁵ Ow sosiem a, gbuη eke ες Kɔtɔkɔ e λεγη a k'ow a, ki jej r k'okr. In anake li b'ow l'elu yec'a eke lol es ncebn em a ɔkm a, ετη li b'ow n'ɔny sow tutr ek'anη merm em a l'ok ɔkm usu ayl em. ετη Nyam b'ow aw εγη εγη εσε eel ek'ow it ab af.

⁶ Agη lisijimel, low a eke mi dad a ec'a, ɔny sosiem m'oc Apolɔs lele em obi em obi ab m'ɔkηη any. M'erur eke mi ki yeγm ɔny nyandre na e liy a: «K'afη ow a eke wel nɔn ab es k'im.» ɔny em ec'εγη kaka k'εw sos ki dad k'εσε low yeγm εs na ɔny any akm lawl nyam a. ⁷ Tasi em a, bwo am ɔη agb akm awlηel ejec'a jej el owi ok ee? Kɔ fεη a ek'ony a, ow elm Nyam ɔɔm'η ee? ετη ek'ow el Nyam ɔη'η, bla sosiem k'εw sos, εσε εβεν ow'n elm ob eke η εην ɔfr em af ee? ⁸ Am kokr εσε εβεν ow a fεη cε ɔny uwr any af. Am ocar

† 3:17 ηυηη Nyam ec'el a: nuη 1 toη 4 em a, Nyam ec'el ηυηη owi a, el Nyamel em ec'agn a ec'em eke wel b'ony bubr inym es ogog ogog a e low. † 3:19 Job 5.13. † 3:20 Selu 94.11, Septant em ec'odad eke wel oc.

ony sosi ób onyu! Òbr nun kpekɛɲ am eel éb ebu ek'ey s'anm em yeji! Ow akpal ony gbɛ! Bled ony eel éb ebu ana, ey yeji, bled s'el ony ab! ⁹ Em e tutr em a, ey erm esel a, Nyam ot ok ey agɲ a ek'osɲ es a e jam, esɛ agɲ eke wɛl ób low luw ec'af. Etɲ wɛl ew ey an wus nimum ec'any af lele afr erm esel ec'any af ab. ¹⁰ Ey, wɛl am ot ey esɛ "ɛɲ em ɛɲɲ" esel af Krist sosiɛm, kó ony, am otar ony sosi esɛ "esɛwru" af ony lel Krist ab ec'af okr ab em. Ey, wɛl am ot ey agɲ fuɛfuɛ, kó ony, am otar ony sosi lec esel. Ony, wɛl b'elum ony nɔnɔ, kó ey, wɛl úbm ey. ¹¹ Ton sicaca em, emeny namn am ony ey, mij amn am ony ey, s'onym mob sus em. Wɛl am ijr ey gbɛɛ etɲ ow óɲ s'am adɲ es s'ɛc. ¹² S'am ij gbɛɛ si kok juma ey obi ec'abu em. † Wɛl bi wɛwr ey, ke s'am ibrm Nyam ec'owrɔ s'onɲ agɲ a. Wɛl b'ijr ey gbɛɛ, ke s'am ɛɲɲ s'eb. ¹³ Wɛl bi cak ey, kó si b'atr agɲ ɛjɛc'a sos es. Ton yɛfɛnyana, agɲ ec'a, s'anɲ esɛ lirin af suw eɲɲun eke agɲ papl es owl ab af.

¹⁴ Mi nɔnm ów amua m'awm ony éb eke mi k'onɲ ony eci. Kó eke eel em ec'ey amamn eke mi b'erur a, ow sosiɛm anake m'am ɛwar ony a. ¹⁵ Tasi em a, eke agɲ fandi lɛw am ow yɛgm ony Krist ab ec'eb ir owi yeji, onymn ey esel nɔnɔ.

Kó ow elm em anake esɛ ɛɲɲ es af, m'onɲ ony sel ɛɲɲ a ek'anɲ Jesu Krist em a, lɛɲɲ a eke m'is ony Amani Mamn ab ee? ¹⁶ Ow sosiɛm a, m'am ibrm ony eke k'ebɛr em e sɛwl a. ¹⁷ Etɲ ow nun af, m'erm Timote em ec'iy e m'erur tasi ke el ɛɛɛ ɛs Kótókó em a ony ec'araɲɲ. Li b'ow li kókɲ ony sebr a eke bi nyimn'm em lele Krist ab ec'eb ir ab em a, yec'a eke mi bi yɛgm susu fɛɲ lele Sinyamel fɛɲ em ab a.

¹⁸ Ony em ec'agɲ beb tutr eke mi k'ow m'ɛwlm m'owm ony ogɲ a ij, etɲ ow sosiɛm am ew sos. ¹⁹ Gbɛkó eke ɛs Kótókó erur, waa na em ɛɛ, mi b'ow m'ow ony ogɲ yogɲ, etɲ mi b'ow m'ɛkn tasi sós ɛwu amua e sodad ebl a, ke m'ɛkn tasi el ec'abusu a yej'eke -n'onyn eke -li ki kokr Nyam e juma a. ²⁰ Tasi em a, Nyam e gbɛɲgbɛɲ usu a elm sodad ebl e low, kó abusu ony e low. † ²¹ Lɛɲɲ a eke mi b'ow m'ow ony ogɲ yogɲ a, bla lowi am erurir ee? Kó m'ábu likɲni ab m'ow oglog kó m'ów erm ek'erur iy em gbɔɲ lele erm frɔrɔ ab ee?

5

Nyamel ab em eci nfaci ɛdɲɲ

¹ Wɛl am iri usu a fɛɲ ek'onɲ ec'araɲɲ a, nfaci ij owi nyam in anɲ, etɲ low ikɲ a, in el low ɲɲɲ kó kó eke Nyam any uwm

† 4:12 Pól kok ndey lel em mel: ɛkn Ob Kok 18.3. † 4:20 abusu ony ikɲ nael Abɲ Lala ec'a eke b'itɲɲ kretienel ec'eb ir a, ke b'onɲ el -li kok esɛ lele eke Nyam b'erur ab af a.

esel ec'araññ bɔbɔ yeji in anm. ɔny em ec'egñ nyam in am erum ow es ey ab. †² ɔny, low nene na am ok ɔny ntotñ! Sos nana ow it eke ow k'owr ɔny es; egñ nene na, ow it eke ki kokr elel eke ɔtur eke ki kokr bake ógññ in ɔny ec'araññ a! †³ Em ec'a, eke m'aññ kpekpe yeji, abñ em a m'aññ ɔny ab. Ow ɔñ egñ a eke kok low nene a, mi jej in owi m'ok god'etñ, ese eben ɔny ec'araññ ce em aññ af. †⁴ Àsr luku Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em, m'ow m'aññ ɔny ab abñ em. Ke ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'abusu ab ab, †⁵ ócr egñ ikñ na elul Satan abu em † eke li k'ij gbre in e sos megl ab em, † yec'etñ ke in e liy a éññ sel, legñ a eke Es Kɔtɔkɔ b'ow ow a.

⁶ Sica ɔny, eke am ewr sos ke ɔnyn low ɔbr! ɔny, uwr elel eke lijru tel ce b'ɔñ farin a nimum inñ ab any; †⁷ ɔnyn sikpl e lijru sig a ocr es, ke éel agñ ek'ayl. Eben a b'ow añññ ese futufutu owr eke wel kok ke lijru anm em ab

af, anke Nyam yɔyɔg ɔny es etñ Krist ec'egb waw e luw a aññ ese ey e Pak e licebli ab af. †⁸ Ow sosiem, si kókr Pak a futufutu eke lijru anm em lele erm ek'ayl ke ij nawre ab. Si k'ijr futufutu eke wel kok lijru sig ab a ij, lijru ek'el ów enññ lele erm sunñ ab ec'a.

⁹ Em e lel a eke m'ikñ anym m'awñ ɔny ab em, † mi non eke k'ónymñ mecrer agñ a eke b'ij nfaci ab ab. †¹⁰ Gbekɔ lel ab em a, mi dadm ɔny eke ki kpabr es wus ec'agñ a feñ e lís! Nawre, agñ aññ eke b'ij nfaci, b'erur os owi nonɔ, b'ejñ agñ eb ob ij, ke b'igñ sinyam yadñ nunñ. Blel ow el agñ amua ana, ke wus na af k'ñgbronñ nimum nimum a! †¹¹ Njanñ, m'erur ce e mi ki dad ɔny eke k'ónymñ mecrer agñ a eke b'ij nin ek'el Krist em ec'agñ lisi-jimel, ke b'ij nfaci, b'iy mil, b'igñ sinyam yadñ nunñ oglog bi cak el lawlel a. Agñ a eke b'egñ mar afññ es oglog

† 5:1 Yow a elm lis. Ow b'ow el es e yow ejeci eke ebi. Jwifel ec'ol a edññ mebi akpasu na. Èkn Ob Ap 18.18; Ol ɔkn 23.1; 27.20. † 5:5 ócr egñ ikñ na elul Satan abu em: Pól am erur eke oglog ki dad ese: ógññ egñ ikñ na Nyamel ec'agñ a ec'araññ a. (Èkn 1 Timote 1.20 em a yeji.) † 5:5 eke li k'ij gbre in e sos megl ab em: odad na Grék em a wel ɔtu ek'itññ ejec'em dad ese: ócr egñ na elul Satan abu em, yec'etñ ke sikpl a ek'aññ in e sos em a úw. † 5:7 Pak:lakpo feñ Jwifel bi kok Pak ec'es gbegbl a Jerusalem, ɔkn el eci Ejipt ec'ókñ ok a. Etñ ese elel eke ow aññ ol em ab af, -li b'ɔny el e mel akñ akñ a feñ e futufutu eke lijru aññ em a -l'ot es segñ lobñ a nimum eke -li b'aññ es gbegbl ab em a. (ɔkm Ok 13.6-7). Es gbegbl a eci nunñ ɔb em a, akñ feñ b'ibi licebli nyam ɔkn Ejipt eci mebl a eke wel oc udu masany, ke ow ɔñ el ec'ey egñ krekre a uwm a (ɔkm Ok 12.1-30; Ol ɔkn 16.3). Akr 8 em a, Pól am ɔm kretien feñ ów eke legñni nyam nyam feñ, li k'ír eb ese elel eke ow it tasi ab af, l'élu es gbegbl a e nyandré a ɔkm. † 5:9 Em e lel a eke m'ikñ anym m'awñ ɔny ab em: Pól ikñ anym nonñ lel nyam awñ Korent eyñ gbunñ etñ l'ow ni nonñ na eke el krekre em Korent a. Kɔ krekre e lel a eke ni nonñ n'awñ wel a, wel uwm yogñ nunñ nyam eke ow ey ab any.

b'ejju agñ eb ob ij a, k'ùsr abu agñ nene ab, k'ijr ob bobo yeji!

12-13 Tasi em a, ko em ow it eke mi ki jej agñ a ek'ubm Nyam nawre a e low m'ok ee? El ec'a, Nyam anake b'ow jej el owi ok a. Ony, agñ a ek'el ony ec'arañ ec'agñ a e low ki jejr okr. Nyam Lel dad nine: *Óghñ eghñ ñññ ony ec'arañ a.*†

6

Krist em ec'agñ lisijimel e dedeku ñññ

1 Eke odad b'anñ ony ñfr em a, bla sosiem etñ b'ocr low a im ñññ jej ok esel eke uwm Nyam any a jej ok, ow a eke k'oc imn agñ a ek'el Nyam ec'a ogñ ab ee? 2 Ony, uwmn any eke agñ a ek'el Nyam ec'a b'ow jej wus e low ok ee? † Etñ eke b'ow jejr wus e low okr, ke ów ekekey nene anake k'otumn jejmn okmn ab ee? 3 Ony, uwmn any eke si b'ow si jej afr erm esel ec'ów s'ok ee? Sica ayaf si k'otum si jejmn wus aña ec'ów s'okmn ee? 4 Gbeko, eke b'onyn jej ok owi ów amua ec'a, b'imn otr jej ok esel eke onym low kaka Nyamel ab a! 5 Etñ na eke m'am dad a, ony ec'és. Ony ec'arañ aña, eghñ nyamni yeji anm elm sewru eke k'otu jej low eke b'anñ agñ lisijimel ñfr ec'arañ a ok ee? 6 Ko ow akpl tasi eke Krist em ec'egñ lisijim nyam

k'onñ lawl nyam dedeku jej ok esel ek'uwm Nyam any a ogñ ee?

7 Ony ec'a, ow akpl ek'uwr any eke ony ñfr e dedeku ñññ a el low ek'elu ony wus! Bla sosiem etñ k'éghmn enyembri yony e jej ok a nana ebmn ee? Bla sosiem k'éghmn eke ony lawlel ejec'a k'iy ob ek'el ony ec'a nana ee? 8 Ony nana anake eel enyembri yony yony esel a, ony anake am iyr agñ ejec'a mil a! Ke agñ ejec'a, Krist em ec'onny lisijimel ce. 9 Ony uwmn any eke enyembri yony yony esel k'ow ijm Nyam e gbrenghi usu a ec'aja ab ee? Eghñ k'éju ony! Agñ a eke b'ij nfaci, b'ignñ sinyam yadñ nuñ, ignñ oglog yow eke b'ejju lawl mebi owi em, eghñ a eke b'erum el lawlel eghñ ab ese el ec'oyow af a lele eghñ a eke b'agbr losññ ñgbafre oto ab a, k'ow okm Nyam e gbrenghi usu a. 10 Eben nyam coco elu, agñ a eke b'erur os owi noko, már eghñ, agñ a eke bi cak el lawlel lele agñ a eke b'ejju agñ eb ob ij ab ab yeji, k'ow okm Nyam e gbrenghi usu a! 11 Legñ sig em a, nene anake ony em ec'agñ beb anñ a. Gbeko ey e Nyam a yoyog ony e sikpl ab es, l'ayal ony eke k'ir eb in ab, n'onñ ony eel nyim nyim in ec'any af. Etñ ów amua feñ, ey Es Kotoko Jesu Krist e nin em lele Abñ

† 5:12-13 Ol Ñkn 17.7, Septant em ec'odad eke wel oc. † 6:2 b'ow jej wus e low ok: Ëkn Matie 19.28; 2 Timote 2.12; Es Ëkn 20.4.

Lala ab ec'abusu em li kok.

Ἦν Nyam anygbel ɔny e sos megl ab ab

¹² ɔny em ec'agɛ nyam nyam bi dad esɛ: «Fɛɛ e kok ec'abusu eru'm es.» Nawrɛ, gbɛkɔ em, m'am dad eke ow elm fɛɛ akplm ey eci. Mi k'ow mi yɛbm ob kaka fɛɛ ɔɔm im m'elm in ec'adu. ¹³ Bi dadr yeji esrɛ: «Ob ij, lok eci n'anɛ, etɛ lok yeji anɛ ob ij eci.» Nawrɛ, gbɛkɔ lɛɛɛ nyam, Nyam b'ow nɛɛɛ el a yony mum. Es Kɔtɔkɔ anake kok ey e sos megl a, etɛ ey e sos megl a el in eci. Li kokm ow nfaci ijr eci. ¹⁴ Nyam eke igbm Es Kɔtɔkɔ luw em a, b'ow oc in ec'abusu ab em, ey yeji igbm ey luw em.

¹⁵ ɔny uwmn any eke ɔny e sos a el Krist e sos ogog ogog ab ee? Kɔ m'ɔtu eke mi k'oc Krist e sos ogog nyam m'okr af facyɔw ab ee? Njan, mi k'ɔtum! ¹⁶ Uwmn any eke eɛɛ nyam eke okr af facyɔw ab a el sos megl nyam in ab ee? Tasi em a, Nyam Lɛl dad nine: *Ke -l'okr af -l'el sos megl nyam.*† ¹⁷ Gbɛkɔ eɛɛ yec'eke b'okr af Es Kɔtɔkɔ ab a, b'el nyam coco in ab abɛ em.

¹⁸ K'ɔcr ɔny e sos megl a k'ijmn nfaci ab. Sikpl eɛɛ fɛɛ eke agɛ ɔtu eke ki kok a, elm sikpl eke wɛl bi kokm sos megl ab. Kɔ eke eɛɛ nyam oc in e sos megl a am ijm nfaci ab, ow el low nɛɛ

eke n'am kok l'ɔbr in e sos megl a. ¹⁹ Uwmn any eke ɔny e sos megl a el usu lala a ek'el Abɛ Lala ec'ɛb ir usu ab ee? Abɛ Lala na anɛ ɔny em etɛ l'el Nyam ec'ob ek'ɔɛ ɔny. Ow sosiem a, ɔny, elm ɔny obi ɔny obi ec'ij. ²⁰ Nyam ɔl ɔny an ligbɛl em eke k'eel ewi. Ow sosiem, ɔcr ɔny e sos megl a elul in ec'anygbɛl a ɔkm.

7

Pɔl am dad ów a eke wɛl bibrmn mɛbi owi af a

¹ Sica, m'am m'ow mi dad ɔny ów a eke bibrmn'm ɔny e lɛl ab em a e low. † ɔny bi dadr eke ow'n akpl eke eɛɛ in k'ónym yɔw. ² Gbɛkɔ agɛ eke b'ij nfaci a sosiem, ke igɛ fɛɛ ɔny in e yɔw, ke yɔw fɛɛ ɔny in ec'igɛ. ³ Ke igɛ fɛɛ kók low yec'ek'el igɛ ec'eke ki kók in e yɔw e lís a, ke yɔw fɛɛ yeji kók in ec'igɛ e lís ec'ek'it a, ⁴ anke yɔw k'ɔtum ocm in e sos a kokrm low yec'eke l'erur a: in e sos a, in ec'igɛ a eci. Eɛɛ nɛnyembri nyam, igɛ yeji k'ɔtum ocm in e sos a, kokrm low yec'eke l'erur a: in e sos a in e yɔw a eci. ⁵ Eɛɛ lawl k'ónyn sos es lawl e lís, ek'ow elm Nyam eke k'ónyn abusu nɛɛɛ eci cɛ. Eke b'ow kokr eɛɛ lɛɛɛ tɛl eci yeji, ke ow él nɛny af okr em ki kokr. Kɔ ow e jam a, èwal am erur usu nyam; ek'ow elm eɛɛ, k'ɔtum ɔnynmn

† 6:16 Nuɛ ɔb 2.24. † 7:1 Korent e Nyamel a bibrmn ów beb lɛl nyam eke -li kokr -n'ɔɛɛn ermu nyahan oc im ɔɛ Pɔl ab em (1 Korent 16.17).

sos es ij, etj Satan otu eke k'ebr ow em eju ony.

⁶ Low na eke m'am dad a, elm ol eke m'am ony ony, ko low ce eke m'am ew es m'onj ony. ⁷ M'am erur tasi eke agj a fej k'anj el sony ese em af, gbekɔ Nyam b'onj ey em ec'egj ni nyam nyam fej bibm nyam eke k'el in sony ce eci.

⁸ Gbekɔ agj a ek'anj el sony a lele ejnyow ab ab, m'am dad ony m'ese: eke b'anjn ese em af, ow el low nimamn ony eci. ⁹ Gbekɔ eke k'otumn onynmn sos es a, ebirir! Ow akpl eke k'ebirir, ow a eke k'anjn low am aw ony ijr ony gbre a.

¹⁰⁻¹¹ Agj a eke ebirir a, m'am dad eke k'anjn usu nyam, es'elel eke Es Kotokɔ in obi dad ab af. Igj itm eke k'ogj in e yow a, etj yow itm eke k'elu in ec'ignj ab es. Eke l'elu in ec'ignj ab es a, ke n'anj in sony oglog ke l'egj l'eb l'okr em ow ab.

¹² Agj a eke ebirir ke el e yow a oglog ignj a ubm Nyam nawre a, m'onj ow eke el yeji mi k'om el, etj na ec'a, ow elm Es Kotokɔ dadm, ko em m'am dad. Eke Krist em ec'egj lisijim nyam ony yow eke ubm Nyam nawre, etj ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ogj ow, ek'ow elm nawre ub lis a sosiem. ¹³ Eben nenymbri nyam, eke nawre ub lis nyam ony ignj ek'ubm Nyam nawre, etj ow erur eke ow k'ir eb in ab a, ow itm eke li k'ngbonj ow ab,

ek'ow elm nawre ub es a sosiem. ¹⁴ Tasi em a, yow ec na ek'elm nawre ub es a titm Nyam nɔnɔ, in e yow a eke l'ebi a sosiem. Eben nyam coco, ignj ey a ek'elm nawre ub lis a yeji titm Nyam nɔnɔ, in ec'ignj a eke l'ebi a sosiem. Bled ow elm nene ana, ony ec'ey a bled anj ese ey ek'itm eke Nyam k'egj eb af, ko nawre em a, -l'ebm eke Nyam k'egj eb el. ¹⁵ Gbekɔ, ek'el em ec'egj nyam ek'ubm Nyam nawre a am erur eke k'im a, l'otu eke li k'im. Eke ow ecr nene a, egj lisijim a oglog egj lisijow a onym low kaka egj yec'ab ab ij. Ūwr any ce eke Nyam, in ec'a erm es ey ec'eb ir em l'esj ony. ¹⁶ Ko ignj ey, otu eke k'uw any eke b'ow sog j ec'ignj ab ee? Etj ko yow ec, otu eke k'uw any eke j yeji b'ow sog j e yow ab ee?

Nyam ec'esj a itjnm ony ec'elel eke anjn a

¹⁷ Legj a eke Nyam esj ony a, ony ec'elel a eke Es Kotokɔ ewr ony anjn ab em, am iir eb. Sica, eke ow elm mebi e low na eke mi dad a, ow it ek'egj fej k'ir eb elel eke n'anjn ab em. Ol na anake m'am ew es Sinyamel a fej em a. ¹⁸ Legj a eke Nyam esj'j a, ke ubr likr es ij ee? Ek'ow el eben, anj elel a ek'anjn a! Eke l'esj'j a, ke k'ubrm likr es ee? Ek'ow el eben, k'im catj k'ubr es! ¹⁹ Ke wel ubr likr es oglog ke wel k'ubrm es, elm low a eke el low tasi a. Low tasi a eke wel ki kok a el Nyam

e low a eke dad a ec'elum a.
²⁰ Ke egn fegh ánn in ec'elel a eke n'annn ke Nyam esh'n a. ²¹ Eke Nyam esh'gh a, kó adu el ee? Eke ow el adu el ke k'èbr ow e low erm mij! Kó ek'otu ek'el lewi, ke él kpekñ. ²² Tasi em a, egn nyam ek'el adu ke Es Kótoko esh a, el lewi etñ el Es Kótoko eci. Eben nyam coco, egn nyam ek'el lewi ke Es Kótoko esh a, el Krist ec'adu. ²³ An ligbel Nyam enm òñ òny eel ewi. Ow sosiem, k'èel egn ejeci e madu. ²⁴ Agñ lisijimel, ke egn fegh ánn in ec'elel a eke n'annn ke Nyam esh'n a.

Agñ a eke k'ebirm a e lís owi

²⁵ Ibrmn em ec'elel eke m'am ekan ededyow oto eke ebim egn a e lís owi. M'eshnm ol kaka anm Es Kótoko ogn owm low na eci. Gbékó m'am dad òny em ec'elel eke m'am ekan low a. Es Kótoko eci sòññ ikñ a ek'òny em e lís a sosiem, òtur eke k'ònyñ òmn em em.

²⁶ Kin yec'eke m'am tutr a: legñ na em e ses babur a sosiem, ek'agñ ebirm, ow akpl eben. Ee, ow akpl ek'egñ fegh k'ann esè elel eke n'annn ab af. ²⁷ Kó ebi yow ee? Ek'èbi yow ke k'òl in ec'es elu ij. Ebim yow ee? Ek'ebim yow ke k'òl e k'èbi ij. ²⁸ Gbékó, eke am ebi yow, ow elm sikpl kokm. Etñ eke dedyowli nyam ebi ign, in yeji ow elm sikpl li kokm. Gbékó agñ a eke ebirir a b'ow ij gbre òññ el e segñ fegh ec'eb ir ab em, etñ em,

m'erur eke low nene k'èñnm òny.

²⁹ Sica agñ lisijimel, m'am dad òny eke Es Kótoko e mowrer e segñ a òfum ij. Caca em ec'agñ ek'èbi òyow a, kók esè we'n ebim af. ³⁰ El a ek'am ikñ òññ a, kók esè we'n ikññ ij af. El a ek'ann sos em iññ em a, kók esè ow'n iññ wèl af. Ke el a ek'am òl mob a, kók es'èben mob a eke we'n òl a in elm wèl ec'af. ³¹ El a eke am eññ ob ij wus ec'eb ir na em a, kók es'èben we'n eññ in ijm af. Ee, wus na ec'ów a ec'elel eke annn yefenyña a, k'ow anm eben segñ fegh.

³² M'am erur eke k'ònyñm erm mij kaka. Egn nyam eke ebim yow a, b'èbr Es Kótoko ec'ów erm mij òññ, kok elel eke in owi k'awr ow. ³³ Kó egn nyam eke ebi yow a, b'èbr wus ec'ów ec'erm mij òññ, kók elel eke in owi k'awr in e yow a, ³⁴ etñ eben a, ów yony a ec'aranñ li bi cec. Eben nyam coco, yow nyam oglog dedyowli nyam eke ebim ign a, b'èbr Es Kótoko ec'ów erm mij òññ. -Li b'erur eke -li k'el ow eci nimum nimum, -l'oc el ec'egñ el a pupukpan -n'òñ ow. Kó yow nyam ek'èbi ign a, b'èbr wus ec'ów erm mij òññ, kók elel eke in owi k'awr in ec'ign a.

³⁵ M'am dad low na òny e nimanñ eci, kó ow elm gbre eke mi k'òñ òny ijr eci. M'am erur eke ki sòsumñ yec'eke akpl a ocr, ow òñ ke úcur Es

Κοτοκο ονυν es, éel in sony coco eci.

Ededu a eke b'εγη eb eke k'ebim yow a

³⁶ Sica, eke ign nyam ek'esu yow a, ow ec'erur a am afjn in es, etj n'am uru eke li ki kok low obr ow e lís eke -li k'anm ow yony a, ow akpl eke ign a ki kok low e n'am ekn ek'el low tasi a. -L'otu eke -li k'ebirir -l'ok es. Eke -l'ebirir a, ke na elm sikpl eke -li kokr. ³⁷ Gbεko l'otu eke li dad n'oj in ec'erm a eke li k'ow l'ebim in e dedyow a, l'erum ow ab yeji. Eke li dad tasi n'oj in ec'erm a, ek'ow elm atrm em etj l'otu eke li k'onyn sos es ow ec'erur a eke b'aw'r afjn es a e lís, eke l'ebim ow ke ow akpl eben. ³⁸ Ow sosiem, εγη a ek'ebi in e dedyow a kok low mamn, gbεko in a ek'εghm eke k'ebi in e dedyow a kok ow akpl nono.

Ehnyow e lís owi

³⁹ Ign ey fej b'annj in ec'ignj ab segh a nimum eke n'annj owr a. Eke in ec'ignj a b'uw a, n'onny abusu eke li k'ebi ignj eke l'erur a, gbε ke l'él ignj ek'onny omn Es Κοτοκο em ce. ⁴⁰ Gbεko em em ec'a, m'am ekn eke li b'ow n'annj ehe em eke n'annj ese elel eke n'annj ab af. Etj m'onny tutr eke Nyam ec'Abnj a annj'm em.

8

Segb waw eke wel bi kok oj sinyam yadj

¹ Sica ony e lel ek'awjn'm ab em, ibrmn'm eke wel otu ek'ij mindey eke wel bi kokr egb waw oj sinyam yadj a. Ow a eke am dadr a, low nawre: «Ey fej s'onny low na ec'any uw tasi.» † Gbεko low any uw na b'oj εγη ew sos. Κο erur b'oj Nyam ec'agh a agb omn em. ² Ek'εγη nyam am ony tutr eke in uw low nyam any, ke li k'uwm elel eke wel b'uw'r low any a. ³ Gbεko ek'εγη nyam b'erur Nyam, εγη a, in yeji Nyam b'uw'r any.

⁴ Low a ek'ibrmn'm a el: «Κο wel otu eke k'ij ndey eke wel wawr egb oj sinyam yadj ab ee?» Ey s'uw any tasi eke Nyam nyam ce annj, etj sinyam yadj a elm low kaka. ⁵ Nawre, agh beb bi dad eke sinyam in annj afr lele wus aja ab. El ec'a, sinyam a nono gbel etj -li b'oc wel ese Es Κοτοκο af. ⁶ Gbεko ey ec'a, s'uw any eke Nyam nyam coco ce annj, ek'el ey Es. In anake li kok ob ob fej a, etj in eci anake s'annj owr a. Es Κοτοκο yeji, nyam ce annj, in l'el Jesu Krist. In e sabu em li kok ob ob fej etj ey yeji, in ec'abu ab em s'annj owr.

⁷ Gbεko ow elm omn esel a fej uwm low nawre na any! Lεgh sig em a, agh beb sinyam yadj e nunj ignj a ecm

† 8:1 Ey fej s'onny low na ec'any uw tasi: eke agh e b'ignj sinyam yadj nunj a b'oc ndey ow kok egb waw a, wel b'oc ndey a oj egb waw esel a, oglog wel b'iny ob kok es gbεgl sinyam a e nunj ignj usu a.

ab. Ow ɔŋ caca em a, eke -li b'ij ndey eke wɛl kokr egb waw a, ke -n'am ɔny tutr eke ndey a, sinyam nawrɛ tasi wɛl oc kokr egb waw ɔŋ. Etŋ eke -l'eel fuɛfuɛ ɔmn em a, -li bi tutr eke ndey a b'ɔŋ -l'el agŋ ek'aylm Nyam ec'any af. ⁸ Ke ow elm ob ij k'ow ɔom ey si titam Nyam. Eke s'ijm yeji, s'irmnm ob kaka, etŋ eke s'ij yeji, si k'ow s'ɛŋnm ob kaka.

⁹ Abusu eru ɔny es low fɛŋ ek'erurir e kok eci. Gbɛkɔ ɛwr erm, abusu na ek'eru ɔny es a itm eke k'ony agŋ a ek'ɛw fuɛfuɛ ɔmn em a ok wus! ¹⁰ Tasi em a, ŋ ek'ony "low any uw" a, eke ɛŋŋ nyam ek'ɛw fuɛfuɛ ɔmn em a ɛkn'ŋ ek'anŋ sinyam yadŋ e nunŋ igŋ usu am ij ob, kɔ ow k'ow atrm'n sos es eke li k'ij ndey eke wɛl kokr egb waw ɔŋ sinyam yadŋ ab ee? ¹¹ Ŋ e low any uw a sosiɛm, esŋ jim a eke ɛw fuɛfuɛ ɔmn em a, b'ow ey wus, in eke Krist uw in sosiɛm a! ¹² Eke bi kokr sikpl ɛrŋ na ɔbar ɔny lisijimɛl, ɔŋŋ ɛl ec'ɔmn fuɛfuɛ a abur es, ke Krist anake am kokr sikpl ɔbar a. ¹³ Na sosiɛm anake ob nyam eke mi b'ow mij, ke b'ow ɔny em lisijim nyam ɛlu sikpl em a sosiɛm, mi k'ow m'ijm ndey ij, yec'ɛtŋ ke mi k'ɛlum'n wus a.

9

Pɔl ɔwr in ec'erm ɛs eke l'el ec'abusu eke n'ɔny a

¹ Em yeji, abusu eru'm es eke mi ki kok low eke m'erur. Kɔ m'elm erm ɛs ee? Kɔ m'ɛknm ey ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ee? Kɔ elmn ɛs Kɔtɔkɔ e juma eke m'am kok a ec'ey ek'ɔsu ee? ² Eke agŋ beb ec'a m'elm erm ɛs yeji, ɔny ec'a gbɛ, m'el. Tasi em a, ɔny anake eel em e juma eke m'uw kok ɛs Kɔtɔkɔ ec'a, ec'ey eke ɔsu a.

³ Kin odad eke m'am dad agŋ a eke am ok'm ɔw af a: ⁴ Kɔ ey s'onym abusu eke si k'ɛŋŋ ob ij lele mar ab ey e juma a ec'ee? ⁵ Kɔ ey s'onym abusu eke si k'ɛbirir nawrɛ ub lɪs nyam ab ee? Erm esel beb a, ɛs Kɔtɔkɔ lisijimɛl a lele Pier ab kok ɛben! ⁶ Kɔ em lele Barnabas ab cɛ anake ow it eke si ki kok juma ejeci gbunŋ ke s'ɛŋŋ ob s'ij ab ee? ⁷ Eke wɛl b'ɛsŋ ɛŋŋ aŋgase a, ɛŋŋ a am ɔogm labm kokm aŋgase e juma. Eke wɛl b'ewl likŋni a, wɛl b'ij in ec'ey a. Etŋ eke wɛl b'ɔsu mɛbob a, wɛl b'ɛgŋ ɛl e mɛny mij a.

⁸ Kɔ ɔw amua eke m'am dad a, agŋ ec'ɛb ir em cɛ ow anŋ ee? Kɔ Mois ec'ol a am dadm low nyam coco ab ee? ⁹ Tasi em a, Mois ec'ol ab em wɛl nɔn: *K'ow ocmn meb ɔnynmn id eke wɛl ucu meb am kkn may es a neny es.*† Am tutar eke Nyam, sed ec'ermij n'am ebr ee? ¹⁰ Oglog ey e low n'am tutr sodad na em ee? Nawrɛ em a, ey sosiɛm wɛl nɔn sodad amua. ɛŋŋ eke b'ewl egb a, b'ɔmn egb ey eke li k'ɛŋŋ

† 9:9 Ol ɔkn 25.4; 1 Timote 5.18.

l'ub. Etn in a eke egb ub e legn a, bi kok juma a yeji b'omn egb ey a eke k'ebm'n a. ¹¹ Eɛe agn eke b'ewl egb af, s'ewl Abn Lala ec'ow amamn a ek'ann afr ow a ony em. Eke s'am ub ony e wus af anja e mob a ek'onyn a e tel, ke ow eny nono gbɛl ee? ¹² Eke agn beb ony abusu kok eben ony af, ke ey tasi anake s'onny abusu na s'akm el a! Gbeko ey s'egnm s'elum abusu na e s'onny a e low okm. Ko s'egn nana low fen s'eb, Krist ec'Amani Mamn a e wus eke k'eym eci. ¹³ Ony, uwr any ek'agn a e bi kok juma Nyamel gbɛl ab em a, b'eyn el ec'ob ij, mob a eke wel b'is Nyamel gbɛl ab em a. † Ke el a eke bi kok segb waw a, b'eyn ow eke k'ebm el a segb waw a eke -li bi kok ow e low ab em. ¹⁴ Eben nenymbri nyam, Es Kotoko ony abusu eke agn ek'am ob Amani Mamn a, k'eyn el ec'ob ij juma na eke -n'am kok ab em.

¹⁵ Gbeko em, abusu na eke m'onny a, m'ibram ow e low kaka, etn eke mi non ow e low anja, ke ow elm ow ec'ibrm eci. Njan, m'atm m'ibram em ec'abusu na e m'onny a, etn ow b'ok'm ntotj. Mi b'ow m'erur e mi k'uw, ow a eke mi ki yeb egn ony em eci ntotj na oc es a. ¹⁶ Ow elm ow m'erurm eke mi k'opr Amani Mamn a eke m'am ob a sosiem. Tasi em a, ow el low ek'it eke

mi ki kok. Gbre el em eci eke m'omb Amani Mamn a e kokoba! ¹⁷ Blel ow el em obi mi sosum juma na m'oc m'am kok, m'onny ow e labm sog. Ko ek'ow el juma ek'it eke mi ki kok a, m'am kok yec'a ce ek'it a. ¹⁸ Etn em e labm sog el bogh ec'ee? Em e labm sog a el ke m'ob Amani Mamn a ofr em, ke mi k'usm em ec'abusu ec'ow ek'ann em a e low jam.

¹⁹ Em, m'elm egn kaka ec'adu; gbeko m'erur eke mi k'el agn fen ec'adu, yec'etn ke m'eb agn nono gbɛl m'on Krist. ²⁰ Eke m'ann Jwifel ab, m'am ir eb eɛe Jwif af, el ec'eb sosiem eci. Ow elm ke m'ann el ec'ol a ec'es ew em, ko eke m'ann el ab, mi b'elum ol a yec'etn ke m'eb agn a eke b'elum ol a. ²¹ Gbeko eke mi b'ann el a eke uwm Mois ec'ol ab any ab ab a, m'am ir eb eɛe em anm ol ec'es ew em af, agn a ek'uwm ol ab any a ec'eb eci. Gbeko ow elm ke mi k'eluum Nyam ec'ol a, anke mi b'elum Krist ec'ol a. ²² Eke m'ann onn fuefue esel ab, † m'am ir eb eɛe em yeji onn fuefue em ony af, el ec'eb sosiem eci. Mi bi kok fen a eke m'otu eke mi ki kok a, yec'etn ke saan agn nyam nyam enj sel. ²³ Etn ow amua fen, Amani Mamn a sosiem ce mi bi kok, yec'etn ke em yeji m'ann in e bibm a e low em.

Es uru esel e sos beb

† 9:13 Anja, Pol am dad Jerusalem e Nyamel gbɛl a eke egb waw usu ann em a ec'odad. † 9:22 onn fuefue esel ab:b'ebmn Rom 14 lele ow ec'akr otar ab ab.

24 Uwr any eke es uru usu, ow el es uru esel a fəŋ b'uru es, gbəkɔ ɛŋŋ nyam ɛ b'ɛŋŋ ow e nin awr ob a. Ow sosiem, ùrur es nin awr ob a ec'ɛŋŋ eci! 25 Es uru esel fəŋ, sos bəbm em a, bi dɛdŋŋ el sosi ów nɔnɔ e kok. -Li b'ɔnyn el sosi milɔlu nin awr ob nyam eke íbnm sosiem eci. Kɔ ɛy, s'am atr sos es eke si k'ɛŋŋ nin awr ob nyam eke b'ow anŋ sɛŋŋ fəŋ. 26 Na sosiem, em, m'am uru es, kɔ ow elm marem marem. M'anŋ ɛsɛ mum ogŋ ɛs af, kɔ mi wówlm kukuta marem marem. 27 Em, m'am ɔnyn em e sos a milɔlu, m'akm'n es nɔnɔ, yec'ɛtŋ ke mi k'óbŋ Amani Mamn eci kokoba m'okm agŋ, ke em wɛl k'ébm im.

10

K'ìgŋŋ sinyam yadŋ nun

1 Agŋ lisijimɛl, m'erur eke mi k'ɔkn ɔny low yec'a eke ɛŋŋ ɛy lagŋɛl Moiss e legŋ em a. Jru a ek'anŋ afr ow a nyimn el, † ɛtŋ -l'ubr okij ebl a, 2 ɛtŋ ow anŋ ɛsɛ mij nun eke wɛl ok el af, Moiss e jam us eci. 3-4 El fəŋ -l'ij ob nyam a ɛtŋ -l'ɛŋŋ mar nyam a ek'anŋ Nyam em ow a. Tasi em a, lob a ek'anŋ Nyam

em ow am us el jam ab em -l'ɛŋŋ mij el fəŋ, † ɛtŋ lob a, in anake l'el Krist a. 5 Gbəkɔ ɛben yeji, el em ec'agŋ nɔnɔ kokm Nyam ec'erur, ɛtŋ ow sosiem -l'uw loj ab em. †

6 Ów amua fəŋ ɛy eke k'el sɛwl ɛy eci, yec'ɛtŋ ke si kí kokm ów enjŋ eke b'aw ɛy a ɛsɛ ɛy lagŋɛl ec'ab af. † 7 K'ìgŋŋ sinyam yadŋ nun, ɛsɛ elɛl ek'el em ec'agŋ bəb kok ab af. Kin yec'eke Nyam Lɛl dad: *Dedeku a nimum sig es ob ij lele mar ɛŋŋ ab eci. ɛtŋ ow e jam a, -l'igb el fəŋ -n'am gbɛgbl es.* † 8 Si k'ócr ɛy e sos a si kí kokr nfaci ij owi, ɛsɛ elɛl ek'el em ec'agŋ bəb kok, ke agŋ fandi likŋ lele nyahan ab uw legŋ nyam coco ab af. 9 Si k'ébmŋ Krist, † ɛsɛ elɛl ek'el em ec'agŋ bəb kok, ke morŋŋ gúgŋ el -l'uwr ab af. 10 Ow ec'uwr em a, m'am dad m'ɛsɛ: si k'éynyn abr, ɛsɛ elɛl ek'el em ec'agŋ bəb kok, ke afr ɛrm ɛs a ek'ism luw ab a, ibi el ab af.

11 Ów amua ɛŋŋ ɛy lagŋɛl, yec'ɛtŋ ke ow él sɛwl ɛy eci. Wɛl nɔn ɛw es ɛy ec'ɛwar eci, ɛy eke s'anŋ sɛŋŋ es abal el em a. 12 Ow sosiem, ɛŋŋ yeci ek'am tutr eke n'inym es kikri a, éw ɛrm ke li k'éym wus. 13 ɛbm ɛkn a fəŋ eke ɔbar a el ow a eke b'ɛŋŋ agŋ

† **10:1** *Jru:* aŋa ow am ɔkn ɛy ɔkm Ok e lel ab em e jru a ek'ey am nyimn Israel ɛŋŋ, ke anŋ ɛsɛ mreŋbn ek'am iwr uyu im afr ab af e low. ɛkn ɔkm Ok 13.21-22; 14.22-29. † **10:3-4** *lob a ek'anŋ Nyam em ow am us el jam ab em -l'ɛŋŋ mij el fəŋ:* aŋa Pɔl am ebr Jwifel e low yeŋm esel esig a e low e dad ab em. Low yeŋm ab em -li dad eke lob a b'ewl Israel ɛŋŋ usu fəŋ loj ab em. Lob na wɛl b'awl in e low a Awl 20.8-11 em. ɛkn ɔkm Ok 16.4-35; Ol ɔkn 8.3 em yeji. † **10:5** Awl 14.16,23, 29-30. † **10:6** Awl 11.4,34. † **10:7** ɛkn ɔkm Ok 32.6. † **10:9** *Krist:* 1 Korɛnt e silɛl sig bəb em wɛl b'ɛŋŋ *ɛs Kɔtɔkɔ*, Krist ec'usu a.

fɛɲ a. Nyam el cɛcɛ ɛɲɲ li k'ow li yɛbm eke wɛl k'ɛbm ɔny ɔny ow afɲ ɔny e lɛc ab es. Eke ɛbm ɛkn b'ow owr ɔny a, Nyam b'ow ɔny ɔny lɛc inymn es kikri ɛɲɲ li b'ow n'ɔny ɔny sos dogɲɲ ec'abusu.

Ɛs Kɔtɔkɔ ec'ob ij a ɛcm sinyam yadɲ e ses gbɛgbl ab ab

¹⁴ Ow sosiɛm a, erur ɛm ec'agɲ lawlɛl, àrur sinyam yadɲ e nuɲ ign owi ɛgbr es! ¹⁵ M'am dad ɔny odad ɛsɛ nuɲ ɛm es ok ɛsɛl af. ɔny obi yeji ɔnyn odad eke m'am dad a igbal ogɲ ɛkan. ¹⁶ Ob ij lala ab ɛm, eke si b'ɔny Nyam bia mij kpɔk a e si b'ɛgɲ a ec'a, ke ow elm af s'okrm Krist eci mebl ab ab a ee? Kɔ futufutu a eke si bi cɛc s'ɔɲanin ob ij ɛm a, ɔnym okrm ɛy af Krist e sos megl ab ab ee? ¹⁷ Futufutu a, nyam coco. Ɛɲɲ ɛy fɛɲ s'okr af s'el sos megl nyam coco, aɲke futufutu nyam coco a ɛy fɛɲ si b'ij.

¹⁸ Lɛɛr Israel ɛyɲ: ɛl a eke b'ij mindey eke wɛl bi wawr egb anɲ egb waw usu a, okr af Nyam ab. ¹⁹ Nɛnɛ a, bla lowi m'am erur eke mi ki dad ee? Kɔ mindey eke wɛl bi wawr egb ɔny sinyam yadɲ a lele sinyam yadɲ a ɛl obi ab a el low tasi ee? ²⁰ Njan! M'erur cɛ eke mi ki dad eke segb waw amua, abɲ ɛɲɲ a wɛl bi kok ɔny, kɔ ow elm ɛy e Nyam a. Ɛɲɲ m'erurm

eke k'okar af abɲ ɛɲɲ ab ab. ²¹ K'ɔtumɲ am ɛgɲɲ Ɛs Kɔtɔkɔ e mij kpɔk a, ke ám ɛgɲɲ abɲ ɛɲɲ e mij kpɔk a yeji. K'ɔtumɲ am ijr Ɛs Kɔtɔkɔ ec'ob ij lala a, ke ám ijr abɲ ɛɲɲ ec'ob a yeji. † ²² Kɔ Ɛs Kɔtɔkɔ s'am erur eke si k'ɔny nyamnɛyr ɔny ee? Kɔ s'ɔny lɛc s'akm'n ee?

Kòkr fɛɲ Nyam ec'anygbɛl a eci

²³ ɔny ɛm ec'agɲ bɛb bi dad ɛsɛ: «Fɛɲ e kok ec'abusu ɛru es.» Nawrɛ, gbɛkɔ ɛm, m'am dad eke ow elm fɛɲ akplm ɛy eci. «Fɛɲ e kok ec'abusu ɛru es.» Nawrɛ, kɔ ow elm fɛɲ ɔɔm Nyamel agbm ɔmn ɛm. ²⁴ Ɛgɲ kaka k'ól in obi cɛ e low mamn es, kɔ ke l'ól agɲ ɛjɛc'a nana ec'es.

²⁵ Ndey fɛɲ eke wɛl b'ól ij an ɛjɛm a, ijr ɛrm es ɛy ɛm, ke ów awl kaka k'ánm ɛm. ²⁶ *Tasi ɛm a, ob a fɛɲ Ɛs Kɔtɔkɔ eci: wus lele ob fɛɲ ek'anɲ'n ɛm ab ab.* †

²⁷ Kin low ɛbmɲ nyam: eke Nyam any uwm ɛs nyam ɛsɲ ɔny ob ij ɛm ɛɲɲ ɛgɲɲ ebr inn a, ow akpl eke k'ijr ob a eke wɛl ɔny ɔny a ɛrm es ɛy ɛm, ke ów awl k'ánm ɛm. ²⁸ Gbɛkɔ eke ɛgɲ nyam dad ɔny ninɛ: «Ndey a ek'am ijr a sinyam yadɲ ec'egb waw,» ow akpl eke k'ijmɲ ɛgɲ a e dad ɔny odad a e sos keskes eke ow k'ɛwm lele in ec'elel eke li b'ɛkan ów ab ab sosiɛm. ²⁹ Eke batɲ fɛɲ

† **10:21** Nyam any uwm ɛsɛl a bi waw egb ɔny ɛl e sinyam yadɲ a ba ow b'uwr a, ow ɛcm ɛl ab eke -li b'ij ob usu nyam ɛl fɛɲ. Ob ij a el ɛl e nyàm a e sos usr ec'ob ij. † **10:26** Selu 24.1.

akpl ɔny eci yeji, ow ɔtu eke k'ákplm eɣɣ a eci. Sica bla sosiem eɣɣ ki yeɓ eɣɣ ejeti, in ec'elel eke li b'ekán ów ab em, jɛj in ec'abusu a ek'ɛru'r es a e low ok ee? ³⁰ Eke l'ɔtu eke li k'ɔɣ Nyam bia ob a eke n'am ij a eci, bla sosiem wɛl ki cacak'r ob ij a sosiem ee? ³¹ Ow cɛ eke mi ki dad a: eke am ijr ob, am eɣɣɣ mar ɛtɣ am kokr low fɛɣ yeji, kòkr fɛɣ Nyam ec'anygbɛl a eci. ³² K'èlul eɣɣ kaka wus ɔny ec'elel eke bi kokr ab em: ke ow el Jwifɛl, ke ow el aɣɣ ek'elm Jwifɛl, ke ow el Nyamel; k'èlul eɣɣ kaka wus. ³³ Kòkr ɛsɛ em af! Mi bi kok eke em e low kok fɛɣ em, em e low k'akpl aɣɣ a fɛɣ sos em. M'ólɛm em obi e low mamn es, kɔ aɣɣ fɛɣ e low mamn mi b'ɔl es yec'ɛtɣ ke el fɛɣ -n'ɛɣɣ sel.

11

Eɣɣ lel ɔɔɔw ab ec'elel eke k'anɣɣ ek'agɣ b'as luku Nyam nuɣ igɣ ec'a

¹ Wèwrmn'm ów, ɛsɛ elel eke m'am wewrm Krist ów ab af. ² M'am aw ɔny eke sɛɣɣ fɛɣ b'ɔkan em e low, ke b'ɔsur em e low yeɣm a ɛsɛ elel eke m'ɔɣɣ ɔny ab af. ³ Gbɛkɔ kin low e m'am ɛrur eke k'irir sɛnyn sɛnyn: igɣ fɛɣ ec'es ɛw ɛs el Krist, yɔw fɛɣ ec'es ɛw ɛs el igɣ, ɛtɣ Krist ec'es ɛw ɛs a el Nyam. ⁴ Eke igɣ nyam bubur nuɣ

es am ɣɔɣɣ Nyam oglog am dad odad eke Nyam ɔɣ'n a, l'ɛluam Krist ek'el in ec'es ɛw a. † ⁵ Sica eke yɔw nyam buburm nuɣ es in e Nyam ɣɔɣɣ em oglog odad eke Nyam ɔɣ'n a e dad em a, l'ɛluam in ec'es ɛw ɛs a ek'el in ec'igɣ a. Ow anɣ ɛsɛ ɛbɛn nuɣ kprokpro cɛ ow'n ɛr af. † ⁶ Eke yɔw nyam ɛrurm eke ki bubur nuɣ es, l'égɣ l'eb l'ɛr nuɣ kprokpro cɛ ɣɔɣ! Gbɛkɔ ow el ɛs owi yɔw nyam eke bubr sin es oglog ɛr nuɣ kprokpro a eci; ow sosiem li búbur nuɣ es cɛ ɣɔɣ! ⁷ Igɣ ec'a ow ibram eke li ki bubur nuɣ es eke l'el Nyam ec'es otarir lel ow ec'anygbɛl ab a sosiem. Kɔ yɔw, in igɣ ec'anygbɛl l'el. † ⁸ Tasi em a, ow elm yɔw em Nyam kokm igɣ, kɔ igɣ em li kok yɔw. ⁹ ɛtɣ Nyam kokm igɣ yɔw sosiem eci, kɔ yɔw li kok igɣ sosiem eci. † ¹⁰ Low na sosiem lele afr ɛrm ɛsɛl eke bi lɛr ɔny e Nyam nuɣ igɣ ab ab sosiem, ow it eke yɔw k'ɛw meny ɛwr nyam nuɣ af yeɣm eke n'ɔny abusu Nyam ɣɔɣɣ eci. ¹¹ Gbɛkɔ ɛs Kɔtɔkɔ ec'any af a, yɔw anɣ igɣ eci ɛtɣ igɣ yeji anɣ yɔw eci, ¹² anke ek'ow el igɣ em Nyam ɛcr kok yɔw, ke yɔw em anake igɣ b'ɛcr wɛl ew'r a; ów a fɛɣ Nyam ogɣ ow b'anɣ ow.

¹³ ɔny obi em yeji, ɔnyn

† **11:4** es ɛw ɛs:Grek em a, nuɣ lele es ɛw ɛs ab odad ebl nyam coco. † **11:5** nuɣ kprokpro:legɣ ab em, wɛl ekn yɔw e sin nuɣ a ɛsɛ in e sakpl ob iy af (èkn akr 15 em a). Eke yɔw nyam bubr in e sin ab es oglog ɛr nuɣ kprokpro anɣ ɛsɛ igɣ af a, ow el ɛs owi. † **11:7** Nuɣ ɔb 1.26-27. † **11:9** Nuɣ ɔb 2.18-23.

igbal ogn ekan: eke yow nyam am ηοηη Nyam ετη li buburm nun es ke ow akpl gbε ee? ¹⁴ Eke ign nyam ofur sin nun, ow el εs owi! Wus ec'ow a bοbο yeji am yegm eke ow el εs owi. ¹⁵ Gbeko yow ec'a eke sin ofu'r nun, ke anygben ana! Tasi em a, yow sin b'ofu nun yec'ετη ke ow εl in e nun es bubur ob. ¹⁶ Ετη ek'εγη nyam erur eke k'atar ow es low na af a, l'uw any eke εy e Sinyamel a fεη em ow εcam εy ab eke yow nyam kί buburm nun es ke ηοηη Nyam.

Es Kotoko ec'ob ij lala a

¹⁷ Eke ow el ony e siluku as a ec'ow m'am dad a, low nyam anη eke ow sosiem mi k'otum m'awm ony. Tasi em a, ony e siluku as a bi kok ony low ηunη akm low mamn. ¹⁸ Eke b'asr luku usu nyam a, b'inymn es eb eb a eke bubar em a. † M'iri ow e low wel εσε em, ετη m'onny omn eke low nawre tel anη em. ¹⁹ Tasi em a, em bubr otu eke k'anη ony em, yec'ετη ke wel otu εkn kpata agη a eke el cεcε tasi ony ec'araηη a. ²⁰ Eke b'asr luku usu nyam a, ow elm εs Kotoko ec'ob ij lala a ijmn. ²¹ Εε, εγη εγη b'ogn es eke k'ij in obi eci ob a, ετη eke agη beb, εl namn b'onny a, likpr εl b'εγη mar am ony. ²² Ony na, onymn mel eke k'anηη yogη ijr ke εγηη ee? Kο Nyamel am erurir eke ki kokar miyer ee? Kο agη a ek'el okopm agη

a erurir eke ki kokr εs ee? Bla am ekur eke mi ki dad ony ee? Kο aw mi k'aw ony ee? Njan, low na af gbε mi k'awm ony!

²³ Tasi em a, kin low yegm a eke m'eb εs Kotoko ogn ke m'onη ony a: εs Kotoko Jesu ncok a eke wel ol ijr a, l'oc futufutu, ²⁴ l'elu Nyam bia, ετη ow e jam a, l'ubr futufutu ab em li dad nine: «Futufutu na el em e sos megl. L'el ony eci. Ijr ke am okan em owi.» ²⁵ Eben nyam coco, eke -l'ijr ob uwr a, εs Kotoko oc ven kpok a ετη dad nine: «Ven kpok na el em e mebl a, ετη Nyam oc'r am kok in e sinm owr a ony ab. Sakp sakp fεη eke b'ow εγηη a, okan em owi.» ²⁶ Tasi em a, sakp sakp fεη eke b'ijr futufutu na ke b'εγηη ven kpok na a, ow el εs Kotoko e luw a ec'amani ek'am obr tonη ke l'εwl l'ow.

²⁷ Ow sosiem εγη ek'am ij εs Kotoko eci futufutu na, oglog am εγη in e kpok na ke ow elm elel ek'ow it a, el εγη ek'am eb sikpl ok sos εs Kotoko eci sos megl a lel in e mebl ab ab ec'any af. ²⁸ Ow akpl ek'εγη εγη k'otar in sosi akr gbunη ke l'ij futu-futu na, ke l'εγη kpok na. ²⁹ Tasi em a, εγη yec'ek'am ij futufutu na ke am εγη kpok na, ke uwm low ek'anη εl εs Kotoko eci sos ab ab ec'araηη a, el εγη ek'am eb jej ok ew es in e lis. ³⁰ Low na sosiem anake ony ec'araηη a, olu nono lele sos

† 11:18 εkn 1 Korent 1.10-17.

éyru ab anj, ke agj nɔnɔ uw a. ³¹ Eke si b'ekan ey ec'es an ab em, Nyam k'ow jejm okm ey. ³² Gbekɔ Es Kɔtɔkɔ bi jej ok ey etj bi nyimn ey e low, yec'etj ke wɛl k'óbm ey low wus nimum ab.

³³ Ow sɔsiem erur em ec'agj lisijimɛl, lɛgɛj eke b'asr luku usu nyam ob ij ec'a, èkurir ɔny ɔfr. ³⁴ Eke ɛgɛj nyam namn am ɔny nɔnɔ, ow akpl eke li k'ij ob in ogɛj a, yec'etj ke ɔny e luku as usu nyam a k'ésɛm Nyam e jej ok a ism ɔny. Ów likpr a eke bibrmn'm a ec'a, lɛgɛj a eke mi b'ow m'ow ɔny ogɛj a, mi b'ow m'ekn ow e low.

12

Sob ap ek'Abj Lala b'ɔj agɛj a

¹ Agj lisijimɛl, yec'ek'el Abj Lala e sob ap ec'a, m'erurm eke k'úwmn ow e lís e low kaka any.

² Lɛgɛj sig em a eke k'úwmn Nyam any a, wɛl b'ɔdum ɔny ab imn sinyam yadj ek'am dadm odad ogɛj, etj am dogɛnmn sos kaka.

³ Ow sɔsiem m'erur eke mi ki dad ɔny low nyam: eke ɛgɛj nyam dad: «Ke abu eyr éjn Jesu!», ow k'ɔtum elm Abj Lala ɔɔm'n eke li ki dad ɛben. Etj emeny ɛgɛj k'ɔtum dadm: «Jesu el Es Kɔtɔkɔ!», eke ow elm Abj Lala nyimnm'n. †

⁴ Sica yec'ek'el Abj Lala e sob ap ec'a, Nyam ɔj agj in e bibm ab em sob ap ɛrɛj ɛrɛj, gbekɔ Abj nyam a ɛ b'ɔj agj sob ap a. ⁵ Ow ɔny juma ɛrɛj ɛrɛj eke wɛl bi kok, gbekɔ Es Kɔtɔkɔ nyam a ɛ e juma. ⁶ Ów ɛrɛj ɛrɛj anj eke wɛl bi kok, gbekɔ Nyam nyam a ɛ bi kok juma ey fɛj em, etj b'elum ey abu fɛj a eke si bi kok ab em. ⁷ Abj Lala b'ɔj ey em ec'ɛgɛj fɛj bibm nyam in ɔny ɛ eci, agj likpr a e nimamn eci. ⁸ Li b'ɔj ɛgɛj nyam odad sɛwr em eke b'anj Nyam ogɛj ow a e bibm, ke Abj nyam a ɛ, n'ɔj ɛgɛj ejeci nyam low any uw a eke b'anj Nyam ogɛj ow a e bibm. ⁹ Abj nyam a ɛ b'ɔj ɛgɛj nyam ɔmn leg leg e bibm, ke n'ɔj ɛgɛj ejeci nyam agj ewlm ec'a. ¹⁰ Li b'ɔj ɛgɛj nyam akrowa kok e bibm, ke n'ɔj ejeci nyam odad eke b'anj Nyam ogɛj ow a e dad ec'a, ke n'ɔj ejeci nyam yeji eke k'uw ów yec'ek'el Nyam ec'Abj ec'ów ab any lele el ek'elm ab ab e bibm. Li b'ɔj ɛgɛj nyam am ɔtu ɛbr sɛbr e wɛl uwm any e bibm, ke n'ɔj ejeci nyam ow ec'itjn e bibm. ¹¹ Gbekɔ amua fɛj a, Abj Lala nyam coco a ɛ bi kok ow e low. Li b'ɔj ɛgɛj in e sob ap a ɛsɛ elɛl eke li b'erur ab af.

† **12:3** *Jesu el Es Kɔtɔkɔ*: lel non es a am elu ɔkm eke Jesu el Nyam. Grek em ec'odad ebl a eke anja wɛl am itjn dad Es Kɔtɔkɔ a (Kurios): ow el odad ebl nyam a ɛ eke Jwifel oc ɛsɛn Nyam e nin a (Yahweh), lɛgɛj ab em eke Amani Sig eke wɛl non Ebre em a, -l'itjn Grek ebr em a. (Èkn Ów ec'akr otar usu a, odad ebl na: *Septant.*)

Ɔny feŋ eel Krist e sos megl a

12 Aŋa s'óc low nyam s'ebmn. Eŋŋ e sos megl a el ob nyam coco, gbekɔ n'enyin susu nɔnɔ cɛ. Eŋŋ eke n'enyin susu yeji, susu susu a feŋ okr af el sos megl nyam; Krist ec'a yeji eɛen cɛ. 13 Ey feŋ, Jwifel, aŋŋ ek'elm Jwifel, madu lele ewi ab, Abŋ Lala nyam ab em cɛ s'eyŋ mij ok nuŋ, sos megl nyam coco eke si k'okr af s'el Krist em a eci. Eŋŋ ey feŋ, s'eyŋ Abŋ nyam coco na aŋŋ ey em.

14 Tasi em a, sos megl nimum a ɔnym sos ogog nyam cɛ, kɔ sos ogog nɔnɔ li b'eli. 15 Lakr ɔtu e ki dad eɛe: «Em, eke m'elm abu a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Kɔ eɛen yeji, l'el sos ogog nyam cɛ. 16 Lɔru ɔtu e ki dad eɛe: «Em, eke m'elm nyamn a, m'elm sos megl ec'ogog nyam.» Kɔ eɛen yeji, l'el sos ogog nyam cɛ. 17 Blel sos megl a nimum el anyamn, ayaf s'ɔtu e si k'irir low ee? Eŋŋ blel ow el ɔru ɔfr cɛ, ke ayaf s'ɔtu eke si k'odur ob sɔsŋ s'eb ee? 18 Gbekɔ, Nyam sisigm sos ogog ogog feŋ es sos megl a nimum em, eɛe elel eke l'erur ab af. 19 Eke sos megl a nimum el sos ogog nyam cɛ, ke l'elm sos megl ij. 20 Sos ogog ogog a anake b'okr af el sos megl nimum nyam a.

21 Nyamn k'ɔtum dadm abu eɛme: «Em, m'ɔnym ŋ ec'es abur!» Eŋŋ nuŋ k'ɔtum dadm akr eɛme: «Em, m'ɔnym ɔny ec'es

abur!» 22 Nawre em a, sos ogog ogog a ek'ɔnym any nɔnɔ a bɔbɔ yeji, ɔny low e bi kok sos a nimum em. 23 Susu a eke si b'ekn eɛe el ek'elm low kaka af a, si bi tat el abu af nɔnɔ. Eŋŋ el a eke wɛl ɔtum eke k'ekn a, si b'ɔny mɛwl si sus el mob. 24 Ey e sos a e susu susu a e wɛl ɔtu eke k'ekn a, ibram mob sus na feŋ. Gbekɔ Nyam eke kok sos megl a, n'ɔny susu a eke wɛl b'ekn eɛe susu eke elm low kaka af a elum nɔnɔ. 25 Eɛen a, sos megl a ow elm em ow bubrm. Kɔ nana, sos ogog ogog a feŋ b'ebr el ɔfr ec'erm mij. 26 Eke sos ogog nyam am ij gbre, sos ogog ogog a feŋ am ij gbre in ab. Eke wɛl kok sos ogog nyam anygben, sos ogog likpr a feŋ am kok sos em in ab.

27 Ɔny ec'a, eel Krist e sos megl a, eŋŋ ɔny em ec'eyŋ nyam nyam el sos megl a ec'ogog nyam. 28 Ow sosiem anake Nyamel em, Nyam ikŋ anym krekre em ew: erm eɛel, yony em: kokoba ɔb eɛel, nyahan em: low yeɛm eɛel. Ke sica ow e jam a, wɛl b'eyŋ sakrowa kok eɛel lel el a ek'eyŋ eŋŋ ewlm e bibm ab a. Sica ow ɔny abu elum eɛel lele aŋŋ nyimn eɛel ab, eŋŋ el a eke eyŋ sɛbr eke wɛl uwm any ec'ebr e bibm a yeji aŋŋ. 29 Kɔ el feŋ -l'el erm eɛel ee? El feŋ -l'el kokoba ɔb eɛel ee? El feŋ -li bi yeɛm aŋŋ low ee? El feŋ -li bi kok sakrowa ee? 30 Eŋŋ emeny, ow elm el feŋ yeji -l'ewlamn ɔlu, -li dadmn odad sɛbr eke wɛl uwm any

em, -l'itjnmn sodad a. ³¹ Ow sosiem a ɔɔl sob ap ek'ony any a ec'ejn es!

Gbeko sica, m'am ow mi yeɣm ɔny ejagb nyam ek'el sobo akm beb a feɣ.

13

Erur el low a tasi eke ɔny any a

¹ Tasi em a, blel m'otu eke mi k'ebɔr agɣ e sebr a feɣ lele afr erm esel ec'ab ab yeji, eke m'onym erur agɣ ejec'a eci, ke m'anɣ ese kpokpo ɔbr ce eke wel am ar ke am ikɣ, baɣ kpak-paca ek'am boɔbar af. ² Blel m'otu eke mi k'eb odad eke b'anɣ Nyam ogɣ ow a m'ɔɣ agɣ, m'ejɣn low any uw a feɣ eke b'anɣ Nyam ogɣ ow a, m'iri ów a eke lol es Nyam em a ok'm es sos em, ke m'ony ɔmn a ek'otu eke k'ony mafɣny fafɣn susu a yeji, eke m'onym erur agɣ ejec'a eci, m'elm low kaka! ³ Eɣn blel m'otu eke mi ki ceɔ em ec'ob feɣ eke m'ony a m'ɔɣ agɣ a eke namn am ɔny a, ke m'óc em e sos a m'ew awoba ke ow iɣn'm sos em yeji, † eke m'onym erur agɣ ejec'a eci, ow elm im low kaka!

⁴ Erur b'eku low, erm mamn iy'r em gbɔɣ, l'ógɣm uwerɣ, l'ewm sos, l'élum meɣnel ɔkm. ⁵ Erur am kokm és owi. L'ólum in e low mamn ce es, l'éblm erm

etɣ l'ébm low ɣɣɣ l'ewm es lokm. ⁶ Erur sos em iɣnm ów enyembri yony yony eci, kɔ sos em gbɛ b'iɣn'n low nenyembri nyam eci. ⁷ Erur b'ejɣn low feɣ eb, b'ub low feɣ nawre, b'omn low feɣ etɣ b'usur erm low feɣ em.

⁸ Leɣɣ nyam sodad eke b'anɣ Nyam ogɣ ow ke si b'eb s'ɔɣ agɣ a b'ow ec. Sebr eke wel uwm any ke wel b'ebɔr e bibm a b'ow irm, etɣ Nyam e lís e low feɣ eke wel uw any a yeji b'ow uwr. Gbeko erur ɔnym uwr. ⁹ Tasi em a, s'uwm ów a feɣ any, etɣ sodad eke b'anɣ Nyam ogɣ ow si dad a yeji iym neny iɣɣm nuɣ. ¹⁰ Gbeko, leɣɣ a eke feɣ b'ow iy neny iɣɣ nuɣ a, yec'a feɣ ek'iym neny iɣɣm nuɣ a, b'ow oc es.

¹¹ Sica, kin low a eke m'am ow mi dad a: ow a eke m'el iy likekli a, mi bi tutr ów etɣ mi bi dad ów ese iy likekli af. Sica eke m'el any es eɣɣu a, mi kókm ese iy likekli af ij. ¹² Leɣɣ na em, si k'eknm Nyam ec'ów a lala em tasi, s'am ekn el ese akroɣno flaj em af, † gbeko leɣɣ anym em a, si b'ow s'ekn any af any af. Sicaca em a, m'uwm feɣ any, kɔ leɣɣ anym em a, mi b'ow m'uw Nyam any m'iɣɣ nuɣ ese elel eke l'uw'r'm any ab af. ¹³ Leɣɣ na em a, ów nyahan anɣ seɣɣ feɣ: ɔmn, low ɔmn lele erur ab. Gbeko el em e ligbel tasi a el erur.

† **13:3** ke m'óc em e sos a m'ew awoba ke ow iɣn'm sos em yeji: odad na Grék em a wel ɔtu eke itɣn ejec'em dad ese: ke m'óc em e sos a m'elu alm yeji. † **13:12** Leɣɣ sig em e sakroɣno a, lowi eke wel b'etɣ em wel bi kokr. Ow b'ɔɣ any a ew flaj, aylm tasi.

14

Sob ap ek'el Abñ Lala ec'a it eke k'õñ Nyamel agb

¹ Ow sosiem a, ìkññ anym òòl erur es. Òòl erm fex em Abñ Lala e sob ap ab es, ab brobro sodad eke b'ann Nyam ogh ow ke si b'eb s'õñ agñ a, ec'ob ap a. ² Eke batñ òny em a egh nyam am dad odad sebr eke wèl uwm any em, ow elm agñ li dadm odad, kò Nyam n'am dad, anke egh kaka irim. Abñ Lala ec'abu elum em, li bi dad ów ek'òtu nòñò ke lól es. ³ Gbèkò eke egh nyam am dad odad eke b'ann Nyam ogh ow a, ke agñ n'am dad l'ok, l'élum abu agb òmn em, l'átr sos es ke l'éyr erm es. ⁴ Egh a eke am dad odad sebr eke wèl uwm any em a, am òtur in sosi cè sos. Kò egh a ek'in am dad odad eke b'ann Nyam ogh ow ok agñ a, am òtur Nyamel a nimum sos.

⁵ M'erur eke òny fex k'èbar sebr eke wèl uwm any a, gbèkò yec'eke m'erur tasi a el ke ám dadr sodad eke b'ann Nyam ogh ow a. Dád sodad eke b'ann Nyam ogh ow a, akpl nòñò akm sebr eke wèl uwm any ec'èbr a. Sica ek'egñ nyam anñ eke k'itññ ebr a eke wèl uwm any ec'odad a, yec'etñ ke ow óñ Nyamel a nimum agb òmn em a, ke ow akpl. ⁶ Agñ lisijimèl, s'ócr low nyam s'òbar any: eke m'ow m'am èkn òny etñ m'am dad òny odad ebr nyam eke írimn em, ke mi kok low nyam m'õñ òny ee? Gbèkò eke

m'otar ów a eke Nyam òñ'm a akr senyn senyn irir, oglog eke mi dad òny Nyam e lis ec'any uw e low ayl, oglog mi dad òny odad eke b'ann in ogh ow a, oglog eke mi yegm òny low, ow òtu eke k'elum òny abu.

⁷ Simob eke wèl b'ot eghñ ej a yeji, am òñ ey low any òbar nyam: esè kete af oglog sanjo af, eke el ec'ikñ a kpakpabm es aylm, ayaf wèl k'uwr ej yec'eke -n'am afl ab any ee? ⁸ Etñ eke kòkr a ec'ikñ a aylm okm es, bwo ec'egñ b'ow bèbm ar ogh e sos ee? ⁹ Òny ec'a yeji eben! Eke am dadr ów sodad ebl eke wèl írim ab, ayaf wèl k'uwr yec'a ek'am dadr ab any ee? Ow anñ esè odad ek'am dadr okr wus af. ¹⁰ Sebr erñ erñ anñ wus af anñ, etñ -li bi dad ów eke b'ok agñ a e b'iri a es sos em. ¹¹ Eke m'uwm egh a ek'am dad'm odad a ec'èbr ab any, m'el utu egh in ec'any af etñ em yeji l'el utu egh em ec'any af. ¹² Òny yeji eben cè! Sica eke am erurir Abñ Lala eci sob ap a, ìbrmn Nyam atrm em el a ek'òtu eke k'õñ Nyamel agb a.

¹³ Na sosiem anake egh a eke am dad odad sebr eke wèl uwm any em a, ki ñòññ Nyam, ow óñ'n odad itññ e bibm a. ¹⁴ Eke mi bi ñòññ Nyam sebr eke wèl uwm any em a, em ec'abñ a bi ñòññ Nyam a, kò em e nuñ em òny a am kokm low kaka. ¹⁵ Ayaf mi ki kokr ab ee? Mi b'ow mi ñòññ Nyam em ec'abñ ab

ab, gbekɔ mi b'ow mi ɲɔɲ sodad ebl eke b'ok es em. Mi b'ow m'egɲ ej em ec'abɲ ab ab, gbekɔ mi b'ow m'egɲ ej a sodad ebl e b'ok es em. ¹⁶ Sica ek'ow el abɲ em b'ɔɲ Nyam bia, egɲ a eke irim low a ewm es, ke uwm yec'eke am dad ab any a, ayaf li k'ɔtu li dad «amen», ɲ e Nyam bia elu e ɲɔɲ a ec'ee? ¹⁷ Eke ɲ e Nyam bia elu e ɲɔɲ a akpl nɔnɔ yeji, ow élum agɲ ejec'a abu agbm ɔmn em.

¹⁸ M'am ɔɲ Nyam bia eke mi b'ɛbr sɛbr nɔnɔ eke wɛl uwm any m'akm ɔny fɛɲ. ¹⁹ Gbekɔ Nyamel b'as luku a, m'erur eke mi ki dad sodad ebl yen eke ayl wɛl b'iri mi yegmn agɲ low, ow a eke mi ki dad sodad fandi lɛw eke wɛl irim kaka a.

²⁰ Agɲ lisijimɛl, kɪ tutar ów esɛ etuey af, kɔ tɔtar ów esɛ agɲ any es ɛɲɲu af. Sica low ɲɲɲ ec'a gbɛ, àɲɲɲ esɛ etuey eke ɛknm low em af. ²¹ Nyam ec'ol ab em † Es Kɔtɔkɔ dad ninɛ:

Mi b'ow m'ɛcr agɲ eke b'ɛbr etu ec'ɛbr em,†
mi dad Israel eyɲ odad,
mi b'ow m'oc etu agɲ e nɛny mi dadr el odad.
Etɲ eɛɛn yeji, -li k'ow -
l'irimn em owi.

²² Ow am yegm eke sɛbr eke wɛl uwm any ec'ɛbr a, el mɛny ewr agɲ a ek'ubm nawrɛ a eci, gbekɔ ow elm low kaka nawrɛ ub ɛsɛl a eci. Eɛɛn nɛny nyam, sodad eke b'anɲ Nyam ogɲ ow a, el

mɛny ewr agɲ a ek'el nawrɛ ub ɛsɛl a eci, gbekɔ ow elm low kaka agɲ ek'ubm nawrɛ a eci.

²³ K'aw ke Nyamel nimum ás luku, ke agɲ a pupukpaɲ ám dad odad sɛbr eke wɛl uwm any em. Eke agɲ ek'irim ey e low a oglog agɲ eke ubm nawrɛ ow ok ɔny em, -li b'ow -li tutr eke nɲɲ em uɲ ɔny! ²⁴ Gbekɔ eke agɲ a fɛɲ am dad sodad ek'anɲ Nyam ogɲ ow, etɲ egɲ nyam ek'ubm nawrɛ oglog irim ey e low a kaka ow ey ɔny em, li b'ow l'itɲɲ erm em sodad eke n'am iri a sosiɛm. ²⁵ Ow b'ow ɔɲ etɲ ów a eke lɔl es in ec'erm ab em a b'ow ayl, etɲ li b'ow l'ok ɔwrɔkp wus, l'ubu any es. Li b'ow l'igɲ Nyam nɲɲ ke li dád l'ɛsɛ: «Eɛ, Nyam anɲ ɔny araɲɲ tasi!»

Nyam nɲɲ igɲ em ec'ów sisigm

²⁶ Sica agɲ lisijimɛl ayaf si ki dadr ab ee? Eke b'asr luku Nyam nɲɲ igɲ ec'a, egɲ nyam ɔtu eke k'egɲ ej nyam, ejeci nyam éɲɲ low e ki yegm agɲ, ejeci nyam élum Nyam e lís e low nyam ɔkm, ejeci nyam dád odad ɛbr eke wɛl uwm any em, ke ejeci nyam, in ítɲɲ odad a eke wɛl dad a. Gbekɔ ke fɛɲ élum Nyamel a abu agb ɔmn em. ²⁷ Eke wɛl am dad ów sɛbr eke wɛl uwm any em, agɲ yony oglog nyahan ɔtu eke ki

† 14:21 Nyam ec'ol:sakp oglog wɛl b'ɛsɲ Amani Sig a nimum "ol" (bɛbɛmn Rom 3.19). † 14:21 Esayi 28.11-12. agɲ eke b'ɛbr etu ec'ɛbr em: Nyam b'ow erm Asiri eyɲ eke b'ɛbr etu ɛbr a im eb Israel nimum. Ow b'ow el Israel eyɲ e jej ok a e mɛny ewr.

kok, kɔ ke ow ɛl ɛɣɣ nyam nyam, ke ɛɣɣ ʌnɣ am itɣn yec'a eke -n'am dad a. ²⁸ Sica ek'ɛɣɣ anm yogɣ eke k'itɣn ɛl e sodad a, ow akpl eke -li ki yewal tiɣ agɣ a ec'araɣn, ke ɛɣɣ ɛɣɣ dad odad a lokm ɛm in obi in obi lele Nyam ab eci. ²⁹ Agɣ a eke ɛl, bi dad sodad eke b'annɣ Nyam ogɣ ow a ec'a, agɣ yony oglog nyahan ɔtu eke ki dad ɔw a eke -n'ɛɣɣan a, ke agɣ likpr a ɔny ɛl e dad ebl a igbl ogɣ ɛkn. ³⁰ Eke agɣ ab ɛm, Nyam ɔɣ ɛɣɣ nyam odad eke ki dad, ɛtɣ ɛɣɣ ɛjeci nyam odad anɣ nɛnym am dad a, l'ok odad ab es ke yec'a yeji dád. ³¹ Nawɣɛ, ɔtur eke ɔny fɛɣ k'ɛɣɣan sodad eke b'annɣ Nyam ogɣ ow a, gbɛkɔ ke ow ɛl ɛɣɣ nyam nyam ki dad, yec'ɛtɣ ke agɣ a fɛɣ ɪri low yɛgm ek'annɣ ɛm a, ke ɔny sos es atr. ³² Agɣ a eke b'ɛɣɣn sodad eke b'annɣ Nyam ogɣ ow a, ɔtu eke k'ɔnyɣn sos es bibm a eke -n'ɛɣɣan a e low kok ɛm. ³³ Nyam elm ɔw wuwal ɛs, kɔ ɛrm ɛs ɛy e Nyam.

ɛtɣ ɛsɛ elɛl eke ow b'ɛcr Nyam nuɣ igɣ ɛsɛl fɛɣ ec'araɣn ab af, ³⁴ ow it eke ɔyɔw ki yewal tiɣ agɣ araɣn. -N'ɔnym abusu eke -li k'igb -l'eb odad -l'ibrm low, kɔ -l'ok es tiɣ ke -l'iri low, ɛsɛ elɛl eke Jwifɛl ec'ol a am dad ab af. ³⁵ Eke -n'ɔny low eke -li k'ibrm -l'iri a, -l'ibrm ɛl ɛcɛl akɣ ɛm. Ow akplm

eke yɔw k'igb agɣ araɣn eb odad.†

³⁶ ɔny bi tutar a ke Nyam odad a, ɔny ogɣ yogɣ ow anɣ ow ee? ɔny ɔny cɛ eel agɣ ek'ɛɣɣn'n ee? ³⁷ Ek'ɛɣɣ nyam am ocr in sosi Nyam e kokoba ɔb ɛs, oglog ɛɣɣ ek'ɛɣɣn Abɣ Lala ec'ob ap ab ɛm e nyam, ke l'ɔtu eke li k'ɛkn odad na eke m'am nɔn m'awɣ ɔny a ɛsɛ ɛs Kɔtɔkɔ ec'ol af. ³⁸ Gbɛkɔ eke l'uwm any ɛben a, in yeji Nyam k'ow uwm'n any. †

³⁹ Agɣ lisijimɛl, ow ec'uwrɛm ɛm a, m'am dad m'ɛsɛ: ow akpl eke k'erurir ɛɣɣan sodad eke b'annɣ Nyam ogɣ ow a; ke k'ɛdɣnmɣn agɣ a eke b'ɛbr sɛbr eke wɛl uwm any a. ⁴⁰ Gbɛkɔ, ke ɔny ec'araɣn a, ɔw a fɛɣ ɛl sɛjem sɛjem lele sisigm ɛm ab.

15

Amani Mamn a eke bi ɔɔɣ ɛɣɣ a

¹ Agɣ lisijimɛl, m'am ɔkn ɔny Amani Mamn a eke m'ɔb ɔny in e kokoba a. ɛɣɣn ebr ɛtɣ yeɣɣnyɣn ɛm yeji, ucur ɔnyɣn in es. ² Amani Mamn na b'eb ɛlu ɔny es, eke b'ɛɣɣn ucur ɔnyɣn in es ɛsɛ elɛl eke m'ɔɣn ɔny ab af cɛ. Ek'ow elm ɛben, nawɣɛ ɔfr ɔfr cɛ am ubr.

³ M'ikɣ anym m'ɔɣ ɔny low yɛgm a eke ɛm obi yeji m'ɛɣɣn a: ɛy e sikpl a sosiɛm Krist uw, ɛsɛ elɛl eke Nyam Lɛl ikɣ anym dad ab af. ⁴ Wɛl ɛlu'l uwɔmu

† 14:35 ɛkn 1 Korɛnt 11.5 ɛm a yeji. any:odad na Grɛk ɛm wɛl ɔtu ek'itɣn k'uwr any.

† 14:38 in yeji Nyam k'ow uwm'n ɛjec'ɛm dad ɛsɛ: in yeji wɛl ɔtum eke

em, etj Nyam igbm'n luw em seḡj nyahan em, ese elel eke Nyam Lel ikj anym dad ab af. ⁵ L'okm sos okm li yeḡm Pier † etj ow e jam a erm esel lew yony a yeji ekn'n. ⁶ Emeny, l'okm sos okm li yeḡm in e jam esel ekj yen yen sakk yen ek'anj usu nyam a ekn'n wanci nyam af. El em ec'agj nyam nyam uw, gbekɔ nɔnɔ gbɛl anj owr ce. ⁷ Etj ow e jam a, l'okm sos okm li yeḡm Jak lele erm esel a fej ab ekn'n.

⁸ Sica eke l'okm sos okm li yeḡm agj likpr a fej toj bake ow uwr a, em yeji l'okm sos okm li yeḡm'm, em eke m'itm tasi a. † ⁹ Tasi em a, em, erm esel a fej em e likekli tasi. M'itm yej'eke wel k'esnj'm erm es, anke m'ijr Nyamel gbre nɔnɔ. ¹⁰ Gbekɔ Nyam e sɔrj ikj a anake oj ke m'el eḡj na eke m'el a, etj in e bibm na eke m'ejn a osu ey amamn em em. Tasi em a, mi kok juma m'akm erm esel a fej. Gbekɔ ow elm em obi tasi mi kokm juma a, Nyam e bibm a ek'anj em ab a kok. ¹¹ Amua fej a, ek'ow el em m'ɔb Amani Mamn a e kokoba oglog em lawlel likpr a ɔb yeji, ow elm na elm low a. Nene anake si b'ɔb Amani Mamn e kokoba a, etj nene anake ubr nawre a.

Ey yeji, Nyam b'ow igbm ey luw em

¹² Ey s'am ɔb amani si dad s'ese: Krist igb luw em. Gbekɔ ony em a, agj beb am dad ese: agj ek'in uw a, in onym igb ij. Ayaf - l'otu eke -li ki dad low nene ee? ¹³ Eke agj ek'uw a igbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em. ¹⁴ Etj eke tasi Krist igbm luw em, ke ey e Nyam odad eke s'am dad a onym liy kaka, etj low a ek'onyn ɔmn ow em a yeji, onym liy kaka. ¹⁵ Emeny eke agj ek'uw a igbm luw em, ow am yeḡm yej'eke s'el Nyam ec'adanju ayadju. S'el adanju ayadju, anke l'igbam Krist luw em etj si dad eke l'igbm ow. ¹⁶ Ee, ek'agj ek'uw a igbm luw em, ke Krist in obi yeji igbm luw em. ¹⁷ Etj eke Krist igbm luw em ke ɔmn ɔfr ɔfr ce onyn, etj emeny anjn ony e sikpl ab em ce. ¹⁸ Ow am yeḡm yej'eke agj a ek'oc el ec'ɔmn a nimum elu Krist em gbuḡj ke ca uw a irm. ¹⁹ Etj ek'ow el owr anj na ce eci s'oc ey e low ɔmn a s'elu Krist em, ke s'el agj fej em e gbre esel tasi!

²⁰ Gbekɔ nawre em a, Krist igb luw em. Agj a fej ek'uw ab em, Krist anake ikj anym igb a, etj eben a ow yeḡm eke agj likpr a ek'onyn ɔmn ke uw a yeji b'ow igb. ²¹ Low na wel am ekn eben, anke eḡj nyam ce, ek'el Adam ab em anake luw anj ow a. Etj

† **15:5** Pier:èkn 1 Korènt 1.12 lel ow ec'akr otar ab ab. † **15:8** em eke m'itm tasi a:Grek em a odad na ec'iri tasi el: em eke m'anj ese iy eke k'usum ke wel ew af. Krist okm sos okm yeḡm Pɔl eke n'anj sikpl kok owi em a, ow oj etj l'itjn erm em (èkn Ob Kok 9.1-18).

εγη nyam ce, ek'el Krist ab em anake agη b'ow igb luw em a. ²² Agη fηη b'uw, anke -l'okr af Adam ab. Eβen nyam coco, agη fηη b'ow εηη sel, anke -l'okr af Krist ab, ²³ gbεkɔ εγη εγη ec'elel eke ow ɔση es anη ab em: Krist anake ikη anym igb luw em a. Ow e jam a, λεγη a eke li b'ow l'εwl mεny l'ow a, agη a ek'el in ec'a, εl yeji b'ow igb γοη. ²⁴ Sica nuη εδη em a, Krist b'ow ηυηη es εw εηυη fηη, abusu εηυη fηη lele λεc εηυη fηη ab εy af. † Ετη li b'ow l'oc in ec'es εw a n'ɔη εs Nyam. ²⁵ Tasi em a, ow it eke Krist k'onym es εw ab ab toη ke Nyam ɔt in ec'efnu a fηη ok'r akr ew. ²⁶ Es abal el em ec'ifnu eke wel b'ow ηυηη a el luw. ²⁷ Nyam Lel em, kin ow eke wel b'awl: *Nyam ot fηη ok'r es akr ew.*† Gbεkɔ eke Lel a bi dad eke Nyam in ot "fηη" in ok ow es akr ew, ow ayl tasi eke Nyam anm "fηη" ab em, anke Nyam, in anake li b'ɔη Krist abusu ɔw a fηη af a. ²⁸ Ετη eke Iy a b'ow ɔny abusu ɔw a fηη af a, in obi in obi a, li b'ow l'is es Nyam ek'ɔη'n abusu na a ec'any af. Ετη εβεν a, Nyam b'ow εw fηη es nimum nimum.

²⁹ Sica eke ow elm nεnε, bla sɔsiem agη βεβ b'εγη eb wel ok el mij nuη agη ek'uw a ec'ee? Bla ow b'ow eel εl eke agη ek'uw a igbm luw em ee? ³⁰ Ετη εy obi

gbε, bla sɔsiem εεγη a fηη s'am ir εb ek'ɔtu eke k'ibi εy ee? ³¹ Σεγη fηη, luw anη'm saw. Agη lisijimel na low nawρε. Ετη ow el low nawρε yej'eke ntɔtη b'ok'm ɔny eci, εy εs Kɔtɔkɔ Jesu Krist em. ³² Efes εb em, m'ogη mum agη ek'anη εσε mindey εηυη af ab. Eke ow el agη em ec'ow ce eci, ke bla m'εηη em tasi ee? Eke agη e b'uw a igbm luw em, si dád s'εse: *s'ijr ke s'εγηη, anke efi si b'ow s'uw.*†

³³ Εwr erm ɔny ec'ow e dad em! Mεcrer ηυηη bi ηυηη εγη ek'am ir εb εεnyη a. † ³⁴ Εwal ebar ɔny e nuη em es ok ab em εσε elel ek'ow it ab af, ke kί kokmn sikpl ij! Εε, ɔny em a agη anη ek'uwm Nyam any. Ετη na eke m'am dad a, ɔny ec'és.

Ayaf agη ek'uw a b'igbr luw em ee?

³⁵ Gbεkɔ εγη nyam ɔtu eke k'ibrm εσε: ayaf agη ek'uw a b'igbr luw em ee? Bogη e sos megl -li b'ow -l'eli ee? ³⁶ Kι tutr ɔw εs'εγη ek'onym nuη em af! Eke b'εwl egb liy a, ow elm eke li b'uw ye, gbuη ετη li b'eli l'el likη ek'anη owr ee? ³⁷ Ετη bla b'εwl ee? Ow elm likη a eke b'ow agb a εwlm, kɔ egb liy nyam ce b'oc εlu wus em, ow ɔtu eke k'el ble liy oglog egb liy kaka fηη. ³⁸ Ετη ow e jam a, Nyam b'ɔη egb liy a sos yec'eke l'erur e li k'ɔη ow a,

† 15:24 Bèbmn Efes 1.21; Kolos 1.16. 22.13. † 15:33 Anja, Grék iy Menandr Pol oc dadr odad a.

† 15:27 Selu 110.1. † 15:32 Esayi ek'el sow awl es a ec'odad nyam anake

ετη λι β'ων egb liy feη sos eke k'el ow ec'a.

³⁹ Mob feη ek'annj owr a elim sos nenj nyam. Agη e sos a lele mindey ec'ab ab elm nenj nyam; ετη οr lele socn ab ec'a yeji bebmm.

⁴⁰ Eke wel οtu e ki dad εσε mob ek'annj afr a eli "sos" εσε wus anj ec'a ek'annj ab af yeji, el e jejn a elm nenj nyam. ⁴¹ Ligbn e jejn a elm kpeη awl ec'ab ab, ετη el yony mum e jejn elm kpeη mlél ec'ab ab. Eτη lél nyam nyam e jejn a bobo yeji elm kpeη mlél ejec'a ec'ab ab.

⁴² Legη a ek'agnj b'ow igb luw em a, eben eke ow b'ow εcr ana. Yec'a eke wel b'elu nomu em εσε likη liy af a, el sos megl ek'it eke k'ugn es. Gbeko eke li b'igb luw em a, li k'otum l'ugn es ij. ⁴³ Yec'a eke wel b'elu nomu em a, el sos megl ek'elm low kaka. Gbeko eke li b'igb luw em a, anygbel b'iy'r em gbōη. Yec'a eke wel b'elu nomu em a, el sos megl ek'onym sos kaka. Gbeko eke li b'igb luw em a, lec b'iy'r em gbōη. ⁴⁴ Sos megl eke wel b'elu nomu em εσε likη liy af a, el sos megl nenε ce. Gbeko eke li b'igb luw em a, Abη Lala b'ōη'n n'annj owr. Ow ony sos megl nyam ek'el sos megl nenε ce. Gbeko ow ony sos megl nyam yeji eke b'ēηn owr anη Abη Lala em. ⁴⁵ Nyam Lel em wel dad nine: *Adam ek'el krekre ec'egη a, el egη nenε ce ek'ēηn owr anη.*† Gbeko

Adam es abal el a, in εηη owr anη Abη Lala em ετη λι β'ων agη ejec'a owr anη. ⁴⁶ Gbeko ow a ec'es onym em a, Adam a eke b'ikη anym ow a elm in a eke Abη Lala onη anη owr a, ko Adam a ek'el egη nenε ce a. In e jam a gbuη ετη Adam es abal el a eke Abη Lala onη anη owr a b'ow. ⁴⁷ Nyam kok krekre ec'egη a wus e siflefl ab, gbeko yony em ec'egη a afr n'annj l'ow. ⁴⁸ Wus ec'agnj a feη eli sos megl ek'otarir es egη a ek'annj wus em ey okm ec'ab ab. Afr ec'agnj a feη ek'annj a eli sos megl ek'otarir es egη a ek'annj afr ow ec'ab ab. ⁴⁹ Eτη εσε el el eke si b'otarir es egη a ek'annj wus em ey okm ab ab a, legη anym em a, si b'ow s'otarir es egη a ek'annj afr ow ab ab yeji.

⁵⁰ Agη lisijimel, kin low tasi eke m'am dad: ob yec'eke wel kok sos megl lele mebl ab em a, k'otum eym Nyam e gbrenjbi usu a. Eτη yec'a eke b'ugn es a, k'otum εηηm owr anη ek'onym uwr a.

⁵¹ Sica m'am ow mi dad ony low nyam eke lol es: si k'ow s'uwm ey feη, gbeko Nyam b'ow itηη ey feη e sos megl a. ⁵² Low na b'ow εc fafa, ow b'ow εc fafa marem, wanci ab af eke kokr es abal el a b'ow ikη a. Eε, kokr a b'ow ikη ετη agη a ek'uw a b'ow igb owr anη ek'onym uwr a eci, ετη ey feη si b'ow s'itηη. ⁵³ Tasi em a, ow

† 15:45 Adam krekre a ec'a, èkn Nunj Jb 2.7. Adam es abal el a, in l'el Krist.

it eke εϑ e sos megl a eke b'uw ke b'ugη es a, k'itηη el sos megl eke k'ow uwm λεγη kaka ke k'ow uγηη es ij. ⁵⁴ Sica εϑ e sos megl a οtu eke k'uw ke uγη es, gbεkο, -li b'ow -l'itηη -l'el sos megl eke b'ow anη σεγη φηη. Eke low na b'ow εϑ a, ow b'ow οη οω a φηη εϑ εσε elel eke Nyam Lel dad ab af: *any eb οny luw emn nimum nimum.*† ⁵⁵ *Luw, bogη η ec'any eb ab a ee?* *Luw, bogη η eci mbe ab a ee?*† ⁵⁶ Luw eci mbe a, sikpl oγη ow b'anη ow, ετη sikpl b'εηη in ec'abusu a ol oγη. ⁵⁷ Gbεkο s'οη Nyam eke b'εcr εϑ Es Kοtοkο Jesu Krist em οη εϑ any eb a bia.

⁵⁸ Ow sosiem, erur em ec'agη lisijimel, εlul λεc οkm, inymn es kikri! Σεγη φηη, kοkr Es Kοtοkο e juma a mεwl em. Οny obi yeji uwr any eke in e juma eke am kokr a, elm gbre οfr οfr ek'am ijr.

16

Os eke wel οkl eke k'elum Jerusalem e Nyamel a abu

¹ Sica si dadr os a eke wel am οkl eke k'elum Jerusalem e Nyamel a ec'οmn εσεl a abu a e low. Kοkr low nenymbri nyam a ce eke mi dad m'οη Sinyamel ek'anη Galasi wus af a: ² dimas φηη, εγη εγη ακη ετη, b'ow oc os am εw es saw; ow οη ke wel k'εkum eke mi k'anη m'ow gbuη ke wel as os a luku.

³ Λεγη a eke mi b'ow m'ow a, agη a eke σοsumn otr a, mi b'ow m'erm el Jerusalem. Mi b'ow m'οη el abusu e lel, ke -l'oc οny ec'ob ap a -n'im. ⁴ Sica ek'ow it ek'em obi yeji mi k'im a, ke -n'im lel em ab.

Pοl am bebη eke k'im usu

⁵ Mi b'ow m'ow οny oγη yogη eke mi b'εc Maseduan a, anke mi b'ow m'εcr yogη eci. ⁶ K'aw ke m'ανη οny ab σεγη beb, oglog ke ow εl lefr λεγη iy a nimum. Ow οη ke εlumn'm abu m'οκη any m'im em ec'usu a. ⁷ Tasi em a, m'erurm eke ow k'el εκη ce mi k'εκη οny ke m'afη es m'aam. M'am οny tutr eke mi k'anη οny ab σεγη beb eke Es Kοtοkο εγη ce.

⁸ Gbεkο mi b'ow m'anη Efes toη ke Pantekot ec'es gbεgbl a οω, ⁹ anke em e juma kok ec'abusu nοnο eru'm es anη, eke agη nοnο am atar em ab yeji.

¹⁰ Eke Timote ow a, εwr in e līs e low erm, yec'ετη ke l'εκη eke ebr ir senyn senyn οny oγη yogη, anke in yeji Es Kοtοkο e juma n'am kok εσε em af. ¹¹ Εγη kaka οny em a k'iir ir es. Kο οηηη in ob eke k'elum'n abu, l'εwl l'ow n'εηηη'm erm es εϑ em, anke m'am eku'r in lele agη lisijimel a eke b'ow εwl' ab ab.

¹² Sica εϑ lisijim Apolοs e līs ec'a, † m'atr'r sos es sakp nοnο eke li k'ow l'εκη οny agη lisijimel beb ab ab,

† 15:54 Esayi 25.8. Septant em ec'odad eke wel oc. † 15:55 Ose 13.14. Septant em ec'odad eke wel oc. † 16:12 Apolοs:Εκη Ob Kok 18.24; 19.1; 1 Korent 1.12; Tit 3.13.

gbekɔ sicaca em a, li k'erurm eke li k'im usu. Eke abusu b'ow eru'r es a, li b'ow l'ow.

Ów ɔm es abal el lele esɛn ab

13 ʌnɛn any owr, inymn es kikri ɔmn em! ʌtar sos es, ɔnyɛn lɛc! 14 Kòkr fɛɛn erur em.

15 Agɛn lisijimɛl, emɛny kin low ɔm nyam: ɔny uwr any eke Stefanas lel in ec'akɛn ab ab el Akayi † wus ogog ec'agɛn krɛkrɛ eke itɛn erm em, ke ɛɛn ɔmn ɛsɛl ɛjɛc'a e juma eke -li ki kok -n'ɔn a e low -l'ɛbr. 16 Ow sosiɛm, ɛlumɛn agɛn nɛnɛ a lele agɛn a fɛɛn eke am atr sos es kok juma el ab a.

17 Sos em am iɛn'm Stefanas, Fɔrtunatus lele Akayikus ab ec'ow na eke ow am ɛkn'm a eci. † El eci saw eke -n'anɛn'm a, ow anɛn ɛsɛ ɔny yɛji saw cɛ ɔny anɛn'm af. 18 ɛɛ, -n'ɔn'm erm es ɛy ɛtɛn ɔny yɛji -n'ɔn ɔny. Ow akpl eke k'uwr agɛn nɛnɛ a e leg ab any.

19 Azi wus af † e Sinyamel a fɛɛn am ɛsɛn ɔny. Akilas, Prisil lele agɛn a eke b'as luku el ec'akɛn a, am ɛsɛn ɔny sɛnyɛn sɛnyɛn ɛs Kɔtɔkɔ e nin em.† 20 ɔmn ɛsɛl a fɛɛn ek'anɛn anɛn a am ɛsɛn ɔny. ɛsɛnninɛn ɔny ɔfr ke ɛyarir af

ɛsɛ Krist em ec'agɛn lisijimɛl lele lisijɔwɛl ab af.

21 Em Pɔl, em obi ec'abu em mi nɔn ɛsɛn na.

22 Eke ɛɛn nyam ɛrurm ɛs Kɔtɔkɔ, ke Nyam igrɛn ɔwl'l! *Marana ta!* ɛy ɛs Kɔtɔkɔ òw.

† 23 Ke ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ɛdn ɔny ɔwɔrɔ!

24 M'erur ɔny fɛɛn ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist em.

† **16:15** *Akayi*:el Gres esr em a e wus ogog. Af yogɛn anake Korent ec'ɛb a anɛn a. † **16:17** *Stefanas, Fɔrtunatus lele Akayikus ab*:wɛl bi tutr eke agɛn nyahan na anake oc Korent e Nyamel a e lel ek'awɛn Pɔl a is'r a. † **16:19** *Azi wus af*el wus ogog nyam eke Rom ec'es ɛw ɛs a ɛw es. Yɛfɛnyɛnɛn em a, usu na anake wɛl b'ɛsɛn Turki a. Efɛs ec'ɛb a eke Pɔl anɛn em nɔn lel na a, el wus ogog yogɛn e sɛb a e lɔɛn agɛn. † **16:19** *Akilas lele Prisil ab*:ɛkn Ob Kok 18.2, 18-19. † **16:22** *Marana ta*:na odad ek'el Arame ɛbr em, ow e nyandre el: *ɛy ɛs Kɔtɔkɔ òw!* Jesu lele Palestin e kretienɛl krɛkrɛ ab ab ec'ɛbr nyam ek'ɛbr.

Pól e lél yony em ek'awñ Korént eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Erm es Pól ij akpo nyahan Efes eb em, in e sakp nyahan em ec'usu im ab em, ec a eke li b'ec susu susu n'am ob Amani Mamñ eci kokoba a. Yogñ anake ni non krekre em Korént e lél a n'awñ Nyamel ek'anñ Korént a. Eke ow ibn tél a, wuwal owi ey Efes eb ab em, toñ Pól tél ce ke írmn in e sel a (Ob Kok 19; 2 Korént 1.8-10).

Ow e jam a, Timote anñ Korént ow lele amani enñ ab eke em bubr owi a in anñ ce etñ nyimn esél beb in am cacak ow. Ow ñ Pól in obi im yogñ etñ om el ów eke -li k'itñ es an. In ec'im na eke n'im n'am ekn wél ab em anake Nyamel ab em ec'idr es nyam kok'r és, ñwr'r sos es a (2.5-11; 7.12). Low na nun af, Pól ewl kpri im Efes etñ ni non lél ejeci nyam sos es ñw non ab (2.4; 7.8); Tit anake oc lél a im a, kó lél ikñ a, yefenyana em a, s'uwm usu nun nyam ek'ow ey ab any. Ow e jam a, Pól ngbon Efes etñ us ejagb aam Korént, gbeko l'ecr Maseduan eci eke li k'ekn Sinyamel ek'anñ Filip eb em lele Tesaloni eb em ab a. Yogñ, l'obr Tit (7.5-6) ek'ism amani amamn ab eke lél es abal el a in ñsu ey

amamn Korént yogñ (7.7).

Eben yeji, Pól uw any eke agñ anñ Korént yogñ eke am cacak'r. Etñ ni non lél na eke s'esñ Pól e lél yony em eke awñ Korént eyñ a. Lél na anake el silél a eke ni non n'awñ Korént e Nyamel a ec'es abal el a.

Nun 1 toñ nun 7 a, am otar low sosiem eke n'ony wél ec'im ekn e low a eke li bebñ l'ew es a l'itñ lele low nun af eke ni non lél lebl kpankpan n'awñ wél a. Gbeko, sos em inñ'n eke lél ikñ a ñsu ey amamn a.

Pól am tutr eke k'im anñ el ab ibn etñ n'am atr wél sos es eke -li ki yibr ob ap a eke wél am kok Jerusalem ec'ogboru a sosiem ec'a, ke -l'elu el ec'erm mamñ a ñkm (Nun 8 toñ nun 9).

Nun 10 toñ nun 13 em a, Pól agbr lebl es lél ab em etñ n'am dogñ in ec'erm es e l'el ec'abusu eke n'ony a e low. Etñ li dad eke in e jam ec'ow eke in b'ow in ow wél ec'aranñ a, in b'ow in elu in ec'abusu ñny a ñkm eke ow'n it ek'in ki kok eben. Eke n'awñ lél a, ow ibnm etñ l'ow l'ey Korént etñ n'anñ lefr legñ iy a nimum ese elél eke li bebñ l'ew es ab af (1 Korént 16.5-6). In eci Korént eke n'im n'am ekn a anake ni non Rom eyñ eci lél a.

Esññ

¹ Em Pól, m'el Jesu Krist ec'erm es anke Nyam erur. Ey lisijim Timote ab e nin em, m'am awñ Nyamel ek'anñ Korént a lele Nyam

ec'agn a feñ ek'anñ Akayi nimum ab a lel na. †

² Ke Nyam ey Es lele Es Kōtōkō Jesu Krist ab édn̄ òny òwro ke òñ òny erm es ey!

Pōl am òñ Nyam bia

³ Si kóklm Nyam ek'el ey Es Kōtōkō Jesu Krist ec'Es a! L'el egn̄ Es ek'ij gbren̄gbi sōññ ikñ em etñ l'el Nyam eke b'atr ey sos es low low feñ em. ⁴ Li b'atr ey sos es ey e ses babur feñ em, yec'etñ ke ey yeji s'átr agñ ek'am ij gbre a sos es. Etñ eben a, si b'òñ el yec'a eke ey obi yeji si b'eb Nyam ogn̄ a. ⁵ Tasi em a, elel a eke si b'ij gbre òññ Krist e nin a ec'a, eben nen̄yembri nyam si b'èññ sos es atr òññ in em. ⁶ Eke s'anñ es abur em, ke òny e sos es atr lele òny e sōg ab eci. Eke s'am èññ sos es atr, ke òny e sos eke si k'atr òny es égn̄ñ gbre nen̄yembri nyam a eke s'am ij ese òny af a ebr eci. ⁷ S'òny òmn̄ tasi ey em eke si bi tutr òny e lís owi a, an̄ke s'uw low nyam any: ek'am ijr gbre ey ab a, òny yeji sos es atr eke s'èññ a el òny eci.

⁸ Agñ lisijimel, ow it e k'uw̄r any eke Azi wus af a, † s'ègn̄ñ gbre ijr egn̄el òññ s'eb, gbre ijr ek'el e leg a agb afññ ey e læc ab es, toñ ke s'irmn̄ ow̄r anñ ec'òmn̄ feñ. ⁹ Etñ ey obi yeji s'uw̄ any tasi eke si b'ow̄ s'uw̄. Eben a, si k'òtum s'ocm̄ ey

ec'òmn̄ s'elum ey obi em ij, kō Nyam eke b'igbm̄ agñ luw̄ em a sōny coco em si k'oc s'elu. ¹⁰ Nyam anake òny oc ey es luw̄ na em a etñ emeny li b'ow̄ n'òny l'oc ey es. Èe, s'òny òmn̄ in em eke emeny li b'ow̄ n'òny l'oc ey es. ¹¹ Òny yeji, eke bi ññan̄ Nyam òññ ey, ke abu elumn̄ ey a. Etñ si b'ow̄ s'èññ bibm̄ Nyam em, agñ òññ eci ññan̄ a sōsiem. Etñ na sōsiem agñ òññ b'ow̄ òtu òñ Nyam bia ey eci.

Pōl itññ in ec'usu im ec'ów̄ a eke li bēbm̄ a

¹² Eke low nyam anñ eke k'òñ ntotñ ok ey, ke ey ec'ów̄ tutr a ec'ów̄ eke ókm̄ ey af a. N'am dad ey tasi eke si kok low elum em lele nen̄yembri nyam em ab agñ feñ ab, ab brobro òny e lís. Na low ek'anñ Nyam ogn̄ ow, Nyam eci erm mamn̄ a anake nyimn̄ ey a, kō ow elm̄ agñ e sēwr a gbē. ¹³⁻¹⁴ Tasi em a, awal yec'a eke si òññ ey e silēl ab em a, irir etñ si lōlam òny low kaka es em yogñ. Low nyam gbē anñ eke irimn̄ okm̄ òny es sos em, kō m'am òny òmn̄ eke ow b'ow̄ ok òny es sos em tasi: legñ a eke Es Kōtōkō Jesu b'ow̄ ow a, † ntotñ b'ow̄ ok òny ey eci, ese elel eke ey yeji ow b'ow̄ ok ey òny ec'ab af.

¹⁵⁻¹⁶ Eke m'uw̄ òny eci ntotñ ab any tasi a, mi bēbm̄ eke mi k'ikñ anym m'ec òny

† **1:1** Akayianñ Grēs esr em a. Pōl eci yogñ eke òg es im ec'a, èkn̄ Ob Kok 18.1-18.

† **1:8** Azi wus af a:èkn̄ 1 Korēnt 16.19 lel ow ec'akr otar ab ab. † **1:13-14** legñ a eke Es Kōtōkō Jesu b'ow̄ ow a:èkn̄ 1 Tesaloni 2.19-20.

ogŋ a, ke m'anŋ yogŋ m'im Maseduan, ba em e meny ewl ow em a, ke mi gbár es ony ogŋ yogŋ. Eben a, ow b'ow ony abusu kokr sos em iŋn sakp yony etŋ b'ow elumn'm abu m'im Jude. † 17 Eke mi bebŋm low na a, kó mi tutrm ów ee? Oglog eke mi bi bebŋm ów a, kó em obi ec'erur a eke mi kí kok a sosiem mi b'egŋ "εε", ke emeny m'ítŋn m'εε "njan" ee? 18 M'am eb Nyam danŋku, odad eke s'am dad ony a, elm "εε" lele "njan" ab. 19 Silas, Timote lele em ab, s'ób ony Nyam Jim Jesu Krist ec'amani a. Ow akpl ke úwr any eke Jesu elm "εε" lele "njan" ab, kó seŋŋ feŋ "εε" cε li b'el. 20 Tasi em a, Jesu el ów a feŋ eke Nyam ewar ey ew es a eci "εε". Etŋ Jesu em anake si bi dad ey eci "amen" a, ke si bi kóklm Nyam ec'anygbel a. 21 Nyam in obi anake b'onŋ ke ony lele ey ab, si b'onŋ lec Krist em a. In anake li sòsum l'ot ey, 22 ke l'ew ey in e meny ewr a ek'am yegm eke s'el in ec'a af a. L'oc Abŋ Lala l'elu ey erm em, eke k'el aja a eke li b'ow n'onŋ ey a eci asmanu.

23 Bla sosiem etŋ mi k'ewlm mi k'owm Korent ee? M'am eb Nyam danŋku, l'uw'm any etŋ l'uw any eke

m'onŋm yadŋ. Mi k'owm, anŋke m'erurm eke mi k'ijr ony gbre. 24 S'ólŋm eke si k'onŋ ony low lec em ubr nawre. Tasi em a, ijr lec onŋ em, gbekó s'am erur eke si k'okr af si kok juma ony e sos em iŋn a eci.

2

1 Kin low yec'eke mi bebŋm a: m'erurm eke mi k'ewl m'ow ony ogŋ yogŋ, eke emeny ow b'ow ówr ony sos es. † 2 Eke em m'ówr ony sos es, ke bwo ec'egŋ b'ow onŋm sos em iŋn, eke ow elm ony a cε eke m'ówr ony sos es ab ee? 3 M'erurm eke mi k'ow m'ekn ony, ke m'ówr ony sos es. Ow akplm ek'agŋ a ek'it eke k'onŋm sos em iŋn a, k'el agŋ a eke b'ówr'm sos es a. Na ec'anake m'awŋ ony lel es abal el a. † M'uw any tasi eke low yec'eke b'onŋm sos em iŋn a, ony yeŋi b'onŋ ony sos em iŋn. 4 Eε, mikŋ ab mi nón lel a m'awŋ ony, sos es ów lel erm mij ab iy'm erm em gbón. Gbekó m'awŋm ony lel a eke mi k'ówr ony sos es, m'awŋ ony yec'etŋ ke ékan erur ligbel a eke m'onŋ ony ec'a.

Pól am oc low ap egŋ a eke wewr'r a

5 Nawre, egŋ na eke is sos es ów owi na a, ow elm ów a

† 1:15-16 Pól ony tutr eke k'im Korent (èkn 1 Korent 16.5-9); anŋ n'am otar low a nuŋ af eke li k'ewlm li k'owm li k'eknm wel a akr (èkn akr 23-24 em a).

† 2:1 eke emeny ow b'ow ówr ony sos es: low any uw esel beb tutr eke Pól im Korent kok seŋŋ abi ka eke ni nón 1 Korent uwr a (èkn 2 Korent 13.1). Gbekó wel ebŋm Pól senyn senyn etŋ Nyamel ec'egŋ nyam kok'r éś eke Nyamel dadm low kaka (èkn akr 5 toŋ akr 11 em a). † 2:3 Pól am dad lel nyam eke n'awŋ wel a e low. Lel a, s'uwŋm yogŋ nuŋ nyam eke l'ey ab any.

m'erurm eke mi k'agbr gbɛ, kɔ m'am dad m'ɛsɛ li kok Nyamel low nɔɔ l'akm ɛm obi a. ɛtɔ ek'ow elm ɔny fɛɔ yeji, ɔny ɛm ec'agɔ beb gbɛ low a ɔn es. ⁶ ɛgɔ ikɔ a ec'a, abr a cɛ eke ɔny ɛm ec'agɔ ɛnym'n a ɔɔɔ cɛ ŋ. ⁷ Ow sosiɛm, caca ɛm a, ow akpl eke k'ocr apr ir ke atar ir sos es; ek'ow elm ɛben, sos es ɔw ligbɛl ɔtu eke k'owr'r sos es nimum nimum. ⁸ Sica m'am ibrm eke k'ɛlul erur ɔkm in e lís. ⁹ Tasi ɛm a, kin low a nɔɔ af eke m'awɔ ɔny lɛl a: m'erur eke mi k'ɛkn eke b'ow ɔnyɔn ɛlumn low low fɛɔ ɛm. ¹⁰ Eke b'apr ɛgɔ low, ɛm yeji mi b'ap'r. Eke low anɔ eke mi k'ap yeji, mi b'oc m'ap ɔny sosiɛm, Krist ec'any af. ¹¹ ɛtɔ nɛnɛ a, Satan ɔtum ɛjum ɛy. ɛɛ, s'uw in e sow tutr ab any tasi.

Pɔl im Troas ɛb ɛm

¹² Eke m'im m'ɛy Troas ɛb ɛm, Krist ec'Amani Mamn a ec'ɔb ec'a, ɛs Kɔtɔkɔ ɔɔ'm m'ɛɔɔn juma na e kok ec'abusu mamn. ¹³ Gbɛkɔ m'ɔny ɛrmij nɔɔɔ, anke m'ɔtum m'ɛɔɔnm ɛy lisijim Tit. Na sosiɛm m'ibrm Troas ec'agɔ a abusu ɛtɔ m'eb ɛjagb m'im Maseduan wus af.

Jesu Krist b'eb any ɔɔ ɛy

¹⁴ S'ɔɔɔn Nyam bia! Sɛgɔ fɛɔ, li b'ɛcr Krist ɛm l'ot l'ok

ɛy in ec'agɔ a ek'eb any ke am ij facue ab ɛm, ɛtɔ li b'ɛcr ɛy ɛm n'ɔɔɔ wɛl uw Krist any usu a fɛɔ. Ow anɔ ɛsɛ ɔɔɔɔ mamn eke b'eb es usu a fɛɔ af. † ¹⁵ ɛɛ, ɛy s'anɔ ɛsɛ mijey sɔɔɔɔ eke Krist am ɔɔ Nyam af. ɛtɔ ow eci ɔɔɔɔ a ok sakp yony: agɔ a ek'anɔ sel ɛɔɔ ec'ɛjagb ab af a lele ɛl a ek'am irmn ɛl e sel ab ab eci. ¹⁶ Agɔ a ek'am irm ec'a, ow el luw e ɔɔɔɔ eke b'ism luw ab. Kɔ agɔ likpr a ec'a, ow el owr anɔ e ɔɔɔɔ eke b'ism owr anɔ ab. ɛtɔ kɔ bwo ec'ɛgɔ ɔny abusu eke ki kok juma nɛnɛ ee? ¹⁷ ɛy s'anm ɛsɛ agɔ nɔɔɔ gbɛl eke b'oc Nyam odad am ɔɔl an, os eke -li k'ɛɔɔn sosiɛm ec'ab af. ɛy, Nyam am ɛkn eke s'am dad odad eke b'anɔ in ogɔ ow a nɛny nyam ɛm, ɛtɔ s'am dad lele Krist ec'abusu ab ab.

3

Sinn owr a e juma kok ɛsɛl

¹ Nɛnɛ eke s'am dad a, kɔ ɛy obi ɛy obi s'am aw abusu s'eb ab ee? Agɔ beb ec'a ow it eke -li ki yeɔm ɔny ɛl ec'abusu ɔny e silɛl oglog -l'ibrm ɔny e lís. Kɔ ɛy yeji ɛben si ki kok ab ee? ² ɛy e lɛl a, ow ow el ɔny. ɛy e mɛrm ab ɛm wɛl nɔɔ, agɔ a fɛɔ uw any ɛtɔ b'awl. ³ ɛɛ, ow ayl, Krist in obi nɔɔn lɛl

† **2:14** *Ow anɔ ɛsɛ ɔɔɔɔ mamn eke b'eb es usu a fɛɔ af:* eke wɛl b'ogɔ ar uw r a, ar ogɔ ɛsɛl a eke eb any a b'ɔɔɔn es, ɛl e madu a eke -n'ɔɔɔn ar ɛm a anɔ ɛl jam, ke -n'am ok baɔɔn. ɛb ɛyɔ a sos ɛm iɔɔn ɛm, bi kɔkɔpab suw amamn ám wɔwɔl ɛbɛrɔ ɛm a ke ám ofɔ sɛkp sɔɔɔɔɔ. ɔɔɔɔ mamn a eke b'ɔɔɔn ok ɔkm a akpl agɔ a ek'eb any a eci; kɔ madu a ec'a, ow b'el luw e ɔɔɔɔ.

na, ετη εϋ anake s'oc s'ow a. N'anm εσε lel eke wel oc lel mij non ab af, kō Nyam ek'anη owr ec'Abη a l'oc ni non. Ow elm lebn af ni nonm, † kō agη e merm ab em ni non.

4 Nyam ec'any af a, s'ony omn low na em, anke Krist oη εϋ omn ony ligbel. 5 Si kí tutrm eke si k'ony abusu si kok low εϋ sony coco, kō Nyam anake oη εϋ s'ony abusu si kok low a eke s'am kok a. 6 In anake n'oη εϋ s'ony abusu s'am kok sinm owr na e juma a. Sinm na anm ol eke wel non a e low em, kō Abη Lala e low em n'anη. Ol eke wel non a b'ism luw ab, kō Abη Lala, in, b'ism sel ab.

7 Ol a eci sodad a lebn af wel non, ετη luw ce l'ism ab. Gbeko eben yeji, Nyam ec'anygbel a jejn Mois ec'any ab af. In ec'any a am jejn afηn es toη Israel ec'ey a otum eke ki ler'r, eke jejn a ob nuη am is es a bobo yeji. † 8 Gbeko Abη Lala e juma a eke am kok a b'ow εηη anygbel agb akm na. 9 Eke ol eke b'ism agη luw ab a e juma a εηη anygbel ligbel, ow ayl tasi eke Abη Lala eke b'oη agη el nyim nyim a eci juma a, b'ow εηη anygbel eke b'ow agb nono ligbel. 10 Ow oη a, anygbel a eke legη sig em a jejn a, elm low kaka ij anygbel liplemu

na ec'any af. 11 Eke ów a eke ibnm a anygbel iy em gbōη, eben ke el a eke bibn a, b'ow εηη anygbel ek'agb nono ligbel.

12 Low omn na ab, s'ony omn iy εϋ em gbōη. 13 Εϋ si kókm εσε Mois eke oc gbad bubur any es, yec'ετη ke Israel ec'ey a k'onym abusu eknm anygbel a e jejn a eke ibnm, ke am uwr a. 14 Gbeko el e nuη em ony a otum irim low kaka. Ετη toη yefenyina em, eke -li b'awl sinm sig e silēl a, † gbad nyam a ce emeny bi bubur ów a es, anke gbad a, Krist ab ec'af okr a ce b'ony oc'r es. 15 Tasi em a, toη yefenyina em, sakp sakp feη eke Israel eyη b'awl Mois e silēl a, gbad nyam bi bubur el e nuη em ony ab es. 16 Gbeko sakp sakp feη eke εγη nyam b'ewl ow Es Kōtoko ogη a, gbad a b'oc es. † 17 Odad na eke el "Es Kōtoko" a, ke Abη Lala ana. Ετη eke Es Kōtoko ec'Abη a anη usu nyam, in anake li b'oη εϋ s'ηgboη εϋ e madu el ab em a. 18 Εϋ feη ec'any a gbε gbad anm buburm es, ετη Es Kōtoko ec'anygbel a am oη'n li jejn εσε akroηno em es am ler af. Ετη Es Kōtoko ek'el Abη a b'itηη εϋ. Li b'oη s'anη εσε in af, anygbel ligbel nyam eke seγη feη anη εσε in ec'ab af ab em.

† 3:3 Aηa, Mois ec'ol a e low Pōl am tutr. Ekn Okm Ok 24.12. Kokoba ob es Jeremi dad eke Nyam in b'ow in non ol owr a agη e merm ab em. Ekn Jeremi 31.33; Ezekiel 11.19; 36.26-27. † 3:7 Ekn Okm Ok 34.29. † 3:14 *sinm sig e silēl a:el -l'el Amani Sig e silēl a.* † 3:16 Ekn Okm Ok 34.34.

4

Jesu ab s'am ijr gbre

¹ Nyam, in ec'erm mamn ab em, abul ey juma na; ow sosiem anake sos owm ey es a. ² Ey si wal yadn owi fen eke wel b'oc kokr es owi es lol em a s'elu es. S'am kok low nenyembri nyam em etn s'onym Nyam ec'odad ebl a s'itnm. Kɔ nana, si b'elu low nawre okm kpata, etn eben a, ow b'on agn fen el e tutr ab em, b'uw agn yec'eke s'el ab any. ³ Gbekɔ eben yeji, ey ec'Amani Mamn a b'el ob eke lol es agn beb a eke am irmn el e sel a eci. ⁴ -N'onymn omn anke Satan, wus na e nyam nɔn a efal el e nun em ony a any, etn ow on -l'eknmn Amani Mamn ab em ec'usuayl a eke am jejn ow a. Amani Mamn a am dad Krist ek'in obi a el Nyam ec'es otarir kpen ec'anygbel a ec'odad. ⁵ Tasi em a, amani a eke s'am ob a, ow elm ey obi, kɔ Es Kotoko Jesu Krist s'am ob. Etn ey, s'el ony e juma kok esel Jesu Krist sosiem. ⁶ Nyam dad nine: *ke usuayl afn ncebn ec'arahn!*[†] Etn ow el in obi eke l'afn ey e merm ab em ey ec'es ekan eci, ke n'on ey s'ekn in ec'anygbel a ek'am jejn Krist ec'any a.

⁷ Gbekɔ ey eke s'am abu ob ony na a, s'ann ese kpen em mew af. Ow b'on wel b'uw any senyn senyn eke abusu gbɛl na ow elm ey em ow anm eym okm, kɔ

Nyam ogn a ow b'ann ow. ⁸ Ses babur b'eb ey susu fen, gbekɔ -li kiknmn ey es. Etn eke si b'ann sel at em a bobo yeji, s'ignm low a s'elum es. ⁹ Wel b'ijr ey gbre ey ec'omn a sosiem, gbekɔ Nyam ignm elum ey es. Wel b'on ok ey wus, kɔ s'uw m gbɛ. ¹⁰ Gbre ij na em, si b'uw Jesu e luw a ek'ann ey sos megl em ab any, yec'etn ke s'otu s'uw in ec'owr ann a ek'ann ey sos megl em a yeji any. ¹¹ Tasi em a, s'ann owr, gbekɔ segn fen si b'on low luw ab eke s'am us Jesu jam a sosiem. Etn eben a yeji, ow b'on wel b'ekn eke Jesu ann owr ey e sos megl a eke b'uw ab em. ¹² Low eke wel b'ekn em a el: luw eke am kok low ey em, ke owr ann in am kok low ony em a.

¹³ Nyam lel dad nine: *M'onny omn, ow sosiem mi dad.*[†] Omn nyam a ce b'on ey si kok low. Ey yeji s'onny omn, ow sosiem s'am dad. ¹⁴ Eɛ, s'uw any eke Nyam ek'igbm Es Kotoko Jesu luw em a, ey yeji b'ow igbm ey luw em in ab, etn ony lel ey ab, li b'ow l'ot l'ok ey es ow e saw. ¹⁵ Gbre fen eke s'am ij a ony sosiem, yec'etn ke Nyam ec'ow amamn a eke am agb eb es a, on segn fen am enyn nɔnɔ on in bia, ke okar af ony fen koklmn in.

Sos owm ey es luw ec'any af

¹⁶ Na sosiem anake sos owm ey es a. Etn eke ey e

[†] 4:6 Ekn Nun Ob 1.3. [†] 4:13 Ekn Selu 116.10.

sos megl a am un tel tel yeji, yec'a ek'el ey ec'abn em ec'a, legni nyam nyam fen b'el owr. ¹⁷ Ee, ey e yefenyina em e gbre ij nono a ew fuefue etn bibn segn tel ce, gbeko ow bi bebmn anygbel liplemu nyam ey eci. Anygbel ikn a b'ann segn fen etn l'agb nono l'akm ey e yefenyina e gbre ij a fen. ¹⁸ Ey, s'olm yec'a eke wel otu eke k'ekn ab es, ko yec'a eke wel eknm a s'am ol es. Tasi em a, yec'a eke wel otu eke k'ekn a ibnm nono, ko yec'a eke wel eknm a b'ann segn fen.

5

Afr e sos megl a e low

¹ Wus af anja, s'ir sos megl nyam ek'ann ese ndey lel em el † eke legn nyam b'ow ufn es ab em. Gbeko s'uw any eke afr Nyam ew ey el nyam eke b'ow ann segn fen ab es. El eke Nyam us in obi, ke ow elm agn ec'abu usm. ² Sicaca em a, s'am ikn somu, † etn s'am ol ey e lec fen em eke si k'oc mob sus em ejec'a s'ew sos af, mob sus em a ek'el ey ec'afr ec'el a. ³ Ee, low na anake s'am ol es a, yec'etn ke si k'elmn abn eke onym sos megl. ⁴ Legn na em eke s'iir ey e wus anja ec'el ab em a, s'am ikn somu ese erekp leg leg ec'ew es ann af. Ow elm ke s'am erur eke si k'uw ke si k'onymn sos megl eci. Njan, s'am erur eke si

ki sus ey ec'afr e sos megl a ese mob sus em af, yec'etn ke sel ek'onym uwr a ony ey e sos megl a eke b'uw a emn. ⁵ Nyam in obi anake bebmn ey eb ir na eci sos a. Etn n'on ey Abn Lala eke el aja a eke li b'ow n'on ey a eci asmanu.

⁶ Ow sosiem a, segn fen sos es atr iy ey em gbog. Gbeko ey s'uw any, legn na em eke s'iir ey e sos megl na em a, si kpab es Es Kotoko e lis. ⁷ Tasi em a, onn em s'am ir eb, ko ow elm es eke s'am ekn ab em. ⁸ Ee, sos es atr iy ey em gbog etn s'am erur tasi eke si k'ngbon sos megl na em, s'im s'ir eb Es Kotoko eci saw. ⁹ Gbeko low krekre eke s'am erur a el ke ey owi aw'r, eke s'ann sos megl na em etn s'ann em yeji. ¹⁰ Ey fen ow ibrm eke si b'ow s'imn Krist e jej ok a ec'any af, yec'etn ke egn egn enn yec'a ek'it eke k'ebmn, in ec'ow amamn lel enun eke li kok in e wus anja ec'eb ir ab em a. †

Nyam ecr Krist em ony okr ey em in ab

¹¹ Elum Nyam onn em a, s'uw low yec'eke ow am dad ab any. Na sosiem anake s'am ol ekel eke si ki dadr ow e low ok agn es sos em a. Nyam uw ey any ign nun etn l'uw any eke s'onny nyam, ony yeji m'am onn eke ony e merm ab em, uwr any eben. ¹² Ey, emeny

† **5:1** ndey lel em el:ow el el mum nyam eke wel bi kok ndey lel em oglog gbad em, eke wel k'onym el tasi eke k'eru em a. Pol in obi yeji, kok mel akpasu na e juma. † **5:2** s'am ikn somu:Bebmn Rom 8.23. † **5:10** Bebmn Rom 14.10.

si k'ow s'olm eke si k'aw abusu s'eb, kɔ s'am erur eke si k'ɔŋ ɔny abusu ntotɔ ok ɔny ey eci, yec'etɔ ke ɔnyn low dadr ɔŋn aɣɔ a eke b'ew sos ów eke wɛl b'ekn nyamn em a eci, ke ow elm ów a eke b'anɔ eɣɔ erm em ec'a. ¹³ Eke aɣɔ am dad eke eɣ em in uɔ ey, ke Nyam sosiem eci. Etɔ eke wɛl am ot ey ány es oku, ke ɔny e low nimamn eci. ¹⁴ Erur eke Krist ɔny ey ec'a am ucu ɔny ey es, aɔke s'uw any tasi eke eɣɔ nyam cɛ uw aɣɔ fɛɣ eci; eɣɔ a el Krist, etɔ ey fɛɣ in e luw a el ey eci. ¹⁵ L'uw ey fɛɣ eci, yec'etɔ ke aɣɔ ek'anɔ owr a k'írm eb el obi el obi ec'ij, kɔ ke -l'ir eb Krist ek'uw ke igb luw em el ec'a eci.

¹⁶ Low na sosiem anake jam aɔa, si k'ow si lerm eɣɔ esɛ elɛl ek'agɔ bi lɛɛr eɣɔ ab af a. Etɔ ek'ow el eɛɛn anake si lɛr Krist a, ke jam aɔa, ow elm eɛɛn s'am lerm'n ij. ¹⁷ Ow sosiem, eke eɣɔ nyam okr af Krist ab, n'anɔ esɛ eɣɔ eke Nyam kokr em af. Low yec'eke el lisig a uwr, etɔ yec'a ek'el owr a eb usu. ¹⁸ Amua fɛɣ Nyam ogɔ ow b'anɔ ow. L'ecr Krist em n'ɔny l'okr ey em in obi in obi ab, etɔ l'abul ey aɣɔ ejec'a lele in ab ec'em okr a e juma. ¹⁹ Nawrɛ, Nyam erm Krist ow in lele aɣɔ ab ec'em okr a eci, etɔ l'úsm wɛl ec'ów ɔbr in e lís a e low jam ij. Etɔ l'abul ey in ec'em okr ec'amani ɔb a.

²⁰ Ey s'anɔ esɛ érmu eke Krist am erm af. Etɔ Nyam

b'ecr ey em dad ɔny odad esɛ: «Krist e nin em, s'am ok ɔny merm sabu af, yèbr Nyam ɔny ɔkr ɔny em in ab!» ²¹ Krist ɔnym sikpl kaka, gbekɔ Nyam ɔb'r low luw eci esɛ sikpl es af ey usu iy, yec'etɔ ke si b'okr af Krist ab a, Nyam ót ey esɛ aɣɔ nyim nyim af.

6

¹ Sica ey eke s'am kok juma Nyam ab a, s'am dad ɔny eke k'ocr bibm a ek'ɛɣan in ec'abu em a kokar low sɛnyn. ² Tasi em a, Nyam dad ninɛ:

Lɛɣɔ mamn em a, m'ɛɣɔŋ nɛnym,
etɔ sel eɣɔn e lɛɣɔ a yeji, m'eb m'elu'ɔ es. †

Sica yɛfɛnyna tasi anake el lɛɣɔ mamn a, yɛfɛnyna anake el sel eɣɔn e lɛɣɔ a.

³ Eke s'erurm ek'agɔ ki cak ey e juma a, ow ɔŋ ey e low fɛɣ em, si kok elɛl eke si k'elm lirikp eɣɔ kaka fɛɣ eci. ⁴ Kɔ nana, si bi yeɣm low fɛɣ em eke s'el Nyam e juma kok esɛl. Etɔ eɛɛn a, si b'ɛɣɔ erm susu em sos es ɔw, ses babur, erm mij ebr, ⁵ ɔr eke wɛl b'ɔr ey, sobel em eke wɛl b'ok ey lele dedeku ec'af eke b'ok ey ab ab e low s'eb. Si b'ɛɣɔ sos es kíkɔn eɣɔ eɣɔ, mɛmɔn erum lele namn ab s'eb. ⁶ Si b'ir eb lala em si yeɣm eke s'uw Nyam e lís ec'ów any; s'ɔny low eku, s'el erm mamnu, Abɔ Lala anɔ ey ab, s'ɔny erur tasi, ⁷ etɔ si b'ɔb low nawrɛ

e kokoba, Nyam ec'abusu ab em. Si b'oc yec'a ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, ese ar ogɲɲ ob af, s'im agɲ ar oglog si dogɲɲ sos. ⁸ Wel b'usr ey sos oglog wel bi kok ey es. Wel bi dad ey e low ɲɲɲ lel ey e low mamn ab. Wel b'ot ey ayadɲu, ke low nawre ce si bi dad. ⁹ Wel bi kok ey ese agɲ eke wel uwm any af, ke wel uw ey any senyn senyn ce. Wel bi ler ey ese agɲ ek'am uw af, gbekɔ si b'annɔ owr seɲɲ feɲ. Wel b'or ey ey ec'omn a sosisem, gbekɔ wel ibim ey. ¹⁰ Wel b'ekn ey ese agɲ eke sos ow es af, gbekɔ seɲɲ feɲ si b'annɔ sos em inɲ em. Wel b'ot ey ogboru, gbekɔ si b'onɲ agɲ ejec'a ony ob. Wel bi tutr eke s'onym ob kaka, ke ey nana anake s'onɲ ob feɲ a.

¹¹ Korɛnt ec'agɲ lisijimɛl, nɛnyembri nyam em si fig ey ec'erm a si dad ony odad. ¹² S'ablm ey ec'erm a ony e lís, kɔ ony anake b'abal ony ec'a ey e lís a. ¹³ Sica m'am dad ony odad ese iy es lel in ec'ey ab af m'ese: kòkr ese ey af, ony yeji figr ey ony e merm a foɲ.

Èel cɛcɛ Nyam e lís

¹⁴ K'èwr mæcrer agɲ a ek'onym omn Nyam em ab ab, k'otumn okrmn eb ir af el ab. Kɔ low nɛnyembri nyam otu eke k'okr af enyembri yony owi eke Nyam érum

ab ab ee? Kɔ usuayl lele ncebɲ ab b'otu okr af ee? ¹⁵ Kɔ Krist nɛny otu eke k'okr af Satan ab ee? † Kɔ nawre ub es nyam lele nawre ubm es nyam ab ec'araɲn a low otu eke k'ann ee? ¹⁶ Bogɲ ec'iririr k'ann Nyam ec'èl a lele sinyam yadɲ ec'ab ab ec'araɲn ee? Ey anake s'el Nyam ek'ann owr ec'èl a, ese eled eke in obi li dad ninɛ:

Mi b'ow m'annɔ el araɲn ke m'ír eb el ab.

Mi b'ow m'el el e Nyam etɲ - li b'ow -l'el em ec'agɲ.

¹⁷ Ow sosisem Es Kɔtɔkɔ dad ninɛ:

Ngbronɲ agɲ amua ec'araɲn ke kpábr el es lís!

K'itɲnin ob yec'eke aylm a abu,

etɲ em, mi b'ow m'eb ony.

¹⁸ Etɲ emeny Nyam Abusu Es dad ninɛ:

Mi b'ow m'el ony Es,

etɲ ony b'ow el em ec'ey eɲɲ lel oyow ab.†

7

¹ Erur em ec'agɲ lisijimɛl, ów ewar amua feɲ el ey eci. Ow sosisem a, si yóyog ob feɲ eke b'ibar ey e sos a lel erm ab ab a es, ke s'èel Nyam eci nimum nimum elum em.

Pól sos em am inɲ Nyam ec'agɲ a ec'itɲn a eci

² Kòkr ey usu ony e merm ab em! Si kokm enyembri yony yony owi eɲɲ kaka e lís, si ɲɲɲnm eɲɲ kaka

† **6:15** *Satan*: odad ebl na Grɛk em a *Beliar*. Grɛk em ec'odad ebl na otarir es Ebre em ec'odad na ab: *Belial*, ow e nyandre el "ob ɔfr ɔfr". Jwifel oc odad ebl na ese Satan e nin nyam af. † **6:18** Èkn Ob Ap 26.12; 2 Samiɛl 7.14; Esayi 43.6; 52.11; Jeremi 31.9; Ezekiel 20.34; 37.27; Ose 2.1.

ec'omn, etj s'ebm egn kaka ec'ob s'ijm. ³ Mi dadm odad nene low e mi k'ob ony eci. Ese elel eke m'ikn anym mi dad ab af: ony owi anj ey erm em, etj s'okr af owr anj em tonj luv em. ⁴ M'onj omn ligbel ony em etj ntotj b'ok'm ony eci. Eke s'onj ses babur nōnō yeji, m'onj sos es atr nōnō etj sos em inj iy'm em gbōj.

⁵ Tasi em a, eke s'im s'ok Maseduan a, s'ejnm sel es ok kaka. Kō nana, gbre erj erj s'ejn ese: agj eke ok ey af lele erm em ec'erjn ab. ⁶ Gbēkō Nyam eke b'atr agj eke sos b'ow es a sos es a, atr ey sos es Tit ec'ow a ek'anj ow ab em. ⁷ Etj ow elm Tit ec'ow a sōny ce atrm ey sos es, kō ony e sos a eke atar ir es ec'amani a eke n'onj ey a yeji. Li dad eke ony onyn em ec'ekn ec'erur nōnō. Etj li dad ey ony e sos em ey owi low a ek'ey a eci lele em e dogjn eke dogjnin'm gbragbra kok em ab ab. Ów amua anake onj em e sos em inj a agb nōnō a.

⁸ Tasi em a, eke em e lel es abal el a owr ony sos es, ke em, ow e low eym im sos em ij. † Ee, m'uw any tasi eke lel a owr ony sos es legj tel eci, etj nawre ow e low ey'm sos em, ⁹ gbēkō caca em a, m'anj sos em inj em. Ow elm ony e sos es ow a sosiem, kō eke ony e sos es ow a onj ony itjnin es an a sosiem.

Sos es ow a eke Nyam b'erur in ec'agn ec'ab ana, etj nene a, ow am yegm eke si kokm ony low njn. ¹⁰ Tasi em a, sos es ow a eke b'akpl Nyam sos em a, b'onj ey s'itjn es an etj bi nyimn ey sel ejn em. Sos es ow nene a otum eke k'ey ey sos em. Gbēkō wus ec'ow ec'erm mij ebr a eci sos es ow a, ek'itjnm egn ec'es an a, bi nyimn egn luv em. ¹¹ Ony eci sos es ow a akpl Nyam sos em. Sica lēer ow ec'ey eke ow osu: ow onj ony low es ogj kok lele low oc ap ec'ibrm ab! Ow onj ony low sos em ey lele low uru low kok em ab! Ow onj ony em ec'ekn ec'aw lele em e dogjn gbragbra kok em ab! Etj ow onj ony low njn kok es a eci low ew onj! Low na em a, yegmn eke onymn low af ok kaka.

¹² Sica m'awjnm ony lel egn a eke kok low njn a sosiem oglog egn a eke wel kok low obr a sosiem. Kō m'erur eke mi ki yegm ony Nyam ec'any af, ekan eke b'erurir ey owi tasi. ¹³ Na anake el low ek'atr ey sos es a.

Etj sos es atr na e low ek'ign af, ke obn ey e sos em inj a el Tit eci sos em inj a ek'ejn a. Ee, ony fej eyar ir erm es. ¹⁴ Nawre, in ec'any af mi dad ony ec'odad neny ij em, etj omn'm és. Sēgn fej si bi dad ony low nenyembri nyam em, etj kin ow e low ek'ow ism ab:

† 7:8 Lel na eke Pol awj Korent e Nyamel a s'onym ow anm usu kaka. Lel a eke si b'esj 1 Korent a e jam anake ni nōn lel na ek'irm a. Ekn 2 Korent 2.3 lel ow ec'akr otar ab ab.

m'ony low ij eke mi dad ony e lís owi neny ij em Tit ec'any af. ¹⁵ N'am okn elel a eke ony fɛɛ elumn low lele ony ec'elel a eke ebr ir elum ligbɛl em lele sos ufɛɛ em ab a. Etɛ ow sosiem in ec'erur a e n'ony ony ec'a emeny agb obn. ¹⁶ Sos em am inɛn'm eke m'otu eke mi k'omn ony low fɛɛ em a.

8

Jerusalem ec'omn esel a ec'abu elum a

¹ Agɛ lisijimɛl, kin yec'eke s'am erur eke k'uwɛ any: Nyam elu in ec'erm mamn a okm bibm eke n'ony Maseduan e Sinyamel ab em. † ² -L'obr ses babur noko esɛ ebm ekn af, gbɛko omn esɛl a sos em inɛ iy em gbɔɛ. - L'ij gbɔɛ noko, gbɛko -l'elu erm mamn ony noko okm el ec'ob eke -l'apr ab em. ³ - N'ony yec'a eke -l'otur a, etɛ -n'ony ow afɛ es yeji, m'ij ow e danɛ. Ow elm lɛc em wɛl onym el -n'om; ko el obi tasi ec'erur em -li kok. ⁴ Tasi em a, -l'ibrm ey atrm em eke el yeji, el ec'abu k'anɛ Jerusalem ec'omn esɛl a ec'abu elum owi ab em. ⁵ -L'ikɛ anym -l'ocr el sosi -n'ony Es Kɔtoko, etɛ ow e jam a, -l'ocr el sosi -n'ony ey yeji, esɛ elel eke Es Kɔtoko erur ab af. Etɛ na el low eke s'omnm kaka. ⁶ Na sosiem anake s'atr Tit sos es eke li k'ewl l'ow ony ogn yogɛ, ke l'úwar ony ec'erm mamn

ony e juma mamn a eke l'ob nun a. ⁷ Ony ijr lɛc ów ów a fɛɛ em: ijr lɛc omn em, Nyam odad dad em, uwr Nyam ec'ów ab any, sɛɛɛ fɛɛ bebmn sos low kok eci, etɛ onyn ey ec'erur yeji. Na sosiem, ow it eke ki yegmn ony e lɛc ij a, ony ec'erm mamn ony ab em yeji.

⁸ Ow elm ol m'ɛwm m'om ony, ko Nyamel beb a ec'elel eke gbragbra kok em kokr low a cɛ m'am dad ony. Nɛnɛ ke m'ony ony abusu yegmn eke ony ec'erur a el nawɛ tasi. ⁹ Tasi em a, ony uwr ey Es Kɔtoko Jesu Krist e bibm a lele erm mamn ab ab any. L'el gbɛɛɛɛɛ, gbɛko ony sosiem l'ɛɛɛ gbɔɛ l'eb, yec'etɛ ke in e gbɔɛ a ony ony eel egbɛɛɛɛɛ. ¹⁰ Em ec'elel eke m'am ekan low a el, ke kókr low a ek'obr nun lakpo jam a yibar, anɛ ony eel agɛ krekrɛ eke is ob ap na e tutɛ a, etɛ ony cɛ eel emeny agɛ krekrɛ ek'ob nun kok ow e low. ¹¹ Eke isr ow e low a, yegmn ony ec'erur ek'onyn a. Ow sosiem erur nyam ab em cɛ, úcur low a onyn es toɛ ke igrɛ nun ɛɛɛ ɛɛɛ ec'ob ek'onyn ab em. ¹² Eke wɛl b'on erm frɔɛ em a, Nyam b'ekn ow e s'onyn a etɛ li b'eb ow eke si b'ap a. L'ibram eke si k'ap ow eke s'onyn a.

¹³ Ow elm ke wɛl ony ony ijr gbɔɛ agɛ ejec'a ec'abu elum a sosiem. Njan, kɛɛ kɛɛ eke k'eel a wɛl am

† **8:1** *Maseduan e Sinyamel*:ow el Sinyamel esɛ: Filip banɛ ec'a, Tesaloni banɛ ec'a lele oglog Bere banɛ ec'ab ab.

ᾠ. ¹⁴ Λεγη na em a, ow a ek'onyon bubu af a ᾠtu eke k'elum agn ejec'a ek'onym a abu, yec'etn eke λεγη nyam ᾠnyon es abur etn el -n'onon ob nono a, ke el yeji -l'elum ᾠny abu. NENE ke ᾠny fejn eel kpen kpen. ¹⁵ Nyam Lel dad nine:

Εγη a eke ot nono a, ᾠnym ob ij afnmm es.

Εγη a eke ot tel a, ᾠpim ob ij λεγη kaka. †

Tit lele kretienel ejec'ab im Koront

¹⁶ M'am ᾠn Nyam bia, anke n'onon Tit gbragbra kok nyam a ce eke li k'oc l'elum ᾠny abu, l'akm em obi ec'a e m'onon a. ¹⁷ Tit εγη ey ec'erm a ek'el ᾠny ec'ow ekn a emeny eb, etn n'am ogn es eke kpekj li k'ow ᾠny ogn yogj. ¹⁸ S'am ᾠn l'ow εγη lisijim nyam ab. Εγη lisijim a, Sinyamel a fejn b'aw'r, in ec'Amani Mamn ec'ob e juma kok a sosome. ¹⁹ Etj ow elm na ce! Sinyamel a sosome oc'r, yec'etn ke l'ign ey ab s'oc bibm na s'im. Ow el juma eke si ki kok, ke am elu Es Kotoko in obi ec'anygbel okm, ke am yegm ey ec'abu elum ec'erur e s'onon a. ²⁰ Wel abul ey os nono, etn s'am erur eke wel ki cakm ey ec'elel eke s'am kokr ow e juma a. ²¹ S'am ᾠ low yec'eke akpl ab es, etj ow elm Nyam ec'any af ce, ko agn ec'any af yeji.

²² S'onon ey lisijim nyam yeji ign Tit lele εγη lisijim nyam a eke k'ewl'l ab ab af. Εγη lisijim na yegm ey sakp nono in ec'elel eke li b'erur tasi l'elum agn ejeci abu a. Caca em a, li b'erur es ogn em tasi l'elum agn abu, anke n'onon ᾠmn nono ᾠny em. ²³ M'am ᾠn Tit ek'el em lawl ke bi kok juma em ab ᾠny sosome ec'a, lele agn lisijimel ejeci amua ek'el Sinyamel ec'erm esel a ow ekn ᾠny. El fejn Krist ec'anygbel a e juma -n'am kok. ²⁴ Ow sosome yegm el eke b'erurir el, yec'etn ke ow ᾠn Sinyamel a uw any nawre, ke -l'ekn yej'eke ntotj ᾠtu eke k'ok ey ᾠny eci.

9

Nyam b'erur εγη eke b'onon sos em ign em a

¹ Jerusalem ec'omn esel a ec'abu elum eke wel k'oc im ᾠn ec'a, † ow ebam eke mi k'awj ᾠny ow e lel. ² M'uw ᾠny e sow tutr amam ab any. Maseduan ec'agn lisijimel a ec'any af, m'ij neny mi dad el eke Akayi † ogog ec'agn lisijimel a, lakpo jam etj bebmn sos abu elum na ec'os a eci. Etj ᾠny e low na eke ogn es εgn ebr a, atr agn nono sos es. ³ Ow sosome m'erm agn lisijimel amua, † yec'etn ke -l'ekn tasi eke bebmn sos. Ow ᾠn ke wel ekn eke ey e neny a e s'ij ᾠny ec'a elm ofr ofr. ⁴ Sica

† 8:15 Ekn Okm Ok 16.18. † 9:1 Ekn Rom 15.25; 1 Koront 16.1-4. † 9:2 Akayi: ekn 2 Koront 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab. † 9:3 agn lisijimel amua: anja Tit lele agn lisijimel yony ab ab e low wel am dad, ekn 2 Koront 8.17-24.

eke Maseduan ec'agñ ign'm ab ow etñ ekn eke bebamn sos, ow b'ow òny ey és òño eke s'oc òmn s'elu òny em, etñ òny yeji ow b'ow el òny ec'és. ⁵ Na sosiem m'òny tutr eke ow akpl ke m'íkn anym m'òñ agñ lisijimel amua ów òny ec'araññ bébm ob ap mamn a eke dadr ow e low ewr es a, ba mi b'anñ m'ow a, ke feñ iy ñeny ñ, ke wel ékn eke ow el erm fròc em òñ, kò ow elm atrm em.

⁶ Kin yec'ek'it eke k'uwyr any: egñ eke b'ewl tel a, b'ub tel, etñ egñ eke b'ewl òño a, b'ub òño. ⁷ Ow akpl ek'egñ egñ k'òñ ese elel eke li tutr in ec'erm em ab af, ow k'elm sos es ów em lele atrm em ab. Tasi em, Nyam b'erur egñ eke b'òñ sos em iññ em a. ⁸ Nyam òny abusu eke k'òñ òny ów amamn feñ ow afññ òny es. Ow òñ seğñ feñ ònyñ ow ek'it a, ke ònyñ ow bubu af, ócr kokr ów amamn. ⁹ Nyam Lel dad Nyam ec'egñ e lís ñine:

Li b'òñ ògbòru erm mamn òny em,
etñ li bi kok seğñ feñ
yec'ek'el nyim nyim
a. †

¹⁰ Nyam anake b'òñ egb ewl es egb ey lele futufutu eke li k'ij ab ab a. Òny yeji in ce li b'ow n'òñ òny egb ey, li kok ow eny ke n'òñ ow agb. Etñ eben a, òny ec'ów nyim nyim e kok a b'ow òsu ey amamn òño. ¹¹ Kaka feñ, Nyam b'ow òñ òny ònyñ ob, etñ b'ow elul òny ec'erm mamn

òny a òkm. Etñ agñ òño b'ow òñ Nyam bia sob ap amua eke si b'ow s'òñ el òny e ñin em a eci. ¹² Ob ap na em, am elumn Nyam ec'agñ lala a abu. Etñ ow elm ke òññ el feñ a eke -n'ònym a ce, kò emeny b'atar el sos es eke -li ki ñòññ Nyam òño -l'elu ow bia. ¹³ Ów amua feñ sosiem, -li b'ow -l'ekñ juma na e leg a etñ -li b'ow -li kòklm Nyam, anke bi ceçr erm mamn òny em yec'a eke ònyñ a, Jerusalem ec'òmn ese a lele ejec'a feñ ab, etñ am yeğmn eke b'elumn Krist ec'Amani Mamn a. ¹⁴ Nyam in ec'erm mamn ab em òñ òny in e bibm a ow bubu af. Ow sosiem, -li b'ow -li yeğm òny el ec'erur a, Nyam eke -li bi ñòññ -n'òñ òny ab em. ¹⁵ S'òññ Nyam bia in ec'ob ap mamn a eke wel k'òtum ocm bebmm ab a eci.

10

Pòl am dogññ sos agñ a ek'am okr ów af a e lís

¹ Em Pòl, em anake m'am ibrm òny low Krist ec'erm fròc lel erm mamn ab ab em a. Wel am dad eke em b'anñ tiñ eke em b'anñ òny ec'any af a, kò em b'anñ akpoj a, ñeny in b'òtu'm òño. ² M'am ñòññ òny, k'òññ mi k'ew gbagba legñ a eke mi b'ow m'ow òny ec'araññ a! Agñ beb bi tutr eke s'am kok low ese wus ec'agñ es el af. Ee, agñ ñene e lís a, m'am tutr eke mi b'ow m'elu em ec'erm susu

† 9:9 Èkn Selu 112.9.

a ɔkm ετη ek'ow it yeji mi b'ow m'ew gbagba. ³ Nawre eke s'el agη γοη, kɔ mum a eke s'am ogη a elm agη em eci. ⁴ Mum a e mob a eke s'am ot s'ogηη a elm agη ec'a. El e læc a, Nyam ogη a ow b'annη ow ηυηη ob fηη eke b'atar in ab a. Si bi ηυηη sow tutr yadh em a fηη. ⁵ Si b'ony tutr fηη e b'ol eke k'edηη agη Nyam ec'any uw a s'oc es. Tutr fηη eke b'atar Nyam ab a, si b'ony'n læc em eke li k'elum Krist. ⁶ Eτη eben a, s'inym es eke low eluam fηη ec'a, si k'ew low s'ɔη εγη, gbekɔ ow akpl eke k'onyn abusu elul ɔny ec'elum a nimum ɔkm ye.

⁷ Læer ów a ec'elel ek'anηη a senyn senyn! Eke εγη nyam ɔny tutr eke in sony ce l'el Krist eci, ow it ke emeny li tútr senyn senyn: ey yeji s'el Krist eci ese in af. ⁸ Es Kɔtɔkɔ ɔη ey abusu eke si k'ɔη ɔny e Nyamel a agb ɔmn em, kɔ ow elm in e ηυηη eci. Nawre eke low na ɔη ntotη ok'm nɔnɔ, gbekɔ mi k'ow m'ururm és na sosiem. ⁹ M'erurm eke k'ekan'm ese εγη eke b'ok agη erηη lokm, in e silɛl e li b'awη ab em af. ¹⁰ Tasi em a, agη beb bi dad ese: «Pɔl e silɛl a b'ew kpan kpan lele læc em ab. Gbekɔ eke li b'annη ey ec'araηη a, li b'ew fuɛfuɛ ετη sodad eke li bi dad a elm low kaka.» ¹¹ Ke εγη a ek'am dad odad nene a, úw low na gbɛ any: eke si b'ann

kpekpe a, si b'awη silɛl kpan kpan. Lεγη eke si b'ow s'annη ɔny ec'any af a, si b'ow si kok eben kpeη.

¹² Agη beb b'awr el sosi nɔnɔ, si k'otum si bebmn el ab oglog s'otm el es. -Li b'ocr el sosi ese ob bebmn ob af -li bebmn el sosi, ke -n'onyn el sosi -l'igbl ogη -l'ekn. Na nuη em ηυη! ¹³ Ey ec'a, si k'ow si yebm ey eci ntotη ok a iim nɔnɔ nene. Eke Nyam nyimn ey s'ow s'εηη ɔny a, li yeγm ey yogη ek'ey e juma e l'abul ey a k'im ok a, ετη si b'ow s'oc ereb a ese ey ec'ob bebmn ob af. ¹⁴ Blel s'owm toη s'okm ɔny ogη aηa ana, wɛl ɔtu e k'ony tutr dad eke s'am afη ey ec'abusu a ec'ereb ab es. Kɔ ey tasi anake s'ikη anym s'oc Krist ec'Amani Mamn a s'ism ɔny ab a. ¹⁵ Eben a, ey s'ewm sos ese eben agη ejeci e juma e kok a e low ce es am ibrm af. Kɔ ey s'am ɔmn eke ɔny ec'ɔmn a b'ow obn ετη emeny s'ɔtu eke si ki kok juma nɔnɔ ɔny ogη yogη. Gbekɔ s'erurm eke si k'afη ereb a eke Nyam ew ɔη ey ab es. † ¹⁶ Ow e jam a, si b'ow s'im s'ɔb Amani Mamn a e kokoba susu eke ibn akm ɔny ogη aηa. S'erurm eke si ki kok juma agη ejeci e juma kok usu a, ke s'ew sos ów a eke -l'ikηη anym -li kokr a eci.

¹⁷ Eke εγη nyam erur eke k'ew sos, ke l'ew sos Es Kɔtɔkɔ sosiem. † ¹⁸ Tasi em a, ow elm εγη a eke b'awr in

sosi a wel áwm, kɔ ɛɣɲ a eke
Es Kɔtɔkɔ b'aw a.

11

*Pol lele erm esel ayadɲu
ab ab*

¹ Oy! Blɛl k'ɛɣɲɲ ebr ke
ɛm yeji mi dád ów ɛsɛ nuɲ
ɛm ɲuɲ ɛs af! Ɛɛ, na ec'a
ɛɣɲɲ ebr'm ɛbɛn! ² Erur eke
m'ɔny ɔny ec'a b'ogɲ uw-
erɲ, ɛtɲ el uwɛrɲ eke b'anɲ
Nyam ogɲ ow. Tasi ɛm a, igɲ
ɛbiu nyam cɛ m'ɛwar ɔny in
e low m'ɛw es: in l'el Krist.
Ɛɛ, mi b'ow m'oc ɔny mi
yɛgm'n ɛsɛ dedyɔwli ek'itam
ɛm kaka af. † ³ Gbɛkɔ ɔkan
low na: lorɲɲ oc yadɲ ɛm ɛju
ɛv. Ow ɔɲ ɛrɲɲ am ɔny'm
ek'ɔny yeji, wel ki dad ɔny
sow tutr yadɲ, ke ow ɔny
kpab ɔny es ów cɛcɛ a lele
lala ab ab eke ɛɲan Krist ab
ec'af okr ab ɛm a e lís. ⁴ S'ɔb
ɔny Jesu ec'amani, ɛɲan Abɲ
Lala ɛtɲ ubr Amani Mamn a
nawrɛ. Kɔ sica b'ow ɛɣɲɲ
ebr fafa nɛnɛ eke ɛɣɲ ɛjɛci
nyam k'ow dad ɔny Jesu
ɛjɛci nyam ec'odad, abɲ ɛjɛci
nyam ec'odad, ke ɔb ɔny
amani ɛjɛci nyam eke irimɲ
ow e low lɛɣɲ kaka ab ee?

⁵ Kɔ ɛm e tutr ɛm a gbɛ, mi
k'ɛknm eke ɔny eci "erm esel
ɛgbɛl" a k'ɔny any akm im.
† ⁶ Nawrɛ eke nɛnym okm
im es odad dad ɛm ɛsɛ el af,
gbɛkɔ Nyam ec'any uw ec'a,
in yeji low ɛjɛci! Ɛtɲ na, lɛɣɲ

fɛɲ si yɛgm ɔny kpata low
fɛɲ eke si kok ab ɛm.

⁷ Eke m'ɔb ɔny Nyam
ec'Amani Mamn a, ɛm m'is
es anke m'ibram ɔny os
kaka. Gbɛkɔ ow el sos eke
mi k'usr ɔny eci. Kɔ na
low ɛyr e mi kok ana ee?
⁸ Eke m'am kok juma ɔny
ogɲ a, Sinyamel ɛjɛci anake
ɔɲ'm os a, ɛtɲ m'oc el ec'os
a m'ɛlum ɔny abu. ⁹ Ke
ɔny ec'araɲɲ eke m'anɲ
a, m'ɔny os ec'es abur cɛ,
gbɛkɔ m'ibram ɔny low
kaka. Maseduan ec'agɲ
lisijimɛl ek'anɲ ow a ism'm
fɛɲ a eke m'ɔny ow ec'es
abur ab ab. Sɛɣɲ fɛɲ mi kok
elɛl eke mi ki legm ɔny ɛtɲ
m'erur eke lɛɣɲ kaka mi ki
legm ɔny. ¹⁰ Ntotɲ am ok'm
ow eci ɛtɲ Akayi wus ogog
a ec'ɛɣɲ kaka k'ɔtum ɔbm
im yadɲ ɔnym ɛm eci ntotɲ
na ocm es. † Low nawrɛ
tasi m'am dad anke m'ɔny
low nɛnyembri nyam ek'anɲ
Krist ɛm a. ¹¹ Bla sɔsiɛm
m'am dad odad nɛnɛ ee?
Eke m'erurm ɔny a sɔsiɛm
ec'ee? Nɲan, Nyam uw any
eke mi b'erur ɔny. ¹² Ɛtɲ
mi b'ow m'ucu m'ɔny es
m'am kok ɛbɛn, ow ɔɲ agɲ
ek'am ɔl abusu eke k'ɛru
es ke ij nɛny eke el ɛrɲ ɛm
si bɛbmɲ a, k'ɛɲnm abusu
na kaka! ¹³ Agɲ amua el
erm esel ayadɲu lele juma
kok esel ek'ɔny ɛnyembri
yony yony ab. -Li bi kok
nyandre ɛsɛ Krist ec'erm

† 11:2 Bèbmɲ Efes 5.25-27 ab. † 11:5 "erm esel ɛgbɛl":aɲa Korent e Nyamel
ab ɛm eci low yɛgm esel beb a eke am yɛgm agɲ amani mamn ɛjɛc'a e low Pol
am dad. † 11:10 Akayi:Korent baɲɲ a Akayi wus af ow anɲ; ɛkn 2 Korent 1.1
lɛl ow eci akr otar ab ab.

esel ce we'n el af. ¹⁴ Nawre, low kaka onym any iti anja, anke Satan in obi yeji bi kok nyandre ese usuayl ec'afr erm es ce ow'n el af. ¹⁵ Etn in e juma kok esel ec'a yeji eben ce. Ow ewm any iti eke -n'am kok nyandre -l'el juma kok esel ek'am kok yec'ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a. Gbeko el ec'owr anja a b'ow uwr ese elel ek'ow it eke k'ebm el ab af, el ec'elel eke -li kokr ab em.

Pɔl e gbre erɔ erɔ ek'ij

¹⁶ M'am ebr em m'ese: ki tutar eke nuɔ em uɔ'm! Oglog eɔɔn ebr eke nuɔ em uɔ'm, yec'etɔ ke em yeji m'otu m'ij neny tel. ¹⁷ Sica odad na eke m'am ow mi dad a, mi dadm ese elel eke Es Kotoko erur ab af, ko ese nuɔ em nuɔ es af. Gbeko m'onɔ ow tasi e m'otu eke mi k'eb ow af m'am ij neny. ¹⁸ Agɔ noko b'ij neny agɔ em ec'ow sosiem, ow sosiem em yeji mi b'ow m'ij neny. ¹⁹ Onɔ eke b'ocar onɔ sosi esewru a, onɔ obi em b'egɔn eɔ em eɔnuɔ esel ebr! ²⁰ B'egɔn ebr wel kok onɔ ese madu af, wel eb onɔ ob feɔ ek'onyn a, wel iy onɔ mil! B'egɔn ebr wel itar onɔ any, wel dedɔ onɔ any af! ²¹ Es

am onɔ'm eke mi ki dad, eke s'onym sos si kokm eben a!

Eke eɔɔn nyam am eɔɔn eb ij neny low nyam eci, anja m'am dad odad ese nuɔ em nuɔ es af, em yeji mi b'ow m'egɔ m'eb mi kok eben. ²² -L'el Ebre eɔɔn, em yeji m'el! -L'el Israel eɔɔn, em yeji m'el! -L'el Abraham ec'alaw, em yeji m'el! ²³ -L'el Krist e juma kok esel, em m'el m'akm el feɔ! Eɔɔn low na eke anja m'am m'ow mi dad m'usr af a yeji, anja ese nuɔ em nuɔ owi af: mi kok juma m'akm el feɔ, m'ey sobel em sakp noko m'akm el. Or yeji, em wel or'm sakp noko akm el, etɔ sakp noko ar okr'm es akm el. ²⁴ Sakp yen eke Jwifel iyr'm ngbre likɔ lele lew libarm ab. † ²⁵ Sakp nyahan eke Rom eɔɔn or'm lec em lec em, akp nyam eke wel wowl'm mebn em ec'ibi eci. Sakp nyahan eke mij blel oc'm, etɔ akp nyam ec'a, m'anɔ legɔn owr nyam lele ncok nyam ab mij em. † ²⁶ Em eci usu im noko ab em, ar okr'm es sakp noko: simij ec'any af, agɔ ibiu ec'any af, em lisijimel Jwifel em oglog el ek'elm Jwifel em. M'obr ar eb eb em, loj em, okij af lele agɔ lisijimel

† **11:24** Ekn Ol Okn 25.3. *Jwifel iyr'm ngbre likɔ lele lew libarm ab a*: ol edɔn eke wel k'iyɔ eɔɔn eke kok low a ngbre ow afɔ eɔɔn yony es. Ke ow ayɔl'ɔ sos em tasi eke iyrm ow afɔm es a, Jwifel am iyr eɔɔn a ngbre a ba ow b'ij likɔ lele lew libarm ab a ke -l'ew abu es. Ow sosiem anake wel bi dad *ekɔ yony ke onɔ nyam oc es em a*. † **11:25** *Rom eɔɔn or'm*: bɛbmɔ Ob Kok 16.22-23 ab; *wel wowl'm mebn*: Ob Kok 14.19-20; *mij blel oc'm*: Ob Kok 27.39-44 em a, si b'awl mijetɔ nyam eke mij oc im e low, gbeko Pɔl non lel na oc es gbun etɔ low a ey. Anja ow am yegm ey eke ow elm Ob Kok 27.39-44 em e low a li dadm, ko sakp ejeci nyahan eke mij blel oc'r a e low anake n'am dad a.

ayadɔu ab e lís. ²⁷ Mi kok juma eke kík'n m' sos es etɔ sakp oglog m'otum m'erum mæmn. Namn lele mij amn ab ony'm etɔ sakp oglog m'otum m'ejnm ob m'ijm. Læfr ony'm etɔ m'onym mob mi susm. ²⁸ Etɔ mi dadm low a tasi ek'onny any a ec'odad: seɔɔ fɛɔ mi b'ebɛ em e Sinyamel a fɛɔ e low ec'erm mij. ²⁹ Eke eɔɔ nyam ce ew fuɛfuɛ, em yeɔi kpekɔ m'ew fuɛfuɛ. Eke eɔɔ nyam ce ey sikpl owi em, ow e low ám ey'm sos em nɔɔɔ.

³⁰ Ek'ow it neny ij, mi b'ow m'ij neny eke m'el fuɛfuɛ. ³¹ M'onym yadɔ, Nyam ey Es Kɔtɔkɔ Jesu ec'Es uw any. Si kóklm'n akpo akpo fɛɔ! ³² Eke m'anɔ Damas eb em a, eb osu es ek'am kok es ew es Aretas e juma a, ɔɔ wɛl am osu eb a e masany a fɛɔ em ec'edɔɔ eci. ³³ Gbɛkɔ aɔɔ lisijimɛl a ɔɔ wɛl ony elu'm ulu ligbel nyam em, etɔ usm'm es finɛtr em, eb a e lakp ogog kpakp a e jam a, etɔ m'otu m'akm'n. †

12

Pɔl sos em am iɔɔn eke li k'ij Krist eci gbɛ

¹ Kɔ ow it eke mi k'ij neny ee? Ow k'ow elm im low kaka. Gbɛkɔ m'am m'ow mi dad ów eke Es Kɔtɔkɔ yeɔm'm m'ekn lele ow eke n'onny l'ok okm ab ab e low. ² M'uw Krist e jam us es

nyam any, † etɔ ow ij akpo læw yar ŋ, Nyam ony eɔɔ na uyum afr kpekpe. Kɔ in e sos meɔl ab ab ee? M'uwm any. Kɔ ow elm in e sos meɔl ab ab ee? M'uwm any, kɔ Nyam gbɛ uw any. ³⁻⁴ M'uw any gbɛ eke Nyam oc eɔɔ a im afr ec'usu mamn a. Kɔ in e sos meɔl ab ab oglog ow elm ow ab ee? M'uwm any, kɔ Nyam gbɛ uw any. Yɔɔɔ, l'iri sodad eke eɔɔ e neny k'otum dadm. Ow el sodad eke eɔɔ kaka onym abusu eke ki dad. ⁵ Eɔɔ nɛnɛ na eci gbɛ mi b'ow m'ij neny. Gbɛkɔ em ec'a, elel eke m'anɔɔ a sosiem mi b'ow m'ij neny em e fuɛfuɛ el a eci. ⁶ Eke batɔ m'erur neny eke mi k'ij a, mi k'ow m'ijm nyamb, low eke el nawɛ a ce mi b'ow mi dad. Gbɛkɔ m'ijm neny, yec'etɔ ke wɛl dáɔ em e lís owi, ow a ce eke wɛl am ekn'm mi kok lele ow a ce eke wɛl am iri mi dad ab ab af, ke low eɔɔci kaka k'igɔm af.

⁷ Ów a eke Es Kɔtɔkɔ yeɔm'm m'ekn a agb nɔɔɔ. Gbɛkɔ l'erurm eke mi k'ij neny na eci. Ow sosiem l'oc ebm ekn nyam l'elu'm sos em, b'ijr'm gbɛɛ esɛ mirɔ eke b'ub es anɔ eɔɔ sos em ab af. Etɔ ow anɔ esɛ Satan ec'erm es nyam eke wɛl ɔɔ eke k'or'm ke edɔɔn'm neny ij af. ⁸ Sakp nyahan eke mi ɔɔɔɔ Es Kɔtɔkɔ eke k'onny oc'm es gbɛɛ ij na em, ⁹ kɔ

† **11:33** Ekɔ Ob Kok 9.23-25. † **12:2** *Krist e jam us es nyam any:* Pɔl, in obi e low n'am dad. *afr kpekpe:* odad ebl na Grek em a afr nyahan em. Jwifel e nawɛ ub em a, ow el usu a eke Nyam ir ke wɛl b'esɔ Paradis a (èkn akr 4 em a). Yɔɔɔ ce anake aɔɔ a ek'el Nyam e lawlel a b'anɔ a.

li dad'm nine: «Em ec'erm mamn a ce odh'η. Eke b'any fuefue a, yogη em tasi anake em e lec a b'ey okm a.» Ow sosiem, em e neny ij a tasi b'ow el em e fuefue el a, yec'etη ke Krist e lec a any'm af. ¹⁰ Na sosiem m'am egh feg m'eb sos em iηn em: lec onym, wewr, ses babur, em ec'omn a sosiem e gbre ijr lele erm mij ebr feg ab. M'am egh feg m'eb Krist sosiem eci, anke eke mi b'any fuefue a, yogη em anake mi b'ij lec a.

Pól am ebr Korent ec'omn esel a ec'erm ij

¹¹ Sica am ekan eke m'am kok nun em ηun owi a! Ony anake onη ke m'am kok eben a. Ony anake blel dadr em ec'ow amamn ek'any'm em a, anke eke m'elm low kaka yeji, low kaka anm eke ony eci "erm esel eghel" a ony akm'm! ¹² Ony ogη yogη ekan em ec'erm susu ligbel a, simeny ewr a, ow any iti owi a lele sakrowa ab ab. Ów amua feg am yegm eke m'el erm es wewe tasi. ¹³ Bla obi Sinyamel ejec'a ony eke ony onym ee? Ee, nawre gbe, m'om ony labm kaka! Kó na anake el low ηun ab ee? Eben ke òc apr'm o!

¹⁴ Mi bebm ony ogη yogη e sakp nyahan em ec'ow e sos † etη mi k'ow m'om ony labm kaka. Em, ow elm ony ec'os a m'olm es, kó ony obi ony obi. Nawre em a, ow elm etuey am kokm os om

el esel, kó ey esel anake it eke ki kok os onη el ec'ey a. ¹⁵ Em gbe, sos em b'ow iηn'm eke mi kí ηun os ony eci, ke m'óc em obi e sel a nimum yeji m'igη af. Kó eke m'erur ony nono nene a sosiem anake ony k'ow erurm'm nono ab ee?

¹⁶ Nawre eke m'om ony labm kaka, gbeko agη beb dad eke yadη em am ony etη em e kprakr ab em, em eju ony. ¹⁷ Kó eke b'ewr nyamn ekan agη a feg eke m'onη ow ony ec'aranη a, el em ec'egη nyam any eke m'ecr in em m'ij ony os ee? ¹⁸ Mi dad tonη Tit egh eb eke k'ow ekn ony, etη m'onη egh lisijim nyam igη'n ab ow. † Kó Tit ij ony os ee? Kó in lel em ab, s'onym tutr nyam coco ejagb nyam a eke s'okη any ab em ee?

¹⁹ Ow ibn ek'am tutar eke s'am dogηn sos ony ec'any af. Njan! Nyam ec'any af s'am dogηn sos ese Krist e jam us esel af. Erur em ec'agη lisijimel, s'am kok eben eke si k'elum ony abu agbr om em. ²⁰ Legη a eke mi b'ow m'ow ony ogη yogη a, ow am ony'm erηn eke mi k'ēηnm ony ese elel eke m'am erur eke k'anηn ab af. Ke oglog em yeji, k'érurm em eci elel eke mi b'ow mi kokr a. Erηn am ony'm eke yogη mi k'uyum ów esu, nyamneyr, erm bebl, agη ec'ow onyanin, agη wewr owi, agη cacak owi, megηel

† 12:14 Ekn 2 Korent 13.1 em a lele ow ec'akr otar ab ab. † 12:18 Pól dad egh lisijim na e low nun 8 ec'akr 22 em a.

lele suksuk owi ab. ²¹ Emeny low nyam ec'erηn yeji am onym: em ec'ow ab em, oglog ke Nyam kók'm és ony ec'any af. M'am uru eke mi k'ikη onη ony em ec'agη nɔnɔ eke abu anη em am kok legη sig em e sikpl a eci. Tasi em a, yefenyana yeji - li k'ewlm -li ki lerm Nyam. -N'am ir eb eke óom el - l'aylmn, -n'am ij nfaci etη - n'am ebirir marem marem.

13

Ów om es abal el

¹ M'am beb̄m sos eke mi k'ow ony ogη yogη sakp nyahan em, † etη ese el el eke Nyam Lel dad ab af: *Gbuη ke wel jéj odad feη ok a, ow it eke wel k'iri adan̄ku yony oglog nyahan nenym.*† ² Sica legη sig em ec'agη a eke kok sikpl a lele agη ejec'ab ab anake m'am dad odad a. Yefenyana m'anm ony araηn, gbekɔ emeny m'am ebr low a eke mi dad eke m'ow ony ogη yogη sakp yony em a m'ese: legη a eke mi b'ow m'ewl m'ow a, mi b'ow mi kok lec owi ony feη ab, ³ an̄ke am erurir eke k'ekan low ek'am yeγm eke Krist b'ecr em em dad odad a. Eke li bi kok low n'onη ony a, l'elm sos onymu, kɔ nana, li b'elu in ec'abusu ony a okm ony ec'araηn. ⁴ Nawre, wel ew Krist oliκη af, eke n'onym sos a sosiem, gbekɔ

n'anη owr Nyam ec'abusu ab em. Ey yeji, in ab eke s'okr af a anake s'onym sos a; gbekɔ si b'ow si yeγm ony eke s'anη owr in ab Nyam ec'abusu ab em.

⁵ Sica ibrmn ony sosi low eke am iir eb ese om̄n esel af, igbal ony sosi ogη ekan. Kɔ k'eknm̄n eke Krist anη ony ab ee? Eke ow ecrm eb̄en, ke es owal okr a. ⁶ Gbekɔ ey ec'a, m'am ony om̄n eke b'ow eγηn uwr any eke ey s'owlm s'okm es. ⁷ Ey s'am ηonη Nyam eke kí kokm̄n low ηuη kaka. Etη ow elm ke si yeγm ony eke s'onny low ij. Njan, low mamn ce s'erur eke ki kokr. Etη ofr ofr eke low a am yeγm eke s'onny lɔbr. ⁸ Tasi em a, si k'otum si kokm low kaka low nawre ec'any af, in e juma ce s'otu eke si ki kok. ⁹ Ee, sos em b'in̄n ey sakp sakp feη eke si b'anη sos onym em ke ony b'onyn lec a. Ow sosiem yec'eke s'am ibrm ey e ηonη em a el: ke emeny éwal ijr lec om̄n em. ¹⁰ Low na sosiem anake m'am awη ony lel eke m'anη kpekpe a. M'erurm eke mi k'elu lec okm legη eke mi b'ow m'anη ony ec'araηn a. Tasi em a, Es Kɔtɔkɔ on̄m abusu eke mi k'elum Nyamel a abu agb om̄n em, kɔ ow elm in e ηuηn eci.

¹¹ Sica agη lisijimel, an̄ηn sos em in̄n em. Óol om̄n em

† **13:1** *Sakp nyahan em:*krekr̄e e Korent eke n'im a, yogη anake li sigm yogη e Nyamel ab es a (Ob Kok 18); yony em e Korent e n'im ke n'am dad ow ec'odad akr 2 em a, el ubr eke l'ubr yogη seγη abi ce, legη ab em eke n'anη Efes a (Ob Kok 19). † **13:1** Ekn Ol Okn 19.15; Matie 18.16; 1 Timote 5.19; Ebre 10.28.

e læc eke k'ónyn es, àtarir sos
 es ke neny ókr óny af óny
 ófr em. Ìir eb erm es ey em,
 etη erur lele erm es ey ab e
 Nyam a b'ow anη óny ab.

¹² Ëshninin óny ófr, ke
 éyarir af esse Krist em ec'agη
 lisijimel lele agη lisijowel ab
 af. Agη lala a feη am esηn
 óny.

¹³ Ke ey Es Kótókó Jesu
 Krist ec'owró, Nyam ec'erur
 lel Abη Lala ec'af okr a áηη
 óny feη ab.

Pól e lél ek'awñ Galat eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Pól non lél na awñ Sinyamel ek'ann Galasi wus af a. (Yefenyana em a, Galasi wus na ann Turki em). In obi li sigm Sinyamel amua em e beb es, gbekó eke n'ngbon wus ab af a, low yegm esel ejeci ow am ony yec'a eke li yegm Jesu Krist ec'Amani Mamn a e lís a titñ. Low yegm esel amua el Jwifel eke egn Jesu eb, ke am at neny es dad eke nawre ub es in it eke in k'ann Jwifel ec'ol a feñ ec'elum em: ow it ke wél úbr'r likr es, l'élum sol ek'el ob ij ec'a, ke l'ósu ses gbegbl e segn a. Agñ amua am dad yej'eke Pól in elm erm es tasi etñ ow'n itm eke we'n k'iri ow ec'odad a.

Pól non lél awñ Galat eyñ, yec'etñ ke n'ón Krist e nawre ub esel a uw Amani Mamn eci low nenyembri nyam ab any. L'ikñ anym l'otar low nuñ af ek'ow it eke wél k'esñ'n Jesu Krist ec'erm es a e low akr. N'am at neny es li dad eke Nyam in esñ'n, kó ow'n elm agñ. Emeny n'am otar akr eke in e juma a tasi in el ke in óc Amani Mamn a in yegm agñ a ek'in elm Jwifel a. Ow on n'am yegm eke omn a ce eke we'n b'oc in elu Jesu Krist em a, in b'on agñ in el nyim nyim Nyam ec'any af. In e lél a ec'en es

abal el em a, Pól am yegm eke nawre ub es ec'es an a e nuñ in el erur eke ow'n ony Jesu Krist ec'a lél omn a eke ow'n oc in elu ow em ab ab. Eke nawre ub es nyam b'on erur na lele omn na ab a, in ec'es an a b'ow ey okm in obi em.

Esññ

¹⁻² Em Pól, lél em lisijimel a feñ ek'ann aña ab ab e nin em, m'am awñ Galat e Sinyamel a lél na. M'el erm es, gbekó ow elm agñ mum oglog egn kaka feñ ewm'm erm es. Tasi em a, Jesu Krist in obi lél Es Nyam ek'igbm'n luw em ab ab, ew'm erm es. ³ Ke Nyam ey Es lél Es Kótoko Jesu Krist ab édn ony owro ke éñan erm es ey. ⁴ Es Kótoko Jesu ewr in sosi awoba, yec'etñ ke l'éb l'elu ey es ey e sikpl ab em. Li sog ey wus na e sun ab em, ese elél eke Nyam ey Es erur ab af. ⁵ Anygbel él Nyam eci segn feñ! Amen.

Amani Mamn tasi a

⁶ Nyam esñ ony bibm a ek'enjan Krist sosiem a eci; sica ow am ew'm any iti eke k'upññ in ij fafa nene, ke éwal am leer "Amani Mamn" ejeci nyam. ⁷ Nawre em a, Amani Mamn tasi ejeci anm; agñ gbé ann ek'am wuwal ony nuñ em, ke am erur ek'itññ Amani Mamn a eke bi dad Krist ec'odad a. ⁸ Na sosiem, ek'egñ kaka feñ am dad ony Amani Mamn ejeci ek'elm ow a eke si dad ony a ec'odad, ke Nyam ógn

ɔwl'l, ek'ow el ey oglog erm es nyam ek'any afr ow bobo yeji. ⁹ M'ikn anym mi dad etn emeny m'am dadr em: ek'egn kaka fen am dad ony Amani Mamn ejeci ec'odad ek'otarm es yec'a eke s'on ony ab ab, ke Nyam ogn owl.

¹⁰ Sica ko agn ec'aw eke k'aw'm a m'am ol es, ko Nyam ec'ab ee? Ko agn m'am ol eke k'erur'm ee? Njan! Blel m'am ol ek'agn k'onny em ec'erur ana, mi k'otum m'elm Krist e libowi.

Elle eke Pol eel erm es

¹¹ Agn lisijimel, m'am dad ony eke k'ubr any ek'Amani Mamn a eke m'ob m'ok ony a, elm egn e low eke okn. ¹² Ow elm egn ogn m'ebm, etn egn kaka fen yeji yegam im ow e low, ko Jesu Krist in obi elu ow e low okm yegm'm. †

¹³ Etn irir wel dad ony elle eke mi kokr legn ab em eke m'any Jwifel e Nyam nun ign ebr ab em a e low. Uwr elle eke m'ijr agn a fen ek'el Nyamel ec'agn a gbre, ke m'ew lec em eke mi ki nun el ab any. ¹⁴ Legn ab em a, wel b'ekn tasi, eke m'afn em lawlel a fen ek'el em ec'owon ab es, Jwifel e Nyam nun ign ebr a ec'ow fen e kok em. M'onny lec m'akm el fen ey lagnel e Nyam nun ign ebr ab em e sol esig e dogon owi em.

¹⁵ Gbeko, gbuñ ke wel ew'm a etn Nyam sosum

oc'm in eci sonn ikn ab em, etn l'esn'm eke mi ki kok in e juma. ¹⁶ Etn eke l'egn l'eb eke li k'elu Jim okm li yegm'm, yec'etn ke m'otu m'im m'ob in ec'Amani Mamn a e kokoba m'ok agn ek'elm Jwifel a, m'iim m'ibram egn kaka eke ki yegm'm low. ¹⁷ Etn m'ewlm m'iim Jerusalem m'eknm agn a ek'ikn anym el erm esel gbuñ ke em yeji m'el a; ko kpekñ m'okn any m'im Arabi wus af, yogñ anake m'any m'ewl m'ow Damas eb em a. ¹⁸ Akpo nyahan ec gbuñ etn m'im m'ey Jerusalem; yogñ anake m'uw Pier † any, ke m'any in ab ton segn lew yen a. ¹⁹ M'eknm erm es ejeci kaka, ek'ow elm Es Kotoko lisijim Jak ce. ²⁰ Low na eke m'am awn ony ow e lel a, el low nawre tasi; m'am eb Nyam danke ek'ow elm yadn m'onym.

²¹ Ow e jam a, m'im Siri lele Silisi ab eci wus ab af. ²² Gbeko Jude ec'agn a ek'ub Krist nawre a, k'eknm im any af legn kaka. ²³ Low ce eke -l'irir wel dad em e lis a el: «Egn a eke legn sig em a, b'ijr ey gbre a, legn na em am dad Amani Mamn a eke s'ub nawre ke l'erur eke li ki nun a e low.» ²⁴ Etn -n'am koklm Nyam em sosiem.

2

Erm esel ejec'a egn Amani Mamn a eke Pol am ob a eb

† 1:12 Pol e lis e low ec'a, èkn Ob Kok 9.3-6. † 1:18 Pier: Arame ebr em a, Kefas.

¹ Sica ek'akpo lɛw yar ɛc a, m'ɛwl mɛny m'im Jerusalem Barnabas ab; m'oc Tit yɛj'ab m'im. ² M'ɛwl mɛny m'im anke Nyam ɛlu ow e low ɔkm yɛgm'm eke mi ki kok ɛben. Jerusalem yogɲ, luku eke m'as saw ɛm Nyamel ec'idr ɛsɛl ab a, m'otar Amani Mamn a eke m'am ɔb m'ok agɲ ek'elm Jwifel a e low akr m'ok ɛl. Tasi ɛm a, m'erurm ek'ɛm e juma eke m'am kok lel ow eke mi kok lɛɲ sig ɛm ab ab a, e low k'ɛl ɔfr ɔfr. ³ Ɛtɲ Tit ek'anɲ ɛm ab, ke el Grɛk iy, ke wɛl ubrm likr es a, wɛl ɔnym'n lɛc ɛm eke li k'ubr likr es. ⁴ Gbɛkɔ agɲ lisijimɛl ayadɲu ek'anɲ ɛy ec'araɲn a erur eke wɛl k'ubr'r likr es. Agɲ amua ow anɲ ɛy ɛm es lɔl ɛm, eke k'otar ɛy akr úw ɛy ec'ewi e s'el Jesu Krist ɛm a e low any. - N'am erur eke si k'el ol e madu. ⁵ Ɛtɲ s'ɛlum ɛl abusu es wanci kaka, yec'ɛtɲ ke s'úcu Amani Mamn a e low nɛnyembri nyam a s'ɔny es ɔny eci.

⁶ Gbɛkɔ, Nyamel ec'idr ɛsɛl ɛgbɛl a ɔɔm im low owr kaka eke mi ki kok. Ɛtɲ ɛm ec'a, ow elm ɛl ec'idr ɛsɛl ɛgbɛl eke -l'eel a elm low tasi ɛm ec'any af, anke Nyam ec'any af a, agɲ a fɛɲ el kɛɲ kɛɲ. ⁷ Kɔ tasi ɛm a, - l'ɛkn nana eke Nyam abul'm agɲ ek'elm Jwifel a ec'Amani Mamn e kokoba eke mi k'ɔb, ɛsɛ elel eke l'abul Pier eke k'ɔb ok Jwifel ab af. ⁸ Ɛtɲ - l'iri yɛj'ɛke Nyam ɛw'm agɲ ek'elm Jwifel a ec'erm ɛs,

ɛsɛ elel eke l'ɛw Pier Jwifel ec'erm ɛs ab af. ⁹ Jak, Pier lel Jan ab, eke wɛl b'oc ɛsɛ Nyamel ec'ɛs ɛwɛl af a, uw any ɛkn eke Nyam anake bibm ɛm abul'm juma na a; -l'eb ɛy abu, ɛm lele Barnabas ab, -li yɛgm eke -l'erur. Sica si dad s'okarir ɛy fɛɲ eke, ɛy si b'ow s'im si kok juma agɲ ek'elm Jwifel a ec'araɲn, ke el -n'imn Jwifel ɛm eci. ¹⁰ Low cɛ eke - l'ibrmn ɛy a el, ke s'ókɲ Jerusalem e Nyamel ab ɛm ec'ɔgbɔru a e low. Ɛtɲ ɛm obi mi kok ow e low ɛrm nyam ɛm.

Pɔl ec'abr ek'ɛnym Pier

¹¹ Gbɛkɔ eke Pier ow Antioɔ ek'anɲ Siri wus af a, m'atar in ab agɲ fɛɲ ec'any af, anke n'ɔny low ɔbr. ¹² Tasi ɛm a, gbun ke agɲ nyam nyam eke Jak ɛrm a ow a, Pier am us abu agɲ lisijimɛl ek'elm Jwifel ab ab. Gbɛkɔ lɛɲ ek'agɲ a eke bi dogɲn likr es ubr owi es a ow a, Pier ocr sos es ɛtɲ ɛɲɲm eke k'ij ob agɲ lisijimɛl ek'elm Jwifel ab ab ij, anke n'ɔny agɲ a eke bi dogɲn likr es ubr owi es a e muru. ¹³ Jwifel ab ɛm ec'agɲ lisijimɛl bɛb yɛji am kok ɛnyembri yony yony owi na ɛsɛ Pier af, ɛtɲ Barnabas in obi yɛji igb ɛy el ec'ɛnyembri yony yony owi na ɛm. ¹⁴ Ɛtɲ eke m'ɛkn eke el ec'ɛs an a k'elm nyim nyim ke k'otarm es Amani Mamn e low nɛnyembri nyam ab ab a, agɲ a fɛɲ ec'any af mi dad Pier m'ɛsɛ:

«Ἰ ἐκ'ἐλ Ἰωφί α, ἱρ ἐβ ἀνα ἐσε ἀγῆ ἐκ'ἐλμ Ἰωφίλ ἀβ ἀφ ἐτῆ κοκμ γεϋ'α ἐκε Ἰωφίλ ἐϋ'ολ α δαδ α. Βλα σοσιεμ ἐτῆ ἀμ ἐρur ἐκε κ'ὄny ἀγῆ ἐκ'ἐλμ Ἰωφίλ α λεϋ ἐμ ἱρ ἐβ ἐσε Ἰωφίλ ἀφ ἐε?»

Ἰωφίλ λελε ἀγῆ ἐκ'ἐλμ Ἰωφίλ ἀβ ἐ sel ἐῆῆ Κριστ ἐ nawρε ub ἐμ

¹⁵ Ἐϋ σ'ἐλ Ἰωφίλ ἐϋ ἐ mew ἐμ, κὼ σ'ἐλμ βιεκῦ ἐῆε ἐϋ'ἀγῆ ἐκ'ῦwm Nyam ἐϋ'ολ ἀβ ἀny α. ¹⁶ Γβεκὼ σ'ῦw ἀny ἐκ'ἐγῆ ἐϋ'ἐλεl ἐκε Nyam β'οϋ'ρ ἐσε ἐγῆ nyim nyim ἀφ α, ἀῆῆ ἐγῆ α ἐϋ'ὄmn ἐκε β'ὄny Ἰεσυ Κριστ ἐμ α, κὼ ὡw ἐλμ Μοῖς ἐϋ'ολ α ἐκε λῖ β'ἐlum α σοσιεμ. Na σοσιεμ ἀνακε ἐϋ γεῆ'εκε σ'ἐλ Ἰωφίλ α, σ'ῦb Ἰεσυ Κριστ nawρε, γεϋ'ἐτῆ κε λ'ῦw ἐϋ ἀny ἐσε ἀγῆ nyim nyim ἀφ, ἐϋ ἐϋ'ὄmn ἐκε σ'ὄny Κριστ ἐμ α ἐϋ, κε ὡw κ'ἐλμ ἐκε σῖ κοκ ὄl α ἐϋ'ὄw α φεῆ ἱϋ ἠεny α ἐϋ. Tasi ἐμ α, ἐγῆ kaka κ'ὡw ἐλμ nyim nyim Nyam ἐϋ'any ἀφ ἐκε λῖ κοκ ὄl α ἐϋ'ὄw φεῆ ἐκ'ἀμ δαδ α ἱϋ ἠεny γεῆ. † ¹⁷ Ἐϋ, σ'ἀμ ὄl ἐκε Nyam κ'οϋ ἐϋ ἐσε ἀγῆ nyim nyim ἀφ Κριστ σοσιεμ. Sica, ἐκε wεl β'ἐkn ἐϋ ἐσε σῖkpl ἐσεl ἀφ α, κε ἀyaf wεl κῖ δαδr ἀb ἐε? Ke Κριστ σῖkpl ἐ juma ἠ'ἀm κοκ ἐε? Nῆῆῆ, ὡw ἐλμ ἐβεν! ¹⁸ Tasi ἐμ α, ἐκε μ'ἔwl ἠεny μ'ἱm ὄl α ἐκε μ'ἱγῆ μ'ἔlu ἐs ἀb ἐμ, κε ἐμ σοσι μ'ἀm ὄbr low α. ¹⁹ Ἐμ, ὄl

σοσιεμ ἀνακε μ'ἐrurm ἐκε μῖ κ'ἱρ ἐβ ὄl ἐϋ'ἱῆ α. † Ἐτῆ ὡw ἀμua φεῆ ἐϋr ἐβεν, γεϋ'ἐτῆ κε μ'ἱρ ἐβ Nyam ἐϋ. Ἐμ μ'ῦw ὄlikῆ ἀφ Κριστ ἀb, ²⁰ ἐτῆ μ'ἀῆῆ ὡwr, γβεκὼ ὡw ἐλμ ἐμ μ'ἀnm ὡwr ἱῆ, κὼ Κριστ ἀνακε ἀῆῆ ὡwr ἐμ ἐμ α. Ἰᾶ ἀῆῆ, ἐμ ἐϋ'ὡwr ἀῆῆ α, μῖ βῖ κοκ ὡw ἐ low Nyam Ἰᾶ ἐ nawρε ἐ μ'ῦb ἀb ἐμ, ἱn ἐκε λ'ἐrur'm τῶῆ κε λ'οϋ ἱn ἐ sel α λ'ἱrmn ἐμ σοσιεμ α. ²¹ Μῖ κ'ὄtum μ'οϋm Nyam ἐ βῖbm na μ'ὡwlm. Tasi ἐμ α, ἐκ'ὡw ἐl ὄl ἐμ ἐγῆ β'ἐϋr ἐl nyim nyim ἐs Nyam ἐϋ'any ἀφ, κε Κριστ ἐ luw α, ὄfr ὄfr ἀnā!

3

Ὀl ἐμ κὼ ὄmn ἐμ wεl β'ἐl nyim nyim ἐε?

¹ ὄny Galat ἐyῆ, κὼ ἠῦῆ ἐμ ἀm ὑῆ ὄny! ὄny bwo ἐϋ'ἐγῆ κοkr ὄny ἀgn ἐε? Ke, ὄny ἐϋ'any ἀφ κpata wεl ὄtar Ἰεσυ Κριστ ἐϋ'ὄlikῆ ἀφ ἐ luw α ἐ low ἀkr. ² Μ'ἀm ἐrur ἐκε κῖ κpabr low ἱbrm na ἐs: κὼ ὄny ἐϋ'Αβῆ Lala α ἐκ'ἐῆῆῆn α, ὄl ἐϋ'ὄw α φεῆ ἐκε κοkr ἱϋ ἠεny α σοσιεμ ὄglog Αᾶῆῆ Mām α ἐκ'ἱrῖr κε ὄny ὄmn ὡw ἐμ α σοσιεμ ἐε? ³ Βλα σοσιεμ ἐτῆ κ'ὄtum ὄnymn ἠῦῆ ἐμ ἐε? ὄny, ὄbr ἠῦῆ Αβῆ Lala ἐμ, sica ὄny ὄbῖ ἐ λεϋ ἐμ ἀm ἐrurῖr ἐκε κ'ῦwarῖr ἀb ἐε? ⁴ ὄw ἀμua φεῆ ἐκ'ἐῆῆῆ ὄny α, ὄfr ὄfr Ἃ ὡw κ'ἐl ἐε? ὄw ἱtm ἐκ'ὡw κ'ἐl ὄfr ὄfr. ⁵ Nyam β'ὄῆ

† 2:16 Selu 143.2; Rom 3.20-22. † 2:19 Λεῆῆ sig ἐμ α, ἐκε ἠ'ἀm ὄl ἐκε λῖ κ'ἐl nyim nyim ἐs Nyam ἐϋ'any ἀφ α, Πὼl ἱρ ἐβ Μοῖς ἐϋ'ολ ἀb ἐμ. Eke sica λ'ῦb Κριστ nawρε α, λ'ἐkn ἐκε Μοῖς ἐϋ'ολ α ὄom ἐγῆ ἐλμ nyim nyim. Na σοσιεμ ἀνακε λ'ἐrurm ἐκε λῖ κ'ἱρ ἐβ ὄl ἐϋ'ἱῆ α. ὄl ἐϋ'α: λ'ῦw ἱῆ.

ony in ec'Abn a, etn li bi kok sakrowa ony ec'arañ. Kō ol ec'ów a feñ eke bi kokr iy neny a sosiem li bi kok ów amua n'ón ony oglog Amani Mamn a ek'irir ke onyn omn ow em a sosiem ec'ee? ⁶ Kin yec'eke Nyam Lel dad Abraham e lís: *n'ony omn Nyam em, ow ony Nyam oc'r ese egn nyim nyim af,† in ec'omn a sosiem.* ⁷ Sica ow it eke k'uw r any ek'agn a feñ eke b'ir eb omn em a, el Abraham ec'alaw tasi. ⁸ Nyam Lel ewar eke Nyam b'ow oc agn ek'elm Jwifel a, ese agn nyim nyim af in ec'any af, el ec'omn a sosiem. Na sosiem anake Nyam Lel ikn anym ob Amani Mamn na ok Abraham eke: *Nyam b'ow ecr η em, edn wus na nimum ec'agn a owro.†* ⁹ Eke Abraham ub nawre a, wel edn'n owro; eben neny nyam, wel b'edn agn a feñ ek'ub nawre a owro, ese elel eke wel edn Abraham ab af.

¹⁰ Sica agn eke bi tutr eke, eke b'elum ol ke Nyam óc'ñ ese nenyembri nyam es af a, musue el el eci. Tasi em a, Nyam Lel dad nine: *Gbre él egn yec'eke segn feñ k'ow eluam ów a feñ eke wel non anñ ol e lel ab em a eci.†*

¹¹ Etn ow ayl yej'eke, egn kaka k'otum elm nyim nyim Nyam ec'any af ol ec'elum a

sosiem, anke Nyam Lel dad nine: *egn yeci ek'el nyim nyim Nyam ec'any af a, b'ow anñ owr in ec'omn a eke l'oc l'elu ow em a sosiem.†* ¹² Gbekō ol onym low kaka omn ab. Ow eke Nyam Lel nana dad a el: *egn yec'eke bi kok ol ec'ów a feñ ek'anñ n em a, b'ow anñ owr in em.†*

¹³ Gbekō Krist sog ey an ligbel em ol e musue a e lís. In anake ey e musue a eke k'ehn ey a, ey'r af a. Tasi em a, Nyam Lel em wel dad: *Gbre él egn feñ ek'uw ke wel pag es likn af a eci.†* ¹⁴ Na sosiem anake owro a eke Nyam ewar eke k'edn Abraham a, b'ow ebm agn ek'elm Jwifel a yeji Krist sosiem, ke ey feñ si b'ehn omn em Abn Lala a eke Nyam ewar a.

Ol lele low ewar ab

¹⁵ Agn lisijimel, s'ocr ey ec'eb ir em e low nyam s'obar any: ek'egn nyam kok aja e lel ew es ese elel ek'ow it ab af, egn kaka k'otum onym aja e lel na tetnm es oglog nonm low ejeci elum em. ¹⁶ Eben eke Nyam ewar Abraham lele iy a eke k'anñ in em ey okm ab ab e low ana. Wel dadm esme: *lele alaw a eke k'anñ in em ok okm a, ese agn nono owi af. Njan, egn nyam ce e low. Tasi em a, ow eke wel b'awl*

† 3:6 Nun Ob 15.6. † 3:8 Nun Ob 12.3. † 3:10 Ol Okn 27.26. † 3:11 Abakuk 2.4; èkn Rom 1.17 lele ow eci akr otar ab ab. † 3:12 Ob Ap 18.5; Rom 10.5. † 3:13 Ol Okn 21.23. † 3:16 *iy lel alaw ab*: eke wel b'awl Nun Ob 12.7 a, yogñ wel b'awl *alaw*; gbekō low a eke Pól am elu okm anja a el Ebre em ec'odad ebl a ek'anñ a "egb ewl". Gbekō in ec'iri tasi a el *likr mij e liy* oglog *likr mij ec'ey*. Pól am dad eke low a eke Nyam ewar Abraham a, ow ec'egn ek'ow okñ any tasi a el Krist. Bèbmn Nun Ob 3.15.

a el: *lele iy a eke b'ow anη η em ey okm ab ab.*† Etn egn a, in l'el Krist. 17 Kin low a e m'erur eke mi ki dad a: Nyam kok aja e lel nyam ew es, etη ewar eke b'ow ucu ow e low ony es. Ol a eke akpo duw akpo likη lele lew ab ec, gbuη ke ey okm a, k'otum onym abusu tetηm low a eke Nyam ewar ow e low ew es ab es. 18 Sica, ek'ob ap a eke Nyam onη ese aja af a, el ol sosiem, ke ow elm ewar a sosiem ij. Ke, tasi em a, ewar a sosiem Nyam elu in ec'erm mamn okm Abraham e lís.

Bla lowi tasi ol bi kok ee?

19 Etn ek'ow el eben, ke bla sosiem Nyam onη agη ol ee? Ol el ob eke Nyam ign af, yec'etη ke n'onη agη uw el ec'ow ek'akplm in ec'any af ab any, etη ow it eke li k'anη tonη ke egn a eke k'anη Abraham em ey okm a ow; anke in sosiem wel ewar low a ew es. Ol a, afr erm esel elu ow e low okm, etη egn nyam anη ow ec'araηn a. † 20 Gbeko ow ibram ek'egη nyam k'anη ow ec'araηn ij, eke ow el egn nyam ce eke low a ot es a, etη Nyam ce anake low a ot es a. †

21 Sica low na e nyandre el bogη ec'ee? Ol lele Nyam e low a eke ewar ew es ab ab okrm af ee? Ow elm eben! Blel ol nyam otu eke k'onη egn sel, etη blel agη eηn ol ikη na ana, ke blel nimamn ana, blel ol a onη

el -l'el nenyembri nyam esel Nyam ec'any af. 22 Gbeko, Nyam Lel dad eke wus nimum in anη sikpl ec'abusu a ec'ew. Na sosiem anake ow it eke Nyam e low a ek'ewar ew es a, k'el tasi agη a feη ek'ub nawre a eci, el ec'omn eke -n'onyn Jesu Krist em a sosiem.

23 Gbuη ke omn e legη a ow a, ol onym ey ab ese sobel em esel af, etη s'am eku legη a ek'omn k'elu sos okm a. 24 Ow onη, ol el ey e nyimn es tonη Krist ow; yec'etη ke Nyam oc ey ese agη nyim nyim af in ec'any af ey ec'omn a sosiem. 25 Sica eke omn e legη ow a, si k'otum s'anm nyimn es na ec'abu em ij.

26 Ony feη, eel Nyam ec'ey omn a ek'onny okr ony af Jesu Krist ab a sosiem. 27 Tasi em a, ony feη okar af Krist ab mij nunη a eke wel ok ony ab em, etη ewal anηn ese Krist in obi af. 28 Sica ereb anm agη ek'el Jwifel lel agη ek'elm ab ec'araηn, madu lel ewi ab ec'araηn, oyow lel egn ab ec'araηn; ony feη, eel nyam coco Jesu Krist ab ec'af okr ab em. 29 Etn ek'eel Krist eci, ke ony eel Abraham ec'ey etη eel aja ij esel ese elel eke Nyam ewar ew es ab af.

4

Ny elm adu ij, ko iy

† 3:19 Sinayi lafeny af a, Jwifel ec'ow ek'ec ab em a wel bi dad ese: Nyam elu in ec'ol a okm yegm Mois in ec'erm esel ab em. Mois anake el egn ek'anη erm esel a lele dedeku ab ab ec'araηn a. † 3:20 Ol Okn 6.4.

¹ Kin em e tutr e m'ony a: ek'iy a ek'el aja ij es a anη gōḡni a, li b'ew ese adu af. Ke tasi em a, ob a feḡ in eci ce. ² Gbeko, ow it ke n'am elum aḡḡ a ek'am ekn in e lis e low, ke am osu in ec'ob a feḡ a, toḡ ke legḡ a ek'es ew a ow. ³ Ey yeḡi eben neny nyam. Eke s'anḡ ese etuey af a, s'el wus aḡa e sabusu e lec a e madu. † ⁴ Gbeko, eke legḡ a e Nyam b'ebm ew es a ow a, l'erm Jim ow. Wel ew'r yow em etḡ l'ir eb ol em, ⁵ yec'etḡ ke li sōg aḡḡ a feḡ ek'anḡ ol ec'abusu ab em a, ke s'otu s'el Nyam ec'ey.

⁶ Gbeko, ke wel úw any eke eel in ec'ey a, Nyam oḡ Jim ec'Abḡ a ow ey ey ec'erm ab em; etḡ Abḡ na anake b'oḡ ey si dad «Aba!» ow e nyandre el, «em Es!» ⁷ Ow sosiem a, ḡ elm adu ij, ko iy; etḡ ek'el iy a sosiem, Nyam b'ow oḡ aja eke li bebḡm l'ew in ec'ey ab es a.

Eke Galat eyḡ ewm erm - li b'ow -l'ewl meny -l'el ol e madu

⁸ Legḡ sig em a, uwmn Nyam any etḡ eel sabusu ek'elm sinyam tasi yej'a e madu. ⁹ Sica yefenyana em ek'uwr Nyam any, oglog yefenyana em eke Nyam uw oḡny any a, ayaf ow it eke k'ewal elumn wus aḡa e

sabusu e lec ek'elm low kaka ab ee? Ayaf emeny otur eke k'ewal eel el e madu ee? ¹⁰ B'ucur seḡḡ beb, awl beb, akpo e seḡḡ beb lel akpo beb ab e low oḡny es. ¹¹ M'am oḡny ermij oḡny eci: eke juma e mi kok oḡny ec'araḡḡ a k'elm ofr ofr sosiem.

¹² Aḡḡ lisijimel m'am ḡoḡḡ oḡny, kōkr ese em af, aḡke em yeḡi mi kok ese oḡny af. Kokmn'm low ḡuḡ kaka. ¹³ Oḡny, am okan low em eke m'og es m'ob oḡny Amani Mamn e kokoba a, ow el em ec'ol em. ¹⁴ Etḡ em e sos meḡl a eke em ec'ol ab em itm eke wel ki ler a, oḡnym oḡny nenḡḡ walḡm elumn'm es. Ko oḡny kotoko, ebr'm ese Nyam ec'erm es nyam af, oglog ese Jesu Krist af. ¹⁵ Legḡ a, anḡḡ sos em iḡḡ em. Etḡ sica bla lowi eḡḡ oḡny ee? M'otu eke mi dad m'ese: legḡ a, blel oḡny abusu eke ki sosmn oḡny ec'anyamn ab es oḡḡm, blel kokr. ¹⁶ Ko sica oḡny ec'ifnu m'ewl m'el low nenyembri nyam e m'am dad oḡny a sosiem ee?

¹⁷ Aḡḡ amua † ek'am kok ese oḡny e lis e low ce we'n am ew any af a, el e sow tutr a akplm oḡny eci. El e low eke -n'am ol a ce el: ke -n'ony -li kpab oḡny es em e lis, yec'etḡ ke otur ler el. ¹⁸ Tasi, ow

† 4:3 wus aḡa e sabusu e lec a e madu: aḡḡ beb ec'a, ow el wus e sabusu enḡḡ eke b'ijr eḡḡ gbre eke li k'itḡnm erm em a. Aḡḡ likpr ec'a, Pōl odad ebl na em, am yeḡm sol ey eke Nyam any uwm esel beb b'eḡḡ eb, ke wel otu eke k'oc bebḡm likr es ubr ec'ol, ses gbegbl ec'ol lele ow eke wel dēdḡḡ Jwifel em e sol ab ab. Bēbḡm Galat 4.9; Kolos 2.8,20. † 4:17 Aḡḡ amuael Jwifel ek'ub Jesu nawre, ke am ec Galasi e Sinyamel ab em, eke sica Pōl anm yōḡḡ ij a, neny es at em dad aḡḡ Mois ec'ol ec'elum e low (ēkn Galat 2.4-12).

akpl ek'egh k'onny ony e lís ec'erur, gbekó ke ow el low nimamn eci, ow it ek'ow k'el segh fegh, kó ke ow k'élmlégh eke mi b'annh ony ec'arahn a ce. ¹⁹ Em ec'ey, emeny m'am ij ony e gbre, gbre ek'otarir es ese yow ek'am ew iy ec'ab af, etgh mi b'ow m'annh em eben togh ow áyl'm sos em ek'onny fegh Krist ir ony em. ²⁰ M'erur eke blel m'annh ony saw wanci na af, ke m'ótu mi dad ony odad akunda ejec'em. Tasi em a, mi k'uwm elel eke mi ki kokr ony e lís ab any.

Agar lele Sara ab

²¹ Dàdr'm, ony ek'am erurir ek'ol k'ew ony es a: irimn yec'a ek'ol a am dad ab ee? ²² Nyam Lel dad eke Abraham in ew ey yony, Agar ek'el adyow ab ab ow'n ew nyam etgh Sara ek'el yow lewi ab ab yeji ow'n ew nyam. † ²³ Adyow iygh a, wél ew'r iggh nyam lele yow nyam ab ec'erur em, kó yow lewi a ec'iy a, wél ew'r Nyam e low a eke ewar ab em. † ²⁴ Odad na ony akr otar ejeci. Jyow yony a angh ese sinm yony af. Krekre e sinm a, el Sinayi lafeny af ec'a, etgh li b'ew ey eke b'el madu: ke Agar ana, ²⁵ etgh Agar anake el Sinayi lafeny a ek'annh Arabi wus af a. Etgh in ce anake yefenyina em a, n'annh ese Jerusalem † ec'eb

a ek'in ec'ey ab ab el madu a. ²⁶ Kó Jerusalem ek'annh afr a el lewi, etgh in anake l'el ey lis a. ²⁷ Tasi em a, Nyam Lel dad niné:

Sos em iñgh'gh itr yow!

Élu sos em iñgh e lebl,

gh ek'uwm iy ew e dudu any a;

anke yow a eke wél iggh elu es a,

b'ow ew ey akm yow a ek'onny iggh a. †

²⁸ Sica aggh lisijimel ony ec'a, ese Isak af, eel ey eke wél ew ese elel eke Nyam ewar ab af. ²⁹ Gbekó ese leggh sig em ec'a eke Abraham ec'iy a eke wél ew iggh lele yow ab ec'erur em a, ijr iy a eke wél ew Nyam ec'Abgh ec'erur em a gbre a, yefenyina em yeji, eben ce ow angh. ³⁰ Kó Nyam Lel em a, ayaf wél dadr ee? Wél dad niné: *ògh adyow a lel in ec'iy ab ab, anke adyow iygh a k'otum ijm aja yow lewi a ec'iy ab ab.* † ³¹ Na sosiem a, aggh lisijimel, ey s'elm adyow a ec'ey, kó ey yow lewi a ec'ey.

5

Krist sog ey

¹ Krist sog ey, yec'etgh ke s'él ewi tasi. Na sosiem inymn es kikri lewi el na em, ke ónyn sos ósu, ke k'éwlmn elmn madu ij.

² Em Pól, m'am dad ony: eke yebr wél ubr ony likr es,

† 4:22 Abraham ew Ismael Agar ab etgh l'ew Isak Sara ab. Nuñ Jb 16.15; 21.2.

† 4:23 Nuñ Jb 17.16. † 4:25 Agha wél am oc Jerusalem bebmn Jwifel e Nyam nuñ iggh ebr a, eke b'ucu ol e low ony es togh ke l'ewr ese madu af a. Ékn 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab. † 4:27 Esayi 54.1. † 4:30 Nuñ Jb 21.10.

ke Krist elm low kaka ɔny ec'ij. ³ Emeny m'am usr lebl af mi dad eɣɣ fɛɣ eke b'ɛɣɣ likr es ubr owi eb a, ow it eke li k'elum ol a nimum. ⁴ ɔny ek'am ɔɔl eke k'eel neny nyam esel Nyam ec'any af ol ec'elum em a, ɔny obi em anake kpabr es Krist e lís a; etɣ ɔny irmnin Nyam e bibm a ek'ɛɣaɣ a. ⁵ Sica ey ec'a, s'oc ey e nawre ub a s'elu Nyam em. In li b'ow n'ɔɣ ey s'el neny nyam esel in ec'any af; low na anake s'am eku Abɣ Lala ec'abusu a eke b'ɛcr ey ec'ɔmn ab em kok juma a. ⁶ M'am dad tasi em m'ese, eke s'okr af Jesu Krist ab a, ke wɛl úbr ey likr es oglog ke wɛl k'úbrm ey likr es, ow elm low kaka. Kɔ low tasi a cɛ el: úb nawre, ke yéɣm ɣ ec'ɔmn a erur owi em.

⁷ ɔny ɔbr nuɣ sɛnyn sɛnyn! Bwo ec'ɛɣɣ edɣɣ ɔny eke k'élumɔn low nenyembri nyam ee? ⁸ Low yec'a eke wɛl dad ɔny ke ok ɔny es sos em a, anm Nyam ek'ɛɣɣ ɔny a ogɣ owm. ⁹ Ow anɣ esɛ: «Lijru tɛeli cɛ eke b'anɣ ma em, ke b'ɔɣ ma a nimum inɣ ab af.» ¹⁰ Gbɛkɔ, Es Kɔtɔkɔ obn'm ɔmn ɔny e lís: k'ow ɔnymn tutr ejeci eke k'ow otarm es em ec'ab ab. Etɣ ɛɣɣ a ek'am mumu ɔny a, ke ow el in ec'elɛl eke n'anɣɣ a, Nyam b'ow ɔb'r low gbɛɛ ij eci.

¹¹ Agɣ lisijimɛl, kɔ em, likr eke wɛl k'ubr ɔny es e kokoba emeny m'am ɔb ɔny

ee? Ek'ow el nawre, bla sosiɛm etɣ emeny wɛl am ijr'm gbɛɛ ee? Tasi em a, eke m'am ɔb likr es ubr owi e kokoba ke Krist ec'olikh a elm ɛɣɣ kaka e wus elu owi ij. ¹² M'am erur ek'agɣ amua ek'am mumu ɔny likr es ubr sosiɛm a, blɛl -li kok ow afɣ na es; -li kok -l'el ɛɣɣ agbru.

Yèbr Abɣ Lala nyimn ɔny ec'eb ir a

¹³ Agɣ lisijimɛl, Nyam esɣ ɔny in e lewi ij ab em, gbɛkɔ lewi ij ikɣ na itm eke k'ɔɣ ɔny abusu kokr ɔny e sos af ec'ów eke b'aw ɔny a. Ow tasi eke ki kokr a el, ke erur em, kókr ów ɔɣanin ɔny ɔfr. ¹⁴ Ol na nimum anɣ ol nyam na em: *Ow it eke k'erur ɛɣɣ kaka fɛɣ esɛ ɣ obi af.*† ¹⁵ Sica eke bi kokr esɛ akp em ndey af, ám gugɣɣnin ke ám ɔnyn ijarir ɔny ɔfr, ke èwr erm, b'ow ɣɣanin ɔny ɔfr.

¹⁶ Na sosiɛm mi dad m'ese: yèbr Abɣ Lala nyimn ɔny ec'eb ir a, yec'etɣ ke ki kókɔmn ɔny e sos af ec'ów eke b'aw ɔny a. ¹⁷ Sos af ec'ów amua eke b'aw ɔny a, éɣɣm Abɣ Lala e low ebm etɣ Abɣ Lala yeji éɣɣm sos af ec'ów amua eke b'aw ɔny a e low ebm. El yony mum ec'araɣɣ a atarir, etɣ ow e liy eke b'anɣ em ey ɔkm a el, ke k'ɔtumɔn kokɔmn yec'a ek'am erurir a. ¹⁸ Gbɛkɔ eke Abɣ Lala bi nyimn ɔny, ke ɔny anm ol ec'es ew em ij.

¹⁹ Ów a eke ey e sos af ec'ów aw b'ɔsu, ke wɛl b'ɛkn

† 5:14 Ob Ap 19:18.

a el: agñ e lɔsɣn e b'agbr eɣñ kaka fɛɣ ab, eb eke -li b'ir sikpl em, ów ɔbr ɔbr eke -li bi kok el ec'erur em; ²⁰ sinyam yadɣ e nuɣ iɣñ, agñ kok owi; agñ ec'ifn owi, ów esu, nyamneyr ɔnyanin; erm bebl, agñ fɛɣ ec'es ew owi, em bubr owi lel el ɔfr em ec'ijarm owi ab. ²¹ - N'am erur eke el lawlɛl ec'ob ek'ɔny a el yeji -n'ɔny, -l'el mar eɣɣu, ob iju, etɣ emɛny -li bi kok ów ejeci nɔnɔ ek'otarir es amua eke wɛl dad ab ab. M'am ewar ɔny etɣ m'ikɣ anym mi dad yeji: agñ a eke bi kok ów amua a, k'ow eɣnm usu Nyam e gbɛɣɣbi usu a.

²² Sica kin ey yec'eke Abɣ Lala b'ɔsu ey em: erur, sos em iɣn, erm es ey, low eku, erm mamn, low kok ɔɣ eɣñ, cɛcɛ el, ²³ erm frɔrɔ, sos es ɔny. Mi k'ɔnym ɔmn eke ol k'ifn ów amua. ²⁴ Agñ a ek'el Jesu Krist ec'a, oc el e sos af ec'ów aw a eke b'irmn el a ew olikɣ af. ²⁵ Sica, ek'ow el Abɣ Lala em s'am ir eb a, ke si yéb Abɣ ikɣ na nyimn ey. ²⁶ Si k'éel és efuu, ów esu k'áɣɣ ey ec'araɣn, nyamneyr ɔnyanin yeji k'áɣɣ ey ec'araɣn.

6

Òkmnin sel es

¹ Agñ lisijimɛl, eke b'ekan ɔny em ec'eɣñ nyam ek'am kok low ek'akplm a, ɔny eke Nyam ec'Abɣ a am nyimn ɔny a, èlumn in abu l'éwl l'eb ejagb mamn a; gbɛkɔ ke ow él erm frɔrɔ em.

Etɣ m'am dad eke ɔny em ec'eɣñ fɛɣ k'éw sos erm, ke kí yeɣmn meju owrm ɔny. ² Òkmnin sel es ɔny e sɛɛɛkp leg leg ec'uyu em: ow em anake b'ow elumn Krist ec'ol a. ³ Ek'eɣñ nyam bi tutr esɛ in el any es etɣ l'elm ob kaka a, ke in sosi n'am ejur. ⁴ Ow akpl ek'eɣñ eɣñ k'ɔny in ec'es an a igbl ogñ ekn; ek'ow akpl'l sos em, ke ow él in ɔny eci, kɔ ke li k'ócm l'ɔbarm lawlɛl ec'ab ab, ⁵ aɣke eɣñ eɣñ b'ow uyu in obi ec'ɛɛɛkp.

⁶ Eɣñ yec'eke b'eɣn Nyam ec'odad a e low yeɣm a, it eke ki cɛc in ec'ob e n'ɔny a, eɣñ a eke bi yeɣm'n low ab ab.

⁷ K'èjurir ɔny sosi: ow itm eke wɛl ki kokr Nyam miyer. Eɣñ, ow a cɛ eke li b'ewl a, li b'ub. ⁸ Eke eɣñ ewl ów eɣɣ eke b'aw'r a in ec'ɔgm a, li b'ow l'ub luw; kɔ eke l'ewl yec'a ek'Abɣ Lala b'erur a, li b'ow l'ub sel ek'ɔnym uwr. ⁹ Sos k'ám ey low nimamn e kok em, aɣke e s'amnm sos, ow e wanci b'ow a, si b'ow s'ub. ¹⁰ Na sosiem, eke s'ɔny abusu a, si kók eɣñ fɛɣ low nimamn, ab brobro ɔmn em ec'agñ lisijimɛl a.

Ewar es abal el lel esɣn ab

¹¹ Sica em obi ec'abu em anake m'am nɔn lel a, esɛ elɛl eke lel mɔni a e sagb a am yeɣm ab af. ¹² Agñ a ek'am erur ek'ɔny ɔny lɛc em ubar likr es a, el agñ ek'am erur eke k'ij any agñ em. Etɣ -n'am kok eɣen, yec'etɣ ke wɛl k'ijrm el

gbre Krist ec'olikh a sosiem.

¹³ Agñ amua ek'egñ likr es ubr owi eb a, el obi a - l'eluamn ol a; -l'erur eke k'ubar likr es, yec'etñ ke - n'onny abusu -l'opr ów, eke læc em egñn meny ewr ikñ na e low ebr. ¹⁴ Em ec'a, ey Es Kōtōkō Jesu Krist ec'olikh af e luw a ec'ów cε m'erur eke mi k'opr, añke Krist ec'olikh af e luw a, em ec'a, ow ew εσε wus ec'ob a fēñ eke wē'n uw af, etñ em yeji m'ew εσε egñ eke uw wus ec'ob a fēñ ec'any af af. ¹⁵ Na sosiem,

eke wēl ubr'ñ likr es oglog wēl ubrm'ñ es yeji, low kaka anm em, kō yeci tasi ek'el low a el: ke él egñ owr. ¹⁶ Sica agñ a fēñ eke b'elum em e low yegm a el ec'eb ir em a, m'am dad eke: Nyam ec'erm es ey a lel erm mamn ab ab k'ánñ el af, el, lel agñ a fēñ ek'el Nyam ec'Israel ab ab.

¹⁷ Yefenyina em a, emeny egñ kaka fēñ k'ow k'ijr'm gbre ij, añke em e sos af e meny ewr amua, el Jesu e gbre e m'ij a e meny ewr.

¹⁸ Agñ lisijimel, ke ey Es Kōtōkō Jesu Krist ec'ōwrō a, ánñ onny fēñ ab. Amen.

Ʋɔl e lel ek'awŋ Efes eyŋ Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Eke Ʋɔl anŋ sobel em Rom a, ni nɔn lel na eke li k'atr kretienel ek'anŋ Azi a sos es. Tisik anake b'oc lel a im ɔŋ Sinyamel a; ow ikŋ anym eŋŋ Efes e Nyamel a eke Ʋɔl anŋ em yegm agŋ low toŋ akpo nyahan a. Efes ec'eb a anake el Azi wus af e seb a e lɔŋŋ any a.

Ʋɔl awŋ el lel am dad el Nyam e low a eke bebŋ ew es a e low, "eke li k'as ob feŋ ek'anŋ afr lele wus ab a luku es ew nyam coco eke el Krist ab em" (1.10). Nyam, in ec'erur ab em, b'ikŋ anym ɔny okr ey af in ab (2.1-10). Sica ow e jam, li b'ony l'okr ey af ey ɔfr; li bubŋ sifŋ e lakp a eke cɛc Jwifel lele agŋ ek'elm Jwifel ab ab es, yec'etŋ ke -l'okr af -l'el sos megl nyam (2.11-22). Sos megl ikŋ a el in e Nyamel a, etŋ ow ec'af okr ab em, ow b'ow yegm abŋ abŋ a feŋ Nyam e low a eke bebŋ ew es a e sɛwr a (3.9-13).

Afr okr na e low b'ey ɔkm Nyamel em: Nyam nuŋ ign esel a el agŋ eŋ eŋ, gbekɔ eŋŋ eŋŋ ɔny in ec'abu elum eke k'is ke ɔŋ Nyamel am agb, etŋ wɛl ɔtu eke ki kok low na, eke Nyam nuŋ ign esel a cɛ eŋŋ eb okr afr Krist

ab. Akŋ em ec'eb ir em yeŋi, Krist ab ec'af okr lele agŋ likpr ab ab ec'a, it eke k'el low nawre, wɛl ám ekŋ: ɔyow lele el ecel ab ec'araŋŋ, ey lel el esel ab ec'araŋŋ, madu lele el ec'es ew esel ab ec'araŋŋ.

Ʋɔl ot ów nyahan am ok ɔkm elum ey abu s'iri afr okr a e low:

- 1) sos megl ec'a: Krist el nuŋ etŋ Nyamel el sos megl.
- 2) êl ec'a: Krist el lɔy em e lebŋ.
- 3) mebi ec'a: Krist el Nyamel ec'ign.

Esŋŋ

¹ Em Ʋɔl, Jesu Krist ec'erm es anke Nyam erur, m'am awŋ Nyam ec'agŋ lala ek'anŋ Efes baŋŋ, † ke b'us Jesu Krist jam neny nyam em a, lel na. ² Ke Nyam ey Es lel ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab édŋ ɔny ɔwrɔ ke ɔŋ ɔny erm es ey.

Nyam b'ɔŋ ey in ec'ów amamn feŋ Krist em

³ Si kóklmŋ Nyam eke el ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'Es a! N'ɔŋ ey Abŋ Lala ec'ɔwrɔ feŋ eke anŋ afr a, ey lele Krist ab ec'af okr ab em. ⁴ Gbuŋ ke wɛl kok wus a, Nyam ecr Krist em sɔsum ot ey s'el in eci, yec'etŋ ke s'él lala ke si k'itam em kaka in ec'any af. Nyam erur ey etŋ l'ikŋ anym li bebŋ ⁵ eke li b'ow l'ecr Jesu Krist em l'eb ey ese in ec'ey af. In ec'erm

† **1:1** Efes eyŋ e silɛl esig beb em a, wɛl éŋŋm odad na ek'el: *ek'anŋ Efes baŋŋ*. Ekŋ Ob Kok 18.19-21.

mamn ab em l'erur low na, ⁶ yec'etj ke si kóklm Nyam, in ec'anygbel ec'ów amamn e sagb a eci. Ów amamn fɛj, in ec'Iy e l'erur ab em li b'ecr n'ɔj ey. ⁷ S'anj Krist em etj in e mebl ab em li sɔg ey, † l'oc ey e sikpl a l'ap ey; etj ow elu Nyam ec'erm mamn ligbel a eke ɔny a e low ɔkm. ⁸ Eɛ, Nyam ɔny ey erm mamn afjn es. N'ɔj ey sɛwr fɛj lele low any uw ab. ⁹ N'ɔj ey s'uw in e low a eke lol es ab any, low a eke in ec'erm mamn ab em, l'ikj anym li bɛbm l'ɛw es eke li k'ecr Krist em li kok a. ¹⁰ Low ikj a eke Nyam ki kok uwar lɛj a eke li sɔsum l'ɛw es ab em a, el ke l'ás ob fɛj ek'anj afr lele wus ab a luku es ɛw nyam coco eke el Krist ab em.

¹¹ Etj ey eci Krist ab ec'af okr em a, Nyam ɔj ey aja a eke k'ɛbm ey, † ke l'ikj anym li bɛbm ow e low l'ɛw es a. Li kok low na fɛj anke l'ɛgɛ l'eb etj l'erur, ¹² yec'etj ke ey e s'el agj krɛkrɛ ek'oc el ec'ɔmn elu Krist em a, si kóklm Nyam, in ec'anygbel a eci! ¹³ ɔny yeji, anj Krist em anke irir odad tasi a ek'el Amani Mamn a eke bi sɔg ɔny a. Eke ocr ɔny ec'erm a ɔjn Krist a sɔsiɛm, Nyam ɛw ɔny mɛny ɛwr nyam af. † Mɛny ɛwr a, ow ow el Abj Lala a eke l'ɛwar eke

li b'ow n'ɔj ey a. ¹⁴ Abj Lala na, el aja a eke si b'ow s'ɛjn Nyam ec'abu em a eci krɛkrɛ. Etj li bi yejm ey tasi eke si b'ow s'ɛjn aja na lɛj a eke Nyam b'ow sɔg ey low njɔj fɛj em a. Ow sɔsiɛm si kóklm Nyam, in ec'anygbel a eci!

Pɔl am njɔjn Nyam Efes e nawre ub esɛl a eci

¹⁵ Ow sɔsiɛm, lɛj a etj eke m'iri wɛl dad eke ɔny ɔny ɔmn Es Kɔtɔkɔ Jesu em etj ɔny b'erurir agj a ek'in el Nyam ec'agj lala a, ¹⁶ m'ɔpim eke mi k'ɛlu Nyam bia sɛj fɛj ɔny eci em e Nyam njɔjn fɛj em. ¹⁷ M'am ibrm ek'ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e Nyam a, anygbel ec'Es a k'ɔj ɔny sɛwr, ke l'ɛlu sos ɔkm li yejm ɔny, yec'etj ke úwr ir any tasi. ¹⁸ M'am ibrm'n eke li k'ɛkan ɔny ec'erm em e tutr ab es, yec'etj ke úwr low ɔmn a eke n'ɔj ɔny lɛj a eke l'ɛsj ɔny a, ke úwr in ec'aja ec'ob ɔny ligbel sɔbɔ a eke l'ɛw es agj lala a ec'ab any. ¹⁹ Etj ɔny b'ow uwr lɛc liplemu a eke Nyam elu ɔkm ey eke si b'ub'r nawre ec'a. In ec'abusu a lel in e lɛc ab ab, ²⁰ l'ɛlu ow e low ɔkm Krist em, lɛj eke l'igbm ow luw em, ke n'ɔj ow ow sig'r es lidr abu af afr a. † ²¹ Yɔgɛ, Krist anj es ɛw fɛj, abusu fɛj, lɛc fɛj, es akm fɛj lele

† **1:7** in e mebl ab em: Krist uw etj in e luw a anj esɛ egb waw af. † **1:11** aja a eke k'ɛbm ey: ow otar es ɛwar e wus a eke wɛl cɛc Israel ec'ey, ke el em a ɛgɛ ɛgɛ enj in e wus ikpr a. ɛkn Joswe 13-19. Wɛl ɔtu eke itjn ejec'em dad esɛ: s'el in ec'ob eke ɛbm'n. † **1:13** mɛny ɛwr nyam: mɛny ɛwr eke wɛl b'ɛw ob af a, bi yejm eke ob a el ɛgɛ a eke ɛwr'r mɛny a eci. † **1:20** Bɛbm Selu 110.1.

nin ejeci fɛɲ eke wɛl ɔtu eke k'ɛsɲ a e nuɲ af. Tasi, n'anɲ ob fɛɲ ek'anɲ a e nuɲ af, † ɛtɲ ow elm yɛfɛnyɲa e lɛɲɲ na ɛm cɛ, kɔ lɛɲɲ eke b'ow ow ab ɛm yɛji. ²² Ɛɛ, Nyam oc mob mob a pupukpaɲ ɛw es Krist ec'akr ɛw a, † ɛtɲ l'ɛw ow ɛsɛ Nyamel nimum eci nuɲ af, ²³ ɛtɲ Nyamel el Krist eci sos meɲl a. In ɛm wɛl b'ekn Krist nimum, ɛtɲ Krist, in iy afr lele wus ab nimum. †

2

Sel eke s'ɛɲɲ Krist ɛm a el bibm

¹ Lɛɲɲ ek'ɛc ab ɛm, uwr ɔny ec'ow ɔbr lel ɔny e sikpl ab ab sosiɛm. ² ɔny iir ɛb ɛsɛ elɛl eke wus ec'agɲ b'ir ɛb ab af; ɛlumn sabusu ɛɲɲ ec'ɛs ɛw ɛs a ek'in ec'ɛs ɛw anɲ lɛf ɛm a. Es ɛw ɛs a, in l'el low ɲɲɲ ec'abɲ a eke caca ɛm a am kok juma agɲ a ek'ɛluam Nyam ab ɛm a. ³ Lɛɲɲ ab ɛm, ɛy yɛji s'anɲ ɛsɛ agɲ amua af, ow a eke s'am ir ɛb ɛsɛ elɛl ek'ɛy ec'ow aw ɛɲɲ b'ɔɲɲ ɛy ab af a. S'ɛlum ɛy ec'ow aw ɛɲɲ a lel ɛy e sow tutr ɛɲɲ ab ab. ɛtɲ ɛy ec'elɛl tasi a eke s'anɲɲ a sosiɛm, s'it eke Nyam eci jɛj ok a k'ɔɲ ɛy s'abur es ɛsɛ agɲ likpr ab af.

⁴ Gbɛkɔ Nyam eci ɔɔɲɲ ikɲ a agb ɲɔɲɔ ɛtɲ in ec'erur eke n'ɔny ɛy ec'a ɔnym any ɔkɲɲin; ⁵ na sosiɛm anake ɛy

eke s'anɲ ɛsɛ agɲ ek'uw abɲ ɛm ɛy ec'ow ɛɲɲ a sosiɛm a, n'ɔɲ ɛy s'anɲ owr Krist ab a. Ɛɛ, Nyam e ɔɔɲɲ ikɲ a anake ɔɔɲ ɛy a. ⁶ Jesu Krist ab ec'af okr ab ɛm Nyam igbm ɛy luw ɛm, ɛtɲ Krist ab cɛ n'ɔɲ ɛy si sig es afr. ⁷ Nyam ɛlu in ec'erm mamn eke n'ɔnyɲ ɛy a ɔkm Jesu Krist ɛm, yec'ɛtɲ ke li yɛgm ɛy sɛɲɲ fɛɲ in e ɔɔɲɲ ikɲ ligbɛl ab ɛm eci gbɛɲɲɲi eke l'ij a. ⁸ Tasi ɛm a, in eci ɔɔɲɲ ikɲ ab ɛm anake li ɔɔɲ ɔny a, anke ɔny ubr nawrɛ. Ow elm ɔny ɛm ow anm owm, kɔ Nyam in obi eci bibm eke ɔɲ ɔny. ⁹ Sel ɛɲɲ na, ɛɲɲɲɲ in ɔny ec'ow kok ɛm; ow sosiɛm a ɛɲɲ kaka k'ɛw sos. ¹⁰ Tasi ɛm a, Jesu Krist ab ec'af okr ɛm anake Nyam kok ɛy a. Li kok ɛy yec'ɛtɲ ke s'ir ɛb ow amamn kok ɛm. ɛtɲ ow amamn amua, Nyam ikɲ anym bɛbm ɛw es eke si ki kok.

Krist eci luw a ɔɲ Jwifel lel agɲ ek'elm Jwifel ab ab okr af

¹¹ ɔny uwr any eke Jwifel el agɲ eke wɛl ubr likr es, ke b'erur ɛsɲɲ el sosi "agɲ ek'ubr likr es". ɔny ek'elmn Jwifel mew ɛm ɛtɲ a, wɛl ubrm ɔny likr es ɛtɲ ow b'ɔɲ -li b'ɛsɲ ɔny "agɲ ek'ubrm likr es." Ow sosiɛm, ɔny ɔkan lɛɲɲ ab ɛm ec'ob eke eel a: ¹² ɔny eel agɲ ek'uwm Krist any, agɲ eke wɛl awlm

† **1:21** Bɛbmɲ Kolos 1.16; 2.15 lele 1 Korɛnt 15.24 ab. *Ob fɛɲ ek'anɲ a:* Filip 2.6-11. † **1:22** Bɛbmɲ Selu 8.7. † **1:23** ɛtɲ Krist, in iy afr lele wus ab nimum: odad na Grek ɛm a wɛl ɔtu eke k'itɲɲ ejec'ɛm dad ɛsɛ: ɛtɲ Krist, Nyam iy'r ɛm nimum nimum (bɛbmɲ Kolos 1.19 ab)

Nyam ec'agñ ab em, ke anm sinm a feñ eke Nyam ewar a e low em, onym low omn kaka, ke uwm Nyam any el ec'eb ir em wus af aña. ¹³ Gbəkɔ sica, Krist ab ec'af okr ab em, ony eke lægñ ab em kpabr es a, lægñ na em a, Krist eci mebl a ɔñ ony okar af. ¹⁴ Eɛ, in l'el ey ec'erm es ey. Li kok Jwifel lel agñ ek'elm Jwifel ab ab el agñ nyam coco. Li bubm sifn e lakp a † eke cɛc el ab es, in eci sos megl a eke li wawr egb oliqñ af ab em. ¹⁵ N'onny Mois ec'ol a ec'es ew a lel ow ec'ow kpɛti kpɛti ab ab l'owr es. Eñ Jwifel lel agñ ek'elm Jwifel ab ab, li kok wɛl el agñ nyam coco ek'okr af in ab, eñ eɛben a ow el erm es ey. ¹⁶ In ec'olikh af e luw ab em, n'onny Jwifel lel agñ ek'elm Jwifel ab ab l'okr af el sos megl nyam coco eñ n'onny l'okr wɛl em Nyam ab, eñ eɛben a l'ibi ifanin. ¹⁷ Ow am yegm eke Krist, erm es ey ec'Amani Mamm e kokoba l'ow l'ɔb l'ok ony ek'elm Jwifel ke kpabr es Nyam e lís a, lele Jwifel eke titm Nyam ab ab. † ¹⁸ Tasi em a, Krist em anake si k'ecr ey feñ, Jwifel lel agñ ek'elm Jwifel ab ab, ke s'otu si titm Nyam ey Es, Abñ Lala nyam a cɛ ec'abu elum em.

¹⁹ Ow sosiem a, ony ek'elmn Jwifel a, elmn etu agñ ij oglog gben ec'agñ. Kɔ ony anñ Nyam ec'agñ

lala ab em, onyn ow a feñ ec'abusu eñ eel Nyam e bosu ab em ec'agñ. ²⁰ Sica ony eel el a ek'in eci misigrer a el Krist ec'erm esel a lele kokoba ɔb esel ab ab a. Eñ loy em eci lebn tasi a, el Jesu Krist in obi. ²¹ Krist ab ec'af okr em anake el a eci mebn a feñ b'okr af inym es kikri a. Eñ in cɛ li b'onny el a agb el Nyamel lala eke Es Kɔtɔkɔ oc ew saw. ²² Eke okar af Krist ab a sosiem anake ony yeji anñ el a eke wɛl us ab em a. Eñ agñ likpr a feñ ab, okar af eel el eke Nyam ecr in ec'Abñ ab em ir em.

3

Pɔl am ɔb low e lol es Krist em a ec'amani

¹ Em Pɔl, m'el Jesu Krist e sobel em es, ony ek'elmn Jwifel a sosiem eci. ² Ony, m'onny omn eke irir juma eke Nyam, in ec'erm mamm ab em abul'm eke mi ki kok ony ec'a e low. ³ L'elu low a eke lol es a ɔkm m'ekñ, low a eke mi non ow e low tel cɛ afr em a. ⁴ Em e lel a ec'awl em, b'ow ekan elel eke m'uw Krist e lís e low eke lol es ab any a. ⁵ Low ikñ a, lægñ ek'ec ab em a, Nyam elum'n ɔkm yegam ey lagñel. Kɔ yefenyana em a, l'ecr in ec'Abñ ab em l'elu ow ɔkm, li yegm in ec'erm esel a lele kokoba ɔb esel lala ab ab eke li sɔsum l'ot l'ok saw a. ⁶ Kin low a eke lol es a: agñ a eke elm Jwifel ke okr af Jesu

† **2:14** *sifn e lakp* a:k'aw ke ow el brik em lakp a eke Jerusalem eci Nyamel ab em bi cɛc usu a ek'agñ ek'elm Jwifel itm eke k'ok em, ke el Jwifel sɔny eci usu a. † **2:17** Bèbmn Esayi 57.19.

Krist ab Amani Mamn ab em a, b'ow eηn aja nyam a ce ese Jwifel ab af. -Li b'ow -l'el sos megl nyam ec'agη, etη low a eke Nyam ewar ew es a -li b'ow -n'ann em.

7 Nyam, in ec'erm mamn ab em, ɔη'm abusu eke mi k'el Amani Mamn na e juma kok es, in e lec a ec'abu elum em. 8 Em, m'el nawre ub esel ab em ec'egη saka sakali. Gbeko m'ehη bibm na eke mi k'ob Krist ec'ob ɔny a ek'onym nuη a ec'amani, m'ok agη a ek'elm Jwifel a. 9 Tasi em a, god'etη, Nyam eke el mob mob feη eci kok es a, lol low a eke li bebηm l'ew es ab es in em. Etη elel eke Nyam b'ow kokr low na eke lol es a e low iy neny a, m'ehη bibm eke mi ki yegm kpata. 10 Ow b'ow ɔη etη Nyam b'ow ecr Nyamel a eke l'esη ab em, n'ɔη mob a feη ek'annη afr ke ɔny es ew lel abusu ɔny ab a † úw in e sewr ab any. Nuη em ɔny na Nyam b'elu'l ɔkm sakunda erη erη em, 11 low a eke l'ikη anym li bebηm l'ew es god'etη a sosiem eci. Low ikη na, l'ecr ey Es Kɔtoko Jesu Krist em, li kok ow iy neny. 12 Ey eke s'okr af Krist ab ke s'ub'r nawre a, sica abusu eru ey es eke si k'owl abu s'im Nyam ec'any af ɔmn em. 13 Na sosiem anake m'am ηɔηɔn ɔny ek'em e gbre e m'am egη m'eb ɔny sosiem a, k'owrm ɔny sos es a. Tasi em a, ow b'ow el ɔny ec'anygbenη ligbel.

Krist ec'erur a

14 Ow sosiem m'am ok ɔwrokp wus Nyam ey Es ec'any af, 15 in em eke bosu feη ek'annη afr lele wus ab annη a. 16 M'am ηɔηɔn' n ek'in ec'anygbel e gbrenḡbi eke l'ij ab em, li k'ecr in ec'Abη ab em n'ɔη ɔny lec inymn es kikri ɔny ec'erm ab em. 17 Ke Krist ír ɔny ec'erm ab em ɔny ec'ɔmn a sosiem, yec'etη ke ókr min erur em, ke ɔny nimum a sígr es erur ab em. 18 Etη b'ow ɔny n abusu, ɔny lele Nyam ec'agη lala a feη ab, írír mewl em tasi Krist ec'erur a ec'es ar, sofu, sigb lel ow e sibn ab ab. 19 Ee, m'am erur eke k'uwr Krist ec'erur ab any, eke l'agb l'akm low feη ek'egη ɔtu eke k'uw any a yeji, yec'etη ke éηan Nyam ec'owr annη a, ke l'ír ɔny em nimum.

20 Nyam e lec a am kok juma ey em etη eke si b'ibrm'n low a, l'ɔtu eke li ki kok ow afη es! In e lec a agb akm yec'a e s'ɔtu eke si ki tutr a. 21 Anygbel él in eci, in e Nyamel ab em lele Jesu Krist em ab akpo akpo feη lele seḡη feη ab! Amen.

4

Krist em ec'af okr

1 Em eke m'el sobel em es Es Kɔtoko sosiem a, kin yec'eke m'am ok ɔny merm sabu af mi dad ɔny: ɔny eke Nyam esη ɔny a, ɔny n es an ek'ot ɔny ec'esη ab es. 2 Seḡη feη isr es, èel frɔrɔ, ɔnyan sos es low em, èḡη n

† 3:10 Kolos 1.16.

εγη εγη ec'elet eke anjn a ebr erur em. ³ Àtar sos es ucyr af okr a eke Abj Lala b'oj ony a onyn es, erm es ey a eke b'onny okr ony af ony ofr em a; ⁴ anke Nyam kok sos megl nyam, n'oj ony Abj Lala nyam, etj low omn nyam em ce l'esn ony. ⁵ Etj onyn Es Kotoke nyam, omn nyam lele mij ok nun nyam ab, ⁶ Nyam nyam ce eke el agj fej ec'Es eke ew fej es, bi kok low fej agj fej em, ke ir agj fej em a.

⁷ Gbeko ey em ec'egjni nyam nyam ejn in ec'ob ap ek'it a, ob ap ab em eci yec'a eke Krist onyn'n erm mamn oj'n a. ⁸ Kin yec'eke Nyam Lel dad:

Eke l'uyu afr kpon em a, l'ot sobel em esel ab n'im; etj li cec agj sob ap. †

⁹ Ko l'uyu afr a, in ec'iri tasi a el bogj ec'ee? Ow am yegm eke l'ikj anym l'us es n'im esr em a, ek'el wus af anja a. † ¹⁰ Etj εγη a ek'us es a, in ce l'el εγη a ek'uyu afr kpon em a, yec'etj ke li fáf es l'eb wus na nimum. † ¹¹ In anake li cec ob ap ek'it a n'oj agj, ke ow oj agj beb el Krist ec'erm esel, beb el kokoba ob esel, beb el Amani Mamn a ec'es omun esel, beb el pasterel oglog low yegm esel a. † ¹² Li cec agj amua sob ap amua, yec'etj ke wel oj agj lala a ek'el Nyam ec'a úw juma e ki kok, ke oj Krist e sos

megl a imn anym ec'ab any. ¹³ Nene anake ey fej si b'ow s'onny omn lele Nyam ec'Iy a ec'any uw nyam coco ab a. Etj si b'ow s'el agj ek'onny omn ek'usu etj si b'ow s'agb s'anj ese elet eke Krist anjn ab af. ¹⁴ Sica si k'ow s'elm ey abu em ij. Si k'ow s'anm ese mijetj gojni eke okij e mra am ony wowl usu fej eke l'erur ab af ij. Etj si k'ow si yebm sow tutr yadj eci lef a elulm ey, ocm ecm ey usu fej ij. Agj k'ow otum irmnm ey el eci meju ab em ij. ¹⁵ Etj eke si bi dad low nenyembri nyam erur em, si b'ow s'agb fej em s'imn Krist ek'el nun a ogj. ¹⁶ In em anake sos ogog ogog a fej b'inym es kikri, ke b'okr af a. Sos ηgigjnel usu koto b'oj sos megl a nimum okr af, etj eke sos ogog nyam nyam fej bi kok in e juma ek'it a, sos megl a nimum b'agb etj b'onny lec erur em.

Krist em ec'eb ir owr

¹⁷ Kin low yec'a eke m'am dad, ke neny am at'm es mi dad Es Kotoke e nin em a: ow itm eke k'aan es ese Nyam any uwm esel eke b'us el e sow tutr eke low kaka anm em a jam a. ¹⁸ Tasi em a, el e nun em ony a anj ncebn em etj sel ejn a eke Nyam b'oj agj a, -n'onnym el eci kaka anm em, anke - l'uwm ow e low kaka any etj

† 4:8 Selu 68.19. † 4:9 l'ikj anym l'us es n'im esr em a ek'el wus af anja: odad na Grek em a wel otu eke k'itjn ejec'em dad ese: l'ikj anym l'us es n'im wus lokm kpon a. † 4:10 Jeremi 23.24. † 4:11 1 Korent 12.28; Ob Kok 2.33.

-n'ony erm tuotuo yeji. ¹⁹ - L'irmn agη em ec'eb ir a e mawl a fηη, -l'ocr el sosi - l'elu es an keskes em etη - n'am kok sikpl owi fηη eke b'aw el a.

²⁰ Ony, ow elm nene wewrmn Krist eci any uw a! ²¹ Ony, nawre tasi em irir in e lís e low fηη etη wel yegm ony low nenyembri nyam ek'annη Jesu em a. ²² Eke ow el eβen a, igηn ony ec'eb ir sig a elul es. Lεgη ab em a, eel agη eke meju ec'ow aw iy em ke am ηuηn. Ow sosiem, el el a eke anηnin lεgη ab em a, ow it eke k'igηn elul es εse mob sus em sig af, ²³ ke yébr wel itηn ony nimum ony ec'erm em lel tutr em ab, ²⁴ ke εse mob sus em owr eke wel bi sus af, éel agη owr. Eγη owr ikη na wel kok'r εse el el eke Nyam erur ab af. † Low nenyembri nyam b'ony'n l'el nyim nyim lele lala ab.

²⁵ Na sosiem, igηn yadh ony elul es, ke ony em ec'εgη fηη dád lawl low nenyembri nyam em, anke ey fηη s'el sos megl nyam ec'agη. ²⁶ Eke batη erm am ebl ony, ki kokr sikpl; ki yebr toη lεgη es ew k'éηan ony ec'erm bebl a. ²⁷ K'εgbr agn usu kaka fηη es ony em. ²⁸ Ke εgη eke b'iy mil a, élú mil iy ab es; ke kók juma nenyembri nyam em in obi e sabu ab em, yec'etη ke n'éηn ob l'elum es abur esel abu. ²⁹ Odad ηuη kaka k'ánnη ony nenyum k'ey okm;

ko dàdr low akpal e sodad eke b'elum low abu, ke b'atr ony lawl el sos es óη el læc a, yec'etη ke sodad eke b'ow dadr a él low mamn agη eke b'ow iri a eci. ³⁰ K'owar Nyam ec'Abη Lala a ek'onη ony a sos es, † anke in anake Nyam oc'r onη ony εse meny ewr af a. Etη meny ewr na b'onη ony ónyn omn eke lεgη nyam, Nyam b'ow soγ ony nimum ony e sikpl ab em. ³¹ Low ηuη fηη ek'εgη kok ony a, k'èbr k'ewr es ony ec'erm ab em. K'ucur lokm es, k'èbal erm; ke likekr owi, wewr owi lel ów eηuη fηη ab óc es ony ec'araηn. ³² Ke εgη εgη ákpl lawl eci, ke soηη ikη íy ony erm em gbony. Ke áparir low εse el el eke Nyam ap ony low Jesu Krist sosiem ab af.

5

Usuayl em ec'eb ir

¹ Sica eke eel ey eke Nyam b'erur a, àtar sos es kokr εse in af. ² Ke ony ec'eb ir a él erur em, ót Krist ec'erur ek'onny ey eci ke oc in e sel irmn ey sosiem, εse ob ap lel egb waw ab ek'ow eci soηη mamn a † akpl Nyam sos em ab af.

³ Ony eel Nyam ec'agη lala a, ow sosiem ony ogη a, ów anη ek'itm eke k'annη ony ec'araηn, εse: yow kaka fηη ab ec'erum ab, low fηη ek'áyalm εgη eci kok, érur eke η sony ce k'onny ob fηη. ⁴ Ow akplm yej'eke kí dadr

és odad, nyamb odad lele sodad eny ab. Kò ow tasi eke ki kokr a el ke dádr odad elul Nyam bia. ⁵ Kin yec'ek'it eke k'uw r any: agy a eke b'erum yow kaka fey ab oglog bi kok low fey ek'ayalm egh a, k'ow enym aja kakali Nyam lele Krist ab eci gbrenybi usu yogy. Eben neny nyam ow b'ow el agy a eke b'erur eke k'onny ob fey el sonny ce ec'a, anke erur eke k'onny ob fey ny sonny ce a, angh ese sinyam yady e nuny igh af.

⁶ Ke egh kaka k'irmnm onny meju e sodad ebl ofr ofr em. Ów amua sosiem anake Nyam ec'erm bebl a b'ow ok agy a ek'éghym eke k'elum'n ab af a. ⁷ Ki kokr ese el ec'ab af! ⁸ Legh ek'ec ab em a, angh ncebn em, kò jam angh ek'okar af Es Kòtokò ab a, angh usuayl em. Ow sosiem, àan es ese agy ek'el usuayl ec'ey af gony, ⁹ anke usuayl b'osu ey ek'el ów amamn kok, ów nyim nyim lel nenyembri nyam em ec'ow ab. ¹⁰ Àtar sos es uwr low eke b'akpl Es Kòtokò sos em ab any. ¹¹ Ów a ek'el ncebn ec'a ósum ey amamn kaka. Ow sosiem k'ànny ow e low em, kò kòkr el ec'ow a ók okm. ¹² Tasi em a, ów a ek'agy amua bi kok es lol em a eci dad b'onny és. ¹³ Gbeko low yec'eke wel elu okm a, sos b'erur es usuayl

em tasi; ¹⁴ ety sica low yec'a ek'an ny usuayl em a, b'ewl el usuayl. Na sosiem anake wel dad niné:

«Iy ek'am eru memn a, ùfny es.

Àny agy ek'uw a ec'aran ny igh,

ke Krist éjn in ec'usuayl a ok'ny af.» †

¹⁵ Ewr erm onny ec'es an ab em. K'iir eb nyamb em, kò iir eb ese esewru ¹⁶ eke b'uw any kok low wanci fey em eke Nyam b'onny el ab af, anke segh a eke s'an ny em a akplm. ¹⁷ Na sosiem k'èel anyambu, kò òkr nuny em es senyn senyn irir yec'ek'el Es Kòtokò ec'erur a.

¹⁸ K'éghy mar k'onny onny: mar egh noko bi nyonny egh; kò yèbr Abny Lala iy onny em gbonny. ¹⁹ Onny ofr em a, àtarir sos es selu ebl em, Nyam ey em lel ey ek'Abny b'onny onny ab em, éghy kòkkm ec'ey onny ec'erm fey em Es Kòtokò eci. ²⁰ Onny onny Es Nyam bia segh fey low fey eci, ey Es Kòtokò Jesu Krist e nin em.

Egh eyel lel yow ecel ab ec'ow om

²¹ Onny es is onny ofr em Krist ec'elum ek'onny in a sosiem. ²² Egh eyel, onny es is onny ecel eci ese elel ek'onny in Es Kòtokò ec'ab af, ²³ anke igh el in e yow a ec'es ew, ese elel eke Krist el Nyamel ec'es ew ab af.

† 5:14 low yec'a ek'an ny usuayl em a, b'ewl el usuayl: odad na Grék em a wel onny eke k'itny ejec'em dad ese: usuayl anake b'elu low fey okm tasi a. Ety «Iy ek'am eru memn a... ok'ny af.» Ow el odad eke lel non es a dad ke wel uwm yogy ek'ow angh am ow ab any, oglog ke ow el nawre ub esel eci selu sig nyam. Esayi 26:19; 51.17; 52.1; 60.1.

Krist in obi el Nyamel ek'el in e sos megl a eci sɔg es. ²⁴ Na sosiem ow it eke egn eyel k'ony es is low fɛn em el ecel eci, ese el el eke Nyamel b'ony es is Krist ec'ab af.

²⁵ ɔyɔw ecel, ɛrurir ɔny eyel ese el el eke Krist erur Nyamel tonj ke l'oc in e sel a l'irmn ow ec'ab af. ²⁶ L'erur eke eβen a, li k'ɔn Nyamel el ob ek'it eke k'el Nyam eci, eke l'ayal ow mij em lel odad ebl em ab a, † ²⁷ anke l'erur eke li k'elu Nyamel ɔkm in obi in obi ec'any af, ow e sakpl a fɛn em, ow ɛl ob lala ek'ob kaka itam em, ewm duɔduɔ ke ɔnym abr enym kaka fɛn. ²⁸ Nene anake ow it ek'ɔyɔw ecel k'erur el eyel ese el el eke -li b'erur el obi e sos megl ab af a. Egn yec'eke b'erur in e yɔw a, b'erur in obi in obi. ²⁹ Tasi em a, legn kaka egn ifnm in obi e sos megl a, kɔ ob ij li b'ɔn ow, li kok ow e lís e low fɛn segn fɛn sej em, es'eel eke Krist bi kok Nyamel ec'ab af, ³⁰ anke ow el in e sos megl ek'ey fɛn s'annj em. ³¹ Nyam Lel em a, wɛl b'awl eke: *Na sosiem anake ign b'ow ngbon es lele lis ab ec'akn, ke l'ókr af in e yɔw ab ab -l'el sos megl nyam a.*† ³² Low na eke lol es a agb nɔnɔ etn em, m'am dad ɔny ek'ow el Krist lele Nyamel ab e low. ³³ Gbɛkɔ ow el low ek'ony yeji ɔn ɔny es: ke yɔw ɛc fɛn ɛrur in e yɔw ese in obi af, ke ign ey fɛn yeji ɛlum in ec'ignj a.

6

Ey lel el ec'agn eke ew el ab ab

¹ Ey, ɛlumɔn ɔny ec'agn ek'ew ɔny a ese el el eke Es Kɔtɔkɔ erur ab af; na ɔny e low eke ki kokr. ² *ɛlum asnj lel esnj ab* anake el ol ab em e kɛkɛ eke Nyam ɔn agn ke low ewar anj af a. ³ Etj kin low ewar a: *yec'etj ke ánj sos em ign em ke ij usu wus af anj.*†

⁴ Ey esel, k'òjn ɔny ec'ey a k'ony erm bebl. Kɔ gbàgbal el, yègmɔn el low ke ɔmn el ów ese el el eke Es Kɔtɔkɔ erur ab af.

Madu lel el ec'agn ek'ɔnym el ab a

⁵ Madu, ɛlumɔn ɔny e wus af anj ec'es ew esel a, muru em, ɛlum em lel erm nyam em ab ese el el eke b'ɛlumɔn Krist ab af. ⁶ Ow elm eke -li b'ew ɔny nyamn af a ɛɛ, kí kokmɔn el e lís e low mɛwl em, yec'etj ke -l'aw ɔny, kɔ ɛlumɔn ese Krist eci madu eke bi kok erm nyam em juma fɛn eke Nyam b'erur ab af. ⁷ Eɛ! Erm frɔɔ em ki kokr ɔny ec'es ew esel a eci juma, ese eβen Es Kɔtɔkɔ eci juma ɔny am kokr af, kɔ ke ow k'élm ese agn ec'af. ⁸ Sica yec'eke k'okan a el: ke ɛl adu oglog lewi, low nimamn a eke kok a ec'ob ap a eke k'ɛbm'nj a, Es Kɔtɔkɔ b'ow ɔn.

⁹ ɔny es ew esel ek'ɔnymɔn madu ab a, ɔnyn es an nɛny nyam a ɔny eci madu a e

† 5:26 Bèbmɔn Tit 2.14; 3.5. † 5:31 Nunj ɔb 2.24. † 6:3 ɔkm Ok 20.12; Ol ɔkn 5.16.

lís; òny k'òòrir el abr. Sica òkan ek'òny lel òny e madu ab ab, Es Èw Ès nyam cè òny, in eke n'ann̄ afr ke l'íj̄m ñgoprè low eke li bi kok n'òny in ec'agñ ab em a.

Ar oghn e mob eke Nyam òny ey

¹⁰ Sica uwar em ec'eke m'am dad a el, ke ébr læc Ès Kòtòkò ab ec'af okr em, in ec'abusu ligbèl ab em. ¹¹ Èwr Nyam ec'ar oghn e mob a fèñ eke òny òny a sos, yec'ètñ ke ótur akmn agn eci meju a fèñ es, ¹² anke ow elm agñ eke si b'èkn any af ab ab si k'ow s'oghñ ar a, kò ow el mob fèñ ek'òny læc enyñ ke òny es èw lel abusu ab a. Ey ec'ar ogh a b'ow el læc fèñ ek'el ncebñ em ec'ab ab, lele abñ enyñ ek'òny abusu ke anñ læf em ab ab. ¹³ Ow sosisem a, èwr Nyam ec'ar mob fèñ sos, yec'ètñ ke wanci ñny fèñ af, ótur inymñ es kikri ifnu ec'any af, ke b'oghñ ar a ba ow b'uw̄r a, ke emeny inymñ es læc ab.

¹⁴ Kin elèl eke ki bebmn sos ar ogh a eci: ke low ñenyembri nyam áññ esè òny eci meb er em eke k'ègññ af, ke es an nyim nyim él òny ec'ar mob sus em eke k'ocr èwr er af; ¹⁵ ke òny eci gbragbra kok erm es ey ec'Amani Mamñ òb em a, él òny eci còkrukò eke k'ann̄ òny akr em. ¹⁶ Ke òny ec'òmñ a áññ esè òny

ec'erkpo af, élum òny abu irmn̄in agn low ñny es eci sibin a, ek'al b'ann̄ ñeny af ke b'owl im ign̄ ob ab es. ¹⁷ Òcr sel en̄ñ áññ esè òny eci kpokpo tufe af, ke Nyam odad áññ esè òny eci lab any yony ek'Abñ Lala òny òny af.† ¹⁸ Ów amua fèñ ìbrmn̄ Nyam, Nyam ñnyñ em. Èè, ñnyñ Nyam low fèñ em Abñ ec'abu élum em. Ke low na ñny af, any ók òny es ke áññ cècè kok em. Ñnyñ Nyam in ec'agñ lala a fèñ yej'eci; ¹⁹ em yeji ñnyñ Nyam em eci, yec'ètñ ke Nyam élum in ec'odad ebl a ñenym, ke m'òny lokm susu mi dad low a eke lól es Amani Mamñ ab em a. ²⁰ Eke m'ann̄ sobel em yeji, m'el Amani Mamñ a eci lebl èlu es. Ow sosisem ñnyñ Nyam ke m'òny lokm susu mi dad es'elèl ek'ow it ab af.

Èsñ es abal el

²¹ M'erur ek'òny yeji k'uw̄r em e lís e low any, ke úwr low yec'eke m'am kok a yej'any. Tisik † ek'el ègñ lisijim lel ègñ lawl mamñ ab, ke am kok Ès Kòtòkò e juma cècè em a, b'ow òny òny amani a fèñ. ²² M'am erm'n l'ow cè eke li ki dad òny ey e lís e low, ke l'átr òny sos es.

²³ Ke Nyam lel ey Ès Kòtòkò Jesu Krist ab óñ agñ lisijimèl a fèñ erm es ey, erur lel òmn ab! ²⁴ Ke Nyam ec'ow̄r a áññ agñ a fèñ

† 6:17 Akr 14; èkn Esayi 11.5; 59.17; akr 15: Esayi 52.7; akr 16: agn low ñny es: Matie 6.13; Jan 17.15; akr 17: Esayi 59.17; 49.2. † 6:21 Tisik:Ob Kok 20.4; Kolòs 4.7; 2 Timote 4.12; Tit 3.12.

eke b'erur ey Es Kotoko Jesu
Krist ab ab, erur a ek'onym
itjn ab em.

Pól e lel ek'awñ Filip eyñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Filip el Maseduan ec'eb nyam ek'annñ Gres wus af. L'el Rom e seb a eke ew es a e nyam. Filip eyñ ntotñ b'ok eke -l'eel Rom ec'es ew a ec'agnñ. Ow sosiem, -li bi sus mob ese Rom eyñ af etñ -li b'erur Laten eke el wél ec'ebr a ec'ebr. Filip eb ab em, Jwifel ijm abi. -L'ufum es yeji -l'ijm agñ lew a eke b'ónñ abusu ke -li b'óny Nyam nuñ ignñ usu a. Eke Pól am ec ob Amani Mamn eci kokoba sakp yony em ec'a, ow em li sigm Nyamel es Filip eb em (èkn Ob Kok 16.11-40). Nyamel ab em, agñ a eke elm Jwifel a ufu es nõnõ.

Pól eci juma kok ec ab em, es ew esel ew'r abu af. Eke Filip eci Nyamel a iri eke Pól anñ sobel em a, -li kok ob ap -n'ónñ el em ec'egñ nyam eke wél b'esnñ Epafrodit a im òñ ow. Ow òñ, Pól nõn lel na eke k'elu el bia, ke n'ónñ wél in e lís ec'amani yeji. Eke batñ ow el sobel em Pól anñ nõn lel a yeji, in eci lel a eci liy a el kretien eci sos em inñ eke b'óny eke ow el ses babur nõnõ ec'any af bõbõ yeji.

Sica Filip eci Nyamel ab em, irirm nõnõ anñ Nyam nuñ ignñ esel a ec'aranñ. Pól am dad el eke -li k'eb

Krist eci es is a eci sewl a, ke -l'ebarrir el ofr. Yogn low yegm esel ayadñu yeji anñ. El em eci beb erur eke kretienel a, lec em, k'elum Jwifel ec'ol a. Etñ beb a am ir eb wus ec'ów aw a ce eci. Yadñ em ec'ów yony na e lís anake Pól am om kretienel a ów eke k'õsu sos a.

Lél na am yegm eke Pól ony Filip eci kretienel a ec'erur nõnõ.

Esññ

¹ Pól lele Timote ab, ek'el Jesu Krist ec'õbowi a, e lel ek'am awñ Filip banñ e Nyam ec'agnñ ek'annñ Jesu Krist ab, Nyamel ec'idr esel lele diakrel ab. ² Ke Nyam ey Es lele Es Kõtõkõ Jesu Krist ab édnñ ony õwrõ ke óñ ony erm es ey.

Pól am elu Nyam bia

³ Mi b'ónñ Nyam bia sakp sakp fññ eke mi b'õkn ony e low a. ⁴ Segnñ a fññ e Nyam eke mi bi nõññ m'ónñ ony a, sos em inñ em mi bi nõññ, ⁵ Amani Mamn a ec'elel ek'elumn'm abu mi mòmun es legñ krekre em etñ tonñ ignñ yefenyña em a sosiem eci. † ⁶ M'uw any tasi eke Nyam ek'õb nuñ am kok juma mamn na ony ec'erm ab em a, b'ow ucu ony es tonñ ígnñ nuñ, tonñ ow ók legñ eke Jesu Krist b'ow ow a. ⁷ M'óny low ij, eke m'óny tutr nene ony fññ e lís. M'oc ony em ec'erm fññ em, anke ke ow el ngbraka em eke m'annñ, ke ow el legñ

† 1:5 Ob Kok 16.13-16.

a eke m'ony abusu eke mi ki dogɗɗɗ, ke m'omun Amani Mamn ab es a yeji, ɔny a feɗ eɗan Nyam eci bibm a ese em af. ⁸ Eɗɗ Nyam ij em e danɗu eke ɔny feɗ m'erur ɔny tasi, es'eled eke Jesu Krist ɔny erur ligbel ɔny ec'ab af.

⁹ Eɗɗ ow eke m'am ibrm em e ɗɔɗɗ em a el: ke erur na ek'ɔnyɗn a ágb afɗɗ es, ke ow ɔɗ ɔnyɗn low any uw lele nuɗ em ɔny ab, ¹⁰ yec'eɗɗ ke úwr ów tasi eke el nawre ab any. Ow b'ow ɔɗ ayal, abr enym k'ánm ɔny lís, leɗɗ a eke Jesu Krist b'ow ow a, ¹¹ eɗɗ ów amamn eci ey eke wel b'eɗɗ Jesu Krist em a, b'ow ok ɔkm ɔny em; ke ow él Nyam ec'anygbel lele kɔklm ab.

Jesu Krist el sel eɗɗ

¹² Sica lisijimel, m'erur eke k'úwr any eke es abur na ek'eɗɗm a, tasi em a, ɔɗ Amani Mamn a imm anym eci, ¹³ anke sica agɗ a feɗ ek'ann es ew es a e gbugɗ a lele susu eiec'ab a uw any eke Krist sosiem m'ann ɗgbraka em. † ¹⁴ Eɗɗ agɗ lisijimel ɗɗɗ ec'omn ek'ony Es Kɔtɔkɔ em a obn, ɗgbraka na em eke m'ann a; ow ɔɗ erɗɗ ɔnym el eɗɗ lokm susu em -n'am dad Nyam ec'odad.

¹⁵ Nawre tasi ek'el em ec'agɗ nyam nyam, em sosiem, b'ob Krist ec'Amani a ɗkre em, ów es atar em, eɗen yeji, likpr b'ob Krist ec'Amani a erur em tasi. ¹⁶ El akpasu a, -li b'ob Krist

ec'Amani a erur em, anke -l'uw any eke em eci sobel em anɗa eke m'ann a, el Amani Mamn a e dogɗɗ eci. ¹⁷ Eɗɗ el a eke b'ob Krist ec'amani a sow tutr eɗɗ em, em eci ɗkre ogɗ em a, el e tutr a el, ke -l'obn em e gbre ij a sobel em anɗa eke m'ann a. ¹⁸ Yeji ɔfr ɔfr! Ek'el eci sow tutr a el eɗɗ oglog amamn yeji, em e sos em iɗɗ a el: Krist ec'amani a ec'a, wel am ɔb eɗɗ ow b'ow iɗɗm sos em seɗɗ feɗ, ¹⁹ anke m'uw any eke ɔny e Nyam ɗɔɗɗ lele Jesu Krist ec'Abɗ Lala ec'abu elum ab ab, b'ow el em eci sɔg. ²⁰ Sica ese eled eke m'am eku ke m'am ɔmn tasi a, mi k'eknm low yec'eke k'ony'm es. Kɔ ke ow el sicaca oglog ke ow el seɗɗ feɗ, m'ony ɔmn tasi eɗɗ mi b'ow m'elu Krist eci sagb a ɔkm em ec'egɗ el feɗ em, em ec'owr ann em oglog em e luw em bɔbɔ yeji. ²¹ Em ec'a, tasi em a Krist anake el em e sel a, eɗɗ luw el em eci ɗgrusie. ²² Gbekɔ ek'ow it eke mi k'ann owr ke mi kok juma mamn, ke mi k'úwm low yec'eke mi ki sɔsum m'oc ab any. ²³ M'ann sow tutr yony ec'araɗɗ: m'am erur eke mi k'uw ke m'im m'ann Krist ab, na anake akpl afɗɗ es a. ²⁴ Gbekɔ ow it ke m'ann owr sos meɗɗ em ɔny e nimamn eci. ²⁵ Ca m'uw any tasi ɗɗ! M'ow m'ann owr, mi b'ow m'ir ɔny feɗ ab yec'eɗɗ ke ow élum ɔny abu iman anym eci, ke ɔnyɗn sos em iɗɗ ɔmn

† 1:13 Ob Kok 28.30, Efes 3.1.

em. ²⁶ Ke lægɲ eke emeny mi b'ewl m'ow m'eyɲ ɔny a, ɔny e sos em iɲɲ a eke ɔnyɲ Jesu Krist ab ec'af okr em a, aɲɲ ɲɔɲɔ.

Krist ec'Amani Mamn ab af ec'es an

²⁷ Gbɛkɔ ow e tasi a ce el: ke aʌn es nyim nyim Krist ec'Amani Mamn ab af, yec'etɲ ke, eke m'ow m'ekɲ ɔny etɲ m'owm yeji, m'iri ek'inymn es kikri etɲ okar af ow tutr nyam em, etɲ am dogɲnin low abɲ nyam em, ɔmn ek'Amani Mamn ɔɲ ɔny a eci. ²⁸ Ki yebr ɔny ec'efnu a akunda kaka feɲ em k'ɔɲ erɲɲ k'ɔny ɔny; low na b'ow yeɲm el eke -l'irm ŋ, ke ɔny ec'a, ow yeɲm ɔny ek'anɲɲ ɔny e sɔg ec'ebɲ af; etɲ ow el low ek'anɲ Nyam ogɲ ow, ²⁹ aɲke Nyam ɔɲ ɔny bibm eke k'ubr Krist nawɲe, etɲ ow elm na ce kɔ ke emeny ijr in e gbɲe yeji. ³⁰ Sicaca em a, ɔny lel em ab anake s'okr af s'am dogɲɲ low a. Low dogɲɲ nyam a ce eke lægɲ ek'ec ab em † mi dogɲɲ, ke emeny m'am dogɲɲ esɛ elɛl ek'uwr any ab af a.

2

Krist ec'es is lel in e sagb ab

¹ ɔny ec'ɔmn ek'ɔnyɲ Krist em a b'ɔɲ ɔny læc ee? In ec'erur a b'atr ɔny sos es ee? B'okar af in ec'Abɲ Lala ab

ab ee? B'ɔnyɲ ɔɲɲɲ ikɲ lel erm mamn ab ɔny ɔfr em ee? ² Eke ow el ebɛn, ke m'am ibrm eke k'ɔɲɲ'm sos em iɲɲ tasi ɔny e neny af okr em, ke ɔnyɲ erur nyam, ke ókar af erm em lel ow tutr em ab. ³ Ki kokr low kaka em bubr ec'abɲ em oglog eke agɲ k'ekɲ ɔny eci, kɔ es is em, òcr ɔny lawləl esɛ agɲ eke igbl ogɲ akm ɔny af. ⁴ Ke egɲ kaka k'ólɲ in ɔny coco e nimamn es, kɔ ke egɲ egɲ ól lawləl yej'ec'a es. ⁵ ɔny ɔfr em a, ɔnyɲ es an esɛ elɛl eke agɲ eke b'uw Krist any a bi kok ab af.

⁶ In, n'annɲ esɛ elɛl eke Nyam anɲɲ ab af,

aɲke god'etɲ l'el Nyam. Gbɛkɔ l'egɲm l'atm bebmn ikɲ na e low any. †

⁷ Kɔ in obi em, li wal low feɲ eke n'ɔny a l'elu es,

l'ocr in sosi libowi, † l'el egɲ ɔfr ɔfrli agɲ ec'araɲɲ,

etɲ agɲ a feɲ ekɲ'n esɛ egɲ ce af.

⁸ L'egɲ in obi em l'eb eke li k'ir eb es is em,

etɲ l'elum Nyam toɲ l'igɲ luw em, olikɲ af † e luw em bɔbɔ yeji.

⁹ Es is na sosiem, Nyam ɔny igbl'l ogɲ,

ew'r low feɲ e nuɲ af etɲ ɔɲ'n nin ek'agb akm nin feɲ.

¹⁰ Ow b'ow ɔɲ ob ob feɲ eke anɲ afr,

† 1:30 lægɲ ek'ec ab em:Ob Kok 16.19-40. † 2:6 l'atm bebmn ikɲ na e low any:odad na Grɛk em wɛl ɔtu eke k'itɲɲ ejec'em dad esɛ: l'ɔlm eke li k'ɔny læc nyam coco li bebmn Nyam ab. † 2:7 libowi:bɛbmn Esayi 52.13; 53.12; Matie 20.28. † 2:8 Jesu e lægɲ ab em a, ów enɲɲ kok esɛl egbɛl tasi a wɛl b'ew olikɲ af.

wus af anja lele onnes ab a,
ok owrokp wus eke -li b'iri
Jesu e nin a.

11 Ke neny neny feŋ kóklm
eke Jesu Krist el Es
Kotoko,

Es Nyam ec'anygbel eci. †

*Jèjan ese mrabri af wus af
anja*

12 Na sosisem, erur em
ec'agŋ lawlel, ese elel eke
seŋŋ feŋ b'elumn Nyam ab
af, ùcur onyn es eben ke
kókr juma ony e sel a eke
eŋan a eci, muru em lel
elum em ab, ke ow k'élm em
ec'any af ce, kó em e jam jam
yeji, 13 anke Nyam in obi li
b'onŋ ony low eŋŋ eb lele ow e
kok ab ec'abusu ese elel eke
li bebem ab af.

14 Low feŋ eke b'ow kokr
a, k'élm abr eny em lele ów
es kpakpab em ab, 15 yec'etŋ
ke éel agŋ eke abr enym anm
lís ke ayl, Nyam ec'ey eke
onym wewr, ke ir agŋ eke
ony enyembri yony yony lele
ów eŋŋ ab ec'araŋŋ. Ow
it ke ám jèjan el ec'araŋŋ
ese mrabri af, 16 anke onymn
sel eŋŋ ec'odad ab ab. Eke
bi kokr eben, m'b'ow m'onŋ
sos em inŋ ony eci, leŋŋ eke
Krist b'ow ow a, anke ow
b'ow yeŋm'm eke ow elm ofr
ofr m'urum es, m'ijm gbre
mi kokm juma.

17 Ow k'odm ke em e mebl
a ók es, él egb waw eke
wel kok am ign ony ec'omn
eke onyn Nyam em ab af.
Eke ow el eben ow k'ecr a,

sos em am inŋ'm etŋ m'am
cec sos em inŋ ikŋ na ony
feŋ ab. 18 Eben nenyembri
nyam, ony yeji ow it eke sos
em k'inŋ ony ke cécr sos em
inŋ ikŋ na em ab.

*Pól am erm Timote lel
Epafrodit ab Filip banŋ*

19 M'am ony tutr eke Es
Kotoko Jesu e nin em, leŋŋ tel
em mi k'onŋ Timote ow ekn
ony, yec'etŋ ke m'iri ony e
lís e low, ke ow átr'm sos
es em obi em. 20 Tasi em a,
Timote ce anake el eŋŋ eke
ese em af, ony e low b'okr
ermij, ke bi tutr ony e low
tasi a. 21 Agŋ likpr a feŋ ec'a,
el obi e lís ec'ów ec'ermij
ce -li b'ebŋ, kó ow elm Jesu
Krist ec'ów a gbɛ. 22 Timote
ec'a, uwr any yej'eke l'elu in
e nawre ij a okm, elel eke
li kokr juma em ab ese iy
lele es ab af, Amani Mamn
sosisem ec'a. 23 In anake
m'am tutr eke mi k'erm'n
l'ow ony ogn yogŋ kpɛkŋ eke
em e lís owi a b'ow ayl'm sos
em a; 24 etŋ m'onŋ omn Es
Kotoko em, eke leŋŋ tel em,
mi b'ow m'ow m'ekn ony em
obi yeji.

25 Gbeko mi tutr yej'eke
ow akpl e mi k'onŋ ey lisijim
Epafrodit † eke el em lawl
juma kok em lele low dogŋŋ
em ab a, ów ekn ony, in eke
ermn in l'ow l'is'm abu elum
a eke m'am eku a. 26 N'am
erur tasi eke emeny li k'ekn
ony feŋ etŋ n'am ony ermij
yeji, anke irir in ec'ól a e

† 2:11 Akr 10 ton 11 ab a b'otarir es Esayi 45.23 ab, Septant em ec'odad eke
wel oc; akr 6 ton 11 a, am elu kretienel ec'ej sig sig nyam e low okm. † 2:25
Epafroditel Filip e Nyamel a ec'eŋŋ eke erm im anŋ Pól saw.

low. ²⁷ Nawre, ol ony'n tasi toŋ ow anŋ tɛl cɛ ke blel l'úw, kɔ Nyam ikŋ'n sɔŋŋ; ɛtŋ ow elm in sosiɛm s'onŋ cɛ, kɔ ɛm sosiɛm yɛj'eci, yec'ɛtŋ ke sos k'ówm im es ɛmɛny obnm na eke ɔw'm es a. ²⁸ Ow sosiɛm a, m'am ogŋ es eke mi k'ɔŋ'n l'ow n'ɛŋŋ ony, yec'ɛtŋ ke ɛmɛny b'ɛkan in a, ow ɔŋ ony sos ɛm iŋŋ, ke ɛm eci sos es ɔw a óc es. ²⁹ Ow akpl eke k'ɛbr ir sos ɛm iŋŋ ɛm, ɛsɛ ɛgŋ lisijim af ɛs Kɔtɔkɔ ɛm. Ow it ke ɔnyn agŋ akpasu nɛnɛ a eci sos usɔ, ³⁰ aŋke Krist e juma sosiɛm anake blel l'úw a. ɛtŋ blel l'írnm in ec'owr anŋ a, abu ɛlum a eke ɔtumn eke ɔny obi k'ocr isr'm, ke in l'oc l'is'm ab ɛm.

3

ɛgŋ eke b'ɔny ɔmn Krist ɛm a, el nɛny nyam ɛs

¹ Sica ɛm lisijimɛl, sos ɛm iŋŋ ɔny eke okar af ɛs Kɔtɔkɔ ab a. ɛtŋ ow ɛym'm sos ɛm eke m'am ebr low yec'a eke m'ikŋ anym m'awŋ ɔny ow e lɛl ab ɛm; ɔny ec'a ow akpl ɛbɛn. ² ɛwr sos ɛrm juma ɛŋŋ kok ɛsɛl amua, mɔwr amua, † eke am ucu yadŋ ɛm e likr es ubr owi ɔny es a e lís! ³ Agŋ eke el eci likr es ubr el tasi a, ow ow el ɛy, aŋke ɛy si b'igŋ Nyam nuŋ in ec'Abŋ a ec'abu ɛlum ɛm, si b'ɛlu ɛy e sos ɛm iŋŋ ɔkm Jesu Krist sosiɛm ɛtŋ s'ocm ɛy

ec'ɔmn a s'ɛlum ów amua eke el agŋ ɛm ec'ów ab ɛm. ⁴ Ke m'ɔtu cɛ eke ɛm yɛji, m'óc ɛm ec'ɔmn a m'ɛlu ów amua e kok ɛm. ɛtŋ eke ɛgŋ nyam ɔny tutr eke ów amua e kok b'ism ɛgŋ bibm ab, ke ɛm tasi anake m'ɔtu eke mi k'ɔny tutr akpasu na a. ⁵ ɛm, wɛl ubr'm likr es eke wɛl ew'm bake ow ij sɛgŋ niwn a. ɛm, Israel iyli tasi mew ɛm ɛtŋ, Bɛnjame ɛc'eb ɛm ec'ɛgŋ, Ebre e liy mebl ɛm ɛtŋ. Yec'eke el Jwifel ec'ol ec'ɛlum ec'a, ke ɛm Farisiɛl ec'ogog m'anŋ; ⁶ ɛtŋ ɛm ec'ol ec'ɛlum ligbɛl eke m'ɔny a, ɔŋ'm m'ijr agŋ ek'el Krist ec'a gbɛ. † Sica yec'eke el ol e jɛj ok nɛny nyam ɛm a, m'ɔnym abr ɛnym kaka.

⁷ Gbɛkɔ, ów amua fɛŋ eke mi lɛr ɛsɛ ob ɔny tasi af a, Krist sosiɛm a, sica m'am lɛr ɛl ɛsɛ ów ɔfr ɔfr ek'ɔnym any af. ⁸⁻⁹ Jesu Krist ɛm ɛs Kɔtɔkɔ ec'any eke mi k'uw a, anake el low tasi eke ɔny any a. ɛm e tutr ɛm a, low fɛŋ eke wɛl b'ɛŋŋ a, elm low kaka Krist ec'any uw a ec'any af. Krist sosiɛm, m'igŋ fɛŋ m'ɛlu es. M'óny Krist anŋ ɛm ab, ke m'ókr af in ab a sosiɛm, m'am lɛr ów amua fɛŋ ɛsɛ lirŋ af e suw af. Ow elm ol e m'am ɛlum a sosiɛm m'ɛlm low nɛnyɛmbri nyam ɛs, kɔ ɔmn eke m'ɔny Krist ɛm a sosiɛm. Nyam anake b'ɔŋ ɛgŋ el low nɛnyɛmbri nyam ɛs a, ɛtŋ

† **3:2** Jwifel ogŋ a ɔwr el ndey nyam ek'aylm, ke el sikpl ec'ob. ɛkn Matie 7.6. Anja, wɛwr. † **3:6** Ob Kok 8.3; 22.4; 26.9-11.

εγη eke b'ony omn in em a, li b'ony ow ow el neny nyam es. ¹⁰ Low a ce eke m'am erur a el: ke m'uw Krist any, ke m'uw abusu a yeji ek'ony'n l'igb luw em ab any. Etn ow eke emeny m'am erur a el: ke m'ij gbre in ab, ke m'uw ese in ec'ab af. ¹¹ Eben eke m'am ony omn eke batn m'uw, ke em yeji m'anny agn ek'uw ab em m'igb ana.

Uru es im ke ehn

¹² Mi dadm m'esme m'eyn ow e m'am ol ab n, oglog ke mi kok ow iy neny n! Gbeko m'am uru es † m'im ce eke mi k'eyn es uru a eci labm sog a, anke Jesu Krist jej ony'm legn a etn. ¹³ Njan, agn lisijimel, mi dadm eke m'eyn labm sog a n; gbeko low nyam ce m'am kok: m'ijl low sig fen es, ke m'atr sos es m'im m'eyn ow a ek'ann'm anym a. ¹⁴ M'am uru es m'im eke mi k'ign ow e nun, yec'etn ke m'eyn labm sog a eke Nyam, Jesu Krist em, am esn ey eke si k'eyn afr a.

¹⁵ Ey fen eke s'ony omn eke usu a, s'onyn tutr nyam coco na. Ow e jam a, ek'onny em ec'agn nyam nyam am ony tutr ejeci, Nyam b'ow ayal ow e low ony ony. ¹⁶ Ko ca, anja eke s'ow bake s'ign a,

s'eb ebr nyam a ce eke s'eb ton ke s'ign anja a.

¹⁷ Agn lisijimel, ony fen kòkr ese em af. Si yegm ony sewl; ow sosiem l'eer agn a fen eke b'an es sewl ikn na af a. ¹⁸ Mi dad ony sakp nono yeji etn m'am ebr em mi dad ony onn ikn em yefenyana yej'eke: agn nono anny eke el ec'es an a bi yegm eke - l'el Krist ec'olikn a ec'efnu. † ¹⁹ El akpasu na, irm ce -li b'ow -l'irm, anke el e Nyam el el eci lok a, † etn low eke k'el es ony el a, b'ihn el sos em. El, wus ec'ow ce b'ann el nun em. ²⁰ Ey ec'a gbe, ey ec'eb ir usu anny afr, etn egn a eke s'am eku ese ey e sog es af, eke el Es Kotoko Jesu Krist a, b'ow anny afr yogn ow. ²¹ Etn li b'ow l'itn ey e sos megl a eke b'ugn es a, ke n'onny ow anny ese in ec'anygbel e sos megl ab af, in ec'abusu a eke ow em li b'onny mob fen is es in ec'es ew a ec'any af a.

4

Ów om

¹ Na sosiem, erur em ec'agn lisijimel, m'am erur tasi eke emeny mi k'ekn ony, ony eke eel em e sos em ihn lel em ec'any eb tufe † ab a;

† **3:12** *Gbeko m'am uru es:* anja Pól oc es eke wel b'uru eci labm sog eke wel b'eyn e low am bebmn Krist em e labm sog eke wel b'eyn ab ab. † **3:18** *Krist ec'olikn a ec'efnu:* agn amua ec'a, Krist ec'olikn af a eke uw a elm el e low. -L'eghmn eke -li k'ij gbre ese ow ec'ab af. † **3:19** *el e Nyam el el eci lok a:* anja Pól, k'aw ke ow el ob e wel dedn Moïs ec'ol ab em eke wel k'ijm a e low n'am dad (Rom 16.18; Kolos 2.16, 20-21) oglog ke ow el likr es ubr owi. † **4:1** *any eb e tufe:* el ob ap eke wel b'onny egn eke b'eb any a, na anake Pól am oc Filip e Nyamel ec'agn a bebmn a. Ekn 1 Tesaloni 2.19 yeji.

kin elel eke k'inymn es kikri
 Ἐς Κωτοκω ab ony ec'eb ir em.

2 Evodi lele Sentis ab,
 m'am η̄oηn ony, m'ok ony
 m'erm sabu af, òkar af ony
 ec'eb ir em Ἐς Κωτοκω e nin
 em. 3 Ἐτη η̄, em lawl † tasi
 juma kok em, m'am dad'η̄
 eke k'elum oyoω yony na
 abu, anke em ab -li dogηn
 Amani Mamn a ec'ob e low,
 Klema yeji, lele em e juma
 kok em ec'agη lawl el ejec'a
 feη eke el ec'en anη sel eηn
 e lel† ab em a.

4 Sos em iηn ony seηη feη
 eke okar af Ἐς Κωτοκω ab a.
 M'am dadr em, sos em iηn
 ony!

5 Ἐlul ony ec'erm fr̄oω
 okm agη feη e līs, anke
 Ἐς Κωτοκω ec'ow a ibnm ij.
 6 K'èbar low kaka ec'ermij,
 kō low low feη em, ībrmn
 Nyam ony e η̄oηn em, low
 yec'a eke onyn ow ec'es abur
 a, ībrmn in erm eke b'okn
 in e low ab em. 7 Ἐτη Nyam
 ec'erm es ey a eke agb akm
 nuη em ony feη a, b'ow ōsu
 ony e m̄erm a lele ony e sow
 tutr ab ab Jesu Krist em.

8 Sica agη lisijimel, kin
 yec'ek'it eke k'ewr erm af:
 low feη eke el nawre ke it
 eke wel k'elum, low feη eke
 el low nenymbri nyam lele
 lala ab, low feη eke wel ōtu
 eke wel k'erur ke wel é̄gη
 eb, low nimamn feη lele low
 feη ek'it eke wel k'aw ab.
 9 Kòkr yec'a eke wewar ke

ebr lele ow eke irir mi dad,
 ke ekan'm mi kok ab ab. Ἐτη
 Nyam a eke b'ōη agη erm es
 ey a, b'ow anη ony ab.

*Pōl e bia ek'am elu Filip
 eyη*

10 M'eiηn sos em iηn ligbel
 em lel Ἐς Κωτοκω ab ec'eb ir
 ab em, anke ewal meny onyn
 em ec'abu elum ec'erur. Abu
 elum ec'erur ikη na onyn, kō
 abusu anake ōtumn onymn
 eke k'elul il okm a. 11 Ow
 elm es abur em eke m'ann a
 sosiem mi dadm nenē. Tasi
 em a, em m'uw any eke ow
 a ce eke m'onny a ōdη'm η̄.
 12 Em m'uw gbre em ec'eb ir
 any eti m'uw ehe em ec'eb
 ir yej'any. Mi wewr elel eke
 low feη em lele susu feη ab,
 mi k'egη elel eke m'ann a
 m'eb; ke m'onny m'ij oglog ke
 m'ann namn, ke m'onny nono
 oglog ke m'onny tēl. 13 M'otu
 eke mi k'obr ses babur amua
 feη, Krist e lēc a eke b'ōη'm
 ab em. 14 Gbēkō, uwr kok
 eke elumn'm abu em e gbre
 na em a.

15 Ony Filip eyη, uwr any
 tasi eke lēgη a eke m'η̄gbon
 Maseduan a, lakpo ab af eke
 wel ob nuη am ōmun Amani
 Mamn ab es a, ony ce eel
 Nyamel eke elum im abu,
 ōη'm os m'otu mi kok em
 e līs e low a. 16 Ow a eke
 m'ann Tesaloni baηn a eti,
 sakp nono isr'm abu elum
 ek'it a. † 17 Ow elm ke
 m'am ol ob eke wel k'ap'm
 es; kō ow eke m'am ol es a

† 4:3 em lawl: Pōl am owl Nyamel a ec'idr esel ab em e nyam. Grēk em a, juma em e lawl e nin el: *susugōs*. Agη beb tutr eke nin na el eηη a eke Pōl am owl a e nin tasi. † 4:3 sel eηη e lel: ēkn Ἐς Ἐkn 3.5. † 4:16 abu elum ek'it a: Ob Kok 17.1; 2 Korēt 11.9.

el, ke éhan òny eci ngrusié.
¹⁸ M'èhñ mob a fèh ek'it a;
 ow eny afhñ es yeji. M'èhñ
 mob a fèh eke òhñ Epafrodit
 eke k'oc is'm a, èhñ sica
 m'òny fèh iy'm neny. Òny
 ec'abu elum a anñ esè ob
 ap sñòsñò af, † esè egb waw
 eke Nyam èhñ eb, ke akpl'l
 sos em af. ¹⁹ Em e Nyam
 a b'ow kok òny e lís e low
 fèh, in e gbrenghbi ij a ek'èy
 òkm Jesu Krist em a sosiem.
²⁰ Anygbel él Nyam ey Es eci,
 akpo akpo fèh. Amen!

Èsñ es abal el

²¹ Èsñnin Jesu Krist em,
 agñ a fèh eke el Nyam ec'a.
 Agñ lisijimèl a fèh eke anñ
 em ab a yeji am esññ òny.
²² Nyam em ec'agñ a fèh eke
 anñ aña a, ab brobro agñ a
 eke bi kok Sesar e juma a, †
 am esññ òny.
²³ Ke Es Kòtòkò Jesu Krist
 ec'òwrò a áhñ òny fèh ab!

† **4:18** ob ap sñòsñò:Òkm Ok 29.18; Efes 5.2. † **4:22** agñ a eke bi kok Sesar e juma a:Sesar, Rom eyñ ec'èhñ fèh eke b'èw eb es a e nin. Agñ eke anñ in ec'akñ a, el agñ eke bi kok in e juma.

Քոլ ե լել Էկ'աղյ Կոլոս Էյղ Օւ Էկ'իտ Էկե Վել Կ'ոււ անյ

Kolos el Azi Miner ec'eb nyam. Yefenyana em a, Azi Miner anj Turki em. Kolos lel Efes ab a, ow owl es kilo ekj lexw. Legj ab em eke Pol anj Efes a, Kolos eci ngbafreli nyam eke wel b'eshj Epafras, oc in ec'omn a elu Jesu em, etj Pol yegm'n low. Eke l'ewl meny n'im Kolos a, li sigm Nyamel es yogj. Pol non lel na Kolos e Nyamel a eci, legj a eke Epafras ow ejn'n sobel em eke li k'om ow ow a.

Kolos eyj bi kok el obi e sinyam a e nun ijg e low ari at em. El eci sinyam nun ijg ebr ab em, wel bi yegm el eke abj a fej eke b'oj agj am iririr Nyam ab a, es -l'osj etj ow it eke wel k'igj el nun. Low yegm ikj na am wuwlm Amani Mamn ec'a eke wel am yegm Nyam ec'agj eke anj Kolos ab ab. Ow sosiem a, agj beb am yegm agj low dad eke Jesu in el abj ejec'ab em e nyam ek'in ony abusu. Pol am yegm el eke Krist agb akm low fej, etj in sony ce n'onj es ew wus na ec'abj fej af. Agj a, el e low yegm ab em, am dad yej'eke Nyam e nun ijg senyn a, in anj ow beb eci elum em, ese: likr es ubr af, sejn beb ec'osu af, ob ij beb ec'ejn lele mar beb ec'eghm em ab. Pol am elu

okm eke ow'n elm ejg ec'ow eke in bi kok ab em ow e sel ejn a in anm, etj meny n'am dad agj a fej eke k'ewl meny ler Jesu ce eke in em wel b'onj omn ke wel b'ejn sel a.

Lel a ec'uwr em a, Pol am om agj ow dad kretien ec'es an mamn eke k'onj Nyamel em, agj em ec'eb ir em lel in ec'akj em ab.

Էսղյ

¹ Քոլ, eke Nyam ec'erur em, el Jesu Krist ec'erm es lel ey lisijim Timote ab, am anj ² Nyam ec'agj ek'ir Kolos banj, ke el meny nyam em ec'ey lisijimel eke okr af Krist em a lel. Ke Nyam ey Es edj ony owro ke oj ony erm es ey.

Քոլ ամ յղ Nyam bia

³ Sejn fej si b'elu Nyam ey Es Kotoko Jesu Krist ec'Es bia eke si bi njon'n ony ec'a, ⁴ anke wel dad ey s'iri ony ec'omn ek'onyn Jesu Krist em lel ony ec'erur ek'onyn agj fej ek'el Nyam ec'agj a ec'ab ab e low. ⁵ Eke low nenyembri nyam ec'amani ek'el Amani Mamn, og es ow ony ogj a, ony, irir low yec'a eke Nyam bebm ew ony es afr a; etj ony ec'omn lel ony ec'erur ab ucu low eku ikj na ony es. ⁶ Amani Mamn a am eb es etj am osu ey wus nimum af, es'elel eke n'am kokr ony ec'aranj legj a etj eke ogr es irir Nyam ec'owro a e low, ke uwr ob tasi eke l'el ab any a.

⁷ Epafras ek'el ey e juma kok em e lawl eke s'erur senyn senyn a anake yegm ony low ikn na a; n'am usr ey usu li kok juma ese Krist e juma kok es nimamn tasi af; ⁸ n'on ey ony ec'Abn Lala ec'erur ek'on ony a ec'amani.

⁹ Na sosiem anake ey yeji, legn a etn eke s'iri wel dad ey ony e lis e low a, segn fen s'am non Nyam s'on ony a. S'am ibrm Nyam eke li k'on ony uwr in ec'erur tasi ab any, nun em ony fen lel sewr fen ek'in ec'Abn a b'on ony ab em. ¹⁰ Ow b'ow on etn b'ow onyn es an eke b'usr Es Kotoko sos etn b'ow kokr segn fen yec'eke b'akpl'l sos em a. B'ow kokr ow amamn fen etn b'ow iman anym eci, ony eci Nyam ec'any uw ab em. ¹¹ S'am ibrm Nyam eke k'ucu ony ony es low low fen em in ec'anygbel ec'abusu ab em, yec'etn k'otur inymn es kikri, ke onyn erm susu low eku em. ¹² Elul Es Nyam bia sos em in em: in eke n'on ony abusu eke k'engan ow a fen eke li bebm l'ew es afr ec'usuayl ab em, agn a ek'el in ec'a ec'a. ¹³ N'on l'oc ey es ncebnt ec'abusu ab em etn l'oc l'elu ey in ec'Iy e l'erur a ec'es ew ab em. ¹⁴ Jim em anake li sog ey low nun em, ke l'oc ey e sikpl a yeji l'ap ey a.

Krist ec'ej eke wel ocu

† **1:15** Bèbmn Nyandre 8.22-31; Jan 1.1-3. † **1:16** Akr lew nohon am lulm jebr e sabusu eke wel éknm, ke agn beb bi tutr eke sabusu amua idr wus ec'ow lele agn em e mob ab, ke el -li b'ign nun a. Bèbmn Kolos 2.8, Galat 4.3 lele ow ec'akr otar ab ab.

¹⁵ Krist el Nyam eke wel éknm a e meny ewr.

L'el Liy krekre ek'ann mob mob fen eke Nyam kok a e nun af, †

¹⁶ anke in em Nyam scr kok ob fen ek'ann afr lele wus af ana ab a:

mob e wel b'ekn lele yec'eke wel éknm ab,

lec fen, es akm fen, es ew fen lele abusu fen ab. †

Nyam scr in em kok fen in eci.

¹⁷ Krist ikn anym ann gbuñ etn ob fen ann,

etn in em ob fen otu inym es el e susu a.

¹⁸ Krist eci sos megl el Nyamel

etn in obi l'el ow e nun.

Krist el nun ob, l'el Liy krekre eke wel ew,

etn l'el krekre ec'egn ek'igb agn ek'uw ab em,

yec'etn ke l'el krekre n'ann mob fen e nun af,

¹⁹ anke Nyam erur eke k'ir Jim em nimum,

²⁰ etn l'erur yej'eke li k'ecr Jim em

l'okr wus nimum ec'agn em Jim eci.

Jim eci mebl a ek'ok es olikn af ab em,

Nyam ew erm es ey es wus af ana lel afr ab.

²¹ Ony Kolos eyn, ony yeji legn eke ec ab em a, kpabr es Nyam e lis, eel in ec'efnu ow enun a eke b'onyn ow e tutr ke bi kokr a sosiem eci.

²² Gbɛkɔ lɛɣɲ na ɛm, Nyam ɔny okr ɔny ɛm in ab, Jim e sos meɣl ɛm e luw a ek'uw olikɲ af ab ɛm, yec'ɛtɲ ke ówr in ec'any af ɛsɛ agɲ lala, agɲ ek'onym low ɔbr, ke abr ɛnym anm lís af. ²³ Gbɛkɔ ow it eke k'inymn es kikri ke íjr lɛc ɔmn ɛm. Ke kí kpabmn es Amani Mamn a e lís, anke l'el low eke s'am ɔmn. ɔny, irir in e low, anke wɛl ɔb amani a ok agɲ a fɛɲ ek'anɲ wus af anɲ a, ɛtɲ ɛm Pɔl, m'el ow e juma kok ɛs.

Pɔl e juma ek'it e ki kok Nyamel eci

²⁴ Sica sos ɛm am inɲ'm eke m'am m'ij ɔny e gbɛɛ. Tasi ɛm a, ɛm obi ɛm a, ɛbɛn m'anɲ ɛm m'am m'ij Krist e gbɛɛ ek'ij in e sos meɣl a ek'el Nyamel ec'a. ²⁵ M'el Nyamel e juma kok ɛs, anke ow el juma eke Nyam abul'm eke mi ki kok ɔny eci: l'abul'm eke mi k'ɔb in ec'amani a ɛsɛ elɛl ek'ow it ab af. ²⁶ Odad a eke el low eke lɔl es god'ɛtɲ sɔwɔɲɲ ec'any af, ke lɛɣɲ na ɛm, Nyam ɛlu ɔkm kpata yɛgm agɲ a eke el in ec'a. ²⁷ Nyam erur eke ki yɛgm ɛl - l'uw low na eke lɔl es ab any, ke el ob ɔny lele low sɔbɔ ab, eke li bɛbm l'ɛw es agɲ fɛɲ ec'a. ɛtɲ kin low a eke lɔl es a: Krist anɲ ɔny ɛm ɛtɲ n'ɔɲ ɔny ɔnyɲ ɔmn eke ɔny yɛji b'ow ɛɲan Nyam ec'anygbɛl a. ²⁸ Ow sosiɛm, s'am ɔb Krist ec'amani s'ok ɛɣɲ fɛɲ. S'am ɛwar ɛtɲ s'am yɛgm ɛɣɲ ɛɣɲ low sɛwr fɛɲ

ɛm, yec'ɛtɲ ke ɛɣɲ fɛɲ ɛy ɔkm Nyam ec'any af ɛsɛ ɛɣɲ eke uw low fɛɲ any Krist ab ec'af okr ab ɛm. ²⁹ Na sosiɛm m'am kok juma, ɛtɲ m'am dogɲɲ low Krist e lɛc a ec'abusu a ek'anɲ'm ɛm ab ɛm.

2

¹ M'erur eke k'uwɛr gbɛɛ e m'am ij ab any low na eke m'am dogɲɲ ɔny ec'ab ɛm, ɔny lele Laodise ec'agɲ ek'ub nawrɛ a lele agɲ ɛjɛc'a fɛɲ ek'uwm im any nyamn ɛm ab ab. ² Tasi ɛm a, m'am erur eke -li k'ɔny ɛrm susu iy ɛl ɛrm ɛm gbɔɲ ke -l'okr af erur ɛm, ke nuɲ ɛm ɔny íy ɛl ɛm gbɔɲ yec'ɛtɲ ke -l'ɔtu - l'uw Nyam e low eke lɔl es ab any. Low a eke lɔl es a el: Krist, ³ eke in ɛm ob ɔny ɛsɛ sɛwr af lele low any uw ab lɔl es a.

⁴ M'am dad ɔny low na yec'ɛtɲ ke kí yɛbmɲ ɛɣɲ kaka fɛɲ ɛjum ɔny sodad ebl amamn e dad ɛm. ⁵ Eke m'anm ɔny ab sos meɣl ɛm yɛji, m'anɲ ɔny ab ow tutr ɛm, ɛtɲ m'ɔny sos ɛm inɲ ek'ɔnyɲ ɛrm susu inymn es kikri usu nyam Krist ec'ɔmn ek'ɔnyɲ ab ɛm.

Inymn es kikri ɔmn a eke wɛl yɛgm ɔny ab ɛm

⁶ Ow sosiɛm, eke ɛɣɲɲ Jesu Krist ebr ɛsɛ ɔny ɛs Kɔtɔkɔ af a, ìir ɛb af okr ɛm in ab. ⁷ Òkr min in ɛm, ùsr ɔny ec'owr anɲ a in af. Sɛɣɲ fɛɲ inymn es kikri ɔny ec'ɔmn ab ɛm, ɛsɛ elɛl eke

wel yegmn ɔny ab af, ke élul
Nyam bia sɛgɲ fɛɲ.

⁸ Ɛwr erm, ɛgɲ kaka ɔtum
eke k'ɔny ɔgɲm ɔny meb agɲ
e sow tutr yadɲ ab ɛm. Ow
el yadɲ ɔny eke low kaka
anm ɛm, ke b'ɛɲɲ lɛc agɲ
ɛm ec'ow kok ɛm, wus aɲa
e sabusu e lɛc ogɲ, † ke elm
Krist ec'a. ⁹ Nyam in nimum
a, l'ir Krist e sos megl ab ɛm.
¹⁰ Ɛtɲ ɔny nimum a ɛɲan
Krist ec'owr anɲ e low fɛɲ,
in eke l'el es ɛw eke anɲ es
ɛw fɛɲ lel abusu fɛɲ eke wel
éknm a e nuɲ af a.

¹¹ Krist ab ec'af okr ɛm
anake wel ubr ɔny likr es a,
ɛtɲ likr es ubr ikɲ na elm ɛgɲ
ec'abu ɛm ec'eke kok. Kɔ
likr es ubr ek'anɲ Krist ɛm
ow, ke ɔny low a eke b'itr ɛlu
ɛy low ɲuɲ ɛm a oc es. ¹² Tasi
ɛm a, lɛgɲ a eke wel ok ɔny
mij nuɲ a, yogɲ ɛtɲ uwr Krist
ab ɛtɲ anɲɲ luw ɛm igbr in
ab, anke ubr Nyam ec'abusu
a ek'igbm Krist luw ɛm a
nawre. †

¹³ Lɛgɲ ek'ɛc ab ɛm,
ɔny eel agɲ ek'uw abɲ ɛm
ɔny e sikpl a nuɲ af
lele likr eke wel ubrm ɔny es,
ke eel Nyam any uwm ɛsɛl
ab ab sosiɛm.
Kɔ lɛgɲ na ɛm a, Nyam ɔɲ
ɔny anɲɲ owr Krist ab
ɛtɲ l'ap ɛy, ɛy ec'ów ɔbr a
fɛɲ.

¹⁴ Ɛy e labm e s'ɔny e lel a
ek'am ok ɛy ow af,
ke in ɛm e sol ek'anɲ a am
ɔb ɛy low a,
n'ɔny li tɛtɲ es.

Ɛtɲ ni ɲuɲɲ ow l'ɔb ow
ecigbrɔ oliɲɲ af yogɲ.

¹⁵ Ɛbɛn eke Nyam ɔny es ɛw
fɛɲ

lele abusu fɛɲ eke wel éknm
a e lɛc oc es ana;

ɛtɲ li kok wel sos keskes
dedeku ɛm,

l'ot wel ɛsɛ sobel ɛm ɛsɛl af,
Jim ec'any eb ec'agɲ ek'am
us jam ab ɛm.

¹⁶ Ow sosiɛm, kɲ yɛbr ɛgɲ
kaka fɛɲ kɲ cak ɔny, ɔny
ec'ob eke b'ijr oglog b'ɛgɲɲ
ab ɛm, ses gbɛgbl e lɛgɲ
ec'ɔsu sosiɛm, awl owr e
b'ɛli ɛy ɔkm ec'es gbɛgbl lele
nɛnɛgɲ e lɛgɲ ec'ɔsu owi ɛm
ab. ¹⁷ Ów amua am yegm
low tasi a eke b'ow ow a,
kɔ el -l'elm low tasi a. Low
tasi a el Krist. ¹⁸ Ɛgɲ kaka
itm eke k'ɛdɲɲ ɔny any eb.
M'am tutr agɲ a eke b'is
es ɛw ekekey afr erm ɛsɛl
ec'any af igɲ el nuɲ a e low, -
li b'ucu mɛmn ɛm ec'ów eke
-li b'ɛkn a e low -n'ɔny es.
-L'el agɲ ek'el e sow tutr a
el agɲ ɛm e sow tutr tasi,
ow b'ɔɲ el -l'ɛfu es, ¹⁹ ɛtɲ -
l'akɲamn Krist ab. Ke Krist
anake el sos megl e nuɲ a, in
ɛm sos megl nimum b'ɛɲɲ in
ec'ob ij. In ɛm sos ɲgigɲnel
a lele mifn ab b'okr af inym
es kikri, ɛtɲ sos megl ikɲ
na b'agb ɛsɛ elel eke Nyam
b'erur ab af.

²⁰ Sica ɔny uwr Krist ab,
ɛtɲ wus aɲa e sabusu e lɛc
† elm low kaka ɔny eci. Ɛtɲ
bla sosiɛm ɔny am iir eb ɛsɛ
ɛmɛny wus ec'agɲ cɛ ɔny eel

af ee? Bla sosisem am egnn ebr ek'emeny wel k'onj ony sol akpasu amua ese: ²¹ k'oc ob na, k'ij ob na, k'itn ob na abu ee? ²² Eke wel b'ob nun am kok el e low a, ow amua b'irm. Ow el sol lele low yegm ab eke agn el obi eci nun em ony em okn. ²³ Tasi em a, ign ob nun, is es ew likekli afr erm esel ec'any af, ijr n e sos megl gbre, wel b'ekn ow amua fenj ese sewr ec'ow af. Gbeko -l'el ow ofr ofr, sos megl owi ce ow b'elum abu.

3

Ɔol afr ec'ow es

¹ Sica Krist ab anake anjn luw em igbr a. Ow sosisem a, Ɔol afr ec'ow es, yogj a eke Krist anj, ke ow el Nyam e lidr abu af a. † ² Ow akpl eke k'eban afr ec'ow ec'ermij, ow a eke k'eban wus af anj ec'a ec'ermij a. ³ Tasi, ony ecar luw em, etj ony ec'owr anj a lol es Krist eke anj Nyam ogn ab em. ⁴ Krist anake el ony ec'owr anj tasi a, etj legj eke li b'ow l'ey okm a, ony yeji b'ow okr okm in ab etj in ec'anygbel a, ony yeji b'ow enan.

⁵ Na sosisem a, ibir ony em low fenj ek'el wus ec'ow ese: nfaci ij af, sikpl owi af, ow aw eke ew fefedi lele ow aw enj ab lele lokm sunj ek'in ew ese sinyam yadn e nun

ign ab af. ⁶ Etj ow Ɔbr Ɔbr amua na sosisem anake Nyam ec'erm bebl a, [b'ow ok agn a ek'egnm eke k'onj in ec'elum ab af a]. † ⁷ Legj ek'ec ab em, ony yeji ow a ek'am iir eb sikpl em a, eben eke kokr ana.

⁸ Ko jam anj, ignn ow amua fenj ek'el: erm bebl, erm wewe lele erm sunj ab a okr es. Ke wewr lel odad ebl kpom kpom ab k'anm ony nenym eym okm. ⁹ K'onyn yadn k'onjanin ony ofr em ij, anke ony ec'el el eke aan es legj sig em a, waal elul es ese mob sus em sig af, ¹⁰ etj ese mob sus em owr af, ewal meny anjn ese egn owr af. Ony eci eb ir owr ab em segj fenj am otr Nyam ek'el ony e kok Es ab es, † yec'etj ke otur uwr ir any ok ony es sos em. ¹¹ Jam anj agn a fenj el kpenj kpenj, ow onym Jwif lel egn ek'elm Jwif ab, egn eke wel ubrm likr es lel egn eke wel ubr likr es ab, ebr ejeci ec'agn lele mebey ab, † madu lel ewi ab. Gbeko low tasi a: el Krist ek'el low fenj, ke anj agn fenj ek'ub'r nawre ab em a.

¹² Nyam sɔsum ot ony eke k'eel in ec'agn etj li b'erur ony. Ow sosisem a, ow akpl eke k'onyn erm ek'erur lele sɔrn ikj ab iy em gbɔn, erm mamn, es is ec'erm, erm frɔɔ lele low eku ec'erm ab. ¹³ Egnn egn egn ec'el el eke anjn a ebr ke aparir low

† **3:1** Selu 110.1. † **3:6** Kolos eyn eci sil el esig beb em a, wel ennm sodad ek'anj ob na [...] ec'arajn a. † **3:10** Nun Ɔb 1.26. † **3:11** mebey:agn eke wel am esj mebey lel na em a, el agn eke wel b'esj Siyitel, ke ir eb Okij Ibr ec'afr em a, ke agn em ec'eb ir owi em, anj jam nɔnɔ.

yeji, sakp sakp fɛɲ ek'ony em ec'egɲ nyam b'ow ɔny low lawl ab a. Ow it eke k'aparir low esɛ elɛl eke Es Kɔtɔkɔ ap ɔny ab af. † ¹⁴ Etɲ low eke ki kokr tasi a el erur eke k'ɔnyɲ ɔny ɔfr em a, anke erur el low eke b'ony agɲ okr af. ¹⁵ Ke Krist ec'erm es ey a nyimɲ ɔny ec'erm a; tasi em a, erm es ey ikɲ na em anake Nyam esɲ ɔny eke k'okar af éel nyam esɛ sos meɲ nyam coco af a. Sɛɲɲ fɛɲ ɔɲan in bia. ¹⁶ Ke Krist ec'odad ebl a, éɲɲ usu ɔny ec'erm ab em in ec'ob ɔny a fɛɲ ab. Yɛgmɲin low ke ómanin ów ɔny ɔfr em sɛwr fɛɲ em. Èlul Nyam bia ɔny ec'erm fɛɲ em, ègɲɲ selu, ègɲɲ Nyam e seɲ ejeci lele seɲ eke Abɲ Lala † b'ɔɲ ɔny ab ab. ¹⁷ Low fɛɲ eke bi kokr oglog bi dadr ab em, kòkr Es Kɔtɔkɔ Jesu e nin em, ke in em èlul Es Nyam bia.

Elɛl eke kretisɛnɛl k'ir eb af okr em

¹⁸ Ɔyɔw, ɔny, isr es ɔny ecɛl ec'any af, esɛ elɛl ek'ow it eke ki kokr Es Kɔtɔkɔ ec'any af ab af.

¹⁹ Ɔyɔw ecɛl, èrurir ɔny eyɛl ke k'ónymɲ el lokm yony em.

²⁰ Ey, ɔnyɲ agɲ ek'ew ɔny a ec'elum low low fɛɲ em, anke ow el low eke Es Kɔtɔkɔ b'erur.

²¹ Ey esɛl, k'ijar ɔny ec'ey a gbɛɛ, yec'etɲ ke sos k'ówm el es.

²² Madu, low low fɛɲ em èlumɲ ɔny e wus af aɲa eci

es ew esɛl a. Ow elm eke -li b'ew ɔny nyamɲ af cɛ ki kokmɲ el e lís e low mɛwl em, yec'etɲ ke -l'aw ɔny. Kɔ èlumɲ el erm nyam em tasi, elum ek'onyɲ Es Kɔtɔkɔ ec'a sosiɛm. ²³ Juma fɛɲ eke bi kokr a, kòkr erm nyam em, esɛ Es Kɔtɔkɔ eci juma ɔny am kokr af, ke ow k'élm esɛ agɲ ec'af. ²⁴ Ow sosiɛm a, madu, ɔkan eke Es Kɔtɔkɔ b'ow ɔɲ ɔny ow ec'ob ap, ob ap a eke l'édɲɲ l'ew in ec'agɲ es a. Tasi em a, Es Èw Es a ek'am kokr in eci juma a, in l'el Krist. ²⁵ Gbɛkɔ egɲ yec'eke am kok low ɲɲ a, b'ow eɲɲ yec'ek'el in ec'a, esɛ elɛl eke li kokr low ɲɲ ab af, anke Nyam eci low eke b'ow kok ab em, li k'ow li jejɲ agɲ es.

4

¹ Agɲ eke el madu eci es ew esɛl a, kòkr ɔny e madu a e low nɛnyɛmbri nyam em, ke ɲkopɛ k'ánm em. Ke ɔkan ek'ony yeji ɔnyɲ Es ew es nyam ek'anɲ afr.

Ów ɔm

² Sɛɲɲ fɛɲ àɲɲɲ Nyam ɲɔɲɲ em, ke ɔny e Nyam e bia eke b'ɔɲɲ Nyam ɲɔɲɲ em a él erm ew em. ³ Nyam ɲɔɲɲ ab em, ey yeji ɲɔɲɲ ey eci, yec'etɲ ke Nyam kók s'ɛɲɲ abusu s'ómun in ec'odad ab es, ke si dád Krist eci lís e low eke lol es a. Tasi em a, low na eke lol es a sosiɛm anake m'anɲ sobel em a. ⁴ Ɔɲɔɲɲ Nyam yec'etɲ ke m'ótu m'otar odad a akr

ayl, ok agñ es sos em, esε elel ek'ow it eke mi ki kok ab af.

⁵ Æan es nuñ em ðny em agñ ek'uwm Krist any a e lís, ke abusu feñ eke b'eru ðny es a k'írmnmn. ⁶ Ke seğñ feñ ðny ec'odad ebl él amamn, ke mok áññ em, ke uwr any dádr eğñ feñ odad esε elel ek'ow it ab af.

Esññ es abal el

⁷ Erur em ec'ey lisijim Tisik, † abu elum es nimamn ek'el em lawl Nyam e juma kok ab em, b'ow ðñ ðny em e lís ec'amani feñ. ⁸ M'am erm'n tasi eke li k'ow li dad ðny ey e lís ec'amani, ke l'átr ðny sos es yeji. ⁹ Onesim † ek'el ðny em ec'egñ, ke el erur em ec'egñ lisijim a anake am ewl'l a. -Li b'ow -l'ob ðny ów a feñ ek'am ey aña a ec'amani. ¹⁰ Aritak † ek'ann sobel em em ab a, am esññ ðny, eben neñny nyam Mark ek'ann esε Barnabas e lisijim af a, in yeji am esññ ðny. (Mark ec'a, ikññ anym irir in e lís e low. Eke l'ow ðny ogñ yogñ, èbr ir senyn senyn.) ¹¹ Iğñ a eke wel b'esñ Jesu ke wel b'ok en es Justus a yeji am esññ ðny. Jwifel ek'egñ Krist e low eb a, el em a, agñ nyahan na ce anake am kok juma em ab Nyam e gbrenğbi usu a ec'a. Eññ -l'atr'm sos es nɔnɔ ligbel.

¹² Epafras, † ek'in yeji el ðny em e nyam a, am esññ

ony; Krist e libowi na seğñ feñ b'atr sos es ñɔññ Nyam ðny eci, yec'etñ ke ótur in-ymn es kikri, áññ esε agñ ek'agb ðmn em, ke bebñ sos eke ki kok low feñ eke Nyam b'erur ab af. ¹³ M'otu eke mi k'ij in e nuñ af e danķu low na eci: li b'ij gbre nɔnɔ ðny lele Laodise ec'agñ lele Iyerapolis † ec'agñ a ec'ab. ¹⁴ Luk † ek'el erur em ec'ey lawl ke el sekp kok es lele Demas ab am esññ ðny.

¹⁵ Esññin ey lisijimel ek'ann Laodise a, lele ey lisijow Nenfa lele Nyam ec'agñ eke b'as luku in ec'akñ ab ab ðññ ey. ¹⁶ Sica legñ eke b'awal lel na ba ow b'uwr a, kókr elel eke ki kokr ke wel ótu awl Laodise eci Nyamel ab em yeji. Ke ðny yeji áwal yec'a eke b'ow ann el ogñ a ow a. ¹⁷ Ow ec'uwr em a, dádr Arkip † kok Es Kɔtɔkɔ e juma ek'abul il a senyn senyn.

¹⁸ Em Pól, em obi ec'abu em mi nɔn esññ na lel na ec'uwr em. Sica k'ijal es eke m'ann sobel em.

Ke Nyam ec'owrɔ a áññ ðny af.

† 4:7 Tisik:Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; 2 Timote 4.12; Tit 3.12. † 4:9

Onesim:Filemɔ 10.15. † 4:10 Aritak:Ob Kok 19.29; 27.2; Filemɔ 23 Mark:

Ob Kok 12.12-25; 13.13; 15.37-39. Barnabas: Ob Kok 9.27; 11.20,30. † 4:12

Epafras:èkn 1.7. † 4:13 Laodise lele Iyerapolis ab:el eb yony ek'ir titm Kolos.

† 4:14 Luk:2 Timote 4.11; Filemɔ 24. † 4:17 Arkip:Filemɔ 2.

Ʋɔl e lel kɛkɛ ek'awɔ Tesaloni Eɣɔ Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Tesaloni el Maseduan wus af ec'eb eɣbel ab em e nyam eke anɔ Ƴɛk wus af. Silven eke emeny wɛl b'esɔ Silas a lele Timote ab anake elum Ʋɔl abu sigm Nyamel es Tesaloni eb ab em a. Ʋɔl ɔtum anm yogɔ ibnm nɔnɔ, anke Jwifel ek'anɔ yogɔ a ɔɔm'n ow ec'abusu (Ob Kok 17). Ʋɔl ɔgbon Maseduan wus af etɔ n'im Akayi wus af. Gbɛkɔ eke n'ɔgbon Maseduan a, n'ɔɔ Timote im Tesaloni eke k'ekn ɔmn esel a, eke -l'igɔm el ec'ɔmn a -l'elum es gbɛɛ ijr ek'anɔ yogɔ a sosisem.

Sica eke Timote anɔ yogɔ ow, ke ism Ʋɔl amani amamn ab a, ow ɔɔ sos em iɔn'n nɔnɔ etɔ n'awɔ wɛl lel na. (Na ke akpo 51 oglog 52 em ana Jesu e mew e jam.) Lel ab em, Ʋɔl ɔɔ Nyam bia etɔ atr Tesaloni ec'ɔmn esel a sos es eke -li k'inym es kikri ɔmn em, -n'imn anym eci.

Nun 1 toɔ nun 3 em a, Ʋɔl am ɔkn elel eke li kokɛ juma wɛl ec'araɔn a. Etɔ n'am elu in e sos em iɔn eke n'ɔny a ɔkm, anke eke gbɛɛ ijr anɔ bɔbɔ yeji, -n'inym es kikri el ec'ɔmn ab em. Etɔ n'am dad wɛl ec'ekn ec'erur eke n'am

ɔny a e low. Nun 4.1-12 em a, Ʋɔl am at neny es ɔkn el low yeɣm eke -n'ɛɔn es an nyim nyim af a e low, etɔ nun 4.13 toɔ nun 5.11 em a, n'am dad wɛl eke wɛl k'ɔsu sos nfaci ij e lis. Yogɔ em cɛ l'ayal luw em anɔ igb lele ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e meny ewl ow ab ab e low yeji.

In e lel a ec'uwɛr em a, n'ɔm wɛl ów etɔ l'edɔ wɛl ɔwɔ.

Esɔn

¹ Ʋɔl, Silas lele Timote † ab e lel ek'am awɔ Nyamel ec'agɔ ek'anɔ Tesaloni baɔn, k'el Nyam Es lele Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ab ec'agɔ. Ke ɔwɔ lel erm es ey ab anɔ ɔny ab.

Tesaloni eyɔ eɣɔ Nyam ec'Amani Mamn a eb ɔmn em

² Si b'ɔɔ Nyam bia seɣɔ feɔ ɔny feɔ eci, etɔ si b'ɔkn ɔny seɣɔ feɔ, ey e Nyam ɔɔɔ em. ³ Nyam ey Es ec'any af si b'ɔkn ɔny e nawɛ ek'ubr e juma e kokɛ, ɔny ec'erur ek'ɔny e low e kokɛ, lel erm ek'usurir ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist em ec'ɔmn ek'ɔny ab ab e low. ⁴ Agɔ lisijimel, Nyam erur ɔny, etɔ s'uw any eke li sɔsum l'ot ɔny eel in eci. ⁵ Tasi em a, Amani Mamn ec'odad eke si dad ɔny a, ow elm odad ebl nenyem em cɛ, kɔ Abɔ Lala ec'abusu lele in ec'abu elum em ab, etɔ s'uw any tasi ek'ow el low nawɛ. Etɔ uwɛr any eke, ey ec'es an ɔny

† 1:1 SilasOb Kok 15.22; Timote: Ob Kok 16.1.

ec'arañ a, òny e nimamn eci. ⁶ Òny obi yeji wewrn ey lele Es Kotoko ab ów. Gbre ijr nòcò ec'arañ yeji, egn Nyam ec'odad a ebr, sos em iñ ek'Abñ Lala òñ òny ab em. ⁷ Ow òñ òny eel Maseduan lele Akayi wus ab ec'agn ek'ub nawre a e sewl mamn. ⁸ Tasi em a, Es Kotoko ec'odad a anñ òny ogn Maseduan wus af a etñ òmun es im ton ok Akayi wus af. Etñ ow elm na ce, kò òny ec'òmñ ek'ònyñ Nyam em a yeji e low eb es susu a feñ; emeny ow ebam eke si k'òb ow ec'amani ij. ⁹ Agñ a feñ am dad elel ek'ebr ey òny ogn a, erm em ek'itñnin eel Nyam eci, sekp e nuñ ign ek'ign elul es, ke egn Nyam ek'anñ owr ke el Nyam nawre a eci low kok a e low ebr a. ¹⁰ Ca am ekur in ec'Iy Jesu eke b'ow anñ afr ow a. In eke Nyam igbm'n luw em n'anñ owr a, in anake l'eb l'elu ey es Nyam ec'erm bebl ek'am ow a e lís a.

2

Pól e juma eke kok Tesaloni banñ

¹ Agñ lisijimel, òny obi yeji uwr any ek'òny ogn a eke s'ow a òsu ey. ² Uwr any yej'eke legñ anym em a, wel ijr ey gbre, wewr ey Filip banñ a. Gbekò eben yeji, Nyam ec'erm susu ek'òñ ey ab em, si dad òny in ec'Amani Mamn a ec'odad, gbre ij nòcò ec'arañ. ³ Tasi em a, ey ec'ów òm a elm

yadñ em, ow elm ów tutr enñ em, ow elm kprakpr em. ⁴ Kò ey, Nyam ekn eke s'òtu etñ l'abul ey in ec'Amani Mamn a e dad. Sica s'am dad Nyam ec'odad, etñ s'òlm agñ em ec'erur es, kò Nyam eke b'ekñ ey e merm em a ec'erur s'am òl es. ⁵ Òny obi uwr any eke legñ kaka si dadm meju ec'odad; legñ kaka si kokm os eñ e low. Nyam ij ow e danku. ⁶ S'òlm ek'egñ k'aw ey, ke ow el òny oglog ke ow el agñ ejeci.

⁷ Ke s'òtu ce eke si k'òñ òny low ebr, eke s'el Krist ec'erm esel a sosiem. Gbekò s'el agñ fròcò òny ec'arañ ese elel eke ey lis, fròcò em bi kok in ec'ey e lís e low ab af. ⁸ Òny ec'erur eke s'òny a sosiem, s'òòm òny Nyam ec'Amani Mamn a sony ce, kò ey obi ey obi e sel a yeji, anke òny iil an nòcò ey eci. ⁹ Agñ lisijimel, am òkan elel eke si kokr juma lec em a: ncok lele legñ owr ab abu anñ ey juma kok em, nene anake si dad òny Nyam ec'Amani Mamn a ec'odad a, yec'etñ ke si k'òcm ey e lís e low s'abulm òny em ec'egñ kaka.

¹⁰ Òny ek'ubr nawre a, ey ec'es an òny ec'arañ a ayl, el nenymbri nyam em eci ek'abr enym kaka anm em. Òny obi yeji ijr danku, etñ Nyam yeji ij danku. ¹¹ Emeny uwr any eke si kok òny em ec'egñ nyam nyam e lís low ese elel ek'ey es bi kok in ec'ey ab af. ¹² S'òm òny ów, s'atr òny sos

es, s'ibrm ony sakp nɔnɔ eke k'aan es esɛ elɛl eke Nyam erur ab af. In anake l'ɛsɛ ony eke k'okr in ec'es ɛw ec'anygbɛl ab ɛm a.

¹³ Na sosiɛm s'am ɔɲ Nyam bia sɛgɲ fɛɲ, eke ebmn odad eke si dad ɔny a esɛ agɲ ɛm ec'odad af, kɔ ke ebr esɛ Nyam ec'odad af a. Ɛɛ, nawrɛ Nyam ec'odad ab ana! Ɛtɲ li bi kok juma ɔny ɛm l'itɲɔn ɔny ek'ubr nawrɛ a. ¹⁴ Agɲ lisijimɛl, sica ɔny yeji ɛkan ów a esɛ elɛl eke Nyam ec'agɲ ek'anɲ Jude e Sinyamel ɛm ke ub Jesu Krist nawrɛ a ɛkn ab af. ɔny yeji, ɔny e baɲɲ ɛyɲ ijr ɔny gbɛrɛ esɛ gbɛrɛ ijr nyam a cɛ eke Jwifɛl ijr Sinyamel amua ec'agɲ ab af. † ¹⁵ Jwifɛl amua anake ibi Ɛs Kɔtɔkɔ Jesu lele kokoba ɔb ɛsɛl ab ab, ke ɛy yeji ijr ɛy gbɛrɛ a. -N'am kokmn Nyam ec'erur, ɛtɲ -l'el agɲ fɛɲ ec'ɛfnu. ¹⁶ -N'am ɛdɲɔn ɛy eke si ki dad sel ɛɲɔn ec'odad s'ok agɲ ek'ɛlm Jwifɛl a bake -n'ɛɲɔn sel. Ow ɔɲ sikpl a eke god'ɛtɲ -li kokr a obn afɲɔn es. Na sosiɛm anake ow e nuɲ ɛdɲ ɛm a Nyam ec'ɛrm bebl a ɛɲɔn ɛl a.

Pɔl am erur eke ɛmɛny k'ɛkn Tesaloni ɛyɲ

¹⁷ Agɲ lisijimɛl, nawrɛ si kɲab ɔny es lís sos megl ɛm ow ibn tɛl, kɔ ɛrm ɛm a s'anɲ ɔny ab. S'erur tasi ɛtɲ s'atr sos es eke ɛmɛny si k'ow s'ɛkn ɔny. ¹⁸ S'erur eke si k'ow ɛy fɛɲ s'ɛkn ɔny, ɛtɲ ɛm

Pɔl, ɛm ɔny ɛm a, m'atr sos es sakp nɔnɔ eke mi k'ow, kɔ Satan óɔm ɛy ow ec'abusu. ¹⁹ ɔny kɔtɔkɔ eel ɛy e low ɔmn, ɛy e sos ɛm iɲɲ, ɛy ec'anygbɛl tufɛ, ɛy Ɛs Kɔtɔkɔ Jesu ec'any af, in e mowrer e lɛgɲ a. ²⁰ Ɛɛ! ɔny anake eel ɔny e low kok ɛm, ɛy ec'anygbɛɲ lele ɛy e sos ɛm iɲɲ ab a.

3

¹⁻² Na sosiɛm, eke si k'ɔtum s'ekum ij a, si bɛbm eke si k'anɲ Atɛn † ɛy ɔny, ɛtɲ s'ɛrm ɛy lisijim Timote eke bi kok Nyam juma ɛy ab, ke bi dad Krist ec'Amani Mamɲ ec'odad a. S'ɛrm'n eke li k'ow l'usur ɔny ɛrm ke l'átr ɔny sos es ɔny ec'ɔmn ab ɛm, ³ yec'ɛtɲ ke ɔny ɛm ec'ɛgɲ kaka k'ɛym wus gbɛrɛ ijr na ek'anɲ ɔny ec'araɲɲ ab ɛm, anke ɔny obi yeji uwr any eke gbɛrɛ ijr na, el low ek'ɔn ɛy es. ⁴ Ow a eke s'anɲ ɔny ogn a, s'ikɲ anym si dad ɔny eke wɛl b'ow ijr ɛy gbɛrɛ. Ca ow anake ow ɛy a, ɔny uwr any. ⁵ Na sosiɛm, eke mi k'ɔtum m'ekum a, m'ɛrm Timote eke k'ow otar ɔny ec'ɔmn a e low akr ók'm, anke m'am ebr ɛrmij, ek'oglog ɛgɲ ɛju Ɛs a ɛju ɔny okr wus, ke juma eke si kok a el low ɔfr ɔfr ɲ.

⁶ Sica Timote anɲ ɔny ogn a ow † ɛtɲ ɔb ɛy ɔny ec'ɔmn lel erur ab ec'amani, eke b'okan ɛy e low sɛgɲ fɛɲ sɛnyɲ sɛnyɲ ɛtɲ am erurir

eke k'ekan ey, esε elel eke ey yeji s'am erur eke si k'ekn ony ab af. ⁷ Ow sosiem a, lisi-jimel, ony ec'omn ec'amani e s'iri ey e sos es ow na em lel ey e gbre ijr na em ab a, eyr ey erm es, atr ey sos es. ⁸ Sica sel ow ey η, anke inymn es kikri Es Kōtōkō ab ec'af okr ab em. ⁹ Kō ayaf tasi si k'ōn Nyam bia sos em ijn na eke s'ony, ony sosiem Nyam ec'any af ab ec'ee? ¹⁰ Ncok lele legη owr ab si b'at lebl es si ηōn Nyam eke li k'ōn ey abusu bake emeny blel s'ēkanin, ke si yībr low yec'ek'anm ony ec'omn ab em a.

¹¹ Ke blel ey Es Nyam in obi lele ey Es Kōtōkō Jesu ab kōk ey ejagb bake s'ow s'ekn ony. ¹² Ke blel Es Kōtōkō ōn erur ek'ōnyn ony ofr em lel agη ec'ejeci e līs ab a, āgb bubu af esε elel ek'ony ec'erur eke s'ony a agb ab af. ¹³ Ke blel l'ūsūr ony e merm a, eel lala ke abr enym kaka k'ānm ony em Nyam ey Es ec'any af, legη ek'ey Es Kōtōkō Jesu b'ow ow lele in eci afr erm esel lala † a feη ab a.

4

Es an mamn eke Nyam b'erur

¹ Sica agη lisijimel, ow ek'emeny mi ki dad a el, esε elel eke wewar ey e līs es an mamn ek'akpl Nyam

sos em, ke am kokr eben a, s'am ηōn ony, s'ibrm ony atrm em, ek'Es Kōtōkō Jesu e nin em a, k'ūcur onyn es eben iman anym eci akm na e kokr a. ² Ony obi yeji uwr low yec'eke si yegm ony Es Kōtōkō Jesu e nin em ab any. ³ Kin, ow eke Nyam am erur a: ke ony ec'es an a él lala in ec'any af; ke ósur sos nfaci ij e līs. ⁴ Ke ony em ec'egη nyam nyam úw any onyn sos es nfaci ij e līs, † án es lala em lele sos us em ab, ⁵ ke kí yebm ów enjη ec'aw akam'n es esε Nyam any uwm esel af. ⁶ Low na em a, egη kaka k'éju lawl ki kok'r low obr, anke Es Kōtōkō b'ow jej agη e bi kok ów amua a eci low ok, es'elēl eke s'ikη anym si dad s'ayal s'ok ony ab af. ⁷ Tasi em a, Nyam esηm ey eke si k'anη sikpl owi em, kō ów lala kok em. ⁸ Na sosiem egη ek'egηm low yegm na ebm a, ow elm egη eci low yegm li digηm l'elum es, kō Nyam ek'ōn ony in ec'Abη Lala a eci low yegm li digη l'elu es.

⁹ Sica yec'ek'el agη lisi-jimel ofr ec'erur e low a, ow ebam eke wēl ki nōn lēl awη ony, anke ony obi em wewar Nyam ogη elēl eke k'erurir ony ofr a. ¹⁰ Etη erur ikη na e low anake am kokr Maseduan wus nimum af ec'agη lisijimel a feη e līs a. Gbēkō agη lisijimel, emeny s'am ibrm eke ki kokr

† 3:13 Erm esel lalaoglog agη a feη ek'el in ec'a. Ekñ Mark 8.38; 13.27. † 4:4 Ke ony em ec'egη egη nyam nyam úw any onyn sos es nfaci ij e līs: agη beb b'iri esε, Ke ony em ec'egη... úw any oc yōw lala em lele anygbeη em ab.

ow akpl obn. ¹¹ Átar sos es ke ánnh erm es ey em, ke k'éymn egh e low em, ke kókr juma ony obi ec'abu em, ese e lele eke si dad ony ab af, ¹² yec'etj ke agh ek'elm Krist e jam us esel a, ony ony ec'elum. Ke ony ec'es abur a k'elm agh eci.

Es Kótoko e mower

¹³ Sica agh lisijimel, s'erur eke k'uw Krist e jam us esel ek'uw a e lis e low any, yec'etj ke k'ánmn sornj em es'agh likpr a ek'onym onn ec'ab af. ¹⁴ Eke s'ub nawre eke Jesu uw etj l'ewl n'annj owr a, eben nenymbri nyam s'ub nawre eke Nyam b'ow onj agh ek'ub Krist nawre ke uw a éwl ow in ab.

¹⁵ Sica kin yec'eke Es Kótoko in e low yegm em dad ey, ke s'am elu okm: Es Kótoko e mower e legj a, ey eke si b'ow s'annj owr a, si k'ow s'ikjm agh ek'uw a ec'anym. ¹⁶ Legj a, wel b'ow iri lebl nyam ikj ek'el Nyam ec'erm esel ec'es ew es a e lebl lele Nyam e kókr e lebl ab ab, etj Es Kótoko b'ow annj afr us es. Aggh ek'ub Krist nawre ke uw a b'ow igb annj owr krekre. † ¹⁷ Ke sica, ow e jam a, ey eke legj a si b'ow s'annj owr a, Nyam onj ey s'igb el ab jru em s'im s'obr Es Kótoko afr. Nene anake si b'ow s'annj Es Kótoko ab segh fej a. † ¹⁸ Ow

sosiem, átarir sos es ony onj sodad amua em.

5

¹ Sica agh lisijimel, yec'ek'el segh lele wanci ab ec'a, ow ibram eke wel ki non lel awj ony, ² anke ony obi yeji uwr any tasi eke Es Kótoko e mower e legj a b'ow okr ey es ese e lele eke ulu b'ow ncok em ab af. † ³ Legj ab em ek'agh b'ow dad ese: «Low kaka anm, fej el erm es ey a!» † yogh anake legj a b'ow okr el es kpru em njun el a. Ow b'ow annj ese iy onyn eke b'okr lok ab lis es ab af; etj egh kaka k'ow ecm saw.

⁴ Kó agh lisijimel, ony ec'a anmn ncebn em eke legj na k'okr ony es ese ulu ec'ab af, ⁵ anke ony fej eel legj owr lele usu ayl ab ec'ey. Ey s'elm legj uk lele ncebn ab ec'ey. ⁶ Na sosiem ow itm eke si k'eru memn es'agh amua na ec'ab af, kó s'annj any owr, ke low fej em any ok ey es. ⁷ Memn eru esel a, legj uk em -li b'eru memn; etj mar egh esel a, legj uk em b'egh mar am ony. ⁸ Kó ey eke s'el usu ayl ec'a, ow akpl eke si k'ok any es, ke s'óc ey ec'onm lel erur ab ese ar mob eke s'ok sos af, ke ey e sel egh ec'eku ánnj ese kpokpo tufe eke s'us af, † ⁹ anke Nyam onm ey eke si k'im s'ey in ec'erm bebl ab em, kó ke ey Es Kótoko Jesu Krist onj ey sel egh. ¹⁰ In l'uw

† 4:16 Jan 5.25. † 4:17 1 Korent 15.51-52. † 5:2 Matie 24.43; Luk 12.39; 2 Pier 3.10. † 5:3 fej el erm es ey a; Jeremi 6.14; 8.11. † 5:8 Esayi 59.17.

ey sosisem yec'etj ke n'ojj ey s'anj owr in ab, eke s'anj owr etj s'uw yeji. ¹¹ Na sosisem, omanin ow ke atarir sos es omn em ese elel eke am kokr god'etj ab af.

Ów om es abal el lele esjn ab

¹² Agj lisijimel, s'am dad ony eke k'onyn agj ek'am kok juma ony ec'arajj, yegm ony low, ke nyimn ony Es Kotokó e nin em a ec'elum. ¹³ Onyn el e sos usr nono lele erur ab, juma eke -n'am kok a sosisem. Anjn erm es ey em ony ofr.

¹⁴ Agj lisijimel, s'am njjn ony, enymn okporju abr; atar agj eke sos ow es a sos es, elumn abj em ec'ogboru a abu, ke onyn low eku egj fej e lís. ¹⁵ Ewr erm ke egj kaka k'ocm low njj obarm low njj any. Kó segj fej ol low nimamn e kok es ony ofr em lel agj fej eci lís ab.

¹⁶ Segj fej anjn sos em inj em. ¹⁷ Sakp sakp fej k'opir Nyam njjn. ¹⁸ Jjn Nyam bia low low fej em. Na el low eke Nyam am ibrm eke ki kokr, ony ek'okar af Jesu Krist ab a. ¹⁹ K'irmnin Abj Lala ec'al ek'anj ony em ab es. ²⁰ K'ifan odad eke Nyam b'ojj ony ec'arajj e kokoba ob esel dad ony a, ²¹ kó igbal low fej ogj ekan, ke úcur yec'ek'akpl a onyn es. ²² Ke onyan sos es low njj fej e kok em.

²³ Ke Nyam ek'el erm es ey e nuj a in obi áyal ony nimum; ke n'ojj ony ec'egj

el a nimum ek'el abj, liy, lele sos megl ab a él lala, ek'abr enym kaka anm em ton bake ey Es Kotokó Jesu Krist e mowrer e legj a ow. ²⁴ In eke n'am esj ony a, li b'ow li kok ow amua fej iy nenj, anke l'el cecé.

²⁵ Agj lisijimel, ey yeji njjan onj ey. ²⁶ Bibrmnin ony ofr es'agj lisijimel af Krist em. ²⁷ M'am njjn ony m'ok ony merm sabu af, ek'Es Kotokó e nin em a, k'awal lel na okr agj lisijimel a fej. ²⁸ Ke ey Es Kotokó Jesu Krist ec'owro a anj ony fej ab!

Pól e lél yony em ek'awñ Tesaloni Eyn Ów ek'it eke wél k'uw any

Tesaloni eyn e lél yony em na em, Pól am òñ Nyam bia, anke Tesaloni eci òmn esél a òny òmn etñ eke wél am ijr el gbre a bóbó yeji, -li b'erurir el òfr. Pól awñ el lél na eke k'atr el sos es, ke élum el abu low ek'am òñ el sel at Nyamel ab em.

Nun 1 em a, Pól am atr el sos es gbre eke wél am ijr el a eci, etñ n'am òkn wél eke Es Kótóko Jesu b'ow ewl ow sog el, ke ijr agñ eke am ijr el gbre a gbre. Nun 2.1-12 em a, Pól am dad Es Kótóko ec'ow a e low, anke agñ òwr òmn esél a sos es dad el eke Es Kótóko in ow god'etñ. Pól am dad erum mar eke gbuñ ke Jesu in éwl in ow a, Low nun kok es nyam in b'ow in ey òkm. Ow'n òny Low nun ec'abusu etñ ow'n b'ow in ònyanin low Nyam ab. Gbékó Es Kótóko Jesu in b'ow in ibi egn ikñ na. Nun 2.13, nun 3.15 em a, Pól am dad òmn esél a eke k'inym es kikri òmn em ke ám ñòñ Nyam.

Sica lél a ec'es ok em a, Pól dad low nyam eke l'iri ke el el e Nyamel a e lís e low. Low a eke l'iri a el Nyamel ab em ec'agñ a

ek'érum juma kok owi a e low. N'am òñ abusu eke wél k'ocr sos es óññu amua e lís, anke el ec'es an a elm ow a eke -n'èñan low a eke li yejm wél ab em a (nun 3.6-15 em a).

Sica lél a ec'uwñ em a, l'edñ wél òwró.

Èsññ

¹ Pól, Silas † lele Timote ab e lél ek'am awñ Nyamel ec'agñ ek'anñ Tesaloni banñ, ke el Nyam ey Es lele Es Kótóko Jesu Krist ab ec'agñ: ² Ke Nyam Es lele Es Kótóko Jesu Krist ab édñ òny òwró, ke óñ òny erm es ey.

Tesaloni eyn e lec ek'am òny òmn em, gbre ijr ec'aranñ

³ Agñ lisijimel, ow akpl eke segn fñ, si k'elu Nyam bia òny sosiem. Ow it eke si ki kok eben, anke òny ec'òmn ek'ònyñ a am bobñ etñ òny ec'erur eke ònyñ òny òfr em a, am agb imm anym eci segn fñ. ⁴ Na sosiem, si bi dad òny e lís e low, s'aw òny Sinyamel ec'agñ a fñ eke b'as luku ign Nyam nun a ec'any af, anke òny b'inym es kikri òmn em, gbre ijr lele sos es òw fñ eke b'òbar ab ab em.

⁵ Gbre ijr amua am yejm eke Nyam e jej ok a el nyim nyim. Tasi em a, gbre ijr amua sosiem anake b'ow eel Nyam e gbrenñbi usu a ek'am ijr ow e gbre a ec'agñ tasi a. ⁶ Nyam el nenymbri

† 1:1 Silas:Ob Kok 15.22; Timote: Ob Kok 16.1.

nyam Es: ow sosiem agn ek'am ijr ony gbre a, el yeji li b'ow l'ijr wel gbre. ⁷ Etn ony ek'am ijr gbre a, li b'ow l'eyr ony erm es, ony lele ey ab, legn eke Es Kotoko Jesu b'ow anη afr ow in lele erm esel abusu esel ab ab a. ⁸ Legn a, li b'ow n'anη al ek'am iri ec'araηn l'ey okm, yec'etη ke li kók agn eke uwm Nyam any, † ke élúam ey Es Kotoko Jesu ec'Amani Mamn a low ηun. ⁹ -Li b'ow -n'etη gbre eke k'ow onym uwr, etη gbre ij akpasu na, b'ow ony kpab el es Es Kotoko e lis lele in ec'anygbel e lec ab ab e lis. † ¹⁰ Low a b'ow ey legn a ek'Es Kotoko b'ow ow a. Li b'ow l'ow yec'etη k'agn a ek'el in eci ke ub'r nawre a, úsr'r sos, kóklm'n. Ony yeji b'ow anηn el em, anke ubr amani a eke s'onη ony a nawre. ¹¹ Na sosiem, seηη feη s'am ηonη Nyam s'onη ony yec'etη ke ey e Nyam a ékn ony ese agn eke it af, in ec'esη a eke l'esη ony ab em. Ke in ec'abusu ab em, l'élum ony abu kokr low nimamn feη ek'am erurir a, ke n'onη ony ec'omn a ew gbagba! ¹² Na em a wel b'ow dad ey Es Kotoko Jesu e nin mamn, etη ony yeji -li b'ow -l'aw ony. Ow b'ow el ey e Nyam lele Es Kotoko Jesu Krist ab ec'owro ek'etjan.

2

Gbuη ke Es Kotoko e legn a ów a

¹ Agn lisijimel, yec'ek'el ey Es Kotoko Jesu Krist e mowrer eke b'ow ony as ey luku in ab a ec'a, † s'am ηonη ony, ² ki yebr agn k'irmn ony nun em fafa, erηn k'onη ony. Eke batη eηη dad ony ow e low ese odad eke Nyam onη kokoba ob es nyam dad af, oglog ese eηη ejeci ec'odad af, oglog ese lel eke s'awη ony ec'odad af yeji, k'ubr nawre. ³ Ki yebr eηη kaka k'uju ony akunda kaka feη em. Tasi em a, agn b'ow ign Nyam ec'any uw a elu es gbuη ke legn a ów. Legn ab em anake Low ηun es a, in a ek'it eke k'irm a b'ow ey okm a. ⁴ Low ηun es na b'ow edηn ob feη ek'el Nyam eci ke agn b'ign nun a. Li b'ow l'igb ów amua feη e nun af, etη li b'ow n'im ton l'ey Nyamel gbēl ab em li sig es, † ke l'ócr in sosi ese Nyam af.

⁵ Kó k'oknmn eke mi dad ony ów amua, ow a eke m'anη ony ab a ee? ⁶ Gbeko, uwr any eke low nyam anη eke caca em a, am edηn Low ηun es na eke k'ey okm, ton bake legn a eke wel bebem a ów. ⁷ Low ηun es a ec'abusu a ob nun es lol em am kok juma, etη ek'egη a ek'ucu ony'n es a k'ow anm ij a, li k'ow li kokm juma es lol em ij. ⁸ Sica Low ηun es a b'ow ey okm, ke Es Kotoko

† 1:8 Esayi 66.15. † 1:9 Esayi 2.10; 19.21. † 2:1 1 Tesaloni 4.15-17. † 2:4 l'ey Nyamel ab em:anη, Jerusalem e Nyamel gbēl a e low wel am dad. Otu eke k'ekn Daniel 11.36; Ezekiel 28.2.

Jesu nún n'n trε trε trε, in e nenyem e sel fuf em, ke li kíkn ow es in e mower ec'usuayl eci jεjn ab em. † 9 Low nún es a b'ow ow Satan e lεc ab ab εtn li b'ow li kok meny εwr owi lele sakrowa yadn em ab; † 10 li b'ow l'oc low nún fεn l'elu okm l'εjur agn ek'am irm a, εtn -li b'ow -l'ok wus. -Li b'ow -l'ok wus anke -l'εgnm -l'ebm εtn -l'erurm low nenyembri nyam a eke blel sɔg el a. 11 Na sosiem anake Nyam b'ow awn el abusu ek'el irm ec'a yec'εtn ke -l'ub yec'ek'el yadn a nawre. 12 Na sosiem, agn a fεn eke k'ow ubm low nenyembri nyam nawre, ke b'ow erur an nún low nún kok em a, Nyam b'ow ob el low luw eci.

Ke éel low nawre ub esel tasi

13 Sica agn lisijimel, ony eke Es Kɔtɔkɔ erur ony a, ow it eke sεgn fεn si k'elu Nyam bia ony eci, anke li sɔsum l'ot ony nún ob em εtn eke li ki sɔg ony Abn Lala eke b'on ony éel Nyam eci lele ony ec'omn ek'onyn low nawre em a ec'ab. 14 Nyam εsn ony in ec'Amani Mamn ec'odad eke si dad ony ab em. L'εsn ony eke k'εjan yec'a eke k'ebm ony εy Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'anygbel ab em a. 15 Na sosiem, agn lisijimel, inymn es kikri ke úcur low yεgm a eke s'on ony odad ebl em oglog lel em

ec'eke s'awn ony ab a onyn es.

16 Ke εy Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist in obi, lele Nyam εy Es ab, ek'onyn εy ec'erur ke on εy bibm em, sos es atr ek'onym uwr lele low omn tasi ab a, 17 yibr ony ec'erm a lokm susu, ke ón ony lεc kokr ów amamn ów kok em lele odad ebl em ab.

3

Nɔjan Nyam onn εy

1 Sica lisijimel, nɔjan Nyam onn εy, yec'εtn ke Es Kɔtɔkɔ ec'odad ebl a ómun es fafa, ke wεl úsr'r sos εεε el eke ow εcr ony ogn ab af. 2 Nɔjan Nyam yec'εtn ke l'éb l'elu εy es agn εjn lele lokm nún εsel ab ec'abu em, anke ow elm agn a fεn εgnm ubm nawre. 3 Gbεkɔ Es Kɔtɔkɔ el cεcε, li b'ow l'usur ony erm, ke l'ósu ony agn † e lís. 4 Es Kɔtɔkɔ on εy s'onyn omn ony em εtn s'uw any tasi ek'am kokr ów a eke si dad ony a εtn ucur onyn es am kokr. 5 Ke Es Kɔtɔkɔ nyimn ony ec'erm a Nyam ec'erur a lele Krist eci low eku ab ab e lís.

Juma kok owi

6 Agn lisijimel, Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist e nin em s'am ibrm eke ki kpabr es agn lisijimel a fεn ek'am ir εb kpɔrn em, ke égnm low yεgm a eke s'on el a ebm a e lís. 7 Ony obi yeji uwr el eke ki kokr ke ébr εy e lakr ab any, anke lεgn eke s'ann ony

† 2:8 Esayi 11.4. † 2:9 Matie 24.24.

† 3:3 agn:Matie 6.13; Jan 17.15.

ec'arañ a, s'elm órñu. ⁸ Si yebm agñ òm ey ob s'ijm òfr em; kò ey obi s'ij gbre, s'ok law, si kok juma læc em, ncok lele lægñ owr ab, yec'etñ ke ey e gbagbl e low k'élm òny em ec'egñ kaka fegñ eci. † ⁹ Si kok eben, ow elm ke si k'ónym abusu eke si k'ibrm òny ec'abu elum a eci, kò sewl mum eke si yegm òny eke k'ebr. ¹⁰ Etñ ow a eke s'anñ òny ab a, si dad òny: ek'egñ erurm eke ki kok juma a, ow itm eke li k'ij ob. †

¹¹ Sica s'am dad òny low na, anke s'am iri ek'òny em a, órñu anñ ek'erurm eke ki kok low kaka, eke ow elm agñ e low cè eke -li k'igb -l'ok em. ¹² Agñ amua na, s'am dad etñ s'am òm el ów ek'Es Kòtòkò Jesu Krist e nin em, -li ki kok juma seğñ fegñ ke -li gbagbal el sosi.

¹³ Agñ lisijimel òny ec'a, low mamn e kok k'am òny sos. ¹⁴ Eke batñ egñ nyam eluam odad na ek'anñ lel na eke s'òñ òny ab em, ke èbmnin in nyamn, ke k'éwmn mecrer in ab ij, yec'etñ ke és óny'n. ¹⁵ Gbèkò k'òcr ir ese ifnu af, kò òmn in ów ese egñ lisijim af.

Ɔwro lele esñn ab

¹⁶ Ke Es Kòtòkò ek'el erm es ey e nuñ a, in obi óñ òny in ec'erm es ey a seğñ fegñ, low low fegñ em. Ke Es Kòtòkò áññ òny fegñ ab! ¹⁷ Em Pòl, em obi ec'abu em mi non esñn na lel na ec'uwur em.

Èben eke mi b'ewr em e silèl fegñ eke mi bi non a meny ana. ¹⁸ Ke ey Es Kòtòkò Jesu Krist ec'òwro a áññ òny fegñ ab.

Pól e lel krèkrè ek'awñ Timote Ów ek'it eke wèl k'uw any

Timote el Lisr baññ iy. Lisr el Likaoni wus af ec'eb (Ob Kok 14.6). Yefenyina em a, Likaoni anñ Turki em. Timote es a Grèk iy, etñ lis el Jwif. Pól e juma eke kok Lisr baññ a anake oñ Timote, lis Enis lele la Lois ab itññ erm em el Es Kòtòkò ec'a. Sica eke Pól im toñ bake ewl meny ow Lisr a, Timote elum'n abu Es Kòtòkò eci juma kok ab em (Ob Kok 16.1-3).

Lèl na em, s'am ekn eke Pól igb Efes ek'el Azi wus af ec'eb ab em, im Maseduan wus af. Gbèkò in ec'im em a, l'ew Timote es Efes eke li k'edññ low yegm esel ayadñu a juma kok (nuñ 1 toñ nuñ 3). Pól nòn lèl na eke k'atr Timote sos es, ke n'óm ow ów Nyamel e juma eke ow am kok ab af.

Nuñ 1, nuñ 4 lele nuñ 6 em a, Pól am dad agñ a eke am yegm ów yadñ, ke am ign low yegm nawre a elu es a ec'odad. -Li bi yegm agñ low yadñ em Nyam ec'ol a lele òmn eke wèl b'òny Jesu em ab ab af. Nuñ 2 em a, Pól ibrm eke kretienel a kí ñoññ Nyam etñ li yegm wèl low Nyam ñoññ af. Nuñ 3 em

a, li dad idr esel ec'elel eke k'aan es a. Nuñ 4.7 toñ nuñ 6.21 em a, Pól am atr Timote sos es eke in e juma kok ab em, li k'òb Amani Mamn a e kokoba. N'am dad ow elel eke ow ki kokr, ke ow ótu am ósu Nyamel ec'agñ abu abu a, esè elel eke Jesu Krist e jam us es mamn bi kok ab af a. Lèl a ec'uwr em a, Pól am atr Timote sos es eke ow k'ogñ òmn em eci mum mamn a.

Èsññ

¹ Em Pól, Jesu Krist ec'erm es, Nyam ey e Sòg Es lele Jesu Krist ey ec'òmn ob ab ec'abusu em, m'am awññ lèl na. ² Ñ Timote eke anñ esè em ec'iy lokm tasi af òmn em, ke Nyam Es lele Jesu Krist ey e Kòtòkò ab édnñ òwrò, óny ñ e sòrñ ikñ ke óññ erm es ey.

Erm ew low yegm esel ayadñu e lís

³ Eke m'aam Maseduan a, m'ijl'ñ neny eke k'anñ Efes, yec'etñ ke agñ a ek'am yegm agñ ów yadñ a, édnñ el ke -li ki kokmn ij. ⁴ Dàd el -li wal ów a ek'agñ el obi òkn dad lel el lagñel e mew ec'es òñm owi e low a -l'elu es, † ow es atar cè ow b'is, ow eluam Nyam ec'es eb elu e low a eke bèbm ew es, ke wèl uw any òmn em a abu.

⁵ Low na eke b'ow dad a, b'ow oñ el ec'erur a agb:

† **1:4** *el lagñel e mew ec'es òñm owi:* ów eke agñ el obi k'òkn a lele el lagñel e mew ec'es òñm owi ab ab el nawre em a, Nuñ 2b nuñ 4 toñ nuñ 11 em eci ów a eke anñ a, (esè agñ lagñel e mew ec'es òñm lele Noe e mij gbèl a e low ab ab) eke agñ ot yiyibr ów toñ ke ow ewl el yadñ owi a.

erur eke b'annj erm lala em ow, tutr mamn em lel omn tasi em ab a. ⁶ Agñ beb ign ejagb na elu es etñ irm sodad ek'onym any e dad em. ⁷ -Li b'ocr el sosi ese Nyam ec'ol a ec'any uw esel tasi af, gbekò -l'irimm el obi e sodad eke -n'am dad a, etñ ów a ek'ow sosiem -li b'atar ów es a yeji -l'irimm.

⁸ S'uw any eke Nyam ec'ol a el ob mamn, eke wel uw any kok ow e low ek'it a. ⁹ Wel ókn eke wel ewm ol agñ eke bi kok ów amamn a eci; kò ów enun esel lel agñ ek'élum ol ab ab sosiem wel b'ew ol, ese: molokm enun esel, sikpl esel, agñ ek'élum Nyam lel ob ek'el lala ab ab, agñ eke b'ibi el esel oglog el lisel lel agñ ibiu fñj ab. ¹⁰ Emeny wel b'ew ol agñ eke b'ij nfaci a eci, egñ eke b'erum el lawlel egñ ab, agñ eke b'ol madu ij, ayadñu, agñ eke b'ij danñu yadñ em lel agñ fñj eke bi kok ów ek'elm low yejm nawre tasi ab ab eci. ¹¹ Low yejm ikñ na anñ Amani Mamn a eke b'oj ey s'uw Nyam ec'anygbel ab any ab em. Ee, Nyam eke el ehe fñj eci nun a anake abul'm Amani Mamn na a.

Pól am oj Jesu Krist bia

¹² M'am elu Jesu Krist ey Es Kòtokò eke oj'm lec, em e juma kok ec'a bia. M'am elu'l bia eke n'onny omn em em, ke l'esñ'm in e juma ab em, ¹³ eke legñ ek'ec ab em, mi dad in e lis ec'ów enun,

m'ijr'r gbre etñ mi wewr'r yeji. Gbekò Nyam onny em e sorn ikñ, anke m'onny omn in em etñ m'uwm low eke m'am kok ab any. † ¹⁴ Ey Es Kòtokò edñ'm ówrò nòkò, etñ n'onny omn lel erur eke b'annj Jesu Krist em ow ab ab. ¹⁵ Kin odad nawre tasi ek'it ek'agñ a fñj k'eb: Jesu Krist ow wus na af sikpl esel fñj e sog eci. M'el el em e ligbel tasi, ¹⁶ gbekò ow sosiem anake Nyam onny em e sorn ikñ a: l'erur eke Jesu Krist k'ecr em eke m'el sikpl esel ab em e ligbel tasi a yejm in e low eku eke n'onny, ke ow el sewl agñ a eke legñ anym em b'ow ub'r nawre, ke b'ow enñ sel ek'onny nun a eci.

¹⁷ Sos usr lele anygbel ab él Eb ebu a ek'annj segn fñj,

onym uw,

wel éknm

ke el Nyam nyam coco a eci!
Amen.

¹⁸ Em jim Timote m'am abul'ñ low yejm na, ese elel eke ñ e Nyamel ab em e kokoba ob esel ikñ anym dad ew es ñ e lis ab af. Ke sodad amua átr'ñ sos es oj ogn mum mamn a, ¹⁹ ñ ec'omn a lele ñ e tutr mamn ab ab em. Agñ nyam nyam egñm osum el e tutr mamn a, ow oj -l'irimm el ec'omn a. ²⁰ Agñ ab em Imene lele Alesandr ab yeji anñ; m'ot m'ok el Satan

† 1:13 Ob Kok 8.3; 9.4-5.

abu em † yec'etj ke legj ejeci
-li k'obrmn Nyam any.

*Elel eke wel ki ηοηηη Nyam
dedeku em*

2

Elel eke wel ki ηοηηη Nyam

¹ Low krekre eke m'am dad eke wel ki kok agj fej ec'a el: ke wel ηοηηη Nyam ibrm'n low, kók sorj ke élul' bia. ² Ow it eke wel ki ηοηηη Nyam ηη éb ebu fej lel agj fej ek'onym es ew ab a, yec'etj ke s'ótu s'ir eb ek'erm mij anm em, erm es ey em, sos us em, Nyam ec'es ucu ony tasi em. ³ Na anake akpl ke el sobo Nyam ey e Sog Es, ⁴ eke b'erur ek'agj fej k'ejn sel, † ke ótu uw low nenymbri nyam any a.

⁵ Tasi em a Nyam nyam ce anj,

etj in lel agj ab ec'aranj a yeji egj nyam ce anj, egj a in l'el Jesu Krist

⁶ ek'ocr in sosi ew awoba agj a fej e sog eci. †

Ek'ow e legj a ow a, l'elu okm li yegm eke Nyam erur ek'agj fej k'ejn sel.

⁷ Na sosiem anake Nyam ew'm lebl elu es lel erm es ab, ke mi yégm agj ek'elm Jwifel yec'eke el omn lele low nenymbri nyam ab a. M'onym yadj, low nenymbri nyam m'am dad.

⁸ M'erur ek'usu fej, egj ki gbighl sabu ogj afr ηοηηη Nyam, gbekó Nyam ηοηηη a él erm lala em, erm ek'erm bebl lel ów es atar ab anm em. ⁹ M'erur yej'eke oyow ki s'us mob ek'it, mob frafra ce, ke ow k'elm low agbr em; ke -li ki kokmn sin ek'agj k'ekn el, -li k'okmn sika em miyob, miyob ac lele mob sus em eke b'il an nono ab, † ¹⁰ kó ke el e sakpl a él ów amamn e kok, ese elel ek'ow it ek'oyow eke bi dad ese el b'elum Nyam a, ki kok ab af. ¹¹ Ow it ek'oyow k'ok es tinj iri low yegm a, elum ligbel em. ¹² M'elum abusu es eke yow ki yegm ignj low oglog ew ignj es; ow it eke li ki yewal tinj. ¹³ Tasi em a, Adam anake Nyam ikj anym kok a, etj ow e jam a li kok Ev. ¹⁴ Etj emeny, ow elm Adam yebm wel ejum'n, kó yow yeb wel eju'r etj eluam Nyam ec'odad ebl a. † ¹⁵ Eben yeji, Nyam b'ow sog'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em, † gbekó ow it eke li k'onny omn, erur, ke l'ir eb eke elm low agbr em ke b'akpl Nyam sos em.

† **1:20** *m'ot m'ok el Satan abu em*: odad na anake wel ony ewl meny 1 Korent 5.5 em, ke am yegm ek'egj kok low ηunj a, wel b'ogn'n Nyam nunj ignj esel a ec'aranj, wel ew'r saw legj tel eci eke li k'itjn, ów a eke li kok a sosiem. Sica, ek'egj ikj na anm Nyamel em ij a, ke Satan eke onym wus ab a, ec'ow em l'ewl n'anj a (Jan 12.31; 16.11; Efes 2.2). † **2:4** Ezekiel 18.23. † **2:6** Matie 20.28. † **2:9** Bèbmn 1 Pier 3.3. † **2:14** *akr 13-14* Èkn Nunj Jb 2.7, 21-22; 3.1-6. † **2:15** *Nyam b'ow sog'r in ec'ey eke li b'ow l'ew ab em*: anja Pól erur eke ki yegm yow eci low tasi eke Nyam erur eke k'abul a. Etj emeny l'erur eke li k'onny agj beb eci tutr a eke el yow ec'ignj ebim owi a, l'oc es.

3

Nyamel idr esel ec'ow om

¹ Kin odad nawre tasi: eke egn nyam erur eke k'el Nyamel ec'idr es, ke juma senyn l'erur a. ² Ow akpl eke Nyamel ec'idr es k'el egn ek'abr enym anm lis; yow nyam ec'ign, † egn eke b'ok sos es low em, ke b'onny any es ok. Ke n'onny es an mamn, l'el egn eke b'eb etu, ke otu eke ki yegm agn low. ³ Li k'elm mar egn, li k'onnym ganjan, ko l'el froro lel erm es eyr es ab. Li k'elm egn e b'erur os owi, ⁴ ko l'el egn ek'otu eke ki nyimn in obi ec'akn a, egn ek'in ec'ey a b'onny in ec'elum. ⁵ Tasi em a, ek'egn nyam otum nyimnm in obi ec'akn a, ayaf l'otu eke li ki nyimn Nyamel ee? ⁶ Li k'el egn ek'itjn erm em owr owr; ek'ow el egn eben, li b'ow l'eb sos ew abu em etj li b'ow n'onny es abur ese agn ec'ab af. ⁷ Ow it yeji ek'agn ek'ubm Krist nawre a k'elum'n, yec'etj ke li k'onnym cak, ke li k'eym agn e simeb e b'uk ab em. †

Nyamel em eci diakrel ec'ow om

⁸ Diakrel yeji it ek'el agn eke k'us sos, ke onny nenymbri nyam yeji; ow itm eke -li k'egn mar nono, -l'ol yadn em eci os onny es; ⁹ ke -l'ucu low nawre ek'ey

okm Krist ec'omn e -n'onny ab em a -n'onny es tutr lala em. ¹⁰ Ow it ke wel ikn anym ebn el ekn; ek'ow e jam a wel eknm low obr el e lis a, ke sica -li kok juma ese diakrel af gon. ¹¹ Yow eke el diakrel a † yeji it eke k'el agn eke k'us sos. Ow itm eke -li ki dad el lawlel e lis ec'odad enun; ow it ke -n'onny any es ok, ke -li kok cecce low low fen em. ¹² Ow it eke diakr k'el yow nyam ec'ign, ke n'onny abusu eke li ki nyimn in ec'ey a, lel in ec'akn a nimum ab mewl em. ¹³ Diakrel eke bi kok el e juma mewl em a, agn a fen b'ow usr el sos etj -li b'ow -n'onny lokm susu ligbel omn a ek'onny okr ey af Krist ab ab em.

Low e lol es ke ey okm

¹⁴ M'am awn'n lel na, ko m'am tutr eke mi k'ow m'ekn'n legn tel em. ¹⁵ Gbeko eke mi k'owm, b'ow ekn lelel eke k'aan es Nyam e bosu ab em lel na e m'am awn'n ab em. Nyam e bosu a el Nyam ek'ann owr ec'agn a, ek'ucu low nawre onny es a. ¹⁶ Tasi, low a e lol es ke ey okm ey ec'omn ab em a agb nono! Low a el:
Krist ey okm ese egn af,
Abn Lala elu'l okm ese egn
nyim nyim af
etj afr erm esel ekn'n. †
Wel ob in ec'amani ok sebr
ejeci ec'agn a,

† **3:2** yow nyam ec'ign: odad na Grek em wel otu eke k'itjn ejec'em dad ese: *ke ow el akp nyam ce li k'ebi yow.* † **3:7** akr 2-7 bebmn Tit 1.6-9. † **3:11** Yow eke el diakrel a: odad na Grek em a wel otu eke k'itjn ejec'em dad ese *diakrel ec'oyow a yeji...* † **3:16** Rom 1.4; 1 Pier 3.18: *afr erm esel ekn'n:* bebmn 1 Pier 1.12.

ετη αγη νονο ub'r nawre
wus af anja,
ετη n'im afr anygbel em.

4

*Agη eke b'oc ów yadh
yegmn agη low*

¹ Abη Lala dad erum mar
nine: seγη es abal el em a,
αγη βεβ b'ow ign el ec'omn
a elu es, ke ús sow tutr yadh
lele low yegm eke b'anη abη
eηηη em ow a jam. ² Agη
enyembri yony yony esel lel
ayadηu ab b'ow irmn el. Agη
amua, el αγη eke Nyam owi
am dadm low kaka, ke el e
sow tutr a anη εσε ob eke wel
oc lowi gbagba ewr meny
af. † ³ Agη amua el eci
low yegm ab em b'ow dad
ek'ow itm ek'αγη k'ebirir, -
li b'ow -l'εδηη mob βεβ eke
wel b'ij a. Kō Nyam kok ob ij
amua yec'ετη ke αγη a ek'ub
nawre, ke uw low nawre
any a, óη'n bia ke ij. ⁴ Ob
feh eke Nyam kok a akpl; †
kaka anm em eke wel k'ign
elu es, gbekō b'eb a k'ópim
eke k'elu Nyam bia, ⁵ anke
Nyam odad lele Nyam ηοηη
ab b'οη ob feh el nimamn
Nyam ec'any af.

*Él Krist e juma kok es
mamn*

⁶ Eke b'oc low yegm na
elu okm αγη lisijimel em,
b'ow el Jesu Krist e juma
kok es mamn, ετη b'ow yegm
ek'omn e sodad ebl a lele low
yegm tasi a ek'εηη Abη em

a, b'iyr'η lok. ⁷ Gbekō ign
sawl odad eke low kaka anm
em ke ókrm af omn ab a èlu
es, ke ótur sos akηm Nyam
ab η ec'eb ir em. ⁸ Sos ótur
sos megl af ec'a el low akplu,
kō low tel em ce. Kō Nyam
ec'akηm ab a el low ek'akpl
low feh em, anke ow b'οη
ey s'ir eb Nyam ab yefenyina
em ετη ow b'εwar ey legη
anym em ec'eb ir a. ⁹ Na el
odad ebl tasi ek'it eke αγη
feh k'εγη eb. ¹⁰ Tasi em a,
s'am ij gbre si kok juma ετη
s'am atr sos es, anke s'oc
ey e low omn s'elu Nyam
ek'anη owr ke el αγη feh e
Sog Es ab em, ab brobro αγη
a ek'ub nawre a. ¹¹ Kin ów
eke kí dad ke yégm αγη.

¹² Kì yeb εγη kaka k'iir'η
es anke el ηgbafreli sosiem;
kō èl αγη ek'ub nawre a e
sewl: η e sodad ebl em, es
an em, erur em, omn em
lele η e lala el tasi em ab.
¹³ Gbuη ke m'ów a, àt any
awl Nyam e Silel a dedeku
ec'any af, om el ów ke yégm
el low. ¹⁴ K'ijl Nyam ec'ob
ap a ek'ony anη'η em ab es,
yec'a ek'εηη legη a eke η
e Nyamel ab em e kokoba
ob esel dad ow e low, ke
αγη ekpekp a at'η abu nuη
a. ¹⁵ Àt any kok ów amua
feh, òcr η sosi nimum elu
juma eke wel abul'η ab em,
yec'ετη ke αγη a feh ékn η
ec'anym imn a. ¹⁶ Ósur η
sosi lele η e low yegm ab ab.
Inym es kikri ow af. Tasi em

† 4:2 *wel oc lowi gbagba ewr meny*:el low ek'anη wel bi kok legη anym em a
ów eηηη kok esel lele madu e b'uru es ab ab. Ob eke wel b'oc lowi gbagba at a,
el ob eke b'itr, ob eke b'uw. † 4:4 BèbmN Nuη Ob 1.31.

a, eke bi kok eβen, b'ow ebr η sosi elu es etη b'ow eb agη a eke b'iri η e sodad a yeji.

5

Ów eke Timote k'óm kretiēnel a fēη

¹ Eke anη egη likpekp ab, kī dad'r odad lec em, kō om'n ów lebl es ok em ese asη † ce ow'n el af. Óc ηgbafre oto ese esη jimel af, ² ɔɔw ekpekp ese esηel af, ededyow oto ese esη jowel af erm lala tasi em.

Eηnyow eke ɔnym agη a

³ Éw eηnyow ek'onym agη a e low any. ⁴ Gbeko eke iηnyow nyam ɔny ey oglog alaw ek'otu eke ki kok in e līs e low a, ke -li wewr -l'elu el ec'omn a ɔkm el obi ec'akη a e līs, ke ow óη -l'owr el ec'agη a ec'ów eke kok ɔη el a, anke ow el low eke Nyam erur. ⁵ Iηnyow ek'onym egη kaka eke ki kok in e līs e low a, oc in ec'omn a ew Nyam af, etη li bi ηɔηη Nyam ncok lele legη owr ab l'ibrm ow abu elum. ⁶ Gbeko iηnyow eke b'us in ec'ów aw owi jam a, abη em a l'uw η, eke n'anη owr sos megl em bɔbɔ yeji. ⁷ Low na anake it eke k'okn el a, yec'etη ke wel k'éηnm abr enym owi el e līs. ⁸ Eke egη nyam éwm in ec'agη e līs e low

any, ab brobro in obi ec'akη ec'agη a, l'egbr in ec'omn a etη n'uy l'akm egη ek'ubm Krist nawre a.

⁹ Gbuη ke nón iηnyow nyam e nin eηnyow e lel ab em a, ow it eke li k'ony akpo ekη nyahan. Ke l'él yow ek'ony igη akp nyam ce, † ¹⁰ ke wel úw'r any in ec'ów amamn kok em, ke l'él yow eke gbagbl in ec'ey a mewl em, ɔny erm mamn etu ec'eb em, ɔη agη ek'ub Krist nawre a mij ɔɔɔg akr es, † atm gbre esel abu ke kok ów amamn nɔnɔ gbēl.

¹¹ Eηnyow ek'anη ηgbafre a, k'elu el nin lel ab em, anke igη ebi owi b'ow el nuη em a, -li b'igη Krist -l'elu es, ¹² etη ow b'ɔη el -n'ony jej ok anke -l'irmn el e krekre e neny ij a ow e līs. ¹³ Etη emeny, eke -n'onym low kaka eke -li ki kok a, -li b'eb akη akη ec'ec abu em; etη yec'eke akplm tasi a el ke -n'am cacak agη, -n'am dad ów ek'otm el es, -n'am bebar nenym low fēη em. ¹⁴ Na sosiem m'erur ek'eηnyow ηgbafre a k'ewl ebi egη, ew ey, ke nyímm el ec'akη a mewl em, yec'etη ke -li k'omn ey ec'efnu a abusu dadm ey ów eηη. ¹⁵ Tasi em a, eηnyow ab em nyam nyam ηgboη ejagb nyim nyim ab af, am us Sa-

† 5:1 Ob Ap 19.32. † 5:9 Eηnyow a ek'it eke Nyamel k'elum abu a ec'en b'anη lel ab em. *Ke l'él yow ek'ony igη nyam ce:* odad na Grēk em a wel ɔtu eke k'itηη ejeci em dad ese: *l'él yow ek'ony neny nyam in ec'igη a e līs.* Bēbmn 1 Timote 3.2 lele ow ec'akr otar ab ab † 5:10 *mij ɔɔɔg akr es:* mij eke wel b'ɔη utu oglog etu agη ɔɔɔg akr es a, el low ek'ucur Jwifel ogη ec'etu eb a (Luk 7.44). Gbeko aηa, Bibl any uw esel b'ekn low na eηη yony: ese low eke yow mamn bi kok agη lisijimel e līs af oglog ese ów amamn fēη eke li bi kok n'ɔη agη lisijimel ab af.

tan jam. ¹⁶ Eke nawre ub lis nyam ec'agɲ ab em eɲnyɔw anɲ, ow it eke li k'elum wɛl abu, ke li k'igɲm l'elum wɛl es eke Nyamel k'ekn el e lís owi. Ke ow óɲ Nyamel ɔtu elum eɲnyɔw ek'anɲ el sony a abu.

Nyamel nyimn esel ec'ów ɔm

¹⁷ Agɲ ekpekp a eke bi nyimn Nyamel mɛwl em a it eke k'ɛɲɲ labm sɔg yony, † ab brobro el a eke b'ij gbredad Nyam odad, ke bi yɛgm agɲ low a. ¹⁸ Low tasi eke Nyam Lel dad a el: *K'ow ocmn meb ɔnyimn id eke wɛl ucu meb am kikn may es a nɛny es, etɲ: Juma kok es it eke k'ɛɲɲ in e labm sɔg.*†

¹⁹ Eke wɛl oc ɛɲɲ likpekp nyam eke wɛl am ok ów af ow ɲ ec'any af, k'ègɲ ow e low k'eb, eke irim adanɲku yony oglog nyahan e nɛnym. † ²⁰ Agɲ yec'eke kok sikpl owi a, ɛnym el abr dedeku a nimum ec'any af, yec'etɲ ke agɲ likpr a úru low.

²¹ Kin low yec'eke m'am ibrm'ɲ tasi em Nyam ec'any af, Jesu Krist ec'any af lele afr erm esel eke Nyam sɔsum ot ab ab ec'any af: èlum ów amua ke ow k'elɲm ɛnyembri yony yony em, ke k'ánm ɛɲɲ kaka jam. ²² K'ògɲ es k'at ɛɲɲ abu nuɲ k'abul il juma Nyamel em. K'èlu abu awɲɲel e sikpl owi em; ɲ obi a àɲɲ lala.

²³ K'ègɲ mij sony coco cɛ, kɔ ɛɲɲ mar tɛl ɲ eci lokm a sosiɛm, anɲke ɔl ówm'ɲ ɔny. ²⁴ Agɲ bɛb e sikpl a b'ɛru es kpata wɛl ɛkn gbunɲ eke wɛl ki jɛj el e low ok a, kɔ agɲ likpr ec'a, jɛj ok a b'uwɲ gbunɲ etɲ wɛl b'ekn el e sikpl a. ²⁵ Ów amamn yeji wɛl b'ekn el kpata, etɲ el a eke wɛl éknm kpeknɲ a yeji ánm es lɔl em ibnm.

6

Madu lel el eci es ɛw esel ab ab ec'ów ɔm

¹ Agɲ a fɛɲ eke el madu a it eke k'ɔny elum nɔnɔ ligbɛl el eci es ɛw esel a e lís, yec'etɲ ke ɛɲɲ kaka kí dadm low ɲunɲ okm Nyam e nin a lel ɛy e low yɛgm ab ab af. ² Madu a eke ɔny es ɛw esel eke el nawre ub esel a, wɛl el el lisijimɛl. ɛɛ nawre! Gbɛkɔ ow elm na sosiɛm -li k'ɔbrmn wɛl any. Tasi em a, wɛl e lís owi anake it eke -li ki kok tasi a, anɲke agɲ a eke -n'am kok juma -n'ɔɲ a, el ɔmn esel eke Nyam erur. †

Low yɛgm yadɲ lel ob ɔny tasi ab

Kin low ek'it eke ki yɛgm agɲ ke óɲ el -li kok a. ³ Ek'ɛɲɲ nyam am yɛgm agɲ low ɛjeci etɲ n'am igɲ ɛy ɛs kɔtɔkɔ Jesu Krist e sodad tasi a lele low yɛgm a eke el ɛy ec'ɔmn ec'ab ab l'elu es, ⁴ ke l'el ɛɲɲ eke es ɛfu iy

† 5:17 *it eke k'ɛɲɲ labm sɔg yony*: odad na Grek em a wɛl ɔtu eke k'itɲɲ ɛjec'em dad ese: *wɛl ɔɲ el any akm el lawlɛl a.* † 5:18 Ol ɔkn 25.4 lele 1 Korɛnt 9.9; Matie 10.10; Luk 10.7. † 5:19 Ol ɔkn 19.15. † 6:2 Bèbmɲ Kolɔs 3.22-25.

em gbɔŋ etɪ l'uwɪm low kaka any. L'el eɣŋ e b'erur ów es atar owi ke b'ogŋ mum odad ebl sosiem. Yogŋ em ec'ów eke b'anŋ ow a el: nyamɪn eyɪ, ów esu, eɣŋ wɛwɪ, sow tutɪ yadŋ eɣŋ e lís, ⁵ lelel ów es atar eke úwɪm, ke b'anŋ agŋ eke nuŋ em okm es, ke irmɪn low nɛnyembri nyam e dad a ec'araŋŋ. -Li bi tutɪ ek'ómɪn eke wɛl b'óny Nyam em a el ebr eke wɛl b'eb ɔnyɪn ob af.

⁶ Tasi, ɔmɪn eke wɛl b'óny Nyam em a el ob ɔny ligbɛl, eke wɛl b'egŋ yec'a cɛ eke wɛl ɔny a eb. ⁷ Tasi em a, s'ísam ob kaka ab wus na af etɪ sɪ k'ow s'ótum s'ɛwlam ob kaka ab. ⁸ Na sosiem eke s'óny ob ij lele mob sus em ab cɛ, ke ow ɔdŋ ey ŋ. ⁹ Agŋ eke b'erur eke k'óny ob a, b'ey mɛju owi em etɪ low aw nɔɔ lele low ŋuŋ ab b'ɔgŋm el meb etɪ b'óny ok el wus ŋuŋ el. ¹⁰ Tasi em a os ec'erur anake el ów eŋuŋ fɛŋ e mɪn a. Agŋ beb ec'a, os a ec'óny e low aw afɪŋ el es toŋ etɪ -li kpab es ɔmɪn e lís etɪ -l'ijɪ el ec'erm a gbɛ ow sosiem.

ɔmɪn em e mum mamɪn ec'ogŋ

¹¹ Gbɛkɔ ŋ eke el Nyam ec'egŋ a, àru ów amua fɛŋ eɣb es. ɔl nɛny nyam ij es, ùcu Nyam ɔny es, ìr eb ɔmɪn em, erur em, low eku em lele frɔɔ el em ab. ¹² Ògŋ ɔmɪn em e mum mamɪn a, ùcu sel ek'ónym uwr a ɔny es aŋke Nyam esŋŋ eke k'uw

sel eŋŋ ikŋ na any, lɛgŋ a ek'agŋ nɔɔ ec'any af ij ŋ ec'ómɪn tasi ek'óny e danju a. ¹³ M'am ijɪŋ nɛny Nyam eke b'ɔŋ ob fɛŋ sel ec'any af lele Jesu Krist ek'ij ɔmɪn tasi e n'óny a e danju Pɔns Pilat † ec'any af a e nin em. ¹⁴ Elum ów a eke mi dad'ŋ a, ɔsu ów a lala em ek'abr enym k'ánm em toŋ bake igŋ lɛgŋ a ek'ey Es Kɔtɔkɔ Jesu Krist b'ow ewl ow a. ¹⁵ Eɣŋ a eke b'ow ɔŋ Krist ewl ow lɛgŋ a eke li bebɪm l'ew es a el Nyam.

L'el ehe e nuŋ lel ob fɛŋ ec'es ew es ab,

éb ebu em ec'Eb ebu lele kɔtɔkɔ el em e Kɔtɔkɔ † ab.

¹⁶ In cɛ li k'ótum l'uwɪm.

L'ir usuayl usu ek'egŋ k'ótum titam.

Egŋ kaka ekɪm'n etɪ emeny eɣŋ kaka k'ótum ekɪm'n.

Sos usr lele abusu ab él in eci eɣŋ fɛŋ! Amen.

Egbɛŋgbi ec'ów ɔm

¹⁷ Dàd wus na af ec'egbɛŋgbi a, -li k'ɛwr sos, -li k'ocr el ec'ómɪn a -li k'ɛwr ob ɔny na eke b'uwr ab af, kɔ -l'oc el ec'ómɪn a -l'elu Nyam em, in eke li b'ɔŋ ey ob fɛŋ erm mamɪn em ey e low kok ec'a. ¹⁸ Dàd el -li kok ów amamɪn, -l'ij gbɛŋgbi ów amamɪn kok em, -l'el érm mamɪn ke -l'el agŋ eke bi cɛc ob el lawlɛl ab. ¹⁹ Eke -li bi kok ebeɪn, -li b'ow -l'as ob ɔny mamɪn ek'ónym uwr a luku lɛgŋ anym em eci,

yec'eti ke -n'eti owr anj
nawre tasi a.

Ów òm es abal el

²⁰ Libòwi Timote, òsu
mewl em yec'a eke Nyam
abul'eta a. Àru nenym ot
eke low kaka anm em, ke
ókrm af òmn ab a lele sodad
ek'ageta b'ub nueta em òny e
sodad a egb es. ²¹ Tasi em
a, ageta beb ij neny dad eke el
òny nueta em òny iketa na eteta
-li kpab es òmn e lís.

Ke Nyam ec'òwrò a ánteta
òny ab.

Pól e lél yony em ek'awñ Timote Ów ek'it eke wél k'uw any

Eke Pól anñ in e yony em e sobel em a, yogñ anake n'awñ Timote lél na a. In e sobel em a eke n'anñ a ec'ów a ew gbre. Křekře e sobel em a eke n'anñ a, wél ew'r es akñ nyam, etñ l'otu l'eb agñ eke b'ow ekn'n a (Ob Kok 28.30). Sica Neron el es ew, etñ n'am ijr kretienel gbre. Pól anñ ñgbraka em usu eke ləfr b'ow (1.16; 2.9), etñ l'uw any eke in ec'ibi ibnm ij (4.6-8). Agñ a fəñ ign elu'l es eke ow elm Luk cə ek'anñ in ab, etñ n'am erur tasi eke Timote k'ow ekn'n.

Pól am ot ów eke ɔkñnin any lele odad ebl ab atr Timote sos es eke li k'ucu in ec'omn a n'ony es, eke ów a am ew gbre gbre yeji. N'am ɔkn Timote Krist em ec'aja eke ow ij a esə: ow lis lel ow la ab ec'omn a e low, Nyam odad eke in e likekli em etñ wél yeǵm'n ow e low a lele Abñ Lala eke Nyam ap'r eke li k'oc li kokr ow e juma a e low ab. N'am ɔm ow ów eke ow k'aru ów es atar eke low kaka anm em a eǵb es, ow ñgbon ñgbafre ec'ów aw ab em, ke ow ɔkñ Nyam ec'odad a cə e low any. Odad na em anake Timote b'ow eññ

in ec'eb ir lele in e juma ab ab e low fəñ eke b'ow ew'r es abur a eci sel es ok a. Uwr em a, Pól am dad Timote eke k'ot in e siləl ab ab ow, Amani Sig e siləl a.

Esññ

¹ Em Pól, m'el Jesu Krist ec'erem es anke Nyam erur. Wél abul'm eke mi k'ob sel eññ a eke wél ewar ow e low ew es, ke anñ Jesu Krist em a ec'amani. ² Timote em ec'iy e m'erur, ñ anake m'am awñ'ñ lél na a. Ke Nyam Es lel Jesu Krist ey Es Kɔtɔkɔ ab édn'ñ ɔwɔ, ɔny ñ e ɔɔññ ikñ ke ɔñ erm es ey.

Nyam bia elu aja eññ eci

³ Nyam a eke mi bi kok in e lis e low tutr tasi em esə eləl ek'em lagñel † kok ab af a, m'am elu'l bia. Ncok lel ləǵñ owr ab mi b'ɔkn ñ e low em e Nyam ñɔññ em etñ mi b'elu Nyam bia sakp sakp fəñ ñ eci. ⁴ M'am ɔkn ñ e mikñ a e low † etñ m'am erur tasi eke mi k'ekñ'ñ bake m'ony sos em iññ. ⁵ Ñ ec'omn nawre tasi a ek'ony Jesu Krist em a e low anñ'm sos em, ɔmn a ek'alan Lois lel esñ Enis ab ikñ anym ɔny gbuñ ke ɔny a. M'ub nawre tasi eke ñ yeji ɔny.

Ɔsu Amani Mamm a eke Nyam abul'ñ a

⁶ Ow sosiem m'am ɔkn'ñ: ob ap a eke Nyam ɔñ'ñ ləǵñ a eke m'at'ñ abu nuñ a, ɔkr'r meb em, ⁷ anke Abñ a eke

† 1:3 Pól lagñel a el Jwifel eke b'ign Nyam nuñ (Filip 3.4-5). † 1:4 Pól am ɔkn Timote e sos es ɔw ləǵñ a eke l'elu ow es Efes a. (1 Timote 1.3)

Nyam ɔŋ ey a, ɔɔm ey s'ewm dra dra. Tasi em a, in ec'Abŋ a b'ɔŋ ey læc, erur lele low em eci sos es ok ab.

⁸ Es k'óny'ŋ ey Es Kɔtɔkɔ eci danƙu ij em; es k'óny'ŋ em e lís eke m'annj sobel † em in sosiem a eci. Kɔ ij gbɛɛ em ab Amani Mamn a sosiem, læc a eke Nyam b'ɔŋ'ŋ ab em. ⁹ Nyam anake eb elu ey es ke esɔŋ ey eke si k'el in ec'a; ow elm ey ec'ów amamn eke si kok a sosiem, kɔ ow el in obi e low eke li bɛbm l'ew es, etɔŋ ow el bibm ɔfr em eke n'ɔŋ ey Jesu Krist em gbunj eke wus k'ɔb nunj a.

¹⁰ Gbɛkɔ yefɛnyina em, l'elu ow e low ɔkm ey e Sɔg Es Jesu Krist ec'ow na em, anƙe Jesu Krist ɔny luw ec'abusu a oc es etɔŋ Amani Mamn ab em li yegm owr anj a eke úwrm a.

¹¹ Nyam oc'm eke mi k'ɔb Amani Mamn na eci kokoba esɛ erm es lele low yegm es ab af, † ¹² etɔŋ ow sosiem anake m'am ij gbɛɛ amua a. Gbɛkɔ m'ɔny erm susu ligbɛl anƙe m'uw egɔŋ a eke m'oc em ec'ɔmn a m'elu em ab any etɔŋ m'ub nawrɛ tasi eke n'ɔny abusu eke Jesu Krist e lís ec'Amani a eke n'ɔŋ'm a, li k'ɔsu toŋ ke ow ít jɛj ok e lægɔŋ a. ¹³ Òc esɛ sɛwl af sodad nawrɛ a eke mi dad'ŋ a dadr odad, ke ɔmn a lel erur ab ab a eke s'ɔny Jesu Krist ab ec'af okr em a, ij læc ow em. ¹⁴ Ɔsu Amani Mamn a eke wɛl abul'ŋ a Abŋ Lala a ek'ir ey em a e nin em.

¹⁵ Esɛ elɛl ek'uw any ab af, Azi ogog ec'em lawlɛl a fɛŋ wal elu'm es. Fijɛl lel Eɛmojɛn ab anj em. ¹⁶ Ow akpl eke Es Kɔtɔkɔ k'élú in ec'erm mamn a ɔkm Onɛsifɔr e bosu a e lís, anƙe sakp nɔnɔ li b'atr'm sos es etɔŋ sobel em eke m'annj a, em owi ec'és ɔnym'n; ¹⁷ Ow ɔŋ, eke l'ow Rom a, l'igɔŋ nuŋ es l'ɔl'm es toŋ n'ɛŋn'm. ¹⁸ Ow akpl eke jɛj ok e lægɔŋ a, Es Kɔtɔkɔ k'ɔŋ abusu n'ɛŋn Nyam ogɔŋ eci sɔŋɔŋ ikɔŋ a. Efɛs yogɔŋ ec'abu elum eke m'ɛŋn in em a, uw any sɛnyɔn sɛnyɔn.

2

Krist ec'ar ogɔŋ es mamn

¹ Nj, em jim, èŋn ŋ e læc a bibm eke b'annj Jesu Krist em ow eŋn ey ab em. ² Low yec'a ek'iri mi dad adanƙu nɔnɔ ec'any af a, òc abul agɔŋ ek'ɔny ɔmn el em eke b'ow ɔtu ɔny læc, el yeji oc im yegm agɔŋ ejec'a.

³ Nj yeji gbɛɛ ek'it eke k'ɛbm'ŋ esɛ Jesu Krist ec'ar ogɔŋ es mamn af a, ègɔŋ eb. ⁴ Ar ogɔŋ es mamn ek'egɔŋ ar ogɔŋ e low eb, ke am erur ek'in ec'egɔŋ ligbɛl a k'aw'r a, li k'ókɔm agɔŋ em ec'ów a eke agɔŋ ek'elm ar ogɔŋ esɛl a bi kok a ij. ⁵ Mum ogɔŋ es ek'am ogɔŋ mum a, ke n'èŋn ow ec'ob ap ek'annj em a, ow it eke li k'elum mum ogɔŋ a e sol a. ⁶ Wus juma kok es it eke k'ij gbɛɛ kok juma, gbunj

† 1:8 akr 1.17 em a, Pɔl anj sobel em Rom. † 1:11 Bèbmɔn 1 Timote 2.7.

ke n'énh ow ec'egb ey a l'ij.
 7 Tùtr ów amua eke m'am
 dad a senyn senyn, etj Es
 Kótókó b'ow elum'j abu iri
 fej ow ok'j es sos em.

8 Òkn Jesu Krist ek'el David
 e bosu em ec'egj ke anj
 luw em igb ese el el eke
 Amani Mamn a eke m'am
 ob ow e kokoba a dad
 ab af a. 9 Amani Mamn
 na sosiem anake m'am ij
 gbre, ke wel okm njbraka
 ese low njj kok es af a.
 Gbékó Nyam ec'odad a in
 wel okm'n njbraka. 10 Na
 sosiem m'am egj low fej
 m'eb agj a eke Nyam sòsum
 ot a e nimamn eci, yec'etj ke
 el yeji -n'énh sel éh a eke
 b'ow anj Jesu Krist em ow
 a, lel anygbel a ek'onym uwr
 ab ab. 11 Kin odad nawre
 tasi:

Eke s'uw Krist ab,
 si b'ow s'anj owr in ab;
 12 eke si b'inym es kikri,
 si b'ow s'el es ew esel in ab;
 eke si b'igj s'elu'l es,
 in yeji li b'ow l'igj l'elu ey
 es;

13 ek'ey s'elm cecé,
 ke in gbé l'el cecé,
 anke li k'otum l'egbram in
 sosi. †

*Ob Amani Mamn a e
 kokoba nawre em*

14 Òkn agj a fej ów a
 ek'iri a, ke íbrm tasi Nyam
 ec'any af eke -li k'esumn ów
 sodad ebl sosiem. Ów esu
 amua elm low kaka, ow el
 agj a eke b'iri a ec'irmn
 cé. 15 Nj ec'a, àtr sos es ke
 Nyam ec'any af a él gbawru,

ese juma kok es ek'itm ek'és
 k'onj in e juma e li kok a
 eci, ke am ob neny nyam
 em low nawre ec'amani a.
 16 Ów es atar ofr ofr a, ek'elm
 omn ec'a, àru egb es, anke
 agj a eke b'anj ow ec'ów
 em a, ow b'ow oj el -n'am
 kpab es Nyam e lís. 17 El
 eci sodad ebl a b'ow anj ese
 lebi ek'ugj es ke am ij sos
 megl a lokm em ab af. Agj
 amua em anake Imene lele
 Filet ab anj a. 18 -Li digj low
 nawre a -l'elu es. -N'am dad
 eke Nyam in onj agj in igbm
 luw em legj a etj, ow oj -
 n'am njjn agj nón ec'omn
 a. 19 Gbékó Nyam ec'odad
 ebl nawre tasi a eke sigm es
 ese êl eci lebn eke wel elu
 nómu em af a, itjnm. Kin
 sodad eke wel nón af yogj
 a: *Es Kótókó uw agj ek'el in
 ec'ab any. Etj emeny wel igj
 af eke: Egj kaka fej eke bi
 dad ese in el Es Kótókó ec'a,
 otu eke ki kpab es low njj e
 lís.* †

20 Êl ligbel nyam em, ow
 elm sikpokpo eke wel kok
 sika em lele jete ufu em ab cé
 ánm, kó kpokpo eke wel aku
 ekj em lele yec'eke wel kok
 kpenj em ab yeji b'anj. Ek'es
 gbegbl b'anj a, jete ufu em
 lele sika em e sikpokpo a wel
 b'ot, etj legj ofr ofr em ec'a,
 wel b'ot ekj em lele kpenj
 em ab ec'a. 21 Ow sosiem
 egj yec'eke b'ocr sos es ów
 yadj na fej em a, b'ow anj
 ese kpokpo amamn a eke wel
 b'ijr ob es gbegbl e legj ab
 af. Wel b'ow oc ew'r es in

† 2:13 Rom 6.8; Matie 10.33 lele Luk 12.9 ab; Awl 23.19. † 2:19 Awl 16.5; Selu 97.10.

ec'Es Ew a eci. Li b'ow n'any ow e juma eci etj wel b'ow oc kokr'r juma nimamn fɛɲ.

22 Àru ɲgbafre em e low aw fɛɲ egb es; ɔl eb ir nyim nyim, ɔmn, erur lele erm es ey ab es, agɲ a ek'erm lala em b'ɛsɲ Es Kɔtɔkɔ ab ab. 23 Ów es atar ɔfr ɔfr eke low kaka anm em a, àru egb es, aɲke uw any ek'ow b'ɛdɲ nuɲ ów esu em. 24 Etj Es Kɔtɔkɔ e juma kok es itm eke k'ɛsu ów. Ow it ek'in e low k'akpl agɲ fɛɲ e lís, ɛgɲ ek'ɔtu eke ki yɛgm agɲ low, ke égɲ agɲ eci cak eke bi cak'r a e low eb. 25 Ow it ek'erm frɔɔ em, li ki yɛgm agɲ a eke b'oc'r odad es nɛnym a low, aɲke Nyam ɔtu eke k'ɔɲ el abusu -l'itɲ el ec'es an a, ke -l'uw low nawre any. 26 -Li b'ow -n'ɲgboɲ agɲ eci meb a ek'ucu ɔny el es ab em, -li k'ow -li kokmn agɲ ec'erur ij, etj -li b'ow -l'ɔg es -n'am ɔny sow tutr amamn.

3

Sɛgɲ es abal el em ec'ów

1 Kin low ek'it eke k'uw any: sɛgɲ es abal el em a, sɛgɲ a b'ow ew tuɔtuɔ. 2 Tasi em a, agɲ b'ow ɔny el obi cɛ ec'erur, el os e lawlɛl, safri ɔwl ɛsɛl lel es ɛfuu ab; -li b'ow -l'el Nyam any ɔbr ɛsɛl etj -li k'ow -n'ɔnymn el ɛsɛl ec'elumn. -Li k'ow -l'uwmn bia ɔɲ any; -li k'ow -n'ɔnymn Nyam ec'ów a ec'elumn. 3 -Li b'ow -l'el agɲ

ek'ɔny erm tuɔtuɔ, ɔnym sɔɲɲ ikɲ, etj -li b'ow -li dad ów yadɲ em el lawlɛl e lís. -Li b'ow -l'el agɲ ek'ɔnymn sos es, etj -li b'ow -l'erur agɲ eci gbre ijr, ke -l'el low nimamn ec'ɛfnu. 4 -Li b'ow -l'el agɲ ɛju, agɲ ek'am jɛjm ów es, agɲ ek'es ɛfu iy em gbɔɲ. -Li b'ow -l'erur el obi em ec'ów eke b'aw el a, -l'akm Nyam ec'erur eke -li k'ɔny a. 5 -Li b'ow -li kok nyandre -l'el Nyam ec'éruru; kɔ tasi em a, -li b'ow -l'igɲ ɔmn e lɛc a -l'ɛlu es. Agɲ amua, àru egb el es. 6 El em ec'agɲ nyam nyam b'ok mel akɲ etj ɔyɔw fuɛfuɛ a ek'ɔny sikpl nɔɔɔ, ke ɔmn ijm lɛc a, -li b'ɛɲɲ wel meb a eke -li b'uk wel ab em; ɔyɔw amua bi kok ów ɛɲɲɲ fɛɲ eke b'aw el a. 7 Sɛgɲ fɛɲ ɔyɔw amua b'any low wewr em, kɔ -l'ɔtumn lɛgɲ kaka -l'uwmn low nawre any. 8 Etj ɛsɛ elɛl eke lɛgɲ sig em a Janɛs lele Jambres † ab atarir Mois ab a, agɲ amua yɛji b'atar low nɛnyembri nyam ab. -L'el agɲ ek'el e sow tutr a inyam, ke el ec'ɔmn a yɛji elm low kaka. 9 Gbɛkɔ -li k'ow -n'iimn kpekpe yɛji, aɲke agɲ a fɛɲ b'ow ɛkn el eci yadɲ a ɛsɛ elɛl ek'ow ɛcr Janɛs lele Jambres ab ec'ab af.

Ów ɔm es abal el

10 Gbɛkɔ ɲ, us'm jam em e low yɛgm ab em, es an ab em, lel ów eke mi bɛbm

† 3:8 Janɛs lele Jambres ab el en eke Jwifɛl ec'el agɲiyɛl ec'ɛb ir owi em a wel ɔɲ Ejipt eci epmu a. ɛkn ɔkm Ok 7.11,22.

m'ew es ab ab em. Us'm jam em ec'omn ab em, em e low eku ab em, em ec'erur ab em, em e low es ucu ony kikri ab em, ¹¹ etj gbre eke wel ijr'm lele low eke mi dogr ab ab yeji uw any. Low fej ek'ejn'm seb amua ek'el: Pisidi ec'Antios Ikoniom lele Lisr ab em a, uw any etj uw gbre yec'eke wel ijr'm a yej'any. Gbeko, Es Kotoko eb elu'm es ow amua fej em. ¹² Etj agj fej ek'erur eke k'ir eb cece em Nyam eci, Jesu Krist ab ec'af okr em a, wel b'ow ijr el gbre. ¹³ Gbeko, molokm enj esel a lele meju esel ab ab b'ow im kpekpe el eci low njj kok ab em; -li b'ow -l'ejj agj beb ke el obi yeji wel eju el. ¹⁴ Sica nj ec'a, ucu yec'a eke wel yegm'j ke egn eb omn em tasi a ony es. Uw low yegm esel eke yegm'j low ab any. † ¹⁵ Tasi em a, nj e likekli em etj uw Nyam e Silel Lala ab any, -l'otu eke -li k'on'j sewr a eke bi nyimn egn sel enj em, eke wel b'onj omn Jesu Krist em a. ¹⁶ Nyam Lel fej el Nyam ec'abu elum em ec'ow eke wel non, etj ow b'elum agj abu eke ki yegm agj low nenymbri nyam, ogn low yec'ek'elm ow a, akpal low njj, yegm agj es an nyim nyim em ec'eb ir, ¹⁷ yec'etj ke Nyam ec'egj ony sos bebim nawre tasi, ke l'otu n'onj abusu li kok low nimamn fej.

4

Dad Nyam ec'odad a

¹ Sica m'am dad'j Nyam ec'any af lele Jesu Krist eke b'ow jej agj ek'anj owr lel agj ek'uw ab ec'ow ok a ec'any af, m'am dad'j Jesu Krist e mowrer a lel in ec'es ew ab ab sosiem m'ese: ² neny at'j es dad Nyam ec'odad a, ek'ow el legj mamn em oglog legj njj em yeji, dad eb agj, enym agj abr oglog atr agj sos es, ke ony low eku non agj e low yegm em. ³ Tasi em a, legj b'ow ow ek'agj k'ow erurm eke k'iri low yegm nawre tasi a, ke b'ow erur us el obi ec'ow eke b'aw el a jam, etj -li b'ow -l'esj low yegm esel non eke b'ow dad el ow a eke -li b'erur eke -li k'iri a. ⁴ -Li b'ow -li b'abl oru low nawre ec'iri e lis, ke -l'ewl -n'am iri agj ec'ow eke bi kokn dad a. ⁵ Nj ec'a, ok sos es low low fej em, egn gbre ij eb, kok nj ec'Amani Mamn e kokoba ob e juma a, kok nj e Nyam juma a iy neny.

⁶ Em ec'a, wanci ow eke wel k'oc wawr'm egb; wanci eke mi k'elu wus na es a ow. ⁷ M'ogn mum mamn a, m'im tonj m'ign em ec'es uru a e nunj, m'ucu em ec'omn a m'onj es. † ⁸ Sica any eke m'eb eci labm sog a, am eku'm. Ow ow el neny nyam ij e tufe a eke Es Kotoko, jej ok es neny nyam es a b'ow onj'm jej ok e legj a. Etj ow elm em ce li k'ow n'om im,

† 3:14 2 Timote 1.5; 2.2. † 4:7 m'ucu em ec'omn a m'onj es: agj beb b'iri ese: m'el cece em e neny ij a e lis.

kɔ agɲ a fɛɲ ek'am eku erur em wanci a eke li b'ow l'elu sos ɔkm a.

Uwar em ec'ow

⁹ Àtr sos es ow fafa eɲn'm, ¹⁰ anke Demas igɲ elu'm es wus ec'ow ec'erur eke n'ony nɔnɔ a sosisem eci; l'eb ejagb n'im Tesaloni. Kresan eb ejagb im Galasi etɲ Tit im Dalmasi. † ¹¹ Luk sony ce anɲ em ab. Òc Mark ke ow in ab, anke l'otu eke li k'elum im abu em e juma ab em. † ¹² M'erm Tisik Efes. † ¹³ Lɛɲɲ eke b'ow ow a, ism'm em e mob af ew a eke m'ew es Troas Karpɔs ogɲ a, ke ism'm silel a yeji, ab brobro el a eke wɛl nɔn ndey lel af a. †

¹⁴ Alesandr † lɔw ofɲ es a kok low ek'akplm em e lís; Es Kɔtɔkɔ b'ow sɔg'r low ɲɲ a e li kok'm a e labm. ¹⁵ N yeji ɔsu sos in e lís, anke ey e sodad a e dad em l'atar ey ab lec em.

¹⁶ Lɛɲɲ eke m'og es m'im odad jɛj ok em a, eɲɲ kaka anm em ab, el fɛɲ - l'igɲ -l'elu'm es. Ke blel Nyam k'óbm el low ow eci. ¹⁷ Gbɛkɔ Es Kɔtɔkɔ, in anɲ em ab etɲ l'atr'm sos es, ow ɔɲ m'ony abusu mi dad in ec'odad a m'ok Nyam any uwm esel amua fɛɲ. Etɲ li sɔg'm kukuma amua e nenym. ¹⁸ Es Kɔtɔkɔ emeny

b'ow eb elu'm es low ɲɲ fɛɲ e lís, etɲ mi b'ow m'anɲ kponɲ kponɲ m'ey in ec'Afr eci gbrenɲɲbi usu a. In ec'él anygbɛl sɛɲɲ fɛɲ! Amen.

Esɲɲ es abal el

¹⁹ Esɲɲ Prisil, Akilas lele Onesifɔr e bosu ab ab ɔɲ'm. † ²⁰ Eras anɲ Korɛnt etɲ m'ew Trofim es Mile, anke ɔl am ɔny'n. † ²¹ Àtr sos es ow gbunɲ ke lɛfr e lɛɲɲ a ow. Ebul, Pudɛs, Linus, Klodia lel agɲ lisijimɛl ejec'a fɛɲ ab am esɲɲ'ɲ.

²² Ke Es Kɔtɔkɔ áɲɲ ɲ ab.

Ke Nyam ec'owrɔ a áɲɲ ɔny ab.

† **4:10** Demas: Kolɔs 4.14; Filemɔ 24; Tit: 2 Korɛnt 8.23; Galat 2.3; Tit 1.4. † **4:11** Luk: Kolɔs 4.14; Filemɔ 24; Mark: Ob Kok 12.12,25; Kolɔs 4.10; Filemɔ 24. † **4:12** Tisik: Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; Kolɔs 4.7-8; Tit 3.12. † **4:13** ndey lel: ow el silel ek'il an. K'aw k'ow el Amani Sig em e Nyam e Silel a. † **4:14** Alesandr: 1 Timote 1.20. † **4:19** Prisil, Akilas: Ob Kok 18.2; Onesifɔr: 1 Timote 1.16-17. † **4:20** Eras: Ob Kok 19.22; Rom 16.23; Trofim: Ob Kok 20.4; 21.29.

Pól e lel ek'awñ Tit Ów ek'it eke wél k'uw any

Pól awñ Tit ek'el in e juma em e lawl a lel na. Tit elm Jwif, kó Pól e Nyam odad eke l'iri a òñ etñ l'el kretien. L'el Nyamel nyimn es mamn tasi; etñ li b'elum Pól abu ow eci Sinyamel ek'ann Jerusalem, Efes lele Korént ab eci ec'ekn ab em. Eke Pól sigm Sinyamel es Kret lekr ab af a, Tit anake n'òñ abusu eke k'ekn Sinyamel a ek'ann lekr a e seb seb ab em a (1.5).

Wél uw Kret eyñ any el e suksuk, enyembri yony yony, ob ij gbrugbru lel el e kporñ em ec'eb eke -li b'ir ab em. Agñ amua na em a, Pól am òm Tit ów Nyamel nyimn es ec'elel eke k'aan es lele Nyamel lokm a ec'agn akpasu akpasu ek'ann ese: agñ ekpekp, òyow, ñgbafre lele madu ab, ec'elel eke li k'aan es wél e lís a. Kretienel a fñ it eke k'ony es an pète pète lele erm es ey ab, ke -n'am òkn eke gbuñ ke Jesu Krist em -n'èñ sel a, el yeji, eb ir ñuñ -n'ony. Ow it eke -li ki kok ów ek'akpl, ke -li kok juma -n'ony abusu, -li ki kok el e ses babur, Abñ Lala e læc a eke am nyimn el ab em.

Èññ

¹ Em bówri Tit, † em Pól, Nyam e juma kok es lele Jesu Krist ec'erm es ab, em m'am awñ lel na. Nyam abul'm eke mi k'èsñ agñ a eke li sòsum l'ot a òny òmn, ke mi yégm el -l'uw low nawre any, ke -l'ir eb ek'okr af ey ec'òmn eke s'ony ab ab, ² yec'etñ ke -n'ony low eku sel ek'onym uwr a eci. Nyam ek'onym yadñ a, swar ey eb ir ikñ na gbuñ eke low fññ k'ann a. ³ Lægñ a eke wél bebem ew es a, Nyam ey e Sog Ès elu in ec'odad a òkm. Odad a anake el amani a eke n'òñ'm, ke n'òñ'm abusu eke mi k'òb a.

⁴ Tit, m'am òññ lel na m'awñ'ñ, ñ ek'ann ese em ec'iy tasi af, òmn a ek'okr ey af ab em. Ke Nyam Ès lele Jesu Krist ey e Sog Ès ab édñ'ñ òwrò, ke óñ'ñ erm es ey.

Tit e juma e wél abul Kret lekr ab em

⁵ M'ew'ñ es Kret eke k'uar ów sisigm ek'ann a, ke eb eb a e Sinyamel ab em sòsum agñ ekpekp ot ese idr esel af, es'elel eke m'òñ'ñ ow ec'abusu ab af. ⁶ Ègñ likpekp a it eke k'el egñ ek'abr enym anm lís; yow nyam ce ec'ign, † ke in ec'ey a él Nyam e nawre ub esel eke wél k'òtum okm ów af el ec'es an keskes eci, oglog el ec'egñ eluam eci. ⁷ Tasi em a, Nyamel ec'idr es eke b'ekn Nyam ec'ów a, it eke k'ir eb

† 1:1 Tit:2 Korént 8.23; Galat 2.3; 2 Timote 4.10. † 1:6 yow nyam ce ec'ign: odad na Grék em a wél òtu eke k'itññ ejec'em dad ese ign ek'ebi yow akp nyam ce.

məwl ɛm. Li k'élm es ɛfuu, erm beblu, mar ɛɣɲu, l'élm ɛɣɲ ek'óny ɣaŋɣaŋ, l'élm ɛɣɲ e b'ól os ɔny es yadɲ ɛm. ⁸ Ow it eke li k'eb ɣɲ eke b'ow in oɣɲ a məwl ɛm, ke l'él low nimamn e lawl. Ke l'él ɛɣɲ e b'iri ɛɣɲ owi, ɛɣɲ nyim nyim, eke b'eb Nyam ec'ebɾ a, ke l'él ɛɣɲ e b'ónyn sos es. ⁹ Ow it eke li k'ucu odad tasi a ek'it a n'óny es nenyembri nyam ɛm, odad a ek'okr af yec'a eke wɛl yɛgm ab ab a. ɛben ke l'ótu l'atr ɣɲ likpr a sos es low yɛgm nawɾɛ tasi ab ɛm, ke li yɛgm ɣɲ a ek'ɛɣɲm low yɛgm a ebm a ɛl ec'irm a. †

¹⁰ Mi dad sodad amua aŋke ɣɲ nɔnɔ ɔnym elum, ab brobro Jwifel eke b'us Jesu jam, ke am erur ek'ɣɲ k'ubr likr es ab ɛm; † -li b'irmn ɣɲ ɛl e nɛnym ɔb e sodad ebl ab ɛm. ¹¹ Ow it eke k'abl ɛl nɛny es, aŋke -li bi ɲɲɲ sibosu nimum ɛɲ -li bi yɛgm low ek'itm a, yec'ɛɲ ke -n'ɛɲ os yadɲ ɛm. ¹² Kɾɛt iy nyam in obi, ɛl e nuɲ ɛm ɔny es nyam anake dad nine: «God'ɛɲ Kɾɛt ɛɲ el ayadɲu, mindey ɛɲu, ɔkɔɔɲu e bi tutr ɛl e lok iy owi ɛɛ.» † ¹³ ɛɲ ow eke li dad a el low nawɾɛ tasi. Na sosiɛm anake ki dad ɛl odad lebl tuɔtuɔ ɛm, ke -l'ub nawɾɛ tasi, ¹⁴ yec'ɛɲ ke -li k'ucumn Jwifel e kɔkɔ

ɛm ec'ów yadɲ a e dad a -n'onymn es; -l'ɛluamn ɣɲ a eke b'igɲ low nenyembri nyam ɛlu es e sol a. ¹⁵ Fɛɲ el lala † ɣɲ a eke b'elum Nyam e sol a eci; kɔ ɣɲ a ek'ɛluam, ke ɛɣɲm ubm nawɾɛ ec'a, kaka elm lala, aŋke ɛl e nuɲ ɛm ɔny a lel ɛl sow tutr ab ab yɛɲi ikpi. ¹⁶ -Li b'ij nɛny -l'ɛɛ ɛl uw Nyam any, kɔ ɛl ec'ów eke -li bi kok a b'anɲ ɛjɛci. -L'el ɣɲ ɔbr tasi, -l'ɛluamn ɛɲ kaka ɛɲ -l'ɔtum -li kokmn low nimamn kaka.

2

Ów ɔm ek'el nawɾɛ ub ɛsɛl akpasu akpasu a eci

¹ Gbɛkɔ ɲ, yɛgm yec'a ek'otarir es low yɛgm nawɾɛ tasi ab ab a. ² Dàd ɣɲ ekpekp a ɛl ɣɲ eke k'óny sos es ok low kok ɛm, ɔny sos us, any es ok, ij lɛc ɔmn ɛm, erur ɛm lele low eku ɛm ab.

³ Dàd ɔɔw ekpekp a yɛɲi ɔny ɛb ir mamn eke b'akpl Nyam sos ɛm. Ke -li ki dadmn ɛl lawlɛl a e lis ec'ów ɛɲu, -l'elmn mar eci madyɔw. Ke -li yɛgm low yeci ek'akpl a, ⁴ yec'ɛɲ ke -li yɛgm ɔɔw oto a ɔny ɛl ɛɛl lel ɛl ec'ey ab ec'erur. ⁵ -L'el any es ok lisɛl ek'onym wiawia, akɲ juma kok lisɛl amamn, ek'óny ɛl

† **1:9** Akr 6 toɲ 9: bèbmn 1 Timote 3.2-7 ab. † **1:10** Jwifel... ek'ɣɲ ek'ubr likr es ab ɛm:ow el Jwifel ek'us Jesu jam, ke sica am erur eke nawɾɛ ub ɛsɛl a fɛɲ k'ubr likr es. † **1:12** Odad na el Kɾɛt iy e wɛl b'ɛɲ Epimenid ek'el Knos baɲɲ iy a ec'odad eke dad (bèbmn akr 5 a). Li dad odad na ow ij akpo duw akpo ekɲ yen gbɲu ɛɲ wɛl ow ew Jesu Krist. † **1:15** Fɛɲ el lala:aŋa ow k'ɔdm ke Pɔl erur eke ki yɛgm sol eke bi dedɲn ob ij a. Bèbmn 1 Timote 4.3-5 lele Kolɔs 2.16-19 ab.

ecel ec'elum, yec'etj ke egn kaka k'onym low nuj dadm Nyam ec'odad a e lís.

⁶ Ìbrm ngbafre oto a yeji él agj ány es oku low fēj em. ⁷ Nj obi yeji, ow it eke k'el sēwl ów amamn kok em. Nj e low yegm a él nawre tasi, óny sos usr. ⁸ Ke η e sodad ebl a él nyim nyim eke wēl k'onym low dadm ow e lís, yec'etj ke ey ec'efnu a k'onym low dadm okm ey af, ke és ók el any.

⁹ Ow it eke madu k'ony el ec'es ew esel a ec'elum, ke -n'oj wēl áw el low fēj em, ke -li k'onymn odad wēl ab. ¹⁰ Etj ow itm eke -li k'iy wēl ob kaka fēj. Kō ow tasi eke -li ki kok a el, ke segn fēj -l'elu el ec'agn amamn eke -l'eel lele el e cēce el ab ab okm, yec'etj ke low fēj em Nyam ey e Sog Es eci low yegm a ējn any.

¹¹ Mi dad ów amua fēj anke Nyam elu in e bibm eke bi sog agj fēj a okm. ¹² Bibm a bi yegm ey eke si k'ign ey ec'eb ir nuj lele wus ec'ow aw ab ab s'elu es, ke s'otu wus af anja s'ir eb nuj em ony em, nēny nyam em lele Nyam ec'es ucu ony em ab. ¹³ Nēnē anake si b'ow s'eku sos em inj e lēgn a eke s'am omn a, lēgn a ek'ey e Sog Es Jesu Krist ek'el ey e Nyam ligbel a b'ow ey okm in ec'anygbel em a. ¹⁴ L'irmn in e sel a ey sosiem, yec'etj ke li sóg ey low nuj fēj em. L'erur eke li ki kok ey s'el

bieku ek'in obi l'ayal, agj ek'el in sony eci, ke segn fēj ów amamn kok b'anj sos em.

¹⁵ Low yegm na anake k'elu okm η ec'abusu a ek'ejn ab em, átr agj sos es oglog énym agj abr a. Kì yeb el em ec'egj kaka k'iir'j es.

3

Nawre ub esel ec'es an
owr

¹ Okn nawre ub esel a fēj, ow it eke -li k'is es es ew esel lele abusu esel † ab ec'any af, -n'ony wēl ec'elum, ke -n'ony sos bebm low mamn fēj e kok eci. ² -Li ki dadm low nuj el lawl e lís, kō -l'el erm es ey ec'agn, -l'el agj amamn, ke -l'elu el e frōrō el okm agj fēj e lís. ³ Gbuñ ke s'úb Jesu nawre a, s'el agj ek'uwm low kaka any, onym elum kaka, irm itm es, el low aw lele low e b'ijn sos em ab eci madu etj s'ir eb low nuj em lele nyamneyr em ab. Wēl b'ony ey e sifn etj ey ofr em yeji si b'ifanin. ⁴ Gbēkō Nyam ey e Sog Es elu in e sorj ikj lel in ec'erur ab ab okm agj fēj eci, ⁵ etj li sog ey, ow elm ey ec'ow amamn eke si kok a sosiem, kō eke n'ony ey e sorj ikj a sosiem. Li sog ey mij a eke b'ayal ey s'el agj owr ab em; † etj ow ec'iri tasi a el: eb ir owr a ek'Abj Lala b'oj ey a. ⁶ Abj Lala na, Nyam in ec'erm mamn ab em omun in es ey af, Jesu Krist ey e Sog Es ab ec'af okr a sosiem.

† 3:1 Rom 13.1; 1 Pier 2.13. † 3:5 Li sog ey mij a eke b'ayal ey:ēkn Efes 5.26.

⁷ Έβεν anake in e sɔɾɿɿ iκɿ ab em, li b'ɔɿɿ εɿ s'el nyim nyim in ec'any af, ke ow b'elu εɿ abusu es s'εɿɿ sel a ek'onym uwr ke s'am ɔmn a.

⁸ Odad na el odad nawre tasi, εɿɿ m'am erur eke neny k'at'ɿ es ɔɔɔ ow e dad ab em, yec'εɿɿ ke aɿɿ a ek'ub Nyam nawre a, at any kok ów amamɿ mɛwl em. Na el low akplu εɿɿ el aɿɿ fεɿɿ ec'abu elum. ⁹ Gbεkɔ àru ów ek'onym low yεgm a εgb es εε: aɿɿ lagɿel e mew ec'es ɔɿɿm, † ów εsu lele Mois ec'ol a ec'ów es atar owi ab ab. Amua fεɿɿ el ów ɔfr ɔfr eke low kaka anm em. ¹⁰ Εɿɿ yec'eke b'is em bubr owi a, èwar ir akp nyam, sakp yony † gbunɿ ke εɿɿ iκɿ na, kɿáb'r es Nyamel e lís. ¹¹ Ɔtu eke k'uw any ek'εɿɿ iκɿ na ejagb ɿunɿ n'am eb. Εɿɿ sikpl a eke n'am kok n'im ab em, ow el in sosi eke n'am ɔbr low.

Ów ɔm es abal el

¹² Ba mi b'erm Artemas oglog Tisik † ow a, àtr sos es ow εɿɿn'm Nikopolis, aɿke mi bebɿm eke mi k'anɿ yogɿ lεfr lεɿɿ iy a. ¹³ Εɿɿ eb elum Zenas eke jεj ok owi em el εɿɿ dogɿn es a lel Apolɔs † ab abu el ec'ejagb us ab em, yec'εɿɿ ke -li k'onymn ob kaka ec'es abur. ¹⁴ Ow akpl eke εɿ ec'aɿɿ ek'ub Krist nawre a yeji, ki wewr erm mamɿ ɔny, yec'εɿɿ ke -l'ɔtu -li kok es abur fεɿɿ eke b'owr el a, ke el ec'eb ir a k'élm ɔfr ɔfr.

¹⁵ Αɿɿ a fεɿɿ ek'anɿ em ab a am εɿɿn'ɿ. Εɿɿn εɿ lawlɛl a ek'ony ɔmn nyam coco εɿ ab a.

Ke Nyam ec'owrɔ a ánɿ ɔny fεɿɿ ab.

† **3:9** Εκɿ 1 Timote 1.4 lel ow ec'akr otar ab ab. † **3:10** Matie 18.15-17. † **3:12** Tisik:Ob Kok 20.4; Efes 6.21-22; Kolɔs 4.7-8. † **3:13** Apolɔs:Ob Kok 18.24; 1 Korɛnt 16.12.

ՔՈԼ Ե ԼԵԼ ԵԿ՝ԱՊԻ Filemո ՕՎ ԵԿ՝ԻՏ ԵԿԵ ՎԵԼ Կ՝ՍՎ ԱՆՅ

Sobel Եմ anake ՔՈԼ anի ke ո՞ն լել na awի Filemո a. Լեցի ab Եմ a, Filemո anի Kolոs, anke l'el yogի e Nyamel ab Եմ ec'եցի. In ec'akի a anake Krist eci jam us Եսել a b'as luku դոիռ Nyam a. Ետի ՔՈԼ anake յի Filemո itիռ Երմ Եմ a.

Filemո յոն adu nyam eke wel b'եցի Onesim. Onesim e nyandre el: “abu Ելում” oglog “ob akplu”. Aduli na Եյ akp Filemո ek'el in ec'եցի eke յոնմն ab a ec'abu Եմ Ետի im Եիռ ՔՈԼ ek'anի sobel Եմ a. Onesim ub Krist nawրե ՔՈԼ e saw a eke n'im n'anի a (akr 10), Ետի l'Ելում ow abu ո՞նո. Gբեկո eke ՔՈԼ el Filemո e lawl Ենոն, ke n'ոնո յոն ow Եմ yej'a, li bebm eke li k'ոիռ Onesim Եւլ meny im Եիռ ow. Tasi Եմ a, ol dad eke adu ֆեյ ek'in b'uru es ow ec'եցի eke in յոնմ ow ab ec'abu Եմ a, in it eke wel k'եւ low tuotuo in յի ow. Na sosiem anake ՔՈԼ am awի Filemո լել a. Լել ab Եմ, n'am is nuի n'ոիռ Filemո Ետի n'am դոիռ ow eke ow k'eb Onesim. Ետի n'am ibrm eke ow k'ebm ow Եսե adu af, kո ke ow Եb ow Եսե Եցի lisijim af Krist sosiem.

Եսիռ

¹ Եմ ՔՈԼ, eke wel Ելս sobel Եմ Jesu Krist sosiem† lele Եյ lisijim Timote ab e nin Եմ, m'am awի Filemո Եյ lawl Ենոն juma kok Եմ լել na. ² Լել na el Եյ lisijow Apia lele Եյ e low dogիռ Եմ e lawl Arkip† lele Nyamel eke b'as luku դ ec'akի ab ab yej'eci. ³ Ke Nyam Եյ Եs lele Եյ Եs Kոտոկո Jesu Krist ab Եդի յոն յորո, ke յի յոն Երմ es Եյ.

ՔՈԼ am յի Nyam bia

⁴ Sakp sakp ֆեյ, Եմ e Nyam դոիռ Եմ, mi b'ոկն Filemո դ e low Ետի mi b'ոիռ Եմ e Nyam a bia; ⁵ anke m'am iri agի am dad դ ec'erur ek'ոնո agի a ֆեյ ek'ub nawրե a eci, lele դ ec'ոնմ ek'ոնո Եs Kոտոկո Jesu ec'ab ab e low. ⁶ M'am ibrm Nyam eke յոն a ek'ոնո Եսե Եյ af a, k'ij լեժ դ Եմ, ke ow յի uw ów amamn ֆեյ eke s'ոնո Krist Եմ, Եյ ec'owr anի na Եմ ab any. ⁷ Lisijim դ ec'erur ek'ոնո a, յի'm sos Եմ iիռ ո՞նո lele sos es atr ab, anke agի a ek'ub nawրե a, usur el Երմ.

ՔՈԼ am kok յորի Onesim eci

⁸ Na sosiem, ek'abusu Երւ'm es Krist Եմ eke mi ki dad'ի low ke kók yeji, ⁹ m'am erur ek'erur Եմ a, m'եւ ibrm Եմ. Եմ ՔՈԼ, Եկն Ելել eke m'anիռ, Եցի ligbelgbel ek'Եմենո anի sobel Եմ Jesu Krist sosiem,

† 1:1 Եկն akr 13, 22 լել 23 ab. † 1:2 Arkip:Kolոs 4.17. † 1:10 Onesimel adu ek'uru es Filemո eke յոնմ'n ab a ec'abu Եմ; in e nin a e nyandre el: ob akplu. Bèbm akr 11 ab.

¹⁰ m'am դօղն'դ eke k'eb Onesim.† L'el em ec'iy Jesu Krist em sobel em aղa. ¹¹ Լեղդ ek'ec ab em, l'akplm դ eci, kօ yefenyana em a l'akpl դ lelel em ab eci.

¹² M'am ewlm'n meny sica l'ow n'eyn'դ, in eke l'ew esե em obi e sos ogog af a. ¹³ M'erur tasi eke blel m'onym'n ab n'ann'm saw eke m'ann sobel em Amani Mamn sosiem a, yec'etդ ke դ usuiy a li kօk em e lիs e low. ¹⁴ Gbekօ m'erurm eke mi ki kok low ek'elum neny es, yec'etդ ke low mamn a eke ki kok a, k'elմ atrm em, kօ erm frօրօ em.

¹⁵ Onesim kpab'դ e lիs, ow k'odm ke ow el leղդ tel eci, yec'etդ ke b'eyn'n ke ow el seղդ feղ eci, ¹⁶ anke caca em a, l'elm adu ij, kօ n'ony any l'akm adu: l'el erur em ec'egդ lisijim. L'il'm an nօnօ, kօ դ ec'a ow b'ow afդ es, egդ e l'el a lele nawրe ub es eke l'el ab ab sosiem eci.

¹⁷ Sica eke b'oc'm esե awղդ af, ke eb'r esե em obi em obi af. ¹⁸ Eke li kok դ low դսդ oglog n'onym'դ ob ab, ub ew'm af. ¹⁹ Em obi ec'abu em anake m'am nօn օw amua a: Em Pօl, mi b'ow m'owr m'ոդ'դ. (Ow itm eke mi k'օkn'դ eke դ obi yeջi յnym'm ob ab, kօ yadդ ee? դ ec'owr ann tasi a.) ²⁰ Lisijim, m'am դօղն'դ, kok low na eke m'am ibrm a յդ'm Es Kօtօkօ ec'erur a

sosiem: Էյր'm erm es Krist ab ec'af okr a sosiem.

²¹ Wanci na af eke m'am awղ'դ lelel a, m'ony յmn tasi eke b'ow kok low a eke m'am ibrm'դ a etդ m'uw any yeջ'eke b'ow kok ow afդ es. ²² Kօk'm es eru usu yeջi kրեղդ, anke յny e Nyam դօղն em, m'am յny յmn eke wel b'ow elu'm es յդ յny.

Եսդն es abal el

²³ Epafras† ek'ann sobel em em ab Jesu Krist sosiem a, am esդն'դ, ²⁴ etդ Mark,† Aritak, Demas lelel Luk ab ek'el em lawlel juma kok nyam em a yeջi, am esդն'դ.

²⁵ Ke sica Es Kօtօkօ Jesu Krist ec'owրօ a անդ յny feղ ab.

† **1:23** Epafras: Kolօs 1.7; 4.12. † **1:24** Mark: 2 Timote 4.11 lelel akr otar ab ab. Aritak: Ob Kok 19.29; 27.2; Kolօs 4.10. Demas: Kolօs 4.14; 2 Timote 4.10. Luk: Kolօs 4.14; 2 Timote 4.11.

Lel eke wɛl awɔ Ebre eyɔ Ów ek'it eke wɛl k'uw any

Ɛɔɔ a eke kok lel na a, ɛɔɔɔ ɛwɔɔ sos nin. Gbɛkɔ ow el ɛɔɔ nyam eke b'ɛbr Grɛk sɛnyɔ sɛnyɔ. Ɛtɔ emɛny l'uw Nyam Lel em ec'ów a lele Jwifel ec'ol ab em ec'ów ab ab any yeji sɛnyɔ sɛnyɔ. Ow ibn eke wɛl oc Ebre e lel na ɛlu Pɔl e silɛl eke nɔn ab em. K'aw ke ow ɛl Apɔlɔs eke kok Ɛs Kɔtɔkɔ e juma Pɔl ab a, k'el lel na e nɔn ɛs (ɛkn Ob Kok 18.24-28, 1 Korɛnt 3.5-9; 4.1-2).

Ɛɔɔ a nɔn lel na am dad Ebre eyɔ a ek'itɔɔ erm em el Krist eci, ke wɛl am ijr gbɛre a eke k'inym ɛs kikri ɔɔɔ em. N'am dad wɛl eke batɔ wɛl igɔ ɔɔɔ na eke wɛl ɔny Jesu em a ɛlu ɛs, im am us Jwifel ec'ol a jam, wɛl k'ow ɛɔɔɔ ob ap kaka, aɔke Jesu Krist em eci sel ɛɔɔ a eke wɛl ɔb ow e kokoba a anake el sel ɛɔɔ tasi a.

Lel ab em ec'ów a ɛɛ sakp yony: krɛkrɛ em a (nuɔ 1.4 tɔɔ nuɔ 10.18) am yeɔɔ ɛy eke Jesu agb nɔnɔ akm afr erm ɛsɛl. L'agb nɔnɔ l'akm Mois lele sinm sig ab em ec'egb waw ɛsɛl ɛgbɛl ab ab. Jesu anake el ɛy ec'egb waw ɛs ligbɛl Nyam ec'any af a. N'any ɛsɛ Mɛlkisɛdɛk ek'el ɛb ebu lele ɛgb waw ɛs ab Abraham lɛɔɔ em ab af. Jesu ocr in sosi kokr ɛgb waw ɛtɔ

eb ɛy e sikpl a fɛɔ. Lɛɔɔ sig ab em e segb waw eke wɛl bi kok a, k'ɔtum tɛtɔɔm ɛy e sikpl ab ɛs.

Yony em a (nuɔ 10.19 tɔɔ 13.17 em a), n'am atr Ebre eyɔ a sos ɛs eke k'ony erm susu ɔɔɔ em, ɛsɛ elɛl eke lɛɔɔ sig em ec'ɔɔɔ ɛsɛl a ek'eb any a kok ab af.

L'uwar in e lel a ɔwɔɔ ɛdɔ em lele ɛsɔɔ em ab.

Nyam ɛcr Jim em dad ɛy odad

¹ Lɛɔɔ sig em a, Nyam ɛcr kokoba ɔb ɛsɛl em dad ɛy lagɔɛl odad, ɛtɔ li dad wɛl odad a sakp nɔnɔ lel akunda ɛɔɔ ɛɔɔ em ab. ² Kɔ sica, sɛɔɔ na ek'el sɛɔɔ ɛs abal el ab em, Nyam ɛcr Jim em dad ɛy odad. Jim na em l'ɛcr li kok afr lele wus ab, ɛtɔ in ɛɛ anake Nyam sɔsum oc'r eke li k'el ob a fɛɔ ec'aja ij ɛs a. ³ Iy na b'ɛlu in ec'anygbɛl e jejn a ɔkm, ɛtɔ l'el ow ec'ɛs otarir kpɛɔ, ɛtɔ in ec'odad ebl ec'abusu a ucu wus lel ob fɛɔ ab ɔny ɛs. Li ɔyɔɔ agɔ e sikpl ab ɛs, ɛtɔ n'im li sig ɛs afr Nyam ek'ony abusu ob fɛɔ af a e lidr abu af.

Nyam ec'Iy a ɔny any akm afr erm ɛsɛl

⁴ Iy na ɔny any nɔnɔ akm afr erm ɛsɛl. Ɛɛ, ow ɛru ɛs kpata, aɔke Nyam ɔɔ'n aja nin ek'ony any nɔnɔ akm afr erm ɛsɛl ec'a. ⁵ Tasi em a, lɛɔɔ kaka Nyam dadm afr erm ɛs kaka ɛsmɛ: Nj el em ec'Iy, yeɔɔɔnyɔ, em m'ew'ɔ.

Ετη εμενυ, li dadm afr erm
es kaka yeji l'esme:

Em, mi b'ow m'el Es,
ετη in, li b'ow l'el em ec'Iy. †
6 Gbeko, legη a eke n'oy in e
yefl Iy a ow wus na af a, li
dad nine:

Nyam ec'afr erm esel a
pupukpan it eke
k'igη'n nuη. †

7 Kin low yec'eke li dad afr
erm esel e lis:

η el εγη a ek'oy ke afr erm
esel itηn anη ese lef af,
ke η e juma kok esel bi kok η
e low ese al e b'iri ab
af a. †

8 Ko Nyam dad Jim e lis nine:
η el Nyam ετη η ec'eb ebu
ec'atufu lekpn a anη
segη feη.

η e kpama ab ab, am ny-
imn η ec'agn a low
nenyembri nyam em,

9 b'erur low nenyembri
nyam ετη b'ifn low
ηη.

Na sosome Nyam, η e Nyam
sosome oc'η awληel ab
em

eke k'el in eci, ετη l'etm sos
em iηn e mun l'ok'η
nuη. †

10 Emeny Nyam dad nine:

Es Kotoko, nuη ob em a, η
anake kok wus a,
ετη afr el ob eke η e sabu a
ol.

11 Ow amua feη b'ow irm,
ko η, b'ow anη segη feη.
Afr lele wus ab b'ow eni ese
mob sus em sig af,

12 b'ow ony ar el es ese gbad
af,

εε, -li b'ow -l'itηn any ese
mob sus em af.

Gbeko η, b'anη segη feη η
ec'elet a ce,

ετη η ec'owr anη a úwrm. †

13 Legη kaka Nyam dadm afr
erm es kaka esme:

Ow sig es em e lidr abu af,
toy bake m'ot η ec'efnu
m'ok η ec'akr ew a. †

14 Tasi em a, afr erm esel
bla -l'el ee? -L'el abη ek'onu
juma εηη εηη, ke Nyam
b'erm im elum agη a eke
k'ij sel ek'onum uwr ec'aja a
abu.

2

*Sel εηη a eke wel dad ow
e low a ony any nono*

1 Low na sosome a, ow it
eke si k'oc erm s'ew sodad
eke s'iri ab af; eke ow elm
eben, si b'ow s'itir ejagb any.

2 Nyam ecr afr erm esel em
oy agη in ec'odad a, ετη l'elu
odad a e nawre ek'el a okm
tasi. † Agη beb εηηm usrm'n
sos, εηηm eluam'n, ετη el
feη -n'εηη gbre a ek'it eke
k'εηη el a. 3 Sica ey, ayaf si

b'ow s'aru gbre na s'εgb es,
eke si b'igη sel εηη ligbel na
s'elu es ee? Sel εηη na, Es
Kotoko anake ikη anym ob in
ec'amani a. Ετη agη a eke iri
wel dad sel εηη na e low a,
elu in e low nawre e l'el a
okm. 4 Nyam in obi yegm eke
el e sodad a el nawre, meny

† 1:5 Bèbmn Selu 2.7; 2 Samiel 7.14; 1 Ów e Wel Non 17.13. † 1:6 Ol Okn 32.43, Septant em ec'odad eke wel oc. † 1:7 Selu 104.4, Septant em ec'odad eke wel oc. † 1:9 Selu 45.7-8. † 1:12 Selu 102.26-28, Septant em ec'odad eke wel oc. † 1:13 Selu 110.1. † 2:2 Low na el ol a eke Sinayi lafeny af, wel oy Israel eyη a.

εωρ, ów εgbel, lele sakrowa
 ερη ερη eke b'iti any ab εm.
 Εμεny Nyam yεgm eke ow el
 nawre Abη Lala ec'ob ap ερη
 ερη a eke li cεc αγη εσε elel
 eke l'erur ab af ab εm.

Jesu uw ey fεη eci

⁵ S'am dad wus eke k'ow a
 e low. Ow elm afr erm εsel
 Nyam oom abusu eke k'ew
 wus na es. ⁶ Tasi εm a, ow
 eke wel b'εηη Nyam Lel εm
 a el:

Ko αγη bla -l'el eke k'ew el e
 low erm ee?

Bla -l'el eke ki kok el e lís owi
 ee?

⁷ Εw el afr erm εsel ec'ew
 legη tel eci,

oη el anygbel lele sos usr ab
 εσε es εw tufe af,

⁸ ot ów a fεη εw es el ec'akr
 ew, el ec'es εw ew. †

Nyam oη αγη abusu ob ob
 fεη af. L'εgbm ob kaka es
 eke anm wel ec'abusu ab εm.
 Gbεko yefenyina, s'am εkn
 tasi, αγη k'onym abusu ob ob
 fεη af. ⁹ Ko bla anake ey yeji
 s'am εkn ab ee? Jesu anη
 σεγη beb afr erm εsel ec'ew,
 ko sica, Nyam oη'n anygbel
 lele sos usr ab εσε es εw e
 tufe af. Bla ec'ee? Anke l'ij
 gbre ετη l'uw yeji. Ow oη
 ετη Nyam ec'erm mamn εm,
 Jesu uw αγη fεη eci. ¹⁰ Nyam
 anake kok wus a ετη wus
 anη in eci. Ko l'erur ek'in
 ec'ey ab εm e nono ligbel
 k'anη in ec'anygbel a e low
 εm. Ετη ek'ow el Jesu ek'am
 ot im el sel εηη a oγη a, ow
 it eke Nyam k'oc gbre ijr εm
 oη'n l'iy neny l'igη nuη.

† 2:8 Selu 8.5-7. † 2:12 Selu 22.23.

¹¹ Jesu b'onny αγη fεη e
 sikpl a oc el es lís. Ετη εben
 a, εγη eke b'ayal αγη a lele
 αγη a eke wel ayal ab ab el
 fεη b'onny εγη Εs nyam. Na
 sosiεm ow onym'n εs eke li
 k'εση wel lisijimel. ¹² Tasi εm
 a, Jesu dad Nyam nine:

Mi b'ow m'ob η e nin a
 ec'amani m'ok εm lisi-
 jimel.

Dedeku ec'araηη, mi b'ow
 mi koklm'η. †

¹³ Εμεny Jesu ce, li dad nine:

Em, mi b'ow m'oc εm
 ec'omn a nimum
 nimum m'elu Nyam
 εm.

Εμεny nine:

Kin εm lele ey a eke Nyam
 oη'm ab ab. †

¹⁴ Ey amua ony low nyam
 eke okr el af: -l'el αγη ek'onny
 sos megl lele mebl ab. Agn
 ony abusu eke k'ibi el. Na
 sosiεm, Jesu, in yeji itηη el
 εγη, yec'ετη ke n'onny agn eci
 lec a l'oc es in obi eci luw
 ab εm. ¹⁵ Αγη ek'anη εσε
 madu af el ec'owr anη a ni-
 mum εm, luw eci muru eke
 -n'onyn a sosiεm a, Jesu σοg
 el in e luw ab εm. ¹⁶ Tasi εm
 a, l'owm afr erm εsel eci abu
 elum eci, ko l'ow αγη ek'el
 Abraham ec'alaw a ec'abu
 elum eci. ¹⁷ Na sosiεm
 anake ow it eke li k'itηη
 nimum nimum l'ot lisijimel
 lele lisijowel ab es, yec'ετη ke
 l'él wel ec'εgb waw εs ligbel,
 eke erm mamn iy εm gbοη
 ke el cεce Nyam e juma kok
 ab εm, ke b'εηη αγη e sikpl
 oc ap ec'abusu a. ¹⁸ Ετη eke

† 2:13 Εkn Esayi 8.17, Septant εm

Jesu in obi ij gbre ebm ekn em a, l'otu eke li k'atm agn a feŋ eke el yeji wel b'ebm ekn a abu.

3

Jesu eŋn anygben akm Mois

¹ Agn lisijimel, Nyam ek'ann afr a eŋn ony eke k'eel in ec'agn lala; ow sosiem, l'eer Jesu eke s'am egn s'eb ese egn a eke Nyam erm lele egb waw es ligbel ab a. ² Legn sig em a, eke Mois nyimn Nyam ec'agn a, † l'el cecce ow ec'any af ow e juma e kok ab em. Eben ce, ese Mois af, Jesu el cecce Nyam eke abul il in e juma a ec'any af. ³ Gbeko Jesu ebm eke k'eŋn anygben akm Mois, ese el el eke egn eke b'us el a b'onny sos usr akm el ab af. ⁴ Tasi em a, el nyam nyam feŋ egn b'us gbeko egn a eke b'us feŋ a el Nyam. ⁵ Legn sig em a, Mois el cecce Nyam ec'agn a ec'araŋn. L'el juma kok es eke wel abul Nyam e legn anym em ec'ow a eke b'ow dad a e danju ij. ⁶ Gbeko Krist el cecce, l'el Iy tasi a etn n'ann Nyam ec'agn a e nuŋ af. In ec'agn a, ow ow el ey, gbeko ow it eke si k'ucu ey ec'omn a, lele ntotn a ek'ey e low omn a b'onny ey ab ab s'onny es.

S'okr Nyam eci sel eb ab em

⁷ Na sosiem, ese el el eke Abn Lala am dad ab af: Yefenyana, eke b'irir Nyam e lebl a,

⁸ k'oturir ony ec'erm a, ese legn sig em ec'elel eke ony lagnel kokr loj ab em ab af.

-L'obr'm any etn -l'ebm'm -l'ekn.

⁹ Ee, legn a, ony lagnel ijr'm gbre eke k'ekn yec'a eke mi b'ow mi kok a.

Etŋ -l'ekn yec'a eke mi kok a ton akpo ekŋ yony.

¹⁰ Na sosiem, m'onny erm bebl agn na e lis

etŋ mi dad m'ese: el ec'erm a seŋn feŋ bi kpab es em e lis,

etŋ -l'otum -l'uwm em ec'ejagb ab any.

¹¹ Em ec'erm bebl ab em, m'ofn m'ese:

-li k'ow -l'okmn legn kaka em e sel eb a eke mi bebŋ m'ew es ab em!†

¹² Agn lisijimel ewr erm! Ony em a, egn kaka itm eke k'onny erm nuŋ, erm ek'ubm nawre, erm eke b'itr'r l'ign Nyam ek'ann owr a l'elu es. ¹³ Nyam Lel dad nine:

"Yefenyana". Ow sosiem, eke yefenyana na k'uwrŋ a, atarir sos es egn egn legn feŋ. Eben a, egn kaka k'ow onym erm tuotuo, etŋ sikpl k'ow elum egn kaka wus.

¹⁴ Sica, s'el Krist e lawlel, gbeko ow it eke si k'ucu ey ec'omn a eke s'onny legn a etŋ eke s'ub'r nawre a s'onny es.

¹⁵ Nyam Lel dad nine:

† 3:2 Ekn Awl 12.7. *Nyam ec'agn*: aŋa, Grek em a, odad na e nyandre el el.

† 3:11 Selu 95.7-11, Septant em ec'odad eke wel oc.

Yefenyana, eke b'irir Nyam e
lebl a,

k'oturir ony ec'erm a
εσε λεγη sig em ec'elel eke
ony lagηel obr'm any
ab af. †

16 Bwo ec'εγη iri Nyam e lebl
ab ee? Bwo ec'εγη obr'r
any ee? El -l'el agη a feη
eke Mois ony ok okm Ejipt
a. 17 Nyam ebl erm tonj
ow ij akpo ekη yony. Bwo
ec'εγη e līs ee? Agη a eke
kok sikpl a e līs, ετη el neηy
nyam a ce anake -l'uwρ loj
ab em a. 18 Nyam ofn dad
nιne: Li k'ow -l'okmn λεγη
kaka sel eb a eke mi bebμ
m'εw es ab em. 19 Na sοsιem
l'ofn akpasu na ee? Agη a
ek'onym elum a sοsιem. †
19 Tasi em a, kin yec'eke s'am
εkn a: -l'otum -l'okm Nyam
e sel eb ab em, anke -n'onym
omn.

4

1 Gbeko Nyam εwar ey low
εw es eke si b'ow s'ok in
e sel eb ab em, ετη low na
eke l'εwar ey l'εw es a εcm
okm es. Ow sοsιem εwr
erm, ke εγη kaka ony em a
k'anm jam! 2 Wel ob Amani
Mamn a e kokoba ok ey εσε
ey lagηel ab af, gbeko odad
a eke -l'irir a elm el low
kaka. Eke -l'irir ow e low
a, -l'ebm ow omn em. 3 Ey,
s'ub nawρε, s'otu eke si k'ok
Nyam e sel eb ab em. Nyam
in obi dad nιne:

Em ec'erm bebl ab em,
m'ofn eke:

-Li k'ow -l'okmn λεγη kaka

em e sel eb a eke mi bebμ
m'εw es ab em.

Ke, Nyam uwar in e juma
λεγη a ετη eke li kok wus na
nimum a. 4 Tasi em a, Nyam
Lel em, kin yec'eke wel dad
σεγη lobη em a e līs: *Ετη
eke li kok in e juma feη uwr
a, l'eb sel σεγη lobη em a.* †

5 Nyam yeji dad ow ec'odad
eke li bi dad l'εσε: *-Li k'ow
-l'okmn λεγη kaka em e sel eb
a eke mi bebμ m'εw es ab em
a.* 6 Agη a ek'ikη anym εηη
Amani Mamn a εγηη onym
in ec'elum. Ow sοsιem, -
l'otum -l'okm Nyam e sel eb
ab em. Agη ejeci gbε otu eke
εμεny k'ok em. 7 Na sοsιem
Nyam εw λεγη ejeci nyam ετη
l'εση ow yefenyana. Eke ow
ibn a, Nyam dad David e
neηy em λεγη ikη na e low,
odad a eke wel ikη anym dad
lel na ec'afr em a:

Yefenyana, eke b'irir Nyam e
lebl a,

k'oturir ony ec'erm a!

8 Sica am εkan eke, blel
Joswe nawρε tasi otu εηη sel
eb na on Nyam ec'agη ab
ana, Nyam blel dadm ow
e jam a, λεγη ejeci nyam
ec'odad. 9 Ow am yeγm
eke sel eb εμεny anη Nyam
ec'agη a eci. Ετη sel eb a ot
σεγη lobη em ec'ab es. 10 Tasi
em a, εγη a eke b'ey Nyam
e sel eb ab em a, in yeji am
eb in obi e juma a e sel, εσε
elel eke Nyam eb in ec'a e sel
ab af. 11 Na sοsιem s'ool ey
ec'erm feη em sel eb na em
ec'ey es, yec'ετη ke εγη kaka

† 3:15 Selu 95.7-8, Septant em ec'odad eke wel oc. † 3:18 Εkn Awl 14.11-35;
Selu 95.11. † 4:4 Εkn Nunj Ob 2.2.

k'ébm ey laghɛl a ek'éghm
 eluam low a eci sɛwl a, ke ow
 ɔŋ ɛgh kaka k'éym wus.

¹² Ow it e si k'uw any eke
 Nyam ec'odad ebl a b'ism sel
 ab, læc iy'r em gbɔŋ. Li b'edŋ
 lakm ler em lab ek'in ec'any
 a yony mum b'ufu a. Nyam
 ec'odad ebl a b'ey ɛgh em im
 igŋ es. Li b'ey ow em n'im
 toŋ n'ɛŋn ow ec'abŋ a lele liy
 ab ab, li b'im toŋ n'ɛŋn ow e
 sos ŋghigŋnel a lele ew ab ab.
 Li b'uw ɛgh e nuŋ em ec'ów
 tutr lele erm em ec'ab ab
 any. ¹³ Tasi em a, low kaka
 lɔlm es Nyam ec'any af. Ob
 fɛŋ eke li kok a ɛru'r es any
 af kpata. In e nyamn a b'ekŋ
 fɛŋ, ɛtŋ in anake si k'awl ey
 e lís ec'ów fɛŋ s'ok'r a.

*S'ímn si titmn Nyam ɔmn
 em*

¹⁴ S'ɔny egb waw ɛs abusu
 ɛs ligbɛl nyam eke ubr afr
 em im toŋ ok Nyam ogŋ
 yogŋ. In l'el Jesu, Nyam
 ec'Iy a. Ow sosiem, s'úcur
 ɔmn a eke s'ɛghŋ s'ebr a
 s'ɔny es. ¹⁵ Egb waw ɛs
 ligbɛl na eke s'ɔny a, ɔtu
 eke k'ɔny ey e sos ɔnym a e
 sɔrŋ ikŋ, anke ɛsɛ ey af, in
 yeji wɛl ɛbm'n low low fɛŋ
 em, gbɛkɔ in li kokm sikpl.
¹⁶ S'ímn si titmn ɔmn em tasi
 ey e Nyam erm mamnu ec'es
 ɛw ec'atufu lækpn a. In e lís
 si b'ow s'ɛŋn sɔrŋ ikŋ a eke
 b'anŋ in ec'erm mamn ab
 em ow a, ɛtŋ ɛbɛn a, li b'ow
 l'elum ey abu wanci ek'it a.

5

*Krist, ey ec'egb waw ɛs
 ligbɛl lele sel ɛŋn e nuŋ ab*

¹ Egb waw ɛs ligbɛl fɛŋ,
 agŋ ec'araŋn wɛl bi sɔsum'n
 oc'r. In e juma el ke l'élum
 agŋ abu ir ɛb Nyam ab, li
 kok ob ap lele egb waw ab
 agŋ e sikpl a ec'oc ap eci.
² Egb waw ɛs ligbɛl a, in obi
 yeji l'el ɛgh ek'ɔny sikpl. Ow
 sosiem, l'ɔtu eke li k'iri agŋ
 a ek'uwm low any lel el a
 ek'am irm ab ab e ses babur
 a. ³ In e sikpl e n'ɔny a
 sosiem, ow it eke li ki waw
 egb dedeku a e sikpl a eci,
 ɛtŋ ow elm dedeku a e sikpl
 a ɛɛ eci, kɔ in obi in obi ec'a
 yej'eci.

⁴ ɛtŋ ɛmɛny, ɛgh kaka
 áwm egb waw ɛs ligbɛl e
 juma a ebm in obi em. Kɔ
 Nyam anake b'ɛsŋ ɛgh ow
 ec'el em, ɛsɛ elɛl eke l'ɛsŋ
 Arɔn el ab af a. ⁵ Krist ec'a
 yeji, ɛbɛn ow ɛcr. Ow elm
 in obi l'awm egb waw ɛs
 ligbɛl ec'el a l'ebm. Nyam
 eke dad'r odad a ogŋ ow
 anŋ ow. Kin odad a: *Ny
 el em ec'Iy, yɛfɛnyana, em
 m'ew'ŋ.*† ⁶ ɛmɛny Nyam dad
 ninɛ: *Ny el egb waw ɛs ɛgh
 fɛŋ eci, ɛsɛ elɛl eke ow ɔb nuŋ
 Melkisedek em ab af.*†

⁷ Krist, in e wus af anja
 ec'ɛb ir ab em, ŋɔŋn Nyam
 ɛtŋ kok sɔrŋ ɔŋ Nyam,
 babarm em lele ɔŋn ikŋ em
 ab. Ni ŋɔŋn Nyam ek'ɔtu eke
 k'ɔny oc'r es luw em a. ɛtŋ
 Nyam iri'r lebl, anke l'élum
 ow es is em. ⁸ Krist el Nyam

† 5:5 Selu 2.7; Ob Kok 13.33; Ebre 11.5.

† 5:6 Selu 110.4.

ec'Iy, na low nawre! Gbeko gbre ijr amua fɛɲ em eke l'ɛcr a, li wewr elum nawre tasi. ⁹ Eɲ sica eke l'iy nɛny l'ign nɲɲ a, l'el sel eɲɲ e nɲɲ agɲ fɛɲ eke b'elum'n a eci. ¹⁰ Eɲ eɛɛn a, Nyam ɛw'r egb waw ɛs ligbɛl ɛsɛ Mɛlkisedɛk ec'ab af.

Ɔwr erm, k'ignɲ ɔny ec'ɔmn a k'elul es

¹¹ Low na af a, s'ɔny ów nɔnɔ eke si ki dad, kɔ el e dad a ɔtu nɔnɔ, aɲke ɔny e low iri a ɛwl am ɔtu. ¹² ɔny, ɔtur eke wanci na af a k'eel low yɛgm ɛsɛl tasi gɔɲ! Kɔ kin eke ow am ibrm eke wɛl ki yɛgmɲ ɔny nɲɲ ɔb ɛm e Nyam odad ec'ów ab ɛm. ɔny, ɔnymn tɛri eke k'ijr ob ij leg leg, mɛny mij ow it eke wɛl k'ɔɲ ɔny. ¹³ Eɲɲ a eke b'anɲ am eɲɲ mɛny mij a, el iyli ɔmn ɛm. Li k'ɔtum l'uwm yec'a ek'el low nyim nyim ab any. ¹⁴ Gbeko ob ij leg leg el agɲ eɲbɛl ɔmn ɛm eci. El e low ɛs ɛkn ɛw a, ɔɲ el e nɲɲ em ɔny a, b'uw any ok ereb low mamn lele low nɲɲ ab ec'araɲɲ.

6

¹ Na sɔsiɛm si k'ow s'ɛwlm s'owm nɲɲ ɔb ɛm ec'ów a eke s'uw any Krist e lís ab af ij, kɔ s'íman anym eci low yɛgm ek'ot agɲ eɲbɛl ɔmn ɛm ec'ab es. Ɛmɛny ow itm yɛj'ɛke wɛl k'ɛwl ow ów a eke bi nyimn eɲɲ luw ɛm a ec'ɛs ign elu owi af lele ɛy

ec'ɔmn a eke si k'oc s'ɛlu Nyam ɛm a yɛji e low af ij.

² Ow ibram yɛj'ɛke ɛmɛny wɛl ki yɛgm ɔny low sos ɛs yɔyɔg ɛɲɲ ɛɲɲ e low af, eɲɲ abu nɲɲ at owi af, † luw ɛm anɲ igb owi af, lele jɛj ok kɛkɲ kɛkɲ ab e low af.

³ Ow sɔsiɛm a, eke Nyam elu ɛy abusu es, si b'ow s'imn anym eci ów a ek'el Nyam e lís ec'a ec'any uw tasi ɛm.

⁴ Sica, bla wɛl ɔtu eke ki dad agɲ a ek'ign el ec'ɔmn a elu es a e lís ee? Nyam ec'usuayl a ɛkan el es, -li tat afr ec'ob ap a anm ɛɲɲ -n'ɛɲɲ Abɲ Lala. ⁵ -Li tat Nyam ec'odad ebl mamn a lele sɛɲɲ ek'am ow e lɛc ab ab yɛji anm. ⁶ Eɲɲ eɛɛn yɛji -l'ign el ec'ɔmn a -l'ɛlu es. Agɲ amua, k'ɔtum sakp yony ɛm itɲnm ɛs an ij. Tasi ɛm a, ow anɲ ɛsɛ eɛɛn Nyam ec'Iy a ɛɛ ɛmɛny wɛ'n am ɛw olikɲ af wɛl obi ɛm af ɛɲɲ -li b'ɔɲ agɲ ɛjɛc'a ow eci wɛwr ec'abusu.

⁷ S'ócr ɔgm nyam e low s'ɔbar any: in e wus a b'ɔdu mij a fɛɲ eke nyàm b'an ke b'ok'r af a eb. Li b'ɔsu egb iju agɲ a eke kok'r juma af a ec'abu elum eci. Ow b'ɔɲ Nyam b'ɛɲɲ wus a ɔwrɔ.

⁸ Kɔ eke li b'ɔsu kati lele njoj ab, l'elm ob kaka. Ow k'ow ibnm Nyam b'ow digɲ elu'l ɛs ɛɲɲ wɛl b'ow tetul il. †

⁹ Erur ɛm ec'agɲ lisijimɛl s'am dad nɛnɛ, gbeko eɛɛn yɛji, s'uw any tasi eke ɔny

† 6:2 *eɲɲ abu nɲɲ at owi af*: el es gbɛgbl ek'ow ɛm, Sinyamel ec'idr ɛsɛl b'ot sabu at agɲ nɲɲ af, ke yɛgm eke wɛl sɔsum ot el juma mum nyam eci (ɛkn 2 Timote 1.6). † 6:8 Bèbmɲ Esayi 5.1-7.

annah e jagb mamn a eke bi nyimn egn sel egn em ab af. ¹⁰ Nyam elm enyembri yony yony es. Li k'otum l'ijlm ów amamn a eke kokr ab es, l'ijlm erur a eke elul okm in e lis ab es. Legn ek'ec ab em a, elul erur ikn na okm agn a ek'el Nyam ec'a ec'abu elum em, etn emeny sicaca em yeji onyn es am kokr. ¹¹ S'am erur ce ek'onyn em ec'eghni nyam nyam fegh k'ann gbragbra kok ab em ton ok nun, yec'etn ke fegh a eke am onan a ehan. ¹² K'èel órnu, ko iir eb ese agn a ek'onyn onn ke ony erm susu ab af. Agn amua, - li b'egh aja a eke Nyam ewar ow e low ew es a.

Nyam ec'ob ek'ewar Abraham a

¹³ Eke Nyam ewar Abraham ob a, neny ij ab l'ewar. Gbeko egn kaka agbm akam'n eke k'el neny ij na e danke, ow on Nyam ofn in obi e nin em. ¹⁴ Li dad Abraham nine:

M'ow m'edn'ñ owro ke m'ón ñ ec'alaw eny bobn.

†

¹⁵ Abraham usur erm ton etn n'egh yec'a eke Nyam ewar ir ow e low ew es a. ¹⁶ Eke agn b'ij neny a, danke nyam eke agb akm el a e nin em li b'ij neny. Neny ij a b'on el e sodad a el tasi, etn eben a, wel otum dadm low ejec'ij. ¹⁷ Etn Nyam yeji kok low

nenyembri nyam a: l'erur e li k'elu okm kpata eke low a e l'ewar in ec'agn a, k'otum itnrm legn kaka. Ow sosiem anake l'ij neny l'ign in e low ewar ab af a. ¹⁸ Low ewar lele neny ij ab, el ów yony eke wel k'otum onym itnrm, anke Nyam k'otum onym yadn. Ów yony na sosiem, ey eke s'ign fegh s'elu es a, si b'ow s'egh sos es atr ligbel, yec'etn ke s'ucu low onn a eke wel ew ey es a s'onyn es. ¹⁹ Low onn na, ey ec'a ow ann ese ob leg leg nyam ek'onn ey e liy a abusu eke ki mumu af. Low onn na el nawre tasi etn li b'epir Nyamel a ek'ann afr a eci gbad † ab em, l'ey usu lala tasi a. ²⁰ Yogn anake Jesu ikn anym ey, ey ec'a. Etn l'el egb waw es ligbel segn fegh eci ese Melkisedek ec'ab af. †

7

Melkisedek ec'egb waw es ek'el a agb non akm Aron ec'a

¹ Melkisedek na, Salem ec'eb ebu lele Nyam Afr Kpekpe ec'egb waw es ab. Legn a eke Abraham ann ar okr em am ow yogn a eke l'akm seb ebu ab es a, Melkisedek im obr'r etn edn'n owro. ² Etn Abraham on'n ob fegh eke l'ot a e lew em a. Melkisedek e nin a e nyandre el "eb ebu eke bi nyimn agn low

† **6:14** Bèbmn Nun Jb 22.16-17. † **6:19** li b'epir Nyamel a ek'ann afr a eci gbad ab em:agn a b'ign Nyam nun gbad el em eke ony gbad nyam eke bi cec usu lala a lele usu lala tasi ab ab. Egb waw es ligbel a ce el egn ek'onyn abusu eke k'ey em yogn. † **6:20** Selu 110.4.

nenyembri nyam em". Etn emeny, l'el Salem ec'eb ebu, ow e nyandre el "eb ebu eke b'ism erm es ey ab".† 3 Wel uwm es, lis lele laghel ab any. Wel am dadm in e mew a lele luw ab ab ec'odad. Gbeko li b'ot Nyam Jim es, anke l'el egb waw es segh feg eci.

4 Ekan el el eke Melkisedek ony any a! Ey lagh ligbel Abraham bobo yeji on'n ob a feg eke n'eyn ar ab em a eci lew em a. 5 Mois ec'ol a on egb waw esel ek'el Levi ec'eb em ec'a abusu eke -li k'ibrm Israel ec'agh a el ec'ob feg eke -n'onyn a e lew em. † -Li bibrm Israel ec'agh a ec'ob feg e lew em, ke agh amua, el lisijimel ek'el yeji el Abraham ec'eb em ec'agh ce. 6 Ke Melkisedek, in, l'elm Levi ec'eb em ec'egh. Etn eben yeji, n'eyn Abraham ec'ob feg ek'eyn a e lew em a. Etn in, l'edh egh na eke Nyam swar low ew es a owro. 7 Bebar kaka anm em, egh ligbel a b'edh likek a owro. 8 Egb waw esel a eke b'eyn dedeku a e mob feg e lew em a, el agh eke b'uw. Melkisedek yeji ehn mob feg e lew em a, ko in, n'any owr segh feg, ese el el eke Nyam Lel am dad ab af. 9 Levi ec'eb em ec'ey a anake b'eyn dedeku a e mob feg e lew em a. Gbeko wel otu eke ki dad eke Levi, in yeji, Abraham em a, n'enn

ob lew em na. 10 Tasi em a, legh a eke Abraham obr Melkisedek a eke wel k'ewm Levi yeji, legh ab em a, l'ikn anym n'any yogh lagh em.

11 Israel eyn ec'ol em a, Levi ec'eb em ec'ey a anake wel ki solum ot el egb waw esel a. Etn -li b'el egb waw esel ese el el eke ow ob nun Aron em ab af. † Gbeko el ec'el el eke -li b'el egb waw esel a okm em iym neny, blel ow iy neny, ke bla solum -li k'onyn egb waw es ejeti ese el el eke ow ob nun Melkisedek em ab af ee? Ow b'ow el low eke onym any ij. 12 Sica, eke egb waw es ec'el a ityn a, ol a yeji it eke k'ityn. 13 Sodad amua, ey Es Kotoko af wel dad ok. In, eke l'el eb ejet'em ec'egh, ke eb ab em a, legh kaka, egh anm eym okm kokm egb waw es eci juma a. 14 Agn a feg uw any eke ey Es Kotoko, Juda ec'eb ab em wel ew'r. Etn Mois dadm eb na e low legh a eke li dad egb waw esel ec'odad a.

Jesu el egb waw es ese Melkisedek af

15 Ca gbe ow a feg am ayl, sica eke wel sigm egb waw es ejeti nyam eke b'ot Melkisedek es a. 16 L'elm egb waw es agh e mew ec'ol ec'el el eke b'ekan ab em. Tasi em a, owr any ek'onym uwr a ec'abusu ab anake sigm'n es ese egb waw es af a. 17 Nawre tasi, Nyam Lel dad nine:

† 7:2 Nun Ob 14.17-20. † 7:5 Awl 18.21. † 7:11 Levi el eb ab em eke wel bi solum egb waw esel lele el ec'abu elum esel ab ot a, ec'el lagh. Aron anake el krekre ec'egb waw es ligbel a.

Nj el egb waw es sɛɣɲ fɛɲ eci,
esɛ elɛl eke ow ɔb nuɲ

Mɛlkisedek em ab af. †
18 Ol sig a iym nɛny ɛɲɲ elm
low, ow ɔɲ wɛl ɔny fifn'n es.

19 Mois ec'ol a ɔsum liy sɔbɔ
kaka. Gbɛkɔ wɛl ɔɲ ɛy low
ɔnm nimamn tasi nyam, ɛɲɲ
si b'ɛcr in em si titm Nyam.

20 Eke si b'ɛkn a ke Nyam
ij nɛny sigm egb waw es na
es. Gbɛkɔ Levi ec'eb em ec'a,
-l'el egb waw esɛl, eke nɛny
ij anm em. 21 Kɔ Jesu ec'a,
Nyam ij nɛny lɛɣɲ a eke li
dad ninɛ:

Es Kɔtɔkɔ ij nɛny ɛɲɲ li k'ow
l'itɲnm ɛbr:

El egb waw es sɛɣɲ fɛɲ eci. †

22 Ow am yɛgm ɛy eke Jesu
anake el ɛɣɲ a eke am ɔɲ ɛy
s'uw any tasi eke sinm a eke
Nyam kok ɛy ab a, akpl akm
lisig a.

23 ɛmɛny low anɲ eke ok
ereb: egb waw esɛl ɛjɛc'a
ɛny nɔɔɔ, aɲke luw ɔɔm ɛl
abusu eke -li k'anɲ egb waw
es el ab em sɛɣɲ fɛɲ eci.

24 Kɔ Jesu gbɛ, in, n'anɲ owr
sɛɣɲ fɛɲ eci, ɛɲɲ lɛɣɲ kaka
ɛɣɲ ɛjɛci k'ow elm egb waw
es in usuiy a. 25 Na sosiɛm
anake l'ɔtu eke sɛɣɲ fɛɲ li
k'eb aɣɲ a eke bi titm Nyam
a l'ɛlu es in ec'abu ɛlum em
a. Eke sica Jesu anɲ owr
sɛɣɲ fɛɲ ec'a, l'ɔtu eke li ki
ɲɔɲɲ Nyam sɛɣɲ fɛɲ wɛl eci.

26 Jesu el egb waw es ligbɛl
tasi a eke k'el ɛy ec'a. L'el
lala, n'ɔnym low ɔbr, ɛɲɲ
l'itam em kaka, n'anm esɛ ɛy

sikpl esɛl af, ɛɲɲ afr Nyam
usr'r sos ligbɛl. 27 Jesu

anm esɛ egb waw esɛl ɛgbɛl
ɛjɛc'ab af. Ow ibram eke
lɛɣɲni nyam nyam fɛɲ li ki
waw egb in obi in obi e
sikpl a eci, ke ɛmɛny li waw
dedeku a eci. In sosi eke
l'ocr li wawr egb a, ow el egb
waw a eke li kok akp nyam
coco sɛɣɲ fɛɲ ec'a. 28 Mois
ec'ol a bi sigm aɣɲ eke iym
nɛny ab es esɛ egb waw esɛl
ɛgbɛl af. Kɔ Nyam e nɛny ij a
eke anɲ ol e jam ow a, sigm
Iy ab es esɛ egb waw es ligbɛl
af, in eke l'iy nɛny l'igɲ nuɲ
akpo akpo fɛɲ ec'a.

8

*Jesu el sinm owr a ec'egb
waw es ligbɛl*

1 Kin low a eke s'am erur
eke si ki dad a e liy a tasi:
ɛy s'ɔny egb waw es ligbɛl
nyam esɛ na eke si dad in e
low ab af. Li sig es afr, Nyam
ek'ɔny abusu a e lidr abu af.

2 Li bi kok in e juma a usu
lala a, afr eci nuɲ igɲ usu
tasi a. ɛɛ, afr eci gbad em ɛl
tasi a, ow elm Israel ec'aɣɲ
a usm, kɔ Es Kɔtɔkɔ in obi
anake us'r a. †

3 Egb waw es fɛɲ eke wɛl
sigm es a e juma eke bi kok
a el ob ap lele egb waw ab.
Ow it eke ɛy ec'a yɛji k'ɔny
ob ap nyam ɔɲ Nyam. 4 Blɛl
Krist anɲ wus af aɲa yɛji, li
k'elm egb waw es, aɲke egb
waw esɛl ikɲ anym anɲ eke

† 7:17 Selu 110.4. † 7:21 Selu 110.4. † 8:2 afr eci gbad em ɛl tasi a:kɛkɛɛ
eci gbad em ɛl a, wus af aɲa wɛl us'r Nyam e nuɲ igɲ eci (Okm Ok 25-27;
39.32-40.36), gbɛkɔ in, afr eci nuɲ igɲ usu tasi a eci sewl ɛɛ l'el.

am kok juma na εσε elel eke
Mois ec'ol a ibrm ab af. ⁵ Egb
waw esel amua am kok juma
usu lala ek'el afr ec'usu lala
tasi a e sewl a lele ow ec'es
otarir ab ab eci. Tasi em a,
legη a eke Mois am ow us
gbad em el a, Nyam dad'r
nine: *Lèr; b'ow kok fεη εσε
sewl a eke mi yeγm'η ekn
lafeny af ab af.*[†]

⁶ Kō sica, ey ec'egb waw
es ligbel Jesu, wel abul il
juma ek'agb nōnō akm egb
waw esel ejec'a ec'a. Eβen
nenyembri nyam, n'am ism
sinm owr nyam ek'el Nyam
eci, ke ɔny any nōnō akm
sinm sig a. Etη Nyam ewar
ów amamn nōnō eke li b'ow
n'ɔη ey a, l'ew es sinm owr
na em.

*Sinm owr a akpl akm
sinm sig a*

⁷ Blél krékre e sinm a itam
em ana, † blél ow ibram
Nyam kokm yony em eci
usrm'n usu. ⁸ Gbékō, kin
low a eke Nyam am enym in
ec'agη a, ow ec'abr a:

Es Kōtōkō dad nine:
Sεgη am ow eke mi b'ow mi
kok sinm owr
Israel ec'agη a lele Juda
ec'agη ab ab.

⁹ Sinm na k'ow anm εσε
yec'a eke mi kok el
lagηel ab,

legη a eke m'ɔny el abu
m'ot m'ok el ɔkm Ejipt a.

Etη -l'εgηm -l'ijm neny nyam
em e sinm a e lís;
ow ɔη, em yeji, m'igη m'elu
el es.

¹⁰ Gbékō kin sεgη na em a,

sinm a eke m'am m'ow mi
kok Israel ec'agη ab ab
a:

Em, Es Kōtōkō, mi b'ow m'oc
em e sol a

m'elu el e tutr ab em,
mi b'ow mi nōn sol a el e
merm ab em.

Mi b'ow m'el el e Nyam εtη -
li b'ow -l'el em ec'agη.

¹¹ Etη ow k'ow ibram eke
εgη kaka fεη ki yeγm
in ec'eb iy oglog lisi-
jim em ec'any uw e
low ij,

anke el pupukpan -li b'ow -
l'uw'm any,

el kpan, igη ey tōη ok εgbel.

¹² Low nawre, anke mi b'ow
m'ap el e sikpl a

εtη mi k'ow m'óknm ow e
low mru mru mru. †

¹³ Eke Nyam bi dad sinm owr
e low, ke sinm krékre a, lisig
n'ɔη ow el a. Sica ob nyam
ek'el lisig ke am usu a, el ob
eke in ec'irm ibnm.

9

*Wus af anja ec'usu lala a
ec'ów ek'anη em*

¹ Krékre eci sinm a ɔny
in ec'ów ek'anη'n em Nyam
nuη igη a eci lele Nyam
ec'usu lala eke wel kok ab
wus af anja. ² Ow sosiem a,
wel us gbad em el nyam eke
wel bubr oj yony em yogη.
Krékre ec'usu a wel εsη'n
"usu lala", yogη anake kenie
nyam eke ok ál lobη lele tabl
a eke futufutu a eke wel b'ap
Nyam ab ab anη a. ³ Sica,
gbad yony em a e jam a, el

† 8:5 ɔkm Ok 25.40. † 8:7 Anja Sinayi lafeny af e sinm a e low wel am dad.
Ekn ɔkm Ok 24.3-8. † 8:12 Jeremi 31.31-34, Septant em ec'odad eke wel oc.

gbad em êl a ec'ogog yony em a. Yogn wel esɛn "usu lala tasi". ⁴ Yogn, ogn ofn usu sika em anɛ; etɛ sinm araka eke sos af a el sika em yeji anɛ. Sinm araka ab em, sika em kpokpo nyam anɛ eke afr eci futufutu iy gbɔɔ; etɛ Arɔn e kpama a eke gign suw ɔɔɔɔ a yeji anɛ em. Etɛ emeny, mebn a eke af yogn wel nɔn sinm e sodad a yeji anɛ em. † ⁵ Araka a e nuɔ af a, Serubenel † eke wel aku am yeɛm eke Nyam ec'anygbel a anɛ anɛ. El ec'ɔw a e low a am bubur araka a e neny ab es, yogn a eke wel b'ok sikpl oc ap e mebl ab es a. Gbekɔ anɛ si k'ow si dadm obli nyam nyam e lís ec'odad.

⁶ Gbad em êl ab em, nene anake wel sisigm ów a. Segrɛ fɛɛ, egb waw esel a b'ok kɛkɛ ec'usu a kok el e juma a. ⁷ Kɔ egb waw es ligbel a sɔny cɛ b'ey êl a ec'ogog yony em a, akp nyam cɛ lakpo nimum eci. Yogn li b'oc ndey e mebl ab n'im li wawr egb n'ɔɔ Nyam in obi in obi e sikpl a eci lele dedeku a nimum ec'ab. ⁸ Kin low yec'eke Abɛ Lala am erur eke ki yeɛm a: eke kɛkɛ eci gbad em êl na anɛ a, usu lala tasi a ec'ejagb a ki figm. ⁹ Ow el low ek'el yeɛfɛnyna em eci. Etɛ kin ow e nyandre a: eɛɛ ek'am ign

Nyam nuɔ ke am ibi mindey ap'r oglog am waw egb ɔɔn a, k'ow ɔtum ów amua e kok em ɔnym erm es ey Nyam em in ec'ów tutr em toɔ ow ok nuɔ. ¹⁰ Ow el sol ek'el sos megl af eci cɛ esɛ: ob ij, mar lele sos ayal e mij eɛɛ eɛɛ eke wel b'ok ab ab. Sol amua fɛɛ ɔny any toɔ ow ok legɛ a eke Nyam titɛɛ el fɛɛ yec'a eke ɔny any nɔnɔ akm el ab ab a.

Krist ec'egb waw a

¹¹ Gbekɔ Krist ow esɛ egb waw es ligbel af ɔɔ ey ów amamn a eke anɛ a. L'ecr gbad em êl nyam ek'agb el sɔbɔ akm wus af anɛ ec'ab em. Êl a, el ob eke ow elm agɛ ec'abu usm, ow e nyandre el; ow elm ey e wus na eke wel kok a ec'ob. ¹² Krist ey usu lala tasi a ek'el Nyam e saw a, akp nyam coco seɛɛ fɛɛ eci. L'ocm sican lele sed gɔɔ gɔɔ ey ab e mebl a li kokrm egb waw, kɔ in obi in obi e mebl a l'oc li kokr egb waw etɛ li sɔg ey sikpl ec'abu em seɛɛ fɛɛ eci. ¹³ Tasi em a, wel b'oc sican lele sed gɔɔ gɔɔ ey ab e mebl a lele id yow eke wel ofn e milakɛ a, ok agɛ a eke kok sikpl ab af. Ow b'ayal el sos sikpl a e lís, etɛ ow b'ɔɔ el abusu owr eke -li k'ign Nyam nuɔ. ¹⁴ Eke na eke wel dad a el low nawrɛ, ke Krist eci mebl a, in ɔtu

† 9:4 afr eci futufutu: Èkn ɔkm Ok 16.11-18. Arɔn e kpama a: Awl e lel ab em 17.1-11, Arɔn e kpama a gign suw ɔɔɔɔ etɛ ɔsu ey, yeɛm eke Es Kɔtɔkɔ ɔny sos em ign Arɔn lele Mois ab eci. † 9:5 Serubenel mindey eke ɔny mirer, -li b'otarir es kukuma ab, -li b'eli ɔw etɛ -li b'eli eɛɛ ec'any, el anake li b'ɔsu sinm araka a. Èkn Nuɔ ɔb 3.24; Ezekiel 10.3-7.

eke k'ony mbas nono. Tasi em a, Abn a ek'anη segn fηn a ec'abusu em, Krist ocr in sosi ap Nyam, ese ndey a eke itam em ke wel b'oc kokr egb waw ab af. Eben a, li b'ow l'ayal ey e tutr a, eke ow enun eke bi nyimn egn luw em a ibar a, yec'etn ke s'otu si kok Nyam ek'anη owr a e low.

Mebl el sinm a e meny ewr

¹⁵ Na sosiem anake Krist el egn a ek'anη ey lele Nyam ab ec'aran, ke oc sinm owr a ism Nyam ec'agn a. L'uw, agn ec'es eb elu sosiem, el ec'ow enun a eke -li kokr ow a eke -n'anηn krekre e sinm a ec'es ew em a. Eben ke agn eke Nyam esn a, itu enn ow a eke Nyam ewar el ow e low ew es ke anη segn fηn a.

¹⁶ Eke batn egn nyam non aja ij e lel ew es a, gbn ke wel k'ok lel ab em e low a, ow it ke wel y'egm eke lel non es a uw. ¹⁷ Tasi em a, aja ij eci lel nene eke wel bi non ew es a, egn a eke non a b'uw gbn etn wel bi kok ow e low. Sica ek'egn a anη owr ke k'uwm a, lel a elm low kaka. ¹⁸ Eben nyam coco, legn sig em a eke Nyam am bebm Israel ec'agn ab ab sinm owi a, † wel ikn anym ibi mindey etn wel ok el eci mebl ab es. ¹⁹ Sica dedeku a nimum ec'any af, Mois ikn anym awl sodad a pupukpan, ese elel eke wel b'ehn el ol ab em ab af. Etn

ow e jam a, l'ot sed gon gon a lele sican ab ab e mebl a li wuwl m mij ab etn l'oc isop ikn † eci lal nyam eke wel ucu licēb suw neny af a, etn n'am usm mebl ab em li fufn ol e lel ab af lele bieku a nimum ab. ²⁰ Etn li dad ninē: *Na el sinm eci mebl a eke Nyam am ibrm ony eke k'elumn a.†*

²¹ Eben ce Mois oc mebl ufn gbad em el a lele mob mob a fηn eke wel b'ot kokr Nyam nun ign e low ab ab. ²² Etn ese elel eke ol dadr ab af, mebl anake b'ayal ob fηn a. Eke wel okm mebl es, ey e sikpl a ec'oc ap anm.

Krist uyu afr ey sosiem

²³ Sica eke ow el nene wel k'ayal mob a eke el el a ek'anη afr a eci any okn n, eben ke el tasi a ek'anη afr a ibrm segb waw sobo tasi.

²⁴ Tasi em a, Krist eym usu lala nyam eke el agn ec'abu ec'eke us ab em; usu lala a el afr ec'usu lala tasi a ek'anη a eci any okn n ce. Ko afr nana anake Krist ey yogn a eke l'uw es inym ey e non on eci Nyam ec'any af a. †

²⁵ Lakpo fηn, Jwifel ec'egb waw es ligbel a b'ey usu lala tasi a mebl eke elm in ec'ab ab. Gbeko Krist, in, l'uyum afr eke li ki wawr in sosi egb sakp nono. ²⁶ Blel ow el eben ana, blel l'ij luw e gbre sakp nono legn a etn eke wel kok wus nimum a. Nawre em a,

† 9:18 *sinm*:Grek em a, odad ebl nyam na ce wel b'oc dadr aja ij e lel a yeji ec'odad. † 9:19 *isop ikn*:likn ni eke sos ayal e ses gbegbl nono em, wel b'oc in e lal a usm mebl em am fufn agn. Ekn Ob Ap 14.4-7. † 9:20 Okm Ok 24.3-8.

† 9:24 Bèbmn Ebre 7.25.

ca seḡḡ na ek'el seḡḡ es abal el ab em, Nyam elu'l okm akp nyam coco seḡḡ feḡ eci. Etḡ ebēn a, in sosi ec'egb a eke li wawr ab em, ni ḡḡḡḡ sikpl. ²⁷ Ow akpl e k'uwr any eke Nyam beb̄m eḡḡ feḡ ec'akp nyam a eke k'uw a e low ew es, ke sica ow e jam a li jéj ow e low l'ok. ²⁸ Etḡ ebēn nēny nyam ce, Nyam oc Krist kokr egb waw akp nyam coco, aḡḡ nōnō gbēl e sikpl a ec'oc ap eci. Li b'ow l'elu sos okm sakp yony em eci, ow elm sikpl oc ap ec'ij, kō aḡḡ a ek'am eku in e mēny ewl ow a e sel eḡḡ ḡḡ eci.

10

Krist ec'egb waw a ḡny læc akm Moïs ec'ol a

¹ Moïs ec'ol a anḡ ese ów amān a eke b'ow ow a eci es otarir af. Gbēkō ow elm na elm ów tasi a gbē. Ow b'ibrm eke lakpo feḡ abu k'anḡ em, wēl ám kok seḡb waw nēnyembri nyam a ce. Na sosiem anake li k'otum n'ōom aḡḡ a eke b'ow Nyam saw a e low iym nēny iḡḡḡḡ nūḡ a. ² Tasi em a, blēl seḡb waw a eke -li kokr a ḡtu ḡny el e sikpl a tēḡḡ es akp nyam a ce ana, blēl -l'ocrm el sosi sikpl esēl emēny -n'anm seḡb waw a ce e kok em. ³ Nawrē em a, seḡb waw amua b'ōkn lakpo feḡ el e sikpl a e low, ⁴ anḡke sed a lele sican ab

ab eci mebl a k'otum ḡnym sikpl tēḡḡḡ es.

⁵ Ow sosiem, wanci ab af eke Krist am ow wus af anḡ a, li dad Nyam ninē:

Nḡ ibram seḡb waw lele sob ap ab

kō ḡ kok sos meḡl nyam ḡḡ'm. †

⁶ Mindey eke wēl b'ofḡ lele mob eḡeci feḡ

eke wēl b'ot ow waw egb ḡḡ'ḡ sikpl oc ap ec'a, ákplm'ḡ sos em.

⁷ Etḡ mi dad'ḡ m'ese:

Em e Nyam, em obi m'am ow ḡ ogḡ

mi kok ḡ ec'erur,

es'elet eke wēl nōn em e līs ew es ol e lel ab em ab af. †

⁸ Krist ikḡ anym dad ninē:

seḡb waw, sob ap, mindey eke wēl b'ofḡ lele sikpl oc ap

e seḡb waw ab a e low in ákplm'ḡ sos em. Ke ol ibrm

eke wēl ki kok seḡb waw amua feḡ ce. ⁹ Emēny Krist

usr af ninē: *m'am ow em obi ḡ ogḡ mi kok ḡ ec'erur.* Odad

na am yeḡm eke n'am ḡny seḡb waw esig a l'ot es, ke

l'usr in ec'a usu. ¹⁰ Nawrē em a, Jesu Krist kok Nyam

ec'erur; l'ocr in sosi li wawr egb akp nyam coco seḡḡ feḡ

eci, etḡ ow em, li yōyōḡ ey e sikpl ab es.

¹¹ Sica, seḡḡ feḡ egb waw es feḡ b'ow Nyam ec'any af

kok juma; etḡ li bi kok seḡb waw nēny nyam a ce, gbēkō

ow el seḡb waw eke k'otum

† **10:5** Bēb̄mn Selu 40.7; ḡ kok sos meḡl nyam ḡḡ'm: eḡḡ a eke nōn Ebre e lel a, oc Selu e lel em ec'odad na, am beb̄mn Krist ab; anḡ wēl am iri ese: ḡ kok sos meḡl nyam ḡḡ'm eke mi k'oc mi wawr egb m'ḡḡ'ḡ. Ekn akr 9 em a. † **10:7** Selu 40.7-9, Septant em ec'odad eke wēl oc.

ɔnym sikpl ocm es. ¹² Krist ec'a gbe ow elm eβen, egb waw akp nyam a ce eke li kok a, el egb waw eke bi tetɲ sikpl es seɲɲ feɲ eci. Sica li sig es Nyam e lidr abu af a ¹³ etɲ n'am eku eke Nyam k'ot in ec'efnu a ok'r es akr ew. ¹⁴ Ob ap nyam em ce, Krist ɔɲ agɲ a eke wɛl yɔyɔɔg sikpl es a, iy neny igɲ nuɲ seɲɲ feɲ eci. ¹⁵ Abɲ Lala yeɲi am elu ɔkm yeɲm ey dad ese: ¹⁶ Es Kɔtɔkɔ dad nine:

Kin sinm a eke mi b'ow mi kok el ab seɲɲ amua e jam a:

Mi b'ow m'oc em e sol a m'elu el erm em, etɲ mi b'ow mi non el e sow tutr ab em.

¹⁷ Emeny l'igɲ af nine:

Mi k'ow m'oknm el ec'ow ɔbr ɔbr a lel el e sikpl ab ab e low ij. †

¹⁸ Sica eke wɛl oc sikpl ap a, ow ibram eke wɛl k'im kok ow ec'oc ap ec'egb waw ij.

Si titmn Nyam ke si kɪ lerm jam ij

¹⁹ Agɲ lisijimɛl, Jesu e mebl a eke ok es ey ec'a usur ey erm eke si k'owl abu s'im s'ok Nyam ec'usu lala tasi a. ²⁰ Eɛ, li kikn in e sos meɲl ab es, yec'etɲ ke li fiɲ ey ebr owr ek'el sel eɲɲ ec'ebr a. Etɲ low na eke li kok a, otarir es es'elel eke leɲɲ sig em, Nyamel ab em e gbad a ek'am edɲɲ agɲ eke k'im Nyam ec'any af a, agbr em oc es ab af. ²¹ Ey, s'ony egb waw es ligbel nyam ek'anɲ Nyam ec'agɲ a

e nuɲ af. ²² Sica wɛl yɔyɔɔg ey ec'erm ab em ec'ow feɲ eke k'ok ey ow af ab es, etɲ wɛl ok ey e sos meɲl a mij, mij lala tasi em. Ow sosiem, si titmn Nyam erm ek'ij neny nyam ke inym es kikri ey ec'omn ab em. ²³ S'ucur ey e low ɔmn a eke s'egɲ ow e low s'eb a s'onyn es kikri, aɲke Nyam ewar ey ow ew es etɲ s'uw any eke l'el cece. ²⁴ S'ewarir nyamn af, yec'etɲ ke ow átr ey sos es s'ony erur tasi ke si kók ow amamn. ²⁵ Si k'igɲɲ ey e luku a eke si b'as usu nyam a si k'elul es, ese elel eke ow ecm agɲ beb ab am kok ab af. Ow tasi eke si ki kok a el, ke s'atarir sos es ey ɔfr, eke Es Kɔtɔkɔ eci leɲɲ a ow titm a sosiem.

²⁶ Sica eke s'uw low nawre any a, eke abu anɲ ey em s'am ekn piɔ si kok sikpl, ke egb waw ejeci kaka anm eke b'ow ɔny ey e sikpl a oc es ij. ²⁷ Low ce eke si ki kok a el, ke erɲɲ ab s'anɲ s'am eku eke Nyam e jej ok a k'ow lele al gbɛl a eke b'ow nɲɲɲ Nyam ec'any ɔbr esɛl ab ab. ²⁸ Okan eke leɲɲ sig em a, eɲɲ kaka feɲ eke eluam Mois ec'ol a batɲ agɲ yony oglog nyahan ij danɲu dad eke nawre eɲɲ a in eluam ol a, wɛl ócm apm'n, eke wɛl b'ibi'r. † ²⁹ Sica eɲɲ yec'eke b'ow yayr Nyam ec'Iy a, kɔ li k'ow n'ɛɲɲm low agbm akm na ee? Tasi em a, eɲɲ na eluam mebl a eke wɛl oc kokr sinm a eke yɔyɔɔg in e sikpl ab es a. Etɲ li wɛwr

Abɲ Lala a eke b'ɔɲ ey s'uw Nyam ec'erm mamn ab any a. ³⁰ Εε, s'uw εɲɲ a eke dad ninε: *Em, mi b'usr εɲɲ usu mi kok low ηɲɲ eke wɛl kok'r a, εtɲ mi b'ow m'ɔɲ εɲɲ εɲɲ ec'ek'it eke k'ebm a!* Li dad yej'εke: *Es Kɔtɔkɔ b'ow jεj in ec'agɲ a e low ok.*† ³¹ Odad na am yεgm εɲɲ a eke bi yayr Nyam ek'anɲ owr a, e gbre ligbɛl eke b'ow εɲɲ a.

³² Sica ɔkan yec'a ek'ey lεɲɲ sig em a eke εɲɲ Nyam ec'usuayl a. Kpεkɲ cε ɔbar gbre ijr nɔnɔ εtɲ inymn es kikri ɔmn em itarir lεc em. ³³ Səkp oglog, wɛl ɔny ow ɔny agɲ ec'any af wɛwr ɔny, kokr ɔny akpoto. Səkp bεb ec'a, εɲɲ ebr anɲ agɲ eke wɛl am ijr gbre akpasu na a jam. ³⁴ Tasi em a, ijr gbre agɲ a ek'anɲ sobel em ab. Εɲɲ ebr sos em iɲɲ em eke wɛl ki dɔgr ɔny ec'ob ek'ɔnɲ a eb ɔny abu em, anke ɔny uwr any eke ɔnɲ ob ɔny ligbɛl ek'anɲ sεɲɲ fεɲ. ³⁵ Ow sosiεm a, àtar sos es! ɔmn em, b'ow εɲɲ ob ap ligbɛl. ³⁶ Ow am ibrm eke k'ɔnɲ erm susu yec'εtɲ ke ɔtur kokr yec'a eke Nyam am erur a, ke εɲɲ yec'a eke l'ɛwar l'ɛw es a. ³⁷ Tasi em a, Nyam Lɛl dad ninε:

emɛny ow anɲ lεɲɲ tɛl, lεɲɲ tɛɛli cε,

εtɲ Εɲɲ a eke k'ow a, b'ow ow;

li k'ow n'inɲnm ów ij.

³⁸ Nyam dad ninε:

Εɲɲ yec'ek'el nyim nyim em ec'any af a b'ow anɲ owr in ec'ɔmn a eke l'oc l'ɛlu'm em a sosiεm.

Gbεkɔ eke li b'ɛwl mɛny li lɛr jam,

mi k'ow m'ocm em ec'erm a m'ɛwm'n af ij.†

³⁹ Ey ec'a gbε, s'anm agɲ a eke b'ɛwl mɛny lɛr jam ke b'irm ab em. Nɲɲ, ey obi s'oc ey ec'ɔmn a s'ɛlu Krist em yec'εtɲ ke li sóg ey.

11

Sinm sig ab em ec'agɲ a ec'ɔmn a

¹ ɔmn el elɛl nyam eke wɛl b'uw any tasi eke low a eke wɛl am ɔmn a, wɛl b'ow εɲɲ; elɛl nyam eke wɛl b'εkn ów tasi eke wɛl éknm a. ² Eke Nyam aw lεɲɲ sig em ec'agɲ a, ke el ec'ɔmn a eke n'ɔnɲ a sosiεm cε eci.

³ ɔmn em, si b'uw any eke odad ebl em Nyam kok wus. Εtɲ εben a, mob a eke wɛl b'εkn a el mob eke wɛl ot mob a eke wɛl éknm a kokr.

⁴ ɔmn em, Abel kok egb waw ek'akpl akm lisijim Kayɛn ec'a, ɔɲ Nyam. Ow ɔɲ Nyam oc'r εɲɲ nyim nyim in ec'ɔmn a sosiεm, anke ow εɲɲ in ec'εgb waw a eb. Εtɲ ɔmn a sosiεm cε anake eke Abel uw a yeji, in e low anɲ cε a. †

⁵ ɔmn em, Enok uwm agɲ e luw εtɲ ηgboɲ wus af anɲ im afr. *Εɲɲ kaka ɔtum εknm'n, anke Nyam oc εw'r in e saw a.* Nyam Lɛl dad

† 10:30 Ol ɔkn 32.35-36. † 10:38 Abakuk 2.3-4, Septant em ec'odad eke wɛl oc. † 11:4 Ékn Nuɲ ɔb 4.3-10.

eke gbuñ ke Enok in ím afr a, *Nyam in íkñ anym in oc ow egn mamn.*† ⁶ Tasi em a, egn kaka k'otum elm egn mamn Nyam ec'any af eke n'onym omn. Egn eke bi titm Nyam a, it eke k'ub nawre eke Nyam anñ etñ agñ eke b'ol'l es a, li b'ap wel ob.

⁷ Omn em, Noe egn ów a eke wel éknm ke Nyam íkñ anym dad'r ow e low a eb. Etñ li kok mijetñ ligbel in ec'agn a ec'es eb elu eci. Eben a eke li kok a, ow yegm el el eke wus nimum ec'agn a akplm, etñ in ec'omn a sosiem, Nyam oc'r ese egn nyim nyim af.

⁸ Omn em, Abraham elum Nyam ec'esñ a eke esñ'n a. Etñ n'im usu nyam eke ow k'otñ'n, él in ec'a; l'igb n'aam eke l'uwm yogñ a eke n'aam ab any. ⁹ Omn em, n'im l'ir wus a eke Nyam ewar ir ow e low ew es ab af, ese utu egn af. L'ir ndey lel em mel em, ese el el eke Isak lele Jakób ab eke el yeji, Nyam ewar low nyam a ce ew es a ir ab af. ¹⁰ Abraham am eku eb a ek'in eci misigrer a inym es kikri a. Eb a, Nyam in obi bebñm in e low etñ us'r.

¹¹ Omn em, Sara ek'el itr yow ke in ec'akpo a im anym nono a yeji, otu ew iy, anke l'ucu low nyam gbe n'ony es tasi: Nyam e neny e b'ij a, li bi kok ow e low. ¹² Abraham el egn nyam eke usu toñ luw ab yeji ibñm. Gbeko omn

sosiem egn nyam na em, alaw nono otu ok okm. Etñ in ec'alaw a eny ese mílél ek'anñ afr ab af, oglog ese okij any e mirici ab af, toñ wel k'otum awlm el.

¹³ Agñ amua feñ ony omn Nyam em toñ uw. -L'otum -n'etñm ów a eke Nyam ewar el ow e low ew es a, gbeko -l'ekñ wel akpoj em toñ ow inñ el sos em eke -l'ekan wel a. Etñ -l'egn -l'eb tasi eke -l'el etu agñ, usu im esel wus af ana. † ¹⁴ Low egn eb na em, -n'am yegm kpata eke -n'am ol eb ir usu tasi ab es. ¹⁵ -Li tutrm el ec'eb a eke -l'ignñ -l'elul es a e low. Blel -li tutar ow e low ana, ke -l'otu eke -li k'ewl meny n'im em. ¹⁶ Nawre em a, usu sobo tasi a -n'am ol es, afr ec'usu a ek'anñ a. Na sosiem, Nyam es onym eke wel k'esñ'n el e Nyam. Tasi em a, li kok eb nyam l'ew wel es.

¹⁷⁻¹⁸ Omn em, Abraham oc Isak eke ki kokr egb waw on Nyam, legñ a eke Nyam erur eke k'ekñ in ec'omn a. Ow íkñ anym dad'r niné: *Isak em anake b'ow egn alaw eke b'ow elu ñ e nin a okm a.*† Etñ eke Nyam ewar ir low na ew es a yeji, Abraham egn eb eke k'oc in ec'iy ekpobi a kokr egb waw on Nyam. ¹⁹ Tasi em a, li tutr l'uw any eke Nyam ony abusu eke k'igbm egn luw em; na sosiem, Nyam owr jim onñ, etñ ow anñ ese luw em ce ow'n igb af.

† 11:5 Ékn Nuñ Ob 5.18-24. Akr 24 a, el Septant em ec'odad eke wel oc. † 11:13 Ékn Nuñ Ob 23.4. † 11:17-18 Nuñ Ob 21.12; Nuñ Ob 22.1-14.

20 Ɔmn em, Isak edɛɛ Jakɔb lele Esayu ab ɔwɔ, ɔw eke anɛ anym b'ow ow a eci.

21 Ɔmn em, Jakɔb in e luw e wanci af, edɛɛ Josef ec'ey yony a ɔwɔ. Eɛɛɛ l'ucu in e kpama a n'ony es, l'ok ɔwɔkp wus l'ignɛ Nyam nuɛɛ.

22 Ɔmn em, Josef in e sel ec'uwr em, ɛwar eke Israel ec'ey b'ow ok ɔkm Ejipt, eɛɛɛ li dad wɛl low yec'eke wɛl ki kok in eci ew ab ab a.

23 Ɔmn em, Mois ɛs lele lis ab, oc el ec'iy a eke -l'ewr ke akpl nɔnɔ a, lol es tonɔ ow ij awl nyahan. Eɛɛɛɛ onym el eke -li k'ɔb eb ebu ec'ol a ek'ew ab es.

24 Sica eke Mois agb a, ɔmn em anake l'erurm eke wɛl k'oc'r ɛsɛ Faraɔn jɔw ec'iy af a. 25 L'ɔtu ɛɛ eke li k'ij sikpl e sos em inɛ ec'eb a sɛɛɛɛ beb, kɔ l'ɛɛɛɛ l'eb eke li k'ij gbɛɛ Nyam ec'agɛ ab ab. 26 Mois uw any eke Ejipt ec'ob ɔny a agb nɔnɔ. Gbɛkɔ, ɛɛɛɛ eb wɛl ifn'ɛ ɛsɛ elɛl eke wɛl b'ow ifn Mesi ab af a, el low eke agb nɔnɔ ligbel akm Ejipt ec'ob ɔny a. Tasi em a, lɛɛɛɛ anym em eci ob ap tasi a eke li k'ɛɛɛɛ a, n'am lɛɛɛɛ.

27 Ɔmn em, Mois nɛɛɛɛɛ Ejipt eb em, eɛɛɛɛ l'urum Ejipt ec'eb ebu a ec'erm bebl a. N'inym es kikri ɛsɛ ɛɛɛɛ ek'am ɛkn Nyam a eke wɛl ɛknm ab af. 28 In ec'ɔmn ab em, n'ɔɛɛ wɛl kok Pak ec'ɛs gbɛɛɛɛ a, eɛɛɛɛ n'ɔɛɛ wɛl ibi mɛɛɛɛ eb ow eci mebl a udu masany. Ow ɔɛɛ eɛɛɛɛ afr erm ɛs a ek'ow eke k'ibi agɛ a,

itɛɛɛɛ Israel eɛɛ ec'ey eɛɛ kɛkɛɛ a abu. † 29 Ɔmn em, Israel eɛɛ ubr okij ebl a ɛsɛ wus wɛwɛ ɛɛ ow'n el af. Eɛɛ eke Ejipt eɛɛ a wewrm el ɔw eke el yeɛi k'ubr a, mij a eman el.

30 Ɔmn ab em ɛɛ, eke -l'iwar Jeriko eb a -l'elulil em sakp lɔbɛɛ a, eb a e mebn em lakp a ɛɛ ok. 31 Ɔmn em, Rahab eɛɛ ot yɔw a uwm Nyam ec'efnu ab ab, anɛɛ l'eb agɛ a eke wɛl erm im es lol em eke k'uw eb ab any a.

†

32 ɛmɛny bla lowi m'ɔtu eke mi ki dad ee? Abusu k'ow ɛrum im es eke mi k'awl kɛɛ kɛɛ kɛɛ Jedeɔn, Barak, Samson, Jɛfite, David, Samiel lele kokoba ɔb ɛsɛ ab ab ec'ɛɛɛɛɛɛ nyam nyam ec'a. 33 Agɛ amua ɔny ɔmn Nyam em eɛɛ ow em, nɔnɔ ogɛ ar eb sɛb anɛ el ec'ɛs ew em. Beb kok yec'eke el nyim nyim a eɛɛ -n'ɛɛɛ yec'a eke Nyam ɛwar el ew es a, -li b'abl sikukuma nɛny es. 34 -Li rirmn sal gbagba es, eɛɛ lab ler em ɔtum ibim el. -L'ok ɔl kɔ -n'ɛɛɛ lɛɛ. Ar ogɛ e lɛɛɛ em a, -l'ɛlu el e gbawru ij a ɔkm, -l'itr ɛru ejec'a imn jam eci. 35 Ɔyɔw ɔny ɔmn Nyam em. Ow ɔɛɛ -n'ɛɛɛ el ec'agɛ a ek'uw a, anɛɛ agɛ amua igb luw em.

Wɛl ɔnyɛ agɛ ejeci beb milɔlu el ec'ɔmn a sosiɛm kɔ -l'ɛɛɛɛ eke wɛl k'ɛlu el es. Tasi em a, -l'erur eke -li k'uw, ke -n'anɛ luw ab em, -l'igb -l'ey sel eɛɛ tasi ab

em. ³⁶ Agñ likpr egn wewr lele ñgbre em ec'or a eb. Wel awñ beb ñgbraka em etñ wel ony ok el sobel em. ³⁷ Beb ec'a, wel ibi el mebn em, oglog wel ubr el em ekpr yony suku em, oglog wel ibi el lab ler em. Beb b'ann aña ewl im ok yogñ a, sus mob eke wel gign meceb lel em oglog sican lel em, -n'onym ob kaka; wel ijr el gbre nono etñ wel kok el ów enññ nono. ³⁸ Wus ec'agn akplm eke agñ kpasu na k'ir el em. -Li b'ann aña -l'ewl -n'im -l'ok yogñ a, loj em, mafeny em, mób lokm lele wus onu em ab.

³⁹ Agñ amua feñ ony onn Nyam em; ow sosiem anake ow ij el e nuñ af e danñku nimamn a. Gbeko, low a eke ow ewar el ow e low ew es a -n'eynm, ⁴⁰ anke ow bebñm low sobo mamñ nyam eke agb nono ey feñ ec'a ew es. Etñ ow erurm eke -li k'im ton -l'ok el ec'onm a e nuñ eke si k'anm em.

12

Sos k'ow ony es gbre ij owi feñ em

¹ Agñ amua na feñ eke m'am dad el e low a am elu el ec'onm e danñku ij okm yegm ey. Ow anñ ese dedeku ligbel nyam eke ow iwr elul ey em ce af. Ow sosiem a, ey yeji s'ign low feñ eke am edññ ey eci anym imn a s'elu es, s'ign sikpl a eke wiwrm ey ab a s'owl. S'urur es erm susu em es uru a ek'ann ey

any m a. ² Seññ feñ si léer Jesu. In anake li b'onñ egn ony onm a, etñ li b'onñ onm a iy neny ign nuñ. L'egñ olikn af e luw a l'eb l'uw etñ li lerm és a ek'ann luw nene em a, anke n'am ler sos em inñ a eke wel bebñm ew'r es a; etñ sica li sig es Nyam e lidr abu af yogñ.

³ Ee, tñtar Jesu ec'elel a eke egn sikpl esel e sifn a ek'onñ in e lís a e low eb a. Ow b'ow onñ abñ em a sos k'ow onm ony es etñ sos k'ow aam ony. ⁴ Tasi em a, ony lele sikpl ab eci itarir ab em, k'iimñ ton k'okmñ luw em! ⁵ Ko ów om e sodad a eke Nyam dad ony ese in ec'ey af a, es jijaal ee? Kin odad a:

Em Jim, eke Es Kotoko
b'eny m'ñ abr,

k'oc ow e low a k'ew ow onyn!

Sos k'ow'ñ es eke li
b'eny m'ñ abr!

⁶ Tasi em a, Es Kotoko,
egñ eke li b'erur a li
b'eny m'ñ abr,

etñ li b'eny m'ñ agñ a feñ eke
li b'oc ese in ec'ey af a
abr. †

⁷ Eke am ijr gbre, ke ony e low yegm eci, anke Nyam b'ot ony ese in ec'ey af. Bogn ec'iy anake es ényam abr ab ee? ⁸ Eke Nyam ényam ony abr ese in ec'ey a pupukpañ af, ke ow anñ ese ow'n elm ony Es etñ ony elmñ ow ec'ey lokm af. ⁹ Wus af aña s'onny ey esel, -li b'eny m'ñ ey

† 12:6 Nyandre 3.11-12, Septant em ec'odad eke wel oc.

abr etj eben yeji si b'elum el. Sica ayaf si k'otum s'eluam Nyam ey Es ek'annj afr a nana, † bake s'otu s'ejn sel ee? ¹⁰ Nawre, ey esel a eci abr enym a el segn tel eci el ec'elel eke -li b'ekan ow ab em. Ko Nyam ec'a, ey e low nimamn eci li b'enym ey abr, n'onj ey s'el lala s'annj ese in af. ¹¹ Eke wel b'ob nunj am enym ey abr a, ow injnm ey sos em, sos nana ow b'owr ey es. Gbeko ow b'im legj anym em a, agj a eke wel enym abr eben a, b'annj erm es ey em etj b'ir eb nyim nyim.

¹² Ow sosiem a, sabu k'am ony, etj ony ec'akr a yeji k'ufj ony; ko atar sos es nana, ke iman anym eci ce. ¹³ Etj emeny, kokr ejagb a eke b'ow ebar a inym nyim nyim, yec'etj ke lakr obr fej k'ujm, ko ke nana l'ewl n'inym.

Èel cecè

¹⁴ Ol agj fej ab ec'erm es ey em ec'eb ir es, ke iir eb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em. Egn fej eke k'ow kokm eben a k'ow eknm Es Kotoko. ¹⁵ Ewr erm ke egn kaka k'ignm bibm eke Nyam b'onj'n a. Ony em a, egn kaka k'ew low es lokm k'eli ese likj lolo af ki njn agj nono in e lol ab ab. ¹⁶ Ke ebirir marem marem owi k'anm ony ec'aranj! K'ifan Nyam

ec'ow a ese el el eke Esayu kok ab af. In eke ob ij lofu nyam sosiem, l'ol in e sigbel a l'ij a! † ¹⁷ Okan eke ow b'ibn a, l'erur eke li k'ejn es ec'owro a, ko ow itr owl. Li kok sornj, l'ikj onj eke es k'itjn ebr, ko l'otum n'oom ow ow itjnm ebr.

¹⁸ Ony, legj na em a, owr titmn Nyam, gbeko ow anm ese ony lagnel e low any af a eke ekn legj sig em ab af. Eke -li titmn Sinayi lafeny a, yogj -l'ekn al ligbel a, ncebn ibr a, nyamgbrany a, ¹⁹ - l'iri kokr nyam ikj etj lebl nyam yeji ikj. Eke Israel eyj iri lebl na a, -ni njn Nyam eke ow ki dadm el odad ow obi ij. ²⁰ Nawre, Nyam edjn eke wel k'itjnm lafeny a abu,

etj eke egn nyam itjn abu a,
ke wel or'r mebn em
ibi'r,
eke ow el ndey kproo itjn
abu yeji, wel k'ok'r low
nyam coco a.

²¹ Low a ony ernj tonj Mois in obi yeji dad nine: «*ernj ony'm tonj sos am ufj'm.*»†

²² Gbeko ony ec'a ow elm eben, ony imm titmn Sion e lafeny a, † Nyam ek'annj owr ec'eb a, Jerusalem a ek'el afr eci ke yogj afr erm esel bubute aam kok es gbegbl a. ²³ Ony, imm titmn Nyam ec'ey krekre a eke as luku, † ke el agj a eke wel non el

† 12:9 ey Es ek'annj afr: Grek em ec'elel eke wel b'iri a el: *abh eci el es.*

† 12:16 Nunj Ob 25.29-34. † 12:21 Okm Ok 19.12-13; Ol Okn 9.19. † 12:22 Sion: Jerusalem e nin ejeci nyam ana. † 12:23 Okm Ok 4.22 em a, yogj ey krekre a el Israel nimum a. Gbeko anj Ebre e lel na em, ow el Krist eci jam us esel a fej, egn lele ow ab eke ir eb Nyam ab a.

ec'en afr a. Owr Nyam eke bi jej wus nimum e low ok a ec'any af. Imn titmn agn nyim nyim a ek'iy neny ign nuñ a. ²⁴ Õny, imn titmn Jesu eke ok in e mebl ab es ey e sayl ec'a. Nyam ecr in em òñ ey sinm owr nyam, etñ Jesu e mebl a òny mbas nònò akm Abel ec'a. †

²⁵ Sica èwr erm, ke írir Nyam eke am dad odad a e low! Eke wus af aña Mois ewar Israel eyñ, ke -l'egñm -l'irim a, -n'eyñ ow e gbre ek'anñ em a. Ey ec'a, afr etñ Nyam anñ am dad ey odad. Eke s'am dad s'ese ey e low anm em, s'úw any tasi eke li b'ow li kok ey ow e low! ²⁶ Legñ sig em a, Nyam e lebl a òñ wus ufñ. Yefenyña em ec'a, kin yec'eke n'am dad l'ew es eke li b'ow li kok: *Emeny legñ ejeci, mi b'ow m'òñ wus ufñ, etñ ow k'ow elm wus ce, kò afr yeji.* † ²⁷ Odad na eke el: *emeny legñ ejec'a*, kin ow e nyandre: mob a eke wél kok ke òtu eke k'unñ a, b'ow irm. Etñ ow b'ow òñ el a ce eke k'òtum unñ a abusu anñ segn fegñ.

²⁸ Sica ey, s'am eyñ gbrenghi usu a eke k'òtum ufñm a. Ow sosiem s'òñ Nyam bia, ke si kók in owi sewl a eke li b'erur ab em, es is em lele elum em ab. ²⁹ Tasi

em a, ey e Nyam a el al eke bi nuññ ob. †

13

Elle eke egn e low k'akpal Nyam sos em; es abal el em ec'ow om

¹ Sica ow akpl eke abu k'anñ òny em ám eruririr ese Krist em ec'agn lisijimel af. ² K'ijal etu eb e low es, anke agñ beb eb etu toñ batñ eb afr erm esel any uwm em. ³ Õkan òny lisijimel ek'anñ sobel em a e low, † ese sobel em ce òny yeji òny anññ wél ab af. Õkan el a eke wél am ònyñ milòlu a e low, ese òny ce anake we'n am ònyñ òny milòlu ab af.

⁴ Ke agñ a fegñ òny mebi ec'elum. Ke ign lel yow ab ec'es eru usu a nfaci ij owi k'éym. † Nyam b'ow jej agñ a eke b'ebirir marem marem a lele agñ a eke ebirir ke b'ij nfaci ab ab e low ok.

⁵ K'òcr os owi k'ucur any, sos em iññ òny yec'a ce ek'ònyñ a eci. Tasi em a, Nyam in obi li dad nine:

Mi k'ow mi walm m'elum'ñ
es legñ kaka,
mi k'ow m'igñm m'elum'ñ
es legñ kaka. †

⁶ Ow òñ s'òtu eke si ki dad òmn em tasi s'ese:

Es Kòtokò el em ec'abu elum
es,

mi k'úrur emññ kaka,

† 12:24 Abel:el Adam lel Ev ab ec'iy. Lisijim likpekp Kayen ibi'r. Nuñ Òb 4.8.

† 12:26 Aje 2.6, Septant em ec'odad eke wél oc. † 12:29 Èkn Ol Õkn 4.24.

† 13:3 òny lisijimel ek'anñ sobel em:èkn Ebre 10.32-34. † 13:4 Grèk em a odad

a el: ke ign lel yow ab ec'ob erur ob ab af sikpl owi k'anm. † 13:5 Ol Õkn

31.6,8; Joswe 1.5. † 13:6 Selu 118.6, Septant em ec'odad eke wél oc.

εγη kaka k'otum kokm im
low ηγη. †

7 Ωkan οny ec'anym em
ec'idr esel a eke οb οny
Nyam ec'odad a e kokoba a.
Ξkan elel a eke -l'iir eb toη ke
-l'uwr a, ke εbr el ec'omn a e
lakt a. ⁸ Ow akpl e k'uwr any
eke Jesu Krist itηnm: legη
ek'ec ab em, yefenyina lele
segη fηη ab, in ec'elel a ce li
b'anη.

9 Ki yèbr low yegm
mramra k'irmn οny. Sol
ek'el ob ij ec'a éelm agη a
eke b'elum a low legη kaka.
Eke ow el bibm e si b'εηη
Nyam em a b'οη ey s'ij λec,
ke yec'anake akpl a.

¹⁰ Ey, s'οny egb waw usu,
† etη egb waw esel a οnym
abusu eke k'ij ob eke b'anη
egb waw usu yogη ow a. Tasi
em a, el, Nyamel gbél ab em -
li bi kok juma. ¹¹ Yogn, Jwifel
ec'egb waw es ligbel a b'oc
mindey a e mebl a im ey usu
lala tasi a sikpl es οny oc
eci, etη wel b'ot mindey a ok
οkm im gben ofη. † ¹² Na
sosiem anake Jesu yeji uwm
Jerusalem, † ke n'im l'uw eb
a e saw a, yec'etη ke in e
mebl ab em, li yόyog agη e
sikpl ab es a. ¹³ Ow sosiem
a, s'ókr οkm s'imn s'εηan in
gben yogη, † s'égηη wel ijr ey
gbre nenyembri nyam a εse
in ec'ab af. ¹⁴ Wus af aηa,
s'ir eb nyam eke k'ow anm

segη fηη ab em, gbekο ey, eb
a eke b'ow anη legη anym
em a s'am οl es. † ¹⁵ Eke
ow el εben a, ow akpl eke
legηni nyam nyam fηη, si
k'εcr Jesu em s'οη ey e kòklm
fηη uyū im Nyam ec'any af.
Na anake el ey ec'egb eke
s'am waw a. Εε, ke ey e neny
em e bia fηη eke b'ow anη
ey οkm a, οη in e nin a agb.
¹⁶ Gbekο k'ijal es eke ki kokr
low mamn ke cécr yec'a eke
οnyn a, aηke amua anake el
segb waw eke b'akpl Nyam
sos em a.

¹⁷ Εlumn οny ec'idr esel a
ke isr es el ec'any af. -N'am
εw οny nyamn af aηke ow
it eke -li k'awl οny ec'ow -
l'ok Nyam. Ow sosiem a, eke
b'elum el, -li b'ow -li kok el
e juma a sos em inη em. Eke
ow elm εben, -li b'ow -li kok
juma a abr eny em etη k'ow
εηnmn low kaka.

¹⁸ Nοηan Nyam οηη ey. Ey
s'uw any tasi eke si k'eknm
low eke k'οη s'okr ey sosi ów
af. Tasi em a, segη fηη si
b'ol low senyn senyn e kok
es. ¹⁹ M'am ibrm οny atrm
em, ηοηan eke mi k'εwl fafa
m'ow οny ec'araηη.

*Nyam ηοηη lele εσηη es
abal el ab*

²⁰ Nyam anake b'οη ey
erm es ey a. L'igbm ey Es
Kòtòkò Jesu ek'el mæceb οsu
es ligbel a luw em. Etη in
e mebl a ec'egb waw a οη

† **13:10** Aηa, afr ec'egb waw usu lala tasi a e low, yogη a eke Krist ey a; êkn
Ebre 9.11-14; 23-26; 10.19-21. † **13:11** Bèbm Ob Ap 16.27; Awl 19.3. † **13:12**
Jan 19.17-20. † **13:13** *gben yogη*: Jwifel amua eke wel non lel na am awη a
ec'a, Jesu e jam us a ibrm eke wel k'igη eb ir sig a elu es ke wel êkn Krist ab
ec'eb ir owr a. † **13:14** Êkn Ebre 11.13-16.

ey sinm nyam ek'onym uwr.
²¹ Ke Nyam na seḡḡ feḡ ńḡ
 ɔny ɔtur kókr low mamn,
 kókr yec'a eke li b'erur a!
 Ke l'écr Jesu Krist em li kok
 ey em, low yec'eke b'aw'r
 a! In ec'el anygbel seḡḡ feḡ!
 Amen!

²² Agḡ lisijimel, m'am dad
 ɔny eke k'irir erm ew em, sos
 es atr e sodad amua. Tasi em
 a, lel a eke mi non a ɔfum
 nono. ²³ Sica kin amani
 nyam: ey lisijim Timote anḡ
 sobel em ey ɔkm. Eke l'ow
 fafa, in yony si b'ow s'ow
 s'ekn ɔny.

²⁴ Eshnin ɔny ec'idr esel a
 feḡ lele Nyam ec'agḡ lala ab
 ab. Itali ec'agḡ a ek'anḡ aḡa
 a yeji am esḡḡ ɔny. ²⁵ Ke
 Nyam édḡ ɔny feḡ ɔwrɔ!

Jak e lel ek'awñ Ów ek'it eke wel k'uw any

Bwo el Jak ee? L'el ey Es Kótoko Jesu lisijim (Matie 13.55, Mark 6.3, Galat 1.19, 1 Korént 15.7). L'el Jerusalem e Nyamel a ec'idr esel ab em e nyam (Ob Kok 15.13-21, Galat 2.9). Jak non lel na awñ Israel ec'eb lew yony a, gbeko ow elm Amani Sig em ec'eb lew yony a. Aña ow el Jwifel a ek'itññ erm em el Jesu eci, ke gbre ijr a sosiem aññ Palestin ok okm omu es im ir susu ejec'a oglog, Krist eci jam us esel feñ ek'el Nyamel ek'usr Israel ek'el Nyam ec'agñ a usu a. Jak ec'a, agñ amua anake el Nyam ec'agñ tasi a. In e lel ab em, n'am dad wel eke wel k'usr erm gbre ij em, wel el esewru, wel is es ke wel kok low ese elel eke omñ b'erur ab af. N'am ewar egbrenñbi eke k'ocm el ec'os a ewrm sos ow af etñ n'am atr ogboru sos es.

Nuñ krekre ab em, Jak am elu in e lel ab em ec'ow a eke li b'ow li dad a e low okm. Nuñ yony em a, n'am dad agñ lisijimel a eke k'ew sos erm, yec'etñ ke -li k'usrmn egbrenñbi sos -l'akamn ogboru. Ko tasi em ow it eke -li k'elum ogboru abu anke -l'el agñ eke eg-

brenñbi a b'eb el ec'abu em ec'ob feñ. Nuñ 3.1 toñ nuñ 4.12 em a, Jak am dad agñ a eke b'ocr el sosi esewru, ke am erur eke ki yegm agñ ejec'a Nyam odad a, aru sos ew lele ow es atar ab egh es, ke ew erm sodad eke -li b'ow -li dad ab af. Nuñ 4.13 toñ nuñ 5.6 em a, n'am ewar egbrenñbi eke k'ew erm sos ew lele enyembri yony yony owi ab e lis.

Lel a ec'uwr em a, n'am okn wel eke wel k'inym es kikri gbre ijr em, ke wel ñññ Nyam agñ a ek'anñ sos es ow em a lele olu ab eci.

Esññ

¹ Em Jak, Nyam lele Es Kótoko Jesu Krist ab e juma kok es, m'am esññ ony feñ ek'eel eb lew yony a † eke omu es wus na nimum af a.

Gbre em ec'omñ ony lele sewr ab

² Krist em ec'agñ lisijimel, eke b'obar gbre, es abur akpasu akpasu a, ke sos em ññ ony, añññ ehe em, ³ anke ese elel eke ony yeji uwr any ab af, eke ony eci Nyam ec'omñ a eke onyn a b'akm ebn ekn es a, ow b'onñ ony erm susu inymn es kikri. ⁴ Inymn es kikri krekn low low feñ em, yec'etñ ke ony e low kok feñ em ñññ ñññ ñññ nuñ, ke k'onymn low kaka feñ ec'es abur. ⁵ Ko eke ony em ec'egñ nyam onym sewr

† 1:1 *Eb lew yony:* Jak am non lel awñ Jwifel feñ ek'el Krist e jam us esel krekre ek'anñ Palestin ok okm omu es im aññ susu ejec'a, oglog Krist eci jam us esel feñ ek'el Nyamel ek'usr Israel, ek'el Nyam ec'agñ a usu.

eke k'uw elel eke li ki kokr ke n'inym es kikri ebm ekn owi em a, l'ibrm Nyam, ke ow yégm'n, anke Nyam el erm mamnu ek'óom egn ob kaka nkpes em. ⁶ Gbeko ow akpl ke l'ibrm omn em, ke bebar k'ánm em. Egn eke bi bebar a, anj ese okij e mra eke lef b'onny didm es ab af. ⁷⁻⁸ Egn ikj na kí tutr eke Es Kotoke b'ow on'n yec'a eke n'am ibrm a, anke l'el egn eke ucum low nyam onym es ke bi cecm any in ec'es an em.

Gbor lele ob ony ab

⁹ Ke Krist eci jam us es ek'onym ob a ntotj ok eke Nyam ony igbl'l ogn a sosiem. † ¹⁰ Ke Krist eci jam us es ek'onny ob a, yeji sos em ign eke Nyam ony is'r es a sosiem. † Ow it eke li k'uw any eke in ec'ob ony a elm low kaka wus af anj, etj in obi b'ow ec es'elel eke suw mamn b'uw es kpab ey wus ab af. ¹¹ Ese elel eke ligbn b'afj onyn suw, ke bi wewr in e dodo ab es, ke suw eci sakpl a b'irm a, eben nenyembri nyam gbrenjbi yeji b'ow uw dign in e sijuma ok es.

Ebm ekn lele meju ab

¹² Ehe el egn eke b'inym es kikri ebm ekn owi em a eci. Eke n'inym es kikri a

sosiem Nyam b'ow on'n sel a † eke l'ewar agj ek'erur ir a. ¹³ Eke meju ow egn em a, ke li kí dad li k'ese: «Nyam anake eju'm a», anke Nyam meju owi anm in em. Ow sosiem l'éjum egn kaka. ¹⁴ Sica eke egn ey meju owi em, ke in obi in obi ec'ow tutr enj anake on'n l'ogn meba. ¹⁵ Etj emeny ow tutr enj eke b'anj egn em ow a, b'is egn sikpl. Etj ca eke sikpl a b'agb afjn es a, ow b'ism egn luw ab. ¹⁶ Erur em ec'agn lisijimel, k'éjurir ony sosi: ¹⁷ sob ap amamn fej b'anj Nyam ogn ow; Nyam ek'el usuayl eci kok es a ogn ow b'anj ow; in em low itjn kaka anm; n'am titjnm ese usuayl lele ncebn ab af. ¹⁸ In obi l'erur, etj n'on ey sel in ec'odad ebl nawre ab em, yec'etj ke s'el mob mob fej eke li kok anj owr a e krekre.

Egn Nyam ec'odad eb ke an es af

¹⁹ Erur em ec'agn lisi-jimel, sica egn nyam nyam fej ign loru es iri low ok es sos em, nófr odad ke k'éblm erm fafa, ²⁰ anke erm bebl b'onj egn am kokm low ek'el nenyembri nyam Nyam ec'any af. ²¹ Na sosiem, ign low njn fej eke bi njn ony

† **1:9** *Nyam ony igbl'l ogn*: Krist eci jam us es eke bi kok Nyam juma tasi a, it ek'uw any eke, eke l'el gboru wus af anj yeji, ke Nyam anake sosum oc'r a; afr ow b'ow on'n ob ony ek'el in ec'ehe. Ekan 4.10; Efes 2.6-7. † **1:10** *Nyam ony is'r es*: ow it eke gbrenjbi k'uw any eke, wus af anj in ec'ob ony a b'ow ec. Eke l'uw na any a, ke afr li b'ow n'enj ehe, ek'el in ec'ob ony tasi. † **1:12** *Grék em a sel a ke sel enj e tufe*: ow el any eb e meny ewr, ek'el ebm ekn eke wel b'akm es ec'ob ap eke wel b'enj.

ec'es an a elul es, ke ébr erm es ey em, Nyam ec'odad eke wél dad ony ek'otu eke k'eb ony ec'abñ elu es a.

²² K'èjurir ony sosi ki dadr k'esre: «S'írir Nyam ec'odad a ce»; kò kòkr ese el el eke irir ab af. ²³ Kò egn ek'am iri odad a ke ósum a, anñ ese egn ek'am ekan in sosi akroñño em el el eke n'anññ, ²⁴ ke ca li b'onny any l'oc es ke kpekñ li b'ijl el el eke n'anññ ab es a. ²⁵ Kò egn eke b'ew ol sobo a eke b'onñ egn el lewi a † erm, ke b'ucu ony es, ke ám dadm esme: «m'íri ce», ke b'ew erm af kok a, b'ow eññ Nyam ec'owro in ec'ów kok em.

²⁶ Eke egn bi tutr eke l'el Nyam nuñ ign es, etñ l'éwm erm in ec'odad dad em a, n'am ejur in sosi, etñ in e Nyam nuñ ign a el ofr ofr. ²⁷ Kin yeci ek'el Nyam nuñ ign nawre tasi Nyam ey Es ec'any af a: ke éw uwiññel lele eñnyow ek'anñ gbre em a e low erm, ke ósu sos wus na e sikpl owi em.

2

Agñ es jej

¹ Agñ lisijimel, ony ek'onyn omñ ey Es Kotoko Jesu Krist anygbel Es em a, ki jejñ agñ es. ² S'óc low nyam si bebmn: eke gbrenñbi nyam ok gbad mamn, elu sika kpatrowa, etñ ow ey ony e luku as ec'araññ, etñ gboru

nyam yeji ew mob esñ sos ow ey ony ec'araññ, ³ b'ow onyn gbrenñbi a ec'elum ligbel etñ b'ow onñ in li sig es any esel ec'usu a. Etñ sica b'ow dadr gboru a esre: «ñ, inym es afr, oglog sig es wus.» ⁴ Eke ow el ebeñ, ke ow elm agñ am jejñ es ab ee? Ow elm ów tutr eññ ana ee?

⁵ Ìgnñ loru es, erur em ec'agñ lisijimel: Nyam sósum wus na ec'ogboru a ot yec'etñ ke -l'el omñ em ec'egbrenñbi, ke -l'ij gbrenñbi usu a eke l'ewar agñ ek'erur ir a ec'aja. ⁶ Bla sosiem, bi kokr gboru sos keskes ee? Kò ow elm egbrenñbi anake b'ijñ ony gbre ke b'ot im ony jej ok usu ab ee? ⁷ Kò ow elm el anake -li b'ifñ nin mamn na ek'ijñ ab ee?

⁸ Kin Nyam Lel ec'odad eke am dad: *B'ow erur egn kaka feñ ese ñ obi af.*† Na, Nyam e gbrenñbi usu a ec'ol gbél ana. Eke b'elumñ ol na a, ke ek'ow akpl a. ⁹ Eke ony ec'ów kok em bi jejñ agñ es, ke sikpl anake am kokr a, etñ ol b'ow ob ony low. ¹⁰ Eke egn b'osu ol a, etñ l'ob nyam es a, ke l'ob ol a feñ es ñ. ¹¹ Etñ egn a eke dad nine: *k'íjm nfaci a*, in ce li dad eke: k'íbm egn. † Na sosiem a, eke íjm nfaci etñ ibi egn a, ke eluam ol a ana. ¹² Dàdr ke kókr ów amamn ese agñ eke el yeji wél b'ow jej el ec'ów

† 1:25 ol sobo a eke b'onñ egn el lewi a: ke Nyam ec'odad a nimum ana. Etñ ek'egñ b'elum Nyam ec'odad a, ke n'anm sikpl kok owi em ij. † 2:8 Ob Ap 19.18. † 2:11 Okm Ok 20.13-14; Ol Okn 5.17-18. † 2:12 Bèbmn 1.25 ab ab.

ok ol eke b'ɔŋ eɣŋ el lewi †
ec'ab af. ¹³ Eɣŋ eke ɔnym
sɔrŋ iŋŋ a, in yeji Nyam k'ow
iŋŋm'n sɔrŋ aŋke sɔrŋ iŋŋ
akpl akm jej ok. †

ɔmn lele juma kok ab

¹⁴ Lisijimel, eke eɣŋ bi dad
ese: «M'ɔny ɔmn», etŋ n'am
kokm ow e low a, ke ɔmn na
b'ow eb elu'l es ee? ¹⁵ Etŋ
eke eɣŋ lisijim oglog lisijow
nyam ɔnym ob sos ew lele
ob ij ab, ¹⁶ etŋ ɔny em ec'egŋ
nyam dad el nine: «Imn erm
es ey em, ɔgbur al, lok iy
ɔny!», eke ɔmn el yec'eke
akpl sos megl ec'a, ke na bla
ow b'ow eel el ee? ¹⁷ Eɣen
nenyembri nyam, ɔmn yeji,
eke l'elum in e low kok ɔkm
a, ke l'uw ŋ.

¹⁸ Kin ow eke wel ɔtu eke
ki dad eɣŋ na! «Ŋ ɔny ɔmn
kɔ em, wel b'ekn em e juma
kok a. Yeɣm im ŋ ec'ɔmn
a eke juma kok anm em a;
etŋ em, m'ow mi yeɣm'ŋ
em ec'ɔmn a juma kok em.
¹⁹ Ŋ yeji ub nawre eke Nyam
nyam coco anŋ. Ow akpl!
Abŋ enŋ yeji b'ub'r nawre
etŋ ernŋ b'ɔny el -l'ufŋ.»

²⁰ Nyamb eɣŋ, kɔ uwm any
eke ɔmn eke juma kok anm
em a el ɔfr ɔfr ee? ²¹ Kɔ
Nyam ocm ey lagŋ Abraham
eɣŋ nyim nyim in e juma
kok em, eke l'oc in ec'iy
Isak n'im eke li ki kok eɣb
waw ab ee? † ²² Ekn eke
ɔmn lele juma ab b'okr af
juma kok em, aŋke Abra-
ham, in e juma kok a anake

ɔŋ in ec'ɔmn a el ɔmn tasi
a. ²³ Eɣen Nyam Lel ec'odad
eke dad a iy nenŋ: *Abraham
ɔny ɔmn Nyam em, ow ɔŋ
Nyam oc'r ese eɣŋ nyim nyim
af, etŋ esŋ'n Nyam e lawl.*†

²⁴ Sica ekan eke Nyam b'oc
eɣŋ eɣŋ nyim nyim in e juma
kok em, kɔ ow elm ɔmn sɔny
coco eke n'ɔny a sosiem.

²⁵ Eɣen ow ecr Rahab
facyow a ec'a yeji. Nyam
oc'r eɣŋ nyim nyim, leɣŋ eke
l'eb Ebre eyŋ a eke wel erm
ow es lol em eke k'ekn eb a,
† ke l'elum wel abu wel eb
ejagb ejeci im a. Low na el
juma ek'in ec'ɔmn a ɔŋ'n li
kok. ²⁶ Tasi em a, ese elel
eke sos megl eke sel anm em
a el ob ek'uw ab af a, eɣen
nenyembri nyam, ɔmn yeji,
eke juma kok anm em a, l'el
ob ek'uw.

3

Neny lele anm ab

¹ Em lisijimel, k'erurir
ek'agŋ nɔnɔ ɔny em k'el low
yeɣm esel. Uwr any eke ey
low yeɣm esel, wel b'ow jej
ey ec'ow ok tuɔtuɔ akm agŋ
feŋ ec'a. ² Ey, ow nɔnɔ em
a si b'irm. Ek'egŋ iram in
ec'odad ebl em, ke l'el eɣŋ
tasi ek'ɔtu eke k'osu in e
sos. ³ Si b'oc lowili s'ucu
meb s'elu gbanɔ nenym eke
li k'elum ey; etŋ lowili ab
em ce, si bi nyimn gbanɔ a
nimum. ⁴ Etŋ mijetŋ ek'agb
bɔbɔ yeji, lef e lec a b'ɔny
didm es; nyimn ob likekli a
ce eke nyimn es a b'ɔny es

† 2:13 sɔrŋ iŋŋ akpl akm jej ok: Ekan Matie 5.7.

† 2:21 Ekn Nunŋ ɔb 22.9.

† 2:23 Nunŋ ɔb 15.6. † 2:25 Ekn Josue 2:1-25.

a, anake b'oc im'n yogη eke l'erur a. ⁵ Neny yeji eben. Anm el sos megl ec'ob likekli nyam eke bi dad ów egbel.

Al mbēbl yeji b'etul akp ligbel. ⁶ Anm anη ese al af. Anm ek'anη ey e sos megl em a, el low ηuη kok feη ec'ob eke bi ηuηη eγη ec'owr anη ec'ów feη. Eη low ηuη feη eke wēl bi dad a b'anη gbre ij usu ow. ⁷ Eγη otu eke ki yeγm mindey feη low elum'n: ot o, mindey eke b'eri es lok lok o, lele otu ab; eγη otu ek'akm el es. ⁸ Kō eγη kaka otum eke k'akm anm es; l'el ob ηuη ek'eγη k'otum onym es inyam es tiη seγη feη, l'el sekp ηuη eke b'ibi eγη. ⁹ Si b'oc anm em s'elu ey Es Kōtōkō Nyam, ey Es bia. Eη anm ab em ce, si b'ofn aγη eke Nyam kok ot'r es a. ¹⁰ Low mamn eci sodad lele ofn ab b'anη neny nyam ab em ce ok okm. Lisijimel, ow k'él eben! ¹¹ Mij nuη kaka anm eke in em mij mamn lele mij ηuη ab b'anη am ok okm. ¹² Kō likη nyam otu eke k'osu likη ejeci ec'ey ee? Kō okij em eγη b'eηη mij mamn eγη ee?

Sewr eke b'anη Nyam oγη ow

¹³ Kō ony em a eγη nyam anη ek'el sewru, nuη em ony es ee? Ke l'élu in ec'es an mamn a okm, sewr lele frōtō el ab ec'ów kok em. ¹⁴ Kō ek'onny ec'erm em nyamneyr ηuη lele ηkre ec'abη ab anη

a, k'ewr sos eke onyn sewr, k'onyn low nawre k'itηnin. ¹⁵ Sewr akpasu na anm afr Nyam oγη ówm; ow el wus na eci, ek'el aγη em eci, ke el agn eci. ¹⁶ Tasi em a, yogη eke nyamneyr lele ηkre ec'abη ab anη a, neny af okr anm, eη ów eηuη feη b'anη yogη. ¹⁷ Afr eci sewr a el sewr mamn eke b'is erm es ey, onym low lec em, ke b'onny aγη okr af erm es ey em. N'onny aγη e sotη ikη eη li b'elu low kok mamn okm. In l'elm enyembri yony yony es, n'anm ogog nyam. ¹⁸ Aγη eke bi kok low feη erm es ey em a, b'ewl erm es ey el em, eη ow ec'ey eke wēl b'ow a el es an mamn.

4

Òcr η sosi otη Nyam ke akm agn es

¹ Bogη ów esu lele mum oγη ab b'anη ow ony em ee? Kō ow elm ony ec'erm em eci sow tutr eηuη ec'erur em ow b'anη ow ee? ² B'ewr ob ek'elm ony ec'a nyamn af eη eηnmn; ob ek'elm ony ec'a b'aw ony, eη otumη eηnmn, ow b'otη ony eel aγη ibiu. B'esur ów oγηη mum, eη yec'ek'am ewr nyamn a, k'ow eηnmn, anke íbramn Nyam. ³ Eη eke b'íbrmn yeji eηnmn anke úwmn ibrm. Ony e tutr a b'el tutr ηuη; yec'eke b'íbrmn a, ony e lis ec'erur e kok eci. ⁴ Enyembri yony yony esel, † kō uwmn

† 4:4 Enyembri yony yony eselodad na Grēk em a: *afacu*; ow el eγη ek'íγηη Nyam sotη coco nuη, ke b'íγη ob ejeci ek'elm Nyam yej'a nuη; Matie 6:24.

any eke, eke eel wus na e lawl, ke eel Nyam ec'efnu ee? Egn eke b'erur eke k'el wus na e lawl a, el Nyam ec'ifnu. ⁵ Kì tutar eke ow el ofr ofr ce Nyam Lel am dad eke Nyam b'ogñ uwerñ abñ a eke l'elu ey em a eci. ⁶ Eben yeji emeny Nyam elu in ec'erm mamñ òkm etñ n'òñ ey abusu ek'agb akm low feñ, añke Nyam Lel dad nine: *Nyam b'owr agñ eke b'ew sos a abr; etñ li b'elu in ec'erm mamñ òkm agñ eke b'is es a e lís.*†

⁷ Ca gbè òcar òny sosi òññ Nyam, ògññ agñ ar; etñ li b'ow l'uru l'egb òny es. ⁸ Èrir owr titmñ Nyam, etñ li b'ow l'eri l'ow li titm òny. Sikpl esel, yoyogr sabu ñgbronñ sikpl em; òny eke bi cecmñ any a, àyalil òny e merem a! ⁹ Low dúdu òny, ìkññ òññ, àñññ sòrñ em; ke òny e miyer ifi ítññ el òññ ìkñ, ke òny e sos em ìññ él sos es ow. ¹⁰ Ìsr es Ès Kòtòkò ec'any af, etñ li b'ow n'òny l'igbl òny ogñ.

Kí jejm egn kaka feñ e low okm

¹¹ Agñ lisijimel, kì dadr ów enññ k'okarir af; egn eke bi dad low ñññ ok lisijim af, oglog b'òb'r low kpəkñ a, bi dad ol ec'ów enññ, etñ b'òb ol low. Ek'am jej ol e low ok ke elm egn eke b'elum ol, kò in e jej ok es anake am el a. ¹² Nyam sony ce eke b'òñ ol a, in ce l'el Jej Ok Ès; in sony coco l'òtu eke li k'eb l'elu es

ke l'ibi yeji. Ñ eke am dad egn kaka feñ e low ñññ a, ayaf b'ocr ñññ sosi ee?

K'èw sos

¹³ Sica èwr erm, òny eke bi dadr esre: «Yefenyina, ow k'òdm efi, si b'ow s'im eb na em s'ij lakpo nyam, s'ól an s'èññ os.» ¹⁴ Uwmñ òny ec'efi ec'owr anñ a ec'elèl eke b'ow ecr ab any! Òny anññ esè jru eke b'ey, ke kpəkñ b'oc es ab af. ¹⁵ Kin elèl eke otur eke ki dadr a: «Eke Ès Kòtòkò egn etñ s'anñ owr a, si b'ow si kok ów a eke s'am aw s'eb a.» ¹⁶ Ow eke ki kokr a anñ, etñ am ewr sos, òbr nenyem. Sos ew akpasu na akplm. ¹⁷ Na sosiem a, ek'egñ uw low mamñ any eke ki kok etñ li kokm a, li kok sikpl.

5

Egbrenḡbi ec'ewar

¹ Sica egbrenḡbi, ìgññ loru es. Low dúdu òny, ìkññ òññ gbre a eke b'ow owr òny a sosiem! ² Òny ec'ob òny a ugn es, etñ sisñ ij òny ec'ob sos ew a. ³ Òny e sika lele òny e jete ab ab ok adagra; adagra ìkñ na b'ow ij òny e danku etñ b'ow ñññ òny e sos megl a esè al af. Kò uwmñ any eke segn uwr, etñ am asr òny ec'ob òny luku ee? ⁴ Egnmñ eke ki sogr òny e sògm juma kok esel a labm. Ìgññ loru es irir dedeku eke -n'am òñ òny a: juma esel eke b'ub òny ec'egb a eci òññ ìkñ a, Ès Kòtòkò ek'el afr lele

† 4:6 Nyandre 3.34; 1 Pier 5.5.

wus ab ec'ar es ligbel a iri.
 5 Anññ wus na ijr eb, kokr
 ów ek'erurir. Etn esε mindey
 af ijr mob agbr, iir sinon ony
 e luw e lægn eci. 6 Agñ eke
 kokm low ñññ kaka a, ÷br el
 low, -li dogñnm sos etñ ibir
 el.

Gbre ij em eci low eku

7 Na sosisem agñ lisijimel,
 ùsurir erm tonj bake Es
 Kótókó ów. Esε elel eke
 egb ewl es b'eku tonj nyam
 krεkrε lele es abal el ab
 b'ar, yec'etñ ke l'úb egbey
 amamn a, ony yeji ékur
 eben. 8 Ony yeji ùsurir
 erm, inymn es kikri anke Es
 Kótókó eci mowrer a titm.

9 Agñ lisijimel, k'èbal erm
 k'okarir af, yec'etñ ke Nyam
 kí jejm ony e low okm. Jεj
 ok es a ow inym es lisany.
 10 Agñ lisijimel, ÷kan kokoba
 ÷b esel eke dad odad Es
 Kótókó e nin em a e gbre
 ek'ij erm susu em a, ke ony
 yeji kókr eben. 11 Si b'aw
 el eke Nyam edñ el ÷wró, el
 ec'erm susu a sosisem. Irir
 elel eke Job ij gbre erm susu
 em, ke ow e nuñ edñ em a Es
 Kótókó Nyam edñ'n ÷wró a.
 Nawre, Es Kótókó Nyam ony
 agñ e sörñ ikñ, etñ li bi kok
 wεl low mamn.

12 Sica agñ lisijimel, ów
 a feñ e mi dad ony a e
 nyam ek'onny any el: ke ony
 eci "εε" él "εε" ke ony eci
 "ñññ" él "ñññ"; kó k'òcr
 afr lele wus ab e nin em,
 oglog akunda ejec'em k'ijal
 k'okr ony sosi af, yec'etñ ke
 k'éymn Nyam e jεj ok ab em.

Gbre ij em e Nyam ñññ

13 Sica ek'onny em ec'egñ
 nyam anñ gbre em a, ni
 ñññ Nyam. Etn ek'onny em
 ec'egñ nyam anñ sos em inñ
 em a, l'égn ej li kóklm Nyam.

14 Ek'onny em ec'egñ nyam
 anñ ÷l em, l'ésñ Nyamel
 em ec'agñ ekpek a, ke wεl
 ñññ Nyam ÷ñ'n, ók'r mun
 nuñ Es Kótókó e nin em.

15 ÷mn em eci ñññ ikñ na
 b'ow eb ÷lu a elu es ewlm'n;
 Es Kótókó b'ow ony igbl'l
 ogn, etñ eke li kok sikpl yeji,
 ow b'ow oc ap'r. 16 Egññ
 ony e sikpl ebr ony ÷fr
 em, ke ñññan Nyam ÷ñanin,
 yec'etñ ke éwal. Neny nyam
 es e ñññ mamn a b'onny
 læc ñññ.

17 Kokoba ÷b es
 Eli yeji, egñ esε ey af. Ni
 ñññ Nyam tuçtuç in ec'erm
 feñ em eke nyam k'ánm, etñ
 wus ab af nyam anm tonj
 ow ij akpo nyahan lele likpr
 ab. 18 Etn emeny ni ñññ
 Nyam, etñ nyam an ÷ñ egb
 çsu. 19 Agñ lisijimel, ek'onny
 em ec'egñ nyam irm low
 nawre ec'ejagb af, etñ ony
 em ec'egñ nyam oc ow'r a,
 20 ÷kan low na: egñ eke b'ow
 ony sikpl es nyam oc es ejagb
 ñññ af a, b'ow eb sikpl es a
 ec'abñ a elu es luw em; etñ
 sikpl ñññ a eke egñ a kok a
 b'ow ony oc ap.

Pier e lel krēkrē ek'awŋ Ów ek'it eke wēl k'uw any

Bwo el Pier ee? Pier el Jesu ec'erm esel lew yony a eke sōsum ot ab em ec'anymu. Pier, Grek em a nin, etŋ ow e nyandre el "Lob". Jesu in obi ōŋ'n nin na. Ebre em e nin e l'ij a el Simō. Pier el Galile wus af ec'egŋ; in e baŋn a el Betsayida (Jan 1.43). In lele lisijim Andre ab, Galile ec'okij ab em -li b'ok muw. Gbēkō eke Jesu esŋ el a, -l'igŋ muw ok a -l'elu es etŋ -l'us ow jam. Sica eke Jesu uyu afr a, Pier ōb in ec'Amani Mamn a e kokoba Jerusalem, Jude wus ab af lele Samari wus ab af ab. N'im toŋ l'ok Rom; yogŋ anake wēl ew'r olikŋ af ke l'uw a.

Lel na em, Pier am dad eke Silven eke emeny wēl b'esŋ Silas a anake in el in eci lel nōn es a (5.12). Pier nōn lel na "Babilōn" (5.13). Ke Rom ana. Ni nōn lel a n'am awŋ agŋ a feŋ eke ōny ōmn Krist em, ke ōmu es wus a eke yefenyina wēl b'esŋ Turki a ec'eb eb ab em a (1.1).

Ke legŋ na em a, ōmn esel a ek'anŋ yogŋ a ōbr gbre ijr. Ow sosiem anake Pier nōn lel na awŋ el eke k'atr el sos es, gbre ijr a eke -l'obar

a sosiem a. Nuŋ 1.2-12 em a, n'am ōkn wēl eke Nyam b'ow eb elu el es etŋ ow ew el aja ligbel nyam es afr. Legŋ es abal el em a eke Jesu b'ow ewl ow a anake -li b'ow -n'ēŋn aja na a. Ow sosiem n'am dad wēl eke wēl k'ony ōmn, ke wēl inym es kikri es abur feŋ ec'any af.

Nuŋ 1.13 toŋ nuŋ 2.10 em a, Pier am ōkn el eke Nyam in ibrm eke wē'n ki kok sayl owi. Nuŋ 2.11 toŋ nuŋ 5.19 em a, n'am ibrm eke wēl k'ony es an mamn agŋ a ek'onym ōmn a ec'araŋn lele wēl ōfr em ab. N'am ibrm eke wēl k'eb Krist eke kokm low ōbr kaka, ke eben yeji wēl ijr gbre a e lakr a.

Lel a ec'uwŋ em a (5.1-14), n'am ōm ōmn esel a lele idr esel ab ab ów.

Esŋn

¹ Em Pier, Jesu Krist ec'erm es, em anake m'am awŋ agŋ a eke Nyam sōsum ot a lel na a, el a eke ōmu es, † ke am ir eb ese etu agŋ af, Pōŋ, Galasi, Kapadōs, Azi lele Bitini wus ab af a. ² Nyam Es, ikŋ anym sōsum ot ōny ese eel eke li bebŋm l'ew es ab af. L'ecŋ in ec'Abŋ ab em li kok ōny eel agŋ lala, yec'etŋ ke élumn Jesu Krist, ke in eci mebl a áyal ōny. † Ke Nyam ec'owŋ a lel erm es ey ab ab ény bobn ōny.

† 1:1 el a eke ōmu es: legŋ ab em odad ebl a ek'anŋ Grek eci silel ejec'em a, bi yegm Jwifel ek'irm Palestín wus af a. Kō aŋa ec'a odad ebl na el Krist e jam us esel ek'ōmu es wus nimum af a eci. (Bèbmn Jak 1.1 lel ow ec'akr otar ab ab.)

† 1:2 Èkn Ōkm Ok 24.3-8; Ob Ap 16.14-15; Ebre 9.22.

Si kóklmn Nyam ek'ecr Jesu Krist em elu sel eñh òkm
a

³ Si kóklmn Nyam, ey Es Kòtòkò Jesu Krist ec'Es! In eci sòrh ikh ligbèl ab em, n'òh wèl ewr ey em Jesu Krist eci luw em ek'annh igb a sòsiem. Nene em anake s'am òmn low a eke b'òh ey s'annh owr a, ⁴ etì s'òtu eke sos em iñh em, si k'eku aja a eke Nyam ew es in ec'agh ec'a. Aja a, l'oc l'ew òny es afr, yogh a eke ow k'òtum uñm, ikpim, iram a. ⁵ Etì òny obi a, eke ubr nawre a sòsiem, Nyam ek'òny abusu a b'òsu òny, òny e sòg eci. Sel eñh ikh na, wèl b'ow uw'r any segh es abal el em a.

⁶ Na sòsiem sos em iñh iy òny em gbòh, ek'ow it eke yefenyina em ses babur akpasu akpasu a k'owr òny sos es segh tel eci yeji. ⁷ Ses babur amua b'elum òny ec'òmn e sakpl a abu ey òkm. Sika òtu eke k'un, eben yeji wèl b'oc elu'l alm, wèl èkn eke l'el can. Òny ec'òmn a ec'a yeji eben. L'il an l'akm sika, gbekò in yeji li b'ecr ebm èkn em. Na sòsiem anake, legh a eke Jesu Krist b'ow ey òkm a, b'ow eñh es susm, kòklm lel anygbèl ab òny ec'òmn a e sakpl a sòsiem a. ⁸ Òny, Jesu èknmn in etì eben yeji b'erurir ir. Òny, èknmn in caca em a etì eben yeji b'òny òmn in em. Na sòsiem anake sos em iñh ligbèliy òny em a, sos em iñh ligbèl eke wèl k'òtum dadm

ow e low. ⁹ Sos em iñh ikh na òny anke wèl sòg òny. Na el ob ap a eke b'eñh eke ubr Jesu nawre a sòsiem.

¹⁰ Sel eñh ikh na, kokoba òb esel òl es etì tutr in e lís e low. -L'ikh anym -li dad ob ap a eke b'ow eñh a e low. ¹¹ Krist ec'Abh a anh el em, etì ikh anym ewar Krist eci gbre feñh eke b'ow ij a lel ow ec'anygbèl eke b'ow igñ ab ab. † Kokoba òb esel a òl eke k'uw legh ab af eke ów amua k'ey a, lel ow ec'elel eke ow k'owr ab ab any. ¹² Etì Nyam yegm el eke: odad a eke w'e'n am òb ow e kokoba a, ow'n elm wèl eci, kò òny eci. Sica, agñ a ek'am òb Amani Mamn a eci kokoba a, cec òny odad a Abh Lala a ek'annh afr ow a ec'abusu em. Etì odad na, afr erm esel el obi yeji erur eke k'epi meny es em.

Lala em ec'es an

¹³ Ow sòsiem, bèbm sos low kok eci ke àñh any owr. Òcr òny eci low òmn a nimum elul bibm a eke b'ow eñh ab em, legh a eke Jesu Krist b'ow ey òkm a. ¹⁴ Èlumn Nyam ke kí kokmn legh sig em ec'òny ec'ów aw a ek'annh òny em, gbuñ ke uwr Krist any a e low. ¹⁵ Èel lala òny ec'es an nimum em, ese elel eke Nyam ek'esñh òny a el lala ab af, ¹⁶ anke Nyam Lel em wèl nòn: *Èel lala, anke m'el lala.*†

¹⁷ Òny eci Nyam ñòh em a, òny b'esñh Nyam òny Es,

† 1:11 Èkn Selu 22; Esayi 53; Luk 24.25-26. † 1:16 Ob Ap 19.2.

in eke li bi jej eḡḡ fəḡ e low l'ok nenyembri nyam em, eḡḡ eḡḡ ec'elel eke kokr ab em a. Ow sosiem, iir eb Nyam eci muru em seḡḡ a ek'annj ony eke k'annj wus af aḡa. ¹⁸ Ony lagḡel ec'elel eke b'iir eb ke ebr a, low kaka anm em. Gbəkō ony uwr any eke Nyam enm ob ligbəl eḡḡ oc sōgr ony eb ir akpasu na em. Eḡḡ ow elm ob eke b'uḡ eḡḡ sika af oglog eḡḡ jete em af li sōgrm ony. ¹⁹ Kō Jesu Krist eci mebl ek'il an ab em li sōgr ony. In eke l'el eḡḡ waw ek'annj eḡḡ licebli ek'onym low ɔbr ke itam em af a. ²⁰ Nyam ikḡ anym bəbm ew'r es gbuḡ eḡḡ kok wus nimum eḡḡ ony eci nimamn sosiem, l'elu ow ɔkm seḡḡ na ek'el seḡḡ es abal el ab em. ²¹ Krist em anake b'ubr Nyam ek'igbm'n luw em ke ɔḡ'n anygbəl a nawre a. Kin low a sosiem eke b'ocr ony eci nawre ub a lel ony eci low ɔmn ab ab elul Nyam em a.

²² Ony eci low nenyembri nyam ec'elum a ayal ony eke k'eruririr nawre em tasi eḡḡ ony lisijimel ɔfr ce af. Ow sosiem, eruririr tasi em ony ɔfr erm lala em. † ²³ Ony wəl ewr ony em eḡḡ em ewr owr na anm ob eke b'uw em owm, kō ob eke k'ɔtum uwm em. Ee! Ony wəl ewr ony em, Nyam ec'odad ebl a eke b'ɔḡ eḡḡ sel ke anḡ seḡḡ fəḡ ab em. ²⁴ Nawre, aḡke Nyam

Ləl dad nine:
 aḡḡ fəḡ anḡ eḡḡ suw af,
 eḡḡ low fəḡ eke b'ɔḡ el -n'ony
 any a,
 anḡ eḡḡ ɔgm suw dōdō af.
 Suw b'uw es eḡḡ suw dōdō bi
 kpab ey,
²⁵ kō Es Kōtōkō ec'odad ebl a
 anḡ seḡḡ fəḡ.†
 Odad ebl na el Amani Mamn
 a eke wəl ɔb ok ony a.

2

*Lebn a ek'annj owr a lele
 Nyam ec'agḡ ab*

¹ Ōḡḡḡ low fəḡ ek'el low ḡḡḡ, yadḡ ony, enyembri yony yony, nyamnəyr lel eḡḡ cak cak ab. ² Eḡḡ ey abu em eke wəl ew af, erurir Nyam odad ek'el meny mij mamn a, yec'eḡḡ ke in ec'eḡḡ em a, aḡbr ke eḡḡan sel. ³ Tasi em a, Nyam Ləl dad nine: ony, *tatr Es Kōtōkō anm ekan in e sided a.*†

⁴ Ōwr titmḡ Es Kōtōkō ek'el lebn a ek'annj owr ke aḡḡ igḡ elu es a, Nyam sōsum oc'r, l'ekn eke ow el sōbō in ec'any af. ⁵ Ony yeji, eḡḡ mebn ek'annj owr af, ebr usu Abḡ Lala ec'el a ec'us ab em. Ow b'ow ɔḡ okar af eel eḡḡ waw eḡḡ ec'eb eke wəl ot ok saw, Nyam e juma kok eci, eḡḡ b'ow kokr seḡḡ waw Nyam ec'Abḡ a ec'erur em, eḡḡ Nyam b'ow eb Jesu Krist sosiem. ⁶ Eḡḡ kin yec'eke Nyam Ləl dad:

Mi sōsum lebn sōbō ek'il an
 m'oc,

† 1:22 erm lala em1 Pier eci silel esig oglog ec'a: erm fəḡ em. † 1:25 Esayi 40.6-8, Septant em ec'odad eke wəl oc. † 2:3 Selu 34.9. † 2:6 Sion:el Jerusalem ec'eb a e nin.

etj mi b'ow m'ew'r es Sion
† eb em ese loy em eci
lebn af;

etj egn yec'eke b'oc omn
elu'l em a,

sos k'ow owm es legj kaka.†

7 Ony ek'ubr nawre ec'a,
lebn na il an nono ligbel; ko
agn ek'ubm nawre ec'a lebn
ofr ofr ce ow el:

lebn a eke el us esel ign elu
es a

ewl many el el loy em e lebn
tasi,

8 etj l'el lebn eke b'eb agj
akr

lob eke b'elu egn wus. †
-L'ok wus anke -l'egjm
-l'ubm Nyam ec'odad a
nawre, etj na el low a eke
Nyam bebem el ec'a.

9 Gbeko ony, eel agj a eke
wel sozum ot a, Eb ebu a
ec'egb waw esel a, agj a ek'el
Nyam ec'a. Ony eel agj a eke
Nyam sozum ot eke k'ob ow
egbel a e li kok a ec'amani.

In l'esnj ony eke k'okr okm
ncebn em, ke li nyimn ony
in ec'usuayl sobo ab em. †

10 Legj sig em a, ony elmn
Nyam ec'agn, ko yefenyina
em a eel in ec'agn n. Legj
sig em a, Nyam onym ony eci
sornj ikj, ko yefenyina em a
n'onny ony eci sornj ikj. †

*Onyn es an nyim nyim
agn eke elm nawre ub esel a
ec'arahn*

11 Erur em ec'agn lisijimel,
ony eel etu agj ek'ir wus
af anja legj tel eci. Ow

sosiem m'am dad ony: k'usr
ony ec'ow aw enuj a eke
b'ogj ony eci liy mum a jam.

12 Agj ek'uwm Nyam any
ec'arahn a, onyn es an nyim
nyim, yec'etj ke eke -li cicr
ony yadj em ek'onny kokr ow
enuj, ke -l'otu -l'egj -l'eb -
l'ekn ony ec'ow amamn a, ke
legj a eke Nyam b'ow ow a,
-li koklm ow ec'anygbel a.

13 Elumn abusu esel Es
Kotoko sosiem, ke elumn eb
ebu a anke l'el agj a fej
ec'es ew, 14 ke elumn in eci
kpama esel eke l'abul ow
enuj kok esel eci low ob,
lel agj amamn ec'aw a yeji.

† 15 Yec'ek'el Nyam ec'erur
a el ke ony ec'ow amamn
kok a abl agj ek'uwm low
any eci nyamb ij a neny es.

16 Aan es ese ewi af gbeko, ke
ony eci lewi ij a k'elm gbad
eke b'ocr lool ow enuj es.
Ko onyn es an ek'el Nyam
ec'obowi ec'es an. 17 Onyn
egn fej ec'elum. Erurir omn
em ec'onny lisijimel a, onyn
Nyam eci muru ke elumn eb
ebu a. †

*Akj juma kok esel lele es
ew esel ab*

18 Ony, akj juma kok esel a,
elumn es ew esel eke bi kokr
el e juma a es is em. Etj ow
elm el a ek'onny erm mamn
ke el froro a ce k'eluumn, ko
el a ek'el agj tuotuo a yeji.

19 K'aw ke ony am ijr gbre
ek'itamn eke k'ijr a, anke
erurir eke k'eel cecce Nyam

† 2:6 Esayi 28.16, Septant em ec'odad eke wel oc. † 2:8 Selu 118.22; Esayi 8.14. † 2:9 Okm Ok 19.5-6; Esayi 43.20; Okm Ok 19.5; Ol Okn 4.20; 7.6; Esayi 43.21; 9.1. † 2:10 Ose 1.6,9; 2.1,23,25. † 2:14 Bèbmn Rom 13.1-7. † 2:17 Nyandre 24.21.

eci. Eke ów el εβεν ke low senyn senyn ana. ²⁰ Tasi em a, blel ow el low ηυη kokr; ke bogη ec'any ij b'ow εηαν ek'εγηη ebr am ijr gbre ee? Kó ek'am ijr gbre low eku em, low mamn eke kokr a eci, ke ow el low senyn Nyam ec'any af. ²¹ Tasi em a, low na ec'anake Nyam εση οηη a, anke Krist in obi yeji l'ij gbre οηη eci, ετη l'εw οηη σεwl es, yec'ετη ke ébr in e lakr a. ²² *In li kokm sikpl kaka ετη in e nenym meju owi anm eym okm.*† ²³ In, eke wel wewr'r a, li wewrηm εγη; eke l'ij gbre a, l'ijm luw l'okm εγη kaka af, kó l'oc in ec'omn a l'elu Nyam eke bi jej low ok nenymbri nyam em ab em.

²⁴ Olikη ab af,

Krist in obi oc ey e sikpl a ubu sos af, yec'ετη ke sikpl ec'a s'úw, ke s'ír εb nyim nyim eke b'akpl Nyam sos em. In ec'abi a anake ewlm ey a.

²⁵ Tasi em a, οηη anηη εσε μεceb ek'irm af, kó sica οηηawal meny owr μεceb οsu es † a eke b'εw οηη eci liy nyamn af a ογη.

3

Οηηωw lel el eccl ab

¹ Οηηωw, οηη ec'a, οηη es is οηη eccl e lís, yec'ετη ke ek'el em a αγη nyam nyam anη ek'ubm Nyam ec'odad a nawre, ke οηη ec'es an mamn em, -n'οηη omn, ow

k'elm odad ebl em, ² anke -li b'ow -l'εkn eel ek'ony ec'es an a el lala lele elum em ab a. ³ Οηη eci sakpl a itm eke k'el sos af eci ce: εσε sin ec'otu mewl em, sika em miyob lele mob sus em ewi eci sus ab; ⁴ kó ke οηη eci sakpl a él yec'a eke lol es οηη em a. Erm froró lele βετε ab anake el sakpl a ek'il an nono ligbel Nyam ec'any af, ke íram a. ⁵ Λεγη sig em a, οηηωw nawre ub lisel ek'ony omn Nyam em a, οηη sakpl ikη na anke -li b'elum el eccl. ⁶ Ετη εσε Sara af, li b'elum Abraham ετη li b'εση ow: «Em εγη gbely.» Sica, οηη eel in ec'οηηωw oto, eke bi kokr low mamn ετη égbmn low kaka feη es οηηm οηη ερηη.

⁷ Οηηωw eccl, οηη yeji, οηη ec'οηηωw ab ab ec'εb eke b'ow ir usu nyam a, èwr el e lís e low any. Ow it eke k'uwρ any ek'οηηωw el ob fuefue. Kókr el e low elum em † anke εσε οηη af, -li b'ow -n'εηη sel εηη a eke Nyam b'ow ap οηη a. Eke bi kokr εβεν a, low kaka k'ow εδηηm οηη e Nyam ηοηη a feη.

Íjr gbre low nimamn eci, kó ow k'él low ηυη eci

⁸ Uwr em ec'a, οηη feη οηηη neny af okr nyam, ikηηin σορη, èrurir οηη οφρ εσε αγη lisijimel af, οηηανin erm mamn, ke εγη εγη ís es

† 2:22 Esayi 53.9. Akr 22 toηη akr 25 ab, am elu Esayi 53 ec'odad eke dad libow a eke b'ow ij gbre a e low okm. † 2:25 μεceb οsu es:Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 5.4. † 3:7 Efes 5.25; Kolos 3.19.

lawl ec'any af. ⁹ K'òcr low
 ηηη k'obarir low ηηη any;
 k'òcr wewr k'obarir wewr
 any. Ow eke ki kokr a el:
 ke íbrmn Nyam ec'owrɔ a
 εγη a eci, anke na sɔsiem
 eci Nyam εση ɔny eke k'ɔη
 ɔny ɔwrɔ εσε aja af. ¹⁰ Kin
 yec'eke Nyam Lel dad:

Ek'εγη nyam am erur eke
 k'ɔny eb ir mamn,
 ke úw ehe e σεγη any a,
 ow it eke li k'εδηη in ec'anm
 a ów εηηη e dad,
 ke l'εδηη in e neny a yadh
 ec'ɔny.

¹¹ Ow it eke li ki kpab es low
 ηηη e lís,

li kok low nimamn ke l'ól
 erm es εy es low any
 at em.

¹² Li kók εβεν, anke εs
 Kɔtɔkɔ ec'anyamn a
 anη in ec'ey a eke
 b'ɔny es an mamn ab
 af,

ετη in ec'ɔru a b'iri el eci
 ηɔηη ebl a;

gbekɔ agη a eke bi kok ów
 εηηη a li b'atar wel
 ab. †

¹³ Ek'ɔny ec'erm fεη em
 am ɔɔl low nimamn eci kok
 es, ke bwo ec'εγη b'ow kok
 ɔny low ηηη ee? ¹⁴ Ετη
 eke, λεγη nyam low nimamn
 eci kok sɔsiem am ijr gbre,
 ke ehe él ɔny eci! *K'ònyηn
 agη eci muru ετη kì yebr
 erm mij kok ɔny!* ¹⁵ Gbekɔ

ɔny ec'erm em a, sùsmn
 Krist ɔny ce es, eke l'el ɔny
 eci Kɔtɔkɔ a.† Σεγη fεη,
 bèbmn otarir ɔny e low ɔmn
 a ek'ɔnyηn a e low akr ókr
 agη a eke b'ow íbrm ɔny a.
¹⁶ Gbekɔ, ke ow él βετε βετε
 lel elum em ab. Ke ɔny ec'ów
 tutr em a abr ενym k'ánm,
 yec'ετη ke agη a ek'am ɔnyηn
 ɔny yadh a, ɔny ec'es an
 mamn Krist e jam us em a,
 és ók any. ¹⁷ Ow akpl eke tasi
 em a, k'ij gbre low nimamn
 e kok em, eke ow el Nyam
 ec'erur, ow a eke k'ij gbre
 low ηηη e kok em a.

Krist ij gbre eb any ɔη εy

¹⁸ Tasi em a, Krist in obi ij
 luw e gbre agη e sikpl a nun
 af, akp nyam coco ce eci; in
 eke l'el neny nyam es a, l'uw
 ów εηηη εsel sɔsiem, yec'ετη
 ke l'ót n'im ɔny Nyam ogη.
 In, l'uw sos megl e luw,
 gbekɔ Abη Lala εwl meny
 ɔη'n owr anη. ¹⁹ Ow em
 a, n'im n'ɔmun in ec'any eb
 ec'amani ab es † l'ok abη a
 fεη ek'anη sobel em a. ²⁰ Ow
 el el a eke λεγη sig em a ɔbr
 Nyam any a. Nyam ɔη in e
 low eku a am íbn, λεγη ab em
 eke Noe am kok mijετη ligbél
 nyam a. Agη tel ce anake
 ok mijετη ab em, ke εcr mij
 em eci εηη sel a; el fεη -l'ij
 agη niwn. ²¹ Ów amua el

† **3:12** Selu 34.13-17, Septant em ec'odad eke wel oc. † **3:15** Bèbmn Esayi 8.12-13. † **3:19** *Ow em a, n'im n'ɔmun in ec'any eb ec'amani ab es l'ok abη a fεη*: odad na Grék em a wel ɔtu eke k'itηη ejec'em dad εσε: *Abη na ab, n'im toη li dad odad l'ok abη a fεη...* Ow ɔtu eke k'el agη a ek'εγηηm irim Noe ec'εwar a, ke uw a ec'abη; oglog agη bèb bi tutr ek'ow el afr erm εsel ek'ɔbr Nyam any, ke is erm suη owi a ek'ɔη Nyam ηηηη wus mij gbél ab em a, ec'abη a. Bèbmn Nuη ɔb 6.1-8; 2 Pier 2.4-5; Jud 6.

mij ok nuŋ a eke b'ony ony sel yefenyana em a eci meny ewr. Mij ok nuŋ na elm ey e sos megl af e sikpl a ec'es yoyog eci, kō ke éŋŋ eb ocr ŋ nimum elul Nyam em, ów tutr ek'onym abr enym em. † Etn mij ok nuŋ na otu el, Jesu Krist e luw em ek'igb a sosiem. ²² L'uyu afr, n'ann Nyam e lidr abu af. Sica n'ony lec l'akm afr erm esel feŋ, lele mob feŋ ek'onny es ew lel abusu ab a.

4

İghn sikpl owi elul es

¹ Eke Krist ij gbre in e sos megl em a, ony yeji bèbmn sos tutr nenyembri nyam ab em, anke eŋŋ yec'ek'ij gbre in e sos megl em a onym low sikpl ab. ² Seŋŋ ek'ann ony eke k'iir eb wus af aŋa a, k'usr aŋŋ ec'ów aw eŋŋ a jam, kō usr Nyam e low e b'erur a jam. ³ Ee, legŋ ek'ec ab em a, kokr sakp nōnō aŋŋ ek'uwm Nyam any a e low e b'erur a. Ony iir eb ese elel ek'erurir ab af, onyn ów aw eŋŋ, eel mar eŋŋu. Eel ob iju etŋ b'igŋŋ sinyam yadŋ ek'el nenŋŋ e mob a nuŋ. ⁴ Jam aŋa, aŋŋ amua low am iti any. Úsmn el jam ij, ánmn el e ec'eb ir suksuk owi ab em ij, etŋ -li bi wewr ony. ⁵ Gbēkō -li b'ow -l'ayal el ec'ów amua feŋ -l'ok Nyam ek'inym es eke ki

jeŋ aŋŋ ek'ann owr lel aŋŋ ek'uw ab ab e low ok a. ⁶ Na sosiem anake wel ob Amani Mamn a ok aŋŋ a eke caca em uw a yeŋ'a. Eben a, eke -l'uw ese aŋŋ feŋ af sos megl e luw a yeŋi, ke sica -l'otu -l'ir eb, ese elel eke Nyam am erur ek'aŋŋ k'ir eb ab af, Abŋ Lala ec'abu elum em.

Àŋŋŋ ese Nyam e juma kok esel amamn af

⁷ Ow k'ow ibnm etŋ ow b'ow el low feŋ e nuŋ. Ow sosiem iir eb sos es ok em, ke any ok ony es, yec'etŋ ke otur ŋonŋan Nyam. ⁸ Low tasi eke k'ikŋŋ anym kokr a el, éururir ony ofr ony ec'erm feŋ em, anke *erur bi tetŋ sikpl nōnō es.*† ⁹ Èbr aŋŋ eke b'ow ony akŋ a, ke ow kakl k'ánm em. ¹⁰ Ke eŋŋ eŋŋ ec'ob ap ek'eŋŋ Nyam e lís a, l'óc li kokr lawlel a feŋ e low. Àŋŋŋ ese juma kok esel amamn eke b'osu Nyam ec'ob ap eŋ eŋ ab af. † ¹¹ Ke eŋŋ ek'eŋŋ ob ap ek'el Nyam odad ec'a, él Nyam e neny af odad es. Ke eŋŋ ek'eŋŋ ob ap ek'el abu elum ec'a, kók abu elum es e juma lec a eke Nyam b'onŋ'n ab ab. Etn Nyam b'ow eŋŋ anygbel low feŋ em Jesu Krist sosiem. In ec'él anygbel lel abusu ony ab seŋŋ feŋ! Amen.

Sos em iŋŋ gbre ij em

† **3:21** kō ke éŋŋ eb ocr ŋ nimum elul Nyam em ów tutr ek'onym abr enym em: odad na Grēk em a wel otu eke k'itŋŋ ejec'em dad ese: kō ke íbrm Nyam ayal ŋ ec'ów tutr a. † **4:8** Nyandre 10.12; Jak 5.20. † **4:10** Nyam ec'ob ap eŋ eŋ: bèbmn Rom 12.4-8; 1 Korēnt 12.4-11, 27-31.

¹² Erur em ec'agñ lisijimel, ow k'ew òny any iti, ese low ek'okr òny es af! Ek'anñ ebm ekn eke b'otarir es ese al em eci ecr ab af. Al na anake b'ow elu òny ec'ob ek'eel a òkm a. ¹³ Eke tasi em anñ Krist eci gbre ij a e low em, ke anñ sos em iñ em, yec'etñ ke legñ a eke b'ow ekan in ec'anygbel a yeji, anñ ehe lele sos em iñ ligbel ab em. ¹⁴ Eke wel bi wewr òny eke eel Krist eci jam us esel a sosiem, ke òny ec'a ehe ligbel ana! Anke Nyam ec'anygbel ec'Abñ a anñ òny af!

¹⁵ Ke òny em ec'egñ kaka k'ijm gbre egñ e l'ibi, mil e liy, low ñuñ e li kok oglog egñ ec'ow eke l'igb l'ey em sosiem eci. ¹⁶ Ko ek'egñ nyam am ij gbre kretien e l'el a sosiem eci, ow itm eke es k'ony'n; ko ke nana n'ón Nyam bia eke li k'otu l'ij nin na. ¹⁷ Anñ anake el jej ok a e nuñ òb a, etñ ow òb nuñ Nyam ec'agñ em. Sica eke l'òb nuñ ey em, ke agñ a ek'egñm ubm Nyam ec'Amani Mamn a nawre ec'a, ayaf ow b'ow ecr ab ee? ¹⁸ Ese elel eke Nyam Lel dad ab af: *Ek'ow ew tuotuo eke egñ nyim nyim k'egñ sel, ke ayaf ow b'ow ecr ow eñuñ esel lele sikpl esel ab ec'ab ee?*[†]

¹⁹ Ow sosiem agñ a ek'am ij gbre Nyam ec'elum sosiem a, it eke k'ocr el sosi elul Nyam el e Kok Es ek'el cæcæ a

abu em, ke -l'ucu low mamn kok -n'ony es.

5

Agñ ekpekp a lele kretienel a feñ ab ec'ow om

¹ Sica, agñ ekpekp a ek'anñ òny ab ke bi nyimn Nyamel a anake m'am dad odad a. Em obi yeji m'el egñ likpekp ese òny af. M'el Krist e gbre ij a e danke, etñ mi b'ow m'anñ anygbel a eke b'ow ey òkm a e low em. ² Etñ kin yec'eke m'am dad a: ewr mebob eke Nyam abul òny a e low any. K'ewr el e low any ese atrm em af, ko erur tasi em, ese elel eke Nyam erur ab af. K'ewr el e low any os eñn sosiem eci, ko eke egñ ebr a sosiem. ³ Agñ a eke Nyam abul òny a, k'ewr es ew lec lec el ab; ko eel mebob a e sewl, ⁴ yec'etñ ke legñ a eke meceb osu esel ec'Es ew Es a b'ow ow a, † eñan ob ap ek'el anygbel e tufe eke írmnm in eci jejn a.

⁵ Ngbafe, òny yeji, elumn agñ ekpekp a. Òny feñ, isr es ewr ekekey òny lawlel ec'any af, anke Nyam Lel dad nine: *Nyam b'ow agñ eke b'ew sos a abr; ko li b'elu in ec'erm mamn òkm agñ eke b'is es a e lis.*[†] ⁶ Ow sosiem, isr es ewr ekekey Nyam e lec a ec'ew, yec'etñ ke legñ a eke l'ew ab af, n'ony l'igbl òny ogñ. ⁷ Òcr òny ec'erm mij ebr feñ elulil Nyam abu em, anke li b'ew òny e low erm.

[†] 4:18 Nyandre 11.31, Septant em ec'odad eke wel oc. † 5:4 meceb osu es:Luk 15.3-7; Jan 10.11; 1 Pier 2.25. † 5:5 Nyandre 3.34, Septant em ec'odad eke wel oc.

⁸ Չսր sos, ke áնղն any
owr. Agn ek'el յոյ ec'ifnu
a, esε kukuma eke am awղn
af, am did յոյ εղն am ec յլ
εղն eke k'εmn es. ⁹ Ինymn es
kikri յոmn εմ ke ákmn in es.
Ke úwr any ek'ոյ lisijimel
ek'անղ wus nimum af a, am
ij gbre nenyembri nyam esε
ոյ af. ¹⁰ Չոյ e gbre ij a
b'ow ibn seղն տել ce eci. Kո
Nyam ek'in εմ bibm ֆեղն
a, esղն յոյ eke k'owr անղն
in ec'anygbel a ek'ոյnm uwr
ab εմ, Krist ab ec'af okr ab
εմ. Էղն li b'ow li kok յոյ
eel sոbո, eel leg leg ke յոյն
լec, ke sica wել k'ոtum յոյnm
elum յոյ wus ij. ¹¹ In ec'él
abusu յոյ seղն ֆեղն. Amen!

Էսղն es abal el

¹² Silas el εղն lisijim ek'el
cece. M'εcr in εմ mi ոն
լել ikprli na, eke mi k'atr
ոյ sos es ke mi yégm յոյ
tasi eke Nyam ec'ոwrո a tasi
anake ucyr յոյն es a.

¹³ Agղն a ֆեղն ek'անղ Ba-
bilոն աղա, ke Nyam sոsum
ot esε յոյ af a, el ֆեղն am
esղն յոյ, εմ jim Mark yeji. †
¹⁴ Էսղնninin յոյ յֆր, af εyarir
εմ lel erur εմ ab.

Էրմ es εյ él յոյ ֆեղն
ek'okar af Krist εմ a eci!

† **5:13** *Babilոն*: agղն beb bi tutr ke Rom ec'εb a. *Mark*: PIER ec'a, Mark el in
ec'ոmn εմ ec'iy.

Pier e lel yony em ek'awñ

Ów ek'it eke wél k'uw any

Pier e lel yony em na, òmn esel a pupukpañ ni òn n'awñ. N'am dad wél eke in e luw a in ibnm ij; ow sosiem, l'erur eke li k'òkn wél low yec'a eke li yegm wél a. Krèkrè e lel ab em a, li dad òmn esel a eke k'inym es kikri òmn em eke wus am ijr el gbre yeji. Yony em e lel na em a, n'am dad wél eke low yegm esel ayadñu in anñ Nyamel ec'arañ in ok òkm etñ in am yegm agñ low low ñuññ eci yeji, wél gbè, ke seğñ fèñ, wé'n us low yegm a eke wé'n eb a jam.

Nuñ 1.1-15 am yegm ey low a eke Pier am erur ke ow sosiem ni òn lel na a. N'am òkn òmn esel a low yegm a eke -l'èbr a. Krèkrè em a (1.16-21), Amani Mamñ ek'el Jesu Krist ec'a. Amani Mamñ na, Pier in obi lele erm esel ejec'ab ab b'ij danñu dad eke ow el low nawrè. Nyam e kokoba òb esel eke b'eb sodad eke b'anñ Nyam ogñ ow a yeji ij danñu. Nuñ 2 em a, Pier am elu low yegm esel ayadñu ec'es an eke bi ñuññ Nyamel a e low òkm dedeku ec'any af. Ewar nyam a cè eke Jud, in e lel ab em, ewar low yegm esel ayadñu a anake s'am èkn Pier e lel na em yej'a. Nuñ 3 em a, Pier am dad low ok agñ eke dad eke

Es Kòtòkò Jesu in k'ow in ewlm in owm in jèjm wus e low in okm ab af. N'am dad wél eke Krist ec'ow na eke in k'ewlm in k'owm a, in am yegm Nyam e low eku a. Tasi em a, Nyam in erurm eke egnni nyam coco yeji in k'irm, kò ow'n am erur eke agñ fèñ in k'itññ eb ir, in ñgboñ sikpl owi em (3.9).

Lel a ec'uwr em a, Pier erur eke òmn esel a k'anñ sayl owi em, yec'etñ ke Nyam in k'ònym abr in enyam wél, lèğñ a eke Krist in b'ow in ewl in ow a (3.11-18).

Èsññ

¹ Em Simò Pier, m'el Jesu Krist e juma kok es lel erm es ab, m'am awñ agñ a ek'ony òmn ek'il an esè ey ec'ab af a lel. S'ony òmn na anñke Jesu Krist el neny nyam es; in l'el ey e Nyam lel ey e Sòg Ès ab. ² Ke òwrò lel erm es ey òkòkò gbèl ab anñ òny ab, Nyam lele Jesu ey Ès Kòtòkò ab ec'any uw tasi em.

Àtar sos es, ùcur Nyam ec'esñ a ek'esñ òny a òyn es

³ Ès Kòtòkò in ec'abusu ab em, òñ ey ów amamn fèñ ek'it eke si k'iir eb ke s'úcu s'ony'n es a. Tasi em a, li yegm ey s'uw Nyam ek'esñ ey eke si k'anñ in ec'anygbèl a lel erm mamñ ab ab e low em a. ⁴ Anygbèl na lel abusu na em ab, Nyam òñ ey ów egbèl lel ów ek'il an, ke l'ewar ab ab. Na sosiem, eke enan yec'a eke l'ewar a, òtur eke k'ñgboññ

ów aw eñuñ amua eke ughñ wus na es ab em etñ çtur eke k'onyñ erm nyam coco Nyam in obi ab. ⁵ Ow sosiem àtar sos es ebr ów amua igññ çny ec'omñ ab af: iir eb low nenyembri nyam em, ke úwr low eke Nyam b'erur a yej'any. ⁶ Ñnyan sos es, çnyñ low eku, ke úcur Nyam çnyñ es. ⁷ Ijr lawl çny çfr em, ke çnyñ erur yeji. ⁸ Ów amua anake el sowl mamn eke k'onyñ a. Etñ ek'onyñ el -l'agb çny em, b'ow çnyñ omñ eke bi kok juma etñ b'ow çtur uwr ey Es Kòtòkò Jesu Krist any tasi. ⁹ Sica ek'egñ nyam çnym ów amua anm in em a, l'éknm es etñ l'ot any eflu es. Li b'ijl es eke wél yoyog in e legñ sig em e sikpl ab es.

¹⁰ Ow sosiem, agñ lisijimel emeny àtar sos es, úcur Nyam ec'esñ a ek'esñ çny a lel çny e sòsum eke li sòsum l'ot çny ab ab e low çnyñ es. Eke b'iir eb eben, k'ow eymn low ñuñ em ij. ¹¹ Etñ eben a, Nyam b'ow fig çny, gbrenghi usu a ek'onym nuñ eci lisany a gbada, gbrenghi usu a ek'el Jesu Krist ey Es Kòtòkò lel ey e Sog Es ab ec'a.

Úcur erm esel lele kokoba çb esel ab eci low yegm a çnyñ es

¹² Uwr ów amua any god'etñ etñ b'inymn es low nenyembri nyam a ek'eb ab af. Gbèkò m'erur eke eben yeji mi k'òkn çny el e low segh fegñ. ¹³ M'ekn yej'eke

ow it akpl, eke mi k'òkn çny ów amua, eke m'any owr wus af anja a, ke ám ewr erm. ¹⁴ Em m'uw any eke em e luw e legñ titm, esé el el eke ey Es Kòtòkò Jesu Krist yegm'm m'uw any ab af. ¹⁵ Gbèkò mi b'ow mi kok yec'eke m'otu eke mi ki kok a, ke em e luw a e jam a, çtur am çkan low yegm amua fegñ e low.

¹⁶ Tasi em a, ow elm ów yadh em, odad ebl eke wél tutr mawl em, s'elum ey Es Kòtòkò Jesu Krist ec'ow abusu em a, e low çkm si yegam çny. Kò ey obi ec'anyamn em s'ekn in e sagb a. ¹⁷ Eé, n'egñ anygbenj lel anygbel ab Nyam Es ec'abu em, legñ a eke ow ec'anygbel liplemu ab em, ow çñ'n l'iri odad na a: «Egñ na el em ec'Iy e m'erur, etñ m'oc em eci sos em iññ fegñ m'elu'l em.» ¹⁸ Lebl ikñ na afr ow any ow, ey obi yeji s'iri, legñ a eke s'any Jesu ab lafeny lala ab af a. †

¹⁹ Na sosiem, ow çñ ey ec'omñ a obn nòkò kokoba çb esel ec'amani ab em. Ow akpl eke k'ewr erm af, anke ow any esé kenie ek'any ncebn em am iri, toñ ke legñ eny ec'usuayl ów, ke enyn enyn eci lé l a ékan çny e merm ab es. ²⁰ Etñ kin low ek'it eke k'uwr any: egñ kaka çnym abusu ek'in obi em, k'otar kokoba çb esel e sodad ek'any Nyam Lel em a, e low akr. ²¹ Tasi em a, kokoba çb es kaka çbm

† 1:18 Matie 17.1-5; Mark 9.2-7; Luk 9.28-35.

in obi ec'erur em ec'amani,
kɔ Abɲ Lala ec'abu elum em
anake kokoba ɔb esel ɔtu
dad Nyam ec'odad a.

2

Low yegm esel ayadɲu

¹ Legɲ sig em a, kokoba
ɔb esel ayadɲu ok ɔkm Israel
eyɲ ec'araɲɲ. ɔny ec'araɲɲ
a yeji, low yegm esel ayadɲu
b'ow anɲ. -Li b'ow mɛwl em
-l'ok ɔny wus ów yadɲ eci
yegm em, etɲ -li b'ow -n'im
ton -l'egbr Es Ew Es a eke sɔg
el a yeji. Nɛnɛ anake -li b'ow
-l'esɲ es abur ow kpru ɲɲɲ
el a. ² Agɲ nɔnɔ b'ow igɲ el
ugɲ kok ów mramra etɲ el
sosiɛm, wɛl b'ow yayr Nyam
e low nawrɛ ec'ejagb a. ³ Etɲ
eke os eɲɲ e low am okr el
ermij nɔnɔ a sosiɛm, -li b'ow
-l'ɛju ɔny sodad ek'el obi -li
tutar ab em. Gbɛkɔ ow anɲ
ibn, ek'el eci jej ok a am eku
etɲ gbɛ b'ow eɲɲ el fafa.

⁴ Tasi em a, afr erm esel
eke kok sikpl a, Nyam ewm
el es nɛnɛ cɛ, kɔ n'ɔny
l'ok wɛl gbɛ ij usu a.
Yogɲ n'awɲ wɛl ɲgbraka em
ncebn em etɲ n'am ew wɛl
es ton ke jej ok e lɛgɲ a ów.
⁵ Eɛn nɛny nyam, lɛgɲ sig
em e wus ab af ec'agɲ eke
kok sikpl a yeji, Nyam ewm
el es nɛnɛ cɛ. Gbɛkɔ eke
n'ɔɲ mij gbɛl a an ok wus
eman agɲ eɲɲ a fɛɲ a, li sɔg
Noe ek'am ɔb kokoba elu es

an nyim nyim e lebl a lele
agɲ lɔbɲ ejec'ab. † ⁶ Eɛn
eke Sodɔm lele Gomɔr ab
yeji eɲɲ es abur ana. Nyam
ɔɲ al ow ɲɲɲ el etɲ ow el
low eke k'el sɛwl agɲ eɲɲ
eci, ke ow yégm el low eke
b'ow eɲɲ el a. † ⁷⁻⁸ Etɲ kin,
Lɔt ir eb ów mramra esel
ec'araɲɲ, kɔ in obi em a l'el
ɛgɲ nyim nyim. Sos b'ow'r
es nɔnɔ wɛl ec'es an ɲɲ
a sosiɛm. Tasi em a, n'am
ɛkn etɲ n'am iri wɛl ec'ów
eɲɲ a fɛɲ etɲ lɛgɲɲi nyam
nyam fɛɲ, in ec'ɛgɲ nyim
nyim ec'erm ab em, ow am
ijr'r gbɛ. Gbɛkɔ Nyam sɔg'r
agɲ amua ec'araɲɲ. ⁹ Ow
am yegm eke Es Kɔtɔkɔ ɔtu
e ki sɔg agɲ eke bi kok cɛcɛ
a gbɛ em. Etɲ l'ɔtu eke li
k'ɛdɲɲ agɲ eɲɲ a l'ew es,
ton ke jej ok e lɛgɲ a ów, ke
n'óɲ wɛl gbɛ. ¹⁰ Li b'ow
n'ɔɲ agɲ a fɛɲ eke b'an es,
el e sos megl ec'ów aw eɲɲ
em a gbɛ. Agɲ amua ɔny ów
nɛɲɲ e kok ec'emn, etɲ -li
b'ifn Nyam ec'es ew a.

Low yegm esel ayadɲu
amua ɔnyɲ el sosi ɔmn nɔnɔ.
-Li b'ɛfu es etɲ -l'urumn eke
-li ki wɛwr afr ec'abɲ any
esel a. † ¹¹ Etɲ kin afr erm
esel bɔbɔ yeji ókm abɲ amua
ów af etɲ -li wɛwrmn wɛl
Nyam ec'any af. Ke afr erm
esel ɔny lɛc etɲ ɔny abusu
nɔnɔ akm low yegm esel
ayadɲu amua. ¹² Agɲ amua

† **2:5** Nuɲ ɔb 6.1-7.24. † **2:6** Nuɲ ɔb 19.24. † **2:10** afr ec'abɲ any esel a: aɲa
Pier, tasi em a, am dad afr erm esel akpasu mum nyam ec'odad. Bibl any uw
esel beb bi tutr ek'ow el afr erm esel eɲɲ eke ok wus a (ɛkn Jud akr 6). Beb
bi tutr ek'ow el afr erm esel amamn a; etɲ agɲ likpr ec'a -li bi tutr eke afr erm
esel akpasu na em, wɛl b'eɲɲ eɲɲ lel amamn ab (bèbmɲ Jud akr 8).

annah esey mindey ek'onym
 nuh em ony, ke wel kok eke
 k'ogh meb ke wel ibi ab
 af. -Li bi wewr yec'a eke -
 l'uwmm any a etj -li b'ow -
 l'uw esey mindey amua af.
 13 Na anake el gbre a eke -li
 b'ow -n'eyh el ec'ow ehuh a
 sosisem a. -Li b'erur -li kok
 el ec'ow aw ehuh a e low
 legj owr fitah. Etj eke -li bi
 kok es gbeghl ony ab a, ow
 b'ihh el sos em eke -li k'onu
 yadh -l'ok ony, etj yogh eke
 -li b'annah a b'el nenh lele es
 ab. 14 -Li bi geghm anyamn
 es -l'ol oyow nfaci ij eci, segh
 feh sikpl kok owi b'aw el etj
 -li b'odu agj ek'ew fuefue a -
 l'eb. -L'el agj eke segh feh os
 ehuh owi b'okr ermij. Nyam
 ec'ofn a anj el af. 15 -L'igj
 ejagb mamn a -l'elu es etj -
 l'irm. -L'eb ebr a eke Balam,
 Bosor jim a eke wel uh os low
 huj kok ec'a eb a. † Etj
 Balam yeb os a eju'r, 16 gbeko
 l'iri in e low eluam a ec'abr
 enym a e low: gban'ko yow
 kpeteh nyam eke am dadm
 odad, dad odad ehj owr e
 lebl em etj l'edh kokoba uh
 es Balam eci nyamb owi a
 eke blel kok a.

17 Low yegm esel ayadhj
 amua anj esey simij omu eke
 mij anm em ab af, -n'annah
 esey jru ek'as luku eke k'an
 mij ok wus, ke lef elu ony oc
 es ab af. Nyam ew el usu
 es nceb nibr ab em. 18 Ee,
 el e nenym es igj eci sodad
 a eke low kaka anm em ab
 em, agj a eke ow k'ibnm yeji
 ngboh agj ek'am ir eb eke

elm Nyam ec'ebr a ec'arahj
 a, -li b'odu -l'eb wel. Ow
 sosisem, -li b'ecr sos megl af
 eci es em ec'ow aw ab em,
 19 etj -li b'ewar wel lewi ij.
 Ke el obi a -l'el ow aw a eke
 bi hujh el a eci madu. Tasi
 em a, eke ob nyam b'akm
 ey es, ke in e madu s'el a.
 20 Agj ek'uw Jesu Krist ey Es
 Koto'ko lel ey e Sog Es ab any
 a, igj wus ec'ow uhr uhr a
 ok es, sica eke -li yeb batj
 ow uhr uhr a ewl udu eb el
 etj akm el es a, ow b'ow uh
 el eci manh el owi a b'ow
 ew marem akm lisig a. 21 -
 L'uw low nenymbri nyam
 ec'ejagb ab any, gbeko -li wal
 Nyam odad lala a eke wel
 yegm el a -l'elu es. Ek'ow
 el eben a, yec'eke blel akpl
 el ec'a el ke -li k'uwmn low
 nenymbri nyam ec'ejagb ab
 any. 22 Sica low na ek'ehh
 el a, am uh nyandre odad na
 low ij: *Uwr b'ewl im ij yec'a
 eke l'egbl a† etj* «gbroko eke
 wel ok mij a, b'ewl im fehl es
 kodog em».

3

Es Koto'ko eci mowrer a

1 Erur em ec'agj lisijimel,
 lel yony em eke m'am awj
 ony ana. Etj silel a yony
 mum em, m'okn ony ow a
 feh ek'uw any a, yec'etj ke
 ow elum ony abu tutar ow
 senyn senyn. 2 Ukan sodad a
 eke kokoba uh esel lala dad
 legj sig em a lele Es Koto'ko
 ey e Sog Es e low yegm a
 ek'onu ec'erm esel yegm ony
 ow e low ab ab. 3 Etj kin low

† 2:15 Awl 22.1-35. † 2:22 Nyandre 26.11.

ek'it eke k'uw r any: sɛɣɛ es abal el em a, aɣɛ b'ow ow eke b'ow ir eb esɛ el el ek'el ec'ow aw enɔɣ a b'owɛn el ab af. ⁴ -Li b'ow -li kokr ony miyer -li dad -l'esɛ: «Jesu ewar ew es eke li b'ow l'ewl l'ow, kɔ yadɛ ee? Etɛ sica bogɛ n'ann ab ee? Tasi em a, ey esel uw god'etɛ, † gbekɔ ow a fɛɣ ann ow ec'el el a cɛ eke ow ann god'etɛ, wus eci nuɣ ob em etɛ a!» ⁵ Odad nɛnɛ eci dad em a, -li b'ijl low nyam es: ow ibn eke Nyam kok afr lele wus ab. Nyam in ec'odad ebl em on mij as luku etɛ wus otu ann mij em ey okm.† ⁶ Etɛ emeny mij a cɛ, mij gbɛl a ek'iy eb es a cɛ anake nɔɣɛn lɛɣɛ sig em eci wus a. ⁷ Gbekɔ odad ebl nyam a cɛ oc lɛɣɛ na em ec'afr lele wus ab a ew es, am eku lɛɣɛ eke Nyam ec'efnu eci jɛj ok b'ow ey okm wus anɔ a. Lɛɣɛ ab anake afr lele wus ab yeji b'ow etu al em a.

⁸ Gbekɔ erur em ec'agɛ lisijimɛl, low nyam ann ek'it eke k'ijlmn es: Es Kɔtɔkɔ ec'a, lɛɣɛ nyam ann esɛ akpo fandi af, etɛ akpo fandi ann esɛ lɛɣɛ nyam af. † ⁹ Es Kɔtɔkɔ ec'a, ow k'ow ibnm etɛ li b'ow li kok low a eke l'ewar a. Agɛ nyam nyam gbɛ am dad esɛ ow'n am ibn o! Kɔ low eku cɛ n'am ony ony e lís, eke l'erurm ek'ɛɣɛ kaka k'uw kpɛkɛ kpɛkɛ, ke n'am erur ek'agɛ fɛɣ k'on y abusu itɛɣ erm em a sɔsiɛm.

¹⁰ Es Kɔtɔkɔ e lɛɣɛ a b'ow ow esɛ ulu af, etɛ lɛɣɛ a, likekr ligbɛl em afr b'ow irm, etɛ in em ec'ow fɛɣ ek'ann a, al b'ow nɔɣɛn. Wus lel in em ec'ow fɛɣ ab yeji b'ow irm. ¹¹ Sica eke ow el nɛnɛ ow a fɛɣ b'ow un a, ony, am ɛkan el el eke k'iirir eb a! Ow it eke k'onyn es an lala, ke Nyam ec'es ucu ony a am ey okm. ¹² Tasi em a, ony am ekur eke Nyam e lɛɣɛ a k'ow etɛ am erurir eke li k'ow fafa. Lɛɣɛ a, al b'ow etul afr lel in em ec'ow fɛɣ ek'ann ab ab iri ok es nimum. ¹³ Gbekɔ Nyam ewar afr owr nyam lele wus owr nyam ab, † eke yogɛ agɛ a fɛɣ b'ow kok ow nyim nyim eke li b'erur a. Etɛ yeci anake s'am eku a.

Ɛwr sos erm

¹⁴ Ow sɔsiɛm a, erur em ec'agɛ lisijimɛl, lɛɣɛ na ec'eku em a, atar sos es eke k'itamn em, onymn abr enym kaka, ke anɛɣ erm es ey em Nyam ab. ¹⁵ Ocr ey Es Kɔtɔkɔ eci low eku a esɛ abusu ek'eru ony es eke k'ɛɣan sel af, esɛ el el eke erur em ec'ey lisijim Pol awɛ ony lel, nuɣ em ony a eke Nyam on'n ab em, ke li dad ab af. ¹⁶ Low na anake ni non silɛl fɛɣ em eke li bi dad ow amua ec'odad a. In e silɛl ab em, susu ann eke ow ec'iri a b'otu, etɛ agɛ ek'onym low any uw kaka ke bi cɛcm a, am wuwal ow ec'iri a, esɛ el el eke Nyam

† 3:4 ey esel uw god'etɛ:anɔ k'aw ke ow el nuɣ ob em eci kretienɛl a. † 3:5 Ɛkn Nuɣ Ob 1.6-9; 7.11. † 3:8 Bɛbmɛn Selu 90.4. † 3:13 Esayi 65.17; 66.22.

Lel ejeci e susu beb ab em
yeji -li bi kok ab af. Etn ow
b'el el obi ec'irmn eci.

¹⁷ Erur em ec'em lawlɛl,
ɔny ec'a, sica m'ɛwar ɔny
ɛ̃. Ɔwr sos erm gɔɛ, yec'ɛtn
ke kɪ yɛbmɛn agɛ ek'ɔnym
low elum kaka a, irmnm
ɔny el ec'irm ab em, bake
irmnin ɔny ec'es a ek'uwɛ
sig a. ¹⁸ Gbɛkɔ ɔnyɛn es iman
anyɛ eci, bibm em lele ɛy
Ɔs Kɔtɔkɔ ɛy e Sɔg Ɔs Jesu
Krist ec'any uw em ab. In
ec'el anygbɛl yɛfɛnyɛna em
tnɛ godo godo fɛɛ eci! Amen.

Jan e lel krēkrē eke awñ Ów ek'it eke wēl k'uw any

Agñ dad eke Jan ek'el Jesu ec'erm es a, in im in ir Efes eb em. Pól anake sigm Sinyamel ek'any yogñ ab es a. Gbēkō eke ow ibñ a, Jan im ir yogñ etñ el Sinyamel a ec'idr es. Ow sosiem anake n'am esñ kretienel ek'any Sinyamel ab em a, em eci "ey".

Jan anake non silēl nyahan na am awñ a. Krēkrē e lel na, ow elm Nyamel nuñ nyam oglog egn nuñ nyam n'awñm, kō ke wēl áwl lel a Sinyamel a nōnō em. Lēl ab em, ów yony anake n'am dad ow ec'odad a: krēkrē em a, n'am dad wēl eke wēl k'us ejagb nyim nyim a cē jam. Odad na e nyandre el ke -n'ony omñ ey Es Kōtōkō Jesu em, ke -l'erurir el cfr. Yony em a, n'am dad wēl eke wēl k'osu sos low yegm esel ayadñu e lís (nuñ 2.18-29, nuñ 4.1-6).

Jesu el sel ec'odad

¹ Egñ a ek'in sosiem s'am non lel na a, lēgn eke wēl ki kokm wus na yej'a, ke in n'any ñ. Low yec'eke s'uw any in e lís a el: ey s'iri in ec'odad, s'ekn'n ey ec'anyamñ em, s'ēpr meny es gbiy s'ekn'n, etñ s'itñ in abu. In l'el Odad eke b'ñ

agñ sel. ² Odad a ek'el sel a ey okm, s'ekn'n etñ s'ij in e danku, etñ s'am dad ony sel etñ ek'any segñ fēñ a ec'odad. God'etñ n'any Nyam ab, etñ sica l'ey okm s'ekn'n. ³ Yec'eke s'iri ke s'ekn a, s'am dad s'ok ony, yec'etñ ke ony yeji ókar af ey ab, ke ony lel ey ab s'ókr af si lool s'el nyam, Es lele Jim Jesu Krist ab em. ⁴ S'am non ów amua s'ñ ony, yec'etñ ke ey e sos em iññ a él sos em iññ tasi.

Usuayl em ec'es an

⁵ Amani e s'iri in ogñ ke s'am dad ony a el: Nyam el usuayl, ncebn kaka anm in em. ⁶ Eke si bi dad s'esē s'ókr af in ab, etñ si b'an es ncebn em a, ke s'el ayadñu etñ low nenyembri nyam anm ey em. ⁷ Kō eke si b'an es usuayl em, esē elel eke Nyam in obi el usuayl ab af a, ke ey fēñ s'ókr af ñ, etñ Jim Jesu Krist e mebl a am yoyog ey e sikpl fēñ es.

⁸ Eke si bi dad s'esē: s'am kokm sikpl, ke ey cfr s'am ejurir, etñ low nenyembri nyam anm ey em. ⁹ Eke si b'ēgn ey e sikpl s'eb Nyam ec'any af a, li b'ow l'oc l'ap ey ke li yoyog ey eci ngesi fēñ es, anke l'el cēcē, l'el neny nyam es. ¹⁰ Eke si bi dad s'esē: s'am kokm sikpl, ke s'ew Nyam yadñu, etñ in ec'odad ebl a anm ey em.

2

¹ Em ec'ey, m'am non ów amua e lel m'awñ ony,

yec'etj ke kí kokmn sikpl. Kó eke batj egj nyam kok sikpl, ke s'ony ey e dogjn es nyam, Jesu Krist, neny nyam Es, ek'anj Es ec'any af. ² In obi l'ocr in sosi li wawr egb ey sosiem, yec'etj ke Nyam óc ey e sikpl ap ey. Etj ow elm ey sony ce eci, kó wus na ec'agj fej eci.

Erur ec'ol

³ Eke si b'elum Nyam ec'ol a, ke ow em a, s'uw any eke s'uw'r any. ⁴ Egj eke bi dad ese: «M'uw Nyam any», etj l'élum ow ec'ol a, ke l'el yadju etj low nenyembri nyam anm in em. ⁵ Kó egj eke b'elum Nyam ec'odad ebl a, egj a l'erur Nyam iy neny. Eke s'elum'n eben a, s'uw any eke s'okr af in ab. ⁶ Egj eke bi dad ese: «M'anj Nyam ab», ke li kók ese elel eke Jesu kok ab af.

⁷ Erur em ec'agj lisijimel, ow elm ol owr mi nonm m'awjm ony, kó ol sig a ek'ejan kpokpo em etj a; † ol sig a ek'el odad ek'irir a. ⁸ Gbekó ow anj ese ol owr eke m'am non m'awj ony af. Jesu em a, s'uw any eke ol a el nawre, etj ony e low kok em yeji ow el eben. Tasi em a, ncebn am oc es anke usuayl nawre ey okm ij. ⁹ Egj eke bi dad ese: «M'anj usuayl em», etj n'am ifn lisijim a, ke n'anj ncebn em ce. ¹⁰ Kó egj eke b'erur lisijim a, n'anj usuayl em, low kaka anm in em eke

b'ow on'n l'ey wus. † ¹¹ Etj emeny ek'egj am ifn lisijim a, n'anj ncebn em, n'am an es ncebn em, l'uwm usu eke n'aam ab any, anke ncebn efal il any.

Om̄n es ec'elel ek'otu ek'aan es wus af aja

¹² Em ec'ey, m'am awj ony ów amua e lel mi dad ony eke Nyam oc ony e sikpl ap ony Jesu Krist e nin a sosiem. ¹³ Esel,† m'am awj ony lel na, anke uwr egj ek'anj god'etj ab any. Ngbafr̄e oto, m'am awj ony lel na, anke ony akmn agn Low nj̄n es es. ¹⁴ Em ec'etuey, m'am awj ony lel na, anke uwr Es any. Esel, m'awj ony lel na, anke uwr egj ek'anj god'etj ab any. Ngbafr̄e oto, m'awj ony lel na, anke onyn lec, Nyam ec'odad anj ony em, etj akmn agn Low nj̄n es es.

¹⁵ K'èrurir wus na, ob ek'anj wus af aja yeji k'èrurir. Ek'egj b'erur wus na, ke l'erurm Es Nyam ana. ¹⁶ Tasi em a, low fej ek'anj wus af aja ese: sos megl ec'erm es eyr owi, nyamn e low e b'ekn ec'erur lele ob ony ec'es efu ab a; ów amua fej, kaka ánm Es ogj owm, kó wus na af ow b'anj ow. ¹⁷ Okan eke wus na b'ow ec lel in ec'ów aw enj̄n ab ab. Kó egj ek'am kok Nyam ec'erur a b'ow anj godo godo fej.

Krist ec'efnu ayadju

† **2:7** Ekn Jan 13.34. † **2:10** b'on'n l'ey wus:oglog b'ow ok agj ejeci wus. † **2:13** esel, ngbafr̄e oto, lele etuey ab ael om̄n esel akpasu akpasu ek'anj Nyamel ab em.

18 Em ec'ey, sica wanci es abal el a ow ŋ. Irir eke Krist ec'ifnu nyam in am ow. Sica jam aŋa Krist ec'efnu a eny nɔnɔ; na em anake s'uw any eke ow el wanci es abal el a. 19 Ey ec'araŋ cɛ -n'anŋ -l'ok ɔkm, gbɛkɔ -l'elm ey ec'agŋ. Blɛl -l'eel ey ec'agŋ ana, ke blɛl -n'anŋ ey ab. Kɔ low na ey yec'ɛtŋ ke wɛl úw any ek'el fɛŋ -l'elm ey ec'agŋ.

20 ɔny ec'a, Krist ɔŋ ɔny Abŋ Lala ek'el ɔwrɔ e mun ek'ɛŋan. Na sosiem, ɔny amua fɛŋ uwr low nawrɛ any. 21 M'am nɔn lɛl na m'awŋ ɔny, ow elm low nawrɛ eke k'uwmn any eci, kɔ ek'uwr low nawrɛ any a sosiem. ɛtŋ uwr any eke yadŋ owi kaka ánm low nawrɛ em owm.

22 Kɔ bwo el yadŋu ee? Yadŋu el ɛgŋ a eke b'ɛgbr dad ɛsɛ: «Jesu elm Krist!» † ɛgŋ na el Krist ec'ifnu eke b'ɛgbr ɛs lele Jim ab. 23 ɛgŋ eke b'ɛgbr Jim a, ɛgbr ɛs yeji; ɛgŋ ek'ɛgŋ Jim eb a, okr af ɛs ab.

24 Ke yec'a eke irir kpɔkpɔ em ɛtŋ a, áŋŋ ɔny erm em. Eke yec'a eke irir kpɔkpɔ em ɛtŋ a b'anŋ ɔny erm em a, ɔny yeji b'ow okar af ɛs lele Jim ab. 25 ɛtŋ kin ob a eke Jim ɛwar ey a; sel ek'ɔnym uwr.

26 Mi nɔn ów amua ɔny eci, agŋ ek'am ɔl eke k'irmn ɔny a sosiem. 27 ɔny ec'a, ɔkan eke Abŋ Lala ek'el ɔwrɔ e mun eke Krist ɔŋ ɔny a, anŋ ɔny em. Na sosiem, ow

ibram eke k'ɔɔl low yɛgm ɛs ɛjɛc'ɛs ij, aŋke Abŋ Lala am yɛgm ɔny ów a fɛŋ. ɛtŋ ów a eke n'am yɛgm ɔny a el nawrɛ, yadŋ kaka anm em. Ow sosiem a, àŋŋ in em ɛsɛ elɛl eke Abŋ Lala yɛgm ɔny ow e low ab af.

Nyam ec'ey

28 Sica, em ec'ey, àŋŋ Krist ab yec'ɛtŋ ke lɛgŋ eke li b'ow l'ɛwl l'ow a, s'óny erm susu, ke in ec'ow em a ɛs k'ónym ey, si kpabm es in e lís. 29 Uwr any eke Jesu Krist el nɛny nyam ɛs. Ow sosiem, ɛgŋ eke bi kok low nɛnyembri nyam a, úwr any eke l'el Nyam ec'iy.

3

1 ɛkan erur ligbɛl eke ey ɛs Nyam ɛlu ɔkm ey e lís, bake ɛsŋ ey in ec'ey. ɛtŋ nawrɛ tasi s'el. Eke wus uwm ey any, ke l'uwm ey ɛs yeji any ana. 2 Erur em ec'agŋ lisi-jimɛl, sica s'el Nyam ec'ey, ɛtŋ elɛl eke si k'anŋn a, ow k'eym ɔkm; kɔ s'uw any eke lɛgŋ eke Krist b'ow ɛwl ow a, si b'ow s'ɛkn'n gbɛŋ, ɛtŋ si b'ow s'anŋ ɛsɛ in af. 3 ɛgŋ ek'am eku ɔmn em low ak-pasu na Krist em a, am ayal sos ɛsɛ elɛl eke Krist in obi ayl ab af.

4 ɛgŋ fɛŋ eke bi kok sikpl a ɔb ol es, sikpl e kok el ol es ɔb. 5 Kɔ ɔny uwr any eke Jesu Krist ow ek'ɔny sikpl oc es, ɛtŋ in em sikpl kaka anm. 6 Ow sosiem, ɛgŋ eke b'okr af in ab a, n'am kokm sikpl

† 2:22 *Jesu elm Krist*:ow ec'iri el Jesu elm Mesi, Eb ɛs eke Nyam erm ow.

owi ij; εγη eke bi kok sikpl a, eknm'n ετη uwm'n any yeji.

⁷ Em ec'ey, ke εγη kaka k'ejum ony. Εγη eke bi kok low nenyembri nyam a, l'el neny nyam es, εσε el el eke Jesu Krist in obi el neny nyam es ab af. ⁸ Εγη eke bi kok sikpl a, l'el agn eci, anke god'ετη agn el sikpl es. Na sosiem anake Nyam ec'Iy ow yec'ετη ke ni ηύηη agn e juma a.

⁹ Εγη ek'annah Nyam ab a, n'am kokm sikpl owi, anke Nyam ec'odad a anη in em εσε egb eke wel ewl af. L'otum eke li ki kok sikpl owi ij anke l'el Nyam ec'iy. ¹⁰ Kin low yec'em eke wel b'uw Nyam ec'ey lele agn ec'ey ab any a: εγη ek'am kokm low nenyembri nyam, ke emeny erurm lisijim yeji a, l'elm Nyam ec'iy.

Onyn erur εσε Jesu af

¹¹ Tasi em a, kin yec'eke wel dad ony irir kpokpo em ετη a: ke s'erurir ey ofr. ¹² Si k'ot Kayen ek'agn Low ηηη es ony ibi lisijim ab es. Ετη kō bla sosiem l'ibi ow ee? Eke in ec'ow e li bi kok a akplm ke lisijim ec'a b'akpl a sosiem.

¹³ Agη lisijimel, ow k'iti ony any eke wus b'ifn ony. ¹⁴ Ey s'uw any eke s'ubr luw em s'ey owr anη em, anke si b'erurir ey lisijimel. Εγη ek'onym erur a, n'annah luw em. ¹⁵ Εγη eke b'ifn lisijim a, l'el εγη ibiu, ετη uwr any eke εγη ibiu, sel ek'onym uwr a anm in em.

¹⁶ Kin el el eke s'uw erur any: Jesu Krist oc in e sel a ony ey; ow it eke ey yeji si k'oc ey e sel s'onη ey lisijimel.

¹⁷ Ek'εγη nyam ony ob, ετη l'ekn lisijim ek'annah es abur em, ετη l'ikηm ow s'annah a, ke ayaf Nyam ec'erur a anη in em ab ee? ¹⁸ Em ec'ey, eke si b'erurir ey ofr a, ke s'otu eke si k'elumnin abu, ke ow k'elm anm af e dad em s'ony.

¹⁹ Eke si b'erurir ey ofr, si b'ow s'uw any eke s'annah Nyam ek'el low nawre es ab, ετη si b'ow s'onny erm es ey in ec'any af. ²⁰ Ek'ey ec'erm a b'ob ey low, ke Nyam agb akm ey ec'erm a, ετη in l'uw low feη any.

²¹ Erur em ec'agn lisijimel, eke sica ey ec'erm a obm ey low ij a, ke s'onny erm es ey Nyam ec'any af. ²² Ob kaka feη eke si b'ibrm'n a, li b'ow n'onη ey, anke si b'osu in e sol a, ετη si bi kok yeci ek'akpl'l sos em a.

²³ Ετη kin in ec'ol eke n'am ony ey: s'ub Jim Jesu Krist nawre, ke s'erurir ey ofr. ²⁴ Εγη eke b'osu Nyam e sol a, okr af in ab ετη Nyam yeji anη in ab. Ετη in ec'Abη eke n'onη ey ab em, s'uw any eke n'annah ey ab.

4

Nyam ec'Abη lele Nyam ec'ifnu ec'abη ab

¹ Erur em ec'agn lisijimel, ek'εγη b'ow εηη ony ετη bi dad eke abη ec'abusu em in bi kok ow yeji, k'ubr ir nawre kpεkη. Kō okr any es ekan eke nawre em el

ec'abη a el Nyam ec'Abη, anke kokoba ɔb esel ayadηu nono gbɛl ok ɔkm wus af aηa. ² Kin elel eke k'ubar Nyam ec'Abη ab any: ek'egη bi dad esɛ: «Jesu Krist el egη ow wus af aηa», ke egη na ɔny Nyam ec'Abη. ³ Kɔ egη ek'egηm ebm eke Jesu Krist el egη eke wɛl ew sos megl em a, elm Nyam eci. L'el Krist ec'ifnu a eke irir in eci mowrer e low a. Sica gbɛ l'ow wus af aηa η̄.

⁴ ɔny, em ec'ey, eel Nyam eci, etη akmn kokoba ɔb esel ayadηu ab es, anke Abη a ek'anη ɔny em a ɔny lec akm wus ec'agη ec'a. ⁵ El, -l'el wus na eci, na sosisem -li bi dad wus na ec'ow eke wɛl bi kok ec'odad, etη wus ec'agη b'iri el e low, egη eb. ⁶ Ey, s'el Nyam ec'agη. Egη ek'uw Nyam any a, b'iri ey e low. Egη ek'uwm Nyam any a irim ey e low. Na em si b'uw low nawrɛ ec'Abη lele yadη ec'abη ab any.

S'ɔny erur anke Nyam ikη anym erur ey

⁷ Erur em ec'agη lisijimɛl, s'ɛrurir ey ɔfr, anke Nyam ogη erur b'anη ow; etη egη fɛη eke b'ɔny erur a, el Nyam ec'iy etη l'uw Nyam any. ⁸ Egη ek'ɛrurm a uwm Nyam any, anke Nyam el erur. ⁹ Kin elel eke Nyam ec'erur a ey ɔkm ey e lís: l'erm in ec'Iy ekpɔbi a ow wus af aηa, yec'etη ke s'ɛη̄n sel in em. ¹⁰ Etη erur a el: ow elm ey eke s'erur Nyam a eci, kɔ Nyam in obi l'erur ey

etη l'erm in ec'Iy a ow, ocr in sosi kokr egb waw uw ey e sikpl ec'oc ap sosisem.

¹¹ Erur em ec'agη lisijimɛl, eke Nyam erur ey ɛben a, ey yeji ow it ke s'ɛrurir ey ɔfr. ¹² Egη kaka eknm Nyam; gbekɔ eke si b'erurir ey ɔfr a, Nyam anη ey ab, etη in ec'erur a b'ey ɔkm tasi ey em.

¹³ Kin elel eke s'uw any eke s'anη in ab, etη in yeji n'anη ey ab: n'ɔη ey in ec'Abη a. ¹⁴ Etη ey s'ɛkn etη s'am dad eke nawrɛ, Es erm Jim ow el wus na ec'agη ec'Eb Es. ¹⁵ Egη eke b'egη eb eke Jesu el Nyam ec'Iy a, Nyam anη in ab etη in yeji n'anη Nyam ab.

¹⁶ Etη ey s'uw erur eke Nyam ɔny ey ec'ab any, etη s'ub erur a e low nawrɛ; Nyam el erur. Egη ek'ɔny erur a anη Nyam ab, etη in yeji Nyam anη in ab. ¹⁷ Eke erur iy nɛny igη nuη ey em a, si b'ow s'ɔny erm susu legη a eke si b'ow s'im Nyam ec'any af jɛj ok em a. S'ɔtu eke si k'ɔny erm susu ikη na, anke wus af aηa, ey eci ɛb ir a otarir es Jesu Krist ec'ab ab. ¹⁸ Ek'egη b'ɔny erur a, l'úrur em η̄n ij. Erur tasi a b'ogη em η̄n. Ek'am tutr eke wɛl b'ow ɔb'η low jɛj ok em a, ke ám uru em η̄n. Etη egη eke b'uru em η̄n a, ɔnym erur tasi.

¹⁹ Kɔ ey s'ɔny erur anke Nyam ikη anym erur ey. ²⁰ Ek'egη bi dad esɛ: «m'erur Nyam» etη n'am ifn lisijim a, ke l'el yadηu; tasi em

a, egn ek'erurm lisijim eke n'am ekn a, ayaf li b'ow l'otu l'erur Nyam eke l'éknm ab ee? ²¹ Etn kin ol eke Nyam on ey: egn eke b'erur Nyam a, ke l'erur lisijim yeji.

5

Ellel eke si k'akmn wus es
¹ Egn feg ek'ub nawre eke Jesu el Krist a, el Nyam ec'iy. Etn egn feg ek'am erur Es Nyam a, am erur in ec'ey a yeji. ² Eke s'am erur Nyam etn s'am osu in e sol a, ke s'uw any eke s'am erur Nyam ec'ey a yeji. ³ Nyam ec'erur a ane in e sol a ec'osu em. Etn in e sol a otum, ⁴ anke egn feg ek'el Nyam ec'iy a akm wus es; etn ey ec'omn e s'ony Nyam em a anake b'akm wus es a.

Ów yec'em eke wel k'ub nawre eke Jesu el Nyam ec'Iy

⁵ Bwo ec'egn akm wus es, ek'ow elm egn a ek'ub nawre eke Jesu el Nyam ec'Iy ab ee? ⁶ Jesu Krist in obi ow wus af ane, wel ok'r mij nun, etn l'uw l'ok mebl es; l'ecr mij ok nun em, l'uw l'ok mebl es ese egn af; ów yony na em, Abn Lala ij danke eke ów amua el nawre, anke Abn Lala onym yadn. ⁷ Ów nyahan ane eke okr af am ij danke nyam: ⁸ Abn Lala, mij lele mebl ab.

⁹ Si b'egn agn e danke ij a s'eb, kó Nyam e danke ij a agb akm agn ec'a, anke Nyam in obi ij danke Jim e nun af. ¹⁰ Egn ek'ub Nyam Jim nawre a, danke ij na ane

in em; egn ek'ubm nawre a b'ob Nyam yadn, anke l'ubm Nyam e danke ek'ij Jim e nun af a nawre. ¹¹ Etn danke ij a el: Nyam on ey sel ek'onym nun, etn sel a ane Jim em.

¹² Egn ek'eb Jim a ene sel; egn ek'ebm Jim a ennm sel.

¹³ M'am non ów amua m'on ony, yec'etn ke úwr any eke, ek'am ubr Nyam ec'Iy a nawre a, ke ene sel ek'onym nun.

Nyam non e lec

¹⁴ Eke si b'im in ogn, ke s'ony lokm susu, anke low feg eke si b'ow s'ibrm in ec'erur em a, li b'ow l'iri ey lebl. ¹⁵ Etn eke s'uw any eke li b'iri ey lebl a, ke ob feg eke si b'ow s'ibrm'n a, s'uw any eke s'ene n.

¹⁶ Ek'egn nyam am ekn lisijim ek'am kok sikpl ek'elm luw ec'a, ni non Nyam, ke Nyam on lisijim na sel. Na ow el agn eke bi kok sikpl ek'elm luw ec'a e lis e low. Gbeko sikpl nyam ane ek'el luw eci; ow elm sikpl ikn na eci Nyam m'esme non. ¹⁷ Low ne feg eke wel bi kok Nyam e lis a el sikpl. Gbeko ow elm sikpl feg isam egn luw ab.

¹⁸ S'uw any eke egn feg ek'el Nyam ec'iy a, am kokm sikpl, anke Nyam Jim Jesu Krist b'osu'r, etn agn ennm'n. ¹⁹ S'uw any eke s'el Nyam ec'ey, kó wus af ane ec'agn ejeci ek'elm Nyam ec'ey a ane agn ec'es ew em.

²⁰ Emeny s'uw any eke Nyam ec'Iy ow wus af aṅa etḡ n'ṅḡ ey nuḡ em ɔny eke si k'uw Nyam nawre any. S'okr af Nyam nawre ab, Jim Jesu Krist em. Jim na anake el Nyam nawre a, in l'el sel ek'onym nuḡ.

²¹ Em ec'ey, ɔsur sos ke k'úsmn yec'eke elm Nyam a jam.

Jan e lel yony em ek'awñ Ów ek'it eke wél k'uw any

Jan ek'el Jesu ec'erm es lel Efes e Sinyamel a ec'idr es ab a anake kok lel na am awñ Nyamel nyam a. Nyamel a eke n'am awñ lel na a, el Efes eci eb saw saw a e nyam. Jan am oc Nyamel ikñ a bebmn yow gbél ab etñ n'am ot òmn esél a ek'ann em yogñ a, li bebmn yow gbél nyam lel ow ec'ey ab. Na sosiem anake n'am esñ ow Nyamel "ey lis" a. Nyamel a eke in Jan li b'im em a e lisijow el na eke n'am awñ lel a.

N'am ibrm Nyamel a eke n'am awñ lel a ec'agn a eke -li k'erurir el òfr, ke -l'òsu sos low yegm esél ayadñu e lís, ke -li k'ebmn agñ amua etu eke wél b'ow el ogn yogñ a.

Esñn

¹ Em Nyamel ec'Esñ Likpekp, m'am awñ Yow gbél lele in ec'ey ab† eke Nyam sòsum ot, ke m'erur a lel. Etñ ow elm em sony m'erur òny, kò el a fèñ ek'uw low nawrè† ab any a yeji, ² low nawrè ek'ann ey em, ke b'ow anñ ey em godo godo fèñ a sosiem. ³ Ke Nyam Es, lele Jesu Krist Es Iyñ ec'òwrò, sòrñ ikñ lele erm

es ey ab, áññ ey ab nawrè em lele erur em ab.

Esñ lawl ec'erur

⁴ Sos em am inñ'm nòno eke m'ekn ñ ec'ey beb am an es low nawrè em esé ol eke s'eb Es ogn ab af. ⁵ Sica Yow gbél eke Nyam sòsum oc, low eke m'am ibrm'ñ a el: s'éururir ey òfr. Ke na ow elm ol owr m'enyam m'òòm'ñ, kò ow eke s'eb kpòkpò em etñ ab ana. ⁶ Etñ erur a el: ke s'án es Nyam e sol ab af. Etñ ol a el: ke kókr erur e low esé eke irir kpòkpò em etñ ab af.

Low any uw esél ayadñu

⁷ Ayadñu nòno ow wus na af ek'égnm Jesu Krist ek'ow sos megl em a e low ebm. Esñ eke bi kok esé el af a, l'el yadñu, l'el Krist ec'ifnu. ⁸ Òsur sos gòñ yec'etñ ke k'írmnmmn òny e juma eke kokr a eci labm sòg, kò ke éñan ow ec'ob ap ligbél a. ⁹ Esñ fèñ eke bi digñ Krist eci low yegm a elu es a, okrm af Nyam ab; kò esñ eke b'ucu low yegm na òny es a, l'okr af Es lele Jim ab.

¹⁰ Ek'esñ fèñ am ow òny ogn etñ l'isam low yegm na ab a, k'èbr ir k'elul il akñ, k'òñan in akpa bòbò yeji; ¹¹ esñ eke b'òñ'n akpa a, ke ow e juma enñ a anake in yeji n'am kok a.

Uwar em ec'odad

¹² M'òny ów nòno eke mi ki nòn m'awñ òny, kò

† 1:1 Yow gbél lele in ec'ey ab: Grék em a Kiria ek'el Nyamel ec'agn a nimum.

† 1:1 low nawrè: Jan e lel ab em, low nawrè ke Amani Mamn ana.

m'erurm eke mi k'oc lel lele
 lel mij ab; gbekɔ m'am tutr
 eke mi k'ow m'ekn ɔny, ke si
 dád s'okarir yec'etɛ ke ey e
 sos em in a él tasi. ¹³ Esɛ
 jɔw† eke Nyam sɔsum oc a
 ec'ey a am ibrm'ɛ.

† **1:13** Esɛ jɔwel Nyamel a eke Nyamel ec'Esɛ Likpekɔ a ek'am awɛ lel a anɛ
 em a ec'agɛ a.

Jan e lel nyahan em ek'awñ Ów ek'it eke wel k'uw any

Jan ek'el Jesu ec'erm es a anake kok lel na awñ ign nyam eke itññ erm em el Es Kótókó eci, ke wel b'ēsñ Gayus a. S'uwñ in e lís lele in e Nyamel a eke li b'im em ab ab e lís e low kaka any. Gbékó lel ab em, s'am ekn eke Jan ec'agn a eke b'erm im am òb Nyam e kokoba el ogn yogñ a, li b'eb wel etu senyn senyn. Sica el e Nyamel ab em, egn nyam eke wel b'ēsñ Diotref ke el idr esel ab em e nyam a, in, égnm ebn agñ a eke Jan b'erm a etñ li bi dad ów enññ Jan e lís.

Jan kok lel na am awñ Gayus, l'áw ow ke li dád ow eke ow ki wewram Diotref ów. N'am ibrm eke Gayus k'eb Demetrius ek'am oc lel a im òñ'n a etu senyn senyn, anke in yeji l'el egn ek'am kok juma Es Kótókó eci.

Lel a am yegm ey eke si k'eb erur em, agñ a fññ eke am kok juma òñ Es Kótókó a.

Esññ

1 Em Nyamel ec'ēgn Likpekp, em lawl Gayus eke m'erur nawre em, m'am awñ lel. 2 Erur em e lawl mamn, m'am erur eke ów fññ k'akpal'ñ, ke sos írm'ñ es, esē elel eke abñ em yeji

ony læc ab af. 3 Sos em am inñ'm nònò, lægn a ek'agn lisijimel ow, ke ij danke eke ñ bi kok cēcē Nyam e low fññ em a. 4 Eke m'iri eke em ec'ey am an es low nawre em a, sos em am inñ'm ligbel akm low ejeci fññ.

5 Erur em e lawl mamn, bi kok ów amamn òmn em òñ agñ lisijimel ek'el etu a yeji. 6 -N'am ij ñ ec'erm mamn e danke Nyamel ec'any af. M'am ñññ'ñ, kòk el ec'ejagb us e low esē elel eke Nyam erur ab af, 7 anke Jesu Krist e nin a sosiem anake -n'imn, ke -l'ebm ob kaka Nyam e low any uwñ esel ec'abu em a. 8 S'òtu eke si k'elum agñ amua abu, yec'etñ ke el erñ em s'ókr af s'el low nawre e juma kok esel.

Diotref e dedeku eke n'òñ

9 Mi nòn ów beb m'òñ Nyamel; kò Diotref eke b'erur e k'el el em e krekre a ebn ey ec'odad a. 10 Na sosiem, eke m'am ow m'ēkn òny a, m'ow mi dad òny ów eke n'am kok a. N'am dad ów enññ l'ok ey af. Na yeji ow éyrm'n erm es, l'ēbm agñ lisijimel, etñ agñ eke b'erur eke k'eb el a yeji, li b'edññ wel, etñ li b'ogn wel Nyamel em.

11 Erur em e lawl mamn Gayus, ki wewrm ów enññ kok esel ów, kò kòk ów amamn. Egn eke bi kok low mamn a, el Nyam eci; egn eke bi kok low ñññ a, l'ēknm Nyam.

*Demetrius ec'aw lele esɛn**ab*

¹² Demetrius ec'a gbɛ, agɛ
 a fɛɛ am ij in e danɛu, in
 ec'es an mamn a sosiɛm. Ey
 obi yeji s'am ij in e danɛu.
 Eɛɛ ɛ obi yeji uw any eke
 ey e danɛu ij a el nawrɛ.

¹³ M'ony ów nɔnɔ eke mi ki
 nɔn m'awɛɛ'ɛ, kɔ m'erurm
 eke mi k'oc lɛl mij lele lɛl
 likɛ ab mi nɔn. ¹⁴ M'am tutr
 eke mi k'ow m'ɛkn'ɛ lɛgɛ tɛl
 ɛm, ke si dád ów s'okarir.

¹⁵ Ke ɛrm es ey áɛɛ ɛ
 ab! Awlɛɛl a fɛɛ am ibrm'ɛ.
 S'am ɛkn ey lawlɛl a fɛɛ
 ec'ɛgɛ nyam nyam.

Jud e lel ek'awñ Ów ek'it eke wæl k'uw any

Jud eke non lel na a lele Jak ab el ey Es Kotoko Jesu Krist lisijimel (Matie 13.55, Mark 6.3).

S'uwm Nyamel nun nyam a eke Jud awñ in e lel na ab any. Gbeko s'am ony omn eke lel na, ey Es Kotoko Jesu ec'erm esel a e Sinyamel a eke sisigm es a, ni non n'awñ. Ow e jam a, n'im in obi in obi l'ob kokoba Sinyamel ab em.

In e lel na em ec'ow eke li dad a lele Pier e lel yony em a, e nun yony em ec'odad a, ol eke k'otarir es.

Jud e lel na e low ek'am elu okm a el low yegm esel ayadnu a, ek'am ec Sinyamel ab em yegm el ow yadñ nuññ el a. Agñ amua ec'es an nuñ a sosiem, Jud am awñ Sinyamel a lel na dad el eke -li k'inym es kikri ke -l'ogn mum omn eci.

Esññ

¹ Em Jud, m'el Jak lisijim lele Jesu Krist e juma kok es ab; m'am esññ agñ a feñ eke Nyam esñ, ke el agñ eke Es Nyam erur, ke n'am osu Jesu Krist ec'a. ² Ke Nyam e sorñ ikñ, erm es ey lel erur ab ény bobn ony.

Low ewar low yegm esel ayadnu e lis

2 Pier 2.1-17

³ Erur em ec'agñ lisijimel, m'onny erur non eke mi k'awñ ony lel sel eññ a ek'el ey feñ ec'a sosiem. Gbeko sica, m'ekñ eke ow it eke mi k'awñ ony lel na, yec'etñ ke m'átr ony sos es. Dògñnin sos omn na eke Nyam ony ony kpekñ kpekñ a sosiem, ony eke eel in ec'agñ a.

⁴ M'am awñ ony lel anke agñ eññ, es lol em, ow anñ ony araññ. -Li b'onny Nyam ec'erm mamñ ec'odad a -li titññ, yec'etñ ke -l'otu -li kok yec'eke -l'erurir a, etñ Jesu Krist ek'in sony coco el ey ec'Es ew lel ey Es Kotoko ab a, -li b'igñ -l'owl ow. God'etñ Nyam Lel ikñ anym dad el eci gbre ek'am eku el a e low ew es.

⁵ M'uw any eke uwr low na eke m'am m'ow mi dad ony ab any. Gbeko m'erur eke mi k'okñ ony ow amua: Es Kotoko eb in ec'agñ a elu es Ejipt eyn ec'abu em, etñ ow e jam a, l'ibi el a feñ ek'egññ ubm nawre a.

⁶ Etñ eben ce afr erm esel a ek'erurm anm el ec'usu a eke -n'inymñ es a, ke -n'ngbronñ yogñ a, Nyam ony ok el ngbraka etñ -n'anñ ncebn ibr ab em godo godo feñ eci, jej ok e legñ ligbel a eci. ⁷ Sica okan Sodòm, Gomor lel el ec'eb saw saw ab ab e low a: el ec'eb eyn a ony es an nuñ ek'akplm ese afr erm esel a ec'ab af. Etñ -l'ol egn kaka feñ ab ec'erum ab, ton agñ eke elim sos megl nyam ese el ec'ab af

a yeji.† Ow ɔŋ -n'am ij gbrel ek'ɔnym es irm ab em, etŋ -l'el agŋ feŋ ec'ɛwar eci sɛwl.

8 Etŋ ɔny ec'araŋŋ a, agŋ eŋuŋ amua am ɔny es an nenyembri nyam a esɛ agŋ amua feŋ ec'ab af. -Li bi tutr ów yadŋ etŋ ow b'ɔŋ el -l'us el eci sos af ec'ów aw eŋuŋ a jam. -Li b'ifn Nyam ec'es ɛw a etŋ -li bi wɛwr afr ec'abŋ any esel a.† 9 Etŋ Mikael in obi yeji eke el afr erm esel ec'es ɛw a kokm low na. Lɛgŋ a eke agn ab -n'am dogŋŋ Mois eci sos megl a,† Mikael ism neny igŋm'n jɛjm okm'n, kɔ ow cɛ eke li dad ow a el: «Ke Nyam ij'r'ŋ gbrel!» 10 Gbɛkɔ agŋ amua am wɛwr yec'a eke -l'uwm any a. Etŋ yec'a eke -l'uwŋ any nyamb em esɛ akp em eci mindey ek'ɔnym tutr af a, yeji anake b'irmn el a. 11 Gbre él el eci! -L'eb ebr a eke Kayɛn eb a, -n'ɔny yadŋ os sosiɛm esɛ Balam af, -l'uw, anke -l'ɔbr Nyam any esɛ Kore af.† 12 ɛɛ, el anake -li bi ŋuŋŋ ɔny ɔfr em ec'ob eke b'asr luku usu nyam ijr a. Yogŋ, -li b'ij etŋ -li b'ɛgŋ lokeyr em, ɛs ɔnym el etŋ -li bi tutr el sɔny cɛ e low. -N'anŋ esɛ afr eke ibr es lɛf am oc im ke ánm mij okm wus ab af. -N'anŋ esɛ ekŋ eke ɔsum ey iju egb ub e lɛgŋ ab af; ekŋ eke -l'iil ok wus

ke uw nimum nimum. 13 -Li b'ɔmun el ec'ɛs owi ab es esɛ elel eke okij b'ɔmun in e sarɔd es ok ákpaf ab af. -N'anŋ esɛ mílél ek'uwm yogŋ ogŋ eke k'imn ab af, etŋ Nyam ɛw el usu es sɛgŋ feŋ eci ncok ibr ab em.

14 Enɔk ek'el ey lagŋ lɔbŋ em Adam eci jam a, ikŋ anym dad agŋ amua e low nine: «Kin, ɛs Kɔtɔkɔ am ow lel afr erm esel lala nɔnɔ gbɛl ab, 15 wus nimum e jɛj ok eci. Li b'ow l'ɔb agŋ eŋuŋ a feŋ low, ów eŋuŋ a feŋ eke -li kokr -l'ɔbar ow a sosiɛm. Li b'ow l'ɔb sikpl esel es ɛfuu amua low, low ɔbr any odad feŋ eke -li dadr ow e lís a nun af.» 16 Sɛgŋ feŋ agŋ amua b'ucu any es. -Li b'anŋ abr ɛny em etŋ -li b'ir eb esɛ elel ek'el ec'ów aw eŋuŋ a b'ɔŋŋ el ab af. -Li bi dad low any ɔbr odad etŋ -li bi pop agŋ ob eŋŋ ij eci.

ɛwar lel ów ɔm ab

17-18 Gbɛkɔ ɔny, erur em ec'agŋ lisijimɛl, ɔkan ey ɛs Kɔtɔkɔ Jesu Krist ec'erm esel a e sodad eke dad ɔny lɛgŋ ek'ec ab em a: «Sɛgŋ es abal el em a, agŋ b'ow kokr ɔny miyer etŋ el ec'ów aw eŋuŋ a b'ow ɔŋ el -l'ir eb eke bi kpab el es Nyam e lís.» 19 El anake -li bi bubr Nyamel ec'agŋ ab em a. El e sow tutr a el agŋ

† 1:7 Nun ɔb 19.1-25. *agŋ eke elim sos megl nyam esɛ el ec'ab af:* anŋ ow ɔtu eke k'el afr erm esel. Sica odad na Grek em a, wel ɔtu eke k'itŋŋ ejec'em dad esɛ: -l'ɔl eŋŋ igŋ lele lawl igŋ ab ec'erum ab. † 1:8 *afr ec'abŋ any esel:* Bèbmn 2 Pier 2.10 lel ow ec'akr otar ab ab. † 1:9 Anŋ Jud am dad Mois e lís e low nyam ek'anŋ Jwifɛl e lel sig nyam em, ke anm Nyam Lel em. † 1:11 *Kayɛn:* èkn Nun ɔb 4.3-8. *Balam:* èkn Awl 22.1-35. *Kore:* èkn Awl 16.1-35.

e sow tutr ce, etj -n'onym
 Nyam ec'Abj a. ²⁰ Gbeko
 ony, erur em ec'agnj lisi-
 jimel, usr ony ec'eb ir a ony
 ec'omn ek'onyn Nyam em ab
 af, njnan Nyam Abj Lala
 ec'abu elum em. ²¹ Anjn
 Nyam ec'erur ab em, ke am
 ekur ey Es Kotoko Jesu Krist
 eci sorj ikj a eke b'ow nj
 ony sel ek'onym uwr a.

²² Agj a ek'el ec'omn a
 ewm leg leg a, onyn el eci
 sorj ikj. ²³ Onyn okr el okm
 al ab em ke eb elul el es.†
 Onyn agj beb a yeji eci sorj
 ikj. Gbeko ewr sos erm, ki
 yebr -li k'ibar ony el ec'ow
 enj kok ab ab.

Anygbel el Nyam eci

²⁴⁻²⁵ Anygbel el Nyam
 nyam coco a eke b'ecr ey Es
 Kotoko Jesu Krist em sog ey
 a eci! L'otu eke li k'edjn ony
 abu any ke k'eymn low njn
 em; l'otu eke li k'ok ony okm
 in ec'anygbel a ec'any af,
 eke low obr kaka k'anm ony
 em, ke sos em inj iy ony em
 gbjn. In ec'el anygbel, sagb,
 abusu lel es ew ab god'etj,
 sicaca lel segj fen ab! Amen.

† 1:23 Ekn Amos 4.11; Zakari 3.2.

Ów eke Jan ekn es ekn em Ów ek'it eke wel k'uw any

Jam us es Jan non Es Ekn eci lel na in eci susu em. Legñ ab em a, Rom ek'ew usu ab es a, b'ew lec em ibrm eke agñ k'igñ el ec'es ew es Sesar nuñ ese Nyam af. Ow eci kok em a, ow b'ow ññ -li yegm eb a ec'elum eke -n'onyñ a. Kretienel a egnm ow e low ebn. -L'erurmn eke -li k'igñ Nyam ejeci nuñ eke ow elm Jesu ce, etñ ow sosome wel b'ijr el gbre. Jan in obi yeji, Rom ec'es ew es a ogñ'n eb em oc im ew'r es lekr nyam em eke wel b'esñ Patmōs. Yogn, es ekn em, Nyam yegm'n ów nono yec'etñ ke li bébm kretienel sos gbre ij ek'am ow a eci, l'átr wel sos es el ec'omñ a eke -n'onyñ a eci. Afr erm es nyam oc Jan abñ em im eke ow k'ekñ ów a eke b'ow ey wus af aña a ese elel eke Nyam am ekan ab af. Amani Sig em eci meny ewr owi nono anñ ów a eke Nyam am yegm Jan ab em. Jan eci legñ ab em a, kretienel a iri ow eci nyandre a, kō agñ ek'ijr el gbre a gbē otum uwm ow eci nyandre ab any. Ey obi ey obi yeji, yefenyña em a, s'irim meny ewr owi a okm ey es sos em senyn senyn, gbekō ów nono anñ eke am ayl ey sos em:

1) Low nuñ am ey lec

wus na af, kō ton ke ow ók wus eci nuñ edñ em a, Nyam b'ow akm in ec'efnu ab es ar ogñ ab em.

2) Nyam b'ow jej agñ feñ e low ok. Agñ a eke ub Jesu nawre a, wel non el ec'en sel eññ eci lel ab em, etñ -li b'ow -l'ij sel ek'onym uwr a ec'aja. Emeny Nyam b'ow jej egn e low ok, es an a eke egn a b'ow ony wus af aña ab em (Es Ekn 20.11-15; bēbmn 1 Korēt 3.10-15).

3) Agñ a eke b'ij neny nyam in e lís a, li b'ow l'ap wel ob.

4) Afr, segn feñ wel bi kōklm Nyam.

Bibl eci lel es abal el na em a, Nyam am elul in sosi okm ese Nuñ Ob lele Nuñ Edñ ab af. Tasi em a, in obi li kok wus na, etñ in obi li b'ow l'ewl ni nuññ ow ke l'óc wus owr a lele afr owr ab ab l'ow.

Jesu am elul in sosi okm

1 Ów eke lol es ke Jesu Krist elu okm kpata a anñ lel na em. Nyam ññ'n l'uw ów amua any, yec'etñ ke li yégn in e juma kok esel a low eke b'ow ey legñ tel em a. Krist ññ in ec'afr erm es im elu low a okm yegm in e juma kok es Jan. ² Jan am ij danñu eke ów a feñ eke in ekn a in el Nyam ec'odad lele low nenyembri nyam ek'in ey okm Jesu Krist em ab. ³ Ehe él egn eke b'awl sodad amua eke Nyam elu okm ññ

agn a eci! Etn emeny ehe él
agn a eke b'iri, ke b'elum ów
a eke wel non lel na em a eci!
Ee, legn a eke wel bebm ew
es ów amua ec'a ibnm ij.

Jan am eshn Nyamel lóbn
a

⁴ Em Jan, m'am eshn Azi
wus af † eci Nyamel lóbn
a: ke Nyam ek'ann god'etn,
ann yefenyana, ke am ow a, †
édn ony owro ke ón ony erm
es ey. Ke abn lóbn a ek'ann
in ec'atufu lekpn a ec'any af
a yeji ón ony ów nenyembri
nyam a. ⁵ Ke Jesu Krist ek'el
danke ij es neny nyam es a
yeji ón ony ów amua. L'el iy
krekre ek'igb agn ek'uw ab
em, etn emeny l'el wus eci éb
ebu fén em ec'eb ebu. Jesu
Krist erur ey etn in eci mebl
ab em † li sog ey sikpl e lís.
⁶ Li kok ey s'el gbrenghi usu
a ec'agn, egb waw esel eke ki
kok juma Nyam ek'el Es a eci
any af. Anygbel lele abusu
ab él Jesu Krist eci segn fén!
Amen!

⁷ Kin, n'ann jru em n'am
ow! Etn nyamn nyamn fén
b'ow ekn'n; agn a ek'ign'n
mpragb a yeji b'ow ekn'n. †
Wus ec'agn eb eb a fén b'ow
ann sórn em in sosiem. Ee,
eben ow b'ow ann! Amen!

⁸ Es Kotoko Nyam Abusu
Es dad nine: «M'el Nun
Ob lele Nun Edn ab, † m'el
Nyam a ek'ann god'etn, ann
yefenyana, ke am ow a.»

Es ekn em Jan ekn Jesu

⁹ Em, ony lisijim Jan, Jesu
ab ec'af okr em, m'am m'ij
gbre ony ab. S'el Nyam e
gbrenghi usu a ec'agn, s'am
usur erm gbre ij em. Wel
oc im ew'm es Patmos lekr, †
anke mi dad Nyam ec'odad
lele low nenyembri nyam
ek'ey okm Jesu em ab ab.
¹⁰ Es Kotoko eci legn a, Abn
Lala ow'm af etn m'iri lebl
tuotuo nyam ek'am ikn'm
jam ese kror af ¹¹ dad ese:
«Non low yec'a eke am ekn
a lel nyam em, ke óc awn
Nyamel lóbn a ek'ann eb
amua em a: Efes, Simirna,
Pergam, Tiatir, Sardes, Fi-
ladelfi lele Laodise ab».

¹² M'edn meny eke mi
k'ekn egn a eke am dad'm
odad a, etn m'ekn sika em
mun al ob lóbn. ¹³ Mun al
ob amua ec'arahn a, m'ekn
ob nyam ek'inym es ese egn
af. Li sus mob kpakp etn
l'ucu ohony eke wel kok sika
mij em er em. † ¹⁴ In eci
sin nun a ufu pum pum pum
ese licéb ufu e suw af, ese
nyamok af, etn in ec'anyamn

† **1:4** *Azi wus af:* Ekn 2 Korént 1.8 lel ow ec'akr otar ab ab. † **1:4** *Nyam ek'ann god'etn, ann yefenyana, ke am ow a:* nin na ew ese Nyam eci nin eke yegm Moís af (Okm Ok 3.14-15). Bèbmn Ebre 13.8. *abn lóbn a* el Nyam ec'Abn Lala a eke iy neny ign nun a. † **1:5** Ekn Kolos 1.20. † **1:7** Ekn Zakari 12.20; Jan 19.34-37. † **1:8** *Nun Ob lele Nun Edn ab:* Grék em a, odad a eci iri tasi a el: *Alfa lele Omega ab.* Ow el Grék el eci lel mōni krekre a lele lel mōni es abal el ab ab. † **1:9** Patmos lekr el Eje ec'okij a e lekr gōrni ek'owl es Efes ab kilo ekn yen. Wel b'oc agn a ek'el ec'ów ókm Rom ec'es ew ab es sos em a, im ew es yogñ. † **1:13** Ow el egb waw es ligbel a ec'ob sos ew (Okm Ok 28.4; 29.5).

a am jɛjn ɛsɛ al af. ¹⁵ In ec'akr a am jɛjn ɛsɛ jawie eke wɛl ɛtɛ ke al ayal af. ɛtɛ in eci lebl a b'il ɛsɛ okij e mra eke b'ɛlu ab af. ¹⁶ In e lidr abu ab ɛm, l'ucu mɪlɛl lɔbɛ n'ɔny es, ɛtɛ lab ler ɛm ek'any yony a b'ufu a am ɛy'r ɔkm nɛnym. In ec'any a am jɛjn ɛsɛ lɛgɛ uyɛ nuɛ e ligbn af. ¹⁷ Eke m'ɛkn'n a, m'ɛy wus in ec'akr ew a ɛsɛ ek'ɛm m'uw cɛ af. L'oc in eci lidr abu a l'ɛw'm af ɛtɛ li dad ninɛ: «Eɛɛn k'ɔny'ɛ! M'el Nuɛ ɔb lele Nuɛ ɛdɛ ab. † ¹⁸ M'el ɛgɛ a ek'anɛ owr a. M'uw, gbɛkɔ ca m'anɛ owr godo godo fɛɛ eci; ɛtɛ m'ɔny abusu luw lele ɔɛnes baɛn ab af. ¹⁹ Sica nɔn yec'a ek'ɛkn a, yec'a ek'am ɛy caca ɛm a lele yec'a eke b'ow ɛy ow eci jam ab ab. ²⁰ Kin mɪlɛl lɔbɛ a ek'ɛkn ɛm e lidr abu ab ɛm a lele sika ɛm mun al ob lɔbɛ ab ab eci nyandre: mɪlɛl lɔbɛ a el Nyamel lɔbɛ a eci afr ɛrm ɛsɛl a, ɛtɛ kenie lɔbɛ a el Nyamel lɔbɛ a».

2

Efɛs e Nyamel a e lɛl eke wɛl awɛ

¹ «Nɔn lɛl awɛ Efɛs e Nyamel a ec'afr ɛrm ɛs a: “Kin odad yec'ɛke ɛgɛ a ek'ɔnym mɪlɛl lɔbɛ ab in e lidr abu ab ɛm, ke am an es sika ɛm mun al ob lɔbɛ a ec'araɛn a am dad: ² M'uw

juma fɛɛ eke kok ab any, m'uw ɛ eci sos es atr a lele ɛ eci ɛrm susu ab ab any. M'uw any eke k'ɔtum ɛgɛn ɔw ɛɛɛ ɛsɛl e low ebm; ɛtɛ agɛ a eke bi dad eke ɛl ɛrm ɛsɛl ke elm a, ɔny igbl ɛl ogɛ ɛkn, ɛtɛ ɛkn eke -l'el ayadɛu. ³ Nɛ, ɔny ɛrm susu, ij gbɛɛ ɛm e nin a sosiɛm ɛtɛ sos ɔwm'ɛ es kaka. ⁴ Gbɛkɔ low a eke m'ɔny ɛ ab a cɛ el: ɔnym ɛrur krekre a ek'ɔny ɛm ec'a ij. ⁵ Sica ɔkn lɛgɛ ek'ɛc ab ɛm eci lele eke ɔny ɛm ec'ɛrur a, itɛɛ ɛrm ɛm, ke kɔk ɛsɛ nuɛ ɔb ɛm ec'ab af. Eke itɛɛm, mi b'ow m'ow m'ɛɛn'ɛ, ke m'ɔny ɛ eci mun al ob a m'oc es yogɛ a eke ow anɛ a. ⁶ Gbɛkɔ yec'ɛke akpl ɛ ec'a el: ɛsɛ ɛm af, ifn Nikolayitel † eci low kok a.

⁷ Ke ɛgɛ yec'ɛke ɛli ɔru a, ɛri yec'a eke Abɛ am dad ok Sinyamel a. ɛgɛ yec'ɛke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔn'ɛ sel ɛɛn eci likɛ a ek'anɛ Nyam ec'egb ɔgm a e liy a l'ij.” » †

Simirna e Nyamel a e lɛl eke wɛl awɛ

⁸ «Nɔn lɛl awɛ Simirna e Nyamel a ec'afr ɛrm ɛs a: “Kin odad yec'ɛke ɛgɛ a ek'el Nuɛ ɔb lele Nuɛ ɛdɛ ab, ɛgɛ a ek'uw ke ɛwl anɛ owr a am dad: ⁹ M'uw ɛ e gbɛɛ lele gbɔr ab any, gbɛkɔ tasi ɛm a, ɛ gbɛɛgbɛ! M'uw

† **1:17** Akr 13-15: ɛkn Daniel 7.13; 10.5; 7.9; 10.6. Akr 16-17: ɛkn Esayi 49.2; Ebre 4.12; Esayi 44.6; 48.12. † **2:6** Nikolayitel: -l'el low yegm ɛsɛl eke b'irmn agɛ ec'ɔmm ɛl e low yegm ab ɛm. Es ɛkn eci lɛl na ɛm cɛ wɛl dad agɛ amua e low. ɛkn Es ɛkn 2.14,15,20,24. † **2:7** ɛkn Nuɛ ɔb 2.8-9.

sos keskes ek'agñ a ek'el Jwifel ke b'ocr el sosi Nyam ec'agñ ke elm a bi kokr'ñ ab any; -l'el Satan eci nuñ ign esel. ¹⁰ B'ow ij gbre, gbekɔ k'uru erñn. Agñ b'ow ot ɔny em ec'agñ beb ok sobel em ɔny eci ebm ekñ eci, etñ b'ow ijr gbre toñ seğñ lew. † İj neny nyam toñ luw em, ke m'óñ'ñ sel eñn e tufe a.

¹¹ Ke eğñ yec'eke eli ɔru a, iri yec'a eke Abñ am dad ok Sinyamel a. Eğñ eke b'ow eb any a, k'ow ekñm luw yony em a e low ij." » †

Pergam e Nyamel a e lel eke wel awñ

¹² «Nɔn lel awñ Pergam e Nyamel ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke eğñ a ek'onym lab ler em ek'any yony a b'ufu a am dad: ¹³ M'uw usu a ek'ir ab any, yogñ anake Satan ec'atufu lekpn a anñ a. † Ucu em e nin a ɔny es, etñ walm ɔmn ek'ony em em a elum es, toñ legñ ab em eke wel ibi Antipas a yeji, em eci danķu ij es cecɛ ɔny ogñ a, yogñ a eke Satan ir a. ¹⁴ Gbekɔ m'ony abr eke mi k'enym'ñ: ñ ogñ yogñ, agñ anñ eke ucu Balam eci low yeğm a ɔny es. Balam anake ɔñ Balak nuñ em eke k'uk Israel ec'ey meb a. L'itr wel

eke wel k'ij mindey eke agñ ibi kokr egb waw ɔñ sinyam yadñ, ke wel ij nfaci yeji. † ¹⁵ Etñ emeny, ñ ogñ a cɛ, agñ anñ eke ucu Nikolayitel † eci low yeğm a ɔny es. ¹⁶ Ow sosiem, itñn erm em gɔñ. Eke itñnm, ow k'ow ibnm, mi b'ow m'ow ñ ogñ yogñ etñ mi b'ow m'ogñ agñ amua ar, em e lab ler em any yony a eke anñ'm nenym am ey'm ɔkm ab em.

¹⁷ Ke eğñ yec'eke eli ɔru a, iri yec'a eke Abñ am dad ok Sinyamel a. Eğñ yec'a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'ɔñ'n afr eci futufutu eke lol es a. Mi b'ow m'ɔñ'n lebn ufu nyam, etñ lebn ab af nin owr nyam eke wel nɔn a b'ow anñ. † Eğñ kaka k'ow uwm nin na any, ek'ow elm eğñ a cɛ ek'eñn lebn a." »

Tiatir e Nyamel a e lel eke wel awñ

¹⁸ «Nɔn lel awñ Tiatir e Nyamel a ec'afr erm es a. "Kin odad yec'eke Nyam Jim a ek'anyamn em am jejn ese al af, ke akr yeji am jejn ese jawie eke wel etñ af a, am dad: ¹⁹ M'uw ñ e sijuma a, ñ ec'erur a, ñ ec'ɔmn a, ñ e juma a eke bi kok ɔñ agñ a lele ñ ec'erm susu ab ab any. Etñ sica m'uw any eke jam aña, ñ e juma a eke

† **2:10** *seğñ lew*:nyandre em odad ek'am yeğm eke gbre ij a likpr cɛ. Bèbmñ Nuñ ɔb 24.55; Daniel 1.12. † **2:11** Luw krekre a, ow el sos megl af ec'a; etñ yony em ec'a, ow ow el gbre ij ek'onym uwr a. Ekñ Es Ekñ 20.6,14; 21.8. † **2:13** Pergam el sinyam yadñ a eci nuñ ign usu gbɛl. Yogñ Zes eci ñɔñn usu ligbel nyam anñ; ow el eb krekre eke ow em wel ign Sesar nuñ ese nyam af. † **2:14** Ekñ Awl 31.16 lele 25.1-2 ab. *Balam lele Balak ab*: èkñ Awl 22 toñ 24 ab em. † **2:15** *Nikolayitel*:èkñ Es Ekñ 2.6 eci akr otar a. † **2:17** *afr eci futufutu*:ɔkm Ok 16.14-15, 33-34; *nin owr*: Esayi 62.2; 65.15.

am kok a eny akm krēkre ec'a. ²⁰ Gbēkō m'ony abr nyam eke mi k'enym'η: am yēb Jesabel, † yow na eke am dad eke Nyam ec'odad in am dad, ke am irmn em e juma kok esel, yegm el eke -li k'ij nfaci, ke -l'ij mindey eke wēl wawr egb ɔj sinyam yadɔ a. ²¹ M'ok'r sēgɔ es eke li k'itɔj erm em, kō l'erurm eke li k'igɔ in eci nfaci ij na l'elu es. ²² Ow sosiem a, mi b'ow m'erum'n es gbre ij ec'ob erur ob af, etɔ eke agɔ a ek'ij nfaci in ab a itɔnm erm em a, -li b'ow -l'ij gbre nɔnɔ esē ow af. ²³ Mi b'ow m'ibi in ec'agɔ a yeji, etɔ Sinyamel a fēɔ b'ow uw any eke m'el ēgɔ a ek'uw agɔ e tutr lele el ec'erur ab a any a. Etɔ mi b'ow m'ɔj ɔny em ec'ēgɔ nyam nyam yec'a eke li kok a ec'ow ek'it a.

²⁴ Sica ɔny Tiatir e Nyamel ab em ec'agɔ likpr a, ɔny eke ēgɔnm ucumn low yegm yadɔ na ɔnymn es, ɔlmn eke k'uwɔr yec'a eke -l'esɔjɔn Satan eci low any uw eke ləl es ab any a, † m'uyulm ɔny low ejeci kaka fēɔ ij. ²⁵ Gbēkō yec'a ek'ēɔan a, ùcur ɔny es tɔj ke m'ānɔj m'ow.

²⁶⁻²⁸ Agɔ a eke b'ow kok em ec'erur a tɔj ók nuɔj a, el anake -li b'ow -l'eb any a. Mi b'ow m'ɔj el abusu a eke m'eb em Es ogɔ a. Mi b'ow m'ɔj el -n'ɔny abusu ebr ebr

fēɔ af. -Li b'ow -l'ew wēl es lēc em etɔ -li b'ow -li bɔbm wēl es esē elēl eke wēl bi bɔbm erēɔ es ab af. Emēny mi b'ow m'ɔj el ibribr eci ləl a yeji. †

²⁹ Ke ēgɔ yec'eke eli ɔru a, iri yec'a ek'Abɔ am dad ok Sinyamel a." »

3

Sard e Nyamel a e ləl eke wēl awɔ

¹ «Nɔn ləl awɔ Sard e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke ēgɔ a ek'onym Nyam ec'abɔ lɔbɔ a lele mīlél lɔbɔ ab ab a am dad: M'uw juma fēɔ eke kok ab any. Agɔ bi tutr eke anɔj owɔ, kō tasi em a, uw! ² Ûfɔm es! Ke yec'a eke anɔj'η ke k'uwm a, ój'n n'anɔj kikri gbun ke l'úw nimum nimum. M'ēkɔ eke η ec'ów a bēbmnm tasi, em e Nyam a ec'a ek'am erur ab ab. ³ Ókn yec'a eke iri ke eb a, ùcu ɔny es ke ítɔj erm em. Eke ufɔam es, mi b'ow m'ow kpru em esē ulu af m'oc'η, etɔ k'ow uwm wanci ab af eke mi b'ow m'ow ab any. ⁴ Gbēkō Sard yogɔ, ɔny em ec'agɔ nyam nyam ibarm el eci mob sus em a. Agɔ amua b'ow anɔj mob efu em ec em ab, anke -l'it. ⁵ Ebēn eke agɔ a eke b'ow eb any a b'ow sus mob efu ana. Mi k'ow mi tēɔjɔm el ec'en ab es sel ējɔn

† **2:20** *Jesabel*: Èkn 1 Èb Ebu 16.31; 19.1-2; 2 Èb Ebu 9.22,30. † **2:24** *Satan eci low any uw eke ləl es*: anɔ ow el low yegm eke ləl es, ke anɔ agɔ a cē eke el el e nyàm nuɔj igɔ ebr ab em a eci. † **2:26-28** *Bēbmnm Selu* 2.8-9; Awl 24.17; Es Èkn 22.16. † **3:5** *sel ējɔn e ləl*: agɔ a ek'el Nyam ec'a, afr; el ec'en anɔj ləl ligbēl nyam em.

e lel ab em, † etj em Es lel in ec'afr erm esel ab ab ec'any af, mi b'ow mi dad eke agj amua el em eci. ⁶ Ke egj yec'eke eli oru a, iri yec'a eke Abj am dad ok Sinyamel a." »

Filadelfi eci Nyamel a e lel eke wel awj

⁷ «Nɔn lel awj Filadelfi e Nyamel a ec'afr erm es a: "Kin odad yec'eke egj a ek'el lala lele low nawre ab a, egj a eke onym eb ebu David eci safue ab ab, bi fig ke egj kaka otum ablm, b'abl ke egj kaka otum figm a am dad: † ⁸ M'uw juma fej eke kok ab any; mi fig lisany nyam m'ew'j es any af eke egj kaka k'otum ablm. Lec tel ce ony, gbeko ucu em ec'odad a ony es etj dadm eke uwm im any. ⁹ Kin low eke mi b'ow mi kok Jwifel ek'el Satan ec'ogog ec'agj a eke b'ocr el sosi Nyam ec'agj, ke ow b'el yadj a: mi b'ow m'onny el lec em - l'ok orokp wus j ec'any af, etj -li b'ow -l'uw any eke mi b'erur'j. † ¹⁰ Eke osu ol a eke m'on'j eke k'usur erm a, em yeji mi b'ow m'osu'j gbre eci legj a eke b'ow ow wus nimum af ebm wus ec'agj a fej a. ¹¹ Ow k'ow ibnm eke mi b'ow m'ow. Ow sosiem, yec'a ek'onny a, ucu ony es kikri yec'etj ke egj kaka k'ebm j ec'any eb e

tufe a. ¹² Agj a eke b'ow eb any a, mi b'ow m'osjm el es em Es eci Nyamel ab em ese el ec'akr ab af, etj -li k'ow - l'okmn okm ij. Mi b'ow mi nɔn em e Nyam a eci nin a lele in ec'eb a eci nin ab ab agj amua eke ejj any ab af. Eb a, in l'el Jerusalem owr a eke b'ow anj afr, em e Nyam a ogj us es a. Mi b'ow mi nɔn nin owr a eke m'ejj a yeji el af. †

¹³ Ke egj yec'eke eli oru a, iri yec'a ek'Abj am dad ok Sinyamel a." »

Laodise e Nyamel a e lel eke wel awj

¹⁴ «Nɔn lel awj Laodise ec'afr erm es a: "M'el egj a eke wel b'esj Amen, † egj a ek'el danju ij es cecel lele low nyim nyim ab a, egj a eke anj ow fej eke Nyam kok a e nuj ob em a. Kin em eci odad a: ¹⁵ M'uw juma fej eke kok ab any, etj m'ekn eke ewm dra etj emeny ewm gbagba yeji. Blel otu el ow yony ab em e nyam yeji, ow ew afanma. ¹⁶ Ko sica ek'el dede, ke elm dra oglog gbagba a, mi b'ow m'egbl m'elu'j es. ¹⁷ J bi dad ese: m'onny os nɔnɔ, m'onny low kaka ec'es abur. Ko tasi em a, j uwm any eke el gbre es, ony sɔrj nɔnɔ, el gbɔru, el any eflu lele sos ofr es ab. ¹⁸ Ow sosiem a, kin ow eke m'am om'j: ow em ogj a, ol

† 3:7 Bèbmn Esayi 22.22. † 3:9 Bèbmn Esayi 49.23; 60.14; 43.4. † 3:12 Bèbmn Esayi 62.2. † 3:14 Amen:in e nyandre el "ke ow el eben." Eke wel am esj Krist "Amen", ke in em anake wel b'ekn eke Nyam ec'ow fej eke ewar ew es lele ow eke li dad l'ew es ab ab, el ow tasi a. Ekn 2 Korent 1.20.

sika eke al elu ow eci sayl a
 ɔkm a, ke él gbrenḡbi. Òw ɔl
 mob sus em efu sus, yec'etḡ
 ke k'ánm sos ɔfr és ɔnym'ḡ.
 Òw ɔl sɛkp ok ḡ ec'anyamn
 ab em, ke ékn es. ¹⁹ Agḡ
 a fɛḡ eke mi b'erur a, mi
 b'enyam el abr etḡ mi b'ew
 low m'ɔḡ el. † Élu lɛc ij
 ɔkm ke ítḡn erm em. ²⁰ Sica
 m'inym es lisany etḡ m'am
 icm abu. Eke eḡḡ nyam iri'm
 lebl etḡ fig'm lisany a, mi
 b'ow m'ey'r akḡ, mi b'ow
 m'us abu in ab etḡ in yeji li
 b'ow l'us abu em ab.

²¹ Agḡ a eke b'ow eb any
 a, mi b'ow m'ɔḡ el abusu -
 li sig es em ab, em eci atufu
 lɛkpḡ ab af, eɛe elel eke em
 yeji eke m'eb any a, em Es
 ɔḡ'm abusu mi sig es in ab,
 in eci atufu lɛkpḡ af ab af.

²² Ke eḡḡ yec'ek'eli ɔru a,
 iri yec'a ek'Abḡ am dad ok
 Sinyamel a." »

4

Afr e Nyam nun iḡḡ

¹ Emeny ow e jam a, m'ékn
 low eḡeci. Afr, m'ékn lisany
 nyam eke fig, etḡ lebl a
 ek'anḡ eɛe krɔkr eci lebl
 af ke m'ikḡ anym m'iri a,
 dad'm ninɛ: «Ûyu af aḡa, ke
 mi yéḡm'ḡ ow e jam ec'ów
 eke b'ow ow a.»

² Kpɛkḡ Abḡ oc'm etḡ afr
 yogḡ, m'ékn atufu lɛkpḡ
 nyam ek'eḡḡ nyam sig es af.
³ Eḡḡ a eke sig es af a eci
 jɛjn a am ot mebn sobo erḡ

erḡ es eɛe jasp lele sarduan
 ab af. Nyamgodi eke am jɛjn
 eɛe lebn emerod af a iwr elul
 atufu lɛkpḡ ab em. † ⁴ Atufu
 lɛkpḡ likḡ lele yar ab did iwr
 elul atufu lɛkpḡ ligbel ab em,
 etḡ agḡ ekpɛkp likḡ lele yar
 ab sig es af. -Li sus mob
 efu etḡ -l'us sika tufɛ. ⁵ Afr
 eci ḡɛḡḡ lele nyamḡbrany ab
 ab am anḡ atufu lɛkpḡ ab
 em ok ɔkm. Mrabri lobḡ
 eke wɛl giḡḡ a am iri any af
 yogḡ. Mrabri lobḡ a el Nyam
 ec'abḡ lobḡ a. ⁶ Atufu lɛkpḡ
 a ec'any af a, okij ek'ayl tonḡ
 am ekan es ke ot lebn ufu
 pum pum es anḡ.

Araḡḡ yogḡ, mindey yar
 eke el ec'anym lele jam ab a
 el anyamn ɔfr a, iwr did elul
 atufu lɛkpḡ ab em. ⁷ Krɛkrɛ
 eci ndey a anḡ eɛe kukuma
 af, yony em ec'a anḡ eɛe id
 liy af, nyahan em ec'a eli
 any eɛe eḡḡ ec'ab af, etḡ yar
 em ec'a anḡ eɛe káká ek'igb
 nyenyḡn ɔw es af. † ⁸ Mindey
 yar amua e nyam nyam eli
 ɔw nɔhɔn, etḡ -l'eli anyamn
 eb el ɔw a nimum, ew lele af
 ab. Etḡ ncok lele lɛḡḡ owr ab
 neny b'anḡ el em -n'am dad
 -l'eɛe:

«Lala, lala, lala el Es Kɔtɔkɔ
 Nyam Abusu Es eci,
 in eke n'anḡ god'etḡ, n'anḡ
 yeḡenyḡna ke n'am ow
 a eci.» †

⁹⁻¹⁰ Eḡḡ a ek'anḡ owr
 sɛḡḡ fɛḡ eci ke sig es atufu
 lɛkpḡ ab af a, mindey yar a
 bi kɔklm'n, b'usr'r sos etḡ

† 3:19 Bèbmn Nyandre 3.12; Ebre 12.6. † 4:3 Bèbmn Ezekiel 1.26-28; 10.1.

† 4:7 Bèbmn Ezekiel 1.22; 1. 5-10; 10.14. † 4:8 Bèbmn Ezekiel 1.18; 10.12;
 Esayi 6.2-3.

b'ɔŋ'n bia. Etn sakp sakp fɛŋ eke -li bi kɔklm ow a, agŋ ekpekp likŋ lele yar ab ab a b'ok ɔwrɔkp wus ɛŋ a eke sig es atufu lɛkpn ab af a ec'any af. -Li b'igŋ ɛŋ a ek'anŋ owr sɛŋ fɛŋ ec'a nuŋ. -Li b'ot el eci sika tufe a -li wɔwl atufu lɛkpn a ec'any af yogŋ ke -n'am dad -l'ese:
 11 «O, Ɛs Kɔtɔkɔ, ɛy e Nyam, it eke k'ɛŋn anygbɛl, es susm lel abusu ab, anke ŋ kok ob fɛŋ etŋ ŋ ec'erur ɛm ob fɛŋ anŋ owr etŋ b'ok sel.»

5

Lɛl a lele licɛbli ab ab

1 Sica m'ɛkn lel nyam eke wɛl ar es ke anŋ ɛŋ a eke sig es atufu lɛkpn ab af a e lidr abu ab ɛm. Wɛl nɔn lel a any lele jam ab, etŋ wɛl ɔnyn nɛnyembri ab es, es ɔnyan ob lɔbŋ ab. † 2 Etn m'ɛkn afr ɛm ɛsɛl ab ɛm e lɛc ɛs nyam eke am ɔg lebl tuɔtuɔ ɛm ɛsɛ: «Bwo ec'ɛŋ it eke ki bɔbm es ɔnyan ob amua es ke fig lel na ee?» 3 Ke ow el afr, wus af anja lele wus ew † ab, ɛŋ kaka anm eke k'ɔtu fig lel a bake lɛr ow e lokm a. 4 Ow ɔŋ m'ikŋ ɔŋn nɔnɔ eke ɛŋ kaka k'anm itm eke ki fig lel a bake ɔtu lɛr ow e lokm a. 5 Gbɛkɔ agŋ ekpekp ab ɛm e nyam dad'm ninɛ:

«K'ikŋ ɔŋn! Kin Juda ec'eb ab ɛm e kukuma a, ɛb ebu David eci lilaw a eb any, † li b'ow li bɔbm es ɔnyan ob lɔbŋ ab es ke li fig lel a.»

6 Sica ɛmeny m'ɛkn atufu lɛkpn a, mindey yar a lele agŋ ekpekp ab ab, etŋ m'ɛkn licɛbli nyam eke wɛl ibi egb waw eci, ke inym es el eci araŋn. L'eli ɔɔwr lɔbŋ lele anyamn lɔbŋ ab. Anyamn lɔbŋ a el abŋ lɔbŋ a eke Nyam ɛrm ow wus nimum af a. 7 Licɛbli a ɛri im etŋ oc lel a ɛŋ a eke sig es atufu lɛkpn ab af a eci lidr abu ab ɛm. 8 Kpɛkŋ mindey yar a lele agŋ ekpekp likŋ lele yar ab ab ok ɔwrɔkp wus licɛbli a ec'any af. El ɛm ec'ɛŋ ɛŋ fɛŋ ɔnym sanjo nyam ab lele sika ɛm kpɔk eke ogŋ iy ɛm gbɔŋ ab, ke el agŋ lala a eci nyam ŋɔŋn a. 9 -N'am ɛŋ ɛj owr nyam:

«Ŋ cɛ it eke k'oc lel a ke bɔbm es ɔnyan ob lɔbŋ ab es,

anke wɛl ibi'ŋ oc'ŋ wawr ŋ egb etŋ ow ɛm a,

eb eb fɛŋ ɛm, ɛbr ɛbr fɛŋ ɛm, agŋ agŋ fɛŋ ɛm lele ɛb ɛb fɛŋ ɛm ab,

ɛwl sɔg agŋ ɔŋ Nyam.

10 Kok el -l'el gbɛrɛŋgbɛ usu a ec'agŋ,

† 5:1 Es ɔnyan ob el kpeŋ prɔprɔ eke wɛl b'oc ɔnyn lel eke wɛl b'ar es a nɛnyembri es, yec'etŋ ke ɛŋ ek'itm a k'ɔtum kpabm es. Wɛl b'ɔnyan es etŋ wɛl bi fig adanke ec'any af. Lɛŋ ab ɛm a, aja e lel wɛl b'ɔnyn es es ɔnyan ob lɔbŋ ɛm. † 5:3 Jwifel e tutr ɛm a, wus ew a, ɔŋnes baŋn. † 5:5 Nuŋ Ɔb 49.9 ɛm a, wɛl b'ɛŋn Juda ec'eb a "kukuma ewli"; eb na ɛm anake eb ebu David anŋ ɛy ɔkm a. *David eci lilaw a*: Grek ɛm a, odad a eci iri tasi a el *David eci min*; na ow el Mesi a eci nin nyam (Esayi 11.1,10).

-l'el egb waw esel eke ki
kok juma ey e Nyam a
ec'any af,
etj -li b'ow -l'ew wus na
nimum es.»

¹¹ Sica emeny mi ler etj
m'am iri afr erm esel nono
gbel e lebl. -N'eny nono
ligbel, -l'iwr atufu lekpn
a, mindey yar a lele agj
ekpekp yar ab ab -l'elul em.

¹² -N'am egj ej lebl gege em
-l'ese:

«Licibli a eke wel wawr egb
a ce it eke k'ejn
abusu, ob ony, sewr lele lec
ab;

es susm, anygbel lele koklm
ab!»

¹³ Etj emeny m'iri eke ob
fej eke Nyam kok anj afr,
wus af anj, wus ew lele okij
em ab a, ob fej eke anj owr
a am egj ej dad ese:

«Segj fej, koklm, anygbel
lele abusu ab el
egj a eke sig es atufu lekpn
ab af a
lele licibli ab ab eci!»

¹⁴ Etj mindey yar a am elu
“Amen!” Etj agj ekpekp a
am ok owokp wus ign Nyam
lele licibli ab ab nunj.

6

*Krekre eci es onyan ob a
el any eb owi*

¹ Ow e jam a, m'ekn licibli
a ony es onyan ob lobj a
eci krekre a ob es, † etj
m'iri mindey yar ab em
e nyam barm lebl ek'anj

ese nyamgbrany ec'ikj ab af
nine: «Ow!» ² Mi bi ler
a, m'ekn gbanjo ufu nyam.
Egj a eke uyu af a onym bin
ab, etj wel on'n any eb e
tufe. L'ikj anym l'eb any etj
emeny n'aam any eb eci.

*Yony em eci es onyan ob a
el ar ogj owi*

³ Eke licibli a bobm yony
em eci es onyan ob ab es
a, m'iri mindey yar ab em
e yony em ec'a eke am dad
ese: «Ow!» ⁴ Etj gbanjo
ejeci nyam ey okm. L'eb es
ese al af. Egj a eke uyu af a
ejn abusu eke k'onj erm es
ey oc es wus na af, yec'etj
ke ow on agj ibirir el ofr.
Etj wel on'n lab ler em ligbel
nyam.

*Nyahan em eci es onyan
ob a el lek owi*

⁵ Eke licibli a bobm nya-
han em eci es onyan ob ab es
a, m'iri mindey yar a e nya-
han em ec'a eke am dad ese:
«Ow!» Mi bi ler etj m'ekn
gbanjo ibr nyam. Egj a eke
uyu af a onym toy ab. ⁶ M'iri
ob nyam am ikj ese lebl
nyam ek'anj mindey yar a
ec'aranj af, etj am dad ese:
«Ewjn ble kilo nyam legj
nyam e juma kok e labm
sog eci; ke ewjn orj gbε kilo
nyahan legj nyam e juma
kok e labm sog eci. Gbeko
Lek, k'itjn oliv e mun a lele
viny e mar ab ab gbε abu.» †

† **6:1** Ekn Es Ekn 5.1 lele ow ec'akr otar ab ab. † **6:6** blea lele orj ab ab el egb
iju yony eke ow eci miy a anj ese may af. Ek'ow elm lek e legj a, egj nyam
b'ejn ble kilo lew legj nyam e juma kok e labm sog eci. Anj egj a eke am ekn
lek owi a am ewjn on agj a eke k'ij. Ble kilo nyam oglog orj kilo nyahan otum
ebam akj nyam ec'agj e legj nyam ec'ob ij.

Yar em eci es ɔnyan ob a el luw owi

⁷ Eke licɛbli a bɔbm yar em eci es ɔnyan ob ab es a, m'iri mindey yar ab em e yar em ec'a eke am dad esɛ: «Òw!» ⁸ Mi bi ler etɲ m'ekn gbaŋkɔ nyam ek'ew mufu mufu. Eɲ a eke uyu af a, wɛl b'ɛsɲ'n Luw, etɲ ɔɲnes baŋn am us'r jam. Wɛl ɔɲ el abusu wus ec'ɔy yar ab em e nyam em ec'agɲ ab af, eke -li k'ibi wɛl ar ogɲ em, lek owi em, ɔl ɛɲɲ ɛɲɲ em lele mindey ɛɲɲ em ab.

Yen em eci es ɔnyan ob a el agɲ ek'uw Nyam odad sosiɛm a

⁹ Eke licɛbli a bɔbm yen em eci es ɔnyan ob ab es a, m'ekn egb waw usu a ec'ew a, agɲ agɲ eke wɛl ibi a eci liy a. Wɛl ibi el nɛny nyam eke -l'ijr Nyam odad eci lele danɲu eke -l'ijr ow ec'ab ab sosiɛm. ¹⁰ -N'am ɔg lɛc em -li dad -l'ɛsɛ: «Es ɛw ɛs Lala, Es ɛw ɛs Nawrɛ, kɔ toɲ ba bogɲ lɛɲɲ iy b'ow jɛj wus ec'agɲ a e low ok, ibrɛm el ɛy e luw a eci low ee?» ¹¹ Sica wɛl ɔɲ ɛɲɲ nyam nyam mob sus em ufu, etɲ wɛl dad el eke ɛmɛny -li k'eku sɛɲɲ tɛl, toɲ bake wɛl ibi el lisijimɛl a eke am kok ɛs Kɔtɔkɔ e juma a esɛ elɛl eke wɛl ibi el ab af a, ɔw yibr el.

Nɔhɔn em eci es ɔnyan ob a el ɛrm bebl e lɛɲɲ a

¹² Etɲ m'ekn licɛbli a eke am bɔbm nɔhɔn em ec'ɛs ɔnyan ob ab es a, etɲ kpɛkɲ wus umu lɛc em; ligbn ibr

pri pri pri esɛ niɲn mob af, etɲ awl ebl es kondon esɛ mebl af. ¹³ Mílél anɲ afr am ok wus esɛ babm ikɲ ec'ey a eke k'eblm, ke lɛf tuɔtuɔ b'ɛlu ɔny ok wus ab af. ¹⁴ Afr am oc es esɛ ajraŋka eke wɛl b'ɔny ar es ab af; etɲ mafɛny a lele silekr ab ab fɛɲ am ŋgbon el e susu susu a. ¹⁵ Ow ɔɲ etɲ wus ec'ɛb ebu, agɲ any esɛl, ar ogɲ esɛl em ec'agɲ egbɛl, egbreɲɲgi, abusu ɔny esɛl, agɲ ejec'a fɛɲ ek'el madu oglog agɲ ewi a, im lɔl es mafɛny ɔmu em lele mób em ab. ¹⁶ -N'am dad mafɛny a lele mób ab ab -l'ɛsɛ: «Òkr ɛy af ke lóɔl ɛy es ɛɲɲ a eke sig es atufu lekɲn ab af a ec'any a e lís, ke ɔny kpabr ɛy es licɛbli a ec'ɛrm bebl a e lís, ¹⁷ anɲke el ec'ɛrm bebl a e lɛɲɲ ligbɛl a ow ŋ. Sica bwo ec'ɛɲɲ b'ow ɔtu anɲ owr ab ee?»

7

Agɲ a eke ɛɲɲ Nyam e mɛny ɛwr a

¹ Sica ow e jam a, m'ekn afr ɛrm esɛl yar ek'inym es wus eci ɔy yar ab em. - N'ɔny ɔy yar a e lɛf a eke b'ɛlu wus na af ab es, yec'etɲ ke lɛf kaka k'élum wus na af, okij af lele ekɲ em ab. ² Etɲ m'ekn afr ɛrm es ejeci nyam ɛy ɔkm yogɲ a eke ligbn b'igb a. N'ɔnym Nyam ek'anɲ owr eci ob a eke b'oc ɛwr ɛɲɲ mɛny ab ab. Li barm lebl tuɔtuɔ l'ɛsɲ afr ɛrm esɛl yar a eke ɛɲɲ abusu eke ki ŋɲɲn wus lel okij ab

a nine: ³ «Èkur ye! Kì kokr wus, okij lele ekñ ab low ñññ kaka. Ow it eke si k'ikñ anym s'ew meny ewr nyam ey e Nyam a eci juma kok esel a ec'anyafr a.» ⁴ Etñ m'iri agñ a eke wel ewr meny anyafr a e neny a. -L'ij agñ fandi ekñ lóbn, agñ miy yar. Ow ow el Israel ec'eb eb a fññ ec'agñ a:

⁵ Juda ec'eb ab em agñ fandi lëw yony,

Rubën ec'ab em fandi lëw yony,

Gad ec'ab em fandi lëw yony,

⁶ Aser ec'ab em fandi lëw yony,

Neftali ec'ab em fandi lëw yony,

Manase ec'ab em fandi lëw yony,

⁷ Simeon ec'ab em fandi lëw yony,

Levi ec'ab em fandi lëw yony,

Isakar ec'ab em fandi lëw yony,

⁸ Zabulon ec'ab em fandi lëw yony,

Josef ec'ab em fandi lëw yony,

Benjamë ec'ab em fandi lëw yony.

El fññ, -n'ëññ Nyam e meny ewr a.

Agñ nõñõ gbël am igñ Nyam nuñ

⁹ Ow e jam a, mi bi lër etñ emeny m'ekñ agñ nõñõ gbël eke egñ kaka k'otum awlm. Ow el eb eb fññ, eb

eb fññ, agñ agñ fññ lele ebr ebr fññ ab ec'agñ. -N'inym es atufu lëkpn a lele licëbli ab ab ec'any af, -li sus mob efu etñ arakp anñ el abu em. † ¹⁰ -N'am õg lëc em -l'ëse: «Ey e sel eññ a, ey e Nyam a eke sig es atufu lëkpn af a lele licëbli ab ab ogñ ow b'anñ ow!» ¹¹ Afr erm esel a fññ iwr did elul atufu lëkpn a, agñ ekpekp a lele mindey yar ab ab em. -N'am ok õwrõkp wus atufu lëkpn a ec'any af etñ -n'am igñ Nyam nuñ -li dad -l'ëse: ¹² «Nawre! Kõklm, anygbël, sëwr, bia elu lele sos usr ab, abusu õny lele lëc ab él ey e Nyam a eci sëgñ fññ! Amen.»

¹³ Agñ ekpekp ab em e nyam ibrm im nine: «Bwo el el agñ amua eke sus mob efu a, etñ bogñ -n'anñ l'ow ee?» ¹⁴ M'õdu m'eb mi dad'r m'ëse: «Egñ gbël, ñ anake uw any a.» Etñ l'õdu l'eb li dad'm nine: «Amua, agñ a eke ecr gbre ijr ligbël ab em ab ana. † -Li yoyõg el e mob sus em ab es licëbli a e mebl ab em, etñ ow õñ mob sus em a ufufum pum pum. ¹⁵ Na sosiem anake -li b'inym es Nyam ec'atufu lëkpn a ec'any af, ke ncok lele lëgñ owr ab -li b'igñ ow nuñ ow eci nuñ igñ usu a. Egñ a eke sig es atufu lëkpn ab af a b'ow ot ok el in eci gbad êl ab em ke õsu el. † ¹⁶ Namn lele mij amn ab

† 7:9 Arakp el sos em iññ lele any eb ab eci meny ewr. Wel b'oc kokr Mef ec'es gbëgbl (Ob Ap 23.39-43). Kokoba õb es Zakari dad eke lëgñ ek'anñ anym am ow ab em, eb eb fññ b'ow kok es gbëgbl na ke õnym sarakp ab (Zakari 14.16).

† 7:14 Ekn Daniel 12.1; Matie 24.21. † 7:15 Ekn Ob Ap 26.11-13; Esayi 4.5-6.

k'ow ɔnym el ij, etj ligbn lele elubu ab yeji k'ow ɔnym el ij. ¹⁷ Nawre, anke licebli a ek'inym es atufu lekpn a e saw a, b'ow el el e nyimn es, ot im el mij ewl mij eke b'ɔj egj sel a e saw, ke Nyam tétj el e mikj ab es.»

8

Lɔbɔj em ec'es ɔnyan ob a el usu es irm owi

¹ Eke licebli a bɔbm lɔbɔj em eci es ɔnyan ob ab es a, afr, usu a irm es tinj tonj ow ɔtu ek'ij wanci ikpr mum. ² Etj m'ekn afr erm esel lɔbɔj a eke b'anj Nyam ec'any af a; wel ɔj el krɔkr lɔbɔj.

³ M'ekn afr erm es ejeci nyam ek'ow inym es egb waw usu a; n'ɔnym ogj ofjn ob sika em ab. Etj wel ɔj'n ogj nɔnɔ eke li k'oc, ke Nyam ec'agn lala a e nyam njɔjn ab ab li kokr egb waw sika em egb waw usu a eke anj atufu lekpn a ec'any af a. ⁴ Afr erm es a ec'abu em a, ogj a e mregbn a eke wuwlm Nyam ec'agn lala a e sinyam njɔjn ab ab a am il Nyam ec'any af. ⁵ Etj afr erm es a oc ogj ofjn ob a, eb egb waw usu a ec'al a ok em etj oc owl wus. Etj kpekj nyamgbrany am babarm, afr am njɔjn etj wus am umu.

Krekre e krɔkr yar a

⁶ Afr erm esel lɔbɔj a eke ɔnym krɔkr lɔbɔj ab ab a am bebɔm sos eke k'afl krɔkr a.

⁷ Krekre ec'a afl in e krɔkr a. Nyamok lele al eke wuwlm mebl ab a am ok wus. Wus ec'og nyahan e

nyam, ekj eke wel ok sakp nyahan eci akp nyam lele suw owr fɛj ab eb al iri ok es.

⁸ Yony em ec'a afl in e krɔkr a. Ob ek'anj ese lafɛny ligbel nyam ek'am iri al af ey okij em; etj okij ec'og nyahan a e nyam itjn el mebl. ⁹ Mindey ek'anj okij em a eci sakp nyahan eci akp nyam uw, etj simijetj eci sakp nyahan eci akp nyam uj.

¹⁰ Nyahan em ec'a afl in e krɔkr a. Lél ligbel nyam ek'am iri al ese mrabri af a anj afr ey wus. L'ey simij ewl mij a ec'ogog nyahan e nyam em lele mij en af ab. ¹¹ Lél a e nin el "Lolo". Simij ogog nyahan e nyam itjn am lol, etj agj nɔnɔ a eke egj mij a am uw, anke ow am lol nɔnɔ.

¹² Sica yar em ec'a afl in e krɔkr a. Wel iyr ligbn ec'ogog nyahan a e nyam a, awl yeji ec'ogog nyahan a e nyam a lele mílé eci sakp nyahan eci akp nyam ab ab ob; etj ow ɔj el eci afj a e nyahan em irm es. Lɛgj owr e nyahan em a lele ncok eci nyahan em ab ab irmn el ec'usuayl a.

¹³ Emeny mi bi ler etj m'ekn káká nyam eke igb im afr kponj em a ke am elu lebl tuɔtuɔ dad ese: «Musue! Musue! Musue b'ow el wus ec'agn eci, lɛgj a eke afr erm esel nyahan a ek'anj a b'ow afl el e krɔkr a!»

9

Yen em e krɔkr a

¹ Sica yen em ec'afɛ erm es a afl in e krɔkr a, etɛ m'ekn lɛl nyam ek'anɛ afr ey wus, ke wɛl oc nɔmu cronɔ gbɛl a e safue a elu abu em. ² Lɛl a fig nɔmu cronɔ gbɛl a etɛ mregbn eke otarir es al gbɛl e mregbn ab am uyu ok ɔkm. Mregbn a ek'am ok ɔkm a ibar ligbn lele lɛf ab. ³ Etɛ mregbn ab em, tɛtɛ gbanɔban anɛ ok ɔkm eb es wus na nimum af; etɛ -n'ɛɛn abusu eke anɛ esɛ sibɔban ec'ab af. ⁴ Wɛl ɛdɛn el eke -li ki nɛɛnmn suw, ekɛ lele ob ejeci eke eli wus af ab. Gbɛkɔ abusu ɛru el es eke -li k'ijr agɛ a eke Nyam e mɛny ɛwr anm anyafɛ a gbɛ gbɛ. ⁵ Etɛ agɛ amua e gbɛ ijɛ a eke -n'ɛɛn ow ec'abusu a yeji elm wɛl ec'ibi eci, kɔ ke -l'ijɛ wɛl gbɛ nɔnɔ tonɔ ow ij awl yen. Ke gbɛ ijɛ a e dudu a anɛ esɛ bɔban ec'ɛɛɛ eke b'akɛ a e dudu ab af. ⁶ Etɛ awl yen ab em, agɛ b'ow ɔl luw es, kɔ -li k'ow -n'ɛɛnmn ow; -li b'ow -l'erur eke -li k'uw, kɔ luw k'ow owrm el.

⁷ Tɛtɛ gbanɔban amua anɛ esɛ sigbanɔ eke wɛl bɛbm sos ar ogɛ ec'af; el e nɛɛn ab af, wɛl b'ekn mob ek'anɛ esɛ sika tufɛ af, etɛ el e many a anɛ esɛ agɛ e many af. ⁸ El e sin nɛɛn a anɛ esɛ ɔyɔw ec'ab af, etɛ el ec'an nɛnym a anɛ esɛ sikukuma ec'ab af. ⁹ El ec'ermni a anɛ esɛ erkpo lowi em af, etɛ el ec'ow a ec'ikɛ a anɛ esɛ ar ogɛn eci mɛtɛ a eke wɛl b'ot cucur sigbanɔ nɔnɔ im ar ogɛ em

ab af. ¹⁰ Tɛtɛ gbanɔban amua eli ewl eke mbe anɛ em esɛ sibɔban ec'ab af. Etɛ el ec'ewl amua ab anake -li b'ow -li kok agɛ ɔw ɛɛn tonɔ ke ow ij awl yen a. ¹¹ El ec'es ɛw es a el nɔmu cronɔ gbɛl a ec'afɛ erm es a. Ebre em a wɛl b'ɛsɛn "Abadɔn", etɛ Grɛk em a wɛl b'ɛsɛn "Apolion" (ek'el nyandre em "Nɛɛn ɛs").

¹² Sica krɛkrɛ ec'abu ɛyr na ɛc ɛ. Gbɛkɔ ow e jam a, emɛny abu ɛyr yony anɛ eke b'ow ow.

Nɔhɔn em e krɔkr a

¹³ Etɛ nɔhɔn em ec'afɛ erm es a afl in e krɔkr a. Egb waw usu a ek'el sika em ke anɛ Nyam ec'any af a ec'oy yar ab em, m'iri lebl nyam ek'am ikɛ ow. ¹⁴ Lebl a dad nɔhɔn em ec'afɛ erm es a eke ɔnym krɔkr ab ab a nine: «Mɔmu afr erm esɛl yar a eke anɛ nɔbraka em, mij gbɛl a eke wɛl b'ɛsɛn Efrat a e saw ab es.» ¹⁵ Wɛl mɔmu afr erm esɛl yar ab es. Nawre em a, wanci na af, lɛɛn na af, awl na af lele lakpo na af ab anake wɛl bɛbm el sos wus nimum ec'agɛ sakp nyahan a ec'akp nyam ec'ibi ec'a. ¹⁶ M'iri el ec'ar esɛl eke b'uyu gbanɔ af a eci nɛny a: -l'ij agɛ milion ekɛ lɛw. ¹⁷ Etɛ kin elel eke m'ekn sigbanɔ a lele el ec'af uyu esɛl ab ab a: -l'ɛw erkpo lowi em sos. Erkpo a ebl es esɛ al af, ɛw ble eke iir em esɛ safir lebn af, etɛ ow e mij a yeji anɛ esɛ sika e mij ab af. Sigbanɔ a ec'ɛn a

anη εσε sikukuma ec'ab af; el e nenym a, al, mregbn lele mebn eke ler ab am ok okm. ¹⁸ Ów enun nyahan amua ek'el al, mregbn lele mebn eke ler ab ke anη sigbanƙo a e nenym am ok okm a anake ibi wus ec'agη sakp nyahan a ec'akp nyam a. ¹⁹ Tasi em a, sigbanƙo a e lec a anη el e neny a lel el ec'ewl ab ab em. El ec'ewl a b'ot morηn es: -n'ony en eke -li b'ot -n'am kokr agη low ηun.

²⁰ Sica agη a eke ów enun amua ibim ke anη a, itηnm es an el ec'abu em eci ekη ekpr eke -li kokr a e lís; -l'igηm abη enun, sika em sinyam, jete efu em eci, jawie em eci, mebn em eci lele ekη em ec'a e nun ign a -l'elum es; mob amua eke otum eknm es, irim ów, anm es yej'a. ²¹ -Li walm el ec'agη ibi owi, el e cam kok owi, el eci nfaci ij lele el e mil iy ab ab bobo yeji -l'elum es.

10

Afr erm es a lele lel likekli ab ab

¹ Ow e jam a, m'ekn afr erm es lec es ejeci nyam eke anη afr am us es. Jru wiwrm'n ab etη nyamgodi iwr'r nun af; in ec'anya a anη ese ligbn af etη in ec'akr a anη ese al ek'am iri imn afr ec'af. ² N'onym lel likekli eke fig ab. L'oc in e lidr e lakr a l'ew okij af etη l'ew nemn ec'a wus af. ³ Li barm lebl tuotuo em ese elel eke kukuma bi barm ab af. Etη

eke li barm l'ok es a, nyamgbrany lobη a odu eb babarm. ⁴ M'erur eke mi ki non ów a eke nyamgbrany a dad a, ko m'iri lebl nyam dad'm nine: «Oc nyamgbrany lobη a ec'ow a eke dad a ew es sos em; ki non.»

⁵ Sica afr erm es a eke m'ekn inym es okij af lele wus af ab a, igbl lidr abu oηη, ⁶ etη ij neny Nyam ek'anη owr seηη feη ke kok afr, wus, okij lele ob feη ab a e nin em. Li dad nine: «Emeny Nyam k'ow ekum ij! ⁷ Ko wanci ab af eke lobη em ec'afr erm es a b'ow ob nun am afl in e krokr a, yogη anake Nyam e low a eke lol es a b'ow iy neny ese elel eke li dad ow e low l'ok in eci juma kok esel ek'el kokoba ob esel ab af a.»

⁸ Etη emeny lebl a eke anη afr ikη m'iri a, am dad'm ese: «Im oc lel likekli a eke fig anη afr erm es a ek'inym es okij af lele wus af ab a ec'abu em a.»

⁹ M'im mi titm afr erm es a etη m'ibrm'n eke li k'oc lel likekli a n'on'm. Li dad'm nine: «Oc ij. Li b'ow li ded'η nenym ese mow mun af, ko li b'ow li lol'η lokm.» † ¹⁰ M'oc lel a afr erm es a ec'abu em etη m'ij. Nawre, l'ew mremre em e nenym a ese mow mun af, ko eke m'akη m'emn a, l'ew'm lolo lokm.

¹¹ Etη sica wel dad'm nine: «Ow it ke emeny im ob Nyam e kokoba ok agη, eb eb, ebr ebr, lele eb ebu feη ab.»

† 10:9 Bèbmn Ezekiel 3.3.

11

Adan̄ku yony a

1 Ow e jam a, wel ɔŋ'm likŋ sren̄ nyam eke wel b'oc bebmn ob, etŋ wel dad'm ninε: «Im bebmn Nyamel gbɛl a lele egb waw usu ab ab, ke áwl agŋ a eke b'igŋ Nyam nun̄ em yogŋ a yeji. 2 Gbɛkɔ ɛw Nyamel gbɛl a e gbugŋ ab es, ki bebmn, an̄ke wel oc ɔŋ Nyam any uwm esɛl eke b'ow uyu ob fɛŋ af ŋuŋŋ eb lala ab em toŋ awl ekŋ yony miy yony. † 3 Etŋ mi b'ow m'erm em ec'adan̄ku yony a sus niŋn mob ow. -Li b'ow -l'ɔb Nyam ec'amani a toŋ sɛŋŋ fandi sɛŋŋ ekŋ lɛw nyahan.»

4 Adan̄ku yony a el oliv ekŋ yony a lele mun al yony a ek'an̄ŋ wus ec'Es ɛw a ec'any af a. † 5 Ek'ɛgŋ nyam am erur eke ki kok el low ŋuŋ, al b'an̄ŋ el e nɛnym a am ok ɔkm tɛtul el ec'ɛfnu a trɛ trɛ trɛ. ɛɛ, ɛbɛn ek'ɛgŋ fɛŋ eke b'ow ɔl el e low ŋuŋ kok es a b'ow uw ana. 6 Adan̄ku amua ɔny abusu eke k'ɛdŋŋ nyam eke k'an ɔpar wus es a, sɛŋŋ a nimum eke -n'am ɔb agŋ Nyam ec'amani a. -N'ɔny abusu eke -li k'itŋŋ mij el mebl, etŋ -n'ɔny abusu yej'ɛke -li k'ɔŋ abu ɛyr ɛrŋ

ɛrŋ fɛŋ ów wus af, sakp abi a eke -li b'erur a. †

7 Gbɛkɔ ba -li b'uwar el ec'amani ɔb a, ndey a eke b'an̄ŋ nɔmu cron̄ gbɛl ab em ɛy ɔkm a, b'ow ogŋ el ar, akm el es ke ibi el. 8 El e sos megl ugŋŋ a b'ow an̄ŋ eb gbɛl a ec'ɛjem araŋŋ a, yogŋ a eke wel ɛw el ɛs Kɔtɔkɔ olikŋ af a. Nyandre em e nin eke wel b'ɛsŋ eb a el Sodɔm oglog Ejipt. † 9 Agŋ agŋ a fɛŋ, eb eb a fɛŋ, ɛbr ɛbr a fɛŋ lele eb eb a fɛŋ ab ec'agŋ a b'ow lɛr el e sos megl ugŋŋ a toŋ sɛŋŋ nyahan lele likpr ab, etŋ k'ow erurm eke wel k'im ot el es. 10 Wus ec'agŋ a sos em b'ow iŋŋ, el e luw a eci; -li b'ow -li kok sos em iŋŋ etŋ -li b'ow -l'aparir ob, an̄ke Nyam e kokoba ɔb esɛl yony na ɔŋ el -l'ɛkn gbɛre nɔnɔ.

11 Gbɛkɔ eke sɛŋŋ nyahan lele likpr ab ab ɛc a, Nyam fuf kokoba ɔb esɛl yony a in ec'owr an̄ŋ e sel a, etŋ ow igbm el. Ow ɔŋ agŋ a fɛŋ eke am lɛr el a ɛrŋŋ ligbɛl ɔny. 12 Kokoba ɔb esɛl yony a iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'an̄ŋ afr am ikŋ dad el ɛsɛ: «Ûyur owr an̄a!» Etŋ el ec'ɛfnu a fɛŋ ek'am lɛr el a ec'any af, -l'uyu afr e jru em. 13 Wanci ab af cɛ, wus umu lɛc em. ɛb a ec'ogog lɛw em e nyam bubm ok etŋ agŋ fandi lobŋ

† 11:2 awl ekŋ yony miy yony:ow cɛ ow el sɛŋŋ fandi sɛŋŋ ekŋ lɛw nyahan a (Es Ekn 11.3), ek'el akpo nyahan lele likpr ab (Es Ekn 12.14). Es Ekn e lel na em, sɛŋŋ na eke wel bi lum ɛy a, ow bi yeŋm ɛy sɛŋŋ abi a eke low ŋuŋ b'ow akm low mamn es, gbuŋ ke wus e nun̄ ɛdŋ e lɛŋŋ a ów a. Es Ekn 12.6; Daniel 7.25; 12.7. † 11:4 Ekn Zakari 4.1-14. † 11:6 Bɛbmn 1 ɛb Ebu 17.1; ɔkm Ok 7.17-19; 1 Samiɛl 4.8. † 11:8 Sodɔm:eb eke wel uw any ɛsɛ nfaci ij ec'eb af (Nun̄ ɔb 19.4-11). Ejipt wus af ec'agŋ a, wel uw el any ɛsɛ Israel ɛyŋ eci ɛfnu af; yogŋ anake -n'an̄ŋŋ madu ɔkr em a.

eηη luw wus a ek'umu ab em. Agη beb a ek'anη owr a erηη afηη es toη etη - n'am oη Nyam ek'anη afr a anygbel.

¹⁴ Sica yony em ec'abu eyr a ec η̄. Gbeko, ewr erm! Ow k'ow ibnm etη nyahan em ec'a yeji b'ow ow.

Lobη em e krōkr a

¹⁵ Lobη em ec'afr erm es a afl in e krōkr a. Ebl nōnō anη afr am ikη lēc em dad ese: «Sica wus eci es ew a e low anη ey Es Kotoko lel in e Mesi ab ab ec'abu em, etη es ew na b'ow anη segh fēη!» ¹⁶ Agη ekpekp likη lele yar ab a ek'egη egη anη in e lekpn af Nyam ec'any af a, ok owrōkp wus etη am ign'n nuη dad ese:

¹⁷ «Es Kotoko Nyam Abusu Es,
η eke anη yefenyana ke anη god'etη a,
s'am elu'η bia eke oc η
ec'abusu ligbel ab em
sigm η ec'es ew ab es
a.

¹⁸ Eb eb ec'agη a fēη ebl erm, kō sica η ec'erm bebl a anake am ey okm a.

Wanci a eke ki jej agη ek'uw a e low ok ab ana.

η eci juma kok esel ek'el kokoba ob esel eci wanci a eke k'ēηη el ec'ob ap a anake ow a.

Agη a fēη, ey lele egbel ab ek'el η eci ke b'elum'η omn em a, yeji b'ow eηη el eci.

Wanci a eke b'ow ηuηη agη a eke bi ηuηη wus ab ana.»

¹⁹ Sica Nyamel gbēl a ek'anη afr a fig, etη sinm araka a ey okm. Afr am ηeηη, nyamgbrany am babarm, wus am umu etη nyamok am an ok wus.

12

Yow a lele tamranji ab ab

¹ Ca emeny meny ewr ligbel nyam ey okm afr: ow el yow nyam eke ligbn iwr elul em ese mob sus em af, ke awl anη in ec'akr ew a. L'us es ew e tufe eke mīlél lew yony anη af. ² Lok usu'r bebmn iy ew ab, etη iy a eke am onyn'n a am oη'n li babarm.

³ Emeny meny ewr ejeci nyam ey okm afr: ow el tamranji nyam eke ebl es kondonη ke eli eη lobη lele ocowr lew ab. Nuη nyam nyam fēη af a, es ew e tufe anη. ⁴ In e luwl ab em, li papl afr e mīlél sakp nyahan eci akp nyam em a es l'ok wus. Etη l'igb l'ow n'inym es l'obr yow a ek'iy am onyn ab any, ba ow b'ew iy a ke kpekη n'ony n'emn. ⁵ Yow a ew iy ignη nyam eke b'ow ew ebr ebr fēη es abusu ligbel em. † Etη kpekη wēl oc iy a im ew es Nyam lele in ec'atufu lekpn ab ab e saw. ⁶ Kō yow a gbē, l'uru es n'im loj, yogη a eke Nyam kok usu nyam ew'r es, eke wēl k'oη'n

† 12:5 Ekn Selu 2.8-9. † 12:6 Ekn Es Ekn 11.2 ec'akr otar a.

ob l'ij ton seḡḡ fandi seḡḡ eḡḡ lēw nyahan a. †

7 Eḡḡ mum ey afr yogḡḡ; Mikaēl lele in ec'afr erm eḡḡ ab ab ogḡḡ mum tamranji a lele in ec'afr erm eḡḡ ab ab. 8 Kō tamranji a eb ēs; ow ḡḡ in lel in ec'erm eḡḡ ab ab -n'onym abusu eke -li k'anḡḡ afr yogḡḡ ij. 9 Wel ḡny tamranji a ḡwl gbenḡ. In anake lēḡḡ sig ab em l'el lorḡḡ a † eke wel b'ēsḡḡ agn oglog Satan, ke b'ēju wus nimum ec'agḡḡ a. Wel ḡny ḡwl'l wus in lel in ec'erm eḡḡ ab ab.

10 Eḡḡ afr m'iri lebl nyam barm tuḡtuḡ eḡḡ am dad eḡḡ: «Sica es eb elu eci lēḡḡ a ow ḡḡ! Ey e Nyam a elu in ec'abusu a lele es ew ab ab ḡkm! Sica es ew a anḡḡ in e Mesi a abu em, anḡḡe wel ḡny ey lisijimel a ec'ēḡḡ a eke b'ok el ów af a ḡwl gbenḡ. Ncok lele lēḡḡ owr ab li b'ok wel ów af ey e Nyam a ec'any af. 11 Gbēkō ey lisijimel a akm'n es licēbli a e mebl ab em lel ow e danḡḡu a eke -l'ijr ab em, anḡḡe -l'erurm el ec'owr anḡḡ a ton -l'urum luw bōbō yeji. 12 Ow sosiem a, afr lele ḡny eke iir em ab ab, kōkr sos em inḡḡ! Gbēkō wus lel okij ab, gbre él ḡny eci! Agn us es ow eḡḡḡ ḡny, erm bebl iy'r em gbōḡḡ, anḡḡe l'uw any eke seḡḡ tel cē anḡḡ'n.»

13 Eke tamranji a b'ēkn eke wel ḡny ḡwl'l wus a, l'igb n'am ogḡḡ ḡw a eke ew iy igḡḡ

ab es. 14 Gbēkō ḡw a eḡḡ káká ligbel nyam ec'ow yony eke li k'oc ke l'igb ton l'ók usu a eke wel kok ew'r es loj a, yec'eḡḡ ke li kpáb es lorḡḡ a e lís, ke yogḡḡ wel óḡḡ'n ob l'ij ton akpo nyahan lele likpr ab. † 15 Eḡḡ lorḡḡ a am eḡbl mij ok es eḡḡ mij ewl mij gbēl af, yec'eḡḡ ke ow éb ḡw a. 16 Gbēkō wus ow elum ḡw a abu: l'odu mij bubute a eke tamranji a eḡbl ok es a feḡḡ l'eb. 17 Sica tamranji a erm am ebl nōnō ḡw a e lís, eḡḡ n'im n'am ogḡḡ mum ḡw a ec'ey likpr ab ab, el a eke b'elum Nyam e sol a ke b'ucu low nenyembri nyam eke Jesu elu ḡkm a ḡny es a.

18 Eḡḡ tamranji a ec inym es okij neny e seḡḡ ab af.

13

Ndey a ek'anḡḡ okij em ey ḡkm a

1 Ow e jam a, m'ēkn ndey nyam anḡḡ okij em ey ḡkm. L'eli ḡḡowr lēw lele eḡḡ lobḡḡ ab; in e licowr feḡḡ af a, es ew e tufe anḡḡ; eḡḡ in e nuḡḡ feḡḡ af a, nin eke bi wewr Nyam anḡḡ. 2 Ndey a eke m'ēkn a ot fabn es, in ec'akr a ew eḡḡ eḡḡ urs † ec'ab af, eḡḡ in e neny a anḡḡ eḡḡ kukuma ec'ab af. Tamranji a afl in e lēc a, in ec'es ew a lele in ec'abusu ḡny ab ab es ḡḡ'n. 3 Ndey a ec'eḡḡ a e nyam ob kok eḡḡ ek'ow'n k'uw af, gbēkō ob a eke kok'r luw ec'a as. Ow ḡḡ wus

† 12:9 Ekn Nuḡ ḡb 3.1; Luk 10.18. † 12:14 Ekn ḡkm Ok 19.4; Ol ḡkn 32.11.

† 13:2 urs:ndey ligbel eke anm ey eci agḡḡ ebr wus af anḡḡ.

nimum erur ow e low ετη
am us ndey a jam. ⁴ Ετη
αγη a φηη am ign tamranji a
nun, anke ow afl abusu es οη
ndey a. Ετη εμενυ ελ a ce,
-n'am ign ndey a yeji nun -
li dad -l'εσε: «Bwo ec'εγη ot
ndey ab es ετη bwo οtu eke
k'akm'n es ee?»

⁵ Ετη ndey a εην abusu eke
ki dad es εfu lele εγη wεwr e
sodad ab ok Nyam af; n'εην
abusu eke li ki kok low toη
awl εκη yony miy yony. †

⁶ Ετη ndey a am wεwr Nyam;
n'am dad ow e nin, ow ec'εb
ir usu a lele αγη a ek'ir afr
ab ab ec'odad ηηη. ⁷ Abusu
εru'r es eke li k'ογη Nyam
ec'αγη a ar ke l'აკm wεl es;
n'εην abusu a eb eb φηη af,
αγη αγη φηη af, εbr εbr φηη
af lele εb εb φηη af ab. ⁸ Wus
nimum ec'αγη a b'ow ign'n
nun, αγη a eke wus e kok εm
ετη ελ ec'en a anm sel εην e
lel ab εm a. † Sel εην e lel na,
licεbli a eke wεl wawr εgb a
eci.

⁹ Ke εγη ek'εli οru a ίri
senyn senyn! ¹⁰ Εγη eke in
ec'a ow el eke wεl k'ony εlu'l
sobel εm a, wεl b'ow οny
εlu'l sobel εm; εγη eke in
ec'a ow el lab ler εm εm, li
k'uw a, lab ler εm εm li b'ow
luw. Na sosiεm anake αγη a
ek'el Nyam ec'a it eke k'ony
εrm susu lele οmn ab a.

*Ndey ek'anη wus εm εy
οkm*

¹¹ Ετη m'εkn ndey εjeci
nyam ek'anη wus εm εy

οkm. L'εli οοwr yony εσε
licεb ec'ab af ετη n'am dad
odad εσε tamranji af. ¹² Ndey
na οny abusu εσε κρεκρε ec'a
ek'anη okij εm εy οkm ab
af, ετη n'am kok juma ow
e nin εm. N'am οny wus
nimum lel in ec'αγη a φηη ab
lec εm ign κρεκρε eci ndey
a nun, ndey a eke ob kok
nun εσε ek'ow'n k'uw af ke
ow as a. ¹³ Ndey na ek'anη
wus εm εy οkm a, am kok
meny εwr εgbel; n'am οη
al βοβο yeji anη afr ok wus
αγη a pupukpaη ec'any af.
¹⁴ Ετη n'am irmn wus ec'αγη
a, meny εwr a eke n'am οtu
li kok κρεκρε eci ndey a eci
nin εm a. N'am εju αγη eke
k'aku likη εγη nyam, κρεκρε
eci ndey a e sos usr eci,
ndey a eke lab kok ob nun
εσε ek'ow'n k'uw af, ke εwl
meny anη owr a. ¹⁵ Ετη yony
εm eci ndey a εην abusu eke
k'οη ndey κρεκρε a eci likη
εγη a sel, yec'ετη ke likη εγη
a οtu dad odad ke οη wεl ibi
αγη a φηη eke εγηm ignm'n
nun a. ¹⁶ N'ony αγη a φηη, ey
lele εgbel ab, εgbrengbi lele
οgbοru ab, ewi lele madu
ab lec εm eke k'εw meny
εwr nyam lidr abu af oglog
anyaf. ¹⁷ Ow οη ετη εγη φηη
eke meny εwr anm af a οtum
eke k'ol ob oglog εw ob an;
meny εwr a el ndey a e nin
oglog ob awl e mōni ek'el nin
a ec'a. †

¹⁸ Anη anake ow am ibrm

† 13:5 Εkn Es Ekn 11.2 ec'akr otar a. † 13:8 sel εην e lel a:εkn Es Ekn 3.5 lele
ow ec'akr otar ab. † 13:17 Σεbr beb εm εσε Ebre εm af, εσε Γρεk εm af,
ob awl owi εm a, nin φηη eci mōni a οny in ec'abi eke ij.

eke egn k'ony sewr a. Etn egn yec'eke ɔny nuɲ em ɔny a ɔtu eke k'uw ndey a e moni a ec'abi a eke k'ij a e nyandre ab any, anke ow el egn e nin. Ob awl e moni a el ekɲ yen yen sakk nɔhɔn ekɲ nyahan miy nɔhɔn.

14

Licebli a lele agɲ fandi ekɲ lɔbɲ miy yar a eke wɛl ɔl a

¹ Mi bi lɛr etɲ m'ekɲ licebli a eke inym es Siɔn e lafɛny † ab af, in lele agɲ fandi ekɲ lɔbɲ miy yar eke wɛl nɔn in e nin a lele ɛs ec'ab ab ɛw anyafɛr a. ² M'iri lebl nyam ek'anɲ afr am ow, ke am ikɲ ɛsɛ okij e mra af, oglog ɛsɛ nyamgbrany ligbɛl ec'ikɲ ab af. Lebl a eke m'iri a anɲ ɛsɛ sanɲo ɔny ɛsɛl e mob a eke b'ony ab af. ³ Agɲ amua fɛɲ am egn ej owr nyam atufu lekpn a, mindey yar a lele agɲ ekpekp ab ab ec'any af. Egn kaka ɔtum eke ki wewr ej a, eke ow elm agɲ fandi ekɲ lɔbɲ miy yar a eke el wus anɲ ec'agɲ a eke wɛl ɔl a ɛɛ.

⁴ Agɲ amua kokm sikpl owi ɔyɔw ab, -l'ayl. † - Li b'us licebli a jam usu fɛɲ eke ow b'im a. Wɛl ɔl ɛl agɲ ec'aranɲ eke -li k'el agɲ kɛkɛrɛ eke wɛl k'oc ap Nyam

lele licebli ab ab.† ⁵ Lɛgn kaka -n'onym yadɲ; -li kokm sikpl kaka.

Afr erm ɛsɛl nyahan a ec'amani a

⁶ Etn m'ekɲ afr erm ɛs ejeci nyam ek'am igb afr kponɲ em a ɛɛ. N'onym Amani Mamn a ek'onym uwr ab ab eke li k'ɔb l'ok wus nimum, ɛb ɛb fɛɲ ec'agɲ, ɛb ɛb fɛɲ, ɛbr ɛbr fɛɲ lele agɲ agɲ fɛɲ ab. ⁷ N'am dad lebl gege l'ɛsɛ: «ɛlumn Nyam ke ɔɲn in anygbɛl! Anke wanci ow eke li b'ow li jej wus nimum e low l'ok. Igɲn egn a eke kok afr, wus, okij lele mij ewl mij fɛɲ ab a nuɲ!»

⁸ Yony em ec'afr erm ɛs a anɲ kɛkɛrɛ ec'a e jam ow, etɲ am dad ɛsɛ: «Babilɔn ɛb gbɛl a ɛy wus! † L'el ɛb a eke ɛju ɛb ɛb a fɛɲ egn in e mar a eke b'ɔɲ egn ij nfaci, ke b'ɔɲ egn im ɛy Nyam ec'erm bebl ab em a.»

⁹ Nyahan em ec'afr erm ɛs a anɲ yony a e jam ow, etɲ am dad lebl gege ɛsɛ: «Eke egn nyam am igɲ ndey a lele in e likɲ egn ab ab nuɲ, etɲ n'ɛɲn ow eci meny ɛwr a anyafɛr lele abu af ab, ¹⁰ in yeji, li b'ow l'ɛgn mar a eke b'ɔɲ egn im ɛy Nyam ec'erm

† **14:1** Siɔn e lafɛny a el Jerusalem eci nin ejeci. † **14:4** *Agɲ amua kokm sikpl owi ɔyɔw ab*:ow el odad nyandre em eke am dad kretienɛl eci neny nyam ij ek'ony Nyam eci, ke ánm sinyam yadɲ e nuɲ igɲ owi em. ɛkn Ose 1.2; 2.16-25. Segɲ ab em a, sinyam yadɲ a e nuɲ igɲ owi em a, afacyɔw b'anɲ sinyam nuɲ igɲ susu a, etɲ ow ibrm eke wɛl k'erum ɛl ab. † **14:4** *agɲ kɛkɛrɛ eke wɛl k'oc ap Nyam lele licebli ab ab*:Mois ec'ol em a, ebob fɛɲ eci liy kɛkɛrɛ a lele egb owr fɛɲ eke wɛl am ub a eci kɛkɛrɛ a, wɛl b'oc is Nyam. Ow b'il'l an nɔnɔ. † **14:8** Anɲ ow elm Babilɔn ec'odad tasi wɛl dadm, kɔ ow el nyandre odad mum eke wɛl am dad ok ɛb ɛb a fɛɲ eke b'im Nyam ar a.

bebl ab em a. Mar na b'ow ew tuotuo etj Nyam b'ow etm ok in ec'erm bebl a e kpok ab em. Agn amua b'ow ij gbre nono al em lele mebn eke ler ec'al ab em, afr erm esel lala lele licebli ab ab ec'any af. ¹¹ Al a eci mregbn a eke am oj el -l'ij gbre nono a, am uyu afr akpo akpo fen eci. Agn amua eke am ign ndey a lele in e likj egj ab ab nuj, ke ejn in e nin a e meny ewr a onym sel eb ncok lele legj ovr ab.»

¹² Na sosome anake agn a ek'el Nyam eci, b'elum in e sol a, ke ony onn Jesu em a k'onym erm susu a.

¹³ Etj m'iri lebl nyam ek'annj afr am dad'm ese: «Non odad na: ehe el agn a eke caca em am uw Es Kotoko e juma kok em a eci! Es, Abj am dad eke agn amua in annj ehe em. Sica we'n otu eke we'n k'eb sel juma a fenj eke we'n kok a eci, anke wel eci juma a e liy a in am us wel jam.»

Wus anja ec'egb ub owi

¹⁴ Ow e jam a, mi bi ler etj m'ekn jru ufu nyam. Jru ab af, ob nyam ek'annj ese egj af sig es. In e nuj af a sika tufe annj etj egb ubr lab fufu konon nyam ann'n abu em. ¹⁵ Emeny m'ekn afr erm es ejeci nyam ek'annj Nyamel ab em ey okm ke barm lebl tuotuo em am dad in a eke sig es jru ab af a ese: «Oc nj ec'egb ubr lab a ke ub gonj, anke wus eci egb a ek'eb ub ec'a e wanci ow.» ¹⁶ Etj egj a eke sig es jru ab af a oc in

ec'egb ubr lab a etj l'ew abu l'ub wus nimum ec'egb a.

¹⁷ Emeny afr erm es ejeci nyam annj afr e Nyamel gbél ab em ey okm; in yeji, n'onym egb ubr lab fufu konon nyam ab.

¹⁸ Etj emeny afr erm es ejeci nyam eke ew al es a annj egb waw usu a ey okm. Li barm lec em n'am dad yec'a ek'onym egb ubr lab fufu ab ab a l'ese: «Oc nj e lab fufu a ke ub wus e viny egbekl a, anke in ec'ey a ebl.» ¹⁹ Afr erm es a oc in ec'egb ubr lab a etj ew abu ub wus e viny egbekl a etj ot ok el es ifir ob gbél ab em eke -li k'ekn Nyam ec'erm bebl a. ²⁰ Wel ifi viny ey ab es es ifir ob ab em banj a e jam a; etj es ifir ob ab em mebl nonon ewl ok okm. Mebl a ewl tonj im ign kilo ekj yen yen sakp nyahan, etj uyu tonj ok sigbanjo a e nenekp a e neny neny.

15

Es abal el em ec'abu eyr lobj a e meny ewr

¹ Etj afr m'ekn meny ewr ligbel ejeci nyam eke in e low am iti'm any: afr erm esel lobj eke onym es abal el em ec'abu eyr lobj ab, eke el em Nyam ec'erm bebl a b'ow edj nuj a.

² Etj m'ekn okij eke ayl tonj am ekan es, ke al wuwlm ab. Agn a fenj eke eb any ndey a, in e likj egj a lele in e nin a e moni a ec'abi a eke k'ij ab af a, inym es afr okij na eke ayl tonj am ekan es

ab af. Etj -n'onym sisango
a eke Nyam ɔŋ el ab ab. ³ -
N'am eɣŋ Nyam e juma kok
es Mois † lele licɛbli ab ab
ec'ej a:

«Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu Es,
eben eke ŋ e sijuma a
agb ke akpl ana!

Eb eb ec'Eb Ebu, eben eke ŋ
ec'ow a eke bebɛm ok
es a el nyim nyim

ke el nawre ana!

⁴ Es Kɔtɔkɔ, bwo ec'eɣŋ tasi
ɔtu eke k'eluum'ŋ ee?

Bwo ec'eɣŋ ɔtu eke ki
koklam'ŋ ee?

Nj sony coco el lala.

Eb eb a feŋ b'ow igŋ'ŋ nun,
aŋke ŋ ec'ow nyim nyim a
ok ɔkm kpata -l'ekn.»

⁵ Ow e jam a, afr; m'ekn
Nyamel gbɛl a fig. Em
yogŋ Nyam eci sinm a eci
gbad em êl a anŋ. ⁶ Afr
erm esɛl lɔbŋ a ek'onym
abu eyr lɔbŋ ab ab a anŋ
Nyamel ab em ok ɔkm. -Li
sus mob eke ufu pum pum
pum ke am jejn, etj -l'ucu
ɔhɔny eke wɛl kok sika mij
em er em. † ⁷ Mindey

yar ab em eci nyam ɔŋ afr
erm esɛl lɔbŋ a sika em
kpɔk lɔbŋ. Em yogŋ, Nyam
ek'anŋ god'etj a ec'erm bebl
a iy em gbɔŋ. ⁸ Mregbn iy
Nyamel ab em gbɔŋ; ow el
Nyam ec'anygbɛl a lele in
ec'abusu ab ab. Ow ɔŋ eɣŋ
kaka k'ɔtum eym Nyamel ab
em, eke afr erm esɛl lɔbŋ a
eci abu eyr owi a eke ot ow
a e low k'iym neney.

16

*Nyam ec'erm bebl e kpɔk
lɔbŋ a*

¹ Ow e jam a, m'iri lebl
ligbɛl nyam anŋ Nyamel gbɛl
ab em am ikŋ dad afr erm
esɛl lɔbŋ a esɛ: «Ìmn wus
ke éwal Nyam ec'erm bebl
a ek'anŋ kpɔk lɔbŋ ab em a
es!»

² Krekre ec'afr erm es a im
etj ewl in e kpɔk ab em ec'a
es ok wus af, etj abi egbɛl
eke bi dudu a ok agŋ a eke
ndey a e meny ewr anŋ af,
ke b'igŋ in e likŋ eɣŋ a nun
a.

³ Yony em ec'afr erm es a
im etj ewl in e kpɔk ab em
ec'a es ok okij em. Mij a itŋ
anŋ esɛ lɛɣŋuw e mebl ab af,
etj ob feŋ ek'anŋ owr okij
em a uw.

⁴ Nyahan em ec'afr erm es
a im etj ewl in e kpɔk ab
em ec'a es ok simij ewl mij
lele mij eŋ em ab, etj simij a
titŋ el mebl. ⁵ Etj m'iri afr
erm es a ek'ew mij es a am
dad esɛ: «Ŋ ek'anŋ yefenyana
ke anŋ god'etj, ŋ ek'el lala
a, eke ow el nenɛ anake jej
ok a, ke el jej ok es nyim
nyim. ⁶ Tasi em a, agŋ amua
ibi agŋ lala a ek'el ŋ ec'a lele
kokoba ɔb esɛl ab ab ok mebl
es, etj sica el yeji ɔŋ el mebl -
l'egŋ. Ow ek'it el ec'ab ana!»

⁷ Etj m'iri lebl nyam anŋ egb
waw usu a am ikŋ dad esɛ:
«Es, Es Kɔtɔkɔ Nyam Abusu
Es, ŋ e jej ok feŋ el nawre
lele nyim nyim ab!»

† 15:3 Mois ec'ej a (ɔkm Ok 15.1-18), wɛl b'eɣŋ nenɛɣŋ e lɛɣŋ ók Nyam en es,
in eke li sɔɣ Israel Ejipt ec'abu em a. Ekŋ ɔkm Ok 15 lele Ol ɔkn 32 ab. † 15:6
Ow el egb waw es ligbɛl a ec'ob sos es w (ɔkm Ok 28.4; 29.5).

⁸ Yar em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok ligbn af, etj ligbn ejn abusu eke ki kakj wus ec'agj a in ec'al ab em. ⁹ Agj al am kakj sos, etj -n'am wewr Nyam a ek'onj abusu abu eyr amua af a e nin a. Gbeko -l'egjnm eke -li k'itjn erm em bake -n'oj ow any.

¹⁰ Yen em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok ndey a ec'atufu lekpn ab af, etj in ec'es ew a ey ncebn em. Agj a fej am akjn anm gbre eke -n'am ij a eci. ¹¹ -N'am wewr afr e Nyam a el e gbre e -n'am ij lele abi ab ab sosiem. Gbeko -l'igjnm el ec'ow enj a -l'okm es.

¹² Nohon em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok mij ligbel a eke wel b'esj Efrat ab em. Mij a mam es etj ew eb ebu a eke b'anj yogj a eke ligbn b'igb a ejagb es ow. ¹³ Tamranji a, ndey a lele kokoba ob es yadju ab ab e nenyum a, m'ekn abj enj nyahan ek'anj ese betibom af am ok okm. ¹⁴ -L'el abj enj eke bi kok simeny ewr. -N'aam -n'ejn wus ec'eb ebu a fej, yec'etj ke -l'as wel luku Nyam Abusu Es e legj ligbel a e mum ogj a eci.

¹⁵ Es Kotoko dad nine: «Kin, m'am ow ese ulu af. Ehe el egj yec'a eke anj any owr ke sus mob am eku, yec'etj ke li k'im sos ofr agj eknm in ec'es a eci!»

¹⁶ Abj enj a as eb ebu a luku usu nyam eke Ebre em a wel b'esj Armagedon. †

¹⁷ Lohj em ec'af'r erm es a ewl in e kpok ab em ec'a es ok lef em. Lebl nyam anj Nyamel ab em barm tuotuo; ow el lebl ek'anj atufu lekpn a ogj am ow. Etj lebl a dad nine: «Sica ow uwr h!»

¹⁸ Etj eben a, afr am nejn, nyambrany am babarm etj wus am umu. Wus ec'umu ikj a, legj a etj eke agj anj wus a, -l'eknm eben.

¹⁹ Banj gbel a ufj es ok sakp nyahan etj eb eb a e banj banj a fej bubm ok. Nyam ijlm Babilon gbel ab es; n'oj eke ow k'egj mar kpok gbaj a ek'el in ec'erm bebl ligbel a. ²⁰ Lekr a fej irm etj wel eknm mafeny ij. ²¹ Etj nyamok eku eku anj afr am an ok agj af; etj agj am wewr Nyam, nyamok na sosiem, anke ow el ob eke ony lec nono.

17

Facyow gbel

¹ Etj afr erm esel lohj a ek'onym kpok lohj ab a eci nyam ow dad'm nine: «Ow, mi b'ow mi yegm'j abu eyr a eke Nyam b'ow oj facyow gbel a eke inym es simij ewl mij nono e neny a. ² Wus na eci eb ebu a ij nfaci in ab, etj agj a eke ir wus na af a egj in eci nfaci owi a e mar am ony.»

† 16:16 Armagedon:usu eke legj sig em a, wel ogj ar egbel egbel af (Jej Ok 5.19; 2 Eb Ebu 23.39).

³ Abη em a, afr erm es a oc'm im loj. Yogη, m'ekn yow nyam eke sig es ndey ebl kondon af. Nyam eci wewr ec'en eb ndey a e sos a fηη; etη l'eli ηη lobη lele ocowr lēw ab. ⁴ Yow a ok gbad ebl mamn, l'ok sika em miyob nōnō, mebn amamn em e miyob lele ayre em e miyob ab. N'onym sika em kpok ab. Em yogη, in eci nfaci ij a eci kpotom owi a fηη iy em gbōη. ⁵ In ec'anyafr a, wel nōn nin eke ow eci nyandre a lol es: "Babilon gbēl, afacyow lele wus na nimum ab eci musue owi fηη ec'el lis." ⁶ M'ekn yow a eke Nyam ec'agη a lele agη a ek'ij Jesu eci danke ke wel ibi a eci mebl am ec any.

Mi b'ekn'n a, low eb'm sos. ⁷ Etη afr erm es a dad'm nine: «Kō bla sosiem etη ow am iti'η any ee? Mi b'ow m'elu yow a eke sig es ndey ab af a lele ndey na eke eli ηη lobη lele ocowr lēw ab a e low eke lol es em a okm mi yegm'η. ⁸ Ndey a eke ekn a, legη ek'ec ab em a, wel ekn'n n'annj owr, etη yefenyana n'anm owr ij. Gbēkō li b'ow n'annj nōmu cronj gbēl ab em l'ey okm n'im in eci ηuηη eci. Etη wus na ec'agη a eke wus eci nuη ob em etη wel nōnm el ec'en sel ηηη e lel ab em a, low b'ow iti any ndey a ec'ekn em, anke legη ek'ec a, n'annj owr, etη yefenyana n'anm owr ij, kō li b'ow l'ewl l'ow.

⁹ Sica wel ony nuη em ony

lele sewr ab gōη! Etη lobη a el egigl lobη eke yow a sig es af a; ow el ēb ebū lobη yeji: ¹⁰ el em eci yen ok wus, nyam ew usu es, lobη em ec'a k'owm. Legη eke li b'ow l'ow a, ow b'ow el legη tel ce eci. ¹¹ Ndey ebl kondon a eke legη ek'ec ab em annj owr, ke yefenyana anm owr ij a, in obi em a, l'el niwn em ec'eb ebū; etη ese lobη ab af, in yeji n'aam in ec'ibi eci.

¹² Ocowr lēw a eke ekn a el ēb ebū lēw eke k'obm nuη k'ewm usu es; gbēkō ndey ab ab -li b'ow -n'ēηη abusu -l'ew usu es wanci nyam eci. ¹³ Eb ebū lēw amua eci tutr a okr af; tutr a el ke -l'ot el e lec a lele el ec'abusu ab ab -l'ēlu ndey a e līs e low kok em. ¹⁴ -Li b'ow -l'ogη licebli a ar, gbēkō licebli a b'ow akm el es, anke l'el kōtōkō em e Kōtōkō lele ēb ebū fηη em ec'Eb Ebū ab; etη in ec'agη neny nyam esel a eke li sōsum l'ot ke l'ēsη ab ab, -li b'ow -l'akm wel es.»

¹⁵ Emeny afr erm es a dad'm nine: «Simij a eke ekn yogη a eke facyow a sig es a el agη agη, bieku bieku, eb eb lele ebr ebr ab. ¹⁶ Ocowr lēw a eke ekn a lele ndey ab ab b'ow ony facyow a eci sifn: -li b'ow -l'eb ow ec'ob fηη eke ow ony a, -n'ōη ow annj sos ofr. -Li b'ow -l'ot ow eci megl a fηη -l'ij ke -l'ofη ow eci likpr a, ¹⁷ anke Nyam onj eke el ec'erm ab em, -li ki kok low yec'a eke Nyam am erur a. Neny b'ow okr el af -l'oc el ec'es ew eci abusu a -li kok ndey a e līs e

low toŋ ke Nyam eci sodad a feŋ íy neny.

¹⁸ Ca yow a eke ekn a el eb gbél a eke ew wus na nimum eci éb ebu a feŋ es a.»

18

Babilon eci wus ey

¹ Na b'ec a, m'ekn afr erm es ejeci nyam ek'anŋ afr am us es. N'onny abusu ligbél nyam, etŋ in ec'anygbél a ayal wus na nimum. ² L'elu lebl tuotuo li dad nine: «L'ey wus, Babilon gbél a ey wus! Sica ow el abŋ enuŋ erŋ erŋ a ec'usu ek'ir, el ec'es lol usu; aŋa anake or erŋ erŋ lele mindey ek'aylm ke wél b'ifn ab ir a. ³ Eb eb a feŋ ec'agŋ a eŋŋ in eci mar a eke b'otŋ eŋŋ ij nfaci, ke b'otŋ eŋŋ im ey Nyam ec'erm bebl ab em a. Wus na eci éb ebu a ign'ŋ af -l'ok nfaci ij owi ab em, etŋ wus na eci án olu a el egbreŋgbi in ec'ob eke n'onny afŋn es a sosiem.»

⁴ Etŋ emeny m'iri lebl ejeci nyam ek'anŋ afr am ikŋ ow dad ese: «Em ec'agŋ, òkr okm eb ab em yec'etŋ ke k'anmn in e sikpl a e low em, in eci abu eyr egbél a eke b'ow eŋŋ'n a k'éŋnm ony. ⁵ Tasi em a, in eci sikpl a tataŋŋ toŋ im ok afr, etŋ Nyam ijlm in ec'ów enyembri yony yony owi amua es. ⁶ Kòkr eb a low ese elél eke li kòkr agŋ ejec'ab af. Low yec'a eke li kok a, in yeji kòkr ir ow eci sakp yony. Mij kpok a eke li bi wuwl m mar tuotuo ab n'otŋ

agŋ eŋŋ a, in yeji mar eke ew tuotuo a, wuwl m ow eci otu sakp yony ab otŋ in l'éŋŋ. ⁷ Anygbél owi a eke li kok lele eb senyn a eke l'ij ab ab a, owar ow eci dudu a lele ow eci gbre ab ab eke bebmn ab a otŋ in. Li bi dadr in em l'ese: «M'ir aŋa ese eb eb yow af, m'elm innyow etŋ legŋ kaka mi k'ow m'eknm niŋŋ owi.» ⁸ Low na sosiem anake gbre owi a feŋ eke wél beb m ew'r es a b'ow eŋŋ'n a: ol ek'el luw eci, niŋŋ owi lele lek ab. Legŋ nyam coco af feŋ b'ow eŋŋ'n etŋ wél b'ow etul il. Tasi em a, Es Kòtokò eke jej in e low a ok a ij léc n'otŋ.»

⁹ Eke wus eci éb ebu a eke in ab kok nfaci owi ke ir eb mawl em a b'ow ekn eb a ek'etu a eci mregbn a, -li b'ow -l'ikŋ otŋ -li kok sotŋ. ¹⁰ Ke in eci gbre owi a k'éŋnm el a, -li b'ow -li kpab ow es lís -n'im akpoj ke -n'am dad -l'ese: «Bogŋ e gbre ana ee? Oy Babilon! Eb gbél ek'ij léc! Wanci liy nyam af ce anake wél otŋ low a.»

¹¹ Wus na ec'án olu a yeji am ikŋ otŋ etŋ am kok in eci sotŋ aŋke sica wél ólm el ec'an ob a ij: ¹² sika, jete ufu, mebn amamn lele ayre ab; gbad fuɛfuɛ, gbad ebl amamn, gbad frɛfrɛ; ekŋ sŋotŋ otŋ erŋ erŋ a feŋ, eyr nen em ec'ob feŋ eke wél kok, ekŋ ek'il an, jawie, lowi oglog lebn mamn; ¹³ ekŋ sel sŋotŋ otŋ lele mob sotŋ mob ejec'ab, mijey, kpey lele ogŋ ab; mar, mun, ble mpupu

lele miy ab; sed, mæceb, sig-baŋkɔ lele ow eci mætɟ ab toɟ agɟ eci sos megl lele ow eci liy bɔbɔ yej'ab. ¹⁴ Wel am dad esɛ: «Mob mob a fɛɟ ek'am erur a anm η ogɟ a ij, η ec'ob ɔny fɛɟ lele η ec'eb ij sɛnyn ab ab irm; lɛɟɟ kaka wel k'ow eɟnm el ij!» ¹⁵ An ɔlu a eke ɔl an eb ab em ke ɔny ob a, -li b'ow -n'inym es akpoj, eb a eci gbre owi eke k'eɟn el a sosiem. -Li b'ow -l'ikɟ ɔɟn -li kok sɔɟn, ¹⁶ -li dad -l'esɛ: «Kɔ bogɟ eci gbre anake eɟn eb gbɛl na ab ee? L'ew ob fuɛfuɛ sos, gbɛd ebl amamn, l'ok sika em miyob, mebn amamn em e miyob lele ayɛ em e miyob ab. ¹⁷ Eɟɟ wanci liy nyam af cɛ anake mob amua fɛɟ irm a!»

Simijɛɟɟ a eci idr esɛl a, agɟ a ek'us mij el ab a, em yogɟ eci juma kok esɛl a, agɟ a fɛɟ eke b'eɟn ob ij mij af yogɟ a b'ow inym es akpoj. ¹⁸ Eke -l'ɛkan eb a ek'am etu a eci mregbn a, -li b'ow -l'ɛlu lebl -li dad -l'esɛ: «Eb kaka anm eke agb ot eb na es!» ¹⁹ -N'am ok siflɛfl nuɟ, -n'am ikɟ ɔɟn -li kok sɔɟn eɟɟ -n'am ɛlu lebl -li dad -l'esɛ: «Kɔ bogɟ eci gbre anake eɟn eb gbɛl na ab ee? In ec'ob ɔny ab em anake agɟ a fɛɟ eke ɔny simijɛɟɟ okij na af a el egbɛɟɟɟi a. Eɟɟ wanci liy nyam af cɛ anake amua fɛɟ irm a!»

²⁰ Afr, sos em iɟn'n η Babilɔn eci wus eke er ok a eci! Nyam ec'agɟ, erm esɛl lele kokoba ɔb esɛl ab, sos em iɟn ɔny anke Nyam jɛj ok'r

low ηuɟ a eke li kok ɔny a eci!

²¹ Eɟɟ afr erm es nyam ek'ɔny lɛc a oc ma ɔlul lob legleg nyam ɔwl okij em eɟɟ am dad esɛ: «Ebɛn eke wel b'ow oc Babilɔn eb gbɛl a ɔwl lɛc em ana, eɟɟ lɛɟɟ kaka wel k'ow ɛknm'n ij. ²² Lɛɟɟ kaka η ogɟ a wel k'ow irim sanɟo ɔny esɛl ec'ej, ej eɟɟ esɛl, kete afl esɛl, krokr afl esɛl e lebl ij. Wel k'ow eɟnm mɛwl es kaka fɛɟ ij; wel k'ow irim ob iny usu eci likekr ij. ²³ Mun al a k'ow ayalm η ogɟ a ij; wel k'ow irim ɔyɔw esɛl owr owr eci sɔɟ ij. N eci an ɔlu a ɔny any akm wus na nimum ec'a, eɟɟ η eci cam owi ab em, irmn ebr ebr a fɛɟ ec'agɟ a.»

²⁴ Babilɔn yogɟ anake kokoba ɔb esɛl, Nyam ec'agɟ a lele wus na nimum ec'agɟ a fɛɟ eke wel ibi ab ab eci mebl a ok es a.

19

Afr ec'any eb ec'ej

¹ Low na b'oc es a, afr m'iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'ot agɟ nɔnɔ eci likekr es, ke am dad esɛ: «Lili! Lili! Kɔklmn Es Kɔtɔkɔ! Anke es eb ɛlu, anygbɛl lele lɛc fɛɟ ab a el ey e Nyam a eci! ² In eci jɛj ok owi a fɛɟ b'el nawɛ lele nyim nyim ab! Eɟɟ ow em a, l'ɔb facyɔw gbɛl a eke b'ɔny wus ec'agɟ a ok in eci nfaci ij owi em a low. Nyam eci juma kok esɛl a eke l'ibi a, Nyam kok li sɔɟ ow e labm.» ³ Eɟɟ emɛny -n'am dad -l'esɛ: «Lili! Lili!

Kòklmn Ès Kòtòkò! Èb gbèl a eke wèl ètul a eci mregbn a am il godo godo fèḡ eci!»
 4 Agḡ ekpekp likḡ lele yar ab a lele mindey yar ab ab ok òwròkp wus ètḡ am igḡ Nyam eke sig es atufu lèkpn af a nuḡ, ètḡ am dad èsè: «Amèn! Lili! Lili! Kòklmn Ès Kòtòkò!»

5 Lebl nyam anḡ atufu lèkpn ab af am ikḡ dad èsè: «Òny a fèḡ a eke eel Nyam eci juma kok èsèl a, ey lele ègbèl ab, òny eke b'òny in ec'èlum a, kòklmn ey e Nyam a!»
 6 Èmeny m'iri lebl ek'ot agḡ nòḡ eci lebl es; ow am ikḡ èsè okij eci mra eke b'èlu ab af, èsè nyamgbrany af. Kin lebl a ec'odad eke am dad: «Lili! Lili! Kòklmn Ès Kòtòkò! Anke ey Ès Kòtòkò Nyam Abusu Ès sigm in ec'es èw ab es!»
 7 S'èlul sos em inḡ e lili, s'ánḡḡ sos em inḡ em, si kòklmn in! Anke licèbli a eci mèbi a ec'es gbègbl a e lèḡḡ ow ḡ, in e yòw a bèbm sos inym es.
 8 Nyam òḡ'n ob sos èw ufufu èk'am jèjn eke li k'èw sos.» (Ob sos èw ufufu èk'am jèjn a el Nyam ec'agḡ a ec'òw nyim nyim a.)

9 Afr erm es a dad'm ninè: «Nòḡ dad èsè: Ehe èl agḡ a eke wèl èsḡ licèbli a e mèbi a ec'es gbègbl ab em a eci.» Ètḡ l'igḡ af li dad ninè: «Amua, ow el Nyam ec'odad ebl tasi.»
 10 M'ok òwròkp wus in ec'akr esr a eke mi k'igḡ'n nuḡ, kò li dad'm ninè: «Kì kok! Èm yeji, juma kok es èsè ḡ af,

èsè esḡ jimèl a eke ij Jesu eci low nenyembri nyam a eke èlu òkm a eci danḡu ab af. Nyam anake it eke k'igḡ nuḡ a! Low nenyembri nyam a eke Jesu ij ow eci danḡu a, el kokoba òb èsèl eci odad a eke dad a eci liy tasi.»

Èḡḡ ek'uyu gbàḡkò ufufu af

11 Ètḡ èmeny m'èkn afr ek'agbr em, ke gbàḡkò ufufu nyam ey òkm. Èḡḡ a ek'uyu gbàḡkò ab af a, wèl b'èsḡ'n Neny Nyam Ij Ès lele Low Nawrè Ès ab; in e jèj ok a lele ar ogḡ ab ab b'el nenyembri nyam em eci.
 12 In ec'anyamn a am iri èsè al af, ètḡ es èw eci tufè nòḡ anḡ'n nuḡ. Wèl nòḡ nin nyam in af ek'èḡḡ kaka uwm ow e low any, ek'ow elm in sòny coco è. 13 In eci mob af èw a eke li sus a el mèbl òfr. Èḡḡ a wèl b'èsḡ'n Nyam Odad. † 14 Afr eci ar èsèl a sus mob efufu èk'ayl ètḡ uyu sigbàḡkò efufu af am us'r jam. 15 Lab ler em fufu nyam ey'r òkm nenym agḡ ec'or eci. Li b'ow ni nyim wèl lèc em ètḡ li b'ow li yeḡm Nyam Abusu Ès ec'erm bebl ligbèl a. Li b'ow l'ifi wèl es lèc em èsè èlèl eke wèl b'ifi viny ey es es ifir ob em ab af. † 16 Kin nin a eke wèl nòḡ in e mob af èw ab af lele in eci im ab ab af a: “Èb èbu fèḡ em ec'Èb Èbu lele kòtòkò em e Kòtòkò ab.”

17 Ètḡ èmeny m'èkn afr erm es nyam ek'igb inym es ligbn ab em. N'am èlu lebl tuòtuò l'èsḡ òr a fèḡ eke

† 19:13 Èkn Jan 1.1-5. † 19:15 Èkn Es Èkn 14.18-20.

b'igb im afr kpon em a l'ese: «Òwr, àsr luku Nyam eci ob ij gbél a eci! ¹⁸ Òwr ijr éb ebu a eci megl a, ijr sróda eyj ec'es ew esél a lele ar esél ab ab eci megl a, ijr sigban̄kó a lele el ec'af uyu esél ab eci megl a, ijr agj fēj eci megl a, ewi lele madu ab eci megl a, ijr ey lele egbél ab eci megl a.»

¹⁹ Etj emeny m'ekn ndey a, m'ekn wus eci éb ebu a lele el eci ar esél ab ab eke as luku, eke k'ogj egj a eke uyu gban̄kó af a lele in eci ar esél ab ab ar. ²⁰ Wel ony ndey a lele kokoba ób es yadju a eke kok meny ewr owi eke k'irmn agj a eke ony ndey a eci meny ewr a, ke am ign likj egj a nunj a. Wel ony ndey a lele kokoba ób es yadju ab ab ow owl mebn eke ler faf es am iri al ab em. ²¹ Lab ler em a eke anj egj a eke uyu gban̄kó ab af a e nenyam am ey ókm a, ibi el eci ar ogj esél a fēj, etj or a fēj am ij el e megl a.

20

Akpo fandi a

¹ Etj emeny m'ekn afr erm es nyam ek'annj afr am us es. N'onym nomu cronj gbél a eci safue a lele ngbraka ligbél nyam ab. ²⁻³ N'onj tamranji a, lorjn sig a ek'el agn oglog Satan a, l'ok ow ngbraka etj l'oc l'owl ow nomu cronj gbél ab em akpo fandi eci. L'abl nomu cronj

gbél a safue em yec'etj ke tamranji a k'irmn eb eb ec'agn a tonj ke akpo fandi a ec ok es. Ow b'ow uwr a, ow it ke wél élú'l es legj tel eci.

⁴ Emeny m'ekn atufu mekpn: agj a eke ok es af a ejn abusu eke ki jej agj e low ok. M'ekn agj a eke wél ibi a yeji eci abj a; wél ibi el Jesu eci low nenyembri nyam a ek'elu ókm a lele Nyam odad ab ab eci danju eke -l'ijr a sosiem. -L'ignj ndey a nunj, -l'ignj ow eci likj egj a nunj, etj -n'ejnm ndey a eci meny ewr a anyafj, -n'ejnm ow anm el abu af yeji. -L'igb luw em etj Krist ab -l'ew usu es tonj akpo fandi. ⁵ Na krekre eci luw em anj igb ab ana. Agj ejec'a eke uw a k'ow igbm luw em eke akpo fandi a k'ecm k'okm es. ⁶ Ehe él agj a eke anj krekre eci luw em anj igb ab em a! -L'el Nyam eci agj lala etj yony em eci luw a onym abusu el af; † -li b'ow -l'el Nyam lele Krist ab eci egb waw esél, etj Krist ab -li b'ow -l'ew usu es tonj akpo fandi a.

Satan ejnm ar a

⁷ Legj a eke akpo fandi a b'ow ec ok es a, wél b'ow elu Satan es sobel em, ⁸ etj li b'ow n'im l'uju eb eb a ek'el Gog lele Magog ab ek'annj wus na eci susu kpekpe a. † Li b'ow l'as wél luku ar ogj eci, etj -li b'ow -n'eny

† **20:6** Ekn Es Ekn 2.11 lele ow ec'akr otar ab ab. † **20:8** Gog lele Magog ab el nin eke wél onj eb eb a eke segj es abal el em a b'ow im Nyam ec'agn ar a. Ekn Ezekiel 38-39.

εσε okij any eci mrici af. ⁹ - N'annj susu a fεη -l'ow -l'iwr Nyam ec'εb lala a eke erur ke in ec'agnj ir a -l'elul εm eke -li k'εb. Gbεkɔ al b'ow annj afr ow ηuηη el. ¹⁰ Etη agn eke b'εju el a, wel b'ow oc owl mebn eke ler faf es a eci al ab εm, yogη a eke ndey a lele kokoba ɔb es yadηu ab ab annj a. -Li b'ow -l'ij gbre nɔnɔ ncok lele λεγη owr ab godo godo fεη eci.

Jεj ok es abal el

¹¹ Etη εμεny m'εkn atufu λεkpn ufu nyam lele εγη a eke sig es af ab ab. Wus lele afr ab kpab'r es līs im kpekpe ετη wel εwlm εknm el ij. ¹² Εμεny m'εkn agη ek'uw a, ey lele εgbel ab, eke inym es atufu λεkpn a ec'any af. Silεl nɔnɔ fifig ok es, ετη λεl ejeci nyam yeji fig eru es, ke sel εηη eci λεl ab ana. † Agη a ek'uw a, wel jej el e līs e low ok low a eke -li kokr ab εm, yec'a eke wel nɔn annj silεl ab εm a. ¹³ Okij elu agη a ek'uw ke n'ɔnym ab a es. Luw lele ɔηnes baηη ab yeji ok el ec'agnj a ek'uw ke -n'ɔnymn ab a es, ετη wel jej εγη εγη e līs e low ok in e juma a eke li kok ab εm. ¹⁴ Wel itr luw lele ɔηnes baηη ab ok al a eke faf es ab εm. Al na eke faf es a el luw sakp yony εm a. ¹⁵ Wel b'oc εγη fεη eke wel nɔnm in e nin sel εηη eci λεl ab εm a owl al a eke faf es ab εm.

21

Afr owr a lele wus owr ab ab

¹ Εμεny m'εkn afr owr nyam lele wus owr nyam ab; kpekpe ec'afr a lele kpekpe eci wus ab ab irm ετη okij a yeji anm ij. ² Etη εμεny m'εkn Jerusalem owr a, εb lala a eke Nyam ɔη annj in oγη a am ow a. Li bebm sos εσε yow eke kpekpe sos eke k'im ɔbr εc af. ³ M'iri lebl tuɔtuɔ nyam ek'annj atufu λεkpn a oγη am ikη ow dad εσε: «Sica Nyam ec'εb ir usu a ow agη ec'aran! Li b'ow l'ir wel ab ετη -li b'ow -l'el Nyam ec'agnj. Nyam in obi b'ow annj el ab ετη li b'ow l'el wel e Nyam. ⁴ Li b'ow li tetη wel e mikη a fεη es; luw owi, niηη owi, likekr owi lele gbre ij owi ab k'ow anm ij. Λεγη sig εm ec'ow a fεη ot es η.»

⁵ Etη sica εγη a eke sig es atufu λεkpn ab af a dad nine: «Sica m'am ɔη ow a fεη itηη el owr.» Etη εμεny l'ignj af li dad nine: «Nɔn low na anke εm eci sodad a el nawre, wel ɔtu eke k'ɔny ɔmn ow εm.» ⁶ Εμεny l'ignj af li dad nine: «Sica fεη uwr η! M'el Kpekpe lele Es Abal El ab, Nuη ɔb lele Nuη Edη ab. Εγη yec'eke mijamn am ɔny a, mi b'ow m'ɔη'n mij ewl mij a eke b'ɔη εγη sel a ɔfr εm l'εγη. ⁷ Εγη kaka fεη eke b'ow eb any a, b'ow εηη aja ikη na; m'ow m'el in e Nyam ετη in li b'ow l'el εm

† 20:12 Εkn Es Εkn 3.5 lele ow ec'akr otar ab a.

ec'iy. ⁸ Ἐρήνου, ὁὠ enyembri yony yony esel, agḡ enuḡ, agḡ ibiu, afacu, cam kok esel, agḡ a eke b'igḡ sekp nuḡ lele ayadḡu feḡ ab ec'a, el ec'usu b'ow anḡ mebn eke ler faf es a eci al ab em. Ke luw sakp yony em ab ana.»

Jerusalem owr a

⁹ Sica m'ekn afr erm esel lobḡ a, eke onym kpok lobḡ a eke abu eyr es abal el lobḡ a anḡ em a eci nyam. L'ow n'am dad'm l'ese: «Ḑw, mi b'ow mi yeḡm'ḡ yow ec a, licebli a eci yow a.» ¹⁰ Abḡ em a, afr erm es a oc'm im lafeny gege ligbel nyam eci nuḡ af. Li yeḡm'm Jerusalem, eb lala a eke Nyam oḡ anḡ in ogḡ a am ow a. ¹¹ Nyam ec'anygbel a am oḡ li jeḡn ese lebn mamn af, ese jasp eci lebn eke b'ekan es af. ¹² N'ony lakp sisil gege nyam eke ony masany lew yony lele afr erm esel lew yony ek'am osu ab. Masany ab af a, wel non Israel ec'eb lew yony a ec'en a anḡ. ¹³ Baḡn ec'ogog nyam nyam feḡ b'ony masany nyahan: nyahan b'anḡ yogḡ eke ligbn b'igb a, nyahan b'anḡ yogḡ eke ligbn b'eru a, nyahan b'anḡ afr ogog a, etḡ nyahan b'anḡ esr em a. ¹⁴ Baḡn a eci lakp a sigr mób lew yony eke wel ok omu em, etḡ af yogḡ, wel non licebli a ec'erm esel a ec'en a.

¹⁵ Afr erm es a eke am dad'm odad a onym ob bebmn ob ab, sika em eci

likḡ soḡni eke ki bebmn baḡn a, in eci masany a lele in eci lakp ab ab. ¹⁶ Baḡn a eci ogog yar a bebmn; sofu a lele es ar ab ab bebmn. Afr erm es a oc in eci sika em likḡ soḡni a bebmn baḡn a; ow ij sofu fandi lew yony, † es ar a, sigb a lele sofu ab ab bebmn. ¹⁷ Li bebmn lakp a yeji. Ob bebmn ob a eke l'oc li bebmn ab em, n'ehḡ sigb a eci sofu a ekḡ lobḡ miy yar, † ¹⁸ wel awḡ lakp a jasp em, etḡ eb a in obi a wel us'r sika tasi em etḡ ow b'ayl ekan es ese akrōḡno af. ¹⁹ Mób a eke wel ok omu em awḡ baḡn a eci lakp a, wel ot mebn amamn ek'onḡ mij erḡ erḡ ijr mewl: krekre eci lob a jasp em, yony em ec'a safir em, nyahan em ec'a agat em, yar em ec'a emerod em, ²⁰ yen em ec'a onis em, noḡon em ec'a sarduan em, lobḡ em ec'a krisolit em, niwn em ec'a beril em, libarm em ec'a topas em, lew em ec'a krisopras em, lew nyam em ec'a turkuas em, etḡ lew yony em ec'a ametis em. ²¹ Masany lew yony a el ayre lew yony; lisany nyam eci kok em a, wel b'oc ayre ligbel nyam coco. Eḡem a el sika tasi oḡr eke ayl am ekan es ese akrōḡno af.

²² M'eknm Nyamel eb ab em, anke eb a eci Nyamel a el Es Kōtōkō Nyam Abusu Es lele licebli ab ab. ²³ Eb a olm ligbn es, olm awl es eke k'ayal il, anke Nyam

† **21:16** sofu fandi lew yony:ow bebmn 2220 kilo ab. † **21:17** sofu a ekḡ lobḡ miy yar:Ow bebmn 65 kilo ab.

ec'anygbel a am ayal il etj licebli a el in eci mun al. ²⁴ Eb eb a feŋ ec'agŋ a b'ow an es in eci usuayl ab em, etj wus eci eb ebu a b'ow ot el eci ob ony a ow yogŋ. ²⁵ Leŋŋ owr nimum a, baŋŋ a eci masany a b'ow fifig ok es; leŋŋ kaka wel k'ow bablm, aŋke yogŋ leŋŋ uk k'ow anm ij. ²⁶ Wel b'ow ot eb eb a eci sagb a lele ob ony ab ab ow yogŋ. ²⁷ Ob feŋ eke aylm Nyam ec'any af lele agŋ eke bi kok musue owi ke b'onny yadŋ a k'ow okm baŋŋ a. Agŋ a sonny coco a eke b'ow ok em a el, el a eke wel non el ec'en licebli a eci sel eŋŋ e lel ab em a.

22

¹⁻² Emeny afr erm es a yeŋm'm sel eŋŋ eci mij ewl mij ek'am jeŋŋ ese akroŋŋo af, ke anŋ Nyam lele licebli ab ab ec'atufu lekpn a ogŋ am jeŋŋ ok okm ewl im eb a ec'usu araŋŋ a. Mij a ec'al yony a eke ok a ec'araŋŋ a, sel eŋŋ eci likŋ a anŋ. Lakpo nyam af a, li b'osu ey sakp lew yony, awl nyam akp nyam. In eci suw a b'ewlm eb eb ec'agŋ a. ³ Ofn owi kaka k'ow anm ij.

Nyam lele licebli ab ab eci atufu lekpn a b'ow anŋ eb ab em, etj Nyam eci juma kok esel a b'ow igŋ'n nuŋ. ⁴ - Li b'ow -l'ekn ow ec'any a, etj ow eci nin a b'ow non el ec'anyafr a. ⁵ Leŋŋ uk k'ow anm ij, etj -li k'ow -l'ibramn mun al ec'usuayl a lele ligbn ec'ab ab, aŋke Es

Kotoko Nyam in obi li b'ow l'ok wel in ec'usuayl ab af, etj -li b'ow -l'el es ew esel godo godo feŋ eci.

Krist eci mower

⁶ Emeny afr erm es a dad'm nine: «Sodad amua el nawre, wel otu eke k'onny onn ow em; etj Es Kotoko Nyam a eke bi nyimn kokoba ob esel eci abŋ a, erm in ec'afr erm es ow yec'etj ke li yeŋm in e juma kok esel a low eke b'ow ey leŋŋ tel em a.» ⁷ Jesu dad nine: «Iri, ow k'ow ibnm m'ow m'ow! Ehe el agŋ a eke b'oc kokoba ob e sodad ek'anŋ lel na em a senyn senyn a eci!»

⁸ Em Jan, m'iri etj m'ekn ow amua. Etj eke m'iri ke m'ekn a, m'ok owrokp wus afr erm es a eke yeŋm'm ow amua a ec'any af eke mi k'igŋ'n nuŋ. ⁹ Gbeko li dad'm nine: «Ki kok eben! Em yeji juma kok es ese ŋ af, ese esŋ jimel kokoba ob esel ab af, ese agŋ a feŋ eke b'oc lel na em eci sodad a senyn senyn ab af. Nyam anake it eke k'igŋ nuŋ a, ko ow elm em!»

¹⁰ Emeny li dad'm nine: «Kokoba ob e sodad ek'anŋ lel na em a, k'oc ki lol es, aŋke ow amua feŋ eci seŋŋ a eke wel bebŋm ok es a titm. ¹¹ Ke eŋŋ eke akplm a, n'anŋ in ec'akplm ab em; eŋŋ eke aylm Nyam ec'any af a, n'anŋ in ec'aylm ab em; eŋŋ eke bi kok low mamn a, n'anŋ low mamn kok ab em; eŋŋ ek'el lala a, n'anŋ lala el ab em.»

¹² Jesu dad nine: «Kin, em ec'ow ibnm ij! Mi b'ow m'ism ob ap ab, etη mi b'ow m'ow ηγη ηγη, juma a eke li kok a eci. ¹³ M'el Nun ηb lele Nun Edη ab, m'el Kpekpe lele Es Abal El ab, Kpokpo lele Uwar ab.» ¹⁴ Ehe el agη a eke am εfn el ec'ob sos ew es eke k'εηη abusu ij sel εηη e likη a ec'ey a eci. - Li b'ow -n'εηη abusu -l'εcr masany a eci -l'ok εb ab em. ¹⁵ Sica baηη a eci jam a, agη eηηη a, cam kok εσεl, afacu, agη ibiu, σεkp nun igη εσεl lele ayadηu ab ec'usu ek'ann ana!

¹⁶ «Em Jesu, m'erm em ec'afr erm es a ow ij ow amua e danku Nyamel feη ec'any af. Em, m'el David ec'eb ab em eci lilaw, † ibribr eci lel ek'am jejn. ¹⁷ Abη a lele yow a eke wel εbi ab ab am dad εσε: “Ow!” Ke εγη yec'eke in yeji am iri low na

a dad εσε: “Ow!” Ke εγη eke mijamn am ony a ow; ke εγη eke am erur sel εηη eci mij a, εb ofr em.»

Nun εdη ec'odad

¹⁸ Em, Jan, kin low eke m'am igbl ow eci lebl ogη mi dad εγη feη eke b'ow iri kokoba ηb owi a ek'ann lel na em a: eke batη εγη kaka feη am oc low εjeci nyam elu em a, ke abu εyr owi a feη eke wel dad ow e low lel na em a, Nyam b'ow ot on'η. ¹⁹ Etη eke batη εγη kaka feη am ony kokoba ηb e sodad a ek'ann lel na em a ec'ob nyam oc es, ke sel εηη eci likη a ec'ey a lele εb lala a eke wel dad ow ec'odad lel na em a, Nyam b'ow ony oc'r es abu em. ²⁰ Eγη a eke ij low nenymbri nyam na ec'asmanu a dad nine: «M'am ow caca!» Amen! Es Kotoκο Jesu, ow gηη!

²¹ Ke sica Es Kotoκο Jesu ec'owro a ann ony feη ab.